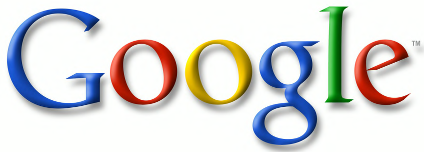

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. Dr. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VIII.

KNIHA XVII.

DRUHÉ POLOLETÍ.

„KVĚTY“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

TISKEM Dra. EDVARDA GRÉGRA.

1886.

OBSAH.

Strana

Arabský notář.

Tripolis africký.

Napsal Quido Mansvet Klement.

III.

Dejte se Tripolisem v kteroukoli stranu: všude stane za krátko noha vaše před „koubou“ aneb správněji řečeno „kobbou“, totiž před hrobem jakéhosi svatého. Některé z těchto hrobů tvoří malé mešity, jiné opět a to velmi nádherné hroby spočívají pod kupulí, nešenou skvostnými sloupy, některé zase podobají se zcela obyčejnému sarkofágu nebo lépe řečeno našim koupacím vanám, ale největší část jich pozůstává z kupule beze sloupů, jen tak na zemi spočívající. Na znamení, že zde leží a pochován jest úctyhodný svatý, zavěšují jeho ctitelé dle možnosti na takovýto hrob velké buď hedvábné nebo bavlněné prapory, a též chudina pamatuje na svého zbožňovaného svatého, upevňujíc na dřívku nebo kamenem obtěžkávajíc na jeho hrobě barvité, pestré cáry a nezapomíná na něho ani když se již hrob sesul, ozdobujíc naivně i zbylé trosky jeho pestrými hadříky. A čím byl za živa tento nyní tak zbožňovaný svatý?

Byl nad jiné moudrý, či vynikal vzácnou cností nad ostatní pozemčany, či vykonal zbožných činů a bohu milých skutků bez počtu? Chraniž bůh! On byl dle našeho zdravého rozumu v pravém slova smyslu hotový — blázen. Jeho pravdivý životopis byl asi tento: Do osmnáctého nebo třicátého roku — stáří zde nic nerozhoduje — živil se jako každý jiný tvor božský: byl řemeslníkem nebo kupčíkem, ba někdy zaujal i vynikající postavení, stav se

„alemem“ t. j. učencem. Jednoho dne však osvítil jej Allah a jeho prorok; sousedé pozorovali ho týden, měsíc, rok a znenáhla začali hlavy sestrkovati a všelicos si šeptati, a brzo byl jejich přítel uznán jakožto „buhal“ — zanícený — aneb „sufija“ — mudřec. Ctihodná vážnost bláznova znenáhla se vyvíjela, stupňujíc se dle skutkův jeho vždy více a více, až konečně šílenec ten stanul v záři poloboha před svými ctiteli. Pak zemřel a byl přijat okamžitě do ráje prorokova, kdež dále nejblahoslavenější život vede, ana památka jeho v tomto slzavém údolí dále panuje dle jeho zásluh po celá pokolení.

U nás řeklo by se při prvních skutcích takového svatého, že mu přeskočilo anebo že má o kolečko více; po dalším pak rozvoji jeho stavu poslali bychom jej do blázince, z něhož by se buď zcela uzdraven, anebo nikdy nevrátil. Kdož v Tripolisu a ve blízké Sahaře za živa svatým státi se chceš, prodělej takovouto, někdy trochu zdlouhavou, ale vždy k cíli vedoucí procedúru: Jakmile zářivé slunko první paprsky do všehomíra vyšle, vstaň, nalož náklad kamenů na bedra svá, zanes jej k moři a házej kámen po kameni do bezměrných vod, mumlaje při tom modlitby z koranu, a opakuj tento výkon několikráte za den, až do únavy. To konej několik dní za sebou, živ se čím chceš, a gloriola svatého moslima tě nemine. — Máš-li dům, sboř jej zvolna tím způsobem, že pohrdaje všelikými nástroji, pouhými prsty při stálém modlení kus po kuse vyloupáš, až konečně celou rozvalinu rozebéřeš. Tak staneš se zajisté svatým.

Avšak tyto dva prostředky jsou příliš mírné a nenápadné, i potkáváme v Tripolisu často svaté, těšící se veliké úctě, kteří skutky neobyčejnými, takřka „nejvyšším spleenem“ vynikají a šílenství své způsobem velice drastickým na jevo dávají. Jeden na příklad probodá si tváře a všechny možné části těla železnými jehlami, druhý mrská se chodě po ulici, až z něho krev se řine, a třetí dokonce odkládá všecken oděv svůj a prochází se v adamitickém rouše po městě, aniž by jakési pohoršení tím působil, neboť jeho šílenství vzbuzuje úctu.

Některý z těchto „buhalů“ sedaje od svého „osvícení“ před svým brlohem — díra, již obývá, jiného jména nezasluhuje — nechává všechno na sobě divoce růsti, vlas, vous, nehty i špínu a co s ní souvisí až do nekonečna, a sedaje na prahu kejklá ustavičně hořejší částí svého těla, vyráží ze sebe zvuky zvířecí pronášeje toliko ob čas srozumitelné „Allâh, Allâh!“ Pro všechny tyto skutečné blázny a pološílence není žádného náboženského pravidla, ježto dle víry mohamedánů duch takového „sufija“ a „buhala“ dávno již v ráji Mohamedově dlí a jenom tělesná jeho schránka tak dlouho po tomto slzavém údolí potáceti se musí, až dle vůle Allâhovy vezdejší pouť svou z cela vykoná. Jaký život vede, zdali se chová přísně dle koranu, aneb hromadí-li i hřích na hřích, jest lhostejno, neboť svatý nepozbývá nikdy vážnosti věřících. Nemá se mu za zlé, když chová se neslušně, nevykládá se mu za hřích, když se nepostí a nemodlí aneb pije-li víno; on může činit všechno, neboť to nekoná jeho duch, nýbrž samotné jeho hříšné tělo. Při této poctě šílenců jest zajímavou okolnost, že „svatý“ tím větší úcty a vážnosti požívá, čím vzdělanější byl, než duch Mohamedův jej docela „osvítil“. Je-li buhal „mesâkin“ to jest při své svatosti chudý, žebravý člověk,

váží si ho a ctí jej; je-li však „taleb“, což znamená tolik co znatel písma, stupňuje se vážnost k němu a pocta do značné výše, avšak honosí-li se jménem „alem“ čili učence, chodí tento svatý už jako nadpozemská bytost mezi věřícími, každý z moslimů se mu zkroušeně klaní, dotýká se uctivě jeho šatu nebo těla, ba klesá někdy i v prach před ním a přijímá třebas i kopnutí za důkaz zvláštní přízně svatého.

Že takovémuto „alemu“ na nějakém tom zázraku nesejde, jest zcela přirozeno a pochopitelno. Znal jsem jednoho takového pozemského svatého, který jich nadělal celou řadu s největší lehkostí — byl to nikoli šílenec, nýbrž prohnaný šibal a náboženský švindléř. Umře-li takovýto svatý, postaví mu jeho ctitelé kobbu dle své zámožnosti a legenda o zázračných činech jeho přechází pak dle stupně jeho slávy s pokolení na pokolení, aneb zaniká u méně slovutných již za několik let. Velkou zásluhu o popularisování svatých má zejmena ženské pohlaví, což tím se vysvětluje, že mimo prastaré babičky do oddělení pro ženské v mešitách slabší pohlaví vůbec přístupu nemá a následkem toho ku hrobům svatých tíhne, kdež bez překážky pobožnost konati může.

Strážcové slavných hrobů buhalů, jichž povinností jest, aby tyto stavby v dobrém stavu udržovali, mají na mnoze velmi výnosná postavení, neboť zbožné navštěvovatelky hrobů přinášejí dárky peněžité i hojnost pokrmů. Avšak tyto hroby mají také praktickou důležitost, požívajíce rozsáhlého práva asylného. Chuďas dlužník pronásledovaný biřici, kteří ho chtějí uvrhnouti do vězení, spěchá k nejbližší kobbě svatého a je zachráněn, neboť rámě spravedlnosti nesmí ho dále obtěžovati a také se ihned vzdaluje, zůstavujíc dlužníkovi možnost, aby takto na čas se vyhnul. Ukazovali mi takového dluhy stíženého nešťastníka, který proběhal celou Odysseu od kobby ke kobbě a několik neděl již vedl neohrožený zápas s tripolisskou sv. Hermandadou. —

Zapomněl-li jsem ještě něco o těchto svatých, napíšu to někdy jindy při popisu Tunisu; prozatím vraťme se k budovám Tripolisu.

Přístupu do domů tripolitanských docílíš bez všelikých obtíží a majitelové jich s největší ochotou dovolují, abychom se u vnitř dle chuti poohledli a zvědavost svou ukonejšili. Nepřístupnými zůstávají arci svatyně „harímu“ nebo harému, kdež se po čas naší návštěvy ženské zdržují a po kterých jest zrovna tak neslušné se tázati, jako po místnostech, kteréž obývají. Zaznamenáno budiž, že zdejší mohamedán-Arab takřka vždy — i když mu hmotné poměry více dovolují — jenom jednu ženu za družku života pojímá a že tato pak arci také v celém domě jakožto vládkyně se uznává, pročež jí služky otrokyně ve všem poslušny býti musí. Žena tato nesmí se ukázati žádnému cizinci, ba ani žádnému mužskému příbuznému, který v domě nebydlí, kdežto lidem, kteří k domu náležejí, zcela svobodně a bez ostychu se ukazuje.

Malá nízká jednokřídlová branka, na kteréž spatřujeme v červené barvě vytisknutou ruku s rozpřaženými prsty, na polo se otevřela; nahlížíme do vnitř dvorečka, avšak nevidíme vchod do domu samého, což z ulice možné není, an se nalezá vždy po straně. Na levo ve dvoře nacházejí se podkovitým obloučkem sklenutá otevřená dvířka domu, kdežto jenom několik čtverečních metrů objímající a kamennými plotnami dlážděný dvorek takřka prázdný jest. Nepříliš hluboká studna, vedle kteréž

„alemem“ t. j. učencem. Jednoho dne však osvítil jej Allah a jeho prorok; sousedé pozorovali ho týden, měsíc, rok a znenáhla začali hlavy sestrkovati a všelicos si šeptati, a brzo byl jejich přítel uznán jakožto „buhal“ — zanícený — aneb „sufija“ — mudřec. Ctihodná vážnost bláznova znenáhla se vyvíjela, stupňujíc se dle skutkův jeho vždy více a více, až konečně šílenec ten stanul v záři poloboha před svými ctiteli. Pak zemřel a byl přijat okamžitě do ráje prorokova, kdež dále nejblahoslavenější život vede, ana památka jeho v tomto slzavém údolí dále panuje dle jeho zásluh po celá pokolení.

U nás řeklo by se při prvních skutcích takového svatého, že mu přeskočilo anebo že má o kolečko více; po dalším pak rozvoji jeho stavu poslali bychom jej do blázince, z něhož by se buď zcela uzdraven, anebo nikdy nevrátil. Kdož v Tripolisu a ve blízké Sahaře za živa svatým státi se chceš, prodělej takovouto, někdy trochu zdlouhavou, ale vždy k cíli vedoucí procedúru: Jakmile zářivé slunko první paprsky do všehomíra vyšle, vstaň, nalož náklad kamenů na bedra svá, zanes jej k moři a házej kámen po kameni do bezměrných vod, mumlaje při tom modlitby z koranu, a opakuj tento výkon několikráte za den, až do únavy. To konej několik dní za sebou, živ se čím chceš, a gloriola svatého moslima tě nemine. — Máš-li dům, sboř jej zvolna tím způsobem, že pohrdaje všelikými nástroji, pouhými prsty při stálém modlení kus po kuse vyloupáš, až konečně celou rozvalinu rozebéřeš. Tak staneš se zajisté svatým.

Avšak tyto dva prostředky jsou příliš mírné a nenápadné, i potkáváme v Tripolisu často svaté, těšící se veliké úctě, kteří skutky neobyčejnými, takřka „nejvyšším spleenem“ vynikají a šílenství své způsobem velice drastickým na jevo dávají. Jeden na příklad probodá si tváře a všechny možné části těla železnými jehlami, druhý mrská se chodě po ulici, až z něho krev se řine, a třetí dokonce odkládá všecken oděv svůj a prochází se v adamitickém rouše po městě, aniž by jakési pohoršení tím působil, neboť jeho šílenství vzbuzuje úctu.

Některý z těchto „buhalů“ sedaje od svého „osvícení“ před svým brlohem — díra, již obývá, jiného jména nezasluhuje — nechává všechno na sobě divoce růsti, vlas, vous, nehty i špínu a co s ní souvisí až do nekonečna, a sedaje na prahu kejklá ustavičně hořejší částí svého těla, vyráží ze sebe zvuky zvířecí pronášeje toliko ob čas srozumitelné „Allâh, Allâh!“ Pro všechny tyto skutečné blázny a pološílence není žádného náboženského pravidla, ježto dle víry mohamedánů duch takového „sufija“ a „buhala“ dávno již v ráji Mohamedově dlí a jenom tělesná jeho schránka tak dlouho po tomto slzavém údolí potáceti se musí, až dle vůle Allâhovy vezdejší pouť svou z cela vykoná. Jaký život vede, zdali se chová přísně dle koranu, aneb hromadí-li i hřích na hřích, jest lhostejno, neboť svatý nepozbývá nikdy vážnosti věřících. Nemá se mu za zlé, když chová se neslušně, nevykládá se mu za hřích, když se nepostí a nemodlí aneb pije-li víno; on může činit všechno, neboť to nekoná jeho duch, nýbrž samotné jeho hříšné tělo. Při této poctě šílenců jest zajímavou okolností, že „svatý“ tím větší úcty a vážnosti požívá, čím vzdělanější byl, než duch Mohamedův jej docela „osvítil“. Je-li buhal „mesâkin“ to jest při své svatosti chudý, žebravý člověk,

váží si ho a ctí jej; je-li však „taleb“, což znamená tolik co znatel písma, stupňuje se vážnost k němu a pocta do značné výše, avšak honosí-li se jménem „alem“ čili učence, chodí tento svatý už jako nadpozemská bytost mezi věřícími, každý z moslimů se mu zkroušeně klaní, dotýká se uctivě jeho šatu nebo těla, ba klesá někdy i v prach před ním a přijímá třebas i kopnutí za důkaz zvláštní přízně svatého.

Že takovémuto „alemu“ na nějakém tom zázraku nesejde, jest zcela přirozeno a pochopitelno. Znal jsem jednoho takového pozemského svatého, který jich nadělal celou řadu s největší lehkostí — byl to nikoli šílenec, nýbrž prohnaný šibal a náboženský švindléř. Umře-li takovýto svatý, postaví mu jeho ctitelé kobbu dle své zámožnosti a legenda o zázračných činech jeho přechází pak dle stupně jeho slávy s pokolení na pokolení, aneb zaniká u méně slovutných již za několik let. Velkou zásluhu o popularisování svatých má zejmena ženské pohlaví, což tím se vysvětluje, že mimo prastaré babičky do oddělení pro ženské v mešitách slabší pohlaví vůbec přístupu nemá a následkem toho ku hrobům svatých tíhne, kdež bez překážky pobožnost konati může.

Strážcové slavných hrobů buhalů, jichž povinností jest, aby tyto stavby v dobrém stavu udržovali, mají na mnoze velmi výnosná postavení, neboť zbožné navštěvovatelky hrobů přinášejí dárky peněžité i hojnost pokrmů. Avšak tyto hroby mají také praktickou důležitost, požívajíce rozsáhlého práva asylného. Chuďas dlužník pronásledovaný biřici, kteří ho chtějí uvrhnouti do vězení, spěchá k nejbližší kobbě svatého a je zachráněn, neboť rámě spravedlnosti nesmí ho dále obtěžovati a také se ihned vzdaluje, zůstavujíc dlužníkovi možnost, aby takto na čas se vyhnul. Ukazovali mi takového dluhy stíženého nešťastníka, který proběhal celou Odysseu od kobby ke kobbě a několik neděl již vedl neohrožený zápas s tripolisskou sv. Hermandadou. —

Zapomněl-li jsem ještě něco o těchto svatých, napíšu to někdy jindy při popisu Tunisu; prozatím vraťme se k budovám Tripolisu.

Přístupu do domů tripolitanských docílíš bez všelikých obtíží a majitelové jich s největší ochotou dovolují, abychom se u vnitř dle chuti poohledli a zvědavost svou ukonejšili. Nepřístupnými zůstávají arci svatyně „harímu“ nebo harému, kdež se po čas naší návštěvy ženské zdržují a po kterých jest zrovna tak neslušné se tázati, jako po místnostech, kteréž obývají. Zaznamenáno budiž, že zdejší mohamedán-Arab takřka vždy — i když mu hmotné poměry více dovolují — jenom jednu ženu za družku života pojímá a že tato pak arci také v celém domě jakožto vládkyně se uznává, pročež jí služky otrokyně ve všem poslušny býti musí. Žena tato nesmí se ukázati žádnému cizinci, ba ani žádnému mužskému příbuznému, který v domě nebydlí, kdežto lidem, kteří k domu náležejí, zcela svobodně a bez ostychu se ukazuje.

Malá nízká jednokřídlová branka, na kteréž spatřujeme v červené barvě vytisknutou ruku s rozpřaženými prsty, na polo se otevřela; nahlížíme do vnitř dvorečka, avšak nevidíme vchod do domu samého, což z ulice možné není, an se nalezá vždy po straně. Na levo ve dvoře nacházejí se podkovitým obloučkem sklenutá otevřená dvířka domu, kdežto jenom několik čtverečních metrů objímající a kamennými plotnami dlážděný dvorek takřka prázdný jest. Nepříliš hluboká studna, vedle kteréž

se nalezá výlevka, a v koutě dvorku ohromná hliněná neb kamenná nádoba na odpadky kuchyňské, kteráž se vždy za několik dní vyčisťuje, jest vše, co vidíme. Oproti budovám v Tunisu jsou zdejší domy, ačkoli téhož rozdělení, přece velmi chudičké, a velkých arkádových dvorů štíhlého sloupení, v jejichž středu šťavnaté palmoví a temná zeleň oranžových stromků oku lahodí, zde marně hledáme. Půdorys stavby zdejší jest vždycky na jedno brdo zdělaný, jenom zde větší a tam menší; čtyři neb pět místností v přízemku a tolikéž v nízkém prvním poschodí nalezáme všude. Dům, do kterého jsme vstoupili, jest jeden z největších celého Tripolisu a přívětivý majitel osobně nás uvádí do vnitř velké, slaměnými rohožkami pokryté síně, kteráž slouží obyvatelům domu tohoto k dennímu pobytu. Rozprostřené rohožky vynikají měkkostí silných koberců; jsou zhotoveny ze slámy „halfa" (Marochlea), kteráž na velkých pustinách tunesských v ohromném množství roste, a vyrábějí se v malé osadě „Herkla" (nikoli „Misrata", jak někteří cestovatelé udávají).

Velká síň tato byla proti dveřím, kterými jsme vstoupili, v každém rohu nesouměrně přepažena a tvořila na levé straně komůrku se zvláštním vchodem, kdežto na pravo až do polovice sálu sáhala dřevěná, nahoře obloukovitě sklenutá a kobercovou záclonou krytá prostranná místnost. Podél zbylých stěn vinuly se kypré široké a nízké divany. Stěny jsou až na sáh od stropu obloženy velmi vkusnými pestrými plotýnkami z fayencu, kteréž nás okamžitě upomínají na staré maurské „as solaydš" v Granadě a Seville, od Španělů „azulejos" (čti: asulechos) zvané. Nalezl jsem mezi nimi mnohý starý exemplář skvělé maurské výroby s překrásným třpytem barev; nové kusy, pocházející z jižní Italie, vypadají velmi bledě, ačkoliv při trvající nouzi o lepší práce jdou v bazarech pode jménem „selis" rychle na odbyt. Obdivoval jsem se v této místnosti překrásně pracovanému stropu, s něhož viselo dolů několik pštrosích, na šňůrách připevněných vajec a kterýž byl sestaven z malých basreliefových čtverců, z nichž vyčnívaly duchaplně komponované květy a růže stukkové, omžené měkkými tóny barev, při nichž jsem se ihned rozpomenul na slavné římské okrasy stropů v nádherných budovách. Naše stukkové okrasy jsou ve své monotonní bělosti vždy mrtvé, kdežto lahodnost ve zjemněných orientálských barvách uměle sestavených anaglyphů takřka čarovný dojem činí.

Ochotně vede nás Tripolitan k ohraženým přístavkům a žádá nás, abychom si vše bez ostychu prohledli. Uvnitř vedou krkolomné schůdky do hořejšího oddělení, kteréž slouží v měsících listopadu, prosinci a lednu za ložnici; zařízení této divanové místnosti obmezuje se na několik zavěšených, jednoduše vyřezávaných stojanů k umístění flakonů s voňavkami. Tato pažená, někdy záclonami zastřená neb docela otevřená, do síně sahající oddělení činí dojem kulisové dekorace na divadelním jevišti, k tomu účelu sestavené, aby divák současně viděl děj v přízemku i v prvním poschodí. Po této síni jsme prolezli celý dům, avšak nenalezli nic, co by za zmínku stálo. Když pak nám v úzké chodbičce prvního poschodí pan domácí řekl, že se tam už nic pozoruhodného nenalezá, věděli jsme zcela jistě, že tam něco jest, do čeho nám nic býti nesmí; učouzenou přízemní kuchyní, kdež díra v kupoličce služby komínu zastává, vyšli jsme na vnitřní prostranný, štíhlou palmou, vodo-

tryskem a několika keříky vyzdobený dvůr, pak úzkou chodbou na malý předdvorek a s orientálskou pokorou a nekonečným děkováním rozloučili jsme se s přívětivým Tripolitanem.

Pravý Tripolitan, totiž potomek slavných Maurů, kterých však už jen velmi skrovný počet zde žije, jest obyčejně postavy prostřední.

Tanečnice v Tripolisu.

Stavba jeho těla je vždy souměrná a ušlechtilá. Zvláštní zmínku zasluhuje plné silné lýtko, což v těchto krajinách velmi mnoho znamená, neboť odtud na východ začíná orientálsko-židovská „bezlýtkovatost“. Pěkný snědý obličej Tripolitanův jest jenom málo podlouhlý a tu i tam hnědě olivový; oko je lesklé, vlasy pak, vous a obočí jsou co možná

nejčernější. K cizincům chová se Tripolitan vždy a zejmena poslední dobou co nejúslužněji. Oblek jeho pozůstává z dlouhých, do kolen velice širokých a odtud až ku kotníkům jak trikot těsných spodků — „farssy" jmenují se tyto nohavice — pak ze spodní přiléhající, z kvítkované vlněné látky zhotovené vesty — „sedrija" — přes kterou se obléká „bedaja" t. j. otevřená, krátká kamizola a přes tuto opět poněkud delší kazajka „rulila". Velmi malebně vypadá krásný, na římskou togu upomínající šat, který celou postavu mužův řasnatě obmyká a u starších zcela bílý, u mladší generace pruhovaný jest. Nazývá se „usera" aneb „hauli", a není ničím jiným než ohromnou obdélní přikrývkou, s kterouž Tripolitan mistrně zacházeti umí, tak že spousta řasnatých zálomů a záhybů přirozeně a pečlivě srovnána jest, jakoby umělou rukou staro-řeckého sochaře byla upravena. Tripolitánky zahalují se také userou, ale tak důkladně, že jeden cíp i přes hlavu hluboko na prsa stahují, tak že jenom jedno oko jejich malou skulinou viděti jest. Poněvadž jest i zevnější úprava ženské „hauli" malebně nedbalá, podobají se Tripolitanky nemotorně šouravým strašidlům, kterýmž se i cizinec rád vyhýbá. Domácí kostym vypadá arci jinak, neboť vše, co na ulici těsně je zahaleno, doma bez rozpakův se odkrývá. Košile — upozorňuji krásnou čtenářku, že další řádky bez uzardění čísti může — nemá rukávů a jest hnedle až k pasu, přes prsa široce rozhalena; od pasu pak splývá kratičká, jenom nad kolena sáhající sukně, která se, aby volnějšímu pohybu snad nepřekážela, po stranách zdvihá a za pás zastrkuje. To jest, prosím, celá domácí toiletta. Stydět se dáma při tom nemusí, poněvadž jí nikdo nevidí a vidět nesmí; ba cizinec nesmí se ani tázati, jak se tu ženy doma odívají, poněvadž by se již tím proti slušnosti prohřešil. Čtenář táže se asi, jak jsme my to viděli? Náhodou ocítili jsme se jednoho dne na žebříku v zahrádce našeho Maltézana, abychom si prohlédli dvůr souseda Tripolitánce a při této obhlídce poznali jsme svrchu popsaný domácí kostým Tripolitanek a ještě mnoho jiných poučných věcí, které však prozatím sem nepatří. Mimochodem řečeno, jsou Tripolitanky čím zavalitější, tím hledanější, a liší se od ostatních žen Orientu tím, že jako mohamedánky chodí zároveň s mužskými na pohřeb, což v sousedních krajinách nikdy se nestává. Proto má prý také krásné pohlaví zdejší špatnou pověsť.

Po této malé kostymní odchylce vraťme se zase ku stavbám.

Nejstarší památkou města, památkou veliké ceny umělecké, která však, jak mi s kompetentní strany bylo řečeno, již dávno Tripolisu překáží, jest překrásná slávobrána římská, kteráž nás živě upomíná na proslulou „Janua quadrifrons" v Římě, ačkoliv byla zdejší brána mnohem skvělejší, jakož vidno z jejího velkolepého zbytku. Cestovatelé předešlého století byly u vytržení při pohledu na tento arcus a popisy jejich jsou velikou dithyrambou na krásu této architektonické památky.

Arci pnul se tehda ještě oblouk ten zcela nezastavený, všech přívěsků prostý a odevšad přístupný, kdežto později na něj nalepili se všech stran krámečky a domky, vyhnali kolem něho stavby do výše a zazdili hlavní brány zůstavivše jenom po stranách malé čtverhranné otvory; předešlý „šaych el beled" t. j. purkmistr města měl ten božský nápad, že pronajal vnitřek slávobrány za skladiště maltézskému kupčíku

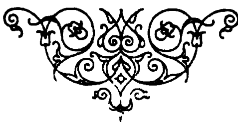

Arabská kavárna.

s vínem, a za mého posledního pobytu v Tripolisu klesla tato památka ještě o stupeň níže, jsouc nyní skladištěm všelijakých potravin. Slávobrána špižírnou!

Na dosti značném zbytku rozsáhlých okras vidíme, že basreliefy pocházejí z doby květu římského umění a postavy válečníků, geniů, hlavy ženské, bohyně vítězné, pak těla lvů a orlů, jakož i krášlící věnce, jsou vesměs práce mistrné. Vnitřek oblouku je sklenut ve zvláštní osmihran a celá úprava jeho jest velice vkusná, ba skvělá. Pod římsou a na architravu nalezá se velmi již poškozený a na jedné straně zastavený nápis, jenž začíná slovy: „Imp. Caes. Avrelio. Antonin. Aug.“ a t. d., z čehož se dovídáme, že tato slávobrána od proconsula Caja Orfia Marcu Aureliovi Antoninovi a Luciu Aureliu Verovi postavena a věnována byla. Dle výše mohutných pilířů z venčí i uvnitř soudíme, jak hluboko asi celá brána jest zasypána; nyní nad povrch vyčnívající část její jest velmi nízká, i musila by se značná síla země zvednouti, než by se přišlo na dláždění nejstarší. Celá tato architektonická památka dala by se dosud zachránit; připadne-li Tripolitánsko kdysi ku Francii nebo Italii, nastanou opět lepší časy pro město i jeho slávobránu.

Ze staveb zbývá nám ještě starodávný zámek, jehož ohromná soustavnost při pohledu z moře na každého cestovatele nejlepší dojem činí; zatočíme-li pak od přístavu již uvedenou „šarou“ na levo a prošedše tudy podél mořské zdi, vystoupíme na malé náměstí a — sníme-li či bdíme? Před námi stojí hodinová věž, tři poschodí vysoká a úhledně vystavěná, a nahoře skví se ciferník, jehož rafije dle tureckého rozdělení hodiny od západu slunce počínajíc ukazují. Zároveň vyvěšují zde denní kalendář, to jest datum dle našeho a tureckého rozdělení. Tento „ohromný“ kulturní pokrok v životě tripolisském vykonal gubernátor této provincie Ali Risâ, kterýž po dlouhá léta své svrchované moci všechny možné roformy tu zavedl, ale žel bohu — dle tureckého způsobu, tak že se všechny novoty s cílem minuly; jenom tyto hodiny konají dosud svou povinnost — avšak zdá se, že také těm brzo odbije poslední. Na jihovýchodní stranu vedou z tohoto náměstí takřka rovnoběžně dvě ulice, z nichž na levo se vinoucí jest hranicí rozsáhlého zámku, kterýž svou mohutností dojem pevnosti činí. (Dokončení.)

Motýli všech barev.

Básně Jaroslava Vrchlického.

Dvě sestry.

Ty, jež se valíš jako orkán divý,
co moře vysouší a hubí nivy,
jež duníš hromem a máš křídla orlí
a v oku plamen proroka, jenž horlí,
jež vítězná vždy v nach a zlato tajíš
své nesmrtelné vděky, která bájíš,
jak pohneš rtoma, prostory a světy,
bez konce, hudbo velká, zářné vznėty
jež budíš, děs a úžas v posluchači:
jak často v nocích dlouhých, v hořkém pláči
jsem tebe vzýval, velká matko bohů!
Ty rovna mystickému ptáku nohu
unášíš duši v plamen vlastní touhy
ji vrhajíc, že cítí, fantom pouhý
jak celý život je a vetchá třtina!

Jak různá je tvá sestra a jak jiná!
Ta hrdliččině písni naslouchajíc
neb sama s echem na schovanou hrajíc
jen bosou nožkou rosnou trávu čeří,
o pestrá vajíčka se stará v keři,
u krbu sedá, kolébavku zpívá
a dětem buclatým se do snů dívá
a jako Psyché cloníc lampu rukou
zří kolébána cvrčků jednozvukou
a tichou písní myšlenka jak zvolna
ve ňadru dýše veselá či bolná,
jež básníkovi, když noc již se sklání,
z úst hází poupě růže v chvíli ranní:
ó písni vděku, ticha, kouzla, něhy!
Ty znáš, čím dmou se dívčích ňader sněhy
pod živůtkem, jenž sotva zadrží je!

Tak různé, jste přec jedna poesie!

Struna lásky.

Mně z dlouhých dívčích vlasů
sám Amor strunu splet,
bych zpíval s láskou krásu,
jež v klínu drží svět.

A struna ta se kmitá
jak slunce záření,
když květin duše skrytá
se dere z lupení.

A struna ta se vlní
jak ručej pod strání,
jak zpěv, jímž azur plní
na jaře skřivani.

A struna tato výská,
že strnulý je les
a Pan, jenž v syrinx píská,
že zamyslí se kdes.

Bloudící nymfa v lese
ta zná ji pod keři —
Však jestli přetrhne se
mne v srdce udeří!

Píseň.

Jen jeden pohled vlídný denně
a hluboký a lásky pln,
tak oddaně, tak roztouženě,
jak měsíc když se dotkne vln —
a v každé změně
jsem pevný zas a síly pln.

A ruky stisk jen ob čas k tomu
a budu míti v srdci mír,
jak z dlouhé cesty šel bych domů;
vše spadne s duše, květný pýr,
jak šerem stromů
vlá tiše noci dech a mír.

A přidáš-li v sled políbení,
byť dané v letu jen a v spěch,
zář padne zlatá v moje snění
a v denní vedro lesů dech,
a hudby znění
mi bude všední shon a spěch.

V mlhavý den.

Vlekou se chvíle jak zrnka šedá
ve přesýpacích hodinách —
dceruška moje hlavinku zvedá
i vzplanou v zlato, perleť, nach.

Vlekou se chvíle jak můry šedé
po vrb kotlavých pahýlu —
dceruška má i ze sna svou vede
a síň je plná motýlů.

Vlekou se chvíle, z oblak se leje,
do sněhu kvílí větrů jek —
dceruška má se zbouzí a směje,
spí v okně zlatý paprslek.

Ve všem tak je nám zázrakem ona
a ve všem štěstí je a ples;
celý svět plá jak růžová clona,
jíž díváme se do nebes.

Spí v lese.

Sám s tebou v tiši lesní a sám na měkkém mechu,
má dcero, s plachou báznі naslouchám tvému dechu.
Spíš, tichou hudbou snivou tvůj spánek splývá čistý
a zlaté svity hrají v tvých vláskách mezi listy.
Jak rdí se líčko tvoje a tvá jak ústa planou!
Věř, jahoda že sotva ovlaží stejnou manou
ret unavený vedrem, jak jeden pohled na tě.
Jak s důvěrou a tiše zde v trávě, v slunce zlatě
spíš, duše mojí luzný a sladký, vonný květe!
Jak motýlům a ptákům jen říci: Odlétněte?!
Jak stlumit vlny zdroje a šumění jak sosen?
Jak, dítě, připravit tě tvůj nejkrásnější o sen
a sebe rovněž? Spi jen, ty moje zlatovlásko,
můj úsměve, mé štěstí, mé dítě, moje lásko!

Modlitby.

I.

Ač v skutku dědů ztratili jsme víru,
přec duše naše modliti se musí,
ať blahem přetýká číš žití v míru —
ať rozbita je v kusy!

Přec naše tužby, prosby, vzdechy, stesky
se neustále hrouží do neznáma,
ať osud růžové či chmurné arabesky
nám vplítá v žití drama.

Nic platno bušiti se hrdě v ňadra,
nic platno, nejistota pýchu zdusí,
to hrdé srdce z měkkého jest jádra
a modlit se zas musí.

A modlitby ty budou světem zníti,
ať třeba marny, nikým neslyšeny,
ať jako děcka pláč, jak vlků vytí,
ať kletby nebo steny:

Neb dokud láska plá v to žití chudé
a dokud člověk pro ni všecko zkusí,
o miláčky své dokud chvít se bude,
vždy modliti se musí.

II.

Tak neznámé my propadáme moci,
která nás v spárech svých drží
jak luňák svírá ve větru a noci
holoubka nad tmavou strží.

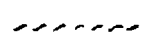
Pták darmo tikne v prostor zachmuřený, —
a přec to zaznělo vzduchem!
Ó bože, ukryt pod sterými jmeny,
ozvi se v srdci mém hluchém!

Jen ozvi se! Neb kdyby těžké jarmo
nás přece rozdrtit mělo,
ten výkřik náš zněl přece byť i darmo
a přelít by stínem tvé čelo!

Lacrimae rerum.

Zem rovna rakvi pluje v mračen strži,
tu a tam hvězda jak hřeb zlatý drží
tmy příkrov nad ní. V srdci plno tísně,
vzduch vlhký, jakby plný dusné plísně.
Sen. Ticho. List v svém pádu nezašumí.
V té chvíli srdce vzpomínat si umí
a hořkost všecka, jež ho otrávila,
v něm překypí a starých bolů síla,
klam, ústrk, zhrdání a záští zloba,
škleb závisti, dne vedro, noci mdloba —
vše padá na ně jako krupobití,
až hvězd mdlý lesk se v jeho slzách třpytí.

Krajina.

Nad mraků černou zdí červánků záře stála,
do řeky hodila sloup jisker plamenný,
jak zotvíral by kdos vše světla prameny,
zem v jasu tonula a ve světle se smála.
A vítr veselý z tmy houští a z tmy slují
vstal náhle vyplašen, vjel v stromů koruny
a lyrou byla zem a vše co roste, bují
plá, květe, vlní se, změněno na struny.

A světla prameny do dlouhých padly stínů
a hudby akkordy do tísně vodních řas,
strom každý požár měl v svém tmavočerném klínu
a tonů lijavec do vzduchu kolem třás
a louže na cestách jak zrcadla se leskly
a plály purpurem jak číše zvrácené,
a třtiny skláněly své klasy zlacené
a deštné krůpěje kol drahokamy bleskly.

A břízy, javory a duby plny suků
a modřín stepilý, kleč chromá v moři zvuků
se chvěly s jásotem a byl to jek a hvizd
a divé praskání a smích a ples a svist;
v té tonů orgii, jež rovnala se bouři,
v tom křiku po světle zněl triumf vítězný,
že cítil jsem, jak zem v zlatého prachu kouři
za sluncem letěla ve prostor bezmezný!

Em. Liškovi
při jeho odchodu do Říma.

Již spěješ letem ptáka,
kde v listí oranž láká,
   na smavý jih,
co u nás kvače z dáli
bouř v mlhu chlumy halí
   a pole v sníh;

Co v dlouhý večer v kruhu
číš k číši, druha k druhu,
   kde hárá krb,
nás druží vzpomínání.
Ó kterak s nebe sklání
   se luny srp!

Ó ve paprsků reji
plá mnohem kouzelněji

na Kapitol,
na villy, na zahrady,
kde tichnou serenady
půl ples, půl bol;

Na Colossea rumy.
Ó sny, ó tužby, dumy!
ó procházky
do noci při hvězd svitu,
kdy podá se duch citu
rád, bez masky!

Ó šťastný! Krása celá
ve štětci Rafaela
ti kyne vstříc
a každá smělá tucha,
květ každý tvého ducha
má rosy víc!

V svět spěješ zářný, jiný,
nám zanecháš tu stíny
a všední shon;
jdeš v ráj, kde na umění
a v píseň vše se mění,
v zář, lesk a tón!

Co spalo v duše hloubi,
se v barev souzvuk snoubí
a snivý lesk,
a vnořen v staré mistry
čte pravdu tvůj duch bystrý
jak z věčných desk.

Sny v postavy se množí,
legenda k tvému loži
již kráčí blíž,
klín plný květů drží,
v jichž zářné, vonné strži
má zlatou číš.

V ní myšlenka se skrývá,
a hvězdným okem kývá,
ó pij z ní pij!
Co velké, ti buď modlou;
však na prostřednost podlou
vznes hromný kyj!

Pokojníci Staropražští r. 1608.

Zpráva od dra. **Zikm. Wintera.**

(Dokončení).

ýnská čtvrt co do počtu domů jest menší čtvrti předešlé. Vyčtli jsme domů jen 189, ale uvážiti slušno, že domy v této pražské „City" byly daleko větší, vyšší nežli v chudé čtvrti Mikulášské. Podívejte se na ně, mnohý z nich stojí dosavad; počítáte-li komory ve štítech, shledáte v leckteréms i čtyři patra! Kde obýval majitel domu sám bez pokojníků cizích, takových domů shledává se v popise 78 a pokojníků Týnské čtvrti napočítali jsme 335 ve 111 domech, tedy průměrně tři na dům. Nejvíce pokojníků hostila kolej krále Václava. Bylo jich sedmnácte; někteří s čeledí, s tovaryši, s dětmi. A jaké pestroty! „Krejčí Jiřík, lidé pokojní přes 10 let tu své obydlí mají; Václav s manželkou a synem obchod vedou v krmení kapounů a slepic; Matěj zlatník, předešle měl svůj dům u branky, ale tu pohořel s manželkou sám čtvrtý; Pavel Sessius impressor s ženou a čeledí." Ostatní obyvatelé byli řemeslníci — zedníci, tři krejčí, kožišník, punčochář, destillator; jeden posluha a hospodář. V této čtvrti hospodářů v domech shledáme několik. Byli to obyčejně řemeslníci, kteří vedle svého řemesla opatrovali dům: domovníci.

Znamenitý počet pokojníků měl v sobě též známý dům, kde říkali a říkají ve dvoře královė. Ouhrnkem bylo jich 35, z nichž šenkýř, krčmář, forman, šest nádenníků a ostatek samí řemeslníci. Známý dům u kamzíků byl obýván devíti pokojníky, kteří byli dřevoštěp, vinař, hokynář a ostatek řemeslníci. Dole byl šenk. Tyto tři domy byly obydleny nejhojněji.

O leckterém domě této čtvrti lze psáti a psána už byla historie. Vzpomeňme jen domu Sixtovského (č. 553), průchoditého, jenž dosavad jména slavných Sixtů, nejvzdělanějších měšťanů, kteří v 16. a 17. století v Praze obývali, nezapírá. Domácí pán, popisem r. 1608 uvedený, byl výtečný Jan Theodor Sixt z Ottersdorfa, jenž čtyři léta před popisem získal od císaře šlechtictví „sv. říše římské a jiných zemí domu Rakouskému náležitých", jakož i zlepšení erbu, kterýž ku cti byl už otci Janovu, slavnému kancléři Staropražskému, rodiči Rakovnickému a neohroženému zastanci práv národních r. 1547. Což divu, že i v synovi táž byla horlivá krev. R. 1618 stal se direktorem v bouři české a po bitvě vyveden s jinými mučedníky na pomstu vítězů. Ale tu jemu hrdlo darováno. Sixtovský dům za 5000 kop sebral znamenitý pan Filip Fabricius, Sixtovskou vinici pak, za branou koňskou položenou, dali minoritům, a dvě jiné vinice šidbou uchvátil zle známý Pavel Michna.

Za tu milosť nezřekl se Sixt víry otcovy, jakož horlivě doufáno, a proto zemřel výborný muž ten věkem i osudem těžce navštívený u vyhnanství. Zajisté se r. 1608, když čtvrtnímu popisoval svůj dům, nenadál hořkých věcí příštích. V téže čtvrti byl dům též Václava Sixta, o kterémž Václavovi nedozvěděli jsme se nic určitého. Kteří majitelé domu této čtvrti by stáli za zvláštní zmínku, jsou: hrabě Šlik, jehož dům byl třetí od „vrabců", aniž lze uhodnouti, který Šlik se tu jmenuje. Pokojníka měl Šlik jediného, Votýpku krejčího. Podle domu u „černé mříže" stál dům pana Žerotína, v němž pokojníků nebylo; Přech z Hodějova měl tu dům, v němž popsán jen zlatník jakýs a hospodyně. „Hodějovský dům" byl na Staroměstském náměstí vedle „Zvonu". Synové a příbuzní Přechovi zúčastnili se po deseti letech bouře a za to odsouzeni jsou všelijak. Bernard a Bohuslav, tehdejší držitelé domu řečeného, synové Přechovi, málem byli by o dům přišli. Jeden propadl dvě třetiny a druhý třetinu všeho zboží svého ne právě malého. Druhý dům stranou od „kamzíků" byl páně Ferdinandův z Donína, hned vedle stál dům pana perkmistra hor viničních, u něhož bydlila jen Dorota švadlí. Také Theobald Švihovský z Ryzmberka měl v Celetné ulici dům u zlatého supa řečený, před málo lety za 1450 kop českých koupený. Syn páně Děpoltův Ferdinand jest povědomý komorník krále Fridricha. Nedaleko zlaté štiky měl dům s pěti pokojníky Vladislav Vostrovec; mezi zlatou štikou a domem na zlaté skále byl dům Zikmunda z Vartenberka; paní Beatrice Lobkovská rozená Silberštejnka měla v domě šenk, impressí, hokynáře, krejčího a nějakého bezejmenného rytíře; Kundrat Škreta měl v domě drabanta, kotláře a hokynáře; dům ten byl proti dveřím kostela Týnského. Tu narodil se malíř český slavný Škreta. Dalo by se tím spůsobem vyčísti ještě více domů čtvrti Týnské, slušících osobám některak památným ano i historickým, i takovým, které se zbraní v ruce a se slovem v ústech vzhůru byli v bouřích tehdejších i později proti králi Ferdinandovi, i ovšem také takovým lidem, kteří tajnými i zjevnými byli proradami. K posledním náleží i Václav Magrle, jenž také byl domácím pánem v této čtvrti. Ale necháme již pánů domácích. Jenom ještě na jednoho člověka upozorníme. Vedle „hřebena" měl r. 1608 dům Kašpar Rucký, císařský komorník, rovně tak hanebný pták jako Filip Lang. Za to hned po smrti císaře Rudolfa, když se byl oběsil ze strachu, pochovali ho rozečtvrceného u silnice Bělohorské. Tento Rucký jest tedy r. 1608 panem domácím Staropražským a má v domě svém hospodáře, jemuž jest charakteristické jméno Mřihlad.

Z pokojníků čtvrti Týnské buďtež nejprve uvedeni hosté. Ti jsou, kteří stojí za zmínku: v domě Černohorských vedle měny na rynku byla obytem legací vlaská „z Mondna"; pátý dům ode tří moždířů obýván byl legací florentskou. Byl to dům Honsa Mayera; a v domě Salomeny Bartákovy byt mělo poselství Mantuanské. Z urozených pokojníků jen tři umíme jmenovati.

V domě Doroty Hararové pokoj najal sobě pan z Donína Jan. Ostatní dva jsou rytíři Fridrich Long a druhého, jenž bydlil u paní Lobkovské, popis neumí ani jmenovati. „Tomáš N. stavu rytířského," tak zapsáno. Osob úředních spočítali jsme 25; v nich 13 hospodářů,

kteří domácím pánům řídili dům. Dva z nich v prázdni provozovali řemeslo, jeden kožešnické, druhý pivovarnické. Ponocní tu bydlili dva, jeden zval se Chrt; Cyprian, písař při soudě purkrabském, doktor Karel Haub při appelacích, doktor Heller „ode dvora“, Mathias Ferro, písař v kanceláři říšské, a někteří jiní slušejí k ouřadníkům vyšším. Dva knězi byli ve čtvrti pokojníky. V koleji Vácslavově má „kněz Stanislav Pedelli sklep, ale sotva v roce jednou přijede.“ Druhý zval se Samuel Rytter. Též dva učitelé byli tu pokojníky: „Matiáš Černín učí děti“ a „Leonhard Krommerman učitel německý.“

Takových německých učitelů pozoruje čtoucí v popise několik. Němčili tu dávno před bitvou bělohorskou. Zmínku o nějaké škole německé čísti lze v městské knize č. 1174 fol. 424, kde stojí při r. 1612, že knihařovi dlužni jsou „dr. Hoë rector školy německé“ a „Kundrát ze školy německé.“ Na tuto německou školu a jejího rectora táhne se onen pamflet zapsaný v kn. č. 324. fol 431, jejž nelze úplně tisknouti. Stačí říci, že jméno Hoë pořád obracel básník v hnůj. Jmenuje ho „němcem žvavým“ a dí posléz:

„Ve Vídni kolébku pohnojil,
V Sasích nepokoj přistrojil,
Pražským mistrům chléb odkrojil.
O, Pražané, co děláte?“

S následujícími doktory nevíme kudy kam. Psáno pouze doktor — Eliáš Hendrych a doktor Krištof Pucher; vedle domu „na zlaté skále“ konečně „Erazym Meyk doktor.“ Nade vši pochybu medikem — aspoň drobet — byl Jiřík Kovář, o němž v domě Magrlově byt majícím, dí se, „že koně hojívá“. Apatykář Felix Kunšteter též byl pokojníkem.

Umělců nájemníků bylo devět a to jen dvojí. Dva malíři: Konstantin malíř v domě Kvasničkově a kdes jinde Kašpar Pelc illuminista z Mišně. Ostatní byli hudebníci. U Slunců na příklad bydlil „císařský zpěvák“ Jiřík Baptista; u Špičků Michal J. M. C. trubač; v domě vedle červeného orla varhaník týnský, jehož neuznali zapotřebí jmenovati. Že přidáváme „Martina“ trubače novoměstského, Jiříka bubeníka a oba bratří Ventury „muzikanty“ k umělcům, tím se snad nikdo nepohorší.

Lidí obchodních, kteří byli na pokoj, vyčetli jsme v této čtvrti 55, tedy tolikéž, jako bylo ve čtvrti předešlé. Lidé obchodní byli tu téchže kategorií. Nějací dva „handlují ve vovse“, jiný „v prachu“; opět jiný prodává len a koudel; pět bylo „tarmarečníků“ a jeden „šmejdíř“. Z těch, kdož prodávali potraviny, bylo třinácte hokyň a hokynářů; hokyň víc. O hokynáři pod školou Týnskou (před kostelem na rynku) dí se, že „v sklepu handluje valně v jabkách a jiném ovoci“. Dosavade daří se hokynářům u škol nejlépe. Perník „malý“ a kadidlo prodávala vedle Sixtů Kateřina vdova; u „vořechů“ Kateřina a panna Anna každá ovoce prodávaly a tak ještě dvě osoby ovoce nabízející se v popise uvádějí. Adam, domácí soldat, prodával semena. V domě pana Vostrovce byl Matěj, jenž prodával divnou směs: „handluje v jabkách a vepřích“.

Jedna vdova prodává okůrky; jiná sůl; Jan Alexa chléb; v domě Javornického byl pokojník Paul, národa vlašského, jenž prodával na ulici před Jednorožcovic vejce. Hans Kolman byl soldat, žena jeho ryby prodávala. Jiný obchod měl v omastku. U tří moždířů pekávala Dorota husy, rozumí se, jakož zvykem bylo, na ulici. U paní Špetlové bydlila „Ludmila kuchařka, která husy a prasata peče.“ Máslo a sýr prodávaly čtyři osoby a krosnaři obojího pohlaví obývali v této čtvrti čtyři. K těm lidem obchodním přičísti dlužno i ony čtyři, které jsme popsali v koleji krále Václava. Řemeslníků popsáno v archu 105; tedy o 141 méně nežli bylo ve čtvrti Mikulášské. Nejvíce spočteno krejčí a to 24; po nich počtem největším — 14 — byli kožišníci. Osm bylo zedníků; sedm zlatníků, při nichž podivovati by se bylo německým jmenům — Brandolf, Kroborn, Genc — kdyby člověk nevěděl, že za Rudolfem císařem do Prahy se cizinská chasa všelijaká táhla, která rozuměla zlatu. Dva poslední zlatníci byli „dvorští“. Po šesti bylo formanů a řezníků; pět tesařů, čtyři truhláři, z nichž jeden byl „dvorský“ a jiný „stoličkář“. Impressoři byli ve čtvrti také čtyři: Sessius již vzpomenutý, v kolleji krále Václava, Valentin impressor u paní Lobkovské a Holub i Melichar v domě Vácsl. Rataje. Ševci byli ve čtvrti jenom tři a tolikéž obývalo tu i kamenníků, zámečníků, kuchařů, z nichž jeden pekal jenom husy, a posléz i tré jen bylo nájemných pekařů. Po dvou obývali tu mlynáři, bečváři, mečíři, z nichž jeden „dělal do tarmarku“, dystillatoři čili ti, kdo „přeháněli vody“, soukenníci; po jednom obývali tu: bradýř, perníkářka, pasíř, krumplíř, jehlář, konvář, sklenářka, nožířka, postřihač, koželbarvíř, soustružník, barvířka, šindelář, kotlář („Kašpar, dětinsky věci dělá“), pokrývač, škrobařka, pivovarský mistr (spolu hospodář domu, domovník), krojič (suken), hrnčíř, kovář, kolář, Krištof Suňa „dělá mosazné prsteny“, tkaničkář, jeden varhanář a „Sabina Maysin němkyně s matkou čepce dělá a jiné fraucimorské věci.“ Lidí nádenních a posluhujících zapsal čtvrtní v této čtvrti 51, tedy o 88 méně nežli bylo ve čtvrti prvé. Už teď pozorujeme, že čtvrt Mikulášská byla čtvrtí řemeslníků, posluhů, nádenníků, vůbec lidí těžké práce. V Týnské čtvrti bydlili velicí kupci, nákladníci piva, majitelé vinic, slovem přední měštěníné a vedle nich těch málo, kterým přáli místa podle sebe.

Jestliže jsme v první čtvrti popsali 86 nádenníků, v této čtvrti bylo jich jen 11; dřevoštěpů tady jen 5; „stará bába, která vodu nosí“ jest tu jenom jedna jediná; jedna popelářka; sluhů spočetli jsme sedm. Legace florentská měla dva české sluhy, z nichž jeden sloužil a druhý byl „eynkafr“. Vojáci obývali tu tři: jeden prodával semena, o nejvyšším z nich dí se: „Nějaký rytmistr, voják, sám třetí v pokoji, jest u Augustina truhláře.“ V této čtvrti také není tak ubohých nádenických vinařů jako v první. Jest jich tu pět, z nichž jeden má jednu vinici a druhý dvě. „Dětinská bába“ ve čtvrti byla jenom jediná. Zvláštní zaměstnání měla Ludmila Kovářka, o níž se dí „niti soukává“ a Jiřík jakýs, jenž „na plátno chodí“.

Šenkéřů shledali jsme v této čtvrti 15 a jednoho krčmáře. Šenk byl vedle „bílého páva“; v domě Tulechovského, u „kamzíků“; u „slonů“ šenkovali rakovnické pivo, kteréž mělo tehdáž v Praze tu slávu a lásku

jako dnes plzeňské; u Peruckých „Urban krejčí šenk drží"; v domě „u krávů" šenkuje Pytlíček; u „šesti peněz" Vrabec a tak dále.

Lidí bez titule zvláštního o jménech pouhých čte se v popise 35, v nichž „dva Uhři nějací" u Jiříka Dačického v domě; „panna Kateřina stará"; Lidmila Kovářka, která „na hotový groš leží".

Žebráků, kteří by byli na pokoj nebo podružství, v této čtvrti ouředníci nenalezli.

Byla to čtvrť pánů.

Čtvrť třetí byla kupecká — Svatohavelská — spolu byla to čtvrť nejmladší, což poznati už z toho, že má ulice obšírné, skoro jako Novoměstské jsou. V ní jest a byla hromada všelikterakých krámů, kotců a trhů. Tu tedy byly největší kupecké domy, tu bydlilo obzvláště množství všelikých soukenníků a suken postřihačů pražských. I v této čtvrti mnohý dům historii má.

Tu byl Platejs, dům Melantrychovic, Teyblhaus, pět korun, železné dvéře a jiné jiné domy památné. Památný Platejs, dům prastarý, r. 1586 připadl do rukou Jana Platejsa z Platenštejna za 1800 kop grošů č. Dříve to býval dům „u Holců" za celé století 16. Jan Platejs, Němec a horlivý katolík, byl domácí pán r. 1608 v popis čtvrtních ouředníků zapsaný. Byl rada i sekretář při německé expedici dvorské kanceláře a úředníkem nad ungeltem v Týně. Proti stavům evangelickým jednal kde moha, neohroženě sic ale při tom přec dosti opatrně. Však nenáviděli ho velmi. Za to méně opatrný byl syn jeho Jan, člen řádu kanovnického, jenž tři léta po vykonání popisu — tedy 1611 — z drzosti střelil z okna téhož domu Platejsského po nějakém stavovském vojákovi, začež lid dům „papeženců" outokem vzal, rozbil kde co a piva vypil sudů nepočítaných. Jan Platejs, otec, měl za ženu Dorotu, dceru slavného Sixta z Ottersdorfu, což panu Sixtovi na popravišti přichránilo život. Právě střelec r. 1611 prosil za staříčkého Sixta a vyprosil mu hlavu. —

Z velikých kupeckých domů, kterak bývaly, lze dosavad ohledati Teyflhaus. — Tento průchoditý dům (č. 463) byl Teuflův z Zeilberka. Teyflové byli slezští Němci, kteří měli peněz jako železa. Velmi mnoho jim dlužen byl císař Rudolf. I protož stali se Teyflové r. 1591 rytíři. V tomto ohromném domě nepopsali čtvrtní r. 1608 nájemníka nižádného, což důkazem, že všecek dům posluhoval kupeckému obchodu Teyflovu.

Dům protější — u železných dveří — slušel rodině velkokupecké Hebenstrejtovic. I Hebenstrejtové pocházeli z Němec a nadělali sobě v Praze mnoho peněz a mimo to mívali slovo v obci. V domě Hebenstrejtově obývali tři pokojníci — cukrář, krumplíř, zemanka. Ale že stať přítomná věnována jest pokojníkům, necháme už pánů domácích, aspoň těch, kteří byli velikými obchodníky pražskými. Jen to budiž mimochodem ještě poznamenáno, že těch kupců pražských v této čtvrti i v ostatních převalná většina byli lidé cizího původu, což vysvětliti lze z přirozeného našeho nedostatku smělé podnikavosti, jakož to pozorujeme na sobě samých dosaváde. Nad národem neobchodnickým ethik ať jásá — ale národní hospodář pláče. Pociťujeme, že doposavade

jsou české peníze i česká podnikavost ne u nás, než u Teyblů a Hebenštrejtů, Nerhofů a jiných takových.

Z osob nekupeckých a přec památných, kterým v této čtvrti domy byly, vzpomínáme jen Jiříka Závěty, jehož dům byl vedle Goliášů. Závěta jest známý sekretář dvorské kanceláře za krále zimního. Pro tuto hodnost byl by milý pan Závěta málem ztratil hrdlo. Pátý dům od Goliášů byl pana doktora Adama Zálužanského, na slovo braného medika i spisovatele doby tehdejší; Melichar Haldius měl v této čtvrti dva domy bez nájemníků. Týž Melichar pozbyl všeho „pro vzpouru". Jan Kirchmajer, J. M. C. rychtář, měl tu dům nedaleko „duhů". V domě Melantrychovic (v sirkové ulici) neměli pokojníků; byltě všecek dům zaujat tiskárnou veleslavínskou.

Ouhrnkem obsahovala tato čtvrť 212 domů, z nichž 112 bylo bez pokojníků. V ostatku — ve stu domech — obývalo 226 lidí, tedy dva pokojníci na dům. Z hostí pozorujeme u „tří orlů" knížete z Anhaltu „vyslaného"; v domě Stehlíkově francouzské poselství. Tři osoby stavu rytířského uvádějí se za pokojníky: „Bušata, Mauric, Tataus a Voršila Kunaška."

Z ouředníků vyšších není v této čtvrti mimo Vácsl. Šanovského, písaře šestipanského, jenž bydlil vedle „melounů", osoby ani jediné. Nejvyšší pán a přece velmi malý jest Ditrich Frey, hofmistr pana Hrobčického. Za to jsou tu dva ponocní, hlásný a 11 hospodářů domovních, z nichž dva jsou spolu šenkýři, jeden mlynářem, jeden „pulsantem u sv. Michala" a hospodář páně Hrobčického (vedle domu „u tisíců") Piksa „dvacet let dělá šráky"; při tom ovšem věrně hledí osmi nájemných pokojníků.

Lidí od pera, paedagogů, nějakých doktorů neurčitých, apatykářů spočetli jsme všeho všudy devět.

O jakéms písaři Senevaldovi, jenž bydlil v domě Vojtěcha z Proseče, připsali poznamenání: „písař německý, jest tam 11 let". U stříbrné růže pokoj měl bezejmenný „mistr německý, učí děti". Umělců shledá se v poznamenání čtvrtních osm, vesměs muzikantů. Z nich čtyři jsou císařští zpěváci a to Kristian jakýs, Andres Krejčí, Mikuláš Buzi a Jiří Fortner. Ostatní jsou císařští trubači chyba jednoho, Andresa Kleba, jenž jest „muzikář u havířů". Řemeslníky pokojníky nebyla Havelská čtvrť bohata. Všeho všudy 79 jich bylo. V nich počet největší zabrali krejčí, jichž šestnácte v této čtvrti posluhovalo jehlou; po nich nejčetnější byli ševci. Těch bylo 11. Kožešníků poznamenáno pět, zlatníci tři a ostatní všickni již jen jediným pokojníkem byli obyvateli této čtvrti mimo kuchaře, bradýře, krumpléře, cukráře, mečíře, tesaře a kloboučníky. Ti byli po dvou. Pokojníkem byl tu tedy sklenář, železník, jehlář, uzdař, impressorský tovaryš, váčkář, rukavičník, fedrmochr, pekař, stuhař, knihař (v železných dveřích), truhlář (a ten byl císařský), řezáč skla, sedlář, mydlář, konvář, pokryvač, bečvář, knoflíkář, pasířka, šindelář (Češpivo), šteinsneidrová („tovaryše chová"), oplatečník, „toulce dělá". Dva tu byli „loutnaři", z nichž jeden cizinec, Marek Paldrean, bydlil v železných dveřích.

Lidu dělnického, služebného nápadně málo bylo v této osadě. Nádenníci dva! Švadleny čtyři, jedna žena, která „roušky pere“, druhá, co „lidem vodu nosí“.

Ostatek byli sluzi a poslové. O jednom psáno: „Cosum Quadri, sloužívá při pánich za služebníka“; o jiném: „Služebník úřadu purkrabského Jiřík příjmím Hubař; z poslů líbí se nám Jindřich Kos, jenž sloužil pražským nákladníkům, a Martin Psejček, jenž sloužil mlynářům. Také páni Normberští měli tu svého posla Linharta. Jiný posel těchže pánů Illoner měl v této čtvrti dům!

Šenkéřů shledali jsme 16. V domě Trubkovic španělským a rýnským vínem posluhoval „Jakub von Akr“; u Goliášů měl šenk na starosti sám hospodář; vedle Melantrychů „u sviňů“ byl šenkýř Kundrátský; vedle Železných dveří u Frejlichů byl šenk vína, „u tří voslů“ šenkoval Jan Lebur; v domě Krocinovském (v třetím od Platejzu) též byla hostěnice pivní. I v této čtvrti pozorujeme samostatné šenkéřky. Není jich tolik jako v jiných čtvrtech, ale dvě jsou přece.

Lidí o tituli prázdném nebo žádném shledáno 16, v nich je „vdova po doktoru Švalbovi“; Vejda, Uher „u sviňů“; Kordula zemanka; Havel „býval hospodářem na staroměstském rathouse“; Tomáš Herkule, „manželka jeho ryby smaží“.

Ani v této čtvrti nepopsali mezi pokojníky žebráka, takže už postřehujeme, kde asi byla čtvrť žebráků. Od kupců jsme v této kupecké čtvrti začali, s obchodníky, kteří tu obývali pokoj neb že byli podruzi, skončíme.

Čtyřicet šest jich bylo; v nich i devět větších kupců, ovšem byli to hosté čili cizinci. Takž bydlil u Nettera „Vilém Farinton, kupec, „má frajbrif“; v domě Fuglovy Anny „Ditio Cantacan, Vlach, kupec, má krám u Kyrchmajera“; „bratří Biangové mají v témž domě čtyři sklepy“; v domě Nerhofa kupce: „Rodir a Filip, bratří von Ak, kupci dvorští“ a u „zlatého kříže“ tři Vlaši, „mají pokoj, sklep mokrý a suchý“. Kramářů pokojníků v počtě dotčeném bylo 18. Dva šmejdíři, čtyři šmukýři, kteří prodávali s valné části pera na klobouky; dva „šoti“, kteří nosívali svůj krámec na hřbetě, několik „tarmarečníků“, Jan Lebe, „jenž před domem niti prodává“; jeden, jenž prodával koření, jeden plátenik a semenář: ty všecko počítáme ku kramářům.

Vody destillované i pálené prodávalo šest lidí, z nichž většina byly ženské. Krámeček s „páleným“ kořalečnický stával na ulici před domem a zdá se, že to už tehda bylo zaměstnání zištné. Aspoň stojí psáno: „Jiřík, býval ponocným, teď pálené prodává.“ Potraviny prodávali ostatní ze čtyřiceti šesti svrchu uvedených. Dva obchod vedli „v omastku“, v železných dveřích byl jablečník; před Mrázovic stávala koláčnice, u havířů byla hokyně; vedle byla bába s perníkem; u domu Adama Dvorského „Anna jídla strojila“; před Houžvičkovic „Tomáše Herkule žena ryby smažila“; u Paumberků „Anna děvečka v ovoci handl vedla“ mimo dvě jiné jablečnice sousedy; u zlatého kohouta „Anna herynky prodává“.

Čtvrť Linhartská jest poslední ale nemalá. Jméno jí dal sv. Linhart, jehož neveliký kostelík stával, opřen jsa o dům č. 128, na severní straně nynějšího Linhartského náměstí. Jako čtvrť Mikulášská, její sou-

sedka, takž Linhartská od centra městského rozložena byla až k Vltavě. Naše ulice Karlova, poštovská až ku zdem Staroměstským na blízku nynějšího ředitelství policejního a spořitelny, to vše byly kusy a „oudy“ čtvrti Linhartské. Domů vyčetli jsme 277, z nichž 131 neměl pokojníků žádných. Na 146 domů zbývajících připadlo nejméně 477 pokojníků; díme nejméně, poněvadž v některém domě čtvrtní poznamenal pokojníky jménem hromadným, aniž se tedy ví, kolik jich bylo.

Tak na příklad o koleji andělské napsali: „Mnoho pokojníků, kteří živnosti vedou, nedali poznamenání dosavade;“ jinde dokonce nenapsáno skoro nic: „V domě Jana Budinského nebyl, kdoby zprávu dal, hospodáře ani hospodyně doma nebylo;“ anebo: „V domě opata Zbraslavského oznámil hospodář, aby šli do kláštera a tam žádali poznamenání, nebo v témž domě jest mnoho pokojníků, kteří živnosti vedou a nemají práva městského.“

Byla tedy čtvrť tato pokojníky hojnější nežli předešlé dvě: dobře tři pokojníci připadají na každý obydlený dům.

Začneme od nejznamenitějšího pokojníka. Ten byl slavný mathematicus doktor Kepler, jenž pobýval v těch letech ve službách císařských. Za ty hvězdářské služby má dostati některé summy své gáže do dnes. Slovutný tento muž byl tedy pokojníkem čtvrti Linhartské. Kde? s tím věru dosti jsme se natrápili. Bydlil v domě Hektora Utarta. Víc v popise nestojí. Ale dá se hádati; neboť čtvrtní popisovali dům od domu řadem nepřetrženým. Na to dokladů máme několik. Ku příkladu je popsána fara linhartská a po ní dům Anny cukrářky. V knize pak docela jiné čteme inventář věcí „Anny cukrářky vedle fary sv. Linharta“.

Sháněli jsme tedy sousedy Utartovy sobě odjinud některak povědomé. A tu jsme nalezli, že třetí dům od Keplera byl „od Toulů“. O tom domě znali jsme z jiných pramenů, že stál v ulici právě „proti jesuitům.“ Tedy Kepler byl pokojníkem v jesuitské ulici. Devátý dům od Keplera na téže straně jako dům „od Toulů“ náležel podle popisu Šebestianovi Que-vovi, o kterémž domě bezpečně víme z knih městských inventarních, že byl „u tří labutí“ a „tři labutě“ dle adressáře města Prahy byly a jsou v jesuitské ulici pod č. 169. Počítáme-li tedy odtud řadem nepřetržitým jdouce směrem „k Jesuitům“, od č. 169 devět domů, byl by desátý Utartův. A to jest nynější číslo 182 právě proti Vlašské kapli. Patentu na nejpravdivější pravdu tohoto nálezu sobě vzíti nemůžeme; neboť prve než dojdou místopisné práce slavného dějepisce pražského až k této době, nelze o žádném domě nic bezpečného pověděti, poněvadž se domy dělily, domy slučovaly. Právě v ulici Jesuitské byl podle Schallera dům nynějšího č. 184 před stoletím sloučen z domů tří! V tom tedy jest slabost naší kombinace. Za jisté klásti ovšem aspoň tolik, že Kepler bydlil proti Jesuitům. Že tomu tak, čte se v Konfiskacích (II. 987) o Hektoru Utartovi, kterýž po bitvě bělohorské odsouzen byl jmění, že dům (jehož poloha se určitě neudává) „v Starém městě koupil l. 1607 po Matiáši Kremerovi z Uninova (což Bílek špatně četl místo Krunova) za 2250 kop gr. č.“ V inventární knize arch. Pražs. č. 1174 fol. 189 na doplněnou toho pak čteme, že měl roku 1605: „Matouš Krommer z Krunova dům nově vystavený naproti kostelu novému p. Jesuitů blíže mostu.“ Kdo by tedy chtěl dáti pamětní tabulku

na Keplerův dům, musil by se dobře ohlížeti, aby ji nedal vedle, jako se stalo s deskou mistra Husi.

Sic jináče již ve čtvrti Linhartské zvláštního nic se nenaskytuje. Leda ta maličkost, že v domě u bílého kříže bydlil „Franciscus Brancaleon Palaeologus — štolmistr p. Vojtěcha Václ. Kaplíře“; na faře Linhartské že bydleli tři řemeslníci, na faře sv. Valentina čtyři vdovy a na faře sv. Ondřeje náš osobní starý známý z Rakovníka — prokurator Jan Pička, který býval na škole rakovnické bakalářem nezbedným. Charakteristická jest poznámka ještě tato: „v domě Ybera ševce Ambrož krejčí, žena jeho praví býti dvorským krejčím, ale není tak; ten přechovává u sebe čtyři osoby a ty se nemají(!) dobře chovati.“

Z domácích pánů budiž vzpomenuto jen Daniele Sedlčanského impressora, jenž pokojníka nechoval žádného. Nedaleko Jerusalemské kolleje v osadě sv. Ondřeje měl dům nešťastný purkmistr Kutnauer, dům řečený u Krocínů nebo Haťapaťovský (u Halánků). Kaprové tu měli pět domů. Jesuité dva o pěti a šesti nájemnících stavu řemeslnického.

Tři malíři byli v této čtvrti domácími pány. Ti byli Gabriel Špindler, Ferdinand malíř a Pavel Stoj. Podotknouti dlužno, že popis pokojníků v české Praze byl česky psán: jenom domácí pán Valentin Karges, harcíř, ve dvou domech svých patnácte nájemníků dal popsati po německu. Pan Mikuláš z Bubna měl v domě svém šosovním jen kopytáře.

Z lidí cizích, kteří stali se pokojníky pražskými jenom na čas, budiž uveden: „D. Giacomo Aragona di Pimbino; Capitano Giuan Laghi,“ kteří bydlili spolu u Nigrinové v jerusalemské ulici. U Kargesa kovaného Němce bydlil: „Ein ungerischer Herr, hat recht bei hoff.“ Mimo tyto osoby dva tu byli měšťané z Budišína a jeden z Normberka.

Mimo zemana Pangera, jenž bydlil u kočího Hufaufa, nebylo v této čtvrti rytířských pokojníků.

Z úředních osob poznamenán jen „Vartovský při berni“, Tytl registrator a dva soukromní úředníci. Prokuratoři spočtěni dva: Pička, Balda; sollicitatoři též dva, jeden Šeps a druhý Jiřík J. M. C. sollicitator.

Lidé s titulem „dvořenín“ popsáni čtyři: Andres Ott, Dionys Rogač, Jan starší Svitavský a „nějakej Vlach dvořenín“.

Doktorů najalo si pokoj v této čtvrti šest, z nichž jen o jednom bezpečně víme, kteraký doktor byl. Georgius Bonerus byl doctor medicinae. Ostatní zvali se doktor Rot, Thomáš Strom, Šebastyan Yrobenys, Jan Šnit a posléz doktor Jiří u ševce Holuba bydlící. Též pokoj mělo tu šest písařů všelijakých, z nichž jmenovitě „Vitus Kamenický písař na dvořích pánů“, Pavel Leicher, písař kožešnický, Ernst, „dvorský písař“, Volf Seš také „dvorský písař“, jeden písař kancelářský, a Jan, písař „u Jesuitů v domě“.

Učitel tu jediný: „Jakub Angele ein Schulmeister.“ Byl to jako všickni jeho předchůdci učitel soukromý; neboť pořádní učitelé bydleli ve svých školách. Ponocní v té čtvrti byli dva, hospodář domu jeden. O Pecoltovi jakéms napsal čtvrtní „rytmistrem bývá“, o jednom usedlém Vlachovi poznamenal: „Riciger Bestallozi znamenitou vede živnost“, při čemž si páni na radnici a my teď můžeme pomysliti, co chceme.

Umělců jmenovitě vytčených poznamenáno v popise jedenácte. Ale nejsou všickni! V domě Betenglově bydlili podle „Georga Stüblera nidrlanderové, kteří komedie strojívali". Škoda věčná, že nejsou tito nidrlanderové jmenovitě a počtem podrobným popsáni, byli bychom zvěděli personal pražského divadla r. 1608. Takhle ovšem nevíme skoro nic. Z umělců popsaných čtyři byli malíři, v nichž jeden illuminista a druhý dvorský malíř; tři byli dvorští zpěváci jménem Krištof, Bona a třetí bezejmenný. Řezbáři také tři popsáni: v domě špetlovském Mates, v domě Jetřicha od Toulů řezbář Fridrich a posléz v kteréms domě Kašpar řezbář. Pavel Klemon byl varhaník.

Nájemných lidí obchodních bylo ve čtvrti Linhartské pramaloučko. Ouhrnkem 25 — a většina obchodníci nejdrobnějšího rázu. Dva kramáři, jeden Vlach, druhý Němec; Jiřík Vizel „handluje v seně a slámě", Adam „prach prodává", čtyři šmukýři a dva šmejdíři: toť čelnější z dotčených dvaceti pěti. Ostatek samí krosnaři, hokynáři a jablečnice.

Šenkéřů spočítali jsme dvanácte; řemeslníků 176, z nichž krejčí 25, což počet největší; jeden krejčí je stolař, dva jsou dvorští a jeden „kupčí takto v jabkách". Po krejčích nejvíce obývalo tu zedníků. Bylo jich 13 a mezi nimi jeden Vlach. Tesařů bylo 9. Ostatních řemeslníků bylo v této čtvrti mnoho spůsobů ale po málu. Po čtyřech nalezli jsme pivovárníky, spěláky, pekaře, kloboučníky, kuchaře; po pěti bylo ševců, bečvářů a rukavičníků; po šesti bylo zlatníků a truhlářů. Všech ostatních bylo po jednom chyba dvou mlynářů, flašnýřů, knihařů, platnýřů, konvářů, sanytrníků, koželbarvířů, tobolářů, kožišníků a caňkařů. Po třech byli už jen „štejnšnejdeři", hodináři, stuhaři, mečíři, soustružníci a tkaničkáři, z nichž jeden byl dvorský. Po jednom konečně byli jilčař, barvíř, cvočkař, zámečník, kovář, punčochář, uzdař, rodšmid, kordovaník, škrobařka, vinopal, řezáč, kolář, pokryvač, pasíř, mydlář, mandlíř, valchař, ručníkář, krojič, železník, cukrář, perníkář, tkadlec, kamenník, řezník, impressor, sedlář, knoflíkář; a mimo ně: „Hendrych balbirer, Samuel Bransius, nože brousí, francos jest; Jan Willenberge formy střihá; a Krištof praví se býti císařským destilatorem." Dva tu obývali též „tovaryši na zámku" a jedenácte formanů, kočí a marštaléřů.

Nádenníků a lidí služebných držela v sobě tato čtvrť 80, z nichž vlastních nádenníků tak jmenovaných 24. Jest tedy čtvrť tato se svou sousedkou Mikulášskou městem lidí nádenných, chudých, toť patrno. Mezi sluhy přední a lepší místo měl: „Wittich p. Burkharta Roswurma služebník a sollicitator; "podle něho i Matěj Šolz, hraběte ze Sulcu sollicitator. Hrobník tu bydlil jeden, vinařů 8, švadlí pět; o jedné poznamenáno: „Lukrecye švadlí, ta dítě dala chovati, sama že se dá do fraucimoru." Řeč drobet nesvětlá. — Dřevoštěpové tři popsáni, pradlí jedna; slouhy, které lidem posluhovaly, byly čtyři; zuvači z lázně dva; poslové čtyři, čtyři ženy, které vodu nosily, mlatec jeden, harcíř též a Jakub Podsedníček záškodní. Šest shledali jsme vojáků: „Krigsmon von Nürnberg;" jeden „krejčí a krigsmon"; tovaryš v bráně; Krozyno fendrych, Seidlic „nějaký hejtman" a ještě nějaký Dominik voják.

Žebráci z řemesla dovoleného byli tu dva: Anna „stará žebrákyně" a Václav „slepej jest žebrákem a má cejch nebo znamení". S tím znamením, jež žebrákům na hrdle viselo, stavěli se v určité doby před

městské ouředníky pro kontrolu. Půjčovati žebrák své znamení cizímu pobudovi neměl, ale půjčovali přec.

Dosti značný jest posléz ve čtvrti této počet lidí, u nichž nenapsáno zaměstnání. Jest jich 80, mezi nimi 22 vdov. Jeden z těch nihilistů má jméno Krištof Sartori von Glogovic a dvěma říkali velice podivně: „Pavel Nejez Masa“ a „Tomáš Pane můj“. Tato divná příjmení psána jsou v popise tak, jako tu klademe.

Tolik ze čtvrti poslední. —

Obsahuje tedy popis pokojníků a podruhů staroměstských celkem 960 domů. Dnešní Stará Praha má 1046 čísel; ale nelze přirovnati obou počtů k sobě. Nevědouce totiž, nač a kterak popis r. z 1608 zdělán byl, neumíme říci, bylyli všecky domy popsány. Vždyť málo let po tom — r. 1615 — za příčinou stížnosti některých měst českých, jako by nesmírnost při odvozování berní byla a snad Praze jakoby se nadržovalo, vydán 19. října onoho roku z kanceláře rozkaz, aby se stalo sečtění pražských domů. Sečetli jich 907 „vymiňujíc Židy a domy od nich vykoupené, minci, kolleje, chalupy na březích, domy na právech duchovních ležící a 110 domů panských a rytířských“. (Palacký Musejn. 1831 fol 171.) Toto číslo již patrno přebíhá nad 1000 domů. Nebylo tehdejší Staré Město tedy o mnoho menším dnešního: největší proměnu k svému prospěchu ovšem podniklo na březích, tu změněno jest k nepoznání; jen zdá se, že František u vody dodnes hostící chudinu poněkud zachoval svoji bývalou tvář.

Ale daleko méně dalo by se souditi z počtu popsaných pokojníků, jichž nebylo ani 2000, na tehdejší populaci Staroměstskou. Kdo poví, jak četné byly rodiny, kdo sečetl čeládku řemeslnickou? A což kde jsou zapsáni lidé, kteří nebyli ani pokojníky ani podruhy, ani čeledí? Máme na mysli pobudy velkoměstské, o nichž dí instrukce inspektorů nad čistotou r. 1598 (č. 326 fol 64): „Pozor míti budou, aby takoví zaháleči po sladovnách, pivovařích, v vápenicích, po březích, mezi haldami stanoviště svého neměli a s pomocí rychtáře a písaře rozptylováni a tříbeni byli.“ A nebyli jen pobudové, kteří bývali bez bytu určitého. Přiházelo se, že i nemocní leželi celý den po ulicích a v noci bezpochyby kde Pánbůh dal. V řádě žebrákův r. 1599 (č. 326 fol 65, 66.) stojí: „Co se dotýče nemocných, kteří po ulici leží, na to bedlivost ať jest, aby přísně hrobníkovi se poručilo, aby nedopouštěl žádným se tu pokládati, ale, jakžby se který položil, aby ho ohledal; jestli nemocný, do lazaretu vnesl.“ Oba citované řády jsou z doby zlého moru. Když moru nebylo, necháni na ulici nemocní i pobudové na haldách a březích s pokojem.

Na konec poznámka o čistotě v Praze. Čtoucí všiml sobě, že pouze v jediné čtvrti hejtman nebo padesátníci poznamenali do archu o nečistotě, kterou shledali asi ve dvou domech. Kdyby z toho se soudilo, že v ostatních čtvrtech byla vzorná čistota, klam by byl. Nebyla v tom Praha ani lepší ani horší měst jiných. Knížečku dosti obšírnou naplnilo by, kdybychom všecka napomínání o čistotě, kteráž konšelům obzvláště za moru vzkazována od vyšších úřadů ba od samého císaře Rudolfa, na hromádku snesli, a to jen z té doby, o níž jednáme. Na ukázku stůj tu artikul J. M. C. r. 1598: „Poněvadž se to v skutku

poznává, že na tento čas nakažení morového není už toliko contagiosa lues a k tomu že veliká příčina těmi nečistotami, kteréž se po domích, ulicech i jinde shromážděné zdržují, o nichžto předešle několikráte poručeno jest bylo, že pak až posavad při městech Pražských to tak opatřeno není, ráčí J. M. C. nad tím velikou stížnost míti . . . Mnozí v domích svých nečistoty, z nichžto nesnesitelní smradové lidskému zdraví škodliví pocházejí, za mnohá léta zdržují a všelijak v příbytcích svých nečistotně se chovají, J. M. C. to ráčí chtíti míti, aby hned každý hnoje a nečistoty z domu vykliditi na břehy dal . . . Co se týče blat před domy a na ulicech i v struhách jeden každý před domem a okolo domu svého až po strouhy domy dělící dvakrát do týhodne pilně vystrouhaje na hromádky sklidíc chudému člověku dadouc na zpropití vynésti dal . . . což na větším vyklizování bude to purkmistrové a konšelé opatřiti mají." „V každém městě nařiditi se mají dvě osoby, jenž se vůbec pobřežní jmenují, aby každého dne po ulicech a oudech města procházeli a kdežby mrchu našli, ihned ji vezmouc na břehy vynesli." Ty a podobné obšírné artikule jsou zase a zase opáčeny, což dobře svědčí tomu, že nebylo jich ve všem všudy posloucháno. Na rozloučenou přečteme sobě ještě jeden takový kus, v němž r. 1613, když nařízena čistota i v loži, praví se konečně: „Aby nechovali nečistých hovad, koček, smrdutých kozlů, psů nečistých, nebo taková hovádka snadno s sebou nakažení přenášejí, protože jsou pitoma."

Z jeviště světa.

Báseň od **Adama Asnyka**. Z polštiny přeložil Fr. Kvapil.

I.

Já anděl záhuby meč vzal jsem v ruce obě,
ten břitký andělský meč vrh' jsem k zemi všude
řka k vladařům, již sedí na trůně a v zdobě:
„Teď ukažte, kdo víc zná prolít krve rudé!

„Teď ukažte, kdo v nivě krvavé v té době
„víc složí lidských trupů, města, vsi kdo chudé
„poboří mstivou rukou, v diadem kdo sobě
„pak rubín, sňatý s čela soku, plésti bude!

„Kdo vykoná to, schvátí v pěsť svou světa šíji,
„k své zábavě ji zdeptat bude moci směle,
„a z hekatomby trupů, z jeku těch, kdo žijí,

„si hrdý vztyčí pomník nesmrtelné slávy:
„tam lidstvo před trůn z krve přijde s vládci v čele
„a na liktorském svazku položí své hlavy!"

II.

Tak řekl jsem — a hned mé uslyšel zvuk řeči
pych vládců dvou, jichž panství vedle sebe čněla.
Z nich každý vstal a děl: „Chci, lide, míru zcela,
„leč soused na tě číhá, tvůj klid v nebezpečí!

„Zda můžem na to zřít, jak bez pomsty nám vřelá
„se přízeň odmítla, a jak on chce být větší?
„Česť naše ohrožena, schne náš laur — jen v seči
„a v krvi rytířské sněť rozpučí zas ztmělá!

„Nuž jménem toho, jenž nám vítězství dá mžikem,
„na vraha udeřme v při svaté, spravedlivé!
„Jen zrada, násilí jde s naším protivníkem,

„a požár, lup a řež, kam vstoupí jeho noha.
„V nás mužnost rytířská a hrdost ctná jak dříve —
„udeřme — zvítězíme pod ochranou Boha!“

III.

I zvedl se křik hrozný z vladařských těch dvorů —
křik mrzkých pochlebníků, lačných za kořistí —
ten po krajích se šířil do měst, vsí i borů
zpozdilé vřavou pýchy, rykem nenávisti.

Sehnali stádo lidské s pastvisk bez odporu,
umělci královští v řež schopné k sobě místí —
již stanul voj těch nových ze gladiatorů
a volal: „Vladařské teď slovo ať se zjistí!“

Tak rychle připraveny živé stroje vraždy,
již dáno heslo, v před se vojska hnula mocí . . .
Jen v poli obilí a dům zbyl pustý každý,

pláč matek, násilně jimž z loket vzali děcko,
soud náhlý reptavým a vyjící psi v noci . . .
I viděl jsem, že dle mé mysli bylo všecko.

IV.

Červená vstala záře, svítíc v lada holá,
žeň první krvavou kde sbírá osud z šiků.
Mez říše překročili — a kde rozkaz volá,
v seč hybná vlna již se vrhá bojovníků.

Hle, začíná se válka! — Soupeř ve snu zpola
tak náhle napaden zbraň chytá v okamžiku
a bodákem si hroznou bránu tvoří v ryku.
Dav krví lidskou zpit, třesk sotva nářky zdolá.

Zoufalství plodí mužnost, vražedný boj vzrůstá,
v smrtelném polibku sok při soku se kupí.
Hřmí děla, duní jízda, trosky kol, změť pustá,

v plamenech každá chatrč, u dveří všech trupy;
naposled triumf končí kvas ten lidožravý,
a vítěz panovník svým díkem boha slaví.

V.

Toť prolog teprv byl — a na scéně již s chvatem
z milosti boží vítěz sune šik svůj k dáli,
lid zajímá a vraždí, vsi a města pálí
a zloupeným svůj sáček plní sobě zlatem.

Má vojska s dostatek — to poslušno se valí
a v cirku mlčky padá krvavém a klatém,
lze svědomí mu zbožné ztišit majestátem,
a ve jho z ocele lid spoutat k boji vstalý.

Jak vítězný to pochod jest, jak velké činy!
Triumfu hymnus za ním pějí všecky voje,
co krok zní výrok smrti — požár — zříceniny —

A roven kobylkám již vrah se rozprostírá
kol po zemi, jež syny utrativši svoje
pod nohou nájezdce teď v krvi vlastní zmírá.

VI.

Řež za řeží teď kráčí nádherně jak zoře
a vojska stotisíců při blesku děl letí
a svírají se divě smrtném ve objetí
na vzájem drtíce se jako vlny moře.

Kde dělo dobyto, dav leží po prostoře,
tam u skaliska padly švadron mužné děti,
již řady mrtvol stojí nad sebou a v změti —
val živých po nich spěchá, v divý boj se noře!

Ty skvělé stroje zhouby, umělá zbraň drtí
a hněte hromady těl hrůzné, zkrvavělé
a s nimi oděv, tráva, bláto v jedno splývá.

Beztvárné massy vůkol v směsi po své smrti —
proud jeden tvoří teď krev druha, nepřítele —
až s hnusem oči své smrť sama v dlaně skrývá.

VII.

Ó krásné dílo zkázy! Vynálezy různé!
Z nich každý jako nová éra na svět zírá,
jak holí Mojžíšovou každý v kraje luzné
mor šíří, tmu a bídu ve své dlani svírá.

Dnes ničím schopnost vůdce, mužnost bohatýra,
dnes věčné Winkelrieda laury jsou tak nuzné —
rek v davu zaniká a rázem dav též zmírá —
ni nezví, zdaž mu vládce tleská v smrti hrůzné.

Vítěz i poražený v dlouhé šachtě jedné
spí bez vítězství, slávy, jména, v širém poli,
a smrt jim stejně píše na čelo, jež bledne:

„Toť zaslepenství jen zde oběti dlí v hloubi,
gladiatorův kteří hráli smutnou roli!“
Kdož vítězem je tady? — Já jen — anděl zhouby.

VIII.

Můj triumf celý jest — sto tisíc mrtvol zmaru
obrazy krvavé děl pastvou v luhy kreslí,
měst řady podobny jsou sloupům z ohně, žáru,
neb štěrkem ršíce se do povětří vznesly.

Hlad, nouze, rány plné nákazy, a spárů
těch ještě horší mor, v nějž lidské duše klesly:
špehounství, zrada, chtivost lupu a zmij sváru
jsou vůdci k úsluze i s kletými jich hesly.

Již zbita celá vojska, země spustošeny,
a z ruky zdrcenému soku meč již padá —
ký pohled spanilý a velký vzácné ceny!

Kles' k nohám nepřátel, pln úkladu však stále,
a vítěz pokorně dík nebi za vše skládá
a ve zbraň volá zas vše doma pozůstalé.

IX.

Tím konec? — Ještě ne — lid štvaný do posledka
jest nucen brániti se před potupou zbrojí,
před vrahů násilím, kde v tvář se s nimi setká,
a vlast těch nezradí, kdož pro ni hynou v boji.

Chce hrobů pyramidou pokrýti se v znoji,
své zoufalosti chce mít nebe jako svědka
a v troskách pohádkou sloup dějin, paží svojí
sloup cizí poroby než být neb její cetka.

A zbožný nájezdce jak Jeremiáš nový
pád rychlý prorokuje náhle Babylonu
a dí, že zvolen jest, by ortel, jak zní slovy,

též mečem podle bible splnil bez odkladu.
I zvedá krvavou dlaň k božskému až trónu,
by na skráň svěcenou mu novou složil vládu.

X.

A dál zas příhod děsných snuje se rej zpilý:
přepady, vraždy, obce zbité k pni až dolů,
dav upírů se brodí krví zotročilý,
jenž klne osudu a rovněž klet je spolu.

Práv, lidskosti i zdání zdeptáno v té chvíli;
poušť shnilost prosákla, z ní tká si aureolu,
svět hrůzou přesycen a chor se k hrobu chýlí
a nebe mlčící jal úžas a děs bolu.

Jen luza, vřavou zpita, s plesem na vše patří
a neví, porážky a vítězství že platí,
a na krev nemyslí svých otců, synů, bratří.

Ta neví, že jest Helotem, že vykrvácí,
leč tleská k vraždám na scéně, chce dál se smáti,
a hrobům rouhajíc se, hodnost lidskou ztrácí.

XI.

Jak nádherná to žeň! Tam v troskách nad skaliskem
jen vzrůstá orgie, s ní nepaměť jde v snění —
národům temná hvězda vzchází pod útiskem,
volnosti, myšlenek a svědomí již není.

Jednota, vykoupená na bojišti blízkém,
se v žalář obrovský teď pro lid volný mění,
zdeptaná morálnost se mstí a skytá ziskem
kruh lidstvu nových zkoušek, muk a ponížení.

Zas právem násilí, moc svatostí zas slyne,
tlum otrocký se plouží v temnu, poutem zvoní
a neví, proti čemu válčí, za co hyne.

Zas modliti se bude dav, jejž zhnětla síla,
tam k soše Molocha, k ní modlářsky se skloní...
I stalo se, jak chtěl jsem — svět noc zahalila.

XII.

Já sám jen triumfuji, patře v lůno země,
jež v krvi sotva dýše, v slzách, ve žalobě —
sám krvavý ten rubín ve svém diademě
jsem k svojí slávě zasadil a ku své zdobě.

Já sám jen, strastí, nehod vrhnuv divé sémě
v ten rod, jejž plní neřesť, vím, co činím v zlobě,
a mečem zhoubným drtě proklaté to plémě,
svůj vlastní trůn jsem opřel v lidstva šírém hrobě.

Mé dílo skončeno — leč Bůh teď z mračen klínu
zří dolů zrakem otce, s lítostí zří v chmuru,
vždy hotov uchvátit můj lup, plod všech mých činů

mi zničit jedním dechem lásky nekonečné —
již velí. — Kletbu vrhám k Němu do lazuru!
— A zase prchat musím do temnosti věčné.

Zápisky námořníka.

Napsal **A. W. Buning.**

Z hollandštiny přeložil Dr. Pavel Durdík.

III. Vzteklý Gijs.

Poslyšte historii Gijsberta Bloma, jemuž nyní přezdívají „vzteklý Gijs“.

Gijsbert Blom byl ženat; měl mladou ženu, o které říkali, že je velmi hezká, a měl také dítě asi měsíc staré, jež dle Gijse bylo mnohem hezčí a roztomilejší nežli všecky ostatní děti.

Ale Gijs byl lodním pomocníkem u mariny a musil na pět let do Východní Indie. Bylo velmi chladno, když v jeden zimní den na korábu „Palembang“ vydal se na moře. Když „Palembang“ opouštěl přístav, stála žena Gijsova, skřehlá od studeného větru, na hrázi přístavní, držíc na rukou svého červíčka. Gijs řekl tehdáž svému kamarádovi, jenž stál vedle něho na palubě — byl to Willem van Hallum, jinak též „Zrzoun“ —: „Hle, má děťátko zavinuté v plachtě a to právě natahuje ručičky, aby ještě jednou dalo s bohem otci, až pojede kolem.“

Byla to pro Gijse smutná podívaná a bolestná chvíle; nebýti námořníkem byl by se dal do pláče jako chlapec. „Zrzoun" hleděl ho potěšit. „Nu," řekl mu, „jen se dobře drž, dětino; musíš si myslit, že je to ku tvému dobrému; asi za rok budeš tu zase." —

„Asi za rok!" Ale za rok se může mnoho státi!

Zrzoun a Gijs vrátili se na téže lodi „Palembang" spolu do vlasti. Gijs postoupil ve službě a uspořil si hezkou hromádku peněz.

V noci, než vpluli do přístavu, měli „Zrzoun" a Gijs spolu stráž. Seděli u kuchyně a hovořili spolu; Gijs ustavičně opakoval, jak asi jeho dítě bude teď veliké — myslil, asi půl třetího střevíce — a bude-li ho ještě znát.

„Vidíš," řekl později „Zrzoun", „nic jsem tenkráte neodpovídal; neb musím ti říci toto: Gijs nevyznal se dobře ve psaní; proto psával mu dopisy k ženě písař lodní a týž přečítal mu též listy ženiny. Tyto bývaly opravdu velmi hezké, neb žena jeho pocházela z dobrého rodu a byla chůvou u bohaté rodiny.

Ale později svěřil mi písař, že poslední dobou v těchto listech bylo znamenati jakousi nesouvislost... nu, rozumíš mi: žena námořníka, který je pět let ve světě — je-li hezká a k tomu chudá — ta musí být velmi „pevnou", aby... inu však víš, co chci říci. Takové ženštině můžete uštědřit hromadu rozličných nadávek, ale lépe učiníte, budete-li míti s ní útrpnost."

„Když jsme vpluli do přístavu" — je to pořád „Zrzoun", který vypravuje — „žádal Gijs o čtrnáctidenní dovolenou, kterou též obdržel. Vidím ho dosud, jak odchází z lodi ve svých nejlepších šatech a s několika novými proužky na rameně. Bylo mi ho líto; nevěděl dosud o ničem, ba ani netušil ničeho...

Gijs odešel a když jsem ho opět uviděl... byl již degradován na podporučíka. Dobrým námořníkem zůstal vždy, ale jinak stal se z něho opilec.

A tím byl vinen chlap, který mu odloudil ženu... Hleď, kazatelem nejsem; ale vezmeš-li druhému... co mu nikdy vrátit nemůžeš... je to sprosté, je to hnusnější, než kdybys někomu krk zakroutil."

Smutně skončila pro Gijse cesta z lodi do místa, kde dříve... kde dříve jeho žena bydlila. Několika slovy povím vám o této cestě.

Gijs koupil velkou čínskou krabici pro Lenu, se skutečnými Číňany nahoře. Krabici uložil do červeného kapesního šátku a tak ji nesl pod ramenem.

Nežli vstoupil do vagonu, zašel si ještě do krámu, v jehož výkladní skříni spatřil mnoho hraček.

„Slečno," řekl vesele, „něco mi musíte vybrati pro mého capartíka." Slečna, vidouc veselou tvář Gijsovu, rozveselila se také, ale zpočátku mu nerozuměla. Gijs jí tedy hodně mnoho vypravoval o svém děťátku a dal na jevo, že koupí něco hezkého, třeba by to bylo i dražší — i koupil na konec „drahou figurku, ustrojenou jako děvčátko, a když na to tlačil, křičelo to".

Strčil loutku do kapsy a když kráčel ulicí, trčely mu nohy figurky z kapsy a když si ve vagonu sedl, začala křičet. Lidé kolem sedící dali se do smíchu.

„Ano, slyšte, lidičky, pro koho to mám . . .“ a vypravoval jim, jakou má nyní hodnost na lodi . . . že byl pět let v Indii . . . že se nyní vrací . . . . sděloval jim dále, jak „ona“ se jmenuje, jak vypadá a celou řadu jiných důležitých věcí. Ach, ano! co měl na srdci, měl i na jazyku. A chudák pořád ještě o ničem nevěděl.

Konečně dorazil do Amsterdamu. Poslal jí telegram, že přichází. Když dojížděl k Haarlemu, začal vykukovat z vagonu; posadil se schválně na tu stranu, odkud mohl přehlédnout nádraží . . . . I rameno vyšinul z vagonu; myslil si: „bude překvapena, až uvidí najednou proužky na mém rameni,“ neboť ještě nevěděla o jeho povýšení.

Hleděl a hleděl, ale jí tu nebylo. Začal být nepokojným, vždyť... ach, snad neobdržela telegram!

Ale když došel do uličky, kde bydlela a kde ho lidé znali . . . . nemohl si vysvětlit spůsob, jakým se k němu chovali. Všecky pozdravoval, ale oni mu neodpovídali. Říkal stále dobrý den a dobrý večer a hleděl na své proužky; ale oni nic neříkali, ani slova . . . jen tak divně na něho hleděli a ukázali na ulici. Pohledl za sebe — ó bože! v davech hnali se lidé za ním. O Ježíši Kriste, myslil si, co se to asi stalo?

Slyšel, že za ním pokřikují; ale nerozuměl tomu dobře, nechtěl rozumět.

Přišel až ke dveřím.

Hleděl. . . Nikdo nepřišel k oknu.

Dveře byly otevřeny. Neměl téměř odvahy vejíti; ale konečně vstoupil — bylo mu, jakoby mu srdce stiskli: stál před ním jeho starý otec, tak bledý, tak bílý jako stěna, o kterou se opíral.

„Co se stalo?“ tázal se Gijs, zprvu jemně a pak zhruba. „Rci, co se s ní stalo? Je mrtva? Pověz, otče! Ó Ježíši, řekni mi to přece!“

Otec třásl hlavou, nemohl nic říci; nic — pouze jediné slovo: „Pryč!“

„Pryč? Kdo je pryč?“ zvolal Gijs. Popadl otce za prsa. „Kdo? kdo? Pryč! Ona je pryč? To jste měli hledět, aby neodcházela!“

A tu . . . v tomto okamžiku . . . udeřil svého starého, neduživého otce do prsou, že se svalil. Ach, byl vzteklý; nevěděl, co činí.

Vyběhl na ulici — lidé za ním.

Hledal ji a našel ji — měla hezký pokojík se stříbrnou lampou na stropě. Seděla na měkké pohovce a dítě její vedle ní.

Vyskočila a chtěla utéci, ale nemohla, neb . . . . *on* stál přede dveřmi.

Strašný okamžik nastal.

„Zůstaň seděti,“ řekl jí. „Jen zůstaň sedět; nic ti neudělám . . jsem pokojný. Je mi velmi zle; nemohu ti nic udělat.“

A krůpěje potu vystoupily na jeho čele a bledém obličeji.

Svýma velkýma, modrýma, dobrýma očima hleděl na ni, jakoby každý okamžik chtěl zaplakat.

„Proč jsi to vyvedla, Leno, proč jsi sebe a své dítě učinila nešťastným? Proč jsi se nezachovala k vůli tomu ubohému dítěti, stojícímu nyní vedle tebe? Ubohé, nešťastné dítě nemá teď matku (zde hlas jeho uváznul), neb ty, Leno, nejsi jeho matkou .... Ty, ty .... ty jsi ženština, zasluhující mrzkého jména, které nechci vyslovit, protože... Ó bože!... protože jsi byla kdys mojí ženou."

Ona ještě více zbledla a kousala se křečovitě do pysku; chvilku nepromluvila slova a jen zoufale na něho hleděla; ale najednou vypukla v pláč a štkajíc vrhla se na podlahu. Lezla k němu.

„Bij mne!" vzlykala.

A když se k tomu neměl, pohledla na něho opět tak zoufale jako dříve.

Ó, v tomto okamžení byl by jí odpustil vše, neb Gijs měl měkké srdce. Než na neštěstí — hle, co to bylo? Něco se hýbalo za červenými oponami. Vyřítil se na to. Chopil chlapa za hrdlo. Škrtil ho pravou rukou, ale v tom padlo oko jeho na dítě; dítě hledělo na něho a dalo se do křiku. Pustil chlapa, kopl ho a ten letěl do kouta.

Teď se shýbl pro dítě, aby je s sebou vzal, vždyť to bylo jeho dítě. Než tu vzpřímila se ona a vrhla se k němu. Vytrhla mu dítě a pevně je držela.

Veškeren pocit viny, nutnosti pokání najednou z ní zmizel; divoce a drze hleděla mu do očí.

Zase natáhl ruce po svém dítěti. Zápolili. Ona plakala a křičela.

Přiběhli lidé po schodech, uchopili Gijse ze zadu a smýkali jím dolů. A když byli dole, řekli s jakýmsi posměšným výrazem v obličeji: „Opilý námořník!" Ne, tehda ještě nebyl, avšak od tohoto okamžení stal se Gijsbert opilcem.

Co se s ním dělo dále, nevěděl; dlouho seděl u cesty... a pak se opil, načež zahodil peníze, úplně jsa lhostejným k tomu, co se s ním stane... na každého, kdo se ho dotkl, se vrhal a za hrdlo jej chytal, neboť si myslil... „že je to ten chlap".

A to činil později vždy též na lodi, když večer bylo špatné počasí, když vál silný vítr; čím hrozněji vál, tím milejší mu to bylo...

Když pak byl nahoře mezi plachtami, když loď se zmítala, když vše praskalo a rachotilo, v temné noci vítr burácel, hrom bil a blesky se křižovaly ve vzduchu... tu stál na vršku stěžně a klel, křičel a vyhrožoval pěstí: viděltě opět „toho chlapa" nad zpěněnou vodou. I volal naň: „Zde, satane, zde jsem!"

A lidé, kteří spolu s ním byli na stěžni a na rahnech, myslili, že se zlobí na někoho z nich — ach, brzo znamenali, že je rozlícen na někoho, jehož nemohli vidět, a říkali mezi sebou: „Gijse to dnes zase chytlo."

Takové velké neštěstí stihlo tedy Gijsberta Bloma, jehož nazývali „vzteklým Gijsem" na „Válečné troubě".

Slyšte, co o tom dále vypravuje „Zrzoun“:

„Musím vám říci, že jsem měl plavčíka, jenž dříve byl špinavý, ošklivý kluk. Říkali mu Jan Matters a byl synem mého kamaráda „Šilhavého“ . . . ale ten je již dávno umrlý.

Toho Jana Matterse jsem dle své methody odchoval.

Náhoda tomu chtěla, že ho kapitán v ten den při ranní parádě pochválil.

„Nuže, Jeníčku,“ řekl jsem, „že se tak dobře chováš, půjdeme večer na posvícení; ty a „stará“ (moje matka, víš) a já.“

Šli jsme tedy a koho jsme tam nespatřili? Otce Gijsova, starého vysloužilého lodníka Bloma s jeho dřevěnou nohou; hrál na kolovrátku a vedle něho stálo dítě Gijsovo, jemuž bylo teď okolo desíti let.

Tu najednou mi napadlo, abych si udělal švandu. Vzal jsem starce i kolovrátek i dítě s sebou domů. „Zkusím,“ řekl jsem své staré, „zda-li se Gijs nevzpamatuje.“

Umluvili jsme se, jak to vyvedeme. Starci jsem řekl, když jsme seděli u mé staré v pokojíčku: „Nuže, teď táhni nahoru na půdu . . . musíme být velmi opatrni, musím ho dříve . . . do přístavu dostat . . . Já si vypůjčím od lodníka Wommerse flétnu a když dám znamení, přijdeš dolů.“

Následující večer přivedl jsem Gijse s sebou domů.

„Vidíš, kamaráde, sedni si,“ pravím k němu.

Má „stará“ (je to hodně stará, sešlá loď) seděla u stolu s kávou. Já seděl u ohně na této straně a na druhé straně seděl ten šibal — kluk, o němž jsem se na počátku zmínil, Jan Matters; toho nesmím pustit s očí, aby mi nic nevyvedl.

Vedle stolu, s obličejem k ohni, seděl Gijs. Neříkal nic a ustavičně hleděl na oheň, na plamen; viděl tam zajisté opět kola a kruhy, jak se to vždy v jeho hlavě točilo.

Myslím si u sebe: jak se do toho pustit?

Nikdo nic neříkal. Stará hleděla na mne, Jan Matters hleděl na Gijse, Gijs svým bledým obličejem ustavičně byl obrácen k ohni a když jsem se podíval za sebe nahoru, viděl jsem, jak otec Blom svou šedivou hlavu skrze otvor vystrkuje. Pohrozil jsem mu posunkem: „Budeš tam nahoře tiše?“ A k sobě jsem řekl: Vpřed!

„Jak se vede, Gijse?“ pravím k němu.

„Co?“ řekl.

„Jak se máš, hochu?“ ptám se ještě jednou.

„Nemáš doma kořalku?“ táže se on.

„Ne, nemám.“

„Musím mít kořalku,“ řekl Gijs; „je mi zle.“

Já na to: „To ti kořalka nepomůže, s tou ti bude čím dále, tím hůře.“

Gijs vstal a chtěl odejít, ale já ho chytil za krk a nepustil ho. (Mám v rukou ještě síly dost.)

„Pusť mne, Zrzoune! Nemáš mi co poroučet.“

„To vím, ale nechci, aby dobrý člověk, kterého jsem dříve znal, skončil jako bídák jen proto, že nemá kuráže, aby svému neštěstí uklouzl.“

„Co? Že nemám kuráže? Kdybych jen měl zde toho chlapa, který mi ukradl, co jsem měl nejdražšího .... O bože, satane, že nemám kuráže! Zabil bych ho, zaškrtil, aby to každý viděl. — A pak, až to udělám, ať mne třeba pověsí."

„To není kuráž, brachu; jiného zabíti, to dovede i zvíře; ale když jsi nešťasten a když tomu neštěstí pohledneš do očí a řekneš: zde jsem, jsem chlapík! Když to řekneš a když to učiníš, pak ... pak jsi řádný muž." —

Gijs posadil se opět.

„Vidíš," mluvím dále, „zůstaneš-li takovým pijákem a potkáš-li jednoho dne své dítě — což musí míti takového ochlastu za otce?"

On kroutil hlavou a řekl, že k tomu potkání nikdy nedojde.

„Ó to neříkej!" pravil jsem a hleděl na něho s úsměvem. „Může se ještě státi, že ..."

Tu vyskočil rázem, chopil mne za ramena a křičel, že o tom více vím.

Strkal jsem ho od sebe a chtěl říci několik slov, ale než jsem dal znamení ... sklouzl již ten starý šedivec dolů a ... a komedie začala.

Starý otec Blom strkal dítě ke předu. „Zde, hochu, vezmi si dítě zpět ... ukradl jsem ho matce," křičel starý kolohnát.

Ano, to řekl: „ukradl."

Gijs povstal; stál tu zpřímen jako sloup, s otevřenými ústy a vyvalenýma očima.

Ale najednou ... spustil. Myslili jsme, že se zbláznil. Dal se do tancování a skákání. Vzal dítě a hleděl mu upřeně do očí. Vše se v něm třáslo a hrálo.

Najednou se dal do smíchu a hned na to do pláče a pak zase do smíchu. Postavil dítě na stůl a pak ...

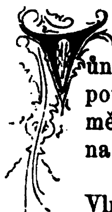
Ach, to jste měli vidět, slzy by vám byly vstoupily do obličeje. Byla to švanda, nejkrásnější švanda, kterou jsem kdy vyvedl ve svém živobytí. Má stará začala nad tím vzlykat a Jan Matters také spustil moldánky; již jsem mu chtěl dát štulec, aby toho kňourání nechal — ale v tom i mně slzy vyhrkly z očí; neb jsem přece starý dětinský chlap, nic na plat!

A nyní je Gijs opět ve své dřívější hodnosti u mariny a přezdívky „vzteklý" zbavil se na vždy.

Tak se to stalo.

Mlýn na samotě.

I.

Vůní trav a květem luk
potok v stráň se vine —
měsíc šeří olšemi,
na dně roj hvězd plyne.

Vlnky plny hovoru
tančíce si skočí —
v stráni v mlýně vesele
kolo se v nich točí.

V okně mlýna dívčina
vnadným květem sedí;
sní — a oko šeří lip
za sny k lesům hledí.

S prškou květů, s větví již
střásá vánek zticha,
večer teplo, hvězdnou zář
do srdce jí dýchá.

Co v něm jara rozkvetlo,
bůh a hvězdy vědí —
v plesy srdce dívčího
veselou mlýn odpovědí.

II.

Na planině vichru svist
o podzimu zpívá —
nad rybníkem tlupa vrb
šedou hlavou kývá.

Tiše šplouná potůček,
v stráni kolo vázne —
smuten na mlýn večer sed,
okno že v něm prázné.

Vše je kol tak teskliyo —
svadlé listí šumí,
padá s lip a v jejich chlad
klape mlýn své dumy.

Zhasla v mlýně zář dvou hvězd,
ztichly v lipách plesy —
dívčí srdce zdřímnout šlo
k snům svým tam v ty lesy.

Co v něm jara povadlo,
bůh a hvězdy vědí —
na klid srdce dívčího
teskliyou mlýn odpovědí.

Jos. Kuchař.

Máchův „Máj“.

K půl stoletému jubileu vydání »Máje«.

Napsal J. Arbes.

(Pokrač.)

Ze spisů beletristických, které v té době četl, ba studoval, připomínají se spisy Waltera Scotta a Václava Klicpery, zvláště téhož povídky. „Co toho času v Němcích z oboru literatury módou bylo, to Máchovi neušlo; čítal, co mu do rukou přišlo, nevyjímaje ani mnohé jalové knihy, a byl spokojen, jestli se s jedinou jen původní myšlenkou aneb alespoň s ráznou osobností potkal.“

Ve spisech Goetheho více si liboval nežli ve spisech Schillerových. Tento zdál se mu „nadšením metafysiky své příliš filosofickým“ a vzdálen snažení Máchova. Zamilovaným autorem Máchovým byl Goethe. „Mírný, tichý, všepřehledný a všeprohledný zrak Goetheův, vnikající do všeho, co před ním v jakékoliv barvě a v jakémkoliv poměru se prostíralo,“ budil prý podivení a vábil k následování.

Nade všechny charaktery Goetheovy miloval Mácha ideální Mignon.

Záhy seznámil se také přes obvyklé školní vyučování v jazyku německém, s Hájkovou kronikou a oblíbil si čtení kněh českých, čítal spisy Krameriovy a věnoval pozornost i literatuře dějepisné.

„Myšlénka vlastenectví,“ praví Sabina, „nadchnula Máchu novým duchem a srdce jeho zahořelo živějším plamenem.“ V tu dobu počal veršovati — a „již v prvních pokusech jevil docela zvláštní, nad obyčejnost vznešený spůsob“.

V dobách, kdy jest člověk přátelství nejpřístupnější, „zůstal Mácha v rozmanitých společnostech přece samoten a bez opravdivého přítele“. Za to tím častěji cestoval po vlasti podnikaje, kdykoli se mu vůbec příležitost naskytla, delší nebo kratší výlety, tak že „v krátkém čase

všecky ladnější kraje české byl navštívil a velmi blízce se s nimi seznámil“.

Velké, netušené převraty politické roku 1830 a po něm nezůstaly na Máchu beze vlivu. Mimo to začal se učiti jazyku polskému, čítal polské spisy básnické, studoval Královédvorský rukopis, Kollarovu „Slávy dceru“, Polákovu „Vznešenost přírody“ a zvláště Kamarytovy národní písně — a i nyní cestoval pilně po vlasti.

Nastoupiv studia právnická, kdy se povaha jeho ustálila, obcoval častěji s přátely, z nichž uvádí Sabina: Pokorného, Franka a Beneše, kteří měli na Máchu nepopíratelný vliv, pak Hindla.

V letech 1832 a 1833 Mácha vůbec čítal a studoval zaznamenávaje si také stručné úsudky o čtěných spisech. Mimo to studoval národní mravy a zvyky a vypisoval si material ku spisu, z něhož nenalezena v pozůstalosti Máchově nežli charakteristická předmluva.

„Mácha,“ praví Sabina, „nestudoval však pouze lid a jeho poměry, on studoval i přírodu, jedinou přítelkyni svou, nade všecko milovanou, a porovnával rozmanitý a bouřlivý život lidský s životem jejím . . . . V jeho lásce k přírodě zobrazuje se nejjasněji původní ráz jeho. Láska tato vyniká ve spisech i v životě jeho. Protož také se nejraději bavíval rozmýšlením i psaním pod širým nebem“ — —

V tu dobu seznámil se blíže s poesií Byronovou. „Od té chvíle,“ praví Sabina, „vyjasnil se jeho duševní zrak, neboť poznal básníka, který v hlubokosti své těmiže záměry, city i bolestmi byl zahořel. Zamiloval si jej tak, že mnohá místa z básní jeho z paměti uměl, a v obrazy a charaktery tak hluboce se vmyslil, že takměř s nimi a v nich žil, a veškeré své náhledy o přírodě, o člověčenstvu a o světě vůbec náhledům Byronovým připodobnil,“ z čehož ovšem nesmí se souditi, že byl „jalovým následovníkem“ Byronovým; „neboť dávno před seznámením se s Byronem chýlil se k té dráze“ . . .

Studoval a pracoval s pílí neúnavnou. Řada drobných básní po různu otištěných, črty ze života a první část historického románu, které otištěny před vydáním „Máje“, znamenají jaksi předběžné mety Máchova tvoření.

V srpnu 1834 podnikl s přítelem drem. Strobachem také pěšky delší cestu — do Italie. Šel přes Jílové, Tábor a Krumlov, přes Rožemberk do Lövenfeldu — odtud do Solnohradska a Tyrolska; viděl Alpy a slezl i Brenner. Z Tyrolska ubíral se do Benátek, do Terstu a odtud přes Krajinu, Štýrský Hradec a Vídeň nazpět do Čech.

Také láska měla na Máchu před vydáním „Máje“ mocný a hluboký vliv. „Mácha byl náruživým v lásce jako v životě,“ praví první jeho biograf. Miloval několikráte a vždy — nešťastně . . . . Miloval vnadné dívky, v jejichž bledých, zadumčivých tvářích domníval se spatřovati ráz Byronovský; ale — duchem milených bytostí nebyl uspokojen. Čarokrásné tváře byly klamny . . . „Zde,“ praví Sabina, „byly zakotveny zárodky oné nevýslovné bolesti, která jej po celý pozdější život jeho sežírala, bolesti nevyslyšené tužby i nenasycené náruživosti; zde měl původ i onen hluboký, avšak nepoznaný a srdcím jalovým nesrozumitelný žal básníka nad hrobem pochovaných vidin“ . . .

Dvé dívek poutalo Máchu jen krátký čas — třetí, poslední jeho láska měla „znak démonického rozčilení“ ... Tato poslední milenka „s výše idealní dolů na zem vstoupivši, dala našemu básníku příležitost poznati vedle blaha i trpkost lásky .... Tato třetí láska poutala ho jako osud, v němž se člověk potácí, z něhož mu, nechť dobrý nebo zlý, nelze se vyvinouti“. — — —

Takový byl — ovšem jen v hlavních rysech naznačeno — mladý, přírodou bohatě nadaný studující práv, kterýž vedle studií zabýval se konečně i poesií a pracoval s napjetím veškerých svých sil, v době, když — pracoval o svém „Máji“.

Že nenáležel a nemohl náležeti mezi básníky spokojené, jest očividno. Naopak — byl nespokojen — — V jaké míře, toho důkazem jest každý odstavec „Máje“, zvláště pak zakončení jeho.

V přátelských dopisech bezprostředně před vydáním „Máje“ nalezáme jen v dopise ze dne 20. března poznámku, z které lze souditi na tehdejší duševní stav jeho.

Píšeť příteli Hindlovi mimo jiné: „Píšete mi, že jste zříceninou; to je lež. Kdo může říci: já jsem zříceninou, musel jindy pevným hradem bývati. — Já jsem pevná věž; ale běda mi opět — beze všeho světla ...

Zda-li bude o svátcích zeleno? Já toužím po krajích. —

Dnes mám velkou chuť opsati Vám znělky, které jsem jako na dobrou noc jedné dívce napsal: „Vzešel máj“ — pak: „Ještě jednou v mladosti mé kraje“ atd. — „V hloubi citu kde mám slova vzíti“ ...

Můj nynější život jest velmi smutný.“

Po té vypravuje anekdotové paběrky z uměleckého života pražského a ku konci listu připomíná, že dohotovil nový román „Cikáni“, jejž doufá po „Máji“ vydati.

K dolíčení duševního stavu, v jakém se Mácha nalezal, dodáváme, že milenka jeho cítila se — matkou.

Za takových poměrů dokončen „Máj“ a zbývala již jen — censura.

V tu dobu byl v Praze censorem F. W. Zimmermann, bývalý úřadník universitní knihovny, kněz řádu křižovnického — známý též jako vydavatel některých více méně bezcenných spisů v jazyku českém i německém; ale ještě známější jakožto zelotický katolík a muž bezměrně loyalní, což všechno, jak jest o něm zjištěno, ani dost málo mu nepřekáželo v různém pletichářství, v odcizování knih, falšování a hyzdění starých rukopisů atd.

Jako censor, praví se o něm kdesi, ovšem cítil v sobě povolání „držeti stát, víru, cnost a mravy veřejné, by nepadly“ a přispívati nade vše jiné k tomu, aby system Metternichův neutrpěl v nejmenším pohromy. Byl tudíž censorem co možná nejpřísnějším. Každé slůvko kladl na zlaté vážky a zkoumal jeho dosah „do hloubky, šířky i dálky“ a nepropustil ani jediné věty, která by byla mohla ve Vídni nebo v kruzích klerikálních zbuditi třeba jen stín pouhé nevrlosti nebo nevole.

A takovému muži musil býti předložen „Máj“ k censuře — Zimmermann báseň tu k nemalému úžasu básníka i důvěrných přátel jeho — bez závady propustil ...

Jak se to stalo, vypisuje zevrubněji nejmenovaný spisovatel ve „Svobodě" z roku 1869 v tento smysl:

Když Mácha svůj „Máj" dohotovil a dvakrát pro censuru opsal, napadlo mu, že zbývá ještě práce nejtěžší: provésti báseň bez úrazu nebezpečným úskalím censury. Básník i důvěrní přátelé jeho o tom pochybovali, jsouce pevně přesvědčeni, že censor „Máji" neporozumí ani co do směru, ni co do smyslu. Proto vzali útočiště ku lsti.

Jeden z přátel Máchových, kterýž universitní bibliotheku denně navštěvoval a censora Zimmermanna výborně znal, převzal úkol předběžného jednatele. Odebrav se do čítárny vydlužil si ku čtení knihu Zimmermannem vydanou. Zimmermann byl také dosti ješitný a býval rád, když někdo jeho knihu četl. Není tudíž divu, že žádanou knihu přinesl sám a že se o ní rozhovořil. Bylo to německé popsání starých chrámů pražských. Zimmermann vyslovil své politování, že kláštery a chrámy ty byly zrušeny a zničeny, a doložil, jak krásný život by nastal pobožným Pražanům, kdyby zase nadešla doba jako jindy, kdyby totiž nebylo v Praze tolik bezbožných a nemravných lidí jako jich tu právě žije.

Máchův přítel přisvědčil a hned se chopil naskytnuvší se příležitosti doloživ, kterak jest právě nyní potřebí zvláštní literatury, která by „zlý svět" ten napravovala.

„Ale jděte, kdo pak by takovou literaturu u nás dělal!" pravil Zimmermann. „Staří píšou samé gramatiky a mladí samé básně na vlast — slast, lásku — pásku — A to nevede k ničemu dobrému."

Máchův přítel na to odpověděl:

„Ale teď už přece aspoň jeden mladý člověk napsal překrásnými verši báseň, v které líčí nejživějšími barvami o š e m e t n o s t s v ě t a a zároveň t a k é n e z a p o m í n á n a z a s l o u ž e n ý t r e s t. Velebnost a dobrota boží vidí se v básni té v ladných zjevech přírody právě tak, jako zlá mysl lidská v bezbožných skutcích. Báseň tu napsal, jak praveno, mladý člověk, který si přeje, by mu bylo možno dříve nežli báseň svou podá censuře, práci svou před vámi přečísti, vyložiti a zároveň užiti pak vaší dobrotivé rady otcovské."

Slova ta Zimmermannovi zalichotila.

„I ať jen přijde! Já mu ve všem poradím. Těší mne, že se konečně někdo vyskytl, kdo má smysl pro víru a mravy."

Tím záležitost prozatím odbyta. Mácha byv o stavu věcí poučen, pospíšil k Zimmermannovi s rukopisem. Četl mu svou báseň, vyložil, co a jak uznal za vhodné vyložiti, klada důraz na to, že jest zde na zemi všechno pouhá nicota, co se Zimmermannovi nemálo líbilo. Pojav pak censuře předložený „Máj" v tom smyslu, jak mu byl opatrně samým básníkem vyložen, propustil jej nezměniv a nevymazav ani slůvka.

Prošed takto přímo zázračným spůsobem censurou, dán jest „Máj" konečně do tisku.

První předběžná zpráva o brzkém vyjití jeho nalezá se v Denní kronice „Květů" ze dne 21. dubna 1836 a zní:

„V tyto dny na světlo vyjde báseň K. H. Máchy „Máj". — I nadějeme se, že nám všem vítaná bude, jako vůbec roční částka, dle níž spisovatel své první dílo nazval, jež o sobě do světa vysílá."

V čísle „Květů“ ze dne 28. dubna a sice v příloze literarní na posledním místě otištěno pak následující oznámení:

Právě vyšel a pouze u spisovatele (na dobytčím trhu číslo 451—2) k dostání jest:

„Máj.“

Romantická báseň od K. H. Máchy,
a sice v ceně 30, 22 a 14 kr. ve stříbře.

Jest to spisů Máchových dílu prvního svazek první. Následovati bude co nejdříve svazek druhý, obsahující povídku z dějin vlasteneckých, o kterémžto se budoucně obšírnější zpráva podá.“

Z oznámení toho vysvítá, že byl „Máj“ vytištěn původně na trojím druhu papíru a že vydán „nákladem vlastním“. Kryl-li Mácha tiskové výlohy z vlastního nebo-li mu některý z přátel jeho vypomohl, nevíme udati. — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Co následovalo, naznačili jsme v stručnosti již na počátku této stati. Vlasteneckou kritikou, která byla ku všem možným pseudoplodům nejproblematičtějších veršotepců více nežli mateřsky shovívavou, uvítán „Máj“ jakožto plod básníka sice nadaného, ale na zhoubném scestí se nalezajícího. Líbezná, na pohled dobrodušná impertinence s jedné strany doplněna s druhé strany blahosklonným a velkodušným snížením se kritika k „básníkovi nezralému“, kdežto s třetí strany vzato útočiště k urážlivé brutálnosti.

„Máj“ v pravém toho slova smyslu „vlasteneckou kritikou“ — odkopnut . . .

Kromě již připomenutých tří pověstných recensí: z pera Tylova ve „Květech“, od Chmelenského v „Časopise musea českého“ a z péra Tomíčkova v „České Včele“ otištěny také kritiky v některých listech německých: v lipském listě „Planet“ av listě „Österreichisches Morgenblatt“. V tomto jen kritika stručná, v onom dosti obšírná a v obou — velmi pochvalná.

Prvního veřejného pochopení a zasloužilého uznání dostalo se tedy „Máji“ — u Němců . . .

Později také proslavený kritik polský Aug. Bielovski (jenž byl Igora, některé básně Královédvorského rukopisu a mnoho znělek Kollárových přeložil) zmínil se o Máchovi velmi pochvalně v „Rozmanitostech“ a úsudek jeho opětován v „Týhodníku Petrohradském“ a jinde. Z Čechoslovanů, praví Sabina, jediný Kuzmány ve „Hronce“ (dílu I. svazek 3.) s pochvalou na Máchu pomněl. Napsalť: „Spisy Karla Hynka Máchy, díl první: Máj. Báseň to převýborné dary jevící, v duchu romantickém jediná posud v literatuře naší.“

A všechny neb aspoň skoro všechny ony odsuzující kritiky domácí Mácha také četl, a možno se snadno domysliti, jak na něho asi působily. Citovali jsme již dříve list Hindlovi do Kláštera zaslaný.

Zda nedýše z prostých těchto řádků tlumená bolest resignujícího muže, kterýž byv surově udeřen přímo do srdce s napjetím veškerých sil se namáhá, by mu neuklouzlo ani slůvko postesknutí? Spravedlivý hněv, nejtrpčí a přece resignující rozhorčenost a přede vším stud nad

nezaslouženým a brutalním pohaněním víří duší Máchovou a diktuje slova na pohled klidná, ale v pravdě přece jako žhavá láva působící...

Dokončiv studia právnická zůstal Mácha ještě nějaký čas v Praze. Dne 27. září konečně vydal se na cestu — „do světa, by se staral sám o sebe i nevěstu svou... Šel, — jak za několik dní psal příteli Hindlovi — „beze strachu, bez doufání...“

Zaměřil do Litoměřic, kde stal se amanuensem a spolu praktikantem u právního Dů...

V dopise ze dne 9. října liboval si pobyt v Litoměřicích, kde doufal stráviti několik let; líčil příteli čarokrásnou vyhlídku ze svého bytu do okolí a zvěstoval, že v noci ze dne 1. na 2. října milenka jeho porodila mu v Praze syna, kterémuž dáno na křtu jméno Ludvík.

Ku konci, když byl připomenul, že matku dítka svého pojme co nejdříve za manželku, vrací se zase ku svému „Máji“, vlastně k úvahám o něm.

„Eduarde,“ končí svůj list, „pište mi brzo nesmírnou recensi o mém „Máji“. Od Vás ji až posud očekávám. Ať je nejméně tak dlouhá jako jedna v časopise nazvaném „Unser Planet“, a neb ať není kratší nežli ta, co o něm psána jest v časopise nazvaném „Morgenblatt“, a ať není taková, aby chválila hanou a haněla chválou jako ve Květech a ve Včele!“

Jiných poznámek z vlastního péra Máchova o „Máji“ a recensích jeho neznáme.

V několika dnech však nastal v životě Máchově osudný obrat.

Zvěstovánoť mu, že syn jeho nebezpečně ochuravěl. Dne 20. října vypukl pak v Litoměřicích požár, jenž stal se Máchovi osudným.

Dav si políti hlavu vodou, by vlasy nechytily, pomáhal hasiti; nemoha vydržeti horkem navlažoval si tvář a častěji se také napil. Vrátiv se domů celý mokrý ulehl pak v pokoji — nezatopeném...

Z předposledního dopisu jeho ze dne 28. října rodičům a nevěstě vysvítá, že trápila jej nevylíčitelná úzkost a že trpěl takořka — bídu...

„Je teď v pátek před 8. hodinou,“ píše mimo jiné. „Již jsem ležel. Nejsem v stavu vydržet; jdou na mne ustavičně takové ouzkosti, že jsem musil vyskočit.

Píšu polonahý, sotva že zimou péro držím.

Což je to žert tak dlouho zde býti sám a sám, nic nedělat — kam a co mohu myslit, než jak se v Praze máte? A že ne všichni dobře, to bez toho vím! Lori nemocna, Ludvík snad mrtev; a já tu mám sedět a myslit si a představovat si to nejhorší — — —

Ještě jednou Vás zapřisahám, abyste mi hned psali... Já jsem už dlouho nespal. — Zas přišly na mne nějaké platy a já teď mám zrovna... Dnes jsem již nesnídal a nevečeřel, obědvat budu moci zítra a v neděli; a vpondělí snad ani to ne; a jestli v outerý, na prvního, nedostanu od p. právního peníze, o čemž pochybuju, neb je svátek — tedy hlady umru; neb že v pondělí nebudu míti co do úst dát, to je jako dvakrát dvě čtyry! —

A nic bych si z toho nedělal; jenom těch ouzkostí, co „mám každou noc, kdybych se zbavit mohl“ — — —

Nevýslovně trapných úzkostí těch však se více nezbavil; bylyť symptomem vždy více se zmahající nebezpečné choroby, která se již přes týden znenáhla vyvíjela.

Teprve dne 1. listopadu se přiznal, že cítí na sobě nějaký neduh, a vzal útočiště k prostředkům domácím. Dne 3. listopadu napsal ještě rodičům list, v kterémž praví:

— — — „Nepochybně přijedu do Prahy již v pondělí (7. list.) V outerý časně ráno budou oddavky a sice u sv. Štěpána — — —“

Den na to poslal si pro lékaře, který konstatoval zánět plic a předepsal přiměřené léky.

Mácha ulehl; stěžoval si na hroznou palčivost na prsou a neuhasitelnou žízeň. Večer přivedli mu kněze; ale Mácha útěchy církevní odmítl — a v noci ze dne 4. na 5. listopad v loži „pohodlně a lehce se posadiv“ setrval asi hodinu bez hnutí . . .

Když se k němu střežící jej opatrovnice nahnula, shledala, že jest — mrtev.

* * *

Sotva „zavál vítr, chladný vítr“ od litoměřických hor přes Máchův hrob — změnil se soud o předčasně zemřelém básníku v míře takměř neuvěřitelné.

„Všichni vlastencové“ (pražští), praví Sabina, „brali bolestného účastenství na události té“ a dne 17. listopadu uspořádáno v chrámě u sv. Ignacia „slavné rekviem“.

Ba více ještě — o mladistvém, vyšší školy sotva odbyvším básníku, kterého byla před čtyřmi až pěti měsíci vlastenecká kritika tak nemilosrdně stepala, skládány i žalozpěvy.

Téhož dne, kdy sloužena byla zádušní mše, vydané číslo „Květů“ mělo v čele hlavního listu verše K. Sabinského (Sabiny) „Pomněnka na hrobě Karla Hynka Máchy“, a pod titulem listu, kde citován vždy nějaký veršík, citovány následující verše z Máchova „Máje“:

— — — „Věčnosti skleslý byt,
vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas
to jestiť zemřelých krásný dětinský hlas.“ *)

Sabina pěje o „hvězdě“, která byla Máchovi „vším světem — jedinou myšlénkou, vidinou mladých snů“ — kterak ji viděl padati a na darmo díval se vzhůru — „prázdný byl a tmavý nad ním svět“... A světlo hvězdy-vidiny ni „smutný zpěvu hlas“, ni „zoufalé volání“, ni „slzy jinošské“, ni „strun žalostné stenání“, ni „stesk zádumčivý“, ni „prudký ducha let“ — „více nezvolá zpět!“ . . .

„Kde však vidiny zář“ se zemí se snoubila, tam „čarovná růže z hrobu“ vykvetla — „byla to růže lásky“ — leč ledva se jí pěvec dotknul, „již uvadla“ . . .

---

*) Chybou tisku ukončen poslední verš tento slovem „hlas“ místo slova „čas“.

„A jeho toužení se vzdálnou vlastí neslo,
až zpěvem labutím i srdce jeho skleslo . . .
Však — — „mrtev jest i on“ — —
„Svou hvězdu, růži svou *tam* skvěle opět najde, —
a vlasti? — ach, své vlasti nikdy on nezajde.“

(Pokračování.)

Ve strunách.

Jen jednou slyšel jsem, to náhodou,
jak bílým prstem zabrala jsi struny.
Zvuk jejich třás' a chvěl se nad vodou
jsa včelou zlatou ve paprscích luny.

Tak srdce modlívá se v samotě
ve stínu večerním a v květné chvoji,
kdy tuchu blaha našlo v životě
a v branách ráje udiveno stojí.

Kdy cosi blysklo, — poznat nemůže,
co blesk ten je, zkad plá a kam to svítí, —
kdy v dumách zírá oko na růže,
z nichž jednu žhavou ve svém ňádru cítí.

Z ní včela, píseň, ihned vyletí
a růži novou hledá, v niž by klesla.
Tu „rozvij se!“ dí teprv poupěti
a padá tam, ač sotva že se vznesla. —

Jen jednou slyšel jsem, to náhodou,
jak bílým prstem zabrala jsi struny:
mé srdce, růže, kvetla nad vodou,
tam klesla píseň Tvá za svitu luny.

Fr. S. Procházka.

„Zasviť mi ty slunko zlaté na poslední z vlasti krok . . .“
Kreslil Fel. Jennevein.

O panu Špačkovi.

Letní historie od Josefa K. Šlejhara.

jedné vesnici, s městečkem sousedící, zrovna u silnice stál kamenný dům se zahradou. V zahradě rostlo něco stromů, jež v dubnu již se nalévaly, a něco křů, již již pupenci se oživujících.

Když kočičky vypučely a jaterník s dymnívkou v bujivém stínu lesních křovin snily svůj mladý život, přiletěl přes blátivá pole a hnědé lučiny pan Špaček se svou řiznou, roztomilou Špačicí. Sedli si na vyčouhlý, kostnatý topol a zvědavě rozhlíželi se vůkol. Jarní slunce rozněcovalo jejich peří k modravému plápolu. Pan Špaček se čechral, nadýmal, lehce si pohvizdoval a byl jaksi na rozpacích. Kde si vybrati? Výše k horám láká ho modravá pára s klidem lesních dědin. Onde se mu zase líbí mohutný dub s krvavým dosud rouchem, kde hojně sídlí červů, mur a podobné havědi. Zde zas by byla velmi příjemna stará hrušeň pod břehem, k němuž přiléhá hloh a malinoví.

Takto dumal, dumal, až rázem svou dumu přerušil jadrným výkřikem, sebevědomě a hlasitě jako hlava rodiny: „Viz, viz! Tamo pěkná jabloň, při ní pěkná zahrada. Na jabloni jizba pro nás, místo pěkné, veselé. Jak se tam as přebývá? Co myslíš?“

Špačice se zarděla — vždyť byli teprve nedávno spolu —, jiskrné očko přetáhla modravou blankou a ve sladké tuše rozčechrala se, měkce zpívajíc: „Jak ty chceš, miláčku! Ach jak blaze bude nám všude! Pravdu máš, sladce se tam bude přebývati . . .“

Zarděla se ještě mocněji. Pernaté sukně zabarvily se jí jako žhoucí kov. Pak šeptali si a náhle uchváceni jarním rozruchem zaklokotali zpěvem, jenž vypravuje, laškuje a tím vyznívá, čím srdce překypuje.

Pod topolem na silnici klečí dva kluci a hrají v boby. Dychtivě, náruživě. Sotva si mohou utříti nos a čepicemi vytírají občas zahliněnou díru.

Tu jeden z nich ustal a zadíval se na topol. Upozornil soudruha: „Poslouchej, Tondo, jak ti dva kominíci hezky zpívají. Počkej, praštím po mrchách kamenem —“ a shýbá se po kameni.

Ale Tonda, náruživější a rozpálený hrou, strčil do něho a pobídl jej nedočkavě, aby pokračoval ve hře.

A hrají dále.

Leskli kominíci v lásky roznícení netušili, jaké nebezpečí bylo od nich odvráceno. A ještě před západem slunce usadili se na vyhlídnuté jabloni, kam starostlivý hospodář postavil špačník. Tak počali žíti v této vesnici.

Minul nějaký týden. Přibylo tepla. Jaro s výšin oblačných sneslo se k zemi. Své ňádro naplnilo nekonečnou vnadou a země ssála Vše se zelená, květe, pestří a voní. Vzduch jest lahodný, květ nádherný,

4

les tajemný. Tvorstvo tone ve sladkých mrákotách. Co má hlas, rozzvučelo se, co má cit, roztesknilo se. Vše provádí divy svoje na nebi i na zemi. —

Špačíček se svou čiperou se činil! Jak první paprslek zavěsil se na jabloň, vstal, protáhl se, očkem mrkl po své nejdražší a napil se křišťálové rosy. Paprsky v jeho peří jen hoří. Pak letí tam, kde by nalezl nejměkčí podušky pro svůj letohrádek. Po celý den lítá křížem krážem v tetelícím se vzduchu a Špačice vnadně k boku se mu připojuje.

Peří si škubají v milostném záchvatu a přikládají na hnízdo. V stodole berou stéblo slámy a vkrádají se i na senník, kde voní suchá travina. Vše dobře se hodí, aby se v tom blaze spalo jim i dětičkám. Pomyslí si tak, ale neřeknou.

Když pak podvečer zahoří na západě a vše náhle ztajemní, vzduch zvlhne a pára violově naběhlá rozčechrá se nad horami, tu teprve za prokmitu hvězd a ztemnění posledních obláčků, prošedších tolikerou výhní, ustane družný párek v shromažďování, přitulí se na větvici, jež mírně se pohybuje, a začíná své zpěvy.

Jdou spat. Ah, jaká nekonečnost . . .

Však ještě nejsou svoji, dokud jizba nejhebčeji se nevystele, domácnost nevyzdobí a kolébka nepřichystá. Ano, Špačíčkové jsou velmi cudní.

Minulo zase něco týdnů.

Puká jabloňový květ, hloh se zasněžuje a také třešeň ztápí se v bílou záplavu. Keře jsou zelené, lučiny pozlaceny blatouchem a vzduch nasáklý teplem.

Špačkovi div se hrdlo nerozskočí. Již našel ten pravý ton. A Bůh ví, proč ty haluze nesplývají až s nebesy — jak rád by usedl na samý obláček! Pohlíží vzhůru a neví, co pod ním se děje. Třepe sebou, vrtí se a hvízdá a hvízdá. Roucho jeho skví se jako roztopený modravý kov. Žínka úžasem zmámena sleduje jeho krásu a sama diví se zvukům těm sladkým. Však ví, ba dobře ví, k čemu to všechno. Také Špačíček pozoruje údiv své družky a vyskakuje ještě více, aby se jí ukázal v plném proudu jarní záře. A jak hvízdá. Celou zahradou hlaholí to víření lásky a síly.

A jaro dále bují.

V před kvapí, pádí, div nesešílí. A ruku v ruce s jeho kouzlem kráčí blaženství Špačíčkovo. Přeměna dnů a nocí snáší nové rozkoše a kouzelnější zdroje klokotavých zpěvů.

Tu havěť vrabčí, šedá, rozcuchaná, nestydatá, bez kusa slušného cáru na těle, sehnala se za krásného odpůldne na příbytek lásky, aby zkazila Špačíčkovo blaho. Úzkost svírá mužného obrance, když bezohledně klove do přesily tuláků. Ale v tom objevila se pod jabloní mladá dívka ve vybledlých kartounových sukénkách, popadla klacek a mrštila jím mezi vrabce. Pomohlo. Rázem se rozletěli po topolech a zle odtud nadávají. Jmenovitě ten s přeraženou nohou. A Špačíčkové žijí dál bez vyrušení. Neznají světa pod sebou. Jen to jaro dále plnou mocí se rozvíjející pozorují, poněvadž v něm hledají ohlas svých tajemství.

Ah, ta jeho žínka jak hluboce jest pojednou zádumčiva! Beze zvuku sedává vedle starého, a jen občas zašveholí překypěním vnitřního

štěstí. Mučí ji sladké tajemství. Nechtějte vyzvídati toto tajemství. Jest to tajemství lásky svrchované. Však uhlídáte, co přinese svatý Jan!

A přinesl. Nedal jen zahradě nachový bez s těžkou vůní, nezahalil střemchu sněživým závojem, v jehož tisícerých načechraných záhybech tají se mdlobná, opojivá vůně, nenarazil tulipánům pestré palice, by co nejvíce nadýmati se mohly, neslil kvítka meruzalky u zlatou slitinu a neučinil jen to vše zázračné, nepředvídané, netušené, čím země zahlaholila, jako povětří duněním zvonův všehomíra ... nikoliv to nebylo vše. Pět malých nepatrných vajíček nakladl v hnízdo svatý Jan a dívá se jen a dívá Špačíček na těch pět světů dechem je ovívaje, tělem svým je zahřívaje. Ví, že těchto pět hebkých skořápek tají v sobě všechno kouzlo života.

Nastávají vážné povinnosti.

Špačice jaksi schladla ku svému manželi. Sedí a sedí. Teplo svého žití přelívá v tyto skořápky. Myslí, že pod ní dřímají poklady nebes a země. Tenká haluz kývá se před otvorem. Již i ta napojila se životem, jež z lůna země vzhůru proudí. Očko se leskne a unyle září; pohlíží na jabloňový květ zpola zardělý a zpola sněžné bělosti, který se třese rosou a sluncem májovým.

A myslíte, že usíná ta duše ptačí, když šírem nevystihlé žalmy rozezvučí kouzelná noc májová? Měsíční záře zapřádá otvor špačníku stříbrnou pavučinou, rozprostírá se po obloze, zavěsuje se na topoly, leskne se na vodách; žáby vyskakují na břeh a země jakoby zvučela kovovým jednotvárným jejich steskem; ozývá se tlumený štěkot psů; květy silně dýší ... Ah, jak uspává taková noc májová! Ale Špačice bdí, stále bdí; jemné proudění vznikajících životů zahání od ní dřímotu.

Nebylo dlouho po svatém Janu. Bez ještě neopadal a již jasmín vydechovati počal čaromocné vůně svých hebkých korun, když jednoho dne s úžasem věrná Špačice zpozorovala, že pod ní se to hýbe, piští a pláče nesměle a tiše, že to zobáčky otvírá a natahuje nahé krčky.

Bože, co to? Cos podobného se jí ještě nestalo; vždyť poprvé jest maminkou. Krev zavířila mozkem, srdéčko zabušilo, mrkla na starého. Týž pozorně a s přepjatou něžností zadíval se do vnitř, roztáhl zobák, zahýkal a vyskočil na nejvyšší haluz, jež právě tonula v nejbujnějším pozdním květenství. A zazpíval jako tehdy, když v jitřních červáncích plála láska jejich. Nyní jest v zenithu.

Dole vážný pán se silně ohnutým hřbetem, s ježatými vousy, které si barví, s kloboukem v jedné a holí v druhé ruce, s důstojnými posuňky, zastavil se, šňupl si, užil hedvábného šátku a zahuhňal: „No, no, to je vřískání jako v opeře!“ a zašel dál.

A šlo kolem děvčátko s kvetoucími tvářemi a smavýma očkama, jež mělo na hlavě koketný kloboučck a v ruce košíček s punčochou. I ta se zastavila, pohledla na jabloň a zašeptala: „Božínku, jak krásně zpívají! Jací pak jsou to asi ptáčkové ...?“

A jdou kolem dva kluci v roztrhaných košilích, bez čepic, se záplatami na kalhotách, jichž jedna nohavice sahá právě na koleno a na druhou bosá pata šlape, právě oni dva kluci, kteří tehdáž pod topolem hráli v boby. Také ti se zastavili, pohledli na sebe a jeden pravil: „Koukej, Tondo! Špačci mají už nejspíš mladé; oba jsou venku.“

To vše Špačíček nepozoruje. Z nejvyššího vrcholu obrací se k záludné modři, kde věčně slunce vychází a zapadá.

Nastávají vážnější povinnosti.

Podívejte se tam, kde lány očekávají lesklé zrno lnu. Z dlouhých brázd práší se za pluhem. A jak drn se obrátí, ze všech končin slétá se sem hojnost ptactva, aby lapalo červy, žížaly a ponravy, líně se rozvalující na světle denním. Po celé brázdě jsou špačci a chocholouši v úžasné činnosti. Mezi nimi náš Špačíček. Div se svou družkou nevpletou se do noh plnokrevnému oráčovi, jenž neúnavně volá své: hyhy! Nejdelší žížaly mrskají se v jejich žlutých zobanech a nejžlutší, nejtučnější ponravy stěhují se na jabloň, kdež vylíhl se Špačíčkům celý svět. Vše mizí v útrobách kvikavých dětí a pořád jest málo. Cokoliv much Špačíček potká, všech si všimne, všechny pozdraví a pozve do svého zobáčku.

Sotva času má k nebesům vzhlédnouti a zahvízdati si. Ostatně, žhavá modř oblohy neláká ho více. Ani to ostatní, co nové léto přináší.

Ano, přišlo léto. Přírodě se vykouřily z hlavy bláznivé jarní sny a vířivé její bujení zaměnilo se v mocný letní ton. Každým jitrem rozvila se nová skupina květů, nový odstín barvy nakladl se, jiné a jiné tvorstvo probudilo se k žití. Lípy rozvírají medové květy, daleko zanáší se vůně jejich a láká hmyz, jímž vzduch se míhá. Proto také sem zaletuje Špaček. Však nejraději pod břeh do trávy, kde již kostival nadmul své nachové zvony a pod hlohem provrtávají se červi na boží den. A aby se tolik nenadřeli, chutě jim pomáhá ven.

Také našim Špačkům vykuřuje se pozvolna z hlavy opojení jarních dnů. Máte je viděti, jak rozvážně se pohupují, klidně se radí, kárají mladou chásku a po případě jí řádně vykrákají, když truhlík jest jí již příliš těsným. To není ten zamilovaný Špaček, který se nemohl podívati na svou žínku, aby rázem neodlehčil tajné tísni klokotavou písní, který vydržel celé noci žvastati o sladkých nesmyslech. Jest mu teď milejší pořádná přichlupatělá housenka, která jest plna šťávy, než ledajaký tlach se starou. A prosím vás, konečně ti kluci zevlují tak zvědavě na všechno, neujde jim ani slovíčka. Špačíček zvážněl a zmoudřel. Špačíček stal se otcem rodiny. Špačíčka neláká poesie jako druhdy a ku zpěvu pohne ho spíše ona sádelnatá housenka.

Za letních čarokrásných nocí Špaček zcela prosaicky spí. Stal se hotovým šosákem. Dobře by mu slušela vyšívaná čepička a dýmka tabáku.

Vychovatele si poříditi nemůže, sám musí všechnu moudrost života vtloukati dětem do palic; ostatně rád to ponechává ženě, ať se s nimi zlobí, beztoho jest na všem nejvíce vinna. Jídlo sháněti, vychovávati, učiti lítat... to vše jest opravdové dření. Jen se dři, pane Špačku, když dovedl jsi tak milovati!

Jindy zase vjede do Špačka bezstarostnost a rozpustilost. Dříve hledíval k nebi, nyní neujde mu nic na zemi. Kritisuje všechno, co se dole vrtne, na každého pokřikuje, posmívá se, rozumuje a vtipkuje. Stává se satyrikem.

A kolik rozmanitých postav přejde tady kolem jabloně! Kráčí tudy kypící zdraví a mládí; loudá se tu sešlé stáří i trudná choroba.

Bohatství se tu mihne, chudoba přejde jako stín. Na vše pokukuje Špačíček se sněti a každého vyprovází svým přerozmanitým hvízdáním. Málo kdo mu jest po chuti, tím méně jeho rozpustilcům. Nemají úcty před nikým. Tak onehdy kráčel tudy ctihodný velebníček, tučný a zářící. V příjemné jitřní náladě — byltˇ výtečně posnídal — smekl klobouk, zastavil se pod jabloní a zbožně pravil: „Rajská přírodo, co vše jsi nestvořila ku potěše člověka. Jaké zpěvy vložila jsi v hrdélka těchto špačků! Krásné, úchvatné..." Špačci se zachechtali a ten nejhorší vzlétl nad hlavu stojícího a spustil na něho — ne, nechci to ani dopovědět. Starý viděl a neviděl. Lehce se zazubil.

„Táto, mámo! Táto, mámo! Máme hlad.... hlad!" zavřísknou každou chvilku nezbedové jedním hrdlem. A staří chtíce nechtíce musí se vydati na lov žížal.

Vedra stávají se nesnesitelna. Připravuje se ke žním.

To vše jest Špačkovi konečně lhostejné. Žije jako žil a život jeho přináší málo změn. Zašla doba, kdy každým okamžikem tvořily se pro Špačíčka nové divy, lákajíce k rozkoši. Není divu, že stává se nevrlým a zasmušilým. Sedává sám a sám a teskně si hvízdává.

Špačíček, jenž druhdy tak miloval, uprostřed léta, v kruhu kypící rodiny, oddává se melancholii. Melancholie svádí ku všelikým nesmyslům.

Jmenovitě jednou bylo Špačíčkovi nevýslovně úzko. Byla překrásná, tichá letní noc. Neobyčejně vlahá, s vůní trávy a pelyňku. Chřástalové se probudili a zahájili své zádumčivé vřeštění, jež tak dlouze vyznívá a dobře se hodí k nevymezené noční rozloze. Žitniště, nabitá blahoplodným zrním, neustala v šustění, jakoby stále nad nimi se tetelil znoj sluneční. Tajemné ovzduší plnilo se zvuky, o nichž neví se, kde vznikají. Na temné obloze málo zářilo hvězd, však přece bylo světlo, to zvláštní sinavé zášeří letní noci.

Špačíček nespí; nemohl usnouti. Vylezl si na bidélko a chvěje se vnitřním nepokojem. Jest mu úzko a neví proč. Kdyby nebylo směšné věřiti v předtuchu, mohlo by se mysliti, že tuší nedobré příští. Noc vleče se tak zvolna. Již chřástalové umlkli, neznámé zvuky zanikly a rozšířila se kolem hluchota noci.

Konečně zasvitlo, ačkoliv se praví, že za léta svítá po celou noc. Špačkovi se ulevilo, když s planoucím jitrem zahlaholil život ve všech prostorách. Jen mdloba a ochablost ho neopustila.

Také on vydal se po denním zaměstnání. Stará si sotva povšimla jeho chmůr.

Jedné chvíle, když přiletli ze žita, kde bylo plno chrp, jež přeskakovaly i do jetelů, poskočily jim v ústrety děti a radostně zabrebentily: „Tatínku, podívej se, co tady dole jest..."

Starý se podíval a polekaně vykřikl: „Varujte se, varujte!"

Hvízdnutí to dlouho se chvěje ve vzduchu, a vyznívá z něho zřetelná úzkost a bázeň. Včerejší nálada bleskem se odůvodnila. Tuší, že tento host přinese cosi neblahého.

Co vlastně dole jest, co se přihodilo, co Špačíčka polekalo?

Mezi větvemi sedí hezounké zvířátko, trojbarevné, morovatě žíhané, se čtyrmi bílými pasinkami a černým ocasem, jenž těsně přiléhá ku

sněti. Má dlouhé průsvitavé vousy, kulatou hlavičku s koketní tlamou, již unyle zavírá, aby zakryla řadu ostrých zubů, které zajisté nevyrostly k papání sladkého mléka. A z hlavy dívá se dvé ohnivých smaragdů, jež občas zažíří jako blesk a hned zase přimykají se ospalou, línou klapkou.

Dovolte, abych vám toto zvířátko představil. Jest to domácích kočička, ušlechtilá, čistotná kočička, měkká, duchaplná a nevinná kočička, čítající teprv jedno jaro panenského života; jest tak právě buchtičkou. Měla teprv tři známosti s fešnými kocoury a dobrými partiemi z vesnice a za jedné takové chvíle strašně byla pokousána roznícenym milovníkem. Sedí zde již od časného rána.

Sotva zazářily jitřní červánky, šíro postlavše oblohu, rozpěli se skřivani, mlha se rozprášila a na stodole chocholouš zahájil teskné svoje volání; sotva rosa se rozjiskřila a violový mráček rozptýlil se ohněm slunce; sotva rozproudil se život a vír dějů v lůně přírody... znenáhla, tiše, po špičkách jako dech připlížila se po záhonech karafiátů, viol, česneku a petržele k jabloni, zamžourala, zapředla, oblízla se a jako blesk vysoukala se k místu, kde peň se dělí. Při zděšeném vzkřiku Špačků kočička ani nemrkla; jen ještě horlivěji zadřímala a pomyslila si: Však vy si zvyknete, drahouškové! A střihá průsvitným ouškem; pomrkuje zřítelnicí. Vůně tisícerá dráždí jí nosíček a nám se zdá, že jest to vůně ne lip, ne růží, ne karafiatů, ale omamující vůně špaččího masa.

Dlouho kolem poletují Špačíci celí ustrašeni a bojí se usednouti na truhlík, čijíce morovou ránu.

Však divná věc! To něžné zvířátko ani sebou nehýbe, jest přikrčeno a chuďátko — spí.

Když první nával hrůzy se rozptýlil, nabyl rozumný táta předešlého klidu a dal se do pozorování. Na mou duchu! To nejsou ty nožky s hroznými drápky, jež prý smrtelně dovedou se zapnouti v tělo ptačí; kde jsou ty drápky? To není ta krvelačná tlama, jež dovede rázem pozříti ptáčka zpěváčka jako pokroutku; kde jsou ty trhavé špičáky! To není to tělo mrštné, důrazné a hadovitě pružné, jehož náhlý skok nese záhubu ušlechtilým tvorům; tělo toto jest měkké, mírné a klidně vyhřívá se na slunci. Nikoliv, toť zcela něco jiného. A slyš! jaký smířlivý, vroucí ton dere se z té hrudi, kterou tak nešetrně podezříval. Tu se Špačíčkovi zdálo, že kmitlo se na kulaté hlavě cosi jako blesk, jako démant hozený do záře sluneční. Lekl se, ale kočička již zase klidně dřímá.

A když slunce již ze zenitu snížilo se po bezedné hladině blankytu, když úpalem červnovým zavřely se květy, horký větřík šelestil v topolech a křích, Špačíčkové spřátelili se již skoro s panenskou kočičkou. Nastal podvečer měkký a líbezný.

Stará si vlezla do hnízda, kluci rozletěli se na okolní haluze a pan Špaček sám usadil se na bidélku. Tak vše lákalo k sladké písni! Vzpomněl si na svou mladost a lásku... A proč by si nezazpíval? Dal se do zpěvu jako druhdy v dobách mladého blouznění. Ale v tom zpěvu bylo znáti zkušenosti života, přežilé štěstí a novou naději. Samička začala již podřimovati. Je dosud tak hezounká, rozmilá a sladká!

Starý nemohl se udržeti a uprostřed zpěvu zadíval se na hnízdo a na svou manželku. Srdéčko mu zatlouklo, ňadro zakypělo a zase dal se do zpěvu. A jak zpívá! Sám podvečerní vzduch se utišil, naslouchaje bez dechu. Naslouchá v zahradě vše: listí, květy i tráva; hle i hluchavka chvěje nachovým pyskem, zajisté že i ona naslouchá v mocném pohnutí. Tu najednou se zpěvákovi v hlavě zatmělo; mohutné udeření a ostré zatnutí svezlo se na jeho tílko. Pádem se řítil, závrať zoufalá zachvěla žilami, prudká palčivá bolest vynutila mu z hrdélka výkřik, výkřik hrůzy smrtelné.

Ta nesmělá, klidná kočička rázem se byla vymrštila nad střelu prudčeji. Ta bílá nožka ztopořila se a zježila pěti ostrými drápy, jež vězíce v tělíčku ubohého Špačíčka, zalévají se nachovými potůčky. Ta tlama vycenila se dvojí řadou jehel, jež krvelačně rvou týl ptáčkův. Již mohutným skokem jako míč zmizela v trávě a ubíhá pod keře angreštu a bezu.

Samička se vyřítila z hnízda, poděšena známým výkřikem. Kluci rázem shrnuli se kolem ní a všichni okem sklenným, ztrhaným dívají se za dravcem, sotva postihujíce jeho zběsilý úprk. Zpozorovali ještě, jak táta tatíček nožkama křečovitě trhá a křídloma bije v tlamě ukrutné bestie.

Hrůza! Hrůza! A všichni společně se vzchopili a vzletli nad místo, kde kočka se zastavila. Kvikají, až žalno poslechnouti. Pláčou ptačím pláčem. Chápou velikost svého neštěstí.

Co to? Proti kočce vyběhla náhle ona dívčinka ve vybledlých, kartounových šatečkách a prudce shýbla se ku dravci. Rozkřikla se lítostí a zlostí a mávši vyhublou rukou, vytrhla překvapené kočce její kořisť. Kočka mňoukla, zahýbala ocasem, rozježila chlupy, zasvítila dračím okem, zaprskala a s hanbou ubíhala po střeše na senník. Střevíc z útlé nožky dívčiny letěl za ní a škoda, že jen po ocase se smekl.

Již tiskne dívčina špačka hebce ve dlani. Peří jeho je slitina krve, křídlo přeraženo, krček překousnut. Křeč hýbe tělíčkem, siná blána očko potahuje. Blíží se jeho skon. Ještě jednou ubožák očko otevřel. Nad sebou viděl poděšenou rodinu ve zmatku a mátohách. Naposled hvízdl, ale hvizd uvízl v hrdle.

Zajisté, že mnoho chtěl Špačíček vysloviti, zajisté že porozuměli ti tam nad ním. Poslední rozloučení. Dívce se zalily oči slzami a jakýsi škytot vydral se jí z prsou. Těch mladých jí bylo líto a opuštěné samičky. Tu se za ní ozval hlas: „Co to držíš? Hlele! špačíka. Nu, má dosti .... Víš co, upeč si ho, špačci se mohou také jísti."

Dívčina setřela si slzu z oka, tázavě pohledla na mluvčího s červeným šátkem kolem krku a lojovanými botami a vesele se zasmála.

„Máš pravdu, Jakube ... to udělám. Škoda, aby jen tak shnil."

Nuže, to jest poslední příhoda Špačkova. A po parném dnu pozdě za noci rozhučela se bouře temnotou. Vichr se rozhýkal, listí pronikavě šustilo a liják řítil se na spící zemi. Jen tato směs hlučně si vedla, vše ostatní ve spánek se schoulilo. Na jabloni, jíž bouře listí rvala v celých chumáčích, v hrůze úpělo šestero ptáčků, jež právě stihl osud nejkrutější ...

Rodinné štěstí.

Román.

Sepsal hrabě **Lev N. Tolstoj.** Z ruštiny přel. Terezie Malochyňská.

Čásť druhá.

I.

Dni, neděle, dva měsíce osamoceného venkovského života prošly nepozorovaně, jak se tehdy zdálo; a zatím city, pohnutí a štěstí těch dvou měsíců stačily by vyplnit celý život. Moje i jeho představy o tom, jaký bude náš venkovský život, vyplnily se zcela jinak, než jsme očekávali; ale život náš nebyl přece horším našich představ. Nebylo v něm té přísné práce, toho plnění povinností, žití pro bližního a obětování sebe, jaké jsem si představovala jsouc nevěstou; byl v něm naopak jen samolibý cit lásky jednoho ke druhému, přání býti milovánu, neustálé bezdůvodné veselí a zapomenutí všeho na světě. Pravda, manžel někdy odcházel zabývat se něčím ve svém pokojíku, někdy v různých záležitostech jezdil do města a chodil po hospodářství; ale viděla jsem, jaké namahání jej stálo odtrhnout se ode mne. A sám se potom přiznával, že vše na světě, při čem jsem nebyla přítomna, zdálo se mu tak nesmyslným, že nemohl pochopit, kterak je možno tím se zabývat. U mne bylo totéž. Četla jsem, zabývala se hudbou, matkou jeho, školou — ale vše to jen proto, že každé z těchto zaměstnání bylo s ním spojeno a že on je schvaloval; jakmile však myšlenka na něho se nepřidružila k nějaké práci, ruce mi klesaly a divno i směšno mi bylo pomysleti, že jest ještě na světě cosi mimo něho. Snad to byl nedobrý, sebelibý cit, ale cit ten činil mne šťastnou a vysoko mne povznášel nad celý svět. Jen on jediný byl pro mne na světě; pokládala jsem jej za bezvadného, za nejlepšího člověka na světě; proto jsem nemohla žíti pro nic jiného, než pro něho, než pro to, abych byla v jeho očích tím, zač mne považoval. A on mne pokládal za nejprvnější a nejkrásnější ženu na světě, obdařenou všemi možnými ctnostmi; já pak se snažila býti skutečně takovou ženou v očích prvního a nejlepšího člověka na světě.

Jednou vešel ke mně do komnaty v tu chvíli, kdy jsem se modlila. Já se ohledla naň a modlila se dále. On se posadil ke stolu, aby mi nepřekážel, a otevřel knihu. Ale mně se zdálo, že se dívá na mne, i ohlížela jsem se. On se usmál; načež i já se rozesmála a bylo po modlitbě.

„A ty jsi se již modlil?“ ptala jsem se.

„Ano. Ty však jen pokračuj; odejdu.“

„Doufám, že se modlíváš?“

On neodpověděl a chtěl odejít, ale já ho zadržela.

„Duše moje, prosím tě, pročti se mnou modlitby — učiň mi to k vůli!“

On se postavil vedle mne a nemotorně spustiv ruce, s vážnou tváří, zajíkavě začal čísti. Chvílemi se obracel ke mně, hledaje ochrany a pomoci na mé tváři.

Když skončil, zasmála jsem se a objala ho.

„Vše jen ty, jen ty! Jakobych byl znovu desítiletým chlapcem,“ pravil on, zardívaje se a líbaje mé ruce.

Náš dům byl jedním ze starých venkovských domů, v nichž ve vážnosti a lásce vzájemné prožilo několik pokolení. Ze všeho vănuly dobré čestné vzpomínky rodinné, jež pojednou, jakmile jsem vešla v tento dům, staly se jaksi i mými vzpomínkami. Zevnější úpravu a pořádek domu vedla po starém zvyku Taťana Semenovna. Nelze říci, že by vše bylo bývalo vybrané a krásné; ale počínaje posluhou až do nábytku a jídel, všeho byla hojnost, vše bylo čisté a trvalé, pořádné a vzbuzovalo vážnost. V přijímacím pokoji byl nábytek symetricky rozestaven, visely podobizny a na zemi ležely domácí koberce. V pokoji divanovém stál starý klavír, šatníky dvou rozličných slohů, divany a stolky s měděným plechem a zkamenělinami.

V mém pokojíku, zařízeném péčí Taťany Semenovny, byl nejlepší nábytek rozličných dob i způsobů a mezi jiným též staré velké stojací zrcadlo, na něž jsem zpočátku nemohla patřit bez ostychu, ale které se mi později stalo milým jako starý druh.

Taťanu Semenovnu nebylo slyšeti; ale vše v domě šlo jako natažené hodiny, ač tu bylo mnoho lidí zbytečných. Všichni tito lidé, nosící měkké boty bez podpatků (Taťaně Semenovně bylo skřípání podešví a dupání podpatků nejnepříjemnější věcí na světě), všichni tito lidé zdáli se býti hrdými na svůj úkol, třásli se před starou paní, kdežto na nás dva, mne a muže, dívali se s jakousi blahosklonnou láskou, a zdálo se, že se zvláštním potěšením konají své práce. Každou sobotu se pravidelně v domě myly podlahy, prášily koberce, každého prvního dne v měsíci se sloužila mše se svěcením vody, na každé jmeniny Taťany Semenovny a jejího syna (i mé — ponejprv v ten podzim) strojily se hody pro celé okolí. A vše to dálo se beze změny od těch dob, kam jen sahala paměť Taťany Semenovny. Můj manžel se nepletl do vedení domácnosti; zabýval se jen polním hospodářstvím a mužíky, a zabýval se tím mnoho. Vstával i v zimě velmi časně, tak že, když jsem se probouzela, již byl mimo dům. Vracel se obyčejně k čaji, jejž jsme pili sami, a obyčejně v tu dobu, po klopotách i nepříjemnostech v hospodářství býval v té zvláštní náladě mysli, kterou jsme nazývali divokým nadšením. Často jsem žádala, aby mi vypravoval, co ráno dělal, a tu mi vyprávěl takové hlouposti, že jsme umírali smíchy; někdy jsem si žádala vážného sdělení a on, zadržuje úsměv, vyprávěl. Hleděla jsem do jeho očí, na pohybující se ústa a ničemu jsem nerozuměla; jen jsem se těšila, že jej vidím a že slyším jeho hlas.

„Nu, co jsem povídal? Opakuj to,“ otázal se potom. Já však ničeho nemohla opakovat. Jak směšné to bylo, že mi povídá ne o sobě a ne o mně, ale o něčem jiném! Jakoby nebylo lhostejné vše, cokoli

se tam děje! Teprve mnohem později počala jsem trochu rozuměti jeho starostem a začaly mne zajímati.

Taťana Semenovna nevycházela před obědem, pila čaj sama a jen po služebných vzkazovala nám pozdrav. V našem zvláštním, bláznivě šťastném malém světě tak divně zvučel hlas a pozdrav ze světa jejího, zcela jiného, usedlého, rozšafného a pořádného, že jsem se často nemohla udržeti a na místě odpovědi jen se smála panské, která složivši ruku na ruku, odměřeně vyřizovala, že „Taťana Semenovna poručila se optat, jak jsme odpočívali po včerejší procházce, a o sobě že přikázala vyřídit, že ji celou noc v boku bolelo a že hloupý pes ve vesnici štěkal, a rušil ji ve spánku. A ještě nařídila optati se, jak nám chutnalo dnešní pečivo, a prosí, abychom si povšimli, že je nepekl tentokráte Taras, ale na zkoušku poprvé Nikoláša a jak se zdá ne právě špatně, obzvláště preclíky, ale suchary že přepálil.“ Do oběda jsme málo byli pospolu. Já hrála, čítala sama, on psával nebo odcházel za svými záležitostmi; ale k obědu ve čtyři hodiny scházeli jsme se v salóně; matka vážně vykročila ze svého pokoje, objevily se chudé šlechtičny, hosté naši, jichž několik bývalo v domě. Pravidelně, každého dne můj muž dle starého zvyku podával matce rámě, když jsme šli k obědu; ale ona si přála, aby mně podal druhé rámě, a pravidelně každého dne jsme se tlačili a motali ve dveřích. U oběda předsedala matička a vedl se hovor jak náleží rozvážný a poněkud slavnostní. Naše prostá slova, moje a mužova, příjemně rušila obřadnost těchto poledních zasedání. Mezi synem a matkou často povstávaly spory, leckdy tropil si jeden z druhého nevinné úsměšky. Měla jsem ráda tyto hádky, poněvadž v nich silněji než kdykoliv jindy jevila se něžná a opravdová láska, kteráž oba pojila. Po obědě matka se posadila do velké lenošky v přijímacím pokoji a roztírala tabák nebo rozřezávala listy nově přišlých knih a my předčítali nahlas nebo šli do divanového pokoje ke klavíru. V tu dobu jsme mnoho čítali společně, ale hudba byla přece naším nejmilejším a nejlepším požitkem, probouzejíc pokaždé nové struny v našich srdcích, jakoby znovu nitro jednoho druhému odhalovala. Když jsem hrávala jeho zamilované věci, posadil se vždy na nejzazší divan, kde jsem ho takořka neviděla, a ze stydlivosti citu hleděl ukrýti dojem, jejž na něho činila moje hra; ale často, když se toho nenadál, povstala jsem od piana, přistoupila k němu a snažila se zastihnouti na jeho tváři sledy pohnutí, nepřirozený lesk a vlahost očí, jež darmo hleděl skrýti přede mnou. Matka často jevila chuť podívati se na nás v divanovém pokoji, ale nepochybně se obávala, že by nám překážela. Jen někdy, stavíc se jakoby na nás nehleděla, prošla pokojem s tváří na oko vážnou a lhostejnou; ale já věděla, že neměla příčiny jíti do svého pokoje a tak brzy se vraceti. Večerní čaj jsem nalévala ve velkém přijímacím pokoji a tu opět všichni domácí se scházeli ke stolu. To slavnostní zasedání při lesknoucím se samovaru a rozdávání sklenic a šálků po dlouhou dobu mne uvádělo v rozpaky. Zdávalo se mi pokaždé, že nejsem hodna té cti, že jsem ještě příliš mladá a lehkomyslná k tomu, abych otáčela kohoutek tak velikého samovaru, abych stavěla sklenici Nikitě na podnos a říkala: „Petru Ivanoviči, Marii Miničně,“ vyptávala se: „je-li dost sladké?“ a zanechávala kousky

cukru chůvě a lidem služebným. — „Výborně, výborně," často říkával můj muž, „právě jako veliká," a to mne přivádělo do rozpaků ještě větších.

Po čaji matka vykládala si patience aneb naslouchala výkladům Marie Miničny; pak nás oba znamenala křížem, líbala nás a my odcházeli do svých pokojů. Nejčastěji jsme sedávali pospolu přes půlnoc a to byla nejkrásnější, nejpříjemnější chvíle. On mi vyprávěl o své minulosti, dělali jsme plány, někdy jsme filosofovali a hleděli mluvit tiše, aby nás nahoře neslyšeli a nedonesli to Taťaně Semenovně, jež si přála, abychom brzo chodili spat. Někdy jsme vyhladověli a tu jsme pak po špičkách šli k bufetu, dobyli sobě studený zákusek protekcí Nikity a snědli jej při jedné svíci v mém pokojíku. Žili jsme jako cizí v tom velkém, starém domě, v němž nade vším bděl přísný duch starých dob a duch Taťany Semenovny. Nejen ona, ale i lidé služební, staré panny, nábytek, obrazy vzbuzovaly úctu, jakýsi strach a vědomí, že tu nejsme zcela na svém místě a že musíme zde být živi velmi opatrně a pozorně. Když nyní na to vzpomínám, vidím, že mnohé, — i tento tísnivý, nezměnitelný pořádek, i to množství osob bez zaměstnání a lidí zvědavých v našem domé, — bylo nepohodlné; ale tehdy právě ta stísněnost ještě více oživovala naši lásku. Nejen já, ale ani on nedával na sobě znáti, když se mu něco nelíbilo. Naopak zdálo se, jakoby se takořka schovával přede vším, co mu nebylo po chuti. Matčin lokaj Dimitrij Sidorov, velký milovník kouření, pravidelně každého dne po obědě, když jsme bývali v divanovém pokoji, chodil do mužova pokojíku brát mu tabák z pytlíku; a bylo třeba vidět, s jakým veselým strachem Sergej Michajlič po špičkách přicházel ke mně a hroze palcem a mrkaje ukazoval na Dimitrije Sidoroviče, kterýž nikterak netušil, že jej někdo vidí. A když Dimitrij Sidorov odešel, nezpozorovav nás, tu Sergej Michajlič z radosti, že všechno šťastně skončilo, jakož i v každém jiném podobném případě říkal, že jsem rozkošná, a líbal mne. Někdy se mi nelíbila ta spokojenost, odpouštění všeho a jakoby lhostejnost ke všemu; nepozorovala jsem, že se chovám na vlas stejně a měla jsem to za slabost. „Právě jako dítě, jež nesmí ukázat svou vůli!" myslívala jsem.

„Ach, má drahá", odpověděl mi, když jsem mu jednou řekla, že se divím jeho slabosti, „což lze býti s něčím nespokojeným, je-li člověk tak šťasten jako já? Lehčí je ustupovati sám, než dotknouti se druhých — o tom jsem se přesvědčil dávno. Ve všech poměrech lze býti šťastným. A nám je tak dobře! Nemohu se hněvati; pro mne není teď ve světě nic špatného, jsou toliko věci politování hodné a směšné. A hlavní věc: le mieux est l'ennemi du bien. Věříš-li, že zaslechnu-li zvon, dostanu-li psaní, ba kdykoli se jen probudím, pociťuju v duši jakýsi strach. Strach z toho, že je třeba žít, že něco se změní; vždyť nemůže přijíti nic lepšího, než to, co nyní jest."

Já věřila, ale nerozuměla mu; bylo mi dobře, ale zdálo se mi, že vše to tak a nejinak býti má a vždy u všech bývá. Při tom však mi cosi pravilo, že jest tam, kdesi daleko, přec ještě jiné, třeba ne větší, ale jiné štěstí.

Tak prošly dva měsíce, přišla zima se svými mrazy a chumelenicemi, a já, navzdor tomu, že on byl se mnou, počínala se cítit osa-

mělou, počínala cítit, že se život opakuje a že již ani není v něm nic nového, že se naopak oba jaksi vracíme ke starému. On více než dříve začal se zaměstnávat svými pracemi beze mne, a mně zdávalo se někdy, že jest v jeho duši jakýsi zvláštní svět, do kteréhož mne nechce pustit. Jeho stálá pokojnost mne dráždila. Milovala jsem ho neméně nežli dříve a nebyla méně šťastna jeho láskou; ale láska má se zastavila a nerostla více. Mimo lásku pak začal se jakýsi nový nepokojný cit vkrádati do mé duše. Nepostačovalo mi teď milovati jen dále, když jsem již štěstí lásky k němu okusila. Přála jsem si pohybu a ne klidného průběhu života. Přála jsem si ruchu, nebezpečí, přála jsem si obětovati samu sebe za svůj cit. Byl ve mně nadbytek sil, nenacházející místa v našem tichém životě. Přicházely na mne záchvaty stesku, kteréž jsem jako něco špatného hleděla před ním zatajit, a záchvaty nepřirozené něžnosti a veselosti, jež ho lekaly. On dříve ještě, než já sama, spozoroval můj stav a navrhnul, abychom jeli do města; ale já ho prosila, abychom nejezdili a neměnili dosavadní způsob života, nerušili svého štěstí. A vskutku byla jsem šťastnou; ale traplivé bylo pro mne, že mě to štěstí nestojí žádného namáhání, žádné oběti, kdežto jsem dychtivě toužila pracovati a obětovati se. Milovala jsem ho a viděla, že jsem pro něho vším; ale přála jsem si, aby všichni viděli naši lásku, aby mně překáželi milovati ho a abych jej milovala navzdor tomu. Můj rozum i city mé byly tou láskou zaujaty, ale vedle ní ohlašoval se i jiný pocit, cit mladosti, potřeby pohybu, nenacházející uspokojení v našem tichém životě. Proč mi řekl, že můžeme jet do města, kdy se mi toho zachce? Kdyby mi to nebyl řekl, snad bych byla pochopila, že mučivý onen cit jest škodlivým nesmyslem a že oběť, kterou jsem hledala, byla tu přede mnou, ve přemožení tohoto citu. Myšlénka, že se mohu zbaviti stesku, jakmile jen odjedu do města, mimovolně přicházela mi na mysl; avšak zároveň myšlénka, že bych k vůli sobě samé odtrhla jej ode všeho, co miloval, působila mi lítost a výčitky svědomí. A čas ucházel, sníh zanášel stěny domu více a více a my stále byli sami a sami, vždy stejně chovali jsme se jeden ke druhému a tam kdesi daleko v lesku a v šumu žily a pohybovaly se, trpěly a radovaly se zástupy lidí, nemyslících na nás a naše pomíjející bytí. Nejhorším bylo pro mne, že jsem pocítila, jak každým dnem ustálené zvyky spoutávaly život náš v jednu určitou nehybnou formu, jak cit náš se stával nesvobodným, podrobuje se jednotvárnému, náruživosti prostému toku času. Ráno jsme bývali veseli, u oběda uctivi, večer něžní. — „Dobro!“ . . . říkala jsem sobě, „hezké je činiti dobro, žíti čestně, jak on praví; ale to všecko později také ještě dokážeme, kdežto v životě jest cosi, k čemu se mi dostává sil toliko nyní.“ Bylo mi třeba boje, bylo mi třeba, aby cit námi vládl v životě a ne aby život vládl naším citem. Chtělo se mi zajíti s ním na kraj propasti a říci: „hle! jen krok, a vrhnu se tam, jen jedno hnutí a zahynu!“ — a aby on zblednuv, na kraji propasti uchopil mne do svých silných rukou, podržel mne nad ní, až by se ve mně srdce sevřelo, a aby mne unesl, kam by chtěl.

Tento stav účinkoval i na mé zdraví a mé čivy počaly se rozrušovat. Jednou ráno bylo mi hůře než obyčejně; také on vrátil se

z účtárny ve špatném rozmaru, což u něho bývalo zřídka. Já to hned zpozorovala a tázala se, co mu je? Ale on nechtěl mi to říci, pravě, že věc nestojí za řeč. Jak jsem se později dozvěděla, správce svolal naše mužíky a proti příkazu mého muže žádal na nich věci nezákonné a vyhrožoval jim. Muž nemohl ještě stráviti tuto příhodu tak, aby mu byla jen směšnou a politování hodnou; byl rozdrážděn a proto nechtěl hovořit se mnou. Ale mně se zdálo, že se mnou nechce mluvit proto, že mne pokládá za dítě, jež nemůže pochopiti věc, která ho zajímá. Já se odvrátila od něho, umlkla a poručila, aby poprosili Marii Miničnu, jež byla u nás hostem, aby přišla ke mně. Po čaji, jejž jsem odbyla nad obyčej rychle, uvedla jsem Marii Miničnu do divanového pokoje a začala s ní hlasitě mluvit o jakési hlouposti, která mne nijak nezajímala. On chodil po komnatě, zřídka pohlédaje na nás. Tyto pohledy, nevím proč, účinkovaly na mne tak, že se mi chtělo mluvit vždy více a více a dokonce i smát se; bylo mi k smíchu vše, co jsem sama hovořila, i vše, co hovořila Marie Minična. On nepromluviv ke mně ničeho, na dobro odešel do svého pokojíku a zavřel za sebou dvéře. Jakmile ho nebylo již více slyšet, všechna má veselost rázem zmizela, tak že se Marie Minična podivila a začala se ptáti, co se děje se mnou? Já neodpovídajíc usedla na divan a bylo mi do pláče. — „A o čem to muž přemýšlí?“ pomyslela jsem si. „O nějaké hlouposti, jež se mu zdá důležitou; nechať jen zkusí pověděti mi to, a já mu okážu, že jsou to nesmysly. Ale ne, domýšlí se, že mu neporozumím, chce mne sníižiti svým vznešeným klidem a chce vždy míti pravdu naproti mně. Ale já jsem v právu, když cítím dlouhou chvíli a pustotu, když chci žít a pohybovat se, a když nechci stát na jednom místě a cítit, kterak čas přese mne ubíhá. Já chci jíti vpřed a každým dnem, v každou hodinu míti něco nového, ale on se chce zastavit a chce, abych se zastavila s ním. A jak snadno by mohl mým tužbám vyhověti! K tomu není třeba, aby mne vezl do města, ale jest jen třeba, aby byl takovým, jako já jsem, aby se nevypínal, aby se s ničím netajil a žil prostě, bez okolků. On radí totéž mně, ale sám není takovým. V tom to vězí.

Cítila jsem, že srdce mé naplňuje se hořkostí a že jsem rozdrážděna proti němu. Ulekla jsem se toho roztrpčení a šla k němu. Seděl v pokojíku a psal. Uslyšev mé kroky, ohledl se na okamžik lhostejně, klidně a psal dále. Tento pohled se mi nelíbil; místo abych šla k němu, přistoupila jsem ke stolu, u kterého psal, a otevřevši knihu, prohlížela jsem ji. On zastavil se ve psaní ještě jednou a pohledl na mne.

„Mášo! ty nejsi v dobrém rozmaru?“ řekl.

Odpověděla jsem chladným pohledem, jenž pravil:

„K čemu se ptáš! Jaké to něžnosti?“ On zavrtěl hlavou a nesměle, něžně se usmál, ale tentokráte poprvé neodpověděla jsem úsměvem na jeho úsměv.

„Co jsi měl nyní?“ ptala jsem se: „Proč jsi mi to neřekl?“

„Hlouposti! Malá nepříjemnost,“ odvětil. „Však ti to mohu nyní vyprávět. Dva mužíci šli do města . . .“

Ale já nedala mu domluvit.

„Proč jsi mi to nevyprávěl dříve, když jsem se u čaje na to ptala?“

„Byl bych řekl hloupost, protože jsem se zlobil.“

„Ale mně bylo tehdáž třeba tvé odpovědi.“

„Proč?“

„Proč myslíš, že ti nikdy a v ničem nemohu pomoci?“

„Já že to myslím?“ řekl on, odhazuje pero. „Myslím naopak, že nemohu žíti bez tebe. Ve všem, ve všem ne jen mi pomáháš, ale sama vše děláš. Hle! — uhodila's na to pravé!“ zasmál se. „Věř, žiju jen tebou. Zdá se mi, že vše je dobrým jen proto, že ty tu jsi . . .“

„Ano, vím, vím — jsem milým děckem, kteréž třeba uchlácholit,“ řekla jsem takovým tónem, že udiveně pohleděl na mne. „Já nechci klidu; toho je v tobě dost, až dost.“

„Nuže, hleď, oč se jedná,“ začal on chvatně, přerušuje mne v řeči a boje se patrně nechati mne domluvit; „jak bys ty to byla rozsoudila?“

„Teď nechci,“ odvětila jsem. Ačkoliv se mi chtělo vyslechnout jej, přece mi bylo tak příjemno porušit jeho klid. „Nechci sobě hrát na život, chci opravdu žít,“ řekla jsem; „chci žít jako ty.“

Na jeho tváři, na níž vše tak rychle a živě se obráželo, objevila se bolest a napnutá pozornost.

„Chci žít rovně jako ty, ty . . .“

Ale — nemohla jsem domluvit: takový žal, hluboký žal okázal se na jeho tváři. Chvíli pomlčel.

„A v čem že nežiješ se mnou rovně?“ pravil; „v tom-li, že já sám se tahám se správcem a opilými mužíky . . .“

„Ne jenom v tom,“ řekla jsem.

„Pro Boha, porozuměj mi, drahá,“ pokračoval on. „Vím, že starosti vždy skličují naši mysl; žil jsem a poznal to. Miluji tě a proto nemohu si nepřáti, abych tě zbavil zbytečných nepříjemností. Můj život je v lásce k tobě; nuže, nebraň také ty mně žíti.“

„Ty máš ve všem pravdu!“ řekla jsem, nehledíc na něho.

Mrzelo mne, že v jeho duši opět je vše jasno a pokojno, kdežto v mé duši byl hněv a cit podobný lítosti.

„Mášo! Co se s tebou děje?“ pravil on. „Nejde o to, mám-li pravdu já nebo ty, ale jde o něco zcela jiného; co máš proti mně? Nepromluv hned, uvaž tu věc a pověz mi vše, co si myslíš. Jsi se mnou nespokojena a zajisté máš pravdu; ale poučˇ mne, abych pochopil, v čem jsem vinen.“

Ale jak jsem s ním mohla sdělit svou duši? Že mi tak rychle porozuměl, že opět jsem byla dítětem před ním, že jsem nemohla ničeho učinit, čemu by byl neporozuměl a co by byl nepředvídal, rozčililo mne ještě více.

„Nemám ničeho proti tobě,“ pravila jsem. „Je mi zkrátka dlouhá chvíle, a chtěla bych, aby nebyla. Ale ty pravíš, že to tak musí být, a máš zajisté opět pravdu!“

Při těch slovech pohledla jsem na něho. Dosáhla jsem svého cíle; pokojnost jeho zmizela, leknutí a bolest zračily se na jeho tváři.

„Mášo,“ promluvil tichým, pohnutým hlasem. „Co nyní děláme, nejsou žerty. Rozhoduje se v tu chvíli náš osud. Prosím tě, abys nic neodpovídala a vyslechla mne. Proč mne chceš mučit?“

Ale já ho přerušila:

„Vím, ty budeš mít pravdu. Raději nemluv; máš pravdu,“ řekla jsem tak chladně, jako bych nebyla promluvila já, ale nějaký zlý duch ve mně.

„Kdybys věděla, co děláš!“ řekl on třesoucím se hlasem.

Zaplakala jsem a bylo mi lehčeji. On seděl vedle mne a mlčel. Bylo mi ho líto, a sobě jsem činila výčitky; horšila jsem se na to, co jsem učinila. Nehleděla jsem na něho. Zdálo se mi, že musí v tu chvíli na mne pohlížet přísně, anebo jako by mne nechápal. Ohledla jsem se: mírný, něžný, jako za odpuštění prosící pohled byl na mne upřen. Vzala jsem ho za ruku a řekla: „Odpusť mi! Nevím sama, co mluvím.“

„Ano; ale já vím, co jsi mluvila, a mluvila jsi pravdu.“

„Co?“ ptala jsem se.

„Že máme jet do Petrohradu,“ řekl on. „Nemáme zde nyní co dělat.“

„Jak chceš,“ řekla jsem.

On mne objal a políbil.

„Ty mně odpusť,“ řekl. „Já jsem pochybil vůči tobě.“

Toho večera dlouho jsem mu hrála, a on chodil po komnatě, šeptaje cosi. Měl ve zvyku šeptat, a já ptávala se ho často, co šeptá, načež on vždy, zamysliv se, odpovídal právě to, co šeptal: nejvíce básně a někdy velký nesmysl, ale takový nesmysl, po němž jsem poznala náladu jeho duše.

„Co šeptáš nyní?“ ptala jsem se.

On se zastavil, zamyslil, a usmívaje se odvětil dva verše z Lermontova:

... on bláhový si bouře žádá,
jakoby v bouři kynul klid!

„Ne — je více než člověk; ví všechno!“ pomyslela jsem si; „jak ho nemilovati.“

Vstala jsem, vzala ho za ruku a jala se kráčeti zároveň s ním, snažíc se vyrovnati krok.

„Ano?“ ptal se, s úsměvem hledě na mne.

„Ano,“ řekla jsem šeptem; a jakási veselá nálada zachvátila nás oba, oči naše se smály, dělali jsme kroky vždy větší a větší a vždy více a více chodili po špičkách. A týmž krokem, k velké nespokojenosti Grigorije a k podivení matinky, kteráž rozkládala patience v přijímacím pokoji, ubírali jsme se skrze všecky komnaty do jídelny; tam jsme se zastavili, pohlédli jeden na druhého a rozesmáli se. — Za dvě neděle byli jsme v Petrohradě. (Pokračování.)

O národním obrození lužických Srbů.

Podává **Jaroslav Lisec.**

(Pokračování.)

Na počátku 19. století staly se první pokusy časopisecké. Kandidáti evang. teologie Šěrach v Budyšíně a Janka v Bukecích již v roce 1790 pokusili se vydávati časopis pod názvem: „Měsačne pismo k rozwučenju a k wokřepjenju", ale již druhé číslo bylo zakázáno. O něco později, v roce 1809, počal vydávati měšťan budyšínský Jan Dejka časopis „Serski powjedař a kurier" ... Jan Dejka (německy Doecke neb Deuke, neboť Němci i příjmení poněmčili), stolařský mistr v Budyšíně, spisovatel rozličných srbských knih a spolupracovník několika německých novin, byl Srb ryzí, vlastenec bezúhonný, který trpce nesl tak hluboké poklesnutí svého národa. „Serbského powjedaře a kuriera" vydával od roku 1809 až do roku 1812, vždy měsíčně o půl archu, a byl časopis týž v Lubiji tištěn. V měsíci dubnu roku 1812 Napoleon další vycházení časopisu pro směr Francouzům nepřátelský zakázal. Působení Jana Dejky do lidu nevniklo, a jeho obětavost nenesla toho ovoce, jakého si bylo přáti ve prospěch dobré věci. Smýšlení a ryzí vlastenectví Jana Dejky vysvítá nejlépe z obsahu „Serbského Powjedaře". Tak píše v čísle 5. z roku 1809: „Jak se chovají nynější Srbové ku své řeči? Bídně! Neboť jsou Srbové mezi námi. kteří se stydí mluviti srbsky a nerozmyslí sobě, že jest to nejen velká hanba,· když se kdo za řeč své matky a praotců stydí, ale že se týž také těžce na Bohu prohřešuje. Neboť nemíní tím tolik, jako že té řeči třeba není, že zahynout může? A nezapírá takový člověk sám sebe, jak Petr Ježíše? O kajte se, moji Srbové!" atd. „Ale Bůh jest velký, on jest všemohoucí, on zas probudí muže, kteří budou toho dbalí, aby srbská řeč se zvedla a rozšiřovala bez ohledu na ty, kteří proti němu pracují. Obdivujte se rozmanitosti v dílech stvořitele a zanechte toho, byste tuto rozmanitost ničili!"

A v čísle následujícím píše mimo jiné: „První příčina toho, že si Srb tak málo své řeči váží, jest ta, že srbské děti v srbských školách tak málo na srbskou řeč se upozorňují. Sotva že se něco slov čísti naučí: a to jest vše, co se srbsky učí."

„Každý zkušený paedagog, ano každý člověk s otevřeným rozumem připustí, že se dítě toho, nač se v prvních letech mládí upozorní, až do vysokého stáří přidrží. Ale když se v našich srbských školách dítě srbské nejprve anebo přec více německy než srbsky učí, není pak divem, že téměř všichni dorostlí ostávají chladnými ke své mateřské řeči, ano že docela v hloupé hrdosti se domnívají, že německá řeč jest vznešenější než srbská. — Chceme-li ostati čistými Srby, musí se naše mládež

v srbských školách přede vším učiti srbsky číst a psát; srbské dítě do 5 až 6 roků ať vůbec žádné cizí slovo neslyší; píše-li Srb Srbovi, nechť to činí toliko v srbské řeči. Pak poroste láska k srbské řeči, Srbové počnou síly nabývati a počtem přibývati, a neubude jich, třeba by se žádný Němec neposrbštil, neboť Srbův přibývá více nežli Němců a t. d."

Zlatá slova, která, byvše na počátku tohoto století pronesena, posud plnou platnost mají a zasluhují, aby ode všech Srbův byla náležitě uvážena a zachována.

Jan Dejka zemřel v roce 1852, dočkav se ještě té radosti, že viděl vzrůstat nové pokolení, které dle jeho slov v mladistvém nadšení právo mluvy svých praotcův s úsilím nikdy nebývalým nejen proti cizincům, nýbrž i proti svým vlastním neuvědomělým neb již zoufajícím krajanům začalo hájiti. Byly to počátkem tohoto století zlé časy pro lužické Srby, ale již začínal váti vánek nového svěžejšího života. Po potlačení francouzské revoluce slavil německý národní duch úplné vítězství. Hesla „německá sláva, německá moc, německá jednota, svoboda a čest" a podobná zněla ze rtův mládeže i zralých mužův, a pod tímto vlivem zdál se býti ten starodávný, malý, chudý, zotročený slovanský ostrůvek tak příliš malým a nepatrným, tak ubohým a chudičkým, že pomyšlení na udržení jeho samo o sobě se zdálo ztřeštilostí. Ale tlak tvoří protitlak; národní hnutí, které si v Němcích klestilo čím dále širší dráhy, probudilo také Srby, a mnohý, který se snad již s Němci stotožňoval, nabýval toho vědomí, že Srbové jsou rozdílný od Němců národ, úzce spřízněný s velikým Slovanstvem. Zdá se mi, že právě slovanské vědomí to bylo, kterým co blahonosným lékem národní život u lužických Srbův vůbec se uchoval. Zastancem této myšlenky byl Jan Ernest Smoleř neb německy Schmaler. S tímto jmenem spojeno jest veškeré vlastenecké snažení, všechny národní činy a podniky, kterými, počínáme-li od roků čtyřicátých, srbský národ může se vykázati. Nelze věru bez obdivu pohlížeti na to, co jeden člověk vykonal, uvážíme-li prostředky pranepatrné, které měl po ruce. On zastal národnost mroucí, pohříženou v úplnou lethargii a probudil ji k novému, nadějnému životu.

Jan Ernest Smoleř narodil se v části Horní Lužice roku 1815 k Prusku připojené ve vesnici Łućn dne 3. března 1816, kde jeho otec byl vesnickým učitelem. Rodina jeho byla ryze srbská a též vychování jeho. V roce 1830 vstoupil na gymnasium v Budyšíně, kde národní vědomí úplně bylo utuchlo. Bylo sice již na universitě v Lipsku pozorovati jakýsi utěšenější ruch. Básník lužický Handrij Zejleř (Seiler) statně si vedl v Sorabicum a počal vydávati psaný časopis, který značnějšího rozšíření došel. Seznámení se s Palackým a jižním Srbem Milutinovičem velice příznivě působilo na Handrije Zejlerja, ale celkem panovalo dusné mrtvo mezi studentstvem jak v Lipsku, tak v Budyšíně. Jak Smoleř sám v článku nadepsaném: „Tempi passati" číslo 5 Łužičana z roku 1879 uvádí, povstal ruch mezi studentstvem srbským teprve, když němečtí spolužáci od svých srbských soudruhů počali také toho se domáhati, aby tito ve věcech němectví se týkajících byli horlivějšími; tu začali tito nahlížeti, že s Němci nejsou totožni. J. E. Smoleř četl

již doma Hübnerovu knihu „Historische Fragen“, kde dosti obšírně jest o starých Srbech pojednáno; též znal Knauthovu knihu „Derer Sorbenwenden Kirchengeschichte“ a věděl, že se překladatel lužickosrbské bible v předslově na staroslovanskou bibli odvolával. Řekl to spolužákům při „knajpè“ a jeden z nich se pak chlubil, že slovanská bible jest starší německé, a odvolával se na Smoleřa co svědka. Němci žádali toho důkaz od Smoleřa. Tento obrátil se v té věci na Handrije Zejleřa, který v roce 1830 vydal lužickosrbskou gramatiku a toho času byl diakonem v Klukši: Smoleř došel si k němu. Zejleř vytáhl z knihovny Šafaříkovy dějiny slovanské literatury a slovanského jazyka a tím bylo srbským studentům poslouženo; s dychtivostí v knize četli a ku svému zahanbení poznali, že muž na sta mil od nich daleko v Uhřích žijící o lužických Srbech a jich literatuře tisíckrát více ví, než oni, kteří u prostřed Srbův bydlí. Následek toho byl, že se srbští studující odhodlali pěstovati nadále pilně srbskou řeč a naučiti se především srbsky psát. To byl vznik budyšínského studentského spolku, z jehož vynikajících členů mimo Smoleře budiž ještě jmenován Wjelan ze Slepého, Mosak Kłosopolski, Imiš a Buk. Úředního potvrzení dosáhl však spolek teprve v roce 1839, kdy jej rektor Siebelis pod názvem „Societas slavica budissinensis“ potvrdil. První článek stanov zněl: „Cílem jednoty jest, aby každý Srb poznal lépe mluvu svou mateřskou, aby ji nezapomenul, nýbrž vyučil se jí tak důkladně, aby mohl býti kdysi Srbům ku prospěchu, Slovanům ke cti.“ Z toho jest viděti, že spolek byl již proniknut vědomím národním, vědomím slovanským. K rozkvětu jeho valně přispěla mocně na povrch se dobývající mladistvá idea slovanská, styk studujících srbských se studujícími jiných slovanských kmenů, jakož zvláště osobní styk s mladým uvědomělým a vzdělaným Slovákem Ludevítem Šturem, který v Halle studoval a na svých cestách i do Lužice přišel, kde s budyšínskými gymnasisty v přátelské svazky vešel.

Ale i v jiném ohledu se štěstí na lužické Srby usmívalo. Advokát Bedřich August Klin, městský radní v Budyšíně a poslanec saského sněmu, politický vůdce lidu srbského, dobyl sobě v roce 1833—1834 velikých zásluh o své krajany, docíliv toho svým úsilím a svou výmluvností, že srbský jazyk ze škol národních úplně nebyl vypuzen a že alespoň srbské čtení ostalo předmětem povinným.

V roce 1836 opustil Smoleř po odbyté zkoušce abiturientní gymnasium v Budyšíně; rád by býval ve studiích svých pokračoval na universitě v Lipsku, kam jej vábil srbský kazatelský spolek. Ale poněvadž nařízení vlády pruské pruským poddaným zakazovalo navštěvovati tuto universitu pro zásady demokratické, které tam měly své ohnisko, odebral se na universitu ve Vratislavi, kde počal studovati protestantské bohosloví. Pobyt ve Vratislavi učinil Smoleřa teprve tím, čím se později býti objevil. Seznámil se zde nejprve s Poláky, pak s Čechy, a vůbec nabyl přesvědčení, že jeho malý, chudý nárůdek není osamocen, že jest členem velkého Slovanstva, opírajícího se o slavnou minulost a doufajícího neklamně ve slavnou budoucnost. Již v roce 1837 skupilo se kolem Smoleřa pět Lužičanův; scházeli se týdně jednou a věnovali se úplně cvičení se mateřštině. V těchto schůzích zrodila se myšlenka, založiti studentský srbský spolek za tím účelem, aby se členové v srbské

mluvě a srbském písmě zdokonalovali. V tom čase studoval na universitě vratislavské Adolf Rössler ze Zhořelce v německé Lužici, patřící k oné řadě Němců, kteří za praporem svobody svého národa jdouce, nezkrácené svobody též svým spoluobčanům jiné národnosti chtěli popřáti. Rössler dojednal se se Smoleřem a společně s tímto založili 13. srpna 1838 spolek pro lužické dějiny a nářečí, který měl 4 odbory a sice srbský, německý, dějepisný a zeměpisný. Původně čítal spolek 13 členů, šest Srbův a 7 Němcův, a Smoleř byl prvním předsedou. Činnost Smoleřova vzbudila pozornost našeho nesmrtelného Purkyně. Navštívil Smoleřa, vyptával se ho na nynější stav lužických Slovanů, a zalíbil si ho tou měrou, že nemajetnému studujícímu svěřil vyučování svých synů a dozor na svou knihovnu hojně slovanskými knihami zásobenou; sám pak vyučoval Smoleřa a jiné mladé Srby a Poláky češtině. Zacházení s Purkyní má vzhledem k uvědomění slovanskému pro Smoleřa důležitost bezměrnou.

Bylo to v předvečer roku 1848. Jakýsi čerstvý vánek vál po celé Evropě. Zdálo se, že staří národové jaksi mladnou, národové porobení že počínají se vymykati z pout, a národové již již hasnoucí skutečně hlásili se opět k životu. A zvláštním příznakem té doby jest, že národové sebe různější, třeba dříve vzájemně se potírající, jaksi se scházeli a sobě pomoci poskytovali ve své snaze za jedním cílem, totiž svobodou, kterou pro sebe vyžadovali a tudíž také druhému popřáti byli ochotni. Zvlášť čilý byl ruch ve Slovanstvě. Od Labe až k Amuru, od Baltu až k Jaderskému moři všude povstávalo uhnětené to plémě a cítilo se národem jedním, nerozlučným, národem budoucnosti.

V jaké míře lužičtí Srbové v ruchu tom se účastnili, vysvítá nejlépe z listů, zaslaných tehdáž lužické omladině v Budyšíně a uveřejněných v „Łužičanu“ z r. 1879 a 1880.

Poněvadž jsou tyto listy zajímavým svědectvím o tehdejším ruchu mezi lužickými Srby a ve Slovanstvu vůbec, neváhám podati většinu jich tuto v plném znění, ovšem také tím pravopisem, jakým v Łužičanu byly uveřejněny.

V Pešti, 22. května 1839.

Přemilí Přátelé!

Bratři Slavové!

Jako se raduje živý brat nad domněle zemřelým avšak zase vzkříšeným a navráceným bratrem: tak já jsem se radoval a se mnou i jiní mnozí moji přátelé a Slavové nad tím novým životem, bratři Lužičané, jehož znamení a důkaz dali ste nám ve Vašem ke mně poslaném psaní ode dne 1. Maje běžícího roku. Tento Váš list odepsali sobě mnozí na památku, čítali jej s plesáním, dali jej tisknouti do serbských, chorvatských i českých Novin a Časopisův, aby se tato radostná pověst o Vás široko daleko po celé Slavii roznesla: že Lužičané oplakáni ještě žijí, k národnosti procitují a řeč svou milovati a brániti začínají. Dobrotivé nebe nechať Vás v tomto krásném předsevzetí posiluje a práce Vaše šťastným korunuje prospěchem. Jenom prosím Vás, zamilujte Vzájemnost, která sama nás i Vás spasiti může, učte se pilně i jiným

slavským nářečím, posílejte některé mladíky od Vás na cestu k nám, do Čech neb i dále k jiným Slávům, a pak vše dobře bude. Vy ste slabí, proto spojte se s námi, abyste s tímto svazkem zmocněli, pamatujíce na onno výborné přísloví: „síly zjednocené dělají.“

K většímu upevnění Vašeho tovařství k žádání by bylo, kdy by ste i u Vás zřídili nějakovou Matici (spolek k vydávání knih, jako v Praze česká a v Pešti serbská Matice), anobrž i na vydávání nějakého lužického Časopisu v duchu všeslavské vzájemnosti mysliti by ste měli, dále na vydávání lužických písní a nápěvův, přísloví, pověstí, slovníka i mluvnice dokonalejší a našim časům přiměřené. Všecko to jsou živlové národnosti a základové vzdělanosti.

Na prosbu Vaši já z mé stránky posílám Vám následující knihy: 1. Jeden exemplář Slávy Dcery, přál bych, aby ste této básni Vy obzvláště rozuměli i ji živě cítili, ant se nejvíce na Váš a jiných Slávův v Němcích osud vztahuje. 2. Jeden ex. Výklad ku Slávy Dceře. 3. Jeden ex. Kázně a řeči. 4. Zpěvanky I. a II. Díl. 5. Jeden ex. německého spisu o Vzájemnosti. 6. Jeden ex. Čítanky. 7. Jeden ex. Rozpravy o jmenách atd. 8. Jeden ex. Sláva bohyně. 9. Dva exx. Řeči, modlitby a básně jubilejní. Jeden ex. pro Vaši, druhý pro Lipskou společnost. 10. Tři exx. Kázně: Nábožný pohled atd. 1 ex. Vám, 1 do Lipska, 1 do Vratislavi. 11. Tři exx. Kázně: Jako my tuto naši cirkev atd. 1 ex. Vám, 1 do Lipska, 1 do Vratisl. 12. Řeč bei der feierl. Einweihung, 1 Vám, 1 do Lipska. 13. Trauerrede při smrti Cleinmanna. 14. Melodie písní světských ku Zpěvankám od Szuchaniho. 15. deto od Fürediho.

Všechny tyto knihy pošli Vám asi o jeden týden skrze zdejšího knihkupce Hekenasta do Lipska na knihkupce „Otto Wiegand“, jenž jest švagrem Hekenastovým. Račte se v Lipsku u Wieganda častěji na příchod balíka dotazovati, a mne potom o skutečném přijatí těchto knih písemně poučiti. Já jsem požádal i zdejších Serbův a Charvátův, aby Vám též něco knih z jejich nářečí shromáždili, sebere-li se několik, časem svým i to Vám pošleme. — Před rokem poslal sem Wiegandovi do Lipska i několik ex. Wechselseitigkeit na prodej, nevím posavad, zdali to prodal, čili nic. Ptejte se na to.

Jistý pan Pešek (Christian Adolf), před tím kazatel evangelický v Lückendorfě a Oybíně, nyní tuším v Žitavě, jehož děd z Čech pochodil, psal mi lonského roku a poslal mi knížečku od něho vydanou: já jsem jemu též poslal skrze Wieganda v Lipsku 1 ex. mé Vzájemnosti, ale až posud nevím, zdaliž to řádně obdržel. Milé by mi bylo, kdy by ste se o tom u něho dověděli a pak mi psali.

Moje manželka jest potomkyně Serbův Lužických, tak že já s Vámi nejen vůbec národním, ale i vzláště kmenním svazkem spojen sem. Její otec byl sice kazatelem v Sasku, ale předkové jeho pocházeli od Serbův. Přede třemi lety byl sem já po ni v Kamenici v Rudohoří, potom i v Jeně a Vojmíru. Budu-li živ, asi o 2—3 roky mám oumysl, ještě jednou Sasko i s mou paní a dceruškou Ludmilou navštíviti, odkud potom vyběhnu i k Vám do Lužic. Ach jak se budu těšiti, vida že bratří Lužičané svou řeč a národnost milují a že k novému všeslávskému životu povstali. Oudům lipského tovarstva račte též oznámiti,

že mi velice milé a vděčné bude, jestli mi i oni psáti budou, nebo do Lipska jest ještě snadnější cesta k poslání něčeho nežli k Vám do Budešína.

Věřte nám, že každého dne na Vás myslíme, o Vás mluvíme, za Vás k nebi prosby odsíláme. Mějte se všickni blaze, to žádá

Váš přítel a Slavobrat

Jan Kollár.

V Praze dne 30. ledna 1839.

Drazí bratři slovanští!

Srdečně jsme pohnuti nad Vaším osudem. Lítostně pohlídáme, jak již částka Vašich krajanův neštěstím zachvácena jest a Němcami se stala, však předc náděje netratíme, že tito nynější pozůstatkové vší vynaloženou silou o svou národnost připraviti se nedají a svorností se udržejí.

O všelikerých okolnostech Vašich jsme se dozvěděli od pana Štúra, který v březnu leta 1839 Vás navštívil a popsání „cesty do Lužic“ do Časopisu českého Museum vložil. Budeme se snažiti, Vám dle možnosti knihami nápomocni býti, an Vaše literatura hodných prací ještě neposkytla. Sebrali jsme, pokud možno bylo, několika 70 knih, a odesíláme je Vaší vespolné knihovně; snad i později opět něco shromáždíme.

Posíláme Vám následující knihy, které knihkupeckou cestou panem Wellerem obdržíte. (Knih bylo 75.)

V popsání „cesty do Lužic“ od Štúra jsme dočtli i založení Vašeho spolku, Vašich pravidel a zákonů, což nás velmi potěšilo, též i jmena Vašich spoluoudův atd. Dej Bůh, by se Vaše síla rozmnožováním spoluoudův zvětšovala a co anděl strážce národu k ochraně sloužila! Jak drahocenná jsou nám jména Vašich vlastenců, kteří při tak náramných překážkách ducha nepřemožitelné národnosti se nezbaví, na příklad pana doktora Klina. Díky mu, že vás podporuje, díky i Ernestovi Smolerovi za jeho první pobídnutí.

Pište nám o řádném obdržení knih a o stavu nynějších Vašich záležitostí; s radostí každý lístek od Vás čítat budeme. Když psaní přes hranice do Čech přepravíte, lehce se nám odevzdá poštou; napište na ně „An Herrn Karl J. Amerling, Medicinae Doctor in Prag“ a v levo „Abzugeben in der erzbischöflichen Buchdruckerei.“

Všem vroucím dušem, jako panu dr. Klinovi, Smolerovi, Seilerovi, Markusovi, Lubenskému, Lahodovi, Mosikovi Kłosopólskému, Imišovi, Žurovi, Domaškovi, Renči, Hilbrigovi, Pelavovi, Polencovi a Wićazovi atd. vzdáváme upřímné pozdravení a o brzkou zprávu žádáme. Též Vás připomínáme k vydání srbského slovníka.

Bůh jest nad námi a spravedlivou věc naši klesnouti nenechá.

Karel Milan Lambl.

(Pokračování.)

Velšanka.

Procházky po waleském pobřeží.

Dle angl. W. Sikesa podává **Gustav Dörfl.**

Julius Caesar vyslal římské loďstvo k britským břehům vlastně jen za tím účelem, aby v západních řekách neznámého ostrova lovil perly, což prý se mu také podařilo. Mnoho-li jich v řekách waleských vylovil a do své vlasti odvezl, není známo. Avšak jisto jest, že sám přinesl Britanii perlu nejskvostnější — římskou vzdělanost — a tak položil základ k nynější osvětě a svobodě anglické. Nyní ovšem hornatá Velšanů vlast neposkytuje světu žádných perel — jedna z nich září dosud v koruně anglické královny — ale za to množství divokých krás hlavně pobřežní scenerie, také perly, jichž jest odvážným „lovcům“ mnohdy domáhati se i s nasazením vlastního života.

Walesko hraničí téměř ze tří čtvrtin na moře. Větší část rozsáhlého pobřeží toho jest posázena příkrými, nebezpečnými úskalími, do jejichž černých, zachmuřených a zubovatých stěn nemilosrdně pere příboj

atlantického oceánu. Na některých místech stávají se tato skaliska ještě nebezpečnějšími tím, že před nimi jsou vhozeny do moře veliké balvany skal, což vypadá, jakoby břehy varujíce námořníky cenily na koráby své tesáky. Kde pak příšerné horstvo je prolomeno, nalezají se zátoky nevypsatelné krásy, s dlouhými pruhy hnědožlutého písku, k němuž za letního odpoledne lísají se hravé vlnky, nebo přes nějž v bouři vyjí rozkacené vichry. Celé pobřeží poskytuje množství malebných pohledů, a kde skupině vrchů vévodí nějaký horský velikán, stojí na něm starý hrad, který se svými cimbuřími a věžemi pochmurně pohlíží k moři a je buď obydlen, buď se zvolna rozpadává. U každého přístavu nalezá se starobylá vesnička, jejíž vzezření jen málo se změnilo od těch dob, kdy i „královna moří", Londýn, byla sama ještě vesnicí. V jeskyních a rozsedlinách skal nalezeny byly stopy pravěkého člověka: jeho kosti a nástroje, i kostry zvířat, která sloužila mu za potravu. Země sama jest staršího původu než Anglie, Irsko i Skotsko. Když ohromné spousty vod pokrývaly ještě tyto pevniny, nynější Walesko už zde stálo v celé slávě své, jsouc pro sebe ostrovem, na němž prapodivní tvorové žili, a v jehož půdě neforemní zeměplazi zanechávali otisky svých noh, které nyní po uplynutí nesčíslných věků nalezáme v pevných skalách.

Pobřeží jižního Waleska zvedá se u Cardiffu v mohutné pohoří, jež oplývá bohatstvím přírodních krás. Při odlivu jest úpatí pyšných jeho úbočí mořem netknuto, tak že můžeš kráčeti podle oblázkového břehu a pohlížeti k závratné jejich výši; ale když se oceán rozlévá nebo bouře vodstvo zdouvá, vypínají se vlny vysoko na kamenné průčelí, jakoby chtěly dostoupiti až nahoru k těm zeleným pažitům. Sledovati přesný běh pobřeží jest ovšem nemožno: nikde není cesty, ba z větší části ani pěšinky; než cestovatel, ač mu jest činiti stálé odbočky, neocituje se nikdy daleko od moře.

První opravdu imposantní úskalí, na něž přichází, jest ono, které nalezá se nedaleko hradu sv. Donáta. O ně stroskotaly se v dobách starších i novějších nesčíslné koráby a parníky, a veliký jest počet starodávných legend, dle kterých hrabiví pobřežané pomocí klamných světel lákali lodi do jisté záhuby na tento břeh. Podobné pohádky vypravují se skoro všudy, kde divokost pobřežní scenerie fantasii k nim zrovna vybízí. Bezděky napadá nám tu Nerudova překrásná „Helgolandská ballada". Praví se, že v oněch zlých starých dobách pověrčiví obyvatelé tohoto pobřeží považovali každého, kdo po stroskotání lodi nebyl s to se zachrániti, za nešťastníka, jejž samo nebe opustilo a do zkázy uvrhlo; avšak za našich časů těžko pochopiti, jak náboženský názor mohl podporovati úskoky tak mrzké, jakými bývalo vodění osla po břehu, nesoucího za noci dvé svítilen, jejichž pohyby zdály se námořníkům pocházeti od světel vzdálené lodi. Když pak koráb prudkými nárazy o příkré stěny skal se roztříštil, a zboží vymeteno bylo do písku, nešťastný obelstěnec nenalezl žádné milosti u bídáků, kteří považovali jeho majetek za svou kořisť a s ním podle toho také nakládali. I držitelé hradu sv. Donáta, který na jedné ze sousedních vyvýšenin pne se hrdě k nebesům, činívali nároky na kořist z lodí, jež v obvodu jejich pozemků se stroskotaly. Ale ještě dlouho po tom, když zákony civilisace mrzké ty nároky na vždy odstranily, nižší třídy obyvatelstva pokra-

čovaly pilně v hnusném tomto řemesle. Vše to jest ovšem už věcí minulosti. Nyní vrhá maják svůj oslňující lesk daleko na moře, a když lidé na břehu se choulí k sobě pozorujíce nějakou loď, jak hledí se vymknouti ze strašlivého objetí vichrů a vln, činí tak ze soucitné lidskosti, nikoli pak z nekalé hrabivosti.

Zmíněný už hrad sv. Donáta jest jedním z těch, kterých na naší procházce po waleském pobřeží nelze nám sobě nepovšimnouti. Ty vysoké zdi, vyhlížející tam přes hladinu vod až k vrchům somersetským a tu rovným směrem daleko přes otevřený nedozírný oceán, na stranách pak ostatních vynořující se z hlubin nádherné zeleni, ten starobylý kostelík hluboko dole v údolí, zrovna pod chmurnými hradu cimbuřími a ta hlásnice vysoko nahoře na nepřístupné skále — toť pohled, jakých je

Artušův kámen a solné bařiny oxwichské.

málo v celé Evropě. Hrad sv. Donáta není zříceninou: jest sídlem jednoho z potomků normanského paladina, který jej vystavěl, muže to vybroušeného vkusu a vzácných vědomostí, který jest hrd na svůj hrad, jejž s velikou láskou a péčí dal obnoviti. Jediný klíč otvírá čtyřicet a osm vrat této bývalé rozsáhlé tvrze středověké. Ukazuje se tu také

trávník, kde slavný zakladatel Wesleyánů kázal pěti tisícům lidu, jenž shromážděn byl na širokých, po straně hradu k moři sklánějících se terasách. S místa toho obzvlášt pěkně vyjímá se moře toliko půl míle vzdálené: do něho vybíhají rozkošné zahrady, v jejichž rybnících prohánějí se zlaté rybky a jejichž svahy tvoří pestré koberce květů a když kráčíš dolejší částí, zdá se ti, jakoby lodi, jež se berou po moři na západ, pluly vysoko po obloze.

S hradu vede hustými křovisky poloskrytá cestička podle příkré propasti dolů ke kostelíčku, kde tlí pozůstatky dlouhé řady Stradlingů a Carnů. Syn nynějšího majetníka, dr. Stradling-Carne, jest prý dvacátým osmým potomkem po siru Williamu Stradlingovi a dvacátým prvým po siru Devereux Carnovi. V kapličce ku kostelu přiléhající nalezají se dřevěné a kamenné tabulky, jejichž různé nápisy a malby, představující obrněné rytíře a krásné dámy, vypravují pohádky z šeré dávnověkosti. Romantické legendy vyznívají z mnohé mohyly, která zdobí kostelní hřbitůvek.

Břeh od hradu sv. Donáta až k vísce, která se jmenuje Newton Nottage, jest v pravém toho slova smyslu grandiósní, plný nebetyčných štíhlých skal, hlubokých jeskyň a zázračných úkazů, jež souvisí s přílivem moře. Jedním z nich jest následující: Ve střeše jeskyně asi 80 střevíců hluboké nalezá se několik děr, které vedou až k vrcholu úskalí. Když rozedmuté moře valí se mocně dovnitř, a od jihovýchodu fičí ostrý vítr, vychází z těchto děr průvan tak silný, že předměty nad nimi držené, vysoko do vzduchu unáší. U vísky pak svrchu dotčené nalezá se zvláštní studánka, které pověrečný lid připisuje tajůplný význam: vody její ubývá a přibývá stejně s odlivem a přílivem moře, ačkoli je toto půl ang. míle vzdáleno a voda ve studánce čistá jako křišťál.

Opustivše Newton Nottage přicházíme brzo na širokou rovnou silnici spojující města Jižního Waleska. Jedním z těchto jest Neath, starobylé městečko s živými trhy a pozoruhodným obchodem. Údolí, v němž se rozkládá, jest plno vodopádů, roklin, potoků, skalních útesů, jeskyň a křovinatých kotlin. Neath má také starodávný klášter a ovšem i svůj hrad, jenž kdysi býval jevištěm slavných dějů, nyní však není ani tak zajímavým jako mohutná věž neathského kostela, která lidu sloužívala za bezpečný úkryt před útoky námořních loupežníků. Vůbec jsou chrámy charakteristickou známkou waleského pobřeží: jedna jejich věž je zádumčivější druhé, jako ty strmé holé skály. Stačí vrhnouti na ně jediný pohled, abychom poznali, že bývaly zvonicemi i tvrzemi zároveň.

Město Swansea bývá vedle Cardiffu považováno za hlavní město Waleska; nikdo pak mu neupírá názvu „kovové metropole". Jest velmi pěkně rozloženo uprostřed vysokých vrchů a podle zátoky tak roztomilé, že nejeden cestující porovnal Swansea s Neapolem. Ulice jsou plny života a ruchu. Těžké vozy hrčí celý den po jejich dlažbě. Po nábřežích se ozývají hlasy práce. Les stožárů trčí k obloze. Všudy plno nádherných letohrádků. V nejživější části města zvedají se do výše zříceniny hradu. Otevřené elegantní sloupoví dosud se zachovalo, ale je všecko zčernalé a svršek jeho mechem a kapradinami zarostlý, i zdá se tesklivě pohlížeti dolů na obchodní ruch a vzdušné nové budovy na straně jedné a na vetché staré domy na straně druhé. „Kovovou metro-

Hrad a hřbitov sv. Donáta.

polí“ nazývá se Swansea proto, že nikde na světě nedobývá se tolik mědi a cínu jako právě tuto, nemluvě ani o továrnách, které pracují se zlatem, stříbrem, zinkem, niklem, železem a jinými kovy. Vystoupíme-li na vrchol některého z vrchů, které zvedají se vysoko nad město, uzříme na levo veliký oblak prachu, do něhož ustavičně vjíždějí vlaky, dole pod nohama širokou rovinu, na níž rozkládá se daleké moře střech, vroubené cípem lodních stožárů a ztrácející se v pravo na hřbetě skalních výběžků, a za těmi klidný oceán, plný slunečních paprsků a hravých stínů.

Jsme v tak zvané Gowerské zemi, která zaujímá prostornou hornatinu, sahající od zátoky „kovové metropole“ až k zátoce carmathenské. Pískovcové a vápencové břehy její jsou prolomeny v celou řadu malebných zálivů, rozsedlin, strmých stěn a po-

divných tvarů skalních; trosky několika středověkých hradů pohlížejí na moře s její skal a vrchů; v horách její nalezají se zbytky římských táborů; a nejvýše zajímavy jsou nálezy stop předhistorického člověka, kteréž v staré této zemi gowerské byly učiněny. Železnic v ní není žádných a silnic nebo aspoň vyjetých cest jen po skrovnu. Obyvatelé tohoto polouostrova poskytují zvláštní úkaz národní odloučenosti, jejž možno pozorovati toliko v srdci Waleska. Až do nedávna přesně označovala jazyková mez, kde končila vélština a kde začínal anglický dialekt, jímž mluví lid jiné krve, který v dobách poměrně nedávných tuto část Waleska zaplavil a trvale osadil. V Gowersku nebylo žádné půdy pro dvojjazyčnost: Tu mluvil vélsky každý a za jazykovou hranicí nikdo. Nynější demarkační čáru tvoří hřbet hor zvaných Cefn Bryn. Oba národové od sebe takto oddělení po osm století byli sobě blizounkými sousedy; avšak co do kroje, zvyků, povahy a vzezření liší se dosud jeden od druhého jako před věky.

Konajíce přípravy ku slezení hor, vedoucích k langlandské zátoce, znamenáme, že tu panuje dosti čilý život v najímání oslů. Sedneme tedy také na jednoho a necháme se vésti malým hochem, jeho ošetřovatelem. Hoch pobíhá po našem boku, a my za nedlouho pozorujeme, že by si ubohé zvířátko rádo odpočinulo. Abychom mu tedy usnadnili cestu, užíváme deštníku jako hole, a ježto naše nohy sáhají téměř až k zemi (ubožátko je tak nízké), činíme v nestranném pozorovateli dojem osoby stoupající do vrchu s oslátkem mezi nohama. Avšak tu již jsme došli temena hory, shlížející k langlandské zátoce; rádi popřáváme unavenému čtyřnožci odpočinutí a kráčíme k pokraji příkré propasti.

Langland jest jednou z oněch pěkných malých zátok, kterými celá pobřežní čára jest tak bohata: utěšené to a horami kryté místečko, s hospodářskými staveními, elegantními vilami a čistotnými chaloupkami, které jsou jakoby přilepeny k zeleným bokům okolních vrchů.

Tu vlastně počíná naše procházka Gowerským pobřežím. Nevlídná hromada balvanů, na vysoké skále poházených, která upoutala naši pozornost dříve než jsme vyšli, je skrovným pozůstatkem slavného druhdy hradu Penardd, o němž ale dějiny nevypravují nic určitého. Za to tím volněji zabývá se jím obrazotvornost prostého lidu. Pověst vypravuje, že Penardd byl vystaven během jediné noci rukou nějakého kouzelníka. Zástupy rusalek provádějí prý dosud své noční reje na jeho květnatých paloucích. A jak byl vystaven, tak prý také za jedinou noc vzal za své. Zlí irští duchové poslali naň přes moře orkán písku, a vše co zbylo, aby vypravovalo o dřevní jeho nádheře, jsou dvě kulaté věže a kus hradeb.

Na hřbetě kor, které slují Cefn Bryn, stojí Artušův kámen, známý od nepamětných dob jakožto jeden ze sedmi divů Waleska. Spousta romantických zkazek víže se k tomuto kamenu; jedna z nich připisuje umístění jeho ohromné síle krále Artuše. Fantasie obyčejného rázu uspokojila by se s tímto podáním: Artuš vykázal mu silnou svojí paží místo, kde se nalezá. Uváží-li se, že jest čtrnáct střevíců dlouhý a sedm střevíců tlustý a že musí vážiti mnoho tůn, nebyl to zajisté nesnadný úkol pro jednoho člověka, nevyjímaje ani krále Artuše. Než obrazotvornost Velšanů nemá dosti na tak jednoduché věci, a proto praví, že

Hrad a hřbitov sv. Donáta.

polí" nazývá se Swansea proto, že nikde na světě nedobývá se tolik mědi a cínu jako právě tuto, nemluvě ani o továrnách, které pracují se zlatem, stříbrem, zinkem, niklem, železem a jinými kovy. Vystoupíme-li na vrchol některého z vrchů, které zvedají se vysoko nad město, uzříme na levo veliký oblak prachu, do něhož ustavičně vjíždějí vlaky, dole pod nohama širokou rovinu, na níž rozkládá se daleké moře střech, vroubené cípem lodních stožárů a ztrácející se v pravo na hřbetě skalních výběžků, a za těmi klidný oceán, plný slunečních paprsků a hravých stínů.

Jsme v tak zvané Gowerské zemi, která zaujímá prostornou hornatinu, sahající od zátoky „kovové metropole" až k zátoce carmathenské. Pískovcové a vápencové břehy její jsou prolomeny v celou řadu malebných zálivů, rozsedlin, strmých stěn a po-

divných tvarů skalních; trosky několika středověkých hradů pohlížejí na moře s její skal a vrchů; v horách její nalezají se zbytky římských táborů; a nejvýše zajímavy jsou nálezy stop předhistorického člověka, kteréž v staré této zemi gowerské byly učiněny. Železnic v ní není žádných a silnic nebo aspoň vyjetých cest jen po skrovnu. Obyvatelé tohoto polouostrova poskytují zvláštní úkaz národní odloučenosti, jejž možno pozorovati toliko v srdci Waleska. Až do nedávna přesně označovala jazyková mez, kde končila vélština a kde začínal anglický dialekt, jímž mluví lid jiné krve, který v dobách poměrně nedávných tuto část Waleska zaplavil a trvale osadil. V Gowersku nebylo žádné půdy pro dvojjazyčnost: Tu mluvil vélsky každý a za jazykovou hranicí nikdo. Nynější demarkační čáru tvoří hřbet hor zvaných Cefn Bryn. Oba národové od sebe takto oddělení po osm století byli sobě blizounkými sousedy; avšak co do kroje, zvyků, povahy a vzezření liší se dosud jeden od druhého jako před věky.

Konajíce přípravy ku slezení hor, vedoucích k langlandské zátoce, znamenáme, že tu panuje dosti čilý život v najímání oslů. Sedneme tedy také na jednoho a necháme se vésti malým hochem, jeho ošetřovatelem. Hoch pobíhá po našem boku, a my za nedlouho pozorujeme, že by si ubohé zvířátko rádo odpočinulo. Abychom mu tedy usnadnili cestu, užíváme deštníku jako hole, a ježto naše nohy sáhají téměř až k zemi (ubožátko je tak nízké), činíme v nestranném pozorovateli dojem osoby stoupající do vrchu s oslátkem mezi nohama. Avšak tu již jsme došli temena hory, shlížející k langlandské zátoce; rádi popřáváme unavenému čtyřnožci odpočinutí a kráčíme k pokraji příkré propasti.

Langland jest jednou z oněch pěkných malých zátok, kterými celá pobřežní čára jest tak bohata: utěšené to a horami kryté místečko, s hospodářskými staveními, elegantními vilami a čistotnými chaloupkami, které jsou jakoby přilepeny k zeleným bokům okolních vrchů.

Tu vlastně počíná naše procházka Gowerským pobřežím. Nevlídná hromada balvanů, na vysoké skále poházených, která upoutala naši pozornost dříve než jsme vyšli, je skrovným pozůstatkem slavného druhdy hradu Penardd, o němž ale dějiny nevypravují nic určitého. Za to tím volněji zabývá se jím obrazotvornost prostého lidu. Pověst vypravuje, že Penardd byl vystaven během jediné noci rukou nějakého kouzelníka. Zástupy rusalek provádějí prý dosud své noční reje na jeho květnatých paloucích. A jak byl vystaven, tak prý také za jedinou noc vzal za své. Zlí irští duchové poslali naň přes moře orkán písku, a vše co zbylo, aby vypravovalo o dřevní jeho nádheře, jsou dvě kulaté věže a kus hradeb.

Na hřbetě kor, které slují Cefn Bryn, stojí Artušův kámen, známý od nepamětných dob jakožto jeden ze sedmi divů Waleska. Spousta romantických zkazek víže se k tomuto kamenu; jedna z nich připisuje umístění jeho ohromné síle krále Artuše. Fantasie obyčejného rázu uspokojila by se s tímto podáním: Artuš vykázal mu silnou svojí paží místo, kde se nalezá. Uváží-li se, že jest čtrnáct střevíců dlouhý a sedm střevíců tlustý a že musí vážiti mnoho tůn, nebyl to zajisté nesnadný úkol pro jednoho člověka, nevyjímaje ani krále Artuše. Než obrazotvornost Velšanů nemá dosti na tak jednoduché věci, a proto praví, že

jednoho dne, když si vyšel na procházku, vrhl tento oblázek sem s temena hory, několik mil vzdálené. Jiná pověst dí, že kámen byl původně oltářem, na němž Druidové lidské životy obětovali. Měli prý pod ním svatý pramen a kol do kola les mystických dubů. Než pod kamenem není žádného pramene, aniž se tam kdy nalezati mohl. A v okolí není nejmenší stopy po nějaké doubravě, která by se tu v dřívějších dobách byla rozkládala. Že zajímavý ten předmět sem se dostal úkonem lidským, jest ovšem bezpodstatná báchorka. Jeť to pískovcový balvan, který před tisíci a tisíci lety svezl se na starý červený pískovec, výmluvný to svědek z dob velkolepého geologického převratu. Cestou od Artušova kamene k oxwichskému kostelu mineme slané bařiny oxwichské.

(Dokončení.)

Narcissa.

Románový genre. Napsal Jan Lier.

(Pokračování.)

Jaromír měl při všech mísách přednost. I do puddingu zabořil pan z Rokyc teprve po bratránkovi stříbrnou lžičku, dav mu s líbezným úsměvem na vůli, upejpati se chvíli malomocně.

„Jestli se nemýlím,“ jal se pan Střela mluviti, pronášeje slovo za slovem důrazně, po spůsobu zamilovaných přátel, kteří nám nejobyčejnější rady s naléhavou vážností udílejí, „bývají takové vznešené domněnky začasté svůdné feux follets. Nejednoho zavedly již do bláta. Nehněvejte se proto, mluvím s upřímností vašeho cousina, jímž zůstanu, byť byste se i zdráhal. U našeho pluku sloužil zároveň se mnou bledý, cukrový, zamlklý kadetek s hezkýma očima na vrch hlavě. Naše plukovníková měla jej bedlivě na zřeteli. Nutila ho do hudby. A správně. Vždyť každý, kdo se naň podíval, viděl mu noty v očích. On jediný tomu nevěřil a považoval se za rozeného vojevůdce, ač nervosa i fantasterie ubíraly mu spůsobilosti k řemeslu vojenskému. Jakýs osudný entortillement de l'esprit převáděl skutečnou hudbu jeho duše v domnělý rachot děl a řinkot šavlí. Ubožák umořil se houževnatým vězením ve své vlastní léčce. Tím nechci vám upírati jediného pírka z vašich orlích perutí, Jaromíre, a nemám jiného účelu, než upozorniti vás po šosácku na to, kterak bývá výhodno, hleděti si nejen svého posvěcení, nýbrž i prospěchu. Vy máte povýšenost nad nízké hledisko arciť již v krvi, jako všichni Rejnburkové, jako váš otec. Pomyslím-li naň — sur mon dieu! Jaký to velkolepý, krásný, rytířský zjev! Gentleman od hlavy k patě, roztomilý, štědrý, galantní, rekovný, kamarádský. Elektrisoval nás přímo a byl — žádné paradoxon — mou první láskou. Mne vypudily tenkráte — před devatenácti

lety — válečné trouby předčasně z vojenské školy. Bylo mi osmnáct let. Vřadili mne jako kadeta do pluku vašeho pana otce, a pod jeho velením táhl jsem proti nepříteli. Náš 15. dragounský pluk byl se 17. husarským sloučen v brigadu, a třenice mezi husary a dragouny každodenní kratochvílí. Dráždění Uhrů vylákalo z úkrytu náš vlastenecký cit, a plukovník, váš pan otec, manifestoval jej hrdě a okázale. Ký div, že syn jeho hlásí se nadšeně k své rodné zemi. S větším podivem jest mi, proč nenásledoval jste svého papa, jehož slavná památka byla by vás přenesla hravě přes mnohou překážku rychlého postupu. Sloužil jste u vojska?“

„Ano, rok, jako dobrovolník,“ přisvědčil Jaromír.

„A neradili vám, abyste zůstal?“

„Radili, zdržovali. Ale mně se vojančina příčila.“

„Proč?“

„O tom bylo by dlouze a široce vypravovati. Jsem blouznílek. Co chcete? Nepovažuju svět za pouhou pastvu, a nejsem spokojen, když mne nakrmí, ustrojí, zapřáhnou. Zkrátka jsem stvoření abnormalní. Nedovedu se roznítiti štěstím, které spočívá v tom, že se člověk nají, vyspí a pěje píseň toho pána, jemuž slouží.“

„Ah, vy mluvíte povšechně o chlebovém zaměstnání. Souhlasím s vámi. Ale válečnictví jest něco jiného, můj zlatý,“ poučoval pan Střela. „Nemáte ponětí o jeho vznešenosti, o jeho výhodách. Či domníváte se, že by vás ubylo, že by vaše talenty byly ztraceny? Au contraire! Lidí takového fondu duševního, jakým vy vládnete, jest v občanstvu přebytek. Za to ve vojsku nedostatek a zvláště ve vyšších hodnostech, pro něž je baron Rejnburk, syn a nástupce plukovníka Rejnburka, jako stvořen. A ďas by v tom byl, aby se vám na zlatý límec nepověsilo nějaké sličné stvořeníčko s přívažkem několika set tisíc ba s miliony! Hleďte — pohovoříme si upřímně, jsme cousinové a vaše pozemské dobro spadá i do mých rodinných důležitostí, — já bych se na vašem místě ani výnosné mesalliance neštítil. Souženému kavalíru prominеme rádi, zapomene-li poněkud na sebe a pamatuje-li na své příští. Za takových okolností připouštíme transfusi trošky červené krve, spojené s převodem hojného zlatého proudu —“

„Díky,“ přerušil Rejnburk pana Střelu. „Zabíháme do všednosti. Nejsem jejím přítelem.“

„Rozumím vám. Jste mlád. Neprodáte svou hrdou hlavu a své žárné srdce za žádnou Golkondu. Žoky drahokamů nevyváží poklad vašeho mládí. Bravo. Souhlasím. Užívejte jara i leta svého žití ve volnosti a rozkoši, pokud nesprchají květy vašich ilusí a nezamrazí vás u srdce první dech podzimku. Co potom? Volte si dvojí: Buď zaniknutí v pusté a hluché opuštěnosti starého garçona, nebo stulení se do teplého přístřeší manželství. Pak — en temps et lieu utile oženíte se moudře. S ilusemi a mládím budete hotov, zbyteček zužitkujete lichvářsky v manželství a zemřete v náručí ženy a dětí, které vám prodlouží a rozjasní pozdní věk. Neradím dobře?“

„Velmi. Leč pozdě.“

„Comment?! Vy — jste snad — ženat?“

„Byl jsem," pověděl klidně Jaromír, přibíraje si zmrzliny na talířek.

„Mais, mon ami," probíral se pan Střela z ustrnutí. „Vám je podle gothajského almanachu právě třicet let a podle téhož almanachu jste svoboden!"

„Možno. Tuším, že po delší dobu již nedostalo se gothajské Klio z Rejnburské rodiny nižádných zpráv."

„Sournois! Vždyť podvádíte čtenářky almanachu! Necháváte jim jalovou naději, udržujete v jejich evidenci ženicha, který jim už dávno do náručí své vyvolené uklouzl! Či nedávno? Mluvte, hořím zvědavostí."

„Dovolte, abych stručným objasněním zodpověděl vaše pozdější otázky," ujal se slova mladý muž, nalévaje si do roztomilého koflíčku vonné černé kávy. „Jak vám povědomo, shroutily se podryté pilíře naší bývalé moci nad hrobem otcovým. Matka vyvázla se skrovným zaručeným požitkem vdovským a obracela jej na mé vychování. Otec byl by mne zajisté záhy zaučoval vládnouti veslem na vratké kocábce života. Matka však viděla ve mně stále útlé, křehké dítě. Nečiním jí proto výtek. Jeť velebností své lásky povýšena nad všechno mé rouhání jak čistá, skvoucí světice. Byla sama dítětem v hamižném, krutém tom světě, do kterého sáhla energickou rukou vždy jenom na okamžik a jen tehdy, když o mne běželo. Sklenula kolem mne zlatý a křišťálový palác své lásky. Žil jsem v něm jako v pohádce svým snům a jejímu blahu. — Znáte Újezd?"

„Znám, znám. Kolosální trosky pyšného hradu nad romantickým údolím Sázavy. Kolkol malebné a jak umělou rukou rafinovaného zahradníka skupené vrchy, skály, lesy, proložené lučinami a sady. Tuším, že Újezd jest sloučen s Čermnou?"

„Ano. Býval kdysi zvláštním statkem. Před stoletím teprve pozbyl významu, když odprodeji seschlo se panství na pouhý hrad s věncem nejbližších lesíků, kteréž k Čermné připojeny. Zámek opuštěn a rozpadává se. Zbývá z něho jen hradba, uprostřed pak mohutný donjon, na vzdory bleskům a bouřím, pod ním palác a veliká síň, na levo konečně malá část zadního traktu nad zahradou. Tam v několika zachovalých pokojích zvolila si moje matka své vdovské sídlo a proměnila je v ráj mých jinošských let. Do mého dvacátého roku klenulo se nade mnou širé nebe, šuměl a voněl kolem mne les, bublala, jiskřila Sázava. A kamenné, omšené fiály, rosety a znaky na ctihodné budově hradu šeptaly mi tajuplné, romantické pohádky o rytířstvu a kouzelnících, o pokladech a vílách."

„Éducation partiale, fautive," broukl pan Střela jako pro sebe.

„Pozdržte svůj úsudek," žádal Jaromír. „A rozpomeňte se na moji matku. Znal jste ji asi velmi povrchně, z povzdálí, — ani se nepamatuji, že by jí kdy jméno Střelů z Rokyc bylo uklouzlo. I v reji společnosti, kde zjevy se střídají a dojmy tříští, postačilo však zajisté jediné setkání, aby vám vkreslilo baronku Rejnburkovou do paměti jako zjev milý a nevšední, jako dámu jemně vzdělanou a povahu hluboce založenou."

„C'est ça," potakal energicky pan z Rokyc.

„Obrala si za úkol, vychovati mé srdce a zušlechtiti můj cit," vypravoval Jaromír. „Je-li co dobrého ve mně, jsem za to povinen

díkem své dobrotivé matce. O úlohu, vytvořiti ze mne člověka řádného a platného, rozdělila se s naším ctihodným převorem. Jak vám povědomo, nalezá se pod Újezdem na vršku v lese klášter poustevníků augustianských, založený prvním Rejnburkem jaksi z pokuty za příkoří způsobené církvi. Poustevníci jsou zároveň opatrovníky a orodovníky mých předků, kteří vesměs v kostele kláštera odpočívají. Mniši lnou se zděděnou oddaností k naší rodině, a zvláště převor, otec Maxim, vyznamenával se vždy horlivou příchylností k mé matce a ke mně. Zajímavý, vysoce vzdělaný stařec! Jeho minulost je zapečetěnou knihou, kterou nikomu neotevře. Pamětníci arciť vědí, že v této knize zapsány jsou boje a utrpení mladého theologa, vyštvaného před padesáti lety z vlasti. Sjezdil cizinu, studoval i bádal po faustovsku, dobyl si v Němcích slavně doktoratu filosofie a zapadl pak v Indii do buddhického kláštera. Vyhnán z Hindostanu vražedným ponebím, byl v Americe farmerem, pak advokátem. Vrátil se v roce osmačtyřicátém domů a odvezen raněný z barikád v Celetné ulici na soud a do kazamat olomúckých. Zasnoubení císařovo zjednalo mu milost, ne však bývalý čilý život. Ztráta milované ženy — mimochodem řečeno, báječně krásné Kreolky z Habanny — a jiné as útrapy duševní vypudily ho z veřejnosti do poustevny v klášteře pod Újezdem. Tam v hájovně za hradem stála jeho kolébka. Netřeba dokládati, že zkušenosti otce Maxima jsou nemenší než obsáhlá vzdělanost jeho hloubavého ducha. Převor nahradil mi úplně sbor professorů. A jeho synovec, revírní myslivec újezdský, bývalý cvičitel a střelmistr z vojenské školy, pečoval o výcvik mé tělesné obratnosti. Matka dovedla svými konexemi spůsobiti, že odbyl jsem si snadno povinnost vojenskou jako student. Zanesla mne knihami, a jedva že proklubala se z těkavé, chlapecké vědychtivosti zřejmá, rostoucí láska k artistickým studiím, jala se kolem mne shromažďovati uměleckou galerii, hověla s mateřskou vášní každému mému přání po drahocenných knihách a rytinách, vypravovala mne na kratší a vzdálenější exkurse, ba třikráte v průvodu malíře, syna myslivcova, na velké cesty do Vlach, do Francie, do Nizozemí a Britanie. Dále již nemohla, neboť o desáté výroční mši zádušní za otce mého ranila ji mrtvice. Ztratila paměť i řeč a odtud ubohá jen živoří, nevědouc ani, jak si péčí o mne ublížila. Jejím neštěstím vyšlo totiž na jevo, že neobmezená obětavost matky nedržela výdaje na syna v mezích skrovňoučkého příjmu. Uvalila na sebe veliký dluh. Věřitelé zabavili jí ze vdovského platu vše, co mohli na dlouhou řadu let. A já, zhýčkaný, jedenadvacetiletý hoch, byl pojednou sirotkem. Otec Maxim těšil a čekal, až se vypláču. Potom políbil mne a řekl: „Jdi. Pracuj. Nebylo ti přáno vyspěti zvolna v muže. Jsi jím, neštěstí vytrhlo tě rázem z půvabné zahrádky dětství a přeneslo tě na stráň, po které valí se zmítavý proud života. Jsi do něho vyzbrojen. Až prebereš se z počátečného překvapení a z nedůvěry v sebe, poznáš a zkusíš svou sílu. Matku necháš zde. Naplnil bys chatrně její naděje, a oplatil bys jí nerozumně, kdybys poslechl nerozvážný cit a vlekl ji s sebou. Padli byste oba, ty bys ji neunesl a ona by strhla tebe. Zůstane na Újezdě. Já, moje neť a kastelán jsme její služebníci a nedáme si ji vzíti bláhovým hochem.“ Poslechl jsem. Otec Maxim měl pravdu. A pouze jeho přesvědčivé nauky a útěchy zdržely

mne od zoufalé zbrklosti. Lítost, výčitky mé spoluviny a zdrcující účinek poznání, že lidstvo jest šklebivou, dravčí karikaturou obrazu božího, porážely mne."

„Následky rozmazlení," podotkl pan Střela. „Byl jste dítě, vyhozené z peřinek do trní, abyste si jím sám prosekal cestu."

„Ne tak. Otec Maxim i matka ukázali mi také rub člověka, šetrně ovšem. Pocítil jsem tedy jen prudkost náhlého přechodu, rozdíl mezi úpravnou theorií a divou, hranatou, řvavou praxí života. Po všelikých marných pokusech zdařilo se mi konečně nalézti zaměstnání. Kníže Czartoryski-Korczak, poslední svého rodu, přijal mne na přímluvu své choti, rozené kněžny Kounicové z Rietberka, za vychovatele svých synků. Po třech letech odevzdal prince do sboru carských pážat a propustil mne se zaručenou, velmi štědrou pensí. Byl jsem však nevděčníkem. Odvedl jsem jeho dceruškám zbožňovanou, roztomilou gouvernantku. Byla mojí krajankou — —. Dovolte, abych sebe i vás ušetřil pohnutí a přeskočil čtyři leta, kratinká i slastná jako čtyři dny, prožité v bezedné tůni tichých slastí. Půldruha roku minulo od pochmurného listopadového dne, v který pohřbil jsem svou zlatou ženu. Jest mi podnes jakoby toho dne bylo zašlo mé slunce a já byl opuštěn svým andělem, který propůjčoval mi peruti a stlal na mou dráhu růžové obláčky, pod nimiž mizelo hluboko vše škaredé. Opustil mne, já spadl se svého nebe a bez vůdce a bez útěchy trmácím se světem jak cizou, pustou stepí."

„Moji upřímnou, byť i opozděnou kondolenci, Jaromíre," přerušil pan Střela srdečným tónem Rejnburka, nakloniv se k němu přes stůl a podávaje mu obě ruce. „Dusím v sobě ozvěnu vašeho nářku, a prosím, byste laskavě obrátil list —. Máte děti?"

„Ano."

„Gratuluji. Vaše paní žije v nich, a papa spojil zajisté lásku k své choti s náklonností k nim. Máte je zde?"

„Ne. Na Čermné u tety Žofie."

„Tiens! U vaší tetičky!? Což jsem špatně zpraven? Mé skrovné informace o vaší rodině jsou právě na té straně nejbohatší. A bylo mi praveno, že mezi vámi a slečnou Sofií vyvinulo se nesmířitelné nepřátelství, takové, jaké právě mezi příbuznými nelze ničím odčiniti."

„Objasním vám vše několika slovy, na něž mi zbývá ještě chvilka času," uvoloval se Jaromír. „Moje teta Žofie bývala velmi hezkou a velmi chudou nevěstou. Vdavky znechutily se jí však záhy, když odradila si několik nápadníků nedostatkem věna, nebo přísnými požadavky, svou nedůvěřivostí nebo vrtochy, a když byla konečně i podvedena a nešetrně o své iluse oloupena. Jest příkrou doktrinářkou a bezohlednou vykonavatelkou všeho, co ve své střízlivé, skeptické mysli za dobré uzná. Její choulostivá, podrážděná duše neodpustila světu jediné příkoří, jaké ji potkalo, zachovala si bedlivě každé v paměti a připočetla je k důvodům nevlídného svého soudu o lidstvu. Jednostranný výklad zkušeností naučil tetu Žofii neviděti na světě nic krásného a nic dobrého. Nezná milosti ve svém úsudku, a její odpuštění podobá se na mnoze povržení."

„Stará panna comme il faut," definoval klidně pan z Rokyc.

„Ano. Stará panna. Byla jí záhy. Zřekla se svých tužeb a zavřela

se v pevnosti své opravdové resignace. Ale nikomu nelze žíti bez koníčka. I teta Žofie nalezla si svého. Umínila si, býti strážným duchem mé rodiny, jejím vůdcem z pustiny nouze do zaslíbené země blahobytu. Spekulovala za rodinu, studovala hospodářství a správu, radila, poroučela, vymýšlela plány —“

„Nešťastné, toť se rozumí. Jako transakce s Weislem —“

„Pochybuji. A vím určitě, že se otec můj se starým Weislem zapletl proti její vůli. Jsouc o několik let starší poručníkovala ho pořáde a ukládala mu obzvláště za nejprvnější povinnost výhodnou ženitbu. Jezdila a vyjednávala sama, sháněla nevěsty a vžila se tak vášnivě i úplně do svého prostředkování, že bylo na ni skutečně krutou ranou, když otec můj zvrátil a roztrhal její spekulace jediným rázem, svým sňatkem s chudou baronessou Adlarovou. Tento hřích neodpustila teta mé matce nikdy.“

„Vaší paní matce?“

„Ano. Přirozená ženská v tom logika. Žofie zůstala bratru nakloněna, třásla se oň, nespouštěla ho s očí a zanevřela na mou matku jako na příčinu prý všech pozdějších nehod našich. Její nevražení zmohutnělo v nenávist, když poznala nepraktičnost a štědrou, nepočítavou mysl mé matky. Otec nedal si ovšem tupiti a kárati svou choť a rozešel se konečně s hašteřivou sestrou ve zlém a na dobro. Teta uchýlila se k svému strýci do Štýrska —“

„Aj — k Edvardovi z Rejnburka?“

„K témuž.“

„J'en suis surpris. Podle zaručené pověsti byl pan Edvard skrz na skrz bourgeois, a vaše tetinka slyne jako zarytá aristokratka. Kterak se snesli?“

„Dobře. Žofie nekladla naň přísné měřítko, byltˇ vedlejší člen rodiny, ošklivý, nekavalírský, vyjmutý z řádu a povinností. Býval bombardérským důstojníkem, zahloubal se do techniky a vzdav se vojančiny, oženil se s měšťanskou dcerou. S ní nabyl podílu na velké železárně, stal se pak ředitelem závodu, a jako bezdětný, ovdovělý starý brouk shodl se v kyselosti slušně se svou neteří, kteráž mu dům spravovala. Ba oblíbil si ji a než zemřel — dva roky před mým otcem — učinil ji dědičkou. Odkaz nezdál se býti veliký, neboť teta zůstala zasmušilou, skoupou, skrovničkou. Až pojednou po zahynutí otcově a vypuknutí závěrečné finanční katastrofy mé rodiny, objevila se teta jako bohatá paní, koupila Čermnou s Újezdem, koupila náš dům ve Chlumu, potýrala hladové věřitele — slítli se jak supi na mrtvolu — ale zaplatila vše hotově a na trojník. Potom proskočilo, že pod rukou zakoupila i Lhotku, třetí náš bývalý statek, na to zase náš někdejší palác zde —“

„Pristi!“ luskl pan Střela jazykem. „Toť úplná obnova bývalé slávy Rejnburské!“

„Ne úplná. Lesk chybí. Jest přísně vyloučen, v klatbě. Teta žije jako šafářka, hospodaří, prodává, kupuje. Na Lhotce otevřela doly, zbudovala hutě, železárny a združila se za tou příčinou se štyrským příbuzenstvem Edvarda Rejnburka. S těmi jest v čilém, přátelském styku.“

„A s vámi?“

„Vytrvale na štíru. Jedenkráte vzpomněla si na mne. Tehdy, když potkalo moji matku neštěstí. Povolala mne k sobě, jako by se mne chtěla ujati. Ale první její slovo bylo urážkou mé matky. Rozlítil jsem se. Až mne to později poněkud mrzelo, když vzpomínal jsem, jak se teta účinku své jizlivosti zděsila. Nedopřál jsem jí času ani k omluvě, kterou mi po té zdejší komisionář tetin v okolkování jaksi nabízel. Mojí odpovědí bylo odmítnutí, jež dovršil jsem svým sňatkem s neurozenou dívkou. Tímto pokleskem propadl jsem zatracení — —. Moje žena roznemohla se na smrt. Nemoc byla ošklivá i zdlouhavá. Děti musily býti nezbytně odstraněny. Jednak znepokojovaly matku, jednak byly její chorobou samy v nebezpečí. Leč, kam s nimi! Tenkráte poprve pocítil jsem kletbu chudoby a opuštěnosti. Na Újezd mezi starce a nemocné nebylo pomyšlení. Ve své úzkosti vzpomněl jsem si na přítele v Semilech, s nímž strávili jsme na úpatí Krkonoš rozkošné léto. Byl mi zavázán díkem, zval mne stále, — ze zoufalství zavezl jsem děti k němu, aby mi je přechoval, pokud se mi žena neuzdraví. Za několik dní zvím náhodou, že moji ubozí caparti nejsou v Semilech. Přítel vyzná se mi teprve po nalehání, že i k němu nemoci zavítaly, a on — aby prý mne ušetřil — maličké mé vyhnance do Žatce k švakrovi svému vyprovodil. Tam lekli se přírůstku k svým četným dětem, báli se o ně a poslali moje robátka dále do Písku nějakým svým příbuzným. Pomyslete, jaký strach o ubožátka mnou lomcoval, než podařilo se mi zjistiti, že mi jsou vozeny po světě jak prodaná koťata, než zvěděl jsem, kam jsou odsmýknuty a kam pro ně letěti. Letěl jsem ovšem ihned. Naleznuv je a vrátiv se s přísahou, že nepustím je z náručí děj se co děj, nalezl jsem doma psaní otce Maxima. Zval mne nalehavě s dětmi k matce na Újezd. Odepřel jsem. Za krátko dostavil se Augustian, vyslanec převorův, s novým, pilným pozváním a výstrahou, abych průtahem neublížil své matce. Vrtě hlavou poslechl jsem. Moje matka dala si pozdvihnouti vnoučátka k tváři, políbila je, skropila slzami, pohladila třesoucí se rukou na hlavičkách. Více není s to učiniti. A za ní stará služka, vedle mne šedivý otec Maxim, — co byly mi platny všechny tyto málomocné, drsné ruce?! Jim nemohl jsem své poklady svěřiti! Převor vyvedl mne z nejistoty. „Paní baronka, vaše matka, prosí vás, abyste jí své děti svěřil. Zjednala jim byt a ošetření na Čermné. Odvezte si je tam.“ Do mne jako by bodl. K tetě! Nemožno! Ale v tomtéž okamžiku ucítil jsem ruku matčinu ve své dlani. Zázrak mateřské lasky. Srdce oživilo na chvíli bezvládnou ruku; dotkla se mne. A umrtvený jazyk byl na okamžik rozvázán. „Hochu, já oroduji za tvé děti,“ ozvalo se z úst matčiných a kouzelné slovo vytrysklé ze srdce i něžný majestát jejích očí obrátil rázem pyšného Rejnburka v poslušného syna i obětavého tatíka, který neštítí se v otcovské povinnosti žádného pokoření. Jel jsem na Čermnou s rozradovanými dětmi a napjatou zvědavostí. Moje koťata byla tam očekávána gouvernantkou, bonnou, kastelánkou a svojí vlastní kuchařkou na zámku v úpravných čtyřech pokojích, plných slunce, vzduchu a pohodlí. Vše do nejmenšího bylo vzorně a v hojnosti připraveno. Se slzami díků v očích rozběhl jsem se do dvorce. Teta Sofie totiž pohrdá pohodlím na zámku a sídlí jak prostá šafářka ve dvorci mezi svými slepicemi a telaty. Uvítala mne ledová, nepřístupná. „Ne-

obtěžuj se!“ zakřikla mne odmítavě. „Neberu dík za dílo tvé matky. Mně nic po tom není jako po tobě a po tvé obskurní rodině. Souhlasila jsem prostě s názorem, že opuštěným capartům bude na podzim lépe dole v teplejším kraji než na horách a na děravém větrníku v Újezdě. Tolik rozumu má každá děvečka v kravíně. Nepachtila jsem se tedy po nijaké zásluze. A nechci ji, ani tvé komplimenty. Ani slovo! Nezlob mne. S Bohem.“ Velké přemahání a náležité ocenění křížové cesty, jakou moje matka na Čermnou podstoupila, zdržely mne od zamítnutí dobrodiní, které mi tímto způsobem nabídnuto. Kterak vše se sběhlo, nevím podnes. Převor Maxim krčil rameny; podobalo se mi však, jakoby jeho nevědomost byla komandovaná neb aspoň vyžádaná. Ze všeho vysvítalo, že jsem v Praze pozorován, že na Čermnou neb na Újezd došly zprávy o mé tísni, načež popudem mé matky nebo přičiněním převora, či snad i — nevzdávám se té myšlénky — nepřátelskou dobročinností tety Sofie zjednán mým dětem útulek. Nemohu si lepšího přáti. A přece toužil jsem po uzdravení své ženy, po návratu dětí —. Nemoc protáhla se, zhoršila, skončila katastrofou. Měl jsem mnoho příčin, nechati své sirotky v bezpečí a dobrém bydle na Čermné, a nijakou pohnutku, odvézti je náhle zpět do Prahy. Nijaký popud pravím — krom pýchy a otcovského egoismu. Ob čas bývám na Čermné. A jako by mé děti vládly čarovným proutkem: Všechny cesty jsou před nimi urovnány, všechny brány otevřeny, všude prostřeno, vozy, zábavy, hračky na pokyn uchystány. — Na podzim, před půl rokem chtěl jsem si je odstěhovati. Ale přepočetl jsem se. Můj hošík vymkl se mi a dceruška batolila se za ním. Utekly mi do dvorce, pověsily se na tetu a skryly se přede mnou v jejím náručí. Po líci tetině šlehl zásvit ruměnce a radosti. V tom okamžiku zdálo se, že příkré, zkamenělé brázdy v tváři staré podivínky změknou a rozhřejí se teplem dobrého, zapíraného srdce. Leč jedva že dotkl se jejího sluchu výraz mé vděčnosti a mého pohnutí, změnila se opětně v bývalou jizlivou kazimírku. „Šetři slov a nelži,“ odbývala mne. „Já se o přízeň tvých dětí neucházela a neucházím. Jednám jako křesťanka. Nemůžeš-li smlčeti nějakou zdvořilost, prokaž ji Kristu a mým učitelům, poděkuj se jim za zákony, které mne nutí konati to samé, co činí každá chalupnice, když nalezne ztracené kuře na silnici. Tolik o mně. Basta! A co s těmito mrňaty? Jsou suverénní. Chtí s tebou, chtí; nechtí, nechtí. Donucovati je k něčemu jest nesmysl. Měj s nimi strpení a počkej, až se rozmyslí. Prozatím neztratíš ani ty ani ony. Ale — u všech všudy — k jaké hloupé řeči jsi mne svedl? Co mi po tom? Jdi na Újezd a přeptej se. Tam bydlí hostitelka tvých sirotků.“ Zlá teta pronesla krutou pravdu. Musím doznati, že se s dětmi nemazlí. Vadí se s nimi na potkání, kárá i opravuje, ač zase v pravdě neřekne jim křivého slova. A ta drobotina lpí na ní, jako by cítila, že teta nemůže za svou façon de parler. Guvernantka, bonna, kastelánka třesou se před ní. Jest jim pořáde v patách jak ďábel, nestrpí otřenou nitku na dětech a poskvrny na sklenici, z které pijí. — Nevyznám se v ní, nedovedu si pomysliti, k jakým koncům souběžné příkré protivy jejího počínání vésti mohou —“

„Le temps nous l'apprendra," prohodil pan Střela, jehož tvář se postupem vypravování Jaromírova v potutelném úsměvu jasnila. „Gratuluji vám a vaší rodině k této děsné tetince."

„Mýlíte se. Rozumím vám. Ob čas připouštěl jsem si také domněnku o dvojaké bytosti této ženy, o nepravdě její masky, pod kterou skrývá se snad láska ke mně a mým sirotkům, láska vládnoucí účelně silnou vůlí a praktickými snahami tety Sofie. Vyvedla mne sama, dosti bezohledně z bludu. Po starém zvyku sejdeme se všichni o dušičkách na Újezdě k velké, všeobecné panichidě za veškeré předky a drahé zemřelé. Tak i lonského roku. Po slavnosti přistoupil otec Maxim k tetě. Chtěl snad využíti příhodnou chvíli a domnělou slabost pohnutého citu jejího. „Pohřešoval jsem ve svých modlitbách jednu duši, jako pohřešuji tam dole mezi hroby Rejnburků její sarkofag," pravil smutně. „Jest velká, dobrá, svatá. Vznáší se nad námi a hledí s výšin věčného míru v milostivém promíjení na nás, malicherné a hříšné, kteří ubližujeme toliko sobě, zavírajíce jí stéblem své zvůle dvéře chrámu, do něhož její oltář náleží." „Jaké duše?" podivila se teta jaksi s patra. „Paní Elišky z Rejnburka." „Neznám." „Zvěčnělé choti vašeho pana synovce, Jaromíra, toho času chefa rodiny," promluvil zřetelně převor. „Tak? Pan chef rodiny byl ženat? Aj, toť novina! Nevím o tom." „Milostivá slečna ráčila vzíti v ochranu jeho dítky, uznává je —." „Důstojný otče," ozvala se teta chladně, řízně, „ani místo ani čas nejsou k žertům příhodny. Výborná moje paměť připomíná mi, že na Čermné pod mou střechou zdržují se děti pana Jaromíra Sejlera, pozůstalé po jakés paní Sejlerové, rozené — — eh — nevím — a netoužím zvěděti. Oznamuji vám poprve a naposledy, že nějaké příbuzenství mezi mnou a touto paničkou nikdy nebylo. Zanechala hezké a hodné potomky, avšak — nemám ni práva, ni povinnosti, hlásiti se k nim. Jsou a zůstanou mi cizí, dnes a vždycky. Jak patrno, byl jste na omylu: Naše hrobka jest úplná. Nikdo v ní nechybí." Ostrý, až podrážděný tón řeči tetiny zbraňoval otci Maximovi, rozváděti dále hovor, který snadno mohl vyzníti ve zhoubnou bouři. Stálť jsem opodál jako na břitvách, hněv i bolest vřely ve mně a vrhaly mi na jazyk slova, jež v posvátné chvíli, mezi hroby našich předků slušno bylo potlačiti. Přemohl jsem se, zdržuje výbuch. A smírné, apoštolské výmluvnosti převorově povedlo se, spoutati moji hrdost a nevoli. Slunce nekonečné lásky matčiny, tento velebný, jasný vzor svrchované obětavosti a trpělivosti, přispěl otci Maximovi zažehnati mraky, povznésti mne ku křesťanskému promíjení a k rozšafnému pohrdání vrtochem tetiným. Sklonil jsem šíji, snáším pokořující laskavost, odbývám výtkou egoismu své tužby po dětech, své obavy, náklonnost jejich, a hrozím se den co den svého dluhu, který vzrůstá pořáde až k vrchovaté nemožnosti, vyrovnati jej s tetou. — Leč, prominte, barone, zneužívám vaší trpělivosti a obtěžuji vás konfidencemi —"

„N'importe! Naopak. Vaše důvěra mne těší a sbližuje nás," pospíšil si pan Střela ujistiti. „Vždyť si jí žádám a toužím upřímně, abyste mi své přátelství zachoval. Jsem vám za ně vroucně vděčen. Zasvěťme je. Během vašeho vypravování prošla chvíle obvyklá ku přípitkům, — dovolte, abych nyní pozvedl číši a připil na zdraví svému vzácnému, milému bratránkovi!"

„Na vaše," opáčil Jaromír, a třpytivé číše, překypující jiskrným, šumivým, růžovým zlatem šampaňského, setkaly se zvonivě, a pan Střela z Rokyc přivinuv Rejnburka k sobě, políbil jej upřímně.

„Ke cti a slávě našich otců a našich předků! Jejich krev proudí našimi žilami jako míza z téhož vznešeného kmene, jako tekutý oheň v našich sklenicích, vytrysklý z jedné ušlechtilé révy," vzpomínal opětně bývalý rytmistr, pozvedaje znova číši.

„Na zdar a štěstí vašich drobných miláčků!" připíjel hned zase pan Střela.

„Na skvělou vaši a jejich budoucnost," pokračoval rozjařeně.

„Na zdraví jejich příští druhé matky a mé budoucí půvabné cousinky Rejnburkové," dodal pan z Rokyc pouštěje toast za toastem jako raketu za raketou.

„Díky, díky!" smál se Jaromír, povýšiv hlas, aby přetrhl proud baronových přípitků. „Zahrnujete mne blahopřáním a neposkytnete mi ani pausy, které bych obratně mohl použiti k náležité oplatě."

„Nepřijímám žádnou. Nemáte nijaké k disposici — — Laissez-moi faire!" dral se pan Střela živě o slovo. „Mrhal byste zlatým deštěm požehnání na poušti. Zdraví jste mi přál, a více nemůžete, leč byste mi chtěl žádati sklizně první jakosti a poctivých správců. Jinak není na mně kloudného háčku, na kterém by se vaše laskavost mohla zachytiti. Jsem garçon a zůstanu jím, poněvadž nejsem z toho těsta, z kterého pořádní manželové bývají. Buďte ujištěn, že bych výhody a krásy sedmé svátosti neuměl doceniti. Nepřejte mně a některé dámě takové neštěstí. Nemám nejmenší pochyby, že bych jako ženatý byl buď veliký, politování hodný hlupák — kdyby mne láska posedla —, nebo ukrutný ničema — kdybych byl milován a nemiloval. Ale dovolte, abych toto thema zadržel na povrchu naší rozmluvy. Použil jsem přípitkové svobody a účelnosti, abych preludoval svou budoucí svatební gratulaci, ku které mi musíte co nejdříve poskytnouti příležitosti. Musíte, můj drahý. Mámť pro vás jedinou radu: Remarier! Všechna vaše tesknota, veškero příkoří odstoupí od vás, jakmile budete míti choť. Nekárám vás a nechválím vás. Žasnu toliko nad velikostí sebezapření, jaké si ukládáte, abyste zachoval svým sirotkům teplé, úpravné hnízdečko a pohostinství jizlivé tetinky. Jest na bíledni, že nemůžete svým robátkům nabídnouti nic výhodnějšího, že nesmíte je vytrhnouti z dobrého bydla, pokud jim podobné nezjednáte. Rovněž tak jest však jisto, že nesnesete dlouho trapnou svoji situaci. Proto třeba vám, pomýšleti úsilovně a spěšně na obnovu své rodiny, dříve než trhne vaše přepínaná trpělivost. Pak dopustil byste se snadno něčeho zbrklého, snad i osudného."

„Děkuji vám. Opakujete napomenutí, jaké ozývá se stále v mých prsou. Namahám se a pravím si: Vol moudře a nedbej sebe; ty obejdeš se již bez ženy, tvé děti však zhynuly by bez matky. A když se nejkrásněji poučím a svoji rozšafnost na lov vyšlu, vyrojí se za ní na křídlech mladické fantasie osobní mé choutky a libůstky, moje vybíravost a touživost, chcete-li můj egoism, ješitnost, a zanesou mne vysoko mezi péri a královny v říši krásy a gracie. Kochám se v pomyslech svrchované ženské spanilosti, roznécuji se, kořím a vznáším, až vzpomínka,

že dámy tyto hodí se lépe za mazlíky neb za modly, sráží mne střemhlav dolů v prostou skutečnost. Zmlsaný svými přeludy a vysněnými idealy, nejsem pak s to, oceniti dobré vlastnosti obyčejných žen a smířiti se s pravidlem. Jak patrno, nejsem ještě dosti stár, abych dovedl opravdově resignovati. Občas podobá se sic, že nacházím bytost, schopnou vyhověti přibližně složitým požadavkům nedůtklivého srdce otcovského i nenasytného blouznílka. Záblesk domněnky však, jakobych se oddával sebeklamu nebo byl klamán, zvrátí vše a zdrží mne od rozhodného kroku.“

„Nepodceňuji nikterak obtíže druhé vaší volby. Ale nepřeji vám, abyste ke své škodě umínil si dokázati, kterak výlučná rigorosnost bývá nepřítelem všeho dobra. Stiskněte míru svých požadavků na nejnutnější a nežádejte abundanci předností, které v jediné bytosti as nikdy sloučeny nenaleznete. Tuším, že jsem povinen doporučiti vám, abyste se emancipoval ze svěráku přílišné úzkostlivosti o své děti. Taková neviňátka jsou učinění čarodějové a vykouzlí si sama ze srdce vaší druhé paní potřebnou lásku.“

„I kdyby macechy byly výmyslem,“ pochyboval zdvořile Rejnburk, „nedovedl bych se snadno sprostiti obav. Moje rodina jest torsem. Doplním ji vladařkou své domácnosti. Pojítkem mezi starou a novou částí budu já; pomyslete si, že bych se ocitl mezi milovanou ženou a milovanými dětmi, kteří se nesnesou!“

„Vous vous forgez des chimères,“ káral pan Střela. „Užijte jako protijedu něco střízlivé rozvahy, sloučené s filosofickým humorem a dávkou důvěřivé lehkomyslnosti, která nám v trampotách nikdy není na škodu. Au reste, — jaké pak trampoty! Vynalezáte si je sám. Podřizujete svou platnou existenci bezvýminečně záhadným existencím budoucnosti, tvorům v plenkách, kteří si posud ničím tolik obětavosti nezasloužily!“

„Moudrost kandidáta staromládenectví. Nosí svět v kapse, jest sám sobě účelem, a jako sobík vyrovná se dravci; zadáví vše kolem sebe i svá mláďata právem svrchovaného já,“ odrážel Jaromír klidně, žertovným tónem výtky pana z Rokyc. „Ne tak, můj drahý. Podle nauk přírodních provedl jsem již nejvyšší výkon, jakým jsem lidstvu povinen. Od té chvíle připadá mi úkol passivní. Jsem zodpovědným pěstitelem podrostu příštích pokolení. Jim náležím a nikoli sobě. Tímto absolutním zákonem přírody, jemuž podlehají všichni rodičové, jest vysvětlena tajemná moc, jaká mne ovládá. Moji broučkové jsou povolanými pány mého konání. Svědomí uvalilo by na mne těžkou pokutu, kdybych se prohřešil proti svatému právu dětí.“

„Alors comme alors — pojednáme o tom podruhé. Dnes nespravím s vámi nic. Váš poslední výrok zarazil dokonce světáka, který se přemýšlením o konsekvencích lásky nikdy netýral. — Jezdíváte ovšem často ven k svým bůžkům, abyste je uctil?“

„Jezdívám, — abych se jimi potěšil,“ opravoval Jaromír. „Často nemohu; cesta je daleká i obtížná a mnohdy není z Prahy vyváznutí. Déle dvou měsíců nebyl jsem venku a teprve za nějaký týden budu moci opět —“

„Škoda. Chtěl jsem vás pozvati k sobě. Avšak, — nač bych se vzdával naděje. Vy mne navštivíte. Basta. A přivezete si svoji drůbež s sebou, na vzdor tetince Sofii a na poučenou dětí, že jinde také třešně rostou. Můj dům, můj sklep, zahrady, koně a lesy jsou jim à disposition. Neodpírejte mi. Platí?!"

„Nejprve přijměte můj dík. Zdali bude mi možno použíti vaší laskavosti —"

„Láryfáry! Vy musíte ven. Tam se vám rozšíří prsa i vypne hlava. Zde v městě jest příliš dusno, mně také, citím, že za nedlouho bude nutno, následovati příkladu Möhrenova. A zase lekám se té prázdné venkovské samoty. Daleko široko nemám sousedů krom tří. A z těch jeden jest žid, druhý zástupce nějaké banky, třetí pruský junker, drzé chlapisko s erbem ještě vlhkým. Netřeba dokládati, že si pokládám za čest a potěšení vyhnouti se těmto pánům soudruhům na tisíc kroků. Ustrňte se nade mnou. Jinak svede mne dlouhá chvíle a nouze o lepší společnost, abych si nazval k sobě podšívaných kop a holek —"

„Vážnější kratochvíle neznáte?"

„Ne. Zde u vás v Čechách stane se člověk materialistou. Nic nevábí, nic neděje se cele, nic opravdově. Hmotně i duševně žijete z ruky do úst, a kdo nechce žíti s kastami, které v této zemi drží vrch — pokouším se o to — bývá osamocen. Vaše společnost zná jen doktrinářské, osobivé komandanty a slepý, poslušný dav. Střední vrstva bez pretensí pohlavárů a bez poddajnosti kývalů neb nohsledů, taková republika vybrané, volné, jaré společnosti, která ani neporoučí ani neposlouchá, nýbrž bere na všech zájmech podílu z vlastního popudu, s volností invence a všestrannou působností, takové bezejmenné legie nenucených a tím zvláště povolaných pracovníků — není. Jste, jednotlivci, jako vy. A vy — domyslil jsem si, co vámi bylo zamlčeno — vy jste bezmála hors de la loi, vzbuzujete ve ctěném svém publiku jistý druh útrpné úcty, jakou vzdáváme tvrdošíjným obhajcům ztracené posice, kteří obětují se pour l'honneur du drapeau. Naznačil jsem již své zklamání v hlavním městě naší krajiny, ve Hrádku. Přišel jsem do něho s nejlepší vůlí, chopiti se něčeho užitečného Ale již při svých informacích byl jsem klamán servilismem i nedůvěrou. A pak na jedné straně očekávány ode mne netečně zázraky, na druhé bylo mi ukládáno, snížiti se nekriticky za vykonavatele hesel moudrých a směšných. Viděl jsem, jak všechen veřejný život se tříští v malichernostech a šperkuje frásemi, kterak i chlouba hrádeckých, vlastenčení, jest čiročirý sport. Sváteční dobou a za hezké pohody vytáhnou s prapory a hudbou, velebí a hájí otčinu. A jakmile postoupí datum v kalendáři s červeného na černý řádek, prodávají vlast a svou prostou lidskou hodnotu spekulantům a junkerům a každému, kdo nějakým prýmkem na límci imponuje. Sáhnete-li těmto hrdinům na zub, — když totiž jsou sami, nikoli ve stech pod praporem — a zeptáte-li se jich po vyznání, odpoví vám sice zase: „Já jsem Čech a kdo je víc," leč v oku mžourá uctivá prosba: „Ale neračte se proto pohoršiti. Každý potrpí si na nějakou výstřednost a tato jest moje jediná, všední, módní. Provádím ji s mírou, i slevím rád, — račte jen poroučeti." Já se těchto lidí dokonce po jejich ničemnosti neptal, oni mi ji vnucovali, uráželi mne supposicí,

že dívám se na ně jako na komedianty. A jiný směr pospolité působnosti ani v zárodku nelze postihnouti. O hmotný základ fanfaronství nikdo nedbá, krajina upadá hospodářsky, výrobci lekají se podnikavosti — — Eh, mon dieu, nežádejte od normalního člověka, jakým jsem já, aby byl křisitelem, původcem i exekutorem radikálních náprav. Ani s porozuměním, s ochotou přispěti, nesetkal jsem se. Škoda patrimonialních časů! Nařizoval bych, sypal bych „ukazy“, vždyť beztoho u nás touží všechno líně po vrchnosti a poručnictví, po usnesení a nařízení, jakoby prospěch a pokrok mohl skanouti jen s hůry ve spůsobě almužny. Podobá se mi, že v povaze máme cosi orientalského, tibetanského. Svou energii všechnu vyčerpáváme vynalézáním zaklínacích nebo konejšivých neb slavnostních formulí, přemíláme je, přemíláme jako Tibeťané na modlitebních mlýnkách, a sázíme na ně chabě veškeru svou naději. A zatím dobývavé, bezohledné rasy bez modlení a blouznění utrhují nám půdu pod nohama, došky nad hlavou. Jsem prost předpojatosti na tu i onu stranu a vidím poznané pravdy zřetelně jako pouhý, střízlivý obyvatel této země. Zde v Praze dovedete je, pánové, přehlušiti, avšak na tichém, jasném venkově bijí do očí bolestně naše nahota i žebrota. Proto jdu nerad sám na venek.“

„Podivno. Mně zase obráceně přepadá zde v Praze ob čas vražedná myšlenka, že snažení a práce naše jsou veverkou v kole. Pachtíme se pokaždé a předc nedoběhneme nikam. Dosažené a pracně dobyté stupně propadají se nám pod nohou, nenalezají opory, a jsou lanem, na němž se produkujeme pro chvilkové pochlubení sami sobě. Potom zarazím se a naslouchám. Kolkol mrtvo, žádná ozvěna, osamělý můj hlas vnášel život do této tišiny, a odpoví-li někde ševel sympatický, potvrzuje mi bezdečně, že kolem něho tisícové a tisícové spí. Spěchám ven, do kraje, abych nabyl jistoty. A tam ovšem přesvědčím se, jak lid zmalátněl porobou a pozbyl důvěry v sebe za dob, kdy svépomoc byla pokutami rdousena. Zároveň však poznávám, jak houževnatý a hluboký duch proniká širé vrstvy, které udržely se pevně ve všech bouřích, a udrží se zase. Sen náš byl dlouhý a těžký, procitání a sbírání sil postupuje v přirozeném poměru taktéž znenáhla. Toť útěchou, s níž vracím se chutě k dílu.“

„Vyhledáváte styků s lidmi?“ otázal se nedůvěřivě bývalý rytmistr.

„Toho netřeba. Lid jest plachý jako dítě. Vyslýchejte je a zkarikujete si je neb aspoň zmatete, umlčíte je. Pozoruji, sbírám dojmy, jaké se mi samy sebou naskytnou, a nevynucuji nic.“

„J'abandonne la partie. Mluvíte pořáde jako poeta. Minuli jsme se. Máte pravdu po svém a já též. Jako člověk praktických smyslů a účelů trvám na všem, co jsem řekl. Odporučuji se poznovu vaší přízni. Buďte ujištěn, že dovedu ji oceniti, vždyť i umění a vaše působnost, Jaromíre, mají praktickou hodnotu. Zase o příčinu více, proč bych si liboval v kroužku vašich přátel, mezi nimiž bych zajisté nalezl neodvislé, povýšené, čilé duše, zkrátka vše co hledám —“

Cosi objemného, jako rozčepýřený pták zasvištělo vzduchem, rozpleskło se na čele Rejnburkově a spadlo mezi zbytky dessertu před ním.

„Koukej ho, tu sedí a hoví svému břichu!“ ozval se zároveň basový hlas, k němuž případně slušela zavalitá postava i plný, zdravou

barvou zářící obličej mladého muže. Týž objevil se pojednou mezi záclonami meziokní, ušlápl bez okolků panu Střelovi kuří oko, nahnul se přes stůl a uchopiv svou čepici, třepal z ní kolem sebe drobty.

„Věru, náš Rejnburk je znamenitý přítel," zněl za buclatým tenký hlásek z tenkého hrdla, nad nímž vysoko vznášela se dlouhovlasá, na všechny strany z mezí úpravnosti vybočující hlava. „Pozveme se k němu na půl druhé, vzkážeme mu, a on se ještě o druhé skrývá v restauraci za vyjedenými mísami. Kdybychom byli náhodou nepoznali tvé kučery, — třepetají se nad stínidlem v okně —"

„Byl bys ušel výpravě do Císařského mlýna," dodal basista, zastrčiv čepici do kapsy a hodiv sebou na židli, zády k panu Střelovi. „Připadli jsme na skvostný nápad: Vytáhnouti tě jedenkráte z Prahy na pivo. Ať se mi nějak neseš! Sic —! Mám na tebe zálusk a jak se mi nezachováš, shodím tě někde v okolí Stromovky do Vltavy —. Ostatně, když jsme tu, vyprázdníme nějaký střípek. Co to piješ za limonády? Pivo sem, hej, sklepníku, pivo! Rejnburk platí —"

„Pánové dovolí," přerušil Jaromír hlučného soudruha upozorněním na povinnost. „Baron Edvard Střela z Rokyc, velkostatkář, — pan Franěk, akvarelista, — pan Škorpil, virtuos na cello."

Vzájemné úklony a jištění „těší mne", „mám již čest" spůsobily obvyklou seznamovací pausu s přídechem upjatosti a rozpaků, jež pan Střela s jistotou a zdvořilostí uhlazeného muže mžikem zažehnati se hotovil.

Leč akvarelista s basovým hlasem předešel jej.

Ukloniv se panu z Rokyc nedbale přes rameno, nafoukl čapku, splácl ji zase na koleně Rejnburkově a uhodil naň: „Půjdeš či nepůjdeš?"

„Nemohu. Byl bych vás rád uvítal doma, — promiňte, zapovídali jsme se s baronem Střelou — pozvání na polodenní vycházku jsem neočekával, ruší můj program —"

„Eh, co, program. Máš nabroušené péro, abys je vrazil zase někomu do žeber? Co? A bojíš se piva? Žádné caviky. Vyvlečeme tě násilím a vštípíme ti rozum. Potřebuješ ho, urozený panáčku, chceš-li býti náš. Kdo není s námi je proti nám. A já jsem demokrat — neračte se pohoršiti, pane barone — a nesnesu panské upejpání a titěrné cukrování —

Bývali Čechové —
— pívali — —"

Hlučný zpěv neohroženého umělce přivábil udivené sklepníky a hosty, bavil nad míru pana Střelu a neúčinkoval na Rejnburka. Za to virtuos Škorpil vrtěl se v nesnázích. Snažil se upoutati pozornost pana z Rokyc uctivou, přeúslužnou hovorností.

„— — obávám se, že ráčíte se již nuditi v Praze," ubezpečoval virtuos. „Doba koncertů schyluje se ke sklonku —"

„Nejsem hudební fanatik, pane Škorpile," vyznával bývalý rytmistr, „a spokojím se."

„Ráčíte velmi benevolentně snášeti neblahé uskrovnění, jaké ukládá Praha gourmandům a milovníkům jemných požitků uměleckých —"

„Snad mne k nim počítáte neprávem,“ usmál se pan Střela. „Nepociťuji žádného nedostatku —.“ Za řeči vyňal z tobolky lístek, pokynul sklepníkovi a pošeptal mu stručný, určitý rozkaz, s nímž sklepník letem zmizel.

Drahnou chvíli pokračoval ještě malíř Franěk v přemlouvání a pleskání Rejnburka, virtuos pak v lichotivém vyzvídání a nadbíhání pana z Rokyc.

„Je-li vám nějak možno změniti svůj rozvrh času, cousine Jaromíre“, vpadl konečně bývalý rytmistr do škádlivého, chvílemi drastického svádění malířova, „učiň panu Fraňkovi po vůli a mně vděk. Připojím se od srdce rád k vaší partii, jestliže pánové dovolí, abych vyražení sdílel.“

Akvarelista, jenž byl za řeči vypustil přes rameno na barona několik šípů, ohlédl se překvapen.

„Totě moudrá řeč,“ chválil si kývaje spokojeně hlavou. „Jen co pravda. Takový opelichaný aristokrat jako ty, Rejnburku, čepýří se vždy protivněji než zachovalý. Já držím s panem baronem.“

„Nu, nu, Jaromíre,“ přichvátal na pomoc virtuos Škorpil za panem Střelou. „Buď spůsobný!“

„Libolí?“ zval pan Střela, vzchopiv se první k odchodu.

Na dvoře restaurační budovy zarachotila právě ekypáž, obrátila, stanula v průjezdě před východem z jídelny a sluha seskočiv otvíral s hlubokou úklonou dvířka vozu.

„Račte pánové,“ pobízel bratránek Jaromírův.

„Odpusťte, pane barone,“ zarazil se akvarelista. „Jsem demokrat. Svezu se rád, ale z pravidla chodívám pěšky a nosívám tento scumlaný biret v atelieru i na ulici. K takové usmolené čapce nehodí se damaškové pozadí vašeho kočáru —“

„— kterýž bude chatrnou toliko folií vaší znamenité hlavě,“ uklonil se pan Střela. „Dopřejte mi, pánové, abych směl si získati také drobet záslužného podílu na vaší zábavě.“

Pan z Rokyc překonával již během jízdy samého malíře nevázanou bujností. Ve Stromovce vylovil z hlubin svého vozu dlouhý pojezdčí roh a vytruboval naň; společnost skotačila, vpadla do Císařského mlýna, dala se pak převézti do Troje, pokoušela děvčata, kde jaké se kmitlo, prázdnila sklenice i lahve a suchoučký virtuos Škorpil rozvíjel za pláštíkem své sladkosti a skromnosti úžasnou pijáckou routinu.

Pozdě v noci rozvezl pan Střela veselé výletníky po rozličných čtvrtích Prahy a Jaromíra dopravil posledního domů.

„Dopustil bych se lži, kdybych zapíral únavu,“ sděloval důvěrně Rejnburkovi. „Ne z dovádění — u pluku tropili jsme kvantitativně divočejší alotria, leč tam nenamáhal jsem se jako dnes, kdy běželo mi pořáde o to, porozuměti a vyhověti novým, neznámým intencím bez nápadné nejapnosti. Doufám, že choval jsem se slušně?“

„Všechna čest. Obdivuji se vám, barone. A přiznám se rovněž, jak chvílemi bylo mi úzko o shodu naší společnosti. Na štěstí umínil jste si vyvrátit mé obavy. Byl jste skutečně vzorně spůsobným, arci po nějakém sebezapření, které vám podruhé bude již asi na obtíž?“

„Bude, nebude — nevím. Nabyl jsem mnoho látky ku přemýšlení. Máte pravdu: mezi rodovou a duchovní aristokracií naší zeje hluboká propast vzájemného odcizení a předsudků. Bylo by nespravedlivo, svalovati vinu na vás. Můj stav se provinil a jest zodpověden za následky. K těm řadím i úlisnou službovolnost Škorpilovu i drsnou upřímnost Fraňkovu. Tento pán zajímá mne svou žertovnou domněnkou, že demokratism lze nejčeštěji vyjádřiti sansculottismem. A s těmito pány si tykáte, a přede mnou se upínáte v nepřístupnost?“

„Ti pánové jsou moji soudruzi v práci a povolání. Stojíme v témže bojovném šiku, rozumíme si na vzájem i v přednostech i v slabostech. Jsem s nimi spojen nerozlučně. K vám chovám respekt, obvyklý mezi slušnými lidmi rozdílné povahy a různého postavení společenského. Jsem povinen, zůstaviti opětně vaší libosti, abyste se přehoupl sám přes tyto neshody.“

„Faites plus qu'il ne faut a vydejte se mi úplně na milost,“ durdil se pan Střela. „Jest pozdě. Zítra přinesu vám své rozhodnutí. Byl byste ochoten přijati ke dvanácté moji návštěvu?“

„Budu si pokládati skutečně za čest.“

„Façonnier! Dobrou noc! Na shledanou!“

Příštího dne k polednímu dostavil se k Jaromírovi obstárlý muž s plným, vyholeným obličejem. Styl výrazu, licousky, pohyby, čistý límec, knoflíky, bílá kravata oznamovaly zřetelně panského sluhu.

Přinesl lístek, na němž Rejnburk četl:

„Vážený pane! Neočekávané zprávy ředitelovy nutí mne k bezodkladnému odjezdu na venek. Den návratu nemohu stanoviti. Račte mne míti laskavě omluvena. Je vous présente, monsieur, mes civilités parfaites.“

Na rubu lístku stálo: „Freiherr Eduard Strzela“.

Jaromír obracel visitku opět a opět, jakoby něčemu na ní nerozuměl. Obzvláště obřadný závěrek nešel mu jaksi na rozum — —

Za chvíli teprve padl mu do oka posel, vyčkávající a pozorující vše kolem sebe se zjevným účastenstvím.

„Dobrá,“ odbýval ho Jaromír. „Přejete si ještě něco —?“

„Nic. Myslil jsem toliko, zdali by vaše milost neráčila nějakou odpověď neb aspoň poznámku —“

„Pan baron mne k žádné nevybízí. Či uložil vám něco?“

„Ne, milostivý pane, výslovně pranic. Ale domníval jsem se, že mezi panstvem blízko příbuzným —“

„Kdo jste?“

„Portýr v domě její hraběcí milosti paní hraběnky Sobkové. Pan baron Střela má v něm vyhrazen byt, jak ráčí vaše milost ovšem věděti. Jsem starý sluha, vyrostl jsem v panské službě, pamatuji dobře naši nebožku paní babičku. Byla z vašeho rodu, milostivý pane, krásná, dobrotivá dáma. Znal jsem i pana otce vaší milosti.“

„Těší mne,“ podotkl Jaromír sahaje po tobolce v domnění, že pochopil smysl řeči vrátného.

Sepjatýma rukama i prosebným skloněním hlavy zříkal se portýr nabízeného daru.

„Ne proto otálím, pane barone,“ pravil upřímně. „Ale radostí z vás. Neračte se uraziti, znám vás od vidění, znal jsem i nebožku milostivou paní vaši a — neráčíte o tom ani věděti — já ji také doprovodil na Olšany. Ale nikdy nebylo mi přáno pozdraviti vaši milost. Ani nemohu vypověděti, jak jsem vděčen za své dnešní poslání — —“

„Věřím vám, příteli. Nemohu se však rozpomenouti, odkud by asi pocházela vaše příchylnost?“

„Z úcty. Jsem na vaši milost pyšen. Takovou bystrou hlavu, takového učeného pána a takové srdce můžeme pohledati mezi panstvem. Já čtu všechno, co vaše milost ráčí napsati. Nic mi neujde, ani poslední litera, a čemu hned nerozumím, to slabikuji a slabikuji, až umím na zpamět, třeba zase nerozuměl —“

„Což, zajímá vás umění?“

„I také poněkud, pane barone. Ale ne proto stojím o práce vaší milosti jako o evangelium. Takoví páni nepíšou pro sluhy. Já, — račte prominouti, — já mám vaši milost rád. Pány z Rejnburka od jakživa, všichni co jsem jich poznal, byli páni od hlavy k patě a znamenité hlavy. Však jeden býval čarodějník — toť se rozumí jen pro hloupé — a vaše milost ráčí býti také kouzelník. Cítím to nejlépe v srdci a potom když vidím, jak ta naše odstrkovaná řeč proměňuje se ve vašich rukou, pane barone, v pouhé zlato a klenot, až jen jen se třpytí a zvoní. Člověku se teprvé rozbřeskne, procitne, začne býti pyšen, byť i v čeledníku. Však ráčíte o tom beztoho věděti, pane barone. K nám dojde mnoho novin, také české, — panstvo je bere, aby se neřeklo. Francouzské a německé jdou nahoru, do salonů, ale české nedostanou se dále než k nám do čeledníku. Nu, aspoň je co čísti. A já pak chodím a ukazuju všem drahocenné čtení od vaší milosti, aby věděli, že nekaždý hrabě a baron jest pecivál a němčour —“ Vrátný se zarazil.

„Díky za vaše uznání,“ smál se Jaromír. „Vynasnažím se i příště uspokojiti vás. — A kterak,“ dodal, aby vyvedl vrátného z nesnází, do nichž podřeknutím zabředl, „kterak si všímáte umění?“

„Tenkráte, když zemřel milostivý pan hrabě, vyprodávali jsme po něm sbírky. Nebylo na ně místa. Paní hraběnka poznala hned při prvním pokusu, že by v dražbě obohatila jen chabrus. Nechala tedy na vůli amatérům, já je vyhledával, vodil, pocházel sem tam, učinil si tak známosti. Nyní již tu některý obchodník, tu zas některý pán poctí mne nějakou komisí, prostředkuji. — Vaší milosti se s tím svěřím, pane barone, snad bych mohl býti k službám, vidím váš krásný byt naplněný vzácnostmi. Něco čisté zařízení, všechno jen jen dýše vkusem —“

„Děkuji. Mohu si pořídku jen popřáti pochoutek podobných. Avšak — něco byste mohl pro mne učiniti. Znáte Děkanovského?“

„K službám, vaše milosti. Velmi dobře.“

„Nevíte náhodou, odkud kupuje skizzy nějakého moderního malíře historického?“

„Nevím. Ale“ — dodal váhavě portýr, — „budu věděti. Pan baron Střela dal mi přímý, velice naléhavý rozkaz, abych to vypátral. Jsem sluha, pan Děkanovský má také sluhu; páni vůči sobě diskretně a opatrně mlčí a sluhové si tajnosti povědí. Toť bude snadné! Otázka vaší milosti je zajisté smluvena s panem baronem Střelou —“

„Není,“ popřel rozhodně Jaromír. „Vyskytla se mi maní na jazyku, a pouštím ji zase mimo, nechci odpověď. Sloužíte panu baronu Střelovi, neučinil byste mi vděk, kdybyste se zapomenul na úkor svých povinností.“ Šramot v předpokoji zakončil rozmluvu.

Přes práh vrazil malíř Franěk se zaklením na rtech. Zočiv cizího sluhu, zmírnil se a vyčkal, až Jaromír vlídnými slovy a po opětném ujištění své nezkalené přívětivosti portýra propustil.

„Tyť valíš se na mne jako bouřka,“ podivil se Rejnburk, obrátiv se k umělci.

„Ano. A kdybych věděl jen, do čeho uhoditi! K zbláznění, k zoufání! Tisíc —“

„Nu, nu, nu. Ulev si, spusť blýskavici.“

„Zde,“ jal se Franěk vypravovati, bubnuje zlostně na desky, položené přes kolena, „nesu své údolí na Želívce. Víš, tu paysáži, vydlážděnou parfumem poesie — či jak jsi to povídal, já nepamatuji, jak své recense ciseluješ —“

„Vím, vím, nedurdi se. Jen dále.“

„Chtěl jsem ji poslati baronu Střelovi. Přicházím si k tobě pro adresu. Divíš se? Proč? Ten chlap se mi včera líbil. Měl jsem naň svrchu, poctil jsem ho několikráte všelijak. A on ukázal, že má vštípený rozum, že je tvůj bratránek. Takových lidí třeba si vážiti. Na důkaz vybral jsem mu tu malbu. Má cenu, a jak ti známo, já nerozdávám gratis nic. Když dá švec teletinu, smolu a dratev do díla, dostane odměnu, to pochopí každý. Když presentuji já svůj mozek a krev svého srdce na slušném tableau ctěnému publiku, mám dostati poměrně jako švec. Toť zásada. A když od ní upustím, činím velký dar a prokazuji velkou čest. Však si ji baron Střela zasloužil. — S tím šel jsem k tobě. Na ulici vrávorají mi přes cestu Jonáš a Vítek, oba in jubilo oba z vinárny. Zastavím je, pokárám, a oni —“

„Vítek, Vítek?“

„Eh, vždyť víš, — lajdák, zkažený akademik, piplá z vyžebrané sádry děsné panáky a chodí s nimi po domech. Podobně jako Jonáš kazí plátno a páše nám malířům ostudu.“

„Pamatuji se, pamatuji. Ztracené existence, zašlé talenty —“

„Talenty, talenty! Což na bodláku rostou růže? Jdi mi — —. Cuchal jsem je, mám k tomu právo, odvrátím je někdy almužnou od hřešení na jménu umělců. A oni beze ptaní v povídavém svém humoru začnou rozvazovat. Jak zaslechnu jméno barona Střely, jako by mne polil. Tušil jsem hned neštěstí. Uhodím na ně a oni se zpovídají, zpovídají — zkrátka, viděli nás včera ve Stromovce. Takoví ošustové vyslídí všecko i dopídili se adresy baronovy, tvé známosti s ním a přivstali si naň dnes ráno. Přepadli ho, Jonáš s balíkem pokaňkaného plátna, Vítek se skecanou sádrou, odvolávali se na tvé odporučení —“

„Na mé?!“

„Ano, na tvé, na vřelé odporučení pana barona Rejnburka panu baronu Střelovi. Dobrák baron — takoví lidé mají slušnost v krvi — na místě co by je byl dal vyvésti, nakoupil si od nich veteše. — — Ale co si o nás nyní pomyslí? O naší společnosti, která ho svými

nejošumělejšími existencemi počne vydírati, sotva že o ni zavadil? Jak mohu já po takovém skandálu k němu, pyšně jako muž, s darem?!“

„Ah, nyní teprve rozumím lístku Střelovu!“ pravil zamyšleně Jaromír. „Včera si až zadával důvěrností, a dnes poroučí se nám uctivě, z daleka, s mrazivou zdvořilostí — —“. (Pokračování.)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Sleh šotkův bělokřídlou zápřež plaší,
že větru letem na ostrov se vznáší
i s vozem lasturovým. V předu náhle
běl křídel mizí, bílé krky táhlé:
na místo labutí je ve jhu zříti
dvé beránků, jichž vlna zlatem svítí.
Ti lehounce náš povoz táhnou travou,
spíš vlnou květů měkce kolébavou,
z níž vyplašena zlatých koles ruchem
sta skvoucích motýlů se hemží vzduchem.

Ten pažit vůkol podoben je moři
ze stébel smaragdných a hvězdic květů,
jež v barvách různých drahokamů hoří
a jak je vánek čechrá v jemném letu,
níž mezi stébly nové hvězdy jeví.
A všechno je tak slíčné ku podivu,
že vlhne zrak a na čem prodlít neví.
Na obou stranách tuto hvězdnou nivu
zde blíž, tam dále pásmo doprovází
hor vyšších, nižších, jejichž vid se mění
vždy v novém různých tvarů seskupení:
zříš báně, kužele i šikmé srázy;
zde září v zeleni a květech stromů,
tam ve skal nahých fantastickém zlomu,
jenž v ladných barev odstíny se šatí
a místy plá jak hora skvostných hlatí.
S jich boků leckde stříbro bystřin srší
a duhou hrajíc, sněžnou kypíc pěnou
přes trosek skalních spoustu navalenou
jak perel dešť do houští palem prší,
z nichž u pat horstva, ve záhybech strání
zde onde divná stavba povyhledá
stěn sněžných nádherou a třpytných bání.
A na skále, jež kužel strmý zvedá

až k nebesům, té horské jehle v čele
jak duchy staven v nebe trčí směle
hrad slohu neznámého, hrdé krásy
nad sivých hradeb zubatými pásy
bran, mostů, věží spoustou nebetyčnou.
A kde v hor pásmu brána skalní zeje,
zrak s tužbou hledí v údolinu příčnou
a její ladnou zátočinou spěje
kol hájů tajemných a luzných sadů,
kol pestrých měst a běloskvoucích hradů,
kol tůní safírových, v nichž se kmitá
stín plachty, ostrov smaragdových palem,
až tam, kde tato vnada poukrytá
jak sen se tratí v stínu zamodralém.

Houšť, houšť se motýlové chvějí z luhu,
jsou perleť, purpur, zlato, hrají v duhu
a prostřed křídel oka slunkem svítí;
jich oblak pestroskvoucí vzhůru vzletá
a deštěm duhovým se dolů řítí,
vzduch plní vůkol. Po vyhlídce veta
v té motýlové metelici; předem
též hustě vlá, že nezříme, kam jedem'.
Jak květů dešť, když stromem vichr zmítá,
již závěj sprchlých motýlů nám kryje
hřbet zlatých beránků, jich čela, šije,
i čupřin, růžků šotkových se chytá
a mušli plní, klín můj — Sahám pro ně —
Ó div! Ne motýly to ruka chová,
než květy vskutku, dchnoucí čarovonně;
jen útvar jich lže křídla motýlová.
Zřím do výše — Aj věru, pouhé květy
to slétají se stromů velikánů,
jichž haluze tím šperkem obesety.
Jich větve srostlé klenou zdobnou bránu
v les překrásný, jenž ve své stinné hloubi
vděk hájů severních i jižních snoubí.

Pruh volný značí dráhu v jeho středu,
jež mechem kyprým porostlá je cele;
v něm kola škeble nezůstaví sledu.
Jím kouzelné se pološero stele
ze stínů větví gigantických stromů,
jež shora klenou se jak žebra dómu,
a z mihotavých světlých pruh a kroužků,
jež vnikají skrz listnatou jich roušku.
Jak mocná zeleni tu skvělost, sytost,
odstínů jejich vzácná rozmanitost

a tvarů nejsmělejších bujný přepych!
Tu dlouhá třáseň širých listů spřádá
sta vějířů a záclon velkolepých,
v houšť baldachýnů překrásných se skládá
a chocholův a korun. Světla šípy
mdle tříští se v tom smaragdovém krytu
o steré řásně, lalochy a cípy
v dešť nekonečně různých polosvitů
a níže v soumrak tajemný se mění.
A každá haluz žije v jemném chvění,
list každý šepce, po tichounku zpívá
o divech, zázracích, jež háj ten skrývá.

Čím dále jedem' po mechové trati,
tím báječnější řízou háj se šatí.
Dav obřích kmenů výš a výše vzrůstá,
šíř, šíře mocné větve rozpřahuje
a nad nimi, kam óko dosahuje,
zas rozpíná se nová zeleň hustá,
jak rost by nad lesem les druhý, třetí.
Vždy divnější jsou tvary listů, snětí,
vždy magičtější přísvit, pološero,
v němž ruch se budí tajemného žití
a nevídaných zjevů, podob stero.
Tam ohromný květ bělostný se třpytí,
jak pohár obrů vzhůru otvíraje
svůj kalich nádherný; leč trpasličí
jen sbor se přehýbá mu přes okraje
a s mlaskotem pak směšné hlávky tyčí,
na šedých vousech perly jasné rosy.
Zde vzduchem přes cestu se kmitlo cosi
na skvostných zádech letícího šídla
jak malilinká víla duhokřídlá.
Tam zase za stromem se mihla v spěchu
tvář sivá, od mohutné brady vlajíc
v pás vousem svatoivanským a tajíc
svit janských mušek pod obočím z mechu —
to duch, děd lesů za kmeny se plíží,
tu vyšším stává se, tu postať nížší,
vždy s výškou stromu vzrůst svůj srovnávaje.
Na větvi jedné veverka si hraje
s oříškem lískovým; již zoubků cvakem
jej rozlouskla — Můj bože! Z jeho nitra
jak oblak vzňatý v nach a zlato jitra
až k zemi splývá před žasnoucím zrakem
šat přenádherný měňavého skvění
a na perlovou vypad' na očelku
i zlatý střevíček, jak pro Popelku.
Vlk z lesních stínů ostré zuby cení

a k němu dívenka se tulí smavě
s karkulkou červenou na rusé hlavě.
Dál svítí korunka nad hadů králem,
zde kohout velký, stobarvého peří
si vyšlapuje jako člověk málem
a se slepičkou po jahůdce měří,
a mním, že chatu s perníkovým krovem
jsem také zahleď v háji pohádkovém,
kde s šuškáním a šeptem stíny živé
kol pňů se honí ve hře dovádivé.

I mne se dotkla čaromocným stvolem
ta zlatá pohádka, jež děcku kvetla
kdys pod přeslicí, za vrčícím kolem.
Vše plno ve mně kouzelného světla
a podob lehko v mlze načrtaných,
jak ze stříbrné pavučiny tkaných.
Z nich jedna vábně probírá se zvláště,
z mé obraznosti nejistými rysy,
jak tuto postať ze záhybů pláště,
jímž otec halil mne, jsem zočil kdysi
za jízdy krajem podvečerní chvíle;
on šeptal, sám ji volně předa v duchu,
nám dětem báji o jezerní víle
a já ji náhle spatřil v jasném vzduchu:
Nad obzorem, kde oblak zlatem hoře
mně zdál se břehem blankytného moře,
jsem uviděl ji, slabý stín jen pouze,
jenž zvolna mizel v zář se rozplývaje,
a přece na ni dosud myslím v touze —
Ó vrať se, vílo, z dětinného kraje!
Víc vábíš mě, než ony živé krásy,
jež mého žití obzorem se nesly
a svůdným sborem paměti se hlásí,
víc nežli vše, co v mysli duch mi kreslí
vnad vysněných, kdy v žití pozdním letě
mně zvolna barvy blednou na paletě.
Ó poupě mého chlapeckého snění,
ó dítko mojí fantasie ranné,
té nezkalené ještě vřavou denní
a vášní, pochybnostmi neztýrané
a svěží, čisté jako paprsk jitřní —
ó vyvstaň jasně před mé oko vnitřní!
Již zaklínání mého uposlechla,
svůj lehký obrys, ztepilý a něžný
jak světlým stínem do mé duše vdechla,
tvář ideální pod čelenkou kněžny,
z níž uprostřed se pnou tři páví péra;
jest poloprůhledná jak vzduchu dcera — —

V tom šotek, moji nachýlenou skráni
svým bičem z konvalinek švihnuv lehce,
mne budí z rozkošného zadumání,
v před ukazuje, do hrsti se chechce.
Háj otvírá nám výhled nenadálý:
Před námi blankytné je rozepjato
vln tkanivo až tam, kde západ v dáli
hor pěkné tlupy halí v nach a zlato.
Leč uprostřed té modrojasné pláně
pne z vody přímo zámek velkolepý
les věží malebných a divné báně
a leskem svým div oko neoslepí,
jsa přeskvoucího, průsvitného vzhledu
jak z křišťálu neb nejčistšího ledu.

Hle, loď nás čeká k pouti připravená!
Jest ze dřev nejvzácnějších sestavena
a řezby jemné poskytly jí zpola
tvar jakés fantastické vodní stvůry:
Prs šupinatý mocně pne se zdola
a tlama podivná se šklebí shůry,
jíž s pysků visí sumčí vousy vlajné,
dva karbunkule velikosti bajné
jsou oči, zarudlým jež ohněm planou,
a na zad k bokům lodním netvor stáčí
dvé divných tvarů s paprsky a blanou,
půl rybí ploutve a půl křídla dračí.
Vše drahocennou zdobou obtěžkáno.
Ční hrdolepě štíhlý stěžeň z důli,
jenž kruhem stříbrným je objat v půli,
a lanoví vše z hedvábí je tkáno.
Však nejkrásnější, nejdivnější spolu
jest plachta kmentová, jež na palubu
od ráhna stříbrného splývá dolů;
má skvělou malbu na líci a rubu
a jak se vánkem vlní v jemném chvění,
v ní obraz kouzelný se stále mění:
Tu krajina z ní září vábných vděků,
teď dvůr zas nádherný ve skvostném hradě,
hned v bitvě velkolepé davy reků,
hned výjev lásky v lunojasném sadě
a nejvíc vodstva blankytavé vlny,
tritónů, najád laškujících plny.

My propustili s mušlí bírky skvělé
a vešli v loď, jež prázdna byla cele;
jen šotek used' chvilkou za kormidlo
neb tančil, šplhal po stěžni a laně,
jak opička tam rejdě nevázaně.
Loď rozepjala pestroskvoucí křídlo

a sama sebou ku předu se hnula;
mně zdálo se, že vlastní silou živou
nestvůra přídy prsa šíře dmula,
v před, nazad pohybujíc hlavou divou
a pohrávajíc sterým ploutve cípem —
loď rozjela se po jezeře šípem.

Já v předu stoje, hleděl do hlubiny,
kde propasť nekonečnou jevil oku
ten živel průhledný a skvostně siný,
na místě dna si kouzle ve hluboku
báň nebes druhou, jak ta shora skvělou
i s něžných mráčků třásní zrůžovělou.
Blíž zámek báječný se rychle šine
a svítí všecek v oslnivém lesku;
jeť čistý křišťál vše, co ku nebesku
zde pyšně strmí od hladiny siné:
ty stupně, ohrada, ty stěny sličné,
ty brány, oblouky a sloupů řady,
arkýře, pavlány a balustrady
a cimbuří a věže nebetyčné,
i všechny římsy, kružby nespočetné
a sošky vytesané, zdoby květné,
ba také nestvůry, jež s výše cení
co chrličové zuby šklebné tlamy —
vše do nejmenšího je křišťál samý;
toť hran a hrotů ledovcových skvění
a stíny jemné zářivých těch tvarů
jen dovršují obraz plný čarů.

A nastojte! tu krásu nevýslovnou,
tu všecku nádheru je také zříti
ve hloubce vln, kde po druhé se třpytí
ten palác divů s nádherností rovnou;
jen obráceně v modrou vláhu níží
vše to, co shora k nebesům se vzpíná,
však zřetelno vše září z její klína —
ty lesky zdvojené zrak snese stíží.

Již stojí loď u křišťálových schodů,
jež s terasy se kloní v jasnou vodu.
Skok z lodi přenesl mě na terasu.
Již stojím v sadě bělostného kvítí
a zvykám oko nesmírnému jasu,
jímž stěna zámku ozdobná se nítí.
Hled zvolna vniká prosvitavým zdivem
do vnitřka paláce, do síně skvoucí,
již pode klenbou, v obloucích se pnoucí,
pych pohádkový plní sterým divem.

Však co se míhá v středu bájné slávy?
Kruh zářivý — to čelenka je kněžny —
a nad ní kývají tři péra páví —
Teď obličej zřím také sladký, něžný
a křišťálem dvě dlaně, ke mně vzpjaté,
se bělají, dvě vodní růže vláhou . . .
Ach, poznávám svých tužeb vílu drahou,
snů dětských, nejkrásnějších dítě zlaté!

Dlaň liliová v objetí mne zove —
Dál, dále! K víle proniknouti musím!
Leč zamčeny jsou brány křišťálové.
Nadarmo tluku. Vymknout stěžej zkusím!
Než křišťál nepohnut. Kdo skytne radu?
Jak šílen buším . . .

Náhle z nitra hradu
jak serafovy harfy rokotání
hlas unylý se rozleh' vodní plání:
„Ach! otevře ten zámek zaklnutý
jen klíč ze stříbra měsíčného skutý."

Ó běda! Blahá naděj' ustupuje —
Kdo přinese mi stříbro ze měsíce?
Kdo z něho klíč mi čaromocný skuje?
Do dlaní zoufalé si halím líce.

Terč sluneční se sklonil za doubravu
a na oblohu měsíc, kněžic bledý,
již zvolna vyšel ve stříbrném havu.
Naň truchlivě jsem upjal vlhké hledy
a na loď divnou pak je sklonil maně,
kde rarach škodolibě mnul si dlaně
a v žal můj hleděl se šklebivou tváří
pod stěžnem, rudým od večerních září . . .

Než jaká změna! Pojednou se tratí
loď, zámek, azur vody v hustou chmůru
a jenom štěžeň ční tu ještě vzhůru,
jejž poslední svit denní nachem šatí.
Však není to již stěžeň. Divnou změnou
zřím přeslici jen prostě ozdobenou,
jež zardívá se blízkým ohněm kamen,
zřím kužel, z kterého lnu světlý pramen
do ruky pilné splývá, kolovrátku
zvuk tichý slyším, matky milý hlas,
k níž tulíme se, žebřem' o pohádku — —

Ó dobo zlatá, dětství, mám tě zas!

Šotek.

Co blábolíš? Ó hleďme! Na mou víru!
Je trhlina v mé pestroskvělé přízi —
leč neškodí — hned spravím hloupou díru
a kužel babský s dětskou jizbou zmizí.
Hle, již jsem opět loď i zámek zřídil.

Já.
(s povzdechem.)

Mně zdá se, šotku, že jsi notný břídil!

Šotek.

Však počkej, ukážu, seč moje síly!

A na lodi, jež červánkovým nachem
tu znovu plála před palácem víly,
ďas vytrh' stěžeň jedním ruky machem
a skokem přenesl jej na terasu,
tam zarazil jej v záhon mezi květy
a zasyčel, co já naň hleděl v žasu:
„Byl's jedlí horskou, čahoune ty kletý —
buď jedlí zase, ožij mízou pekla,
v šíř větve rozlož, stoupej chutě vzhůru,
až hlavu drzou zatkneš do azuru!“

Jen potvůrka to zaklínadlo řekla,
hned stěžeň k zemi připjal silný kořen
a korou obalil se, stál tu v pýše,
stem větví zelených a řásných šňořen,
jež s jarým šumem kývaly k nám s výše.

A čertík, jehož ručka na ty chvíle
v šíř, délku vzrostla rovna obří dlani,
mne silou nehoráznou popad' v týle,
zdvih nad větev a vsadil jízdmo na ni.
Pak sám se octnul ve vrcholu hustém,
jenž začal k nebi pnout se rychlým vzrůstem.

Výš, výše vrchol zmohutnělý stoupá,
šíř, šíře pod ním větví dav se houpá;
již bledne, mizí ve závratné hloubi
hrad nádherný, les křišťálových věží
i smaragd, břeh, jenž safír vodstva vroubí.
Pod námi ve vzduchu jen zeleň svěží
nesčetných větví koldokola kývá,
s nichž husté jehlí v lepých řasách splývá.

Strom báječný vždy výše vzrůstá, výše,
své mocné témě nad oblaky zdvihá,
kde mírem étheru jen praduch dýše
a zlato hvězd se nesmírností mihá;
v jich středu září luny klidná líce
a jasný kruh svůj šíří víc a více.

Však co hle! pod námi se s jedlí děje?
Ta spousta větví, nocí potemnělá
jak chumle mračen, tajemně se chvěje;
leč nad jednou teď kmitla záře skvělá
i nade druhou, třetí . . . dál a blíže
ve mračnech jehličnatých, níž a níže,
až posléz nesčíslná siná světla
a zarudlá na bájné jedli zkvetla,
v tom moři bezpočetných chvojných věnců,
jak bludičky, jak plápolavá smola,
jak sírou vzňaté slzy zatracenců,
že zaplanul kruh nebes koldokola . . .

Já brzy v hrůznělepou parodii
hvězd vánočních svůj ztuhlý pohled ryji
a brzy zase vzhůru k nebes krovu,
kde blížící se úplněk již blýská
jak ohromný terč horoucího kovu,
zřím všecek vnořen v ustrnutí němé.

„Hej, haló, hejsa!“ šotek na mne výská.
„Již stříbrolící kuplířka je blízka,
jak na rožeň ji jedlí nabodneme!“

(Pokračování.)

Zápasy.

Povídka z pražského života
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

o takovýchto znamenitých povídkách," zvolal ironicky pan Josef Křikava, „nezbývá nic, než abych nyní vypravoval historii o „Rybrcoulovi". Ale ta historie bude už nepochybně někomu z přítomných známa, a poněvadž bych nerad někoho nudil, budu raději mlčet a navrhuji, abychom se spokojili s tím, co jsme již slyšeli. Máme praktické přísloví: „Dobrého po málu", a poněvadž to, co právě pan Richard a tuto Jaroslav vypravovali, rozhodně dobré, ba snad až tuze dobré bylo, navrhuji, abychom sezení ukončili a na nějakou procházku nebo vyjížďku pomyslili."

„Ne tak, pane bratře, ještě ne!" protestoval pan domácí. „Máme ještě jiné praktické pořekadlo: ‚Do třetice všeho dobrého', a toho se dnes přidržíme. Slyšeli jsme dosud dvě povídky, teď prosil bych pana professora Hlavsu, aby nám také něco ze své brašny uštědřil. To by bylo, aby tak učený mladý pán něco zajímavého nevěděl."

„Z pražské kroniky nevím bohužel nic nového," omlouval se Jiřík, „ale smím-li vzácné společnosti vypravovati něco z denních událostí pařížských, milerád posloužím."

„Pan Hlavsa čítá pilně, jak slyším, francouzské noviny," pravila na to slečna Hermína, „a mně se pařížské historky tak velice líbí!"

„Také já mám pařížské novinky ráda," prohodila paní Křikavová, „a tamhle slečně Floquetově bude také asi příjemno, uslyší-li něco ze svého rodiště. Ona rozumí už docela dobře česky . . ."

„Prosím, monsieur!" zvolala ostýchavě Francouzka a sepjala na okamžik své malé ručky.

„Nuže, když dámy poroučejí, milerád uposlechnu!" odpověděl Hlavsa a jal se vypravovat. „V pařížské vznešené společnosti způsobilo jakousi sensaci, že krásná vévodkyně z Argyllu již po třech nedělích svého muže opustila a ku své matce, ovdovělé hraběnce Montespanové se navrátila. O příčině tohoto rozchodu vypravují pařížské listy tyto podrobnosti: Mladá vévodkyně jest dáma neobyčejně půvabná a vzezření zcela zvláštního. Opustivši svého manžela, s nímž teprve nedávno oddána byla, stala se samotářkou a schází se jenom s několika nejdůvěrnějšími přáteli své matky a s domácím lékařem, jemuž ondy historii svého krátkého manželství vypravovala. ‚Můj muž,' pravila, ‚byl vdovec; jeho první žena jmenovala se Violetta, a její podobizna, kterouž

jsem v domě svého chotě mezi jinými obrazy našla, objevila mi, že byla má předchůdkyně sličná, jako nějaký anděl. Jemné, něhy plné rysy její vlídné tváře dojaly mne tak, že jsem prosila, abych si tu podobiznu ve své komnatě na stěnu pověsiti směla. Nebála jsem se ani dost málo toho obrazu — naopak, mně zdálo se, jakobych byla v něm nalezla svého strážného anděla. Jednou večer byla jsem sama ve své komnatě; přišla jsem právě z veselé společnosti a cítila jsem jakousi rozkošnou únavu. Odhodila jsem lehký shawl a vrhla se v plné salonní toilettě, s květinami ve vlasech, na pohovku. Světlo z růžové ample padalo celým proudem na zrcadlo, z něhož se na mne usmíval vlastní můj obraz; avšak jak ample zvolna se otáčela, dopadly paprsky její také na vázu, kteráž v zadu na krbu stála a kteréž jsem si dosud ani nebyla povšimla. Něco zvláštního vábilo mne k té váze, snad její zvláštní forma, snad nějaké tušení .... Povstala jsem s pohovky a přistoupivši ke krbu sňala jsem vázu dolů. Zdála se prázdnou; avšak pohleděvši pozorněji do vnitř spatřila jsem na dně vázy složený lístek jakýsi bez všelikého nadpisu. Zvědavostí puzena sáhla jsem po lístku, ale sotva že jsem se ho byla dotekla, zmocnila se mne jakási úzkosť. Mám ten lístek otevříti, či nemám? Chvíli jsem váhala, ale konečně jsem jej přece rozevřela. Dosud pojímá mne hrůza, když si na to vzpomínám, neboť lístek obsahoval tato děsná slova: „Chystajíc se předstoupiti před tvář Boží přísahám, že od svého muže otrávena umírám. Violetta." — Chtěla jsem vykřiknouti, ale hlas uvázl mi zděšením v hrdle, a já klesla jsem téměř bez vědomí na pohovku. V tu chvíli vrátil se můj muž domů a vešed do mé komnaty, chtěl mne políbiti. Pohled na něho dodal mi neobyčejné síly; odstrčila jsem ho prudce a schvátivši kvapně shawl seběhla jsem po schodech dolů, otevřela si sama vrata a vsednuvši do nejbližšího nájemného povozu odejela jsem ku své matce.' — Tak vypravovala mladá vévodkyně. Avšak další průběh události nebyl tak děsný, jak se očekávalo. Lékař vyslechnuv povídku o tajemném lístku uznal, že jakožto svědomitý muž a zákona dbalý státní občan mlčeti nesmí, i sdělil věc policejnímu prefektovi. Tento pak zavedl zcela po tichu a nejšetrnějším spůsobem vyšetřování, a dospěl ku překvapujícímu výsledku. Hospodyně, kteréž byl vévoda po smrti své první ženy řízení domácnosti svěřil a kteráž jeho druhý sňatek všelikým spůsobem překaziti se snažila, napsala a uložila onen lístek do vázy, aby se na vévodovi anebo na jeho druhé choti — vše jedno — pomstila. Avšak mladá vévodkyně nevrátila se do domu svého muže, dokud pravdivost tohoto výkladu soudně nebyla zjištěna. Nyní žijou manželé opět šťastně a vesele."

„A vzkazují vás všechny pozdravovat!" doložil svým spůsobem Josef Křikava.

Když byl každý ke Hlavsově povídce nějakou poznámku učinil, povstal domácí pán a poklepávaje si prsty na boky pravil:

„Tak, a nyní abychom se připravili na cestu! Jest zapřaženo, tedy vzhůru! Projedeme se, abychom trochu vymrzli a aby nám pak zase chutnalo."

Při těchto slovech povstali všichni a jali se zvolna ohlížeti po svrchních šatech. Pan Křikava pobízel jednoho po druhém, aby dopil

a „poslední sílu“ stát nenechal, a když dámy asi za půl hodiny po ukončeném sezení do jídelny vešly oznamujíce, že jsou na cestu již připraveny, zvolal:

„A teď ať se každý vším potřebným zásobí! Pánové nacpete si cigar do kapes a nezapomeňte také na zápalky, švédské, obyčejné a větrovky; vy pak dámy, vezměte si s sebou bonbony a nějakou lahvičku pro zahřátí. Pak dejte do torby soudeček francouzské hořčice, láhev estragonového octu, sklenici mix-picklesu, čaj a rum, neboť toho všeho venku nedostaneme. Pozorujete už z toho, že budeme večeřet venku, co? A možná, že si dnes také ještě zatančíme, aspoň já se Stázinkou, kteráž je teď, po obědě, zase jako růžička. Což pak, až bude tak dvě hodiny na mraze, to se podivíte, děti, jakou máte hezkou maminku!“

„Že tě ty zpozdilé řeči nemrzí!“ zvolala mrzutě, ale patrně jen s přetvářkou paní Křikavová. „Tak starý člověk a nemá pořád ještě rozumu. Avšak nestůjme a nemařme času — vzhůru, pánové a dámy!“

Na tento povel hnulo se všechno ze dveří a za chvilku seděli už všichni v kočárech. Bylo celkem deset osob, a pan Křikava rozsadil je do tří kočárů takto: do prvního posadil, vyhradiv tam sobě místo, paní Křikavovou a Richarda Lebruna, do druhého slečny Hermínu a Emu Horskou, pak Jiříka a Jaroslava, a do třetího posléz svou sestru Aloisii, slečnu Floquetovu a bratra Josefa. Jak vidno, rozsadil pan Křikava svou společnost dle pevné zásady; Richard Lebrun namáhal se vždy ze všech nejvíce, aby paní Křikavovou pobavil, — proto posadil ho pan Křikava ku své ženě a vyhradil zde také sobě místo; do druhého kočáru umístil všechny čtyři mladé lidi, dceru a syna, pak Jiříka a Hermínu, z nichž by byl rád párek učinil, a do třetího vozu posadil trojici nejrozumnějších: sestru Aloisii a bratra Josefa, kteří se stále kočkovali a nekrvavě kousali, a slečnu Floquetovu, která jakožto guvernantka se vším spokojena býti musila a krom toho pana Josefa Křikavu za nejmoudřejšího muže z celého příbuzenstva uznávala a se slečnou Aloisií nejlépe po francouzsku pohovořiti si mohla.

Takto vyjela si rodina Křikavova se svými hosty za mrazivého, ale velmi příjemného odpůldne na čerstvý vzduch. Cílem jízdy byla Jesenice za Kunraticemi.

„Ale tam nezůstaneme,“ pravil pan Křikava vsedaje do kočáru; „vypijeme pouze nějakou sklenici piva nebo kávy, jak komu bude libo, a uděláme si večerní zastávku na zpáteční cestě. A nyní ku předu!“

Kočové práskli do koní a kočáry rozejely se přes Příkopy, Vodičkovu ulicí, Karlovým náměstím přes Vyšehrad a branou ven po umrzlé a hladce ujeté silnici. Povětří bylo tiché a čistý chladný vzduch ochvíval příjemně tváře výletníkův, kteří — což dosud nebylo připomenuto — vesměs v otevřených kočárech jeli. Než minulo půl hodiny, byli „na Lišce“. Zde kázal pan Křikava zastavit, ale vešel samoten do hostince, jehož osvětlenými již přízemními okny šum četných lidských hlasů vesele vyzníval, kdežto nahoře v sále hudebníci patrně teprve nástroje ladili. Zadní dva kočáry jely loudavým krokem dále, aby je povoz páně Křikavův brzy mohl dohonit. Pan Křikava pozdržel se v hostinci jenom několik minut a vraceje se na své místo v kočáře, pravil se zářící tváří:

„Výborně, trefili jsme to! Budeme míti znamenitou večeři.“

„Jen nejásej napřed,“ napomínala svého nadšeného muže s velikou nedůvěrou paní Anastázie. „Nezapomínej, že jsme již na venkově a že je neděle!“

„Venkov není žádnou překážkou dobré kuchyně,“ odmlouval zase pan Křikava; „co pak se neděle týče — zde „na Lišce“ neplatí zásada, že se musí v neděli všechno sníst a vypít. Zde jest neděle jako všední den, a zejmena když si člověk kousek toho jídla napřed objedná, může býti jist, že dostane řádné sousto. Ale, hádej přece, co budeme míti k večeři?“

„Což mohu hádat?“ odvětila, krčíc rameny paní Anastázie. „Husu, vepřovou, skopovou ... což by tu mohlo jiného býti?!“

„Stázinko,“ zvolal káravě pan Křikava, „nezneuznávej mi takto Lišku!“ Také tato ctihodná jídla jsou tu dnes arci na lístku, ale nám upekou dvě krásná selátka, přidají k nim strouhaného křenu, francouzského bramborového salátu a endivie, aby si každý mohl vybrat. Krom toho dostaneme lososa v aspiku a, kdyby snad někdo chuť měl, výtečnou šunku.“

„No,“ usmála se spokojeně paní Anastázie, „jídelní lístek by nebyl špatný, jenom jak dopadne úprava a potom .... najdeme-li místo, abychom to mohli také klidně pojíst.“

„Nestrachuj se, ženo má, kde je dobře, tam jsem já!“ odpověděl vesele pan Křikava. „Než se z Jesenice vrátíme, bude již osm hodin pryč, a v tu dobu se aspoň dole již značně uvolňuje, ostatně — však on nám otec Janoušek již nějaké vhodné místo opatří. Potom dáme si uvařit čaj — rozumí se: z vlastního listí a rumu, proto jsme to s sebou vzali — a pak si třebas půjdeme nahoru skočit, co Stázinko?“

„I třebas,“ odtušila vlídně paní Křikavová, „jen že se mi zdá, že si do té doby jídlem a pitím nohy příliš obtěžkáš! ... Avšak nechme již těch hloupých řečí a promluvme si o něčem vážnějším.“

„Ano, promluvme si!“ zvolal pan Křikava, když byli oba zvolna se vlekoucí kočáry předjeli.

„Dobře, že jsi mne napomenula — byl bych snad na to dočista zapomněl. Pan Richard tuto žádal mne ráno, abychom tu věc už konečně rozhodli. A má pravdu: co má býti, ať je! Zasnoubení už jsme před týdnem odbyli a dosud jsme ani nepromluvili, kdy by měla býti svatba.“

„Ale vždyť věc tak nekvapí, pánové!“ prohodila přívětivě ale pevně paní Anastasie. „Děvče je mladinké, nezkušené, a krom toho nemáme pranic ještě připraveno; myslím, že bychom tu svatbu zcela dobře odložiti mohli na příští masopust.“

„Milostpaní zajisté jenom žertuje,“ pravil zrovna s úžasem pan Richard. „Toť bylo by jako odročení vůbec!“

„Necítíte snad v sobě dosti síly nebo stálosti, abyste na Hermínu rok čekal?“ otázala se jemně paní Křikavová.

„To nikoli, milostivá paní,“ odmlouval rozpačitě Richard, „ale...“

„E co je do výkladů!“ vpadl mu poněkud nevrle do řeči Křikava. „Moje žena má stále ten samý vrtoch, ale já na něj nic nedám. Ať

je holka mladá nebo nemladá, ať budete s výbavou hotovy nebo nebudete — svatba bude s provoda! V takovýchto věcech musí rozhodovati otec, neboť ženské by se nikdy nerozhodly. Jste s tím srozuměn, pane Richarde?"

„Úplně, vašnosti," odvětil Richard; „uhodl jste vlastně, pane Křikavo, moje přání."

„No dobrá!" přisvědčil spokojeně pan Křikava a obrátiv se na svou choť, doložil: „Tak, paní Křikavová, vezměte toto naše rozhodnutí na vědomí a připravte k velikonocím co připraviti se dá. Co nezmůžete, nechte být. Vždyť oni to novomanželé přijmou také později, pravda-li, pane Richarde?"

„Ráčíte míti zcela pravdu, vašnosti; ostatně, co by scházelo, může se v krámech dokoupit."

„Dobře jste řekl, nastávající pane zeti! Já bych udělal vůbec krátký proces: věnoval bych na to den, dva dni, dal bych si zapřáhnout, objel několik krámů a bylo by po starosti. Ale ženské, ty chtěly by na to celý rok!"

„A dostala by to Hermína výbavu," pravila s ironickým úsměvem paní Křikavová, „kdybys ji takto na kvap po krámech skoupil! Co pak nevíte, pane manželi, že potřebuje nevěsta mnoho věcí, kteréž se doma dlouhý čas pracovati musí, a jiných, kteréž se zvlášť dle míry, slohu a určitých vzorků objednávati musí? Ale což je takovému tyranu po tom, viď? On si poručí, že musí býti sprovoda svatba, a žena ať napne síly, aby bylo všechno hotovo. Nu, co bude možná udělat, připravíme; co je hotovo, neztratí se, i kdyby přece na mé došlo a svatba až později se odbývala."

„Tak ty se nevzdáváš naděje, že svou provedeš?" pravil s úsměvem, ale sebevědomě pan Křikava. „Má zlatá Stázinko, ty mne patrně ještě neznáš. Řeknu-li, že bude s provoda svatba, tak bude docela jistě, předpokládaje ovšem, že budeme živi a zdrávi. Na vás a vaši výbavu budeme se starého čerta ohlížet! Co bude hotovo, bude; co nebude, dodělá a opatří se později. Tak, má dušinko, je ujednáno! A nyní koukejme se po přírodě, když děláme výlet. Vida, vida, jak je hezky venku i v zimě, člověk by ani neřekl!"

Pan Křikava domluvil takto, zrovna když kočáry kolem kunratického lesa jely. Byl skutečně krásný podvečer. Stmívalo se rychle a na obloze začínaly poskakovat jiskřivé hvězdičky; všechen kraj ležel hluboko pod sněhem a také haluze stromů byly hustě obaleny. Kolkolem rozkládalo se hluboké ticho, jež rušilo toliko skřípání kol na umrzlé dráze. Od východu vanul slabounký, ale žíhavý větřík, i bylo cítit, že silně mrzne. Pan Křikava domluviv položil se do rohu kočáru a mlčel; také paní Anastazie a Richard Lebrun se zamyslili. Zaujal je tichý, unylý obraz večerní zimní krajiny, anebo přemítali o té svatbě? Krajina to asi nebyla, neboť pan Richard hleděl, o tlustý knoflík své hole opřen, upjatě k zemi, a paní Křikavová, opřevši hlavu o loket na kraji kočáru, zastínila si oči, jakoby dřímala. Bylo patrno, že nějaký nemilý, neharmonický pocit všechny a každého zvlášť prochvěl. Paní Anastazie, znajíc umíněnost svého muže a již také dceřinu nechuť k zamýšlenému sňatku, začínala se strachovati věcí, kteréž přijíti měly, a pana Richarda zne-

pokojila zase snaha paní Křikavové, aby sňatek na delší dobu byl odročen. Nedočkavý ženich začínal tušit, že mu s této strany věje vítr nepříznivý, a také pan Křikava zpozoroval konečně, že jeho žena Richardovi jaksi nepřeje. Nebylo proneseno ani jediné ostré, ani jediné nevlídné slovo, a přece cítili všichni tři, ža nastalo mezi nimi napjetí. — Pojednou zvedl se pan Křikava, jakoby se byl ze sna probudil a zvolal:

„Hrome, mně se zdá, že jsme všichni tři usnuli! Stázinko, pane Richarde, copak to je? Chcete mi snad v kočáře zmrznout? To bych měl tak pěkné opletání. Svatý Jene, můj patrone, co by z toho lidé nadělali! Při nejmenším řekli by, že byl tuhle pan Richard tvým tajným milencem a já že jsem vás otrávil a pak na mráz vyvezl, aby se zdálo, že jste asi zmrzli. Hahaha! Na štěstí vjíždíme už do Jesenice; sklenice kávy nás všechny občerství. Jen aby tu neměli cichorii. Hrome, to je strašná myšlenka — „Tschinkel's Söhne" anebo „Frankova káva" — brrr! Matko zlatá, musíš dohlednout do kuchyně, aby nám té neřesti nepřimíchali! Ah — už jsme na poště! Sláva Bohu, teď si trochu odpočineme, a pak vesele nazpět, na Lišku. O Liško, Liško, jak po tobě t oužím!"

„Kde pak nabral pan manžel pojednou té hovornosti?" zvolala paní Anastazie vesele, jakoby ráda byla, že už je konec tomu tichému „hněvu".

„Vidíš, má zlatá Stázinko," odpovídal týmž spůsobem Křikava, „to je moc přírody. Ať jsem jakkoli mrzut — jakmile se kroky mé zastaví před hospodou, vyjasní se duše má. Proto neměla bys na hostince tak žehrat — nebýt těchto, měla bys doma toho nejprotivnějšího mrzouta. Ale už jsme tu! Tak slézat, pánové a dámy! . . . Uvnitř je nějak živo — no nedělá nic, aspoň uvidíme kus nedělního života na vesnici. Tak tedy, ve jmenu Páně do vnitř!" (Pokračování.)

Výlet páně Broučkův do měsíce.

Cestopisné črty od **B. Rouska.**

II.

(Procitnutí. — Neobyčejné úkazy přírodní a pochybnosti pana Broučka. — Země v poslední čtvrti. — Reklama pro B. Katzera. — Vítězná potyčka s učenci. — Falešné váhy na měsíci. — Elegické rozjímání. — Pan Brouček tančí kankan. — Potměšilý stín.)

Pan Brouček, nabyv opět smyslů, otřásl se zimou a vrazil si rukama prudce do očí, ač je hodlal jen trochu promnouti. Prohlednuv shledal, že panuje vůkol něho hluboká tma. Tápal kolem sebe; poznal, že leží na holé, skalnaté, mrazivě studené půdě. Povznesl oči k obloze; na tmavém jejím sklonu třpytily se hvězdy démantovým leskem. Ale když hlavu obrátil na druhou stranu, spatřil tam podivný úkaz: cosi jako vysoký trojuhelník bílého světla zdvihalo se od černého obzoru

do nočního nebe. V temnu před ním šeřily se tu a tam neurčité obrysy.

Avšak pojednou oslepilo pana Broučka se strany onoho zářivého trojuhelníku pronikavé, nesnesitelné světlo. Musel si zakrýti oči. Usedl zároveň a podivil se, s jakou neobyčejnou pružností se při tom vztýčila, ba skoro vymrštila hořejší polovice jeho těla. Obrátiv se zády k oslepující záři, pohledl do krajiny na opáčnou stranu. Bože, jaké překvapení! V plném denním světle, v oslnivé jasnosti trčelo tu několik holých, různobarvých skal z temnoty jako pusté ostrovy z černého moře. Ba věru, je to spíše nějaká hustá, jak uhel černá tekutina nežli pouhá temnota, která přec nemůže býti tak neskonale čirou, naprosto neproniknutelnou a býti oddělena jen ostrou čarou, beze všeho šeření a přechodu, od jasného, mocného světla, kterým jsou ony skály zaplaveny.

„Bože, kde to jsem? a co se to stalo?“ pomyslil si s ustrnutím pan Brouček. „Mám nějaký ztřeštěný sen či zanesl mne přes noc ďábel na nějaké černomořské ostrovy? Avšak ani Černé moře nemůže býti takhle černé! A jak je možné, aby nejhustší noc rázem, oka mžiknutím se proměnila v bílý den, bez soumraku, bez červánků, bez svítání, jakoby v temném sklepení náhle zasvítilo ohromné elektrické světlo?! A divno, přepodivno! Na těch ostrovech tamhle jest jasný den — i já sedím již v plné záři denní na takovém skalnatém ostrůvku, a cítím na sobě hřející paprsky sluneční —: ale na temné, ba černé obloze třpytí se zároveň všechny hvězdy v nezkaleném lesku! Jak je to všechno možné? Aby den a noc vládly svorně pospolu? Aby krajina zářila v nejjasnějším lesku slunečním pod hvězdnatou noční oblohou? Sním či ztratil jsem rozum?“

Pan Brouček byl skutečně jako v Jiříkově vidění. Konečně soustředil všechny myšlenky na otázku, co se s ním dálo, než upadl v bezvědomí nebo spaní, kteréž skončilo tímto úžasným procitnutím.

Napjal paměť a brzy zachytil vůdčí nitku: připomněl si rozmluvu s panem Würflem o luně a zastávku před Svatovítským chrámem. Ostatní vzpomínky byly trochu kolísavé a nejisté, ale přece podařilo se mu stopovati svoji pouť ku starým zámeckým schodům, apostrofu, kterou věnoval měsíci, chůzi po hřebenu zdi, zlezení zahradního domku a co následovalo, než jej úžasný pád do nesmírné hloubky či vlastně výšky pozbavil smyslů. Nad těmito posledními vzpomínkami chtěl zavrtěti hlavou — ale pokus ten byl by mu málem šíji vyvrtknul a k tomu přesvědčil jej opětný pohled vůkol, že se s ním stalo v pravdě něco neobyčejného. Viděl, že hladina temného moře o poznání se snížila a že z ní vynikly tu a tam skvoucí kamenné špičky nových ostrovů. A když hlavu, přistíniv si tentokrát oči rukou, znova obrátil na stranu opačnou, zahledl tam za jiným valným mořem temnosti celé pásmo osvětlených skalních vrcholků a na jednom místě obzoru na okamžik pronikavý oheň. Na okamžik, neboť musel hned zase před jeho prudkou září odvrátiti zraky. Patrně tam opravdu vycházelo slunce. A všechny předměty kolem, barvy těch skal, ta děsná černá tma a příkrý její kontrast s oslňující jasností vyniklých ostrovů, nahoře ta černá obloha se třpytnými hvězdami — vše to mělo vzezření prapodivné, neobyčejné,

nepozemské. Hlavou prošlehla mu hrůzná myšlenka, že byl magickou silou, které se odjakživa tak obával, skutečně vytažen až na lunu, kterou za své noční pouti na úkor země tak nadšeně velebil.

Bránil se této dobrodružné myšlence. Vždyť nikdy neslyšel, ani nečetl, že by byl měsíc někoho vytáhl výše než leda na štít nějaké střechy. A pak — co by tomu řeklo učení o přítažlivosti země?

„Ne, ne!“ konejšil se, „je to myšlenka bláznovská. Vším je zajisté vinno jen to čertovské Würflovo pivo. — Počkejme, podívám se na manšetu! — Hm, deset čárek. — Inu ovšem! Teď je všechno jasné.“

Ale přece nebylo nic jasné. Kolem pana Broučka prostíral se arci obraz, který za pozemských poměrů mohl býti leda výtvorem chorobně podrážděné obraznosti nebo smyslového klamu; avšak pan Brouček cítil, že má hlavu a smysly zcela v pořádku, že je úplně střízliv, ba že navzdor oněm desíti čárkám na manšetě netrpí ani nejmenší stopou nějaké kocoviny.

„E! —“ zvolal v duchu a vyťal si notný záhlavek, ačkoliv se chtěl jen lehce udeřiti v čelo — „snad mi pomůže obloha zaplašiti ten děsný nesmysl . . .“

I zahleděl se znovu bedlivěji na podivnou černou oblohu se sluncem a hvězdami, hledaje tam měsíc . . . „Sláva! Tamhle usmívá se ten zlatý čtverák — nemohu tedy býti na něm!“

Ale radost ihned zase zmizela. Pravda, tam vysoko na temné obloze vznáší se opravdu zářivý polokruh. — Ale předně: Když se pan Brouček v noci domů ubíral, byl úplněk; jak se mohla z něho pojednou státi poslední čtvrt? Či by byl pan Brouček prospal plný týden? Za druhé: Onen poloměsíc je na obyčejnou lunu báječně veliký a za třetí nevypadá ani stříbrný ani zlatý nýbrž jest ku podivu pestrý, a málem bys řekl, že hledíš z nějaké vzdálenosti na pěkný, z pola zastřený glóbus . . .

Ne, to není měsíc pozemský, anebo se proměnil úžasným způsobem. Či byla by to dokonce Země — Země, která prý měsíčanům koná stejnou službu jako měsíc nám —?

Pan Brouček vzpomněl si na malou knížku „Měsíc a geologie“ od Bedřicha Katzera, vydanou v Praze letošního roku, kterou poslední dny stále při sobě nosil. Sáhl pro ni do kapsy, ale ruka zajela tam bezděky s takovou prudkostí, že podšívku protrhla a knížka trhlinou na klín vypadla.

„U čerta, zdá se, že mám dnes tisíc ďáblů v těle!“ bručel pan domácí pro sebe. „Musím se krotit — krotit —“

Ale na vzdor tomu předsevzetí pleskl se otevřenou knížkou, kterou chtěl jen ku čtení zdvihnouti, silně do nosu. Když ji chtěl odšinouti, octla se zase až na klíně a dosti dlouho trvalo, než ji vpravil do náležité distance, aby mohl pohodlně čísti.

Utekl se k této knize, poněvadž ji na zemi probral jen z části a povrchně a ve svém hvězdářském studium pronikl vůbec jen k několika prvním elementům lunopisu.

Zatím co je náš hrdina do četby pohroužen, musím se trochu ohnati proti učencům, kteří na mne se všech stran hněvivě dotírají. Mohl bych je sice odzbrojiti poznámkou, že pouze narrata refero, aby si

tedy chytli pana Broučka za pačesy. Ale jsem o pravdomluvnosti jeho tak pevně přesvědčen, že chci směle za něho nastaviti vlastní prsa.

Klidně vyslechnu námitky zlostných vědatorů.

Předně: Kdyby prý i možné bylo, aby měsíc někoho s povrchu zemského k sobě přitáhl (což je vzhledem ku přitažlivosti země a z jiných důvodů čirým nesmyslem), nemohl by přitažený pro nedostatek vzduchu a smrtící zimu v meziplanetárním prostoru, nehledě ani k úžasné prudkosti pádu a četným jiným důvodům nikdy živ na měsíc dopadnouti.

Za druhé: Autor naznačil ve své úžasně blbé slátanině, že jeho hrdina opustil zemi, když byl měsíc v úplňku. Úplněk jest poledne měsíčního dne, kterýž trvá nikoli 24 hodin, nýbrž od východu až k západu slunce na měsíci 354 hodiny a od východu slunce až zase k východu arci dvakrát tolik hodin. Od měsíčního onoho poledne až do příštího východu slunce na měsíci uplynulo tedy asi 22 zemských dnů. Jestli se tudíž pan Brouček teprve při onom východu slunce na měsíci ocitl, padal plné tři týdny, což je zhola nemožné již proto, poněvadž nevěříme navzdor dru. Tannerovi v možnosť tak dlouhého postu.

Za třetí: Kdyby se tam přese vše živ a zdráv byl dostal, nemohl tam ani chvilku na živu zůstati. Neboť: A. na měsíci není žádného ovzduší, alespoň ne takového, v němž by člověk obstáti mohl; B. k tomu panuje tam a) v noci zima tak krutá, že by byl mžikem v mrtvý rampouch ztuhnul a b) ve dne zase horko tak úmorné, že by se v něm i olovo rozpustilo, nasledkem čehož by α) každý živoucí tvor — —

Poněvadž páni učenci, začnou-li vypočítávati důvody, nikdy konce najíti nemohou, přetrhnu je raději hned a řeknu krátce: Proč pan domácí tak dlouho na měsíc padal, nemůže nám vysvětliti prostě proto, poněvadž konal svoji pouť ve stavu bezvědomém; co však ostatních námitek se týče, jsou vyvráceny prostě tím, že pan Brouček dosud plnému zdraví se těší a všechny ony věci, které sám zkusil a na vlastní oči viděl, osobně ztvrditi může.

Kdybych se chtěl zahrabati na nějaký čas do učených traktátů, dovedl bych také sestrojiti zcela slušnou imaginérní cestu do měsíce, která by byla s přísnou lunovědou v nejlepším souladu; ale pak by to nebyla právě pravdivá, skutečná cesta páně Broučkova.

Tím budiž učený cech odbyt i vzhledem k ostatním domnělým nemožnostem a nesmyslům, které v dalším průběhu mého vypravování zajisté nejednou vzbudí jeho nelibost a pohrdlivý úsměv nad pošetilým „nedoukem“ nebo snad dokonce „čirým nevědomcem.“

Pan Brouček dospěl zatím ve své četbě až k místu: „Přitažlivost měsíce činí jen $^1/_6$ pozemské, našich 6 kilogramů váží tam jen 1 kilogram.“

„Ah, nyní pochopuju, proč jsem se knihou praštil do nosu,“ pomyslil si pan Brouček. „Zdvihal jsem ji touž silou jako na zemi a ona je zatím zde na měsíci šestkrát lehčí.“

Ano, již nepochyboval, že se probudil skutečně na měsíci. Poslední stín pochybnosti rozptýlil Jules Verne, jehož „Cestu kolem měsíce“ sobě náš hrdina cestou na Hradčany byl koupil a teď také šťastně v šose nalezl. Otevřelť jeho knihu náhodou na místě, kde vylíčen byl

východ slunce na měsíci a vzhled měsíční oblohy: vše shodovalo se nápadně s tím, co právě pozoroval.

Nebudu líčiti hrůzu, která panem Broučkem zachvěla, a směs ostatních pocitů a myšlenek, jež nitrem jeho vířila. Uvedu jen závěrek vnitřní jeho samomluvy: „Zde tedy sedíš, chudáku, opuštěn a samoten na cizím, neznámém světě, více než 50.000 mil vzdálen od země, na kterou se již nikdy více nevrátíš! Hle, tam předaleko v nesmírném prostranství nebes na tom zářivém půlměsíci, který jest vlastně zemí, leží kdesi Praha, stojí tvůj dům a snad klepe právě v tu chvíli hospodyně s ranní kávou na tvoji ložnici . . . Nedoťuká se, nedovolá se . . . Dá vypáčiti dvéře: postel netknutá, po pánovi ani stopy . . . Nastane hledání po městě, pátrání, vyšetřování — snad padne i na pana Würfla podezření, že mne obral a vyhodil někam do Jeleního příkopu — a koncem konců rozmnoží moje afféra hezkou již řadu nevysvětlených vražd a neštěstí. V mém krásném domě budou hospodařiti roztomilí moji příbuzní, které jsem na zemi míval nejraději hodně daleko od sebe. Peníze, kterými jsem si pojistil slavný funus, jsou marně vyhozeny. Ni prostý křížek nezůstane po mně na zemi; památka moje zajde tam beze stopy. Leda že snad někdy moji staří kamarádi, jdouce za lunojasné noci od „kohouta“ nebo od Würfla, mezi sebou prohodí: „Bylo to dnes pivko, co? Na tom by ani nebožtík Brouček neshledal chybičky . . .“ A nebudou tušiti, že ubohý Brouček šplhá zatím po strunách Davidovy harfy v krásném úplňku, k němuž snivě vzhlížejí na hvězdnatou oblohu —“

Pan Brouček zaslzel a oddal se zcela svému žalu.

Ale po chvíli přemohl jeho strast pocit jiný. Holá půda rozpalovala se žárem slunečním a začala jej hřáti tak důkladně, že rychle vstal. Pěkně vstal! Vyskočil, vymrštil se jako pružcový míč vysoko od země. A chtěje se oddáliti od lemu propasti, která snad číhala v moři temnosti, obklopující jeho skalnatý ostrůvek, činil to větrnými poskoky a smělými piruettami, za které by se nemusil stydět ani Mošna. Jeho zemští přátelé byli by ustrnuli, kdyby byly spatřili obtylou a rozšafnou osobu pana domácího tančiti nejsvižnější pařížský kankan.

„Uf! Uf! Prokletá měsíční lehkost!“ oddychoval si náš bezděčný tanečník, když přivedl své tělo jakž takž do rovnováhy.

Stál u vysokého balvanu, který vrhal na západní stranu dlouhý, úplně černý, neprohledný stín.

„Zde si sednu do chládku,“ pravil k sobě pan domácí a uvelebil se do stínu s náležitou opatrností, aby příliš prudkým nárazem část k sezení nejpotřebnější snad vážně nepoškodil.

Usedl bez úrazu, ale poseděl jen kratičko. „Brrrr —“ otřásl se a zajektal zuby. V potměšilém stínu ovanul jej mráz ještě snad krutější než prve, když procitl.

„Pěkná to bude rýma!“ bědoval, pospíchaje z objetí zákeřnického chládku —

Ale pro dnes končím útrapy páně Broučkovy a zůstavuji své čtenáře na skřipci dychtivého očekávání, co asi přinese kapitola třetí.

V soumraku letním.

evátá s věže zazněla,
— červánky dosavad hoří,
na vlnách vzduchu trůní mír,
snivě jak tišina v moři,
ze zahrad okolních v šeru kdes
opojně dýše černý bez . . .

Žabek se ozvou chvílemi
kovově zvučící sněmy,
ozve se cvrček, křepelka
v přeletu při samé zemi,
stále pak ze zahrad, v šeru kdes
opojně dýše černý bez —

Pod oknem růže kvetoucí,
nad hlavou klenutí hvězdné — —
o, jaké blesky šlehají
z tužeb mých hlubiny bezdné
v čarovný večer, kdy z šera kdes
opojně dýše černý bez — —

Irma Geisslova.

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Čechův příchod. Báseň *Julia Zeyera.* Poetických besed číslo XXVI. V Praze 1886. Nakladatel Ed. Valečka.

Jest zajímavo, kterak v Řecku z prostých, jednoduchých výjevů přírodních vyrostl mythus, na konec rozvětvující se v široký proud národních pověstí.

Básníkům volno bylo dle své vůle i fantasie plésti dále tkanivo pestrých příhod a událostí, až povstaly celé široké okruhy mythické, plné bohatýrů a polobohů. Sledujeme-li zpětnou cestou, na mnoze dosti obtížnou, průběh tohoto utváření, dojdeme vždy k určitému východišti. Nic jednoduššího nežli tento základ, z pravidla přírodní úkaz, spůsobem theogonickým oživený. Nepoznali bychom na příklad v Ifigenii, jak se nám jeví u starých řeckých tragiků, jmenovitě u Euripida, pouhé příjmení Artemidy, která jakožto bohyně měsíce opět ničím jiným není nežli prostým zosobněním luny.

A snad i podobně kdysi povstaly naše staré české pověsti. Vyjasniti pravděpodobně jejich původ jest nyní téměř nemožností. Pokud víme, jediný Primus Sobotka při báji o Přemyslu o věc takovou se pokusil. Ale vždy zbude badateli více pole k domyslům, nežli k faktům nezvratně přesvědčujícím. Věc i tím osudnější se stala, že k osobám nepochybně jistého historického původu báje se přidružovaly a historická fakta na nejmenší míru byla stlačena. Ještě tam, kde báj nebo pověst dochovala se k nám v obrysech nejjednodušších, můžeme s jistotou tušiti podklad skutečného děje historického.

Tak je tomu zajisté i s pověstí o Čechově příchodu do pravěké naší vlasti. Máme za to, že netřeba jí úzkoprse hledati vzniku v pouhém jménu národa, tím více, že i Poláci parallelní pověstí o Lechovi k nám se druží a starobylé podání Lecha vůbec za rodného bratra Čechova prohlašuje. Osobnost obou těchto patriarchů národních sluší uznati za historickou. Ale kdy žili, při kterém proudění evropských národů ujali naše rodné kraje, ztrácí se naprosto do mlhy temných záhad. Básník, který chce učiniti tento děj podkladem uměleckého výtvoru, má tudíž pole docela volné. Zeyer co do času přidržel se mínění obecně platného a klade příchod Čechův po keltické a markomanské době, ač jinak zřejmě vytýká, že pravěké původní obyvatelstvo země bylo slovanské. Faktum samo pak motivoval příčinami osobními a rodinnými.

Zeyer vybásnil k němu celé pásmo rozmanitých událostí. Pod Tatrami uprostřed slovanského lidu, tak vypravuje, žil bohatý kupec z kmene Keltů. Když zemřel, zatoužila dcera jeho Labára seznati také ony divné kraje a země, o nichž otec její za zimních večerů vypravovával. Vydala se na cestu a tu v říši Markomanů přepadl její průvod dav loupežníků. Z jejich rukou vysvobodil dívku Bohomysl, syn Bořitův. U krbu jeho Labára v brzku se zotavila a seznala stařičkého otce Bohomyslova i sinookou sestru jeho Charpu. Bohomysl Labáru si zamiloval a když stala se jeho chotí, odebral se s ní do jižních keltických krajů, kamž je i Charpa následovala. Bratr Bohomyslův, Kolan, měl na zimu vrátiti se z hor, kde hledal drahé rudy, a míti péči o jejich otce. Na jihu však Bohomysl nenašel spokojenosti. S úžasem pozoroval, že láska jeho ženy ochladla a seznav též touhu Charpinu po zemích severních, odebral se s chotí i veškerou družinou k úpatí Tater, kdež vystavěl hrad Psáry.

Tam zdálo se, že znova štěstí na něho se usmálo. Měl dva statné syny a jeho žena zářila krásou vždy větší. V té době, když Bořita již zemřel, navštívil Bohomysla Kolan. K nabádání bratrovu zůstal rovněž pod Tatrami a založil proti Psárům hrad Krapinu. Leč příchod jeho byl všem osudným. Kolan zamiloval se do Labáry a tato opětovala hříšnou jeho lásku. V bratrovražedném souboji skolil Bohomysl Kolana, avšak sám, ač přisáhal, že do Psár nikdy již nevkročí, přilákán kouzly choti své, byl od ní úskočně zabit. Když pak na Krapinu došla zvěsť o smrti Kolanově, mezi potomky obou bratří vypukl neustálý, věčný boj až do vyhlazení. Labára zmizela, a prý jen přízrak její v bouřlivých nocích jezdil po slujích a štítech hor na bílém oři. Charpa přežila všecky, a mělo se za to, že hrůzou z děsných oněch událostí

sešílela. Zatím však učinili ji bohové svojí věštkou a když po mnohých letech z pokolení Bohomyslova Čech vyrostl, projevila mu jejich vůli, aby nikdy v bratrském boji krve neproléval.

Čech již jako dítě stále jen o míru blouznil a zavázal se velkou přísahou, že smíří oba nepřátelské kmeny. Podařilo se mu to úplně. Charpa Čechovi pak oznámila, že jest vyvolen, aby uvedl svůj lid do rodné vlasti praotce Bohomysla a založil velikou říši, věstíc mu zároveň, že tam najde „své štěstí, svůj osud zlatý, který přede a zpívá u tekoucích vod." Nicméně předsevzetí jeho při samém počátku bylo příčinou nového rozkolu. Vlasatici, kterou Charpa Čechovi ukázala na znamení, že její ústy bohové mu velí hrad Psáry opustiti, pokládali mnozí za boží hrozbu, že chtěli odejíti z kraje, v němž jejich děti se zrodily. Teprve když mor zhubil protivníky odchodu, vypravili se všichni na dalekou pouť. Přišli konečně do vlasti Charpiny a rozbily tábor v bývalém keltickém městě, ležícím v ssutinách. Čech dal rozkaz, aby na místě tom sečkali všichni až do noci, a sám s bratrem Lechem, každý však jiným směrem, dal se k hoře, která z mlh tajuplně před nimi v pláni se zjevila a dle níž měli poznati domovinu svého praděda. Stíhaje laň po cestě, Čech nalezl zlatovlasou Etnéu, která předouc u potoka, se skály divoké vody své řítícího, tiše zpívala. Mimoděk oživla v něm slova Charpiny věštby, spatřilť v ní skutečně „svůj zlatý osud." Etnéa byla dcerou Ildány z kmene až na malé zbytky vyhubených Bojů, které do země Sigovés přivedl. Pod jeho střechou i s Lechem, jejž byl přivolal svým lovčím rohem, nalezl Čech vlídného přijetí a pohostinství. Večer pak při kvasu vypravuje Ildánovi o svých předcích a úkolu, který jej od vysokých Tater přivedl do těchto končin. Na to Ildána a Lech odebrali se do tábora Čechovy družiny, aby jí zvěstovali, že již konec nastal trudné pouti. S jitrem na hoře, která Říp se nazývá, má je Čech uvítati zápalnou obětí.

Etnéin luzný zjev mocným kouzlem působil na oba bratry, že k ní zahořeli nejvroucnější láskou. Lech po cestě Ildánu žádal za její ruku a nebyl odmrštěn. Zatím však Čech dobyl si úplně její srdce. Etnéa přilnula k němu s veškerým ohněm mladistvé lásky a zasvětila jej do všech druidských tajemství. Uvádí milence též do vnitřku hory, která posud byla nevyvřelou sopkou a tvořila ohromnou sluj se žhavým, planoucím nitrem. Jeskyně byla zároveň pohřebištěm její předků, počínaje od Sigovésa. Jeho zbroj položila na bedra Čechova a zírajíc na jeho hrdinskou postavu, poznává v něm reka, který se jí zjevil kdysi ve věšteckém vidění a o němž přízrak děl, že „štěstí toho kraje přiková k sobě", ač bude třeba tento velký dar osudu vykoupiti nemalou obětí. Radí mu tudíž, aby naplnil třikráte štít nahromaděnými vůkol poklady a vrhl je dolů do propasti.

Když jitro nastalo, vystoupili oba na chlum, aby připravili zápalnou oběť. A již všecky lesy vůkol oživly hlaholem přečetných zástupů. Družina Čechova přicházela a majíc v čele Ildánu, Lecha a Charpu vystoupila na Říp. Charpa prohlédši, poznala pak vlastní svoji kolébku a v slzách žehnala bratřím, kteří její lidu vrátili ztracenou svornost. Avšak v tom již zvrátila se její radost v opak. O Etnéu hrozí mezi Čechem a Lechem vypuknouti krvavý spor, každý z nich činí si právo,

8*

na její ruku. Tu Charpa strašlivou kletbu vrhá na hlavu krásné, nešťastné dívky, neboť vidí již opět z hrobu vyvstávati bledé stíny Bohomysla a Kolana. Etnéa však teprv nyní porozuměla smyslu svého vidění věšteckého — seznalať, že jest onou obětí, která za vinu Labářinu má bohy smířiti a tím utvrditi úspěch Čechova díla. Sama tudíž se vraždí a nad její mrtvolou rozvadění bratří se smiřují. Lech pak odebral se dále na východ, maje vůdcem Charpinu bílou orlici, a Čech kráčel do nitra své nové vlasti.

Již z toho krátkého nástinu zřejmo, že Zeyer při zpracování látky podržel sic hlavní obrysy naší starodávné pověsti, avšak vložil do nich nové motivy a četnou řadu rozmanitých episod. Děj silně do romantiky zabíhá a snad jen náhodou se stalo, že umělci pod rukou keltické živly převážily jádro původně slovanské. Reminiscence druidské jsou vesměs bohaté detailem i myšlenkovou hloubkou, vedle nich domorodé slovanské rysy na mnoze postrádají barvy a živosti. Začasté neslyšíme v nich zvuků, které k nám mluví z našich hvozdů a strání. Jinak báseň sama o sobě jakožto umělecké dílo jest znamenitá. Stavba její se nese velkým epickým proudem, děj účinně se stupňuje a zhusta neschází mu dramatické vervy a živosti. Výtečné jsou rovněž jednotlivé postavy. Jsou výrazné a plastické, silných, určitých tahů a přec tak různé a zajímavé! V bratřích Čechu a Lechu zachytil básník hlavní rysy povahové obou spřízněných národů způsobem velmi příhodným. Lech jest ohnivější a snivější, Čech jest vážnější a s jistým měkkým holubičím klidem v duši. Vášnivá a mstivá Labára příkrý tvoří kontrast k luzné, bělostně čisté Etnée, a vedle nich opět Charpa má relief mátožného báječného zjevu. V Ildánovi seskupil Zeyer mír a líbeznost stařičkého patriarchy způsobem velice zdařilým. Taktéž Bohomysl a Kolan nepostrádají pevné, šťastně kreslené karakteristiky.

Některá místa *Čechova příchodu* uchvacují čtenáře nevýslovným půvabem. Jak malebně a přec názorně, koloritem oslňujícím podána je velká scéna na vrcholu Řipu a již před tím příchod Čechových zástupů! Popisy vůbec mají nezatmělý žár a barvu Zeyerova štětce, více o nich říci netřeba. Zjev Charpin na vrcholu Tater, líčení žhavého vnitřku sopky i konečná hekatomba co do síly a sytosti koloritu závodí s nejkrásnějšími passážemi „*Vyšehradu*“ a „*Zpěvu o pomstě za Igora*“. Stejně skvělá je část lyrická, kdekoli v básni její struna se ozve. Již předzpěv sám dýše nevšední vroucností, a rovněž Čechovo vyznání lásky okouzluje něhou a srdečností. Řeč druidské kněžky, v níž filosofický názor keltický o tajích přírody a života se obráží, je plna důmyslu a myšlenkové hloubky, jako opět Charpin zpěv o daleké domovině pln uchvacujícího vzletu. Nejjasnějším místem, vlastně zlatou nití celé básně je však luzná idyla Čechovy lásky k Etnée. V ní jeví se nám Zeyerovo vzácné mistrovství ve světle nejkrásnějším. Dikce, jak u Zeyera bývá vždy, jest plna lesku a nádhery.

„*Čechův příchod*“ v celku jest dílo, v němž jeví se netoliko zvláštnosti, ale i všecky přednosti neobyčejného Zeyerova talentu.

Fr. Kvapil.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner*.

Veselohru „Soud lásky“ zapověděla provozovati censura, což ale Vrchlického na dlouho z repertoiru nevytlačilo, mělť hned jinou novou veselohru ve třech aktech po hotově: „Rabínská moudrost“. Jakási nedostižná rychlost náleží už mezi příznačné vlastnosti tvoření našeho básníka. Zároveň s provozováním vyšla nová komédie i tiskem.

Spisovatel věnuje novou práci „své druhé matce“ paní Sofii Podlipské a praví: „při pročítání talmudu našla jsi výrok o povaze lidské, jejž na konci posledního jednání kladu do úst rabbiho Löwa, a hned duchem pronikavým viděla Jsi v něm zárodek veselohry. Nevím, zdali moje „Rabínská moudrost“ vtělila Tvou myšlenku, ale vím ....“

Tím poskytnut jaksi pohled v genesis nového kusu a klíč k intencím básníkovým. Dotčený výrok z talmudu je ponaučení novomanželům a zní: „nemějte před ženami svými tajemství — to se těžko mstí a rabbi Löw Bezalel musil žít sedmdesát roků, by z toho vzal si hořké naučení. *Muž celý patří ženě a naopak*, praví talmud — veliká, zlatá pravda. *Budiž váš celý život knihou otevřenou, kde na každé stránce může čísti ona pravdu, a pak vám bude svítit vždycky láska, tato nejsvětější zlatá lampa šábesová*“.

Rabbi Löw má před svou ženou tajemství: tmavou komoru v domě, kam žádná cizí noha nevkročila a kde koná své práce alchymistické a vědecké. Čtyřicet let už žijí spolu, on je stařec a ona stařena, znají se až do té duše, jen tmavá komora manželova zůstala paní Perl tajemstvím až podnes. „Sám sebe se často tážu,“ praví rabbi samomluvou, „nač ty mumraje, nač to tajemnůstkářství — má pravda a věda zapotřebí této škrabošky? ...“ Leč zůstalo dosud při tajemství a zůstane i dnes, ačkoli dnes obzvláště má paní Perl rozloženo v hlavě, doráží prudčeji než jindy a pláče.

„Ženo, věčné dítě! Mluv, co je ti?“

„Nic, můj pane!“

„Nic ženy jest bezedné moře. Hodím tam síť svého přezvědu, co vyvážím? Písek. — Vím, co tě trápí, ale musím státi na svém, Perl! Čtyřicet let žili jsme spolu v míru a lásce — maličkost, dětinství, hloupost a zkaleny jsou poslední dny naše, Perl!“

Ale paní Perl je vtipná žena, nedá se jen tak odbýt a táže se v souhlasu s celým obecenstvem:

„A proč jsi tak tvrdošíjný, když je to jen dětinství, maličkost a hloupost?“

„Má ženo!“

„Ty tedy svou komoru neotevřeš?“

„Ne, má drahá!“

„O, jak jsem nešťastná!“

Ubohá paní Perl! Dnes rabbi komoru opravdu nemůže otevříti zvědavosti ani své vlastní ženy. Chová tam nějakou dívku, která upadla do osidel nepřátelské moci, jíž on zachránil a musí prozatím skrývat před dotěrnými zraky veřejnosti. Až se věci vyjasní, bude ledaco možné. Pochopujeme to zcela dobře, ač nám není zcela jasno, proč dělal rabbi

tak tvrdošíjné tajemství se svojí komorou dříve, dokud v ní nepřechovával cizí dívky? — Protože paní Perl nikdy před tím tolik nenaléhala. Proč tedy naléhá z ničeho nic dnes?

Náhoda je nejpilnější skladatelkou veseloher a náhoda tomu chce, že dnešní mrzutost v domácnosti rabbiho vzroste na skutečnou veselohru. Udá se totiž, že mimo dívku, které rabbi zachránil život a kterou ukryl v komoře před jinými pronásledovateli, najde se ještě dvé jiných osob, jež mají také zapotřebí zmizeti na chvíli z dozoru lidských zraků, a od té chvíle přichází do rabínovy černokněžnické komory veselý moment. Dostane-li se za jedny dvéře více osob, které k sobě naprosto nepatří a na nějaký čas nemohou ven, je z toho rozhodně veselohra. A ta se může odehrávati před i za dveřmi. Zde se odehrává před nimi, neboť obsah a zařízení černé komory zůstává i diváku tajemstvím až do poslední chvíle.

Rabbi Löw má venku co činit, aby ubránil svou komoru před zvědavostí několika lidiček, kteří by se rádi dostali dovnitř, anebo někoho z ní vylákali ven. Kde nestačí rabbi, pomáhá tajemné zařízení komory samo. Dvéře jsou nedotknutelny, opatřeny různými mačkadly, jimiž zacházeti bez trestu smí jenom zasvěcenec. Žid Isák se hanebně vyplatil, že se k nim odvážil blíže.

Napjetí trvá, dokud uvězněným hrozí z venku nebezpečí. Konečně je nebezpečí odstraněno a moudrý rabín uzná za dobré učiniti vyrovnání. Otevře dvéře komory a na všeobecnou spokojenost pouští zajatce a odevzdává je do náruče nedočkavých hartusilů, mezi nimiž nachází se jeden toužebný milenec a jeden žárlivý manžel. Tento krátký děj vypestřen je nevyčerpatelným bohatstvím rabínovy moudrosti, který ma na každou otázku malebně vážnou odpověď a ke každé slabosti svého okolí vtipné naučení.

Jak vidět, je veselohra místně i obsahově obmezena na rabínovu soukromou domácnost, čemuž svědčí také intence básníkova, jež vysvítá z uvedené svrchu základní myšlenky. Rabbi Löw Bezalel měl před ženou tajemství, jež teprve v sedmdesátém roce, v posledním aktu veselohry před ní odhalil. Vlastního *hořkého naučení* se mu, aspoň ve smyslu divadelním, ani nedostalo. Trochu se nepohodl s paní a to není na jeho neochvějnou usedlost filosofickou žádný trest. Komoru a její tajemství otevírá nakonec nedonucen, zcela dobrovolně, jako ji mohl otevříti ze začátku.

Čtenář ani nepozoroval, že jsme mu zde zatajili úplně obsah celého jednoho aktu a sice prvního. První akt mohl by zcela dobře náležet jinému kusu. Zdá se, jakoby spisovatel uprostřed práce náhle byl změnil záměry. První jednání má zcela ráz veřejný, otevírá vyhlídku do velké veselohry s historickým pozadím, jíž by nestačil pouhý domácí krb učeného žida za jeviště. Tu narážejí na sebe celé třídy, tu se pronášejí veřejná nařknutí a obvinění naproti osobám veřejně postaveným, tu se provádějí cizím ženám veřejné serenády a ve jmenu živých a silných zájmů kříží se tu s mužnou odhodlaností meče.

Tento silný první akt vyvolá v diváku jistá očekávání, jež během dalších aktů třeba jedno po druhém odhazovati, což znamená jistého druhu sklamání. Na štěstí je básnická síla spisovatele tak mocná, že

dovede vyplniti a zastříti mezery vzniklé stavbou hry a odvrátiti pozornost od nedostatků ku přednostem.

Zevnější úspěch novinky byl značný a také provedení dostalo se mnoho chvály. Za té příležitosti odbudeme malou zásadní otázku. V hereckých úlohách všech druhů vyskytá se často vypravování minulé události, která je obsahem dojemná a pohnutlivá a má po případě pohnouti poslouchajícího. Rozpomenete se okamžitě na deset, dvacet rolí s podobnými místy. Také v „rabínské moudrosti“ je takové vypravování.

V krčmě „u tří per“ v prvním jednání zastoupí Štěpán Chanovský císařskému radovi a komorníku, Filipu Langovi, cestu a ohlašuje mu své nepřátelství. Filip Lang je známý prostopášník a škůdce, jenž pod ochranou svého postavení provádí hanebné kousky. Ublížil i Chanovskému a ten přísahal pomstu. Co se stalo?

V krčmě je přítomno více cizích pánů, k nimž Chanovský pojal důvěru. Má za svou povinnost přednésti jim svou spravedlivou věc.

„. . . prosím, byste byli svědky mé pře, kterou zde před bohem a vámi chci vyříditi s panem Langem . . . . Mám u Brandýsa statek a role a přišel jsem do Prahy, hledati ne práva, ale pomsty; nebo práva se nikdo nedovolá, dokud práh k velikému srdci našeho císaře bude střežen kousavými psy. Vím, že bych se nedovolal spravedlnosti a proto ji chci vykonati sám. A tak u vaší přítomnosti, pánové, pravím zde, jako muž počestný, že ty, Filipe Langu z Langenfelsu, císařský rado, městský hejtmane v Kremži a Innsbrucku, první komoří Jeho Milosti císařské, jsi prodajný lotr, mrzký cti a dobrého jména mrhač, usvědčený bídák a ničema! (Všeobecný úžas.) Není-li ti vhod toto mé oslovení, pak se braň, ač nejsi hoden souboje s mužem poctivým. (Doráží naň mečem.)

Lang (s pošklebkem). S blázny Lang Filip nejedná. (K sluhovi) Geisslere, otevři mi dvéře.

Chanovský. Ani krok, otroku! — Aby se však nezdálo, že jest pravdou, co on praví, slyšte, pánové stateční a urození, čím se na mně provinil tento padouch. Tři dcery měl šafář císařských dvorů Ondřej Kvěch v Brandýse, byly jak tři růže v zahradě a tu tento lotr nátlaky a výhrůžkami k tomu přiměl jejich slabého otce, že povolil chlípnému jeho chtíči a odvezl mu je do Prahy, kde je odevzdal Lorenzině Pylmanově, jíž opatřil úřad hlídače lvů a potvor v královském zvěřinci, a která jest někdy jeho milenkou a vždycky jeho kuplířkou. Jedna z ubohých obětí zemřela v šílenství, druhá zmizela v bahně velikého města beze stopy. *Třetí — ta však byla mojí nevěstou, Filipe Langu, mně zaslíbenou ženou.* Co jsi z ní učinil, neptám se — nebo co jsi mohl učiniti, každý si domyslí. Pln nedočkavé touhy a naděje letěl jsem ve dvorec otce jejího v den sňatku, ale odtamtud vyjel prý před slunce východem krytý vůz s ubohou obětí a ujížděl směrem ku Praze. Nežádám na tobě obět tvou, neb co mi platna bídná a znectěná, ale žádám spravedlnost a sám ji vykonám . . .“

Dejte kterémukoli z našich hrdin a milovníků toto vypravování na přednes a všickni učiní stejný rozvrh. První část o svůdníku a dvou prvních dcerách šafáře Ondřeje budou přednášet mužně a ohnivě, s planoucím pomstou zrakem, jakmile však dojde na dceru třetí, zaslíbenou

hrdinovi nevěstu, náhle všem klesne hlas, zachvějou se rty a slzy budou dusiti slova a řeč a hrdina div nepropukne štkaním. To proto, že slzy na jevišti jsou pro své sestry dole ve hledišti neodolatelny a že žádný umělec naturalista rád se nezřekne příležitosti, státi se na jevišti dojemným.

Ale moderní realistická škola tím prostředkem pohrdá, co nesprávným, umělkovaným, affektovaným a má pravdu. Není pochyby, že řeč o dívce třetí, která hrdinovi stála nejblíže, může se navenek poněkud lišiti od ostatního vypravování, být vřelejší, neb tlumenější, ale ne tuze znatelně. Neboť nyní, v přítomném okamžiku má Chanovský jiného na starosti, než podávati se dojmům minulých věcí a rozplývati se, této chvíle jej celého ovládá jediná myšlénka, myšlenka pomsty, vztek mu kypí žilami a co vypravuje přítomným, vypravuje toliko, aby je přesvědčil a svou pomstylačnost odůvodnil. Nic tu o slzách, nic o vzdechu a štkaní!

Ob den vyskytne se na divadle úloha s delším vloženým vypravováním, proto je otázka zásadnou. Vypravovati minulou, odbytou, snad pohnutlivou věc je umění. Herec tu má úkol zcela opačný od básníka. Na básníku se žádá, aby vypravováním minulý děj co možná *zpřítomnil*, kdežto herec co bedlivý pozorovatel skutečnosti a přirozenosti má právě zachovati klid člověka, jenž vypravuje o věci, *která je odbyta* a při níž nelze si počínati, jako by poprve, čerstvým dojmem doléhala na mysl. Chanovský ovšem nevypravuje klidně, jsa poháněn a unášen vášní, tím méně však mu zbývá času a nálady upadati na příslušném místě v tóninu lkavou. Nanejvýš, že vztek a pomsta na dotýčném místě mocněji vzkypí.

Jen ve případech nejřidčích může za řeči vzpomínka vyvolati účinek jako přítomná událost. Staré paničky, dostanou-li se v řeči z nenadání na zemřelé dítky, najednou nemohou pro slzy dále atd. Je to individuelní, míru a projev pohnutí třeba u každé osoby ustanoviti zvlášť, šablona se tu vykrouhlit žádná nedá. Celkem však platí, že se dojemné, melodramatické accenty, oblíbené při vypravování minulých událostí na jevišti, s moderním realismem hry nesnášejí.

Z literatury francouzské.

Píše *Josef Pachmajer.*

Ohnet vydal v poslední době romány „*Lise Fleuron*“ a „*Veliký lom*“ (La grande Marmière), tento v „Illustration“, onen ve „Figaru“ uvřejněný, později oba ovšem ve svazku vydané. „*Lise Fleuron*“ jest román divadelní, v němž věrně fotografovány jsou veškeré skrýše a koutky zákulisí, prach i cáry jeho, mezi nimiž bují život nejpestřejší a nejdivočejší. Ohnet zachytil z něho zvláště několik osob čelních, na nichž luští psychologické problémy. Chvílemi odhrne záclonu, skrývající orgie některých bankéřů a hejsků pařížských, jež konečně uchvacují oběť svoji — hrdinku románu, dosti sympatickou duševními zápasy svými. Román ten je celkem spíše bujnou, životem dýšící komedií s koncem a rozluštěním tragickým. V Paříži však zbouřil mocné vlny ne tak pro

literární přednosti jako pro pikantnější stránku svou. Staloť se v poslední době zvykem autorův pařížských, že v románech svých líčí fotograficky věrně některou z vynikajících osobností, jiiž právě vlny veřejného života aneb i jen skandály nad povrch vynesly a k níž upřeny jsou veškeré zraky zvědavých Pařížanů. Osoba tato, její domácnost a život líčí se pak se všemi pikantními detaily, kteréž ani nejskandálnější lístek neodvážil by se odhaliti. Romány takové mají ovšem neobyčejný úspěch — a proto ani přední autorové neštítí se těchto prostředků, jež se stanoviska literárního zajisté jsou lhostejny. Již Daudet dovedl jich užíti ve svých románech „Nabob", „Králové ve vyhnanství" a „Numa Roumestan"; sám Delpit, který jinak rád a se zálibou líčí toliko světlé stránky povahy lidské, hleděl jakýmsi skandálkem v románu „Solange de Croix St. Luc", dojíti sensačního úspěchu vylíčiv v něm skandální aféru jisté rodiny vévodské, jež před několika lety budila velikou sensaci. Ohnet, ač nyní jest „nejčítanějším" románopiscem francouzským, zastíniv takto *prý* i Zolu, neopovrhl v románu „Lise Fleuron" podobným prostředkem; načrtl v něm několik podobizen z pařížských kruhů uměleckých a literárních tak zdařile, že obecenstvo poznalo v nich snadno staré své známé i miláčky („Victorien Poll" jest věrná fotografie pana Aurelliena Scholla, „Rolf" není nikdo jiný než duchaplný článkář „Figara" Albert Wolf, původem jak známo Prušák, kterýž však nikdy nezakrývá uší před svůdným hlasem zlatých sirén *) atd.) Tomuto umění fotografickému vděčí „Lise Fleuron" spíše snad za veliký svůj úspěch než mistrné kresbě psychologické a tragickému ději svému.

Druhý román Ohnetův „*Veliký lom*" má staffáži zcela jinou — život venkovský. Nad stránkami těmito rozestřeno jest poněkud příliš ideální záře — v málokterém románu žije a zápasí tolik lidí šťastných, dokonalých a šlechetných, ano šlechetnějších, než konventionelní mravouka žádá. Místy státi se to mohlo ovšem jen na úkor nelítostné pravdy a přesné analyse psychologické, snad přispěl k tomu i jasný vzduch venkovský; vždyť snad v každé literatuře má „náš lid" a „nezkažený venkov" výsadu na nedotknutelné ohledy a jisté idealisování, tak jakoby žádný spisovatel nemohl si pomyslit, že by bodrý venkov i pod doškovými střechami a v koženkách skrýval povahy stejně sobecké jako pustý rej velkoměstský! Ostatně nezvolil Ohnet v posledním svém románu stěžejní osoby z kruhů ctihodných a usedlých vesničanů; o zájem čtenářův derou se stejnou měrou zbohatlá rodina měšťácká a chudičký štěp šlechtického kmene de Clairefonts. Starý měšťák Carvojeu otec jest vzorem bezcitného, ledového muže, kdežto syn Pascal nemá v ušlechtilosti a čiré dokonalosti sobě rovna. Syn zachraňuje šlechtickou rodinu de Clairefonts, kterou otec mravně i finančně málem byl by zničil. Pascal zaplatil netoliko dluhy starého markýze, nýbrž uchvacující výmluvností svou, kterouž jako advokát v Americe ohromné jmění získal,

*) Zakoupen byl prý v poslední době též Munkaczym, jehož obrazu „Umírající Mozart" činil reklamu až nápadnou. — Victorien Poll, jenž v „Evenément" náležel s Wolfem a Rochefortem k nejoblíbenějším „článkářům" a causeristům — nyní věnuje se z cela svému „Echo de Paris" —, jest zároveň ředitelem klubu šermířů, což mu — mimochodem řečeno — vynáší ročně 30.000 fr.

zachránil hr. Roberta, když byl týž neprávem z vraždy obviněn. Vykonav šlechetný čin tento chce uchýliti se do zátiší, aby skrýti a utlumiti mohl vášeň svou pro komtesku Antoinetu. Avšak ženich této, důstojník a baron Crois-de-Mesnil, poznav, že i nevěstě jeho není zajímavý a mladý advokát lhostejným, sám šlechetností obvyklou toliko v románech starých zlatých časů uvádí mu ji v náruč. Ale štěstí měšťáckého parvenu není ještě úplným, Ohnet rozvíjí před námi ještě zajímavé reje volební, v nichž Pascal jest vítězem, takže vstupuje do nádherné síně sněmovny francouzské. (Tak maně naskytá se nám myšlenka, že nikdo u nás dosud nepovšiml si jedné z význačnějších stránek současného života, voleb i další činnosti parlamentární, jež tak bohatou by poskytly kořist romanopisci modernímu. Víme, co dovedl z látky této Balsac již před léty ve knize své „Albert Savarus", což teprve zajímavý materiál poskytla by churavící společnost česká, v níž všechen život politický a všechnu činnost národní lze nyní označiti jediným slovem: shonem po mandátech...)

Vedle Ohneta jest také *Delpit* jedním ze šťastných, jemuž rázem podařilo se uchvátiti přízeň obecenstva. Není tomu tak dávno, co Paříž dověděla se z jeviště o novém velikém talentu, jenž nemeškal úspěch svůj dovršiti též romány solidně založenými a svědomitě propracovanými. Na jevišti i v knize líčí Delpit v odporu s většinou spisovatelů moderních se zálibou vášně šlechetné, které bývají též v románech jeho jedinou pohnutkou a jediným motorem, jenž stroj do chodu uvádí.

Šlechetné tyto pudy a vášně lidské pitvá pak Delpit právě tak pečlivě jako spisovatelé naturalističtí rozbírají bídné a podlé pohnutky v srdcích lidských; ovšem vyhýbá se tomu, aby nedospěl *dna* pravdy, poslední příčiny všeho jednání a činění, kteráž by sotva odůvodňovala čirý jeho optimismus. V poslední době nepohrdnul však ani Delpit všelikými prostředečky, dráždícími chuť čtenářstva, a nastoupil dráhu spisovatelů sensačních za každou cenu. Předposlední román Delpitův *„Solange de Croix St. Luc"* jest rodinnou kronikou jistého rodu vévodského, jenž skutečně, jak jsme již pravili, existuje; děj i povahy vylíčeny jsou svědomitě dle skutečnosti a dle živých modelů šlechtických. Psychologicky nejzajímavější osobou jest madame de Croix St. Luc, skvostně líčený typ staré modlářky. Žije toliko církvi a poněkud též jménu svému šlechtickému. Odřekla se všeho; miluje toliko syna svého, avšak s podmínkou, že ve všem podrobí se názorům jejím. Fanatismem náboženským prodchnuta nehrozí se jednání nejkrutějšího a prosta jest všeho citu; pronásleduje i mladou choť syna svého, jenž jsa jediným potomkem rodu svého oženil se, aby hrdé jméno Croix St. Luc z aristokracie francouzské smrtí jeho nezmizelo. Avšak matka jeho rozlučuje manžele, obávajíc se, aby mladá choť vlivem svým nesvedla přísně katolického šlechtice k rozkoším pozemským. Konečně zmírá tento odkojenec matky bigotní a o dítě jeho nastává brutální spor mezi vdovou a tchýní, jenž vede i k únosu a konečně i do síně soudní. Na pohled poněkud přílišná dávka realismu; Delpit, jak u něho snad ani jinak býti nemůže, ozlacuje nám ji „všeobecnou harmonií" konečnou — na smrtelném loži smiřuje se stará vévodkyně se snachou svojí. Roman tento, ač zajisté proti vůli autora, který jest spolupracovníkem listů ryze konservativních, hájí myšlenku

St. Simona a spíše ještě stoupenců jeho, dle nichž křesťanství, porušivší rovnováhu mezi tělem a duchem, mezi hmotou a duší, jest původem téměř všeho zla a vší bídy společenské ve společnosti naší. — Poslední román Delpitův *„Mademoiselle de Bressier“*, jest obsahu stejně napínavého, ač v mnohém ohledu není tak zajímavým jako román předešlý.

Velikou pozornost, zvláště v kruzích ryze literárních, vzbudily v poslední době romány *Paul Bourgetovy*. Paul Bourget jest výtečným analytikem literárním, jakých jest málo jemu rovných. Jeho dva dosud vydané svazky studií z psychologie moderní, mikroskopický to rozbor netoliko vynikajících děl literárních, nýbrž celé společnosti lidské, postavily jej rázem do řady předních dějepisců literárních, vedle Taina i Brandesa, nad něž vyniká i hloubkou a namnoze i objektivností přísně vědecké své analyse. Bourget pronikl při vědeckém bádání svém až k atomům „povahy“ lidské a netřeba podotýkati, že pravdy, ku kterým takto došel, jsou chmurné, ano při optimistické rozhýčkanosti naší i odpuzující. Stejně počíná si Bourget i v románech svých, jež jsou právě též více studiemi psychologickými, než dílem uměleckým. Se zálibou luští aneb aspoň obírá se v nich Paul Bourget některou záhadou psychologickou; duševnímu životu věnována jest většina stránek těchto; vášně jsou však netoliko zběžně vylíčeny, nýbrž s důkladností vědeckou rozpitvány až do posledních příčin svých, kteréž mozek badatelův ještě pojmouti a pochopiti může — vše ostatní, co román románem činí, část konstruktivní atd. propracováno jest již mnohem kvapněji a povrchněji, jen pokud nezbytně nutno bylo. Jak viděti, Bourget zvoliti chtěl v románech těchto zajisté jen přístupnější formu, v níž by „širší“ obecenstvo s výsledky bádání svého seznámil. Oba romány Bourgetovy — „Cruelle énigme“ a „Crime d'amour“ („Krutá hádanka“ a „Zločin z lásky“) náležejí proto k nejzajímavějším zjevům literárním. Podotýkáme jen, že věnovány jsou — problému lásky.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše Bedřich Katzer.

(Dokončení.)

Zabývajíce se už jednou barvami, povšimneme si hned také pěkné práce *F. Leydiga o původu a rozšíření modři na šatě živočichů.* Skutečné modré barvivo vykazují toliko pořídku modře zbarvené části živoků. U raka říčního na př. jsou pigmentem tím drobné modré krystallky. Častěji vzniká modř křížením vln světelných, když v kůži vloženy jsou buď krystallinická tělíska, nebo plástvičky, nebo vlákénka, na nichž světlo rozdílným způsobem se láme a odráží. Tím povstává často modravý svit. Jinde vzniká modré zabarvení zastřením temného podkladu nějakým bezbarvým, kalným prostředím, tedy podobně jako si vykládáme blankyt oblohy; a konečně může modré zabarvení býti vytvořeno také výpotkem modravým, jenž z těch částí, kde se ukládá, setříti se dá. Pro to poskytují příkladů někteří hmyzi a housenky. (Zool. Anz., 1885, Nro. 212.)

Zajímavější a nápadnější než barva zvířat jest svit, který mnohá z nich vydávají a o kterém také již ve „Květech" bylo pojednáno. Úkaz ten — fosforescenci — učinil *M. C. Intosh* předmětem řeči, kterou loni zahájil biologickou sekci British Association v Aberdeenu. S odkazem na zmíněné pojednání, chceme tu přihlédnouti jen k závěru řeči, pojednávajícímu *o příčinách a o užitku svítění* u živočichů mořských. Přehlédneme-li okolnosti, za kterých zvířata fosforeskují, nemůže nám ujíti, že příčina zjevu toho *není jednotná*. Nejmenší jednobunečné světlušky na př. svítí velmi silně, ač nemají vyvinutu nervovou soustavu, ani nevylučují zvláštních výmětků. Tu jest fosforescence prostě vlastnost protoplasmy. U mnohých láčkovců už zdá se býti svítění vázáno na pochody nervové. U některých kroužkovitých červů fosforeskuje toliko zvláštní výpotek. Podobně má se věc u korýšů, kde však zářivý výpotek patrněji stojí pod vlivem hnutí čivových. U sumýšů, medus a v nepatrné míře u některých ryb závisí svítění také na vylučování zvláštního sekretu, který však u prvně jmenovaných, u ryb a u červů kroužkovitých vystupuje až při umírání. Vidno z toho všeho, že příčiny téhož úkazu svítění mohou býti velmi rozdílné, i není dovoleno vysloviti v té příčině všeobecně platný zákon. Podobně není dovoleno připisovati fosforescenci týž souhlasný účel u všech zvířat. Na př. o obyvatelích hlubin mořských jest všeobecně přijat náhled, že svit jejich těla jaksi nahražuje jim záři sluneční, že jeho pomocí osvětlují si tmu, na kterou jsou vázáni, že děsivým svitem odpuzují nepřátely, anebo naopak, že je lákají, což v boji o život prý má význam, protože vyšší živokové svou svítivou potravu snadněji naleznou, kdežto mohutnost světlo své zhasiti pro tvory ty prý zase jest prostředkem ochranným. Vše to jsou pouhé theorie, pro něž skutečnost tuze mnoho přímých důkazů neposkytuje. Neboť předně nejsou svítivá zvířata v hlubinách temných hojnější než na samém pěkně ozařovaném povrchu vody, kde naopak se jich zdá býti mnohem více. Dále lze dokázati, že žádný živok fosforeskující nebývá hojněji požírán než kdyby svítivým nebyl, ale naopak také navzdor svítivosti příležitostnímu pohlcení neujde. Dále jest známo, že fosforescence u mnohých živoků vystupuje jen za zvláštních okolností. Konečně jsou mnozí živočichové s nejkrásnější fosforescencí obyvately — rour a dutin a nemohou tedy ani lákati svým svitem ty, které by sami požrali, ani ty, od nichž by byli požráni. Zkrátka: o příčinách a účelu svítění zvířat (mořských) nevíme podnes *nic určitého a rozhodného*.

Od moře podíváme se ke studním a dotkneme se tím otázky, která v Praze na př. už dostává choulostivou podobu s věčným židem. Jest to otázka *pitné vody*. Každá voda pitná chová některé drobné ústrojence a nesmíme tedy na vyskytování se jich klásti váhu tuze velikou. Na př. městská voda pitná ve Mnichově, která netajíc ani stopy dusanů, dusičňanů nebo solí ammonatých, jest pravým vzorem čistoty, přece dle nových *Leoneových* výzkumů přechovává v každém krychlovém centimetru průměrně 5 organismů. Počet tento nápadně rychle stoupá, když voda stojí, tak že za den krychlový centimetr vody už obsahuje přes 100, za dva dny 10.500, za tři dny už 67.000, za čtyři dny 315.000 a za pět dní přes půl millionu ústrojenců. Překvapující výsledek tento přiměl *T. Leoneho* k tomu, aby zkoumal také uhelnatky, které

pravidlem delší dobu leží nežli se jich požívá. Tu shledal však opak toho, co v obyčejné vodě pitné. Bylo-li totiž počátkem v krychl. centimetru uhličité vody přítomno 186 mikroorganismů, *ubylo* jich stáním kyselky tou měrou, že centimetr po 5 dnech choval už jen 87, po 10 dnech 30 a po 15 dnech jen 20 ústrojenců. Protože pak zjištěno přímými pokusy, že ubývání organismů není spůsobeno ani nedostatkem kyslíka, ani vysokým tlakem, nýbrž jedině přítomností plynu uhličitého, jest z toho zároveň vidno, proč v čerstvé vodě pitné jest ústrojenců tak málo. *Hojnost plynu uhličitého jest toho příčinou.* Takhle věda dělá vyrabitelům syfonů a šumicích vod účinlivou reklamu! (Atti d. r. Acad. dei Lincei. Rend. 4, Vol. I. pag. 726.)

Pro velikou část obyvatelstva, která k uhašení žízně na sodovku omeziti se nemůže a i jinak čistou vodu potřebuje, budou se musiti správy měst konečně přece jen postarati o čistý neb aspoň vyčistěný nápoj. Lučebních čistidel známa jest celá řada, jen že sotva kterého lze ve velikém upotřebiti. Závadou pak jest také, že při žádném dosud užívaném spůsobu čistění vod nebylo dostatečnou měrou přihlédnuto k tomu, jaký má vliv na *odstranění mikroorganismů.* I podnikl v tomto směru nejnověji *Percy F. Frankland* několik pokusů, které vedly k následujícím dosti zajímavým a prakticky upotřebitelným výsledkům. Voda byla jednou nebo několikrát filtrována skrze písek, prášek skelný, moučku cihlovou, koky, živočišné uhlí a houbovité železo. Jenom poslední tři prostředky filtrační a některý písek dovedly vodu zbaviti úplně všech ústrojenců, avšak pozbyly této schopnosti už za měsíc částečně a animalní uhlí skoro docela. Voda po té filtry procezená obsahovala organismy jako voda nečistěná. Při druhé řadě pokusů šlo o ustanovení toho. do jaké míry voda ústrojenců zbaviti se dá, když třepá se s některými pevnými látkami. Tu shledáno, že spůsobem tím počet organismů se umenšuje, a toliko při třepání s koksovým prachem že zbaví se voda ústrojenců úplně. Methoda filtrační jest tedy rozhodně bezpečnější. Avšak nevyhnutelné časté obnovení filtrů jest, jak ze zkušenosti víme, věc, která se hrozně ráda zanedbává. Pak se nedivme, že konečně i nejlepší filtry nejsou nic platny. (Proceed. of the R. Soc., XXXVIII., pag. 379).

Od neviditelných oku neozbrojenému zvířátek vodních, před nimiž přece mnozí tajnou hrůzou se chvějí, chceme popojíti ke hmyzu, o němž některý nový výzkum zaznamenáme. Především zmíníme se o odpovědi na otázku, která jistě už mnohému na mysli tanula, totiž *jak* a *co hmyz se složitýma očima vidí*, t. j. co dovede rozeznati? *Plateau* v této příčině podnikl nejnověji řadu pokusů se všelikým hmyzem dvoukřídlým, blánokřídlým i motýly a sice na základě zkušenosti, že hmyz v temné komoře puštěný vždy letí přímo k otvoru, jímž světlo se vpouští Opatří-li se zeď *dvěma* otvory od sebe hezky vzdálenými a tak volenými, že sice plocha světlo propouštějící jest stejna, avšak tvar různý, možno podle toho, jak hmyz chovati se bude, souditi na to, co vidí. Neboť kdyby vše dobře viděl a poznal, zajisté letěl by jedině k tomu z obou otvorů, kterým volně může proletěti. Na tomto základě, šetře vší možné opatrnosti, dospěl *Plateau* k výsledkům těmto: hmyzové denní potřebují ku své orientaci světla dosti prudkého; hmyzové se slo-

žitýma očima nerozlišují tvary dvou jasných ploch, nýbrž dají se klamati zdánlivou velikostí nebo i jasnosti plochy; jednoduché oči, které hmyzi mimo složité mají, nejsou jim nic platny. Z toho plyne, že hmyz svýma složitýma očima rozeznává jen stupně světlosti, podobu těles však že nedovede posouditi buď vůbec nebo velmi špatně. (Bull. de l'Acad. royale belg., 3, T. X., pag. 231). *F. Will* zase zabýval se vyzkoumáním *chuti hmyzu*, o níž dosud velmi málo určitého se vědělo, jelikož při sporých pokusech dosavadních nebylo zjištěno, zdali hmyz určitou potravu nepoznal čichem nebo hmatem. Aby tato možnost byla vyloučena, předložil *Will* hmyzu potravu stejného vidu, stejného omaku a stejné nebo žádné vůně. Ku př. nasypal na papír cukr, jejž vosy chtivě požívaly. Za nějaký den nasypal tam kamence, jejž vosy při prvním líznutí poznaly. Pak uvykl je zase cukrem na místo pokusu a nahradil cukr práškem dolomitovým. Vosy daly se sice oklamati, ale patrně poznaly rozdíl chuti. Když pak opět cukr dostaly, opatrně napřed jej ohledaly, nežli opravdově do něho se daly. Těmi a podobnými pokusy bylo zjištěno, že hmyzi *chuť mají*. Anatomií úst učiněno také velmi pravdě podobno, že vlastními ústroji chuti jsou štětinky na špičce jazyka a pohárkovité přístroje u kořene jeho a na spodině čelisti. (Zeitschrift f. wiss. Zool. XLII., pag. 674).

Velice zajímavé jsou poznámky o *dvojtvárnosti* čili *dimorphismu pohlavním*, totiž o odchylném vzhledu samců a samic téhož druhu zvířecího, které uveřejnil nedávno *J. Stolzmann*. Darwin na vysvětlení různosti pohlavní uvedl do vědy pojem výběru pohlavního, dle něhož samice dávají před ostatními přednost těm samcům, kteří výhodnými vlastnostmi a vynikající krásou se honoší. Principu toho lze však užívati a zneužívati takřka ke každému výkladu tělesných zvláštností, pročež jest radno dle možnosti se mu vyhýbati. *Stolzmannův* výklad dimorphismu také jen vyplynul ze snahy učiniti Darwinův pohlavní výběr zbytečným. Podklady theorie té jsou následující. U ptáků, zvláště některých, převyšuje počet samců náramně počet samic, jmenovitě tam, kde dvoutvárnost se jeví, tedy samci od samic zevnějškem se liší. Na př. mezi 290 kolibříky peruanskými shledal *Stolzmann* sám 203 samce a toliko 87 samic. Jelikož jest učiněno pravdě velmi podobno, že z vajec lépe vyživovaných líhnou se samice, jest tento nepoměr snadno vysvětlitelný. V době zakládání vlastní domácnosti mají samice se stavbou hnízda tolik práce, že výživy své tuze nedbají, následkem čehož většina vajec jest špatně stravována — a z těch líhnou se samci. Nebo u kůrovitých na př., kteří hnízdí na zemi, musí býti samice velmi plodnými, aby druh přes četné nepřátely, vejci se živící, zachován zůstal. I následkem toho jsou vejce méně dobře živena a líhnou se z nich tedy většinou samci. To však jest rodu mnohem více na škodu nežli na prospěch, pročež přírodním výběrem, jenž zdokonalování rodů a druhů má za účel, získali samci takové zevnější znaky tělesné, které jim jsou na škodu. Stali se krásnými a pestrými, aby nepřátelům svým spíše padli do oka než neúhledné samice; dostali dlouhá péra ocasní a všeliké jiné okrasy, které v letu jim škodívají, následkem čehož jednak méně snadno potravu si opatřují, jednak pronásledovatelům rychle unikati nedovedou; dostali zbraně, jimiž vzájemně se potýkají a hubí atd.

— což vše jest jen prostředkem ku vyrovnání počtu pohlaví. Nejsou tedy dle *Stolzmanna* ozdoby samců lákadlem pro samice, nýbrž význakem pro ně záhubným. (Proceed. of the zool. Soc. of London, 1885, pag. 421). Věc ta, než může býti za platnou přijata, vyžaduje ještě mnohého vyšetření. Hlavně bude třeba *dokázati*, že u druhů, kde pohlavní rozdílnost jest velmi značná, ti samci, kteří jednotvárným samicím více se podobají, v skutku mají před ostatními výhodu.

S ptáky zaběhneme do lesa pod svěží, zelenou, stinnou klenbu, kde pro dnešek staneme. Nabereme si plné plíce vzduchu a dýcháme o překot do zásoby, protože si myslíme, že *vzduch lesní* jest obzvlášť hojně kyslíkatý a čistý. Náhled ten jest všeobecně rozšířen a bývá rok co rok všemi tisíci putovateli i na místa, kde několika ubohým stromkům les se přezdívá, hlučně projevován; ale dosud nikým nebyl dokázán. Práce té podjal se nejnověji teprve *E. Ebermayer*, ale dospěl k výsledkům poněkud neočekávaným. Především dokázal řadou náramně namahavých pokusů, že pokud množství plynu uhličitého se dotýče, vzduch lesní neliší se hrubě od vzduchu v šírém poli, ačkoli dle jeho výpočtů 1 hektar lesu spotřebuje ročně 11000 kgr. plynu uhličitého na vytvoření listí a dříví. Za to vydychuje hektar lesu v době vegetační (asi 5 měsíců) 7936 kgr. kyslíka, neboli denně asi 37 krychl. metrů. Tolik kyslíku však spotřebují už 4 lidé dýcháním! Malý les tedy nemá na zlepšení vzduchu vlivu pražádného, neboť co kyslíka vyrobí, spotřebuje několik výletníků. Jen o velmi rozsáhlých lesích jest oprávněno říci, že svou velikou výrobou kyslíku přispívají platně ku zlepšení vzduchu; avšak vyrovnání a promíchání vzduchu lesního se vzduchem vnějším děje se difusí a větry tak rychle a dokonale, že není možno stanoviti patrný rozdíl vzduchu uvnitř a mimo les. (Sitzber. d. math.-phys. Cl. d. Münch. Akad., 1885, pag. 299). Tak zdá se býti jisto, že vzduch v šírém poli jest zcela stejně čistý a zdravý jako v lese a komu by o nic jiného neběželo, — a professionelní dýchači se tak tváří — ten nepotřeboval by lesů vyhledávati.

Národu českému.

Z kmenů slovanských jsou Čechové nejdále na západ pošinuti a od Šumavy až k Tatrám jest jim vésti stálý boj pro národnost svou. V tomto boji odvěkém byli šťastnější Čechové na Vltavě nežli Čechové na Moravě; oni opírajíce se o slavnou minulost svého národu, snahou a usilovnou prací mužů vlasteneckých, pomocí rolnictva uvědomělého a měst probuzených vydobyli sobě konečně všeho, čeho přede vším jest potřebí k životu národnímu, škol všeho druhu, velikolepého chrámu Umên a uznání národnosti své v cizině; Čechové moravští však, jichž rolnictvo stálým týráním ochabovalo, jichž města se odcizovala a mezi nimiž cizota tak zavládla, že se zdálo, že český duch na Moravě zkameněl a více neoživne, nedospěli tak daleko a vedou posud tuhý zápas o své bytí národní, jim se posud nedostává škol, v nichž by se vzdělávala mládež v duchu národním, oni posud nemají chrámu Umên, v němž by život vlastní v ušlechtilých viděli obrazech, jejich snahy národní platí posud

za rozmary jednotlivců, neboť nejsou prý ani Čechové. A přece jest od věků půda, kterouž Moravané vzdělávají, zemí českou a jest svatou povinností národu celého v Čechách i na Moravě hájiti ji; neboť jest Morava mostem, jenž spojuje Čechy s ostatním Slovanstvem a bez Moravy by země česká se stala osamělým ostrůvkem, jejž by brzo zaplavily vlny cizoty. Uznávajíce důležitost země Moravské pro národ a zemi českou, byli vždy Čechové ochotni podati pomocné ruky bratřím na Moravě a knížata i králové jejich se stavěli v šik, kdykoliv nepřítel sahal po bratrské Moravě. Mne zajisté žádný nepřesvědčí, že my Moravané máme jiné potřeby než Čechové, pravil tou dobou nejslavnější Moravan již v roce 1607 a řekl tím, že ví a cítí, že Moravu s Čechy pojí jedna krev, jedna řeč, jedna sláva, jedno utrpení, že jsme národ jeden a že všickni máme o tom pracovati, aby se šířil, aby vzrůstal, aby se sílil a mohutněl tento národ náš. A proto pracujme všichni, aby se i Moravě dostalo, čeho Čechové již mají a co jest duševního života národního základem.

Zřizujme na Moravě školy české, pěstujme vědu a umění české a vědouce, že národ zatarasený ve svých dílnách a jizbách vede jen život poloviční, vystavme v hlavním městě Moravy divadlo, ne snad takové jako jest velechrám na Vltavě, nýbrž takové, které by bylo školou a jemu průpravnou, které by odchovalo síly spůsobilé vzornému divadlu v zlaté Praze.

Jsouce přesvědčeni, že české divadlo na Moravě bude pramenem, z něhož duch český čerpati bude sílu, aby se vyšinul na místo, které jemu přísluší dle práva, dle ducha, dle síly na Moravě, jsouce přesvědčeni, že se divadlem českým učiní nový a rozhodný krok k rozkvětu národu našeho a k lepšímu postavení živlu českého v Brně posud nám nepřátelském, utvořili jsme družstvo národního divadla českého v Brně a obracíme se k veškerému národu, aby přispěl hřivnou svou na důstojné národní divadlo Brněnské, maje na paměti, že tím setbě, kterou kdysi na národni roli dědičné zdárně učinili Palačtí a Šafaříkové, Čelakovští a Kollárové, přiloží zrnko mnohoslibné, které padnouc na půdu úrodnou se ujme, poroste, pokvete a přinese žeň tak zdárnou, že se i Morava dočká na poli umění a osvěty rázu od slavných předků zděděného, rázu českého.

Aby se každý mohl účastniti podniku našeho a snáze přispěti na divadlo české v Brně, zařídili jsme velkou národní věcnou loterii ve prospěch zbudování českého divadla v Brně.

Nuže ruce k dílu, bratří v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a všude, kde hlaholí drahý jazyk náš, aby posvátnému zvuku jeho byl zbudován nový stan ku cti tohoto pokolení, šťastnějším dnům synů našich a ku slávě všeho dědictví Svatováclavského.

Výbor Družstva českého divadla národního
v Brně o sv. Janě Nep. 1886.

Dr. *Fr. rytíř Šrom*, předseda. Dr. *Otakar baron Pražák*, jednatel
J. S. Wurm, místopředseda. *A. Peka*, pokladník.

J. Bareš, *K. Hlávka*, Dr. *Jan Hraše*, *K. Kettner*, *K. Kunz*, *Theodor Lazar*, Dr. *Ad. Stránský*, *Vilém Veselý*.

Léto. Kreslil B. Kutina. Ryl Jan Patočka.

Čufut kalé.

Z cest **Josefa Kořenského.**

lašá!“ zvolal jsem na sluhu baghčisarajské lokandy, jenž kromě posluhování zastával v tatarské hospodě také službu kavárníka. A nežli jsem se nadál, kavedži Ibrahim přiváděl mi, co jsem si poručil. Alašá zařičel, jako by byl spokojen s mou tatarštinou. Byl to hbitý vraník tatarského plemene.

Vedle mne klusal průvodčí. Vyprovázel prý již mnoho cizinců na Čufut kalé, před několika dny dokonce několik mých krajanů Francouzů. Marně vymlouval jsem mu, že nejsem z nich. Titulem „musié“ nespořil a mermomocí snažil se zasvětiti mě ve svou tatarskou mateřštinu.

Baghčisarajské ulice nebylo konce. Dělíť ona tatarské město ve dvě půle, jsouc středem obchodního života. V ní jsou dílny, kavárny, kuchyně, bazáry, krámy ovocnářské, řeznické a j. V ní má lokandži Čubukču, někdejší můj hostitel, zájezdní svou hospodu.

Jedu hlubokým údolím, jímž vine se Čuruksú. Slovo *sú* znamená tu vodu, potok, říčku. Po obou stranách bělají se stěny nummulitových vápenců. Déšť hluboce je brázdí, obrysy skalin nově utváří a ve příšerné shluky a rozvaliny je obrací.

Na konci města usadili se Cikáni. Vlastně jedeme cikánskou dědinou, jež k tatarskému Baghčisaraji přiléhá.

Tataři nepokládají Cikány za spřízněný národ, ač sousedé ti rovněž jsou mahomedáni, mluvíce jazykem tatarským.

Tatar nerad vítá Cikána ve své medžidě (mečetě). Popřává mu místa někde vzadu mosliminského chrámu. Ani po smrti nechce míti nic s Cikánem společného. Cikáni mají tam své pohřebiště. Život projezdí v širém světě jako kočovní pokrevenci jejich u nás.

Cikány, kteří slují tatarsky Č i n g e n é, zastaneme na Krymu všudy.

Tam prostřed stepi potkal jsem
nad zůstatkami starých stanův
vozíky vetché kočovných Cikánův,
těch dětí tiché, mírné svobody.
Však ubohé vy děti přírody
i mezi vámi štěstí není,
a pod roztrhanými stany
váš spánek není prost všech utrpení,
a třebas došli v nejkrytější strany,
ni v pouštích není od běd vyproštění.

(Puškin: Cikáni).

Dobré vlastnosti přijali Cikáni od svých tatarských sousedů, lišíce se poctivější povahou od ničemných Cikánů uherských. Mnozí živí se

počestným řemeslem kotlářským. V Baghčisaraji jest kotlářství téměř výhradním jejich zaměstnáním vedle zámečnictví a kovářství, kdežto v Karasú-bazáru, druhém to hlavním městě krymských Tatarů, jsou Cikáni většinou vozkové.

Jiní z krymských Cikánů jsou gurbét, prodavači koňů, drůbeže a zvěře, bydlíce ve vlastních domích a neznajíce jazyka cikánského. K těm náležejí Cikáni simferopolští.

Elekdži t. j. sítaři, hledí si také hudby, umějíce hráti na housle a cimbál. Potom slují kemanedži (houslaři) nebo davuldži (cimbalisti). Kde jaká svatba tatarská, tam jistě šumaří několik šumařů cikánských.

Cikáni krymští málo mají hudebního talentu. Cikáni uherští vynikají nad ně jako mistr nad učedníka. Nad to pak Cikáni krymští libuji si v podivném obsazení svých nástrojů. Při komedii v Baghčisaraji pískal na př. cikánský klarinetista melodii za průvodu houslí a bubnu. Bubeník bubnoval proti taktu, a houslista, zabrav jednou disharmonický akkord, nespustil se ho až na konec.

Jiní Cikáni krymští jsou ajuchdži, kteří světem chodí s medvědy.

Když po válkách krymských mnozí Tataři počali stěhovat se na poloostrov balkánský, vytáhli také Cikáni z Krymu do nových vlastí.

Cikáni srbští byli mi vychvalováni jakožto lid poctivý, pracovitý. Sluhové, služky, posluhovačky, vozkové, podomkové, které v Niši jsem viděl, byli většinou plemene cikánského.

U nás ovšem slýcháme o Cikánech to nejhorší, dobrých stránek jejich nebývá připomínáno. A přece Cikán nebývá horší beduina na poušti. Nejen on, ale také beduin v pusté Arabii požívá ježkův a myší, jsa pánem a vládcem na pustině a nedbaje koránu, jenž káže: „Nepokradeš!“ Nicméně beduin brán jest v ochranu samou poesií, kteráž nahotu jeho přikrývá vzletem volnosti a svobody.

Děti krymských Cikánů nevypadají o nic lépe než vídáme u nás. Vybíhaly ze stavení zcela nahy, žebrajíce o nějakou kopějku neb o doutníkový oharek. V ulicích baghčisarajských měly na nahém těle alespoň cár, který byl kdysi kabátem, za městem i tento hadr zdál se býti šatem nákladným nebo spíše zbytečným pro dětskou gymnastiku ve volné přírodě.

Dědina cikánská jen se hemžila Cikáňaty. Odrostlejší dívky oblečeny byly v široké kalhoty, šalvary, barvy červené. Vlasy splývaly jim v tenkých cůpkách až po dvacíti, jsouce napuštěny barvou do rezava. Některé z dívek měly červený fez s radiálními páskami lesklého dracounu, jako nosívají Tatarky. Také nehty zbarveny měly červeně a to u nohou i rukou, což v oblibě jest vůbec u dívek a žen mosliminských, neboť též Cikáni krymští jsou vyznavači víry Mahomedovy.

Barva, jíž k tomu užívají, sluje henna. Pochází z kořene kyprejovitého keříku, podobného našemu zobu ptačímu (Ligustrum vulgare) a řečeného Lawsonia inermis (Alcanna). Roste divoce v Malé Asii, severní Africe a Indii východní. Kolem Alexandrie hojně pěstuje se v zahradách, vyvážejíc se po všem orientě.

Údolí víc a více se súžovalo, a v zelené úžlabině jeho mohutné ořešáky zastiňovaly cestu. Ořech vlašský jest na Krymu milým stromem

zahradním, tam i fíky, mandle a granátová jablka dozrávají v chutný plod, tam myrta bují ve svěžích barvách jako v Andalusii, tam cypřiše obklopují chaloupky jako zelené pyramidy.

Brzy potom byli jsme u cíle. Ve hlubokém žlebu ukázal se klášterní hostinec. Řeholníci poskytují tu výletníkům trochu kávy a skrovné krmě k občerstvení. Zvláště za parných dní, kdy z vypráhlých skal a pustých strání palčivosť sálá, poutník rád si hoví ve chladném tom údolí, než dále vydá se vysoko na skalnatou pláň.

Příkrou stezkou dospějeme kláštera, jehož řeholní komůrky v samé skále jsou vytesány. Tam chudí bratří uspenské řehole žijí ve skrovnosti a v odloučenosti od křesťanského světa. Tam ve skalní jeskyni uctívá se památný obraz rodičky boží; v posvátném tom sklepení skalním věčné světlo plápolá.

Když totiž před lety dutiny a komory skalní byly prohledávány, vynesen obraz panny Marie z jeskyně na světlo jakožto památka z těch dob, kdy vyznavači víry Kristovy žili ve skalách pronásledováni jsouce tatarskými moslimíny. Za nedlouho mnoho vypravovalo se o zázračném obrazu, a zbožný lid hrnul se k němu. Z bohatých příspěvků potom i skvostnější kaple zřízena byla ve skále, nad níž teď zářivý kříž se vypíná. Tak původ vzal „Uspenskoi monastir“ t. j. Uspenský klášter, jejž arcibiskup Inocenc z Oděsy znova zřídil v letech 1850.

Teď přebývá tam asi 30 řeholníkův, obývajíce ve skalních kobkách jako v nějakém brlohu těžce přístupném. Od jeskyně k jeskyni pavlače vedou a výklenky a vyhlídky skalních obydlí spíše holubím výletům se podobají.

Dole ve súženém žlebu křoviska šelestí, v zahradách řeholníci rýčem kypří půdu zdělávajíce klášterní pozemek, tam na úpatí prameny skalní vyvírají. A na protější straně přes údolí řečené Josafat vysoká skála trčí, z kolmých její stěn na sta otvorů černá se, jako by sloužiti měly dravému rodu za hnízdiště, nad nimi pak po rozsáhlé pláni skalní Čufut kalé leží v rozvalinách. Však brzy dostoupíme příkré té výšiny skalní a procházeti se budeme v ssutinách skalního města jako v Pompejích.

V potu tváři slezli jsme příkrou stráň a stojíme před velikými branami, pobitými železem, jako by vystaveny byly pro věčné časy.

Před samou branou, k níž hluboká cesta srázně vede, jsou zbytky vyschlé cisterny. Bezděky přivádějí se poutníku na mysl cisterny vídané přečasto ve Svaté zemi, před branami jerusalemskými a jinde.

Brány skalního města Čufut kalé již dávno nezavírají se na noc závorou, obyvatelstvo jeho vzdalo se svému osudu a brzkému zapomenutí. Pouhé opření stačí, a vrata sama otvírají se dokořán cizinci. Ještě několik kroků výše a ocitneš se v místě zakleté minulosti, kterouž vysvoboditi a vyvésti na den jasné přítomnosti posud nepodařilo se úplně. Kráčíš úzkými ulicemi, ale nikdo vstříc ti nepřichází, chodíš vozovou cestou, po níž nikdo nejezdí, vyzíráš ke příbytkům lidským, ale nikdo z nich tobě nekyne, z okének nikdo nevyhlíží, tu lidský hlas zřídka se rozléhá. Ještě tam stojí celá zdiva, schody a ohrady, též vrátka a dvířka ukazují vchod do stavení. Ale život z něho prchl a zmizel a nikdy již se nevrátí. Dešť a mráz pomalu rozruší i měkké kamení, jako by vyplniti se měla biblická slova: „A nezůstane kámen na kameni!“ V roz-

valinách vyráží trávník, v nich divizna žlutě kvetoucí povýšuje se nad rozmetané kamení, na suchém bodláčí stehlíci cvrlikají, a drobné ještěřice, vyhřívající se na výsluní vyprahlých trosek, unikají před kroky cizincovými.

Obyvatelstvo skalního města opustilo před lety rodné své chaty, rodiny rozptýlily se po blízkém kraji v Baghčisaraji, Simferopolu, Jaltě, Eupatorii nebo jinde po širém světě hledají si výživu. S nimi vystěhoval se na vždy také jejich duchovní správce Kabra Firkovič, poslední rabín v Čufut kalé. Prochodil kraje kavkazské, probádal Egypt, Syrii a jiné země východní, sbíraje starodávné paměti o vlastním svém národě v odlehlých klášteřích a chrámích. Minulosť Karaimů objasnil rozluštiv nejednu spornou otázku toho záhadného kmene semitského.

Dům, kde Firkovič obýval, jediným jest stavením, jež hostí v sobě strážce rozvalin čufutkaléských. Tam v přízemku přebývá Karait Jakub Rofé se svou ženou Rachel, a s pohnutím provádí cizince po vymřelém městě. K němu co nejdříve vydáme se na návštěvu.

Sotva že jsme zaklepali, malá dvířka již se otvírala, a my ubíráme se dvorečkem po schodech do příbytku někdejšího duchovního čufutkaléských Karaitů. Jakub Rofé provází nás útulnou síní, kam denní světlo proniká dřevěným mřížením, a kde byla kdysi bohatá knihovna se vzácnými listinami, svědčícími o dávné minulosti čufutkaléských Karaitů. Laťový strop zachován jest posud v původnosti a vyzdoben dřevěnými rozetkami. Světnice sama zachovává se v čisté neporušenosti, tak že zdá se, jako by teprve včera byla opuštěna. Chodbičkou procházíme do světnice jiné, jež vyniká nad samý pokraj skalní stěny s čarovnou vyhlídkou do horského žlebu a v závratnou propasť jeho, na levo pak u velké dáli příšerný Čatyrdagh, největší velikán horský na Krymu, tone ve mraku pochmúrného dne, a na pravo moře, ještě vzdálenější od nás, kmitá se zábleskem zapadajícího slunce.

Také Rachel Rofé pospíšila si za námi, přinášejíc k pohostění sklenici smetany. S matkou přišlo též několik dětí: Jóška, Mošika, Aféda, Ilé. Jsouť oni jedinými obyvateli skalního města Čufut kalé.

Někdejší příbytek rabína, Salomona Beïma, jenž zemřel před dvacíti lety v Petrohradě, již se rozpadává, a pozlacené lišty a ozdůbky stropové zmizí ponenáhlu docela. Studijní světnička učeného toho orientalisty rovněž položena jest na stranu skalní rokle.

Na blízku stojí také synagoga, nedávno nově opravená. Podlahu její koberce kryjí, brokát zastírá posvátné obětiště. U vchodu ukazuje se několik hebrejských kněh, ponechávaných myším k rozhlodání.

Opouštíme božiště karaitské a ocitujeme se opět mezi prázdnými uličkami vymřelé osady skalní, prostírající se na strmé pláni asi půldruhé versty dlouhé, čtvrt versty široké a povýšené nad hladinu mořskou asi sedm set metrů.

Vycházíme druhou branou skalního města a zatáčíme v pravo v údolí Josafat, k pohřebišti s pradávnými náhrobky bývalých osadníků čufutkaléských.

U prostřed těch tichých spáčů milo jest prodlévati jako ve svěžím sadě. Jinde na východě uvykli jsme vídati hřbitovy smutné, bez kvítí, zarostlé bodláčím a buření, s památníky povalenými a roztroušenými

v divoké směsi. V tatarských dědinách narazili jsme přečasto na opuštěný hrob při samé silnici, bez jakéhokoli kamene náhrobního, bez nápisu, beze všeho rovu navezeného. Srovnán byl zcela se zemí, a pouze obložené kamení ukazovalo, že tu pochován jest moslimín.

Ale pohřebiště čufutkaléské plno jest lahody. Bělostné sarkofágy s pozlacenými nápisy ukrývají se tam ve stínu košatých jilmů, buků a dubů, a nízké křoví obejímá starobylé památníky dochované až na dnešní časy. Tam pochován je také badatel karaitských dějin, Abraham Firkovič. Skvostný sarkofag z bílého mramoru s nápisem hebrejským, ruským a latinským označuje jeho hrob: Hic quiescit illustrissimus, sapientissimus et eruditissimus Caraïtarum rabbinus Abrahamus Samuelis Firkovič, qui amplissima doctrina, plurimis scriptis diligentissimaque antiquitatis investigatione aeternam sibi gloriam comparavit. Hoc erexit anno MDCCCLXIV ad VI. cal. Junias. LXXXVIII annos natus.

Učený rabín čufutkaléský, Šalamoun Beïm, jejž tam navštívil před třicíti lety duchaplný Koch, velezasloužilý o vypsání cest po východních zemích, zemřel roku 1866. v Petrohradě, vydav na světlo svá bádání o památné osadě čufutkaléské (**Памятъ о Чуфутъ Кале, Одесса 1862**) čtyři roky před svou smrtí. Kromě něho také jeho mladší bratr, rabín Karaitů oděsských, hluboká studia konal o minulosti svého národa a nové zprávy, čerpané ze starých listin, rozhojnil vedle výzkumů Firkovičových.

A co píše Beïm ve svých Památkách o Čufut kalé?

„Mezi Karaity koluje obecné podání, že vystěhovali se záhy z Jerusalema na tauridský poloostrov, v době, kdy první chrám židovský byl vystaven. Rodinný život Karaitů, jejich obydlí, kroj, náboženský mrav, staré nápisy a historické pamětihodnosti čufutkaléské svědčí o tom dostatečně. Ti, kdož neznali přesvědčujících dokladů o starobylém původu Karaitů, pokládali Karaity za potomky Chazárův a j.

Srovnávajíce dochované pamětihodnosti, objevené tu a onde, s biblí a národním podáním, docházíme toho poznání, že někteří z potomstva Judova, Benjaminova a Leviho odvedeni byli za obléhání Samary Salmanazarem do zajetí medijského, kdež ostali po dvě stě let. Načež, když válka vypukla mezi perským Kambysem a královnou Tamarou (Tomiris), posláni byli do bitvy, kterou dobyli vítězství. Za to vítězové vyprosili si zemi dobytou, tam vystěhovali se se svými rodinami, darovanou pak zemi „Krymem“ t. j. darem nazvali.

Tito Židé zvěděli o sektářství ostatních bratří židovských v zajetí skrze vyslané učitele a rozdělili se okolo roku 200 před Kristem ve dvé: v Talmudisty a Karaity, lišíce se od sebe obřady náboženskými a rodinnými.

Útočiště krymských Židů dělila se počátkem ve Starý Krym a to se stranou solchat, t. j. levou, hebrejskou, a onchat, t. j. pravou, řeckou. V sousedství jejich žili Chazárové, od nichž domácí Židé nazývaní Karaim neboli Karaiti přijali jazyk, mnoho ženských jmen a některé obyčeje krymských národů, v jejichž poddanosti žili ve vší spokojenosti.

Druhým místem Karaitů bylo město Chersonés řečené Korsún, třetím Jenikalé řečené Serafat, čtvrtým Čufut kalé nazývané Sela-Jugudin, Židovská skála, později Kierkjer.

První tři osady brzy byly opuštěny od Karaitů, pouze v Čufut kalé ostalo asi dvanáct rodin, kteréž, majíce v uctivosti kolébku rodu svého, žili tam pod ochranou dobrých lidí."

Ze všeho jest patrno, že Karaiti jsou původu židovského, jakkoli ve mnohém podobají se Turkům. Karaité jsou postavy menší s lebkou zakulacenou, s plným obličejem bez ostrých rysů, s nosem spíše malým než prostředním, mají ústa malá a bradu nepatrně vyčnívající, vlasy černé, bez lesku, vousy málo vyvinuté, jeden druhému velmi se podobá a vespolek jsou sobě nápomocni jako rodina nějaká, vynikajíce nad Židy mravností, střídmostí a spravedlivým konáním vedle poctivé práce a neúnavné přičinlivosti. Sprostému zaměstnání Karaiti se vyhybají, zavrhujíce také lichvářství. V soudním jednání Karait zřídka objevuje se na lavici obžalovaných nebo v řadách odsouzených. Známí obchodníci firem oděsských: Eghis, Mangonby a j. pocházejí z Čufut kalé vládnouce pěkným jměním, nastřádaným horlivou prací a počestností.

Kroj Karaitů baghčisarajských málo liší se od kroje tamních Tatarů. Také dívky mají účes tatarský, splétajíce si vlasy, na červeno zbarvené, asi ve 30—50 cůpků, ozdobených pestrými stužkami. Co tu mateřské práce při několika dívkách malých, jimiž Karaitky bývají hojně požehnány! Fezy nosívají rády lemované zlatem nebo stříbrem a vyzdobené perličkami kolem hebrejské iniciálky. Na krk zavěsují si zlaté penízky na šňůrách, kteréž pokrývají u bohatších celá prsa jako nějaký krunýř.

Karaiti krymští užívají v domácnosti jazyka tatarsko-tureckého. Karaiti usazení v Polsku mluví polsky, v Cařihradě řecky. Krymští Karaiti jsou mocni též jazyka ruského.

Synagogy karaitské podobají se medžidám jsouce opatřeny zamřížovaným kůrem pro ženské pohlaví. V předsíni synagogy odkládá se obuv jako ve chrámích mosliminských, předsíň pak mívá vzezření jako nějaké skladiště ševcovského zboží.

Karaiti zavrhují talmud, přidržujíce se pouze kněh Mojžíšových. Slovo K a r a i t odvozeno jest od semitského K a r a'a t. j. čísti, od čehož i pochází arabské k o r â n. Karaim nebo Karaiti znamenalo by pak asi tolik co písmaři.

Karaiti užívají při chlapcích obřízky poloviční, a zabíjejíce dobytek spravují se svým vlastním obřadem.

Talmudisté mají Karaity v nenávisti a opovrhují jimi. Karaiti odpovídají na trpké výčitky Talmudistů s klidnou rozvahou řkouce: „Máme rozum jako vy a tím se honosíme, že není mezi námi ani jediné duše špinavé."

Abraham Firkovič dovozuje, že Karaiti usazeni byli v Čufut kalé již v 7. století před Kristem. Starobylé rukopisy psané na pergamenu objeveny byly roku 1840 pod oltářem synagogy čufutkaléské, jiný téhož roku v synagoze karasúbazarské a třetí roku 1841 v synagoze ve vsi Menčlis nedaleko Derbentu.

Minulost karaitské osady čufutkaléské zaznívá věru jako nějaká robinsonáda. Jest podivuhodným úkazem, ba ethnologickou hádankou, kterak osamělé obce karaitské mohly zachovati se v neporušenosti po tak dlouhá léta ve víru národovém.

Čufut kalé dospělo časem rozvoje znamenitého, neboť tam usazeno bylo až 800 rodin ve 400 staveních. Také jiné osady karaitské rozkvetaly utěšeně, ale zvláštnost osudu jejich v tom se jeví, že právě ony zmizely časem z dějiště světového, zaniknuvše dokona pro vždy.

Karaiti rozšiřovali se stejně s mohamedány, s nimiž přišli do Afriky, Španěl, Antiochie a jinam, ale potom zatlačováni byli Židy talmudisty. Na Krymu nebyli tatarskými chany pronásledováni a udrželi se u prostřed toho moslimínského živlu nejdéle v pospolitosti.

Pravdě podobá se, že tatarští chanové krymští, se sídlem v Baghčisaraji, učinili Čufut kalé pevnou citadelou nebo že v prvých dobách svého panování sami tam byli usazeni. Některé památníky tatarské, posud málo prozkoumané, potvrzují to domnění.

Poutníku ukazuje se ve krymských těch Pompejích zachované mausoleum, v němž odpočívá Nenekedžan-chanym, dcera tatarského Tochtamiše chana, skonavši v měsíci ramazanu 841 (t. j. 1437 po Kr.).

Pověst vypravuje o ní, že ustaralý otec její svěřil hrdinské dceři své skalní pevnost, aby ji za obleháni hájila. Učinil tak k radě tamnějšího duchovního. Ale ten k princezně láskou zahořel a od ní byl vyslyšán. Když pak knížecí otec její o tom se dověděl, usmrtil oba milence vlastní rukou a kázal postaviti jim památník. Stojí posud u prostřed rozvalin Čufut kaléských jako nějaká kaplička. Mramorový sarkofág obsahuje nápisy psané písmem arabským.

Jméno Čufut kalé jest tatarsko-turecké, znamenajíc na česko židovskou pevnost. Vzniklo ze slova Džehud nebo tureckého Jahud. Mickiewicz píše ve svých znělkách krymských Džehud kalé, Rusové Čufut kalé.

Ve starých listinách sluje Čufut kalé též Kierkjer nebo též Kirkiwli t. j. místo čtyřicíti (mužů, rodin, statků). Tatarský Batu chan přivedl prý s sebou 40 karaitských rodin, aby se tam usadili.

Vyslanec Ludvíka IX., Rubriquis, vypravuje, že mezi Chersonem (nynějším Sevastopolem) a Soldaiou (nynějším Sudakem) jest „quadraginta castella“, načež mnozí badatelé jali se po čtyřiceti těch hradech pátrati. Avšak vtipnější brzy poznali, že zpráva ta, pocházející ze století 13., vztahovati se může jenom na Čufut kalé.

Podobná skalní osada jest Mangup kalé, vzdálená od Baghčisaraje asi 20 verst. Lze ji také navštíviti ze Sevastopolu, ubíráme-li se po zátoce mořské do Inkermanu a přes Čerkes Kjermen. Minulost její jest daleká časů našich a v šeru zakryta. Nejstarší nápis na karaitském náhrobku pochází z let 1274 po Kr.

Starobylé jsou ty osady karaitské na Krymu, ale ještě staršími jsou velepamátné komory, chodby a výklenky vysekané v tamnějších vápencových skalách v několika patrech nad sebou. Nedaleko Čufut kalé jest příkrá skála, řečená Tepe Kermen, jež obsahuje v sobě asi 10.000 komor spojených chodbami a schodišti v 18 patrech.

Kdo nám poví jméno národa, jenž tam ve skalních kobkách přebýval jakožto pravěký obyvatel? Kdo vystihne vznik a zkázu jeho?

Vířivé časy se valí,
minulost, přítomnost, budoucnost —
ach jedna se ve druhou halí.

(*Kosmické písně*).

Mickiewicz opěvuje tajemná ta místa znělkou, an dí:

Tam widziałem — com widział, opowiém po śmierci,
bo w żyjących języku nie ma na to głosu.

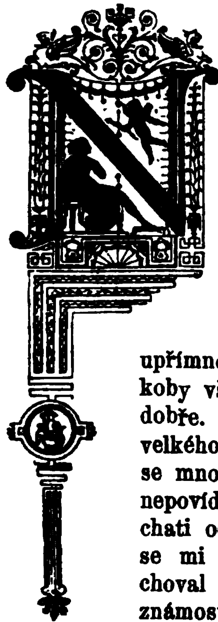
Rodinné štěstí.

Román.

Sepsal hrabě **Lev N. Tolstoj.** Z ruštiny přel. Terezie Malochyňská.

(Pokračování.)

II.

Naše jízda do Petrohradu, týden pobytu v Moskvě, jeho i moji příbuzní, zařízení nového bytu, cesta, nová města, tváře, vše to přešlo jako sen. Vše bylo tak rozmanité, nové i veselé, vše bylo tak jasně ozářeno jeho přítomností, jeho láskou, že tichý venkovský život zdál se mi čímsi pradávným a bezcenným. K velkému mému podivení na místě světské hrdosti a chladnosti, kterou jsem u lidí očekávala, přivítali mne všichni s laskavostí a radostí tak upřímnou (nejen příbuzní, ale i neznámí), že se zdálo, jakoby všichni jen na mne byli čekali, aby jim samým bylo dobře. Stejnou měrou překvapilo mne, že i v těch kruzích velkého světa, kteréž se mi zdály nejvíce vybranými, vyskytlo se mnoho známých mého muže, o nichž mi nikdy před tím nepovídal. Často bývalo mi také podivné a nepříjemné slýchati od něho přísné úsudky o některých z těchto lidí, kteří se mi zdáli tak dobrými. Nemohla jsem pochopiti, proč choval se k nim tak suše a proč hleděl vyhnouti se mnohým známostem, kteréž jsem pokládala za lichotivé. Zdálo se mi, že čím více známe dobrých lidí, tím je lépe — a zde byli všichni dobří.

„Poslyš, jak si vše zařídíme," říkal před odjezdem z vesnice; „zde jsme malými Krésy, ale tam budeme zcela nebohatými a proto smíme zůstati v městě jen do Velikonoc a nesmíme vyjíždět do světa, jinak bychom se přivedli do nesnází; a já k vůli tobě bych nechtěl, aby..."

„K čemu nám světa?" odpovídala jsem; „podíváme se jen do divadla, na příbuzné, poslechneme operu i krásnou hudbu a ještě před Velikonocí se vrátíme na venek."

Ale jakmile jsme přijeli po Petrohradu, plány ty byly zapomenuty. Ocitla jsem se pojednou ve světě tak novém a šťastném, tolik radostí mne uchvátilo, tak nové zájmy mne zaujaly, že pojednou, ačkoli nevědomky, odřekla jsem se celé své minulosti a všech plánů této minulosti.

„To všecko bylo jen žertem, život tehdáž ještě nezačínal — zde je teprv ten pravý život! A co ještě bude?“ myslela jsem. Nepokoj a počínající stesk, rozrušující mne na venkově, pojednou jakoby kouzlem zmizely úplně. Láska má k muži stala se klidnější; zde nikdy jsem se nezamyslila o tom, miluje-li mne méně. Ano, nemohla jsem ani pochybovat o jeho lásce, neboť každá moje myšlénka byla ihned pochopena, každý cit sdílen a každé přání vyplněno. Klid jeho zde pominul a již mě nerozčiloval. Při tom jsem cítila, že mne tu nejen miluje jako dříve, ale zároveň se kochá v obdivu nade mnou. Často, po návštěvě, po nové známosti nebo společnosti u nás, kde tajně strachem se chvějíc, abych nepochybila, plnila jsem povinnosti domácí paní, říkával: „Aj hle děvuška! slavně! Neostýchej se, opravdu dobře!“ A já bývala velmi ráda. Brzo po našem příjezdu psal matce, a když mne vyzval, abych také něco připsala, nechtěl mi dát přečísti, co sám napsal; rozumí se, že nalehala jsem tak dlouho, až mi to dovolil. „Nepoznáte Mášu,“ psal, „já sám ji nepoznávám. Odkud jen béře se ta milá, vděkuplná sebedůvěra její, „afabelnost“, světský rozum a půvabnost! A vše je tak prosté, milé a dobrodušné. Všichni jsou nad ní u vytržení a já sám nemohu se nasytiti pohledu na ni; kdyby to bylo možno, ještě více bych si ji zamiloval.“

„Aj, vida, jaká jsem!“ pomyslela jsem si. Bylo mi tak veselo a volno, a zdálo se mi, že ho miluji ještě více. Můj úspěch u všech našich známých byl pro mne zcela neočekávaným. Se všech stran mi říkali, onde, že jsem se zvláště zalíbila strýčkovi, tam opět, že je tetička celá do mne zblázněna, ten zase mi praví, že není v Petrohradě ženy mně rovné, tato opět mne ujišťuje, že potřebuju jen chtít, abych se stala „nejhledanější“ ženou společnosti. Obzvláště sestřenice mužova, kněžna D., nemladá dáma, rázem si mne zamilovala a nejvíce ze všech říkala mi lichotivých věcí, kteréž mi mátly hlavu. Když mne sestřenice poprvé pozvala, abych s ní jela na ples, a prosila o to muže, obrátil se ke mně a sotva viditelně, chytře se usmívaje, otázal se, chci-li jet? Já kývnula hlavou na znamení souhlasu a cítila, že jsem se zarděla.

„Jako nějaká hříšnice přiznává se k tomu, čeho se jí chce,“ řekl, smėje se dobrodušně.

„Vždyť jsi mi pravil, že nám není možno jezdit do světa, a pak vím, že to nemáš rád,“ odpovídala jsem, usmívajíc se a prosebným zrakem na něho hledíc.

„Jestli si toho velmi přeješ, pojedeme,“ řekl.

„Věru, raději nejeďme.“

„Přeješ si toho? — Velmi?“ ptal se znova.

Já neodpovídala.

„Svět není ještě velkým neštěstím,“ pokračoval, „ale míti nesplněná světská přání, to je špatné a nehezké. Je nutně třeba, abychom jeli, a pojedeme,“ řekl rozhodně.

„Abych pravdu mluvila," přiznávala jsem se, „ničeho na světě se mi nechtělo, jako toho plesu."

My jeli a potěšení, které jsem tam pocítila, převýšilo všecko mé očekávání. Na plesu ještě více než dříve se mi zdálo, že jsem středem, kolem něhož se všechno točí, že pro mne jenom jest osvícen ten velký sál, hraje hudba a pro mne že shromáždil se ten zástup lidí mnou nadšených. Bylo mi, jakoby všichni, počínaje od vlásenkáře a panské až do tanečníků i starců, kteří se procházeli sálem, — jakoby ti všichni mně pravili aneb znáti dávali, že mne mají rádi. Všeobecný úsudek, jenž byl pronešen o mně na tomto plesu a jejž mi sestřenice sdělila, byl ten, že jsem zcela nepodobná ostatním ženštinám, že ve mně jest cosi zvláštního, venkovského, prostého a rozkošného. Tento úspěch lichotil mi tak, že jsem upřímně řekla muži, kterak bych si přála navštíviti v letošní zimě ještě dva neb tři plesy — „abych se jich pořádně nasytila" přidala jsem, trochu neupřímna ve své duši. Muž ochotně svolil. Z počátku jezdil se mnou s patrným potěšením, raduje se mým úspěchům, a jak se zdálo, úplně zapomněl neb odřekl se toho, co dříve pravil.

Později se začal patrně nudit; bylo zřejmo, že jest mu obtížným život, jaký jsme vedli. Ale já si toho nevšímala, a jest-li jsem i někdy spozorovala vážný manželův pohled, tázavě na mne upřený, neporozuměla jsem jeho významu. Byla jsem tak opojena tou — jak se mi zdálo — náhle vzbuzenou láskou všech cizích lidí ke mně, tím vzduchem vybranosti, zábavy a novoty, který jsem poprve dýchala. Zde pojednou zmizela jeho mravní moc a převaha, která mne tížila, bylo mi tak příjemno, v tom šumném světě nejen rovnati se jemu, ale státi nad ním a za to jej milovat ještě více a samostatněji než dříve, — tak příjemno, že jsem nemohla porozumět, co nemilého mohl spatřovati pro mne v tomto životě městském. Okoušela jsem cit hrdosti a spokojenosti se sebou samou, pro mne nový, když při mém vstoupení do plesu, všechny zraky ke mně se obracely a on jakoby se ostýchal hlásiti se před množstvím lidstva ke své moci nade mnou, spěšně mne opouštěl a ztrácel se v černém zástupu fraků. „Posečkej!" často jsem si myslela, hledajíc zrakem na konci sálu jeho nepovšimnutou, někdy nudící se postavu, „posečkej" myslela jsem si, „až přijedeme domů, pochopíš a uvidíš, k vůli komu jsem chtěla býti tak krásnou a skvělou a koho miluji ze všeho toho, co mne obklopuje dnešního večera." Mně samé upřímně se zdálo, že mne úspěchy moje těšily pouze proto, abych je mohla jemu obětovat. To jediné, čím po mém soudu tento život mně mohl přinésti nebezpečí, byla možnost, že bych se dala uchvátiti náklonností k některému z těch mužů, s nimiž jsem se tu stýkala, a že bych vzbudila žárlivost svého muže; ale on mi věřil tak úplně, zdál se tak pokojným a lhostejným, a všichni ti mladí lidé jevili se mi tak nicotnými u porovnání s ním, že ono nebezpečí nynějšího našeho života, po mém mínění to jediné, nezdálo se mi hrozivým. Ale vzdor tomu pozornost tolika lidí působila mi potěšení, lichotila mé samolibosti, vzbuzovala myšlénku, že jest jakási zásluha v mé lásce k muži, a činila mé chování k němu sebevědomějším a jaksi nedbalejším.

„Však jsem viděla, kterak jsi velmi živě o něčem rozmlouval s N. N.," pravila jsem jednou, při návratu z plesu, hrozíc mu prstem a jmenujíc jednu z proslulých dam Petrohradských, s kterou vskutku rozprávěl toho večera. Řekla jsem to, abych jím trochu pohnula; byl neobyčejně mlčenlivý a zádumčivý.

„Ach, proč tak mluvíš? A mluvíš ty to, Mášo!" pronesl on skrze zuby a mrače se, jakoby tělesnou bolestí. „Jak to nesluší tobě i mně! Zanech to druhým; ty lživé poměry mohou zkaziti náš pravý poměr a já posud doufám, že ten pravý se vrátí."

Já se zastyděla a zamlčela.

„Vrátí-li se, Mášo? Co myslíš?" ptal se.

„Nezkazil se nikdy a nezkazí," řekla jsem a tehdy jsem tak myslila vskutku.

„Dejž to Bůh," řekl on, „již by byl věru čas, abychom se vrátili na venek."

Ale to mi řekl jen jednou, ostatní čas se mi zdálo, že mu je právě tak dobře jako mně, a mně bylo neobyčejně radostno a veselo. „Jest-li se někdy nudívá," přemlouvala jsem sebe, „však i já jsem se nudívala na venku k vůli němu; jest-li se náš poměr trochu změnil, však se to vše opět navrátí, jakmile jen v létě zůstaneme sami s Taťanou Semenovnou v našem Nikolském domě."

Tak mi nepozorovaně prošla zima a my navzdor našim plánům ztrávili v Petrohradě i Velikonoce.

Na druhou neděli po Velikonoci bylo vše již k odjezdu připraveno a můj muž, který již nakupoval dary, různé věci a květiny pro život na venkově, jevil zvláště něžnou a veselou náladu mysli. Tu přijela k nám nenadále sestřenice a začala prosit, abychom zůstali do soboty a jeli ještě na dychánek k hraběnce P. Vyprávěla, že hraběnka velice mne zve, že princ M., jenž tehdá byl v Petrohradě, ještě z minulého plesu si přál se mnou se seznámit a jen k vůli tomu na dychánek přijede, a že mne prohlásil za nejhezčí ženu v Rusku. Celé město sejde se tam; zkrátka, nebylo by prý ani k prominutí, kdybych na dychánek nejela. — Muž byl na druhém konci přijimacího pokoje, mluvě s kýmsi.

„Tak tedy pojedete, Marie?" pravila sestřenice.

„Chtěli jsme pozejtří odjet na venek," odpovídala jsem nerozhodně a pohledla na muže. Zraky naše se setkaly, on se rychle odvrátil.

„Uprosím ho, by zůstal," řekla sestřenice, „a v sobotu pojedeme mást lidem hlavy. Ano?"

„To by převrátilo naše plány, a my vše již složili," odvětila jsem, začínajíc se poddávat.

„Ano, lépe by bylo, aby hned tento večer jela poklonit se princi," promluvil s druhého konce komnaty můj muž tónem rozdrážděným, s tlumenou nevolí, jak jsem to ještě u něho nezaslechla.

„Ach! on žárlí, to vidím poprvé," zasmála se sestřenice. — „Ale vždyť ne k vůli princovi, Sergeji Michajliči, k vůli nám všem ji přemlouvám. Jak prosila ji hraběnka P., aby přijela!"

„To závisí od ní," chladně řekl muž a vyšel.

Viděla jsem, že byl nad obyčej rozčilen; zarazilo mne to a neslíbila jsem sestřenici ničeho. Jakmile odjela, šla jsem k muži. Přecházeje

zádumčivě po pokoji, neviděl a neslyšel, když jsem po špičkách k němu vešla.

„V duchu již vidí milý Nikolský dům," pomyslela jsem si, hledíc na něho, „ranní kávu ve světlém přijímacím pokoji a svá pole, mužíky, i večery v pokoji divanovém i noční tajemné zákusky — Ne!" rozhodla jsem u sebe, „všechny plesy a lichocení všech princů na světě dám za jeho radostné pohnutí, za jeho tichou lásku." Chtěla jsem mu říci, že na dychánek nepojedu, když se v tom pojednou ohlédl, a spatřiv mne, rázem změnil mírně zádumčivý výraz své tváře. Opět zpytavost, moudrost, a blahosklonný klid obrážely se v jeho pohledu. Nechtěl, abych jej viděla jako prostého člověka; jemu bylo třeba, aby vždy stál přede mnou na piedestalu jako polobůh.

„Čeho si přeješ, má drahá?" S nedbalou touto otázkou pokojně obracel se ke mně. Já neodpověděla. Mrzelo mne, že se skrývá přede mnou, že nechce zůstat tím, jakým jsem ho měla ráda.

„Chceš ještě v sobotu na dychánek?" tázal se.

„Chtěla jsem," zněla odpověď, „ale tobě se to nelíbí. A vše je složeno," dodala jsem.

Nikdy tak chladně na mne nehleděl, nikdy tak chladně nemluvil se mnou jako v tu chvíli.

„Neodjedu do úterka, a poručím rozložit věci," řekl; „proto můžeš jet, jestli se ti líbí. Snažně prosím, jeď! Zůstanu ještě v městě."

Jako vždy, když byl rozčilen, začal nestejným krokem chodit po komnatě a nehleděl na mne.

„Věř, nepochopuji tě," řekla jsem zůstávajíc státi a zrakem jej sledujíc. „Říkáváš, že jsi vždycky klidným (neříkal to nikdy). Proč nyní tak divně se mnou mluvíš? Jsem hotova k vůli tobě obětovat ono potěšení, a ty jaksi ironicky, spůsobem, jakým jsi nikdy nemluvíval se mnou, žádáš, abych jela."

„Nu což! Ty se obětuješ!" pronesl to slovo se zvláštním důrazem, „a také já se obětuji, což může být lepšího? Boj velkodušnosti. Jaké tu ještě rodinné štěstí?"

Ponejprv jsem slyšela od něho taková krutě posměšná slova. A úsměšek jeho nevzbudil ve mně stud, ale ranil mne; hněv jeho mne nepolekal, ale přešel ve mne. Zdaž byl to on, který vždy v poměru našem tak se bál frází a byl vždy tak upřímný i prostý? A proč tak mluvil? Proto že jsem vskutku chtěla mu obětovat potěšení, ve kterémž jsem nemohla spatřovati nic zlého, a proto, že ještě před chvilkou tak jsem mu rozuměla a tak jej milovala! Úlohy naše se vyměnily, on se vyhýbal přímým slovům a já jich hledala.

„Velmi jsi se změnil," řekla jsem s povzdechem. „Čím jsem se provinila před tebou? Ne dychánek, něco jiného, starého máš na srdci proti mně. K čemu ta neupřímnost? Zdaž ty sám dříve nebával jsi se neupřímnosti? Řekni přímo, co máš proti mně?"

Co asi řekne? myslila jsem s vnitřním spokojením, vzpomínajíc, že nemá, co by mi vyčetl za celou tu zimu.

Popošla jsem do prostřed komnaty, takže musel projíti těsně podle mne. Přijde, obejme mne, a vše bude skončeno, pomyslila jsem si

a bylo mi líto, že mu nemohu dokázat, kterak je v neprávu. Ale on se zastavil na konci komnaty a pohledl na mne.

„Ještě nechápeš?“ řekl.

„Ne.“

„Tedy ti to povím. Mně je hnusným, poprvé hnusným je mi to, co cítím, a co cítit musím.“ Zarazil se — patrně se ulekl hrubého zvuku svého hlasu.

„Nu co?“ se slzami nevole v očích ptala jsem se.

„Hnusno je mi, že princ nachází tebe hezkou, že ty k vůli tomu běžíš mu vstříc, zapomínajíc na muže i na sebe, na ženskou důstojnost, a že nechceš pochopit, co musí cítit za tebe tvůj muž, když v tobě samé není pocitu důstojnosti; ty naopak přicházíš říci svému muži, že se obětuješ, to jest: „ukázat se jeho Výsosti je pro mne velkým štěstím, ale já je obětuji.“

Čím déle mluvil, tím více se rozohňoval zvukem vlastního hlasu a hlas ten zněl jedovatě, tvrdě a hrubě. Nikdy jsem ho neviděla a nenadála se uvidět ho takovým; krev mi vstoupila k srdci; bála jsem se, ale zároveň vřel ve mě cit nezasloužené potupy a uražené samolibosti a chtělo se mi pomstít se mu.

„Já to dávno očekávala,“ řekla jsem; „mluv, jen mluv!“

„Nevím, co jsi očekávala,“ pokračoval on; „já mohl očekávat to nejhorší, vida tebe každého dne v tom blátě, v té zahálce, rozkoši a hloupé společnosti a dočkal jsem se. — Dočkal jsem se toho, že cítím bolesť a stud jako nikdy; bolest nad sebou, při vzpomínce, jak tvá přítelkyně špinavou svojí rukou sáhla mi k srdci a začala hovořit o mé žárlivosti, mé žárlivosti — ke komu? Ke člověku, jehož ani já ani ty neznáš. A ty jako schválně nechceš mi rozumět a chceš mi obětovat — co, cože? — Stydím se za tebe, za tvé ponížení se stydím! — — Oběť!“ opakoval.

„Aj! to je tedy ona vláda muže,“ pomyslila jsem si. „Urážet a ponižovat ženu, která ničím není vinna. Toť jsou ta práva muže; ale já se jim nepodrobím.“

„Ne, nepřinesu ti žádnou oběť,“ řekla jsem, cítíc, jak nozdry mé nepřirozeně se šíří a krev zaráží se ve tváři. „Pojedu v sobotu na dýchánek, pojedu na každý spůsob.“

„A dejž ti Bůh mnoho zábavy, ale mezi námi je vše skončeno!“ vzkřiknul on v návalu netlumené již vzteklosti. „Již mne déle nebudeš mučit. Byl jsem bláznem, že . . .“ začal znovu, ale ústa jeho se zachvěla a on s patrným úsilím se přemohl, aby nedořekl, co mluviti začal.

Já se ho bála a zároveň ho nenáviděla v tom okamžiku. Chtěla jsem mu říci mnohé a pomstít se za všechny urážky; ale kdybych byla otevřela ústa, byla bych zaplakala a před ním si zadala. Mlčky jsem vyšla z komnaty. Ale sotva mi dozněl zvuk jeho kroků, náhle zhrozila jsem se toho, co jsme učinila. Strach mne pojal, že vskutku na věky bude rozerván ten svazek, který tvořil všecko mé štěstí, a já se chtěla vrátiti. „Avšak zdali se dostatečně upokojil, aby mi porozuměl, když mu mlčky podám ruku a pohlédnu naň?“ pomyslila jsem. „Porozumí-li mé velkodušnosti? Což nazve-li mé hoře přetvářkou? Aneb ve vědomí svého domnělého práva a v hrdé spokojenosti přijme mé pokání a odpustí

mně? A proč, proč on, kterého jsem tak milovala, urazil mne tak krutě?" — Šla jsem ne k němu, ale do své komnaty, kde jsem dlouho sama seděla a plakala, s hrůzou vzpomínajíc každého slova mezi námi v hovoru proneseného, zaměňujíc slova ta jinými slovy, přidávajíc slova dobrá, a opět s hrůzou i vědomím, že jsem byla uražena, vzpomínajíc na to, co se stalo. Když jsem večer sešla k čaji a před C., jenž byl u nás, setkala se s mužem, pocítila jsem, že ode dneška celá propasť rozevřela se mezi námi. C. se mne ptal, kdy pojedeme? Nemohla jsem ještě odvětit.

„V úterý," odpovídal muž; „pojedeme ještě na dýchánek k hraběnce P. Ty pojedeš, není-li pravda?" obrátil se ke mně.

Já se zalekla zvuku toho prostého hlasu, a nesměle se ohlédla na muže. Oči jeho patřily přímo na mne, výraz jejich byl zlý a posměšný, hlas byl klidný a chladný.

„Ano," odpověděla jsem.

K večeru, když jsme zůstali sami, přistoupil muž ke mně a podal mi ruku.

„Zapomeň, prosím, co jsem ti vše povídal," řekl.

Já vzala jeho ruku, úsměv rozechvění vstoupil na moji tvář a slzy draly se z očí; ale on odtáhl svou ruku, jakoby se bál pohnutlivé scény, a sedl do lenošky dosti daleko ode mne. „Což vskutku se domnívá, že je v právu?" pomyslila jsem si a chystané vysvětlení i prosba, abychom nešli na dychánek, zůstaly mi na jazyku.

„Je třeba psát matince, že jsme odložili odjezd," řekl, „jinak se bude nepokojit."

„A kdy chceš jet?" zeptala jsem se.

„V úterý po dychánku," odpověděl.

„Doufám, že to není k vůli mně," řekla jsem hledíc mu v oči, ale zrak jeho na mne jen patřil a ničeho mi nepravil, jako by přede mnou něčím byl zastřen. Tvář jeho se mi pojednou zdála starou a nepříjemnou. Jeli jsme na dychánek, a zdálo se, jako by se opět byl ustálil mezi námi dobrý a přátelský poměr, ale poměr ten byl zcela jiný než dříve.

Na dychánku seděla jsem mezi damami, když princ přistoupil ke mně, tak že jsem musela vstát, abych s ním mluvila. Vstávajíc, mimovolně jsem očima hledala muže, a viděla, že z druhého konce sálu se díval na mne a že se teď odvrátil. Bylo mi pojednou tak bolno a stydno, že se mne zmocnil nepokoj a nepřirozené rozpaky a že jsem se zarděla ve tváři i po šíji před pohledem princovým. Ale musela jsem stát a naslouchat, co mi povídá, shora na mne pohlížeje. Rozhovor náš nebyl dlouhý; on neměl kam přisednout vedle mne a zajisté pocítil, že mi bylo s ním velice nevolno. Hovořili jsme o minulém plese, o tom, kde žiju v létě a t. d. Odcházeje ode mne projevil přání seznámiti se s mým mužem a já viděla, jak se sešli a rozprávěli na druhém konci sálu. Princ zajisté něco řekl o mně, poněvadž uprostřed hovoru s úsměvem se ohlédl na naši stranu.

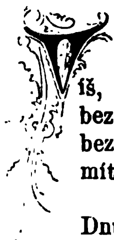
Muž pojednou se zarděl, nízko se poklonil a první odešel od prince. Já se také zarděla; styděla jsem se, jakého pojmu musel kníže nabýti o mně a obzvláště o mém muži. Zdálo se mi, že všichni zpozo-

10

rovali jeho divné chování; Bůh ví jak si to vysvětlovali, či snad znali již můj předcházející hovor s mužem? Sestřenice mne zavezla domů a cestou rozprávěly jsme spolu o muži. Já se nezdržela a vyprávěla jí vše, co se stalo mezi námi za příčinou toho nešťastného dychánku. Ona mne chlácholila, pravíc, že je to bezvýznamná, velmi obyčejná neshoda, která nezanechá žádných následků; vysvětlovala mi se svého stanoviska povahu mužovu, shledávala, že se stal velmi nesdílným a hrdým; já s ní souhlasila a zdálo se mi, že počínám jej chápati klidněji a lépe.

Ale potom, když jsme byli oba s mužem sami, tento soud o něm jako provinění tížil mi svědomí a pocítila jsem, že ještě více rozšířila se propasť, kteráž nás oba dělila. (Dokončení.)

Z básní Aug. Eug. Mužíka.

Smrt a život.

Víš, co to smrt? Sám ke stolu i loži,
bez dětí žít, bez matky, beze druhů,
bez lásky ženy, pouze hejna sluhů
mít kol neb pánů, jim být za podnoží.

Dnů budoucích mít dráhu plnou hloží,
kam šlápneš, pálí rána v krve pruhu,
být bodem cizím vně všech lidských kruhů,
bez víry v jiné, v sebe, v milost boží.

Toť, druhu, smrt jest. Ale v míru sníti
kdes v řadě duší, vidět skrze hlínu
tvář uslzenou matky, přátel, synů,
jich snů být milencem, v jich mysli žíti,
být čekaným a čekati je k sobě,
toť jesti život, věř, a třebas v hrobě!

Lady Makbeth.

Když lady Makbeth vešla do podsvětí,
kde kalný Styx své tiché vlny valí,
kde pamět duší věčné stíny halí,
byla jak požár, který nocí letí.

Zrak její posud jiskrou vraždy pálí
a krve kapky v bledých vlasů změti
ve trávě rosou bylo zřít se chvěti,
jak o ně prsty dýku otíraly.

Sám Cháron zděsil osudné se ženy
a duše mrtvých ulétly té chvíle
jak roj labutí, dravcem poplašený.
Leč ona tiše k proudům sestoupila
a nořic v ně své krásné ruce, bílé,
s té malé dlaně rudé skvrny myla.

Česká hvězda.

V běh pouti druhdy z Vesny po Moranu,
jsi svítila nám, hvězdo naše bílá.
V krev Kressenbrunu záři svoji lila
a hrdě plála v žár mongolských stanů.

Tys táboritských mečů vedla ránu
a s Jiřím strašným ze kalichu pila.
Tys byla pýcha, vítězství i síla
čest naši k sobě majíc připoutánu.

Než běda! nyní nesvítíš nám více!
kde ochranná je prorocká tvá záře?
V tmu vyhnanství nám klesla, ve žaláře . . . .
kdy svitne znovu v otrocké nám líce?
Zda pozdní vnuk se tebe dočekám?
Ó hvězdo česká! Vyjdi, vyjdi nám!

Pohár zapomnění.

„Jedna temná Lethy vlna
ukryla se v pohár ten.
Duše tvoje, žalu plná
zmlkne zvolna, jako v sen.
Pij z té číše — piju taky,
zapomněl jsem dávno již.
Pij ty chmury, hrobu mraky,
každým douškem jsi mu blíž!“

‚Běda! běda! Zapomenout
nemohu a nechci víc!
Stále vidím hrob se klenout
a mně tajně kynout vstříc.
Snad to srdce pukne žalem,
cítím blízký jeho zmar, —
ale zapomenout — v celém
světě není taký dar!

Na dně tajemné té vláhy
obraz — hleď — se ukrývá:
Známé tahy, drahé tahy,
duše dávno neživá.
A jak prázdním kletou číši,
ona ožije tu v ráz,
její rety slova dýší,
její pohled — žár i mráz!"

Půlnoc bije — hroby mlčí,
mlčí všecko nehnutě,
sám ten piják s tváří vlčí
sedí, zírá ztrnutě.
A jak dále pohár prázdní,
duch naň zraky upírá . . .
Srdce šílí, mozek blázní,
a duch — žalem umírá.

Píseň.

I lkala hvězda, posýlajíc dolů
svůj slzný stesk,
však co skanulo v zem z jejího bolu,
byl třpyt a lesk.

I lkala růže, pudíc šírým dolem
své vzdechy v spěch,
však co z nich k lidem doneslo se polem,
byl vůně dech.

I kvílel slavík noci svoje touhy
a bezdno muk,
však jeho nářek hluboký a dlouhý
byl rajský zvuk.

Tak truchlí v taji básník, z jeho retů
jde žalná zvěst,
však to, co z ní na odiv přijde světu,
jen píseň jest!

O národním obrození lužických Srbů.

Podává Jaroslav Lisec.

(Pokračování.)

V Břetislavě dne 26. května 1839.

Předrazí slovanští bratrové!

„Jak ve vlnách kdy tonou mořských dvě lodičky samotné, už tak, dcerky, na Vás Slavie teskno hledí.“

Takto zpíval o Lužicech slovútný náš básníř Jan Kollár. A my sme starostlivou myslí se ohledali na Vás, skoro-li již se dozvíme o úmrtí posledního Lužičana. Ale jako dennice, jenž po bouřné a hrůzy plné noci se zjeví na nebi a pozlatí pablesky svými háje a lesy vlastenské: tak i psaní Vaše ode dne 2. května 1839 nám zaslané vyjasnilo čela naše, utišilo bolestné srdce, setřelo z očí slzy padající. Tím nám bylo milejší to psaní Vaše, čím menší byla naše naděje v procitnutí tolikerými bouřemi zmítaného kmene lužického. Chvála Vám, že chráníte svatou národnost Vaši. Pevné můžete naděje býti, že jasnější budoucnost odmění prvních těchto kroků Vašich v národnosti směle učiněných.

Co se naší v nově se zmáhající národnosti dotýče, ta pěkné květy a užitečné ovoce nese a ze dne na den se více rozšiřuje. U nás se také ústavy pro řeč a literaturu slovanskou zaráží, aby v nich budoucí učitelové národu lépe, než se to posud stávalo, z ohledu národnosti vyučováni býti mohli. Nebo nám posud scházelo na dobrých učitelích, poněvadž tací, kteří pohříženi v sobectví jsoucí, nebyli v stavě krásnějšího a jařejšího ducha v národu hluboce padlém vzkřísiti a pozdvihnouti. Ale nyní se to všecko Bohu díka! mění; a my Slováci také zároveň jiných našich bratrů Slovanů v literatuře a národní osvětě zmužile postupujeme. Takové sbory, v nichž se mladíkové slovanští v slovenské řeči a literatuře cvičí a vzdělávají, jsou v Levoči, Šťavnici, Kežmarku, Prešově a jinde. Co se pak literatury naší dotýče, ta se v posledních časích tak zmohla, že všecky třídy lidského vědění pilných a učených dělníků nalezly. Tak dějepis, fizika, mathesis, vědy přírodné, bohosloví, filosofie, etymologie a kritika již mnohými a důkladnými spisy rozšířeny a obohaceny jsou. Zvláště Šafařík, Palacký, Smetana v dějepisu — v přírodních vědách, fizice, přírodopisu, nerostopisu, lučbě Presl, Amerling, Filcík, Šadek a jiní, — v filosofii Palacký, Marek, Kuzmany, v etymologii a kritice Dobrovský († 1829), Šafařík, Kollár, Čelakovský, zvláště pak v kritice diplomatické Palacký. Básnictví hvězdy jsou Kollár Hollý, Čelakovský.

Časopisectví se také zmáhá; máme posud 10 vycházejících časopisů, tu politického, tu belletristického obsahu. Z těchto bychom zvláště „Květy“ i Vám poroučeli. Vycházejí v Praze u Pospíšila. My čítáme i srbské i illyrské i polské noviny. Vůbec vzájemnost literární u nás kráčí ku předu.

A tak abyste i Vy za příkladem všech Slovanů u vzájemnosti pokročili, hleďtež se čím blíže k nám Čechoslovanům, k nimž Vaše nářečí náleží, písemnou řečí přiblížiti. Míníme totiž, že kdybyste z počátku aspoň dobropísemnost československou přijali, později pak formy mluvnické, které slovanské jsou, zaměnili za ty, které nejsou spřízněné s duchem řeči slovanské, že, pravíme, způsobem tímto byste nejlépe vzájemnosti napomohli. Tak to činíme i my Slováci, tako činí Horvaté, Krainci, Štajerci a jiní, připojujíce se Gájovskému pravopisu. My Vám k tomuto cíli na Vaši žádost knihy české pošleme, abyste, poznavše přednosti našeho nářečí, nimi dle potřeby své okrášlili, a jak ku krasovědné tak i mluvnické a logické dokonalosti přivedli.

Tímto svazkem vzájemnosti a bratrské lásky spojení buďtež i dále láskou svou nám nakloněni, jakož i my bratřími Vašemi býti nepřestaneme.

Miloslav Josef Hurban, dopisovatel a dohledač knihovny. Jan Drahotín Ondruš, místoknihovník. Horislav Škultety, účtovník. Mluvolub Repický, výboru přísedící. Jan Dalibor Zimáni, dopisovatel. Beniamin Pravoslav Červenak, náměstník professorátu slovanského na lyceum. Luboslav Michalovič, dopisovatel. Bohuslav Nosákar, dopisovatel.

Právě teď došel nás list ze Štyrského Hradce, v němž nám veselé a radostné zprávy o procitnutí tamnějších Slovanů se podávají. Hle! duch času; a tento nám nese v jasnější budoucnosti slovanské spasení.

(Překlad z lužické srbštiny.)

V Lipsku, dne 18. února 1840.

Milí bratři v Lužici!

Vaš list vzbudil ve mně novou naději k Vám; neboť nedivte se, že se mi zdálo, jakobyste spali, když jsem za tři měsíce od Vás žádného listu neobdržel. Tím větší jest však moje radost, když jsem se opět o Vaší vytrvalosti a Vaší horlivosti přesvědčil. Držte vždy pevně k Srbstvu a ono nepadne.

Že brzo 73 české knihy obdržíte, jest věc krásná, neboť jen tenkráte, když se druhým slovanským nářečím přiučíme, staneme se pravými a věrnými Slovany. Též já Vám některým knihkupcem v Budyšíně některé knihy zašlu.

Přál bych si, by někteří z Vás svou píli k polské řeči a literatuře obrátili: neboť jest polská řeč nejvyvinutější a nejdůležitější všech slovanských řečí a polská literatura má v oboru všech věd vzácná díla, zvláště pak mají Poláci veliké množství výborných básníků, na př. Niemcewicze, Czajkowského, Słowackého, Mickiewicze a druhé. Zároveň se mi zdá polská řeč pro nás lehkou býti. O velikonoce opět některé polské knihy do Lužice donesu; učte se mezi tím tolik, byste jim rozuměli. Vždyť máte tam nyní Poláka (Romana Zmorského), který s Vámi zajisté polsky bude rozprávěti, když jej o to požádáte.

Dostali jste již knihy z Varšavy od p. Maciejowského přislíbené? Psal Vám Vratislavský spolek? Co činí Smoleř? Vydají se již brzo

jeho písničky srbského lidu? — Pište ihned Štúrovi v Halle, neboť se velice na Vás horší, že jste jemu tak dlouho nepsali. Dostává často listy z Čech, v kterých žádají o Vás zprávy, ale on sám ničeho neví. Pište!

Přibyla Vám knihovna? Kolik písní národních jste nasbírali? Psali jste opět Janu Kollárovi?

Pracujte dále v duchu Slavie a rozpomeňte se také někdy na Vašeho bratra a zakladatele Vašeho spolku

Bólesława Kłosopólského.

Připomenutí: Právě jsem chtěl tento list s balíkem odeslat, když jsem od našeho přítele Štúra nový list obdržel. Píše mezi jiným, že se pro Vás v Prešburku mnoho slovanských knih nashromáždilo.

Mějte se dobře, bratři; koncem března se shledáme.

(Překlad z lužické srbštiny.)

Velectěnému srbskému spolku v Budyšíně.

Ve Vratislavi, 22. června 1841.

Vzácní bratři!

Milí Srbové!

Lehce byste se mohli domnívati, že jsme na Vás a Vaši laskavost, nám zasláním tolika srbských knih prokázanou, úplně zapomenuli a jako bychom Váš návrh čelící k těsnějšímu sjednocení s námi chtěli odmítnouti, poněvadž jsme tak dlouho k Vašemu přátelskému listu neodpověděli, ani Vám o svých pracech věděti dali. List Váš přišel k nám dva týdny před velikonocemi, tudíž právě v čase, kdy jsme všichni na velikonoční svátky do Lužic odjeli. Takovým spůsobem se stalo, že nám Váš milý lístek až po svátcích na oči přišel. Prosíme Vás proto, abyste nám naše opozdění ve zlé nevykládali, ale stále s láskou na nás vzpomínali.

Velice nás potěšilo, že jste nám tolik srbských knih zaslali, a nemůžeme Vám za takovou laskavost dosti děkovati. Tak jste i Vy nám pomohli obohatit naši knihovnu. My pak měli jsme velikou starost, jak bychom Vám to zase vynahradili a svazek, který nás příště má obemknouti, co možná upevnili. Naše srbská knihovna ještě jest chudička a proto vám dnes odesíláme „Bedřicha Šillera básně", které ctěný a veleváženy muž, pan doktor a professor medicinské fakulty, Purkyně (po srbsku Purkinja), do češtiny přeložil. Vezměte s tím malým, ale srdečným dárkem za vděk. Však můžete tím našeho ctěného učitele pana Purkyni blíže seznati.

My zdejší Srbové rozhodli jsme se jmenovitě loňské zimy, že se češtině přiučíme. Jeden z nás (Smoleř) došel proto k panu Purkyňovi a ptal se ho, jakým spůsobem by se to státi mohlo. Pan Purkyně byl tím dotazem tak potěšen, že ihned pravil: „Já sám chci býti Vaším učitelem!" Od toho času stále a neunavně s námi pracoval; každou neděli od desíti až do dvanácti, někdy až do půl jedné máme u něho

české cvičení. Kromě toho půjčuje nám ze své výborné, bohaté slovanské knihovny kterékoliv knihy, které si vybereme, a někdy nás i některými obdaří. — Tak stará se, dělá a pracuje stále za nás.

Poněvadž náš předešlý protektor, pan professor Stenzel, svůj úřad co takový složil, zvolili jsme všichni jednomyslně — Srbové i Němci — pana professora Purkyni svým novým protektorem. On pak se také v pravdě o celý spolek, zvláště pak o nás Srby stará.

Vězte též, že jest p. kandidát Wjelan Slepjanski členem naší jednoty a pilným žákem p. Purkyňovým. — Od p. Smoleřa jsme v těchto dnech lístek obdrželi a nadějeme se, že bude za pět neb šest neděl zase ve Vratislavi. V jednom psaní poslaném p. Purkyňovi chválí Vaši jednotu těmito slovy: „Naše budyšínská srbská jednota čím dále tím více roste, a kdybych věděl, že by zpráva o její vzniku, vzrůstu atd. v některých slovanských novinách uveřejnění došla, sepsal bych ji atd.“ Milí bratří, nebylo by to pěkné, kdyby se některý vážený muž o to zasadil a po všem lužickém kraji velký srbský spolek založil, kteréhož by nejen kněží, nýbrž též učitelé mohli býti členy? Tak by uhnětené Srbstvo se zase zvedalo a znova vykvétalo!

Rádi byli bychom tomu, kdybyste nám brzo psali. Vzpomeňte někdy na nás, jakož i my Vás zapomenouti nechceme. Buďte s Bohem!

Jan August Wařko Bělkowski,

jmenem vratislavského spolku pro lužickou řeč a dějiny.

NB. Auch von den deutschen Mitgliedern des Breslauer Vereins in deutscher Sprache freundlichen Gruss.

A. Heinrich, z. Z. Vorsteher.

Z listů těch vysvítá jasně, jak svěží jitřní vánek vál po nivách slovanských a jak se po nich šířila myšlenka vzájemnosti slovanské, v níž zejmena také lužičtí Srbové svou jedinou oporu a spásu poznávati začínali.

Než vraťme se opět ku Smoleřovi do Vratislavi, kde alespoň prozatím spočívalo těžiště lužicko-národního hnutí.

Můžeme směle tvrdit, že pobyt Smoleřův ve Vratislavi a jeho styky s Janem Purkyní a později s Frant. L. Čelakovským, který na stolici slovanského jazyka a slovanské slovesnosti na tamní universitu byl povolán, pro lužické Slovanstvo jest důležitosti bezměrné. Zde sestavil Smoleř analogický pravopis dle vzoru českého, zde pojal úmysl dle vzoru české Matice založit Matici srbskou a konečně v době jeho zdejšího pobytu vyšlo jeho monumentální dílo, které zraky celého Slovanstva na něho obrátilo: „Pjesnički hornych a dolnych Łužiskich Serbow“ neb dolnolužicky: „Prózniski Serskego ludu we górejcnych a dołojcnych Łužycach.“

Připojen byl zároveň německý překlad a měla sbírka též německý nápis „Volkslieder der Wenden in der Ober- und Nieder-Lausitz“.

Co se týče pravopisu, různil se týž a různí se posud u lužických Srbův velice. Kdežto však dříve každý spisovatel psal, jak se mu uzdálo,

vyvinuly se od časů Ticina a Brancla dva pravopisy, protestantský a katolický, oba o německý pravopis se opírající, ale jinak valně od sebe se lišící. Tyto pravopisy ovšem postačovaly, pokud literatura lužická se obmezovala na věci náboženské. Měla-li však literatura státi se národní a ne pouze náboženskou, bylo přede vším třeba, aby pravopis byl oběma obcím náboženským společný. Smoleř přijal místo švabachu pravopis český, a pokud týž nepostačoval, pravopis polský, kterýžto tak zvaný analogický pravopis rychle byl přijat od spolků studentských. Téhož pravopisu, jen nepatrně rozdílného, užil zároveň Jan Petr Jordan, tenkráte bohoslovec v Praze, který požívaje účinné rady Václava Hanky v roce 1841 vydal v Praze: Grammatik der wendisch serbischen Sprache in der Oberlausitz. Pokud měli Jordan a Smoleř vzájemně na sebe vliv, není mi povědomo, ale tolik jest jisto, že analogický nový pravopis vždy širšího pole nabýval, — a ač posud se nestal výhradně vládnoucím, přece již nyní nelze pochybovati, že konečného vítězství se domůže.

Ač protestantský i katolický pravopis časem k analogickému pravopisu přilnuly, liší se přec ještě nyní od něho tím, že užívají švabachu a že několik písmen rozdílně vyznačují, které tuto ku znázornění podáváme:

pravopis nový	—	český	—	protestantský	—	katolický
c	=	c	=	ʒ	=	c
č	=	č	=	cʒ́	=	cʒ́
ć měkké	=	c	=	cʒ	=	cǯ
ř (vyslov š neb s)	=	ř	=	ſch neb ſ	=	ſch neb ſ
s	=	s	=	ß	=	ſ
š	=	š	=	ſch	=	ſch
z	=	z	=	ſ	=	ʒ.

Co se týče sbírky národních písní, byl již dříve J. E. Smoleř ve směru tom náramně čilý, cestuje po Lužicích a sbíraje neunavně písně, obyčeje a zvyky lidu. V roku 1836 vypsala učená společnost ve Zhořelci, ovšem německá, cenu na nejlepší sbírku písní lužických, kteroužto cenu pak rok na to zdvojnásobila. Roku 1839 poslal Smoleř svou sbírku učené společnosti a skutečně dosáhl akcesitu. Ač poměry jeho byly dosti trudné, přec ceny nepřijal, poněvadž si společnost výhradné právo k uveřejňování vymiňovala, a sbírku svou si vzal nazpět. Na to došel ho od tajemníka téže společnosti L. Haupta list, v kterémž Smoleřovi sděloval, že má sbírku dolnolužických písní, a zároveň se mu nabízel, aby písně své společně vydali, o nakladatele že on se postaral. Nezkušený mladík přijal ochotně návrh ten. Přišlo sice na jevo, že sbírka Hauptova jest nepatrna (byla to sbírka dra. Antona) — 43 písniček — a že Haupt vůbec nakladatele neměl; ale na vzdor tomu dostál Smoleř převzatému závazku, sám našel nakladatele — bylť to professor Fritsch v Grimmě — a spokojil se tím, že Haupt, pouhý Němec, písně doslovně do němčiny přeložené v rythmus uvedl. (Pokračování.)

Ukázky ze starší ruské lyriky.

Podává R. Pokorný.

I.

Gavril Romanovič Děržavin.

(1743—1816.)

Slavík.

Spal jsem na vysokém chlumě,
když jsi ty, slavíku, pěl;
třebas ve snu, třebas v dumě,
já tvé písni rozuměl:
tu zní dál, tu z blízka nyje,
a zas libé melodie
zvučí v dáli v jas i sten — —
Písně, vzdechy, jásot v klíně,
v objetí tak Kallistině
sladívaly sladký sen.

Jestli po své smrti v hrobě
ve snu nudném budu spát,
a nebudu moci tobě,
slavíku můj, naslouchat;
tvůj ples, tvoji radovánku
neslyšeti za červánků,
jak tvá píseň naříká:
to raději žít mé přání,
milou líbat bez ustání,
poslouchati slavíka!

J. A. Něledinskij-Meleckij.

(1752—1829).

Píseň.

Kohož duše sílu cítí
vybroušenou od boje,
lhostejně kdo vleče žití,
v hrobě ždá jen pokoje;
v tváři toho teprv bledý
paprsk svitne úsměvu,
když už vzdychne naposledy
v smrti vida úlevu

Ty, jež chráníš život ve mně,
až já navždy doplanu,
byť pak tělo jala země,
bez něho živ zůstanu!
Co v něm živí duši, nebe,
to smrť nemá síly sklát;
srdce, které chová tebe,
zahynout-li může snad?

Ne, o ne, to neumírá,
co dýchalo božstvím dřív!
Zde i tam, to moje víra,
pro tě budu věčně živ.
Stín můj bude bez ustání
oblétati tebe v snech,
lovit pohled, pláč i smání,
myšlénky, tvůj každý vzdech.

Blažen budu vniknuv skrytě
v tvoji duši spanilou . . .
Zjevíš-li se jenom v kmitě
někdy nad mou mohylou,
prach můj, drahá, sladce zmámen,
chvět se bude oživen,
třást se bude i ten kámen,
pod nímž budu snít svůj sen.

Nikolaj Michajlovič Karamzin.

(1766—1826.)

Z básně „Ilja Muromec“.

Nechci jako řecký poeta
zvučným zpěvem Kalliopiným
o půtkách pět Agamemnona
s chrabrým Jupitera pravnukem;
nebo po příkladě Virgila
plouti ode trosek trojanských
s chytrým synem Afroditiným
k bujným, svěžím břehům itálským!
Netoužím já z mythologie
čerpat divné, zvláštní výmysly!
Nejsme Řeky ani Římany —
nevěříme jejich podáním:
nevěříme, že by Saturn bůh
laskavého mohl rodiče
proměniti v bědnou potvoru,

že by Ledy byly — slepice,
snášející vejce na jaře;
že se s Helenami Polluxi
zrozovali z bílých labutí.
Jiné báje jsou nám potřebny;
jiné báje my jsme slýchali
od matiček dávno zesnulých.
Starodávným hodlám způsobem
vyprávěti nyní jednu Vám,
Vám, laskaví moji čtenáři,
jestli ve chvílence svobodné
nalezáte trochu zábavy
v ruských bájích, v ruských pohádkách,
v směsi příhod, činů bájených,
na hrách pěkných mírné zahálky,
obrazotvornosti v přeludech.
Netrapme ach, skutečností zlou,
netrýzněme srdce žalem jen!
Neplačme ach, jenom řeky slz
v bědách lidských, strastech trvalých!
Zapomeňme na ně okamžik
při svých čarokrásných pohádkách!...
Nechci povznésti se na Parnas,
nikoli — to hora vysoká,
a k ní cesta kluzká jako led.
Vídal jsem, jak naši rytíři,
naši básníři a veršíři
pěním ód svých zcela opití
lezou na vršinu Pindovu,
klopýtajíce pak slétají
ne však s věnci ani s vavříny,
ale s oslíma och, ušima
pro ostudu posměváků zlých.
Nikoli, mí zlatí čtenáři,
neprosím, by šli jste za mnou tam.
Poblíž mojí skrovné chýžice
na pobřeží řeky průhledné
hájek ukryje nás dubový
všedních lidí zrakům zvědavým.
Tam dědoušek můj za starých let
odpočíval v teplé poledne,
hlavu v klíně zlaté babičky.
Tam zřít jeho opeřený helm,
dosud tam i ocelový meč,
jímž on nepřátely otčiny
za troufalost jejich trestával:
krev tureckou, ba i švédskou krev
ještě na něm dobře viděti.
Tam usednu řeky na břehu

a ve stínu stromů košatých
pohádku Vám budu povídat.
Můžete i sobě tichounko,
bude-li vás nudit pověst má,
chvilkou zívnout, chvilkou podřimnout.

Vasilij Andrejevič Žukovskij.

(1783—1852).

Moře.

Nemluvné ty moře, lazurné ty moře,
stojím očarován nad tvou prohlubní!
Ty jsi živo: dýšeš; divokou jsi láskou,
nepokojnou myslí naplněno ty.
Nemluvné ty moře, lazurné ty moře,
odkryj mně svých hlubin bezdných tajemství:
čím se hýbá tvoje neobsáhlé lůno?
a čím dýše tvoje ňadro napjaté?
Či tě táhne k sobě z poroby té země
vzhůru modrojasné nebe daleké?
Plno tajemného a sladkého žití
jasně jeho jas ty v sobě obrážíš;
v tobě zrcadlí se jeho čistý blankyt,
večerním i jasným hoříš jeho světlem,
lichotíš se k jeho zlatým oblakům,
radostně se blýskáš jeho hvězdami.
A když sbírají se po něm tmavé mraky,
ty ho dobyti chceš z mraků opět ven,
biješ, pereš, vyješ, vlny vyhazuješ,
rveš a trháš v hněvu mlhu vražednou . . .
Mhla se rozprchává, mračna uletují —
ty však, ještě plno nepokoje, dál
nepřestáváš vzdouvat rozpoutané vlny.
Sladká jasnost nebes, opět vyčistěných,
tobě poklid ještě zcela nevrací.
Klameš pak jen svojí klidnou podobou,
ve hlubinách bezdných tiše skrýváš bouři,
planouc láskou k nebi, o ně vždy se chvíš!

Fantasma.

Napsal G. C. Chelli.

— — — — — — — — —

15. září.

... Ale neuhodl bys asi, co mne právě nyní tak živě zajímá a vzbuzuje mou zvědavost. Jest to historie o lásce a zjevení, kterou ti chci naznačiti několika slovy, ponechávaje si ostatní podrobnosti na dobu jinou.

Před šestnácti neb osmnácti lety přibyl do těchto končin mladý muž, cizinec; hledal ke koupi venkovský dům se zahradou a naleznuv, co hledal, podepsal koupi ve jménu svého prý přítele, též cizince. Vynaloživ mnoho peněz, proměnil za krátkou dobu venkovský domek v nádhernou, knížecí villu. Brzy potom přijela sem nová osoba: mladá dáma, plavých vlasů, fantastického vzezření, jež se ubytovala s mladíkem v tomto vábném zátiší. — Dva milenci, skrývající se před světem — bylo vše, co lidé zvěděli: jiného nebylo lze se dopíditi ani nejurputnější zvědavosti po celou dobu tří, čtyř měsíců jejich pobytu. Jednoho dne oba náhle odjeli, nikdo nevěděl kam; jen mladík samoten vrátil se po několika dnech a zavřev se do komnaty ve své ville, zastřelil se.

Nazýval se Hugo O.; ačkoliv byl Vlach rodem i bydlištěm, sloužil v rakouské armádě. V době jeho smrti proslýchalo se, že byl obžalován ve Vídni jako uprchlík a stíhán pro dluhy a zpronevěření. Dáma byla též Rakušanka, dvorní dáma, žena rakouského generála, šlechtična; nazývala se Graziana Gunterova. Tyto podrobnosti vešly v širší známost teprve tři roky po mladíkově smrti, když ovdověvši, vrátila se do této villy, jež byla přešla do jejího majetku. Nelze vypsati, co si zde vypravují o její až báječné kráse, o celé její bytosti. Ačkoliv nevyhledávala styků s okolními rodinami, vycházela přece občas ze své tajemné samoty, navštěvujíc tři, čtyři z nejlepších rodin. Té doby vzbudila náklonnost jistého mladého muže, spisovatele neapolského, hostě a příbuzného paní přednostové, jenž ji vřele miloval; ale jest věru zbytečno podotýkati, že se mu nedostalo ani té nejnevinnější platonické odvety — Chodívala každodenně při slunce západu na hrob Hugonův, jako nějaká hrdinka z románu staré školy; modlívala se, vzpomínala, plakala snad; či chtěla utišiti stín muže, jehož byla zavraždila? A jednoho listopadového dne, v roku sedmdesátém druhém zemřela i ona.

Od těch dob zůstala villa neobydlena, přenechána pouze dohledu jakéhosi starého správce, jenž chová od ní klíče, ale jak jsem se přesvědčil, nevstoupil by do villy za žádnou cenu po slunce západu. Dědicové barončini marně snažili se zbaviti se villy prodejem nebo pronajmutím, zrovna jakoby lpěla na tom domě kletba; — koluje pověsť, že bloudí v něm, zejména noční dobou, duchové, a nikdo z celého okolí neodhodlal by se k obývání villy.

Nuže! Já jsem se odhodlal ztráviti tam jednu noc — vsadil jsem se totiž ve veselé společnosti několika přátelů a dam, že tak učiním.

Seznámil jsem tě s historií těch dvou milenců proto, abys pochopil důvody, jež mne k tomu činu dohnaly. Musím ti vyznati, že od toho okamžiku, kdy jsem uslyšel o nočních zjeveních ve ville, jakás tajemná hallucinace stále mi stavěla před oči fantasma obou milenců a vzbuzovala ve mně neodolatelnou touhu, uviděti na své oči jeviště té tragedie.

Byl bych touze té vyhověl i bez sázky, a jsem vděčen svým přátelům, že mi usnadnili nabídnutím sázky prostředek, jímž lze objasniti celou věc, která se mi příčí jakožto muži pověsti ducha neohroženého a nepředpojatého.

Dámy snažily se vymluviti mně „ten bláznovský nápad", avšak zůstalo při sázce a úmluvě. Včera došli jsme ku správci, od něhož za dobré zpropitné a za slib, že snad potom villu najmu, jsme brzy dosáhli svolení. Vše tedy umluveno pro tento večer; nemohu ti říci, jak rád bych urychlil běh hodin — a zároveň jak rád bych byl, kdyby se prodloužily do nekonečna.

Zde měj si popis noci ztrávené ve ville.

Musím předeslati, že správce obývá malý domek, vzdálený od villy as 3—4 metry. Šli jsme k němu, já a moji dva přátelé, as půl hodiny před slunce západem, žádajíce ho, aby nás uvedl do villy. Bylo umluveno, že přátelé mne doprovodí a zůstanou u mne do desíti hodin. Pro každý případ zásobil jsem se svíčkami a revolverem.

Správce jest venkovan as šedesátiletý, malé postavy, šíje stářím a únavou shrbené, hubený, bezvousý, s tváří opálenou žárem slunečním a zbrázděnou nesčíslnými rýhami. Jeho oči bezvýrazné vyhlížejí zpod brv hustých — jako dvou šedivých štětek. Jest nemluvný, netečný, zdlouhavý a zdá se mi nedůvěřivý. Na všecky otázky vzhledem k pověstem o ville kolujícím, odpovídal jen krčením ramenou.

Tento muž nás tedy doprovázel spustlou zahradou. Zahrada, z jejíž nejzazšího konce vyhlíží bílá villa, prozrazuje dosud, s jakým vkusem byla původně založena. Ale ze všeho, ze zarostlých travou cest, z nesouladu divokých křovin a bylin, chaoticky se splétajících, z chumáčů seschlých květin, zírá spousta, zdivočilost, opuštěnost. Pod neprohledným příkrovem širokých větví starých stromů, na jichž pěstování nikdo nepomýšlí, houstne stín až v temno ... Villa, či vlastně malý palác, obsahuje v každém patře pět komnat, vyjma přízemí, v němž nalezá se schodiště. Kromě tohoto přízemí má dům pvvní patro a polopatro v přístřeší. V přízemí, vcházeje vestibulem, nalezá se v pravo síň pro služebnictvo, v levo salonek a jídelna; vzadu jest schodiště. V hořejším polopatře jsou tři pokoje, jež asi sloužily za garderobu, a dva pokoje pro služebnictvo. Patro první bylo vlastně obydlí obou milenců. Prohlédli jsme si s přátely celý dům, do všech koutků a ani v přízemí ani v polopatře nenalezli jsme ničeho, co by bylo vzbudilo náš zájem nebo podezření možného tajného úkrytu; ze všeho hleděla jen barbarská nedbalost, ničící vše pod poduškou starého prachu. V prvním patře — a i zde jest vše spustlé — vešli jsme nejdříve do předsíně koketně zařízené nábytkem z ořechového a ebenového dřeva; na stěnách jsou tapety kožené s květinami na šedé půdě. Jsou zde troje dvéře; dvoje

ve stěně proti vchodu, jedny v pravo. Náš průvodce uvedl nás jedněmi z těchto dveří do komnat, jež jsou všecky ve spojení, v následujícím pořádku: pokojík, jakás studovna, salonek, pak malá ložnice, sloužící snad původně za boudoir, a ještě jedna ložnice velká, nádherná; tyto obě ložnice dělí malá síň, vedoucí do předsíně dveřmi v pravo. Zde tedy v této velké ložnici, na ohromném loži snubním s hedvábnými záslonami a krajkami spočívali kdysi oba milující; tam zastřelil se Hugo; zde zase v této malé komnatě žila v posledních dobách a zemřela baronka Graziana. Dívali jsme se na ta místa, kde odehrála se tragedie lásky, na všecken ten přepych kolem — a nevím, co přimělo nás hovořiti polohlasem. Představoval jsem si chvíle, jež ti dva zde prožili — blažené chvíle, plné opojení, a komnatou zdál se táhnouti vzdech, — mroucí ozvěna rány z bambitky a zraky naše bloudily v pološeru po velké komnatě a stále zase utkvívaly na velkém loži a zdálo se mi, že dosud tam leží zkrvácené tělo samovraha ... Uvěříš? Byl bych dal rok svého života za odvahu vzíti své slovo závazné zpět.

Vrátili jsme se do salonku. Svíčky, jimiž jsem byl zásoben, byly zbytečny, neboť na konsole pod zrcadlem stály dva skvostné svícny a brzy jasné svity, jež rozlévalo šestnáct rozžatých svíček, zaplašily mou malomyslnost a my oddali se cele obdivu překrásných zbytků někdejší nádhery.

Pravil jsem zbytků, neboť obrazů a cennějších věcí zde již nebylo. Ale dědicové barončini, davše rozkaz, aby jim zasláno bylo, co cenného ve ville se nalezá, a ponecháno jen to, čeho nezbytně jest potřebí, aby se villa mohla pronajmouti se zařízením, netušili ovšem, co tu vše ještě zbylo! Stálo by to věru za popis, a kdybych k tomu měl času, chuti a způsobilosti, vylíčil bych tu nádheru. Jak umluveno, zůstali u mne přátelé do desíti hodin. Dříve než odešli, vrátil jsem se ještě jednou do hořejšího polopatra; uzavřev všecky okenice a dveře, vzal jsem klíče k sobě. Totéž učinil jsem i ve studovně a v obou ložnicích, jakož i v přízemí, doprovázeje své přátely. Když jsem byl samoten, zavřel jsem ještě vrátka parku a vchod do villy a vrátil se do salonku v prvním patře, vzav s sebou jeden ze svícnů. Zde tedy zůstanu. Se všech stran zahražen budu zde jist, světla je zde také dost, takže lze dohlednouti až do nejzazšího koutečka — a po ruce mám revolver; jsem připraven na vše a beze strachu. Brzy rozhostil se v celé mé bytosti nevýslovný klid, pocit, jenž ukolébal mého ducha a mé čivy do jakési fantastické nálady. Pomýšlel jsem na rozkoše, jež bych si umožnil, kdybych byl bohat; jak bych si zařídil též takové rozkošné hnízdečko jako tato villa a daroval je ženě krásné, duchaplné, milující a zbožňované. Drama, jež odehrávalo se v těchto zdech, přišlo mi opět na mysl, ale ne více smutné: zářivé, barev růžových. Představil jsem si zjev Graziany tak živě, tak jasně viděl jsem tu fantastickou, plavou, kouzelnou hlavinku, bledé tváře, že, kdybych vůbec uměl, ještě nyní bych ji mohl namalovat — živoucí, chvějící se před mýma zrakoma. Necítil jsem již smutku při vzpomínce na osudnou samovraždu Hugonovu.

Což nebylo štěstím, býti milovánu od takové ženy jako Graziana a moci pro ni umříti?

A vůkol mne byl hluboký klid. Jen zdálí zasýlalo moře, vzdálené as dva tři kilometry, až sem ke mně ozvěnu svého hlubokého šumu... jinak byl vůkol úplný klid; byl bych uslyšel let mouchy. Nevím, jak dlouho to trvalo, jistě dlouho. Konečně, nevím sám jak, jsem zdřímnul. Vyskočil jsem náhle se stuhlým srdcem a hleděl uděšen kolem sebe. Byl jsem probuzen ranou, přicházející se strany ložnic, za níž následoval divný zvuk, jako utajené vzdechnutí. Ale probrav se úplně z polobdění, zasmál jsem se vidině i samému sobě. Byl to zajisté jen onen šum, jenž v ruchu denním ani nedosahuje našeho sluchu, ale v klidu nočním nabývá života, pohybu. Byl jsem opět kliden a oddechl jsem si; brzy jsem znova usnul, tentokráte s vědomím. A nyní jsem snil; snil jsem dále o obou milujících. Přede mnou ze dveří dokořan otevřených, vedoucích do ložnice, vyšla Graziana a za ní Hugo. Nevšimli si mne, nehleděli na mne, opojeni kouzlem lásky dívali se na sebe dlouhými pohledy, hovoříce po tichu, čemuž jsem nerozuměl. Hugo sedl na pohovku, stojící naproti té, na níž jsem ležel; na jeho čele zračil se hluboký smutek. Graziana zůstala státi uprostřed salonku; vidím ji dosud, postavu zářivé elegance, zahalenou v dlouhý bílý atlasový šat, ty velké modré oči, upřené v prázdno, — stála tu zamyšlena, nepohnuta, krásna! Hugo pokynul jí, aby se přiblížila, načež ovinul vášnivě rámě kolem jejího pasu a přinutil ji, aby přisedla k němu. Byl jsem žárliv na toho mladíka tak smutného a tak šťastného; žárliv, neskonale závistiv. A co zatím ti dva, nedbajíce na mne, oddávali se svému štěstí, napadala mne myšlenka vraždy. Náhle však Hugo, vztáhnuv rámě, kterým ji stále pevně svíral, vstal a odešel do ložnice. Graziana vstala též, zůstala však a nyní teprve zdála se nabývati vědomí o mé přítomnosti. Dívala se na mne dlouhým, tázavým pohledem, a usmívala se, jakoby mne zvala k sobě... Náhle však bázeň a hrůza zíraly jí z tváře; viděl jsem jen, jak sevřela oběma rukama hlavu a potácela se za Hugonem. Bouchnutí dveří, jež za ní zapadly, zachvělo celým domem; slyšel jsem ještě dlouhý, srdce rvoucí ston... to nebyl již více sen. Rána a ston dosud zachvívaly vzduchem. Naslouchal jsem chvíli, pln šílené bázně, ženoucí k mozku všecku krev. Sebral jsem veškerou sílu a snažil se dívati se na vše s chladným rozumem. Že rána a stenání byly skutečností? Nuže dobře; pak musily býti následkem skutečné, avšak přirozené příčiny. Snad dokonce byl to špatný žert mých přátel anebo, a to je pravdě podobno, návod lidí, jež vidí v tom svůj prospěch podporovati v pověrečných sousedech víru v domnělá hloupá zjevení ve ville. Chápal jsem se této idey spásné v nynějším stavu hrůzné nedůvěry; připomínal jsem si na sta podobných případův, které jsem kdy byl zaslechl a jimž jsem se byl smával. Ale ruka má nebyla s to spustiti se revolveru a nohy nebyly by se ohnuly k usednutí. Ba nebyl jsem s to odvrátiti zraků ode dveří, abych se podíval na hodiny. Musilo již býti pozdě, neboť svíčky již dohořely až na malé zbytky. Nehnul jsem sebou as půl hodiny, ale neslyšel jsem ničeho více. Náhle jsem se opět zachvěl. Zaslechl jsem šramot udušený, vycházející z ložnice. Hleděl jsem upřeně na dveře,

namířiv v tutéž stranu revolverem. Čekal jsem ještě chvíli, když opět zaslechl jsem jakoby náraz na nábytek.

„Což jsem skutečně bídníkem?“ zvolal jsem nahlas. Nuže, chci se přesvědčit. Doháněla mne k tomu bázeň a zvědavost. Ať už stane se cokoliv. Našel jsem klíč a otevřel. Nenalezl jsem ničeho zvláštního, vešed do malé ložnice, se světlem v ruce, jež jsem postavil na skříň. Lože Graziany bylo netknuto jako dříve; i ostatní nábytek byl na svém místě; oboje dveře, ony vedoucí do korridoru, i ty vedoucí do velké ložnice, byly pevně zavřeny. Oddechl jsem si. Ale chtěl jsem věděti vše. Pokročil jsem tedy i ke druhým dveřím, přesvědčil jsem se ještě jednou, že jsou skutečně zavřeny, a otevřel je klíčem. Ale sotva jsem je pootevřel, vykřikl jsem zděšen, potáceje se nazpět. Seznal jsem teprve oné noci, co je strach, a i nyní při pouhém vzpomnění, za bílého dne, zachvívám se a studený pot kryje mé čelo.

V polotemnu komnaty spatřil jsem muže vysokého vzrůstu, bledé tváře, opírajícího se celou silou své mohutné postavy o protější dveře, chtěje patrně uniknouti. Nemohl jsem míti také tento zjev za hallucinaci. Slyšel jsem praskot dveří, viděl toho muže, hledícího na mne hrozivě, hrozně, s pohledem, který mne do duše pálil a činil mne šíleným.

„Ustaňte,“ zvolal jsem, míře naň svou zbraní. „Dveře jsou zavřeny, tamtudy nelze uniknouti. Ustaňte nebo střelím!“ Ustal; obrátil se cele ke mně a hleděl na mne z temna asi dvě tři vteřiny. Ale já jsem uhodl jeho záměr: chtěl se jen připraviti na nový útok, vrhnouti se na mne a uniknouti otevřenými za mnou dveřmi.

Nerozmýšlel jsem se déle a s hrůzou v duši spustil jsem ránu. Muž potáceje se, tisknul obě ruce k srdci. Slyšel jsem jeho chroptivý vzdech, krev zurčící v hrdle; sledoval jsem ho pohledem, jak se blížil k loži, jak na ně padl na zad a více sebou nepohnul. Cosi mne nutkalo přispěti mu; ale mocná hrůza a zděšení mne odsud hnalo. Nemohl jsem déle snésti pohledu na toho muže, jehož jsem zavraždil, tam na témž lůžku, kde zemřel Hugo, v témž domě; nesnesl jsem déle býti zde s ním, sám jediný v tomto domě. Pádil jsem jako štvaný a přišed do salonku, kdež dohořívaly svíčky, jež jsem tam zanechal na skříni, zavřel jsem horečně za sebou dveře; nejraději bych se byl vrhl dolů se schodů, ale neměl jsem odvahy pustiti se v nový boj s — temnotou tam dole. Spěchal jsem k oknu a otevřel rázem okenici. Začínal den. Přede mnou táhla se daleká rovina až tam k moři, ztrácející se v modrých polostínech, ve vzrůstajícím světle ranním ... Po celé krajině vládnul nekonečný klid a já dýchal plnými plicemi, s rozkoší čerstvý vzduch; lehounký větřík zahrával v listech tajemným šepotem .... Zavzníval sem šum vzdálených vozů, vzduch plnil se zpěvem venkovanů v polích a za nedlouho zazněly kroky a hlasy kolemjdoucích zde na blízku, za zábradlím zahrady; má duše se plnila rozkoší, štěstím. Byl jsem tedy dosud mezi lidmi! mezi dobrými, žijícími, šťastnými lidmi! Veškerá hrůza mne opustila.

Přec neodešel jsem od okna. Ranní záře stále přibývalo, všudy probouzel se život — a ruch stále rostl. Vzpomněl jsem si na spis Tainův o „Intelligenci“, kterýž jsem as před desíti lety četl a v němž spisovatel odůvodňuje se stanoviska vědy všecky fenomeny hallucinací; byl

jsem skoro přesvědčen, že i já této noci jsem byl hříčkou nervů rozechvěného mozku, a když se úplně rozednilo, sestoupil jsem do zahrady. O půl sedmé očekávali mne moji přátelé.

„Nuže?“ tázali se jednohlasně.

„Zastřelil jsem fantasma Hugona,“ řekl jsem s úsměvem. Šli jsme nahoru. Ze salonku vešli jsme do ložnice. V první nalezli jsme roztříštěné krystallové mísky, jež dotknuty plamenem dohořívajících svíček, popraskaly; — ani v druhé neshledali jsme nic zvláštního, jen na dveřích patrna byla malá vypálená stopa, kam zarazila se kule mého revolveru . . . . .

V Miláně, v dubnu 1886. Z italského přeložila *Marie Kalašova.*

Hořící rakve.

ádherný večer, jako bývá v máji;
kol všude plno vlahé, snivé krásy.
Kdo miloval, ten procítí a zná ji,
když v staré touze k srdci se mu hlásí.

A v ten čas ona, při slavíčím tluku,
ve vůni růží, jež tak měla ráda,
nám dala s bázní bílou svoji ruku
a — zřím ji dosud, v zrak se slza vkrádá —

Sklonila hlavu jak by byla květem,
když od severu chladný vítr vane —
a s bolnou touhou v oku hvězdosetém
nám umřelo to dítě milované . . .

O rakev její, kterou svět náš chudý
dal této duši anděla a víly,
duněly hranou těžké, černé hrudy.
A on tam stál a plakal. Ona ví-li?

A odešel pak zoufalostí štvaný
a za posledním přivřela se vrata.
Májový večer padal na Olšany
a západ hořel celým mořem zlata.

V tom za zdí v rohu rudý plamen šlehnul
jak hadí jazyk jedovatě žravý
a druhý za ním, vztyčil se a lehnul
a zas vzplál výše rudě plápolavý.

A rostl výš, ten oheň víc se šířil,
a v požár veliký již rozeplál se
a zmítal se a černým dýmem vířil,
jenž tmavým sloupem k nebi vzrůstat zdál se.

Ten, jenž tam stál, se díval v žár, jak plane,
a zjev ten se mu na dno duše vrývá. —
To pálili tam rakve vykopané,
to poslední, co po člověku zbývá.

Ten požár planul rakví celým stohem
a hořel, plál a sálal, jiskry valem
se nesly výš, teď podobnější mnohem
krvavým slzám v hoři neskonalém.

Zde rakev, kam pad' žebrák, mísí prachem
se s rakví, kam byl vložen snílek mladý,
pláč, zoufalství, křik sytý bázní, strachem,
vše velkou hymnou splývá dohromady.

Prach těch, kdo věří, toho, kdo se rouhá,
těch, kdo tu šťastni i kdo zoufali si,
prach těch, kdo rázem, těch, kdo mřeli zdlouha.
v praskotu rakví v sebe teď se mísí.

Tisíců rakve, kde ti mrtví spali,
teď ruka drsná na hromadu shrábla
a z praskotu těch dřev jak neskonalý
a příšerný by zavzněl výkřik ďábla.

A potom zvolna plamen vichrem štvaný
usíná, hasne, ku zemi se chýle . . .
Noc májová se snesla na Olšany
a na obloze vzplály hvězdy bílé.

Noc nádherná tak jako bývá v máji.
Kol všude plno vlahé, tklivé krásy.
Kdo miloval, ten procítí a zná ji,
když v staré touze k srdci se mu hlásí.

Bohdan Kaminský.

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

(Pokračování.)

Odchod rozhorleného malíře ukončil Jaromírovi prozatím episodu, kteráž ho byla z nalehavé práce vyrušila.

Přešed několikráte pokojem, aby vybavil se z pout porůzných dojmů a myšlenek, usedl k svému stolu.

Jsou lidé, kteří žijí. My o nich píšeme.

Nevím, na které straně jest výhoda. Jaromír nezáviděl nikomu. Bylť proniknut všecek posvěcením svého povolání, k němuž se byl před panem Střelou slovy stejně sebevědomými jako upřímnými znal. Byl z těch, jimiž vládnou srdce a duch suverénním způsobem, jenž nesnáší odporu a nezná překážek; z těch, jimž vnitřní energie tvořivé duše rozpíná čas i stírá meze prostoru, zahání žal, odpírá drobné slasti všedních radostí, obrací tichou, temnou noc v jasný den, šumný životem, a útulnou světnici v čarovné síně, plné pokladů a nebeské záře; z těch, jež eruptivný vzlet vytrhuje z náručí ženy a ze středu dětí, z kroužku přátel a nese je neodolatelně bleskovým letem vzhůru a v před, byť pod nimi a za nimi světy se bortily a střechy nad krbem milých se řítily.

Ano, Musy jsou ze všech žárlivých a sobeckých bytostí ženského rodu nejvíce nesnášelivé a bezohledně sobecké. Nestrpí vedle sebe sokyň a nepustí od svých oltářů a ze svých svatyň kněze i apoštoly, jež si vyvolily a polibkem svým posvětily.

Hlavu Rejnburkovu tížily ještě obnovené upomínky, před zrakem vznášel se mu duch otcův a zjev milované, oželené ženy, v uších doznívala mu slova Střelova, Fraňkova, po čele kladlo mu vrásky pomyšlení na Děkanovského, na Weisla i tetu, a zase rozjasňovala se jeho líc úsměvem, jejž posýlal za čtenářem vrátným; vzkříšená tužba po matce a dětech vábila jeho mysl do vonné houštiny parku na Čermné i pod klenby hradu Újezda. A všickni tito skřítkové zdržovali jeho ruku, třesoucí se pudem ku tvořivé práci. Záhy však rozjelo se péro, rozptýlilo překážky a uneslo čilým spěchem svého pána z těsných mezí vezdejšího světa v jasnou říši ducha, v neobmezené končiny světů pomyslových.

Jaromír pohroužil se všecek ve své zamilované dílo, v jehož vzrůstu a zdaru nalézal opojnou slast. Za několik dní, kteréž splynuly mu v jediný, krátkými fysickými odpočinky přerušovaný den, schylovala se práce ku konci. Kvas tišil se, sršení myšlenek ustávalo a zrak oslněný

bleskotným rejem idejí, jež za povelem ducha stíhal i ovládal, počínal se vraceti v užší obzor. A rozeznával v něm skvělý zjev, zářící sladkým kouzlem. Nejprve jako dalekou vidinu, tutéž vidinu, která již ve víru práce prchavě kolem něho se nesla, něžným vonným dechem jeho skráň ovívajíc a harmonii vábných tvarů jako sled svůj v jeho duši zanechávajíc. Leč plamenný klokot útvarných sil ve vnitru Jaromírově přehlušoval jemné zvučení krás této vidiny a přezařoval její něžný lesk. Teprve nad uhasínajícím žárem erupce zasvitla znova, vynořovala se jako luna z poslední přeháňky červánků po sálavém dni. Snášela se blíž a blíže, vlévala do ztišené duše magický jas paprsků stříbrných a vyplula zářně na nebi Jaromírově, usmívajíc se naň liliovým a růžovým líčkem i třpytem hvězdných očí a luzností rozkvetlých rtíků z oblé dívčí tvářinky, posvěcené něhou, korunované diadémem kvetoucího mládí a ověnčené hedvábnými proudy vlnitého vlasu, do jehož nástrahy zapřádaly se dychtivé myšlenky jak motýlové v pavučině. A od hlavinky splývaly opojné kontury po vnadných údech, odívajíce je plastikou rajské dokonalosti a ryzí, svrchované spanilosti.

Toť Afrodité v něžném majestátu mladé krásy! Ne, čtverácká, okouzlující Lykomedovna — a zas proměňuje se zjevení v Ariadnu a z té vyvinuje se nyvá Klytie a z ní zase jak poupě vystupuje útlounká Arsippe, dcera Minyova — —

Snášela se níž a níže k známému prostoru, Jaromír spěchal se vzrůstající dychtivostí za ní, vedla jej, až vklouzla do obrazárny pana Děkanovského a vstoupila do plochy obrazů, rozplývajíc se v několik podob a podělujíc všechny štědře z nevyčerpatelného pokladu vděků svých —

Jaromír stál opět před kresbami neznámého mistra, vpíjel se planoucím zrakem do nich a duše jeho ssála z nich, jak z bezedného křišťálového zdroje rozkoše.

Očarovaly ho.

Pan Děkanovský nechal ho ve své galerii nevyrušovaného; byl moudrý obchodník, jenž nebránil žádnému kupci, aby se mu do zboží zamiloval.

Mysli Jaromírovy zmocnila se zajímavost hádanky. Čím hloub vnikal do klenotnice půvabů obdivované dívky, tím hlasitěji ozývaly se struny jeho srdce známými zvuky, jakoby opakovaly jakous povědomou, začarovanou v nich melodii, která v nich jen dřímala, nyní v plný jásavý souzvuk se probouzejíc.

Záhada sklonila Rejnburkovu hlavu. Přemítal, odkud zná tuto dívku, kterou nikdy nespatřil! Či spatřil? Kde? Kdy? Ve skutečnosti, v snech, v zlatém stánku fantasie? Či mámila ho pouze upomínka na ztracenou ženu, která v mnohém, přemnohém novému zjevu se podobala? Či slučovala jeho paměť několik známých obrazů v jediný, shrnujíc v něm všechny roztroušené přednosti?

Pocit, jakoby nový ženský zjev ode dávna znal, nebyl Jaromírovi úplně cizím. Ale vždy až posud ozval se matně, kuse; nejmocněji před lety, když setkal se s oželenou svou ženou. Z pravidla pak nedostával se některý akkord nebo většina, vždy bylo co doplňovati, přibásniti. Tentokráte však nescházel ani rys ani vlásek. Neznámá dívka vynořila se

před ním jako dokonalé vtělení obrazu, jenž dávno a dávno do duše jeho vložen. Rouška s něho stržena, svatyně otevřena, neznámá vstupovala do ní, — ne, nevstupovala, byla již v ní. Od které doby? Kterak vloudila se mu do srdce?

Marné napínání paměti. Tento div ležel mimo dosah její moci.

Jediného byl si Jaromír za krátko jist. Símě neznámého původu pojednou klíčilo, rozprostíralo svěží letorosty jeho vnitrem, pučelo v květ, naplňovalo ho vůní, slastí a tužbami.

Vracel se k ní v kruzích stále těsnějších a kratších, snil, horoval a dychtil, až vblouznil se do vášnivé touhy, která jej opět a opět před obraz její vábila.

Pan Děkanovský nevyzradil ničeho. Vyvinutým svým instinktem obchodní ostražitosti vycítil všechny léčky, jež mu Rejnburk kladl a vyhnul se jim.

Za svých častých návštěv u obchodníka přistihl jedenkráte portýra hraběnky Sobkové spolu se sluhou Děkanovského v průjezdě. Odskočili od sebe, uleknutý sluha ztratil se v pozadí a portýr uctivě pozdraviv, opustil dům za Jaromírem.

„Neslyšíte ničeho o baronu Střelovi?“ obrátil se Rejnburk bezděčně, podléhaje přání, za jehož vyjádření tímto spůsobem se styděl.

„Včera právě dostalo se mi od pana barona nového rozkazu, abych vypátral stůj co stůj původ — vaše milost ráčí již věděti —“

„Ano, — rozpomínám se. Pan baron jest tedy netrpěliv?“

„Nadmíru! Zlobí se na mne, ukládá mi, abych nešetřil, — a račte býti ubezpečen milosti, že činím věru seč jsem. Nešetřím, přemlouvám, vyzvídám, slídím sám v krámě a okolo pana Děkanovského. Jeho sluha jest k ničemu. Povídá, že pan Děkanovský vyjíždí si pro ty obrazy do neznámého místa. Navedl jsem ho, aby si všímal beden, vždyť železniční nálepky vypravují zřejmě odkud! Jemu, hlupákovi, dříve nic podobného nenapadlo! Slíbil mi, že proštárá sklad beden, není s to upamatovati se určitě na tu kterou, leč doufá, že ji po bedlivé prohlídce vypátrá. Na takovou bedlivou prohlídku není arci vždy příležitosti, neboť pan Děkanovský má jemný čich a větří prý hned —“

„Dobrá, dobrá,“ odbýval Jaromír, odpovědí trpce sklamaný a zároveň svým popudem k této otázce hluboko zahanbený. Na vrch připojil si k těmto dvěma nemilým pocitům třetí, žárlivost, ba hněv na Střelu.

Ne, horoucí dech tohoto vilníka nesmí zprzniti zlatou tvář a velebnou ryzí krásu zbožňované neznámé, její obraz nesmí propadnouti zhanobení v chlipných snech starého roué. A cesta od obrazu ke vzoru musí mu býti na vždy zatarasena!

O Weislovi nepřipouštěl si Jaromír tolik obav. Tuto hamižnou duši lze ukliditi malým přeplacením, po případě odkopnutím jakéhokoli spůsobu. Soka takového vyhazoval Rejnburk napřed ze svého počtu —

Zarazil se.

Nikoli proto, že durdil se na Střelu přílišně, vykládaje mu z řevnivosti za smrtelný hřích pocity přirozené a pouze odstínem nebo formulováním u rozličných lidí rozdílné. Byl již tou měrou opanován náruživou sympathií k neznámé, že nedovedl ani volnost a práva svých

bližních respektovati. Osobil si je sám, všechna, výlučně, na obrazy i na dívku.

Zarazil se, zavadiv na baživém svém rozběhu o pojem počtů, z něhož vytryskla nedozírná řada suchých, šklebivých cifer.

Nedozírná? Čtyři tisíce. Směšná cena za obrazy, jichž hodnota byla nevystižná. Pouhá fatka za svět vnad!

A tuto komickou, žebráckou špetku halířů neměl Jaromír. Neměl, nechť obracel svou bilanci na rub i na líc. Vládl toliko běžnými příjmy, jež stačily právě pouze na slušnou existenci; v jejích mezích nebylo místečka na úspory. Prodej všeho zbytečného, všeho, čeho se zříci dovedl, nevynesl by ani vzdáleně tolik. Značným dluhem nemohl se obtížiti, neznal ani žádného, jejž by si troufal požádati. Statků neměl, příbuzných neměl —

Teta!

Nemožno! Hrozno pomysliti na bezpečné pokořující odmítnutí —!

Naivní myšlénka —!

Arciť i pokusy dosti beznadějné zdařily se již někdy —

Kdyby jí bylo vše náležitě vyloženo, s mírumilovným sebezapřením, na němž v tomto zvláštním případě nic nebylo nečestného —

Kdož ví?

Desetkráte usedl ku psaní a desetkráte odhodil péro, prchaje před nebezpečím nového, krutého ponížení nelitostnou tetou.

A čas ubíhal — ubíhal —

Schylovalo se na třetí týden, když přistihl Rejnburk své péro poznovu na závěrce listu určeného tetě. Zas již? Ovšem, — vždyť — nebylo jiné rady, jiné pomoci!

Přečetl si jej bedlivě, než rozhodl se naposled, odeslati jej.

Četl:

„Vážená tetinko! Dovoluji si prositi Vás uctivě, byste laskavě vzala na vědomí, že některého z nejblíže příštích dnů zavítám na Čermnou, abych se potěšil opět jedenkráte se svými robátky. Neviděl jsem je plného čtvrt roku, nekonečně dlouho pro krátkou jejich paměť, která ve včerejším dni tkví a zítra vadne. Trnu strachem, zdali na mne nezapomněly — —

Promiňte dobrotivě, vysoce ctěná tetinko! Obtěžuji Vás dětinským způsobem, ač znám vůli Vaši. Vyhovuji také Vašemu příkazu, oznamuje zároveň s tímto listem své matce na Újezd svoji návštěvu mých dětí.

Dopouštěje se tentokráte výjimky a obtěžuje Vás, velevážená tetinko, současným listem, činím tak z vedlejší příčiny.

Osmělím se totiž, vyprositi si po svém příchodu na kratinko Vaše milostivé slyšení, abych Vám přednesl žádost, zachrániti vzácné dílo umělecké naší zemi a vytrhnouti je z nekalých rukou. Nebudu se prozatím o věci šířiti. Známť svoji vzácnou tetinku, vím, kterak jedná vždy přesně dle zásady „noblesse oblige“ a jsem jist, že bych se na ní prohřešil, kdybych jí chtěl ztajiti příležitost ke skutku dobrému a velkému; k činu, hodnému dámy osvícené a ušlechtilé.

Dovolte, abych skončil. Obávám se, že by mne moje přísná tetinka vinila z pochlebnictví ve věci přirozené.

Vaše ruce, milostivá tetinko, líbá v oddanosti vděčný

Váš synovec Jaromír."

Mladý muž přečetl si z opatrnosti své psaní pouze jedenkráte, jsa si vědom, že v druhém čtení byl by objevil místa, ke korektuře nutně vybízející, ve třetí prohlídce nezbytnou potřebu změniti celý koncept, styl i obsah, a po čtvrtém čtení sto čirých nemožností, odeslati zlé tetě prosebný dopis.

Zapečetiv a nadepsav rychle list vypravil jej s takým spěchem, jako by chtěl vyváznouti rychle z nebezpečí, zadržeti vystřelený šíp, jenž snadno mohl raniti střelce samého.

Vyslal jej na zdař bůh. A po té soužil se teprve pochybnostmi. Aby jim unikl, vypravil se takměř v zápětí za psaním na cestu.

Po čtyřhodinné jízdě dráhou a tříhodinném trmácení po silnici za poledního vedra teplého krásného dne počátkem června, přibyl v najatém povoze před vrata rozsáhlého čtverce hospodářských budov.

Těžké vrátně ve vysoké, ozdobným štítem překlenuté bráně vrzaly a skřípaly, a neúhledný zaprášený kočárek vbatolil se na ohromný dvůr. Velkolepé dlouhé řady stájí, stodol a špýcharů s nesčetnými na pohled okny a dveřmi objímaly prostranství, z jehož plochy čněly obrovité kolny, pod nimiž leskly a černaly se hospodářské stroje, řadily se šiky nesmírného počtu vozů, kárek, pluhů a podobného náčiní polního. Všechno jediná čistota, pořádek, úpravnost, jako upjatá do střízlivosti tvarů přímočarných a do jasna žluti, běle, světlé červeni. Svým spůsobem krásný a imposantní komplex budov byl stylem starý, barokový, leč vzorně udržovaný, omítnutý, obílený, dokonalým krytem opatřený. A celému tomuto ústřednímu ohnisku velikého statku vévodil hmotný, vysoký dům na pravo od brány, polo tvrz, polo zámeček s mansardovou střechou a otevřenými do dvora galeriemi.

Kdesi v pozadí hučel a lomozil parní stroj, dupot a řihot zněl z konířen, před nimiž se kmitali čeledínové se zástěrami a vyhrnutými rukávy, bučení a supění ozývalo se řadou kravínů, obsluhovaných podkasanými děvečkami, po střechách si vykračovali pávi, po dvoře krocani, perličky, slepice, holubi a všichni ti pernatí a chlupatí tvorové, kteří tvoří souhrn veliké kolonie užitečných zvířat na panském dvorci.

Vrčiví psi v budkách za vraty okřiknuti vrátným, jenž byl s radostnou ochotou přijíždějícímu kočárku otevřel. Starý muž smekl uctivě před Jaromírem a snažil se políbiti mu ruku.

Rejnburk zabránil tomu. Seskočiv hbitě s vozu tázal se vrátného po tetě Sofii.

Starý muž ukázal čepicí stranou na galerii, s níž kryté schody na dvůr sbíhaly.

Pod schody a pod brlením galerie hemžilo se slepic, kvočen, kuřat, skupených kolem krásných, velikých kohoutů. A všechna ta drůbež hltala zob, sesypaný s výšky, s galerie.

Poděkovav úřadnictvu, jehož hlavy v oknech přízemku poklonami se kmitaly, a podav ruku řiditeli panství, letnému, objemnému pánovi, kterýž byl z úřadovny pospíšil a na prahu domu potomka bývalých držitelů statku vítal, pokročil mladý muž hloub do dvorce, mezi drůbež.

Pozvednuv svých očí spatřil na galerii nad posledním stupněm schodů starou dámu v prostém domácím obleku, s popelavým čepečkem na hlavě a těžkým svazkem klíčů v lesklém ocelovém závěru na řemeni, jímž byla opásána.

Seděla na nízké stoličce, kterouž ani fantasie ve skromnosti přebujná nemohla považovati za taburet. Její šedivá hlava s výrazným osmáhlým obličejem, plným ostrých rysů a vrásek, skláněla se nad klínem, v němž kostnaté, útlé ruce malou slípku hladily. Mazlila se s drobným zvířátkem, domlouvala mu konejšivě a zvedajíc jeho hlavinku ptala se ho, co mu chybí. Vše v něžnosti až dojemné. Prohlížela slípku, otevřela jí zobák a přesvědčivši se o povaze nemoci i ujistivši svého mazlíka, že mu neublíží, strhla kuřeti obratně s jazyka tipec, natřela poraněné místo omastkem z talířku másla a stulila operované zvíře znova v náručí, radostně brzké pozdravení mu slibujíc.

Jaromír z Rejnburka váhal. Jednak rozpakoval se vyrušiti tetu z milého zaměstnání, jednak byl výjevem tím stržen do proudu myšlenek o útlocitu starých panen k zvířatům, jenž bývá provázen jizlivým až nepřátelstvím ke všemu, co člověk se zove. Omlouval však tetu Žofii. Duše sklamaná lidmi, byť i domněle, uchýlí se s pudem lásky mezi němou tvář. Vždyť milovati musí jedenkaždý z nás, cokoli; a kdyby vše nenáviděl, nalezne vždy mezi nebem a zemí předmět, jejž obmyslí svou přízní, kteráž ukojí přirozenou lačnost jeho po útěše a rozkoši v štědrém marnotratnictví překypujícího citu.

Slečna Žofie z Rejnburka ukončila meditace synovcovy. Ucítivši jeho pohled na svém temeni vztýčila hlavu a upřela naň velké, sivé, jak ocelové oči. Přeslechla vjezd kočárku, nebo nepovšimla si hrkotání povozu, jenž za rohem před vchodem ku kancelářům správy byl stanul. Ale na jejím líci neobjevil se ani záchvěv překvapení, když se pojednou tváří v tvář Jaromírovi spatřila. Její suchý, ve vráskách ztrnulý obličej oděl se obvyklým výrazem klidného sebevědomí a chladné nepřístupnosti. Odložila slípku pozorně do koše vedle sebe, vzchopila se a kynula nedbale synovci, odvetou za jeho úklonu i pozváním, aby se obtěžoval nahoru k ní.

Vyslechla netečně slova zdvořilého pozdravu, přijala jako automat uctivé políbení ruky a uvedla hosta do velikého pokoje, svého salonu, obydlí, hovorny a kanceláře zároveň.

Jaromír ocitl se na velitelský pokyn své němé tety na tvrdé, starodávné židli vedle obrovského dubového stolu, pokrytého svazky účtů a spisů, mezi nimiž povalovaly se pytlíčky semen, kusy rud, svitky kreseb a příručné knihy.

Slečna Žofie usadila se zvolna jako kněžna ve vysokém, otřeném křesle, jehož tmavý, kožený lenoch skytal vhodné pozadí zajímavé hlavě staré dámy.

„Přijel jsi navštíviti své děti,“ promluvila teta pokojně. „Rozumím tomu. A kdybych měla práva všímati si s interessem tvého po-

činání, řekla bych ti, že rodičové prospějí sobě a dětem, když pečují o častější vzájemné styky. Mais, que m'importe? Víš, co činíš. Jsem-li dobře zpravena, daří se tvým dětem hezky. Sděluji ti to napřed, abych ti potvrdila zprávy patera Maxima i guvernantky. Pakli se nemýlím, korespondueš s nimi. Oznámil jsi mně docela zbytečně svou návštěvu. Na omluvu přivěsil jsi několik frází, kterým nerozumím. Jak ti povědomo, nenávidím polovičaté řeči a okolky. Pověz mi stručně a věcně, s čím jsi sobě z nenadání na tetu Žofii vzpomněl."

Mladý muž poděkoval nejprve za utěšené zprávy o dětech a jal se po té vypravovati o svém nálezu drahocenných kreseb u Děkanovského. S účelným násilím přemohl své nadšení, své pohnutí a nutil se do přesného, věcně přesvědčivého výkladu. Vysvětlil tetě, že běží o záchranu vzácného pokladu uměleckého před záhubou, před padnutím do spárů buď vilného roué, jenž by je znesvětil a v kalu dráždidel své necudné fantasie pochoval, nebo do špinavých drápů sprostého spekulanta, kterýž je po vetešnicku rozházeti, zašantročiti, do ciziny zavléci usiloval.

„Tedy jako dohazovač obrazů jsi mne navštívil?" mínila s krutou, ledovou ironií slečna z Rejnburka. „Nu, budiž, tvé zaměstnání zavádí tě k podobným konsekvencím. Kdybys přišel jako dohazovač krmného dobytka, nalezl bys vděčnější posluchačku. Obrazy! Co s nimi? Uvádíš mi tento přepych po dlouhých a dlouhých letech na mysl. Rozhlížím se po svém pokoji. Několik rodinných podobizen, srostly již se stěnami a se mnou, ani mi nepřipadne nikdy, že jsou uměleckými díly. Ty teprv mne na to upozorňuješ. Tam staré vyobrazení Újezda, zámku Čermenského a jiných architektur ze statků Rejnburských. Za mnou v ložnici Ukřižovaný, prastará zpuchřelá řezba, posvěcená tisícerými modlitbami, které se k ní již nesly; černá Madonna v byzantinském skládacím oltáříku i obraz mé patronky; portret můj a tvého nebožtíka otce z dětských let —. Více nemám. A tato obrazárna mi stačí úplně. Nerozmnožím ji."

„Nevyjádřil jsem se snad dosti jasně —"

„O, vyjádřil. Kdybys mluvil o posvátných výjevech, rozmyslila bych se ještě. Naléhají na mne, abych jako patronka učinila něco pro některé kostely mého patronatu. Možno, že bych si opatřila skizzy, aby podle nich — horuješ, kterak jsou mistrovské — byly pořízeny někým kloudné obrazy. Někým! Hleďme, jak by se mi hodily. Mezi mými nájemníky jest malíř, dluhuje mi činži, nevím, zdali v exekuci na něm co dobudu — a tu by si mohl dluh odmalovati! Škoda, přeškoda! Z tvého sdělení jest jasno, že běží o profanní kresby, obsahu snad až bujného. Nemám pro ně místa. Nekoupím nic."

„Přesvědčujete mne, drahá tetinko, o nejasnosti mé předešlé prosby. Nevím a neptám se, jakou potřebu byste se získanými obrazy učinila. Ale jsem jist, že byly by v hodných rukou. Doporučuji je k zakoupení urozené, vysokomyslné dámě, poněvadž neznám nad ni kupce důstojnějšího. Hledám osobnost, která by vzala pod svou ochranu součást ohroženého majetku národního, duševní statek, jehož veliká vnitřní hodnota rozmnoží lesk vašeho panství a bude se skvíti na něm jako na

žulovém piedestalu vysoko nad nízkým proudem všednosti vám ke cti a nám k užitku."

„Žasnu, hochu. Buď je veliká nouze o mecenáše, anebo roznécuješ se sám jediný pro věci, o něž nikdo nedbá. Buď jak buď, nejde mi na rozum, proč právě já byla bych povinna usilovati o dekorační trety? Kterak jsi připadl na myšlenku, vyrušovati prosaickou, střízlivou venkovskou zemanku z hospodářských myšlenek a sváděti ji na pole, jemuž se dávno již odcizila? Jsem přítelkyní dělby práce. V aristokracii máme přemnoho mrhačů a nedbalců a pramálo hospodářů. Počítám se k těmto. A přidržuji se houževnatě svých zásad. Obrať se k oněm a zajisté snadno nalezneš mezi nimi spřízněné duše, jaké bys marně na Čermné hledal. Ve sportu není mezi šlechtou o tisícovku nouze, a skupování obrazů jest sport jako zakládání koníren a dostihy o přízeň lecjakých ženštin, které se vyznamenávají tím, že své punčochy na jevišti ukazují."

„Tetinko, tetinko, vy mi pořáde nechcete rozuměti! Ukládáte mi, abych se před vámi blýskal provedením důkazu odvěké platnosti činitelů krásna i dobra v životě veřejném a soukromém —"

„Ó — ó — prosím," bránila se slečna Žofie z Rejnburka. „Nežádám od tebe nikterak poučení. Jsem dosti stará i rozumná. Vidím zřetelně, že náš věk jest brutalní. Kdo v něm chce obstáti, musí sobě osvojiti jeho manýru. I ta přechválená humanita devatenáctého století vyplývá ze zdivočení jednotlivců. Veliká dobročinnost individualní vyhynula, jest svalena na obec. Zapínáme své kapsy a posýláme mendikanty do útulny, poněvadž na ni krejcar připlácíme. A umění jak známo také mendikuje. Uspořádej k svému účelu nějakou sbírku nebo merendy, šplhání o závod s cervelátovými cenami, plesy, a bude ti pomoženo. Lidé sice nebudou věděti, proč ti pomáhají, ale užijí švandy, budou se nositi na odiv sobě na vzájem a spatří svá jmena v novinách. Tímto způsobem sezeneš si hravě potřebný peníz. Apropos — mnoho-li žádáš?"

„Nejméně čtyři tisíce."

„Čtyři tisíce. Hm," usmála se neuprosná dáma. „Právě tuto sumičku bych potřebovala na zakoupení dvaceti korců polí k arondování pozemků kolem dvora Šestajovského; týž peníz na rekonstrukci mostu pod Čermnou; neméně na melioraci některých lučin; rovné čtyři tisíce na rozmnožení parku hospodářských strojů; na zákup stáda dobrých kravek; na nutné opravy hradu Újezda; několikrát čtyři tisíce do železáren ve Lhotce; a právě si vzpomínám, že včera na mně vynucoval lesmistr okolo čtyř tisíc na nezbytné zlepšení části lesního hospodářství. A nemám je, lámu si hlavu, kde vyrvati čtyři tisíce z ustáleného rozpočtu. Vidíš, hochu, že nemám ani na potřebné, neřku-li na zbyt. — Tuším, že naše rozmluva o malichernosti trvala dosti dlouho. Jsi hotov?"

„Nejsem. Nemohu se spřáteliti s myšlenkou, že by hrdá aristokratka plného a ryzího jádra mohla mne odbyti zhola s prosbou, jíž právě šlechtic nejsnáze porozumí a rád vyhoví. Tímto porozuměním, tímto sebevědomým konáním vznešených povinností liší se šlechta od velkého davu. Bylo by směšno připomínati slečně z Rejnburka povolání aristokracie, která vznáší se nad lidem, aby mu byla záštitou, vzorem, vůdcem, světlem, aby klenula a podpírala nad ním duhu spásy, po níž

vedou geniové svůj národ ke skvělým výšinám osvěty a duchovního blaha."

„Envolé ce temps-là," oddývala tvrdošíjná teta. „Bourgeosie uchvátila naše práva, nechť se bourgeosie zmocní rovněž i našich povinností. L'aristocratie se recueille, bylo mým heslem ode dávna. Pohříchu pouze mým. Přála bych si, aby zobecnělo, aby pokořená i odkopnutá šlechta odstoupila úplně z areny, aby se sbírala, tužila a vyčkávala, až přijde její čas. Přijde. Vždyť oligarchie řádí v nezřízené dravosti jako smršť, rve a strhuje vše po zemi v jediný sloup, který roste v babylonskou věž zloupeného majetku. A jedenkráte vzchopí se po vydrancované zemi otroci oligarchie a poštváni pouhým zvířecím hladem vrhnou se na věž, podvrátí ji, a všecka ta hanebná budova nynějšího pořádku zřítí se a bude pustou hromadou trosek na poušti, po které divoši vztekati se budou. Potom nastane čas, aby šlechta vystoupila z reservy a ujala se kormidla na zmítané lodi, na níž nebude plachet, nebude kapitána, nebude lodníků krom zuřivců, popuzených bývalou tyranií k šílenství. Ale obávám se, že potom aristokracie nebude."

Slečna Žofie z Rejnburka mluvila měkčeji, teskně.

„Sdílím úplně vaše obavy, tetinko. Není mi však jasno, proč by vám bránily v osvědčení prospěšné štědroty dnes, když ukládáte si, projeviti ji zítra na zahanbení a odčinění hříchů bourgeosie."

„Není ti jasno! Eh bien, toť byla vždycky moje nehoda. Nikdo mi nerozuměl. Ani tvůj otec, ač připjala jsem svoji všechnu bytost s vášnivou láskou k jeho existenci jako podřízený kořínek, aby jím ssál mízu, vyhledával prameny a přiváděl si posilu. Ký div, že jeho syn vzdálil se ode mne ještě dále. Jsem ti zlá, stará skoupá tetka, protivná od hlavy k patě. Mám bystré oči a citlivý sluch. Jsi slušný člověk — nu, Rejnburk — nedal jsi na sobě ničeho znáti, a přece vyzradilo mi slabounké škubnutí tvé hlavy, záchvěv dechu, kterak tě zarazil kravínový odeur v mém pokoji. Ano, touto voňavkou načichlo kolem mne vše. Svědčí mi, oblíbila jsem si ji. Sprostá teta, není-liž pravda? Bláhový! Či domníváš se, že zhýčkaná, choulostivá baronessa utekla z hedvábných podušek a z parfumu paláce do ovčínů a obula dřevěnky a vzala rýč a lopotila se v potu tváři a handrkovala se na jarmarce, odpírala si pohodlí a mlsky, a skrblí, mamoní, lichvaří beze studu a bez míry z pouhého podivínství? Nepřipadlo ti ještě nikdy na mysl, že mé ruce jsou drsné a rozpryskané proto, aby můj nástupce mohl hladiti tvář své paní aksamitovou ručkou pod vyzlacenými klenbami? Že z mé lakoty vytryskne pramen jeho štědrosti? Že krmím a ošetřuji slepice, aby na jeho stole hojnost vybrané drůbeže ve stříbrných mísách nikdy nechyběla? Že dobývám a hromadím železo, aby si je ve zlato —"

Zaklepání na dvéře pokoje přerušilo výklad staré dámy, jejíž tváře byly se zbarvily ruměncem. Oči jí svítily, řeč plynula se rtů jako příval, jenž roztrhal hráze a řinul se pojednou uvolněný neodolatelně v před.

„Dále!" svolovala dáma, svraštivši čelo a odvrátivši se, jakoby se v duchu kárala za nevčasnou prostořekost.

Do pokoje vstoupil mladý, širokoplecí muž zavalité postavy, s plným, zarudlým obličejem a ryšavými licousy. Byl oděn polo po

městsku, polo po venkovsku. Vykračoval si jistě a hřmotně v jezdeckých botách. Cvrnkaje ostruhami, přitočil se k slečně z Rejnburka, políbil jí mlaskavě ruku a popřál hlučně po německu dobrého dne i zažití.

Teta Sofie odpověděla mu týmž nenuceným spůsobem, pohlížejíc na něho přátelsky, ano vlídně.

„Pan Eichelbauer,“ uváděla ho Jaromírovi. „Můj — eh, schází mi případný termin — jaksi druhý synovec, vnuk po švakrovi mého strýce Edvarda, tvého prastrýce, Jaromíre. Pan Eichelbauer, či krátce a dobře můj Seppl zařídil mi železárny na Lhotce a spravuje tam hutě.“

Páni se ujistili svého vzájemného potěšení ze cti, poznati se.

„Co mi přinášíš?“ obrátila se stará dáma nedočkavě, živě k svému Sepplovi.

„Zajíce v pytli, teto. Abys ho prohlédla!“

„Nový obchod?“

„Hm. Tak. A jaký! Z toho něco vyždímáme, je-li obsah takový, jako slupka. Byl u mne nějaký pan Weisl, vrchní prokurista první generalní evropsko-americké banky. Ústav ten se nám nabízí do komandity, chce nám ze Lhotky udělati druhé Kladno, jest ochoten fruktifikovati lesy na Újezdě, tvé polařství v Čermné a —“

„A proč pan Weisl nenavštívil mne?“ tázala se teta Sofie bystře.

„Šlo mu nejprve o hutě. Zná mne jako tvého generálního plnomocníka nad závody lhoteckými —“

„A znáš ty jej, Seppe?“

„Ne. Jak živ ani neviděl.“

„Za to já ho znám. Nu nic nevadí. Jak vidím, neseš si kalkuly a návrhy banky černé na bílém. Prostudujeme si je. Možno, že se smluvíme. A pak bude jistě z nás dvou někdo ošizen.“ Stará dáma smála se pod sebe, její oči jiskřily zlomyslným zážehem. „C'est le commerce! Sem s tím. — Ah, Jaromíre, ty tu posud sedíš? Nač to? Domluvili jsme. Nemám času a tobě odpadla všechna příčina, zdržovati se. Adieu!“

Nedopřála si ani pokdy, aby opětovala pozdrav synovcův. Sklánějíc dychtivou tvář nad papíry přijatými z rukou Eichelbauerových, vrtla jedva hlavou a nechala Jaromíra odejíti jako lhostejnou osobu, k níž nejsme zavázáni ani šetrností, ani prostou zdvořilostí.

Neměla času.

Pan Eichelbauer uklonil se odcházejícímu obřadně, cize, poněkud i těžkopádně a přitáhl si těsně k staré dámě židli.

Více Jaromír neviděl, neslyšel.

Naplněn hořkostí a studem, vyšel na dvůr.

„Co pravíte?“ vytrhl se, zaslechnuv podle sebe jakés broukání. Spatřil dvorského štolbu, an poklepává jezdeckému koni po hřbetě.

„Že to je pěkné zvíře, milostivý pane. Ale raději bych je neviděl! Čert je k nám pořáde nosí — —. Však vaše milost ví, co nás očekává. Milostivá slečna sice posud se nestrojí na poslední svou cestu, ale my již víme, čí asi budeme. Suď to bůh! Nu snad se toho ani nedočkám — přál bych si tak — —. A potom se v hrobě obrátím, poslušně, podle příkladu vašeho nebožtíka pana otce, milosti. On se jistě také obrátí. Býval mým plukovníkem. Sloužil jsem pod jeho komandem v Uhrách, u Solferina, ve Šlesviku a u Hradce. Vaše milost

neráčí mne ovšem znáti. Pocházím odtud z Čermné, můj tatík býval panským kočím a já si po vysloužení vyprosil rovněž panskou službu. Mám pod sebou konírny." — Prošedivělý, ač statný posud štolba ohlédl se a dodal tlumeným hlasem, ostražitě: „Kdyby vaše milost jedenkráte s nějakým rozkazem na mne vzpomenouti si ráčila, byl bych šťasten. Udělám pomyšlení. Posud nebylo mi možno, hnouti pro vaši milost rukou, — nu, prozatím vybírám vždycky dětičkám vaší milosti do kočáru nejlepší a nejspolehlivější koně. Milostivá slečna mi v tom nebrání, vždyť přirostly jí ti broučkové také k srdci. Loučila by se s nimi těžko, ať říká co chce —"

Zmínka o dětech vzpružila Jaromíra. Neposlouchaje dále věrného sluhu, spěchal zrovna přes dvůr k vrátkům ve vysoké zdi.

U dvířek stál vrátný s klíčem, očekávaje příchod Jaromírův. Zočiv jej, otevřel.

„Moje děvče bylo již na skoku, aby se rozběhlo do zámku se zprávou o příchodu vaší milosti," pravil, vpouštěje hostě. „Ale zadržel jsem je. Ať vaše milost překvapí své zlaté drobečky jak jsou, z nenadání, nepřipravené. Račtež se s nimi potěšiti, pane barone."

Jaromír poděkoval úsměvem oddanému starci a vkročil do parku.

Neohlížeje se ni v pravo, ni v levo, bral se spěchem a skokem nejkratší cestou k zámku vpřed. Byl štván svědomím, jež přistihlo jej při nebývalém, pozoruhodném poklesku. Jindy zajížděl přímo do zámku, vjížďíval do něho tryskem, skočil s vozu a neviděl, neslyšel ničeho kolem sebe. Odstrkuje vše, co mu překáželo, vylétl po schodech vzhůru k svým miláčkům a uchvátil je s jásotem a pláčem v náručí, líbal a laskal je, a po drahné chvíli teprve probral se z vytržení a povšiml si lidí a předmětů kolem sebe, rozeznával znenáhla vše, co prve přehledl a z cesty si odsmýkl —

A dnes? Dnes ponejprv zanedbával své sirotky, otálel ve dvoře, vyhledal si zbůhdarma nové pokoření, protivnou tetku ve zbytečné, mrzuté, napřed ztracené rozmluvě, poslouchal tlachy sluhů. Co se s ním událo? Ach, — ano — kresby, obrazy v galerii pana Děkanovského! Udělaly mu. — Krasavice v obrazech stínem svých vděků zachycená, vybavila se z mezí kontur opět, vedla Jaromírovi ruku, když psal návěští své tetě, sledovala ho na nádraží, vstoupila s ním do kupé, do kočárku, vedla jej čaromocnou ručkou do dvorce, vznášela se pořáde tiše, skromně nad ním, před ním, kolem něho. A tu prosvitly křovím žhoucí hvězdy jejích zraků slunečným třpytem, jehož jiskry zahřály a vznítily srdce a rozlily z něho žhavý proud všemi žilami; po cestě šustla letem ptáčete útlounká, cukrová nožinka, trhajíc za sebou dychtivý zrak a unikajíc mu zase v rozplynutí jak škádlivý přízrak; a chvílemi zarazil se osamělý chodec, aby umlčel na okamžik bouřlivou touhu po dětech a naslouchal milostnému šeptu, laškovnému smíchu a sladkým vzdechům, jimiž ozýval se jasný, rajský zjev, halící se v tom již zase závojem stříbrných mráčků vysoko na obloze — —

Jaromírem zachvěla zimnice střídavých, rozdílných, mocných dojmů a pocitů. Setřásl ji. Střechy zámku vystupovaly již nad stromovím a houštinou zakmitlo chvílemi okno neb sloupení pyšné, rozlehlé budovy, jejíž tvary v parkovém prospektu znenáhla se množily a v celek slučovaly.

Mladý muž zrychlil opětně krok a zabočiv z cesty, stál pojednou před rozsáhlým zahradním parterrem, položeným ve spůsobě ohromného koberce před mohutnou budovu zámeckou; velké, prosté, přímé tvary zámku, zbudovaného v antikisujícím spůsobu v počátku našeho století, vystupovaly v pozadí přiměřeného volného prostranství velebně i klidně, skytajíce vděčný pohled.

Leč Jaromír nepopřál si na ocenění vkusu zahradníkova neb slohu zámecké budovy ani okamžiku. Jeho zrak mihl se po kolonádách a oknech budovy jak ostříž a zalétl pod markýzu v přízemku pravého křídla do skupiny žen, vyhledal si v ní malou postavu chlapce i bílý houpací koš. A za očima nesly jej nohy úprkem k nalezeným.

Mezi ženštinami povstal šum i rej, vzchopily se, gouvernantka snesla hošíka se židle od stolu, na němž bylo učivo rozloženo a posýlala dítě otci vstříc.

Ale sličný, bílý, z velikých očí jasně na svět hledící hošík nechvátal. Pokročil váhavě příchozímu v ústrety, sklonil rozpačitě hlavinku a vyčkal až Jaromír uchvátil jej svými pažemi. Dal se zvednouti, líbati a kochati, odpovídaje šeptem a v nesnázích; položil své skráně na rámě Jaromírovo, a z dobrých, blankytných očí zírala jeho plachá, dětinná dušinka, zpytujíc výraz tváře otcovy.

Mladý muž chvěl se, svíraje v náručí dítě, jež neplesalo v shledání. Teprve znenáhla jasnila se hošíkova tvářinka, stín ostychu vytrácel se z ní jako mráček, jímž probíral se úsměv dětské lásky jak paprslek jarního slunce. A otec uvítal úsměv svého dítěte s jásotem, vlíbal mu zaň do líčka vášnivě horoucí dík, a rozradován, usmířen a upokojen pospíšil ku kolébce, záslonami obestřené.

„Slečna Milada dříme svůj odpolední spánek," vysvětlovala bonna, odhrnujíc pozorně clonu, pod níž objevila se hlavička drobného, buclatého andílka, odpočívající v pevném snu nevinnosti na měkkých poduškách.

Jaromír sklonil se k němu a v násilném i posvátném sebezapření odvážil se vdechnouti toliko lehýnký polibek na luznou ručinku spícího dítka.

„Vidím panu baronovi výtku v teskných očích," promluvila vychovatelka, když mladý muž ke stolu se vrátil a v něžném kochání s hošíkem na klíně usedl. „Račtež míti Zdeňka dobrotivě omluvena. Dětská mysl zná jen přítomnost a paměť její sahá jedva za včerejší den."

„Zajisté," svědčil Rejnburk na upokojení vychovatelky. „Vina jest na mé straně. Mohu se zřídka kdy odprázdniti, a děti ztrácejí mne vzdáleného z paměti. Věřte, že se bezmála bojím procitnutí mé maličké Milady. Z jejího skrovňoučkého obzůrku vymizel jsem snad jako dávný, mlhavý zjev. Ale ty, Zdeňku, jsi již pětiletý mudrc, a mohl bys pěkně svého tatínka veseleji uvítati. Což pak se mne, mé zlaté dítě, bojíš?"

Hošík zavrtěl hlavou a v nových nesnázích upřel oči na vychovatelku.

„Nebojí ovšem, ale ctí otce," vykládala gouvernantka. „Pan baron vyžádal si od nás již několikráte, abychom nepoužívaly hrozby otcovským hněvem za strašáka. Šetříme vašeho přání, pane barone. Přes to však nemůžeme opominouti, abychom nepřipomínaly Zdeňkovi otcovu autoritu

a nepoužívaly naděje na otcovu pochvalu neb obavy před otcovskou nelibostí za prostředek vychovatelský.“

„A tak proměňuji se v dětské mysli v biřice nebo aspoň v přísného mentora, jenž stojí v pozadí, připraven na pokyn, aby svou metlou ve vychování hošíka zasáhl,“ zasteskl si mladý muž po francouzsku. „Činíte dobře, slečno, můj rozum vám dává za pravdu. Mé srdce však přece pojímá lítost. Trpíme tím já i děti. Bude nezbytno, abych si je co nejdříve odvezl z Čermné... Odcizily by se mi úplně —“

„Nechte nám je dobrotivě aspoň přes leto, milostivý pane,“ vmísila se do hovoru obstárlá kastelánová, předstoupivši s rukama sepjatýma. „Dítky by šly s vaší milostí jak do vyhnanství. Loučení s Čermnou utrhlo by jim srdce, a nám též. Račte se u nich pozdržeti, připoutati si je z nenáhla a odvyknouti je nám a milostivé slečně. Vždyť tetinka vaší milosti nedala by je také, šetří a hýčká si je jak oko v hlavě a svede učiněné zázraky s nimi, když jim někdy pohrozí: Že vás pošlu k tatínkovi do Prahy!“

Jaromír svěsil hlavu a ztajil hluboký vzdech v dlouhém polibku, jejž vtiskl svému hošíkovi na čelo.

Vychovatelka, zjevně s neprozřetelnou kastelánkou nespokojená, svedla hovor na pokroky svého svěřence v učení. Přednášela roztržitým uším. Mladému muži neposkytovala ani suma prostudovaných stránek v slabikáři ani aritmetické triumfy synáčkovy ve sčítání a odčítání dostatečné náhrady za umořovanou náklonnost ubohých dětí k ubohému otci — —

Kolébkový koš opodál hnul se, záclony se rozhoupaly a mezi nimi vynořila se zlatovlasá, růžolící hlavinka rozkošného dítěte. Jeho plné tvářinky byly jediným úsměvem, jeho veliké, skvoucí modré oči pouhé nevinné čtveráctví. Utkvěly udivené, pátravé na Jaromírovi.

Přiskočil k dcerušce, poklekl u kolébky, ovinul rámě kolem bělostného, hebounkého děcka, jehož boubelaté ručinky vztahovaly se po bonně. Polo nedůvěřivě polo koketně prohlíželo si krásné robě svého otce, neodpovídalo ani k jeho lichocení ani k jeho něžným, třesoucím se otázkám. Seznamovalo se s ním poznovu, studovalo s tklivou naivitou rys jeho tvářnosti za rysem a dalo si zdráhavě celovati ručinky, čílko, maloulinké, sladké rtíky.

Z očí Rejnburkových vyhrkly slzy a jeho srdce svíralo se křečovitou bolestí. Žebral u svého dítěte o pohled poznání, o milost skrovné přízně — —

Malý Zdeněk ulekl se pláče otcova. A co nezmohly ani prosby Jaromírovy, ani domluvy bonny a vychovatelky, dovedla hněvivá pobídka malého bratra.

„Tati!“ přihlásila se dceruška lichotivě a vyzývavě k otci, jako by se jí bylo rozbřesklo. A spásné slůvko z ústeček robátka dotklo se mladého muže jak čarovný prut. Objal upejpavou dívčinku, vznesl ji do výše, tančil s ní, líbal ji, stulil ji se Zdeňkem zároveň ve své náručí —

Všemohoucnost dětského půvabu podrobila si Rejnburka úplně. Zapomněl na vše kolem sebe, na utrpené příkoří, své práce, ctižádost i tužby svého dychtivého srdce a pohroužil se všecek do slastného víru nenasytné, blaživé péče o své malé, roztomilé miláčky, zapředl se ve-

škerou svou bytostí do čistého, rajského světa jejich nevinných názorů a hravých snah. V dík ovíjely se útlá dětská raménka kolem jeho šíje a skláněly ji pod své jho snáze nežli paže Samsonovy, snímajíce s beder otcových zároveň břímě všech povinných i dobrovolných starostí. Což bylo veliké lidstvo s propastí svých běd, výšinou svých rozmachů proti těmto maličkým! Ničím, pouští, ječivým a pěnivým mořem, jež burácí, kypí a tříští se kolem posvěceného ostrůvku, střeženého dvěma andílky, kteří nad srdcem otcovým jako geniové bděli, štědrýma ručkama do něho mír, boha, naděj a spásu vlévajíce. Nalezl sebe, důvěru a sílu. A duši Jaromírovu ovládla náruživá vůle, zachrániti si děti před odcizením, nevzdáti se jich, sloučiti se s nimi opět na všechen život.

Procitlá nedůvěra otcova spatřovala na Čermné všudež nástrahy a vyháněla ho. Vzkázav tetě stručné oznámení odejel s dětmi a jejich ošetřovatelkami jako procházkou k matce na nedaleký Újezd. A zdržel se na něm, těše se nadějí, že nevděčná dětská drůbež zapomene na egyptské hrnečky čermenské a ocítí se v lesích újezdských jako na etapě k nenáhlému přechodu do Prahy.

Slečna Sofie z Rejnburka vzala vzkaz Jaromírův s lhostejným pozvednutím hlavy na vědomí.

Byl jí právě ohlášen host. Vyhledávala si nějaký list ze svých papírů po stole. Teprve když jej nalezla i přečtla a před sebe jako substrat jednání dalšího položila, dostalo se ze skoupých, suchých rtů staré dámy služce dovolení, aby příchozího vpustila.

Do pokoje vešel vážnými, odměřenými kroky malý, scvrklý, letný muž. Vypínal úsilovně hlavu z bílého, polámaného límce, spjatého pod bradou mohutným uzlem starověké kravaty, pod níž svítily se zlaté knoflíčky v bílém, ač opět mnohonásobně zborceném náprsníku sváteční košile. Květovaná hedvábná vesta leskla se rozepjatým, dlouhým černým kabátem s úzkými rukávy a varhánkovými záhyby poletujících šosů. Pravice hostova svírala křečovitě hůl se stříbrným knoflíkem a levice žmolila rovněž křečovitě obnošenou prací rukavičku.

Pět kroků před Čermenskou paní stanul, postavil hůl, opřel se o ni a skláněje hlavu skončil boj svých nepoddajných plecí se vzpřimovanou šíjí.

„Mám čest se slečnou Sofií z Rejnburka?“ otázal se důstojně.

„Tak jest. A vy pane?“

„Nitka, radní královského svobodného města Chlumu.“

„Usedněte, pane radní. — Čeho si přejete?“

„Jsem vyslán k milostivé slečně z rady, abych si vyprosil odpověď k naší žádosti stran prodeje domu číslo popisní 907 se zahradou ve výměře 13 hektarů v Chlumu, kterýžto dům vám, vzácná slečno, náleží.“

„Odpověď — k — požádání —?“

„Prosím. K našemu požádání,“ pan Nitka vysoukal dlouhý svazek spisů z hlubin šosů svého kabátu a ozbrojiv zrak stříbrnými brejlemi, nahledl z pod svraštěného obočí bystře do papírů, „— k našemu požádání ze dne 17. května 1885 numero exhibiti 2643.“

Pohledl přes brejle vítězně na dámu.

„Papír, podepsaný chlumským purkmistrem nečitelného jména —“

„Mrkvička, doktor Mrkvička, emeritovaný justiciár knížete Kounice, nyní již na třicátý a pátý rok zasloužilý měšťan —“

„Dovolte mi domluviti,“ uťala stará slečna ochotný výklad radního, jenž svého purkmistra ctil. „Papír datovaný 17. května 1885 a číslovaný jednacím číslem 2643 leží přede mnou. Ale neobsahuje požádání, jak na základě mylných informací pravíte. Četla jsem v něm právě než jste vešel a nalezla jsem v něm pouhé vyzvání, téměř rozkaz. K mým ustáleným zvykům náleží, neodpovídati nezdvořilým lidem a nespouštěti se do jednání na základě cifry, o které nemůže býti řeči.“

„Račte prominouti. Neobratný konceptní úředník vás urazil. Rada za to nemůže. Rada podávala patnáct tisíc, tuším?“

„Ano. Neúplnou polovici skutečné hodnoty.“

„A vy neráčíte přijímati?“

„Ne.“

„Rada si to myslila. Když prošla čtrnáctidenní lhůta, kterou jsme vám, vzácná slečno, dali na rozmy — totiž, do které jsme si vyprosili odpověď, zasedla rada poznovu a usnesla se, že přidá. Po mém návrhu, milostivá. A rada řekla: Nač psát? Nejlépe dohodnouti se ústně. Pošleme radního Nitku k slečně. Já svolil a rada mi vydala plnou moc — prosím, račte nahlednouti.“

Pan Nitka vysoukal opětně své spisy, vyňal z nich pozorně arch a předložil jej.

„V pořádku,“ svědčila dáma. „O sumě, do které se smíte spustit, není v listině zmínky.“

„Ovšem, milostivá slečno. Obchod. K tomu zase mám zvláštní diskretní plnou moc od rady.“

„Vaše rada jest moudrá i opatrná. Hraje se zakrytými kartami. Já s otevřenými. Abychom netratili marně slov, povím vám ihned nejmenší sumu, o které můžeme jednati. Snad sleví, a snad i přirazím. Uvidíme. Prozatím vezmeme si za podklad smlouvání určitou cifru. Dvaatřicet tisíc.“

„Tři — cet — a — dva tisíce —!“ žasl pan Nitka.

„Právě tuto hodnotu representuje výnos mého domu v Chlumě.“

„Je-li možná?! Který blázen — ah, přesvědčíme se. Máme tu fassí,“ pan Nitka lovil opět spisy z kapes. „Ano, šestnáct set činže! A kdo — ach, starý zbrklý Gabriel Strzicius!“ odfoukl si chlumský radní líčeným podivem a překvapením. „A kde ten ztřeštěnec nabere tolik —? Vždyť Chlum o něm neví, žádný se ani nepamatuje na kousek pomalovaného plátna od něho! Toť jen v té staré čarodějnické kuchyni zlato vyváří —“

„Aj! Nu, je-li tomu tak, požádám sto, dvě stě tisíc, milion. Zlatonosný dům nedám za fatku,“ odbyla dáma úvahy páně Nitkovy o podivínském malíři.

„Žert, žert, milostivá slečno. Neračte se pohoršiti. Tedy šestnáct set brutto —“

„Netto, pane. Můj nájemník platí ze svého daně i správky —“

„Šíle —“

„Pane Nitko," zmařila Čermenská paní rozhodně novou přezdívku, již chlumský radní na důkaz přepjatosti požadavku slečnina Strziciovi udílel. „Zůstaňme u věci. Dáte? Nedáte?"

„Račtež dobrotivě svoliti," prosil zdvořileji pan Nitka, zaražený poněkud břitkým tónem staré dámy, „aby vyslanec a plnomocník rady chlumské vyložil, kterak tato rada o předmětu zamýšleného kupu soudí. Dnes odvádí z domu nahodilý nájemník tolik a tolik. Mnoho, rozhodně mnoho. My v radě také víme, zač na Chlumu domy bývají. Tento nájemník přestane zítra platiti, buď že nebude s to, anebo zemře. Co potom? Potom nenaleznete nikoho, kdo by dal polovici. Račte uvážiti, tam v té ztracené končině města, v slepé uličce, kde lišky dávají dobrou noc. Leč by se nalezl hostinský nějaký. A ten by ani nedal tolik. Vždyť by vše teprve musil od základů upravit! Zahradu prosekat, plyn zavést, kuželníky nastavět, dům probourat, aby v něm byla kloudná šenkovna, pořádná nějaká dupárna, beztohoť by mu tam nikdo nešel, krom služek a vojáků. Škoda slov! Zkrátka, najemníka není, kupce není. Jediným kupcem — važte si, milostivá slečno, zlaté příležitosti — jest chlumská obec. Rada vám poustku odkoupí, pro obecné dobro. Neračte zapomenouti: Pro obecné dobro! Zasluhujeme v péči o dobro obecné zajisté podpory. Ano! A co si s tím počneme, ráčíte se ptáti v duchu. Nic. Město uvalí na sebe vydání dvojí: Zaplatí vám pozemek a vystaví přes něj veřejnou cestu, novou komunikaci. Nic více. Toť vše. Nepatrnou náhradu nalezne v domě. Nevíme vlastně, co s ním. Doporučil jsem radě svou myšlenku. Rada ji přijala. Hraji také s odkrytými kartami, a povím tedy, k jakému užitku bychom starou, schátralou, bezúčelnou rachotu obrátili: Umístíme v ní druhý obecní dvůr, šatlavu a pohodného. K jinému se dům naprosto nehodí."

„Podivno. Nádherná residence předků mé rodiny — šatlavou a rasovnou. K takovému krásnému účelu nemohu dáti dům pod čtyřicet tisíc."

„Milostivá slečna se rozmyslí," počal jinak, měkčeji pan Nitka, vida, že volená methoda útoku na slečnu Rejnburkovou se neosvědčuje. „Já bych se ovšem nechoval jinak. Mluvím jako člověk, ze sebe, nikoli z rady. Jsme oba hospodáři, rozumíme si. A baronesa Žofie z Rejnburku jest rozhlášena jako vzorná, poctivá hospodyně. Proto jsem se osmělil, pojednati s vámi, nejmilostivější slečno, upřímně od srdce k srdci. Však se mi smálo v těle na boží požehnání po krásných pozemcích vaší milosti. Pravý ráj pozemský stkvěl se mi tu na pohled! Vše výtečně zděláno, dobytek jen jen nadělaný, — však choval jsem sám do nedávna uherské voly na krmení —"

Pan Nitka vlákal starou dámu chytrácky do osidel hospodářské rozmluvy, a teta Jaromírova následovala jej ochotně, rozehřála se, opustila znenáhla svou reservu i umíněnost, snášela se s panem Nitkou dobře, pokud —

Pokud vyslanec nezmínil se znovu o účelu svého poslání. Vrátil se k němu ponenáhlu, ruku v ruce s dámou, v krásné vzájemné shodě a v přívětivém rozmaru, jenž ladívá i skrblíky k ústupkům.

„Osmnáct tisíc," podával pan Nitka velkomyslně.

„Ani pomyšlení," odpírala slečna, upadajíc opět ve svou předešlou zatvrzelost.

„Devatenáct."

„Nemohu."

„Dvacet."

„Málo." A nepodala se nijakým rozumovým i citovým důvodům páně Nitkovým.

Vyslanec upustil několikráte hůl na podlahu, roztřepal i svoji rukavici a houpaje tímto symbolem i kotvou své důstojnosti, vztáhl obočí do výše a pokrčil ramenama.

„Lituji," želel, upíraje nevrlý pohled na rozhoupanou rukavici. „Zjednávám vždy rád obecnému prospěchu po dobrém průchodu. Po dobrém! Vždyť konečně veřejnému dobru bývají odklizeny překážky —"

„Jakže!" ozvala se příkře dáma. Její tvář ztrnula mžikem ve výrazu hrdosti a nezdolné vůle. Byla rázem aristokratkou, kteráž se byla prve na chvíli k panu Nitkovi snížila. „Pohrůžky? Vy mne chcete nutiti? Expropriací? Račte! Přeji vám mnoho štěstí."

„Prosím tisíckráte za odpuštění," napravoval vyslanec opětný chybný krok. „V radě byla sice také již řeč o vyvazení, — ale pouze akademicky. Obávám se toliko, že by milostivá slečna byla obtěžována peticemi, pamětními spisy, články v novinách od neobratných žurnalistů. A k čemu tento nátlak? Kdož poví slečně Žofii z Rejnburka něco nového? Kde máme koho, kdo by Čermenské paní přednesl důvod, který se v ní samé neozývá? Nu tedy! My spoleháme na porozumění, nejmilostivější slečno. Račtež mi ponechati naději, že se dohodneme!"

„Snad. Až zvýšíte nejprve přiměřeně své podání. Mimo to, kladu si pro případ za podmínku: Prodám vám holé zdi a holý pozemek. Inventář, sochy, obrazy zůstanou mně. Vy byste jich ani v šatlavě ani v pohodnici nemohli užíti, a já nahradím si jimi slevu, k jaké mne zřetel na prospěch vaší obce svádí."

„Díky, milostivá slečno," zaradoval se pan Nitka. Vzchopiv se, opřel se o hůl, založil ruku s rukavičkou na zádech a třepaje jí odměřeně ujišťoval: „Jménem rady našeho města přijímám podmínku stran inventáře. O větší podání budu sice míti v radě asi těžký boj —"

„Ah, nemluvte mi tak. Nejsem dítě. Rozparcelujete zahradu podél nové ulice v stavební místa, vy spekulanti, o to vám běží —"

Pan Nitka vytřeštil na dámu oči a udeřil se do čela.

„Převzácná slečno, vy ráčíte míti vnuknutí s hůry!" zvolal. „Ano, my podáme více, vždyť my stržíme za stavební místa! A tato idea nepřipadla v radě nikomu na rozum. Nikomu! A já si ji z Čermné přivezu, já ji navrhnu, provedu —"

Pan Nitka odešel z Čermné všecek rozjařen, jednak nadějí ve zdar svého poslání, jednak nedostižným zařízením dvorce, jímž ho dala slečna z Rejnburku provésti.

Po dvě hodiny třepala se rukavice pana radního po všech koutech a zarývala se jeho hůl do snopů a podněcovaly jeho vtipy řehtot děveček po kravínech i čeledínů pod kolnami.

A za čtyři dny došla na Čermnou od pana Nitky v přezdvořilém psaní a kudrlinkách těžkého stylu, obvyklého v maloměstských kance-

lářích, radostná zpráva o přistoupení rady Chlumské na sumu třiceti tisíc, jakožto základ jednání o kup domu č. p. 907 ve Chlumu s 13 hektary zahrady od slečny Žofie z Rejnburka.

Teta Jaromírova jala se teprv po té studovati opravdově tuto otázku. Zabrána v přehlídku listin a ve sbírání materialu pro svou kalkulaci, jejíž náčrtek pro zevrubné vypracování důchodnímu chystala, příkývla bezděčně služebné, kteráž hosta ohlašovala. Spřežení cifer uhánělo s myslí počítavé dámy dále a dále —

Slabý, tlumený vzdech dotkl se jejího sluchu. Pozvedla tázavě hlavu, a její zrak upoután v úžasu a obdivu na neznámé dívce, jako na světlém, nadlidském zjevení.

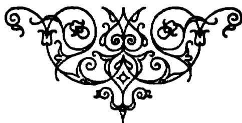
Čermenská paní vzchopila se zvolna. Tuhé rysy její tváře roztály a zasvitly vlídností jako teplem a žárem skvoucích očí dívky; přistoupila k neznámé s přívětivou, laskavou otázkou na rtech.

Neznámá sklonila před ctihodnou, vysokou dámou svoji půvabnou hlavinku hluboko a prstíky její ruček sloučily se v prosebném sepnutí.

„Ne tak, mé krásné dítě," pravila slečna z Rejnburku, kladouc lehce dlaň na třpytné, měkounké vlny hedvábného vlasu dívky. „Vy jste čistá a sličná jak princezna z pohádky. A věřte, že nesluší vám ani pokora ani úzkost — jste bledá — chvějete se, — vaše báječné oči vlhnou slzami —?! Moje dobrá, malá dušinko, co jest vám? Usedněte!" Slečna přivlekla křeslo, usadila naň pozorně dívku, hladila jí ruce a skráně, nazírala jí s láskyplnou účastí v oči. „Promluvte, dítě! Vy mi připomínáte, — ne, tof nemožno. Jsem vámi jak očarována, neznámá krásko, a uvěřím, že jste knížecím dítětem z pohádky, jestliže neotevřete svá ústečka a nepostěžujete si, co vás rmoutí. Svěřte se mi, a povězte, čím vám mohu pomoci, — kdo jste —?"

„Neračte mi vykládati ve zlé, milostivá slečno," žádala dívka tiše. „Až sem udržela mne odvaha, a teprve před vámi opanovala mne mdloba. Promiňte mé slabosti. Mé jméno jest Narcissa Strzycká."

(Pokračování.)

Výlet páně Broučkův do měsíce.

Cestopisné črty od **B. Rouska.**

III.

(Učená epištola s hvězdičkami a křížky. — Setkání s prvním měsíčanem. — I na měsíci jsou oslové. — Nový důkaz o nezbytné potřebě němčiny pro každého poněkud vzdělaného Čecha. — Rozmluva s měsíčním správním radou. — Meteór. — „Měsíční Listy“, „Hlas Měsíce“ a t. d. — Hôtel Copernicus. — Výňatek z měsíčního Bädekra. — Ještě jedna, bohdá poslední půtka s učenci.)

Mile překvapil autora dopis jednoho učence našeho, dopis, svědčící jasně, jak živé účastenství zpráva o fenomenálních objevech páně Broučkových vzbudila i v kruzích vědeckých.

Dovoluji sobě vložiti větší část epištoly té do svého cestopisu, zároveň však uznávám za potřebné prošpikovat ji řádně à la Bačkovský učenými a neučenými hvězdičkami a křížky.

Slovutný pane!

— — — — — — — — — — — — —

Jsem vskutku zvědav, co pan Brouček na tváři měsíce vše vyslídí. Kdybyste mu dal *) sestoupiti do nějaké kruhové pláně až na nejhlubší dno, mohl by tam s jistou pravděpodobností vědeckou (Schmied, Neison) nalézti v krytých místech studánky, nad kterými výpary stále tvořily by vlhké mlhavé ovzduší, v němž by panu domácímu o dlouhém a horkém dni měsíčním mohlo býti při úplné volnosti v toilettě zcela

*) Dopisovatel pokládá patrně — navzdor mému důraznému prohlášení v kapitole předešlé — páně Broučkovu cestu do měsíce za pouhý můj výmysl. Vůči této houževnaté nevěře nevím si jiné rady, než pozvati ho zdvořile, aby se vydal se mnou některé nedělní odpůldne k Würflovi na Hradčany, kde může pana Broučka osobně seznati a cestopis onen z jeho vlastních úst třebas až přes půlnoc poslouchati. Že pak ten cestopis není smyšlenka ani pana Broučka, dokazuje již samo vzezření pana domácího. Neboť vypadá skutečně „jako člověk, který spadl s měsíce“. Jeho obličej, již okrouhlým tvarem svým měsíci podobný, vydává totiž zvláštní záři, která jest patrně zachovaným dosud odleskem měsíčního světla. Není však nikterak stříbrná, snivě bledá, jak si obyčejně básníci lunný svit představují, nýbrž zahrává do ruda a fialova, což může býti učencům důležitým pokynem pro správný rozbor vidma měsíčného. Zvláštní jest, že odlesk ten nejintensivněji se jeví ve středu obličeje, na obtloustlém nose. Také ještě jinak okazují se na panu Broučkovi následky pobytu na měsíci. Nějaký čas po příchodu jeho do hostince nepozorueš na něm nic kromobyčejného; tu patrně jest si ještě jasně vědom, že mešká na zemi. Ale čím dále, tím hustěji vyskytují se známky, nasvědčující tomu, že se v mysli přenáší nazpět na lunu. Začíná zdvíhati ruce pomaleji a pomaleji, jakoby nabývaly měsíční váhy t. j. jakoby se stávaly šestkráte těžšími, beře sklenici opatrně, jakoby se bál, aby ji obyčejným uchopením nerozmáčkl nebo do stropu nevymrštil, vstává i sedá s velikou zdlouhavostí, ba i jazykem volněji pohybuje, jakoby i tento byl šestkráte těžší. Ba časem také začíná váznouti v řeči a zatrhuje do měsíčtiny. A při chůzi z hostince kolébá se a přešlapuje tak divně, že je patrno, kterak si mate dosud krok pozemský s chůzí, jakou vyžadovala rozdílná povaha měsíce.

příjemno. Tam nejspíš ještě*) mohl by se sejíti také s obyvatelem neb obyvatelkou měsíce, kteří by mohli býti nás 6krát řidší a slabší, aby přece při práci obdobné vykonali docela totéž jako my. Tam by mohl nalézti také měsíční květenu, vodou prosáklé, tmě zvyklé rostliny, jako daří se u nás v nejvlhčích roklinách skalných. Tam také by se mohl naučiti, co v Praze u Würfla a „u kohouta“ asi konsekventně zanedbával, totiž píti vodu.**) Tam by dále mohl nalézti příležitost k rozluštění otázky, nemá-li Avennarius přece pravdu, když tvrdí, že všechny tůně měsíce jsou toliko výtlačky po tělesech světových, která naň napadala a do něho se zabořila za dob, kdy býval ještě těstovitě měkký. Brouček mohl by konečně také zjistiti, odpovídá-li to pravdě, říkáme-li o luně, že jest chladná škvára.***) Ba, mohl by snad dokonce při prudkém výbuchu nějaké sopky dostati se šťastně na vyhozenou pumu, která by jej zase na zem donesla.†)

Na to jsem nejvíce zvědav, jak Brouček zase dostane se domů, neboť aby na měsíci byl zapomenut s neurčitým osudem sám a sám, to už není možno. Že by jej země zase přitáhla, jako původně měsíc učinil, to sotva se stane. Ale velice pěkná cesta návratu jest možna —††)

*) Ó té domýšlivosti učenců! Okoukali trochu měsíc svými chatrnými teleskopy, jimiž dovedou postřehnouti nejvýše takové měsíční útvary, které jsou alespoň míli dlouhé a 300 stop vysoké, rozeznali leda matné obrysy měsíčních hor, jež arci neopomenuli z čerstva pokřtíti svými nesmrtelnými jmeny, a již chtějí pravoplatně rozhodovati, že na měsíci není živých bytostí. Není prý tam vzduchu ani vody a bez těch nemůže prý vzniknouti a obstáti žádný ústrojný život. Avšak ani tím nedostatkem vody a vzduchu nejsou si zcela jisti — vedou mezi sebou o to zajímavé hádky a někteří tvrdí zcela vážně, že alespoň ve hlubinách měsíčních kraterů a kruhových plání, pak v dutinách sublunárních předpokládati lze přítomnost jakéhos ovzduší a jakési vláhy. A tam by učený můj dopisovatel milostivě „nejspíš ještě“ připustil nějaké živé tvory, nějaké obyvatele a obyvatelky (na tyto poslední arci nezapomněl, poněvadž je dosud svobodný)! Rád bych viděl obličeje všech těchto pánů, až při další četbě mého cestopisu budou jen jen klopýtati přes měsíčany a měsíčanky, kteří k vůli lunopiscům nikterak nezalezají do nějakých tmavých děr, nýbrž oněm navzdor vesele se prohánějí po celém povrchu měsíčném! Jak toto faktum srovnati s nedostatkem vzduchu na měsíci, tím ať si učenci lámou hlavy; vždyť je máme jen proto, aby nám takové záhady vysvětlovali.

**) Neslyšel jsem alespoň nikdy, že by p. Würfel nebo hostinský od kohouta zlotřile manipulovali s vodou.

***) Jaký lijavec otázek najednou! Aj, vida! Pan Brouček má se nechat vyslýchat jako ubohý examinand — Ó ne tak, velmožní pánové! Tentokrát sestupte hezky s hrdé kathedry a tiše poslouchejte poučení o věcech, o kterých jste dosud ve své naduté pavědě neměli ani nejmenšího zdání!

†) Jest viděti, že učený dopisovatel nevládne příliš bujnou fantasií. Nevzmohl se na jiné nápady, než jaké mu vnuknul Verne svou koulí dělového klubu a baron Prášil svou jízdou do pevnosti na letící pumě.

††) Ostýchám se podati nad čárou tu „velice pěknou cestu“ — tak báječně naivní jest návrh učeného dopisovatele. Würfel mohl by prý dostati tušení, že duše domněle mrtvého pana domácího touží už drahně času po pivě (!) Znaje pak z meteorologie lidu, že slunce „tahá vodu“, mohl by prý připadnouti na myšlénku, že měsíc snad „tahá pivo“ do nebe (!!). Z útrpnosti vyvalil by tedy v lunojasné noci soudek svého nejlepšího ven na dvůr, vyrazil by dno (Ó svatá prostoto! Würfel by jen tak z útrpnosti vypustil na dvůr soudek, k tomu ještě svého nejlepšího!!!) a zůstavil by měsíci vytáhnouti pěnivý mok pro Broučka. Měsíc ovšem, dbaje pečlivě přírodních zákonů, tahal by prý toho hrozně málo. Za to však mohlo by prý pivo vykonati vliv přímo na pana do-

Ale pro Bůh, do čeho jsem se to dostal! Odpusťte laskavě. Takhle dovede člověka strhnouti Váš znamenitý pan Brouček! — — — — — — —†)

a trvám

Slovutnostem nejupřímněji oddaný

N. N.††)

Avšak nechme planých domyslův učencových a vraťme se ke skutečným objevům našeho hrdiny na měsíci.

Zůstavili jsme pana Broučka, an vyskočil z mrazivého objetí měsíčního stínu, pronášeje obavu před možnou rýmou; ale zapomněl rázem na rýmu a všechno ostatní, upoután všecek novým překvapujícím zjevem. Stanuv jako k půdě přimrazen, pohlížel ztrnulým zrakem v jeden bod temnosti, která obklopovala skalnaté jeho stanoviště. Z temného toho moře, nedaleko jeho lemu, vynořila se korková přilba, obtočená vlajícím závojem, jakou nosívají mnohdy evropští touristé v jižních krajinách. Ale přilba nebyla mnoho větší nežli náprstek a lehounký závoj neměl větších rozměrů nežli síť obyčejného pavouka. Pod přilbičkou objevil se malinký obličej s dlouhými rezavými licousy, pak vynořila se ramena a hruď drobounkého trpaslíka a dlouhouchá hlava stejně drobounkého osla — a konečně vyjel z moře temnosti na skvěle ozářený skalnatý ostrůvek miniaturní jezdec, s kostkovaným plédem na raménku, s vysokou, kovaným bodcem opatřenou holí v ručce a s červeně vázanou knížečkou pod paždím. Zkrátka, na vlas cestující Angličan, arci v kolibrovém vydání.

Pojednou vzhledl jezdec do výše, zočil pana Broučka a trhl sebou prudkým leknutím, které zároveň komicky se rýsovalo v jeho ubledlé tvářičce a v očkách nad malinkými brejlemi vytřeštěných. A čekaly ho ještě horší věci. Také osel zpozoroval nevídaného obra a splašiv se, shodil pána bezohledně na skalnatou půdu. Zděšené zvíře pádilo odtud a zmizelo brzy v moři temnoty dole.

Nešťastný jezdec zdvihl se pracně, ohledal spěšně svou drahou osůbku, nebyla-li vážněji pošramocena, a narovnav brejle, které na štěstí pádem jen stranou byly pošinuty, upřel znovu zpytavé a bázlivé zraky vzhůru na ohromného cizince. Pan Brouček nemohl se ubrániti záchvatu veselosti při pohledu na pád a rozpaky komického trpaslíka. Shlížel k němu se smíchem a zároveň se zálibou; neboť tento miniaturní tvor, nedosahující panu Broučkovi ani po kolena, byl zjevem opravdu roztomilým. Představte si jen loutku nebo figurku od hračkáře co nejvěrněji

mácího, jenž — — Avšak nikoli, nebudu dále sledovati dopisovatele v jeho pošetilých fantasiích, dle nichž by se na konec pan Brouček probudil v onom pěnivém soudku na dvoře Würflovy „vikárky“. Dopisovatel končí svůj návrh slovy: „Celý jeho výlet do měsíce vedl by takovým spůsobem zcela přirozeně k oslavě českého piva,“ k čemuž měl ještě dodati: „— a českého důvtipu!“

†) Ze začátku a na konci dopisu vynechal skromný autor cestopisu některé pro něho lichotivé věty. Naproti tomu nebylo by spravedlivé, aby vypustil zaslouženou chválu, vzdanou panu Broučkovi.

††) V original dopisu může každý u autora (Vinohrady, třída Palackého čís. 175, II. patro) nahlédnouti.

dle skutečnosti zhotovenou, vykazující všechny náležitosti živé osoby až po nejmenší knoflík a přesku v něžném zdrobnění a při tom co nejpečlivějším provedení — a představte si, že je ta figurka skutečně živá, že sebou samovolně pohybuje, činí přirozené posunky, ba i mluví!

Ano, drobný měsíčan začal také něco drmoliti řečí podivnou, panu Broučkovi naprosto neznámou. Mluvil arci hláskem slabým, přiměřeným tak útlému hrdélku.

Pan Brouček, kterýž opřev ruce o kolena nahnul se co možná hluboko k trpaslíkovi, dal mu posuňky na srozuměnou, že nerozumí ani zbla z té hatmatilky.

Měsíčan se na chvilku odmlčel, jakoby o něčem přemítal; jaké však bylo překvapení pana domácího, když náhle ze rtů mužíkových zcela zřetelně zaznělo: „Woher? Was für ein Landsmann?“

Nemohl úžasem ani hned odpověděti. Tedy němčina je i na měsíci řečí obvyklou! pomyslil si. Až i sem lakotné Německo protáhlo své drápy! Oč že ten starý lišák Bismark, zatím co se na oko s Anglií a Španělskem hašteří o nějaké bídné korálové ostrůvky v Tichém moři, potají geniální balónovou výpravou annektoval stokrát skvělejší kořist, měsíc, a germanisuje tu o překot! Bezpochyby setkám se zde co nevidět s pruskou pikelhaubnou, která mne co Slovana bez okolků postrkem dopraví nazpět na Zemi — což by mi bylo věru nejmilejší. Na měsíci němčina! O teď poznávám jasně, jak moudře jedná tam dole v Čechách ona rozvážlivá část vlastenců, která odporučuje horlivé učení se němčině, a jak bláhové jest konání ztřeštěnců, kteří se brání zuby nehty němčině a raději by místo ní šířili frančtinu nebo bůh ví jaké jiné jazyky. S kterou jinou řečí dostanou se až na měsíc? Co bych si zde počal, kdyby se mi za mládí nebylo dostalo dobrodiní jazyka německého? Přísahám: dostanu-li se nazpět na Zemi, první můj skutek bude, že se dám zapsat do Schulvereinu!

Tyto myšlenky proletly panu Broučkovi hlavou, než probrav se z překvapení odpověděl: „Matthias Brouček, Hausbesitzer aus Prag.“

Měsíčan sebou škubl a pozdvihl ručky k uším; patrně byl hlas pana domácího příliš silným na jeho útlé sluchové ústrojí.

„Z Prahy?“ opakoval pak a chvíli přemýšlel. „Aha, z hlavního města Čech, v Rakousku?“

„Ano.“

„Tedy pozemšťan, opravdu pozemšťan! Tušil jsem to hned na první pohled. Ale jak jste se probůh dostal k nám na měsíc?“

„Nevím věru, jak; je to pro mne samého hádankou,“ odtušil pan Brouček; „avšak, pane — pane —“

„Tom Bimbilimbi, zakladatel a předseda vzájemně pojišťovací společnosti proti meteorům, správní rada společnosti pro regulování měsíčních rýh a účastník mnohých jiných akciových podniků.“

„Těší mne,“ pravil pan Brouček s širokým úsměvem, jejž mu vynutilo jméno a povolání podnikavého měsíčana. „Tom je bezpochyby křestní jméno —?“

„Tolik jako u vás na Zemi křestní jmeno. My zde křestních jmen nemáme. Vlastně zní celé moje první jmeno Tom Thumb, které

mi otec můj přidal na počest a na památku jednoho z nejslavnějších měsíčanů, který též u vás na Zemi dobyl sobě slávy světové."

„Tom Thumb — Tom Thumb —" přemítal pan domácí. — „Tuším, že jsem to jmeno někde četl. Aha — nenazýval se tak onen trpaslík, jehož okazováním si dryáčník Barum vydělal báječné peníze?"

„Ano, týž. Tento domnělý trpaslík byl vlastně měsíčan, který — Ale nemyslíte, pane Broučku, že by bylo lépe, abychom k rozmluvě své volili jinou posici? Ačkoliv mi rozprávka s Vámi způsobuje čest a radost nesmírnou, musím přece jen upřímně vyznati, že mne již bolí krk od stálého pohlížení do výšky."

„A mne bolí zase hřbet od shýbání, pane Bimbi — (hehe!) Bimbilimbi (hehehehe!) — Odpusťte, že mne vaše nezvyklé jméno dráždí k smíchu! — Chtěl jsem Vám právě také učinit návrh, jak bychom pohodlněji pokračovali ve svém rozhovoru. Dovolíte-li — žádná urážka! — posadím si Vás na ruku —"

„Srdečné díky za vaši lakavost," odmítal zdvořile měsíčan, trochu se zapýřiv. „Moje maličkost nedělala by Vám arci velkých obtíží; ale nechci Vám přece způsobiti nepohodlí a kromě toho — uznáte, že by vypadalo jaksi — jaksi podivně, abyste kapitalistu a správního radu zdvihal jako králíka a choval na ruce jako chůva nemluvně . . . Mám však jiný návrh. Nedaleko odtud stojí ‚hôtel Copernicus'. Moje cestovní příruční kniha tvrdí, že je to hôtel v každém ohledu výborný a nepříliš drahý. Nesnídal jsem a mám již pořádný hlad. Mimo to začíná již slunce notně pálit a pobyt ve stinné komnatě za hustými záclonami bude každým způsobem příjemnější. Chci tam odtud také někoho vyslati, aby hledal mého zplašeného osla. Dále — oho!"

Cosi zasvištělo shůry vzduchem a vrazilo s ohromnou prudkostí do půdy několik kroků od pana Broučka, který leknutím na sáh uskočil.

„Stafraporte!" vyhrklo mu z ubledlých rtů. „Co to?"

„Eh, nic," pravil s úsměvem měsíčan, jenž rychle zase nabyl rovnováhy. „Pouze malý povětroň. Dopadají ovšem na povrch měsíce prudkostí vystřelené dělové koule a kdyby byl zasáhl Vaši hlavu, měl byste s ní na vždy pokoj."

„Děkuju pěkně —" a pan Brouček si odplivl — „za takové nadělení! Na zemi jsem spatřil meteór jenom jedenkrát v museum a zde na měsíci, sotva že jsem tu pobyl hodinku, byl bych s ním učinil málem známost až proklatě důvěrnou."

„U nás padají povětroně velice často," vysvětloval Bimbilimbi, „někdy jednotlivě, někdy celý dešť. Žijeme tu jako v městě, které nepřítel pilně bombarduje. Pochopíte z toho, jak potřebným a blahodárným podniknutím je mnou založená pojišťovací společnost proti meteorům."

„Ale co je platno pojištění, když nemůžete přece zabrániti, aby vám navzdor pojistce v nejbližším snad okamžiku takový nebeský tulák hlavu nerozkrušil!"

„Vyplatíme pak určitou sumu pozůstalým členům rodiny."

„To by mne s těží pohnulo, abych přistoupil k vaší společnosti," zabručel pan Brouček.

„Ostatně, i toto intermezzo dokazuje, že nám bude lépe pod pevnou, proti meteórům náležitě obrněnou střechou hôtelu ‚Copernicus'.

Při dobrém déjeuneru můžete vypravováním, jak jste se na měsíc dostal, ukojiti mou horoucí zvědavost. A já vám navzájem povím, jak slavný měsíčan Tom Thumb rozšířil naše vědomosti o Zemi, a s radostí zpravím Vás vůbec o měsíčních poměrech, v jakémkoli směru si toho budete přáti. Anebo kdyby Vás to nebavilo, můžete se probírati časopisem —"

„Jakže? I časopisy máte?" žasl pan domácí.

„Ovšem. ‚Měsíční Listy', ‚Hlas Měsíce', ‚Měsíční Politiku, (‚měsíc' musí býti při všem) a spoustu jiných. Jmenovaným byste arci nerozuměl, poněvadž jsou psány měsíčtinou. Ale máme dokonce i časopis německý: Der Mond —"

Pan Brouček spráskl ruce. „Německý? Ale pro koho pak jej vydáváte? Či máte zde vskutku nějakou kolonii německou?"

„Ani pomyšlení. Vy jste vůbec první pozemšťan, jehož noha na měsíc vstoupila. Poshovte jen laskavě, brzy vám všechno vysvětlím. Hle, tam kyne nám již hôtel přívětivě vstříc!"

Za rozmluvy obou ustupovala temnota zvolna níž a níže po boku skalnaté výspy, na níž stáli, jakož i po boku sousedního osvětleného ostrůvku, a konečně se okázalo, že jsou oba domnělé ostrovy vlastně dva souvislé vrcholy skalní. A ve prohybu mezi nimi, nyní též jasně ozářeném, třpytilo se staveníčko, podobné většímu domku pro loutky v krámě hračkářském. Bylo stavěno v obyčejném švýcarském slohu, ale střecha jeho měla velice massivní krytbu z nějakého kovu, planoucího na slunci oslňujícím leskem. Bystré oko Broučkovo rozeznalo pod štítem ze zlatých liter sestavený nápis: Hôtel Copernicus.

„Ten váš hôtel — bože, kdybych tak na Zemi řekl, že jsou na měsíci také hôtely! — ten váš hôtel vypadá velmi hezky; jen se obávám, že mu prorazím hlavou půdu, dostanu-li se vůbec do něho," mínil pan domácí.

„Nebojte se! Ručím, že v něm naleznete dosti místa. Arci, jeho postele a pohovky budou Vám málo platny; ale přece postarají se tam, abyste si mohl pohodlně odpočinouti. Vždyť mohou něco mimořádného učinit pro hosta, který udělá řád za deset jiných," dodal měsíčan s úsměvem.

Zmínka o řádu zarazila pana Broučka. Sáhl do kapsy, kde nosíval tobolku, a oddechl si, když ji tam nahmátl. Bylo věru ku podivu, že nic, pranic neztratil při úžasném onom pádu.

Ale po chvilce zakabonil se opět.

„Nevím, nevím, jak to bude s řádem," projevil své obavy. „Pochybuju, že zde udám své rakouské státovky a bankovky —"

„O to nemějte starosti. Každý Váš knoflík představuje hezkou hromádku peněz. Za Vaši botu zaplatí s radostí naše musea a milovníci rarit tolik zlata, kolik se do ní vejde."

„I podívejme se!" zaradoval se pan Brouček. „Je-li tomu tak, jsem tedy pravý Rotšild!"

„Nabízím Vám hned sám neobmezený úvěr."

„Děkuji Vám srdečně, pane Bimbilimbi. — Ale slyšte, odkud pak má tento hôtel své pozemské jméno? Koperník byl tuším polský hvězdář —"

„Na hvězdáře hôtelier asi nemyslil,“ vysvětloval měsíčan. „Pojmenoval svůj hôtel prostě dle mohutného kruhového horstva, na jehož hřebenu jej vystavěl. Velebný tento horský věnec nazývá se ve vašich lunopisech Copernicus. U nás má ovšem jiné jméno; ale poněvadž konkurrent toho hostinského, mající svůj závod na vydírání turistů trochu níže, za firmu si zvolil měsíční onen název, nezbývalo druhému než sáhnouti k pozemskému jménu, kteréž jest u nás také vůbec známo.“

„Jakže?!“ zvolal náš pozemšťan. „I naše mapy měsíce jsou Vám povědomy, o něž na Zemi kromě hrstky učenců nikdo ani okem nezavadí!“

„Ovšem,“ potvrdil měsíčan, zdvihaje červeně vázanou knížku, která mu při nehodě s oslem byla vypadla. „Naše příruční cestovní knihy udávají vedle jmen měsíčních vždy též názvy pozemské a pro zasmání — odpusťte! — pro zasmání připojují tu a tam i komické domněnky a bájky pozemských hvězdářů. Ostatně význam Koperníka tuší pozemští lunopisci dosti správně, pravíce, že jest jedním z nejvelebnějších a nejzajímavějších útvarů měsíčních. Slyšte, co můj ‚Průvodce po měsíci‘ o něm píše: ‚Tato kruhová pláň čili kruhové horstvo jest právem jednou z nejslavnějších a turisty nejvíce navštěvovaných partií naší měsíční koule. Jest to obrovská pláň, mající v průměru 12 mil a obklopená kruhovitým horským valem, který se nad ní vypíná do výše 10—11 tisíc stop‘. Tedy bezmála do výšky vašeho Velkého Zvonu. ‚Z hřebene titanského toho náspu vyniká jako hroty nad obručí královské koruny více než padesát vrcholků. Vnitřní strana valu spadá příkře v nižších a nižších soustředných hřebenech, jakoby se byly několikrát po sobě ohromné massy od té kamenné stěny odtrhly a kolkolem terrasovitě nad sebou vyvěžily, a téměř uprostřed rozsáhlé kruhovité pláně, kterou ten velkolepý, zřícený amfiteátr skalní objímá, trčí z roviny mohutná skupina horských kuželů, z nichž některé přesahují výšku 2400 stop.‘ Vyrovnají se tedy málem vaší Milešovce. ‚Zevnější méně příkrá strana valu obklopena jest divoce rozervanou spoustou hor a pahorků, jejichž pásma dílem od valu na všechny strany se rozbíhají, dílem parallelně s ním se táhnou — přemalebná to síť souběžných a křižujících se hřebenů skalních, horských uzlů, hlubokých údolí a úžlabin, v dalším obvodu místy jako děrovatá zejícími otvory větších a menších kráterů —“

„A my stojíme tedy kdes vysoko nad tím velkolepým divadlem, jež se ukrývá v tom moři temnoty pod námi?“

„Nalezáme se na jednom z přečetných vrcholků kruhového valu. Kdybychom zde počkali, odhaloval by nám východ slunce pozvolna ohromný, úchvatně krásný obraz. Stranou k nitru kruhové pláně vynořoval by se z číré temnoty zářící vrcholek valu za vrcholkem, až by konečně uzavřen byl ten nesmírný, dvanácte mil v průměru mající kruh více nežli padesáti ozářených ostrůvků lesklé, různobarvé horniny, svítící v temném moři jako gigantický, pestře plápolající růženec drahokamů. Pak by se objevil pod nimi i jasný hřeben kruhového náspu a objímal by temnou propast nitra jako obrovský skvoucí prsten. Leč později okázaly by se uprostřed té tmavé propasti zářivé vrcholky vnitřního horstva a za nimi sestupovalo by světlo denní po protější vnitřní straně

kruhového valu, objevujíc pozvolna nižší a nižší malebně rozervané jeho terassy a spousty skalních trosek, až by posléze odhalilo i přehluboké dno kruhové pláně s celým ústředním jejím horstvem; východní vnitřní strana náspu pod námi s částí dna byla by arci dosud zahalena v hluboký stín či vlastně v neproniknutelnou tmu."

„Počkám rád tu chvilku," zvolal pan Brouček, uchvácen líčením svého průvodce. „Vždyť slunce již vychází — či vlastně —" zarazil se — „vždyť dávno vyšlo; myslím, že je tomu již dobrá hodina, co na východě vysvitlo." Bezděky sáhl pro hodinky, ač mu nemohly ovšem nikterak přispěti; neboť podíval se na ně naposled před třemi týdny, když byl ještě na Zemi. Rozumí se, že také stály.

„Ó u nás na měsíci je slunce zdlouhavý patrón," pravil s úsměvem měsíčan. „Od chvíle, kdy se hořejší jeho okraj nad horizontem objeví, až do chvíle, kdy celý jeho terč nad obzor vystoupí, uplyne vždy plná vaše hodina. A divadlo, které jsem Vám vylíčil, rozvíjí se také trochu pomalu; kdybyste se chtěl dočkati okamžiku, až slunce dno kruhové pláně osvětlí, poseděl byste si zde bezmálá celý pozemský den."

„Děkuju pěkně, tak dlouho by to ani náš nejzbrklejší ctitel přírody nevydržel," mínil pan Brouček, jehož enthusiasmus rázem ochladl. „Pojďme raději do hôtelu!"

„Toť zajisté nejrozumnější," přisvědčil měsíčan. „Naši krásní duchové musí sobě ‚úchvatný východ slunce na horách' perněji zasloužiti než vaši Berliňáci. Hleďte, cestuju také pro zábavu a pojal jsem východ slunce na Koperníku povinně do svého programu. Ale myslím si, že bude lépe přečísti si prostě ještě jednou ten nádherný východ slunce v „Průvodci" za spuštěnými záclonami hostince, v milém chládku a za vybranou tabulí. Nuže, pojďme!"

Bimbilimbi zdvihl také svou alpskou hůl a oba vydali se na cestu k hôtelu.

Prosím laskavé čtenáře, aby zde četbu této kapitoly ukončili. V následujících větách odbývám pouze učence, kteří mne znovu obtěžují svými námitkami. Moje vypravování jest prý plno vnitřních odporů. Udávám prý, že měsíční obloha postrádá blankytného modra, jsouc i za dne, kdy slunce na ní v plném lesku svítí, tmavá a hvězdami posetá, že není na měsíci žádného šera a přechodu mezi čirou tmou a příkrým světlem, a jiné úkazy, kteréž se zakládají pouze na nedostatku vzduchu na měsíci. Není-li však na měsíci vzduchu, nemůže tam býti ani zvuku; kdybys tam tisíc děl najednou vypálil, neuslyšel bys ani hlásku ve věčném hrobovém tichu. Jaký má tedy smysl rozmluva pana Broučka s měsíčanem, při níž by jeden na prázdno jazykem pohyboval a druhý marně uši napínal?!

K tomu není třeba velké učenosti, abyste tuto nesrovnalost objevili — odpovídám já — ale na vás, mužích vědy, právě jest, abyste nesrovnalosti urovnávali a záhady vysvětlovali, jakož jsem trefně podotkl v jedné ze svých učených poznámek z předu.

Z knihy „Živá slova“

od **Sofie Podlipské.**

Žeherazada.

Krásná dcera vezirova jest oddána králi, neobmezenému vladaři, jest mu odevzdána na milost a nemilost, jest odvedena do jeho komnaty ozdobená, vůněmi napuštěná, ověnčená.

Král zachvívá se žádostí při jejím pohledu, natahuje k ní náruč a ona, poslušna, dává se mu obejmouti. Její líbezná hlava klesá na jeho ňadra. Cítí, že by jej mohla milovati, kdyby neležel balvan hrůzy na jejím srdci, neboť sultan má zvyk dát odpraviti po svatební noci každou ženu svou.

Teď cítí Žeherazada polibky a vášnivý tlukot srdce milencova a ráno má býti odvedena ze vřelého toho objetí a odevzdána meči katanovu.

Ji mrazí, slze tekou jí po lících a zaplavují tvář sultanovu, dech krátí se jí ve smrtelných úzkostech.

On jest tomu zvyklý a soucit nehne jeho srdcem. Až pokyne, přivedou mu novou, rovněž krásnou a půvabnou ženu, a jeho žárlivá pýcha je jista, že nemůže míti soupeře.

Jeho hlava klesá na podušku. Brzo usne. A Žeherazada bude očekávati vyděšena a zoufalá dobu spánku věčného. Zde, v tomto žití není pro ni klidu více.

Sultan v polosnění drží ji za ruku a ona ohlíží se plaše, skoro šíleně, není-li odsud východu.

Tu zdvihá se zvolna záslona alkovny a rozmilá hlava objevuje se. Jeť to sestra Žeherazadina, Dinarzada, to zlaté dítě, jak jí říkali.

Žeherazada ve svých úzkostech zapomněla na ni a co spolu se byly umluvily. Ale Dinarzada dle této úmluvy řekla:

„Sestro, vypravuj přece jednu z těch krásných pohádek, které znáš.“

Ospalý sultan otevírá oči.

Pohádka! To kouzlo jej uchvacuje. Chce naslouchati a pak tím sladčeji usnouti.

Mladá žena sedá na kraj jeho lože a vypravuje. Genius blýská se ze slov okřídlených, stará moudrost ozařuje děj pohádky, vtip a důmysl jej zapletají a rozmotávají.

A vypravovatelka, svým uměním unešena, zapomíná na smrt, na popravu, na své mladé žití, jež má býti obětováno, na všecko a oddává se tomu svatému ohni, který jí šlehá z ducha posvěceného.

Sultan neusíná. Jest napjat, nespouští zraku s vypravovatelky a ona, končíc, praví: „To není vše, co umím vypravovati. Kdyby mi sultan daroval život ještě tento den, vypravovala bych mu příští noci pohádku mnohem krásnější.“

Sultan daruje jí tedy život na jeden den a příští noci vypravuje Žeherazada dále.

Její sestra bývá vždy při tom a v čas ji povzbouzí. I druhé noci daří se vypravovatelce tak, že jest jí darován zase jeden den a příští noci opět si vykoupí nový den.

Tak děje se po tisíc a jednu noc, než si vydobyla žena nejduchaplnější právo žíti dále beze strachu.

Jaké to pozadí k pestrým těm pohádkám!

Porozuměli jste, bezstarostní čtenáři, jaká myšlenka do toho jest vložena? Když jste se bavili za dětství a dospělosti, ve stáří a nemoci, ve všech úhlech světa, kde psané slovo vládne, těmito pohádkami vždy znova a nenasytně, myslili jste na to, co vypravovatelka přetrpěla?

Myslili jste na to, jak asi na začátku každé nové báje ruku k srdci tiskla, na sestru se ohlížela s hrůzou v duchaplném oku a kterak se obávala, nebude-li snad nová ta pohádka méně okouzlující než předešlé a nedojde-li téže obliby u tyrana?

Myslili jste na ni, když sultan někdy byl v mrzuté náladě, jak jí při tom bývalo?

Domýšleli jste se, jak ubohá žena pozorovala jeho tahy, jak se děsila jeho ospalosti, jak svého ducha napínala, viděla-li jej lhostejného?

Litovali jste jí, když pokaždé si oddechla, kdykoli nový den jí byl darován? Jak smutná, jak krátká byla tato radost, jak těžce a namáhavě vykoupená!

To zakusila tato zajímavá bytost tisíc a jedenkráte.

Víte-li pak, že bývala Žeherazada také někdy unavena, že se jí zdálo, jakoby už nic mysliti nedovedla, na nic nového upamatovati se nemohla? V knize to sice nestojí, ale takové staré knihy nikdy vše nedopovědí. Za to poskytují možnost, aby čtenář se domyslil.

Nuže, jen tomu věřte, Žeherazada myslívala někdy, že takový život, denně vykoupený strachem a úzkostí, za nic nestojí, že by bylo nejlépe nechat jej skončiti. Kdyby byla v tom setrvala, měli bychom jen sto nocí, plných východního kouzla.

Ale tu byla ta drahá Dinarzada. Ta znala povzbuzovati a síliti ji a těšila nešťastnou a lákala z ní pohádky vždy krásnější a významnější.

Ó, zbožňujete-li Žeherazadu, milujte také tu dobrou, nadšenou Dinarzadu, tu, která poesii rozuměla a ji oceňovala, jí důvěřovala; neb jisto jest, ta že zachránila onu a jí že máme děkovati hned na druhém místě za tisíc a jednu noc.

Vy mi namítáte, že je Žeherazada půvabnou jen smyšlenkou, symbolem právě jak její sestra Dinarzada.

Naopak pravím vám, obě jsou tak pravdivé, že podnes žijou.

Ptejte se jen umělců všech, kdykoli který mezi nimi s výkonem svým před tyrana obecenstvo předstupuje a kdy na něho již čeká kritiků popravčí meč za rozdání darů srdce a ducha.

Dívám-li se na řady spisů básníka, vidím v nich vždy Žeherazadiny noci, tisíc a jednu.

Šťastná Žeherazada, která vždy zvítězila; blahoslavená, vlídná a neunavná Dinarzada, která ji neopouštěla nikdy . . .

Konečně sláva sultanovi, který vždycky baviti se dal, nikdy neusnul, ani nebyl omrzelý. Byl přec jen hoden, že mu Žeherazada své pohádky povídala.

Carreg-Cennin.

Procházky po waleském pobřeží.

Dle angl. W. Sikesa podává

Gustav Dörfl.

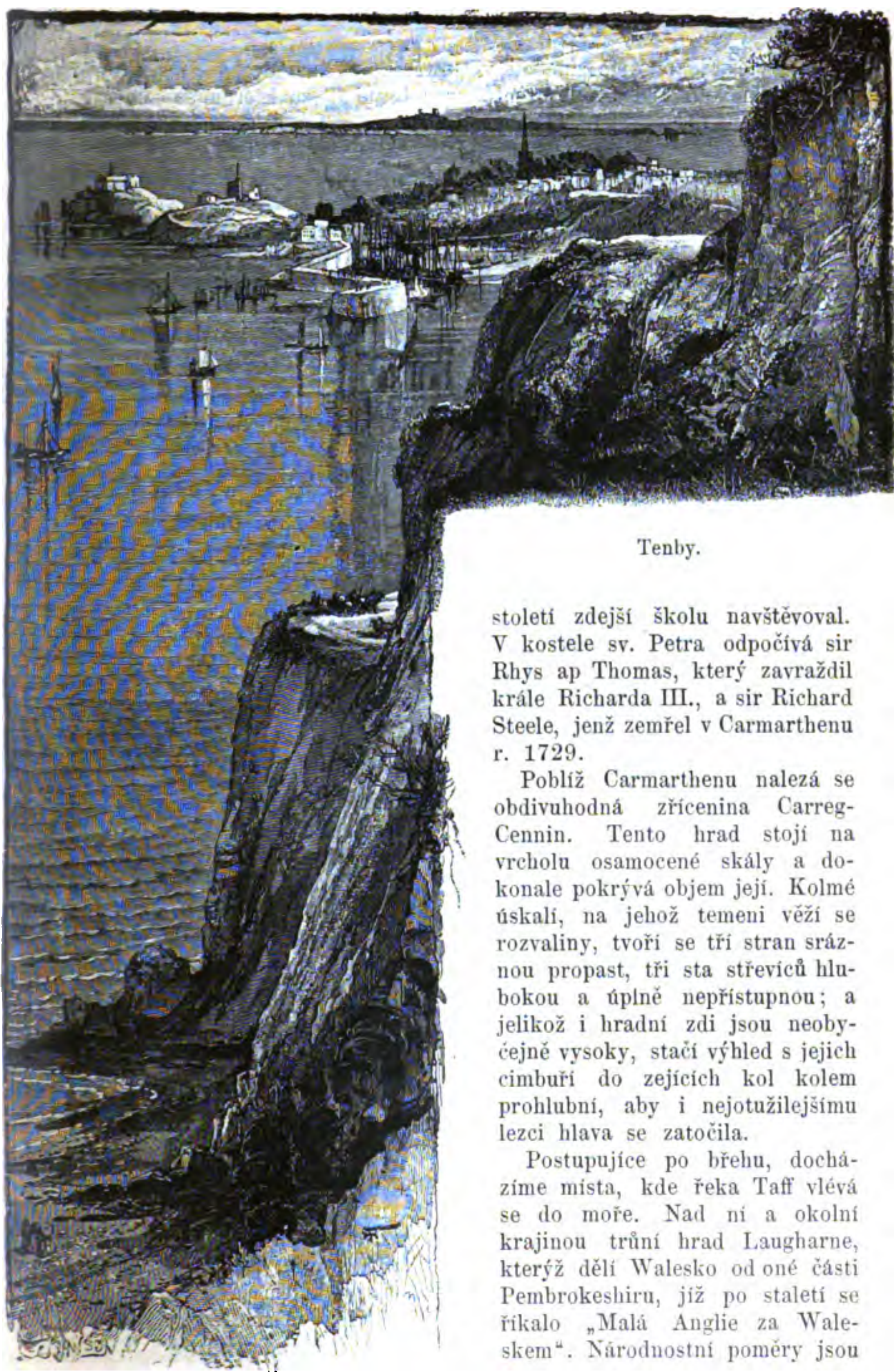
(Dokonč.)

Nejzajímavějším předmětem gowerského pobřeží jest skalní výběžek, zvaný „Červí hlava". Námořníci, kteří jej vidí od západu, spatřují prý v něm podobu obrovského červa; než jiní, pozorujíce jej odjinud, připomínají si spícího lva, velblouda atd. Výběžek sahá skoro na míli do moře a stává se při velké vodě ostrovem. Srázné jeho stěny trčí nad hladinu do

výše tří set stop. Řada zvláštních úkazů jej charakterisuje. Mnohdy za jasného a tichého počasí, když moře jest skoro bez pohybu, vlny oceánu přicházejí u velikém množství a tajuplně vylézajíce po jeho bocích, rozlévají báječnou sprchu přes jeho vrcholek. Rybáři tvrdí, že podivný tento úkaz jest jistým věstitelem bouře. Hlava jest dutá; vlny a větry, sídlící uvnitř, řádí tak zběsile, že běda lodi, která by nějakým bludným větrem byla do ní zahnána. Vichřice stávají se furiemi v tomto hřmotném příbytku chaosu. Dlouho než nastane bouře skutečná, uvnitř „hlavy" to syčí a soptí a ze skalní trhliny, která není širší dvou prstů a delší lidské ruky, uniká prudký vichr s ohlušujícím hlukem. Věda nazvala úkaz ten Rhossillovským tlakoměrem, dle jména nejbližší vesničky; příčina hluku jest ovšem jednoduchá i netřeba ji vysvětlovati. K „Červí hlavě" pojí se mnohé hrůzné pověsti: o velikých, mocnými hřeby pobitých vratech, která v bouři na dnu jeskyně vrzají a skřípou; o pyšných španělských korábech, které, před věky se tu stroskotavše, posily mořský písek zlatými penízky, jež lidé čas od času ještě vyhrabávají; o duchu majitele nedalekého panství, který byv na břehu zavražděn, nyní za noci prohání se po „Červí hlavě" ve vzdušném voze, taženém čtyřmi černými koni.

Břehy carmarthenské zátoky jsou nízky, bařinaty a písčity, kromě strany západní, kde opět stoupají do značné výše. Carmarthenshire jest největší hrabství ve Walesku a střediskem mnohých zajímavých zvláštností v životě Velšanů. K jeho hradům pojí se nejtklivější scény waleské historie a báje. Dosud ukazuje se cizincům jeskyně, v níž byl Merlín za živa upálen od sirény, do níž se zamiloval, i kamenné sedátko, s něhož proroctví svá hlásal. Po celém hrabství mluví se výhradně vélštinou. Lid carmarthenský zachovává dosud mravy starého Waleska. Ženy nosí starý kroj, záležející ze zvláštní zástěrky, červeného pláště a vysokého bobřího klobouku. Starodávné společenské obyčeje nepozbyly tu ještě své svěžesti. Bardové zpívají staré waleské písně, harfeníci vyluzují ze svých nástrojů staré waleské nápěvy, po horách a dolinách potulují se staré waleské pověry, a stará waleská láska k Walesku hoří dosud neuhasitelným, nezničitelným plamenem. Svými dějinami, zvými zvyky a způsoby i duchem svého lidu jest Carmarthenshire Waleskem Waleska.

Město Carmarthen slyne slávou starých časů. Bylo hlavním městem celého Waleska a sídlem waleského parlamentu. Waleští panovníci sídleli na hradě, jehož jediné zbytky sestávají z několika kusů nepravidelné zdi; a jako ti krásní dnové na hradě pominula i sláva Carmarthenu. Málo které město ve Walesku jest tak chudo na památky historické jako Carmarthen. Snad v něm najdeš stopy po nějakém starém klášteře a tu a tam i nějaké staré náhrobní kameny, ale nic více. A přece i sám ten vzduch jest prosycen dechem starobylosti. Zdá se, jakoby těmi ulicemi procházeli se duchové velikých a stíny mocných lidí, počínajíc od Roderika Velkého, prvního krále celého Waleska, až k Llewellynovi Velikému, poslednímu z jeho domorodých panovníků, od kouzelníka Merlína až k sv. Davidu, nejsvětějšímu všech Velšanů, nemluvě ani o tak moderních mužích, jakými byli Owen Glendower, kterýž r. 1403 město oblehl, a nesmrtelný Beau Nash, jenž v sedmnáctém

Tenby.

století zdejší školu navštěvoval. V kostele sv. Petra odpočívá sir Rhys ap Thomas, který zavraždil krále Richarda III., a sir Richard Steele, jenž zemřel v Carmarthenu r. 1729.

Poblíž Carmarthenu nalezá se obdivuhodná zřícenina Carreg-Cennin. Tento hrad stojí na vrcholu osamocené skály a dokonale pokrývá objem její. Kolmé úskalí, na jehož temeni věží se rozvaliny, tvoří se tří stran sráznou propast, tři sta střevíců hlubokou a úplně nepřístupnou; a jelikož i hradní zdi jsou neobyčejně vysoky, stačí výhled s jejich cimbuří do zejících kol kolem prohlubní, aby i nejotužilejšímu lezci hlava se zatočila.

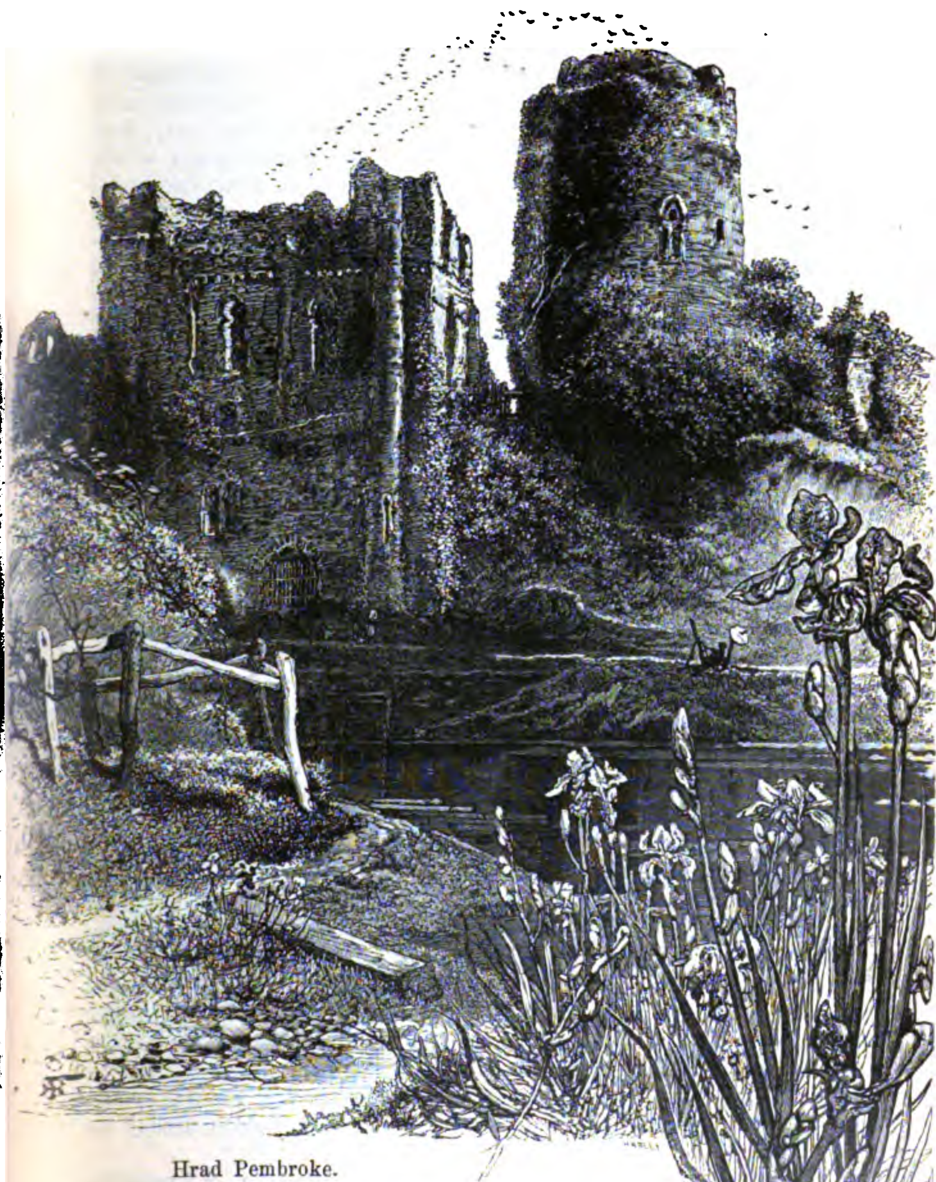
Postupujíce po břehu, docházíme místa, kde řeka Taff vlévá se do moře. Nad ní a okolní krajinou trůní hrad Laugharne, kterýž dělí Walesko od oné části Pembrokeshiru, jíž po staletí se říkalo „Malá Anglie za Waleskem“. Národnostní poměry jsou

v ní tytéž, jaké jsme shledali v Gowersku, jen že ve větším rozměru. Po sedm století označoval ťento hrad hranici, za kterou se neodvážili ani Velšané ani novější přistěhovalci, jsouce sobě řečí, myšlením a cítěním tak cizí, jakoby je od sebe byly dělily nepřestupné hory.

U Amrothu vzbuzuje naši pozornost potopený les. Při nízkém odpadu vody vidíme kořeny a parkosy starobylých stromů vyčnívati z písku. V rukou se dřevo obyčejně rozdrobí, ale někdy bývá pevné a zdravé. Jdeme-li pískem blíže k moři, přicházíme na starou půdu, v níž tito dávnověcí stromové stáli, a v tmavé té zemi nalezáme i ořechy, listy a snítky, které před staletími rostly na těchto stromech a s nich spadaly, i kousky hmyzu, jenž na nich žil. Velšané vypravují, jak rozsáhlé krajiny waleského pobřeží byly za starodávna mořem zaplaveny a celé bory a vesnice pohlceny a to vinou opatrovatele mořských stavidel, který jednoho dne se opil a je zavříti zapomněl. Než geologům je známo, že povrch mořský se nikdy nemění, a že ony potopené země jednoduše se posunuly níže. Nepokojné moře se svými stále se opakujícími přílivy a odlivy se v pravdě od věku ku věku nemění; avšak pevnina, na které žijeme, byla často pozdvihována a potápěna, její hrubé skály otesávány, lámány a rozdrobovány a její rovné vrstvy vzhůru obráceny jako řady knih na polici nebo sraženy k sobě do podivných stočenin. Moře, které se nemění, posmívá se „věčným horám“ Waleska, vědouc, že trvají jakoby od včerejška, třeba byly o celé věky starší než sněhem pokryté Alpy.

Na západním břehu carmarthenské zátoky leží Tenby, nejslavnější lázeňské místo ve Walesku, zvedající se na skalnatém polouostrovu z horského pískovce, sto střevíců nad hladinou mořskou vyčnívajícím. Na tomto vrchu jsou zřízeny sady pro městské obyvatelstvo. Waleské pobřeží nezabíhá snad nikde do výstřednosti tak divoké jako v Tenby a okolí. Navrstvení jednotlivých skal zřejmě poukazuje k pozdvihování povrchu zemského, o čemž shora učiněna zmínka, jsouc brzy šikmé, brzy kolmé nebo vlnovitě stlačené. Kde vyskytuje se navrstvení kolmé, jsou úskalí na svých patách prolámána u velikou rozmanitost fantastických forem. Působením pak moře na tyto rovné vrstvy se stává, že tvářnost pobřeží podléhá stálým proměnám. Nejen že úskalí vymílají se na jeskyně a trychtýře, ale i mohutné balvany odlučují se od souše a provrtávají se v brány, jehly a jiné malebné tvary.

Z vůkolních zřícenin zasluhuje nejvíce pozornosti hrad v Pembroku. Cesta k němu vede rozkošnou krajinkou, oplývající bujnou zelení. Vcházíme nejprve do starého městečka, které v nových dobách větší důležitosti nabylo vládními strojírnami, kde se staví největší britské obrněné lodi. Věžící se zdi hradu jest viděti z celého města. Vstoupíme na pěkné, travou porostlé nádvoří. Vše, co tu pozoruhodného, mizí před obrovskou kulatou věží, jež majestátně zvedá svou hlavu k oblakům. Vně jest porostlá břečťanem, a vstoupíš-li do vnitř, spatříš v závratné výši nad sebou kupolovité klenutí stropu. Kol do kola vedou nahoru kamenné schody, avšak ústřední sloup, kolem jakéhož takováto schodiště obyčejně se vinou, snad už před věky se sřítil, zanechav po sobě nevlídnou prohlubeň, do níž, vylézajíce nahoru, vrháme — nikoli bez pocitu hrůzy — plaché pohledy. A tu teprve znamenáme, že

Hrad Pembroke.

schody, které zdola zdály se býti kompaktní části věže, jsou vlastně jen jednotlivé kameny ze stěn její vyčnívající. Zajisté to velice obtížný a namáhavý úkol dostati se nahoru. Než my pomáháme si silným provazem, který houpá se v prostoře spadnuvšího sloupu; je za druhý konec upevněn k železnému kruhu cimbuří, a pomocí toho docházíme konečně cíle.

Není zrovna příjemno státi v takové výši, na temeni rozpadávající se věže, která nemá žádného jakéhokoli zábradlí a přes niž táhne od moře vítr s takovou prudkostí, že v prvním okamžiku káže opatrnost, abychom se posadili. Díváme se chvíli na oblohu, na vrchy, vody, lodi a po té dolů na to ohromné zelené nádvoří, kde se ovce pasou a lidé přecházejí. Pak vstanouce, učiníme několik kroků. Je nám, jakoby se věž větrem klátila. Přicházejíce na otvor v kopuli — druhdy patrně okno — klademe klobouk stranou a naň kámen, aby nám ho vítr neodnesl; potom svrchním tělem leháme do okna. Hlavu máme uprostřed kopule a zrak padá dolů do závratné propasti. Účinek jest v pravdě strašlivý. Četná schodiště, která se tu druhdy vznášela, jsou ta tam, a my vidíme až ke dnu. Tak nepůsobí propasti v přírodě; zde vládne vliv člověka, nevysvětlitelný a hrůzu vzbuzující. Abychom se poněkud utišili, jmeme se měřit tloušťku zdi. Sedm dobrých střevíců! Věru, ta věž tak brzo nespadne; a přece cítíme na větru, jak se pod námi zachvívá. Vylézáme ještě výš. Stojíme na vrcholu kupole, pěkném to trávníku. Neznamenáme však dodatečného pocitu nebezpečí, leda že bychom si přeměnili otvory a místo ke schůdkům ubírali se oknem a jelikož uvnitř věže není žádných schodišť —!

Postupujíce dále na sever, přicházíme na spoustu podivných trhlin, osamělých skal, bran, pilířů a jiných tvarů klikatého pobřeží, jež lid hustě opřádá pověrami a zkazkami, pověstmi a historickými upomínkami. Vidíme prohlubeň, v níž se skryl sv. Gowan, když nepřátelé ho pronásledovali; skalní rozsedlinu, kterou jistý jezdec přeskočil, ač má 18 střevíců zšíří; i místo, kde se svými francouzskými spojenci přistál Jindřich VII., když táhl Waleskem k anglickému trůnu. V tomto přístavě ukazuje se také obrovský parník Great Eastern, leviathan hlubin, jenž v minulém století konal divy svými jízdami do Ameriky. Nyní tu odpočívá na bezpečném místě, chráněn mohutnými hrázemi, mocen, ale zapomenut.

Cesta vede nás zátokou sv. Bridy k tak zvanému Ramseyovu ostrovu, jenž od pevné země jest oddělen úžinou asi čtvrt angl. míle širokou. Burné proudy vod valí se s ohlušujícím hukotem přes hřbety vyčnívajících z ní skal a na jejich úpatí tvoří nebezpečné víry. Na západní straně spadá ostrov do moře sráznou stěnou, čtyři sta střevíců vysokou. Tu několik skalních balvanů vystupuje z mořského dna, chráníc patu úskalí. Mezi nimi se moře mnoho neláme, ale pracně se pozdvihuje a padá sténajíc žalostně v jeskyních a trhlinách. Povrch jeho jest pokryt sítěmi bělavé pěny. A tisíce racků a jiných vodních ptáků oblétají tyto „stohové skály“ anebo v bezpočetných řadách usedají na jejich boky.

A nyní se nalezáme v nejkeltičtější části Waleska, v krajinách, kde působil sv. David, národní světec Velšanů. Milovník pobřežní scenerie je tu ve svém živlu. Procházky podle úskalí jsou okouzlující. Mohli bychom zde ztráviti celé téhodny a vyhledávati rozmanité krásy zátok a jeskyň, barev a tvarů skalních, žlutého, na slunci se blyštícího písku a průhledné vody na úpatí stěn. I předhistorických a středověkých památek je zde veliké množství. Palác dávnověkých biskupů býval jedním z nejmocnějších v celé Britanii, a teď je zříceninou.

Stohové skály u Pembroku.

V prvních stoletích křesťanské éry putovali k němu králové a podmanitelé, a nyní jest přístupen větrům nebes a ovcím člověka!

Ukončíme své procházky po waleském pobřeží návštěvou aberystwithského přístavu. Do moře vybíhá dlouhý most elegantní železné konstrukce, s něhož vzadu vedou schody dolů k moři. Na rozšířeném konci nalezá se několik dřevěných, pěkně natřených domků, v nichž prodávají se různé nápoje a zákusky, a dva stánky pro hudební kapely, které za letních večerů baví veselé obecenstvo. Utěšené to místečko za tiché hvězdnaté noci! Světla z oken

chaloupek udávají nám čáru pobřežní; za městem černá se pozadí hor; vycházející měsíc vrhá své stříbro na starý, zamračený hrad; měkké vlnky pleskají do mostních pilířů a jemně splachují dlouhý pruh holých skal. Kdo by si pomyslil že tento bublavý duch ospalosti jest týmž mořem, které mrskáno bouří leze s úskalí na úskalí jako smečka psů, rozezlených kouřem divokého moře a piřících z nozder pěnu vztekliny?

Zápisky námořníka.

Napsal **A. W. Buning.** Z hollandštiny přel. dr. Pavel Durdík.

(Dokončení.)

IV. „Zrzounův" pohřeb.

Uplynulo několik let. Svého pěstouna nejmenoval jsem již Willemem; jako ostatní jeho přátelé říkal jsem mu „Zrzoun".

Vstoupili jsme na pevninu, abychom podnikli válečnou výpravu. Bylo to na jednom ostrově ve Východní Indii, kdež jsme válčili s jedním knížetem tuzemců, který se vzpíral proti našim úřadníkům. O podnětech k této válce vím jen tolik, že kníže dal zapáliti naše skladiště a povražditi bělochům ženy a děti — dosti příčin, abychom si na něho pořádně vykasali rukávy.

Byl parný den. V Indii bývá obyčejně notné horko, ale v ten den bylo ho i na Indii trochu přespříliš. Obláčků nebylo na nebi, slunce stálo přímo nad hlavou, nikde ani nejmenšího vánku, slovem mrtvá tišina a bezvětří. Byli jsme již celou noc na pochodu, nepoživše nic mokrého ani suchého. Ráno o deváté padla první rána z tlupy špinavěžlutých tuzemců; stáli vysoko na hoře a smáli se nám. Rozumí se, že dán byl rozkaz: „Ku předu!" A šli jsme ku předu, arci ne tak pohodlně jako v Hollandsku, když kráčíte po lučině s telátky a ovečkami.

Ale musili jsme nejen ku předu, nýbrž zároveň i nahoru. Na samém vrcholu hory byla pevnůstka s náspy a tam se ta luza zahnízdila. Vedla tam jediná cesta, příkrá to stezička a tak úzká, že nemohli po ní stoupati dva vedle sebe. Čas od času padl některý z našich vojáků — a jakž mohlo býti jinak, když na levo i na pravo, dole v hlubině, v roklinách a mezi křovím seděli ti umazaní panáci a pálili nám do boku, neukazujíce se.

Konečně v poledne asi o druhé hodině spatřili jsme pevnůstku. Hora byla všecka porostlá vysokými, tlustými a hustými stromy, ale zde bylo otevřené místo, asi jako louka v Hollandsku. Uprostřed, rozumí se také na návrší, byla pevnůstka s náspy, obehnaná vysokými koly, nahoře hodně zaostřenými.

Snadno se řekne: hnáti útokem — ale práce to nebyla lehká. Nikdy jsem neslyšel tolik střelby.

„Nic nedělá," podotkl „Zrzoun", „čím více ti chlapi střílejí, tím spíše jim dojde prach."

Kolem pevnůstky trčely všude ze země ostré špičaté kolíky, které ti skrze podešve do nohy vjeli, když jsi na ně šlápl, tak že by se tu bylo nejlépe chodilo v dřevěnkách. Byla to horká bitka ... s obou stran bouchaly rány, jakoby olovo bylo zadarmo, a .... nebouchaly marně. Každou chvilku ležel některý z nás na zemi. Právě vedle mne stál námořnický voják, dlouhý, hubený. Najednou sebou trhl a pohledl na mne.

„Co je ti, vojáku?“ tázal jsem se.

On ani nehlesl, nahnul se do předu, vtlačil si ruce na břicho, klesl, zbledl okolo nosu — byla to smrtelná bledost — pohledl mi strašně do obličeje a ... již bylo po něm.

Viděl jsi již něco takového? Ručím ti, že by se ti při takovém pohledu krev začala rozpalovat. Byl bych v tom okamžiku celý svět zuby svými roztrhal.

„V před!“ rozléhalo se na štěstí velení a „vpřed!“ křičeli jsme všichni. Postupovali jsme k pevnůstce, starý Willem se šavlí v pravé a s revolverem v levé ruce, já za ním s ručnicí v pěsti. Bylo to křiku a hlomozu, praskotu, výstřelů a fičení kulí, klení a nadávání, prachu a kouře od střelného prachu, že sám nevím, co jsem viděl, co slyšel, cítil a dělal: byli jsme všickni vzteklí. Vpřed! vpřed! — až tu najednou ... hle! „Zrzoun“ stál již tam nahoře, na náspech, prostovlasý, s napřaženou šavlí. Malý, ošklivý tmavokožec, který s křikem a řevem, s pěnou na rtech a s celou haldou žlutých a červených hadrů kolem těla před „Zrzounem“ skákal, dostal ránu přes hlavu. „Zrzoun“, jakkoliv byl stár, vyšvihl se na koly, vytáhl ze své košile lodní korouhev a ...

„Urá!“ křičeli jsme všickni. „Zrzoun“ seděl nahoře na kolech, máchaje hollandskou lodní vlajkou; ale běda! V témž okamžiku (ještě to vidím) kutálí se zase nazpět s kolů ... Letím k němu:

„Zrzoune! co je ti?“ Vidím, že mu teče krev skrze košili.

„Nech mě ležet. Mám kulku v prsou. Nech mě ležet, tu máš vlajku! Hýbej se! Budeš-li první v pevnůstce, dostaneš rytířský řád.*) Vpřed, hochu, vpřed! Mne tu nech ležet!“

„Ne, Zrzoune, zde tě nenechám!“

„Musíš mě nechat ke všem č .....“ a vší silou hleděl postavit se na nohy, ale již nemohl. Zachytil jsem ho do náručí.

Tu ležel ubohý, dobrý, starý „Zrzoun“; posud se slzami v očích na to vzpomínám. Hlava jeho spočívala na mém ramenu; oči jeho začínaly se již kalit. Rozhrnul jsem mu košili, roztrhal svůj nákrční šátek a hleděl jím zastaviti krev, která se prýštila z rány na prsou.

„Nechceš tedy vpřed, Jeníčku? Proč jsi mě nenechal ležet .... byl bys dostal řád. Teď je pozdě, jsou již v pevnůstce ... Poslyš jen! ‚Urá!‘ volají... Dobře tak, hoši! Dobře! Ti protivní umazaní chlapi... teď mne střelili do prsou ... dávno před tím do nohou ... ale teď mne dorazili ... Mám bolesti, Jeníčku ... Pojď blíže ke mně ... jsi dobrý hoch ...“

---

*) Řádu „de militaire Willemsorde“ dostává se tomu, kdo první vkročí do nepřátelské pevnosti. S řádem tím je spojeno rytířství.

„Musíš tiše ležet, Willeme! Budeš-li tak mluviti, krev ještě více poteče."

„Co z toho, hochu . . . umru přece . . . dostali se mi tentokrát dovnitř . . ."

Na chvilku umlkl. Mluvení činilo mu již obtíže.

„Musím ti něco říci . . . tobolka . . . zde na mých prsou . . . . ano . . . otevři ji . . . bankovky jsou . . . pro ‚starou' . . . pozdravuj ji, Jeníčku . . ."

Umlkl opět a vyňal z tobolky starou, žlutou podobiznu. Byla to podobizna mladého děvčete.

„Chtěl jsem si ji vzíti, Jeníčku . . . nemohl jsem k vůli ‚staré' . . . obě nemohl jsem uživit . . . ‚stará' také nesměla umřít hlady . . . A, tu přichází doktor . . . Vody? Ano, kapku vody . . ." — Trochu se napil. — „Nahni se ke mně, Jeníčku . . . nemohu tě už vidět . . . A tu . . . vzal si ji Šilhavý . . . Dobrý to byl člověk . . . tvůj otec . . ."

Hlas jeho slábl.

„Podej mi . . . svou ruku, Jeníčku . . . nefňukej tak . . . s bohem, hochu . . . na ‚starou' nezapomeň . . . doktor . . . Šilhavý . . . ruku, Jeníčku . . ."

Hlava mu klesla nazpět, otevřel ještě jednou oči, a pak . . . Ach, nemohu dále vypravovat . . .

— — — — — — — — — — — — — — —

Pevnůstky jsme dobyli, ale výtečného, řádného člověka, nejlepšího, jaký kdy na válečném korábu sloužil, jsme ztratili.

Když jsme se vrátili na koráb, „Zrzoun" již stuhl. Jeho mrtvolu vzali jsme s sebou.

Měl slušný pohřeb a náležitě byl přes kraj lodě vržen do moře, neboť nemohli jsme pochovati takového člověka na cizím ostrově mezi divochy, s nimiž jsme válčili. Kapitán a důstojníci se slzami v očích se dívali, když „Zrzoun" naposledy se spouštěl s provazového řebříku, a jak mně bylo, snadno se domyslíte.

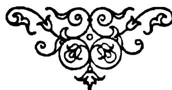
„Stará" žila ještě asi rok. Byla to hodná stařenka a velmi dobře jsem se s ní snášel.

Nyní jsem ženat a jsem podporučíkem. S ženou se též výborně srovnávám. Měli jsme jen hádku o jmeno „Zrzoun", neb moji hoši jsou vesměs snědí; ale buď tomu jak buď, pokud budu doma já komandovat, bude se jeden z mých kluků nazývat „Zrzounem".

Doufaje, že mi v tom dáte za pravdu, podpisuji se

s úctou

Jan Matters, podporučík.

Máchův „Máj“.

K půl stoletému jubileu vydání »Máje«.

Napsal J. Arbes.

(Pokrač.)

V témž čísle „Květů“ ohlášeno také v „Denní kronice“ úmrtí Máchovo slovy, která právě jen proto, že dobu, v které byla psána, nad jiné zprávy charakterisují, uvádíme věrně:

(Z Prahy.) Přátelům literatury československé opět zprávu bolestnou podati musíme. — Dne 5. listopadu 1836 v šest a dvacátém roce věku svého zemřel po dvoudenní nemoci p. Karel Hynek Mácha. Pochování leží v Litoměřicích, kamž se byl po skončeném studiu práv z Prahy odebral. Rodiče, nevěsta, přátclé a vlastenci v smutku pro jinocha nadějného pohříženi jsou. — Pracemi svými, zde onde v Čechoslavu, zvláště pak ve „Květech“ roztroušenými a posléze vydáním „Máje“ skvěle své nadání básnické projevil, a umrtím jeho pěkná literatura naše ztrátu trpí, jakouž ji tak snadno jiný ze spisovatelův našich nenahradí. Cokoliv se i básnickému duchu jeho za vadu namítalo — časem bylo by se vyrovnalo a uhladilo, až by se jen byl v Pánu zesnulý z dosavadního světa mladických snů v životě skutečném obeznal. Nyní jiného nic nezbývá, nežli — dle započatého již rokování věrných přátel — v rukopise pozůstalé, jakož i veškeré sem tam roztroušené plody sebrati, srovnati a doplniti, a takž jménu jeho po všech končinách v přízni Čechoslovanů onu památku zůstaviti, kterouž by si byl vlasteneckým snažením a pracemi svými časem sám vítězně vydobyl. Bodejž jen brzo k vydání se přikročiti mohlo! My o věci té rychlou a všechněm zajisté vítanou zprávu podáme, jelikož víme, že mnoho pěkného po něm zůstalo, a péro jeho že si již hojných ctitelů získalo“ . . . *)

Tak psalo se několik jen dní po smrti Máchově v těchže „Květech“, v kterýchž dne 21. července — samým redaktorem Tylem dávána Máchovi s líbeznou impertinencí dobrodušná rada, by jako Šohaj, Štulc, Trojan a Tupý psal „národněji“, že „hráti si a stýskati a zúmyslně kvíleti, jakoby pro ztracenou budoucnost“ není u nás na místě, poněvadž se nám v znameních nejpříznivějších „krásné příští usmívá“ a „pěvci otevření celý svět!“ — slovem že „jinak v život se dívati a jinak“ — nežli Mácha totiž — „i k bratřím mluviti musíme, nežli si jen líčeně hráti se svou osobou a stýskati“ — —

*) Zpráva tato nepochází však z péra Tylova, nýbrž — jak Sabina udává — z péra „vlastence Hav...“ — nejspíše K. Havlíka, překladatele povídky „Nautilus“ ve „Květech“ 1836 otištěné.

Však nedosti na tom, co jsme byli právě uvedli — „Květy“ za několik jen dní — dne 1. prosince otiskly v hlavním listě novou báseň na smrt Máchovu, z péra F. L. Riegra, tehdá mladíka osmnáctiletého, pak v příloze ze dne 8. prosince verše Jana Vlčka „Zjev života nad mohylou K. H. Máchy“ a 29. prosince K. Kuzmányho „Pláč nad smrtí K. H. Máchy“ — v celku tudíž čtvero veršovaných nekrologů, vyslovujících upřímný žal nad předčasnou ztrátou mnohoslibného talentu.

Z nejčistších zdrojů vytrysknuvší tyto veršované žalozpěvy ovšem nesnesou za našich dob měřítka přísnějšího; leč pro historii kulturně literární mají po našem náhledu důležitost mnohem větší, nežli se na první pohled zdá. Zračíť se v nich zcela zřejmě povšechně panující tehdá názor vzhledem k životu záhrobnímu — názor to, který diametrálně odporuje názoru Máchovu.

A právě v tom, že tak a podobně jako ve veršovaných žalozpěvích nad úmrtím Máchovým — souděno bylo s řídkými výminkami o záhrobí ve vzdělaných kruzích českých vůbec, zdá se nám, dlužno hledati jednu z nejhlavnějších příčin, pro které Máchův „Máj“, v němž byl poeticky vysloven názor zcela opačný, doznal přímo neuvěřitelného odsouzení.

Z té příčiny reprodukujeme zde, ovšem jen z nepatrné části z oněch žalozpěvů, vedle slov, kterýmiž se snaženo Muzu Máchovu charakterisovati, také poetické fráse, z kterýchž vysvítá panující tehdá názor o životě záhrobním.

„Mé srdce mi jen „Hynku“ a „Hynku“ úpí“ — pěje Kuzmány, jenž jediný záhrobí se nedotýká. Máchu nazývá „krásnou hvězdou, míhající lesky nebeské“ a charakterisuje poesii jeho slovy: „Krásný, mramorový byl tvůj zpěv, pěvče žalostný, — mramorový, studený v srdci ti háral oheň“ . . . a končí verše své: „Na hrobě Máchy Čechie leží, „Hynku!“ volá.“

Jan Vlček nazývá ve svých verších Máchu „zpěvcem vlasteneckým“, u něhož nehostila se než klidná tesknota, kdežto „vzhled jevil ducha želem bolestně zervaného“. Praví o něm, jak vábily jej „praslavné vlasti hrady, ve hrůzách rozmetené“, jak chtěje polehčiti srdci svému „sehlasuje“ harfu, „až hluboznělým ladem vše soustrunní se chvěje a temným hlasem zpívá: jak nejčačtější plémě všemíru plodí zmatek a ruší řád té země“, potom zase, kterak ducha konejší a těší, „že co zde zhýří člověk, však příroda vždy rájem“. Zpěv Máchův charakterisuje Vlček slovy: „zvuky srdcelomné, ve vlasti neslýchané“ a končí verše své doslova: „I ať smrt mlada zpěvce co rozhlas bolně skřípí, — a mnohým srdce raní co ostrohranné šípy: — mně zní co nebes souzvuk. Za potopou jde duha, — a tvorstva nad propastí jeví se vláda boha.“

Verše F. L. Riegra, tehdá mladíka osmnáctiletého, mají nyní po půl století zajímavost netoliko tím, že zračí se v nich týž názor o záhrobí jako v žalozpěvích Sabinových a Vlčkových, nýbrž i tím, že dr. Rieger jako mladistvý ještě student pochopil a uznával eminentní talent Máchův a přečkal všechny, kteří tomu dali po smrti Máchově výraz ve formě veršované. Z té příčiny reprodukujeme verše jeho úplně. Znějíť:

Na smrt Karla Hynka Máchy.

— Zhynul!! — zhynul!!! —
Dalekoť jeho sen, umrlý jako stín.
„Máj.“

Tedy přece pravdivá ta smutná zpráva —
Mácha zemřel — Ach, jak bídný tento svět!
V prvním pramenu již hyne skvělá sláva,
ledva zrodilý, již oplakává květ!

Osude! ach proč jsi vytrh' vlasti z klínu
nejlepšího syna — silnou podporu?!
Proč jsi svrh' — což není ještě dosti stínů —
hvězdu nejjasnější nám tu z obzoru?!

Mohlať svítit, kde jen slabá záře svítá!
Jakž moh' osvěcovat temno vůkol nás!!
Ach, jak bujné poupě, anož nejprv zkvítá,
krásnou chtě být růží, zkazí krutý mráz!

Proč že smrt si právě toho vyvolila!
Proč chce kvítko, nejkrasší si vyhledá;
srdceť jeho jemné, duše čistá byla,
duch, jakýž se žádným ranám nepoddá.

Než ni duše citlivá, ni jemné zvuky
líry jeho pro hrubý svět nebyly —
nebe znalo jeho cenu — jeho muky,
a vše strasti, jenž mu srdce tížily.

Dobrá smrt porozuměvši jeho citu
vedla jej, kam duše jeho toužila:
do blahého tam v edenských krajech bytu
a tak bolest, již tu trpěl, skončila!

Viděli jste někde na rovině státi
o samotě břízu s hlavou skloněnou,
když jí větvemi divoký vítr klátí
věje smutnou v sněžném rouše krajinou?

Aneb někde křížek na hřbitově pustém,
pod nímž lebka leží — mrak se otvírá,
sluněčko se chladně zasměje, a v hustém
šedém mraku opět mizí — umírá?

Tak byl Mácha, sám tady stál v pustém světě,
mnohá bouře sílu jeho zkoušela;
on hledal smrt v každé kráse, v každém květě —
vidina se truchlá — nad ním snášela.

Budiloť vše žal v něm, nikdež těchy
nenašel, nesdílel s žádným svou bolest,
nikdo neslyšel poslední jeho vzdechy; —
a však bol jen krátký, blaho věčné jest.

Teď vidíš vidinu v skutečnosti jasné,
tam již nebudí nic více bolest tvou. —
Tam vše volno — tam vše dobré, pravé, krásné
v souzvuku milostném rajskou jest hrou.

Tam teď najdeš ducha sobě příbuzného!
Však i my chcem' s tebou cítit, s tebou snít!
Mámeť zpěvy, věrný obraz ducha tvého,
v těch ty budeš věčně mezi námi žít! —

Z reprodukovaných právě žalozpěvů nad úmrtím Máchovým, jak jsme byli již připomenuli, zřejmě vysvítá, jak diametralně různil se panující tehdá názor o záhrobí od názoru Máchova, kterýž v „Máji" svém pěl:

— — — „tam — jen pustý stín,
tam žádný — žádný — žádný svit,
pouhá jen tma přebývá.
Tam všecko jedno, žádný díl —
vše bez konce — tam není chvil,
nemine noc, nevstane den,
tam času neubývá. —
Tam žádný — žádný — žádný cíl —
bez konce dál — bez konce jen
se na mne věčnost dívá.
Tam prázdno pouhé — nade mnou
a kolem mne i pode mnou
pouhé tam prázdno zívá" . . .

Po sestavení těchto různých názorů podle sebe ovšem také snáze pochopíme příkrá slova v Tomíčkově pověstné recensi „Máje", když praví: „Neníť ovšem nic podivného, zamotá-li se člověk ve víru věčnosti, zachvácen-li směsicí stejně a proti sobě působících mocností a sil, a v tom-li věčném labyrintu nenaznamená si ten neb onen pilíř, dle kterého by se mohl spravovati; to ale jest něco podivného, že ten a takový člověk a tudy též i básník „Máje", nepozoruje odpor ten, že chtíce svoje „nic" lidem učiniti přístupné, všeliký život snášejí; tu šeptají květinky, tu mluví ptáci, zvučí hora, mluví luna, živ jest u nich celý mír, a přece konečně vystavují za cíl a konec všech těch mocí — žádný život, žádný cíl, všechno pusto, nic! Odporujeme tomu a podobnému Hegelianismu, že na věčnosti žádný cíl, všechno jedno jest; takovíto filosofové stavíce sebe mimo věčnost, hrubě na to nemyslejí, že oni a jejich spolutvorstvo také již ve věčnosti žijí, kdež patrno jest, že ačkoli všechno životem nadchnuto, přece tento

duševní život do těch nejrozmanitějších forem se vlévá, více méně sebe svědom jest, a svědomitosti té neustále více nabývá i dle zákonů přírody nabývati musí. Přišedše ale k jedné formě, která jisté dokonalosti dosáhla, tu vynášejí oni filosofové podivný rozsudek, že každý jednotlivec ten z formy své vyjda do oceanu letí beze všeho tvaru, beze všeho cíle. I jakýž mají pro to důvod, ješto příroda v té samé věčnosti právě naopak to okazuje? Jelikož básník „Máje" asi podobnou myšlenku básnickým rouchem přiodíti se snažil, nalezá se na té samé bludné cestě" . . .

Za našich dnů, kdy zatlačena jest již dávno spekulativní filosofie v tomto vzhledě přísným bádáním přírodovědeckým a neklamné výsledky věd těch vůčihledě také spovšechňují, zajisté není u nás vzdělance, který by byl vůbec jen chvíli na rozpacích, kdyby mu předložil někdo otázku: Kdo — zda Mácha nebo Tomíček a s ním stejně smýšlející — nalezali se před půl stoletím — na scestí . . .

Neúprosné výsledky vědeckého bádání, byť pro nás sebe nepříjemnější a na první pohled sebe příkřejší — nedají se oddisputovati a razí sobě znenáhla, ale jistě a bezpečně cestu do všech vrstev národa, měníce pozvolna i panující názor v svět vůbec.

Bázeň idealistův a blouznilků všech odrud, jakož i strach všech oněch faktorů, jež z hyperidealního, ničím nepodpíraného názoru v svět kořistí k účelům sobeckým, znenáhlý tento obrovský převrat v názorech nezastaví.

Poctivé bádání přírodovědecké, pátrající při všech úkazech a zjevech přírodních po pravých příčinách, jich souvislosti a konečném cíli, zaplašuje vůčihledě matohlavé přízraky domněle zdravé, vpravdě však buď primitivní nebo chorobně pověrečné obraznosti, které byly po staletí postrachem lidstva a měly v zápětí netoliko opovrhování životem skutečným, nýbrž i jiné více méně citelné útrapy.

Za našich dnů není mezi pravými vzdělanci nejmenší pochybnosti o tom, vede-li na neklamných výsledcích přírodních věd znenáhla se budující povšechný názor v svět na scestí a do propasti, nebo na výsluní pravého a s rozumového stanoviska jedině oprávněného života reelního — života, který nehledá imaginérní spásy v domněnkách a přeludech, jakými sobě temné věky minulé vypomáhaly, nýbrž — v ryzí lidskosti, která neodkazuje k životu mimo život, nýbrž koná svou povinnost v pravý čas — dokud se totiž nenaplní neúprosný zákon přírody a člověk nepřestane žíti . . .

Že v době vydání „Máje", kdy bylo pěstování přírodních věd takořka v plenkách a spekulativní filosofie, připouštějící nejrůznější, začasté nejsmělejší, po případě i nejsměšnější výklady života, měla velikou váhu, častěji nežli za našich dnů docházelo ke sporům o různé náhledy tohoto druhu, jest přirozeno a právě jen tím vysvětluje se také, proč názor Máchův, líšící se tak nápadně od názoru vůbec panujícího, pokládán byl od většiny za scestí. Ostatně názor Máchův o záhrobí nebyl ani novým, aniž osamělým. Dějiny filosofie a věrouk všech odstínů jsou důkazem, že to názor prastarý, odvěký; ale Máchovi patří priorita aspoň

tak daleko, že byl prvním básníkem českým, který dal v básni nepopíratelné ceny esthetické názoru tomu výraz ve formě poetické.

* * *

Veršovanými žalozpěvy, noticí o úmrtí a uspořádáním zádušní mše odbyt nešťastný genialní pěvec „Máje“ vlasteneckým literáctvem českým na — několik roků.

Za nedlouho po smrti Máchově ozvaly se také první hlasy — proti kritikám „Máje“, ale nebyly otištěny. V „Hronce“ na rok 1837 na stránce 88 čteme totiž: „Slovo k panu Dr. Jos. Chmelenskému a jemu podobným Českým recensentům, od vydavatele (Kuzmányho)... „Během půlletí tohoto došly nás dva dopisy obšírné a ostré, jeden z Moravy, druhý pak skrze Pešť z Čech, obsahující obranu spisův Máchových atd., proti křivému, mlkvému a nevlídnému posouzení v Muzejníku loňějším; bychom je do Hronky umístili, a že Hronka není literaturním spisem, žádosti té odepříti musili jsme. Slíbili jsme však něco sami promluviti a slib ten nyní plníme“ atd.

K tomu připomíná Sabina v Máchově životopise roku 1845 do slova: „Ačkoliv však p. K. o Máchových spisech déle nepromluvil, přece z dalších slov, mínění přející duchu a životu Máchovu zřejmě se projevilo.“

Kromě příznivých hlasů ozval se v tu dobu také hlas nepříznivý a sice v De Carrovu „Karslbader Almanach“, tudíž ve spise tak zvaných Čechoněmců, kteří byli od pravěku k literatuře české nepoměrně nespravedlnější nežli Němci za hranicemi. My článku toho nemohli se dopíditi; Sabina však r. 1845 o něm píše: „Že se s nepříznivou rozhorleností o Máchovu „Máji“ promluvilo, ani nás nepřekvapilo, ani nepohoršilo; neboť jsme věděli, odkud vítr věje. P. referent si proti veškeré romantice vyjel a přesvědčil nás i celý svět, že zběhlým jsa v mnohých věcech, a muž dobrých zásad, romantice přece pranic nerozumí. Nemáť pro ni smyslu; neslyše o hudbě, oslepen o barvách soudí!“

Není nižádné pochybnosti, že po smrti Máchově veřejné mínění takořka přes noc se změnilo. Velký Máchův talent básnický uznán — a pochopena, aspoň z části, také nezměrná ztráta; leč z přísných a příkrých Aristarchův „Máje“, pokud víme, ani jediný mínění svého o Máchovi vůbec a o jeho „Máji“ zvlášť — nezměnil. Ani jediný nepodlehl v první době nátlaku změněného veřejného mínění; ani jediný neomočil péra, by aspoň dodatečně snažil se napraviti, čím byl Máchovi ukřivdil; ani jediný neškrtnul a neodvolal ze své kritiky ni slov nejpříkřejších, která byla s veřejným soudem v tak křiklavém odporu.

Z toho zdá se nám zcela přirozeně plynouti závěrka, že všickni tři trvali více méně neústupně na svých prvotních úsudcích nebo že se za své kritiky „Máje“ — styděli.

Jediný Tyl učinil změněnému veřejnému mínění koncesi v ten spůsob, že připustil, aby žalozpěvy a zpráva o úmrtí Máchově otištěny byly ve „Květech“, jichž redaktorem byl. Jinak ale pérem svým vlastním — ačkoli tehdá časopis svůj všemi možnými příspěvky hojněji nežli kterýkoli jiný spolupracovník zásoboval, — nepřičinil se ani řádkou.

I notice o úmrtí Máchy a zejména závažné připomenutí o **sebrání a brzkém vydání spisů Máchových** není z péra Tylova, nýbrž, jak již dříve připomenuto, z péra jistého „vlastence Hav—“.

Z toho plyne, že nezakládá se na pravdě výrok J. L. Turnovského v životopise Tylově, že — když Mácha zemřel, — „byl to opět **v první řadě Tyl**, kdo velikou ztrátu tu seznal“. V první řadě byli to Sabina, Rieger, Jan Vlček, Kuzmány, vlastenec Hav— a jiní; z péra Tylova nezachován, pokud víme, žádný toho důkaz. (Pokračování.)

Z kanzón Petrarkových.

Přeložil **Jaroslav Vrchlický.**

Kanzona

velmožům italským, by osvobodili konečně vlast z tvrdé poroby.

Ač, Italie, mluviti jest marno
o smrtelných tvých ranách,
jež nespočetné vidím na tvém těle,
přec vzdychat chci a po všech vlasti stranách
jak doufá Tiber, Arno
i Pád, kde žiju v smutku osaměle.
Ó kníže nebes, vřele
lkám, jak tě soucit druhdy na svět vedl,
tak obrať se k své zemi milované!
Viz, milostivý Pane,
jak z malých příčin velký boj se zvedl;
na srdce lidí sedl
Mars divoký, je svázal.
Ty, Otče, rozpoutej, stiš mysli vzňaté,
dej, by můj jazyk kázal,
ač nehodný jsem, tvoje pravdy svaté.

Vy, kterým osud svěřil uzdu v dlaně
těch zemí plných vnady,
pro které soucitu víc u vás není,
proč, rcete, tolik cizích mečů tady?
Přes zelené ty pláně
krev barbarská proč kouří se a pění?
Vy bludem zaslepení
tak málo jen, ač mnoho vidět chcete,
čest s láskou od cizinců kupujíce.
Čím vojska máte více,

tím snadněj vrahům v ruce upadnete.
Vojsk proudy, které jdete
jak potopa tak prudce
ve sladké naše nivy, vás když vodí
sem vlastní naše ruce,
kdo, vlasti má, tě potom osvobodí?

Dost příroda se o nás postarala,
když Alp strmými srázy
nás uchránila před Německem dravým;
leč slepá naše zášť nám blaho kazí,
neb tak se rozhárala,
že hemží se hnis tělem vlasti zdravým;
ba, v jedné kleci, pravím,
zvěř krotká s šelmou žije, tak že v stonu
vždy lepší lká a větší nese břímě,
a tím jest vinno símě
těch krvelačných Němců, bez zákonů,
jež druhdy v boje shonu
tak Marius sbil, jak zvěstují děje
a o čemž budou vypravovat věky,
že vůdce píti chtěje,
ne více vodu, ale krev pil z řeky.

A mlčím o Caesaru, v každém kraji
jenž potřísnil vše nivy
žil jejich krví, kam jen hnul se v půtku.
Ký osud hvězd zlých jest nám nepříznivý
a nebesa proč tají
hněv proti nám? To mzda jest vašich skutků,
že zpustošenou, v smutku
část nejkrásnější světa slyším lkáti.
Ó jaký hřích, ký soud a jaká běda
se vrhnout na souseda
a bídné kusy jeho statků rváti
a potom v nájem bráti
lid cizích pokolení,
jenž roní krev a s duší kupčí cenou.
Já mluvím z přesvědčení,
ne, že mne hněv neb slepé záští ženou.

Což nezkusili jste dost sami ještě
lsti bavorské a zrady,
jež, prst když k nebi zvedá, s smrtí hraje?
Jeť hanba horší škody dle mé rady.
Ó větší krve deště
pak potekou při hněvu cizí láje;
znej každý, přemítaje

od rána ku poledni, naše věno,
jak cení nás, kdo se tak nízko cení.
To k tvému pohanění
díl, krvi vlašská, nebuď připočténo!
Tvůj idol nebuď jmeno,
jež prázdným zní jen ruchem!
Že bez domova horda rozkacená
svým přemohla nás duchem,
to hřích jest náš a ne věc přirozená.

Což není ta zem kolébka má sladká
a hnízdo moje milé,
kde něžně plynula mi dětství doba?
Ne moje vlast mi věrná každé chvíle,
má zbožná, dobrá matka,
jež skrývá věrně rodiče mé oba?
Kéž pro bůh vaše zloba
se obměkčí, kéž se soucitem zříte
na lidu slzy, jeho stesk a bídu,
jenž úlevy a klidu
po bohu od vás čeká v tísni lité.
Ó kéž se obměkčíte!
Pak ctnost hned proti vzteku
zbraň uchytí, boj krátký vzplane směle,
neb ještě mužnost reků
v italských srdcích neuhasla cele.

Ó páni, čas a život pádí plaše
a prchá, pozor dejte!
a smrt jak v patách stihá naši dráhu.
Dnes zde, svůj odchod zítra v mysli mějte,
neb naha duše naše
a sama musí dojít k tomu prahu;
tam na věčnosti svahu
jest nutno odložiti staré sváry,
ty sporné větry ve veselém žití;
hleď každý živu býti
ku větším skutkům než jsou cizí zmary;
ó rukou, ducha dary,
vším hleďte nyní trochu prospět vlasti
a věnujte se velké snaze svaté:
tak svět vám bude slastí,
tak cestu k nebi otevřenou máte.

Kanzóno, já ti radím,
bys vyřídila zdvořile svou zprávu,
neb k hrdým lidem nastoupíš pouť svoji,
k těm, jenž se pravdy bojí
a starým zvykem postaví si hlavu

a protiví se právu,
své štěstí zkusiž směle
u mála šlechetných, jimž dobro k chvále,
rci: Kdo mne chránit bude?
Jdu křičíc Pokoj! Pokoj! Pokoj stále.

Kanzona.

Allegoricky líčí ctnosti paní své a oplakává předčasnou smrt její.

Tak mnohé zřel jsem věci neslýchané,
když jednoho dne u okna jsem stanul,
až pojala mne mdloba od dívání:
Tvor s tváří lidskou náhle se tu mane
po pravici, že Zev by k němu vzplanul,
dva psi ten černý a ten bílý za ním
se hnali divým štvaním;
ta smečka ostrým zubem bok mu rvala,
až v krátkém čase klesl mrtvý k zemi, —
teď skrývá kámen němý
ty všecky krásy, hořká smrt jež vzala,
ten hořký osud oplakat mne hnala.

Loď pak jsem viděl vzdálenou od břehu;
ta z ebenu a sloně zbudována
z hedbáví lana, plachty zlaté měla;
proud klidný byl a vzduch ten dýchal něhu,
bez mráčku byla každá nebe strana,
s nákladem velkým, dobrým loď ta jela.
V tom obloha se stměla,
bouř od východu pozvedla se znáhla,
loď na skalisko hnaná se již drtí,
ó ráno těžká k smrti!
vše poklady hloub mžikem dolů stáhla,
jež druhá loď by tak hned neobsáhla.

Ve mladém lese mladém na vavřínu
snět posvátná mi plným květem kyne,
že zdál se mi ten strom být stromem ráje,
zpěv různých ptáků zvučel z jeho stínu
a s vůní chlad a různé plesy jiné,
že zapomněl jsem zcela zemské kraje;
leč blíže nazíraje
zřím oblohy tvář pomalu se tmíti,
blesk — a strom krásný od kořenu rázem
vzplál a se řítil na zem —
a od té chvíle smutné jest mé žití,
neb takový stín nelze víc najíti.

A v tomtéž lese tekl čistý pramen,
ze skály tek a svěžích proudů příval
se řinul v dál a šeptal báje tklivé,
ve tmavém stínu sedátkem byl kámen,
ni pastýř, rolník tady nespočíval,
jen s nymfami zde pěly Musy snivé.
Zde v chvíli zádumčivé,
kdy poutala mne vyhlídka ta širá
i tento zpěv, se země otevřela
a v černou propast sjela
studánka s kamenem. — Má duše sirá
již při vzpomínce na to bolem zmírá.

Pak nevídaný fenix nachem skvoucí
měl obě křídla, hlavu zlatou celou,
nad lesem hrdý sám se vznášel z dáli
i mnil jsem: tvor to božský, nehynoucí,
než ku lavřínu dospěl poutí smělou
i ku pramenu, jejž zem nyní halí.
Jak změní vše čas malý!
Když strom zřel zdrcen, větve rozmetané
jak leží kol, tu zobák v divé zlobě
obrátil proti sobě
a zmizel mžikem — proto bolem štvané
mé srdce láskou a soucitem plane.

Šla v posled v zadumání dívka vnadná,
šla lučinami za večerní chvíle,
že myšlenkou má trne duše celá,
tak vlídná ke všem, k Amoru jen chladná;
za ní se vlekly její šaty bílé,
ta říza sněhem se a zlatem stkvěla;
leč svrchní částky těla
ve tmavou mlhu byly zahaleny;
v tom do paty ji bodlo hádě malé
a ona nenadále
nás opustila květ jak nalomený. —
Ach, zde trvají nářky jen a steny!

Kanzóno, můžeš říci,
že jala zjevení ta neslýchaná
po smrti sladkou touhou tvého pána.

Národní ornament moravský.

Napsala **Fr. Stránecká.**

Nebude snad od místa rozpravu tuto zahájiti slovy znalce výtečného, bohužel tak záhy nám odňatého: Dra. M. Tyrše.

„Jeden z prvních, snad první projev umělecký vůbec jest ornament, k němuž rovněž pozornost badání moderního se obrací, a který v rysech všeobecných na tři druhy se rozvrhnouti může. První z nich jest ornament imaginovaný, jenž především z nápadu fantasie pochází. On podobá se v počátcích svých kresbám dítěte, jež v písku sobě hraje, s hlubokým interessem prstem neb proutkem v něm různé čáry opisujíc a při tom věci sobě představujíc, o nichž my dospělí ničehož se nedovíme. Nejprimitivnější druh ornamentu toho jsou prosté, nepravidelné čáry bez ladu a skladu snad nehtem na povrchu hliněné nádoby neb jinde vyryté, pak dvě čáry úhel otevřený tvořící, trojhrany, kruhy jednoduché neb concentrické aneb také přímkami skřížené, spiraly, s počátku matně, pak pořád pravidelněji tažené a rozložené. Jest to onen druh ornamentu, jenž také geometrickým se jmenuje, kteréžto jméno však pouze zevně jej charakterisuje, kdežto jméno imaginovaný k původu jeho ve fantasii poukazuje, a zároveň k imaginativní periodě dětství jej připíná.

Druhý druh ornamentu chceme transformovaným nazývat. Na místo obrazců pouze vymyšlených nastupuje napodobení předmětů přírodních, forem bylinných a živočišných, avšak jen v hlavních rysech podaných a tím zároveň ornamentu geometrickému, k němuž se pojí, přispůsobených. Sem náležejí palmetty, květy a p., různá zvířata ve formě, již stylisovanou jsme nazvati si uvykli.

Třetí druh jest ornament imitovaný, jenž předměty skutečné více méně věrně a exaktně, čili jak říkáme naturalisticky podává."

K těmto slovům poznámka ještě dodává:

„Některé ornamenty geometrické jsou ovšem v technice točení, pletení a p. založené, tak že při nich fantasie lidská zvláštnostmi technické procedury vázána byla, a při ornamentu stylisovaném jeví se zase volnější činnost fantasie tím, že části k různým organickým celkům náležející někdy mezi sebou se spojují, a jisté primitivní pokusy, formy organické podati, můžeme spíše k nemotorným imitacím, než k výtvorům stylisovaným čítati a p. Naše rozvržení ornamentu platí tedy ovšem, jak každé podobné rozdělení, jen v rysech hlavních, avšak právě proto podstatných."

Dále praví ještě Tyrš: „— — U porovnání s uměním velikým chceme jen mimochodem podotknouti, že ornament geometrický, stylisovaný a naturalistický podobně jak symbol, typ a portret k sobě se mají, kteréžto tři druhy výtvarů v tom pořadu z části též chronologicky po sobě se objevují."

Slov těchto, vyňatých z Tyršovy přednášky „O významu studia dějin starého umění orientálního“, lze užiti ovšem i vzhledem k ornamentu moravskému, poněvadž každý národ, který vůbec honositi se může vlastním ornamentem, touž Tyršem naznačenou cestou od symbolu k typu a od typu k portretu bráti se musil. Arci lze tvrditi, že prostor času symbol od typu dělící až tisíciletí obsahuje, a mezera mezi typem do portrétu zajisté na staletí se počítati dá.

Náš bohatý ornament moravský prošel zajisté již za dávných dob, snad již před rozkotáním říše velkomoravské, ony tři fáse svého vývoje a počátky jeho dlužno stopovati na starobylých našich hradiskách, pátrati po nich v lůně země rodné, kdež zázrakem jsou zachovány pozdním potomkům, promlouvajíce k nám hlasem mocným, když čítati a řešiti naučili jsme se litery ty tisícileté, když poznali jsme souvislost jejich těsnou se součástkami národního ornamentu rovněž zázračně nám zachovanými v úkrytu našich hor, v zátiší údolíček vlasti naší, v nízkých chaloupkách doškem krytých. Ještě více překvapí nás nápadná shoda rozličných částic ornamentu moravského s ornamentem jiných národů slovanských, zřejmým jsouc. důkazem jednoho původu a duchové spřízněnosti jejich.

Pokusím se sestaviti poněkud přehledný nárys alespoň nejobyčejnějších, nejčastěji užívaných součástek národního ornamentu moravského, ač vzhledem k ohromnému množství rozličných výtvarů čilé obrazotvornosti lidu našeho tato snůška tak pranepatrná jest jak muška poletující v šírém moři vzduchovém.

Jakožto nejhlavnější součásti ornamentu moravského jeví se nám podoba srdce, ptáka zpěvného, holubice nebo kohoutka, jahodky neb jablíčka, květů slunečkovitých, tulipánu, hřebíčku (karafiátu) planého i plného, květu bodláčího nebo chrpy (podoby posledně jmenovaných tří květů mnohdy s těží rozeznati lze, jsou-li ornamentovaně vyšité, kreslené nebo v látky vetkané), závitku neb točinky spirální a trojlístku jetelího.

Kromě naznačených zde součástí ornamentních nebude snad kvítečku na lukách a stráních vlasti naší, jehož by se byl krasocit lidu našeho neuchopil, a nad to vyskytují se mezi vyšíváním lidovým i tvary neobyčejné, v nichž znalcové shledali napodobování dávných šperků slovanských a jichž sbírání a porovnávání paní Vlasta Havelková zvláštní záslužnou píli věnuje.

Že prostonárodní okrasy moravské nejsou nahodilé neb z jiných cizokrajných ornamentů libovolně sestavené, viděti nejlépe z toho, že nejoblíbenější okrasy, které jsem tuto vypočetla, vždy a všude mezi lidem naším jako obecné, ustálené typy, leda zvláštnostem jednotlivých krajů přispůsobené, se vyskytují, právě jako mnohé z nich buď celkem nebo z části i s ornamentem jiných slovanských kmenů nápadně se shodují. Jest patrno, že hlavně ze součástí těch předkové naši sestavili svůj odznak kmenový, vybudovali si jej na věčné časy, lišíce se jím přesně od kmenů nepříbuzných.

Ony hlavní součástky ornamentu moravského objevují se nám všude, při každém kroku po dědinách našich. Lid náš do dřeva je vřezuje, na domy je líčí, v kamenné nádoby je rýsuje, na toufary je ma-

luje, na hliněné nádobí obyčejné je polívá, do chomoutů koňských je mosaznými hřeby vtepuje, do látek vetkává, na prádle vyšívá, místy ještě je v krajky paličkuje, šat svůj jimi pošívá, na pečivě, zvláště perníkovém je škrobnicí polívá, slovem, obklopuje se jimi se všech stran a za každých okolností.

Považíme-li pak, že utváření a sestavení ornamentu moravského po dlouhou již řadu let ponecháno jest a bývalo tu prosté švadleně neb chudé hospodyni, jejíž ruce zmozoleny jsou tvrdou prací domácí i rolnickou, tam prostému hrnčíři venkovskému neb hospodáři, jemuž za deštivého počasí zábavou jest vřezovati do dřeva obyčejným „křivákem“

Ornamenty na starožitnostech moravských, vykopaných u Hradiska blíž Kroměříže.

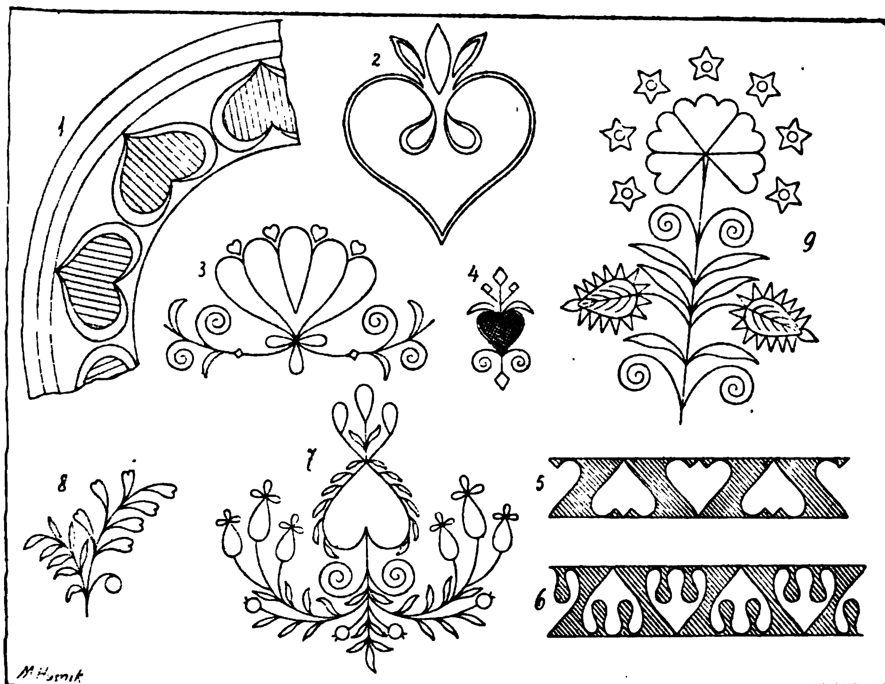
steré okrasy, a že lidem těmto nižádného návodu ku kreslení se nedostalo: bezděky obdivovati se musíme dovednosti a samorostlé umělosti, s jakou tyto okrasy bývají provedeny.

Bych poněkud naznačila, jak prostě lid náš při sestavování ornamentálních okras sobě počíná, zavádím čtenáře před domek slovácký, kterýž právě hospodyně „podrovnávkou“ opatřuje.

Podrovnávkou jmenuje lid náš pruh barevný, jenž as na stopu od země vodorovně zalíčen bývá obyčejně barvou modrou nebo popelavou, aby déšť s okapu k zemi padající bílou plochu stěny blátem nezastříkal.

Na tmavé půdě podrovnávky bláta méně znamenati; obyčejně vyčká hospodyně, až zaschlo, a pak je suchou šatkou s podrovnávky setře. Podrovnávka jmenuje se též „vyrovnávkou", neboť nevždycky domek rovnoběžně od hrbolaté půdy se zdvihá; vyrovnaného základu však hospodyně slovácká ku provozování umění svého vždy potřebuje, neboť sestavuje ze součástek sterých a sterých vždy dříve „cestičku", totiž rovný pruh geometrického ornamentu rovnoběžně s podrovnávkou, než nad ní velké květy nebo i „slunečka", kolečkovité to okrasy, souměrně rozestavuje.

Vyšívání slovácké, někde i valašské, též z takových cestiček pozůstává, a tak čistě a rázovitě bývá provedeno, že nejumělejší šičky

Srdečka: 1. Okraj talíře ze znojemského hradiska. 2. Vykrojeno v příčnici kolébky. 3. Z vyšívání z okolí břeclavského. 4. Pestře vyšito hedvábem (z okolí břeclavského). 5. a 6. Starší, doma tkané krajky (z okolí strážnického). 7. Cíp „vyšívaného šátku" (z kraje brněnského). 8. Srdečková větvice bílého vyšívání (z kraje brněnského). 9. Hvězdami zvětšený květ srdečkového tvaru, vyšívání pestré (z okolí břeclavského).

neslovanské jemu se obdivují. — Vyšívání cestičkovité s hedbávem nechť režným, bílým, žluto-černým neb více barevným bývá obojetné, každý došívek ve středu uschován, tak že s těží rub od líce rozeznati lze. Vyšívání toto přerušováno bývá krajkovými vložkami a celek krajkami dříve vždy samotkanými vrouben, jejichžto vzorek opět základní částky moravského ornamentu jeví. I na těchto cestičkách vyšívaných potká-

váme se s vyplněným pruhem as $^1/_4$—1 centim. širokým, totiž podrovnávkou, a nad ním jehlou vykreslen bývá ten samý zoubek „podmítkový“ (Viz vyobr. na str. 217.) jako při líčení domu; nad tímto, jen že hustší, vzorek ze srdeček, všelijakých čárek, tulipánků, jablíček, zátočniček a t. d. sestavený, načež opětně zoubek podmítkový (či nyní námítkový) a vyrovnávka, nad níž místo sluneček krajková vložka, nebo i z vyrovnávky, kteráž vzorek dovršuje, vyrůstající kvítečka.

Než to jen příkladem jeden druh z přečetných jiných národního vyšívání, jež si libuje v nesmírné bohatosti.

Takové tedy jsou cestičky slovácké, avšak potkáváme se s nimi i v kraji brněnském, ač se tam již vyšívané rukávce, oplečka, zavazačky a t. d. nenosí, ku kterýmž vyšívání cestičkového ponejvíce se užívá. Ženy zmíněného kraje, obzvláště směrem ku Slavkovu, cestičkami i slunečky zdobívají z části jizby, nejvíce však kuchyně. Čím mohovitější selka, tím širší cestička, tím objemnější slunečka na zdi; obé bývá též pestrobarevně malováno, jen že Slovačky samy dle vkusu vlastního nebo zvyklosti jistou rukou bez pomůcek je provádějí, kdežto ženy v kraji brněnském dávají sobě cestičky i slunečka ženou v takových věcech umělejší, obyčejně chudobnou, sestaviti a vyřezávati v lepenku neb tuhý papír, na němž vyřezané vzorky dle spůsobu malířského přeličují barvami, jež si byly oblíbily.

Slunečka na Slovácku moravském zdobívají obyčejně přístěnek v okně a žudro klenuté. Žudro jest výklenek u domků slováckých, lavičkami vyzděnými opatřený; z úzkého jen žudra vedou sice dveře do vnitř domu, ale kromě zvláštních příležitostí, jako jsou křest, svatba aneb pohřeb, bývá žudro obyčejně uzavřeno, a příchozí vstupuje vraty, jež přiléhajíce s jedné strany ku stavení vlastnímu a s druhé ku zdi sousedově, na dvůr vedou, kdež z „nálepa“ dveřmi jinými do domu se vchází.

Do žudra na lavičku zasedává někdy ve sváteční čas za letního odpoledne hospodyně s některou kmotřenkou, prišlou na besedu; málo kdy k nim hospodář usedá s dýmkou v ústech, kdežto dítky jejich před očima se jim batolí na čistě umeteném chodníku podle stavení, který se již k návsí počítá.

Jako podélné stěny chalup vídáme pod malováním opatřeny jednobarevnou podrovnávkou, jež cestičkám za základ sloužívá, tak spatřujeme žudro a okna oblíčeny zvenčí „obrovnávkou“, kteráž slunečka, hvězdy i květy na klenutí žudra i ve přístěnkách oken hradí a pestrost jejich svou jednotvárností zvýšuje i lépe odráží. — Náš lid, krasocitem prodchnutý, jak na vyšívání, tak na řezbách ve dřevě, při líčení a vůbec všude rád okrasy zhotovené „obrovnává“ neb zaokrouhluje, by vše dopadalo „jako na obrázku“, kteréžto porovnání nejen že přečasto slýcháme, nýbrž i v písních národních nezřídka nalezáme. Proto též má lid náš v nevšední oblibě rozmanité „výplňky“ (jež Francouzové „plein“ zovou) a vždy je vhodně i vkusně umísťuje. Tu spatřujeme květné kalíšky, jako by je byl právě lehký vánek se stvolů odsmekl a po nizoučkém drnu roztrousil, tam zas jakoby drobné lístečky šplounavý potok roznášel, když je hravé dítě na povrch malých vlnek bylo naházelo; tu hvězdičky třpytné samy snesly se s výše blankytové, by obklopily ptáčka,

kterýž na kvetoucí snítce ševholí, a zde oblétají včelky kytku všelijakých květin; ba i ten škrobáček (brouček) některý odvažuje se z úkrytu svého a blíží se k těm květům, avšak zdá se, že zaražen nějakým hlomozem bez pohnutí stanul, právě tak, jak ho prostá kreslířka potřebovala.

Snad není na domácích lesních stráních, lučinách i rolích ani dost nepatrného kvítečku a přislušících k němu lístků, jež by byl lid náš nezobrazil; co pod tou širou nebes oblohou mysl nezkaženou potěšiti může, vše sobě lid znázornil pro ten čas, kdy matka země pod ledovou pokrývkou odpočívá, aby stále měl na očích utěšené zjevy přírody, k níž tak vroucně lne mysl slovanská.

Srdečka (pokračování): 1. Ze širší „cestičky" na džbáně (z Uherskéhoe Ostrohu). 2. Cestička z pomlázky (z Lanžhotu). 3. Z „koutníka" (z kraje brněnského).

Ptáci: 4. Pestře vyšito na bílém hedbávu (z okolí břeclavského). 5. Z talířku toufarového, pestře polito (z Červené Vody). 6. Černým hedbávem na bílém plátně vyšito (z okolí kroměřížského). 7. Červeně-modře vyšito na staré „koutnici" (z kraje jihlavského). 8. Ze džbánu toufarového s pestrým „políváním" (z Hrozenkova na moravsko-uherské hranici).

Zvláště pěkným symbolem této lásky ku přírodě zdá se mi sdružení svěží ratolístky (kterou letního času i za obrazy v každé naší jizbě vesnické spatřujeme) se srdcem planoucím, tu a tam v národním našem ornamentu se vyskytující; tak vroucně lnulo i srdce slovanské

ode dávna ku přírodě a všem jejím divům! Slovan vždy s obzvláštní láskou pěstil zeleň bylinnou, těšil se z květů, stromy chránil, půdu vzdělával již za dob dávných, když národové mnozí ještě po plenu jen a krvi dychtili . . .

Avšak přihledněme již k jednotlivým shora vytknutým součástkám ornamentu moravského.

Kdo z nás nebyl by ještě viděl kolébku v chatě venkovské, v jejíž příčnici vykrojeno nebo na níž namalováno srdečko? A jak by také mělo jinak býti? Neočekává-liž matka s horoucí láskou děťátko něžné péči její svěřené, a není-liž srdečko pravým označením lásky? I na pestrobarevné (nejvíce červeno-modré), bohatě vyšité „koutní plachtě“ čili „koutnici“ neb i „boudnici“, která za starších dob i v nejchudší jizbičce na bidélku nad ložem kolem matky a novorozeňátka od stropu do podlahy splývala a pestrostí svou vesele se odrážela od bělostné příze doma tkané, obyčejně srdečko bývalo vyšito nebo celá řada jich v prodloužený proužek sestavená za ozdobnou lemůvku sloužila. Ani na „koutníku“, nádobě to, v níž kmotra, příbuzné i známé ženy šestinedělce stravu vybranou „do kouta“ posílaly a až posud posílají „z lásky“, srdečko chyběti nesmí. Obyčejně, nechť si již je vypouklé práce, malované nebo pouze „polívané“, objímá je kytka květů nebo věneček uvitý, neb „ratolesťový“ (letorostový.) V „úvodnici“ nebo „šatě“ bílé kraje brněnského taktéž pěkně vyšito usadilo se to malé srdečko až na zpod cípečku, avšak z něho klíčí to a bují letorostmi a květy roztodivnými, až milo se podívati, právě jako v tom živém lidském dobrými úmysly a šlechetnými city.

Aby se však milý Pánbůh nezmýlil, kdo že mu dnes zaslibuje opět srdečko jedno vésti ku ctnosti a spravedlivosti, ke všem těm bíle vyšitým květům v cípku červenou literou řadí se lístky i kvítečky zdobené a z nich sestavené jméno šestinedělky, kteráž právě v úvodnici přioděna před oltářem stojí.

Pod srdečkem však nikdy nechybí litera *x* podobná, kteráž nikterak na jméno šestinedělky se nehodí, a jejíž smysl po ten čas temným zůstává; snad má týž původ a význam jak ony ornamentované, literám cyrilským podobné známky, jež na spodní části úvodnic podélných na Hané ve žlutých okrasách černým hedbávem vyšity z dáli se vyznačují.

Malý hošík bažívá po srdečkách perníkových, jež mu rodiče i kmotry z poutě nebo z výročního trhu přinášejí, chodí po známých o šlahačce a ukládá do „sotůrka“, na němž srdečko z červené kůže našito, pomlázku, rejsovaná totiž nebo malovaná vajíčka, na nichž také nejedno srdečko lze spatřiti; povyrostlý arci baží po srdečku živém, snaží se a uchází, až od děvy vyvolené vymůže slibem šátek vyšívaný se znakem srdečka, by po čase i to její živé pro něho tlukoucí si vydobyl.

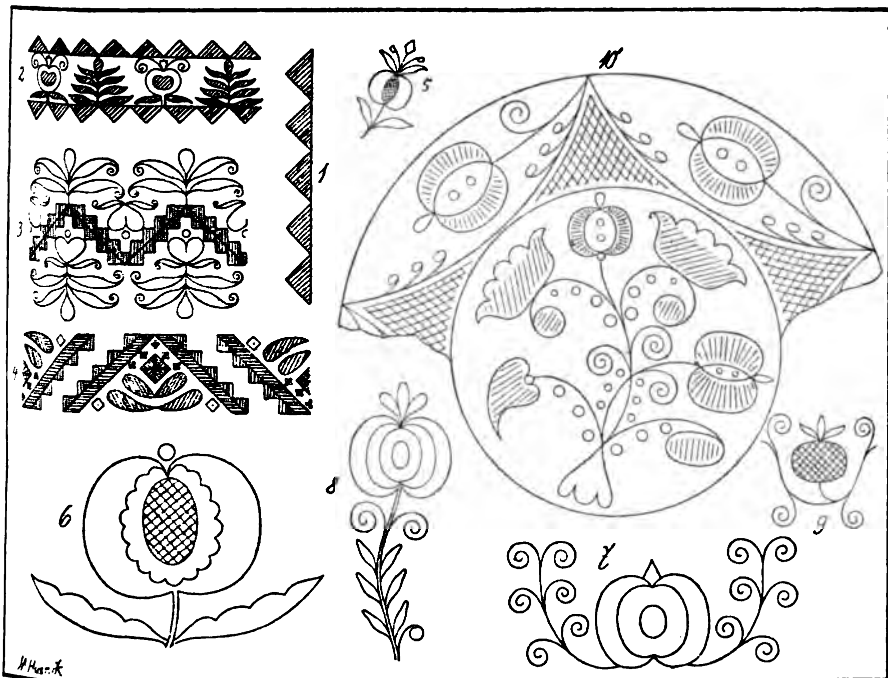
Než i pod víkem malé dětské rakvičky je spatřujeme vyšité na šátku, jenž pokrývá ztuhlé tělíčko děťátka „na andělíčka“ zemřelého.

Ba i na té bílé „pléně“ se usadilo, do níž stařenka shrbená se zaodívá, když ke chrámu Páně na vršíčku kráčí; a některý ten křížek se mané k němu druží, jako se za dlouhého klopotného žití stařenčina k její duši byl tiskl. Až ta hlava ustaraná do rakve se skloní, skřižují

se ještě naposledy ruce zmozolené nad cípy plény, jež kdysi samy vyšívaly, a spočinou tam nad tím vyšívaným i nad tím utichlým nyní srdcem stařenčiným až po den soudný, kdež stařenka „dá Bůh stavěti se bude po pravici Boží.“

Od kolébky po hrob tmavý nás Moravany srdečko neopustí. —

Jak ptáčka zpěváčka spatřuje lid náš pod širým nebem mezi květy a listím, tak jej i všude kolem sebe kupí na vyšívání, po nářadí, po miskách, džbánech, na pomlázce a také vůbec vždy a všude, kde srdeček, jablíček, tulipánků a všech prve zmíněných hlavnějších součástí

Námitkový (podmítkový nebo omítkový) zoubek: 1. Námitkový zoubek. 2., 3. a 4. Cestičkové vzorky se zoubkem námitkovým z vyšívání moravského, pestrým hedvábem vyšito.
Jablíčka: 5. Pestře vyšito na bílý hedbáv (z okolí břeclavského). 6. Z moravského talíře toufarového. 7. a 8. Pestře vyšito vlnou na tmavé zástěře (z okolí břeclavského). 9. Vyšito na staré koutnici (z kraje jihlavského). 10. Vyškrabovaný čili „rejsovaný“ vzorek na talíři tmavomodře polívaném původu moravského (okraj i dno).

národního ornamentu upotřebuje k okrášlení i té nejnepatrnější a nejvšednější věci.

Holubičky za dřívějších dob, ještě i za mého dětství v chaloupkách našich visívaly na režné niti ode stropu, a točívaly se v rohu jizby nad stolem ve středu obrázků posvátných.

Holubičky tyto znázorňovaly lidu podobu Ducha svatého; zhotoveny bývaly z velkého výdumku (vyfoukaného vajíčka), do něhož vstrčena

hlavička ze dřeva vyřezaná na hůlčičce, ku kteréž přivázáno bylo dvé vějířovitě složených papírových křídel; na druhém konci takový též vějíř napodoboval ocas; vše pak polepeno bylo pestrými ostřižky a pozlátkem.

Také vyřezáváno tělíčko holubice i s hlavičkou ze dřeva, a do tělíčka zaklínovány křidélka a ocas, do hlavičky pak chochol, vše to vějířovitě rozložené řezby různých vzorků, s obdivuhodnou dovedností a pílí některým venkovanem z jemňoučko naštípaného jediného kousku dřeva ob klín shotovené. Znenáhla i tento obyčej vymizí.

Jak lid náš zvyklý byl vzhledna ke stropu spatřiti tam holubičku roztažených křídel a přitažených k tělíčku nožek, tak podobu tuto vyšívaly venkovanky na roucha k náboženské potřebě určená, kdežto na rouše ku světské potřebě vídáme holubici vždy jen po boku umístěnu s křídelkem složeným a nezřídka zakončeným v srdečko.

Jablíčka v nejvěrnější podobě i značně zmenšená vídáme na okrajích krajek domácího průmyslu, však bez oněch dvou lístečků, kteréž jinde ke vkusnému „obrovnání" pod každé jednotlivé se přidávají v kreslení i vyšívání; stojí tam v řádečku jako korálky. Jelikož všude tvar jablíček toliko ve hlavních rysech podán bývá na ploše, kterouž krášliti má, lid však při vyznačené krasochuti své jednotvárnost tuto dobře pocitoval, pomohl si spůsobem, kterýž později na karakteristický odznak se vyvinul, jenž i u jiných kmenů slovanských se jeví. Jestiť to uprostřed okrouhlého jablíčka vyznačené místo podlouhlého, k vrchu i dolů trochu súženě zaokrouhleného tvaru, kteréž mřežováním čili „mřežkami" vyplněno jest, ať již vřezanými, rýsovanými, vyšitými nebo na hliněném nádobí namalovanými.

Vzhledem k tomuto jablíčku uprostřed mřížkovanému upozornila také pí. Vlasta Havelková v Časop. muzej. spolku Olomouckého v čísle 3. roku 1884, že právě tak jako na vyšívání moravském, vyšíváno bývá i u Malorusů, totiž se stejnými umělými mřežkami. Takové mřežování tak neobyčejně umělým spůsobem u nás na Moravě v lidu se pěstovalo, že za jiných okolností dávno obdivem by bylo celému světu. Nejčestnější místo v tomto oboru umělého vyšívání zaujímají naše Valašky.

Všude, kde květných nebo ovocných tvarů v ornamentu moravském použito, zrak náš setkává se s vyobrazením co možná věrným, jen na toufarech častěji vídáme tvary, jež nám připomínají živě granátová jablka nebo ovoce štítkované vzácného ananasu. S podivením ptáme se, kde tu na Moravě vzory k cizopásným plodům rostlinným se naskytly?

Přihlédneme-li však bedlivěji, shledáváme, že prosté naše jablíčko necvičenou v kresbě rukou stále zvětšováno tuto divnou, ač nikoliv nevkusnou podobu na se vzalo, a pestrými barvami i různým mřežováním úhledné místo mezi motivy zaujímá. Stálé rozšiřování okrouhlých linií okrajních tvaru tohoto vyžadovalo též zvětšení korunky ovocní oproti stopce, a jelikož zoubkovité toto zakončení kreslíři jednotvárným se uzdálo, opatřováno znenáhla zvětšené jablíčko místo zoubků na vrchu buď třemi peřestými tyčinkami neb ratolístkami anebo podlouhlým čtvercem (rhomboidem), kterýž se ještě dva i třikráte do výše opakuje stále zmenšován. Však i takové podrobnosti bez jistého hlubšího základu nejsou a nemýlím-li se, ku kmenovým rozdílům se vztahují, neboť

ku příkladu na západní Moravě vršek jablíčka zdoben bývá korunkou neb třemi u konce zaokrouhlenými podlouhlými listky, na Brněnsku ratolestmi nebo tyčinkami, kdežto v okolí chorvátských osad kolem Břeclavi podlouhlý čtverec panuje, právě jako až posud v Chorvátsku, Krajině, v Bosně atd.

Aby i spodní dva lístky, vlastně folie jablíčka u zvětšeného tvaru úhledněji vypadaly, obyčejně stejnoměrnými zoubky se opatřují.

(Dokončení.)

Tripolis africký.

Napsal **Quido Mansvet Klement.**

(Dokončení.)

rošedše velkou branou na značné dvorní prostraniště residence, pozorujeme na rozmanitě sestaveném průčelí budovy množství stavebních přívěsků z rozličných dob bez ladu a skladu, jenom dle libůstky toho či onoho z dřívějších vládců sestrojených. Za vlády mořských loupežníků a pozdější dynastie Karamanliů vypadalo zde arci všechno jinak. Nahledneme-li do spisů cestovatele Blaquièra, poznáváme, že tu blíže nádvoří bývala děsná, tajuplná podzemní vězení, v nichž úpěla spousta schytaných, svého výkupného a tudíž i vykoupení očekávajících křesťanů. Slavný, mnoho hlav čítající a svým spůsobem vynikající hudební sbor černochů, slavná „nuba", oděná v pestré čáry, nestojí už na tomto dvoře a nehude s pekelným hřmotem na uvítanou některému vyslanci nenáviděné vlády křesťanských psů. Nástroji této bandy byly: dlouhý hliněný buben „darbuka", pak velký dřevěný buben „tobla" a malý nízký bubínek „dendair", pak vřeštící jakýsi klarinet „sokra", kvičící flétna „šebabâ" a staré „tibia simplex" podobná trouba „sfeff", kterýchžto nástrojů zde dosud se užívá. — Ze zamřížených oken s báječným přepychem zařízených komnat slavného druhdy harému zdejších vladařů nehledí již, jako druhdy bývalo, veliký dav milostenek, tanečnic a otrokyň na nádvoří, kdež právě se dělo několik poprav na rozličný spůsob a hrozné mučení některých vězňů, což zdivočilým divákům bylo zdrojem zábavy a kratochvíle.

Hrůzné toto divadlo jest arciť pouhou upomínkou, neboť vše vyrovnávající čas také zde zasáhl mocně v kolesa dějin a místo proslavené nuby černochů hraje zde denně turecká hudba Straussovy valčíky a kapelník sem schválně z Cařihradu objednaný jmenuje se Jan Košťál a pochází, jak jméno ukazuje, bůh ví z které země. Kromě těchto koncertů odbývají se tu ještě jiné produkce: zde mučí se také za přehojného účastenství diváků arabští novobranci, jináče rekruti zvaní, kterýmž by arci svobodný život v Sahaře milejší byl, nežli to natahování údů v pravo a levo — tak mění a zmirňuje všechno duch času!

V zámeckých dolejších místnostech nalezají se velké kasárny, strážnice, tiskárna pro časopis čtyřikrát měsíčně vycházející a gubernátorovy reformy do nebe vychvalující, a konečně stáje pro koně jízdectva. Spousta spojených staveb v zámku residenčním rozpadá se na tři oddělení: byt a komnaty pašova harému, úřadovny tribunálu, správy civilní, vojenské a byty hodnostářů a konečně pozemní a do moře vyčnívající pevnůstka. Při prohlídce zámku — kam totiž cestovatele pustí — nenaleznete nic zajímavého, a ctihodný stařičký paša-gubernator nedává prý svůj harém několika stářím také již „unylých“ Čerkesek, jak by se slušelo hlídati, dopřávaje jim dosti volnosti. Jsou prý velice úctyhodné, ty krasavice, ale nikterak nebezpečné.

Jako divoká a nesouladná façada zámku pozůstává i vnitřek z chodeb, průchodů, schodů, místností nizoučkých a opět nepřirozeně vysokých beze všeho smyslu stavěných a také v nábytkovém zařízení převládá hrozná smíšenina evropsko-orientální všech možných tvarů a výrob. Užívání našeho nábytku v této a v jiných provinciích tureckého světa dělá na cestovatele dojem silně komický a upomíná vždycky na proslulé ústavní reformy turecké. — Při návštěvě sedáme si s hostitelem, Turkem to vznešeného postavení, do evropských, jemu nepohodlných křesel ve přijímací komnatě. Jakmile však jsme paty vytáhli, spěchá Turek do svého kabinetu a rozkládá se na svém pohodlném divaně, aby si od moderního křesla odpočinul. Toto křeslo znamená, chcete-li, moderní opravy, a divan jest Turkův starý pořádek, jehož nenapraví nikdo, než úplný rozklad říše.

Na tarasích zámku v oddělení pevnostním nalezáme prastará děla rozličného původu, z nichž mnohé krášlí benátský lev, nebo starý křížový španělský znak, jsou-li však starého původu tureckého, nacházíme jenom jejich letopočet.

Navštívil jsem několikráte zámek mysle, že přijdu snad na stopu nějaké zajímavé cestovní historce, avšak marné namahání! Později jsem se zámku dokonce vyhýbal, neb děsný dojem, jejž na mne učinili při průchodu dvorem těžkými okovy spoutaní vězňové, kteří ze silně zamřížených a nízce ve dvoře ležících žalářů ven vyhlíželi, nemohu ani přibližně popsati. Jest jich mnoho, a o některých prý se vůbec ani neví, odkud sem byli zavezeni aneb z jakých příčin se tu žalařují. Čas od času připluje sem tajemný parník bez vlajky a odevzdá tu několik takových nešťastných tvorů, jejichž provinění nikdo nezná; tito, uvězněni při vodě a chlebě v místnostech hrozných, počínají brzy chřadnouti a umírají, načež místa jejich opět jiní zaujmou. Žádnému sem přiveženému nekyne již slunko zlaté svobody — zde zemříti musí!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Pozorujeme-li rozdělení slabě opevněného města, do něhož se vchází čtyřmi branami, nalezneme na západním konci především hrůzně zbědovanou čtvrť Maurskou, kterouž děsný výbuch střelného prachu v rozvaliny obrátil, jež bezpochyby ještě dlouhá léta smutný pohled poskytovati budou. Při strašné této pohromě přišlo o život také asi čtyřicet služebnic Venuše i s jejich obdivovateli. Na rozvalinách maurské čtvrti nalezne nyní cestující ambulantně zbudované, rákosím pokryté chatrče, upomínající živě na příbytky černochů v dalekém Bornu; avšak

děsná nečistota těchto brlohů odpuzuje od bližšího jich ohledání. Můj zvědavý průvodčí vlezl do jedné takové boudy, ale vrátil se po malé chvíli kvapně na čerstvý vzduch, setřásaje s těla spoustu tmavých zvířátek, kteráž se mu byla ve značném množství zejmena na bílé punčochy navěsila, a o jejichž krvelačnosti laskavý čtenář asi nemá ani zdání. Obyvatelé této smutné končiny jsou potomci druhdy tak slavných Maurů a úplná jejich zbědovanost nás brzo vyhání z jejich ovzduší.

Dále na východ prostírá se čtvrť Maltézská. Čilí Maltezáci mají sice ve všech čtvrtích města obydlí, avšak zalidňují přece jen nejhustěji tuto část města. Kdo zná jiho-italské malé městečko přístavní a jeho málo zajímavý život, vidí před sebou tuto čtvrť. Pro cestovatele v těchto krajinách jest však toto oddělení města vším, neboť neznám nejmenší maličkosti, kteréž by zde nenašel, a dlouho postrádané předměty, po kterých takřka toužebně naše mysl práhla, skytá přístřeší a obchod Maltézana vracejícímu se cestovateli z ohromné Sahary. Nepřeháním však nikterak, dím-li, že touto čtvrtí prochvívá jediné heslo: „Za peníze všechno!“ Maltézan hledí uspokojiti cizince, seč jeho síly stačí, a také Maltézanky, jež příroda nad míru živou letorou obdařila, jsou roztomilé a plny vlídnosti — na rtech stálý žert a v srdcích věčnou lásku... Ačkoli Maltézanky rády hřeší, jsou přece nadmíru pobožné, tak že značný počet kněží s týdenními absolucemi dosti práce má. Jakým spůsobem Maltézan bohatne, jest lhostejno — každý prostředek k dosažení mamonu jest mu vítaný a to jest hlavní spruhou a hybnou silou těchto ostrovanů v Tripolisu.

Nedaleko Maltézské čtvrti, na jihozápad od nové brány „Bab Džadyd“, rozkládá se tak zvané město židů „Harra“, a cizinec učiní dobře, obuje-li si vysoké boty před návštěvou toho bludiště, jež pozůstává asi z pětadvacíti uliček tak klikatě spletených, že zablouditi nic divného tu není. A pak ta bezedná špína! Nelhu nikterak, uvedu-li, že náš polský žid jest proti tripolisskému krásným vzorem čistoty, a neznám superlativu, kterýž by na zdejší ghetto dosti silným byl. Avšak navzdor této hrozné špíně a dusnému ovzduší jest „Hârra el Kabir“ — velká židovská čtvrť — velmi zdravá a nakažlivé nemoci, po kterých jsem se tázal, zde nikdy prý se nezachycují. Židovstvo nemá nevzdělanějších členů, než jsou Israelité Tripolisu a sám velký rabín tamější, co do moci pravý papež, jest ohledně písma a talmudu veliký ignorant. Tripolisský žid jest stvoření velmi bídné, pravý to mučedník ve veřejném životě, neboť s ním zachází každý mohamedán hůře než s otrokem. Tlučení, políčkování, tahání za vlas i vous a kopání židů může cestovatel denně pozorovati v ulicích města, kteréž předčí co do surovosti jen Marokko. Náboženské tradice a rituelní obyčeje své víry zachovávají co nejpřísněji, dopouštějí se však následkem neznalosti talmudu poklesku, o němž je potřebí zvlášť se zmíniti. V každý sváteční den opije se totiž každý poctivý občan židovského města v Tripolisu důkladně košerovanou kořalkou „bocha“ a trvají-li svátky několik dní, propuká dlouhé obžerství, z něhož nevycházejí ani rabi ani chacham t. j. vykladač písma, a vše, až dolů k nejchudšímu synu vyvoleného národa, tone v objetí rozmarné opice.

Židé mají zde takřka privilej na všechen obchod s hovězím dobytkem i na řezničinu, ježto Arabové toliko skopové maso na prodej vykládají, následkem čehož porážka, krámy a veřejné kuchyně židovstva velice navštěvovány bývají.

Co se týče zevnějšku židů v Tripolisu, podotýkám, že se přidržují zcela obleku zdejších moslimů, až na malou odchylku, která záleží v prapodivné domněnce, že košili nepovažují za hodnu, aby těsně pokrývala střední část těla, následkem čehož připevňují spodky pod ni, a košile splývá pak jako zástěra přes nohavice. Ženské nosí šat Arabek a jsou v domácnosti dosti příjemné, avšak zdejší mohamedáni nepovažují je za tak krásné jako židovky z Tunisu, kteréž jsou hrozně tlusté, a proto — dle zdejšího vkusu — krásné. Chudák tripolitánský žid jest bídný tvor, neboť zakouší po celý život nesčetných příkoří, ježto každý jinověrec v Tripolisu nejrozhodnějším antisemitou jest.

O zdejším tureckém panstvu prozatím pomlčím, neboť čtenář si asi již domyslí, jaké hospodářství mezi Turky tu panuje. Avšak nesmím, co věrný zpravodaj, zapomenouti ještě na míšence. Zdejší Turci vyhledávají si velmi často družky života z rodin Alžíranů sem se přistěhovavších, kteréž se překypující zdravotní silou vyznamenávají, a nový tento smíšený kmen, plný jarosti, tvoří počínající jádro nových obyvatelů Tripolisu. „Kuluglija“ — tak nazývají se tito míšenci — množí se den co den a nadejde zajisté doba, kdy všechny ostatní obyvatele zatlačí. Jejich vlastnosti jsou vskutku vynikající a neznám v celé severní Africe a mezi orientálci vůbec lidí poctivějších, šlechetnějších a nezištnějších, než jaké jsem nalezl mezi tripolitanskými míšenci.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Až se jednou poměry politické na celém pobřeží severní Afriky upevní, nastane zase Tripolisu doba rozkvětu, neboť jedině odtud povedou nejkratší cesty do srdce Afriky a železnice Saharou do Bornu, Darforu, Wadaie, Sokotu, Kanemu, přes řeku Benuë až k dalekému veletoku Konga, bude spojovati o mnohem příznivěji Evropu, než přístavní místa Atlantického okeanu a Rudého moře.

Středem všeho toho bude pak účinkem své polohy město Tripolis, a duch Feničanů, jeho zakladatelů, vrátí se opět na místo osady „Oea“, a na zříceninách pozdějších tří nedaleko sebe ležících měst římských (Tripolitana) „Oeae, Sabratae a Leptis magnae“ povstane nový ohromný Tripolis — příští to hlavní tepna středozemního moře.

Zápasy.

Povídka z pražského života od **Servace Hellera**.

(Pokračování.)

odina páně Křikavova a její hosté vešli do naplněného hostince, ale nezdrželi se tam déle, než bylo potřebí, aby se káva uvařila a vypila. Zvláštního neuviděli nic, neboť i na venkově je nedělní hospodský život — pokud se netančí — jednotvárný. Všechny stoly byly obsazeny staršími sousedy, kteří z dýmek statně kouříce buď v karty hráli aneb hlučně rokovali. Jizba byla tedy plna tabákového dýmu a pro hluk nebylo slyšeti vlastního slova. Páně Křikavova společnost byla tudíž povděčna, když dáno znamení k odchodu. S veselou myslí vsedli zase všichni na svá místa do kočárů a uháněli jasným, mrazivým večerem nazpět.

O půl deváté dorazili na Lišku. Pan Křikava kázal odvésti koně do konírny a odebral se v čele své rodiny do přízemní hostinské místnosti. Zde uprázdněn příchozím ochotně stůl na pravo, nedaleko kamen a pan Křikava povzdechl si blaženě:

„Zaplať pán bůh, že jsme již zde! Taková projížďka je sice zdravá a příjemná, ale všeho moc škodí. Vzali jsme si trochu daleký cíl!"

„Snad tě to nemrzí?" otázal se rozmarně jeho bratr Josef. „Buď povděčen, že měla děvčata ten nápad — kde pak bys byl asi tak vytrávil?"

„To máš zase pravdu," přisvědčil spokojeně pan Křikava. „Vytrávil jsem kapitálně — zdá se mi, že bych sklenice chroupal a hřebíky polykal. Jen aby nás nenechali dlouho čekat na večeři. Poslyš, Stázinko, buď tak hodná a dojdi se podívat do kuchyně, jak to s jídlem dopadá!"

Paní Křikavová uposlechla ochotně vyzvání svého manžela a vrátila se za chvíli s radostnou zvěstí, že už je všechno hotovo. A skutečně začala páně Křikavova rodina záhy na to večeřet. Jaké přípravy k této večeři byly učiněny, je známo z rozmluvy, již měl dříve pan Křikava v kočáře se svou manželkou; postačí tudíž, povíme-li, že dopadla večeře znamenitě a že všem výborně chutnalo. Pan Křikava, kterýž dobrý žaludek a dobrou kuchyň za hlavní podmínku a fundament pozemského blaha považoval, ponořil se celou duší do rozkoše, kterouž mu dovedná ruka paní hostinské byla připravila, a zapomněl docela mluvit. Teprve když úplně nasycen a uspokojen byl, obrátil zase pozornost na rodinu a věci, kteréž kolem něho se děly.

V útulné, prostranné jizbě bylo veselo. Hosté znali se vespolek, jakožto stálí navštěvovatelé Lišky, a zábava byla tudíž nenucená, živá. Několik mladších umělců — hudebníků, kteří tu častěji se scházeli — uspořádalo přítomným dámám k vůli malou produkci na pianě a ve zpěvu, a za krátko bylo všechno kolem rozjařeno. Rozmlouvalo, hrálo se, pak zpíval výtečný baryton Národního divadla méně známé, ale tak

tklivé národní písně, že dámy — však nejenom dámy — až slzely, načež, aby společnost opět se rozjařila, mladý komponista s domácím „mladým pánem“ novou rhapsodii čtverručně přednesli a tak dále, až všechno se rozehřálo. Panu Křikavovi zalíbilo se v té veselé, intelligentní a hodné společnosti tak, že požádal otce Janouška, aby dal k ledu několik láhví šampaňského. Těch několik láhví zmizelo téměř okamžitě ve štíhlých skleněných kornoutech a pan Křikava objednal novou baterii — Roederer carte blanche.

Veselost držela se stále na rovné výši a všichni cítili se jaksi blaženými. Jenom pan Richard Lebrun měl starosti ohledně vrtochů paní Křikavové a pásl na okamžik, aby svou — jak říkal — krásnou tchýni při slabé chvíli přistihl a sobě naklonil. Však i jemu nadešla chvíle, neboť paní Křikavová, dojata znamenitými výkony mladých virtuosů jakož i dvornostmi, jimiž ji starší i mladí pánové zasypávali, byla v míře neobyčejně dobré a měla se i k němu vesele, vlídně a bodře. „Této chvíle musím použiti,“ pravil si v duchu Richard Lebrun, „nebo. kdož ví, zda-li se tak brzy podobná příležitost opět vrátí! Ona se jaksť rozehřála, srdce jí měkne . . . nuže učiňme na ně útok, abychom si je a s ním dceru získali!“ . . . Pan Richard tedy přišoupnuv svou židli blíže k šustícím šatům paní Křikavové, jal se k ní mluvit spůsobem, jak jen mohl srdečným a prostým, neboť pozoroval již, že paní Křikavová přepjatých řečí nemiluje — a docílil skutečně jakéhosi úspěchu, neboť rozšafná ta paní naklonila mu přátelsky sluch, jakoby z oživeného citu pro spravedlnost a pravdu znovu a lépe přesvědčiti se chtěla, jakého smýšlení a jaké povahy jest ten, kterýž se státi chce mužem, pánem a velitelem její dcery, ve kteréž — a to vším právem — spatřovala svůj vlastní obraz z mládí, svou vlastní omlazenou duši, své vlastní obrozené srdce.

„Milostivá paní, vy se na mne hněváte!“ pravil mezi řečí zarmouceně pan Richard.

„Ani mi nenapadá!“ odpověděla paní Křikavová a podívala se tázavě na něho. „Proč tak soudíte?“

„Odpusťte, milostivá paní,“ odpovídal pan Richard, „mně to tak jaksi připadá. Jsem vám arci nevýslovně díky zavázán za shovívavost, kterouž jste mi dosud osvědčovala, avšak . . . poslední dobou zdá se mi, že mne stíhá neštěstí, že se začínáte ode mne odvracet . . . Tato myšlenka děsí mne hrozně, neboť miluju nevýslovně slečnu Hermínu a zbožňuju její krásnou, dobrou matku . . .“

„Tiše, pane Richarde!“ zvolala zcela přitlumeným hlasem, ale přísně paní Křikavová. „Kdyby vaši nerozvážnou řeč uslyšela Hermína nebo někdo jiný . . . však nepotřebuju vám teprve vykládat, jak nemilé by to bylo.“

„Urazil jsem vás snad, milostivá paní?“ tázal se úzkostlivě pan Richard. „To by mne k smrti zarmoutilo, neboť měl jsem úmysl zcela opačný . . .“

„Vím, vím,“ vpadla mu do řeči paní Křikavová, „že jste mi chtěl zalichotit. Avšak matce dospělé dcery nesluší se lichotit, ani z pouhé a plané dvornosti . . . Mluvte chladně a střízlivě: proč myslíte, že jsem na vás zanevřela?“

„Přotože chcete, milostivá paní, aby můj sňatek s Hermínou na příští masopust se odročil.“

„To není přece žádný důkaz nepřízně? Vždyť pověděla jsem hned také, proč si tak přeju! Víte, milý pane Richarde, matky mají při vdavkách svých dcer vždy jiné náhledy, než otcové, neboť vědí z vlastní zkušenosti, co to jest, státi se ženou a — nepochybně také matkou. Muži myslí si jenom, aby dcera již byla provdána, a neuvažují nic dále. Ale my hledíme dále do budoucnosti, a pozorujeme-li nějaké závady, činíme zadost svému svědomí a napomínáme, aby se věc neukvapovala.“

„Ale milostivá paní,“ odmlouval pan Richard, „odpusťte, že si dovoluji odporovat — avšak mezi námi jest snad už dávno úplně jasno, mezi námi nebude přece již žádné závady. Já miluju slečnu Hermínu z celé duše své a ona jest mi také nakloněna; pan Křikava mi očividně přeje a vy, milostivá paní, jste mi tak zářícím idealem matky a paní, že by svrchovaným bezprávím bylo, kdybyste mi nedůvěřovala aneb mne dokonce nenáviděla.“

„Tiše!“ napomenala hovorného pana Richarda matka spanilé Hermíny. „Děti nás poslouchají — mluvte o něčem jiném!“

Mezi tím, co pan Richard se namáhal, aby nějaký vhodný předmět na odvrácení pozornosti nemilých posluchačů vynašel, umluvili se krátce Jaroslav Křikava, jeho sestra a slečna Horská, a Jaroslav požádal na to otce a matku, aby jim dovoleno bylo, podívati se nahoru na tanec. Jiřík Hlavsa byl se již dříve dovolil a odešel. Pan Křikava, kterýž se velmi šťastným cítil, svolil ochotně a otázal se jenom Richarda, nechtěl-li by „tu mládež“ nahoru doprovodit; avšak pan Lebrun, vytknuv si pro tento večer jiný úkol, pravil:

„Myslím, pane Křikavo, že mne nahoře není potřebí, ježto má slečna průvod více než dostatečný; krom toho domluvil bych tuto něco rád s milostivou paní . . .“

„Ach tak!“ zvolal důvtipně pan Křikava, jakoby byl bystře postihl, o čem asi Richard s jeho paní domluviti se chce. „To jsem nevěděl! Nu dobrá, domluvte se šťastně, bude mne to těšit. A vy, mladí, si tedy jděte, ale pozor na sebe!“

Rozhodnuv takto na obě strany dle projeveného přání, učinil pan Křikava jadrný doušek a položiv ruce pohodlně na stůl, jal se dále bavit se třemi pány u protější strany.

„Ale, pánové,“ pravil po chvilce, „což máme tak spolu mluvit na distanci — pojďte sem a přisedněte si k nám. Naše mládež odešla nahoru, podívati se na tanec, a pobude si tam nějakou dobu; ostatně i když zase dolů sejdou, mohou se usadit na vaše místa — s námi oni beztoho mnoho řečí nemají.“

Pánové uposlechli tohoto pozvání a záhy byli všichni kolem stolu zabráni do živého hovoru. Pan Křikava rokoval moudře o různých hospodářských záhadách, bratr jeho Josef našel vtipálka, s kterýmž se při perlícím šampaňském celému světu mohl vysmáti, paní Křikavová zase zabrala se do řeči s Richardem Lebrunem, chtíc nad jeho nedočkavostí zvítěziti, a slečna Aloisie Křikavová posléz bavila se výborně s jakýmsi uhlazeným vdovcem, kterýž se jí nápadně dvořil, tak že v ní

ihned vznikla slastná myšlenka, že by tento snad mohl se státi Mojžíšem, kterýž ji po čtyřicítiletém bloudění v poušti panenského života uvede konečně do zaslíbené země manželství . . .

Mezi tím vystoupili Jaroslav, Hermína a Ema do prvního poschodí a pozdravili se tu radostně s milou přítelkyní, Aninkou Hlavsovou, kteráž dle úmluvy s otcem svým, statným kovolijcem Ondřejem Hlavsou, a starostlivou matinkou, paní Terezií, sem se dostavila. Ondřej Hlavsa a jeho žena vlastně neměli ani tušení, že se tu sejdou s někým jiným, než s Jiříkem, ale slečna Aninka věděla více a naléhala proto, aby se vzala drožka na Lišku.

Po krátké společné rozmluvě podal Jaroslav Křikava rámě slečně Anince a Jiřík Hlavsa slečně Hermíně a oba párky vmísily se mezi promenující tanečníky, kdežto slečna Horská, jakožto věrný, nezištný spojenec, k manželům Hlavsovým si přisedla a je baviti se snažila. Ježto pak manželé Hlavsovi ještě jednu dceru, Miladu — také sličné děvče — s sebou měli, ale tato slečinka ještě do kola nesměla, dostavili se slečně Horské brzy dobří pomocníci, jejichž veselému hovoru brzy se podařilo, zaujati rodiče, mlaďounkou dceru i slečnu Horskou, tak že u tohoto stolu, zrovna jako dole u Křikavů, na oba párky se zapomnělo.

Jiřík Hlavsa, maje na pravém rameni rozkošnou dceru pana Jana Křikavy, a Jaroslav Křikava, veda si s chloubou na téže straně Jiříkovu neméně sličnou sestru, procházeli se z počátku jenom, ale neodolali dlouho, a když po druhé promenádě hudba francouzskou polku spustila, vrhli se odhodlaně do víru a tančili s rozkoší, jako snad mimo ně žádný jiný párek. Když byl takto kruhový tanec krev našich mladých párků rozpěnil, vzmužila se slečna Hermína a pravila Jiříkovi, když ji byl tento vroucně k sobě přitiskl:

„Pane Hlavso — vás něco tíží! Vy nejste šťasten. Nesměla bych zvědět, co vás tísní?“

„Slečno krásná,“ odpověděl vroucně, ale nikoli vesele Jiřík, „buďte ujištěna, že se v tu chvíli, maje vás po boku, cítím dokonale blaženým...“

„To není odpověď na mou otázku!“ odpověděla bystrá dívka. „Prosila jsem vás, abyste mi vyjevil, co vás tísní, neboť že jste stísněn, ukazuje celé vaše chování. Dodejte si tedy odvahy a svěřte se mi, možná, že vám budu moci prospěti . . .“

„Ach ovšem,“ vpadl jí prudce do řeči Jiřík, „vy mohla byste mi pomoci, ba vy mohla byste mne učiniti nejšťastnějším člověkem na světě . . . arci máte-li k tomu dosti moci a síly!“

„To vám nemohu říci,“ namítla slečna, „dokud neznám obsah a tíž úkolu. Nuže, rcete tedy, ale krátce a upřímně, co vás hněte?“

„Slečno drahá, poznal jsem bytost, dívku, anděla v dívčí podobě, rozkoš duše a smyslův opojení — Dívku krásnou a čackou! Srdce moje zahořelo pro ni a celá mysl má jest naplněna jejím luzným obrazem. Tato dívka čarovná stala se mým idealem, mou touhou a modlou . . .“

„Totě výborné, pane Hlavso!“ zvolala vesele slečna Hermína. „Vy jste, jak po prostu říkáme, až po uši zamilován!“

„Ano, slečno, to jsem!“ přisvědčil Jiřík. „Ale v tom vězí také moje útrapa.“

„Útrapa?“ podivila se Hermína. „Slýchám přec a čítám vždy, že láska oblažuje, a soudím z toho, že čím větší láska, tím větší je také blaženost.“

„Zajisté, slečno,“ doložil Hlavsa, „ale jenom láska nadějná, láska opětovaná, láska oboustranná . . .“

„Tedy váš ideal vás snad nemiluje?“ otázala se vesele Hermína.

„To právě nevím,“ odpověděl vážně Jiřík Hlavsa, „a tato nejistota právě jest příčinou mé útrapy . . . Vy, slečno, posmíváte se mi otázkou, zdali mne můj ideal miluje, a přece mohla byste mi snad sama nejlépe zprávu o tom podat, kdybyste chtěla!“

„Jestli mohu, s největší radostí! Avšak povězte mi, proč pak vlastně pochybujete o přízni svého idealu?“

„Proč pochybuji? . . . Proto . . . proto, že je můj ideal už zasnouben!“

„Zasnouben!“ zvolala s ironickým zděšením slečna Hermína. „A to vás zbavuje vší naděje? O hrdinná mládeži!“

„Vy tedy, slečno, myslíte, že není zasnoubení ještě koncem všech věcí a že člověk i po něm může doufati?“

„Proč pak by nemohl?“ podivila se opět slečna Křikavova. „Naděje zbývá člověku vždycky, a milující nemá se jí nikdy vzdávati, nejméně pak před časem!“

„Totě potěšitelné učení!“ zajásal Jiřík Hlavsa. „Avšak dovolte mi, krásná slečno, aby ho zkusil hned na praktickém příkladu. Vy jste, jak jsem doslechl, také již zasnoubena — směl a mohl by ještě doufati ten, kterýž vás jako Boha miluje a jehož i vy snad milujete?“

„Kdyby nedoufal, byl by osel!“ zvolala jaksi popuzena slečna Hermína a odmlčela se.

„Nuže, slečno . . .“ odtušil také rozechvěn, ale jaksi již odhodlán, pan Jiřík, „kdyby ten nadšenec tak nyní u vás stál a z překypujícího varu duše zvolal: ‚Hermíno, ty bohyně má, ty lásko a touho moje jediná!‘ . . . co byste mu odpověděla?“

„Kdyby to byl ten, po němž i moje srdce baží, odpověděla bych vítězoslavně: Nu, konečně tedy vyznání! — Zde jest srdce mé!“

Zrovna při těchto slovech byli Jiřík a Hermína z kola do koutu u kamen vytlačeni a ocítili se takto jaksi mimo dozor obecenstva. A v tu chvíli také naplnilo se Jiříkovo srdce odvahou a on sevřev Hermínu prudce do svého objetí, vtiskl jí vřelý polibek na ústa a zvolal: „Nu konečně tedy vyznání!“

Vlastně neměli Hermína a Jiřík ani práva takto zvolati, ale lásce ubíhá čas zvolna a její nedočkavost měří jiným měřítkem. — — Něco podobného událo se asi touže dobou na protějším konci sálu, kdež Jaroslav Křikava s Aninkou Hlavsovou z kola vytlačiti se nechal, ale v touž chvíli objevil se také již mrak na obzoru: mezi dveřmi sálu stanul pan Křikava otec, zavěšen pohodlně, ba skoro již trochu těžce, na rameni Richarda Lebruna. Pan Křikava nemohl dlouho nalézti osoby své „mládeže“, a takž stalo se, že bystré a ostražité dívky jeho dříve zpozorovaly, než on jedinou z nich vypátral. Rovněž tak rychle vyhledaly se na vzájem i oba párky, a jakoby bylo mezi nimi jakési

tajné dorozumění bývalo, pospíšily hned k sobě. Sešly se u stěny stranou ode dveří a Jaroslav prohlednuv rychle situaci, pravil:

„Nuže, všichni jsme se, jak vidím, již dohodli; podejme si tedy ruce a slibme si, že nesmějí a nestanou se z nás jiné párky, než jak tuto proti sobě stojíme!“ ...

Pan Křikava byv Richardem upozorněn, kde párky stojí, pohrozil jim prstem a dal pak celou rukou kategorické znamení, aby se odebraly dolů. ...

„Mně se zdá,“ pravil na to Jaroslav, „že otec a Richard více spatřili, než nám pro dnešek bude milo, avšak co na tom! Jednou musí vše na jevo, a konečně čím dříve rodičové o tom zvědí, tím lépe. Boj nás minouti nemůže, nuže, musíme-li již bojovati, začněme dříve!“

„Děláš nám pěknou vyhlídku!“ prohodila žertovně, ale přece starostlivě Hermína.

„Ty, milá sestro, půjdeš asi první do ohně a musíš se tedy nejdříve opásat — možná, že ti zápas nastane již dnes, neboť z rozličných známek seznal jsem, že Richard vší silou žene na rozhodnutí; zpozoroval-li pak — jakož se mi zdá, že mezi tebou a přítelem Hlavsou dnes jakési dorozumění se stalo, sesílí zajisté ještě svůj útok a podráždí otce, jak jen bude moci. Ale jen žádné přepjaté strachy! Buďme si, Míno, vědomi, že jsme plnoprávnými dětmi v rodině a ten Richard že je toliko cizí vetřelec. Pro koho pak se může konečně otec rozhodnouti: pro své děti nebo pro cizího — dobrodruha? Jen tedy odhodlaně a směle! Vy pak, přátelé milí, ty, Jiříku, a vy, Aninko zlatá, buďte klidni a nedávejte se másti žádnými řečmi, kteréž vám snad budou donášeny, a buďte pevni, i kdyby snad náš otec sám na vás si došel, aby vás přemluvil k ústupu. Ostatně navštívím vás hned zejtra a umluvím s vámi, čeho asi bude potřebí. Nyní vraťte se, Aninko, ku svým rodičům; já už nahoru sotva přijdu, protož buďte zatím s bohem a nepřipouštějte si žádných starostí. Ty pak, Jiříku, pojď s námi dolů a vyžádej si, dříve než mrzutost propukne, od našich starých dovolení, abys směl zůstati zde nahoře u svých rodičů. Otec můj dá ti je nepochybně zcela ochotně a on ti je musí dáti nyní ještě zcela vlídně; pak nepotřebuješ se objevovati na bojišti, dokud ti nedám znamení. Postarám se jenom, abyste se s Mínou mohli vídat.“

Jaroslavovy návrhy a disposice byly ode všech přijaty a po krátkém rozloučení s panem Ondřejem Hlavsou a jeho rozšafnou chotí Teresií, sestoupili Jaroslav, Hermína, slečna Horská a Jiřík Hlavsa dolů a kráčeli zvolna k otcovu stolu.

Tento byl jaksi zamračen a hleděl pátravě na příchozí, jakoby tajnosti jejich duší chtěl proniknouti.

„Zde nás zase máš, tatínku!“ zvolala vesele Hermína. „Jsme celí a celé, bez nejmenšího úrazu.“

„Vidím, vidím, že jste nepřišel nikdo o ruku ani o nohu,“ pravil na to suše pan Křikava; „ale zdá se mi, že leckdo z vás ztratil hlavu...“

„To by bylo veselé, tatínku!“ prohodila zase rozmarně Hermína. „A nedala by se taková hlava již nalézti?“

„Mně není, holka, teď jaksi do žertů,“ odpověděl poněkud mrzutě otec, „nechme toho prozatím! Zde není místo, abychom takové věci

projednávali. Jděte si sednout tamhle k protějšímu stolu a bavte se, jak můžete; já se tu s pány sousedy také snad opět rozveselím."

Když byl pan Křikava toto propověděl, předstoupil Jiřík Hlavsa a pravil:

„Já přicházím, vašnosti, abych vám i milostivé paní co nejsrdečněji poděkoval za laskavé pohostění, a prosím uctivě, abyste mi dovolili odejíti a zůstati nahoře u svých rodičů."

„Vy zde máte rodiče?" otázal se pan Křikava. „Škoda, že jsem to nevěděl, byl bych se nahoře s nimi seznámil. Nu, co škodí! Učiním tak po druhé... Vy tedy chcete od nás? Nu je nám líto, ale jděte si ve jmenu Páně a — hlídejte dobře svoji sestřičku!"

Jiřík Hlavsa ucítil osten této narážky a chtěl již již odpovědět, ale v tom setkal se s významným pohledem slečny Hermíny a rozhodnuv se rychle jinak, učinil poklonu a odkvapil.

Poněvadž byli také cizí hosté u stolu, nepromluvil nikdo ani slova o tom, co asi mezi mladými lidmi nahoře se událo, ačkoli na všech patrno bylo, že něčím jsou znepokojeni.

Po dvanácté hodině pan Křikava se svou rodinou a společností odejel.

(Pokračování.)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

VII.

měsíci, ty kníže noci bledý,
ty milenců a snílků tichý druhu,
jak často, jinoch, blouznivými hledy
jsem zřel do tvého stříbrného kruhu
a lapen vláknem paprskových nití,
jež s nebeského stropu spouštíš dolů
jak bájný pavouk, uvázl jsem v síti
dum divných, tužeb, vidin, sladkých bolů!
Když zmítán lásky rozkoší a trýzní
jsem bloudil tichým, postříbřeným sadem,
neb žhoucí po pravdě a kráse žízní
sám nocí vzdychal v horování mladém,
když postav roj, ze světla tvého tkaných,
mne v luzný soumrak romantiky loudil,
kde ve hrách fantasie nespoutaných
krás, přízraků jsem labyrintem bloudil:
tu v jarou bouři myšlenek a citů
ty's, měsíci, jak božský maják svítil,
můj duch se tišil ve tvém klidném třpytu
a blahý pozdrav nesmrtnosti cítil.

Já pohrdavě smál se slovům vědy,
že's vymřelého světa chladná škvára —
Ó, ne! To kněz je poesie bledý,
jenž ohněm věčným svaté lásky hárá!

A hle! teď v pestrém, starobylém rouše
tvým snivým, stříbrojasným luhem jedu;
ďas dřepí na výběžku sedla v předu
a tichým hlasem laje na bělouše,
že frká přílišně a v půdu deptá.
I mně on radu naléhavou šeptá:
„Jen ticho, tichounko! Na ústa ruku!
I dech taj, pokud možno — chraň se zvuku!
Neb trochu větrná a nedůtklivá
jest měsíční ta romantika snivá."

Kraj, po němž jedem', zdá se utkán celý
z par modravých a ze stříbrné běli:
Na půdě lunojasné houštka kvítí
hvězd různých listy stříbrnými svítí,
i loubí lesa, větve, štíhlé kmeny
i krajky kapradin a houby s mechem
ze stříbra jemného jsou upředeny.
Vzduch kolkol stříbrným se vlní dechem
a nebe siné, hvězdičkami skvělé,
jak stříbrotkaný stan se horem stele.

Vstříc lepá trojice nám jede nivou.
Jak ve dne zřím je v lunném svitu skvělém,
jenž tvary jich jen měkčí září snivou,
jak průhledného stříbra jemným pelem.

Kmet s jedné strany, vážný, ušlechtilý
tu sedí v řásné říze stříbrotkané,
k níž s hlavy velebné vlas dlouhý, bílý,
jsa věncem aster sepjat, mlékem kane;
pod brvou hustou, sněžnou pod závějí,
jak hvězdná dvojice se zraky skvějí
a k boku harfa stříbrná se druží,
jí s čela, jež má orla za okrasu,
vlá řetěz lilií a bílých růží —
ten stařec zdá se bardem dávných časů.

A s druhé strany rytíř statný jede,
půl křižák, polo v saracenském šatě;
háv kroužků stříbrných se těsně přede
kol údů mocných od hlavy až k patě,
než pochva damascenku křivou chová
a na ní arabská se třpytí slova.

Kol pyšné přilby, na níž křídla divá
drak stříbrný na obě strany stele,
v dol hedbáv řásný fantasticky splývá
po bujných kadeřích a hrdém čele
kol snědé tváře s plamennými zraky,
již věnčí vousu havraního mraky.
Leč na štítu, jejž silná ruka stiská,
kříž zase stříbrem vytepaný blýská.

U prostřed jinoch, oděn v hedbáv drahý,
v malebný, skvostný oděv středověku,
tvář jeví hladkou, bledou, lunných vděků,
zrak žhoucí nadšením a snivě vlahý.
Svou náruč otevřenou zdvihá ke mně
a rety rozechvělé zvučí jemně
jak lehce dotýkané harfy struny:
„Jsem neznámý tvůj druh, jsem kníže z Luny,
jsem vřelý přítel tvůj. Věz, bytost moji
již dlouho k tobě tajná páska pojí;
druh neviditelný, již dávno sdílím
cit každý s tebou, toužím, plesám, kvílím
a duch můj stínem provází tě stále,
jak věrný man vždy v patách svého krále.
Ó chvíle zlatá nesmírného štěstí,
kdy vítám tebe v obvodu své říše,
kde tvojím nyní vše, co mojím jesti,
kde jenom pro tebe hruď moje dýše,
kde číhám, otrok, na pokyn tvé brvy
a práhnu spečetit svou věrnost krví!“

Chci promluvit; leč rarach dole tahá
mne za rukáv a na rty sobě sahá.
„St!“ šeptá, „pamatuj, co řek' jsem tobě.
A nejlépe: buď němým jako v hrobě!
Chceš divit se, zkad přátelství to náhlé,
to překypění něhy neobsáhlé?
Vždyť zabředli jsme, hochu, v lunné třpyty:
věz, jinorodé měsíční jsou city
a plápolají v čarovnějším žáru
než na střízlivé kouli zemských škvárů.“

Bard šedý probírá se zvučným kovem
a týčí skráň a zvoní zpěvným slovem:
„Buď, hoste, uvítán strun jasných zpěvem,
jež burácejí lvů a hromů řevem,
když slaví bohatýrské činy reků;
a v cukrující hrdličky se mění,
v roj slavíků, když v rokotavém pění

vlas hebký chválí, tváře sladkých vděků.
Buď vítán strunami, jež v oblast hvězdnou
dešť perel metají i v propast bezdnou,
jež pějí city vznešenější nebe
a hlubší moře, krasší zory třpytné
a čistší lilie, když u vod zkvitne —
v říš měsíčního kouzla vítám tebe,
zde ve stříbrných paprscích se koupej
a krokem duchů po oblacích stoupej,
kde vysoko nad nízkou skutečností
chrám divů zjevy nadpozemské hostí.“

I vece rytíř s čelem hrdosmělým:
„Meč pána z Luny vložen do mých dlaní,
já vojsku jeho nesmírnému velím,
svým rohem budím bouři smrtných zbraní.
Klíč kouzelný, jenž k víle tvojí vede,
jest v rukou vznešené a sličné paní,
ve schráně mocné kněžny, Stelly bledé.
Nad čelem skály do blankytu vzpjatým
hrad její pevný závratně se věží;
tam za zdí mnohých pasem zubovatým
klíč onen blýskavice mečů střeží.
Leč nejstrašnější vojsko neodolá
těm silám hrdinským, jež roh můj svolá.“

V roh zadul stříbrný. Viz! v kole šírém
kraj rozvlnil se davů mračných vírem,
bouř postav hrdinských se valí blíže
a nad ten příboj bohatýrstva šerý
pnou korouhví se půlměsíce, kříže,
v něm kmitají se meče, přilby s péry
a brnění — Toť chaos různé zbroje,
směs plemen různotvárná, různohlasá,
jak by sem spěly všechny reků voje,
jež hřměly zpěvem Ariosta, Tassa,
i Karel báje se svým chrabrým lidem
i dav, jenž cválal za mohutným Cidem.
A kovem blýskají ty spousty temné,
tak jakby do ztrhaných mraků burných
svit luny sypal svoje lesky jemné
a stříbřil cípy, třásně mlžin chmurných.

Jdou s hlomozem; leč podivné to znění!
To skutečnosti hlahol, rachot není —
tak ohlas jenom z jiných světů znívá.
Ten branný ruch, hlas rohu rytířova,
a jeho, mládce ztepilého slova,
zpěv barda, jeho harfy hudba tklivá —

vše zvučelo a přece bylo němé
jak hluchý tón, jejž ve snu zaslechneme,
jak hlasu vzpomínka, když zazní v duchu,
a prázdný přelud šáleného sluchu.

Teď vojevůdce šiky svoje řadí,
bard k válečnému zpěvu harfu ladí
a s bledým knížetem již k bitvě jedu.

Před námi skála závratného vzhledu
hrad kněžny Stelly nese na temeni.
Jest sotva možno dohlednouti zraku
až ku hradbám, jež temné zuby cení
nad kolmým srázem z potrhaných mraků,
a na směs hrdých věží, která vtíná
své třpytné špice do hvězdného klína.

Však pata hory zdá se kryta mračny,
jež válejí se v chumlech divotvárných
a kmitají se šlehem blesků žárných —
to vrahů roj nás čeká boje lačný.

Bard udeřil na struny stříbrohlasé
a zapěl v nadšení: „Ó chvíle slávy
již pospěš, pospěš ve vítězném jase
a hrdou zelení nám věnči hlavy!
Ó hrůzo, zaduj na bojiště mrazem
a vztekle rozpoutej své kštice hadí
a srpem obrovitým —“

Umlk' rázem
a rozladěnou harfu znovu ladí —
To šotek s mého sedla smek' se hbitě,
jak vlk, se přikrad' k velebnému kmetu
a struny stříbrné mu zhatil skrytě;
pak neviděn se vrátil ke mně v letu
a nyní v boky huňaté se tepe,
na sedle smíchem dušeným se třepe.

(Pokračování.)

Z básní Adama Asnyka.

Z polštiny přeložil **Fr. Kvapil.**

V červáncích.

I.

Ti šťastni jsou, kdož mohou vítat jitro světa
radosti pokřikem a rozkoší vždy novou —
kdož zří, že budoucnost kruh vzácných darů splétá
a všem dá žití chléb, kdo národem se zovou.

Nám — zář dne každého jež k zemi hněte kletá,
jimž ztápí v prsa nůž, jejž naši vrazi kovou —
nám nelze důvěrně v ta příští patřit léta,
ni slavit novou éru písní minstrelovou.

My zříme s nevěrou tu skvělou kořisť v dáli,
o níž teď blouzní lidstvo opojené, snící —
my bez obdivu jsme, kde svůdné blesky vzplály,

jichž plamen krvavou nás lunou v oči bodá —
leč k minulosti svojí obráceni lící
čekáme, — tajemný svit jitra co nám podá.

II.

Dost dlouho na jevišti světa již jsme hráli
Danaid roli — smutnou měli jsme to práci,
v tůň bezdnou lejíce proud svojí krve stálý,
v níž snaha, myšlenka i čin se na vždy ztrácí.

Teď nelze, za tu cenu bychom kupovali
okamžik přeludů, jenž slabé k žití vrací;
dnes nevolno již nám spět v oheň, který pálí,
by v lidstva mysli žil ten lid, jenž vykrvácí.

Dnes naší povinností v mlčení stát hluchém
a v kázni, na stráži jak bdělý vojín stojí,
a nezradit se žádným pokřikem ni vzruchem;

Dnes pouze duchem smíme jíti k předu v šeři
a svěží poklad síly schráněť v hrudi svojí,
než obranu zas Bůh nám budoucnosti svěří!

III.

Ó trudno v porobě žít za vítězů vřavy,
když přítomnost dál kráčí, nad hvězd pne se křesla;
žal, nemít v světě pro svou duši základ pravý,
zřít, jak nám vzrůstá lidstvo nad hlavu, jež klesla.

Ó trudno v budoucnost jít krvavý stín tmavý,
na vlnách příhod' býti bez kormidla, vesla —
nic ze své neskytnouti skvělosti a slávy,
jen bdít, by zoufalost nás v scestí nezanesla.

A nutno luštit přec, co sfinx nám luštit dává,
podmínky žití sporné smířit, z rumoviska
jež vstalo nad svůj hrob, dne zář již plane žhavá.

Myšlenku dějin z plísně třeba vzkřísit letem
a sjednotit se znova s lidí živých světem
ve jmenu svitu volnosti, jenž všechněm blýská!

Sloky.

Nebylo nic na počátku
než tůň světa temná, pustá —
leč v ní blýskly černé oči
a ta svěží, růžná ústa.

Od pohledů, od ruměnce
vznítila se hvězdná zoře,
a když první řekla slovo,
země vyšla z hlubin moře.

Když k ní shlédla tmavým okem,
na rtu smích — roj zlatoperý
vzlétl motýlů a ptáků,
a květ z půdy pučel sterý.

A však dosud člověk scházel,
jen kol mrtvou hlínu zříti —
konečně též vroucím, žhavým
polibkem mi vdechla žití.

Tak jsem v život probudil se,
zázračným tím krajem zpilý,
— leč mne rovněž, jako jiné,
z ráje toho vypudili.

Jedni a druzí.

Jsou jedni, kteří vždy se ženou zpilí
v před za snem štěstí, ztrmáceni znojem,
kdož v marné honbě plýtvají své síly,
leč žijí upřímným bojem.

A kolej zklamání a bludů vnadu
vždy projdou s rozkoší i s bázní mnohou,
a v pouti každý utrhnou květ sadu
a pod svou zdeptají nohou.

Jsou jiní, kteří plují bez zdráhání,
kam vlna žití nese je v noc dalnou,
na pohled chladni, pokojni dle zdání
zří marnost zápasu žalnou.

Muk zřekli se a štěstí též se zřekli,
jen zradu v darech losu tuší strastni —
leč jednak před svým srdcem neutekli,
a srdce kárá je vlastní.

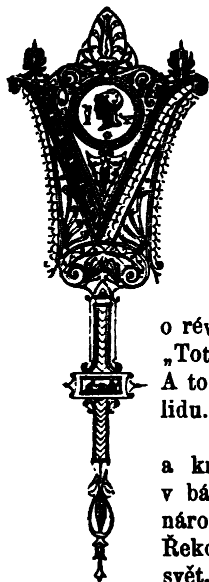
Když setkají se v poslední pak chvíli
jedni i druzí při zejícím hrobě,
litují, tak a ne jinak proč žili,
na vzájem závidí sobě!

Hora.

Obrázek z vinného kraje. Nakreslil **Jan Herben.**

Chcem, aby ve vinohradech nám tak jisto bylo jako v nejpevnějších komorách.
Horenské právo

inice nebo-li vinohrad býval od nepaměti polem posvátným. Úcty požíval vinohrad již ve Starém zákoně, ale křesťanství ještě ji zvýšilo, právě tak jako včeličku křesťanství opatřilo šetrností a ochranou, protože z práce její — svíce voskové zapalovaly se na oltářích.

Révu křesťanství posvětilo přímo ústy zakladatele svého, jenž několikráte užil podobenství o révě; a konečně při poslední večeři slova Páně o víně: „Toto jest krev má", zajistila na věky vínu čest a slávu. A to nejen v ústech bohoslovců, nýbrž všeho křesťanského lidu.

U národů východních víno bylo nápojem nejčistším a královským. Laskavý čtenář si vyhledá dokladů dosti v básních perského krále básníkův, Hafiza. Víno činí národy silnými. Řekové pili víno i Římané pili víno. Řekové pod Alexandrem a Římané za Caesara podmanili svět. A revoluce francouzská, jak přeletěla Rýn, udusila se v začazených německých pivnicích. Kdo pil pivo, ten nemohl čistým hlasem zpívati „Allons enfants de la patrie!" Hlas pivní duní jako močál hlubokým korytem. Naši Slováci mají tak pěkné hlasy, že pijí víno? —

* * *

Šetrnost a úcta k vínu i k vinohradům byly původem zajímavého z ř í z e n í a p r á v a, jež náleží k nejpřísnějším právům, jaké známe. Právo vinohradské slulo horenské, protože trať polí, v nichž se víno pěstuje a rodí, jmenovali a jmenují podnes „horou". A tak má vesnice horu Světlou, horu Strážky, horu Haraskou, jak kde.

Před právo horenské slušely všechny pře o vinohrady a všechny zločiny nebo přestupky ve vinohradech spáchané. Jako nad obcí bděl rychtář, tak vinohrady a právo horenské spravoval horný. Horníci takoví čili soud horenský rozhodoval i nad životy. Právo Napajedelské na př. znívelmi krutě. Lidé věšeni byli bez okolků a bez dlouhého vyšetřování; ale bylo tak za právo:

„Léta od narození syna Božího 1679. Ve jméno sv. a nerozdílné Trojice, amen. Za vysoce uroz. pána pana Juliusa Vilhélma hraběte z Rotále (titul), zapsané i dané knihy tyto, kteréž mají slouti práva aneb spravedlnost ukazující horenskú při horách Napajedelských ke cti Milosti svatej a k dobrému obecnímu křesťanskému lidu a jim spravedlnosti vyhledávání a podělení, komuž by koli zapotřebné nastalo a uka-

zovalo. Kteréžto knihy mají bejti a ležeti při vrchním neb starším horným téhož městečka Napajedel, k nimžto bude věděti jeden každý, buď kdo buď, ve svej potřebě uctivě a šetrně přikračovati a spravedlnost, jakž dole artykulové obšírně vyjadřují a ukazují, s pomocí Boží vyhledávati a dosahovati.“

Právo vykonáváno bylo tak, že vrchnost a majitelé vinohradů sázeli k tomu právu horného a dva konšely pravidelně. Horný při svém nastoupení skládal takovou přísahu „zdvihnouce dva prsty“: „Slibujíc přísahám Pánu Bohu, též N. pánu svému milostivému a všem vinohradníkům, že chci a mám v ouřadu staršího horenství N. v soudu a v tom všem, což k tomu ouřadu náleží, chudému i bohatému, duchovnímu i světskému, což nejdál rozum můj znésti může, nehledíc na přízeň ani na nepřízeň ani na žádný dary, spravdlivě se zachovati, pravdu velebiti, křivdu tupiti podle práva horenství N-ského. Toho mi Pán Bůh dopomáhej, amen.“ —

Když soud zasedal, skládal se z těchto soudců: nejprvnější byl horný a rychtář obecní, dva konšelé horného a dva konšelé starších obecních a „písař z horníkův starších nepodezřelých“, až do sedmi osob. Knihy horenské pak měli před sebe vzíti a před každým slyšením pře čísti až po ten článek, kdež se práva začínají. To proto, aby si posvátnost okamžiku připamatovali. O jednotlivých trestech podle práva horenského pokaždé zmíníme se při příležitosti.

Každá větší horenská obec moravská měla své právo. Na jihu jistě Hustopeč, Polehradice, Pavlovice, Čejkovice, Přítluky . . .

Poslední práva nesou podpis císařovny Marie Terezie. Od císaře Josefa mírnila se příkrost hrdelných rozsudkův. Císař Josef II. vydal roku 1784 „všeobecné vinohradské zřízení pro markrab. moravské“. Pokutování na hrdle přestalo.

„Vinohrad má velké právo“, říkají u nás ještě staří mladí. Ano vinohrady mívaly velká práva, dnes jich už nemají. Dnes obec ani nemá práva potrestati samopašníka, jenž zahájí vinobraní o týden dříve nežli ostatní. Dnes nanejvýše ponechává se jí pochybné právo §. 12. o rušení majetku. Jindy by zločin takový byl stál samopašníka hlavu.

Naši lidé, jak pravím, už nevědí z práv těch mnoho, zvláště mladí, ale i ti mladí řeknou přece: „Ó pánečku, vinohrad má velké právo!“ Když zanikla práva, zůstal po nich ještě strach a hluboký dojem, jenž dlouho ještě z dědin nevymizí.

* * *

Přísnost starých práv může se vysvětlovati také namáhavou prací a náklady, kterých vinohrad vyžaduje. Žádáť pořádný vinohrad, aby několikráte byl okopán, aby byl smítán (zbytečné výstřelky a výhony se utínají), aby byl podvazován a připevňován ke kolí, kteréž se z daleka přiváží, na podzim zase kolí se vytahuje, oblouky dolují . . . nejméně desateru práci hospodář musí dáti do roka vinohradu, má-li býti k světu.

Mimo to známo jest, že vinohrad je přespříliš choulostivý. Neúroda, dosti lehounký mráz, žížel (hmyz a ptactvo) stihají révu, jak legenda slovinská drasticky vypravuje:

„Když se vinařství po světě rozšiřovalo, potřebovalo nebeského ochránce a strážce čili patrona. Svatý Petr svolal všechny světce a otázal se jich: kdo by chtěl vzíti na sebe to veliké a čestné důstojenství, ovšem i službu. Všichni se tomu jedním hlasem vzpírali, neboť dobře věděli, kolik hříchů pochází z vína, jež bude odevzdáno jejich péči. Svatý Petr velí však: „Poněvadž se nikdo k té cti nehlásí, třeba metati losy.“ I přinesl v obou rukou, že ji sotva objímal, celou hromadu krátkých stébel. Mezi ně vstrčil jedno dlouhé stéblo a pravil světcům: „Táhněte! Kdo vytáhne nejdelší stéblo, musí býti vinařským hlídačem, ať je špatný nebo dobrý, ať je mu po chuti nebo není. Žádný špehoun nebude se na službu jeho dívat, nikdo mu do ní nebude strkati nosu.“

Každý světec vytahoval po stéblu, nejdelší vytáhl sv. Urban. Rozzlobí se a praví: „Já přisám Bůh nebudu na podporu opilství a rozpustilosti. Budu hospodářům hrozny opatrovati tak, že lehko sklidí svůj užitek. Velikých sudů nebudou potřebovati. Za jednu dobrou sklizeň přijde jich pět i deset špatných.“

Ale poněvadž nechtěl pro tu protivnost opouštěti nebes, vyšel si hledat pacholků, kteří by se o to na všech zemích, kde víno roste, postarali, aby vinný keř nemohl roditi příliš dobře a příliš hojně, zvláště pak ne více let za sebou.

Přijal ve svou službu nejhorší chlapce, co jich mohl na světě shledat. Jejich jména byla: Pozebčev Pavel (když zebe, zmrzne víno), Paležev Petr (pal, úpal sluneční), Tóčarjev Elija (tóča = krupobití), Oblakov Jarnej (Bartoloměj) a Fičarjev Grega (Řehoř ptáčník).

Pozebčev se o to postaral, aby keř vinný pomrzal, Petr Paležev posýlal na hrozny záhubný úpal (v druhé polovici měsíce rožníka), Eliáš víno potloukal krupobitím, Bartoloměj dělal škodu vším, co přichází z mračen, a zbylo-li ještě co po těch čtyřech, to do zrnka pozobali ptáci: špačci, kosové a ostatní, které Řehoř bez počtu vháněl do vinohradů. Tak se dělo tehdáž a tak se děje po dnešní den. Nelítostní pacholci sv. Urbana jsou tím vinni, že hrozny málokdy jak se patří dozrají a že bohaté sklízně jsou řidší nežli bílé vrány.“ —

Vinohrad liší se úpravou od prostého pole dosud. Také vinohradskému hotaři (hlídači) patří první čest mezi hotaři.

* * *

Trať horenská prostírá se pravidelně na poledním svahu nízkých návrší, tak aby sluníčko celý den vařilo boží nápoj. Ale kdežto pole zoře se od cesty do cesty, vinohrad na dolním svahu zakončen podolkem, v němž pěstuje se sadivo a luštěniny, rovněž na horní cestě ukončen jest hrází, takže vinohrady jsou od cesty na několik kroků vzdáleny. Nejnověji už nezachovává se zvyk ten, zvláště v Němcích. Brázdy mezi sousedy jmenují se runami. Strom pěstuje se pravidelně na podolcích neb u vrchní hráze, ve vinohradě nanejvýš broskve, višně, třešně a mezi grefty rybíz. Dle starých práv nesmělo se dřevo pěstovati žádné, „chyba broskví“, jak praví Napajedelské právo v §. 19.

Hotaře vinohradského poznáš z daleka. Polní hotař obchází pole při cestách, v ruce sukovitou hůl a kocar. Kocar mu slouží, když zajme

husy ve škodě a když chytne kluky na luskách. Ale hotař vinohradský má přes rameno brašničku, po boku kratičkou pistoli a v ruce píšťalu s podivuhodným hlasem. Pistole jest nepatrnou památkou po starých právech, dle nichž hotařové hlídali ostře ozbrojeni. „Pakli by se kdo v vinohradě bránil a hotař jej zabil, hotařovi z toho nic", znělo právo horenské. Hotařové stříleli po lidech, jež zastali ve vinohradě. Ano jsou v paměti zachovány smutné pověsti o velikých neštěstích. Hotař zastřelil svou vlastní ženu těhotnou, která mu nezvyklým chodníkem nesla večeři a kteréž muž v přítmí nerozeznal. Takové ženy měly právo utrhnouti si i hrozen a nic se jim nestalo.

Dle všeobecného zřízení z roku 1784 hotaři směli pak sice nositi ještě jakoukoli zbraň, ale střelnou toliko pistoli, nikoli ručnici. To právo hotaři mají posud. Však myslivci a hajní přísně dohlížejí, aby střelná zbraň hotaře nesváděla k pytlačení. Nosí kratičké brokovnice, jimiž plaší ptactvo a zvláště mračna špačků, když už nepostačí helekání na píšťalku, kteréž v krajích vinných za teplých večerů a nocí srpnových nebo zářijových radost poslouchati. Ve dne chlapci posmívají se helekání, zpívajíce za hotařem dle jeho nápěvu:

„Hájím, hájím, hájím,
druhých odháním,
sám se najím, najím, najím..."

* * *

Když víno zazrává a hotař přinese před obecní výbor první strakatý hrozen, tehdy „zaráží se hora".

V našich jižních dědinách stává se to pravidelně večer před svátkem Panny Marie na nebe vzetí. — Jindy ovšem bývala to krásná slavnost vesnická, dnes je to prostá zpomínka a zvyk jinak chvalitebný, ačkoliv jej udržují v paměti obcí pohnutky velice nechvalitebné.

Jednoho dne zpozoruješ v chrámu Páně bílou vránu. Totiž člověka, o němž sotva víš, že patří do obce. Muž ten s prokvetlými šedinami přistupuje toho dne ke zpovědi a po mši svaté položí na oltář velikou kytici květin lesních a polních i zahradních. Pravidelně se v kytici sváže „največ zlatolíčá, co neskoro zviadne", pravili mi v Dol. Bojanovicích. Pan farář kytku osvětí a pokropí svěcenou vodou. Tajemný ten muž je vinohradský hotař a svěcená kytice ohlašuje, že dnes večer bude se zarážeti hora. Hotař svatou zpovědí očistil svou duši, kterou má zachovati čistu od krádeže i nadržování, dokud posledního hroznu neseberou z vinohradů. Na počestnost hotařovu přísně se dohlíží. Hotař, který si získal důvěru, zůstává v úřadě svém do smrti; ba i dědičná byla vinohradská hotařství. —

Když sluníčko sedá za les, slavný výbor obecní a hosté jeho vycházejí z dědiny ozbrojeni jako na nepřítele střelnou zbraní. Obecní posel zaopatřil si tři libry prachu. V každé obci vyhlídne se k zarážení hory pravidelně nejvyšší vrch, odkudž ostatní hory lze přehlédnouti. V Brumovicích říkají vrchu tomu nad horou Světlou hotařský vrch, neboť na něm hotař má svou boudu, z níž jako z turecké kuly pozoruje

nepřítele. Vidí skoro na všechny stezky a cesty, které vedou od vsi k vinohradům. Jakmile vyjde živočich ze vsi, už s něho oka nespustí, dokud nevidí, kam zašel. Kráčí-li kdo k vinohradům, krade se mu naproti a vyroste vám takořka ze země před očima, když se přiblížíte k podolkům, až se uleknete.

Tu na vrchu hory hotař rozdělal oheň a připravil vše, čeho ku slavnému zarážení hory potřeba. Pojednou celý kraj oživne, jakoby se pálily svatojanské ohně. Sousedé kobylští zarážejí také horu, Hovoranští také, daleko k Buchlovu na kopci plane oheň u Stražovic, i za zády v Morkuvkách a v Krumvíři červená záře. Blízko ohně leží na parůžkách dlouhá holá tyč a na jejím tenkém konci uvázána kytice svěcených květin, kterou jsme dnes ráno spatřili na oltáři. Do ní zasazen je dřevěný křížek, na jehož ramenou napíchnuta krásná tři jablka.

Ke všem těmto svěceným věcem dlouhá holá tyč hodí se trochu divně, neboť jest ukradena z panského lesa. Kde ji má také hotař chudák vzít: míti ji musí, sic je po slavnosti, a obec mu jí nekoupí!

Již je slavný výbor pohromadě. Na oheň nakladou se vonné rostliny a naháže se do plamene kadidla. Všichni smeknou klobouky a zasadí horu pevně do země, takže přímo ční svými jablky k nebesům. Ale než ji zdvihnou a zasadí, obejdou ji třikráte v průvodě, okuřují ji kouřidlem ze staré hory totiž uschlou kytkou na lonské hoře svěcenou, kropí ji svěcenou vodou, kterou hotař přinesl v hrnečku, a jeden z přítomných obnáší ji také svíčkou hromničkou.

Na úřadech pozoruješ slavnostní náladu; tím slavnostnější, čím pěknější je ve vinohradech ukázka.

Kdo byl na zarážení hory v dědinách, kde starý zvyk ještě uctivě zachovávají, neubránil se skutečnému pohnutí. Jsouť modlitby při tom velice dojemny. Hospodáři obcházejíce totiž při planoucím ohni kol hory, modlí se k sv. Urbanu, patronu hor vinných, aby chránil vinice ode všech pohrom, neštěstí, ptactva a žůžele. Potom obec se modlí za všechny bývalé *představené obce*, kteří kdy v takové potřebě sloužívali, a za všechny, *kdož přítomni bývali*; za všechny, kteří v těch *vinicích pracovali* a již v Pánu odpočívají, a za všechny konečně, kdož *na nich pracují*, aby je Pán Bůh posilniti ráčil!

Celý tento obřad za temné noci při šlehajícím plameni činí dojem tajemný, až příšerný. Hospodáři pohybují se kol jako duchové noční v nějakém reji.

V hlubokém tichu zazní rána. Třicet pušek ohlašuje, že hora zasazena. Rána opětuje se z vrchů kobylských. Za ní druhá, třetí. V údolí na blízku nebo v úvozové cestě kmitne blesk a zahučí rána: někdo se v obci opozdil a spěchá za námi.

Po vykonaných obřadech obejdou se všecky hory, jež do obce patří a pochod provázen je stálou střelbou. Střílí se, z čeho kdo může. Je-li noc měsíčná, žertuje se a střílí do terče. Není-li terčů, vyhazují si hospodáři do povětří klobouky. Nejnověji arci četnictvo slídí po těch, kdož nemají práva nositi střelné zbraně. Tím i zarážení hory snad znenáhla vezme za své.

Od tohoto dne nemá nikdo do vinohradu vkročiti. Úřadové obecní konávají střídavě noční hlídky na pomoc hotaři. Všechny vedlejší stezky

k vinohradům vedoucí se zahájí hned u vsi. Postaví se týč s nápisem, jímž se zapovídá touto cestou choditi . . .

Za časů starých podvečer sešla se všecka obec, muži, ženy i děti k radnici, a tu byly všem shromážděným za hlubokého ticha čteny některé články práva horenského na výstrahu. Obřad ten na příklad ve Štarvičkách zachovával se do nedávna s přísností neslýchanou. Není třeba dokládati, že zvláště na mládež šla hrůza, když se četlo:

— „§. 18. — Byl-li by kdo buďto ve dne nebo v noci ve vinohradech postižen, nechať by on hrozny kradl nebo nekradl, ten své hrdlo tratí a za zloděje držán bude. Kdo by takového člověka zajal, má ho ku právu pohnati a nákladníci těch vinohradů mají moc a právo zloděje hned utratiti dáti. Kdo by šel po frýdě (hranicích, mezi) nahoře nebo dole a měl úmysl krásti, ten má býti právem obviněn a dokonale oběšen. —

§. 20. Hutaři mají právo toho, kdo by od nich hrozny násilně vymáhal, ihned jati a jiným ku příkladu oběsiti. —

§. 34. Kdyby se trefilo, že by dva dělníci neb dělnice ve vinohradech svádu a různici učinili aneb sobě ukrvavili, bez milosti, čí počátek jest, hrdlo ztratil. A jestliže by se slovy hanebnými dotýkali a škaredě láli, mají pánům v trestání dáni býti.

§. 36. Za právo. Kdo by vinný peň vedl ze svého souseda pod runú do svého aneb kdož by vyřezával komu dolovník neb oblouky bral: hrdlo ztratil, sluší na rošt. — Jestliže by kdo koho ve vinohradě svém popadl, kterýž by na hrdle trestán býti měl, v kteréj hoře: horníci mají všickni, což na právo a popravčího i jiné outraty přijde, společně nakládati.

§. 37. Jestliže by koho ve vinohradech hotař jímati chtěl a křik učinil, mají jemu všichni ku pomoci býti. Pakli by se samému ve vinohradě bránil a hotař jej zabil, hotařovi z toho nic. A má jej na dolní hráz vznésti a večer hornýmu oznámiti. A jestliže by se hotař trefil, na kteréhož by přehledáváním neb svědomím (svědectvím) krádež uznána byla a hrozny neb ovoce domů nosil, neb jiným vzdával, má ho ta hora dáti oběsiti . . .“

Nebyla to žádná hračka, jak patrno.

Za časů nynějších shromáždí se v „mlsnici“ na obecní hospodě, kterou má v pronájmu žid a kterému obec ještě konec konců doplácí na nájem, jenom obecní výbor a jeho spřeženci a jedí i pijí „na obec“. Mimo jiné zlé obyčeje všeobecné zřízení císaře Josefa II. již zakazovalo „hostinkování na obecní útraty“, ale marně.

„Ej cakra!“ — povídal mi jeden výbor — „snědli sme tolej cergulatů a biřtlí, že by z nich byla až do Brna silnica, po kterej by mohla k nám přijet komis prohlížet obecní účty.“

Toť jediná poesie, která zbývá ze starodávných krásných obřadů, jež se vykonávaly, když se zarážela hora.

* * *

Na počátku října se vkročí zase do vinic. Vinice musely býti do zarážení hory spraveny jak na šafrán t. j. ukopány a uhrabány,

aby bylo poznati hned dráhu, kdyby někdo do vinohradů vkročil. Hotař sám chodí frejem na hoře i dole a nalezl by každou stopu lidskou. Staří hospodáři neradi jdou v čas hory i do svého, leda v neděli po požehnání podívat se, jak zrají hrozny. Tím neraději ovšem vidí, když hosté přicházejí, a oni ze šetrnosti mají vyhověti přáním jich a povoditi je po vinohradě.

Jednoho dne však obec je na nohou. To je den vinobraní, na kterém se výbor umluvil. Sedláci pozvou si své mlatce a hofery, aby pomáhali sklízeti, takže i chudí bývají na vinobraní. Snad někde se zachovala slavnost jako v Dol. Rakousích, ale v našich vesnicích nic, leda že školní děti dostanou prázdno. Bylo by však hanba, aby hospodář nepozval svých nádenníků na vinobraní a nedal jim po koši za sbírání.

U nás připadává vinobraní na první polovici měsíce října. Měsíc „září vínečko vaří“ a také dovaří. Říjen však jest i měsícem dozrávajících hus, takže všechno dobré druží se k sobě.

Po cestách hrčí naložené vozy a pokřikují děti, jimž se štědře podává do klobouku a děvčátkům do klína. Není dušičky v dědině, aby o vinobraní neokusila hroznů.

* * *

Avšak svátek dětí teprve začne. Vinobraní připadá na určité dni. A jakmile hospodář odváží poslední kadečku nebo lejtu z vinohradu, děti vrhnou se do vinohradu na oslíz. Rozumí se, že je to slavnost zvláště chudých dětí, které se rozběhnou po vinohradech paběrkovat.

Je nepochopitelno, proč právo Napajedelské i toto paběrkování zapovídalo. Praví se v něm v §. 32. „Po vinobraní aby žádný do čího vinohradu ostrlezovati nechodil, ani dětem ani čeledi své nedopouštěl. Pakliby to na koho uznáno bylo a kdo bez vůle a vědomí do cizího vinohradu šel, kolikráte to učiní, 10 grošů českých propadl.“

Vždyť přece i starý zákon velmi pěkně a šetrně v V. knize Mojžíšově 24. kap. hospodářům dával naučení:

„Když bys nažal obilí své na poli svém a zapomenul bys tam některého snopu, nenavrátíš se, abys jej vzal; příchozímu, sirotku a vdově to bude, aby požehnal tobě Hospodin bůh tvůj při všelikém díle rukou tvých.

Když bys třásl olivy své, nebudeš shledávati po každé ratolesti za sebou; příchozímu, sirotku a vdově to zůstane.

Když bys sbíral víno na vinici své, nebudeš paběrkovati jahodek za sebou; příchozímu, sirotku a vdově to bude!“

U nás dovolovali oslíz dětem a chudině vždycky, pokud pamatuji. A tu zavzněla z některého vinohradu veliká radost: děti našli celou hlavu obsypanou hrozny. Někdo na svém greftě zapomněl ji ořezati. Hlava byla od ostatních hustým listím zastíněna i ušla zrakům. Snad i schválně nechal někdo hlavu s hrozny dětem! Jsou lidé dobří a zpomenou na chudinu.

Ano, na oslíz někdy zaběhnou děti ještě v pozdní podzim. Každý znáte všelijaké ty hříčky přírody; příroda někdy i s révou si zahraje

a nechá ji rozkvésti v červnu. Když se o vinobraní uřezují zralá, medová zrna, na některých hlavách zpozorujete sem tam nedozralý hrozen, ještě zelený a zrnka tvrdá jako broky. Ale byl-li podzim lahodný, i tyto „martiňáky“ dozrají. Říkají jim martiňáky, neboť dozrávají někdy k svatému Martinu.

* * *

Zatím burčák kyše a čistí se. Na martinské pitky obecní a na hody podzimní bývá již nového vína do Boha. Proto podzimní hody, kdy je i masa dost, špižírny plny a přítruhlíky natlačeny stříbrňáky za prodané obilí „z nového“, slavívají se proti všem přikázáním střídmosti. Z nových vín bývá i nejvíce svateb. A děti mají kadečku svého vína dětského, jemuž se říká grůl. Vytlačené mláto totiž poleje se čistou vodou a nechá se v kadečce kvasit. Nebylo-li mláto schválně příliš vytlačeno, vykvasí se z něho ještě kyselý nápoj neopojný s příchutí vinnou, jenž patří dětem. A staří berou si toho na cesty někdy, neboť grůl zahání žízeň.

Mnozí ze čtenářů, kteří nejsou z vinných krajů, nevědí snad, jak doba kysání je nebezpečna a kolik lidských životů již ve sklepích přišlo na zmar. Dohlídneš na víno a nepospíšíš ze sklepa — a není-li na blízku nikoho, jenž omámeného vynese, zaplatíš neopatrnost životem.

Nejnebezpečnější je ovšem víno čisté, vykysané, když se perlí ve sklenicích a omamuje hlavy po hospodách nebo po sklepích. Přísloví biblické praví: „Víno činí posměvače a nápoj opojný nepokojného.“ To musila být pravá brynda, o které to přísloví povstalo. Dobré víno bije chlapem o zem a prolívá půllány hrdlem. Oh! viděl jsem nejednu takovou sklenici s tenkým táhlým hrdlem, kterým vytekl půllán i se štěstím rodiny!

Víc se mi líbí přísloví, že „víno obveseluje srdce člověkovo.“ Vždycky také ne, neboť Slovák, když se opije, stává se i něžným a pláče, prosí všechny kamarády za odpuštění, jestli jim kdy ublížil, a lituje všech svých hříchů. Ale že dává veselou mysl a rodí zdravý humor, to je nade všecko pravda. Jak on si ten Slováček umí pěkně vymluviti své opilství:

„Není vina má,
ani babina,
a je vinen panáček,
že mně solil jazýček,
chce se mně vína!“

V kraji našem rodí se hojnost vína. Není však odbytu na ně i vypije se doma. I dvacet beček ztráví bohatá selská rodina do roka sama. Tam se upřímně tedy může zpívat:

„Vínečko, vínečko, kdybys nám umřelo,
ja co by sirotků po tobě zostalo!“

Když se Slováci opijí, jsou nábožnější nežli ve stavu střízlivém a nezapomenou na Boha jako zloděj ve známé anekdotě nezapomíná

sedmého přikázání „Nepokradeš!“ a každou sedmou věc odkládá stranou. Oni si zbožně zakončují své konání takto:

„Šenkéříčku nalévaj,
enem dobré víno dávaj! —
Až to všecko vypijem,
šenkéřovi nabijem,
a půjdeme s Pánem Bohem!“

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

Asi před rokem podával jsem čtenářům „Květů“ zprávu o první zkoušce dramatického talentu Ruthova na divadle. Provozovala se jeho veselohra „Sestřenka“ a mimo jiné bylo nám vysloviti přání po větší jednotnosti, po důslednějším vedení děje, jichž se „Sestřence“ nedostávalo. Letos zadal Ruth Národnímu divadlu nový kus, vážnějšího druhu, drama *„Bouře v zátiší“*, které s ohledem na svrchu uvedené výtky lze nazvati pokrokem. Nová práce nevyniká zvláštní původností invence, každá scéna vybavuje v diváku některý z pařížských vzorů, pod jichž dojmem vzklíčila, ale jednotnosti, určitosti sujetu nelze jí upříti a základní schema dramatické, dle něhož pracována, známé požadavky exposice, zápletky a rozuzlení, vyniká i jistou pravidelností.

Obsah je jednoduchý. Jde o lehčí případ manželské zpronevěry, vlastně o jakési jeho zdání, jímž spůsobena bouře v tiché jinak domácnosti. Vysoko vzedmuté vlny na očích diváctva opět urovnati a vyhladiti položil si spisovatel za úkol. Všecky tři momenty bouře se spisovateli na oko šťastně vydařily. Jsou představeny třemi akty kusu: první představuje klid před bouří a vystupující mračno, v druhém uhodil hrom a způsobil zmatek a ve třetím podařilo se znenáhla uvésti opět hladinu společnosti do rovnováhy.

Drama mělo jakýsi nepopíratelný, pro mladého spisovatele dosti povzbuzující úspěch. Pokusím se naznačiti některé momenty, jež mají vinu, že nebyl úspěch ještě rozhodnější.

Prvním požadavkem dramatické stavby jest, aby interess divákův organicky rostl, aby koruna stromu vyvíjela se zřejmě z viditelného kmene, jehož základy jsou patrny v rozložených kořenech. Každý následek aby vycházel z určité předpovědi, každé očekávání probuzené v aktu předním aby našlo nějakého vyplnění v aktech následujících. Kde takto srostité ústrojnosti se nedostává, nemůže dojem na posluchače býti jednotný, velký, silný a do hloubky zasahující, ale při do-

statečné jinak obratnosti jen povrchní, okamžitý a přerývaný. V nenáhlé přípravě a stálém vršení divadelního dojmu záleží tajemství dramatické architektoniky a z něho lze vyvoditi téměř veškerá pravidla tak zvané techniky kusů divadelních.

Právě proti tomu pravidlu je v Ruthově „bouři" prohřešeno. Druhý akt, tedy střed kusu, kulminaci a uzel děje tvoří aféra manželů Šebkových. Vychází na jevo, že choť továrníka Šebka, paní Valerie, měla v zahradní besídce s někým dostaveníčko. Toto odhalení způsobí v domě Šebků pochopitelné zděšení. Podle zákonů dramatických má jím býti uchvácen divák. Také on má býti sdrcen nad neštěstím ubohého továrníka, jenž v důvěře své zrazen ženou, kterou tolik byl miloval, stojí zde oklamán a nešťasten. K podobnému dojmu bylo by však něčeho třeba. Bylo by třeba, aby divák oba manžele důkladně *znal*, aby obratnou exposicí byly v něm k hodnému továrníkovi vzbuzeny sympatie, a také k ostatním súčastněným osobám aby stál v určitém, uvědomělém poměru, aby je měl v podezření, nebo přímo v nenávisti, zkrátka, aby vůči nastalé situaci nebyl cizí a nepředpojatý, nýbrž co možná zaujatý. Divadelní dojem založen je vždy na soucitu obecenstva s jednajícími osobami a soucit vzniká ze znalosti osob a poměrů.

Té znalosti zde není.

Průběh druhého aktu předpokládal, že budou v prvním vylíčeny poměry i povahy obou manželů Šebkových, že bude naznačena minulost paní Valerie, předvedena osoba i povaha Rudolfova, že dopadne sem už nějaký stín událostí z následujícího aktu, jenž by vzbudil ne předvídání určitého skutku, ale předtuchu blízkého nebezpečí. Na mysl diváka takto preparovanou by pak průběh druhého aktu působil neodolatelně. Blesky divadelních bouří nemají nikdy býti blesky z jasného nebe, nýbrž mají vždy vycházeti ze mraků, jež viděl divák vystupovati a stahovati se na obzoru — jichž se lekal a hrozil dříve už nežli šlehly a zapálily!

Co však učinil spisovatel v prvním aktu na místě takovéto exposice? Místo aby *připravoval* následující událost, místo aby budil v posluchači předtuchu činu, který měl následovat, svedl pozornost obecenstva ještě na lichou stopu, probudil v něm očekávání ve zcela jiném směru. Na místě poměru manželů Šebkových učiněn středem exposice poměr jiných dvou manželů, Benešových. Ke konci prvního aktu je mysl obecenstva zcela určitě preparována pro drama, které se vyklubává mezi paní Kamillou a panem Emilem, a na manžele Šebkovy nikdo ani nevzpomene.

To je pro zevnější dojem dramatu osudná chyba. Zákony dramatické stavby nejsou libovolně diktovány, nýbrž opírají se o přirozené požadavky vnímavosti lidské. Vnímavost diváka má své meze, nelze ji zhola, na pouhý povel z jednoho připravovaného dojmu na jiný zcela nový přesedlati.

Celý první akt je exposicí, která mluví proti Emilovi a opravňuje podezření paní Kamilly. O paní Šebkové a panu Rudolfovi není řeči. Rudolf vůbec ani nevystupuje. Když se vyhrne opona ke druhému aktu, očekáváme na jisto, že bude Emil dopaden v manželské nevěře a že

mezi ním a Kamillou nastane roztržka. Zatím, co se stane? Zcela nová, nepředvídaná, nepřipravená událost. Ba i zcela nové osoby vystupují!

Je to překvapení? Ano, je překvapení, leč nikoli takové, aby divadelně dobře působilo. Naopak, ono má za následek, že dojem, že celá práce předcházejícího aktu, jež uváděla mysl divákovu správně určitým směrem, je rázem zničena, je neplatna, marna a že je posluchači třeba vpravovati se znovu v netušenou, nepředvídanou situaci a počíti takřka s novým dramatem od začátku, ovšem s patra a bez exposice. Tak jest organism odehrávajícího se děje přerván a původní zájem divákův víc než o polovici ochlazen.

Jedna organická vada má za následek druhé. Ještě ukázka ze druhého aktu. Odhalenému dostaveníčku byl přítomen také Arnošt, jakýsi domácí přítel Šebkových. Držel vinníka za ruku, považoval jej ve tmě za Emila a teprve když vešel pan Šebek, pustil jej a zůstal nepozorován státi v pozadí. Před ním se odehrává zoufalá scéna. Šebek dovídá se o nevěře své manželky. Až se dozví, že svůdcem jejím je manžel vlastní jeho dcery, bude dvojnásob dojat a snad ránu ani nepřežije. Arnoštovi je ho líto, rád by mu ulehčil bolest a tu chvíli se odhodlá, že něco učiní, aby starému pánu ušetřil větší bolest.

— Kdo byl ten bídník, jenž mne uvrhl v hanbu? volá továrník.

Arnošt vystoupí z tmavého pozadí skleníku, řka:

— Já to byl!

Obětuje se za přítele, uvaluje všechen hněv Šebkův na svou hlavu, šlechetný mladý muž!

Podobné spády šlechetnosti mívají na jevišti nemalou účinlivost. Divák je vždy ochoten dát se pohnouti a slzičkou zarositi oko. Ale zase je k tomu více třeba, nežli pouhého skutku.

Arnošt se obětuje zcela zřejmě a přece divák — zůstává chladným. Proč? Protože skutek Arnoštův nepřinesl mu žádnou úlevu, nezbavil jej žádné obavy, poněvadž se Arnošt se svou šlechetností objevuje za okolností dosti lhostejných. Objektivně je zásluha Arnoštova velká, ale divák není objektivním soudcem, on chce býti osobně pohnut, má-li uznati šlechetný skutek a není-li pohnut, pomíjí chladně dobytou zásluhu.

A proč není divák pohnut? Poněvadž scéna není sestrojena tak, aby se on o osud vinníka musil třásti, aby si umlčení jména jeho tajně přál, na otázku manželovu: kdo byl ten bídník? aby strachem sotva dýchal, že bude jméno vyzrazeno a odhodlání Arnoštovo aby mu připadalo jako spasný čin! Takového hnutí zde není.

Arnošt se obětoval, mysle, Rudolf že je Emil, ale Rudolf je Rudolf a divák není tak slepý jako Arnošt a poznává, že Rudolf není Emil. A kdo je Rudolf? Osobnost neznámá, která dosud ani nevystoupila, pro kterouž nezískána u diváka žádná sympatie a na které tudíž nikomu v obecenstvu nezáleží. Kdyby tento Rudolf byl na místě vyzrazen a potrestán, ani dušička by se v auditoriu pro něj nezachvěla, a proto není také ani dušička pohnuta vděčností, když najednou Arnošt béře vinu jeho na sebe. Je to divadelně marná a zcela zbytečná šlechetnost, poněvadž nepřišla obecenstvu vhod a poněvadž obecenstvo honoruje svou sympatií jen takové ušlechtilé jednání na jevišti, které odpovídá jaksi tajnému jeho přání.

Tím subjektivním zřetelem liší se divadelní řád od řádu světa, že *pro každý mravný čin na jevišti dlužno prvé v obecenstvu zjednávati náladu, aby byl platným.*

Z dotčených zde organických vad vysvětluje se dosti nízká temperatura úspěchu, jejž drama mělo na divadle. Ta nás však dokonce nezaslepuje naproti zřejmě opravdové vůli spisovatelově, který z provozování své „Sestřenky“ patrně čerpal zkušenosti a také představení druhého svého pokusu neopomene považovati pro sebe za školu a bráti odtud poučení do práce příští. Jen tímto klopotným postupem lze dobrati se k úspěchům opravdovým. Těšíme se, že takou snahu u spisovatele pozorujeme, a slibujeme si již hodně mnoho do třetího kusu, jenž bude následovat.

Z české literatury.

Z pamětí krevních písařů. Obrázky historické od *Josefa Brauna.*

Mickiewiczovo heslo „měř síly na záměry, ne záměr podle sil“, nezdá se, že by v Braunovi nalezalo ochotného vyznavače. V posavadní jeho literární produkci vidíme v té příčině spíše opak a nelze zapříti, že právě této shodě schopností se záměrem děkuje svůj rozhodný úspěch. Braun zvolil si skrovné pole drobné historické črty, obrázku nerozsáhlého, v nějž soustřeďuje vždy několik rázovitých postav a z místního a časového detailu tolik, co by celek obestřelo případným, karakteristickým koloritem. Do větších novelistických prací se nepouští. Činí zajisté dobře, neboť v komposici jest u něho doposud Achilleova pata. Měli jsme v rukou již dříve jeho „Čtvero obrázků Starohorských“ a při nich tato vada, jevící se hlavně jednotvárným opakováním se situací, nedostatkem svěžejší hybné akce a vynalezavosti u posunování děje, zdařilé stránky na mnoze zastiňovala i rušila. Zdá se, že Braun je sobě toho vědom, neboť v novějších výtvorech, na př. ve výborném obrázku „Kde jest?“, se zvláštní pílí hledí se podobnému úskalí vyhnouti a v „Pamětech krevních písařů“ obmezil samoděk požadavky komposiční na pouhou skizzu. V té se mu daří zatím nejlépe. Časem dospěje nepochybně také k obsáhlejším dějovým konturám, k umělejšímu zadrhnutí uzlu a v podrobnostech ku provedení pečlivě ciselovanému. Dnes za náhradu nám podává vedle předností z počátku uvedených originalní, na mnoze skvostnou náladu, která jeho pracím dodává barvitosti a nejednou i v pravdě básnického kouzla. Cyklus „Z pamětí krevních písařů“ jest právě z této příčiny dílem zajímavým a v skutku pozoruhodným. Braun zpracoval tu v episodách kus českých dějin, od smrti krále Ludvíka až k nešťastným dobám pobělohorským. Do poměrů šestnáctého a sedmnáctého věku vžil se snadně, osvojil si potřebný historický apparát a v nevelkých črtách přičinil se vyobraziti politický a kulturní život našich předků co možná věrně a markantně. Hleděl při tom vždy k jedné základní ideji, která všecky sdružila v celek ne-li jednolitý a organicky vzrostlý, tedy přece sourodý — k myšlence vlastenecké. Tuto stránku jeho knihy nemíníme podceňovati. Našemu lidu uprostřed stálých bojů o národní

existenci jest třeba čtení, které by v něm oživovalo vzpomínky na historickou jeho minulost ať již ku pozbuzení nebo k výstraze. Vždyť opravdu duše zaplesá, když ji v trudných přítomných dobách ozáří vidina dávných skvělejších časů, když z energie a duchovní mohutnosti velkých a rezem porušení nedotknutých povah národních reků může čerpati novou odvahu a sílu. A co více nám může býti zrcadlem jak vlastních předností, tak slabostí a nedostatků, co věrněji pravý ráz národního karakteru našeho vykreslí nežli život předků ve svých světlých i temných stránkách? K obému Braun stejnou pozornost obracel, tím více, že události a dějinné episody, jím připomínané, daly na mnoze základ k nynější naší situaci. V jeho „Pamětech" nalezneme nemalou sumu karakterů jak zlato ryzích, neoblomných jako skála, které možno rozkrušiti, ne však ohnouti a kterýmkoliv poměrům souvěkým přispůsobiti. Ale vedle nich vystupují embrya a prvky pozdější zkázy v liniích vždy určitějších a znatelnějších. Na kmeni národního života hlodal červ nesváru, náboženské i stavovské nevraživosti a nepřízně, nedostatku povahové bezúhonnosti. Ke smutným koncům dojíti musilo a došlo. Ale z temné chmury úpadku vyšlehl po letech paprslek nového, svěžího života — žijeme a zápasíme dosud. Toto vlnění v historickém rozvoji našeho národa autor vypozoroval se zvláštní vnímavostí a podal je výmluvnými rysy. Slyšíme akkord za akkordem, tón za tónem se k sobě druží silnější i slabší, až splývají v celkový mocný ensemble. Z dvaceti obrázků skládají se „Paměti krevních písařů". V každém žije kus tehdejší skutečnosti a osvětlena jím ta neb ona karakteristická její stránka. Jak bohatá jest galerie předvedených postav, individuelně spíš nežli typicky modelovaných, tak neméně rozmanitý a živý jest historický detail. Braun stará se nad to ještě vytvořiti sobě vlastní stil a původní samorostlé ovzduší. Dosti často vytryskne reminiscence na Beneše-Třebízského, který byl autorovi přítelem a nejednou i mistrem, a snad také celé knize „Pamětí krevních písařů" byly obrázky Benešovy „Ze zapomenutých pamětí", na něž i zevnější důsledně opakující se skladbou upomínají, hlavním podnětem. Přes to vše víc nežli kde jinde znamenati možno stopy samostatného tvoření. Měkká melancholická nálada Benešova přechází tu v stejně elegický sic, avšak ostřejšími obrysy kreslený relief. Vlastní Braunův fond jest zdravý a vydatný, dojista záhy zmizí i poslední stopy napodobení. Črty samy o sobě komponovány jsou co nejjednodušeji, ale z pravidla účinlivě. Někdy i bedlivě zaokrouhlený, procítěný, básnicky dojímavý a umělecky zdařilý obrázek nás překvapí. Oproti dřívějším pracím Braunovým nezřídka ukazuje se znatelný pokrok. Archaistický sloh kronikářů nečiní autoru žádných obtíží a jistá verva a svérázná vypravovatelská hotovost propůjčují jeho kresbám zvláštní působivosti. Ze „smolných knih", jež při útrpném výslechu zločinců domnělých i skutečných vedli „krevní" písařové, vyvážili již mnozí z našich historických povídkářů poetické obrazy vzácné ceny. Braun kořistil jen z historické barvy a tu a tam zachytil snad některou postavu — vše ostatní vyrostlo z vlastní jeho duše. „Paměti krevních písařů" nejsou sklad pouhých memoirových nebo kronikářských reminiscencí, leč originální dílo umělecké, které zasluhuje povšimnutí všech našich kruhů. Český čtenář bude tu knihu čísti až do konce s potěšením.

Výslední její dojem jest silný a přes všechny chmurné stíny povznášející — zanechávát v mysli vzpomínky, které výstrahou vzpružují a skvělými příklady vlastenecké obětavosti křísí víru v budoucnost.

Fr. Kvapil.

Alexandr Nikolajevič Ostrovskij †.

Přední dramatický spisovatel ruský *Alex. Nikolajevič Ostrovskij* odebral se dne 14. června t. r. na věčnost, aby se nestýskalo Turgeněvu a ostatním druhům čtyřicátých let. Otcem ruské komedie, jak jej mnozí nazývají, Ostrovský ovšem není; tím byl již Fon Vizin, nebo později Gribojedov, anebo, chceme-li, Gogol (tento ovšem nejspíše). Říci tedy, že Ostrovskij stvořil ruské divadlo, nelze. Divadlo se vyvinulo před ním a nedostatku kusův také nebylo, ba ve 40tých letech ještě před vystoupením Ostrovského bylo jimi divadlo téměř zaplaveno. Jiná jest ovšem otázka, jaké ty kusy byly. To však jest jisto, že vzory Ostrovskij již měl. Bylo tu „Gore ot uma“ a „Revizor“, nejznamenitější veselohra ruská vůbec. Avšak jest známo, jak byl přijat „Revizor“, tento nejkrásnější výkvět ruského dramatického básnictví, od vrstevníků Gogolových, víme, jak předčasně objevil se tento bič na ruské činovníky, jak málo se ještě chápalo, že metla, jíž hrozil Gogol, vlastně ruské společnosti prospěje. Teprve zásluhou Ostrovského jest, že bera se stejným směrem, připravil půdu ku porozumění plodu svého předchůdce; teprve on získal divadlu četné třídy a způsobil, že se porozumělo i „Revizoru“, který do té doby byl považován za pouhý pamflet na ruské poměry činovnické. — Podnět ku tvrzení, že Ostrovskij jest vlastně tvůrcem moderního ruského dramatu, zavdalo skvělé jeho vystoupení v době, kdy panovala úžasná chudoba a nicota ve dramatické poesii ruské. Před vystoupením jeho byli to N. A. Korovkin a Nik. Polevoj, kteří opanovali scenu, překládajíce, předělávajíce a všelijak stloukajíce práce své. Ostatní pak překladatelé a dramatikové fabrikovali kusy ještě chatrnější a slabší. Málo jich stojí za zmínku. Uvádíme jen Dimitrije Tim. Lenského (nar. 1805), který přeložil a předělal asi 72 oper, veseloher a vaudevillův, Petra Andrejeviče Karatygina (nar. 1805), bratra největšího ruského tragika Vasilije Andr. Karatygina, který napsal za své téměř 50leté činnosti rovněž asi 70 divadelních her, z nichž není ani $^1/_3$ originalních, a konečně Fedora Alekséjeviče Konia (nar. r. 1809), z jehož 33 vaudevillův jest jen asi 15 původních. Jaký div tedy, že uprostřed Lenských, Karatyginův, Koniův, Fedorovův, Grigorjevův a j. vynikl skvělý talent Ostrovského v takové míře, že se ujalo hnedle ono mylné přesvědčení, jako by Ostrovskij teprve byl národní drama ruské stvořil.

Toho však mu upříti nelze, že zdokonalil divadlo domácí, že je vystavěl ze základů, které mu položili Gribojedov a Gogol, a že bez něho pokulhávalo by ruské drama ještě daleko za jinými. *Jako Turgeněv, Tolstoj, Dostojevskij a j. jsou v románu a povídce realisty par excellence, jest jím Ostrovskij ve dramatice, a jako nemají tito romanopisci soků svým zdravým realismem v poetické prose, nemá ho Ostrovskij ve dramatu.*

Současná dramatická literatura ruská může se sice vykázati několika výtečnými veselohrami, jako jest „Svadjba Krečinskago“ od Suchovo-Kobylina, „Nachlěbnik“ od Turgeněva, „Odnodvorec“ od A. Potěchina, které se ovšem vyrovnají mnohým kusům Ostrovského, avšak dramatu, jako jest „Groza“, nemá druhého současná literatura ruská.

Alekxandr Nikol. Ostrovskij narodil se v Moskvě dne 30. března (dle našeho počtu 11. dubna) r. 1823. Na neštěstí zemřela mu brzy matka, takže hoch ani nepoznal laskavé péče rodičů, neboť otec, jsa služebními záležitostmi zaměstnán, nemohl se příliš Alexandrem zabývati. Hoch byl poslán na první moskevské gymnasium, avšak pro nedostatek základních vědomostí musil mnoho doháněti, by nezůstal pozadu za spolužáky. Čeho však mu odepřelo domácí vychování, nahradilo nadání, takže se brzy vše napravilo. Ostrovskij se dal zapsati na právnickou fakultu, avšak neukončiv studií, vstoupil jako registrator k moskevskému obchodnímu soudu. Než nudný kancelářský život a tehdejší činovnické poměry přinutily Ostrovského, že odtud vystoupil. Do toho času padají prvé a to dosti zdárné literární pokusy jeho. Jedním z nich jsou „Semejnyja kartiny“, napsané již 1846, vytištěné však teprve r. 1847 v „Moskevském městském lístku“, které přes mnohé své nedostatky upozornily kritiku na mladého spisovatele. Téhož r. 1847 vyšly mnohem zdařilejší práce, založené na bohatých zkušenostech spisovatelových, jichž nabyl mezi kupci moskevskými, charakteristickými to figurkami pro povolaného básníka. Jsou to „Sceny iz zamoskvoréckoj žizni“ a „Očerki zamoskvoréčja“ — jediný plod Ostrovského, který není napsán ve formě dramatické. Zvědavost čtenářstva i kritiky vzrostla. Čekalo se něco znamenitého od mladého literata. Naděje se splnily, když o tři léta později (r. 1850) vyšla v „Moskvitjanině“ dokonalá veselohra Ostrovského „Svoji ljudi — sočtemsja“. Talent mladého spisovatele vynikl v plné míře, odhaliv temné stránky kupecké třídy v barvách tak živých, že působily na obecenstvo mocí neodolatelnou. Nicméně bylo Ostrovskému, jenž komedií tou vstoupil mezi nejlepší spisovatele té doby, kus svůj přepracovati a zakončiti jej tak, aby nezvítězilo darebáctví, nýbrž ctnost. Téhož roku napsal ještě dvě kratší práce „Utro molodago čelověka“ a Neožidannyj slučaj“.

Počátek byl tedy zdárně učiněn a od doby té přinášel každý téměř rok nějakou práci Ostrovského. Tak r. 1852 vyšla opět v „Moskvitjanině“ „Bědnaja nevěsta“, které však kritika vytýkala malou živost a věrnost charakterů, tak že kus ten celkem dosti chladně byl přijat. Avšak brzy opět smířilo se obecenstvo se spisovatelem, když r. 1853 vystoupil se svou novou veselohrou „Ne v svoji sani ne sadisj“ a r. 1854 s jinou veselohrou „Bědnosť ne porok“. Oba kusy, opět v „Moskvitjanině“ otištěné, vyhovovaly i nejpřísnějším požadavkům kritiky.

Jméno básníkovo nabylo již zvučnosti a stalo se ještě slavnějším v letech následujících, když vyšly komedie „Ne tak živi kak chočetsja“ („Moskvitjanin“ 1855) „V čužom piru pochmělje“ a zejména pak „Dochodnoje město“ (Ruská beseda 1857), v níž odhaleny šmejdy nižších činovníkův. Nejplodnějším však a nejlepším rokem Ostrovského činnosti jest r. 1859, ve kterém obohatil dramatickou literaturu ruskou dvěma nejznamenitějšími plody svými: veselohrou „Vospitannica“ (Bibliotéka ku

čtení, 1859) a dramatem „Groza", o němž kritik „Ruského kurýra" praví, že lepšího dramatu nebylo a není dosud v ruské literatuře. Do téhož desítiletí spadají též obrazy z moskevského života: „Prazdničnyj son — do oběda" (Sovremennik 1857), „Ne sošlis charakterami" (tamtéž 1850), „Svoji sobaki gryzutsja, čužaja ne pristavaj", „Za čěm pojdeš, to i najdeš" a „Staryj drug lučše novych dvuch" (Sovremennik 1860). —

Od roku 1862 začal pěstovati Ostrovský nový druh dramat — dramata historická, nebo — jak je sám nazývá — dramatické kroniky. Prvou ze kronik těch jest „Kuzma Zacharič Minin Suchoruk", za níž následovaly r. 1865 ve Sovremenniku „Vojevoda, ili son na Volgě" (přijatá od obecenstva velmi příznivě), r. 1867 „Dmitrij Samozvanec i Vasilij Šujskij" a „Tušino". Poslední kronika Ostrovského vyšla roku 1868 ve „Věstníku Evropy" pod názvem „Vasilisa Melentjeva". Všechna tato historická dramata psána jsou ve krásných verších, avšak přes to nedosahují nijak ceny ostatních jeho dramat, čerpaných ze života.

Však parallelně s kusy historickými psal Ostrovský v letech 60tých i kusy ze života kupeckého, jimiž se tolik proslavil. Tak ve prvém seš. časopisu „Vremja" z r. 1863 vyšlo nové jeho 4aktové drama „Grěch da běda na kogo ne živet", ve „Sovremenniku" pak z r. 1863, 1864 a 1865 tři další kusy: „Tjažolyje dni", sceny z moskevského života ve 3 jednáních, „Šutniki", obrázky moskevského života ve 4 jednáních a „Na bojkom městě", veselohra ve 3 jedn. a ve „St. Petěrburgskich Vědomostjach" z r. 1867 „Pučina", sceny z moskevského života ve 4 jedn. V komedii „Tjažolyje dni" vylíčen klassicky typ Tita Tityče, s nímž se setkáváme, ač s jakousi změnou, i v následujících jeho pracích.

Mimo tyto původní kusy vydal Ostrovskij v 11. čís. „Sovremennika" na r. 1865 výtečný překlad 5 aktové veselohry Shakespearovy „Usmirenie svojenravnoj", který byl později vytištěn ve 2. svazku díla „Shakespeare ve překladě ruských spisovatelův".

V letech následujících vydána celá řada dramat Ostrovského, jako „Na vsjakago mudreca dovoljno prostoty" (1868) „Gorjačeje serdce" (1869), „Běšenyja denjgi" (1870), ve kterémžto kuse jedná autor opět o činovnících, „Ne vse kotu masljanica" (1871), „Ne bylo groša da vdrug altyn" (1872), „Pozdnjaja ljubovj", „Trudovoj chlěb" (1874), „Bogatyja nevěsty" (1876), „Bezpridannica" (1879) a mn. j. —

Jak ani jinak býti nemůže, nejsou všechny tyto novější kusy na stejné výši, spatřujeme mezi nimi leckterou dosti slabou práci; avšak za to některé, jako „Ne vse kotu masljanica", „Trudovoj chlěb", „Bogatyja nevěsty" a „Bezpridannica" ukazují nám znamenitý talent autorův ve dřívějším jeho lesku.

Nejen lepší jeho veselohry jako „Svoji ljudi sočtemsja", „Bědnaja nevěsta", „Ne v svoji sani ne sadisj", „Bědnost ne porok", „Dochodnoje město", „Vospitannica", „Groza", „Ne vse kotu masljannica" a „Bezpridannica", nýbrž i slabší práce mají takovou cenu, že před nimi mizí plody všech ostatních současných dramatikův ruských. Jest tedy ztráta jeho tím bolestnější, čím méně se dá najíti mezi ruskými dramatiky někdo, kdo by jej aspoň z části nahraditi mohl.

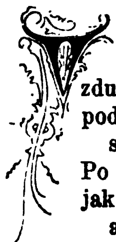
K. Kadlec.

Illustrace k písni. Kreslil V. Lindner.

Nové básně Jaroslava Vrchlického.

Mezi vesnickou mší.

Vzduch letní byl pln vůně, jasu, něhy,
pod skálou řeka zelenými břehy
se vinula skrz olší tlumy.
Po nebi táhly velké mraky bílé
jak plachty vzdušných lodí beze cíle
a v dálce modraly se chlumy.

U hřbitovní zdi stál jsem. Kostel veský
se díval stromy v zamlklý kraj český;
dnes neděle, mše byla právě;
po hrobech pivoňky a růže květly,
tu motýli dva purpuroví vzletli,
tam ještěrka se mihla v trávě.

Zněl varhan hlahol veliký a slavný
a chorál k němu posupný a dávný
přes hroby, skálu táhnul k vodě;
a vítr občas zadul v staré lípy.
Ten mrtvý život s žitím, jež tu kypí,
se v divné zdál být shodě.

A moje hvězdné pantheismu dumy
a víra těch, nad nimiž lípy šumí,
vše padalo si do náručí,
můj pohanský zpěv jásal v píseň víry,
ráj obrovský byl přede mnou svět širý,
kde pouze život pučí.

Co na tom, že se tady člověk trudí?
Nechť poznáním i věděním jsme chudí,
jen silni buďme všichni láskou!
Pak všecko jedno, básníku, co bájíš!
i to, co víro neúprosná tajíš
pod hrobů černou maskou.

Moucha.

Na kraji lesa v husté trávě
mne vítal chladný stromů stín,
sny slétaly v ráz k mojí hlavě,
zrak bavil purpur jeřabin.

Do klenby tmavých snětí mihnul
se motýl bílý jako sníh,
pták v keři občas křídla zdvihnul
a s písní za svou družkou tíh.

Do knihy veršů na mém klínu
list mnohý s výše časem sjel,
svit zlatý, který tękal v stínu,
mně přes rameno nahlížel.

V tom do knihy mně moucha vletla,
na stránku sedla — divný host,
síť žlutých skvrn jí křídla pletla
a v oku tkvěla ztrnulost.

Bez šumu na kraj knihy sedla
jak zlobný duch těch vlhkých míst
a velkou hlavu nepozvedla,
jak chtěla by též se mnou číst.

Mně divná úzkost hrdlo stáhla,
já list se obrátiti bál,
jak chladnou rukou smrt by sáhla,
mně stín se náhle mrazný zdál.

Já na mouše tkvěl, na mně ona
a oba jsme si byli div
a mezi námi tajů clona,
již nenadzvednu jaktěživ.

Mám rukou hnout a sklapnout knihu,
ji zabít aneb sfouknout pryč?
Či moucha dřív mne bodne v mihu,
snad její žihadlo jest klíč,

Jenž otevřel by bez bolesti
a rázem onen tajů svět,
na jehož dně hledáme štěstí
a rozluštění snů a běd?

Mám právo zničit žití její?
Smím nechat ohrožovat své?
Kde břeh je v otázek těch reji,
jichž divý příboj hruď mi rve?

Oč víc jsem než ta moucha žlutá,
jež nese v žihadle svém zmar,
a která, přírodo ty krutá,
jest rovněž jak já žití tvar?

Ó hloubko děsná, taj tvůj zebe
a všady černých stínů změť,
zde s žitím smrt jde vedle sebe
a s nejistotou odpověď.

Je člověk podmanit chce sobě
v své pochybnosti ztajen plášť,
však sotva potkají ho obě —
chce každá krutě vládnout zvlášť.

Hymna andělů v noci před vzkříšením Vykupitele.

Jak s větví svadlé listí padá valem,
tak stíny sypají se v Jerusalem,
jenž pod nimi jak vdova
tvář halí v závoj šera noci letní.
Ó míre, míre, míre, s nebe slétni,
ať okřeje zem znova!

Je ticho v ulicích, je ticho sady,
i na vinicích, ticho všady, všady
u kraje cest, nad cisternami;
i kroky hlídačů jak ze sna duní.
Vzduch prosycený ospalou je vůní,
vše spí, kéž bůh bdí s námi!

I Kidron vleče vlny své jak v snění.
Od Sionu ku hoře Pohoršení
cos táhne se jak páry,
to duchové žen tvých jsou, Šalamone,
jenž bloudí kolem, co svět ve snách tone,
je honí hřích tvůj starý.

Chrám nedostaven jako Babel k nebi
se tyčí, trámů pozlacené hřeby
jak hvězdy temnem hoří;
na věži Antonii oheň strážný
se chví a hasne, nad ním Říman vážný
o kopí opřen v sny se noří.

Teď chvíle, kdy se hroby otvírají,
tož hroby soudců, hroby králů, v taji
kdy mrtvý v ucho šeptá druhu:
Svět starý hasne a se řítí v trosky;
kdy vstane asi velký prorok božský
v ten národ tyranů a sluhů?

Spí Moria i Gihon, Sion zlatý.
Noc táhne přes ně stínů černé šaty,
spí kamenité pláně,
spí dobrý, zlý i Satan přivřel oči . . .
jen Sirius a Orion se točí
v kruh kolem boží skráně.

Ó zněte harfy k Nejvyššího chvále
dne vřavou zněte, tichem noci, stále
nad zemí, pod oblohou;
on velký jest a věčný, světů osy
v své dlani třímá, jako krůpěj rosy
zem drží pod svou nohou!

Irský křest.

Na zeleném Erinu
velká slavnost jest,
svatý Patrik udílí
starým bardům křest.

Zlaté harfy nebudou
k chvále boha znít,
v hvozdech, u cest, na branách
kříž jen bude čnít.

Svatý Patrik od rána
do večera křtil
starce, dívky, bardů sbor —
krátce, kde kdo byl.

Když však přišlo na hochy,
aby v svatý tok
pohroužili hlavu svou,
bedra, hruď a bok;

Povstal starý Ossian,
vladař zlatých strun:
„Pravou ruku do těch vod
nesmí vhroužit jun!

Nechť křest ducha pradědů
z žil nám vystřebe,
bysme mohli po smrti
přímo do nebe,

Nesmí, kdo je pravý Ir,
dědic svobody,
nesmí pravou ponořit
ruku do vody!"

— Proč to, barde? — udiven
Patrik zahřímá. —
„Pravou rukou tasí meč,
ženu objímá!"

Poslední cíle.

Až člověk předsudky, jež hrdě nese
dnes na bedrách svých, klidně ve prach střese,
až zboří všecky víry dětské ráje
a ucho k tepnám přírody až skloní,
na její ruch a kolot naslouchaje
jak v prázdnou číš se dívat bude do ní,
až podmaní svět celý kol a kol:
zda zkrotí odvěký v svém nitru bol?

Až zkrotí živly, že jak psi mu k noze
se stulí lízajíce jeho prach,
až lítat bude ve větrném voze,
až vina s hrůzou budou na márách,
až spadnou pouta s mozolitých rukou,
jež marně dnes o vrata ráje tlukou,
zda v bastill trosky a zda v chrámů dým
přec nepůjde stín minulosti s ním?

Zda vědomí, že pouze vlastní prací
si dobyl svět a toužený svůj eden,
mu dostačí ku tiché resignaci,
že bludištěm byl divným dlouho veden,
by svoje nic v pozlátko pýchy halil.
Zda hořké jádro pravdy snese pak,
zda vědy mok, jenž v pohár sobě nalil,
svým děsným prázném neskalí mu zrak,
až pozná, že se nadějí jen šálil?

Ó jistě illusí všech na hřbitovu
své všecky staré modly vzkřísí znovu!

Zpověď vlků:

Eskurial tmí se, jak mohyla velká,
noc již vstává nad ním, pomsty roditelka.

V koutech šerých komnat zlé svědomí sedí,
v duše dno se dívá, ale slova nedí.

Uklání stráž kopí i muskety zvedá,
mlčky mihla ze vrat postava se šedá.

Kráčí v pusté sady. Šumí vodomety,
mrtvým dechem těžce dýchají kol květy.

V dlouhé aleji, kde stínů hra se sbíhá,
druhá postava se nachýlená míhá.

Potkají se mlčky, rozejdou se znova,
fontán obcházejí, mračni, beze slova.

Chvílemi jen v šumot, vodomet jak šplíchne,
schýlený stín první tiše „Carlos!" vzdychne.

Chvílemi jen v šumot stromů větru letem
„Flámsko!" vzdychne druhý chvějícím se retem.

A zas potkají se, nad fontánem stojí
a zas rozejdou se, druha druh se bojí.

Když děs táhne nocí, smutek vichrů echem,
tak se ti dva vlci zpovídají vzdechem.

Máchův „Máj“.

K půl stoletému jubileu vydání »Máje«.

Napsal J. Arbes.

(Pokrač.)

Tyl ozval se o Máchovi poprve teprve roku 1839 — tudíž tři roky po smrti Máchově — a to spůsobem, který nelze nikterak vřaditi mezi projevy, z kterýchž by se dalo souditi, že Tyl snad kritiky své o „Máji“ litoval, nebo že soudil o Máchovi jako básníku a člověku jinak, t. j. příznivěji nežli dříve. Napsalť do „Vlastimila“ novelku „Rozervanec“, o které šel jeden soud, že jest v ní vylíčena — dle jiných karikována — povaha nešťastného pěvce „Máje“ . . .

Pokud tvrzení poslední zakládají se na pravdě, nechceme zkoumati. Tylův „Rozervanec“ jest všeobecně znám; možno tudíž snadno porovnávati a dospěti k logické závěrce — ať už na prospěch či neprospěch Tylův.

S první příznivou svou zprávou o Máchovi vyčkal Tyl až do roku 1841, tudíž celých pět roků po smrti Máchově.

Zatím docházel Mácha, přede vším jeho „Máj“, zaslouženého uznání — jinde. Roku 1839 — téhož tedy roku, kdy napsal Tyl „Rozervance“ — otištěny v „České Včele“ č. 41 verše od Š. M. nadepsané „Na „Máj“.

Následujícího roku (1840) došel Mácha i jeho „Máj“ přímo lichotivého uznání za hranicemi u odvěkých odpůrců národa českého — u Němců.

Ve spise „Rakousko roku 1840“ vydaném v Lipsku od „rakouského státníka“, praví se v díle II. na str. 329: „Mácha byl bez odporu jednou z nejznamenitějších individualit básnických; důkazem toho jest zvláštní jeho názor v svět a spůsob básniti — — což velká část slovanského obecenstva podezřívala jako affektovaný Byronismus.“

Augsburská „Allgemeine Zeitung“ z téhož roku otiskla článek, v němž se praví: „S Máchou zanikla nejdůležitější básnická osobnost Čech; máme od něho jenom malou báseň „Máj“ (Praha 1836), po jejímž vydání mladý muž zemřel; ale poznáváme v ní neobyčejnou původnost, onen druh poetické síly, která plynouc z hlubokého moderního názoru v svět, Byrona a Puškina učinila velkými. Jestliže až dosud básník působil na poměry české společnosti vlasteneckým svým nadšením; s Máchou bylo by na kolbiště vystoupilo samo básnické umění — genialnost.“

Tak soudili o Máchovi a jeho „Máji“ jen čtyři roky po Máchově smrti — Němci za hranicemi, kdežto v Čechách po celou tu dobu neozval se ani jediný český hlas, který by byl Máchu jen podobně příznivě charakterisoval.

Téhož roku (1840) otisknul i pražský časopis „Ost und West“ zajímavou stať o Máchovi. Praví se v ní, že Mácha „náležel bez odporu mezi nejvýznačnější básnické individuality“ — a že každý, kdo Máchu znal, a „vůbec jest schopen pochopiti ráz a neobyčejnou dráhu jeho ducha, přisvědčí, že v něm spočívaly neobyčejné síly, které právě když se počínaly rozvinovati, samy sebou zanikly — — Bídná kritika česká, která shrnuje někdy tolik směšné chvály, kdežto jinde zase nakydá tolik neodůvodněné hany, že zdravému, doby své hodnému umění sotva lze se prodrati — dala posouzením důmyslného básníka v časopisech českých na jevo nejhrubší své slabosti. Poznáváme, že duchaprázdná a jalová kritika žádala na básníkovi zcela jiné věci nežli co jest — hlavním jádrem a duší básnictví — kritikové vytýkali Máchovi skepsi a ssáli jed — z květiny nejpůvabnější“.

Právem možno souditi, že příznivé tyto hlasy německé o Máchovi nezůstaly bez vlivu na literaty české.

Následujícího roku (1841) otištěna v právě připomenutém listě „Ost und West“ německá elegie od básníka „Sensitiv“ Bedřicha Bacha „Na hrobě Karla Hynka Máchy“ — a teprve v tomto roce, tudíž pět roků po smrti Máchově a tři roky po vydání „Rozervance“, omočil Josef Kajetan Tyl poprvé péro své na prospěch památky Máchovy.

Napsalť do „Květů“ článek, v kterémž praví, že „snad žádný spisovatel český nepodal u svém dosti krátkém působení na poli literárním tak nekonečnou niť k upřádání úsudků, co noc a den proti sobě stojících — jako Mácha“ — dále, že „s ostrou i tupou zbraní postavili se proti němu nepřátelé, povykujíce, aby po všech končinách slyšeti bylo, že jest od kritiky do klatby dán.“

Připomenuv pak, že po smrti jeho udělali přátelé jeho několik básní „a bylo na čas dobře“. — Po té praví, že mluveno bylo také o vydání Máchových prací a dodává, že uskutečnění pověsti té nebylo by, „nežli nejpěknější pomník mezi hroby vlasteneckých geniů — nežli slušná oběť přátelství a vlastenecké horlivosti“ a konstatuje, že „zůstalo vše při řeči“. Posléze praví do slova: „Bude-li chtít někdo po desíti letech Máchu seznati, bude se musiti v zaprášených časopisech hrabati a tam jednotlivá zlatá zrnka bohatého ducha jeho vybírati. Neboť nevyskytá-li se již teď mezi námi mnohý zdárný vlasti syn, kterýž stejným krokem za Máchou v literárním účinkování jeho kráčeti ještě nemohl, a nyní o básníku „Máje“ nic jiného neví, nežli snad že mladistvý zemřel, a že mu teď ještě pokoje nedají?“

Osudné zakončení: — „a že mu teď ještě pokoje nedají“!

Mimoděk naskytá se otázka: „Koho míní spisovatel „Rozervance“ poslední větou? Kdo vlastně nedal Máchovi pokoje „ani teď ještě“?

Přiznáme se, že nepodařilo se nám vypátrati, kdo by byl v tu dobu Máchovi „pokoje nedal“. V tu dobu, kdy sám Tyl jediný z tří přísných Aristarchův „Máje“, konečně, poprvé veřejně — promluvil příznivě o Máchovi, byl soud o nešťastném pěvci „Máje“ i o jeho básni aspoň tak dalece ustálen, že neodvážil se již nikdo kompromitovati sebe podobně příkrými úsudky jako se svého času kompromitovali Chmelenský, Tomíček a Tyl.

Od té doby, co byl Mácha uznán i za hranicemi, šířilo se uznání jeho v Čechách i v zemích slovanských dosti rychle.

Tak otisknul M. J. Hurban v „Nitře", roku 1842 v Prešpurku vydané, pětislokovou báseň Máchovu počínající slovy: „Pokraj skály jinoch sedí" — a připojil následující poznámku: „Báseň tato jest od nebohého Máchy, básníka mladého, nejnadanějšího Čechie, jehož úmrtí tím více želíme i my Slováci, čím více přesvědčeni jsme, že jsme v něm velikého a tvořivého genia ztratili. Báseň samu mi doručil za času mého po Čechách cestování pan P., jemuž zde vroucí díky vzdány buďtež. O, bychom jen spíše i ostatní pozůstalé výtoky skvělé obraznosti Máchovy vydané spatřovaly."

Přes toto nalehání na vydání spisů Máchových neučiněno s české strany kromě pouhých příprav — pranic. Jakýsi začátek učiněn roku 1844 zase se strany — německé... Siegfrid Kapper otiskl totiž v Klarově almanachu „Libussa" první překlad „Máje", kterémuž předeslán z péra Theodora z Grünwaldu úvod, z něhož vyjímáme následující charakteristická místa:

„Mácha žil v krásách přírody, pozoroval je a v dílech svých obrozoval. Při tom podporovala jej bystrost ducha a nadání k malířství. Aby mohl pozorovati zapadání slunce s obzvláště zajímavého stanoviska neb aby nezameškal východ slunce, byl vždycky hotov stráviti noc pod širým nebem. Krajiny, které si zvolil za místo děje svých plodů básnických, navštěvoval častěji; namahavě prodíral se okolím trosek starých hradů, by nalezl místa, s něhož by byl nejkrasší a nejmalebnější pohled, aby mohl trosky tužkou nastíniti. Neméně než asi 70 náčrtků trosek starých hradů nalezeno v jeho pozůstalosti."

„Mácha byl povahy pevné, rozhodné, ale uzavřené. Vedle velké vytrvalosti vynikal nemalou sebedůvěrou, zmužilostí, kterou bylo možno začasté smělostí nazvati... Mnozí jej pokládali za podivína. Jemná mysl jeho básnická jevila se obzvláště šlechetnou sympatií jeho k lidskému utrpení a zálibou v přírodě. Výbornou pamětí, řídkým důvtipem a správnou soudností svou byl by se právě tak vyznamenal netoliko jako právník, nýbrž i jako dobrý spisovatel."

Kapprův překlad „Máje" ovšem není nejlepší. Samorostlost básnického výrazu Máchova činí právě v této básni německému překladateli obtíže přímo nepřekonatelné. Na doklad, jak podařil se první překlad „Máje", uvádíme zde několik řádků začátku a zakončení.

„Spät Abend — erster Mai — ein Abendmai.
Es war die Zeit, um liebend zu durchirren
den duft'gen Kieferhain, wo traut und treu
zur Liebe lud der Turteltäubchen Girren.
Von Liebe flüstern rings die weichen Moose,
der Liebe Wehe log der Blüthenbaum,
die Nachtigall sang Liebesklag' der Rose,
verduftend still, ein glüher Liebestraum."

Konec „Máje" přeložen jest takto:

Auch mir im Auge glüh'n zwei heisse Thränen, Funken
des Sees gleich, sind sie von der Wange mir gesunken;
denn meine schönste Zeit, der Jugend ros'ge Zeit,
entführt auch mir die Flucht der Tage, ach, wie weit!
Wie ist ihr Traum so fern, gleich einem todten Schatten,
das Sinnen Sterbender in ihrer letzten Stunde,
ein ausgestorb'ner Nam', uralter Schlachten Tosen,
ehmalig Morgenroth, verglomm'ne Frührothrosen,
zerbrochner Harfen Ton, zerriss'ner Saiten Sang,
gewes'ner Zeiten Lauf, der Glanz erstorb'ner Sterne,
des todten Mädchens Lieb', verirrter Waller Ferne,
erloschner Flammen Glut, zerschmolzner Glocken Klang,
ein längst vergess'nes Grab, entsunk'ner Ewigkeit,
verlornes Paradies, das Schwanes Melodei
ist meine Jugend mir. —
Die Gegenwart, die Zeit,
da ich ein Jüngling, ist, wie dies Gedicht, ein Mai —
ein Abendmai auf einsam öder Felsenhöh';
ein Lächeln auf der Wang; im Herzen endlos Weh.

Siehst du den Pilger, der hin über's Haideland
zum Ziel eilt, eh' im West der Abend ausgeglüht?
Den Pilger wol dein Aug' nie wiedersieht,
wenn hinter jenem Fels am Horizont er schwand. —
Und sieh', so schwindet hin mein junges Dichterleben —
der ahnungsbangen Brust vermag Nichts Trost zu geben!

Spät Abend — erster Mai — ein Abendmai.
Es ist die Zeit, um durch den Hain zu irren;
zur Liebe ladet trauter Täubchen Girren:
„O Hynek! — Wilhelm! — Hynek! — Jarmila!" —

Zajímavo jest, že po vydání německého překladu „Máje" otištěna byla ve „Květech" v č. 5 v „Drobnostech" následující charakteristická poznámka: „Máchův „Máj", potkav se u nás po svém vyjití s mnohými protivníky, nalezá důstojného uznání — u Němcův, jimžto v „Libuši" podán této básně Kapprův překlad. Mnozí časopisové nazvali ji okrasou celého almanachu, uznávajíce noření se básníkovo ve svatyni přírody. To jediné chtějí na ní právem stihati, že nemá vlastního rázu domácího, to jest: českého — a nebo vůbec slovanského; my ale vůbec nevíme, proč by to bylo básni vůbec na ujmu."

Pochází-li poznámka tato z péra redaktora Tyla, nevíme. Psal-li ji však Tyl, shledáme při porovnání jí s jeho kritikou „Máje", jak daleko odchýlil se již od úsudku původního.

Ještě zřejměji jest znatelna tato změna z „poznámky redakce" — tedy bezpochyby z péra Tylova — v čísle 88 „Květů" téhož roku ku

článku Nebeského „Několik slov na památku Marie Čacké“. Zníť do slova:

„Mácha zůstane u nás smutným úkazem. Individualnost básnická naskrz a naskrz, básnický talent, jakýž více nemáme, ačkoliv nebyl vykvašený; neměl zde nic než kus nešťastného života, něco pomluv a kus kritické hany. Na den svatby své umřel. Tu začíná jeho chvála. On byl zajisté silný dost, že mohl snésti křivdu mu učiněnou od kritiky: boleti jej muselo však předce to, že patrnou lží proti němu sočila. Předhazoval se mu Hegelianismus co nějaký hřích (Hegel se asi obrátil v hrobě a myslil: Je to zlá věc, být velkým duchem), ježto se ani památky tam nenalezá. Je to ku podivu, co lidem často napadává, a co neznají, to osočují. Kdyby byl mohl Mácha alespoň báseň čísti, kterou náš výtečný Vlček na jeho smrt složil, bylo by ho to těšilo, jak dobře jej tento hluboký muž pojal. Ale i po smrti panuje nad tím, co od něho pochází, jakýsi smutný osud. Jeho spisy nejsou ještě vydány. Měli bychom sbírati, co máme, a ne tím plejtvati, nemáme k tomu příčiny. Jeho hrob je bez pomníku. Jednoduchý kámen s jeho jmenem a lípa by to spravily.“

Z prostých a přece tak význačných slov nade všechnu pochybnost vysvítá, že Tyl konečně — po osmi letech po vydání „Máje“, podlehl mocnému nátlaku veřejného mínění a změnil v podstatě úsudek svůj o Máchovi i „Máji“ skoro diametralně.

V témže listě, v kterémž byl „Máj“ prohlášen za báseň nečeskou, (ačkoli v době, kdy kvetla v poesii české skoro výhradně jen básnická imitace, málo která v pravdě původní báseň měla ráz tak ryze český, vlastně česky samostatný,) opakujeme: v témže listě, v kterém prohlášen „Máj“ za báseň cizáckou, po osmi letech prohlášeno, že „nečeskost“ a „neslovanskost“ není jí na ujmu, a totéž péro, které bylo Máchovi před osmi lety kritikou svou zasadilo do prsou bolestnou ránu a před pěti lety napsalo novellu „Rozervanec“, prohlašuje, že bylo Máchovi kritikou křivděno; ovšem kritikou cizí — Tomíčkovou, v které Máchovi vytýkán Hegelianism.

Co toho příčinou? Kde sluší asi hledati zřídlo této změny v názoru Tylovu?

Nezbývá, než abychom se ještě jednou vrátili k Tylovi jakožto recensentu „Máje“.

Pravda — „Máj“ není báseň, v které by od začátku až po konec řinčely pralaciné rýmy — „slasti — masti — vlasti“, není jalovou a bezduchou vlasteneckou rýmovačkou, z jakých sobě Havlíček později tak často tropil oprávněný posměch (ačkoli to i jemu, jak známo, pokládáno za hřích přímo nepromíjitelný). Avšak básní nečeskou vůbec, ba ani básní nevlasteneckou v užším toho slova smyslu „Máj“ — není.

Nepředpojatý člověk našich dob zajisté se musí diviti, kde měli tehdejší Aristarchové „Máje“ — „založenu“ svou vnímavost pro českost a vlasteneckost, ba kde měli při čtění „Máje“ — vlastenecké své oči, když nepochopili a neviděli ani zcela zřejmě, ba jaksi ostentativně vyslovenou vlasteneckou apostrofu, kterou klade Mácha do úst reku své básně několik okamžiků před jeho smrtí.

Vyveden na místo popravní rozhlíží se odsouzenec kolem sebe oučí se dojemně se světem — — —

„A vysoko — v daleké kraje
bílé obláčky dálným nebem plynou,
a smutný vězeň takto mluví k nim:
„Vy, jenž dalekosáhlým během svým
co ramenem tajemným zemi objímáte,
vy hvězdy rozplynulé, stíny modra nebe,
vy truchlivci, již rozsmutnivše sebe,
v tiché se slzy celí rozplýváte:
Vás já jsem posly volil mezi všemi.
Kudy plynete v dlouhém dálném běhu,
i tam, kde svého naleznete břehu,
tam na své pouti pozdravujte zemi!
Ach, zemi krásnou, zemi milovanou,
kolébku mou i hrob můj, *matku mou*
vlast jedinou i v dědictví mi danou,
širou tu zemi, *zemi jedinou.*““

Tak zpomíná „mudrující loupežník“, jak Tyl reka „Máje“ nazývá, několik okamžiků před svou smrtí na svou — vlast. A několik těch veršů tají po našem náhledu více vlastenectví nežli celé stohy nezáživných rýmovaček, kterými současní pseudobásníci ubohé obecenstvo krmívali. Sám Tyl, kterýž přece také veršoval, nemůže se ve svých verších vykázati ani jediným místem podobné hloubky, síly, soustředěnosti a zároveň poetičnosti jako jest těchto několik veršů v „nečeském“ a „nevlasteneckém“ „Máji“.

Kritik pouze vlastenecký může tedy býti spokojen. Jinak ovšem jest s kritikou nepředpojatou, která má na zřeteli výhradně umění.

Po našem náhledu jest právě citované místo přes všechnu ušlechtilou tendenčnost se stanoviska vlasteneckého — přece jen, když k němu přiložíme měřítko přísně umělecké — anachronismem.

Mácha sice v „Máji“, jak jsme již jednou pravili, nikde nenaznačuje přesně dobu, kdy se děj básně odehrává; z mnohého, zejména z trestu „lámání kolem“ však jest zřejmo, že nutno děj klásti do dob Marie Terezie, dokud tento druh trestu nebyl ještě zrušen. Avšak že by právě v té době bývalo vlastenectví v Čechách v takovém rozkvětu, že by i „strašný lesů pán“ před svou smrtí byl (netoliko s kulturně historického, nýbrž i s uměleckého stanoviska) oprávněn posýlati „vlasti“ své poslední vzkaz slovy tak vřelými, ba nevýslovně dojemnými — zdá se nám býti přece jen více nežli pravdě nepodobno.

Nám nezdá se, že by se byl Mácha anachronismu toho dopustil vědomě a zúmyslně, aby učinil koncesi panujícím právě názorům. Umělecký instinkt mladého titana toho byl příliš vyvinut, než aby byl mohl vědomě a s úmyslem spouštěti se zřetele umění a dávati v náhradu jakoukoli tendenci, byť sebe ušlechtilejší. Nám zdá se býti pravdě podobnější opak toho: Mácha byl jako umělec překonán a stržen horoucím svým citem vlasteneckým; neboť jen tak lze sobě u pravého umělce vy-

světliti uměleckou vadu, které by se byl za jiných poměrů nebo kdyby mu bývala jen nápadnou, nikdy nemohl dopustiti.

Pátrejme nyní po příčině, pro kterou ani vlastenec tak upřímný a horlivý jako Tyl — vlasteneckého toho anachronismu v „Máji“ nevypátral!

(Pokračování.)

Večerní slunce.

á jizba je tak po den celý šerá,
vždy stínu pln ten prostor neveliký,
sem slunce přijde teprv za večera
a ještě jen tak na dva okamžiky.

To na odchodu teprv zpomene si,
kdy vyhřálo již trávník, mez i lada,
na síňku moji skrytou v domů směsi,
kde na oknech je čeká květin řada.

Je růžová v něm červánku již něha,
jen hřeje již, jak v půldne žárem neplá;
tak vášeň lásky, která plamen šlehá,
se mění žitím do milého tepla.

Však ozáří mou celou jizbu rázem
ten jeho svit, vše v zlato svoje topě,
po rámci kmitá, potom sběhne na zem,
a já jdu zrakem v zlaté jeho stopě.

A milá tak ta světla záře je mi,
snad právě, že mám okamih jen slunný,
v něm hřeju se jak ptáče perutěmi,
sám nevím proč a v srdci zvučí struny.

A chápu, kterak jedno okamžení,
jen paprsk štěstí v žití večer samý
dát náhradu můž' za tmu celodenní
a smířit člověka se sudičkami.

Petr Jasmín.

Ukázky ze starší ruské lyriky.

Podává R. Pokorný.

II.

Ivan Ivanovič Kozlov.

Radosť.

radosti, o radosti!
proč prcháš v brzké době,
proč přeludů tvých nehostí
to srdce déle v sobě!

Proč, nebeský ty oblaku,
jak střela letíš kalná,
proč planeš v bědy soumraku
jak jen ta hvězda dálná!

Ty zkolébati vnadou znáš
v čarovné srdce snění,
a na světlé dni necháváš
nám jenom rozpomnění!

Tvých přeludův a klamů tvých
co natlačeno v duši!
Však uprchlého štěstí smích
jí v život nevyruší.

A tebou ona schvácena
se vrací ráda v mládí,
a v těžké snění ztracena
boj s hořem darmo svádí.

Tak měsíc plane nad řekou
a na vlnách si hraje,
zář stříbrozlatou v dalekou
jí cestu posýlaje:

A na řece se zrcadlí
ti paprskové cizí,
než v moři tmavém zapadlý
proud její chladný mizí.

Denis Vasiljevič Davidov.

Poslání Burcovu.

Burcove, oj, chlape, rváči,
spolupijáku ty můj!
Arak mně i víno stačí,
jen můj domek navštěvuj!

Není sice — říci mohu —
výpravou svou bohatý,
hospodář však, chvála bohu,
není člověk přepjatý.

Husarem je, — nerozladí
se ti ani za stovku;
on si, brachu, vynahradí
pytlem ovsa — pohovku.

Nemá kamen — snad kdys budou —
za to dýmku s tabákem;
ni obrazů, — jenom chudou
brašnu s carským odznakem.

Pro zrcadlo zda se rmoutí?
To mu šavle nahradí:
podle ní on sobě kroutí
kníry a se parádí.

A na místo váz, těch panských,
mramorových, — ku zdaru
na stole pět velikánských
punšem kypí pohárů.

Že jsou plny, slovo dávám!
Nebeským vrou odvarem!
Přijeď jen — já očekávám —
dokaž, že jsi husarem!

Kníže Petr Andrejevič Vjazemskij.

Trojka.

Trojka letí, trojka skáče,
z pod kopyt se vine prach;
zvonek v letu zvučně pláče,
řinčí jako na poplach.

Cestou tichou čárně, hlasně
hlaholí ten jasný zvon:
tu zabřinčí z dálky jasně,
tu zaznívá v temný ston.

Tu jakoby doprovázel
lesní vědmu do dálky,
nebo jakby tony házel
v rákos ve klín rusálky.

Ruských stepí, noci temné
poetická jako zvěsť!
Mnoho dumy předojemné,
rozkoše v ní mnoho jest.

Vyhleď měsíc z poza chmury,
kruh svůj k zemi obrátil,
mihotavým bleskem s hůry
poutníka líc ozlatil.

Kdo ten poutník, odkud jede?
Daleko-li? Kdož to ví!
Zda ho vlastní vůle vede,
nebo raba okovy?

Na veselí čili v hoře?
Pod rodnou zda pod střechu?
Za cizí zda spěchá moře,
holoubek můj, bez dechu?

Zda-li se mu srdce souží,
vrátit-li se práhne jen?
Po svých touží — nedotouží
na vždy teskně opuštěn?

Obroučka-li čeká zlatá
na něho a hlučný kvas?
Či pochodeň rozežatá
nad mohylou sestry as?

Jak to zvědět? Ach, už mizí!
Měsíc zastřel mraků shon,
a tam v dáli pusté, cizí
usnul zvučný trojky zvon.

Fedor Nikolajevič Glinka.

Bůh.

Já na nebi zřel mračen kvas,
a zemí třásly temné stony;
duch bouře vstal a sdrtiv spony
les šlapal, kosil jako klas,
a hory s místa jejich zvedal,
je v rokle metal — hrůza, děs! —
já boha mocným hlasem hledal,
leč boha v bouři nenalez'.

Já viděl, kterak pole rovná
vymlel i zbrázdil větrů spor,
jak půda vlnila se zrovna
a skály trhaly se s hor,
a nebe bylo dým a vzdor . . .
Mnou chvěla touha nevýslovná
zřít boha; kam jsem oko vznes',
však jeho stop jsem nenalez'!
Já svědkem nových divů byl:
jak blesk nebesa zruměnil
a jak ohnivé proudy steklé
do tváří polí bily vztekle,
vše ohně, žáru schvátil běs —
leč boha v něm jsem nenalez'!

A ztichly bouře výbuchy —
duch pln je sladké předtuchy . . .
A jako mladé touhy chvění
hle, dýmem stříbrným se leje
překrásné růžné osvětlení.
Za hlasem tajným duše spěje
a nadpozemským žitím dýše . . .
Zem celá zas je sladká tíše,
a jako v snu a zázraku
já boha slyšel z oblaků . . .

O národním obrození lužických Srbů.

Podává **Jaroslav Lisec.**

(Pokračování.)

ílo to upozornilo slovanský svět na Lužičany; poznal z něho, že tato haluz slovanská posud neodumřela a že posud nezoufá.

Zároveň se Smoleřem počal působiti Jan Petr Jordan. Studoval v Praze a oddal se pak žurnalistice, začav roku 1842 vydávati dvakráte v týdnu v malém půlarchovém formátě časopis Jutničku (Jitřenku), která nejspíše proto, že vydávána byla novým pravopisem, půdy nenašla a již v roce zanikla. To zvěděv Smoleř, spěchal z Vratislavi do Budyšína a skutečně toho dosáhl, že Handrij Zejleř (Seiler), farář v Łazu, převzal bezplatné redigování listu nyní pod názvem „Tydźeńska nowina“ vycházejícího, kdežto J. E. Smoleř stal se hlavním, ovšem též bezplatným spolupracovníkem, a tím bylo také trvání listu zabezpečeno.

Jak jsme již pravili, pojal Smoleř k popudu Purkyně a Čelakovského též myšlenku na založení jednoty podobné Matici české. Musíme se obdivovati jeho energii, považíme-li rozdílné poměry v Čechách a Lužicích. Tam národ živý, ač uhnětený, který nalezal přece své mecenáše, zde trosky národa, o kterém se pochybovalo, zda ještě žije neb je-li už mrtev, lid nepatrný počtem, neuvědomělý a chudý. Ale vším tím nedal se Smoleř zastrašiti; sepsal stanovy a ve středu po velikonocích roku 1845 přibyl do Budyšína, kdež návrh jeho s nadšením přijat. Hlavně však jednalo se o potvrzení stanov; k radě faráře Jakuba v Budyšíně získal J. E. Smoleř městského radního dra. Klina v Budyšíně pro svůj plán, kterýž také ve spolku s kanovníkem Haškem a farářem Jakubem, pak s jinými kněžími a bohoslovci žádost o potvrzení stanov podal, kterého také skutečně roku 1846 dosaženo. V Prusku ujal se věci superintendent Kubica ve Vajerecích a také r. 1847 potvrzení stanov od pruské vlády vymohl, následkem čehož spolek „Maćica Serbska“ činnost svou počíti mohl. Radost z toho byla nemalá; ihned přihlásilo se 121 členů k Matici, mezi nimi dva Češi, totiž Václav Hanka a František Ladislav Čelakovský, a dva Poláci, Jiří kníže Lubomirski z Przeworska a Měčislav Pawlikowski; poprve zde vystupuje jmeno Michala Hórnika, tehdáž ještě studujícího, který v časech pozdějších vyšinul se na místo vůdce svého lidu. Předsedou Matice zvolen zasloužilý dr. Klin a redaktorem časopisu Smoleř.

Příštího roku vyšel první sešit „Časopisu Maćicy Serbskeje“, který od toho času nepřetržitě vychází.

Smoleř již v roce 1846 přesídlil se do Lipska; neduh prsní spůsobil, že se zřekl povolání kněžského a nastoupil dráhu literáta, rediguje zá-

roveň s Jordanem v Lipsku časopis „Jahrbücher für Slavische Literatur". Zde již mezi studentstvem panoval čilý ruch. Mosak Kłosopólski (Mosig von Aehrenfeld) již v r. 1842 založil slovanskou jednotu, jejíž členové byli též Poláci a jižní Srbové. Ale tento spolek neměl dlouhého trvání; neboť již v roce 1847 založil Michal Cyž nový „Slovanský spolek", jehož členové byli mimo lužické Srby hlavně Čechové a Poláci. V tomto spolku velice horlivě J. E. Smoleř působil.

Tu přikvapil rok 1848. V měsíci březnu byl trůn francouzský povalen a od pádu toho duněla celá Evropa. Hesla o volnosti a rovnosti, o svobodě národů letem se rozšířila a slibovala uhněteným národnostem osvobození z posavadního jařma.

V tom čase nejkrásnějších nadějí byla ve středu po velikonocích odbývána valná hromada. Matice Srbské, kterou A. J. Parczewski ve spise svém „Jan Ernest Smoleř" následovně vyličuje:

„Sešlo se asi šedesát členů; dr. Klin předsedal; v obvyklém pořádku přednešena jednatelská zpráva a vyřízeny běžné věci spolkové; hromada co taková byla skončena, ale Srbové se neměli jaksi k odchodu. Každému leželo cosi na srdci, dralo se k ústům. Tu použiv chvilkového utišení, uchopil se slova dr. Pful, mladý filolog a ryzí vlastenec, a zahájil rozhovor. Po něm pastor Bróska z Budystec ujal se slova a kladl přítomným na srdce, že v té vážné chvíli, v které všichni národové a stavy o svá práva se hlásí, totéž jest i svatou povinností Srbův. Projeveny nesčetné žádosti a učiněno množství návrhů. Učitel Melda z Dažina přál si, aby v každém úřadě alespoň jeden Srb byl ustanoven; horkokrevnější Smoleř dodal, že by bylo jen slušné, aby též v ministerstvě byl jeden srbský rada. Pjekař přimlouval se za požadavek, aby v semináři učeno bylo jazyku srbskému; Cyž mluvil o srbských zkouškách a Smoleř žádal srbskou školu pro seminaristy.

Jak to již obyčejem, ozvaly se též hlasy bázně; obávaliť se někteří, že svými žádostmi urazí Němce; kdosi navrhoval, aby petice alespoň byla odročena. Naproti tomu prohlásil Domaška, že se nejedná o petici proti Němcům, nýbrž o petici pro Srby, a Imiš potíral šťastně návrh na odročení.

Usnešeno, že se zvolí komise; zvoleni byli: Imiš, Bróska, Domaška, kaplan Kućank, učitelé Melda a Bartko, konečně student Cyž. Radost byla ohromná.

V každém obličeji — praví očitý svědek v „Tydźeńské Nowině" — bylo lze čísti slova národní písně: ‚Hišće (ještě) Serbstwo njezhubjene.'

Z Budyšína rozlíval se proud po dědinách; dne 10. května odbývala se v Boranecích schůze srbských sedláků, na které mluveno o právech srbské národnosti a polepšení osudu lidu vesnického. Mladistvý německý liberalismus slavil líbánky volnosti, a podléhaje její ušlechťujícímu vlivu, zdál se býti alespoň na chvíli ochotným popřáti spravedlnosti také ostatním. Smoleř nahlížeje, že pobyt jeho mezi rodáky věci lužické může prospěti, opustil Lipsko a přastěhoval se do Budyšína. V dědinách hlavně byl činným zmíněný již Jan Bartko, učitel z Kvaćic. Duší petiční komise byl neunavný Imiš. On zredigoval petici, obsahující žádost o rovnoprávnost jazyka srbského ve škole, církvi a úřadech, načež ji deputace odvezla do Drážďan a 25. dne

měsíce července podala ministru Braunovi. Následujícího dne představili se členové deputace královi v Pilnicích. Přijetí bylo velice laskavé, ale rozhodná odpověď dlouho nedocházela."

Odpověď na tuto petici došla teprve roku následujícího. Neuspokojovala sice, ale má přece důležitost nemalou, uznávajíc práva jazyka srbského ve škole a církvi, zavádějíc učení se srbskému jazyku na gymnasiu budyšínském co předmětu nepovinnému a sprošťujíc Srby od placení tlumočníka při soudech. Drobet práva jen, ale pro vývoj lužických Srbův přec důležitosti nemalé.

Před tím vyslovil již parlament frankfurtský zásadu naprosté rovnoprávnosti národů. J. E. Smoleŕ obrátil se na poslance Roberta Bluma, kterého v Lipsku seznal, zvláštním listem, který zní takto*):

Velectěný pane!

Bylo by pro Vás, jenž se snažíte, abyste pomocí německého parlamentu nový, lepší pořádek věcí v Německu zavedl, zásluhou nemalou, kdybyste zřetel svůj obrátil ku poměrům Slovanův v Německu žijících, které hraničí téměř na úplné národní bezpráví, a kdybyste vzal v úvahu, jakým spůsobem by se poměry tyto daly zlepšiti. Dovoluji sobě upozorniti Vás zvláště na lužické Vendy, kteří sami sebe Srby jmenují a v Prusku a Sasku na mnoze veliké útisky snášejí, prose snažně, abyste laskavě svým mocným vlivem k tomu působil, by do základních zákonů, které po konané v parlamentě poradě stanou se platným zákonem v Německu, přijato bylo ustanovení, kterým by slovanští obyvatelé Německa byli vykoupeni z té duševní bídy, v níž národní jich jazyk v kostele, škole a soudnictví hyne.

Potřebné doklady na požádání dodám.

Opakuje svou prosbu a t. d.

J. E. Smoleŕ.

Robert Blum odpověděl krátkým lístkem, v němž splnění vysloveného přání přislíbil, a také skutečně frankfurtský parlament ve schůzi ze dne 31. května 1848 skoro jednohlasně se usnesl na této resoluci:

„Zákonodárný národní sbor německý prohlašuje slavnostně, že v plné míře uznává právo neněmeckých národností na německé spolkové půdě, aby se mohly co do národnosti své volně rozvinovati, a pokud jejich hranice jazykové sahají, aby požívaly úplné rovnoprávnosti jazykové, pokud se týče církevních věcí, vyučování, literatury, vnitřní správy a soudnictví, jakož není pochybnosti, že jim přísluší veškerá práva ústavou německému národu zaručená. Německo pro budoucnost sjednocené a svobodné jest dosti velké a mocné, že může bez žárlivosti jinorodým kmenům v jeho lůně vzrostlým v plné míře popřáti toho, co již příroda a dějiny jim přisoudily; a nikdy ani Slovan, ani severní Šlesvičan dánsky mluvící, ani Vlach bydlící v jižním Německu, aneb kterýkoliv jiný příslušník cizím jazykem mluvící nemá na svém území míti

*) Lužičan č. 5. r. 1879.

příčiny ke stížnostem, že byl v kterékoliv národní zvláštnosti skrácen, aneb že jemu, kde toho bylo třeba, bratrská ruka německá nebyla podána."

Co takové resoluce frankfurtského parlamentu Slovanům pomohly, ukázal čas, dokládá Smoleř a my s ním. Tempi passati.

Berlín zachvácen byl hnutím povstaleckým a brzo na to vypukla v Drážďanech revoluce. Srbové, jak jsme již dříve uvedli, uvítali sice s rozjasněnou tváří a velkými nadějemi nový volnější proud, který i jim kynul v lepší budoucnost, a bujařejší život rozproudil se po vší krajině Srby obydlené; — ale navzdor tomu nahlíželi, že jsou v dějinách světových činitelem naprosto nepatrným a že by bylo odvážné, postaviti se rozhodně na tu neb onu stranu. Budoucnost prokázala, že politika jejich byla pravá. Srbové ostali v bouřlivých dobách loyálními a neopustili mezí zákona. Jediný pluk, který králi při revoluci drážďanské ostal věrným, byl téměř výhradně srbský a ze srbských Lužic revoluce posily neobdržela. Sám Bakunin se obrátil do Lužice, chtěje tam rozníti buď národní neb alespoň agrární revoluci; ale byl od J. E. Smoleřa poučen, že pro jeho podvratné záměry v Lužicích vůbec není místa.

Rod Wettinův loyální chování lužických Srbův zachoval u vděčné paměti; srbský korunní princ, nynější král Albert, přibyl koncem roku 1849 se svým plukem do Budyšína a dal se tu Smoleřem vyučovati lužické srbštině; tím skutkem bylo mnoho lhostejných věci srbské získáno, neboť soudili, že ta řeč, které se učí sám budoucí král, přec tak opovrženou býti nemůže, jak se domnívali. O odpovědi na lužickou petici jsme se zmínili. Obsahovala přec jakés takés ústupky, které žití lužických Srbů v Sasku činily a činí alespoň poněkd snesitelným, ovšem nepoměrně lepším, než v sousedním Prusku.

Od toho času datuje se nový svěží život v saské Lužici. Jsme na práhu nové doby; srbština dobývá si půdy i tam, kde ji téměř již před tisíce letím ztratila. Hlahol srbský počíná se ozývati i v salonech vzdělanců, kdežto dříve i z rodinné jizby učitelovy nebo pastorovy byl vyloučen; jazyk druhdy mocného tohoto kmene ozývá se i po ulicích Budyšínských z úst vzdělanců, aniž by to komu již bylo nápadno; Srb se v městě tom cítí doma a obchodník rád mu poslouží v jeho mateřské mluvě; literární, společenské a pěvecké spolky kvetou a velké pěvecké slavnosti, pořádané téměř každoročně v jiné krajině, shromažďují celý národ; krásná pleť z jeviště ochotnických divadel nejpádněji dokazuje krásu a libozvučnost srbštiny; — literatura lužická stává se hojnější, díla vydávaná mají dosti značnou hodnotu a některá by se ctí obstála u národů počtem mnohem větších.

Promluvím něco později o nynějším stavu národního života u lužických Srbův; nyní chci ukázat na muže, kteří jsou takořka representanty této doby. Pomíjím básníka Handrije Zejleřa, kterýž patří přec více již předešlé době, uvádím jen filologa dra. Pfula, jenž vydal důkladný slovník a mluvnici, přírodopisce Rostoka, který o zavedení vědeckých názvů má zásluhy nemalé, Buka, Jenče, Wjelana, nadaného básníka Karla Augusta Fiedlera, bratry Dučmany, Wjela, Česla, mimo mnohé jiné. A již povstává nová stejně nadaná generace, která rozvinutý prapor národnosti vysoko třímá a bohdá uhájí. Jmenuju zde jen

nadaného a velice pilného dra. Arnošta Muku, J. G. Kubaša, Jakuba Skalu, Jakuba Barta, Jiřího Libše, bratří Rězaky, z nichž Filip Rězak mistrně přeložil Babičku naší Boženy Němcové. Zásluhou těchto a mnohých jiných mladých vlastenců zabírá srbský jazyk vždy větší pole ve veřejnosti a hlavně pěstování ochotnického divadla u nich nalezá horlivé podpory.

Ale nejznamenitější zjev této doby jest Michal Hórnik. Muž nevšední vzdělanosti, který by byl chloubou každé university, muž rázný, ale nepřenáhlený, vlastenec ryzí a obětavý, vynikající nad své současníky, muž skromný, který svůj život celý svému národu posvětil, — ký div, že muž takový, aniž by se o to ucházel, stal se brzy vůdcem a hlavním rádcem svého lidu. Narodil se 1. září 1833 ve Vorklecích, navštěvoval gymnasium nejprve v Budyšíně, pak na Malé straně v Praze, od r. 1853 do r. 1856 poslouchal bohosloví na universitě v Praze, kde slyšel též slovanskou filologii u professora Hattaly, roku 1856 jest na kněžství vysvěcen, byl nejprve katechetou při děkanskem kostele v Budyšíně, pak výpomocným kaplanem v Šěrachově, pak učitelem na katolickém učitelském semináři v Budyšíně; roku 1861 stal se kaplanem a roku 1870 farářem při srbském kostele v Budyšíně. Již roku 1848 stal se členem Matice Srbské a Matice České, roku 1853 zvolen byl starostou pražského spolku „Serbowky“; redigoval „Měsačny přidawk k Serbskim Nowinam“, Serbské nowiny, Lužičana, Katholského Posła, Hospodaře a Časopis Maćicy Serbskeje. Založil spolek Towařstwo S. S. Cyrilla a Methodija a jest nyní předsedou Maćice Serbské. Působení jeho líčí velice trefně H. Dučman, jenž praví:*)

„Stoje na výši srbské vědy pojal ducha srbské řeči hlouběji, než kdo před ním. Podporován znalostí slovanských bratrských jazyků a šťastně čerpaje ze zřídel slovanských vědomostí klestil srbské literatuře nové dráhy a svým pérem, píše nepřetržitě od roku 1852, trvale obohatil srbské písemnictví, utužil a zdokonalil srbské novinářství. Drahně času a práce věnuje rok co rok korektuře srbských knih k tisku připravených a zřídka kdy se vydá srbská kniha, jež by jeho rukou neprošla: práce zajisté nevděčná.

Hltav plným douškem první nadšení srbského národa ostal v duchu tohoto nadšení mladým, probouzel a povzbuzoval ostatní k srbské práci, pln přátelství ku mladým, ku starým.

Srbské jmeno prohlásil po všech vlastech slovanského světa, dopisuje do slovanských časopisů, cestuje do slovanských zemí, znám jsa se slavnými muži slovanských národů, dopisuje si s obry slovanské vědy a s muži vědeckého snažení a laskavě vítaje a prováděje slovanské bratry při návštěvě Lužice.

Bůh poslal Michala Hórnika Srbům co pomocníka v strašné době. Bůh zachovejž nám ho až do nejdelších roků a dej mu mnohých pomocníků v srbské práci.“

Žel bohu, že lužičtí Srbové utrpěli v posledním čase nenahraditelnou ztrátu úmrtím velezasloužilého Jana Ernsta Smoleřa, který dne 13. června 1884 svůj plodný život dokonal. (Pokračování.)

---

*) Lužičan z r. 1881.

Rodinné štěstí.

Román.

Sepsal hrabě **Lev N. Tolstoj.** *Z ruštiny přel.* Terezie Malochyňská.

(Dokončení.)

III.

Od toho dne změnil se úplně náš život i náš poměr. Nebylo nám již tak dobře o samotě, jako dříve. Byly otázky, jimž jsme se vyhýbali, a za přítomnosti třetí osoby hovořilo se nám volněji než mezi čtyřma očima. Kdykoli přišla řeč na život venkovský neb na plesy, jakoby se nám mžitky míhaly před očima; nevolno bylo nám pohlednouti na sebe. Jako bychom oba byli cítili, kde byla propast, dělící nás, a jako bychom se báli k ní se přiblížit. Já byla přesvědčena, že je hrdý a prchlivý, a že musím být opatrnější, abych se nedotkla jeho slabostí. On zase byl přesvědčen, že nemohu žít beze světa, že venkov není pro mne, a že je třeba podrobit se tomu nešťastnému vkusu. A my oba se vyhýbali přímým hovorům a oba křivě jsme se posuzovali. Dávno již přestali jsme býti jeden druhému nejdokonalejšími lidmi na světě; porovnávali jsme se teď s jinými a tajně soudili jeden druhého. Já ochuravěla před odjezdem a místo na ves přestěhovali jsme se do letního bytu, odkud muž sám jel k matce. Když odjížděl, byla jsem již dostatečně zotavena, abych mohla jet s ním, ale on mi domlouval, abych zůstala, jakoby se bál o mé zdraví. Cítila jsem, že se nebál o mé zdraví, ale toho, že nám nebude volno na venku; já mnoho neodporovala a zůstala. Bez něho mi bylo pusto, teskno o samotě, ale když přijel, viděla jsem, že již nepřidával k mému životu to, co přidával k němu dříve. Dřívější náš poměr, kdy každá myšlénka, každý dojem s ním nesdělený tížívaly mne jako provinění, kdy každý jeho čin, každé slovo zdály se mi vzorem dokonalosti, kdy se nám chtívalo smáti se čemusi radostí při pohledu na sebe — ty styky tak nepozorovaně přešly v jiné, že jsme ani nevěděly, jak zmizely. U každého z nás objevily se zájmy a starosti naše zvláštní a již jsme se ani nepokoušeli učinit je společnými. Nás již ani nezarmucovalo, že každý z nás má svůj svět zvláštní, druhému cizí. Přivykli jsme té myšlénce a za rok přestaly mžitky míhati se nám před očima, když jsme se dívali jeden na druhého. Zmizely u něho úplně dřívější návaly veselosti, ono veselé dětinství, ono odpouštění všeho a lhostejnost ke všemu, které mne dříve znepokojovaly, nebylo již toho hlubokého pohledu, který mne přiváděl do rozpaků a zároveň naplňoval radostí, nebylo modliteb a nadšení společných. Ba, ani jsme se často nevídali; on byl stále na pojížďkách a nebál se, nebylo mu

líto zanechati mne samotnu, já pak byla stále ve světě, kde jsem ho nepotřebovala.

Výstupů a mrzutostí nebývalo již mezi námi; já hleděla mu vyhovět a on plnil všechna má přání — vše bylo, jakobychom se milovali. Když jsme zůstali sami, což se zřídka stávalo, nepociťovala jsem ani radosti, ani pohnutí, ani rozpaků, jakobych byla zcela sama. Při tom jsem arci dobře cítila, že to není muž cizí, nýbrž můj manžel, kterého jsem znala jako samu sebe. Byla jsem přesvědčena, že znám vše, co dělá, co řekne, jak se podívá: a jestli jednal aneb díval se jinak, nežli jsem očekávala, zdávalo se mi, že se zmýlil. Neočekávala jsem od něho již ničeho. Slovem, byl to můj muž a nic více. Zdálo se, že je to v pořádku, že mezi manžely vůbec nebývá jiných styků a ani mezi námi že nebylo nikdy jiných. Když odjížděl, zvláště první čas, bývalo mi smutno, teskno, cítila jsem za jeho nepřítomnosti silněji, jaký význam má pro mne jeho opora, a když přijížděl, radostí vrhala jsem se mu na šíji; ale za dvě hodiny byla tato radost úplně zapomenuta, a já neměla jsem s ním co mluvit. Jen ve chvílích tiché něžnosti, jakéž bývaly mezi námi, zdálo se mi, že náš poměr není ten pravý i zabolelo mne často u srdce — a v jeho očích, zdálo se mi, že čtu totéž . . . Pociťovala jsem onu hranici něžnosti, kterou on nyní jakoby nechtěl a já nemohla překročit. Někdy jsem se, jak již praveno, nad tím rmoutila, ale ostatně neměla jsem času vážně přemýšlet načkoliv a hleděla zapomenouti v zábavách, kteréž se mi stále naskytovaly, na smutek nad změnou nejasně cítěnou.

Život ve velkém světě, který mne z počátku oslepil svým leskem a opojivě lichotil mé samolibosti, brzy ovládl úplně mými náklonnostmi, stal se mi zvykem, vložil na mne své okovy, zaujal celé místo, jež bylo připraveno pro cit. Nezůstávala jsem již nikdy sama se sebou a bála se přemýšleti o svém postavení. Celý můj čas, od pozdního rána do pozdní noci, byl zaujat a nenáležel mně, ani tehdy, kdy jsem nevyjížděla. Nebylo mi to již ani veselým, ani nudným, ale zdálo se mi, že tak a nejinak to musí zůstati navždy. —

Tak prošla tři léta, v nichž poměr náš zůstal týmž, jako by se byl zarazil, zkameněl a nemohl se státi ani horším ani lepším. V těch třech létech našeho rodinného spolužití staly se dvě vážné události, ale žádná z obou nezměnila můj život. Bylo to narození mého prvního děcka a smrť Taťany Semenovny.

První čas mateřský cit takovou silou mne zaujal a takové neočekávané nadšení ve mně spůsobil, že jsem myslela, že začíná pro mne nový život. Ale po dvou měsících, když jsem začala znovu vyjíždět, cit tento slábl více a více, až přešel ve zvyk a chladné plnění povinnosti. Muž naopak v době zrození našeho prvního syna stal se tím bývalým mírným, domácím člověkem a dřívější svou něžnost a laškovnost přenesl na děcko. Často, když jsem v plesovém obleku vcházela do dětského pokoje, abych na noc udělala dítěti křížek, a zastala tam muže, tu spozorovala jsem pohled na mne upřený, jakoby vyčítavý a přísně zpytavý, a svědomí se ve mně ozvalo. Zhrozila jsem se náhle své lhostejnosti k dítěti a tázala se sama sebe: Což jsem horší než jiné ženy? Ale co

počít? — myslela jsem sobě, — miluji syna, ale nemohu s ním sedět celé dny, je mi dlouhá chvíle; přetvařovat se nebudu za žádnou cenu.

Smrť matky byla pro mého muže velkou ranou; jemu bylo těžko, jak pravil, žíti potom v Nikolském, ale mně naopak, jakkoli jsem jí želela a jakkoli jsem cítila s mužem jeho žal, bylo nyní příjemněji a pokojněji na venkově. Všecka ta tři léta strávili jsme ostatně většinou v městě; do vsi jsem jezdila jen jednou v roce na dva měsíce, a třetího roku jsme jeli za hranice.

Trávili jsme léto v lázních.

Mně bylo tehdy jedenadvacet let, jmění naše, jak jsem se domnívala, bylo ve stavu kvetoucím, od rodinného života pak nežádala jsem ničeho nad to, co mi dával; všichni lidé, které jsem znala, zdálo se mi, že mne milují; zdraví mé bylo dobré, toalety moje byly v lázních nejhezčí, já věděla, že jsem hezká, počasí bylo překrásné, jakési ovzduší krásy a vybranosti mne obklopovalo a mně bylo velmi veselo. Arci, tak veselá jsem nebyla, jako jsem bývala v Nikolském, když jsem cítila, že jsem šťastnou sama v sobě, že jsem šťastnou proto, poněvadž jsem si štěstí toho zasloužila, že štěstí mé je veliké, ale bude ještě větším, a že se mi chce stále ještě většího a většího štěstí. Takový nebyl nynější můj stav duševní; ale přece bylo mi dobře. Nechtělo se mi ničeho, v nic neskládala jsem naděje, ničeho se nebála, život můj byl v plné rovnováze a také svědomí, jak se mi zdálo, bylo pokojno.

Mezi všemi mladými lidmi, s nimiž jsem se stýkala v této sézoně, nebylo ani jediného muže, kterého bych jakýmkoli spůsobem byla vyznamenávala před ostatními neb dokonce před starým knížetem R., naším vyslancem, který se mi dvořil. Jeden byl mladý, druhý starý, jeden bledovlasý Angličan, druhý vousatý Francouz; všichni mi byli lhostejni, ale všichni nevyhnutelni. Všichni, bez rozdílu osobnosti, tvořili onu radostnou atmosféru života, která mne obklopovala. Jen jediný z nich, italský markýz D., více než ostatní upoutal moji pozornost smělostí, jakou vyjadřoval své nadšení nade mnou. On nevynechal žádné příležitosti býti se mnou a říkal mi stále, že jsem krásná. Několikráte viděla jsem ho z okna našeho domu, a často nepříjemně, pevně upřený pohled jeho jiskrných očí spůsobil, že jsem se zarděla a odvrátila. Byl mladý, hezký, elegantní a hlavně úsměvem, jakož i výrazem čela podoben mému muži, ač byl o mnoho hezčí. Překvapoval mne tou podobností, ačkoli v celku, v ústech, v pohledu, v dlouhém lalochu, na místě rozkošného výrazu dobroty a idealního klidu, jaký jsem spatřovala u svého muže, měl při sobě cosi hrubého, zvířecího. Předpokládala jsem tehdy, že mne vášnivě miluje, a s hrdým soucitem jsem někdy na něho myslívala. Někdy jsem ho chtívala upokojiti a přiměti jej k tónu polopřátelské, tiché důvěrnosti, ale on ostře odmítal od sebe tyto pokusy a uváděl mne dále do trapných rozpaků svojí nevyrčenou, ale každý okamžik ku projevu se chystající vášní. Ač jsem sobě toho nepřiznávala, bála jsem se toho člověka, a proti vůli jsem často na něho myslela. Můj muž byl s ním znám a ještě větší měrou než k ostatním našim známým, pro něž byl jen mužem své ženy, choval se k němu chladně a odměřeně. Ku konci sézony jsem ochuravěla a dvě neděle nevycházela z domu. Když jsem ponejprv po nemoci vyšla večer k hudbě, zvěděla

jsem, že dříve ještě nežli já, přijela dávno očekávaná a svou krásou pověstná lady S. Kolem mne sestoupil se kroužek, mne přivítali radostně, ale ještě větší kruh se utvořil okolo nově přibylé lvice. Všichni vůkol mne mluvili jen o ní a o její kráse. Ukázali mně ji; byla vskutku rozkošná, ale mne nepříjemně překvapil výraz sebevědomí v její tváři a já to řekla. Mne toho dne nudilo vše, co mi dříve bývalo tak veselým. Druhého dne lady S. uspořádala vyjížďku do zámku, ale já odřekla. Skoro nikdo nezůstal se mnou a vše se pojednou proměnilo v mých očích. Všichni zdáli se mi pojednou hloupými a nudnými; bylo mi do pláče a přála jsem si co nejrychleji ukončit léčení a odejet do Ruska. Do mé duše vloudil se jakýsi nehezký cit; ale dosud jsem se k němu nepřiznala. Přestala jsem se ukazovat ve velké společnosti, jen ráno zřídka jsem chodívala sama pít vodu, anebo jsem s L. M., ruskou známou, jezdila po okolí. Muž nebyl v ten čas se mnou v Badenu; odejelť do Heidelbergu, kdež očekával konec mého léčení, abychom jeli do Ruska, a zřídka přijížděl ke mně.

Jednou lady S. odvábila celou společnost na hon, a my s L. M. po obědě jely na zámek. Když jsme krokem vyjížděly v kočáře po vinoucí se silnici mezi starodávnými kaštany, skrze něž míhalo se v dáli hezounké, elegantní okolí badenské, zářící v paprscích zapadajícího slunce, rozhovořily jsme se vážně, opravdově, jako ještě nikdy. L. M., kterou jsem již dávno znala, poprvé se mi nyní objevila jako výborná, rozumná žena, s níž možno mluvit o všem, a s níž je milo býti přítelkyní. Mluvily jsme o rodině, o dětech, o prázdnotě zdejšího života, zatoužily po Rusku, po venkově, a bylo nám jaksi teskno i volno. Pod vlivem tohoto opravdového citu vešly jsme do zámku. Ve zdech panoval svěží chládek, na vrcholku zřícenin hrálo slunce a bylo slyšet jakési kroky a hlasy. Dveřmi bylo vidět, jako v rámci, rozkošný, ale pro nás Rusy chladný obraz badenské krajiny. Usedly jsme k odpočinku, a mlčky patřily na zapadající slunce. Hlasy bylo slyšeti zřetelněji a mně se zdálo, že slyším své jméno rodinné. Začala jsem naslouchat a slyšela každé slovo. Hlasy byly známé; byl to markýz D. a Francouz, jeho přítel, kterého jsem znala. Mluvili o mně a lady S. Francouz porovnával mne a ji, a rozebíral krásu nás obou. Nepronášel nic urážlivého, ale krev se mi hnala k srdci, když jsem naslouchala jeho slovům. Vysvětloval podrobně, co bylo hezkého u mne a co hezkého u lady S. Já měla již děcko a lady S. byla devatenáctiletá; já měla krásnější vlasy, ale za to u lady byl půvabnější vzrůst; lady je velká dáma, kdežto vaše je jen tak — jedna z těch malých ruských kněžen, kteréž se tak často začínají zde objevovat. Skončil tím, že velmi dobře činím, nepokoušejíc se o to, abych zápasila s lady S., a že jsem na dobro pochována v Badeně.

„Je mi jí líto.“

„Jen jestli nebude chtíti potěšit se s Vámi,“ dodal s veselým a drsným smíchem.

„Odjede-li, pojedu za ní,“ hrubě promluvil hlas s italským přízvukem.

„Šťastný smrtelník! Dovede ještě milovat!“ zasmál se Francouz.

„Milovat!“ řekl hlas a zamlčel se. „Nemohu nemilovat! Bez lásky není života. Dělat román ze života, toť jediné, co jest dobrého. A můj román se nikdy nezastaví na polou cesty; i tento přivedu ke konci.“

„Bonne chance, mon ami,“ pravil Francouz.

Dále jsme již neslyšely, poněvadž oni zašli za roh. Uslyšely jsme s druhé strany jejich kroky. Scházeli se schodů; za několik minut vyšli z postranních dveří a velmi se podivili spatřivše nás. Já se zarděla, když markýz D. přistoupil ke mně, a bylo mi úzko, když při východu ze zámku podal mi ruku. Nemohla jsem odmítnouti a kráčela s ním ke kočáru za L. M., kterak šla s jeho přítelem. Byla jsem uražena tím, co Francouz o mně řekl, ač jsem tajně uznávala, že jen vyslovil to, co jsem sama cítila; ale slova markýzova mne podivila a pobouřila svojí hrubostí. Mučila mne myšlénka, že jsem slyšela jeho slova, a že navzdor tomu se mne nebojí. Bylo mi hnusno cítit jej tak blízko sebe; a nehledíc na něho, neodpovídajíc mu, šla jsem spěšně za L. M. a Francouzem. Markýz povídal cosi o překrásném pohledu, o neočekávaném štěstí, že se tu setkal se mnou, a ještě cosi, ale já ho neposlouchala. Myslela jsem v ten čas na muže, na syna i Rusko; něco jsem si vyčítala, bylo mi líto něčeho, něčeho se mi chtělo a byla bych nejraději letem pospíchala domů, do své osamocené komnaty v Hôtel de Bade, abych tam rozmýšlela o všem, co právě pohnulo se v mé duši. Ale L. M. šla pomalu, ke kočáru bylo ještě daleko a můj průvodčí tvrdošíjně uvolňoval krok, jakoby mne chtěl zadržeti. „Toť nemožno!“ pomyslila jsem si a začala kráčeti spěšněji. Ale on skutečně mne zadržoval a dokonce tiskl mou ruku. L. M. zašla za obrat cesty a my byli zcela sami. Mne pojal strach.

„Dovolte,“ řekla jsem chladně a chtěla vybaviti svou ruku, ale krajka rukávu se zachytila za jeho knoflík. On nakloniv se nade mnou, začal ji vymotávat a jeho prsty bez rukavičky dotkly se mé ruky. Jakýsi cit mně nový, ani hrůzy ani záliby, jako mráz, přeběhl mi po zádech. Pohlédla jsem na něho s úmyslem, vyjádřiti mu chladným pohledem všecko opovržení, které k němu cítím; ale můj pohled nevyjádřil to, co jsem chtěla, nýbrž vyjádřil leknutí a rozechvění. Jeho planoucí, vlažné oči, těsně vedle mé tváře s vášní zíraly na mne, na mou šíji, na prsa, jeho obě ruce ohmatávaly mou ruku v zápěstí, jeho otevřená ústa mluvila cosi, mluvila, že mne miluje, že jsem pro něho vším, jeho ústa se blížila ke mně a ruce vždy silněji tiskly mé ruce a pálily mě. Oheň proběhl mými žilami, v očích se zatmělo, já se chvěla a slova, jimiž jsem ho chtěla zarazit, uvázla mi v hrdle. Pojednou jsem ucítila polibek na své tváři, a všecka se třesouc a stydnouc, stanula jsem a hleděla na něho. Nemajíc síly ani promluviti, ani sebou pohnouti, trnula jsem hrůzou, ale zároveň přála si čehosi. Vše to potrvalo jeden okamžik. Ale okamžik ten byl hrozný! Shlédla jsem ho celého v tom okamžiku. Jak pochopitelnou mi byla nyní jeho tvář, to tvrdé a nízké čelo pod slaměným kloboukem, podobné čelu mého muže, ten krásný, přímý nos s rozšířenými nozdrami, ty dlouhé ostře zkroucené kníry a vousy, ty hladce vyholené tváře a zardělá šíje! Já jej nenáviděla a bála se ho, byl mi tak cizí; ale v této chvíli tak silně ozývalo se ve mně pohnutí a vášeň toho nenáviděného, cizího člověka!

Jak nepřemožitelně se mi chtělo oddat se polibkům toho hrubého, krásného rtu, objetí těch bílých rukou s jemnými žilami a prsteny na prstech! Jak mne to táhlo, vrhnouti se střemhlav do propasti náhle přede mnou se otvírající, do zapovězených rozkoší...

„Jsem tak nešťastna," myslila jsem si, „nechť nahrne se ještě více neštěstí na moji hlavu."

On objal mne jednou rukou a naklonil se k mé tváři. „Nechť nakupí se ještě více hříchů a hanby na moji hlavu," pravila jsem znovu k sobě.

„Je vous aime," zašeptal on hlasem, jenž byl tak podobný hlasu mého muže. Vzpomněla jsem na svého muže a na své dítě jako na drahá stvoření, která žila před dávným časem a s nimiž je pro mne všecko skončeno. Ale náhle, v tu chvíli, na záhybu cesty bylo slyšeti hlas L. M., volající mne. Já se vzpamatovala, vytrhla svou ruku a nehledíc na něho, skoro jsem běžela za L. M. Sedly jsme do kočáru, a tu teprve jsem na něho pohledla. On sňal klobouk a ptal se cosi s úsměvem. Netušil, jaké nevýslovné opovržení jsem k němu cítila v tom okamžení.

Život můj se mi teď jevil tak nešťastným, budoucnost tak beznadějnou, minulost tak černou! L. M. mluvila se mnou, ale já nerozuměla jejím slovům. Mně se zdálo, že mluví se mnou jen z lítosti, aby ukryla opovržení, jaké v ní vzbuzuji. V každém slově, v každém pohledu zdálo se mi, že cítím to opovržení a urážlivou lítost. Polibek studem pálil mne na tváři, a myšlenka na muže a dítě byla mi nesnesitelna. Když jsem zůstala sama ve své komnatě, doufala jsem, že promyslím náležitě svůj stav, ale bylo mi úzko o samotě. Nedopila jsem čaj, který mi podali, a sama nevědouc proč, s horečnatým chvatem, hned jsem se chystala k večernímu vlaku do Heidelbergu k muži. Když jsme s panskou vsedly do prázdného vagónu, vlak se hnul a svěží vzduch z okna mne ovanul, začala jsem přicházeti k sobě a jasněji představovati si celou svoji minulost i budoucnost. Celý můj život v manželství, od toho dne, kdy jsme se přestěhovali do Petrohradu, objevil se mi pojednou v novém světle a výčitkou tížil mi svědomí. Ponejprve jsem si živě vzpomněla na první dobu našeho života na venkově, na naše plány, ponejprve jsem si předložila otázku: Jaké byly jeho radosti po celý ten čas? A cítila jsem se vinnou před ním. Ale proč mne nezastavil, proč se přetvářel přede mnou, proč se vyhýbal objasněním, proč mne urazil? tázala jsem se v duchu. Proč nepoužil moci své lásky nade mnou? Nebo mne nemiloval? Ale nechať byl vinen jakkoli, hle! políbení cizího muže bylo zde na mé tváři a já je cítila. Čím blíže a blíže jsem přijížděla k Heidelbergu, tím jasněji jsem si představovala muže a tím strašnějším jevilo se mi nastávající shledání. Vše, vše mu řeknu, vše vypláču slzami pokání, — myslila jsem si — a on mi odpustí. Ale nevěděla jsem sama, jaké „vše" mu řeknu, a sama nevěřila, že mi odpustí.

Ale jakmile jsem vešla do komnaty k muži a spatřila jeho pokojnou, ač udivenou tvář, pocítila jsem, že nemám, co bych mu pověděla, k čemu se přiznala a v čem za odpuštění prosila. Nevyřknutá žalost a pokání musely zůstati ve mně.

„Jak ti to napadlo?“ přivítal mne. „Chtěl jsem zítra jeti k tobě.“ Ale pohleděv blíže na mou tvář, jaksi se ulekl. „Co je s tebou, co jest ti?“ ptal se.

„Nic,“ odpověděla jsem, sotva zadržujíc slzy. „Přijela jsem na dobro. Pojeďme již zítra domů do Ruska.“

On dosti dlouho mlčky a pozorně na mne pohlížel.

„Nu pověz přece, co se ti stalo?“ řekl.

Já mimovolně se zarděla a sklopila oči. V jeho očích probleskl hněv. Ulekla jsem se myšlenek, které se mohly v něm vzbudit, a se sílou přetvářky, jaké jsem se sama do sebe nenadála, pravila jsem:

„Nic se nestalo; bylo mi prostě nudno a teskno bez tebe, a mnoho jsem přemýšlela o našem životě a o tobě. Již tak dávno jsem vinna před tebou. Proč jezdíš se mnou tam, kam se tobě nechce? Dávno již jsem vinna před tebou,“ opakovala jsem, a opět mi slzy vytryskly z očí. „Pojedeme na venek a navždy.“

„Ach! má drahá, zanech pohnutlivých výstupů,“ řekl muž chladně. „Že chceš na venek, to je překrásné, poněvadž máme málo peněz; a že navždy, to je blouznění. Vím, že to nevydržíš. Raději se napij tuto čaje!“ zakončil svou řeč vstávaje, aby zazvonil na sluhu.

Přišlo mi na mysl vše, co si mohl myslet o mně, a byla jsem uražena těmi strašnými myšlenkami, kteréž jsem mu přičítala, přistihnuvši jeho pohled s nedůvěrou a jakoby v zahanbení na mne upřený.

Ne, nechce a nemůže mi porozumět!

Řekla jsem, že se půjdu podívat na dítě, a odešla od něho. Přála jsem si být o samotě a plakat, plakat, plakat . . .

IV.

Dávno netopený, pustý Nikolský dům znova oživl, ale neožilo to, co dříve žilo v něm.

Matinky již nebylo a my byli sami dva spolu. A teď nám samota nejen nebyla potřebnou, ale tísnila nás. Zima prošla tím hůře pro mne, že jsem byla nemocna a zotavila se teprve po porodu druhého svého syna. Styky naše s mužem byly i nadále chladně přátelské, jako v době našeho městského života, ale na venku každé prkno podlahy, každá stěna, divan, připomínaly mi, čím pro mne muž býval a co jsem ztratila. Jakoby neodpuštěná urážka byla mezi námi, jakoby mne trestal za něco a při tom se tvářil, že toho nepozoruje. Prosit za odpuštění nebylo zač, prosit za milost, nebylo proč: trestal mne jen tím, že mi sebe, svou duši zcela nedával jako dříve; ale nedával jí vůbec nikomu a ničemu, jakoby více žádné neměl.

Někdy mi napadlo, že se jen tváří takovým, aby mne mučil, že je v něm ještě živý onen cit, a já hleděla jej povzbuditi. Ale on činil pokaždé, jakoby se vyhýbal upřímnosti, jakoby mne podezříval v přetvářce a bál se vší citelnosti jako věci směšné. Pohled i tón jeho pravily: vše vím, vše vím, není o čem mluvit, vím vše, co chceš říci. Vím i to, že řekneš jedno a uděláš druhé. S počátku mne urážel ten jeho strach před upřímností, ale potom jsem přivykla myšlence, že to

není neupřímnost, ale že necítí prostě potřebu být upřímným. Nebyla bych nyní přenesla přese rty, abych mu náhle řekla, že ho miluji, nebyla bych se odhodlala poprositi jej, aby se mnou pročetl modlitby, aneb jej vyzvati, aby poslechl, jak hraji. Mezi námi zavládly již známé zákony slušnosti. My žili každý pro sebe. On se svým zaměstnáním, v němž bráti podílu mně nebylo třeba a po chuti, já pak se svojí zahálčivostí, kteráž neurážela a nezarmucovala ho jako dříve. Děti ještě byly malé a nemohly nás pojiti.

Ale přišlo jaro. Káťa se Sóňou přijely na léto do vsi, počal se přestavovat náš Nikolský dům a my přijeli do Pokrovského. Byl to týž starý Pokrovský dům se svojí terasou, se skládacím stolem a pianem ve světlém sálu, i s mojí bývalou komnatou s bílými záclonami a s mým jakoby zapomenutým dívčím blouzněním. V té komnatě byly dvě postele, jedna bývalá moje, ve které jsem k večeru křížem znamenala povalujícího se tlusťoučkého Kokošu, a druhá malinká, ve které z plének vyhlédala tvářička Váňi. Když jsem ji poznamenala křížkem, často jsem se zastavila ve prostředku tiché komnaty a pojednou ze všech uhlů, ze všech stěn a záclon pozvedla se stará zapomenutá vidění mládí. Staré hlasy počínaly pěti dívčí písně. A kdeže jsou ta vidění, kde jsou ty milé sladké písně? Uskutečnilo se vše, čeho jsem se jen nadíti mohla. Nejasně splývající blouznění stalo se skutečností, ale skutečnost se stala těžkým, trudným a bezradostným životem. A vše je totéž: týž sad je viděti z okna, tutéž prostoru, tutéž cestičku, tutéž lavičku, tam nad roklí tytéž slavičí písně zvučí od potoka, tytéž bezy jsou v plném květu a týž měsíc stojí nad domem; ale vše tak strašně, tak nemožně se změnilo!

Jak chladné je vše to, co mohlo býti tak drahým a blízkým! Stejně, jako bývalo dříve, sedíme s Kaťou ve přijímacím pokoji tiše hovoříce, a hovoříme o něm. Ale Káťa zvráskovatěla, sežloutla, oči její nezáří radostí a nadějí, nýbrž vyjadřují soucitný zármutek a lítost. Nejsme nad ním v nadšení, jako jsme bývaly, nýbrž posuzujeme ho, nedivíme se, proč a zač jsme tak šťastny, nechceme jako za starých dob celému světu vyprávět, co myslíme; šeptáme si jako spiklenci a stokráte se ptáme jedna druhé, proč se vše tak smutně proměnilo? A on je vždy týž, jen hlubší jsou vrásky mezi obočím, více šedých vlasů na jeho spáncích, ale hluboký pozorný jeho pohled jakoby stále byl pro mne zastřen oblakem. I já jsem tatáž, ale není ve mně ani lásky ani touhy po lásce. Necítím potřebu pracovati, nejsem sama sebou spokojena jako dříve. A tak dalekým a nemožným se mi zdá bývalé náboženské nadšení, bývalá láska k němu, bývalá plnost života! Nyní bych neporozuměla tomu, co se mi dříve zdálo tak jasným a spravedlivým: štěstí žíti pro druhého. K čemu pro druhého, když se mi nechce žíti ani pro sebe?

I hudby, od té chvíle, co jsem se přestěhovala do Petrohradu, zanechala jsem úplně, ale nyní staré piano, staré noty znova mne poutaly.

Jednou mi nebylo dobře, zůstala jsem sama doma: Káťa a Sóňa jely s ním do Nikolského podívat se na novou stavbu. Čajový stůl byl prostřen; já sešla dolů a čekajíc, usedla jsem k pianu.

Otevřela jsem sonatu quasi una fantasia a začala ji hrát. Nebylo nikoho vidět ani slyšet, okna byla otevřena do sadu, a známé, bolně velkolepé zvuky rozléhaly se po komnatě. Končila jsem první část a zcela nevědomky, po starém zvyku, ohlédla se v onen kout, v němž on sedával naslouchaje mé hře. Ale jeho tam nebylo; židle dávno netknutá stála ve svém koutě; v okně bylo vidět keř bezu na světlém západě slunce a svěžest večerní se vlévala otevřenými okny. Opřela jsem lokte o piano, oběma rukama zakryla tvář a zamyslila se. Dlouho jsem tak seděla, s bolem vzpomínajíc na minulost, která se více nevrátí a s bázní přemýšlejíc o budoucnosti. Ale přede mnou jakoby již ničeho více nebylo, jakobych již ničeho sobě nepřála a v nic více nedoufala.

Což jsem s životem již hotova! pomyslila jsem a s leknutím pozvedla hlavu; abych zapomněla a nemyslela, začala jsem opět hrát a opět totéž andante. Bože můj! pomyslila jsem si, odpusť mi, jestli jsem se provinila, buď mi vrať vše, co bylo překrásného v duši, aneb mi vnukni co činit? jak nyní žít? Hřmot koles zazněl na trávě i před podjezdem a na terase zavzněly opatrné, známé kroky. Ale již se neozval dřívější cit při zvuku těch známých kroků. Když jsem skončila, zaslechla jsem kroky za sebou a ruka spočinula na mém rameni.

„Jak dovedně jsi zahrála tu sonatu," řekl muž.

Já mlčela.

„Tys nepila čaj?"

Já záporně pohnula hlavou a neohlédla se po něm, abych neprozradila známky pohnutí, pozůstavší na mé tváři.

„Ony přijdou hned, kůň byl divoký a proto sešly pěšky s velké cesty," pravil muž.

„Počkáme na ně," řekla jsem a vyšla na terasu, doufajíc, že půjde za mnou; ale on se ptal po dětech a šel k nim. Opět jeho přítomnost, jeho prostý dobrý hlas ve mně zapudily myšlenku, že je cosi pro mne ztraceno. Čeho si ještě přát? Je dobrý, mírný, je hodný muž, hodný otec a sama nevím, co mi ještě chybí.

Vyšla jsem na balkon a sedla pod plátno terasy na tutéž lavičku, na které jsem seděla v den našeho objasnění. Již slunce zašlo, počínalo se smrákat, a jarní, jemný oblak visel nad domem i sadem, jen skrze stromy bylo vidět čistý kraj nebe, s hasnoucí září a právě vysvitlou večerní hvězdičkou. Nade vším se vznášel stín lehkého oblaku a vše očekávalo tichý jarní déšť. Vítr utichl, ani list, ani jedna travička se nepohnula, vůně bezu a střemchy se rozprostírala sadem a po terase, chvílemi sílíc neb slábnouc, takže se ti chtělo zakrýt oči a ničeho nevidět, neslyšet, necítit, kromě té sladké vůně. Jiřinky a růžové keře, ještě beze květu, nehybně se pnuly na svém černém, okopaném záhonku, po svých bílých ohlazených hůlkách; žabičky ze všech sil společně a pronikavě vřískaly z rokle, v poslední chvíli před deštěm, který je zahání do vody. Jedině jakýsi tenký nepřetržitý vodní zvuk vynikal nad tím křikem. Slavíci jeden druhému v přestávkách se ozývali a bylo slyšet, jak nepokojně přelétali s místa na místo. I toho jara opět jeden slavík se pokoušel usadit se v keři pod oknem, a vyšedši slyšela jsem, jak přelétl za aleji a odtud zatloukl jednou a stichl, též jakoby v očekávání.

Nadarmo jsem sebe pokojila i toužila i litovala čehosi.

Muž se vrátil s hora a usedl vedle mne.

„Zdá se, že naši zmoknou," řekl.

„Ano," pravila jsem a my oba dlouho mlčeli.

A mrak, bez větru, vždy níže a níže se spouštěl, vůkol bylo vše tišší a tišší, vonnější a nehybnější a pojednou kapka upadla a na pohled vyskočila na plachtovém návěsu terasy, druhá se rozbila na štěrku cestičky, jiná na lopuše zapleskla a spustil se hrubozrný, svěží, sesilující se déšť. Slavíci i žabičky zcela ztichly, jen tenký vodní zvuk, ač se zdál v dešti vzdálenějším, bylo slyšet, a jakýsi ptáček, jenž se byl bezpochyby skryl v suchých listech, nedaleko od terasy, stejnoměrně vydával své jednotvárné zvuky. Muž vstal a chtěl odejít.

„Kam jdeš?" ptala jsem se, zadržujíc ho. „Zde je tak hezky."

„Je třeba poslat deštník a přezůvky," odvětil.

„Není třeba, přejde to hned."

On souhlasil i zůstali jsme spolu u zábradlí terasy. Já se opřela o skluzký mokrý trám a vyšinula hlavu ven. Svěží déšť nestejně kropil mé vlasy a šíji. Mráček světlel a řídnul a rozplýval se nad námi, stejnoměrný zvuk deště vyměnil se řídkými kapkami, padajícími s vrchu i s listí. Opět dole zakřičely žáby, opět slavíci zatřepali křídly a z mokrých keřů se počali ozývat tu s té, tu s druhé strany. Vše rozjasnilo se před námi.

„Jak je krásně!" promluvil on, přisedaje k zábradlí a rukou mne hladě po mokrých vlasech.

Ta prostá laskavost účinkovala na mne jako výčitka; bylo mi do pláče. —

„A čeho je dále třeba člověku?" pokračoval. „Jsem nyní tak spokojen, že ničeho nepotřebuji, jsem úplně šťasten!"

Ne tak mluvil jsi ke mně kdysi o svém štěstí! — pomyslila jsem si. — Nechť bylo sebe větším, přece jsi říkal, že se ti stále ještě chce něčeho. A teď jsi klidný a spokojený, kdežto mou duši tíží cos jako nesdělené pokání a nevyplakané slzy.

„I mně je dobře," řekla jsem; „ale bol mne jímá, vidím-li, že je vše přede mnou tak krásné. Ve mně je vše tak v neladu, prázdno, neukojeno, — a zde je tak překrásně a pokojně. Nepojí se i u tebe jakýsi stesk k požitku přírody, jakoby se ti chtělo čehosi minulého?"

On sňal ruku s mé hlavy a chvíli mlčel.

„Ano, dříve i se mnou tak bývalo, obzvláště z jara," řekl jako by vzpomínaje. „I já proseděl noci touže a doufaje, a krásné noci!... Ale tehdy bylo vše přede mnou a teď je vše za mnou; teď dosti mám na tom, co je, a je mi výborně," dokončil s nedbalostí tak přesvědčivou, že jakkoli bolno mi bylo slyšeti ta slova, nemohla jsem než uvěřiti, že mluví pravdu.

„A ničeho si nežádáš?" ptala jsem se.

„Ničeho nemožného," odvětil on, uhádnuv můj cit. — „Vždyť si máčíš hlavu," přidal, lichotě mi jako dítěti a ještě jednou hladě rukou mé vlasy; „— ty závidíš listům i trávě, že je máčí déšť, chtěla bys být i travou i listy i deštěm. A já se jen těším z nich, jako ze všeho na světě, co je krásné, mladé a šťastné."

„A nelituješ ničeho minulého?“ ptala jsem se dále, cítíc, že mi je u srdce tíže a tíže.

On se zamyslil a opět se zamlčel. Viděla jsem, že chce odpovědět zcela upřímně.

„Ne!“ odpověděl krátce.

„To není pravda! není pravda!“ promluvila jsem, obracejíc se k němu a hledíc mu do očí. „Že nelituješ minulosti?“

„Ne,“ opakoval on ještě jednou; „jsem za ni vděčen, ale nelituji minulosti.“

„Ale nepřál bys sobě, aby se vrátila?“ řekla jsem.

On se odvrátil a jal se pohlížet do sadu.

„Nepřeji si, jako si nepřeji, aby mně vyrostla křídla,“ řekl. „Nemožno!“

„A nechtěl bys napravit věci minulé? Nečiníš výčitek sobě nebo mně?“

„Nikdy! Vše bylo k dobru.“

„Poslyš!“ řekla jsem, dotýkajíc se jeho ruky, aby se ohledl na mne. „Poslyš, proč jsi mně nikdy neřekl, že chceš, abych žila právě tak, jako ty jsi chtěl, proč jsi mi nechával vůli, které jsem neuměla užívat, proč jsi mne přestal učit? Kdybys byl chtěl, kdybys mne jinak byl vedl, ničeho, ničeho by nebylo,“ řekla jsem hlasem, v němž silněji a silněji se jevila chladná mrzutost a výčitka místo dřívější lásky.

„Čeho by nebylo?“ řekl on udiveně, obraceje se ke mně; „vždyť i tak ničeho není. Vše je dobře. Velmi dobře,“ dodal usmívaje se.

Což nerozumí, anebo ještě hůře, nechce rozumět? pomyslila jsem si a v oči mně vstoupily slzy.

„Nebylo by toho, že nejsouc ničím vinna před tebou, jsem potrestána tvou lhostejností, ba i tvým opovržením,“ vyrazila jsem ze sebe. „Nebylo by toho, že beze vší mé viny pojednou jsi odňal ode mne vše, co mi bylo drahým.“

„Jakže, má duše!“ řekl muž, jakoby nerozuměl tomu, co povídám.

„Ne, nech mne domluvit . . . Tys mi odejmul důvěru, lásku, ba i úctu; neboť po tom, co bylo dříve, nevěřím, že mne nyní miluješ. Ne, musím ti najednou vše vypovědět, co mne tak dávno mučí,“ opět jsem ho přerušila. „Což jsem snad vinna, že nyní, kdy sama jsem porozuměla, čeho je třeba, kdy skoro rok se snažím, abych se vrátila k tobě, ty mne odpuzuješ, jako bys nerozuměl, co chci, a vždy tak, že ti není možno ničeho vyčítat a že jenom já sama zůstávám vinnou a nešťastnou! Ano, ty mne chceš opět zahnat do toho života, který mohl spůsobit mé i tvé neštěstí.“

„A čím jsem ti to projevil?“ ptal se on s upřímným úžasem.

„Nepravil jsi ještě včera a nepovídáš stále, že zde nevydržím, že máme opět na zimu jet do Petrohradu, jejž nenávidím,“ pokračovala jsem. „Místo, abys mne podporoval, vyhýbáš se každé sdílnosti, každému upřímnému, něžnému slovu se mnou. A potom, až zcela poklesnu, budeš mi to vyčítat, radovat se nad mým pádem.“

„Zadrž, zadrž!“ řekl on přísně a chladně; „to není dobré, co nyní povídáš. To jen dokazuje, že jsi ke mně nepříznivě naladěna, že mě ne —“

„Že tě nemiluji? mluv! mluv!“ dořekla jsem a slzy vytryskly mi z očí. Usedla jsem na lavičku a zakryla si šátkem tvář.

Hle, jak mi porozuměl! — myslela jsem, hledíc zadržeti vzlykot, který mne dusil. — Skončena, skončena je naše dřívější láska! mluvil jakýs hlas v mém srdci.

On nešel ke mně a netěšil mne. Byl uražen tím, co jsem řekla. Hlas jeho byl pokojný a suchý.

„Nevím, z čeho mne viníš,“ začal, „jestli z toho, že má láska není již taková, jakou jsem tě miloval dříve . . .“

„Miloval!“ promluvila jsem do šátku a horké slzy ještě hojněji do něho stékaly.

„— tož je tím vinen čas a my sami. Každý čas má svou lásku . . .“ Zamlčel se. — „A mám-li ti říci celou pravdu, když sobě již přeješ, abych byl upřímným: Jako v tom roce, kdy jsem tě seznal, trávil jsem noci beze sna, mysle na tebe, a sám jsem živil svou lásku a láska ta rostla v mém srdci, tak rovněž v Petrohradě a za hranicí nespal jsem hrozné noci a lámal, ničil tu lásku, kteráž mne mučila. Nezničil jsem ji, ale zničil jen to, co mne mučilo, upokojil jsem se a přece miluji, ale miluji jinou láskou.“

„Ano, ty to nazýváš láskou a jest to mukou,“ promluvila jsem. „Proč jsi mi dovolil žíti ve světě, jest-li se ti zdál tak škodlivým, že jsi mne proto přestal milovat?“

„Ne svět, má drahá,“ řekl on.

„Proč jsi neužil své vlády,“ pokračovala jsem, „nespoutal, nebil mne? Bylo by mi teď lépe, nežli ztratit vše, co bylo mým štěstím, mně by bylo dobře a nemusila bych se hanbit.“

Opět jsem zavzlykala a zakryla tvář.

V tu chvíli Káťa se Sóňou, veselé a mokré, hlučně hovoříce a smějíce se, vešly na terasu, ale spatřivše nás, utichly a hned vyšly.

My dlouho mlčeli, když ony odešly; já vyplakala své slzy a bylo mi lehčeji. Pohledla jsem na něho.

On opřel hlavu o ruku a chtěl něco říci v odpověď na můj pohled, ale jen těžce vzdychnul a opět hlavu opřel. Šla jsem k němu a odtáhla jeho ruku. Pohled jeho zádumčivě obrátil se ke mně.

„Ano,“ řekl, jakoby pokračoval ve svých myšlenkách. „Všem nám a zvláště vám ženštinám je třeba, abychom sami se vrátili ku pravému žití; jinému věřit nelze. Ty jsi tehdáž ještě daleko neprožila ten rozkošný, milý nesmysl života, z něhož jsem se s počátku v tobě těšil; nechal jsem tě, abys jej prožila, a cítil, že nemám práva stěsňovati tebe, ač pro mne samého byl již dávno ten čas minul.“

„Proč jsi se mnou prožíval a nechal mne prožívati toho nesmyslu, jestli mne miluješ?“ řekla jsem.

„Proto, že kdybys i byla chtěla, přece nemohla jsi mně uvěřit; musela jsi to seznat sama a seznala jsi . . .“

„Tys rozvažoval, příliš rozvažoval,“ řekla jsem. „Tys málo miloval.“

My opět pomlčeli.

„To jest kruté, co jsi právě řekla; ale je to pravda,“ pravil muž najednou, pozvedaje se a začínaje chodit po terase; „ano, je to pravda.

Já byl vinen!“ přidal, zastavuje se přede mnou. „Buď jsem si vůbec neměl dovolit milovati tebe, anebo jsem měl milovati prostěji — ano.“

„Zapomeňme na vše,“ řekla jsem nesměle.

„Ne, co prošlo, to se již nevrátí, nikdy to nevrátíš,“ a hlas jeho změkl, když to pronášel.

„Vše se již vrátilo,“ řekla jsem kladouc mu ruku na rameno.

On stáhl mou ruku a stiskl ji.

„Ne, nemluvil jsem pravdu, že nelituji minulého, ne, lituji minulosti pláču nad tou prošlou láskou, které již není a nemůže být. Kdo tím vinen? nevím. Zůstala láska, ale ne táž, zůstalo její místo, ale ona celá je bolestí vypálena, není v ní více síly, šťávy — zůstaly vzpomínky a vděčnost — ale . . .“

„Nemluv tak,“ přetrhla jsem jeho řeč. „Nechť je opět vše jako dříve bývalo . . . Viď, že to může být? ano?“ ptala jsem se, hledíc mu v oči. Ale oči jeho byly jasny, pokojny a nedívaly se na mne z hluboka.

V tu chvíli, kdy jsem mluvila, již jsem cítila, že to, čeho jsem si přála a oč jsem ho prosila, je nemožné.

On se usmál pokojným, mírným a jak se mi zdálo starým úsměvem.

„Jak jsi ještě mladá, a jak já jsem stár!“ řekl. „Ve mně již není toho, co hledáš, k čemu sebe klamat?“ dodal, dále se usmívaje.

Já mlčky stála vedle něho, ale v duši mé bylo klidněji.

„Nebudeme se snažit život opakovat,“ pokračoval, „nebudeme lhát sami před sebou. A že není již více bývalých nepokojů a pohnutí, sláva Bohu! Nemám čeho hledat a proč se rozčilovat. My již nalezli a na naši účasť vyměřeno bylo dosti štěstí. Teď se musíme starat a připravovat cestu — hle, komu,“ řekl, ukazuje na kojnou, jež s Váňou přišla a zůstala stát u dveří terasy. „Tak, můj milý druhu,“ končil, kloně k sobě moji hlavu a celuje ji. Ne již milovník, ale starý přítel mne líbal.

A ze sadu vždy silněji a sladčeji vanula vonná svěžest noční, vždy slavnějšími se stávaly zvuky i tišina a na nebi hustěji zasvitaly hvězdy. Já pohledla na něho a bylo mi najednou lehko v duši; jakoby mi byl odňat ten nemocný mravní nerv, který mi dosud působil bolest. Pojednou jsem jasně a klidně pochopila, že cit oné doby na vždy přešel, jako ten čas sám, a že navrátit jej netoliko jest nemožno, ale bylo by i nevhodno a trapno. Ba, vskutku, zdaž byl tak krásným onen čas, jenž se mi zdál tak šťastným? — A tak dávno, dávno již tomu bylo!

„Ale je čas píti čaj!“ řekl muž a my společně šli do přijímacího pokoje. Ve dveřích jsem opět potkala kojnou s Váňou. Vzala jsem dítě na ruku, zakryla jeho holé červené nožičky, přitiskla je k sobě a sotva se ho dotýkajíc ústy, políbila je. Ono, jako ve snu, zahýbalo ručinkou a roztaženými scvrklými prstíčky a otevřelo kalná očička, jakoby něco hledalo, neb se rozpomínalo; pojednou se ta očka zastavila na mně, jiskra myšlenky v nich zableskla, tlustá, špulící se hubička stáhla se k úsměvu. „Můj, můj, můj!“ pomyslila jsem si, cítíc blahostné vzpružení ve všech údech a tisknouc dítě ke hrudi, při čemž s namaháním jsem se zdržovala, abych mu nespůsobila bolest. A začala jsem líbati jeho chladné nožičky, tělíčko, ruce a hlavičku sotva vlasem porostlou.

Muž přistoupil ke mně; já rychle přikryla tvář dítěte a znovu ji odkryla.

„Ivane Sergejiči!“ promluvil můj muž, prstem se ho dotýkaje pod bradičkou. Ale já opět rychle zakryla Ivana Sergejiče. Nikdo vyjma mne neměl se dlouho na něho dívat. Pohledla jsem na muže: oči jeho se smály, hledíce v mé, a mně poprvé po dlouhém čase bylo veselo a radostno pohlížeti do nich.

Tím dnem se skončil můj román s mužem, starý cit se stal drahou, nenavratitelnou vzpomínkou a nový cit lásky k dětem a k otci mých dětí položil základ druhého, ale zcela jinak šťastného života, kterýž jsem dosud neprožila ve přítomné chvíli . . .

Národní ornament moravský.

Napsala **Fr. Stránecká.**

(Dokončení.)

většování nejprimitivnější spatřujeme na mnoze u květů slunečkovitých, totiž zcela okrouhlých, které však co do různosti a rozmanitosti cestičkám nejen na roveň se staví, nýbrž je snad i převyšují, neboť kromě nesčíslných částic ornamentu geometrického, kterého se k vytváření jich užívá, zdobí lid náš tu prostředky jejich, tu okraje ještě „hrachůvkami“, totiž mřížkami v okrouhlém prostoru s neobyčejnou umělostí, ba se skutečným mistrovstvím provedenými. Místem nazývá je lid i „pavučinkami“ a to po právu, neboť jemností pavučinkám se rovnají, a obyčejně vzorkem z prostředu vlákny překřižované okrouhlé dirky k okraji rozvíjejí. Až k víře nepodobno, co v květech slunečkových zoubků přiostřených, okrouhlých i vlnitých, co přímek, vlnic, šikmic, koleček, trojhránků, čtverečků a co teprve roztodivných stehů soustředěno. Květy slunečkové, týmž spůsobem zvětšované, nacházejí se také na širokém pasu z červené kůže drobnými mosaznými hřebíčky vtepané v krajinském museu v Celovci; je to předmět k starému národnímu kroji krajinskému náležitý, a nejeví pouze tuto jedinou podobnost s naším moravským ornamentem, neboť shledáváme na něm i tulipánky, zátočnice, jakož i čtverce podlouhlé v témž sestavení, jaké u nás jest obvyklé.

K tulipánu přibírá se obyčejně více součástek ornamentních, neboť tento květ s lodyhou neohebnou a listem tyčitým obrovnávání nějakého nejvíce potřebuje.

Vídáme tedy na slunečkách, malovaných po námitce stavení, pouze kalíšky tulipánků seřaděné v kruh, a kdekoli možno opatřeny jsou kalíšky tyto různými lístky jiných rostlin, nebo se lístky nahražují všude

přítulnou zátočnicí. Přes to však tulipán veliké oblibě se těší po všem kraji. —

Jelikož hřebíček či karafiát, květ bodláčí i chrpa, v obrysech jednoduchých nakresleny, skoro stejný tvar vykazují, mnohdy i lid náš tento trojí druh rozličných květů v jedno zaměňuje, což na hladkém neb šupinatém kalíšku seznati možno oproti květným lístkům rozděleným a zoubkovitým, a zase zjeřabatěným v plochu nerozdílnou. Na mnoze však překvapeni býváme věrností napodobení všech tří druhů zvlášť, až do nejmenších podrobností. Barvou náležitou sotva bychom je rozeznali, neb po většině spatřujeme je vyšité na bílém plátně hrubším, a tu se obyčejně vyšívá bílou, modrou neb červenou přízí nebo černým hedvábem.

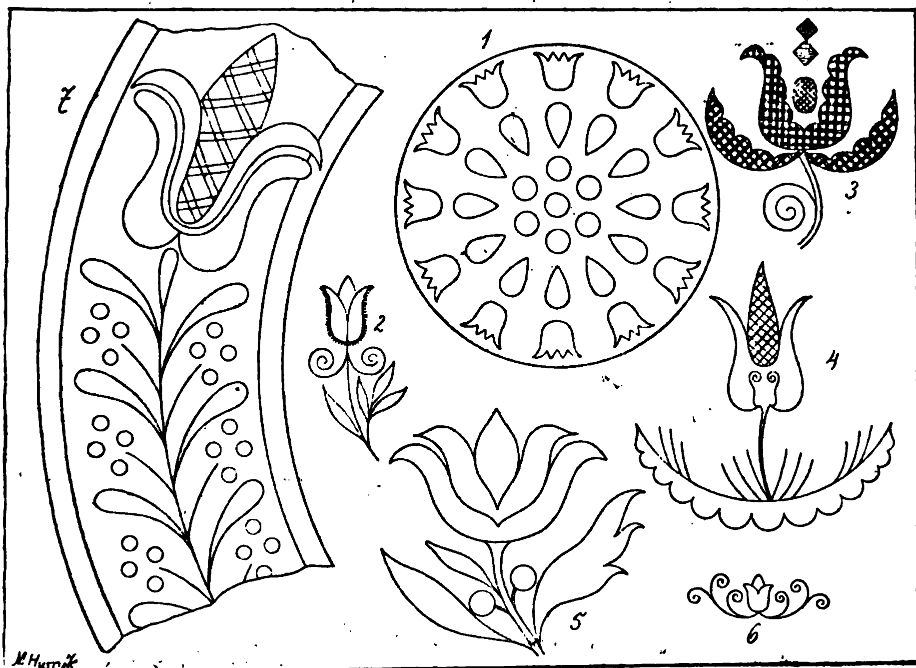
Na jemném vyšívání valašském bíle jsou vyšity, na síťkování starém i barevným hedvábem. Vetkané v ubrusy právě tak věrně provedeny bývají jako mnohdy na vyšívání. Odchylnější co do formy spatřujeme je u Jihoslovanů a to snad proto, že po většině křížovým stehem tam se vyšívají, což obrysy hranatějšími činí.

Na měšťanském kroji ze starších dob nádherně se vyjímají hřebíčky „na plno" tu lesklým hedbávem, tu stříbrem, tu zlatem vyšité. Byl-li zlatý čepec jimi vyšit, vždy jej vroubily ještě krajky, taktéž ze zlacených vláken shotovené, a to vždy onoho vzorku, jejž naši Slováci „na paprče" zovou. Podobá se ruce s roztaženými prsty.

V té samé podobě ražených prastarých peněz našlo se na Moravě, v Čechách i v Polsku již značné množství. Na starém čepci národního rázu, chovaném v Celoveckém museu, stejný vzorek jsem shledala, a vzorkem „na paprče" nejeden talířek, nejedna kubaňka se pyšní od Podluží až po Hrozenkov na uherském rozhraní.

Točinku či zátočnici spirální, kamkoliv oko padne, všude na Moravě spatřujeme. Jeť ona opravdu jako schválně utvořena pro vkusné scelování, doplnění a zlahodnění ornamentních výtvarů. Více neb méně stočena všude se hodí, nikde místa neujímá. Lid ji vplétá do každého druhu ornamentu; mezi geometrické součásti, k bylinným tvarům, a krášlí jí i ptáčata, jimž dopřáti chce zvláště úhledného vzezření. Ba, v okolí Strážnice vyšívají na ručníky celé chorovody mužských a ženských postav, jimž po dvou točinkách od sebe zatočených místo hlav vyšívají. Dle prastarých nálezů předhistorických z našich hradišť, „první toto znamení snažení uměleckého", od prvopočátku ustalováno zvláštní oblibou dávných předků našich, až po tuto dobu slávskou čeleď všech kmenů neopustilo; stopovati je můžeme a to v ornamentu i tam, kde dávno hlahol zvuků slovanských ustoupil zvukům cizím; můžeme se též naditi, že tato známka, na oko nepatrná, časem dosvědčí jasně, kudy se za šerých věků předkové naši brali, kde se usadili, kde se odnárodnili, neboť stejně s výmluvným znakem tímto kráčí mnoho jiných znamení, jako jsou: topická jmena, tvar nádob, střih roucha (kde ještě zbytky národních krojů se udržely), zvláštní spůsob okras nábytkových a t. d. Hradiska naše, nejen prastarým jmenem jednotným vyznačená, nýbrž na mnoze i stejnou polohou na ústí a oklikách našich řek a říček, chovají mezi ohradami svými zajisté ještě nemalé množství známek těchto, ač jich síla již ohromná za dří-

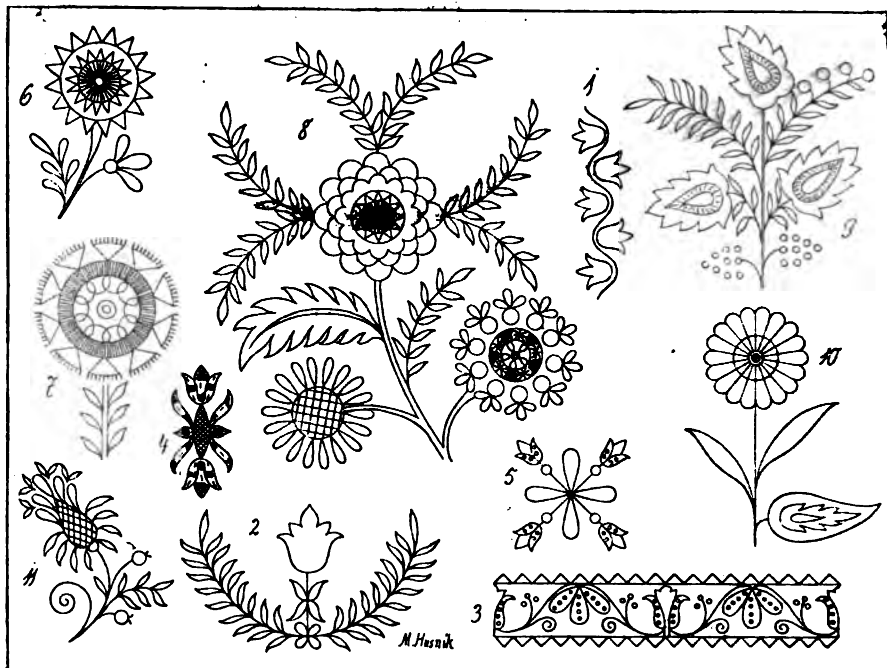
vějších dob padla v oběť čiré nevědomosti. — Kdybychom pouze to počítali, co vzácný pracovník na roli archeologie E. Vocel v „Pravěku země České“ uvádí jakožto „prodané mezi židy“ a to po cenách od 20—30 krejcarů stříbra za jednotlivé skupiny buď na hradiskách, buď na pohřebištích nalezené, mezi nimiž byly vzácné zbraně, šperky a nástroje, vše, jak se porovnáváním ornamentů denně pádněji zjišťuje, vlastnictví naše. — byla by bohatá sbírka starožitností v pražském museu ještě mnohem proslulejší. Co jediná Šárka vzácných věcí chovala, co moravská sluje „Býčí skála“ a co jich ještě lůno země moravské skrývá, jak poslední nálezy Nákelské a Slatenické dotvrzují!

Tulipán: 1. Slunečko z omítky domků v kraji brněnském. 2. Pestře vyšito na zástěře v okolí břeclavském. 3. Ze starého vyšívání moravského, bílou přízí vyšito. 4. Pestře malováno na džbánku toufarovém, s letopočtem 1802. 5. Na starožitném džbánu moravském pestře malováno. 6. Z pomlázky lanžhotské. 7. Ze starožitné misky moravské.

Spínadla, náramky a t. d., na místech uvedených nalezené, jsou jednoho původu, jednoho snažení uměleckého, jednoho provedení, jednoho ornamentu. A ornamentických druhů i výtvarů takových vyváženo již přehojně i z řečišť a pohřebišť na celém prostranství od Pontu Euxinu až po samý Balt. V ornamentice té prastaré točinka či zátočnice hlavní místo zaujímá, ať již zavitá úplně, nebo porozvitá v „slovanské S“, kteréhož ani němečtí učenci, jako Virchov a Lindenschmid nám neupírají. (Ostatních prastarých znaků v moravské ornamentice napořád od lidu

užívaných, jako jsou „sekáče“, „řecké hvězdy“, „kohoutky“, „drobné sekyrky“ atd. tuto neuvádím za příčinou, že pí. Vlasta Havelková podjala se jich vysvětlování v Časop. Olomouckého Muz. Nejkrásnější, přesně stylisované ozdoby z nich sestavují se až posud u všech slávských čeledí, což výstava vídeňská právě nejskvěleji dosvědčila.) Užíváno jí u všech Slovanů nejrozmanitějším spůsobem k okrasám z kovu zhotoveným, nalezáme ji napodobenu lesklým hedvábem ve vyšívání, nakreslenu, vrytu, ba i na nejobyčejnějších do šeda vypálených nádobách k domácí potřebě, jako jsou „čepák“, „latka“, „pernica“ na mléko, „džbán“, „buňárek“, „knbaňka“ na vodu, tupým nástrojem vleštěnu na tuhovaném povrchu nádob těchto. Ladné vzorky, srovnané

Tulipán (pokračování): 1. Ze „zadního čela“ vozu (z Jarohňovic). 2. Ze „zadního čela“ vozu z okolí zdouneckého. 3. Z pomlázky lanžhotské. 4. Spojka z pomlázky z okolí Slavkova. 5. Hvězda z pomlázky lanžhotské.

Květy slunečkovité a zvětšená poupata: 6. a 7. Z úvodnic kraje brněnského. 8. Z úvodnice nebo-li šaty. 9. Z úvodnice v okolí brněnském. 10. Bílé malování na modrém džbánečku toufarovém (z kraje brněnského). 11. Z úvodnic kraje brněnského.

z točinek samých neb ku částicím jiným připojených, vyskytují se všude v takové hojnosti, že směle vyřknouti můžeme, ona že ze všech jmenovaných hlavnějších součástí národního ornamentu moravského v nejčastější užívání vešla.

S drobnějšími ornamenty, jež rozličné nádoby na hradiskách našich nalezené okazují, srovnávají se zase ozdoby, jež hospodyně moravské v některých krajích ode dávných dob do čerstvého másla, k trhu nebo někomu darem uchystaného vtiskují. I tu překvapuje zručnost prostých necvičených žen v rychlém a jistém sestavování sterých vzorků, překvapuje pak zejmena v krajích, kde již národní kroj mizí neb docela již vyhynul a také líčení domů již přestalo, takže hospodyně rozličné ty hranky, přímky, vlnice geometrického ornamentu stále na očích nemají, jako na př. na Slovácku.

Zvláště v kraji jihlavském, částečně i brněnském vzorkování másla jest oblíbeno. Ba v mnohých krajích hospodyně čerstvé máslo ku pro-

Vzorek „na paprče“: 1—3. Z toufarů moravských. 4. Široký cestičkový okolek z „kubaňky“ od Uherského Ostroha, pestré malování. 5. Starožitné krajky ze zlatých i stříbrných vláken k čepcům.

Karafiát či hřebíček, chrpa a bodláčí květ: 6. Z valašského vyšívání. 7. Vetkáno v starodávný ubrus moravský. 8. Rýsováno na pomlázce z okolí Slavkova. 9. Vyšito červeno-modře na staré koutnici kraje jihlavského. 10. Zlatý čepec vyšívaný, starý kroj moravský. 11. Chrpa vetkaná ve starý ubrus (z Dobré Vody). 12. Na starožitné koutnici vyšito přízí červenou.

deji odvážené v geometrické tvary srovnávají, tak na Jihlavsku v rhombus, na Hodonsku ve válec přihrotěný na obou koncích, na Hradištsku v úplné trojhranné prisma atd.

Za nástroj ku provedení ornamentních ozdob na povrchu másla sloužívá držadlo lžic a špička nožů. Pozoruhodno zdá se mi, že v Koru-

tanech v okolí Celovce hospodyně také máslo v rhombus rovnají a podobně je krášlí jako u nás na Jihlavsku, jen že lžicí samou a nikoliv držadlem vzorky do másla vtiskují, což ozdobám větších rozměrů dodává. Na střepině nádoby hliněné, do šeda vypálené, kteráž při pátrán v kolových stavbách pod dozorem Dr. Ferd. rytíře Hochstettera v Korutanech (Keutschacher See) s některými jinými předměty roku 1864 byla nalezena a v museu celoveckém uložena, možno spatřiti vzorek stejného pořádku a týchž rozměrů. Náhoda-li to nebo ona divná shoda, jež se nám i v našem domově objevila?

Trojlistu jetelového nejvíce všímaly si staré hospodyně při pletení krajek, kdež dílem do vzorku býval uváděn, dílem k okraji ho používáno.

Zahynutím výtečného někdy krajkářství našeho trojlístek jetelí více do podruží postaven, však dosud ponecháno mu úhledné místo v drobnějším druhu cestičkového vyšívání a na podrobněji malovaných toufarech; také hleďmem v prkenných okenicích jest posud oblíben. —

Pravým opakem těsně seřaděných drobných lístečků, srdeček, točeniček a t. d. na cestičkách, jeví se nám vzorky k „polívání" spůsobilé, jež neméně u našeho lidu jsou oblíbeny. Bývají to vzorky, jimiž i za značného skřižování a proplítání se počáteční linie nepřetržitě probíhá až ku konci. Mimochodem podotýkám, že s týmiž vzorky setkáváme se na př. také na malbách pompejanských.

Že přehled znamenitý, dobré roztřídění, vkus i lehká ruka žádoucími jsou ku provedení kromě neskrovného nadání, o tom každý na první pohled se přesvědčí.

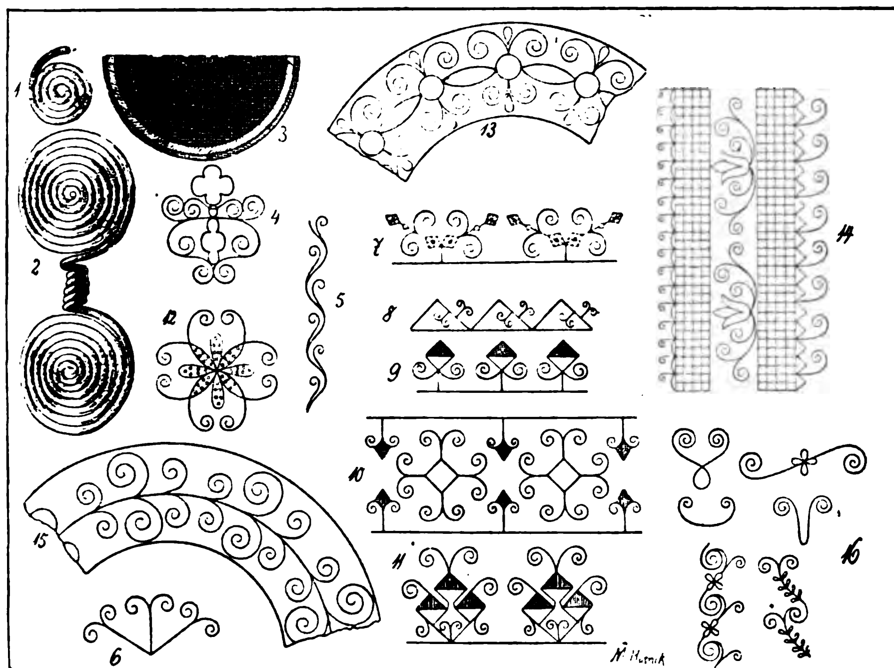
S nemalým jest nám podivením, když spatřujeme malé dívky slovácké bez všelikého návodu před našimi zraky vykouzlovati formy, křížení a okrouhlice, za jichž provedení mnohý cvičený kreslíř styděti by se nemusel.

A jakým prostým spůsobem a ještě prostší pomůckou se tak někdy děje! Představte si malé bosé děvčátko slovácké bystrých sivých oček, kterak pilně sleduje každý pohyb hocha as desítiletého, který stojí před špalkem, na němž se dříví štípává. Starý hrneček s uraženým uchem stojí na špalku; hošík opřel do něho nebozez s dřevěnou rukojetí a nyní pozorně a opatrně kamenem naň poklepává.

„A čuješ, Janku, jesli jej roztřepíš! Však by ti daly stařenka — zlískaly by ťa do Boha! — Nož — jak? — Prorazil's? — Neumíš to, hybaj preč, však já si to sama uonačím."

Tak a podobně dívenka vyhrožuje a na hocha doráží, tento však, ze slováckého jsa plemene, ponechává „robám tlachy" a vytrvale v začatém díle pokračuje, děvčátka si ani nevšímaje, až po chvíli naraženou dirku ve dně pomalu pomaloučku nebozezem zvětšuje a konečně, s okem jiskřícím se nad prací povedenou, hrneček dívčině podává. Tato hned běží k vědérku, džbánečkem z něho vody nalévá do hrnečku proraženého, malým prstíkem pevně dirku ve dně přidržujíc, a již se hrne bleskem na nálep a „cifruje" po něm vzorků až milo na ně pohleděti. A jak nyní osmiletá děva, tak vždy máti i stařenka cifrují jizbu pěchované podlahy, dvůr a také chodník před domem, než zametají, a to náramně rychle a zručně.

Nejobyčejnější druh polívaných vzorků bývá „na křivé panny“. „Panenkou“ jmenuje lid vše, co rovně se vzpřimuje od stanoviska svého. Dvanácte „panen“ obsaženo v kole vozním, na „panenku“ vstává len vyplený po deštíčku, „panenkové“ hvězdy kreslívají se na pomlázku a t. d. Panenka v ornamentu však netvoří vždy vzpřímený tvar; ale vždy má okraj neporušený, jest uzavřena sama v sebe, jako panenka v oku (zřítelnice). Panenková hvězda skládá se ze čtyř podlouhlých „panen“, mezi něž se teprv točenice, tulipán, jablíčka a pod. vřaďují. Že vzorků k polívání užíváno bývalo již za starých dob, znamenáme ze starožitných talířů rýsovaných (vyškrabovaných vzorů). Takovéto rýsování vzorů do nádob jednobarevných předcházelo, zdá se, u nás

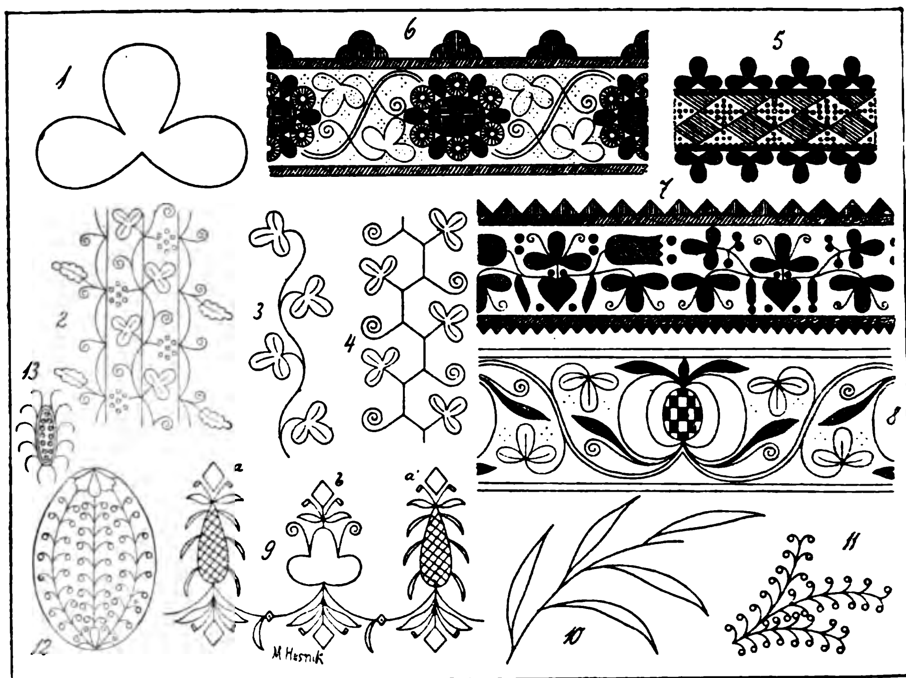

Točinky: 1. a 2. Starožitné sponky (fibulae), vykopané u Hradiska blíž Kroměříže. 3. Zoubek z krajek z farního chrámu předklášterského u Tišnova (Zátočniee ⁓ tohoto tvaru na nejstarších nádobách řeckých nalezáme.) 4. Přeska bronzová, nalezená se starou zbraní v Krumvíři. 5. a 6. Ze „zadního čela“ vozů selských z okolí kroměřížského. 7.—11. Patero vzorků cestičkových z vyšívání moravského, vyšito bílým i pestrým hedbávem. 12. Hvězda z pomlázky z okolí lanžhotského. 13. Okraj starého moravského talíře, klýt tmavomodrý, vzorek rýsovaný. 14. Okolek z pomlázky lanžhotské. 15. Okraj starého moravského talíře. 16. Některé zátočky neb závitky na perníkovém pečivu kraje brněnského.

na Moravě malbu pod klýtem. Na nejstarších nádobách tmavomodrá barva klýtu převládá (podrovnávky domů bývají té samé barvy); klýt jest jemný, bezvadný a do něho jsou vrýhovány okrasy sestavené z částic

našeho ornamentu. Z vrstvy poněkud již vyšší znojemského hradiště chová právník Jaros. Paliardi střepinu talíře druhu tohoto se vkusným vzorkem srdečkovým.

Střepiny stejného druhu talířů nalezeny na Hradčanech v Praze ve značné hloubce při kopání základů, když rozšířiti se měla kaple svt. Vojtěšská; jeden jeví vzorek točinkový, jaký posud v užívání jest u lidu v Korutanech a oblíben býval i na Moravě, druhý okazuje nám vzorek jablíčkovitý s okrajem „na paprče" a třetí pojí točinku s pecičkovým ornamentem, na hradištích našich obecným. Že záhy nastala různobarevnost nádob se vzorkem malovaným, dotvrzuje nám okolnost, že starší polívané již vzorky co do tvaru rovnají se rýsovaným. Po-

Trojlístek jetelový: 1. Vykrojeno hleďmem v okenici na Valašsku moravském. 2. Okolek z pomlázky v okolí lanžhotském. 3. Z vyšívání moravského. 4. Vyšito na staré kontnici. 5. Žlutavým hedbávem vyšito na oblečce slovácké. 6., 7. a 8. Vyšívání s „drobnú jetelinkú" z okolí Vyzovic, z obojků. 9.b. Zvětšený list jetelový ve vyšívání.
Výplňky: 9. a. Včela. 10. a 11. „Na metlice." 12. „Na metlice" z pomlázky z kraje uhersko-hradištského. 13. Škrobák (brouk).

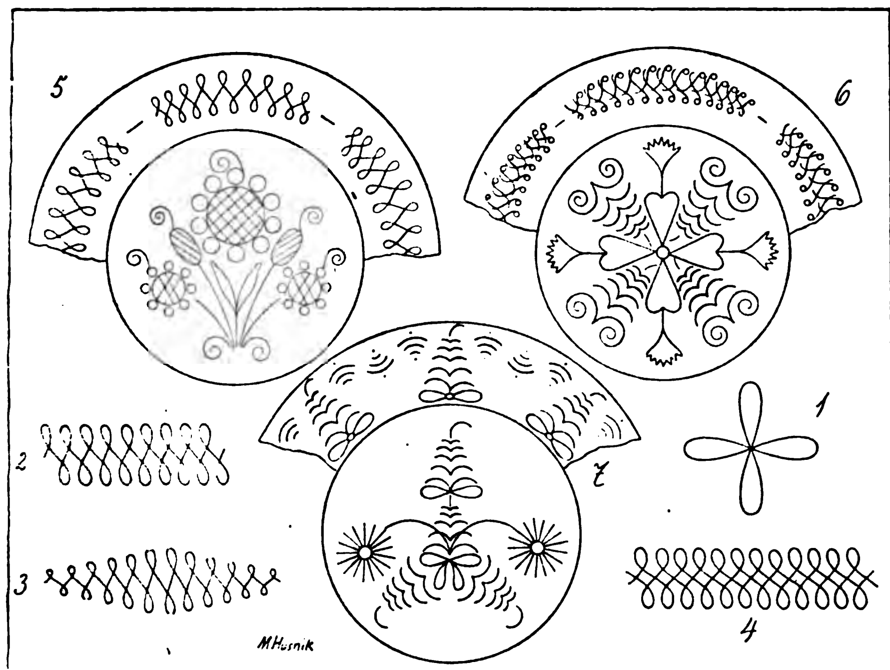
dotknouti sluší, že v jistých krajinách Moravy v 17. a 18. věku nacházíme užívání jistých barev a částic ornamentních.

Pozoruhodno jest konečně, že v okolí břeclavském v osadách chorvátských tytéž tvary nádob a stejná barvitost se udržela jako v Chorvátsku samém.

K oblíbeným okrasám náleží také ornament „na metlice“, kterýmž lid napodobuje tvar listnatých a čepýřitých trav.

Tvar listnatý spatřujeme nejvíce na bočnicích lůžek, na truhlách, trakařích, kolečkách (kotoučích), vozních loukotěch atd., kdež do dřeva vřezán bývá. Tvar čepýřitý pak všude se přibírá a za dřívějších dob ještě mnohem častěji se přibíral ku geometrickým součástkám ornamentu na předmětech štíhlých nebo drobnějších, jako jsou: kužel, bičiště, vřeténko, slánka, pomlázka atd. Až po samo okřídlí bývaly přeslice našich hospodyň krášleny.

Bezděky dere se tu z prsou vzdech: Kam se to vše podělo od krátké poměrně doby, co bavlna a stroje len a kolovraty vytiskly? Či

Panny: 1. Čtyři panny základem k různým hvězdám. 2. Křivé panny. 3. Vzorek z křivých panen. 4. Vzorek ze skřížených křivých panen. 5. Talířek hliněný, hnědě polívaný, ze západní Moravy, vzorek k rýsování (okraj i dno). 6. Okraj i dno talířku hliněného, polívání hnědého, vzorek k rýsování. 7. K rýsování způsobilý, avšak již polívaný vzorek z talíře toufarového; bílá půda, fialové polívání (z Mohelnice na Moravě).

snad i tyto — kromě pluhu a rádla — nejstarší svědkové slovanské přičinlivosti vzali za své? Neuchováme je už ani památkou ve svých musejích národních? Nejsou-liž kužele vyřezávané Layově sbírce jihoslovanských ornamentů ku pravé ozdobě? A jak těsně souvisejí s textilními ozdobami, hlásajíce o pilnosti, dovednosti a krasocitu našich žen!

Konečně chci se ještě dotknouti zobrazování některých živých tvorů. Kromě ptáků zpěvných a holubic, o nichž jsem již promluvila, nalezáme zhusta podobu beránka.

Beránku kostelnímu přidává se za odznak malá korouhvička (beránek velikonoční), kdežto beránek obyčejný jen leda stužkou nebo páskem kolem hrdla se krášlí. Za dřívějších časů naše hospodyně čerstvé máslo k nějaké hostině neb darem uchystané upravovaly v podobě beránka bez všelikých jiných pomůcek, kromě kousku řídké plátěné látky, jíž na podlouhlý kousek másla protlačovaly měkké máslo, nápodobíce jím tvar načechrané vlny; touto vlnkou i hlavičku beránka, vyjma uši a nosík, obkládaly a do ústek naříznutých mu dávaly lístek muškátový; oči pak nahražovala dvě zrnka jalovcová.

Pozoruhodno jest, že stejná obliba v podobách holubice a beránka jako u lidu našeho vyskytuje se též u Rusů, s nimiž přece — jak známo — národ náš po věky již styku žádného neměl.

Z ostatních tvarů říše živočišné objevují se nejčastěji: jelen, kůň a pes. Lva i orla také se používá jako znaku.

Smrky, keře, pažity, ploty čili parkany družívají se, zvláště na toufarech, k některé postavě lidské; avšak rozměry bývají pochybené, perspektivy málokdy se dbává. Starší práce tohoto rázu jsou mnohem lepší novějších; na starých obdivujeme se smělým, ale při tom ladným a měkkým obrysům.

Národní ornament, jehož hlavní součástky jsem vylíčila, obklopuje nás na Moravě všude, kde slovanský hlahol zaznívá. V různých krajinách jeví se ovšem v užívání jeho některé zvláštnosti, které souvisí s rozličností polohy, s rozdílným rázem a zaměstnáním obyvatelstva, jež nad to, ač náleží k národu jazyka jednoho, v několik různých kmenů se dělí, což nám i několikeré nářečí dosvědčuje. Tyto rozdíly jeví nám vedle tvářnosti a kroje obyvatelstva nejlépe jeho obydlí, ty skromné, prosté chaloupky moravské, pod jejichž krovy uchován v příboji cizích živlů národní duch i s poklady ryzí, samorostlé jeho krásy.

Proto nezazlí mi snad čtenář, promluvím-li o nich ve svém volném náčrtku trochu šíře, než by snesla přísná systematičnost suchého pojednání.

Jsou čtyři hlavní typy těchto chaloupek.

Dva z nich případně líčí S. Čech ve svých „obrázcích moravských“ těmito slovy: „Tyto dvě chalupy nerostou vedle sebe, nýbrž každá v jiném kraji. Napsal jsem bezděky „rostou“ a neopravím to; neboť obě shodují se tak úplně s rázem svého kraje, že se zdá, jakoby byly přirozeným jeho plodem. Jednu zplodil horský les valašský z jadrného svého dřeva; druhá vyrostla přímo z tučné prsti a pokryla se slamou zlatého obilí, jež vlní se kolem ní rovinou moravského Slovácka. První jest šedohnědá jako hřib, druhá hraje pod sivou doškovou střechou všemi ohnivými barvami polních květů.“

Věru velice rozličné jsou to družky. Jedna obetkána plnou poesií zamodralých lesů smrkových, v sousedství křišťálových stok horských, rokytou a vějířovitým kapradím překlenutých, ač ve stinném zákoutí odlehlých údolíček a strmých strání na polo zapomenuta, chová ve srou-

bení svém přece vždy poctivost se spokojeností, a štít její obletuje na sta bájí o dobrých mocnostech, obyvatele její chránících.

Chudoba arci také často přisedá ke stolu důkladně, avšak prostě sbitému; nouze však, alespoň nouze zaviněná, skoro nikdy. A to pro pracovitost, skromnou mysl a zbožnost obyvatelů těchto hnědošedých chaloupek, po svahu horském roztroušených. Oni mohou v pravdě zpívati o sobě:

„Všeci sa starajú o moju chudobu
a já sa nestarám, chvála Pánu bohu!“

Někdy si také s veselou myslí slovanskou zažertují:

„Všeci lidé povídajú, že my nic nemáme,
a my máme devět psotek zavrtaných v trámě.“

Sčernalý štít dužného dřeva nejednu již hlavu v poctivosti pod ním sešedivělou pamatuje, a okenice dřevěné, v nichž hleďmem srdce vykrojeno, mnohdy již po ránu třesoucí se rukou do kořan byly otevřeny, by klidná duše hospodyně nebo hospodáře zpříma po nad lesy k tomu kousku modrého „nebíčka“ vyletěla, jež po věky nad chatkami tam se vznáší, někdy jasně, někdy zachmuřeno, jak Bůh velí. —

Druhá chaloupka, „jakoby z prsti vyrostlá“, vskutku jen z prsti samé se skládá, z „vepřovic“ totiž, t. j. z cihel nepálených, jen na slunci vysušených, zevnčí i uvnitř různobarevnými „hlinkami“ jsouc natřena a vyšperkována. Vyrostla na slunných nivách, jež ponejvíce v širokém toku probíhá blýskavá Morava, vroubená zelenými pažity, plnými květů pestrých, za nimiž pšeničné klasy, teplým vánkem kolébané, sklánějí se úrodou až k zemi. Zásvitem slunečným stále skoro ozářena, blahobytem obdařena, pěstuje v obyvatelích svých veselost a jarou mysl, odívá své nepevně vybudované stěny v nejpestřejší šat a obklopuje se v jeseni zlatými stohy požehnaných klasů obilných.

Když pak tepot cepů do čtveřice ze mlatu vesele se roznáší po žírných rovinách ve slova: „Ko-láč v pe-ci“, zní v úžlabince horské z mlátku dušeně jen dvojice: „Chleba — třeba!“ A doslechne-li kdy pocestný i v horách čtveřici neobyčejnou, vyznívá radostně ve slova: „Bo-ží-dá-rek Bo-ží-dá-rek.“

A tuto uctivost ku chlebu pochopíme snadno, poohlédneme-li se po těch nevelikých rolíčkách, na nichž se ječmen zelená a „rež“ vymetá; v stodůlce se lehce obé směstná, ba ani hrachovině a troše ovsa místa neujme. Místo stohů obilných stohy z roští a chvoje nebo polénka naklestěná, mezi týče urovnaná, chaloupku valašskou obstupují.

Značný je tedy rozdíl mezi domkem v horách a domkem v „Dolsku“. Dolskými jmenují se arci též obydlí hanácká, ve větších rozměrech již budovaná. Rozsáhlejší prostor, větší okna je vyznačují, pevnější zdivo a střechy ohni více vzdorující, většinou křidlicové (taškové), dosvědčují jak zámožnost, tak obezřelost vážného Hanáka. Úroda tu nestojí kolem hlavního stavení usedlosti v stohu, než dobře opatřena proti nepohodě na širokém mlatě a v jiných příslušných staveních bývá ukryta.

Než ještě jeden druh k výše jmenovaným, ač trochu nesměle, přistupuje, nejprozaičtější mezi nimi, ponurého, neladného vzezření, jako

ten kraj, v němž se zrodil. Jest to domek horské vysočiny. Jej neopřádá poesie tmavých hvozdů tak z blízka; jej nezastiňují velikáni kořenem v útrobách matky země zakotvení a vrcholem do výše blankytné čelící; jej nekrášlí smavopestré okrasy, ba nezdobí jej ani prostý obyčejný šat bělostný; jej neobklopují vonné stohy zeleňoučké chvoje, ni zlatožluté klasů živných, k němu přiléhá jen stoh perně a pracně vydobytých klikatých a sukovitých pařezů pryskyřitého zápachu, kterými obyvatelé zimního času zahánějí krutý mráz, jejž jim nezkrocený severák nejednou zavěje až do prostřed jizby.

Domek tento, na skalnatém základě vzrostlý, z kamení omšeného skládá se až pod střechu, kteráž vysokým štítem opatřena vzdorovati musí chumelici lité a záspám sněhu na ni se ukládajícím v zimě; v letě pak ponurý pohled na domek takový ještě se zvyšuje, zejmena kdy po deštích déle trvajících omítka s kamenů odpadává a znak zanedbanosti ne-li spustlosti obsáhlému stavení se vnucuje. Domek takový není chráněn mocnou hradbou „živé hory“ (lesa) jako ten valašský, aby kdekoli přilípnouti se mohl na stráni, aniž spočívá družně na zdi sousedově jako ten slovácký, on stojí „sám o sobě“, kde majiteli jeho právě kus skalnaté půdy náležel, obyčejně nedaleko „lomu“, kde buď štěrk se tluče k rozvážení anebo kamenníci po celé dny buší. Jeho zbudování vyžaduje při tom nákladu dosti značného; neboť jest mu třeba nejen základu pevného než i zdiva důkladného, a nedbá stavitel jeho krásy, než hlavně trvanlivosti. Domek tento neoblétají báje o divoženkách, rusálkách a zakletých hadech ve slujích; tam za zimních večerů při svitu draček nebo kahanců vyprávějí si nuzní obyvatelé obyčejně pohádky o hrdinách, kteří po krvavých odvážných bojích s devítihlavou saní poklad, jež tato střežila, přece „podosáhli“, neb o pokladech zakopaných v zemi, kteréžto „květou“ a „hoří“ plamenem různým, kdežto tou dobou v domku „dolském“ při plné spižírně vtip se šprýmem se stíhá.

Tak i v žití skutečném s devítihlavou saní „nouzí“ obyvatelům vysočin neustále jest zápasiti, než pokladu „nejskrovnějšího dostatku“ dobudou, neskláti-li je Morana dříve v časný hrob.

Při značné rozdílnosti těchto čtvero obydlí zevně pouze „štěpy“ svědčí o stejné, vrozené oblibě obyvatelů k sadařství; avšak uvnitř nacházíme shodu přemnohou s prastarým zvykem i obyčejem vespolným. Arci mají i zde různé okolnosti, jimž krásochuť lidu přizpůsobiti se musela, za následek některé rozdíly, o nichž výše zmínka byla učiněna.

Jako domek slovácký vně nejpestřejšími hlinkami bývá zalíčen, tak i v něm vedle rozmanitého malování kroj pestrobarevný jen jen se kmitá okrasami, vyšitými pilnou rukou žen, a též pestře polívané nádobí řadí se pěkně v tu „kytici z květů polních“.

Domek horský dřevěný předvádí nám okrasy tytéž neb zcela podobné, ale ze dřeva vyřezané neb do dřeva vřezané. Tam ornamentní ozdoby sice pestrosti pozbývají, ale ceny nikoliv neztrácejí; naopak, předměty z přírody napodobené vynikají významnou věrností. Zejmena vyšívání Valašek oblíbilo si napodobování takové v provedení co nejjemnějším; jest taktéž nepestré, obyčejně pouze bílé. Aby horal větší úhlednosti dodal výrobkům svého důmyslu a perné práce, rád „barvívá“ nejhlavnější material výtvorů svých, totiž dřevo. Takovéto barvení zcela

poměrům mezilesním jest přispůsobeno; děje se totiž „v peci“ za hojného vytápění. A věru nemusí se horák za své zboží styděti; víť on předobře, kdy deska, oloupané polínko nebo cožkoliv podobného zabarví se mu do červena, do višňova aneb do hněda, ba zrychleným účinkem plamene až skoro do černa.

S úhledností spůsobuje barvení takové i trvanlivost výrobku. Nejednou se podivíme, čtouce u prostřed vřezaného věnce sterých kolovitých okras neb letorostí letopočet na příčnici lože starého, nebo na truhlách a jiném nářadí, jak dlouho v nezměněné tvářnosti se takto zabarvené věci udržují. Okrasy vřezané objevují na hnědé té ploše bělavé nebo sivé jádro dřeva. A nejen příčnice loží, než i jejich bočnice bývají takto ozdobeny, rovněž i polní náčiní, rukojeti rádel, kolečka, trakaře, loukotě u vozů, topůrka sekyrek, hrotíky, džbeříky, ba i to bičiště a ta dýmečka dřevěná i s tryskou, střenka nožů a tisíceré drobotiny. Vždy a všude probleskuje přirozený krasocit.

V pohodlném příbytku zámožných Hanáků nalezáme vyšívání nejen bohaté, nýbrž přímo nádherné. Nevěstinské plachty (svatební) oslňují téměř leskem neobyčejným; jsouť hustě vyšity jednobarevným hedbávím, obyčejně bleděžlutým, tmavožlutým nebo režným, a objevují nám součástky moravského ornamentu v provedení co nejzdobnějším; i úvodnice krásným vyšíváním těmto plachtám se rovnají; koruna nevěstina na půl lokte zvýší třpytivým leskem jen se míhá; lehynké kvítky ze stříbrných nitek sestavené, zlaté lístky a hojnost malých zrcadélek mezi ně vměstnaných — to vše září a blyskotá z daleka, rovnajíc se bohatosti klasů pšeničních na širých nivách požehnané „Hané“.

Na chudých, jednotvárných plochách horských vysočin obrací se ráda obliba lidu k pestřejšímu nábytku. Oproti pošmurnému vzezření a větrem i deštěm nepěkně poškozené omítce domků, překvapí nás uvnitř pohled na blankytné truhly a lože s květy nejpestřejšími, látky živě pruhované neb kostkované ženských obleků a červené šátky neb hnědé, pestře okolkované, jimiž si hlavu zaodívají.

I leckterý pravidelně polívaný džbán, talířek neb buňárek či baňka, v níž se mléko na trh nosívá, nebo „spojáčky“ či dvojačky, v nichž se žencům oběd na pole vynášívá, různými svými barvami zpestřují misník ve světnici a polici v síni neb kuchyňce. Též hrnec, v němž se „do kouta“ nosívá, vyznačuje se nejen hliněným kruhem, jímž se ruka prostrčí, než mnohdy též dosti pestrými okrasami. —

Snažila jsem se v tomto pojednání přispěti alespoň něčím k dílu, kterému vřele přáti jest co nejčetnějších a nejhorlivějších pracovníků.

Prostonárodní okrasy, samojedině lidem naším pěstěné, dávno v tutéž rázovitost vyspěly, kterou podobné výtvary národů nám příbuzných prosluly celým světem; ale ty naše popelkou se staly ve vlastním domově, odpuzeny mocnými cizími živly skrývaly se do nízkých chatrčí, klesly v neváženost a namnoze propadly zkáze a zapomenutí. Lid sám uchránil si alespoň z části to drahé dědictví po předcích, ten poklad samorostlé krásy, od něhož „intelligence“ s pohrdáním nebo s netečností se odvracela a nad nímž až posud mnohý krajan úsměšně jen nosem krčí jako nad věcmi „malichernými“.

A přece nemůže žádný znalec o vzácné ceně těchto národních okras pochybovati. Paní Emilie Bachová, ředitelka c. k. vyššího ústavu pro vyšívání umělé ve Vídni, vyslaná ministerstvem vyučování, by o výstavě olomoucké zprávu podala, pronesla se v tato slova: „V zájmu pravého čistého umění a krásna nejen záleží, ale nutno jest, aby nahromaděné zde poklady ženských ručních prací mírumilovného, bedlivého tohoto lidu jakožto nehynoucí svědkové jeho pilnosti a smyslu kulturního zachráněny, uspořádány a ve všeobecnou známost uvedeny byly; neboť ony základem sloužiti budou, aby ideál čistého, neporušeného umění nad potopou zaslepení a znetvoření nově zrozen povznésti se mohl.“ —

Mnoho již bylo zanedbáno a navždy ztraceno; neměli bychom se ujmouti alespoň zbylého vzácného odkazu dědů, ochrániti jej a zachovati potomkům, přičinit se, by samorostlý ornament národní zaskvěl se opět v plné kráse a spanilosti své?

Myslím, že jest povinností nás všech, shledávati kde co ještě zbylo z dob příznivějších a přičinlivějších; neboť jednotlivec málo zmůže, leč že by od osady k osadě putoval a od domku k domku. Ale budeme-li se snažiti všichni, pak zajisté nakupíme v brzku staviva vzácného pro naše umělce, a to proto zvláště vzácného, poněvadž vlastního, nevydluženého, domácího.

Když listí opadává.

e léto odchází, tak šípků, jeřabin
rty žhavě nachové nám věstí,
tak tiše odchází v tom listí sežloutlém,
jež smutně pod nohou mi chřestí.

I zajde jako vše, co srdce blažívá,
co v květy mění všední hloží,
co vzbouzí nadšení v těch prsou prahnoucích
a v čele nítí plamen boží . . .

A přejde tichounce jak úsměv, jako sen,
jak motýlího křídla chvění,
jak krátké slasti žeh, již oplakává vzdech
a neskojené roztoužení.

A zmizí jako stín, jejž vrh' ten suchý list,
než ku vlhké se snesl zemi,
jak záře padlých hvězd, jak mizí život náš
se svými stesky, nadějemi . . .

Irma Geisslova.

Julie Kapuletova.

Půlnoční fantasie. Napsal Th. Bailey Aldrich.

Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

I.

ylo skorem jedenáct hodin, když jsem vystoupil z vestibulu bostonského divadla a prošed úzkým dvorkem, jenž vede na Weststreet, dal se napříč přes trávník. Vskutku, když jsem stanul na chodníku Tremontstreetu, slyšel jsem, kterak na věži starého kostela ospale odbíjela jedenáctá.

Byla to tichá, bezměsíčná noc červnová, avšak bylo vidět skupiny choulostivých hvězd, jež jakoby se tetelily zimou, když kolem nich zavanul vítr. Neboť možná, že tam nahoře na zenitu byl silnější vítr, ale na trávníku a v sadě nehýbal se ani lupínek, listí viselo na stromech temné a těžké, jakoby bylo vyřezáno z bronzu; i plynové plameny zdály se být nakaženy hlubokým klidem všude panujícím, neboť planuly nepohnutě za sklem, oblévajíce listy nejbližších stromů nejněžnější smaragdovou zelení. Tu a tam v pochmurné řadě domů, jež se táhne po jedné straně Beaconstreetu, ozlacovalo osvětlené okno několik čtverečních stop temnoty a tu a tam rozléhal se po vzdáleném chodníku zvuk kroků. Tepna města bila již jen slabě.

Světla v dáli i na blízku, fantastické stíny jilmů a javorů, padající rosa, prchavá vůně svěží trávy a ono zvláštní ticho, jež jest vlastní pouze době půlnoční a jež činí dojem, jakoby čas ve svém běhu se zastavil a zatajoval dech, vše to dodávalo tomuto místu, jež mi v době denní bylo tak známo, rázu neobyčejně cizího. Rozlehlý, liduprázdný park pozbyl veškerých svých obvyklých obrysů. Přecházel jsem v pochybnostech přes kamenné desky chodníku, jež byly moje podešve pomahaly uhladit; bylo mi chvílemi, jako bych bloudil v osamělé zahradě tam za mořem, — v oné staré zahradě ve Veroně, kde nešťastný zamilovaný párek Shakespearův se setkal a rozešel. Ono bílé žulové průčelí tam naproti — byl to Somersetklub — mohlo být zcela dobře domem Kapuletů. Byla tu réva, plazící se vzhůru jako hebký provazový žebřík z hedvábí, byl tu visutý balkon, jemuž bylo třeba jen štíhlé dívčí postavy — oné nesmrtelné směsi z rosy a plamenu — aby přelud byl úplný. Nevím, co mne k tomu přivedlo, snad byl příčinou toho divadelní kus, jemuž jsem byl právě přítomen — neníť vždy snadno sledovat neviditelné nitky, jež spojují myšlenku s myšlenkou — ale když jsem se loudal dále, připadly mi pojednou manželské párky nikterak se k sobě nehodící, jež jsem byl poznal. Pojednou spěchali přes stezku pískem posypanou, jež křižovala šikmým směrem moji cestu, v nejasně rozeznatelné směsici patheticky rozčilení muži i ženy. Po

páru táhli kolem mne, při čemž, jda mimo mne, stával se každý pár ku podivu zřetelným. Mnozí byli uslzeni, jiní se pochmurně usmívali, opět jiní, svírajíce rty, vlekli svá pouta. Tam byla malá Alice, připoutána ku starému Bowlsbymu, tu Lucilla, „dcera bohův, božsky vznešené postavy", přikována na věky ku trpaslíku Perrywinklovi, tu byl můj přítel Porphyro, básník, jehož něžný genius byl se scvrknul před plamenným pohledem zraků nejmladší ze slečen Luciperových, — tu byly všechny, krása i zvířeckost, hrdost i pokora, Modrovous i Fatima, prosa i poesie, bohatství i chudoba, mladistvost i chorá staroba — jaký to smutný průvod! Všichni tak bídní, kdežto snad všichni mohli být tak šťastni, kdyby se jen byli jinak dostali do párku.

Zastavil jsem se na okamžik, abych nechal příšerné ty postavy přejít. Když poslední tohoto průvodu rozplynuli se v temnotách, vrátila se těkající moje fantasie opět k divadlu a kusu, který jsem byl viděl — k Romeu a Julii. Dumání moje trvalo dále, nabývalo sic zbarvení lehčího, ale stále ještě mělo týž temný ton.

Jakou zcela jinou ženou byla by se stala Julie, kdyby se nebyla zamilovala do Romea, aneb kdyby byla věnovala náklonnost svoji nějakému vážnému a důstojnému signoru — na příklad některému z rodu della Scala! Čeho Julii bylo třeba, byla pevná a zároveň něžná ruka, jež by byla vznešeného jejího ducha skrotila, aniž mu podlomila perutě. Byla poněkud příliš — živou, mohli bychom říci. Překypující bylo by snad pravým slovem, kdybychom mluvili o moderní dívce letory tak neskrotné jako Julie. Byla příliš romantickou, příliš samorostlou, příliš prudkou, příliš svévolnou, starý Kapulet ji nerozumně vychoval a paní Kapuletová byla nulou. A přece, přese všechno pochybené vychování a některé vrozené slabosti povahy byla Julie obdivuhodným stvořením; v její upřímnosti spočíval čarovný vzlet, její skromnost a její smělost byly dvé rýmů tak šťastných, jaké kdy dotkly se rtů písně milostné. Avšak náklonnostem jejím bylo třeba krocení, srdce její bilo příliš rychle. Byl to zlý osud, jenž na stezku života povahy tak bohaté a vášnivé vrhl hořící hlaveň, jakou byl Romeo. I kdyby nebylo bývalo rodinného sporu, spojení obou nebylo by bývalo skutkem moudrým. Jak se věci měly, byl dobře nám známý konec nevyhnutelným. Co jiného z toho mohlo pojít, než schůzky pokradmo, tajný sňatek, útěk, zoufalství a hrobka Kapuletů?

Byl jsem zatím minul park a dostal se do ulice, kde lucerny byly hustěji při sobě, avšak zdálo se mi, jakoby pochmurné stíny stromů dosud nade mnou visely. Věc má se tak: truchlohra byla vložila černý svůj prst na moji obraznost. Přál jsem si, aby byl kus skončil veseleji. Přál jsem si — snad proto, že vidím dost truchloher kolem sebe, aniž bych musel jít do divadla, možná též proto, že dáma, jež hrála hlavní úlohu, byla neobyčejně hezkou osůbkou se zlatě třpytnou září v očích — přál jsem si, aby se v celé té historii bylo dařilo Julii lépe. Na místě zející rodinné hrobky, kdež uprostřed v popředí Romeo s Julií umírají a v levo, jako jarní kuřátko nabodnut na kord Montekův, leží mladý Paris a bratr Lorenco se zlodějskou lucernou tápá pod melancholickými jívami — na místě všeho toho žalu, nahromaděného s velkým nákladem, byl bych si raději přál hezkou středověkou scénu v kapli s malovanými

okny, ozářenými sluncem a hezkými ministranty, držícími rozžaté svíce, načež velká zelená opona padá zvolna za prvních zvuků svatebního pochodu Mendelssohnova.

Ovšem, že Shakespeare líčil pravdivě dle života, když dal všem zemřít bídnou smrtí. Ostatně zemřeli tím způsobem i v novelle Mattea Bandella, z něhož básník nepřímo čerpal látku ku svému kusu. Za těchto okolností nebyl jiný konec možný, ale byla to přece jen smutná historie. Merkucio, Tybalt a Paris, Julie a Romeo v květu svého mládí, své síly a krásy vzali za své.

Duchové těchto pěti zavražděných osob zdály se býti mi v patách, když jsem spěchal z Revere streetu k West Cedar streetu. Zdálo se mi, jakoby se vznášely kolem rohu právě naproti malému obchodu materialnímu, kdež hubený lékárník shasínal vějířovité plynové plameny ve své výkladní skříni.

„Ne, milý pane Boothe," mručel jsem představiteli hrdinných partií, jehož jsem v duchu viděl před sebou, do tváře, ohlednuv se při tom bezděčně přes rameno, „nedostaneš mne více k tomu, abych ti pomáhal oživovat lidi a výjevy Shakespearovy. Raději pojím trochu smaženého sýra nebo několik řízků mátové paštiky, než abych si sednul a vyslechnul do konce nejkrásnější tragedii, jež kdy byla napsána."

Řka to, zastavil jsem před jedním domem na Charles place a hledal v kapsách klíč od domu. Tu napadla mne nanejvýš podivínská myšlenka. Spustil jsem klíč nazpět do kapsy a kráčel velkými kroky přes Charles place do Cambridge streetu, přes dlouhý most a pak rychle dále.

Vzpomínám si ještě neurčitě, že jsem u zvedáku mostu chvíli zůstal stát, abych se zahleděl dolů na polokruhovitou tříseň světel, jež se na hladině Charles-riveru za Beacon-streetem zdvojnásobovala — byl to tak rozmilý obrázek rázu benátského, jaký jen můžete spatřit mimo Benátky. Dále si vzpomínám, že blíže neforemného dřevěného kostela v Cambridge-portu potkal jsem rachotící krytý nákladní vůz, jenž patrně přijížděl od Brightonu a chtěl se dostat na trh do Quincy, a dále ještě, někde v sousedství Harward-squaru a budov koleje, vzpomínám si, že jsem pozoroval policajta, jenž tuše bezpochyby v mém počínání cosi podezřelého, velice šetrně dal se opáčným směrem. Vzpomínám na tyto maličkosti jen neurčitě, neboť po čas svého střeštěného výletu nebyl jsem si jasně vědom, jaké je moje okolí. Svět hmotný jevil se mi toliko jako skrze sklo. Teprve když jsem se dostal do končiny, kde bylo málo domů a mnoho zahrad, do končiny, kde těsně stlačené město počalo se rozplývat v široký kraj, byl konec mému snění.

A jaký byl to sen? Nejhloupější ze všech přediv, milost paní, pavučina, předivo stínu, cosi upředeného z hvězdného svitu. Hledím-li na to ve dne, pozoruji, že barvy jeho jsou bledy a že navlečené diamanty — byly to pouze pomíjející rosné kapky červnové noci, — mizí ve světle slunečním; ale budiž jakkoli, máte jej poznat.

II.

Mladý princ Hamlet necítil se šťastným na Elsinorech. Ne proto, žeby postrádal veselého studentského života wittenberského a protože na

malém dánském dvoře bylo k neuvěření nudno. Ne proto, že pedanticky pan komoří rozmrzel jej svými dlouhanánskými řečmi aneb dcera paný komořího jej poněkud již omrzela. Hamlet měl vážnějších příčin, aba se cítil nešťastným. Byl náhle odvolán z Wittenberku, aby byl přítomen pohřbu svého otce. Hned po pohřbu, kdy zármutek jeho byl ještě svěží, provdala se matka jeho za strýce Klaudia, jenž býval Hamletu vždy nanejvýš protivný.

Nevhodný kvap s tímto sňatkem — stalť se dříve než uplynuly dva měsíce od smrti královy — pokrmy připravené pro hody pohřební sloužily, jak Hamlet mimochodem podotknul, k vystrojení tabule svatební — učinil příšerný dojem na mladého prince. Byltˇ miloval královnu, svoji matku, a nebožtíka krále skorem zbožňoval, avšak nyní, pozoruje život matčin, zapomínal oplakávat smrt otcovu. Cukrování a vrkání nově snoubeného párku naplňovalo jej hrůzou. Střídavě zachvacovaly jej hněv, útrpnost a zoufalství. Upadal v ponuré hloubání, odvracel se od svých knih, jedl málo nebo pranic, píval dlouhými doušky rýnské, nechával dlouhé, černé svoje kadeře nečesané a zanedbával svůj oděv, — on jenž dosud býval „zrcadlem módy a vzorem ušlechtilé jemnosti“, jak Ofelie pěkným obratem řečnickým byla o něm pravila.

Často procházel se o půl noci po hradbách zámeckých, vydávaje se v nebezpečí, že sletí do příkopu, díval se na moře, mručel před sebe podivná slova a viděł hrůzná strašidla, vystupující ze stínů, které vrhaly věže. Mnohdy upadal v tichou melancholii, ale nezřídka byl zachvácen zuřivou náladou a v takových případech hovorný Polonius ihned zmizel s obzoru mylorda Hamleta s tak něžnou šetrností, že mu byla zajisté ku cti.

Nestrojil více půvabné komplimenty Ofelii. Myšlenka, učinit ji svojí ženou, pomýšlel-li totiž kdy vážně na to, nyní zmizela. Radil jí dosti bezohledně, aby šla do kláštera. Matka byla mu ženské zhnusila. K Ofelii pravil kdysi: „Křehkosti, tvoje jméno jest žena!“ — výrok to, kterýž později roztomilý jeden Francouz dal čistotně vyrýt na náhrobek své manželky, jež dlouho byla nemocna. Ani král a královna neušli výbuchům Hamletovým, byla-li mysl jeho rozčilena. Když potkal matku svoji na chodbě aneb na schodech paláce, vetknul jí nejednou do srdce slova břitká jak dýku a často přede vším shromážděným dvorem nějakou odpovědí ťal krále tak do živého, že tento zbledl a hryzl se do rtů.

Byl-li pohled na Gertrudu a Klaudia Hamletu nanejvýš protivný, nebyl také královským manželům pobyt Hamletův valně příjemným. Z počátku nazýval jej strýc „nejvyšší okrasa našeho dvora, náš synovec, ba syn“ a snažil se vše urovnat, ale Hamlet nechtěl o tom ani slyšet. Proto, když mladý princ jednoho dne projevil úmysl, že odcestuje, nepřekáželi mu v tom ani král ani královna, ačkoliv před několika měsíci oba byli se silně vzpírali návratu jeho do Wittenberka.

Nižší komonstvo u dvora nevědělo ničeho o rozhodnutí prince Hamleta, až odejel z Elsinorů, a též pak věděli jen tolik, že se vydal na cesty. Toliko přítel jeho z vysokých škol Horacio zvěděl skutečnou příčinu dobrovolného tohoto vyhnanství; avšak Ofelie bezpochyby napolo ji uhodla.

Polonius byl v čas dal své dceři pokyn ohledně úmyslu Hamletova. Věděla, že mezi nimi vše je skončeno, a onoho večera, dříve než vstoupil na loď, vložila Ofelie do ruky princovy nesčetné ty dopisy a dary, jež byla od něho dostala, při čemž opakovala jistý verš, jenž v Hamletově paměti strašil ještě po několik dní, když již byl na lodi:

„Že vůně pozbyly, vracím je vám,
neb ušlechtilé mysli schudne dar,
když stal se dárce nemilostivým."

„Nu, ty trety nemohly se nikdy stát chudšími," pravil Hamlet sám k sobě, když třetího dne plavby, kloně se přes roubení lodi, přebíral dary ty na dlani, „neboť měly hned z počátku nepatrnou cenu. Myslím, že ta narážka na bohaté dary byla poněkud zlomyslná od rozmilé Ofelie," a klidně spustil je do moře.

Hamlet odebral se na cestu, vydávaje se za urozeného dánského pána, jenž cestuje pro zábavu a naskytne-li se k tomu příležitost, chce z toho míti také duševní prospěch. Určitého cíle neměl, jedinou jeho snahou bylo, dostat se z Dánska co nejdříve možno a pak dáti se zanést tam, kam mu bude libo. Rozumí se, že mu bylo libo jíti na jih, jako by byl šel na sever, kdyby byl býval zrozen na jihu. Často když vystupoval na pustá skaliska kolem Elsinorů, vzpomínal na zemi citronů a palem. Když v noci ležel na lůžku a naslouchal větru, jenž skučel nad cimbuřím hradeb královského zámku, odvraceli se snové jeho od chladných plavovlasých dám na dvoře otcovském a toužili vstříc ohnivějším kráskám, jež se daří pod slunným nebem. Nyní mu bylo volno zkoumat, zdali přeludy jeho chlapeckých let zakládají se na pravdě. Tak tedy stalo se, že Hamlet po různých poutích, jež všechny nepoznaně směřovaly k jednomu a témuž cíli, obrátil kroky svoje do Italie.

V oněch drsných dobách nebylo lze podniknout delší cestu, aniž byste zažili podivuhodných dobrodružství aneb setkali se na cestě s různými nebezpečími. Bylo to ono období historie, kde dobrá čepel byla znamenitou průvodkyní na cestách. Hamlet byl sice letory filosofické, avšak proto netrvalo u něho déle než u jiných lidí, šlo-li o to, vycítit nějakou urážku, vyznamenával se dobrým cvikem ve zbrani a zajisté že nejednou obratnost šermu, které jej přiučil starý mistr šermu na Elsinorech, posloužila mu tam, kde by duchaplnost jeho nebyla jej zachránila. Zajisté že mnohdy vyvázl jen tak tak, když se probíral pustinami Pruska, Bavor a Švýcarska. Na každý způsob považoval se za šťastného, když jednoho večera přibyl do Verony, nemaje jiného úrazu než škrábnutí v délce dvou palců na pravém rameni.

Ve Veroně, jak se slušelo na zámožného pána, ubytoval se v řadě pokojů v pohodlně zařízeném paláci, z jehož oken bylo vidět na rychle proudící Adiži — divokou, žlutou řeku, jež dělila město ve dvě části a tu a tam přepnuta byla mosty z kamenů hrubě přitesaných, jež někdy laškovně odnášela. Bylo to statné staré město, které přestálo obležení a mory a bylo plno spuchřelých starožitných budov a veselosti, jež od té doby také trochu spuchřela. Velice příjemné to místo pro odpočinek unaveného poutníka! Vzpomenul si neurčitě, že má odpo-

ručující listy ku jedné neb dvěma urozeným rodinám, ale neměl chuti, odevzdat je ihned. Bylo také příjemno, loudat se nepoznán ulicemi. Bylo tu lze všelicos vidět: cirkus a kostely s náhrobky ozdobenými sochařskou prací a s ostatky svatých — zajímavé zlomky kostí mučedníků a třístky pravého kříže Kristova, jichž bylo dostatek, aby se z nich mohla vystavět celá loď. Život na náměstích a ulicích, tlačenice v krámech, průvody, světla, čilost lidu, barva místa i kraje, vše to bavilo nemálo oko mladého Dána. Byl nakloněn bavit se. Vše poskytovalo mu zábavu, tiché drnkání na strunách kytary, jež bylo slyšet o půlnoci ze sousední zahrady, aneb ostré řinčení jilců mečů pod jeho okny, když se Montekové a Kapuleti někdy náhodou setkali na úzkém chodníku.

Zatím si uhladil Hamlet svoji vlaštinu. Byl dobře obeznámen v literatuře této řeči, zejména v literatuře dramatické a měl již dávno v úmyslu, napsat komentář ku „Vraždě Gonzagově", kterýžto kus Hamlet právem měl u veliké vážnosti.

Získal též několik známých. V témž paláci, ve kterém bydlel, žil též velice statečný vojín a dobrá kopa, Merkucio, jenž byl příbuzným knížete Erkola a s nímž Hamlet nejprve vyměnil poklony na schodech a později uzavřel svazek přátelský. Množství urozených mladíků veronských, básníků a lehkomyslných větroplachů z celého města navštěvovalo pokoj Merkuciův a s nimi byl Hamlet brzy v dobrých stycích.

Mimo jiné byl zde velmi příjemný pán s očima barvy lískové jmenem Benvoglio a statný mladý hoch, jenž se zval Romeo a jehož si Merkucio nemilosrdně dobíral a od srdce jej miloval. Tento Romeo, jenž náležel k jedné z nejpřednějších rodin, byl povahy velice chytlavé, nejlehčí ponuknutí hezké ženy stačilo, aby zahořel plamenem. Abychom užili jiného porovnání, upadal z jedné milostné pletky do druhé tak lehce a přirozeně, jako zralý pomeranč padá se stromu. Býval v těch věcech z pravidla nešťasten, což bylo dosti podivné; neboť ve svém atlasovém kabátci barvy šafránové s černým podsazením a fešácky naraženým sametovým biretem s dlouhým, vlajícím perem pštrosím byl hochem velice hezkým.

V době, kdy Hamlet přišel do Verony, octnul se Romeo ve velkých trampotách lásky, následkem neopatrné náruživosti ku jedné dámě v městě, mezi jejíž rodinou a rodinou jeho po staletí již panoval boj na život a na smrt. V šeré dávnověkosti byl kdosi psíku kohosi šlápnul na ocas a od té doby častovaly se obě rodiny neustále sekáním a pícháním. Zdálo se, že Romeo jednoho večera přelezl zahradní zeď a pojednou přerušil rozjímání své znejmilejší, jež právě seděla na balkoně a dívala se na vycházející měsíček. Žádná dáma nemohla být bezcitna vůči takovéto poctě, neboť kdyby jej byl někdo z jejích příbuzných dopadnul právě na tomto místě, byl by býval Romeo synem smrti. Vyměnili snad navzájem několik něžných slov, avšak dáma byla poplašena a překvapena a připadla, jak se zdá, později na jiné myšlenky, tak že nechtěla míti žádných dalších styků s mladým Montekem. Tato historie opatřila toulec Merkuciův nesčíslnými úkladnými střelami, jež Romeo obyčejně snášel s klidnou myslí.

S těmito třemi pány, Merkuciem, Benvogliem a Romeem, užíval Hamlet života veronského, jako mladí lidé vůbec užívají života, kdekoli

se nalezají, a mnohdy již slavík umlkal a skřivan počínal svůj zpěv, než se ubírali na lože. Avšak nebylo by snad moudré, tak důkladně po tom pátrat.

Minul měsíc od příchodu Hamletova, hyacinty rozvíjely se v zahradách, bylo jaro.

Jednoho jitra, když kráčel s Merkuciem ruku v ruce přes most nedaleko svého obydlí, potkal je panoš v livreji, jenž rozpačitě držel v ruce jakýs pergamen, jehož obsah patrně nedovedl rozluštit.

„Čti přece na hlas, příteli," zvolal Merkucio, jenž si vždycky musel omočit.

„Byl bych rád, kdybych vůbec dovedl číst. Prosím, milý pane, umíte číst?"

„Zajisté — není-li to náhodou účet mého krejčího." A Merkucio vzal listinu, jejíž obsah byl následující:

„Signor Martino s chotí a dcerami, hrabě Anselmo a jeho krásné sestry, ovdovělá paní de Vitruvio, signor Placentio a jeho rozmilé neteře, Merkucio a jeho bratr Valentin, můj strýc Kapulet, jeho choť a jeho dcery, moje půvabná neteř Rosalina, Livia, signor Valentino a jeho bratránek Tybalt, Lucio a čiperná Helena."

„Velice vybraná společnost, mimo toho flamendra Merkucia," pravil vojín směje se. „Co to znamená?"

„Můj pán, signor Kapulet, pořádá dnes večer ples s hostinou. Zde zapsáni hosté. Já jsem Petr, jeho sluha, a nejste-li z rodu Monteků, prosím, přijďte a vypijte s námi číši vína. Přeju vám dobrou zábavu." A panoš, když mu byli obsah listu rozluštili, odkvapil.

„Když nás zve pán i sluha, není jiné pomoci, než přijít; ale poněvadž jsem dvojnásob zván, nechci tam jít samotén; vezmu vás s sebou, Hamlete. Jest to maškarní ples, vyzvěděl jsem to již. Bude tam výkvět města — všechny růže s plnými ňadry a všechny lilie s vystřiženými šaty."

Hamlet celkem dosud mnoho nespatřil z lepší společnosti veronské a proto nebylo třeba velkého nalehání, aby svolil ku návrhu Merkuciovu, jenž nikterak netušil, že šprým tak nevinný bude míti osudné následky.

Bylo již pozdě na noc, když ve škrabošce a dominu přišli do domu Kapuletova. Hudba hrála nejkrásnější kousky a pochodně vysoko plápolaly, když oba vstoupili do taneční síně. Jedva že překročili práh, již spočinuly zraky Hamletovy na dámě v bílých hedbávných šatech, jež pohybujíc se dle úměrných figur tance, zakrývala tvář atlasovou škraboškou, která na obou stranách nechávala zříti tolik z oválu růžové její tvářinky, že jste byli žádostivi, viděti též ostatek. Šperk, kterým dáma byla zdobena, byly perle, její vějíř a její střevíce byly rovněž jako její šaty a škraboška bílé — prostě bílé. Ohnivé její oči zdály se vůči pletencům zlatého vlasu, jež prosvitaly pod lehounkým závojem z benátské látky, kterýž chvílemi kolem ní poletoval a zahaloval ji jako květy strom, skorem černými. Hamlet nemohl jinak, než vzpomínat na strom mandlový, jenž v malém dvorku nedaleko jeho obydlí stál v plném květu. Zdála se vtělením onoho smavého času jarního, jenž se dotknul

všech listů a poupat v ospalých starých zahradách kolem Verony a probudil je ze spánku.

„Merkucio, kdo jest tato dáma?“

„Dle postavy je to dcera starého Kapuleta.“

„A ten, jenž s ní tančí?“

„Paris, z domu della Scala.“

„Její milovník?“

„Jeden z jejích milovníků.“

„Má tedy ještě jiné?“

„Dost, žeby se z nich dala utvořit armáda; jen slepci a starci jsou vyjmuti.“

Tu hudba přestala a tanečníci se rozešli. Hamlet sledoval dámu svými zraky a když viděl, že je na chvíli samotna, přiblížil se k ní. Přijala jej přívětivě, jak maska masku má přijmout, a oba zapředli hovor, jak to bývá u lidí, kteří vlastně nemají co by řekli a dovedou přece něco říci. Pojednou bylo sluchu jejímu cosi nápadno v jeho hlase, nový tón, příjemná, podivná barva zvuku, jež ji činila zvědavou. Kdo to byl? Nemohl to být ani Valentin ani Anselmo, byl vzrůstu příliš vysokého, než aby mohl být signor Placentio, nebyl dosti zavalitý, aby mohla myslet na Lucia a nebyl to také její bratránek Tybalt. Byl to snad onen nerozvážný, smělý Montek? Byl by se toho odvážil? Zde, před samými hroty jich mečů? Proud mask stoupal a opadával a vířil kolem ní, hudba počala znova a Julie naslouchala a naslouchala.

„Kdo jste, pane,“ pravila konečně, „že řeč naši mluvíte s líčeným přízvukem?“

„Cizinec, člověk, jenž se bez cíle potlouká po Veroně — ač ne veselý — černý motýl.“

„Naše italské slunce vám křídla ozlatí. Černé se zlatou obrubou dělá se velmi hezky.“

„Nemám již tak pochmurnou barvu jako dříve.“

„Ráda bych viděla vaši tvář, pane; je-li v souladu s vaším hlasem, musí nutně býti příjemná.“

„Přál bych si, abychom tak učinili na vzájem, abych vám dal spatřit svoji tvář za pohled na tvář vaši.“

„To se stane, při hostině.“

„Tu mohli bychom vyměnit i srdce?“

„Ne, nechtěla bych dát srdce veselé za srdce truchlivé; ale přece odložím svoji škrabošku, odložíte-li vy svoji. Jste-li však,“ — doložila zcela šeptem, „jak se domnívám, pánem z Verony, — Montekem — neodkládejte škrabošku.“

„Nejsem z Verony, paní, nikdo mne zde nezná,“ a Hamlet pošinul kapuci svého domina nazpět. Julie sňala na chvíli škrabošku a oba stáli proti sobě a hleděli si do očí.

„Paní, my jsme v pravdě vyměnili svoje tváře, neboť vaši tvář budu nosit na věky ve své paměti.“

„A já vaši,“ na to Julie šeptem, „ačkoliv bych si přála, aby nebyla tak bledá a těžkomyslná.“

„Hamlete,“ zašeptal Merkucio, tahaje svého přítele za šos, „ten chlapík tam, jenž se baví se starým Kapuletem — synovec jeho ženy,

Tybalt, hašteřivý chlap, — má nás v podezření, že jsme Montekové! Odejděmež v pokoji odtud jako vojínové, kteří příliš zakládají si na dobrém mravu, než aby pod pohostinnou střechou zavdali příčinu k nepříjemnému výstupu."

A Merkucio táhl Hamleta ke dveřím, kdež se k nim připojil Benvoglio. Julie, upírajíc zraky svoje na odcházející masky, pokynula rukou a chopila za rámě starou jednu služebnou, jež náhodou tudy šla.

„Rychle, dobrá chůvo! Jdi a zeptej se onoho pána, jaké jest jeho jméno. Ne ten zelený, má znejmilejší, nýbrž ten s černým dominem a purpurovou škraboškou. Jakže, uhodila jsem tě do tvé nebohé ruky, trápené dnou? Ach, jdi již, milá chůvo!"

Když se chůva s plačtivým posuňkem odbelhala, zašeptala si Julie starý verš:

„— Je-li zasnouben,
pak mně buď hrob za lůžko připraven."

Když Hamlet se vrátil do svých komnat, posadil se na kraj postele a pohroužil se v dumání. Stříbrné paprsky měsíce již se prodíraly klátícími se větvemi stromu před oknem, brzy se objevovaly, brzy mizely ve světnici, parodujíce tak mlhovitý závoj, jenž byl před chvílí obestíral rusalčí postavu lepé Kapuletovny. Že ji miloval a že jí musil říci, že ji miluje, ta myšlenka byla mu již připadla, ale kterak to nastrojit, aby Julii opět uzřel? Nikdo jej ve Veroně neznal, bylť pečlivě zachoval svoje incognito, sám Merkucio považoval jej prostě za urozeného mladého pána z Dánska, jenž se chce v cizím městě bavit. Kdyby jej Merkucio představil jakožto bohatého dánského touristu, přijali by jej Kapuletové ovšem dvorně jakožto hosta, ale nikoliv jako nápadníka své dcery. Musel se dát představit v jiné vlastnosti, — tím, čím vlastně byl.

Přemýšlel právě, jaké by měl učinit kroky, aby dokázal totožnost své osoby, když si vzpomenul na dva neb tři listy, jež byl před odjezdem vložil do svého tlumoku. Rozžal svíci a počal prohledávat svoje papíry. Mezi nimi nalezalo se půl tuctu milostných dopisů, jež mu byla Ofelie vrátila noc před jeho odjezdem. Byly čistě svázány dlouhou černou stuhou, do které vpletena byla větvice rozmarinová. „To je celá Ofelie!" zamručel mladý muž, hodiv balíček nazpět do tlumoku, „ta mívala vždycky tak veselé nápady." Jako v daleké dáli zdál se mu onen večer, kdy mu Ofelie po svém ostýchavém spůsobu vrátila tyto milostné dopisy! Jak mlhavé a vzdálené zdálo se mu vše, co souviselo s někdejším jeho životem na Elsinoru! Smrt otcova, sňatek matčin, duševní jeho bol a jeho osamělost — vše to připadalo mu jako věci, jež postihly někoho jiného. Také v nynějších jeho poměrech bylo cosi víře nepodobného. Snil-li? Nalezal se vskutku v Italii a byl zamilován?

Rychle se shýbnul a zvednul čtverhranně složený list, jenž polou pomačkán ležel mezi ostatními. „Kterak jsem jen mohl na to zapomenout?" zvolal. Byl to list, psaný hranatým písmem Horaciovým, adressovaný signoru Kapuletovi ve Veroně, jenž obsahoval odporučení od Horacia, jehož otec byl v obchodním spojení s některými bohatými

kupci v Lombardsku a znal mnohé z nejvznešenějších rodin města. S tímto doporučujícím listem a různými dopisy, jež mu psala královna Gertruda, když byl na universitě, nemohlo mu být obtížno, podat Kapuletům důkaz, že jest skutečně princem dánským.

V hodinu velice nevhodnou probudil Hamlet příštího jitra Merkucia ze spánku, neboť každá minuta, kterou mu bylo čekat, až Julii opět spatří, zdála se mu celým stoletím. Merkucio nepřijal příliš laskavě toto vyrušení ze svého spánku; neboť statečný ten humorista dbal nočního odpočinku velice vážně, avšak jeho humor odhalením Hamletovým brzy se vrátil.

Oba přátelé poseděli po delší dobu pospolu a ve vhodné chvíli, kdy etiketa dopouští návštěvy, odebrali se do domu Kapuletova, jenž nikterak neskrýval se svým potěšením ze cti, jaké se mu dostalo od prince. Skorem beze vší předmluvy objevil Hamlet příčinu své návštěvy a starý poslanec všecek unešen poslouchal, žehnaje šťastné hvězdě, že nezadal ruku dceřinu ještě hraběti Parisovi, jak měl v úmyslu. Dámy při této rozmluvě nebylo lze spatřit, pro únavu od minulé noci atd., ale ještě téhož večera povolena Hamletovi rozmluva s Julií a paní Kapuletovou a několik dní na to nemluvila celá Verona o ničem jiném, než o tomto novém zasnoubení.

Krvežíznivý Tybalt z počátku se mračil a kroutil svůj sekácký knír a mladý Paris jal se ulevovat svému zármutku ve verších a rýmech.

Avšak oba nabyli opět veselé mysli, když viděli, že si jich nikdo nevšímá, a došli k Hamletovi, aby jej ujistili svou úctou.

Pro Hamleta počal nový život. Zahodil svůj hrobově černý pláštík a vykračoval si v hanebně nádherném kabátci, v němž vypadal jako nové pozlacená rukojeť dýky. Se svým smutečním rouchem, jak se zdálo, odhodil též trochu své hrobově pochmúrné duševní nálady. Nebylo možno býti těžkomyslným u Julie, neboť každodenně rozvíjela netušené slunné půvaby. Neustále překvapovala jej její svěžest a její koketní naivnost. Měla mnoho zbožňovatelů a vyznala se z toho Hamletovi nejpěknějším spůsobem.

„Snad,“ pravila k němu jednoho večera s nevylíčitelným úsměvem, „byl by se mi mladý Romeo velice zalíbil, ale obě rodiny byly od samého počátku proti tomuto poměru. A pak, víte, byl tak — tak demonstrativní.“

Hamlet věděl o pomíjející vášni Romeově, ale nevěděl, že jeho nevěsta byla hrdinkou onoho dobrodružství na balkoně. Když odešel od Julie, odebral se vyhledat mladého Monteka, nikoli však, aby jej vyzval na kordy, jak by snad jiný byl učinil, nýbrž aby mu učinil poklonu pro dobrý jeho vkus, že se dvořil krásce tak neobyčejné.

Avšak Romeo byl ten tam a sice zmizel spůsobem naprosto nepochopitelným, takže rodina jeho měla oň velkou starost. Byla domněnka, že snad neúprosná Rosalina — jež byla ledově chladnou předchůdkyní Juliinou, — dala se konečně uprosit; ale slečna Rosalina, jež se před svým domem zabývala vyšíváním, zcela klidně upřela, že by o něm čeho věděla. Na to se obávali, že padl v některém z obvyklých soubojů, avšak nebyla se udála žádná rvačka a po celé dva dny nebyl ani na té, ani na oné straně nikdo zabit. Přes to však zdálo se, že nadobro

odstoupil s jeviště. Když se Hamlet dotazoval Merkucia, zasmál se bodrý tento vojín a pohladil si plavý knír.

„Ten hoch v žáru své lásky utekl,“ pravil, „nevím kam, ale myslím k ledově studeným koncům světa, aby se ochladil.“

Hamlet litoval, že Romeo věc tu tak těžce nese, ale politování bylo trpký kořínek, jemuž se dobře nedařilo v ovzduší, v němž žili šťastní milenci. Viděl Julii každodenně a štěstí jeho nebylo zachmuřeno nijakým stínem, leda žvatlavou chůvou, proti níž měl Hamlet zvláštní předsudek. Považoval ji za nudnou starou babu, jež časem ve svých výrazech nebyla příliš slušnou, a radil Julii, aby ji propustila. Avšak stará služebnice byla po mnoho let ve službě rodiny a nebylo lze propustit ji v tak pozdním věku.

S pronikavým bystrozrakem starých lidí poznala chůva okamžitě, že se Hamletovi nelíbí a splácela mu tuto nechuť jak mohla.

„Ó ty moje beruško,“ zvolala jednoho večera, „ach jemináčku, ty ani nevíš, jak si třeba volit muže. Přála bych si, abych mohla vybírat za tebe, Julinko. Matičko boží, tu je na příklad signor Merkucio — statný pán, veselý pán — a zaručuju se ti, také ctnostný pán, jehož konec malíku je víc nežli celý ten princ, který je černý jak havran a přiletěl bůh ví odkud, aby uletěl s nejkrásnější křehotinkou z celé Verony. Poslechni mne a nech tu obludu.“

Avšak to bylo jen lehké zčeření vlnek na řece, jež plynula jinak zcela hladce. Tu a tam ovšem cítil Hamlet potřebu pokárat žertem Julii za její přehnaně fantastickou řeč, jako na příklad, když se modlila, kdyby zemřel, aby byl rozsekán na malé hvězdičky, jež by pak zdobily tvář noci. Hamlet však se proti tomu ohradil, řka, že za žádnou podmínkou nechce být rozkouskován na malé hvězdičky k účelům osvětlovacím. Jednou nadhodila svému ženichu, aby přišel do zahrady, až rodina odejde, že pak s ním bude hovořit s balkonu. Avšak pranic jim nevadilo, aby mohli spolu promluvit, kdykoliv jim bylo libo, a Hamlet maje jemný smysl pro slušnost a čest, pečlivě se vystříhal všeho, co bylo proti slušnosti a tak Julii nikterak nepovzbuzoval v její nerozvážnosti.

„Jakže!“ zvolal, zvedaje káravě prst, „již zase hrdinka z románu!“

To se tak nejspíše ještě podobalo hádce mezi milenci. Druhého dne přinesl jí Hamlet na smířenou štíhlou zlatou lahvičku, vykládanou émailem, již dal v jedné lékárně naplnit vzácnými voňavkami.

„Jak živ neviděl jsem cos tak hubeného, jako tato lahvička,“ pravil Hamlet směje se, „nic než žebra a kosti, pouhá kostra černě pomalovaná. Avšak je to vzácná essence. Lékárník jmenoval mi barbarské botanické jméno, ale já je zase zapomněl.“

„To, čemu říkáme růže,“ odpověděla Julie, přivoněvši k lahvičce a spůsobně se mu kloníc, „vonělo by líbezně i pod každým jiným jménem.“

Ó mládí, ó lásko! Ó šťastné doby!

U Kapuletů byla skoro každého večera hostina, avšak u Monteků dále nahoře v ulici byly po celý den spuštěny opony a paní Monteková, jež měla na skladě čtyry snědé dcery na provdání, div nepukla závistí nad štěstím sousedů. Raději byla by viděla několik Monteků s meči

v těle, než aby byla svědkem, kterak princ docházel do domu jejich nepřátel.

Šťastný princ!

Kdyby Rosenkranz a Guildenstern a Laertes a ostatní zasmušilí lidé v Elsinorech byli jej nyní viděli, nebyli by ho více poznali. Kde byly světobolné jeho pohledy, kam se poděly kousavé jeho řeči? Oči jeho nebyly více plny chmurných představ. Chodil v šatech barvy jasné a přijímal výsluní štěstí jako přirozený svůj úděl. Byl-li kdy ve špatné míře — a příčinou toho byl částečně stav jeho tělesný — rozprchla se chmura ihned při objevení se onoho „nejsladšího břemene na nejlehčí nožce". Půvabná Veroňanka byla se vtulila do jeho srdce a naplnila je hudbou. Příšery a zjevení, jež kolem něho strašívaly, byly kouzlem Juliiným na věky zažehnány.

Šťastná Julie!

Krása její nabyla nového půvabu. Poupě bylo se rozvilo v květ, jenž splnil, co poupě slibovalo. Třeba že srdce její tlouklo méně divoce, bušilo za to silněji. Sdělila-li Hamletu ze své překypující živosti, byla od něho získala rozšafnosti a taktu. Bývala ve společnosti vždycky oblíbena, ale nyní považovala ji Verona za báječně krásnou. Krejčíři přistřihovali šaty dle jejího vzoru a zdobila-li se tyrkysy, přišly granaty z mody. Na místě stenání a slzí a všech těch žalostivých událostí, jež by snad byly nastaly, kdyby Julie byla setrvala při lásce Romeově, poslyšme jen, kterak se směje, pohleďme, kterak vesele se rozhlíží!

Každého jitra přicházel Petr neb Řehoř po schodech vzhůru k Hamletovi s lístkem od Julie — neposílala více svoji chůvu, poznavši nechuť ženichovu k ní — a několik minut po té Řehoř nebo Petr sestupoval s poselstvím opět dolů. Julie poznala, že jest dobrým veršovcem a dosti rozmarně na tom trvala, aby veškeré svoje odpovědi posílal jí veršované. Hamlet byl jí po vůli, ačkoliv mu to mnohdy bylo dosti těžko, neboť Musa jest nebešťankou mnohdy málo ochotnou a nepřichází vždy, kdy to žádoucno. Mnohdy byl nucen vrátit se ku plodům dřívějším, tak na příklad když přeložil do velice uhlazené italštiny:

Nevěř luny záři čisté,
nevěř jasné slunce záři,
pochybuj o pravdě jisté,
jenom mojí lásce věř.

Ovšem bylo toto čtyrverší básněno původně pro Ofelii, ale co na tom? Toto ujišťování lásky tehdáž sotva bral vážně, nyní však bylo vážně míněno, a mimo to, šťastný rým nevyjde z mody. Hodí se vždy dobře.

Zatím co psal tyto verše, vracely se myšlenky jeho zcela přirozeně nazpět k Ofelii, neboť malá ta básnička byla plna vůně minulosti jako lisovaná květina. Svědomí nečinilo mu nejmenší výčitky. Jaké to štěstí pro něho a pro ni, že to tehdáž mezi nimi nedošlo dále! Jsouc od přírody náchylna k těžkomyslnosti a po otci dědičkou nevalně silného ducha, byla Ofelie dámou, jež značnou měrou měla zapotřebí rozveselení. On, Hamlet, byl posledním na celém světě, s nímž měla

mít milostný poměr. Kdyby se byli stali mužem a ženou, byli by se vzájemně nakazili svým zoufalým rozmarem a byli by ve čtrnácti dnech zahynuli jako dvé nemocných havranů. Co se s ní stalo? Šla do kláštera? Chtěl ji učinit abatyší. Několik měsíců po zasnoubení, poněvadž nebylo nijaké rozumné příčiny, aby se sňatkem se prodlévalo, byli Hamlet a Julie v kapli u františkánů oddáni, při čemž bratr Lorenzo vykonal církevní obřad. Toho dne uspořádána u Kapuletů velká hostina, které se účastnila celá Verona. Na žádost Hamletovu byli též Montekové zdvořile pozváni k této slavnosti. K největšímu úžasu všech Montekové pozvání přijali, přišli též a byli královsky pohostěni, čímž skončeno politování hodné nepřátelství, o němž kdyby byli měli udat, proč vlastně povstalo, byly by se oba rody octly ve trapných rozpacích. Přívržencům Monteků i Kapuletů bylo hned na místě přikázáno, aby na příště upustili ode všeho posmívání a pošklebování.

„Bude to na ujmu všeobecné veselosti v městě," připomenul Merkucio, „Signore Tybalte, milý příteli, nebudu míti více potěšení vrazit vám svoji kosinku do břicha. Pojďte, vypijeme spolu pohár vína."

Hosté byli dosud při večeři ve velkém pavillonu, jenž byl zřízen v zahradě, která byla nesčíslnými pochodněmi, umístěnými ve křoví, osvětlena tak jasně jako ve dne. Hamlet a Julie spolu s několika jinými byli vstali od stolu a stáli ve dveřích pavillonu, když zraky Hamletovy poprvé utkvěly na dobře mu známé postavě mladého muže, jenž stál jednou nohou na posledním stupni schůdků a držel v ruce biret, zdobený peřím. Spodky a kabátec jeho nesly stopy daleké cesty, ale poctivá jeho tvář byla tak svěží jako jitro před počátkem dne.

„U všech všudy! Horacio?" zvolal Hamlet.

„Tak jest, milostivý pane," zněla odpověď, „a povždy váš oddaný sluha."

„Zde, milý příteli, toto jméno s tebou vyměním. Co tě přivádí do Verony?"

„Přináším vám zprávu, milostivý pane."

„Dobrou zprávu? Pak zemřel král."

„Král žije, ale Ofelie více není."

„Ofelie zemřela?"

„Nikoliv, milostivý pane, ale provdala se."

„Prosím tě, nedobírej si mne, starý spolužáku."

„Provdala se za toho, jenž mne sem poslal — za pána velice příjemných spůsobů a hrdého panského vzezření, potomka urozeného rodu ve Veroně — za jakéhosi Romea."

Výraz velice komický přeletl jedva znatelně tvář Juliinu. Ještě nikdy nebylo ženy, jež by byla s to vyslechnout klidně, že nápadník, jehož ona zamítla, oženil se s jinou, žádná by toho nedovedla, ani v den své svatby.

„Ofelie provdána!" mručel ženich.

„Znáš onu dámu?" tázala se Julie.

„Znamenitě," odpověděl Hamlet, obrátiv se k Julii, „jest to velice ctihodná mladá dáma, dcera komořího mého otce. Má silnou náklonnost zpívat elegické balady," dodal princ zamyšleně, „ale náš ztřeštěnec Romeo ji z toho vyléčí. Zdá se mi, že je vidím —"

21

„Kde pak, pane manželi?“

„Svým duševním zrakem, obklopené maličkými — šlechetnými jinochy a půvabnými dívkami — v nichž prudkost ohnivého Romea mírněna jest rozmyslem roztomilé Ofelie. Považoval bych to za velkou nelaskavost, moje srdíčko,“ doložil, pohrávaje s prstem Juliiným, „nedají-li svému prvorozenci jméno Hamlet.“

* * *

Právě skončil princ Hamlet tuto řeč, když poslední vůz koňské dráhy, jedoucí do Bostonu — bylť se řízením prozřetelnosti opozdil mezi Watertownem a Mount Auburnem, — zahýbal ku zatáčce, blíže které jsem stál. Jantarově žlutá záře lucerny vozu osvětlovala moji postavu v temnotě, vozka rychle zatočil brzdou a konduktér náhlým rychlým trhnutím řemenem nad hlavou zazvonil a odzváněl tak umíráčkem mé fantasii, zatím co jsem vystoupil na zadní peron vozu.

Co pijí Angličané?

»Git ma my aäle«

Tennyson.

K dokonalému vystihnutí povahy některého národa přispívají vedle příznaků hlavních i zjevy podřízené, jimiž jsou na př. kroj, strava a j. Pro obyčejného pozorovatele jsou právě tyto vedlejší příznaky nejsnadněji přístupným a nejzajímavějším stanoviskem při posuzování národních zvláštností.

Tak zejmena pokrmy a nápoje, v té které zemi obvyklé, sloužívají zhusta za klíč k vysvětlení osobitého rázu některého kmene. Ustáleným takovým klíčem k povaze Angličanů jsou známá slova „beef and beer“ (hovězí maso a pivo). Odchylnými výroky, ale v jediném smyslu vyznali různí spisovatelé angličtí, že pivo a hovězí maso souvisejí jaksi s významem a mohutností Anglie, byvše nepřímo účastnými v bitvě u Waterloo, při dobytí Indie, na vynálezech Newtona, Watta, Stephensona, Bessemera a t. d. Zvlaštní zájem Angličanův pro tyto dva prostředky životní trefně tlumočí Byronova slova:

„I like a beef-steak, too, as well as any;
Have no objection to a pot of beer.“

V přítomném náčrtku pokusím se vyložiti, pokud druhá část hesla „beef and beer“ jest oprávněna.

Že pivo jest v Anglii v skutku nápojem národním, o tom není pochybnosti. Přisuzuje-li se Rusovi „vodka“ a čaj, Francouzovi víno a „absinthe“, Holanďanu jeho „schnapps“, a t. d., náleží Angličanu vším právem pivo.

V anglickém pivu jakoby se zrcadlila povaha britských ostrovů a jejich obyvatelů. Po většině tmavé jako zasmušilé podnebí severní,

silné a bohaté lihem jako ku podobenství ráznosti a duševní převahy Angličana, málo řízné i skrovně pěnivé jako nehlučný život v britské domácnosti. A vynikající postavení Brita ve světovém obchodu nezadá si mnoho proti eminentní důležitosti piva mezi ostatními výrobky průmyslu anglického.

V Anglii, Skotsku a Irsku vyrobí se ročně přes 45 mil. hektolitrů piva, ze kteréhožto množství jenom asi $1^1/_2\,\%$ odveze se přes hranice. Vše ostatní projde domácími hrdly. Poměrně nejvíce pije obyvatel Anglie a Walesu; v tomto království připadá ročně na každou duši půl druhého hektolitru piva. O hodně zpět zůstává osadník „smaragdového ostrova", který spotřebuje za rok jenom 65 litrů šťávy ječmínkové. Skot jest posledním v řadě s roční spotřebou $^1/_2$ hektolitru. Poměr pro jednoho obyvatele všech tří spojených království obnášel při posledním sčítání lidu (r. 1882.) 125 litrů ročně. Tato číslice převyšuje o dosti mnoho průměrný roční udaj v Čechách *), nehledě ani ku značnému rozdílu mezi silou (stupňovitostí) piva českého a anglického. Ještě vyšší hodnoty než Velká Britanie a Irsko vykazují jenom Bavorsko a Virtembersko.

Avšak uvedené tuto udaje o spotřebě piva v Anglii, Skotsku a Irsku nejsou zúplna správny, poněvadž se vztahují pouze k výrobě piva v závodech veřejných, které vaří na odbyt. Kromě těchto, jichž se počítalo v posledním roce 14.633, zabývá se ve všech třech královstvích vařením piva pro domácí spotřebu ještě 91.200 soukromníků. V anglickém soustátí jest totiž rodinám dovolena soukromá výroba piva. Dům, jenž vynáší ročně méně než 15 liber šterlinků, neb usedlost s pozemky o menším ročním výnosu než 10 liber št. dávají držiteli právo vařiti pivo pro domácnost bezplatně. Rodiny s větším čistým příjmem ročním mohou také soukromě pivo vařiti, podléhají však v tom případě dani jako sládci řemeslní.

Veliký počet pivovarníků soukromých jasně prozrazuje, že kromě úředně zjištěného množství piva uvaří se při domácí výrobě ve spojených královstvích značný as počet hektolitrů, které statistickým výkazům se vymykají. Tento přírůstek pozměnil by dojista ne nepatrně průměrnou spotřebu piva, jak ji udávají číslice úřední.

O tom, jak pití piva v Anglii jest rozšířeno, lze nasbírati zajímavých zkušeností u výčepu v nalévárnách. V anglických pivnicích, jež se zahrnují pod názvem public house **), spatříme obraz docela jiný, než na jaký jsme v našich hostincích uvykli. Jest to učiněný kaleidoskop pijáctva. Angličan nechodívá do hospody k vůli tomu, aby mezi sousedy poseděl, s přátely důvěrně pohovořil, nové známé vyhledal a t. p., nýbrž jeho vede tam téměř výhradně pud po ukojení smyslu jazykového. Stálé společnosti pijácké jsou v Anglii bílými vranami. Již samo zařízení anglických pivnic výmluvně dokazuje, že jejich navštěvovatelé ne-

*) R. 1884 připadlo v Čechách z veškeré výroby piva na každého obyvatele 99 litrů; nejvíce (157 litrů) ve finančním okresu plzeňském, nejméně (57 litrů) ve fin. okresu chrudimském.

**) R. 1884. bylo v Anglii a Skotsku 84.688 pivnic, neboli 8% veškerých, obývaných domů. Londýn sám byl účasten číslem 7500, nepočítaje v to 500 hôtelů a 1700 restaurantů.

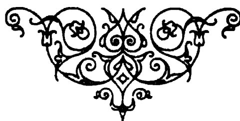
Před slovenským mlýnem. Kreslil Jaroslav Věšín.

Ten mužský pak není jistě žádný samostatný hospodář; neb ti se nemíchají do „ženské roboty“ a nevozí mletí do mlýna. Je to jistě nějaký komorník z panského dvora. Svědčí o tom už zápřež. Pravda, ti voli jsou velicí a siví, právě takoví, jaké mívají v dolní Oravě gazdové po dědinách. Ale podívejte se na ty rohy! Oravský gazda musí mít voly s dlouhými rohy a vždy pár volů zcela stejných, jakoby jeden druhému z oka vypadl. Zde má sice podsebný vůl dlouhé krásné rohy, ale jaké má náruční! Krátké, sotva do polovice oněch. Takové nerovné spřežení by Oravec nikdy neztrpěl. V panských dvorech nehledí arci na takové maličkosti; tam hledí jen, aby měli voly silné a laciné a spřáhnou bez rozpaků dva voly nestejné, jedináky, z nichž každý byl koupen na jiném jarmarku.

Náš mužský je tedy „komorníkem“. Jmenem tím nazývá se zvláštní druh panského služebnictva. Kdežto obyčejný služebník za peněžitý roční plat slouží u pána a má chôvu v jeho kuchyni, nežije „komorník“ při pánovi, nýbrž pro sebe, a pracuje pro pána jen určitý počet dní za roční plat, který záleží obyčejně z peněžité mzdy, dále z bytu v malém domečku, topiva atd., pak z výmeru t. j. z jistého množství obilí, soli, omastku atd. Má-li „komorník“ ženu a dceru, zavážou se obyčejně také pracovat pánovi určitý počet dní za to, že dostanou záhonek země na lán, konopí a kapustu. Ve dnech svobodných může „komorník“ pracovat pro sebe nebo i jinde padělkovat; ale obyčejně chodí ku svému pánovi, který mu za to jako ostatním dělníkům platí obyčejnou denní neb týdenní mzdu.

„Komornictvo“ udrželo se již jen pořídku na Slovensku; v Oravě dosud kvete. Zemani neradi se s ním loučí, poněvadž je upomíná na zlaté časy, kdy byl sedlák jejich poddaným, a poněvadž je ten zvyk opatřuje spolehlivými, věrnými pracovníky; lidu pak je také milý, poněvadž jim poskytuje pojištěnou budoucnost, dobrý plat a jakous takous neodvislost. Je to poměr po většině patriarchální.

M. Kukučin.

Lotr Gólo.

Romanetto od J. Arbesa.

a nedlouho bude tomu již sedm neb osm roků, co mne někdejší ředitel zemského divadla českého, Wirsing, v „ředitelském tuskulum“ divadelní kanceláře přivítal s nápadně „kyselou tváří“.

Na první pohled jsem poznal, že sběhlo se v zákulisí nebo mimo ně cosi opravdu mrzutého, když byl i starý, jinak skoro úlisně vlídný a v pletichách zákulisních vždy chladnokrevný ředitel zjevně z duševní rovnováhy přiveden. Nemaje však ve zvyku starati se jako dramaturg o věci, do kterých mi ničeho nebylo, odbyl jsem si s obvyklým klidem svou dramaturgickou povinnost t. j. podav řediteli po německu psaná dobrozdání o několika nových kusech, jež mi byly k posouzení dodány, položil jsem knihy na psací stůl a vyčkal několik okamžiků, bude-li si ředitel něčeho přáti čili nic.

Drže má dobrozdání v ruce, přecházel ředitel po malém, elegantním salonku, jakoby vůbec ani nevěděl, že jest ještě někdo přítomen. Náhle se přede mnou zastavil řka po německu:

„A nového nevíte nic, pane dramaturgu?“

„Nic, pane řediteli,“ odpověděl jsem lakonicky.

Dříve však nežli jsem několik slov těch dopověděl, přecházel již ředitel opět po salonku a tvář jeho jevila výraz mrzuté přemýšlivosti.

V tom ohlásil sluha vynikající herečku.

Vždy galantní ředitel ihned byl ochoten ji přijmouti.

„Počkejte, prosím, chvíli na mne, pane dramaturgu,“ pravil ke mně, „pojedeme spolu!“

Mlčky se ukloniv, proklouznul jsem ze dveří do předpokoje a herečka vešla k řediteli.

„Audience“ trvala však jen několik vteřin. Vyměněno patrně jen několik slov; neboť sotva jsem se v předpokoji porozhlédl, opouštěla herečka salon, a ředitel, s kloboukem v ruce, tudíž sám na odchodu, ji doprovázel.

Bez vybídnutí šoural jsem se za ředitelem a herečkou. Před domem, kde čekal ředitelův kočár, ředitel herečce se poroučel; na to otevřel dvířka povozu a pokynul rukou, bych vstoupil. Učinil jsem tak co možná nejrychleji. Ředitel vstoupil za mnou, přirazil dvířka a v následujícím okamžiku ujížděl kočár po hrbolatém dláždění úzké a nevlídné Bartolomějské uličky směrem k Platejsu.

Chvíli jsme oba mlčeli. Náhle přerušil ředitel mlčení všední otázkou:

„Víte, co nového, pane dramaturgu?“

„Nevím, pane řediteli,“ odpovídám týmže chladným tonem, jakým jsem byl již odpověděl v ředitelně.

„Pan Bittner dal dnes výpověď, nebo správněji řečeno, nepřistoupil k nové méně výhodné smlouvě než měl až dosud," počal ředitel tonem zdánlivě lhostejným, ale přece s přízvukem mírné roztrpčenosti.

„Není možná!" připomenul jsem.

„A víte proč?" optal se ředitel s nápadným chvatem, jakoby mi nechtěl popřáti ani času ku přemítání a utvoření si vlastního úsudku dříve, nežli mi poví sám své mínění. „Patrně jen proto, že vytrhnuv jej před nějakým časem z oboru více méně šablonovitých milovníků, chtěl jsem jej postaviti na pravé jeho místo, v obor charakterní. Přiznám se vám upřímně, pane dramaturgu, ku své chybě. Provedl jsem změnu tu příliš náhle, takořka násilně. Pochopuji tudíž také rozmrzelost výborného herce, kterýž — když mu byly nastudované již snadné a mnohdy hravé milovnické úlohy rychle odjímány a nové charakterní, tudíž nesnadnější přidělovány — domníval se býti ve své oprávněné herecké ctižádosti uražen, obzvláště když uvážil, že jest se změnou tou spojeno také nezbytné, ovšem jen dočasné zkrácení na honoráři za vystoupení. Úmysl můj však byl poctivý a toliko provedení poněkud ukvapené. Nicméně po skutku nedá se poklesek toho druhu více napraviti."

Vyslechl jsem vysvětlující důvody ředitelovy s obvyklým klidem. Znaje poměry, věděl jsem, že dálo se vše skutečně s úmyslem, jaký byl ředitel právě naznačil — přes to jsem jaksi bezmyšlenkovitě podotknul:

„Ale možná, že se pan Bittner přece ještě rozmyslí . . ."

„Ne, ne!" vpadl rychle ředitel. „Dal jsem se o stavu věcí poučiti. Úmysl páně Bittnerův jest pevný a veškeré namahání přiměti jej k setrvání ve svazku divadelním bylo by marné. Ostatně nedovoluje jakékoli kroky v tomto směru ani divadelní disciplina. Ředitel, který dá jen jednou neklamně na jevo, že pokládá třeba jen jedinou sílu za naprosto nezbytnou neb nenahraditelnou, může již napřed udělati nad divadelní disciplinou kříž."

„Co tedy zamýšlíte učiniti, pane řediteli," optal jsem se.

„Zcela klidně vyčkati, až jak se záležitost přirozeně rozvine. Že pan Bittner úmyslu svého nezmění, jest však téměř jisto a proto jest nevyhnutelno pomýšleti v čas na opatření náhradníka. Já již o tom přemýšlel a ustanovil se na zvláštním, poněkud neobvyklém tajném plánu," doložil ředitel s nápadným, polo ironickým, polo tajemným přízvukem na slově „tajném".

Věda, že žádný divadelní ředitel, obzvláště ředitel tak routinovaný, jako Wirsing, který již déle třiceti roků „řediteloval" — „tajné" své plány neprozradí, dokud toho neuzná potřebu, nepokládal jsem poslední slova jeho ani za hodna odpovědi, čekaje, prozradí-li něco sám neb odbočí-li, jak míval v takových případech ve zvyku, ku předmětu jinému.

I on se na chvíli odmlčel, jakoby uvažoval, má-li mne v „tajný" svůj plán zasvětiti čili nic. Náhle se ozval řka:

„Nemyslíte, pane dramaturgu, že by snad přece bylo možno engažovati od některé kočující divadelní společnosti nějakou novou, svěží sílu, která by obor, jejž jsem panu Bittnerovi přidělil, aspoň zastala?"

Mlčky pokrčil jsem ramenoma a dříve nežli jsem pronesl svůj náhled, mluvil již opět ředitel v tento smysl:

„Vím, že to pokus poněkud podivný. Znám kočující společnosti příliš dobře, než abych nevěděl, že každá rozhodně dobrá a vyspělá již síla, zvláště v oboru charakterním vůbec a v oboru intrikánů zvlášť, nezůstane dlouho nepovšimnutou a dávno již by se přímo neb nepřímo přihlásila k pokusu na divadle zemském. Ale což kdyby přece byla někde taková síla zapomenuta, což kdyby se byl v poslední době někde objevil nějaký talent toho druhu, byť i neroutinovaný, nevyspělý a třeba teprve klíčící — nemyslíte, že by to stálo aspoň za pokus?"

„Zajisté, pane řediteli," odpověděl jsem lakonicky, souhlase s každým slovem ředitelovým.

„Nuže tedy," pokračoval ředitel, „můj plán čelí k takovému pokusu. Chci plán ten provésti stůj co stůj a dokázati, že mnohdy pouhá náhoda, ovšem obratně využitkována, odpomůže v nesnázích nejkritičtějších — a proto prosím, nebyl byste ochoten převzíti přípravní práci t. j. nebyl byste tak laskav projeti křížem krážem Čechy, po případě i Moravu a poohlednouti se u kočujících divadel, neprovádí-li v některém zapomenutém zákoutí" — následující slova pronesl s jemnou ironií — „nějaký Jago, Franc Moor nebo Mefisto své hnusné a všemu světu odporné pikle?"

„S radostí," odpovídám.

„Potřebujeme," pokračoval ředitel, „pravého Jaga — padoucha, abych tak řekl, v pravém slova smyslu genovefského — učiněného lotra Gólu . . ."

I zasmál se — potutelně a přece s onou srdečností, s jakou se divadelní ředitelové všech odrud zřídka kdy smávají.

„Ujednáno tedy, není-liž pravda?" pravil po kratinké pomlčce. „Ale vše musí zůstati, jak se samo sebou rozumí, tajemstvím. Zítra mi předložíte laskavě seznam čelnějších kočujících společností českých zároveň s udáním míst, kde právě meškají, rozvrhnete si jízdu tím způsobem, abyste mohl objížďku vykonati s největší úsporou času a pozejtří nebo ještě zítra večer můžete se vydati na cestu. Útraty, jak se samo sebou rozumí, uhradím sám již z té příčiny, že si přeji, aby o přípravách živá duše nezvěděla . . ."

V témž okamžiku kočár zastavil na konci Hybernské ulice, kde jsem obyčejně, kdykoli jsem s ředitelem z divadelní kanceláře jel, vystupoval, a já vystoupil — — —

Tím byl učiněn první krok.

Následujícího dne předložil jsem řediteli v divadelní kanceláři seznam kočujících společností i s plánem, jak hodlám cestovati; přijav pak přiměřenou částku cestovného, vyslechnul jsem ještě některá pokynutí a večerním vlakem státní dráhy odjížděl jsem již tajně na „honbu" po interpretu Jaga, France Moora, Mefista, atd. vlastně lotra Góly.

Přiznám se, že mi bylo jaksi nevolno. Svěřený mi úkol byl po mém náhledu rovněž tak nesnadný jako choulostivý. Uvažuje o něm, nemohl jsem se ubrániti pocitu, jaký se zmocňuje člověka, když byl převzal nějakou obtížnou úlohu, k níž nedomnívá se míti dostatečné průpravy a kterouž se může daleko snáze blamovati nežli vyznamenati.

Prchavé, v podrobnostech svých začasté naprosto nepostižitelné výkony herecké byly a jsou mi po dnes zajímavými, zároveň však ne-

snadnými, ba záhadnými psychologickými problémy. Věděltʼ jsem, jak mnoho závisí na osobní sympatii neb antipatii divákově; jak často, jak nesčetně často bývá příznivý neb nepříznivý úsudek podmíněn spíše divákem samým, duševní jeho náladou a tomu podobným, nežli talentem a uměním mimovým, slovem byl jsem si úplně vědom nesnadnosti úkolu, jejž jsem byl převzal. Neboť i v dobách, kdy konal jsem, abych tak řekl pro vlastní potřebu, přísná dramatická studia, kdy nikým nekontrolován skládal jsem toliko sám sobě účty ze svých pozorování, nemohl jsem se nikdy pochlubiti před vlastním svým svědomím úsudkem naprosto platným.

Nechť věnoval jsem pozornost souhře vůbec, tudíž celku, nebo třeba jen jednotlivému výstupu, nechť snažil jsem se sledovati třeba herce jen jediného nebo docela výkon jeho v jediné scéně nebo v jediném jen momentu, nikdy nesouhlasil podrobný úsudek můj úplně s úsudky jiných, více méně vzdělaných a věci znalých, tudíž oprávněných soudců; vždy se úsudky více méně, mnohdy i nápadně rozcházely.

Nechť namahal jsem se sebe více míti na zřeteli výhradně jen přesné zákony esthetické, nechť znal jsem sebe lépe herce i úlohu nebo moment její, kterémuž jsem právě věnoval pozornost nejpečlivější, nejsvědomitější, skoro vždy unikla mi představa výkonu ve svých podrobnostech, abych tak řekl, již v následujícím okamžiku, byvši zatlačena představou jinou, která původní, okamžité představě více méně neodpovídala. Mnohdy ovšem i tato původní představa, aspoň co do hlavních rysů, potrvala déle a tu pak jsem měl příležitost konati zajímavá studia na své paměti. Zůstal-li jsem osamělým a nevyrušován, t. j. nevěnoval-li jsem další hře a okolí svému žádné pozornosti, tanula mi představa ta zpočátku dosti jasně a plasticky na mysli. V takových okamžicích byl bych ji také dovedl snad případně a ve všech neb aspoň skoro ve všech odstínech charakterisovati; nicméně prodlením již pouhé čtvrt hodiny začala se původní představa ztráceti znenáhla v jemnoučké mlze; barvitosti a plastičnosti ubývalo, až tanula mi na mysli, abych tak řekl, pouhá silhouetta.

Vše to ovšem platí o představách vůbec; neboť představy výkonů obzvláště rázovitých vrývaly se i do mé duše trvanlivěji, nicméně i o těch platí, co jsem byl předeslal — že znenáhla mizely, až tanuly mi na mysli pouhé silhouetty, o nichž se právem snad domnívám, že nebyly již původním představám vůbec snad ani podobny.

Po takovýchto zkušenostech jest přirozeno, že mi byl úkol kritika v pravém a nejširším jeho smyslu nedostižitelným, že mi byl, jak už připomenuto, vždy jen nesnadným, svízelným a nikdy neuspokojujícím řešením problemu, jehož původně znatelné opory a mezníky již v nejbližších okamžicích ztrácejí se v jemné, ale vždy více houstnoucí mlze zapomenutí a činí tak správné a jedině oprávněné rozřešení začasté naprosto nemožným.

Není tudíž divu, že po opuštění Prahy vířily duší mou z počátku nesčetné theoretické, na mnoze nepříjemné, ba chmurné pochybnosti a skoro až sentimentalní námitky. Snad nikdy ještě nepřemítal jsem o výkonech hereckých a vůbec o divadle tak opravdově a zároveň pro sebe tak poučně jako na této první vyjížďce, a pokládám-li toto pře-

mítání za jakousi studijní průpravu, musím vyznati, že pro budoucí názory své v tomto vzhledě vyzískal jsem několikahodinným tímto přemítáním více nežli kdybych byl prostudoval slušnou bibliotéku spisů dramaturgických.

Byl jsem v pravém slova smyslu na duševním skřipci. Duch můj pracoval se zrychleným tempem, skoro vulkanicky, možno-li slova toho, užívaného toliko k označení zvýšené tvořivosti, užíti také při zcela střízlivém a chladném přemítání.

Na štěstí nebo snad na neštěstí pro mučenou mou dušičku byl jsem v kupé sám a mohl jsem jí popřáti úplnou volnost. Užila jí po svém právu. Prvopočáteční zádumčivost, ba skoro jakási úzkostlivá nevolnost znenáhla mizela a když se psychička má, abych tak řekl „rozkurážila“, bylo mi jaksi povzneseně, nebo správněji označeno, jaksi lehkomyslněji volně, tak že bych byl snad v okamžicích těch, kdybych se byl náhle octnul jako soudce před nějakým jevištěm, soudil o výkonech s touže neb podobnou „neomylností“, jaká jest u většiny divadelních recensentů od pravěku v oblibě.

Tak dorazil jsem po tříhodinné jízdě k první metě své cesty, do nádraží jednoho z největších měst českých, kde meškala právě jedna z nejlepších kočujících společností.

Opustiv nádraží optal jsem se prvního člověka, kterého jsem potkal, a o němž jsem se domníval, že jest v městě znám, kde hraje divadelní společnost.

Pověděno mi se zcela zbytečným dodatkem, že snad už je dávno po představení, ale chci-li se s někým od společnosti setkati, že naleznu skoro všechny členy v postranních místnostech hostince, v jehož sále se hraje.

Poděkovav za laskavé upozornění odebral jsem se do naznačeného hostince a vstoupil do postranních místností. Bylo tu hostí v hojném počtu. Vyjímaje jediný jen stůl v koutě proti dveřím, kterýmiž jsem vešel, byly všechny stoly skoro úplně obsazeny. Patrně se zde také scházela po představení část obecenstva divadelního. Zasednuv za prázdný stůl a poručiv si večeři i pivo rozhledl jsem se kolem pozorněji.

Společnost aktérů poznal jsem na první pohled. Seděla přímo proti mému stolu za dvěma, k sobě přišoupnutými stoly. Někteří ještě večeřeli, jiní byli již po večeři a bavili se s oněmi, kteří vůbec ani nevečeřeli. Vyjímaje dva herce pokročilejšího stáří, na nejvýš padesátníky, byli to vesměs mladí, pěkně rostlí lidé se zajímavými, více méně výraznými tvářemi, v nichž jevily se zřejmě stopy hereckého zaměstnání: matná neb pouvadlá pleť, jakou zůstavuje každodenní nebo aspoň časté líčení a především onen zvláštní druh vrásek na čele, kolem rtů a očí, jež zůstavuje i v mladistvém věku časté násilné stahování a roztahování svalů obličejových. Skoro všickni bavili se s onou hladkou a příjemnou nenuceností, jakou lze si osvojiti toliko častým stýkáním se s lidmi ve veřejnosti, obzvláště když toho dbáme, že býváme předmětem všeobecné pozornosti.

Chvíli jsem se bavil přehlídkou bavících se mimův, snaže se z fysiognomií a chování uhodnouti, v jakém oboru který nejčastěji vystupuje. Tragického hrdinu a tragickou rekyni poznal jsem na první pohled;

onoho po zdravém kypícím vzezření a jovialním chování, tuto pak po majestátním, vlastně jaksi ztrnulém držení těla a pathetickém přízvuku v hovoru. Také groteskního komika a interpreta otců jsem poznal; onoho po trpce melancholickém výrazu vyhublé tváře s vysedlými lícními kostmi a nápadně rozšklebenými ústy, tohoto po dobromyslném výrazu fádní, flegmatické tváře. Intrikána, interpretku úloh naivních, komika charakterního a vůbec interprety ostatních čelnějších oborů nemohl jsem však rozeznati. Zdálo se mi, že nejsou vůbec ani přítomni.

Navečeřev se a poseděv v zadumání asi půl hodiny, byl jsem vyrušen. Jeden z přítomných herců, mladík hladké, ale jinak skoro bezvýrazné tváře, kterýž mne byl po delší čas skoro až nápadně pozoroval, vstav od stolu a přistoupiv ke stolu mému, několika zdvořilými slovy prohlásil, že mne zná, a udal své jméno.

Poznal jsem mladíka, jenž byl před lety na ochotnických divadlech v předměstích pražských častěji s úspěchem vystupoval. Vyzval jsem jej, aby si přisedl k mému stolu — a v následujícím okamžení již seděl proti mně a bavili jsme se.

Rozumí se, že přede vším o divadle pražském a společnosti, u které byl engažován. V půl hodině byl jsem o poměrech společnosti, o hlavních jejích silách atd. náležitě, t. j. se stanoviska herce, který mi je líčil, poučen. Dověděl jsem se, že náleží společnost po zásluze mezi nejoblíbenější kočující společnosti, že má v celku rozhodně dobré síly a že i hmotně dobře se jí daří, nicméně že obsazování úloh neděje se s náležitou objektivností, že má ředitel i vrchní režisér své miláčky atd. a tím že trpívá začasté i ona představení, která by mohla býti provedena přímo vzorně.

Vypravující sám si sice nestěžoval a zdál se býti v celku spokojen, nicméně z různých podrobností, z mnohého neopatrně proklouznuvšího slůvka bylo zřejmo, že on k protežovaným miláčkům ředitelovým a režisérovým nenáleží.

„A jaké úlohy hráváte vy?“ optal jsem se posléze, bych zabočil v rozmluvě k předmětu pro každého herce nejmilejšímu.

„Eh — což pak já,“ odvětil skoro lehkomyslně. „Jsemť začátečník a musím se spokojiti s úlohami episodními. Ale věřte mi — studuju pilně — rád bych se pokusil co nejdříve v některé větší úloze . . .“

„V jakém oboru?“ uklouzlo mi.

„V oboru prvních milovníků,“ zněla rozhodná odpověď. „Až dosud hraje u nás první milovníky kolega sedící tamhle (při tom ukázal ledabylo za sebe) „vedle našeho komika, ale nemá hlasu, nemá ohně a na prknech jest učiněný dřevěný panák“.

Po těchto slovech umlkl jako člověk, kterýž se postihl při nějaké nejapnosti.

„Nu, uvidíme,“ připomenul jsem; „zítra večer se na vás podíváme. Co pak hrajete?“

„Loupežníky — já hraju „Švicara“ . . .“

„A kdo hraje „France“?“ vpadl jsem živě jsa rád, že vzala rozmluva mimovolně k účelu mému vhodný obrat.

„Ah — „France“ máme slabého. Náš interpret France měl by spíše hráti obstarožného otce, třeba starého Moora — obor intrikánů byl u nás vždy špatně zastoupen.“

Dle těchto slov byl by býval pobyt můj v městě, v kterém jsem se právě nalezal, zcela bezúčelný. Ale přes to zůstal jsem do druhého dne a večer odebral jsem se do divadla.

Byl jsem sice pevně přesvědčen, že shledám skoro vesměs opak toho, co mi bylo včera o jednotlivých hercích referováno; ale po několika jen výstupech nabyl jsem přesvědčení, že měl referující herec takměř do slova pravdu.

Hra byla v celku dobrá, souhra dosti hladká, kostumy i dekorace slušné, slovem celek uspokojoval. Sledoval jsem hru s napjetím, jakého úkol můj nutně vyžadoval. První milovník, tentokráte Karel Moor, byl vskutku suchopárný zdřevěnělý patron, který nedovedl nesympatickému hlasu svému vyzískati ani jediného odstínu, kterýmž by bylo možno aspoň přibližně charakterisovati povahu Karlovu. Sentimentalní „Amalie“ byla mdlá a v pravém slova smyslu přesentimentalisovaná, pravá „limonada“, kdežto starý Moor, Spiegelberg a především Švicar zasluhovali, jak divadelní fráse praví, „všechnu čest“. Bylyť to postavy „jako z litiny“, a nebyly by se minuly účinku ani na obecenstvo vkusu nejvytříbenějšího.

Za to byl „Franc“ — „pode vší kritikou“. Interpret jeho snad byl vším, jenom ne hercem, neřku-li v užším smyslu hercem charakterním a v nejužším: intrikánem. Ubožák ten namahal se sice, seč byl: kroutil očima, dělal všechny možné grimasy, ba týral organ svůj s veškerou rafinovaností routinéra, a bylo mu častěji nežli kterémukoli jinému herci aplaudováno; nicméně muž ten neměl o povaze, kterou měl znázorniti, ani ponětí. Po několika výstupech jsem nabyl přesvědčení, že to jeden z „nejnešťastnějších“ Franců, jež jsem byl vůbec viděl — a tím byl také první úkol můj dokonán.

Vyčkal jsem sice až do konce třetího jednání; déle jsem setrvati nemohl, nechtěl-li jsem zmeškati pražský večerní vlak. Když spadla opona, vstal jsem a vklouznul do zákulisí, kde jsem se rozloučil se „Švicarem“, načež jsem pospíšil do hostince, v němž jsem byl přespal. Napsav zde několika slovy řediteli stručný referát o prvním nezdaru, zaplatil jsem svůj řád, vzal cestovní vak a pospíšil na nádraží.

Když přijel pražský vlak, vhodil jsem řediteli určený list do ambulančního poštovního vagonu a vskočil do kupé nejbližšího vagonu — a popojel tak o několik mil dále do města, v němž meškala právě jiná divadelní společnost kočující — — —

O dalších experimentalních zkušenostech a svízelíčkách nechci rozpřádati slov. Stačí ukázka, kterou jsem zde podal. Ve čtrnácti dnech projel jsem Čechy „křížem krážem“, jak mi bylo uloženo; poznal jsem celou řadu divadelních společností, seznámil se s mnohými rozhodně dobrými a routinovanými neb aspoň nadějnými silami; nicméně po interpretu úloh, jakého jsem hledal, po rozhodně dobrém neb aspoň obstojném interpretu Jaga, France, Mefista nebo, jak si ředitel přál, po pravém „lotru Gólovi“ nikde ani památky. (Pokračování.)

Honzík a táta. K žertovné písni K. Sudimíra Šnajdra kreslil B. Kutina.

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

(Pokračování.)

„Narcissa Strzycká,“ opakovala si slečna Sofie z Rejnburka, zvolna ve své vladařské křeslo usedajíc. Nespouštěla s dívky očí, hledíc na ni s vlídným, pozorným a bystrým obdivem. „Dcera — neť — vnučka — mého nájemníka ze Chlumu, není-liž pravda?“

„Vnučka, milostivá slečno,“ vyložila Narcissa. Hlas její chvěl se posud, její aksamitové líce byly posud pokryty bledým nádechem obav jako růžový květ mannovým jíním, a úzkostný třpyt jejího zraku podobal se svitu hvězd, jež do mrazivé noci tetelivé paprsky vysílají.

„Odložte své obavy, roztomilé dítě,“ žádala stará slečna s laskavou nalehavostí. „Zahanbujete mne jimi. Jsem snad přece lepší, než ostych váš mne líčí. A jestli mne kdo pomluvil, mohl mne pomluviti jenom člověk nehodný. K dobrým jsem hodná. A vy jste dobré dítě, moje Narcisko. Vidím vás poprvé ve svém životě a již jsem si vás oblíbila. Dopřejte mi potěšení, pojednati s vámi vesele, stráviti s vámi milou chvilku. Hleďte, — učarovala jste mi, jak povídám. Prvým pohledem. A ten pohled, tvář, ze které svítil, připomenul mi tak náhle, tak živě spanilý obličej pramáti mého rodu. A jen jste vyslovila své jméno, rozbřesklo se mi. Vzpomněla jsem si na nepatrný, zapomenutý detail z rodinné naší kroniky: Dcera našeho praotce poctila jednoho z malířů Strzyckich svou rukou — mariage d'amour — dávno tomu — promiňme jim to. Takové sňatky nebývají k ničemu. První strana ocitne se jednou nohou dole, druhá jednou nohou nahoře, ale na totéž niveau nedostanou se nikdy a mučí se vzájemným zříkáním, oběťmi, změnami svých spůsobů, názorů, styků, jež zařezávají se hluboko do kořínků bytostí, výchovem úplně rozdílných. — Ale což na tom,“ vytrhla se stará dáma z mudrování, „vždyť právě této messalianci děkujete svou sličnost. Ano, mé dítě, jsem z vás pyšna. Vidím na vás, jaké ušlechtilé, mohutné fluidum jest krev mého rodu. Nezřídla, nezbarvila se mdle v žilách rodiny Strziciů, vře a proudí v nich posud tak ryzí, že po staletích ještě dovede vydati na starém, občanském pni květ — — pah, — zavinila bych vaši marnivost, Narcisko. A tento hřích na sebe neuvalím. Pamatujte si, dítě, že krása jest věnem nebezpečným. Dcery Rejnburků oslňují vždy krásou; bývá rozličná, během doby odchýlila se od původního typu. Leč krásné bývají vždy. Také mně slibovalo zrcadlo mnoho, ale život nedal mi nic. Dívka velmi sličná nebo velmi bohatá musí svoje přednosti odpykati. Bývá jí souzeno, poznati ničemnost lidskou, neboť ta nejvíce, nejokázaleji a nejchytřeji o ně se dere. A proto pozor, mé spanilé děťátko. Ale já bych se roz-

povídala, a vy máte se svým řízením jaksi na spěch. Nic nevadí, dopřála jsem vám chvilku oddechu a dokázala jsem vám aspoň slovy, že nedívám se na vás ukrutnicky. Mohu vám podati další důkaz nějakým skutkem?"

„Překvapujete mne opravdu svou laskavostí, milostivá slečno," přiznávala vděčně dívka. „Bylo mi řečeno, že musím si počínati velmi skromně —"

„Kým? Na devatenáctý rok neviděla jsem svůj dům v Chlumě. A — zas mi něco připomínáte. Tuším, že byla jsem náhodou na svatbě vašeho pana otce — — ano, ano, jistě. Nebesa, kterak čas ubíhá! Mně podobá se, že bylo to včera, a dnes již vidím před sebou druhé pokolení v plném květu, který slibuje rozkošné třetí — pardon. Jsem venkovská zemanka, Narcisso, a navykla jsem si pohlížeti na vše po hospodářsku. Leč — znamenám, že mi nerozumíte, proč se omlouvám. Dobře tak. Ale abych zase nepověděla něco zbytečného, promluvte vy. Řekněte mi bez přílišné skromnosti, jaký šťastný nápad vaší pěkné hlavinky způsobuje mi radost, poznati vás?"

„Jsem vyslána k milostivé slečně s uctivou poklonou od děda —"

„Vy jste vyslána? Což pan děd nemůže přijíti ke mně sám? Vidím vás od srdce ráda. Leč pan Strzicius navykl si mne jaksi bagatelisovati. A kdybyste měla, Narcisko, křídla i zář kolem hlavinky — nic jiného vám k této metamorfose v anděla věru nechybí — nemohla bych býti spokojena."

„Račte mi dobrotivě prominouti. Jsem toho vinna. Děd chtěl skutečně sám, uprosila jsem ho však. Jest churav náhlým velikým rozčilením a měla jsem o něho strach. Nabídla jsem se sama. Rozmýšlel se, konečně mi přece učinil po vůli a dovolil mi, abych se vydala za něho na cestu. Odpusťte mi, vzácná slečno —"

„Odpouštím," usmála se slečna Sofie, usmířena srdečnou, prosebnou horlivostí Narcissy. „A jaké přání pronáší pan Strzicki lichotivým hláskem svého nebezpečného vyslance? Jsem na stráži před útoky vašeho půvabu! Nespolehejte naň! Mé srdce a moje hlava jsou instance od sebe naprosto neodvislé. Jednejte s mým rozumem střízlivě, on jinak nerozumí."

„Vaše vzácná blahosklonnost, slečno, poskytuje —"

„— Narcisse jistotu, že není škaredé a nepříjemné stvořeníčko. Více nic. Více nic! Abych vám usnadnila počátek vaší ambasadérské řeči úvodní, — neklamu-li se, jest vaše nezkušenost v nesnázích o zahájení — napovím vám, co chcete. Můj chlumský nájemník zaplatil dlužnou a splatnou činži. Ale dále nestačí. Jest stár a sláb. Přinášíte mi tedy buď výpověď nebo žádost o slevu."

„Naopak. Nabídku zvýšení nájemného," prohodila Narcissa s roztomilou opravdovostí.

„Zvýšení?" užasla slečna Sofie. „Toť pan — pan — tuším Nitka přece snad uhodil na pravdu. Prohodil, že váš děd nepochybně receptu zlatodějského po našem předkovi se dopídil a ze svého zlatého dolu ustoupiti nechce. A propos — že nechce. Právě dnes doručen mi list městské rady chlumské, ve kterém si rada závěrkem na smělé zasahání mého nájemce v moje práva stěžuje. Nevíte, jaká jest příčina této žaloby?"

„Vím, vzácná slečno,“ potakala dívka rozhodně. Oči její zahořely a líce vzplanuly. Na suchých rtech tety Jaromírovy rozhostil se úsměv obdivu a obveselení vůči půvabnému rozhorlení spanilé dívky. „Předevčírem opovážil se pan rada Nitka poslati k nám drába s poručením, abychom mu otevřeli. Na to přišel sám s komisí a inženýrem. Přišli prý vyměřovati a ohledati zahradu i dům, který prý již napolo obci náleží. Náš věrný tříč barev, starý Mikeš, zbraňoval jim; pan rada jej dal drábem odvésti. A týž osud stihl naši hospodyni Lenku, když se Mikše, svého muže, ujala a za něho komisi vyháněla. Nyní byla jsem já sama proti pánům z radnice. Prosila jsem, zaklínala, vyhrožovala. Chvěla jsem se strachem na všech údech. Strachem o mého dobrého, vznešeného děda. Nedali na mne nic, ba dovršili svou zpupnost žerty a tatrmanskou úlisností proti bezbrannému děvčeti. Ale i to byla bych snesla, kdyby pojednou nebyl za mnou zazněl hrozný hlas mého děda. Volal mne, poručil mi, abych ustoupila z blízkosti drzých vetřelců a vkročil jim sám vstříc, bledý, strašně rozhněvaný. Pověděli mu co chtí. Do mého děda jakoby blesk udeřil. Zavrávoval, přiskočila jsem — ó slečno, kdybyste ho byla spatřila v tu chvíli jak velkého, šlechetného obra, raněného na smrt jedovatým šípem, zavřela byste svůj sluch na vždy ničemným kramářům a kazisvětským barbarům. Ale můj děd jest posud silný, ohnivý muž. Vzchopil se a tázal se komise po vašem dovolení. Nemohli se jím prokázati. A v tom již zasvištěla dědova malířská hůl nad panem Nitkou a — nechci a nemohu vám smlčeti nic — vymrskala pány z vašich zdí, milostivá slečno.“

Dívka, rozčilena trapnou vzpomínkou, ustala. Plachost vymizela již z jejího počínání. Vypravovala živě, slova jen řinula se jí z perlového vínku, svítícího z rozkošných rtíků, a zářivé oči její sršely v střídavém reji ohnivými paprsky hněvu i chvějným třpytem ošklivosti a úzkosti. Její prsy dmuly se upřímným, neobmezeným hněvem na smělé rušitele míru a svatokrádce v chrámu dědově.

„Podivno,“ jala se uvažovati čermenská paní zvolna, probírajíc se patrně z úchvatného dojmu, jaký na ni horlivost Narcissina učinila. „Dům číslo popisní 907 v Chlumu,“ — slečna pohlédla do listin před sebou, jakoby se chtěla ujistiti — „jest posud nepopíratelně mým majetkem. A již se hamižní kupci do něho vtírají, nájemník osobuje si v něm svrchovaná práva, obě strany pak se o můj dům potýkají. Učiněno mi příkoří od obou. Váš děd odpyká si svoje přenáhlení — tuším, že radní pan Nitka nedopustí žádnou urážku svého majestátu. A pana Nitku vytrestám sama. Zvýším svůj požadavek na čtyřicet, na padesát tisíc; oni si plus vynahradí na stavebních místech —“

„Milostivá slečno!“ trnula dívka. „Jest skutečně vaší vůlí, prodati nám palác nad hlavou?“

„Jest. — Palác? Starý, barokový dům s pustou zahradou, ve ztracené, odlehlé, nepřístupné končině venkovského města. Z inventáře také něco vytěžím. Jsou tam vzácné věci, starožitný, drahocenný nábytek a sbírky rarit. Měla jsem již před lety v úmyslu prodati je. Ale nebylo kupce, který by mi konvenoval. A já mohu čekati. Ba čekám s prospěchem. Mám synovce, jenž psává pojednání artistická. Všímám si ob čas jeho prací, z kuriosity, poněvadž jsou od něho a pěkně se

čtou. Plamenná jedna jeho epištola proti drancování našich památek zkazila mi jedenkráte chuť, smluviti se na dobro se zahraničným obchodníkem. A z jiné jeho studie vyčetla jsem k svému potěšení, že barocco a rokoko, dříve německými učenáři odsuzované, nyní rychle v oblibě stoupá a mnoho platí. Čas tedy jest ku prodeji zařízení a skvostů paláce velmi příhodný. Omítkové malby dám pozorně se stěn odříznouti —"

„Slečno, vy usmrtíte mého děda!" vydralo se z třesoucích, bledých rtů dívky. „Ó jak ráda teprve jsem, že za něho přicházím! Nevěřil, vzpíral se ukrutné, nepochopitelné zprávě pana Nitky jako bídáckému výmyslu a poslal si mne pro potvrzení své víry. Vaše slova, milostivá slečno, vyvrátila ji ve mně a naplnila mne úzkostí. Ale mého děda byla by sklátila vám k nohám —"

„Váš děd jest komický stařec," přerušila Sofie z Rejnburka dívku nevrle. „Přežil se, nenáleží do své doby. Ale nezastaví její běh. Žije — totiž jest pohřben — ve smyšleném světě, kterým se opředl; a dívá se z něho na své okolí jako dítě z horečky. Nemohu naň bráti ohledu. Opakuji, že jsem ve vyjednávání s obcí chlumskou o prodej domu, v němž bydlíte. A nedám se másti ani spekulantstvím a nejapností pana Nitky ani pošetilostí pana Strzicia."

„Můj děd, slečno, není pošetilec," opřela se hrdě Narcissa. „Připouštím, že ne každý dovede neb chce sledovati jej na jasné dráhy, kterými duch jeho vysoko nad všedním světem krouží. Ale nedopustím, aby mu bylo křivděno. On rozumí své době. Ví, že běží vám o zužitkování majetku, který po hospodářském rozumu leží na polo ladem. A můj děd nechce vaší škodě, slečno. Zde," — dívka vyňala objemnou tobolku a položila ji před starou dámu — „odevzdávám za vašeho nájemníka tři tisíce, jakožto činži na celý rok napřed. Můj děd vám výnos dosavadní bezmála zdvojnásobuje. A slibuje vám svatosvatě, že rok co rok a ve lhůtách, jaké si předepíšete, vyplatí vám správně totéž nájemné."

„Kapitalisováno — šedesát tisíc," počítala chladně stará dáma. „Chlumští dají čtyřicet, padesát, — donutím je. A tolikéž nejméně stržím za obrazy a —"

„Slečno," vydechla dívka těžce, „jsem zmocněna — děd chce napjati své poslední síly — jsem zmocněna nabídnouti vám až — čtyři tisíce."

Dáma zavrtěla hlavou a pokynula odmítavě.

„Slečno z Rejnburka," oslovila dívka čermenskou paní vroucně a smekla se s křesla, i poklekla před ní, spjavši své útlé, bělostné ručinky. „Osvícený zakladatel vašeho rodu zbudoval na Chlumu v ústraní od hlučného světa nádherný chrám a pozval do něho všechny Umėny. Hostil je jako kníže a zřídil mé pradědy za kněze jejich a za opatrovníky a správce pokladu chrámového. Po dvě stě let skví se svatyně v ryzí netknuté kráse, moji otcové snášeli do ní šperk za šperkem, doplňovali ji, klenuli korunu slavného díla výš a výše, a jejich nástupci dovrší budovu záhy až k vrcholku, který hlásati bude nezhasínající záři po věky vaši slávu a mého rodu čest."

„Jste inspirována svým dědem,“ mínila slečna, kladouc Narcisse chladnou ruku na rozpálené skráně.

„Jsem prodchnuta i posvěcena posláním svého rodu, slečno. Nejsem s to přiložiti ruky k dílu, ale veškerou svou silou chci je hájiti a z hlubin své duše za ně orodovati. Slitujte se nad ním, slečno. Ctěte vůli svého předka a šetřte posvátných pokladů, mými předky v paláci snesených. Jsou majetkem genia lidstva, který propůjčil mu tvůrčí moc v říši krásy, a jsou svěřeny vám i nám. Ano, já hlásím se jmenem své rodiny k jejímu statku. Vy nesmíte naň sáhnouti. Varuji vás před svatokrádeží. Stihla by ji kletba vznešených duchů, kteří žijí v uměleckých výtvorech lepším, nadpozemským, věčným životem. Vaše povýšená mysl rozumí mně a promine mi smělou jejich ozvěnu z mých úst. A vaše ušlechtilé srdce ustrne se zároveň nad starcem, jenž sešedivěl v službách umění a vaší rodiny, jenž dá za ně poslední krůpěj své krve, své spasení, jenž splynul s čarovným výtvorem Václava z Rejnburka v jedno. Vy jej nevyrvete z něho, vám nemožno odníti mu slavný odkaz vašich a mých otců, dílo nezměrné, zázračné, na něž rouhavým okem ani pohlednouti nelze. Slečno z Rejnburka! Smilujte se nad sebou. Nestrhujte se své hlavy diadém, neházejte jej na pospasy divochům. A dovolte blahosklonně, aby můj drahý, milovaný děd směl do vínku sázeti perlu za perlou a směl vzdávati vám vášnivý dík a zbožňovati vás a blahoslaviti za milost, že smí sloužiti božstvu a vám. Ba ohraďte spíše vzácný klenot své rodiny pevnou hradbou své moci a bděte nad ním v obavách a horlivé péči o jeho budoucnost. Vždyť osud jeho jest snad již pouze v rukou posledních, v rukou dvou starých, vznešených lidí, — vás a mého děda!“

Narcissa zírala vzhůru k dámě zaníceným zrakem z rozechvěné, vroucností jak posvátnou září oblité tváře. A její smavé, horoucí výmluvností oplývající purpurové rtíky snesly se v prosebném i uctivém políbení vřele na kostnatou ruku stařeny.

Slečna z Rejnburka hladila lehce hedvábný, pružný, lesklý vlas dívky; její suché prsty probíraly se jím jak pásmy třpytných paprsků, ze kterých přecházelo v údy staré dámy jemné kouzlo jako vůně jara, dech ryzoty, teplo dobra i jasno krásy. Sklonila svou šedivou hlavu a vtiskla na liliové čelo dívky upřímný polibek.

„Vstaňte, bláhové, dobré dítě,“ žádala srdečným tónem. „Říkám, že jste mi udělala. Váš děd na mne pěkně vyzrál. Poslal mi děvče s vyvinutým obchodním talentem. Vždyť vy umíte přepadati a obluzovati jen což! Ale já se nedám! Jen střízlivě se mnou. Prozatím vám sdělím, že panu Nitkovi nejsem ještě ničím zavázána. A chcete-li, dám vám černé na bílém, že váš dědeček ukázal smělému panu radovi dvéře po mé vůli. Ano, učiním tak, abych mu zmírnila nepříjemnosti. Máte pravdu, my staří z bývalých dob musíme držeti vespolek. Jak stár jest váš děd?“

„Na čtyřiašedesátý rok.“

„Právě jako já. A posud svěží, statečný?“ vyptávala se dáma s čilým účastenstvím dále.

„Bohudík, úplně v síle a zdraví.“

„Jako já. — Toliko „bohudík“ neříká proto nikdo,“ vzdechla si čermenská paní, zachmuřivši se. „Nu, což na tom. — Jsem v několika

dnech již po druhé harangována ve prospěch idealních statků. Poprve přemlouval mne muž, který by již mohl býti rozumnější. Nepoddala jsem se. A zase kaptivujete mne vy. Dvakráte za sebou odříci není snadno — mimo to jest zúčastněna tentokráte skutečně poněkud i moje pýcha, má ješitnost, jakás povinnost šetřiti rodových tradicí, byť i přežilých, ba závadných —. Povolím vám — ah, dítě, dítě; nejásejte předčasně! Povolím vám příměří — až se dohodneme! Tři, čtyři tisíce nabízí váš děd. Aj aj aj! Odkud?"

„Ze své práce. Po hrozném výjevu s radním Nitkou telegrafovala jsem ihned panu Děkanovskému, aby přišel na pomoc, na radu," vykládala dívka, rozjařená nadějí.

„Děkanovský? Podobá se mi, že jméno to jsem již slyšela — nedávno —. Kdo to?"

„Obchodník obrazy, dávný zákazník dědův. Přijel včera. Smluvil se ihned s dědem, došli k notáři a napsali smlouvu, ve které dědovi obchodník zaručuje stálý důchod čtyř tisíc zlatých ročně."

„Zač?"

„Za pravidelné dodávání obrazů. Děd uvázal se pracovati výhradně pro Děkanovského, jemuž připadnou veškerá dědova díla v rámci beze vší zvláštní náhrady, nechť namaluje děd cokoli. Mimo to jest povinen dodati mu rok co rok šest obrazů bájeslovných, k nimž obchodník udá sujety. Děd počítal, že spokojíte se, milostivá slečno, se třemi čtvrtinami jeho důchodu; ostatek vystačí úplně pro nás. Ale dal mi právo nabídnouti vám celý jeho důchod, kdybyste nebyla spokojena. My nějak vyjdeme, jako posud. — Bůh nás ještě neopustil, a bude držeti mocnou svou ruku i na dále nad mým dědem, jenž veškerou svou bytostí slouží jemu, svrchovanému tvůrci dobra i krásy."

Tklivá, z nevyčerpatelného zdroje čisté víry temenící důvěra svítila ze třpytných očí a skvěla se v něžné tvářince Narcissině.

Slečna Sofie z Rejnburka hleděla na ni upřeně, nemohouc utajiti své pohnutí a vyčkávajíc, až vyplyne jí na rty slovo střízlivé, po němž se její chladný duch z umíněného vzdoru proti veškeré sentimentálnosti pachtil.

„Pan Děkanovský řekl mi stranou velmi moudře, že milostivá slečna bude žádati asi garancie, nějaký důkaz, že můžeme státi v slově. Odkud vzíti! Děd nemá právě haléře, — vzpomněla jsem si na kresby, které mi děd jedenkráte daroval. Obchodník myslil také na ně. Nabral si jich množství, za čtyři tisíce. Tři jsem vám podala, — zde jest čtvrtý, milostivá slečno! Přijměte, slitujte se, proneste již konečně spásné slůvko!"

Stará dáma trhla sebou zlostně.

„A co si počnete dále!? Chce pan Strzycki ve své klenotnici zhynoutí hlady jako král Miďas, zahrabaný v pokladech? Důvěřuje v boha. Schvaluji. Ale tam nahoře nedávají na knížku. Pochybuji, že s nebe dostane se vám více než posily."

„Ano. A v té budeme čiperně pracovati. Hleďte, milostivá slečno, jsem již dosti v letech. Naše hospodyně zařídí si ve vašem parku, opodál od paláce zelinářství, — u domu by to děd nestrpěl — Mikeš

jí v prázdné chvíli pomůže, něco ovoce také sčeše, do rybníka dá násady, a já ujmu za Lenku hospodářství."

„Vy, mé drobné, cukrové dítě?" Stará dáma zasmála se upřímně. Zarazila se sama tímto neobyčejným, dávno neslyšeným zvukem a ztišivši se ihned, uchopila dívku za ruce. „Tyto atlasové a růžové, jako květ něžné a čisté, královsky útlé a graciosně boubelaté ručinky s věchtem a lopatou? Bravo, bravo! Co s nimi? Také mívala jsem podobné ruce, — tak jemné a obdivuhodné ovšem nikoli — a nesvedly nic — — —. Doufáte, že váš děd postačí svým závazkům? Prodal se jak otrok, tělem a duší. Dovede vyhověti všem povelům svého pána?"

„O něho jediné jest mi úzko," zasteskla si Narcissa a na brvách jejích očí zaskvěly se slzy. „Plane přímo zanícením a vášnivou tvořivostí na svém zděděném, božském působišti. Pracuje jak obr, aby na sklonku života štětcem svým urazil ještě veliký lán po světlé dráze naší rodiny. Horečná píle ho stravuje, a práce na výdělek příčí se mu, jako poklesek, nebo loupež, spáchaná ve svatyni, jako ničemná překážka — —. Leč — což na tom. Jeho vůle jest veliká. Skláním se před ní. Budu těšiti, síliti, pomáhati. A odpadky dědovy práce, návrhy, skizzy, kartony, kresby — můj děd prostuduje a provádí vše zevrubně, než ke hlavní práci přikročí — tyto drobnůstky padnou mně do klína — a já donesu je ráda Děkanovskému, kterýž o ně velmi stojí."

Sivé oči staré dámy spočinuly chvíli na líbezné tvářince Narcissy a svezly se zvolna, s něžnou šetrností a vděčnou potěchou po zjevu dívky až k útlým, rozkošným jejím nožinkám.

„Člověku lichotívá, když neklame se ve svých domněnkách, rozmilá dívčinko," prohodila čermenská paní za chvíli, jako z dumy se vytrhujíc a příjemný nález vlídným sympatickým tónem pronášejíc. „Nezmýlila jsem se ve vás. Nejste ze všedního světa; nejste ani oděna à la mode. Váš výminečný kostum jest vkusný, delikatní, jest v úplném souhlasu s vámi. Ale přes to, prosím, vyřiďte panu dědovi ode mne naučení, aby vás podruhé vypravil do světa v témž obleku, v jakém jiné chodí. Jsem výstřední ženština. U mne se svým prostým, jemným vkusem pochodíte. U nikoho jiného. Lidé, obzvláště ženské, jsou jako děti. Chtějí míti totéž co ostatní, co jest v módě, ač módní kroj i mrav příčí se mnohdy úplně všemu krasocitu, rozumu i mravu. Ale což na tom ženským sejde! Módou v kroji a mravech dají se bez rozpaku, ba radostně, pyšně a tisíckráte raději zneuctíti, než by se probraly ze svého zaslepení, vytrhly z otročení choutkám davu a jednaly samostatně po svém, tak jak hrdost, rozum i cit by jim velely, kdyby tyto faktory již v dětech módou a povrchním vychováním nebyly mrzačeny a ubity. Vy, Narcisko, v módním stroji podmaníte si vše, kam paprsky vašich očí dosáhnou; v zastaralém, neobyčejném kroji budete mezi lidmi podivínkou, ubohou, nevzdělanou osůbkou, kteráž bude odbývána rychle v předpokoji, nebo kdesi v ústraní. Jest mi opravdu líto, že tímto ničemným vzkazem musím hoditi dračí símě pochybností a malicherných tužeb i starostí do nevinné vaší dušinky. Ale což, mé dítě, neznamenala jste nikdy podiv na lidech, kteří se s vámi stýkají?"

„Ne, milostivá slečno. Neznám nikoho a nikdo nezná mne. Po vystoupení ze školy opustila jsem před sedmi lety naposledy dům svého

děda, — vyprovázela jsem matku na hřbitov. Od té doby neotevřela se přede mnou mřížová vrata parková.“

„Tedy skutečně zakletá princezna? Věru, váš nevšední zjev nelže, Narcisko! Ani vaše slova. Ne, tím způsobem jako vy nemluví jiná děvčata. Ta zasmála by se posměšně, kdyby někdo jim ukládal ideální starosti, jakým se vy, moje dušinko, všecka obětujete. Děd odloučil vás od světa, unesl vás do svých rájů. Ale, ale — Narcisko! Vašim nožinkám jest přece souzeno, kráčeti po tvrdé půdě skutečnosti! Váš pan děd, vzkazuju mu to taktéž, nesmí býti sobíkem a obětovati vás sobě! Ať vás pomalu seznamuje s lidmi — —! Věru, ani mi to nejde na rozum! Což skutečně k vám pranikdo nedochází a vy též nikam?“

„Děd nevpustí živou duši do vašeho paláce, a —“

„Pravda, pamatuji se. Ještě před rokem osmačtyřicátým, za Xenofona Strzicia byl náš chlumský dům přístupný, ale nikdo doň nepáchl, byl v opovržení jako všechen barok a všecko rokoko. A nyní, když tyto styly počínají samy svrhovati kletbu lineálových učenářů, nepáchne doň zas nikdo, neboť váš děd nikoho nevpustí, a dbá sám, aby palác zůstal pohřben ve snách zapomenutí. To se mi ani nelíbí. A zavděčila byste se mi, kdybyste chtěla mezi lidmi —. Vždyť přec někdy vyjdete, aspoň procházkou —“

„Nikdy. Leč bych počítala si za procházku, když někdy za soumraku vyklouznu z postranní fortničky a zaskočím v průvodu Lenky nebo Mikše pustou uličkou k doktoru Šímovi na poradu stran našeho Theodora.“

Dívkou projelo jakés uleknutí, jedva že jméno dítěte ozvalo se z jejích rtíků. Vztýčila chvatně hlavu, pohledla plaše na hodiny a vzchopila se na polo.

„Promiňte, milostivá slečno,“ pravila chvatně. „Odpusťte mi laskavě. Můj čas dochází, musím zpět —“

„Jak že? Vy chcete dnes ještě zpět! Vždyť jela jste bezmála dvě hodiny vlakem, tři hodiny trmácela jste se v nějaké bryčce po horách! Ne. Já vás nepustím. Ukládáte si nemožné. A chci vás užíti. Pojedete až zítra. Nařídím hned, aby váš povoz byl poslán zpět.“

Slečna z Rejnburka dotkla se ruče zvonce.

„Nemohu. Třesu se obavou, zdali Theodor si po mně plačky nestýská. Musím jej obejmouti a odprositi za nedbalost jeho milované tetinky. Dítě by beze mne ani neusnulo. Jen já mohu je uspati.“

Čermenská paní vyptala se na dítě a sledovala pozorně stručné, rychlé vypravování Narcissino o chorobném, křehkém synovci, za nějž byla dědovi vášnivě ráda zodpovědna.

„Mimo to čeká na mne v bryčce doktor Šíma.“

„Lékař vašeho synovce? Mladý — starý?“

„Stařičký, málomluvný pán. Tam — račte se podívati oknem — prochází se, přešlapuje, pohlíží sem a povytahuje hodinky — jest nejvyšší čas!“

„Nějaký podivný, plesnivý brouk,“ odhadovala čermenská paní. „Ten by dobře nalezl cestu zpět do Chlumu sám. Vyprovázel vás?“

„Ano. Radili jsme se. Ani Lenka ani Mikeš nehodili se dědovi za mé průvodce. Bylo již na tom, že pojedu sama. Děd měl veliké

pochybnosti, kterak se vyznám sto kroků za Chlumem ve světě. Zatím zmínila se Lenka doktoru Šímovi o mé výpravě, doktor přiběhl na děda všecek rozdurděn, a vyvadil se s ním, zdali prý má svědomí, poslati mne samotnou. A nedal, pokud jsem si ho nevzala za průvodce."

„O něho by nebylo," odbývala slečna z Rejnburka. „Jinak jest arci s dítětem. Nechci vám přitěžovati. Odjeďte si, ale dopřejte mi ještě své společnosti aspoň na malou hodinu."

„Nelze."

„Lze," trvala slečna tvrdošíjně na svém a obrátila se k služce, přivolané zazvoněním. „Za tři čtvrti hodiny odjede můj host, slečna Strzycká, na dráhu k odpolednímu vlaku. Můj zelený vůz ať jest v čas pohotově," velela. „Eliáš nechť dá nejlepší koně k němu, tytéž koně, s kterými jezdívají děti Jaromírovy. A Eliáš poveze slečnu sám. Ručí mi za ni a za celou jízdu. Jdi. — Vozkovi bryčky nechať dole dají oběd a obroku pro koně," volala za služkou. „Pojede pohodlně na prázdno sám zpět."

„Tak dobyla jsem si vás ještě na chvíli," libovala si stará dáma vesele. „Pozvala bych sem také vašeho průvodce, podobá se však, že by mi docela nebyl povděčen, kdybych ho odtrhla od gladiol mé zahrady —"

„Pan doktor Šíma miluje náruživě květiny," vysvětlovala dívka.

„K nimž Narcissa také náleží. Přejme mu tedy. Usedněte zase laskavě a vzdejte se obav. Pojedete jako v peřinkách a jako vítr. Vypravujte mi nyní něco z hezoučké, čisté pohádky svého života —"

Narcissa, donucena přívětivým násilím staré dámy, jala se vypravovati.

A čermenská paní nespustila s ní očí. Dala se ochotně a vděčně unášeti jarým proudem půvabného, hned smíchem zvonícího, hned hlubokým citem zvučícího, vždy však perlivého, sladce opojného přednesu luzné dívky. A velice nevlídně zakabonila se velitelka dvorce na služku, přišedší za tři čtvrti hodiny se správou, že Eliáš jest připraven.

„Na cestu vyprosím si ještě vaše rozhodnutí, milostivá slečno," žádala Narcissa stísněným hlasem.

„Ah toť nemilé. Po čiré poesii čirá prósa," mrzela se slečna Sofie z Rejnburka, a rysy její tváře tuhly zvolna, nabývaly zase obyčejného rázu; počítavý duch zištné velkostatkářky vynořil se z pozadí její duše, do něhož byl na chvíli zažehnán, naplnil ji zase a vyzíral šklebivě z každé vrásky jejího pergamenového obličeje. Bojovala s ním patrně tuhý boj. „Nemohu se na pojednou závěrečně rozhodnouti. Za budoucnost vám neručím. Ale prozatím jsem vám po vůli. Zamítnu nabídku chlumské obce a přijmu vaši. Nabízíte mi čtyři tisíce, vše, co máte —. Nu nejsem také bez srdce — dejte tři, ne — tři a půl. Za část nájemného může mi váš děd každým rokem namalovati něco svatých, potřebuji je do kostelů svého patronátu. A pan Děkanovský nemá ve smlouvě, kterakým způsobem jeho zakoupený malíř smí platiti své soukromé dluhy. Že? Hleďte, cestička, po které lze panu Strziciovi co chvíli z drápů obchodníkových uklouznouti —"

Narcissa, jásajíc dětinsky, chtěla zlíbati scvrklé, kostnaté ruce staré dámy. Vyškubly se jí a spočinuly žehnajíce na čílku spanilé

dívky. Duch lačné hamižnosti uklidil se opětně v pozadí, učiniv si po vůli, a pohnuta loučila se slečna Sofie z Rejnburka s Narcissou.

Dlouho ještě sledoval její zrak nejkrásnější kočár čermenský, jenž obratným řízením Eliášovým s větrem letěl o závod, až poslední mráček prachu na obzoru opět v bílou, střízlivou, nudnou plochu silnice zapadl.

Po té vrátila se na své křeslo a položivši skráň do dlaní, snila neurčitý sen, setkaný z pouhých dojmů, jež zvučely jako souhra čistých, jemných akkordů, jež obracely se znenáhla v podobu svěžích, skvostných barev, plných harmonie, pelu a svítivosti, aby za chvilku zase proměnily se ve vábný vánek, složený z delikatních jarních parfumů, neb i v úryvkovité, kaleidoskopické a střídavé obrázky z dob krásné, nezkalené vesny života.

Leč dravý ďábel hamižnosti byl na číhané. A jedva že zabloudilo oko dámy k rozloženým spisům, vyskočil z něho, zaryl se do cifer, hltal a přemílal je, zatínal své spáry do kýžené kořisti —

Po tuhém zápase odolala slečna z Rejnburka. Používajíc chvíli ochabnutí svého démona, uchopila ruče péro, a velkými, mužskými rysy načrtla na rub dopisu městské rady chlumské brouillon zamítavého rozhodnutí a poslala ihned spisy do své kanceláře k formalnímu vyřízení.

Jedva že minul týden Jaromírova pobytu na Újezdě, dodán mu pilný lístek toho znění:

„Mon neveu! Vrať se ihned na Čermnou. Sofie.“

Velitelský pozev tetin byl by jindy účinkoval na mladého muže jako nevítaná vybídka, by si přišel pro novou nešetrnost, nové pokoření. Tentokráte však zaradoval se Jaromír nad pozváním a velebil zaň svou tetu. Vždyť všecka jeho mysl upínala se stále mocněji a toužebněji k ní s opětovnými prosbami, aby učinila mu po vůli a pomohla mu zachrániti odlesk rajských půvabů neznámé, čarovné krasavice před zmrháním a znesvěcením.

První dny na starém hradě uprostřed lesů byly velebné svátky, prohřáté nezměrnou něžností blažené matky Jaromírovy, rozjasněné čistou září nevinných očí šťastných dětí a slavené dychtivou, neúmornou horlivostí oddaných, starých sluhů i ctihodného vychovatele Jaromírova, patera Maxima, jenž se svými mnichy závodil ve prokazování služeb a pozorností nástupci bývalých pánů na Újezdě a maličkým potomkům slavného zakladatele kláštera.

Jaromír z Rejnburka byl obklopen četným a věrným dvorem, jemuž v chudobě dodávala lesku a rozmanitosti vzájemná nezkalená přízeň i vynalezavý chvat, zavděčiti se mladému pánovi, odlouditi mu vděčné slůvko, jeho matce tklivý úsměv, jeho dětem jásavý smích.

U nohou obstárlé, bezvládné dámy, jejíž péče o vnuky vládla pouze láskyplným zrakem, batolily se a dováděly děti Jaromírovy jako čiperná kuřátka, obklopená i chráněná hradbou starochů, jichž posněžené hlavy v obdivu a úzkostlivé bdělosti nad nimi se třásly.

Mladý muž nesvěřil sice svoje poklady neobratným, kostnatým rukoum zámecké družiny, a rovněž tak nesvaloval své povinnosti na bedra gouvernantky a bonny, ba žárlil na přízeň svých robátek a nedůvěřoval nikomu. Přes to zůstavilo mu společné úsilí celé společnosti dostatek

prázdných chvil, jež trávíval nejraději na taboureta u kolenou své matky. Ubohá paní pouštěla ho nerada od sebe, držívala si jej pevně za ruku, kladla mu hlavu na svůj klín, hladila ho a na místě jejího mrtvého jazyka mluvily oči její týmž slastným, neskonale velikým a něžným svitem, jenž sálal nad ním v kolébce a provázel ho životem jako mocný, nehasnoucí, blahodějný, sílící a žehnající paprsek nebeské záře. Jaromír byl u nohou zchromené matky opětně šťastné a vděčné dítě, plné důvěry a nadějí, plné úcty a blaživého poslušenství před božstvím mateřského srdce.

A přec nebyl spokojen, neměl stání a klidu.

Po ztišení rozruchu citů a v nenáhlém opadání vln prvých dojmů ozýval se vnitrem Jaromírovým zase tichý, sladký, z hlubin jeho srdce vyznívající hlas. Vábil jej svůdně od Újezda, naplňoval jeho srdce opojnou hudbou a vyluzoval kolem něho růžový a zlatý obzor, jímž vznášela se jak hvězdná vidina lepotvárná, vítězně graciosní dívčí postava. Byla zajisté z kůru dobrých geniů, neboť ze třpytných hvězd jejího zraku a z liliových jejích ruček splýval k Jaromírovi jemný proud ryzího, slastného kouzla, za jehož stříbrným pásmem duše mladého muže vzhůru se nesla k dobru a krásnu. S povzdechem podlehal Jaromír neodolatelnému vlivu svého idolu, zažehnávav jej prosebně, šetrně jako milou, leč nevčasnou, rušivou fantasii, odprošoval matku a děti za těkání svých rozháraných myšlenek. A jedva že obrovským úsilím odvrátil se od světlého přízraku, nalezl jej opět, přímo před sebou, vedle matky, mezi svými dětmi, k nimž se neznámá peri jak anděl snášela, tulila. Přistupovala k nim tiše, skromně, vlídně a přec tak vítězně, že —

Že si Jaromír posléze bezmála již zoufal v pomyšlení na prchavý čas, v jehož lůně skrývalo se tisíceré nebezpečí, hrozící krásce a jejím podobiznám v galerii Děkanovského —

Ano, podobiznám. Jednoho dne zachvěl jím náhlý, neočekávaný dojem jako zázrak.

Po nalehání otce Maxima vyslala konečně slečna Sofie z Rejnburka na Újezd zedníky, aby provedli něco nutných oprav podchycením vratkých zdí a zazděním nejhorších skulin. Mimo jiné bylo nutno otevříti odlehlou, zapomenutou komoru, do níž byl nikdo od nepamětných dob nevkročil. Udržela se tradice, že v kobce té bývaly ukryty vzácnější předměty za francouzské invase v Čechách, když v roce 1742. sedláci na panství, rozníceni francouzským dekretem o zrušení roboty a poddanství, bouřiti se počali. Po té uklizeno prý do ní něco bezcenného hamparátí. Tak pravil starý, věrohodný kastelán. Děl pravdu. V komoře byly skutečně jen spuchřelé trosky a tříšťky. Přes to nedal Jaromír jinak a přebíral se sám v suti a smetí, až vylovil z něho skutečně mnohý zajímavý střípek, a nalezl za hromadou veteše kámen ve zdi, jejž považoval za desku. Kázal jej vyjmouti. Neklamal se. Malý výklenek objevil se a v něm něco předmětů záhadné, více památné než hmotné ceny. Patrně soukromé rodinné relikvie, vzácné pouze tomu, kdo je ukryl. Mimo jiné nalezl zde Jaromír ploskou, koží potaženou a pevným kováním spjatou skřínku. Dychtiv zvěděti, co v ní se tají, odnesl ji do svého pokoje, a otevřel ji po některém namahání. Víko odskočilo, a —

Na mladého muže usmívala se — ona.

Její báječné, azurové i temné, bezedné a sálavé oči, její bělostná, andělská, aksamitová, nevýslovnou něhou ozdobená tvář, její rtíky, žhavé a svaté, k líbání opojné, a vše ve svěží barvě kvetoucího života!

Za drahnou chvíli teprve probíral se Jaromír ze svého překvapení, jež zasypalo ho deštěm růží a ponořilo do slastného víru skvostných, prchavých snů. Obraz byl delikatní, rozkošný pastel; jeho pomíjející půvab uchráněn před znenáhlou zkázou pečlivýma rukama, které jej před půldruhým stoletím v úkrytu zazdily. Nálezce vyňal kresbu pozorně ze skřínky, prohlížel ji dychtivě, a poznal na ní signaturu proslaveného malíře Josefa Viviena s letopočtem 1687.

Nález byl sám o sobě drahocenný jakožto skvělý důkaz virtuosnosti roztomilého francouzského mistra v pastelu, jakožto jedna ze převzácných památek jeho umění, jež neporušené potrvaly a s nichž původní půvab nesprchal. Ale vše to bylo pojednou vášnivému ctiteli umění, Jaromírovi, úplně mimotní, dokonce podřízené. Jeho všecka mysl spěla horečně za rozluštěním jediné záhady: „Kdo jest tato bohyně?!“

Se zimničným chvatem, sondami lačných zraků probádal mladý muž skřínku, ohledal každý rys, každou tečku na obraze. A nedopídil se ničeho.

Vivien — 1687 —! Děkanovský snad přece měl pravdu! A bláhové srdce rozněcovalo se tajuplnou láskou k rajskému zjevu, jenž dávno s povrchu zemského unikl a nyní jako nepokojný, nadpozemský duch je pokoušel — —. Jaromíra obcházel mráz. Jeho duševní stav nabýval nesnesitelné povahy. Teta musila přispěti k rozřešení hádanky!

Jako na zavolání přišel následujícího dne její pozev na Čermnou.

Eliáš přivezl jej sám a čekal s povozem v nádvoří hradu.

Rejnburk objal matku i děti, vrátil se k nim s políbením opět, a ještě jednou, rozběhl se po té do svého pokoje pro podivuhodný pastel a udílel pořáde podrobné rozkazy na pečlivé opatření dětí, ještě na schodech, v nádvoří, na stupátku a s vozu již ujíždějícího. A všichni se tvářili, jako by je starostlivost otcova bezmála obveselovala.

Ač vzrušená pozornost Jaromírova byla obrácena do vnitř a rozbíhala se daleko od cesty, neušlo mu přece, že starý Eliáš spokojeně pod sebe se usmívá a chvílemi po očku potutelně po pánovi se ohlíží.

„Vy jste nějak v nejlepší míře?“ prohodil mladý muž, když kočí povolil úzdu koním jízdou do příkrého vrchu podle srázného svahu.

„Pan baron ráčí míti dobré oči,“ odtušil vozka, obrátiv se na polo. Zrak i líc jeho prozrazovaly vděčnou radost za dovolení, že smí si uleviti. „Je mi tak nějak volno a milo. Inu, obrací se vítr, vyjasňuje se.“

„Jinak si neumíte své potěšení vysvětliti?“

„Ba mohu, milosti. Čiji něco. To jsem chtěl říci. Podobá se, že na Čermné v málo dnech mnoho se změnilo.“

„V čem?“

„S naší vrchností. Pan Eichelbauer — my mu říkáme jen tak Seppl, jako její milost; však si úcty valně od nás nezaslouží — pan Eichelbauer se nějak viklá v sedle. Znal bych milostivou slečnu špatně, kdybych se mýlil.“

Jaromírovi příčilo se pojednávati o této věci se sluhy; ba byla mu lhostejna. Neřekl ničeho.

„Její milost stůně,“ promluvil za chvíli zase Eliáš.

„Co pravíte?! Moje teta jest nemocna?“ vytrhl se mladý muž s úžasem a uleknutím z těkavých myšlenek, jež se ho poznovu zmocňovaly.

„Jest. Má sice jen migrénu, ale milostivá slečna a migréna! Vždyť ani žádný na dvorci nepamatuje, aby jedenkráte zakašlala, na zuby naříkala nebo čelo si obvazovala. Jsme z toho jak u vytržení. A její milost — neračte se pohoršiti.— jest po čertech ve zlé míře.“

„Přihodilo se jí něco?“ uklouzlo Jaromírovi maní. Nemíval ve zvyku informovati se o důvěrných věcech mezi služebnictvem.

„Bude tomu tak, milosti. Pan Seppl jí cosi vyvedl. Nevíme ovšem, co a jak se sběhlo, ale písaři v kanceláři povídají, že pan Seppl odešel včera ze dvorce nějak bledý a roztržitý. A jen byl na chodbě, řinkl zvonek v pokoji milostivé slečny, jako by blesk do něho vjel, až se panská zděsila a všecka vyjevená k její milosti vrazila. A její milosti bylo zle a zle, musila ulehnouti, já jel pro doktora —“

„Toť arci povážlivé!“

„I kde pak, milostivý pane! Slečna něco vydrží. Zítra bude již zase běhati jako čečetka! Dnes ráno, když mne posýlala na Újezd pro pana barona, byla přepadlá, viděl jsem, že trpí, ale její oči jen jen stříleły! Seděla již zase ve své lenošce a pět adjutantů aby postačilo roznášeti její rozkazy. Inu, milostivá slečna umí poroučet! Takovou paní je radost poslouchati. Vše se točí jak na obrtlíku — —“

Jaromír zastal svou tetu skutečně bledou, zmořenou, v lenošce. Toliko její šedé oči byly týž tvrdý, břitký ocel jako kdy jindy.

Uvítala jimi chladně synovce a zatkla je do jeho tváře jak harpuny.

Zlíbal jí ruce, těšil, vyptával se, vše prostě, srdečně, s úctou povinnou tetě, se sympatií, kterou dobré srdce nedá si vyrvati žádným ústrkem příbuzných, s účastenstvím opravdového, celého muže.

Nechala ho mluviti, zírajíc naň jako bystrý inkvisitor.

„Věřím ti,“ promluvila konečně. „Tobě, Jaromíre, jedinému. Tys hrdou, zbujnickou svou hlavu nesehnul přede mnou nikdy ani pro vlídné slovo. A já tě věru odnaučovala důkladně, očekávati ode mne cokoli. Jsme si cizí, není-liž pravda?“

„Po vaší vůli, tetinko.“

Kdyby Jaromír byl se zabýval studiem tvářnosti Sofie z Rejnburka, byl by postřehl ve vráskách kolem svadlých úst staré dámy mihnutí zvláštního úsměvu.

„A po tvé vůli, Jaromíre,“ vracela čermenská paní klidně, a z jejího tónu rovněž nevyzníval ani sled výtky nebo žaloby. „Tím lépe. Můžeme se dohodnouti věcně, sans phrase.“

„Poslyš, Jaromíre,“ pokračovala za chvíli, v níž si snad formulovala svou řeč. „Čítám šedesát a tři roky. Ale nejsem stará. Ani pomyšlení. Náhlá moje choroba byla mi právě potěšitelnou garancií dlouhého věku. Přišla na mne jako zkouška pevnoty mého zdraví. Jsem s výsledkem úplně spokojena. Jak vidíš, nepotřebuji opory. Nechci žádné. Řídím si a budu říditi vše zase sama. Znám jen sluhy ve svém domě a nižádného vedlejšího pána. Nestrpím nijakého. Ale naskytají se případy, ve kterých paní nemůže nebo nechce sama se exponovati. Jest

třeba zástupce. Sluha jest k takové misi málo, nebo bývá neobratný, zpychne a osobuje si obratem ruky práva i čest. Zkusila jsem před lety něco podobného se svým řiditelem, jenž se opovážil — —. Pah! — Potřebuji sice velmi zřídka ambasadéra, leč potřebuji ho někdy přec. Žádám, aby požíval mé důvěry, aby byl distingovaný, obratný, en un mot, pravý můj representant. Až do včerejšího dne domnívala jsem se, že mám takového důvěrníka. Il a une mine qui trompe. A mne hněte vlastně nejvíce, že dala jsem se klamati. Já, která si zakládá na svém osvědčeném talentu, prohlížeti každého. Je to člověk z občanské rodiny, kterou před mnoha lety můj strýc Edvard polo z nedostatku sebevědomí, polo ze spekulace poctil — však o tom víš. Zacházela jsem s Eichelbauerem vlídně, ba kordialně, a ve snách nepřipadlo mi na mysl, že Seppl byl by schopen šílené domněnky, jako bych smazávala tak rozdíl mezi mnou a ním. Až včera na tomto místě —" slečna Sofie vztáhla ruku a prstem křečovitě zakřiveným ukazovala na parketu před sebou jako na pelech ropuch — „zde vyznal se mi s impertinentní důvěrností a blbým úsměvem, když jsem ho na šmejdech se židovským spekulantem přistihla, že anticipuje — mé dědictví! Čí?! Čí dědictví? vzkřikla jsem naň, a on opakoval, že mé. Věru, železné mám zdraví, když neranila mne mrtvice nebo žluč se mi nerozlila. Já, Rejnburkovna, já zřídím si za dědice nějakého — nějakého Eichelbauera, štyrského kretina! Já, baronessa Rejnburková budu se s americkou bezohledností a energií ponižovati a lopotiti půl století, a vyrvu lichvářům a sprostým duším veškeren statek rejnburský, abych jej hodila do klínu — zase takové sprosté duši! Ma fois! Této imbécilité jest schopna jedině hlava takového — —. Nu, jest již odklizen. Po té zvěděla jsem teprve od úředníků a sluhů, že skutečně byl považován za mého nástupce —. Hlupáci! Připletla-li se ti také někdy tato směšná myšlénka?" Zraky staré dámy vryly se do tváře Jaromírovy zase jako lancety.

„Ne. Doslechl jsem sic o tom, ale nezabýval jsem se panem Eichelbaurem ani v dobrém ani ve zlém. A svými domysly neuváděl jsem ho ve styk s vámi, tetinko, ani jsem vám ho neodcizoval. Respektuji volnost vaší vůle, neptám se po ničem, nekritisuji nic. Jste svobodna jako já. Každý jdeme svou cestou, na vaši nezabloudí z mé strany ani stín myšlénky, která by obsahovala všetečnost neb odpovídala k otázkám, jimiž vás ani v duchu neobtěžuji."

A zase kmitl se tuhými rysy na pergamenové tváři slečny z Rejnburka lehký pablesk vnitřního hnutí. Tentokráte však nebylo v něm úsměvu. Hrdost, překvapení, leč i trpkost zachvěly se jí po líci zároveň.

Jaromír byl pronesl svoje slova určitě, s úplnou, tedy dvojsečnou rozhodností. Měl je již dávno na jazyku. Výraz jeho klidných zraků, odpovídajících pohledu tetině, nezůstavoval nijaké pochybnosti o tom, že nerozvažuje, učiní-li prohlášení na tetu dojem příznivý či nepříznivý.

„Sbíháme od předmětu," prohodila čermenská paní, jakoby se probírala z nicoty prázdné rozprávky. „Povolala jsem tě, abys mi řekl, zdali bys mi chtěl býti k ruce. Docela nezávazně, jako synovec, který tetu někdy doprovodí do divadla, jindy za ni dojde k obchodníkovi nebo odpudí od jejích dveří smělého dotěru. Nečiní tím nic namahavého nebo zvláštního, nežádá a nebere nic za tyto projevy střízlivého

příbuzenství. My jsme si ovšem cizí. Leč i mezi cizími nebývá odpírána nikomu ochota, vyskytne-li se na jedné straně slušné požádání, na druhé dobrá vůle. Tuším, že by tě přece poněkud uráželo, kdyby některá Rejnburkovna, třebas já, svou důvěrou obmýšlela lidi nedůstojné. Nabízím ti ji — jak praveno — cize, v úplné vzájemné volnosti a pro mimořádné diskretní případy. Chceš mi vyhověti?"

„Jsem vám k službám, tetinko."

„Dobře. Pozvala jsem si tě na rychlo, poněvadž právě namanul se mi takový případ. Nesnese hrubých rukou. — Vyrušil jsi mne z probírání této otázky. Nech mi chvilku času, abych dospěla ke konklusi."

„Na vzájem vyprosím si dovolení, abych si mohl zajíti do předpokoje pro věc, kterou jsem si přivezl, abych vám ji ukázal. Bojím se také poněkud o ni —"

Stará slečna kynula nedbale hlavou a pozvedla k svým očím ze stolu rozličné listiny, přebírala se v nich, pročítala, srovnávala.

Jaromír vnesl zatím do jejího pokoje tiše skřínku s pastelovým obrazem. Nemoha odolati pokušení, aby se nepřesvědčil, zdali jemná, prchavá práce jízdou nebo všetečnými prsty v předpokoji neutrpěla, pozvedl víko.

„Cos to přivezl?" ptala se stará dáma, vyslavši přes listiny vyzvídavý pohled na skřínku.

Mladý muž předložil tetě kresbu a vypravoval o svém nálezu, o úplném nedostatku všech zpráv na Újezdě; matka zírala na obraz, a temnou rouškou její paměti nepronikly ani paprsky zářící spanilosti neznámé krásky; otec Maxim nevěděl, kastelán rovněž tak — nikdo.

„Což tys nebyl nikdy v Chlumu?" tázala se čermenská paní.

„Nebyl. Jako chlapec býval jsem vzdálen s otcem v dalekých garnisonách a po jeho smrti ukládala mi úzkostlivá šetrnost vašeho majetku, bych se do něho ani jako host nevtíral. Ač matka vzbudila ve mně skutečné tužby, líčíc mi vybranou nádheru paláce, neosmělil jsem se vlouditi se tam ani potají. Dům prý vůbec není přístupný —"

„Bude. Tobě nejprve. A tam nalezneš více takových portretů naší pramáti, ženy prvního Rejnburka. Na Újezdě uchoval ji nepochybně její vnuk. Byl velikým ctitelem své babičky, která ho jako dítě —"

Slečna z Rejnburka nedomluvila. Poslední slova její byla pohlcena spekulací. Skláněla se opět nad svými papíry, počítala, přemýšlela.

„Ne, nemohu se rozhodnouti. Budu prozatím tlačiti jednoho druhým. Ať se derou a přebíjejí. Kdo vydrží, bude kupcem," rozhodla se jako pro sebe, odkládajíc probrané spisy.

A obrátivši se k svému synovci, jala se zvolna, suše vykládati:

„Poskytuji ti nejprve příležitost k návštěvě Chlumu. Mám tam nepokojného nájemníka. Vyhání mi kupce z domu. Před nedávnem vypráskal jednoho bez rozmyšlení holí, předevčírem zas hodil mi dokonce jiného do vody. Tyto svévolnosti nemohu trpěti. Ale jsem zavázána přec k jakési šetrnosti. Nájemník jest starý muž, podivín, má své maroty. Mimo to pochází z rodiny, která se i bez predikátu blíží urozenosti; vineť se podél kmene našeho rodu od prvopočátku, ba přijala do sebe i vzácnou mízu naší krve. Dále pracovali právě členové této rodiny nejvíce na výzdobě mého paláce chlumského, a konečně slíbila

jsem před krátkem — arci výminečně a bez všeliké závaznosti do budoucna — že podle možnosti svého nájemníka ušetřím, totiž palác neprodám, pokud se mi tak viděti bude. Není mi přáno státi dlouho v podmíněném slově. Dům kupují najednou dva: Chlumská obec; dávala zprvu málo, vyhrožovala expropriací, odbyla jsem ji a nyní již se napravila; potřebuje dům k částečnému strhnutí a pruh parku, oboje k stavbě nové silnice; dům by si adoptovala pro své potřeby. Nabízí mi čtyřicet tisíc, nechává mi za to inventář a park, totiž stavební místa po obou stranách nové silnice. Ale již s ní konkuruje druhý kupec, první generalní evropsko-americká banka; nabízí sto a dvacet tisíc za všechno. Dopočítám se teprve, co by bylo výhodnější. Tolik jest však dnes již jisto: Po mrtvém kuse mého jmění jest pojednou čilá poptávka. Použiju jí a rozmnožím svůj statek obrácením neplodné hmoty v plodný proud mobilního kapitálu. Jsem rozhodnuta dům prodati. Stane se tak. A s tímto rozhodnutím půjdeš ty k mému nájemníkovi do Chlumu. Ty budeš mu imponovati, pojednáš s ním kavalírsky, rozmluvíš mu vrtochy, skloníš ho mému určitému přání. Tobě neodolá, ty mu odebereš právo i odvahu, vyháněti mi kupce z domu a uctíš ho zároveň, přicházeje k němu sám, jako representant mé rodiny. Mimo to jsi znalec umění; oceníš a odhadneš mi obrazárnu a inventář paláce, abych věděla, s kým a jak nejlepší obchod se zdaří. Uchystej se na zítřejší ráno k odjezdu —"

Mladý muž otálel.

„Přeješ si?" ozvala se teta, netrpěliva zahloubati se opět v kalkulace.

„Mám odvahu, přednésti vám, tetinko, podruhé prosbu, již jedenkráte odmítnutou. Ctím vaši vůli, vím, že jest pevná, že neznáte vrtkavosti. A přece odvažuji se. Lhůta jednoho měsíce, smluvená s Děkanovským, dochází — —"

Jedva že však pronesl první slova, uťala mu stará dáma řeč.

„Nechci tě zklamati. Ano, mé rozhodnutí jest nezvratné. Nedám nic na tretky. Čtyři tisíce jsou velký peníz. Chyběly by mi do zaokrouhlení sumy, kterou chci nazývati svou. A neslevím ani trojníku. Shromáždím ji. — Basta! — Apropos, Děkanovský! Tys tedy pronesl toto jméno poprvé přede mnou. Proto znělo mi povědomě, když ono děvče o něm vypravovalo! Poslyš, toť nějaký lidokupec! Můj chlumský nájemník prodal se mu v otroctví. A já starého ubožáka vlastně vyprostím z drápů vydřiducha, když se zbavím neužitečného domu, na němž lpí tak bláhově ten starý blond Strzicius —"

„Jak pravíte? Strzicius? Domníval jsem se, že rod ten vymizel! Vždyť není o něm slechu! A on posud — —. A Děkanovský — a monogram na kresbách — portret naší pramáti — kterak to vše souvisí — nemožno, aby tato dívka —" Od zvolání údivu klesal rychle zvuk hlasu Jaromírova a poslední jeho slova vyzněla šepotem, jenž převáděl je na volné pole neslyšených myšlenek.

Slečna Sofie z Rejnburka nedbala jich ani. Byla ještě ovládána jaksi ošklivým, hluboko pronikajícím dojmem, jejž zavinil pan Josef Eichelbauer svou plebejskou opovážlivostí, a soustřeďovala všecko své

myšlení na změny, nastávající vyloučením bývalého důvěrníka z organismu správy.

„Za některou dobu," prohodila jako hlasitým závěrkem svých úvah, „vyprovodíš mne laskavě na Lhotku. Seppl odejel do Vídně, či do Štyrska, snad pro sukurs proti mně. Poznávám nyní, že je dosti hloupý, aby spoléhal na mou domnělou slabost vůči němu. Až se vrátí, musí mi sdělati a složiti zevrubný účet ze všeho svého řízení na Lhotce. A ty mne vyprovodíš, neboť obávám se, aby mi nespůsobil zase takovou hořkou chvilku jako včera."

Této důležitosti nedbal zase Jaromír. Jeho duše těkala letem vyplašeného, bloudícího a šáleného ptáčete z Prahy na Újezd, z Újezda do Chlumu a zpět, nalézajíc všude sledy a nikde pravdu, stíhajíc teplé, zlaté paprsky, jež z ukrytého edenu vycházely a zase ve tmách a záhadách se ztrácely.

Večeřel s tetou. Nerad, roztržitě. Vůči rozšafné, střízlivé zemance připadal si jako ztřeštěnec; mezi jasnou, ostře ohraničenou prosou jejího okolí, byla pohádka jeho fantastické lásky jako bláhovým snem z tisíc a jedné noci, jenž zatoulal se na mrazivou poušť polární, kdež jeho vůni a něžnosti, jeho barvám a sladkému souzvuku vražedný chlad a pustá, němá noc se posmívají.

Slečna Sofie z Rejnburka mluvila málo, Jaromír ještě méně. A oba nepohřešovali nedostatek zábavy. Čermenská paní byla tak zvyklá, její synovec pak nevynikal čilým zájmem pro půvaby praktického života, jež ji všecku zaměstnávaly.

Ulehl záhy. A nespal. Viděl ji, svou zbožňovanou, hroznou, báječnou, neodbytnou. Nebyla nikde a přece bylo jí plno všude. Skláněla se nad ním, její hebký, čarovný vlas dotýkal se jeho skrání, až rozkoš ho prochvívala. Usedala vedle jeho lože a svým dechem líbala mu rozpálené líce, úsměvem vnášela do jeho duše ráj blaha, luzným, milostným smíchem opojovala ho. A ručinka její smilovala se nad ním, uchopila ho za ruce, hladila je konejšivě a jistila mu: Ztiš se. Žiju. Doufej.

A Jaromír doufal. Vždyť všechno bylo tak životné a pravdivé, vše jevilo se zřetelně v záplavě stříbrné a růžové záře, kteráž z milované vidiny vycházela, oslňujíc a rozněcujíc mladého muže, zapřádajíc ho do plamenných a vzdušných mráčků omamující erotické pohádky a klenouc nad ním zlaté sféry kýženého svrchovaného štěstí.

Okřídlen touto nadějí spěchal příštího dne do Chlumu. I vozatajský virtuos Eliáš i rychlovlak dráhy nestačily mu. Předhonil je tisíckráte a tisíckráte byl jimi stržen zpět. Byl téměř již unaven a oloupen loudavostí jízdy o plné zadostiučinění, když na obzoru objevila se malebná, imposantní silhouetta města Chlumu.

Z neznalosti místních poměrů vystoupil Jaromír na vlastním nádraží, jež vzdáleno jest od města; osobní zastávka na další trati poskytuje výhodu kratinké cesty, kteráž Jaromírovi se prodloužila. Byl sám jediný, jenž vystoupil. Uprášená, povozy rozbrázděná silnice nezvala vábně k chůzi. Za to vedl si tím svůdněji kočí jediného povozu, opelichaného, vratkého, nemytého omnibusu. Ujistil se cizince, zmocniv se jeho kabely a vymrštiv ji na střechu vozu.

Uvnitř seděli již dva pánové, lidé z města, kteří se z nádraží neb z jeho okolí domů vraceli. Jaromír přisedl k nim a rozvažoval v nejbližším okamžiku, je-li příjemnější vdychovati prach, zvedající se pod našimi nohami, nebo tonouti v šedivých oblacích, jež omnibus provázely a do něho vrstvu smetí za vrstvou ukládaly.

Oba pánové z Chlumu mlčeli. Prohlídka cizince nedovolovala jim nijaké zaměstnání. Oceňovali, zkoumali ho, přikládali naň bádavým zrakem lupu své zvědavosti, od hlavy k patě, a podobalo se co chvíli, že by rádi překypovali otázkami. Vzezření neznámého nebylo však zárukou, že by ochotně hodlal se vyzpovídati: odkud, kudy, kam, proč a jak —

Chlumští se za chvíli uskrovnili.

„. . . dobrotu již dělati nebude," prohodil starší, patrně v pokračování přetrženého hovoru. Výrok jeho zněl vážně, určitě, a tón i sebevědomí, jímž byl pronesen, souhlasily dokonale s tvářností malého, shrbeného pána. Držel se pevně vysoké hole s velikým stříbrným knoflíkem. Tato hůl nahrazovala mu nedostatek přirozené důstojnosti; podobala se batonu tambourmajora, berli maršálské, žezlu vladaře. A na ní seděla jak rozčepýřený pták stará prací rukavička, zachycená vyschlou rukou starého pána a provázející jeho slova křečovitým třepotem.

„Co pravíte, pane radní?" vzchopil se druhý soused, nepřipravený na obnovu hovoru. Byl vytylý, červený, zabíral místa za tři, odfukoval, potil se a svítil zlatem, rozhozeným štědře jako zednickou lžící po jeho rukou, vestě a košili. Podobně jako jeho chování byla nepochybně i jeho vnímavost, loudavá, pohodlná. Nebyl asi ještě hotov se svými úvahami o cizinci, když ho soused z nesnadné práce badatelské vytrhl.

„Že s inženýrem nevydržíme," opakoval pan radní. „Ty ženské, ty ženské! Byl potřebný, skromný človíček —. Láska mu nasadila rohy a my abychom mu je sráželi. Čisté nadělení. Ale srazíme mu je. Toť by byl pěkný pořádek v obci —"

„A myslíte opravdu, že je do ní zamilován?"

„Po uši! Což jste neviděl a neslyšel, jak nám vyváděl o komisi, jak nás pořáde cpal do zadu a sebe před ni, kroutil očima, cukroval a sliboval, že se ihned uklidíme? My se neuklidili. A náš inženýr, člen komise, byl by bezmála pomahal starému bláznu vypráskati nás holí. A neobchází pořáde tu poustku, nesmál se onehdy u rybníka, když Mikeš toho žida do vody házel? Nevzdychá a nemluví o ženění? Zkrátka, není zamilován?"

„Ale vždyť nic nemá?! Hehehe!" smál se tučný, lesklý soused.

„A ona jak by smet! To je to, co mne pohoršuje," durdil se pan radní, a jeho rukavice rozlétla se omnibusem. „Inženýr — k smíchu! Náš sluha, náš strávník. Žebrotu si na krk neuvážeme. Je provisorní a zůstane, ale jak se ožení, půjde. Protože by používal svých dětí za přílohy k žádosti, aby byl definitivní. Rozumíte, Žemličko? Dobro obce jde mi nade vše. Jemu nikoli. Co je mu po něm a co je tedy nám po něm? Ať padne. Inženýrů dostaneme! Za každého rumaře můžeme zítra postaviti deset! Tuhle jak jsme vypsali konkurs o podučitele, hlásilo se nám sedmapadesát studovaných lidí, doktorů, filosofů, inženýrů, filologů, — učiněná universita. Je bída, veliká nouze o místa, a proto ať

se nikdo nežení, kdo nemá. Já mám, chvála bohu dost, viděl jsem již Abrahama, a jsem v bázni boží pořád mládenec, ač na mne brali a berou čisté, mohovité holky —"

„I vy berete také, příteli Nitko," smál se potutelně na široko pan Žemlička. „Vy starý podšívko, vy myslíte, že jsme byli slepotou poraženi a neviděli, jak jste se na tu nezdařenou komisi vyšňořil? A nedoneslo se vám ještě, jak máte na inženýra proto s vrchu, že vás předhonil a před vámi děvčeti cukroval? A vy nevíte, kterak si tropí z toho inženýr posměch, že prý jste i konečně nalezl druhou svou rukavici? To nikdo v Chlumu nepamatuje! Já sám ne! Viděl jsem ji o té komisi u vás poprve."

„Nectné —" kasal se pan Nitka ve spolku se svou holí a rukavicí; střelil po očku na neznámého, jsa nepochybně nad potřebu rozhorlen upřímností pana Žemličky před cizincem. „A což, abych se pomstil?! Abych na krásně učinil klevetníkům po vůli a odstřelil zpronevěřilému inženýrovi ptáčka před nosem?"

„Inu, pan radní a pan Nitka může si lecjakého vyražení dopřáti, ale bývá dobře věděti napřed, bude-li nás vyražení potom šlakovitě mrzeti. Já bych byl na vašem místě se svou flintičkou opatrnější a pomyslil bych si, že již nejsem střelec nebezpečný."

„Žemličko!?" žasl pan Nitka. Rukavice slétla ustrnutím na klín pana radního. „To od vás? Aha — aha — tož lidé přece jenom nelhou. Že prý se strojíte nějak na námluvy. Nevěděli kam. A já vím. Již vím. Házíte si mne do příkopu, abyste měl volnou cestu sám. A vy se nestydíte? Máte syna studenta, dceru na vdávání —"

„A jsem na svou pětačtyřicítku mladý vdovec," hájil se snižovaný.

„Vy že byste skutečně provedl nerozum, přibrati si k svým odrostlým pěti dětem šesté? Vždyť ta holčina je pouhé koťátko!"

„Jest. A co na tom? Však já bych si ji vychoval! A vychovám, abyste věděl," vyzradil se s váhou flegmatu pan Žemlička. „A za rok se podívejte, jak bude jen jen kynout, jak jí budou lítati plecky od ruky! A věno!? Což pak musí mít každá přínos v penězích?"

„Vařečkou vám nehne, člověče!" soptil pan Nitka. „Punčochu nespraví. Za sklo abyste si ji dal!"

„Právě. Dám. Ta mi krám vyparádí, to bude tahoun. Lidé se pohrnou, aby ji viděli, aby si smlsli na jejích očích, jejích rukou, jejím vlasu! A jak jim bude pečínka z takových ručiček chutnati! Jako k zázračnému obrázku se k ní poženou! To že mi nic nevynese?"

Páni byli si skutečně ve vlasech. Neostýchali se před Jaromírem zdánlivě v dřímotu pohříženým; seděl nehybně v koutě a mhouřil oči, jakoby spal. Pálily ho po noci na polo probděné, po jízdě a prachem, jehož mračna nedopouštěla nijakou vyhlídku.

„Tak? Ze sprosté spekulace byste si ji vzal? Nu, k ženění bývá třeba dvou."

„Toť! Však je poslušná vnučka. A starý ji dá. Postavím mu ve dvoře za udírnou atelier —"

„Já dva," sliboval pan Nitka.

„A ten žid koupí dům a nechá ho v něm."

„Nic nekoupí. My jej kupujeme. Však on o dům nestojí, — o děvče se dral."

„Jak že? O ni?" podivil se pan Žemlička.

Třetí sok objevil se na povrchu diskuse a mžikem byli oba ctihodní sousedé proti němu svorni.

„Ba. Úřadní jednání je zaraženo. Mohu tedy promluviti. On je spokojen se zmácháním a nechce žalovat, nechce svědčit. Proč? Kdyby šel za obchodem, nedal by si líbiti nic. Důkaz makavý, že ne zde," pan Nitka pleskal se po čele, „nýbrž zde" — bušil zase do prsou.

„Aby ho husa —!" přál mu pan Žemlička. „A jak se toho krásného dítěte dopídil? Vždyť my sami, zde v obci, sousedé, my neměli o něm potuchy. A objevili jsme ji před čtyřmi nedělemi jako zakopaný poklad!"

„Nějaká partika bude v tom," poučoval znalecky pan radní. „Chlapík vyskytl se tu z čista jasna, zazvoní si tam'u vrat a na Mikše si spustí, že prý přichází s vědomím vrchnosti. Nu, Mikeš se pozeptal u svého pána a ukázal hosti dvéře. Ale ten nelenil a za nějaký den přišel zas velitelsky, a dostal se až k malíři. Vytasil se s dovolením od jakéhos pana Ei — Eich — Eich — z místa nevím, jak se jmenuje, řečený pan Eich — Eichel — i ať mu říkají jak chtějí — jest prý plnomocníkem vrchnosti. Starý se na to ani neohledl a vyhodil dotěru i s plnou mocí. Milá neodbytná duše nespokojila se tím. Obhlédl si přece něco; ďábel ho ponoukal, aby se pokusil potřetí. Volil projížďku po rybníce na loďce a jako by maní vystoupil na břeh. A právě nedaleko toho pěkného děvčátka. Vyslídil je patrně. Přitočil se k ní, tančil, dvořil se a klonil jako holub na báni, až mu zrak i sluch přecházely. Holka byla všecka v nesnázích, hošík — to churavé dítě, s kterým se piplá — byl poděšen. Ale pojednou lapla žida silná ruka za rameno. Starý malíř sám! Smýkl jím svému Mikšovi k nohoum. A Mikeš — jakkoli mrzák, má sílu ohromnou — uchvátil ho jako psíka a bác do vody s ním. Tam u břehu je proud, žid ocitl se v hlubině, polykal již vodu a slyšel andělíčky zpívat. Mikeš se mu řehtal z plna hrdla — inu přihlouplý — a starý díval se na potrestaného vetřelce s rukama založenýma, jako skála, jako neúprosný soudce. Zatím odběhlo děvče k zátoce, — slouží jim za přístav — odvázala lodici, hodila na polo utopenému provaz, veslovala, vlekla ho za sebou ve vodě stranou ke břehu mimo park, nechala ho vylézti —. Je tam bahnito, ten vyhlížel, hahaha! Pak odrazila a vrátila se sama."

„Pane!" liboval si pan Žemlička. „Dívčina má ráz, odvahu. Z ní bude nějaká paní Žemličková! Jak se jmenuje skoupaný člověk?"

„Weisl. Je generalním proku —"

Omnibus vjel do vrat hostince a dunění v průjezdě pohltilo závěrek řeči páně Nitkovy.

Jaromír vystoupil.

Se schodů letěla panská.

„Zapřáhat pro pana barona!" volala na podomka.

Vyslanec čermenské paní vešel do jídelny, aby ovlažil vyprahlý jazyk a rozvážil, třeba-li se ubytovati.

„Pan baron poroučí krásný beefsteak! Nahoru do pokoje!“ křičel sklepník okénkem do kuchyně.

„Víno panu baronovi,“ hlásil malý usmolený sklepníček, vynořivší se odněkud ze sklepa a vlekoucí lahve.

„Ráčíte poroučeti otevřený vůz, nebo krytý, pane barone?“ ozývalo se kdesi na dvoře kamsi nahoru.

„Pro boha všemohoucího, co ti napadá!“ zoufala si v kuchyni hostinská. „Josef nemůže jeti s panem baronem. Takový neotesa! Kde je Antonín?“

„Vozí seno,“ vyložil hostinský.

„Ať nechá všeho a —“

„V panu baronovi se nezmýlíte!“ ujišťoval mezi dveřmi podomek listonoše, kterýž pronášel pochybovačsky naději, dostane-li se mu odměny za pilné donášení listů. „On trousí peníze jako vy šňupavý tabák.“

„Pan lokaj našeho pana barona!“ splašily se v kuchyni služky a letěly k oknům.

„Na páně baronův zdar!“ vypil v průjezdě kočí Josef plný plecháč piva ze zoufalosti, že jest odstrčen.

Jaromír ohlížel se marně, kde kdo by si ho povšiml.

Vše fantilo se za panem baronem —

„Ba že trousí penězi,“ podotkl prostý člověk, sedící na lavici pod oknem. Pokuřoval, popíjel a společně se svým soudruhem pozoroval shon v hostinci. Potvrzující jeho poznámka připínala se patrně k podomkovu slavnému prohlášení.

„Ale všecko také penězi nezmůže. Shání se tu — prý — po nějakých obrazech. Pověděli mu o Rejnburském domě — ač myslím, že on sám o něm již věděl. Šel tam, otvíral si všelijak. Mikeš ho nepustil. Ukázal Mikšovi skrze mřížení vrat pětku. Mikeš se obrátil zády. Vyňal desítku. Mikeš hodil rukou. Zablýskal mu padesátkou, stovkou a Mikeš spustil svůj hloupý, zvířecí smích, až se za břicho popadal.“

„Jděte!“ podivil se druhý. „A jak o tom víte?“

„Inu, vždyť jsem sluha doktora Šímy. A Mikeš nedrží s nikým, jen se mnou. A to mi pověděl.“

„Kterak se jmenuje pan baron, ubytovaný u vás?“ obrátil se Jaromír ke sklepníčkovi.

„Pan Edvard Střela, baron z Rokyc.“ (Pokračování.)

Legenda první lásky.

Báseň **Adama Asnyka.**

Přeložil Fr. Kvapil.

Měl jsem ji rád, tak zdá se mi v skutku.
Ó! krásná byla v šestnáctém jaru,
zrak její plál pln milostných žárů,
v ráj duši vznesla z každého smutku!
Ký div, že v toužných očích těch v žasu
jsem srdce ztápěl v pohledu vzňatém,
že o růžích jsem sníval, jež chvatem
jí nad pletence vyběhly vlasů,
tak, rty že chtěl jsem trhat je v šeru —
Měl jsem ji rád, to přisáh' bych věru!

Měl jsem ji rád, ach! — Klam již to není!
V měsíčních nocích bloudil jsem zhusta,
já každý její pohled zřel v snění
a slyšel zvuk, jejž pronesla ústa!
Když bezvědomě zřel jsem tak v hvězdy,
rtík její svit' mi před zrakem vezdy —
až pokušení hlod jal mě dravý,
bych ve vzduch vyslal polibek žhavý.
Leč nechtěl jsem jí urazit skromné
a — že ji rád mám, dost bylo pro mne.

Toť láska byla, láska však tichá.
K ní přiznat jsem se bál i sám sobě —
jen s květy jsem se radil v té době:
„Proč je dnes smutna? Stále proč vzdychá?"
Než o tom, její srdce co skrývá,
ni lilje jsem se nechtěl ptát bílé —
a někdy v sad když přiběhla snivá,
jsem stál, zrak sklopiv, v rozkoši zpilé,
a klesnout chtěl jsem k nohám jí zase,
když slzičky jsem uzřel jí v řase.

Neb připouštěl jsem, žal, jenž ji skrušil,
jímž andělská líc její se chvěla,
že tryskl z duše jako stráž bdělá —
jist nejsa tím, však dobře jsem tušil.
A sám již nevím, jak se vše dělo,
že ptal jsem se jí, schýliv k ní čelo,
co že těch stesků, smutků je vinou?
A slzy proč jí po líčku plynou?
I řekla na to smutnými slovy:
— že na ples, běda, nemá šat nový!

Ač slov těch výraz jaksi zněl chladně
a mrazem srdce uštknul jak zmije,
přec její teskný zrak děl, že na dně
se v hloubi jiný smysl v něm kryje.
Snad, míním, byl jsem poněkud smělý —
a drzost svou bych zlahodil v chvatu,
hned chválím úběl plesových šatů,
v nějž růží keř též halí se skvělý,
a trní slavil jsem, jež ho brání
vždy před dotěrnou zvědavců dlaní.

Však častěji též myšlenka němá
snů v lazur křídla schýlila ke mně,
a z rozmluv, hádek, příhod pak temně
jsem soudil: „Má mne ráda, či nemá?"
Jak Hamlet s touto otázkou v nitru
jsem dlouho chodil v májovém jitru,
a stromů šum, dech květů i nebe
mi odvětily: — „Miluje tebe!"
Leč než jsem takto zeptal se po sté,
zvát přiběhla mne k snídani prosté.

Snem jako růže, s průsvitnou lící
tak v slunci stála čistá, se rdící —
za démantů skvost do zlatých vlasů
střás jasmín jí svých krůpějí krásu,
a proudem světla zastřena celá
mne zrakem ještě sžehnouti chtěla.
Tu všecek spleten řek' jsem jí v letu
cos o stromech, cos o vůni květů,
leč zdálo se, že řeč má ji mrzí,
díť: „Pojďte, káva vystydne brzy!"

Oj! čtveračko! jsem k sobě prál tiše -
mne slyšet nechceš zjevně, mé zlato?
Tvůj úsměv víc však praví mi za to
i hruď tvá, jež teď bouřněji dýše.
Mne slyšet nechceš, neb víš, že v oči
a v líc ti žár pak ruměncem skočí,
až s nachýlenou zjevím ti tváří,
co na mých rtech se třese a září — —
V tom ona, zříc můj tklivý hled, chvatně
dí: „Vyspal jste se jistě dnes špatně!"

A tak mne často slůvko té šelmy
sráželo s cesty zručně a krátce.
V líc jsem jí zřel a zrak můj se chvěl mi,
v ret, který mlče mluví přec sladce,
a myšlenky jsem četl jí v oku . . .
Já cítil, srdce zdržuje bití,

že nerozloučí nás ni sto roků,
že v blankyt snů již tonem, jenž svítí —
leč k ní když vzhléd' jsem tklivě jak v nebi,
hned ptá se: „K čemu pán se tak šklebí?"

Kdys, ach! jsem záměr v šťastné vzal chvíli
jí z alba vzíti lísteček bílý,
bych vše naň vypsal upřímně, vřele,
co dřív jsem říci v touze chtěl smělé.
Ihned jsem oděl v nádherné květy
tu čistou její postavu děví,
hned zvučných rýmů sypal jsem čety,
bych vtkal svou lásku v kouzelné zpěvy;
slovem — jak mladý poeta lyrik
jsem veršem napsal jí panegyrik.

Když na to přišla, chci pryč — leč v krátku
zvědavost strach můj zmohla, jež vyčká,
i rozhodnuv se, čekám pln zmatku,
bych zřel, ký dojem zbarví jí líčka.
I četla vážně, s rozmyslem, zvolna,
pohnutí ukrýt nejsouc ni zdolna;
když první úžas minul, tu krásně
dí ke mně: „Vy též píšete básně?
List však teď musím vytrhnout, škoda,
jak křivě psal jste, v oči až bodá!"

Dost bolelo mne to — však se stalo —
že zlostně tak mne odbyla hbitě.
Leč mínil jsem: ký div, že to dítě
si verše moje cení tak málo,
vždyť sama báseň nejkrasší tvoří!
A před ní slok mých mlhavé lemy
jak bleskem ztály s obrazy všemi,
když zraků žhavých shlédla k nim zoří . . .
Já snů svých líčit neumím skrejši —
vždyť nad mé verše je spanilejší!

A stále víc ty zkoumaje všecky
symptomy, její prostý cit dětský,
jsem ptal se: zda jsem hoden já cizí
tak čisté lásky v skutku a ryzí?
Jen to jsem cítil, že bych dal v sázku
svůj celý život za její lásku,
vše opustil bych s nadšením v zraku,
s ní do nebe spěl skrz hrady mraků,
s ní v peklo jít bych nebyl snad líným,
— by nebyla jen utekla — s jiným!

Hrabě Mikuláš Zrinský.

Lístek z knihy nejsmutnějších dějin chorvatských.

Od

Jana Hudce.

Letos dne 2. září připadá 200letá památka osvobození Budína od Turků. Po bitvě u Mohače dne 29. srpna r. 1526 poprvé sultán Soliman zmocnil se Budína, vypálil jej i s Peští a odtáhl zpět. V pevné a stálé držení Turků dostal se Budín rok po smrti Jana Zápolského, protikrále Ferdinandova v Uhřích a Chorvatech, totiž r. 1541 dne 26. srpna. Buňčuky turecké vlály s hradeb jeho po 145 let, a kdo ví, jak dlouho by byli Turci hospodařili v Uhřích, kdyby slovanské zbraně pod polským králem Janem Soběským nebyly zachránily r. 1683 Vídně a s Vídní všeho křesťanského světa západního. Poražení Turci divým zmatkem prchali, seč jim nohy stačily, zanechavše na krvavém bojišti přes 10.000 mrtvol a všechen tábor s nesmírným plenem. Když potom Soběský vrátil se do vlasti, dva hlavní vůdcové císařského vojska, Karel Lotrinský a Maxm. Emanuel bavorský, táhli osvobodit prestolnici uherskou. Dne 18. června r. 1686 stihli před hradby budínské a po dvouměsíčním krutém obléhání dne 2. září t. r. provalilo se již vojsko křesťanské do města. V Cařihradě nastala proto veliká zoufalost, neboť Budín byl po řadě desátým městem ohromné říše turecké, a Turkům „Dům svatého boje, nejzazší hradba islamu v Evropě a osmanského carství klíč i zámek.“ Co slovanské krve, zejména chorvatské a české, vyteklo na půdě uherské ve staletých válkách proti Turkům, jak zasloužila se slovanská hrdinnost v osvobozování zemí křesťanských a zvláště Uher z klatého jařma tureckého, o tom cizí dějiny (hlavně německé a maďarské) rády pomlčují. Podaný článek o Mik. Zrinském jest jen malým příspěvkem a dokladem k dějinám dob oněch.

I.

Po bitvě u Mohače r. 1526.

Bitva u Mohače dne 29. srpna 1526 zadala Uhrám a trojjednomu království (chorvatsko-slavonsko-dalmatskému), osobní unií s nimi spojenému, ránu téměř smrtelnou. Zdálo se, že to bylo druhé Kosovo. Král uherský a český, Ludvík II., nečekaje na pomocné čety chorvatského velmože Krsty Frankopana troufal si stanouti čelem s 26.000 vojska a 80 děly proti ohromným davům tureckým, jichž bylo tolik, jak sběh, Pekri jménem, vypravuje, že by křesťanské vojsko, kdyby davy ty pokojně stály, ani za tři dny všech hlav neporubalo. S výkřikem: „Bůh pomoz lidu Mohamedovu!“ mladý sultán Soliman poslal zástupy své do

boje. Turecká přesila (200.000 mužův) a děla (300 počtem) žalostně počala řáditi. Za půldruhé hodiny byl osud křesťanův rozhodnut. Vojsko královo, až na malé výminky, všecko zničeno. Kdo nezůstal na válečném poli bez hlavy, zahynul v bahnech moháčských, kdež i král sám na útěku s koněm hrob nalezl. Sedm biskupů a květ uherské šlechty padlo s panovníkem zároveň. Celý den a celou noc obyvatelé Bělehradu a Smedereva viděli, jak Dunaj žene na tisíce mrtvol. Veselí vítězů neznalo mezí. Druhého dne rozepjali červený stan sultánův vedle bojiště. Sultán na stolci z ryzího zlata zíral na pyramidu 2000 uťatých hlav, mezi nimiž ony biskupův, před stanem postavenou, a potoky zčernalé krve oblitou, popřávaje radosti i svému vojsku. Turci jako zběsilí pychem z dobytého vítězství po svém způsobu páchali věci hrozné. Zajaté ženy hanobili a pak dýkami ubodávali, muže přede zraky sultánovými všelijak mučili. Sedmého dne, jakožto na den odpočinku, sultán kázal ještě 4000 zajatých pobiti, ponechávaje na živu z každého tisíce po jednom, jakoby si tropil úsměšky z lidského citu. Bědování umírajících a chechtot zvířeckého vítěze zahlušoval všecko okolí.

Od Moháče Turci udeřili na všechny strany Uher. Hustý dým z přečetných měst a vesnic valil se dnem i nocí vzhůru. Kraj mezi Dunajem a jezerem Blatenským po dlouhá léta byl jedno spáleniště. Hrůzyplná bitva moháčská stála přes 70.000 křesťanských životův. A co zajatého lidu odvlečeno do otroctví! Tak začaly ony smutné časy pro Uhry a trojjedno království, kteréž trvaly téměř celých dvě stě let, dokud turecké buňčuky místo znamení kříže vlály z předních měst uherských a chorvatských na potupu všeho křesťanstva. Péro dějepisců krví a slzami psalo dějiny oněch dvou strastiplných století, dějiny neustávajícího a vysilujícího boje za bytnost národa uherského a především chorvatského. Moc turecká sultánem Solimanem dospěla vrcholu. Od úpatí hor Himalajských až po Alpy divé hordy turecké loupily a pálily. Poslední tužbou Solimanovou bylo zničiti všechen křesťanský svět a potříti hlavu jeho v samém Římě. Svět křesťanský vůči půlměsíci stál pokořen. Nové, protestantské ideje podkopávaly nad to sílu papeže římského a vnášely nesvár do západní Evropy, kteráž nedbajíc blížícího se nebezpečí, tápala neustále v náboženských rozmíškách. Právem nazvány tehdy země chorvatské „předhradím křesťanstva“ (antemurale christianitatis) poněvadž samy jen, bezprostředně sousedíce s říší tureckou, zastavovati hleděly výboj půlměsíce. Bědující prosby z Uher a Chorvat k západu křesťanskému končily se pokaždé: „padne-li toto antemurale, jest veta po všem křesťanstvu.“ Papežové nevzpírali se oněm prosbám, ale dobře propověděl Hadrian VI.: „Více škody učinili jste křesťanstvu, vy králové křesťanští, svojí nesvorností, než Turci, ačkoliv domníváme se a víme, že jsou příliš silni.“ Za oněch dob povstalo také chorvatské, smutné ale pravdivé pořekadlo v národě se smrtí zápasícím: „Bog visoko a car daleko.“ Kus po kuse z trojjediného království padal do jícnu nenasytného padišaha, a pomoci nikde odnikud!

K neštěstí tomuto přidružilo se však ještě jiné: krvavá občanská válka mezi dvěma nápadníky trůnu uherského a chorvatského. Osud těchto zemí nebýval by tak těžký bez oné války, v níž Turecko osobovalo si rozhodující hlas. Když se roznesla pověst, že král u Moháče

myšlení na změny, nastávající vyloučením bývalého důvěrníka z organismu správy.

„Za některou dobu," prohodila jako hlasitým závěrkem svých úvah, „vyprovodíš mne laskavě na Lhotku. Seppl odejel do Vídně, či do Štyrska, snad pro sukurs proti mně. Poznávám nyní, že je dosti hloupý, aby spoléhal na mou domnělou slabost vůči němu. Až se vrátí, musí mi sdělati a složiti zevrubný účet ze všeho svého řízení na Lhotce. A ty mne vyprovodíš, neboť obávám se, aby mi nespůsobil zase takovou hořkou chvilku jako včera."

Této důležitosti nedbal zase Jaromír. Jeho duše těkala letem vyplašeného, bloudícího a šáleného ptáčete z Prahy na Újezd, z Újezda do Chlumu a zpět, nalézajíc všude sledy a nikde pravdu, stíhajíc teplé, zlaté paprsky, jež z ukrytého edenu vycházely a zase ve tmách a záhadách se ztrácely.

Večeřel s tetou. Nerad, roztržitě. Vůči rozšafné, střízlivé zemance připadal si jako ztřeštěnec; mezi jasnou, ostře ohraničenou prosou jejího okolí, byla pohádka jeho fantastické lásky jako bláhovým snem z tisíc a jedné noci, jenž zatoulal se na mrazivou poušť polární, kdež jeho vůni a něžnosti, jeho barvám a sladkému souzvuku vražedný chlad a pustá, němá noc se posmívají.

Slečna Sofie z Rejnburka mluvila málo, Jaromír ještě méně. A oba nepohřešovali nedostatek zábavy. Čermenská paní byla tak zvyklá, její synovec pak nevynikal čilým zájmem pro půvaby praktického života, jež ji všecku zaměstnávaly.

Ulehl záhy. A nespal. Viděl ji, svou zbožňovanou, hroznou, báječnou, neodbytnou. Nebyla nikde a přece bylo jí plno všude. Skláněla se nad ním, její hebký, čarovný vlas dotýkal se jeho skrání, až rozkoš ho prochvívala. Usedala vedle jeho lože a svým dechem líbala mu rozpálené líce, úsměvem vnášela do jeho duše ráj blaha, luzným, milostným smíchem opojovala ho. A ručinka její smilovala se nad ním, uchopila ho za ruce, hladila je konejšivě a jistila mu: Ztiš se. Žiju. Doufej.

A Jaromír doufal. Vždyť všechno bylo tak životné a pravdivé, vše jevilo se zřetelně v záplavě stříbrné a růžové záře, kteráž z milované vidiny vycházela, oslňujíc a rozněcujíc mladého muže, zapřádajíc ho do plamenných a vzdušných mráčků omamující erotické pohádky a klenouc nad ním zlaté sféry kýženého svrchovaného štěstí.

Okřídlen touto nadějí spěchal příštího dne do Chlumu. I vozatajský virtuos Eliáš i rychlovlak dráhy nestačily mu. Předhonil je tisíckráte a tisíckráte byl jimi stržen zpět. Byl téměř již unaven a oloupen loudavostí jízdy o plné zadostiučinění, když na obzoru objevila se malebná, imposantní silhouetta města Chlumu.

Z neznalosti místních poměrů vystoupil Jaromír na vlastním nádraží, jež vzdáleno jest od města; osobní zastávka na další trati poskytuje výhodu kratinké cesty, kteráž Jaromírovi se prodloužila. Byl sám jediný, jenž vystoupil. Uprášená, povozy rozbrázděná silnice nezvala vábně k chůzi. Za to vedl si tím svůdněji kočí jediného povozu, opelichaného, vratkého, nemytého omnibusu. Ujistil se cizince, zmocniv se jeho kabely a vymrštiv ji na střechu vozu.

Uvnitř seděli již dva pánové, lidé z města, kteří se z nádraží neb z jeho okolí domů vraceli. Jaromír přisedl k nim a rozvažoval v nejbližším okamžiku, je-li příjemnější vdychovati prach, zvedající se pod našimi nohami, nebo tonouti v šedivých oblacích, jež omnibus provázely a do něho vrstvu smetí za vrstvou ukládaly.

Oba pánové z Chlumu mlčeli. Prohlídka cizince nedovolovala jim nijaké zaměstnání. Oceňovali, zkoumali ho, přikládali naň bádavým zrakem lupu své zvědavosti, od hlavy k patě, a podobalo se co chvíli, že by rádi překypovali otázkami. Vzezření neznámého nebylo však zárukou, že by ochotně hodlal se vyzpovídati: odkud, kudy, kam, proč a jak —

Chlumští se za chvíli uskrovnili.

„... dobrotu již dělati nebude,“ prohodil starší, patrně v pokračování přetrženého hovoru. Výrok jeho zněl vážně, určitě, a tón i sebevědomí, jímž byl pronesen, souhlasily dokonale s tvářností malého, shrbeného pána. Držel se pevně vysoké hole s velikým stříbrným knoflíkem. Tato hůl nahrazovala mu nedostatek přirozené důstojnosti; podobala se batonu tambourmajora, berli maršálské, žezlu vladaře. A na ní seděla jak rozčepýřený pták stará prací rukavička, zachycená vyschlou rukou starého pána a provázející jeho slova křečovitým třepotem.

„Co pravíte, pane radní?“ vzchopil se druhý soused, nepřipravený na obnovu hovoru. Byl vytylý, červený, zabíral místa za tři, odfukoval, potil se a svítil zlatem, rozhozeným štědře jako zednickou lžící po jeho rukou, vestě a košili. Podobně jako jeho chování byla nepochybně i jeho vnímavost, loudavá, pohodlná. Nebyl asi ještě hotov se svými úvahami o cizinci, když ho soused z nesnadné práce badatelské vytrhl.

„Že s inženýrem nevydržíme,“ opakoval pan radní. „Ty ženské, ty ženské! Byl potřebný, skromný človíček —. Láska mu nasadila rohy a my abychom mu je sráželi. Čisté nadělení. Ale srazíme mu je. Toť by byl pěkný pořádek v obci —“

„A myslíte opravdu, že je do ní zamilován?“

„Po uši! Což jste neviděl a neslyšel, jak nám vyváděl o komisi, jak nás pořáde cpal do zadu a sebe před ni, kroutil očima, cukroval a sliboval, že se ihned uklidíme? My se neuklidili. A náš inženýr, člen komise, byl by bezmála pomahal starému bláznu vypráskati nás holí. A neobchází pořáde tu poustku, nesmál se onehdy u rybníka, když Mikeš toho žida do vody házel? Nevzdychá a nemluví o ženění? Zkrátka, není zamilován?“

„Ale vždyť nic nemá?! Hehehe!“ smál se tučný, lesklý soused.

„A ona jak by smet! To je to, co mne pohoršuje,“ durdil se pan radní, a jeho rukavice rozlétla se omnibusem. „Inženýr — k smíchu! Náš sluha, náš strávník. Žebrotu si na krk neuvážeme. Je provisorní a zůstane, ale jak se ožení, půjde. Protože by používal svých dětí za přílohy k žádosti, aby byl definitivní. Rozumíte, Žemličko? Dobro obce jde mi nade vše. Jemu nikoli. Co je mu po něm a co je tedy nám po něm? Ať padne. Inženýrů dostaneme! Za každého rumaře můžeme zítra postaviti deset! Tuhle jak jsme vypsali konkurs o podučitele, hlásilo se nám sedmapadesát studovaných lidí, doktorů, filosofů, inženýrů, filologů, — učiněná universita. Je bída, veliká nouze o místa, a proto ať

se nikdo nežení, kdo nemá. Já mám, chvála bohu dost, viděl jsem již Abrahama, a jsem v bázni boží pořád mládenec, ač na mne brali a berou čisté, mohovité holky —“

„I vy berete také, příteli Nitko,“ smál se potutelně na široko pan Žemlička. „Vy starý podšívko, vy myslíte, že jsme byli slepotou poraženi a neviděli, jak jste se na tu nezdařenou komisi vyšňořil? A nedoneslo se vám ještě, jak máte na inženýra proto s vrchu, že vás předhonil a před vámi děvčeti cukroval? A vy nevíte, kterak si tropí z toho inženýr posměch, že prý jste i konečně nalezl druhou svou rukavici? To nikdo v Chlumu nepamatuje! Já sám ne! Viděl jsem ji o té komisi u vás poprve.“

„Nectné —“ kasal se pan Nitka ve spolku se svou holí a rukavicí; střelil po očku na neznámého, jsa nepochybně nad potřebu rozhorlen upřímností pana Žemličky před cizincem. „A což, abych se pomstil?! Abych na krásně učinil klevetníkům po vůli a odstřelil zpronevěřilému inženýrovi ptáčka před nosem?“

„Inu, pan radní a pan Nitka může si lecjakého vyražení dopřáti, ale bývá dobře věděti napřed, bude-li nás vyražení potom šlakovitě mrzeti. Já bych byl na vašem místě se svou flintičkou opatrnější a pomyslil bych si, že již nejsem střelec nebezpečný.“

„Žemličko!?“ žasl pan Nitka. Rukavice slétla ustrnutím na klín pana radního. „To od vás? Aha — aha — tož lidé přece jenom nelhou. Že prý se strojíte nějak na námluvy. Nevěděli kam. A já vím. Již vím. Házíte si mne do příkopu, abyste měl volnou cestu sám. A vy se nestydíte? Máte syna studenta, dceru na vdávání —“

„A jsem na svou pětačtyřicítku mladý vdovec,“ hájil se snižovaný.

„Vy že byste skutečně provedl nerozum, přibrati si k svým odrostlým pěti dětem šesté? Vždyť ta holčina je pouhé koťátko!“

„Jest. A co na tom? Však já bych si ji vychoval! A vychovám, abyste věděl,“ vyzradil se s váhou flegmatu pan Žemlička. „A za rok se podívejte, jak bude jen jen kynout, jak jí budou lítati plecky od ruky! A věno!? Což pak musí mít každá přínos v penězích?“

„Vařečkou vám nehne, člověče!“ soptil pan Nitka. „Punčochu nespraví. Za sklo abyste si ji dal!“

„Právě. Dám. Ta mi krám vyparádí, to bude tahoun. Lidé se pohrnou, aby ji viděli, aby si smlsli na jejích očích, jejích rukou, jejím vlasu! A jak jim bude pečínka z takových ručiček chutnati! Jako k zázračnému obrázku se k ní poženou! To že mi nic nevynese?“

Páni byli si skutečně ve vlasech. Neostýchali se před Jaromírem zdánlivě v dřímotu pohříženým; seděl nehybně v koutě a mhouřil oči, jakoby spal. Pálily ho po noci na polo probděné, po jízdě a prachem, jehož mračna nedopouštěla nijakou vyhlídku.

„Tak? Ze sprosté spekulace byste si ji vzal? Nu, k ženění bývá třeba dvou.“

„Toť! Však je poslušná vnučka. A starý ji dá. Postavím mu ve dvoře za udírnou atelier —“

„Já dva,“ sliboval pan Nitka.

„A ten žid koupí dům a nechá ho v něm.“

„Nic nekoupí. My jej kupujeme. Však on o dům nestojí, — o děvče se dral.“

„Jak že? O ni?“ podivil se pan Žemlička.

Třetí sok objevil se na povrchu diskuse a mžikem byli oba ctihodní sousedé proti němu svorni.

„Ba. Úřadní jednání je zaraženo. Mohu tedy promluviti. On je spokojen se zmácháním a nechce žalovat, nechce svědčit. Proč? Kdyby šel za obchodem, nedal by si líbiti nic. Důkaz makavý, že ne zde,“ pan Nitka pleskal se po čele, „nýbrž zde“ — bušil zase do prsou.

„Aby ho husa —!“ přál mu pan Žemlička. „A jak se toho krásného dítěte dopídil? Vždyť my sami, zde v obci, sousedé, my neměli o něm potuchy. A objevili jsme ji před čtyřmi nedělemi jako zakopaný poklad!“

„Nějaká partika bude v tom,“ poučoval znalecky pan radní. „Chlapík vyskytl se tu z čista jasna, zazvoní si tam'u vrat a na Mikše si spustí, že prý přichází s vědomím vrchnosti. Nu, Mikeš se pozeptal u svého pána a ukázal hosti dvéře. Ale ten nelenil a za nějaký den přišel zas velitelsky, a dostal se až k malíři. Vytasil se s dovolením od jakéhos pana Ei — Eich — Eich — z místa nevím, jak se jmenuje, řečený pan Eich — Eichel — i ať mu říkají jak chtějí — jest prý plnomocníkem vrchnosti. Starý se na to ani neohledl a vyhodil dotěru i s plnou mocí. Milá neodbytná duše nespokojila se tím. Obhlédl si přece něco; ďábel ho ponoukal, aby se pokusil potřetí. Volil projížďku po rybníce na loďce a jako by maní vystoupil na břeh. A právě nedaleko toho pěkného děvčátka. Vyslídil je patrně. Přitočil se k ní, tančil, dvořil se a klonil jako holub na báni, až mu zrak i sluch přecházely. Holka byla všecka v nesnázích, hošík — to churavé dítě, s kterým se piplá — byl poděšen. Ale pojednou lapla žida silná ruka za rameno. Starý malíř sám! Smýkl jím svému Mikšovi k nohoum. A Mikeš — jakkoli mrzák, má sílu ohromnou — uchvátil ho jako psíka a bác do vody s ním. Tam u břehu je proud, žid ocitl se v hlubině, polykal již vodu a slyšel andělíčky zpívat. Mikeš se mu řehtal z plna hrdla — inu přihlouplý — a starý díval se na potrestaného vetřelce s rukama založenýma, jako skála, jako neúprosný soudce. Zatím odběhlo děvče k zátoce, — slouží jim za přístav — odvázala lodici, hodila na polo utopenému provaz, veslovala, vlekla ho za sebou ve vodě stranou ke břehu mimo park, nechala ho vylézti —. Je tam bahnito, ten vyhlížel, hahaha! Pak odrazila a vrátila se sama.“

„Pane!“ liboval si pan Žemlička. „Dívčina má ráz, odvahu. Z ní bude nějaká paní Žemličková! Jak se jmenuje skoupaný člověk?“

„Weisl. Je generalním proku —“

Omnibus vjel do vrat hostince a dunění v průjezdě pohltilo závěrek řeči páně Nitkovy.

Jaromír vystoupil.

Se schodů letěla panská.

„Zapřáhat pro pana barona!“ volala na podomka.

Vyslanec čermenské paní vešel do jídelny, aby ovlažil vypráhlý jazyk a rozvážil, třeba-li se ubytovati.

„Pan baron poroučí krásný beefsteak! Nahoru do pokoje!“ křičel sklepník okénkem do kuchyně.

„Víno panu baronovi,“ hlásil malý usmolený sklepníček, vynořivší se odněkud ze sklepa a vlekoucí lahve.

„Ráčíte poroučeti otevřený vůz, nebo krytý, pane barone?“ ozývalo se kdesi na dvoře kamsi nahoru.

„Pro boha všemohoucího, co ti napadá!“ zoufala si v kuchyni hostinská. „Josef nemůže jeti s panem baronem. Takový neotesa! Kde je Antonín?“

„Vozí seno,“ vyložil hostinský.

„Ať nechá všeho a —“

„V panu baronovi se nezmýlíte!“ ujišťoval mezi dveřmi podomek listonoše, kterýž pronášel pochybovačsky naději, dostane-li se mu odměny za pilné donášení listů. „On trousí peníze jako vy šňupavý tabák.“

„Pan lokaj našeho pana barona!“ splašily se v kuchyni služky a letěly k oknům.

„Na páně baronův zdar!“ vypil v průjezdě kočí Josef plný plecháč piva ze zoufalosti, že jest odstrčen.

Jaromír ohlížel se marně, kde kdo by si ho povšiml.

Vše fantilo se za panem baronem —

„Ba že trousí penězi,“ podotkl prostý člověk, sedící na lavici pod oknem. Pokuřoval, popíjel a společně se svým soudruhem pozoroval shon v hostinci. Potvrzující jeho poznámka připínala se patrně k podomkovu slavnému prohlášení.

„Ale všecko také penězi nezmůže. Shání se tu — prý — po nějakých obrazech. Pověděli mu o Rejnburském domě — ač myslím, že on sám o něm již věděl. Šel tam, otvíral si všelijak. Mikeš ho nepustil. Ukázal Mikšovi skrze mřížení vrat pětku. Mikeš se obrátil zády. Vyňal desítku. Mikeš hodil rukou. Zablýskal mu padesátkou, stovkou a Mikeš spustil svůj hloupý, zvířecí smích, až se za břicho popadal.“

„Jděte!“ podivil se druhý. „A jak o tom víte?“

„Inu, vždyť jsem sluha doktora Šímy. A Mikeš nedrží s nikým, jen se mnou. A to mi pověděl.“

„Kterak se jmenuje pan baron, ubytovaný u vás?“ obrátil se Jaromír ke sklepníčkovi.

„Pan Edvard Střela, baron z Rokyc.“ (Pokračování.)

Legenda první lásky.

Báseň Adama Asnyka.

Přeložil Fr. Kvapil.

'čl jsem ji rád, tak zdá se mi v skutku.
Ó! krásná byla v šestnáctém jaru,
zrak její plál pln milostných žárů,
v ráj duši vznesla z každého smutku!
Ký div, že v toužných očích těch v žasu
jsem srdce ztápěl v pohledu vzňatém,
že o růžích jsem sníval, jež chvatem
jí nad pletence vyběhly vlasů,
tak, rty že chtěl jsem trhat je v šeru —
Měl jsem ji rád, to přisáh' bych věru!

Měl jsem ji rád, ach! — Klam již to není!
V měsíčních nocích bloudil jsem zhusta,
já každý její pohled zřel v snění
a slyšel zvuk, jejž pronesla ústa!
Když bezvědomě zřel jsem tak v hvězdy,
rtík její svit' mi před zrakem vezdy —
až pokušení hlod jal mě dravý,
bych ve vzduch vyslal polibek žhavý.
Leč nechtěl jsem jí urazit skromné
a — že ji rád mám, dost bylo pro mne.

Toť láska byla, láska však tichá.
K ní přiznat jsem se bál i sám sobě —
jen s květy jsem se radil v té době:
„Proč je dnes smutna? Stále proč vzdychá?"
Než o tom, její srdce co skrývá,
ni lilje jsem se nechtěl ptát bílé —
a někdy v sad když přiběhla snivá,
jsem stál, zrak sklopiv, v rozkoši zpilé,
a klesnout chtěl jsem k nohám jí zase,
když slzičky jsem uzřel jí v řase.

Neb připouštěl jsem, žal, jenž ji skrušil,
jímž andělská líc její se chvěla,
že tryskl z duše jako stráž bdělá —
jist nejsa tím, však dobře jsem tušil.
A sám již nevím, jak se vše dělo,
že ptal jsem se jí, schýliv k ní čelo,
co že těch stesků, smutků je vinou?
A slzy proč jí po líčku plynou?
I řekla na to smutnými slovy:
— že na ples, běda, nemá šat nový!

Ač slov těch výraz jaksi zněl chladně
a mrazem srdce uštknul jak zmije,
přec její teskný zrak děl, že na dně
se v hloubi jiný smysl v něm kryje.
Snad, míním, byl jsem poněkud smělý —
a drzost svou bych zlahodil v chvatu,
hned chválím úběl plesových šatů,
v nějž růží keř též halí se skvělý,
a trní slavil jsem, jež ho brání
vždy před dotěrnou zvědavců dlaní.

Však častěji též myšlenka němá
snů v lazur křídla schýlila ke mně,
a z rozmluv, hádek, příhod pak temně
jsem soudil: „Má mne ráda, či nemá?"
Jak Hamlet s touto otázkou v nitru
jsem dlouho chodil v májovém jitru,
a stromů šum, dech květů i nebe
mi odvětily: — „Miluje tebe!"
Leč než jsem takto zeptal se po sté,
zvát přiběhla mne k snídani prosté.

Snem jako růže, s průsvitnou lící
tak v slunci stála čistá, se rdící —
za démantů skvost do zlatých vlasů
střás jasmín jí svých krůpějí krásu,
a proudem světla zastřena celá
mne zrakem ještě sžehnouti chtěla.
Tu všecek spleten řek' jsem jí v letu
cos o stromech, cos o vůni květů,
leč zdálo se, že řeč má ji mrzí,
díť: „Pojďte, káva vystydne brzy!"

Oj! čtveračko! jsem k sobě prál tiše
mne slyšet nechceš zjevně, mé zlato?
Tvůj úsměv víc však praví mi za to
i hruď tvá, jež teď bouřněji dýše.
Mne slyšet nechceš, neb víš, že v oči
a v líc ti žár pak ruměncem skočí,
až s nachýlenou zjevím ti tváří,
co na mých rtech se třese a září — —
V tom ona, zříc můj tklivý hled, chvatně
dí: „Vyspal jste se jistě dnes špatně!"

A tak mne často slůvko té šelmy
sráželo s cesty zručně a krátce.
V líc jsem jí zřel a zrak můj se chvěl mi,
v ret, který mlče mluví přec sladce,
a myšlenky jsem četl jí v oku . . .
Já cítil, srdce zdržuje bití,

že nerozloučí nás ni sto roků,
že v blankyt snů již tonem, jenž svítí —
leč k ní když vzhléď' jsem tklivě jak v nebi,
hned ptá se: „K čemu pán se tak šklebí?"

Kdys, ach! jsem záměr v šťastné vzal chvíli
jí z alba vzíti lísteček bílý,
bych vše naň vypsal upřímně, vřele,
co dřív jsem říci v touze chtěl smělé.
Ihned jsem oděl v nádherné květy
tu čistou její postavu děví,
hned zvučných rýmů sypal jsem čety,
bych vtkal svou lásku v kouzelné zpěvy;
slovem — jak mladý poeta lyrik
jsem veršem napsal jí panegyrik.

Když na to přišla, chci pryč — leč v krátku
zvědavost strach můj zmohla, jež vyčká,
i rozhodnuv se, čekám pln zmatku,
bych zřel, ký dojem zbarví jí líčka.
I četla vážně, s rozmyslem, zvolna,
pohnutí ukrýt nejsouc ni zdolna;
když první úžas minul, tu krásně
dí ke mně: „Vy též píšete básně?
List však teď musím vytrhnout, škoda,
jak křivě psal jste, v oči až bodá!"

Dost bolelo mne to — však se stalo —
že zlostně tak mne odbyla hbitě.
Leč mínil jsem: ký div, že to dítě
si verše moje cení tak málo,
vždyť sama báseň nejkrasší tvoří!
A před ní slok mých mlhavé lemy
jak bleskem ztály s obrazy všemi,
když zraků žhavých shlédla k nim zoří . . .
Já snů svých líčit neumím skrejši —
vždyť nad mé verše je spanilejší!

A stále víc ty zkoumaje všecky
symptomy, její prostý cit dětský,
jsem ptal se: zda jsem hoden já cizí
tak čisté lásky v skutku a ryzí?
Jen to jsem cítil, že bych dal v sázku
svůj celý život za její lásku,
vše opustil bych s nadšením v zraku,
s ní do nebe spěl skrz hrady mraků,
s ní v peklo jít bych nebyl snad líným,
— by nebyla jen utekla — s jiným!

Hrabě Mikuláš Zrinský.

Lístek z knihy nejsmutnějších dějin chorvatských.

Od

Jana Hudce.

Letos dne 2. září připadá 200letá památka osvobození Budína od Turků. Po bitvě u Mohače dne 29. srpna r. 1526 poprvé sultán Soliman zmocnil se Budína, vypálil jej i s Peští a odtáhl zpět. V pevné a stálé držení Turků dostal se Budín rok po smrti Jana Zápolského, protikrále Ferdinandova v Uhřích a Chorvatech, totiž r. 1541 dne 26. srpna. Buňčuky turecké vlály s hradeb jeho po 145 let, a kdo ví, jak dlouho by byli Turci hospodařili v Uhřích, kdyby slovanské zbraně pod polským králem Janem Soběským nebyly zachránily r. 1683 Vídně a s Vídní všeho křesťanského světa západního. Poražení Turci divým zmatkem prchali, seč jim nohy stačily, zanechavše na krvavém bojišti přes 10.000 mrtvol a všechen tábor s nesmírným plenem. Když potom Soběský vrátil se do vlasti, dva hlavní vůdcové císařského vojska, Karel Lotrinský a Maxm. Emanuel bavorský, táhli osvobodit prestolnici uherskou. Dne 18. června r. 1686 stihli před hradby budínské a po dvouměsíčním krutém obléhání dne 2. září t. r. provalilo se již vojsko křesťanské do města. V Cařihradě nastala proto veliká zoufalost, neboť Budín byl po řadě desátým městem ohromné říše turecké, a Turkům „Dům svatého boje, nejzazší hradba islamu v Evropě a osmanského carství klíč i zámek.“ Co slovanské krve, zejména chorvatské a české, vyteklo na půdě uherské ve staletých válkách proti Turkům, jak zasloužila se slovanská hrdinnost v osvobozování zemí křesťanských a zvláště Uher z klatého jařma tureckého, o tom cizí dějiny (hlavně německé a maďarské) rády pomlčují. Podaný článek o Mik. Zrinském jest jen malým příspěvkem a dokladem k dějinám dob oněch.

I.

Po bitvě u Mohače r. 1526.

Bitva u Mohače dne 29. srpna 1526 zadala Uhrám a trojjednomu království (chorvatsko-slavonsko-dalmatskému), osobní unií s nimi spojenému, ránu téměř smrtelnou. Zdálo se, že to bylo druhé Kosovo. Král uherský a český, Ludvík II., nečekaje na pomocné čety chorvatského velmože Krsty Frankopana troufal si stanouti čelem s 26.000 vojska a 80 děly proti ohromným davům tureckým, jichž bylo tolik, jak sběh, Pekri jménem, vypravuje, že by křesťanské vojsko, kdyby davy ty pokojně stály, ani za tři dny všech hlav neporubalo. S výkřikem: „Bůh pomoz lidu Mohamedovu!“ mladý sultán Soliman poslal zástupy své do

boje. Turecká přesila (200.000 mužův) a děla (300 počtem) žalostně počala řáditi. Za půldruhé hodiny byl osud křesťanův rozhodnut. Vojsko královo, až na malé výminky, všecko zničeno. Kdo nezůstal na válečném poli bez hlavy, zahynul v bahnech moháčských, kdež i král sám na útěku s koněm hrob nalezl. Sedm biskupů a květ uherské šlechty padlo s panovníkem zároveň. Celý den a celou noc obyvatelé Bělehradu a Smedereva viděli, jak Dunaj žene na tisíce mrtvol. Veselí vítězů neznalo mezí. Druhého dne rozepjali červený stan sultánův vedle bojiště. Sultán na stolci z ryzího zlata zíral na pyramidu 2000 uťatých hlav, mezi nimiž ony biskupův, před stanem postavenou, a potoky zčernalé krve oblitou, popřávaje radosti i svému vojsku. Turci jako zběsilí pychem z dobytého vítězství po svém spůsobu páchali věci hrozné. Zajaté ženy hanobili a pak dýkami ubodávali, muže přede zraky sultánovými všelijak mučili. Sedmého dne, jakožto na den odpočinku, sultán kázal ještě 4000 zajatých pobiti, ponechávaje na živu z každého tisíce po jednom, jakoby si tropil úsměšky z lidského citu. Bědování umírajících a chechtot zvířeckého vítěze zahlušoval všecko okolí.

Od Moháče Turci udeřili na všechny strany Uher. Hustý dým z přečetných měst a vesnic valil se dnem i nocí vzhůru. Kraj mezi Dunajem a jezerem Blatenským po dlouhá léta byl jedno spáleniště. Hrůzyplná bitva moháčská stála přes 70.000 křesťanských životův. A co zajatého lidu odvlečeno do otroctví! Tak začaly ony smutné časy pro Uhry a trojjedno království, kteréž trvaly téměř celých dvě stě let, dokud turecké buňčuky místo znamení kříže vlály z předních měst uherských a chorvatských na potupu všeho křesťanstva. Péro dějepisců krví a slzami psalo dějiny oněch dvou strastiplných století, dějiny neustávajícího a vysilujícího boje za bytnost národa uherského a především chorvatského. Moc turecká sultánem Solimanem dospěla vrcholu. Od úpatí hor Himalajských až po Alpy divé hordy turecké loupily a pálily. Poslední tužbou Solimanovou bylo zničiti všechen křesťanský svět a potříti hlavu jeho v samém Římě. Svět křesťanský vůči půlměsíci stál pokořen. Nové, protestantské ideje podkopávaly nad to sílu papeže římského a vnášely nesvár do západní Evropy, kteráž nedbajíc blížícího se nebezpečí, tápala neustále v náboženských rozmíškách. Právem nazvány tehdy země chorvatské „předhradím křesťanstva“ (antemurale christianitatis) poněvadž samy jen, bezprostředně sousedíce s říší tureckou, zastavovati hleděly výboj půlměsíce. Bědující prosby z Uher a Chorvat k západu křesťanskému končily se pokaždé: „padne-li toto antemurale, jest veta po všem křesťanstvu.“ Papežové nevzpírali se oněm prosbám, ale dobře propověděl Hadrian VI.: „Více škody učinili jste křesťanstvu, vy králové křesťanští, svojí nesvorností, než Turci, ačkoliv domníváme se a víme, že jsou příliš silni.“ Za oněch dob povstalo také chorvatské, smutné ale pravdivé pořekadlo v národě se smrtí zápasícím: „Bog visoko a car daleko.“ Kus po kuse z trojjediného království padal do jícnu nenasytného padišaha, a pomoci nikde odnikud!

K neštěstí tomuto přidružilo se však ještě jiné: krvavá občanská válka mezi dvěma nápadníky trůnu uherského a chorvatského. Osud těchto zemí nebýval by tak těžký bez oné války, v níž Turecko osobovalo si rozhodující hlas. Když se roznesla pověst, že král u Moháče

zahynul a všecko vojsko zničeno, králová uprchla z Budína, z Uher utíkal lid do sousedních zemí, ba i Chorvaté ve Slavonii chystali se opustiti rodnou zemi. Na štěstí ještě dorazil v příhodnou chvíli do Záhřebu kníže Krsto Frankopan, čímž se mysli národu poněkud utišily. O království chorvatské ještě před bitvou moháčskou ucházel se Soliman, slibuje, že každému vrátí dědičné statky, že bude chrániti starých svobod zemských i víry a že nebude již válčiti proti svým křesťanským bratřím. Také republika benátská poslala své nabídky, ale Chorvaté odmítli sultána i republiku. Za nastalého bezvládí však vystoupili nyní dva jiní, mocní nápadníci spojené koruny uhersko-chorvatské: arcivévoda rakouský Ferdinand a vévoda sedmihradský, Jan Zápolský.

Ferdinand rakouský, svak Ludvíka II., byl se oženil se sestrou jeho Annou, a sestra Ferdinandova, Marie, byla zase vdána za Ludvíka. Dle úmluvy roku 1515 mezi otcem Ludvíkovým, králem Vladislavem, a dědem Ferdinandovým, císařem Maxmiliánem, Uhry, Chorvatsko a Čechy měly připadnouti rodu Habsburskému, zemře-li Ludvík bezdětek. Ferdinand domníval se nyní, že dle práva úmluvy a bez překážek dosedne na stolec oněch zemí, když nebylo dědice Ludvíkova. Vychován byv ve Španělích, v devatenáctém roce (1522) nabyl zemí rakouských. Teprve nyní učil se jazyku německému. Poměry svých sousedních zemí málo znal. Ještě téhož roku, když Soliman do Uher vtrhl, chystal na pomoc staršímu bratru svému, Karlovi, vojsko ze svých zemí proti lize cambrayské a poslal je do Italie proti papeži. V tom však překvapila jej nenadálá zpráva o porážce křesťanův u Moháče. Turci že postupují a král že zahynul. V rozpacích a strachu sebíral ještě ostatní čety, které v zemi zbyly a chystal se na nutnou obranu. Síla jeho však byla velmi skrovna, kdyby sultán snad vrhl se na Rakousy. V kritickém okamžiku tom hořekuje a naříká si bratru svému, císaři Karlu, že ho nade všechnu pochybu čeká osud Ludvíkův. Ale k podivení všech sultán Soliman náhle odtáhl zpět z Budína, vleka s sebou do 200.000 zajatého lidu. Nyní Ferdinand mohl o tom pracovati, aby zvolen byl za krále uhersko-chorvatského. Poměrů zemí těch ovšem neznal, ale zato ovdovělá sestra Marie pracovala ve prospěch jeho tím úsilovněji.

Druhý nápadník koruny uhersko-chorvatské byl Jan Zápolský, uherský velmož z nejbohatších a nejmocnějších v zemi, jehož matka, slezská to princezna, pocházela ze starého rodu Piastovců. Již otec Zápolského, miláček šlechty uherské, vážně přemýšlel o tom, jak prvorozence svého učiní králem uherským. Veřejně se také mluvilo, umře-li chorý Ludvík, že Jan Zápolský ožení se s vdovou Marií. Téměř veškerá šlechta pozdvihla nyní oči k nejmocnějšímu tomu velmoži, doufajíc, že syn domoviny jako Matyáš Korvín povznese království a zbaví ho nepřátel i krále cizince. Z horoucí nenávisti proti Němcům přidávali se k němu i mnozí osobní nepřátelé a jím vyplniti se měl onen článek sněmu r. 1505, že Uhry nevezmou si již nikdy cizince za krále. Zápolský byl skutečně dne 11. listopadu korunován na krále v stolním Bělehradě. Čím slabší byla strana Ferdinandova v Uhrách, tím účinněji dobývala si půdy v Chorvatech, kdež nalezla dosti upřímných přívrženců. K zásluze Ferdinandově přičítáno to, že poslal dříve do několika pohraničních tvrzí chorvatských své pomocné čety německé, jejichž vůdcové

však v boji proti Turkům velmi zbaběle si vedli. Dne 15. prosince Ferdinand zvolen v Požuni od ostatní šlechty uherské, k němu stojící, za krále uherského a roku příštího (1527) v Cetini za krále chorvatského. Tím rozestoupil se národ v Uhrách a Chorvatech ve dvě nepřátelské strany a válka občanská začata. V Chorvatsku Ferdinand na největší odpor narazil se strany Frankopanovy, kteráž asi po měsíci zvolila Zápolského za krále svého. Zápolský cítil se potud silným, pokud podporoval jej Frankopan; ale právě toho dne, kdy velmož tento v boji proti Ferdinandovi smrtelně raněn byv zemřel, vojsko Zápolského u Tokaje pobito a rozprášeno. Zápolský prchl za Tisu a magnáti i sám strážce koruny, Perényi, přidali se k Ferdinandovi. Biskup Podmanický, jenž před rokem vstavil korunu sv. Štěpána na hlavu Zápolského, korunoval nyní Ferdinanda. Dosud veden však zápas domorodců proti domorodcům bez přispění cizího prostředníka. Zápolský vida, že mu spojenců očihledě ubývá, rozhodl se k osudnému kroku: uznati vrchní moc sultánovu a žádati jej za pomoc. Soliman vskutku neodmítl lákavého daru; zaklel se prorokem i mečem svým, že chce býti Zápolskému věrným spojencem a že drahého bratra, krále uherského, ani v největší bídě neopustí. Již r. 1529 hnul se znovu s ohromným vojskem a poprve oblehl Vídeň. Po třech letech opět táhl na Vídeň. Zabaviv se však u Kyseku, jejž slavný Mikuláš Jurišić bránil, obrátil se zpět přes Štyrsko a Chorvatsko, všude hrozně pleně a pále. Smutnému tomuto krveprolévání nebylo konce ani smrtí Zápolského, neboť vdova po Zápolském, Isabella, dcera polského krále Sigmunda, nezřekla se nároků mužových na Uhry a Chorvaty pro syna svého, Jana Zikmunda, ačkoliv již dříve, r. 1538 ve Velikém Varadíně jakés takés vyrovnání učiněno. Poručníkem nedospělého chlapce stal se Jiří Utješenić, biskup velkovaradínský, člověk neúmorné činnosti. Vyzván byv, aby Uhry vydal Ferdinandovi, připjal si brnění a meč na biskupské šaty a jal se hájiti Budína proti vojevůdci Ferdinandovu Felsovi. R. 1541 zdvihl se i sám Soliman, obsadil Budín, ustanovil v něm Verböczia velikým sudím všech křesťanův a maďarského renegáta, Sulejmana pašu, vládcem země nově dobyté.

Nový strach pojal křesťanský svět. V Uhrách a Chorvatech každý do posledního člověka, kdo jen zbraň unésti mohl, stál hotov k obraně. I sama protestantská knížata německá nelenila s pomocí. Všeobecným přáním jen bylo, by Ferdinand svou osobou stanul v čelo vojska, jehož sešlo se do 100.000. Vůdcem však ustanoven Jáchim, vévoda braniborský. Vojsko to, nadšeno pro věc křesťanskou, snadno mohlo rozprášiti divá stáda turecká; ale křesťanská nesvornost, jiż Chorvaté od delších dob tak trpce pociťovali, nastala záhy mezi ostatními vůdci. V červenci r. 1542 hnul se přece Jáchim směrem k Uhrám a šedesáte dní potřeboval, než dorazil k Pešti a Budínu. Začal obléhati nejprve Pešť. Turecké zástupy vyvalily se z Budína a krutý boj rozohnil se na pešťské rovině. Štěstí klonilo se hned na tu, hned na onu stranu; v tom však jako blesk přiletěl chorvatský junák Mikuláš Zrinský se svými 400 jezdci. Byl opozdil se přidati k hlavnímu vojsku. Ale slyše cestou, že pod Budínem bije se právě veliký boj, úprkem hnal se tam a s koni ještě uřícenými vrazil v bok nepřátelský a rozprášil jej. V řadách tureckých útěkem některých rozbitých čet nastal zmatek. Prchající čety

ty strhly ostatní a bitva rozhodnuta. Jak anděl s nebe — napsali současníci — spasil Zrinský voje křesťanské. Křesťané stříleli ještě na zdi budínské, když nějaký uprchlík přišel se zprávou, že Turkům přichází 25.000 vojska na pomoc. Vévoda braniborský, nechtěje snad zrovna podruhé pokoušeti se o vavřín válečný, prohlásil, že jest válka skončena a odtáhl domů. „Bylo dosti vojska i střeliva všelijakého, ale jenom po hlavě nic", psal Ferdinand císaři. „Německému císařství nestala se dosud větší hanba — dosud —"

Za zbabělost Němců hrozně bylo pykati zase Uhrám a Chorvatsku. R. 1543 opět vytáhl Soliman, aby pomstil se za onu bojácnou křesťanskou procházku k Budínu. Dorazil bez odporu až do Ostřihomu, kde z hlavního chrámu mešitu učinil. Ubohým krajům, kudy Turci táhli, nikdo nepřišel pomoci —. „Pamatují-li ostatní země Vaše", jsou slova uherských stavů Ferdinandovi, „jenom na svou obranu, tu raději budeme platiti poplatek Turkům, než by se nám ženy a děti násilím odváděly." Ferdinand sliboval pomoc od svého bratra, císaře Karla. Císař vskutku vyslal plnomocníky své do Uher, že pomůže, ale vše byly jen plané sliby. — Spojené země uhersko-chorvatské měly nyní tři pány. Západní a severní část náležela Ferdinandovi, střed se Slavonií a městem Budínem podržel Turek, a ve Východní části a v Sedmihradech vládl odvážný Utješenić jménem Ivana Zikmunda Zápolského. Ferdinand, nemoha Turkům odňati nejlepší část Uher, prosil je za mír a uvolil se platiti poplatek. V Sedmihradech kul s Utješenićem tajné plány, by ho tam uznali za krále, a v ostatním království vida mnoho odbojných, jal se usilovati o to, jak by zbylé části Uher a Chorvat sloučil se svými dědičnými zeměmi.

Chorvatské království jako smutné „reliquia reliquiarum" (zbytky ze zbytků) prvější moci, začalo od nynějška žíti život národní rozvaliny. Kdo se v těchto 150 letech narodil v troskách těch, musil jen proto žíti, aby s mečem v ruce zachránil poslední dech své vlasti.

Takové bylo Chorvatsko, když r. 1542 dosedl na bánskou stolici Mikuláš Zrinský. Jméno jeho bylo již tehdy známo ve vlasti, v Uhrách i v ostatních zemích. Slavný čin jeho u Budína proslavil jej i daleko v Němcích. Ale ještě dříve usmálo se na něho válečné štěstí, jako při obléhání Vídně, kdež sám císař Karel (V.) rytířem zlatého rouna jej učinil, a při hájení rodinné pevnosti Zrinu, kdež s bratrem Ivanem porazil bosenského pašu Usrefa a hojného plenu nakořistil. Rod Zrinských původem svým byl z nejstarších a nejpřednějších v zemi. Prvotním jménem rod ten slul „Šubići" a do dějin chorvatských zasahoval již v XI. stol. Když se mu dostalo do rukou také knížectví bribirského v Dalmácii, psávali se Šubići z Bribiru. Název Zrinských počíná od r. 1347. Tehdy Jiří IV. Šubić Bribirský vyměnil právní statek svůj Ostrovici za panství Zrinské s hradem. Hrad Zrin stál při řece Uně. Rod ten dal zemi mnoho bánů. (Dokončení.)

Zápasy.

Povídka z pražského života

od

Servíce Hellera.

(Pokračování.)

pondělí, to jest následujícího dne ráno, seděl pan Křikava opět, jak jsme ho na počátku tohoto vypravování viděli, v pestrém županu u snídaně a četl noviny. Na hlavě měl tutéž červenou aksamítovou čepičku se zlatým vyšíváním, na nohou tytéž červené safianové trepky tureckého příkroje s jiskrným žlutým a zeleným hedbávným vyšíváním, před sebou pak na stole totéž malé stříbrné náčiní: konvičku na černou kávu, úhlednou baňku na smetanu, cukerničku se štíhlými klíštkami, číšku na smíšenou kávu a kalíšek na přísady, z konviček vystupovaly, jako tehda, lehýnké obláčky vonné páry, ale pan Křikava nemísil již s takovou rozkoší do číšky odvar nedostižné mokky s hustou smetanou, jako onoho dne, a byl patrně čímsi znepokojen.

Venku bylo zase umrzlo a velkými vločkami poletoval sníh s oblohy lehce zastřené, a v dobře vytopené jídelně bylo jasno, milo a útulno. Pan Křikava ustávaje chvilkami od čtení, pozoroval krásnou zimní povětrnost venku, libé teplo ve světnici, vonnou snídani v elegantním náčiní na stole . . . ale neusmíval se spokojeně, jako tehda. Ani parádní čibuk s dlouhou, tlustou višňovou troubelí, a mohutným jantarovým knoflíkem, jenž opodál o pěkně vyřezávaný stolek na tabák a doutníky opřen, veškerou rozkoší vzácné kuřby mu kynul, nepůsobil mu toho jitra žádné radosti.

Co je po všech těchto titěrách!

Pan Křikava, jehož plné, hladce oholené tváře a malé jiskrné šedé oči stále sice o nezkaleném zdraví svědčily, nevypadal již nikterak jako člověk, jemuž pranic neschází. Teď dopil kávu, povstal, zapálil si čibuk, usedl opět do lenošky a zabral se do čtení. Ale jenom na chvíli. Četl, převracel listy semo tamo, usmál se několikráte kysele, zavrtěl hlavou, praštil pak novinami o stůl, shrnul čepičku hluboko do týlu a zvolal: „Čert aby do všeho! Zevluju stále do těch liter a přece pořád nic nevím. Ale kde pak jsou také moje myšlenky! . . . Východní otázka, francouzská republika, nový druh skla, jenž ocel úplně nahradí a železu nebezpečnou konkurenci spůsobí — co je mi po tom po všem?! Já mám v domě jinou otázku, kterou by ani Gorčakov ani Ignatěv asi nerozřešil, zápletku, která celého Bismarka vyžaduje! . . . . . A tím Bismarkem mám býti já! . . . Ano, ten oříšek bych železnému kancléři dopřál, to by pan kníže teprve poznal, co je diplomatika! . . . . Chci vdáti dceru — nikdo mi neodporuje, ale já cítím, že mi cosi jako

magnet na všech stranách ruce váže .... Kdybych nebyl člověk zkušený a světa znalý, nevěděl bych si nyní jistě rady ani pomoci, ale já na to vyzraju! ... Není žádné pochybnosti, má žena tomu sňatku nepřeje, ten Richard Lebrun se jí nelíbí, a holka zadívala se asi někomu jinému do očí, snad několika jiným najednou — říkají, že je Mína po mně — hrome, to by tak byla pro mne blamáž! ... Ne, ne, já jsem hlava rodiny, já jsem tu říšský kancléř, a třeba byla moje žena potentát, státi se musí, co já chci! ... Tak, je rozhodnuto, a nyní přikročme k exekuci."

Pan Křikava udeřil prudce na zvonek. „Panská", zděšena tím neobvyklým poplachem, vrazila kvapně do jídelny a zvolala starostlivě:

„Pro pána, co pak se stalo milostpánovi?"

„Nic se nestalo!" odpověděl příkře pan Křikava. „Řekněte slečně Hermíně, aby sem přišla, že chci s ní vážné slovo promluvit."

„Vážné slovo .... slečně Hermíně? Dobře, vyřídím!" odtušila panská a přibuchla za sebou dvéře.

Pan Křikava pak, obeslav takto dceru před svou soudnou a rozhodčí stolici, jal se ostře přecházeti přes křížem položené koberce. Zdálo se, jakoby přemýšlel, co dceři říci má, ale on skutečně nic nemyslil. Byl poněkud rozčilen a místo myšlenek střídaly a honily se mu v nitru jenom neurčité city. Když byl takto nějakou dobu semo tamo přecházel, usedl opět do křesla a zapálil si čibuk. V tu chvíli pak otevřely se dvéře a do jídelny vešli slečna Hermína a Jaroslav.

Pan Křikava podíval se ostře na příchozí a pravil:

„Tebe, Jaroslave, jsem vlastně nevolal, ale když jsi zde, můžeš zůstat. Buď svědkem, co s Hermínou si promluvím, a pak vyslechneš si také svou lekci."

Hermína a Jaroslav stáli vedle sebe uprostřed pokoje. Slečna jevila tvář velmi starostlivou, jakoby se děsila věcí, kteréž přijíti měly, ale Jaroslav hleděl sebevědomě kolem sebe a chvilkami se usmíval. Pan Křikava změřil jídelnu dlouhými kroky sem i tam a podívav se na kvetoucí párek svých zákonných potomků, pravil důstojně:

„Sedněte si, děti — možná, že se rozmluva naše protáhne!"

Jaroslav podal Hermíně židli a spustil se sám pohodlně do rákosového houpacího křesla. Pan Křikava pak opřev se proti nim zády o buffet, oslovil svou dceru:

„Tak, má drahá Míno, abys nebyla dlouho v nejistotě, proč jsem si tě předvolal, poslyš, jak jsem rozhodl. Jsi arci ještě děvče mladé, to má tvá matka pravdu, ale jsi už nevěstou a tu mám zase já pravdu, že se nemá svatba dlouho odkládat. Tvůj ženich naléhá na rozhodnutí a má zcela dobře, neboť z dlouhých námluv nebývá obyčejně nic. Tak, abych jako k věci se dostal ... přemýšlel jsem skoro celou noc a oznamuju ti, že budeš míti s provoda svatbu."

„A s kým to, otče?" otázal se, jakoby o ničem nevěděl, Jaroslav.

„S kým?" utrhl se na něho příkře pan Křikava. „Což pak jsi po celou tu dobu spal, anebo si chceš ze mne dělat blázny?"

„Ani to, ani ono!" odpověděl vlídně, ale pevně Jaroslav. „Avšak mluvím ustavičně s Hermínou a ona se mi dosud ani slovem nezmínila, že by byla nevěstou ..."

„Ty můj bože!“ zasmál se zlostně pan Křikava. „Což pak ti mám povídat věc, o které již vrabci na střeše štěbetají? To nám teď vychovávají nějak málo důvtipné doktory!... Či nevíš skutečně, že jsme v neděli týden slavili zasnoubení?“

„Ale zdali pak jste se také Herminy upřímně optali...“

„Optali, neoptali, co je tobě do toho?“ vpadl Jaroslavovi do řeči otec. „Tyť si tu počínáš, jakobys se mnou nějaký protokol zaváděl! Měli jsme jít nepochybně také k tobě na radu?!“

„Nebyl bys, otče, nikterak pochybil.“

„A teď už toho mám dost!“ zvolal prudce pan Křikava a udeřil čibukem silně o podlahu. „Teď budeš, Jaroslave, mlčet až na tebe dojde!... Nu a ty, Hermíno, porozuměla's přece, že bude s provoda jistě a neodvolatelně svatba?“

„Slyšela jsem, tatínku, ale myslím, abys to tak určitě neprohlašoval — kdož pak ví, co se může do té doby státi...“

„Toť se rozumí,“ odtušil rozšafně otec, „že bude svatba, jen když se nic zlého nestane, budeme-li všichni živi a zdrávi. To se nemusí ani zvlášť připomínat. Ale jinak je už pevně rozhodnuto.“

„Já myslím,“ namítala ostýchavě slečna Hermína, „že se nemá nic do budoucnosti pevně určovat — budoucnost je v rukou božích.“

„To víme,“ na to zase pan Křikava; „vždyť se také nenaparuju, jakobych za všechno chtěl stát a ručit, ale nestane-li se nic mimořádného, staneš se v úterý po neděli provodní ženou pana Richarda Lebruna.“

„Richarda Lebruna?“ zvolal jako úžasem naplněn Jaroslav.

„Nu, co pak se divíš? Slyšíš to jméno snad poprve?“

„To nikoli, otče; ale slyším toho pána poprve vážně jmenovat jakožto ženicha mé sestry...“

„Kdo za to může, že's minulou neděli nebyl doma u oběda? Ostatně nechme těch planých řečí. S provoda bude svatba! Oznamuji ti to, Míno, abys se dle toho řídila a také chovala.“

„Co tím chceš říci, otče?“ otázala se jaksi uražena slečna Hermína.

„Napomínám tě pouze, abys ani na chvilku nezapomínala, že náležíš panu Richardovi a že se tedy už nesluší, abys se s jinými mladíky bavila...“

„Otče!“ zvolala prudce Hermína a chtěla něco důrazného pronésti, ale hlas uvázl jí v hrdle a z očí vyhrkly jí slzy.

Pan Křikava se zarazil, ale neporozuměl tomu výkřiku. Myslel, že svým napomenutím dívky nešetrně se dotekl a jal se ji ihned také chlácholit.

„No, neplač mi, holka!“ pravil. „Vždyť jsem ti tak mnoho neřekl; ostatně od otce může se vyslechnouti každé napomenutí. Nemluvím už o ničem, co se stalo, nýbrž mám na zřeteli jenom budoucnost. A tuť rozumí se přece samo sebou, že nesmíš zapomínat, že jsi nevěstou.“

„Ale otče,“ zvolal odhodlaně Jaroslav, „ty Hermíně nerozumíš! Musím ti pravý stav věci objasnit, sice nebude tomu nedorozumění konce...“

„Jaké pak nedorozumění?“ vpadl mu nevrle do řeči pan Křikava, tuše, že mu syn něco nepříjemného chce vyjevit. „Mně se zdá, že mluvím dosti jasně, abyste mi oba mohli rozumět. Zdali já vašim vrtochům také dokonale rozumím, nebo nerozumím, na tom nezáleží, aspoň mně, a tím konec řeči.“

„Ne, otče, tak zkrátka to nepůjde,“ pravil na to klidně, ale pevně Jaroslav; „my se s tebou musíme dorozumět, neboť jde o to, aby od naší rodiny odvráceno bylo neštěstí.. Nehněvej se, že mluvím já místo Hermíny. Ona se tě bojí a pak — nemá ještě tolik zkušenosti, aby ti dovedla odporovat. Já pak znám, co v její duši se děje, a byl bych špatný chlap, kdybych svého otce, který je také jejím otcem, na to neupozornil.“

„Nu tak, jaké pak tajemství mi vyjevíš? Ale prosím tě, nedělej mi žádných advokátských klikatin; co chceš říci, pověz krátce a jasně.“

„Buď pak trochu trpěliv, otče,“ domlouval Jaroslav, „vždyť máme dosti času a věc je tak vážná, že zasluhuje, abychom jí nějakou chvíli obětovali. Vy tedy, otče, chcete Hermínu opravdu zadat tomu panu Richardovi?“

„Prosím tě, kolikrát to mám ještě opakovat?“ durdil se pan Křikava. „Abys ale již nepochyboval, oznamuju ti ještě jednou, že bude Hermína Richardovou ženou a sice již s provoda.“

„A nenapadá ti, otče, pozeptati se, bude-li Hermína v tom sňatku šťastna? Či jest ti snad lhostejno, je-li tvá dcera šťastna či nešťastna? Myslím, že ti to lhostejno být nemůže, sice bys nemohl býti ani otcem.“

„Jaroslave, ani slovo více!“ vzkřikl zlostně pan Křikava. „Myslím, že podal asi málo který otec svým dětem tolik důkazů své lásky, a za to bych měl ještě poslouchat výčitky?“

„Uznáváme, otče, s povinnou vděčností, že jsi nám byl vždy laskavým otcem,“ pokračoval odhodlaně Jaroslav; „avšak právě proto, že o tvé lásce k Hermíně přesvědčen jsem a za jisté mám, že jí toliko dobrého přeješ, mám za svatou povinnost, promluviti za ni a upozorniti tě, že ji činíš nešťastnou. Ty, otče, jsi moudrý dost a zkušený, abys i bez mého výkladu nahledl, že může býti šťastným jenom ten sňatek, který uzavřen byl od obou stran z lásky . . .“

„Nuže, co chceš ještě říci?“

„Zkrátka a přímo tedy, že by sňatek naší Hermíny s tím Richardem nemohl býti šťastným, poněvadž Hermína Richarda nemiluje.“

Pan Křikava podíval se tázavě, ba skoro udiveně na svého syna, usmál se pak a pravil:

„Vzpomínám si právě, milý hochu, když jsi byl maličký, jak jsi mne vždy kárával a jak přísná kázáníčka jsi mi dělával, když se ti něco na mně znelíbilo. Zrovna tak připadáš mi zase nyní. Je vidět, že nejsi ještě dospělým mužem, proto se na tě ani nesmím hněvat. Ty tedy máš o Hermínu starost, že nebude s Richardem šťastna, poněvadž myslíš a poněvadž snad ona sama myslí, že ho nemá ráda . . . . Mé zlaté děti, láska je věc, která pomíjí, a my zkušení lidé říkáme, že je lepší mrzutá svatba, po níž následuje klidný, spokojený život, než

svatba, při kteréž snoubenci láskou zrovna zmámeni jsou a po kteréž pak následuje krušné vystřízlivění a život plný sklamání."

„Tomu neodporujeme, otče; avšak proto jsou přece sňatky, kterýmž dlužno se vyhnouti, poněvadž je nepochybné, že budou mrzuty nejen z počátku, nýbrž zloby a utrpení plny i v dalším průběhu."

„Zbytečné starosti, hochu! Vidíš, na příklad — nu jednou vám to musím vyzradit — vaše matka neměla mne také ráda, a přece byli jsme dosud šťastni. Já jsem ji měl rád až zrovna ku zbláznění, a proto mi brzy přivykla a myslím, že mne má nyní — a dávno již — opravdu ráda." —

„Otče, ten příklad zde neplatí," odmlouval zase Jaroslav; „naše matka nebyla snad do vás zrovna zamilována — ona si třebas ani nebyla vědoma, že vás má ráda — ale ona neděsila se zajisté sňatku s tebou jako tuto Hermína, ona snad prostě ani ještě nevěděla, co láska jest a nebyla tudíž zamilována do jiného."

Pan Křikava protáhl udiveně obličej a zvolal hněvivě:

„Tak tedy?! Hermína se toho sňatku děsí, protože je . . . ani mi to nechce z úst . . . zamilována do jiného?! . . . Hermíno, jest to pravda?"

„Tatínku drahý!" zalkala bolestně Hermína a nemohouc dále mluvit, zastřela si uslzenou tvář rukama.

„Odpověď chci, a žádné pláče!" velel pan Křikava. „Mluv, Míno: je pravda, co Jaroš tuto pověděl?"

„Otče můj," zaštkala zase slečna a sklesnuvši otci k nohám, dodala prosebně: „Nenuťte mne do toho sňatku!"

„Vstaň a sedni si zase!" kázal přísně pan Křikava. „Víš, že nemiluju žádných komedií."

Hermína povstala a usedla na židli, tisknouc si šátek do očí.

„Nuže, mluv!" pokračoval otec v zahájeném výslechu. „Ty si tedy nechceš vzíti pana Richarda? A proč vlastně?"

„Protože ho nemiluji, tatínku," odpověděla vzlykajíc Hermína, „protože ho nikdy nebudu milovat — a protože se sňatku s ním děsím jako smrti!"

„Na to, že pana Richarda nemiluješ, nic nedám, jako na tvůj pláč," odpověděl suše pan Křikava. „Mohla's ho dříve vystát, zvykneš mu i po svatbě. Ostatně jsem již řekl, co o lásce mezi snoubenci soudím, a nepotřebuji to opakovat. Ale teď bych konečně rád věděl, kdo tě proti mému úmyslu tak nasadil . . . Či bylo by pravda, co Jaroš nadhodil, že miluješ jiného? Odpovídej!"

„Ale otče," ujal se slova Jaroslav, „buď přec milosrdným a netrap mou ubohou sestru!"

„Zase mi chceš dělat kázání?" utrhl se na syna pan Křikava. „Konám-li svou otcovskou povinnost, nazýváš to týráním? . . . Ale říkej si tomu, jak se ti líbí, já chci a musím ihned zvědět celou pravdu! Míno, mluv: pobláznil tě někdo jiný, a kdo je ten ničema?"

„Poněvadž nemáš útrpnosti s dívkou, která se neumí hájit ani bránit, otče, budu za ni odpovídat já. Chceš plnou pravdu? Nuž tedy slyš ji: Hermína miluje muže mladého, hezkého, vzdělaného a hodného, a jest také od něho vroucně milována. Proto nechce si vzíti toho naškrobeného,

nalíčeného a voňavkami napuštěného hastroše, který se vám vnucuje, a nevezme si ho také.“

„To ještě uvidíme!“ odtušil pohrdavě otec a zasmál se. „Ale teď chci vědět, kdo se to mezi nás vetřel, aby Hermíně hlavu popletl! Mluvte!“

„Jméno toho muže zůstane ti, otče, tajemstvím, dokud se nespřátelíš s myšlenkou, že ten pan Richard tvým zetěm nebude.“

„Ale s tou myšlenkou se já nespřátelím nikdy!“ zvolal zase prudce pan Křikava.

„Pak se s ní každým způsobem rozloučíš,“ doložil trochu pichlavě Jaroslav.

Pan Křikava povstal, zarděl se hněvem po celé tváři a změřiv zlostně svého syna od hlavy k patě zařval:

„Ven! Kliďte se mi s očí! — Ale abyste si nemyslili, že jste nějak nade mnou zvítězili, slyšte mé rozhodnutí: Hermína si Richarda Lebruna vezme, jako že se jmenuju Jan Křikava a jako že jsem počestný muž! Richard má moje slovo, a tím má také už mou dceru! Tak a basta!“

„Neporoučíš už nic, otče?“ otázal se ledově Jaroslav.

„Nic, než abyste se klidili! Chtěl jsem vám ještě vyprat žaludek stran vašeho včerejšího chování se na Lišce, ale jsem už tuze rozzloben — však já vám ty vaše nové známosti ještě z hlavy vyženu!“

„Co tím chceš říci, otče?“ prohodil Jaroslav, jakoby otcově narážce nerozuměl.

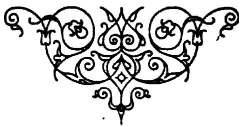
„Myslím, že mi oba dobře rozumíte,“ odvětil zase přísně pan Křikava. „Kdybych se chtěl ještě déle zlobit, objasnil bych vám jak náleží, co jsem včera zpozoroval; ale mne bolí už beztoho hlava, a nic neškodí mi tak, jako zlosť. Necháme si tedy pokračování na zejtřek — a nyní jděte!“

Hermína a Jaroslav přiblížili se k otci, chtíce mu ruku políbit, ale pan Křikava ustoupil o krok nazpět a ukázav na dvéře pravil poněkud již mírněji:

„Tak jděte s Bohem, a pamatujte si dobře, co jsem vám řekl!“

Hermína a Jaroslav opustili na to mlčky komnatu.

(Pokračování.)

Výlet páně Broučkův do měsíce.

Cestopisné črty od **B. Rouska.**

IV.

(Peripatetická zábava. — Země hodinami. — Ztracená manšeta. — Uvítání v hôtelu. — Trampoty s vysokým hostem. — Prosím, hned, za minutku! — Bohatá snídaně. — Zármutek nad měsíčním pivem. — Začátek rozmluvy o Lukianovi, donu Quixotovi, trpaslících, výpravách na zeměkouli, měsíčních dalekohledech a jiných věcech.

Náš pozemšťan a měsíčan, sestupujíce k hôtelu, byli párkem velmi nerovným. Onen činil místo kroků kamzičí skoky, které mohly vzbuditi závist nejmrštnějšího gymnasty, ale věru též lépe se hodily pro nějakého šaška cirku, než pro vážného domácího pána, kdežto jeho malinký průvodce za ním capal směšně drobnými krůčky. Pan Brouček měl pocit, jakoby nohy jeho byly z pružce a samoděk od půdy odskakovaly; bylo mu, jakoby se lehce vznášel větrným chodem nebešťana s okřídlenou patou.

Rozprávka cestou byla za těchto okolností arci obtížná.

Pan Brouček, učiniv několik skoků, vzpomněl si, že by mohl své hodinky natáhnout a podle měsíčného času nařídit: Vytáhl je a obrátil se po soudruhovi, aby se ho zeptal, kolik je hodin — ale kdež byl pan Bimbilimbi! Pozemšťan musel zase učinit několik skoků nazpět, aby se ocitl po jeho boku.

„Ó zde budete mít se svými hodinkami potíž," pravil měsíčan. „Jsme-li my proti vám pozemšťanům trpaslíky, jsou zato naše hodiny proti vašim báječnými obryněmi. Nám svítí slunce nepřetržitě více nežli 14 zemských dnů a naše noc trvá právě tak dlouho; celý měsíční den od půlnoci až zase do půlnoci obnáší tedy více nežli čtyři pozemské týdny. Snadným výpočtem poznáte z toho, že naše měsíční hodina trvá déle, nežli jeden zemský den, naše minuta asi půl vaší hodiny, naše sekunda pak asi půl vaší minuty. Vaše hodinky ukazují tedy zde jen zpropadeně malé oddíly časové. Na každý způsob učiníte nejlépe, koupíte-li si měsíční časoměr. Ostatně, máme zde veřejné, s celé jedné poloviny měsíce viditelné hodiny, které jsou upevněny sic ještě mnohem výše, ale za to nesmírně praktičtěji než vaše pověstné hodiny u Suchého. Visí totiž přímo na obloze a mají dále tu výbornou vlastnost, že nepotřebují žádného natahování a žádných správek a jdou vždy s největší pravidelností a přesností."

„Hodiny na nebi?" divil se Brouček.

„Ano, tamhle jsou!" vysvětloval měsíčan, ukazuje vzhůru na zářivý polokruh Země. „Váš pyšný svět musí nám konati službu věžních hodin, jejichž osvětlování bezplatně obstarává slunce. Hleďte, nyní z rána jeví se nám Země v poslední čtvrti; průběhem dopoledne bude se polokruh její od hodiny k hodině (mějte však na paměti, že naše hodina trvá déle nežli váš zemský den!) stále úžiti, až pak o polednách zmizí docela, kterážto fáse nazývá se nová země čili novozemí; odpoledne

zatřpytí se zase v první čtvrti tenkým srpem, jehož od hodiny k hodině bude zvolna přibývati, až pak při západu slunce vzroste opět v polokruh; dalším vzrůstem vykrouží se o půlnoci v krásný úplněk, jehož bude k ránu znenáhla zase ubývati — zkrátka: proměny, které pozemšťané během svých čtyř neděl na luně pozorují, vystřídají se pro nás měsíčany na tváři Země za náš jediný, čtyřnedělní den. A dle nenáhlého přibývání a ubývání zemského terče můžeme tedy zhruba určovati běh svých dlouhých hodin. Avšak onen nebeský ciferník ukazuje nám i minuty. Jeví se nám, jakoby byl upevněn na jednom bodu té černé báně, trvaje vždy na témž místě oblohy; ale poněvadž se za jeden zemský den čili neúplnou naši hodinu vždy jednou kolem osy své otočí, vystřídají se v té době před naším zrakem pozvolna všechny části zemského povrchu. Vidíme na příkad v jistém okamžiku na zemském terči světlé obrysy Evropy, Asie a Afriky, obklopené tmavším mořem; ale znenáhla mizí části toho obrazu a místo nich objevují se postupně obrysy jiné, až konečně asi za dvanáct zemských hodin pevniny Starého světa nadobro se ztratí a místo nich Amerika s četnými ostrovy Tichého oceánu se ukáže. Tyto měnící se rysy ve tvářnosti Země zastupují pro nás asi minutovou a pro vás hodinovou rafiji a shodují se ještě nejspíše se soustavou vašich pozemských hodinek."

„Ale, dovolte," namítl pan Brouček, „děkuju pěkně za hodiny, které mají někdy jen půl a někdy dokonce jen čtvrt ciferníku. A což o tak zvaném novozemí, he?"

„Pravda, na tu vadu našich nebeských hodin jsem zapomněl," přiznával se měsíčan. „O novozemí vázne ovšem naše minutová ručička docela. Ale v první a poslední čtvrti, ač tu vidíme pouze srp nebo polokruh Země, dovede přec naše bystré a cvičené oko i v tom úryvku střídání se rozličných útvarů zemských stopovati —"

Konec výkladu Brouček nezaslechl, poněvadž zatím v myšlenkách učinil zase tucet skoků do předu. Musel pak čekati hodnou chvíli na svého zdlouhavého průvodce. Odpočinku toho chtěl použíti k upravení manšety, která se mu při počítání čárek byla odepjala a nyní s ruky sklouzala; ale měsíční splašenost pohybů jeho měla za následek, že teď i spínací knoflík manšety se vysmekl a ona sama s ruky spadla. Svezla se po sklonu skalním a zmizela dole v moři temnoty. Pan domácí učinil bezděky pohyb, jako by se hodlal pustiti za ní; než vlastní rozmysl a výstražný křik jeho průvodce v čas ho zadržely. Měsíčan, dostihnuv jej upachtěn, potvrdil jeho domněnku sdělením, že ona temnota zastírá úžasnou propast, do níž na tomto místě vnitřní stěna kruhového valu s výše bezmála 10 tisíc stop téměř kolmo spadá.

Brouček skákal dále, tu do předu, tu zase nazpět, až posléze dostihli hôtelu. V tomto probudil zatím obrovský příchozí neobyčejný ruch. Hejno číšníků vyběhlo na terasu a hledělo naň vytřeštěným zrakem. Našemu hrdinovi způsobil nemalé obveselení upřímný úžas, jakým byly naplněny obličeje těchto miniaturních služebných duchů v bezvadných fracích a s bílými ubrousky pod paží, od směšně důstojné, vlajícími kotelettami ozdobené tváře vrchního číšníka až po hloupou, hladkou tvářičku nejmenšího piccola, který by se byl pohodlně vešel do kapsy Broučkovy vesty.

Přiběhl i sám hôtelier, jemuž Bimbilimbi podal náležité vysvětlení, načež byl pozemšťan uvítán nejhlubšími poklonami. Pak nastala mezi hostinským a služebnictvem čilá porada, v níž se i soudruh Broučkův účastnil; poněvadž se dála měsíčtinou, mohl náš pozemšťan jen z výrazných posuňků shromáždění vyrozuměti, že jde o spůsob jeho ubytování v hôtelu.

Konečně poprosil hostinský německy pana Broučka, aby ráčil vstoupiti pod střechu, blaženou z řídkého vyznamenání, a laskavě omluviti rozličné nedostatky tím, že nejsou zařízeni na takové vysoké návštěvy. Pokynul uctivě, aby host následoval, a sklepníci utvořili před branou hostince špalír hluboko sehnutých hlav. K těmto poctám trochu podivně se hodil spůsob, jakým pan Brouček dovnitř se dostal. Nemohl totiž „vstoupiti", nýbrž byl nucen vlézti do hôtelu po čtyřech a sedřel při tom ozdobný štuk průjezdu, kterým se stěží procpal, ač byl průjezd ten poměrně k ostatním rozměrům budovy velmi široký. Týmž spůsobem musel se provléci do největšího sálu budovy, kde stoje dosahoval hlavou téměř ke stropu. Z podia pro koncertní produkce a ze spousty žíněnek — na štěstí byl v tu dobu hôtel jen skrovně navštíven — zřídili mu zde cosi na spůsob divanu a když se na tom uvelebil, mohl položiti lokty jako na stůl na zábradlí prostranné gallerie, táhnoucí se kolem sálu ve výši prvního patra. Z několika stolů k sobě sestrčených byla mu tam skutečně upravena slušná tabule. Vedle ní na téže gallerii usedl k jednomu stolu Broučkův nový známý, tak že mohli nyní pohodlněji, bez přílišného shýbání a natahování krku spolu hovořiti.

Pan domácí cítil po své záhadné, bůh ví jak dlouhé a svízelné cestě na měsíc pořádný hlad. Toužil po něčem vydatnějším nežli je ranní káva nebo čaj. Hôtelier litoval, že v té časné chvíli není ještě nic uchystáno, avšak ujistil hosta, že bude obsloužen za minutku. Hladový pozemšťan dal se zatím do housek a snědl za chvíli celou zásobu: jsouť měsíční housky tak báječně maličké, že zůstanou snad na vždy nedostižným ideálem pozemských pekařů. Bavil se při tom pohledem na něžné nádobí a náčiní, jež by na Zemi posloužilo leda za vhodnou výbavu pro vánoční loutku malého děvčátka.

Pan Brouček poznal sice již na Zemi, že sluší sklepnické „hned" přijímati s reservou a číšnická minuta že je velmi roztažitelná; ale nyní pravil sobě, že jsou pozemští sklepníci ještě pedantové proti svým měsíčním kollegům. Minula jistě půlhodina a dosud ani slechu o slíbených bouillonech a pečeních.

Zavolal si vrchního sklepníka.

„Hned, hned!" ubezpečoval tento. „Za půl minuty!"

Brouček, uchlácholen, přivázal si kolem hrdla ubrousek — vlastně ubrus největší tabule hôtelu, která byla určena pro slavnostní bankety — a čistil si zatím po dávném zvyku liliputánskou vidličku.

Čeká zase dobrou čtvrthodinu; ale bouillony s pečeněmi jsou posud bůh ví kde. Tu došla mu konečně trpělivost.

„Obsluha není zde na měsíci valná," ulevil si hlasitě. „Za takové čekání by se hosté na Zemi pěkně poděkovali!"

„Ale uvažte, prosím, časnou ranní hodinu," namítal zdvořile jeho soudruh. „V tu dobu nemají snad ani pozemské restaurace výběr masitých krmí pohotově."

„Buďsi! Ale proč tedy neřekli upřímně: Budeme teprv kuřata chytat a ryby trhat — mějte proto laskavě ztrpení! Ale ujišťovat: za minutu! a loudati se věčnost — toť přece přílišné."

„Dovolte, pane, vždyť nečekáte snad ještě ani minutu."

„Ani minutu —?" Pozemšťan vytřeštil na měsíčana oči, jakoby nechápal jeho slova.

„Ovšem, sotva něco přes minutu — Ah, již vím, již vím. Pouhé nedorozumění. Matete si prostě čas měsíční s pozemským. Vždyť jsem Vám nedávno sdělil, že naše minuta trvá asi půl zemské hodiny."

„I ty můj —!" vzkřikl pan Brouček. „Zapomněl jsem na to. Ďas aby —! Přiznávám se upřímně, že jsem těmi zvláštnostmi měsíce již celý popleten. Točí se mi všechno v hlavě jako bláznovský karusel: den pod hvězdnatou oblohou, země místo měsíce na černém nebi, sibiřský mráz vedle afrického horka, váha jiná, v nohách gummi elasticum a rtuť místo svalů a kostí, den měsíc dlouhý a minuta trvající věčnost — nebylo by divu, kdybych se z toho všeho zbláznil!"

(Autor musí zde podotknouti, že je sám tím podivínstvím měsíce již trochu popleten; ač by mohl všechno svaliti na tiskovou chybu, přiznává se upřímně, že si v první učené poznámce předešlé kapitoly vlastní roztržitostí nehorázně uškodil. Pravil tam totiž, že pan Brouček někdy rukama a jazykem zdlouhavěji pohybuje v domnění, že je posud na měsíci, kde byly údy jeho šestkráte těžší; místo těžší mělo však státi lehčí, jak spisovatel sám na jiných místech svého cestopisu správně uvedl, a pan Brouček činí za svých měsíčních reminiscencí volnější pohyby proto, aby je přispůsobil domnělému zlehčení své osoby.)

Konečně přilítly sklepnické vlaštovky s netrpělivě očekávaným nákladem směšně malých mis — Avšak nehodlám obsáhleji kořistiti z komických stránek, jaké poskytoval nesouměr velikosti Broučkovy s měsíčními rozměry, poněvadž bych vypadal jako bídný plagiator Gulliverových cest po Liliputu. Řeknu tedy jen, že celý bažant hravě vklouzl do úst pana domácího jako otep sena do vikýře a že byl schrupán i s kostmi jako Podolská smažená rybička.

Přes to vše byl pozemšťan úplně spokojen s jakostí kvasu, k němuž byl prostě vyčerpán po řadě celý obsah jídelního lístku. Ale za to — ach, běda! — měsíční ležák byl taková bledá a ničemná břečka, že musel pan Brouček holdovati nezvyklému vínu, které srkal, pohrdaje náprstkovou sklenkou, z měsíční štoudve.

„Nuže a nyní mi laskavě povězte, jak jste se dostal k nám na měsíc," začal měsíčan, když Brouček konečně svůj třínedělní hlad upokojil.

Pozemšťan, srkaje černou kávu, kterou mu přinesli v polévkové míse, vypravoval vše, co věděl o svém bezděčném výletu.

Měsíčan vrtěl podivením hlavou a pravil: „Toť vypadá jako zázrak a jsem jist, že po vás žádný pozemšťan touto cestou k nám se nedostane, jako jste vy první, který sem zabloudil. Pokud vím, zalétala k nám jen bujná fantasie pozemských básníků a to většinou na roz-

pustilém koníku satiry a šprýmu, jako v cestě Lukianova lháře nebo na měsíční výpravě dona Quixota. My měsíčané však vynalezli na základě dlouhého vědeckého bádání přirozený způsob cesty, jímž lze skutečně z měsíce na Zemi putovati —"

„Aj, opravdu?" zvolal v radostné naději pan Brouček. „A jaký jest ten způsob?"

„Odpustíte, že vaši zvědavost v tomto směru neukojím," řekl měsíčan s jemným úsměvem. „Jsem k tomu zavázán slavnou přísahou, kterou musí složiti každý z nás, prve než bývá zasvěcen v tajemství této komunikace. Víme, že zastihla by nás měsíčany neodvratná záhuba, kdyby na Zemi tajemství to zvěděli. Vy Evropané dovedli jste vyhladit i na své planetě celé veliké národy — což kdybyste přišli mezi nás, vy obři mezi slaboučké pidimužíky! Proto zachovávají též naši cestovatelé na Zemi z opatrnosti nejpřísnější inkognito, vydávajíce se za ony zakrslé pozemšťany, kteréž vy nazýváte trpaslíky."

Poněvadž autor ví, že čtenářstvo nemiluje dlouhých dialogů toho druhu, přerušuje zde rozmluvu Broučkovu s měsíčanem a ponechává si konec její do kapitoly příští.

Šotek.

Fantastická báseň od Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

vzňal se boj. Kam oko moje těká,
zř m v seči tuhé proti reku reka,
zřím všechny postavy, jež mládce zíral,
když věků zašlých sen jej obestíral
a píseň slétala se hvězdných sídel:
Ty podoby ve přilbách orlích křídel,
kov břitký v pěsti, oheň jarý v oku,
ty Rolandy, ty Artušovy many,
i Clorindu po Tankredově boku —
ten celý voj ze stříbra báje tkaný,
jejž fantasie smělá sobě předla
z par mnohotvárných na večerním nebi,
hvězd jasem vroubíc mlžných ořů sedla
a lunou stříbříc vzdušných jezdců lebi.

Hoj, zas ty meče plamenné se kříží,
plá brnění ze skvoucích šupin skuté
a vlají třásně, hřívy letem vzdmuté —
zas ona bouře velebná se blíží,
jež mnohdy kolem jinošského čela
mi zaduněla, v opojivém víru
mou duši zanícenou unášela
v šik větrný báječných bohatýrů. —

Dav hustých mračen někdy horstvo halí
a níže, níž se po něm hrne dolů,
leč z údolí se proti němu valí
dým bílé páry, srážejí se spolu
a chvíli v chumle beztvárné se mísí,
jak závoj neladný na horstvu visí;
pak trhají se, vítr sápe chmůru,
mrak v cárech fantastických prchá k výši,
a za ním pára chumelí se vzhůru,
až rozplyne se obé vzdušnou říší:
Tak voj náš v davy nepřátel se vtírá
na boku hory, s níž hrad pyšný zírá,
výš, výš je pudí v povětrném honě,
jak operutěn, po závratném skloně
až na vrchol, kde mizí mému zraku
tlum prchajících jako chumle mraků,
jež letem ztrácejí se v nebes dáli.
A jak bych sám byl útvar mlhy chvějné,
můj oř pak perutě měl čarodějné,
tak po úžasném srázu strmé skály
též letem volným do výše se nesu
ku hradbám zubatým a věží lesu.

Již dospěli jsme čela hory srázné.
Jsou pusty hradby, brána volna zeje,
most visutý se nad propastí chvěje
a voj náš bouří na předhradí prázné.

Hvozd pilířů — v něm oblouky se klenou —
pne věže v oblaky chrám obrovitý
a branou velkolepou, otevřenou
nás v nitro vábí nevídané třpyty.
To zdá se nitrem báječného týnu,
jenž z kouzelných je utkán světel, stínů:
Kol pilíře, jak oblakové stvůry,
jež luna prosycuje svitem snivým,
a klenba velebná se míhá s hůry,
hvězd nesčíslných jasem tetelivým.
Soch řady, oblouky a žeber lemy,
vše hojně září drahokamy všemi;
však zář ta jemná jest a plaše kmitá,
jak hvězdy lesk, jejž vlna moře chytá.

Tím šírým prostorem se tísní, chvěje
sbor vzhledu velebného, přesličného;
i zjevy jeho, roucha, obličeje,
jak utkány ze svitu měsíčného,
jak vidina, jíž přelud pouště mámí,
tvar jeví čarovný, jen ze snů známý.

Z té tísně podob mihotavě kynou
děv krásných vzácné čelenky a perly
i meče hrdin s lesklou zbraní jinou,
i mitry, skvostné taláry a berly
i loutny minstrelů. Po každé straně
ve středu zástupův až k choru hloubi
řad sličných dívek vznáší bílé dlaně,
že zdá se tvořit liliové loubí;
z těch dlaní prší květy vnadou sterou
na dráhu vítězům, již dál se berou.

A jakby z tůně kouzelného světla
líbezná růže leknínová zkvetla,
tak v pozadí — kde skvostů lesky různé,
jež rozptýleny vůkol po prostoře,
v zář jednu splývají jak řeky v moře —
se vynořila postať ženy luzné,
se stolce stříbrného vstříc nám jdoucí.
Pod korunou z démantů čaroskvoucí
vlas vlní se jak noční mráčky řasné
kol tváře bledé, nevýslovně krásné,
zrak veliký, jejž hedbáv řasy tlumí,
plá v temné hloubi hvězdou svaté dumy —
Co v duchu kdys já vídal divných vděků,
čta v mechu ruin pěvce středověku,
a romantiky nejvábnější kouzlo, —
vše do té krásné, bledé líce vklouzlo
v ty velké dumné oči, v eben vlasu
a v jemný půvab ztepilého těla . . .
Tak v ústrety nám kráčí kněžna Stella.

Klíč velký, stříbrný jí visí s pasu.

Však já již nedbám klíče, jenž mi klestí
pouť k víle, v palác dětinného štěstí,
mou celou duši jímá touha jiná,
vstříc kněžně chví se jako vichrem třtina.

A jako zvuky mocných varhan z dáli,
jak s výše chorál nadpozemských hlasů,
kol hymny tajemné se rozevlály,
zpěv duchů, tichý ohlas dávných časů,
řeč neznámá v těch tonech jemných zněla;
však jimi chvělo: Stella! Stella! Stella!

Leč pojednou — Co se to se mnou děje?
Kol hasnou pilíře a stěny jasné,
dav rytířů, děv něžné obličeje
i kněžna bledá — mizí náhle, hasne

ten obraz celý z jasů hvězdných tkaný,
jak by jej rozvál vichr na vše strany.
Ba, vítr jakýs kol mých skrání hučí
a cítím, jak by obra strašné ruce
mne pojímaly chvatně do náručí,
jak bych s ním letěl, v bezdno vržen prudce.

Cíp jakýsi mne drsně šlehá v oči,
má hlava hroznou závratí se točí,
mráz dechem krutým ovívá mé tělo
a v ucho zarývá se ďábla smích . . .

Já.

Kde jsem? Co se mnou? Kam se všechno dělo?

Šotek.

Ó přenešťastný poeto, — ty's kých'!

VIII.

Plášť velký, rudý pitvorně se choulí
ve sterých záhybech kol mého těla,
že jako v pytli v něm se kryju zcela
a vyhlédám jen řasných lemů skoulí.
Ďas jako jezdec dřepí na mém týle.
I letíme jak nejrychlejší střela
kams do bezedna, nevidouce cíle;
jen prázdný prostor koldokola zeje
do výšky, hloubky, dálky nedozírné,
zrak zděšený tu klesá bez naděje
v bezmezné propasti a přenesmírné.

Já.

Rci, ďáble, rci, kam strašná dráha spěje?
Zda ve tvou říš? Či v nic, rub strašný světa?

Šotek.

Dřív důtku přijmi. Nekázal jsem: tiše?
že ani šustnout, vzdechnout není radno,
žeť nedůtklivou romantiky říše
a pouhým dechem rozfoukne se snadno
jak pavučina za babího leta?
A kýchne! — Teď je po vší kráse veta.
Teď místo lunné poesie hravé
nás obklopuje hluchá prázdeň čirá —
ni hvězdička jí nikde neprozírá.

Nic dokola. Přec Nic to není pravé.
Ta noc — což noc?! — ta propasť nekonečná —
což nekonečnost? — ne, smrť ona věčná —
co smrť? — kde smrť, tam bylo jednou žití,
však Nic to nikdy nepoznalo bytí,
to Nic nepojmeš nikdy lidskou lebí,
neb kde je duma, tam již místa nemá;
to Nic, jež myslím — řeč je před ním něma —
to Nic se jinak než ta propasť šklebí,
jež nyní kol nás ubožáků zívá.
V tom prázdnu je přec něco: prostor s časem,
zde práškem letí aspoň člověk s ďasem
a naše myšlenka s tou hluší splývá;
jest všude něco již, kam duma stihne —
Hleď sem! I tady již se něco líhne!

Věc jakás vedle mojí hlavy vzletla
jak malá koule mlžiny a světla
a bleskem do prostoru létla dále.
Úžasně letem rostla, neustále;
již plála v dáli světokoule skvělá.
Teď za ní druhá prázdnem zasršela,
pak třetí, čtvrtá, koulí víc a více,
až nesčíslných světů blýskavice
tu hroznou propasť k dálkám nedozírným
svým naplnila kolotáním vírným.
Kol planet kruhy, měsíce se točí
a planety zas kolem sluncí krouží, —
tím ruchem úžasným až dech se ouží
a vláhou obdivu se plní oči.

(Pokračování.)

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby. Vydal *František Dvorský*. Péčí Matice Komenského. Nakladatel Fr. A. Urbánek. V Praze, 1886.

Stesky, ozývající se po tom, že dosud postrádáme důležité a potřebné historie kulturní svého národa, nebyly sic ještě uspokojeny celkovým dílem souborným, avšak nelze upříti, že i v té příčině během několika posledních let znamenitý krok ku předu se učinil.

Porůznu, ale dosti hojně objevují se monografie o rozmanitých úkazech českého národního života. I přes to, že hlavně a z větší části obmezily se na století šestnácté a sedmnácté, zřídka jen zpět do století čtrnáctého a patnáctého zabíhajíce s některými allusiemi do věku osmnáctého, z mlh dávnověkosti vyrůstá znenáhla obraz její nezastřený a prostý idealistických fantasií. Z nečetné řady pracovníků na této vděčné a záslužné půdě vynikají především František Dvorský a Zikmund Winter.

O tomto posledním měli jsme příležitost zmíniti se blíže při vydání jeho „Starobylých obrázků z Rakovnicka". Ač každý z obou svou vlastní jde cestou, přec nemálo mají vlastností společných. Dvorský i Winter nespokojují se totiž pouze kulturně-historickými studiemi a pojednáními, leč nabytých v tom ohledu vědomostí užívají s nevšedním zdarem i k básnickému tvoření. Oba svazky Dvorského „Našich starých obrázků" hodně druží se k podobným, ovšem do počtu hojnějším pracím Zikm. Wintra, a různá, svérázná i naskrz originalní individualita jejich literární obráží se v nich nejpatrněji.

Nicméně, jak se zdá, vlastní váhu své činnosti jak Dvorský, tak Winter položili v kulturní stati rázu přesně vědeckého. Pokud prvého se týče, podal již i v oboru historie politické monografie znamenité ceny, jako na příklad studii „Albrecht z Valdštejna", která před tím nepovědomými daty a detaily i za hranicemi u historiků války třicetileté neobyčejnou pozornost vzbudila. Výtečný kulturní obraz „Perchta z Rožmberka zvaná bílá paní", stati „O úpadku národa českého", „O počtu domů v Čechách od XVI. do XIX. století" a pozoruhodné množství studií, uveřejněných v našich časopisech odborných, vynikají jak důkladností, tak routinou spisovatelskou a staví Dvorského mezi přední naše historické badatele.

V té příčině i jakožto vydavatel historických pramenů českých získal si Dvorský nejplnějšího uznání. Vedle zajímavých „Písemných památek žen českých", „Historických dokladů k záměrům Albrechta z Valdštejna" a „Dopisů Zuzany Černínové z Harasova" zasluhuje především pozornosti jeho samostatná česká redakcí velikého, nákladem země vydávaného díla „Sněmy české od l. 1526. až na na naši dobu", jehož vyšly dosud čtyři, 80 až 100archové díly. Svědomitost, vzácná a všestranná obeznalost s historickým obdobím i šetrná úcta k pozůstalým památkám kromě řídké kritické obezřelosti a obdivuhodné hotovosti co do četných, z nejrůznějších zřídel k nim sebraných detailů a poznámek karakterisují publikace Dvorského tohoto druhu. Jsou taktéž v plné míře vlastností i posléze vydaného jeho díla, „Paměti o školách českých".

Jádrem této důležité publikace jsou dopisy a zápisky od r. 1598 až do r. 1616, týkající se českého školství, pokud v manualech jednotlivých kollejí pražské university se zachovaly. Jako universita pařížská měla vrchní dozor nade všemi veřejnými školami ve Francii, podobně i pražská jmenováním mistrů, bakalářů, kollegů i kantorů za správce škol městských pečovala o vychování veřejné v království českém. Přičiněním hlavně Mistra Martina Bacháčka z Nauměřic opisovány listiny a dopisy městům i jednotlivým osobám strany pod obojí z rektorátu

zasýlané, čímž vzácné zprávy o českém školství té doby se dochovaly až na naše dny. Bacháček i listy od měst došlé chtěl uchrániti před zkázou, bohužel archivalie tyto i spolu s indexem měst a školských správců, jím pořízeným, ve zmar přišly. Co zůstalo, tvoří kodex 496 listů in folio, zahrnující čas Bacháčkova rektorování (byl pak Bacháček rektorem r. 1598 a 1599 a od r. 1603 do r. 1611) a neveliký manual Mistra Bystřického z Bochova r. 1600 a 1601. Jak z obsahu „Pamětí“ vysvítá, byl mistr Bacháček nad jiné horlivým příznivcem a podporovatelem, ne-li částečně i reformátorem českého školství. Utrakvistické školy, jím spravované, dospěly rozvoje tak znamenitého, že ani předtím, ani brzy potom až téměř k dobám novějším při školách českých nic tak potěšitelného zaznamenati nemůžeme, vyjímaje zřízení škol bratrských. Bylť skutečně ochráncem a rádcem, kde třeba i laskavým karatelem učitelstvu a studentstvu, obráncem svobod a práv jeho i vůbec české akademie a jazyka českého horlivým hajitelem. Duch prozíravý, vysoce vzdělaný a plný ušlechtilé humanity, nadšení a lásky pro dobrou věc, jeví se nám takřka z každé řádky od něho nás došlé a skutečně žel, že nedlouho na to katastrofa Bělohorská zničila téměř do kořene blahodárné símě jeho neúmorné činnosti. V kulturních českých dějinách věku Rudolfova vždy v dobré paměti jméno Bacháčkovo bude uváděno.

Listář rektorátu strany pod obojí zahrnuje v sobě živly přerozmanité, z nichž pro badatele naší minulosti hojně vzácného materialu se vyskytá. Obsahujeť nařízení o vyučování, zprávy o dohlížení do škol, o koledování, o kázni a zachovávání řádu školního, o vyšetřování a rovnání sporů mezi mistry učení pražského, správci jednotlivých škol i far, o jich vzájemných, často nemálo charakteristických stycích, o poměru učitelstva k městskému obyvatelstvu, o jeho postavení, příjmech, platech za různé funkce, o správě kollejí, statků i vůbec pražské university, o provozování divadelních kusů od studentstva, o nadacích pro žáky, o jmenování správců škol a jich pomocníků, o právních poměrech a vlastní jurisdikci university, o preceptorech při domácím vychovávání, vůbec o všem, cokoli učitelstva i pražské almae matris kterýmkoli spůsobem se dotýkalo. Města i místa v Čechách i na Moravě těch časů školami opatřená nalezají zde kus svojí kulturní historie, kus pravdivého a karakteristického života s detaily neskonale cennými a při vší zdánlivé nepatrnosti a každodenní obyčejnosti veledůležitými. Čím taková leckterá figurka, vyzírající ze stručného listu neb jednotlivého poznamenání přese všecku nedostatečnost ostatních dat často nadmíru plasticky, býti může v rukou historického novelisty neb romanciéra, toho nejlepším příkladem je „Nezbedný bakalář“ Picka Písecký, s nímž i zde se potkáváme, Wintrem v rozkošný historický genre spracovaný. Kořisť z listáře Bacháčkova v tomto směru pro české slovesné umění vůbec ani dostatečně oceniti nelze.

Rovněž znamenity jsou připojené pod čarou zprávy historické o katolických i jiných školách z různých století, jež Dvorský čerpal z archivu zemského, arcibiskupského i místodržitelského v Praze, z archivů Brněnského, města Rakovníka, Prachatic, Čáslavě, Kutné Hory, Slaného, Berouna, Rokycan, Náchoda, Domažlic, Litoměřic, Jaroměře, Netolic, Nového Bydžova, Nového Města nad Metují, Kamenice, Jindři-

chova Hradce, Prahy, z knihovny pražské university, kláštera Strahovského, českého Musea, ministerstva financí ve Vídni, řádu Maltezského v Praze, knížete Jiřího z Lobkovic v Praze a hrabat Šafgočů ve Warmbrunnu. V nich vlastní neunavná a mnohaletá práce vydavatelova na jevo přichází a jest Bacháčkova kodexu doplňkem stejné hodnoty. Jimi teprv „Paměti o školách českých“ mohou býti dostatečným materialem k souvislejším dějinám školství českého a kulturním dějinám vůbec. Zahrnujíť v sobě netoliko dobu mnohem rozsáhlejší, ale i rozmanitější a pestřejší látku historickou. Dvorský velmi vhodně seskupil tyto svoje výpisy na způsob drobných, ovšem kratičkých a stručných monografií, shledav dle možnosti vše, co o školách českých i moravských z minulosti je známo. Hojně vyskytují se zprávy o školách pražských, pak o školách měst Rakovníka, Kutné Hory, Jaroměře, Jindřichova Hradce, Kadani, Rokycan, Náchoda, Čáslavi, Bělé, Sadské, Čes. Brodu, Žatce, Slaného, Plzně, Poličky, Brandýsa nad Labem, a zvláště Prachatic, kde prvních školských vědomostí nabyli Mistr Jan Hus i Jan Žižka. Nemálo důležity jsou i jiné četné přípisky, jako o vynikajících Mistrech pražské university, o působení šlechty ve školách, která vysíláním synků do ciziny a poněmčováním škol domácích dosti nechvalně proslula, o Jesuitech a Českých bratřích, o domácích vychovatelích, koledách, minucích a o stavu školství na Moravě i ve Slezsku.

Seznam míst a jich učitelů, na konec vydavatelem pracně i z jiných různých pramenů sestavený, jakož i podrobný, abecedním pořádkem opatřený rejstřík osobní, místní a věcný „Paměti o školách českých“ velmi vhodně doplňují. Jsme skutečně za tuto publikaci předůležitou zavázáni Fr. Dvorskému nemalými díky. Co světla vrhá na dávnověký náš život český, co vzácného materialu poskytuje pro vylíčení jeho kulturního stavu, co vůbec historii z ní užitku vyplývá, nedá se ovšem seskupiti v krátkém a neobsažném referátu. Již svým rozsahem (čítá stran 604) náleží u nás k řídkostem, vnitřní pak cenou k nejvzácnějším literárním zjevům toho způsobu se druží.

„Paměti o školách českých“ zůstanou pro vždy, jak učený vydavatel sám podotýká, hlubokým zdrojem pro bádání historické o školství českém i jsou také svědkem památného povědění, abychom „po jiných jen nesbírali a jako stín nechytali proti obyčeji národa našeho, kterýž jak v jiných příčinách tak i v učení cizích národův víceji vůdcem nežli služebníkem a následovníkem býti uvykl.“ *Fr. Kvapil.*

Večer nad tůní. K básni Bohumila Čermáka kreslil V. Lindner.

Večer nad tůní.

Od **Bohumila Čermáka.**

Na nebi květů zlatých plno, stero,
jak snů a písní v duši mladé;
démantem slzy v snivé zírám šero,
v něž celý svět se k spánku klade.

Spí vlny zurkot, bor i rákos chvící,
jen duše moje bdí a touží sama —
ó zaleť k hvězdám bílou holubicí
a ptej se, zda tam aspoň láska známa.

Lotr Gólo.

Romanetto od **J. Arbesa.**

(Pokračování.)

Některé obory, zejmena obor komiků, otců a prvních milovníků nalezl jsem tu a tam rozhodně šťastně, ba výborně obsazeny. Méně uspokojující byly v celku obory tragédek, salonních dam a „naivních“, ačkoli i zde byly tu a tam rozhodné talenty, které v jiných poměrech a před jiným obecenstvem byly by snad „hřivny“ své časem svým přivedly ku zcela uspokojující platnosti.

Nejcharakterističtější známkou skoro všech sil, kterýmž jsem měl příležitost věnovati pozornost, byla nápadná pathetičnost neb aspoň strojenost mluvy. Nejprostší výraz pronášen začasté s takovým napjetím sil, jakoby na něm závisel zdar celého výkonu — a podivno! skoro každým takovým, mnohdy naprosto nepřirozeným výkřikem vyluzován na obecenstvu potlesk, kdežto věty pronášené přirozeně a s ryze uměleckou umírněností, vlastně případností nemívaly na obecenstvo v celku buď žádného nebo nepatrného účinku. Slovem, mohl jsem po delší čas studovati tajemnou a začasté osudnou vzájemnost mezi obecenstvem a herectvem vůbec a dospěl jsem k výsledku, že většina vad a zlozvyků, jež přísná kritika hercům kočujících společností vytýká, náleží spíše na účet obecenstva nežli herců.

Co platno herci hráti co možná přirozeně, když zůstavuje diváka chladným a apatickým? Co platno míti na zřeteli výkon ryze umělecký, když si většina diváctva přeje pouhé komedie? A proto, zdá se mi,

setkal jsem se s takovým množstvím groteskní komiky, že i úlohy zcela vážné pojímány a prováděny, kde vůbec jen možno, aspoň s nádechem komičnosti.

Vyloudění smíchu stůj co stůj zdá se býti hlavní snahou kočujících společností. Jest to krutý diktat obecenstva a musí ho býti šetřeno i tam, kde jeví se snahy nejupřímnější; neboť jen kočující společnost, jejíž repertoire vyplňují nejméně ze čtyř pětin frašky a jiné více méně paňácovité komedie, může hráti s úspěchem — — —

Pravda sice, že mi k podrobnému studiu poměrů jednotlivých společností nezbylo času, že věnoval jsem jim pozornost, abych tak řekl, pouze letmo; přes to vše naskytla se mi tu a tam příležitost nahlednouti hlouběji v zajímavý kalejdoskopický život kočovnický, poznati aspoň povrchně některé jeho jasné i stinné stránky.

Seznámil jsem se s tak mnohými svízely a trudy podivných a přece v nejrůznějším ohledu zajímavých existencí, o jakých jsem druhdy neměl ani zdání. A teprve nyní začal jsem chápati tajemnou, přímo neodolatelnou, pro nás všechny, kteří pojímáme život a úkoly jeho více méně střízlivě, takořka nevysvětlitelnou moc, která odvábivši člověka s tradicionelní dráhy života, začasté dosti příjemného, vrhla jej na nakloněnou plochu života v svrchované míře nejistého a vrtkavého.

Setkal jsem se rovněž tak často s povahami dobrodružnými jako s povahami solidními, chladně, ba střízlivě uvažujícími; s povahami nejrůznějších, začasté nejpikantnějších odstínů od nejjemnější, skoro bych řekl, chorobné sensitivnosti až po bujnou, uvědomělou sílu cholerické brutalnosti; rovněž tak často s povahami na první pohled jasnými jako s povahami i pro nejdůvěrnější kollegy záhadnými.

Svrchovaného štěstí, jak o něm snívají mladiství poetové ve svých prvotinách, ovšem zde nebylo nikde, jako ho z pravidla nebývá ani v kruzích nepoměrně šťastnějších, vezdejšími statky a duševním sybaritstvím oplývajících. Umělecká řevnivost byla i zde, jako všady jinde, abych tak řekl, v permanenci; ale i při vší různosti snah, plynoucích z různosti povah, poznal jsem jediný talisman, kterýž dovedl každé jednotlivé srdce rozvlniti a rozehřáti.

Pro žádný stav nemá snad vyslovení jména „Praha" tak zvláštního kouzla jako pro kočující herce a herečky. Přirozeno. V slově tom spočívá vše; jeť alfou a omegou veškerých snah. Trvám, že nepřepínám, dím-li, že kočující herec v horečných snech sotva se něčím jiným zabývá nežli metropolí země české, vlastně jejím „chrámem Thalie".

V stavu normalním ovšem působí vyslovení jména toho na každého jednotlivce jinak. Nadějný začátečník vítá je zcela přirozeně s pevnou důvěrou, že časem svým horečně přece se mu poštěstí „proraziti" a dosíci toho, po čem práhne, neboli jinými slovy, doufá, že podaří se mu vyniknouti aspoň tou měrou, by mu bylo umožněno vystoupiti třeba jen na zkoušku na divadle zemském. Mezi kočujícími herci a herečkami jsou však mnozí, kteří se byli naděje té již dávno na vždy vzdali, mnozí, kteří byli již časem svým při zemském divadle pražském engažováni a z různých příčin byli nuceni zase je opustiti, mnozí pak, kteří po celý svůj život marně doufali a mnohdy ani po napjetí veškerých

svých sil nedomohli se ani pouhého vystoupení na zkoušku a nyní již jen s nevýslovnou trpkostí pohlížejí na svou minulost.

Přiznám se, že mi tento poslední druh kočujících herců připravil na mém výletu začasté chvíle velice trapné. Beznadějnost lidská vůbec nečinívá sice, byť i na se brala háv bezstarostnosti, nikdy dojmu příjemného; ale beznadějnost umělecká, beznadějnost lidí, kteří byli celý svůj život zasvětili umělecké snaze a začasté po více nežli čtvrtstoletém namahání nedosáhli ani tolik, co zdálo se jim býti před čtvrt věkem první metou k pravému, ryze uměleckému působení, beznadějnost oněch ubohých existencí, jejichž prchavé, zřídka kým po zásluze oceněné výkony závisí na vrtkavé zálibě širšího obecenstva, které je může začasté v pravém slova smyslu systematicky odkopati — takováto beznadějnost dovede vzrušiti povahy sebe chladnější.

Tak stalo se i mně, obzvláště v osamělých chvílích, kdy seznámiv se s tou neb onou divadelní společností nechal jsem jednotlivé členy její k známému již účelu před svou duší defilovati.

Kdykoli se před duševním zrakem mým vyhoupla postava výše naznačeného druhu — obyčejně herec neb herečka pokročilého již stáří, — s vráskovitou, ustaranou, zbídačelou fysiognomií, z jejíhož matného, někdy i ztrhaného oka zírala němá zoufalost, zoužilo se mi srdce nevylíčitelnou úzkostí a lítostí.

Omšená fráse o „vznešeném původu a účelu umění“, kterou si lidstvo po věky oslazuje požitky umělecké, vyhoupla se přede mnou v celé své drzé prolhanosti a nestoudné nahotě. Mnohdy, když jsem se v myšlenkách vehloubal do duše takových ubožáků, zvlhly mi oči a marně jsem se namahal dáti myšlenkám svým jiný směr. Jindy zase mi napadlo, že týž nebo podobně krutý osud stihne snad mnohého z nejlepších mých přátel, ba kdysi nemohl jsem se zbaviti palčivé myšlenky, že podobného cosi očekává i mne — — —

Však o tom všem nemínil jsem původně šířiti slov. Přerušuju tudíž proud svých myšlenek násilně.

* * *

Po čtrnácti dnech, v kterýchž jsem navštívil dle původního plánu všechna města, v nichž meškaly právě společnosti nejčelnější, zdál se býti přidělený mi úkol dokonán a k nemalé mrzutosti mé — nešťastně; neboť z každé zastávky byl jsem nucen poslati do Prahy zprávu o bezvýslednosti exkurse.

Octnuv se konečně v Bakově byl jsem již pevně odhodlán, že vrátím se večerním vlakem do Prahy, a odebral jsem se na nádraží, kde však jsem se náhodou dověděl, že co nejdříve zavítá do Bakova kočující divadelní společnost podřízenějšího druhu, která právě mešká v menším městečku severně od Bakova. Tím úmysl můj změněn. Poptav se na společnost, nedověděl jsem se více, nežli že to nejspíš jedna z nejchudších, ale přes to jsem se rozhodl učiniti ještě poslední pokus a zajeti si do městečka, v němž meškala.

Učinil jsem tak bez odkladu. Najal jsem povoz a rozkázav vozkovi, aby jel co možná nejrychleji, bych nepropásl představení, oddal jsem se ve voze svým myšlenkám.

Nebyly tentokráte ani příliš vesely, ani truchlivy. Bylot mi jaksi střízlivo; nejinak nežli jako člověku, který si byl po delším duševním napnutí a tělesném namahání již poodpočinul, ale posud ještě trvá v stavu mírné apathie a jakési otupělosti.

Když jsme vyjeli, schylovalo se již k večeru. Obloha byla zatažena jednotvárným šedým mrakem; občas zafičel ostrý vítr. Krajina v pravo i v levo podle vozové cesty, po které jsme jeli, ničím nevábila — a tak dorazil jsem po několikahodinné jízdě v polozadumání konečně na místo.

Přijel jsem právě v čas. Do zahájení představení scházelo již jen čtvrt hodiny. Měl jsem tudíž příležitost prohlednouti si aspoň jeviště a garderobu.

Výsledek prvního pozorování shrnuju v několika slovích: Jeviště bylo umístěno v podlouhlém, nehrubě prostranném a nizoučkém tanečním sále staré, skoro strašidelné hospody. Původně jen obílené stěny sálu byly zčernalé, místy i malta oprýskalá; dřevěná podlaha vyšlapána, tu a tam docela některé prkno vytrženo. Hlediště neměřilo než asi čtyřicet nebo padesát čtverečních metrů. Místo k sezení — dvé řad prostých hospodských židlí a patero dlouhých lavic — bylo dřevěným pažením odděleno od místa k stání, ve kterém mělo na nejvýše třicet osob místa.

Jeviště prozrazovalo celým svým zevnějškem bezpříkladnou nuzotu. Stará, zvetšelá, místy zašívaná opona znázorňovala jakýsi výjev z řecké mythologie; ale barvy byly tak vybledlé a častým svinováním tak oprýskalé, že nebyl jsem s to uhodnouti, co asi bylo původně na oponě namalováno.

Pravá i levá část jeviště od opony nelišila se hrubě od divadel marionetářských: bylit tu na plátně vymalováni ohyzdní dva rytíři s vytasenými meči a v nejnemožnějším kroji, o jakém ve středověku vůbec nikomu ani se nezdálo.

Po prvním rozhlednutí se nemohl jsem se ubrániti pocitu, jaký se zmocní člověka, když se setká se zbídačelým ubožákem, o němž se domníval, že nalezá se aspoň v poměrech snesitelných, a kterémuž při nejlepší vůli nemůže poskytnouti pomoci nejnepatrnější.

Část „publika“ byla již přítomna: několik paní a dětí sedělo; tu a tam bylo viděti také nějakého pána — místo k stání bylo však úplně prosto dorostlých; jen několik kloučků a dívek stálo těsně za pažením, kterýmž byl tento prostor oddělen od místa k sedění.

Věnovav hledišti pouze několik minut pozornost, vklouznul jsem s obratností a zároveň impertinentností „divadelních enthusiastův“ do zákulisí. Musil jsem poodhrnouti jednoho z ohyzdných rytířů a vystoupiti na vyvýšené místo, na němž bylo jeviště — pravý to vzor primitivnosti, sešlosti a nuzáctví. Nebylot než asi pět metrů široké a asi půl třetího metru hluboké. „Zákulisí“ bylo pravým paskvilem označení toho. Prospekt — pitvorná jakási krajina venkovská — visel tak těsně u zadní stěny, že každý, kdo chtěl s jedné strany jeviště na druhou, musil mezi prospektem a stěnou jako ouhoř proklouznouti. Zákulisí postranní bylo tak úzké, že musili se herci při vyhrnuté oponě krčiti ke zdi, aby nebyli s obou stran hlediště viděni. O jiném netřeba šířiti slov: vše bylo ošuntělé a bídné.

Vlastní vchod na jeviště pro herce byl oknem ze dvorka. Pod oknem tím stála pouze dřevěná stolice usnadňující příchod i odchod. Užil jsem s připomenutou již obratností i tohoto východu a octnuv se na dvorečku hledal jsem šatnu. Jen stěží jsem ji nalezl — nalezalať se v kuchyni hostince. Vklouznul jsem i tam; ale po několika vteřinách byl jsem již zase na dvorečku a v dalších dvou, třech minutách vrátil jsem se, aniž by mi byl v zákulisí a garderobě někdo jen nejnepatrnější pozornost věnoval, do hlediště touže cestou, kterou jsem je byl opustil.

Právě dáno první znamení zvoncem, že představení co nejdříve počne. Místa k sedění byla s dvou třetin obsazena, na místo k stání hrnuli se — patrně na známé již zazvonění — muži i ženy z šenkovny...

S resignací duchovního, když sedá do zpovědnice, by zpovídal řadu dítek, které nemají o podstatě hříchu posud ani ponětí, spustil jsem se na vyhražené číslované sedadlo, jež jsem si byl již před tím vyhledal.

Po několika jen minutách zazvoněno po druhé — bzučivý ruch a šum v sále ztichl a na třetí znamení zvoncem opona se vyhrnula. Představení zahájeno . . .

Po několika jen výstupech jsem poznal, že nehraje se, jak jsem se dle jarmarečního titulu na divadelní ceduli domníval, hra nová a neznámá, nýbrž že provozuje se pod novým vábným titulem jedna z oněch německých fraškovitých slátanin, jakýmiž četné naše sbírky divadelních kusů oplývají.

Publikum, zejmena „drobnější“, bylo v brzku, jak běžná fráse dí „animováno“; smálo se a tleskalo o přítrž od okamžiku, kdy je byl groteskní komik, pravý to mistr svého umění, rozehřál; ba smálo se i ve scénách opravdovějších, při každé nápadnější grimase, při každém význačnějším posuňku, ba začasté při každém neobvyklejším kroku, jejž ten neb onen herec na dunivých prknech učinil.

Přes všechno komediantství, jakým se herci snažili získati si přízně a pochvaly „svého“ publika, nebyla hra právě nejšpatnější. Síly byly v celku aspoň obstojny a z větší části routinovány. Přísným požadavkům uměleckým ovšem nevyhovovaly; nicméně bylo zřejmo, že v jiných poměrech a před jiným obecenstvem byly by síly ty provedly i dobrou hru s obstojným úspěchem.

Zpočátku věnoval jsem výkonům jednotlivých herců pozornost dosti bedlivou; ale když jsem po prvním i druhém aktu nabyl přesvědčení, že není mezi účinkujícími síly toho oboru, po jakém jsem pásl, stal jsem se nepozorným a roztržitým. Díval jsem se sice i v třetím aktu na jeviště, ale duch můj začal těkati jinde — a tak jsem seděl, nevěda mnohdy ani, co se právě s jeviště mluví.

Náhle byla pozornost má takořka proti mé vůli upoutána hercem, který teprve ku konci třetího jednání vystoupil. Nevěda, co bezprostředně předcházelo, ba nemoha se ani upamatovati, v jaké souvislosti jest figura ta s ostatním dějem, sledoval jsem počínání její jen jaksi instinktivně.

Byl to muž prostřední, štíhlé postavy v hrubém, houňovitém kabátě, v těsně přiléhajících nankynkových spodkách a s kalabréským kloboukem na hlavě. Nalíčen byl odporně: černý vlas nebo taková pa-

ruka, černé, po mefistofelsku zkroucené knírky, cadrnaté, taktéž černé obočí — pleť pak takořka bílá — vše nejinak než jak se líčívají v pantomimách ďáblové v šatech obyčejných smrtelníků.

Vystoupiv, zůstal v pozadí číhavě státi a teprve po chvíli připlížil se jako kočka do popředí. Po několik minut nepromluvil; ale v držení těla, když stál, v jemných gestech, když se pohnul, a obzvláště v tajemně číhavém, uvědomělém a přece nesmělém plížení jevilo se, abych tak řekl, tolik plazivé úlisnosti prohnaného padoucha, že mne až zamrazilo. Podobný asi účinek učinil muž ten patrně i na ostatní obecenstvo; neboť bezprostředně před jeho vystoupením se ozývající řehtavý smích takořka náhle utichl — obecenstvo zdálo se sledovati tajemnou osobnost skoro se zatajeným dechem.

Však dříve nežli bys přečetl slova, kterýmiž jsem byl dojem vystoupení jeho naznačil, připlížil se muž ten až ke skupení herců v popředí jeviště a promluvil několik bezvýznamných slov.

Chladný, skoro ledový tón jeho hlasu projel mi duší. Bylo mi, jakoby se byl někdo špičatým kusem ledu dotknul mého srdce — —

V následujícím okamžiku svezl se zrak podivného mima ke mně... Zraky naše se setkaly — a v jediném pohledu tom spočívalo vše... V okamžiku tom jsem byl úplně přesvědčen, že jsem nalezl, po čem jsem byl tak dlouho marně slídil — rozhodný talent intrikánský.

Přirozeno, že sledoval jsem další výkon herce toho se zvýšenou, ba skoro možno říci, s napjatou pozorností. Na neštěstí netrval výkon ten než jenom několik minut a nikterak nevynikl. Bylať to prostinká, bezvýznamná episodka, neposkytující nižádné příležitosti k vyznamenání se — a herec také rovněž tak plíživě, jako byl vystoupil, zase zmizel.

Obecenstvo zůstalo po jeho odchodu chladným a chvíli ještě tichým; ale po několika vteřinách rozlehl se sálem řehtavý smích a trval až do konce aktu, kterýmž kus končil.

Aplaus po spuštění opony byl všeobecný a bouřlivý. Voláni i jednotliví herci a vyvoláni všickni — toliko jediný zůstal nepovšimnut: „můj“ intrikán...

Vše to mi ovšem nikterak nevadilo. Maje pevně za to, že jsem nalezl aspoň talent, rozhodl jsem se věnovati mu po dva nebo tři dni pozornost a instruovati se zatím netoliko o jeho minulosti, nýbrž hlavně o výkonech, kterýmiž se byl až dosud osvědčil.

Poptav se a zvěděv, že scházívají se herci po představení v šenkovně hostince, v kterémž hráli, odebral jsem se do šenkovny a zasedl za jeden z prázdných dvou stolů přímo proti dveřím do sálu. Ostatní stoly byly již obsazeny hlavně divadelním publikem.

Poručiv si večeři a pivo, čekal jsem klidně, brzo-li se objeví některý aktér; ale žádný dlouho nepřicházel.

Konečně asi po půl hodině rozlítly se dvéře a do šenkovny vhrnuli se herci i herečky a v několika vteřinách byly i oba ještě prázdné stoly obsazeny. Tak octnul jsem se k nemalému svému uspokojení bezprostředně mezi aktéry.

„Proč, prosím, tak pozdě?“ oslovil jsem mladého herce, jenž byl v kuse hrál přiblblého šviháka a právě vedle mne usedl.

„Eh, aby to všickni kati!“ odpověděl herec nevrle. „Tak to je každý den. Člověk aby v garderobě civěl hodinu, nežli mu ředitel těch několik grošů odpočítá . . .“

A jako k vysvětlení doložil tonem skoro bolestným:

„My totiž hrajeme, jak se mezi námi říká, „na díly“ — to jest — neráčíte-li to věděti, příjem každého představení rozpočte se každý den na přiměřené díly a každému herci vyplatí se podíl jeho bez odkladu.“

Chtěl jsem něco připomenouti; ale herec byv někým na někoho mezi hostmi upozorněn, vstal a se slovy „Odpusťte, prosím!“ opustil stůl, za který si byl před chvílí usedl.

Teprve nyní rozhledl jsem se po aktéřích. Byla to společnost lišící se, jak přirozeno, nápadně od ostatních hostů netoliko svým zevnějškem a výraznými fysiognomiemi, nýbrž i jistějším chováním a takovým též hovorem. Na první pohled jsem poznal všechny, kdož byli v představení zaměstnáni — toliko jeden, jak se mi zdálo, scházel: „můj“ intrikán.

„Možná, že přijde později,“ pomyslil jsem si a bavil se chvíli nasloucháním živému hovoru, jenž se byl za oběma stoly, za které aktéři zasedli, rozproudil.

Po pravé mé straně seděl komik, po levé „první milovník“. Nebylo tudíž divu, že v několika okamžicích byl jsem nucen hovoru se súčastniti. Mluveno ovšem o věcech nejvšednějších — obvyklý to úvod, nežli se rozpřede hovor zajímavější. Úvod ten však trval trochu dlouho, následkem čehož jsem se konečně odvážil sám k opatrnému dotazu.

„Jste zde shromážděni všickni?“ optal jsem se „prvního milovníka.“

„Všickni, všickni — do jednoho,“ míní herec.

„Zdá se mi však,“ odvětil jsem, „že zde není herec, který hrál dnes úlohu intrikána.“

„Úlohu intrikána?“ opáčil herec s mírným udivením. „Vždyť v kuse žádné takové úlohy není — —“

Chtěl jsem něco připomenouti; ale „komik“ po mé pravici chvatně doložil:

„Ah — pán snad míní Sunkovského, který provádí začasté i nejvážnější úlohu po intrikánsku.“

„Ano, ano — nejspíše,“ přikývnul „první milovník“.

„A pana Sunkovského zde není?“ optal jsem se.

„Není,“ odtušil komik, načež ihned také udal příčinu: „Sunkovský je podivín — miluje samotu — vyhýbá se společnostem —“

„A nenávidí hluk i šum a vůbec vše, co by jej mohlo svésti s tak zvané „dráhy cnosti . . .“

Udivení mé rostlo. Vše to nesrovnávalo se ani dost málo s vlastním mým názorem.

„Aj, aj!“ uklouzlo mi mimoděk. „Tedy nějaké dobrotisko?“

„Vtělená dobrota,“ dotvrdil komik.

„Pravá lucerna cností,“ doložil „první milovník“.

„Učiněný anděl,“ dokládá komik.

„V tom případu ovšem se nedivím,“ připomínám, „že nehraje zpravidla úlohy intrikánů.“

„V šaršíčh a episodkách toho druhu však jest rozhodně dobrý," vykládá komik.

„Kdežto v úlohách vážných vždycky svou sentimentalností celou scénu pokazí," vysvětluje „první milovník".

„Proč mu tedy ředitel nesvěřuje výhradně šarše a episodky intrikánské?" optal jsem se.

„Pro obor intrikánů," míní soused po pravé straně, „máme rozhodně dobrého interpreta; Sunkovskému možno úlohu takovou přiděliti jen výminečně — onť se proti tomuto druhu úloh vždycky vzpouzí..."

„Což pak nemáte dosti přísného divadelního řádu?" optal jsem se.

„Ah — což pak řád!" odvětil komik. „Pro Sunkovského žádného řádu a vůbec žádné discipliny není..."

„Je snad odbojný?" vpadl jsem.

„Ah — nikoli!" vykládá komik. „Naopak — neznám herce úslužnějšího, povolnějšího... Ale právě touto svou vzornou ochotou a úslužností každého ředitele odzbrojuje. My všickni míváme s řediteli časté půtky a za to musíme se podřizovati diktatu — Sunkovský naproti tomu posud ještě žádnému řediteli neopporoval a proto" — —

„Stačí," doložil „první milovník", „aby upřel na ředitele své upřímné oči a zašeptal: „Já bych myslel tak neb onak" — a ředitel učiní, jak si přeje Sunkovský."

„Totě pravý divotvorce," připomenul jsem. „Neboť kdo zná divadelní ředitele vůbec" — —

„Ví, že není umíněnějších, svéhlavějších lidí pod sluncem," doložil „první milovník". „Sunkovský však si dovede každého ředitele kolem prstu otočit — náš ředitel na něho posud ani jednou nezamručel"...

„Ostatně není Sunkovský u naší společnosti než asi čtyři neděle," ujal se slova komik. „Ale i u jiných společností vedl si podobně jako u nás: Vypravuje se o něm, že hrával původně milovníky a později vždy jen úlohy dobráků a poctivců. Kdykoli mu dávána úloha jiná, vzpíral se tomu a dovedl toho, že mu nepřidělena. Asi před dvěma roky byl prý však následkem náhlého ochuravění kolegy jednoho přece kdysi nucen převzíti úlohu intrikána a provedl prý ji jaks taks. Od té doby prý mu tehdejší jeho ředitel přes jeho odpor přiděloval úlohy toho druhu častěji. Sunkovský prý je hrával s odporem, ale přes to že nedocházel u obecenstva takového uznání jako jeho předchůdce, ba přes to vše, že začasté budil odpor a zjevnou nechuť v diváctvu, bylo prý zřejmo, že hraje s řídkým porozuměním a snaží se, úlohu svou prohloubiti a oduševniti. Avšak vždy, kdykoli takovou úlohu měl hráti nebo ji sehrál, jevil prý neobyčejnou sklíčenost a truchlivost, ba kdysi prý byl po představení přistižen — což jest u herců vůbec neobyčejnou řídkostí — kterak sedě v zákulisí hořce a usedavě plakal"...

„Aj — totě jako pohádka!" uklouzlo mi.

„A přece pravda, jak kolega vypravoval," dotvrdil první milovník. „Slyšel jsem o Sunkovském vypravovati celou řadu podobných anekdot — ale právě proto, že jest tak dobrý, tak mírný, tak tichý, nemůže mu býti nikdo pro veškeré to podivínství nepřítelem, ba nemůže se mu proto ani smáti. Je to — bez fráse řečeno, člověk zlatého srdce"...

„Dle toho všeho zdá se,“ pravil jsem, „že nemá pan Sunkovský posud ještě ustáleného oboru. Souditi dle jediného výkonu na individualitu herce vůbec ovšem jest nesnadno, zvláště hraje-li úlohu individualitě své nepřiměřenou; ale z nepatrného výkonečku, jejž jsem dnes viděl, soudím, že talent pana Sunkovského přece jen tíhne převahou k oboru intrikánův“ . . .

„Sotva — sotva,“ vpadl komik.

„Spíše naopak,“ doložil první milovník; „neboť jak byl můj kolega již vypravoval, Sunkovský v úlohách intrikánských nikdy prý nedošel takového uznání v obecenstvu jako jiní interpretové, ba více — on prý vždy přepíná, masky jeho prý bývají odporny a byť i hrál v celku pravdivě, přece prý budívá v diváctvu vždy odpor a kdysi prý byl i vypískán.“

Po těchto slovech kdosi ze společnosti právě domluvivšího prvního milovníka vyzval, aby si zahráli v karty, čímž byl nahodilý a urývkovitý hovor o „mém“ intrikánu na chvíli přerušen.

Zatím co konány přípravy ku hře v karty, obrátil jsem se ku komikovi po mé pravici s otázkou:

„Pan Sunkovský, jak jste pravil, tedy do vaší společnosti nechodívá?“

„Nikdy,“ zní odpověď; „je to přes všechnu dobrotu srdce podivný pavouk: nemluvný samotář . . . Celé hodiny dovede proseděti sám a sám v některé pokoutní krčmičce a dívati se upřeně před sebe na stůl neb do sklenice“ . . .

„A chodívá i zde snad do některé krčmy?“ přerušil jsem komika.

„Ku zlaté podkově na konci města“ — zní odpověď již jaksi nevrle, jako by mi tím bylo dáváno na jevo, že si odpovídající nepřeje šířiti o Sunkovském slov. —

Ostatně, co jsem byl až dosud vyslechl, prozatím stačilo k podráždění zvědavosti v té míře, že jsem se rozhodl „podivného pavouka“, který po sehrání intrikánské úlohy dovedl „hořce a usedavě“ plakati — bez odkladu vyhledat.

Dopiv a zaplativ svůj řád rozloučil jsem se s aktéry a opustil hostinec. Poptav se před hostincem lelkujícího výrostka, kterým směrem se mám dáti ku „zlaté podkově“, zaměřil jsem k pokoutní krčmě.

Po šesti nebo sedmi minutách octnul jsem se skutečně bez dalšího doptávání se na konci města před nepatrným nízkým domkem s nevelkým dvorečkem. Poznal jsem krčmu přes panující pološero na první pohled a přešed část dvorku vešel jsem nízkými a úzkými dveřmi do vnitř.

(Pokračování.)

Povídka ze Sychrova.

Veršem napsal Bohdan Kaminský.

I.

Před dvěma léty cestou, kde jdu teď,
šli od Sychrova z rána oborou
dva milující. Ona opřena
o jeho rámě, světlý klobouček
ze samých krajek jemně žlutavých
kryl tmavou kadeř, která nad čelem
a kolem skrání lehce zvlněna
v stín bílé její čelo vrhala.
Kol štíhlých údů tmahohnědý plášť,
moderní tenkrát, s dvěma přeskami,
jež kmitaly pod mašlí velikou
z bělavých krajek dívce na krku.
V své pravé ruce velký slunečník,
jímž v chůzi časem hrábla do písku,
a levou ruku majíc vloženu
v mužovo rámě, stále hovoříc
a velkým okem hledíc na něho,
šla krokem lehkým jako chodí laň.
Jí bylo asi osmnácte jar,
as právě tolik, její průvodčí
oč vedle ní se starším býti zdál.
Byl bled a jako vzrušen, mlčky šel
po její boku; zdál se smuten být
a pohled jeho, jenž byl zasmušen,
na malou její ruku upřen byl.
On, ruku její drže v ruce své,
s drobnými její prstíky si hrál
a nevěda snad ani otáčel
prsténkem drobným s tmavým kamenem.
Přes rameno měl přehozený plášť
a na řemenu pouzdro s kukátkem.
Teď přišli k vrátkám, která otevřel,
a oba dál se dali úvozem,
až ku koleji přišli na trati,
jež cestu jejich dále křížila.
Tam bílý domek, chudou stanici,
jež osamělá stojí na svahu,
jak minuli, tu oba najednou
se obrátili zpátky k Sychrovu
a hleděli naň dlouho . . . V oboře
na louce dole v krásném údolí

se pásla zvěř, pár bílých jelenů
na slunci v trávě hrál si vesele
a z porostlého chlumu na louku
laň vyváděla mladá kůzlata,
jež u potoka zastavila se
a poslouchala, někde za vrchem
jak hajný troubil a jak pískal vlak
a zavolala někde kukačka.
Od louky, jež jak řeka zelená
se proplétala mezi tmavými
a porostlými kopci, po stráních
se zabělela někdy pěšinka
a stromy kmitnul štíhlý gloriet.
A nejvýš pozvedal se nade vším
sychrovský zámek z tmavé zeleně,
dvě věže jeho a štít gothický
se leskly v slunci, s věže čtyrhranné,
jež vysoko nad řadou komínů
a vikýřů a lesknoucích se střech
se zvedala, v ten modrojasný vzduch
se velký prapor zmítal vesele.
A pod zámkem zřít bylo úryvek
bělavé cesty níže v oboru,
a se švýcarskou střechou hostinec
a verandu se štíhlou věžičkou
a širokými okny drobných skel
zřít bylo jasně stromů zelení.
Na břidlicových střechách sálaly
paprsky slunce, z posečených luk
se chvěla vůně sena, čistý vzduch
byl prosycený vůní otavy,
a svěžestí a ptactva jásáním . . .
A ti dva, kteří stáli na trati,
si pohleděli dlouho do očí
a nemluvíce slova dále šli
údolím, kterým potok teče dál
za viaduktem, kterým protéká,
až v Slavíkovské luzné údolí.
V těch lesích kolem ptáci zpívali
a hučel potok skrytý v olšinách
a nedaleko ve Trti klepal mlýn.
Pěšinka byla úzká po stráni
a oba šli teď mlčky za sebou,
dřív ona ve svém bílém kloboučku
a za ní on; sňal klobouk s hlavy své
a podpíral se mlčky o deštník.

II.

Já tenkrát přijel z Prahy na léto
a na procházce jednou v oboře
jsem viděl je, jak v slunce západu
na lávce jedné spolu seděli
a držíce se němě za ruku
v dál přes údolí zřeli na Ještěd,
jenž modravý se zvedal z obzoru.
V den druhý jsem je spatřil v zahradě,
když nad fontánem v teplém sklenníku
házela drobty zlatým rybičkám
a drobty když jí došly, v usmání
jim slunečníkem vodu zčeřila.
Pak v restauraci vídal jsem je zas,
jak sedávali vedle u stolu
buď dopoledne nebo na večer.
Mluvili spolu málo, hleděli
si pouze v oči nebo za ruce
se drželi a usmívali se
jak vždy dvě srdce když se naleznou
a sami sobě v lásce dostačí
a sami sobě celým světem jsou...
A dnes to vím, nad slávu, vavříny
a populárnost, nad šum potlesku
je věrné srdce ženy, neboť to
je hluboké jak moře, s bájnými
a vznešenými svými poklady,
že mocní toho světa chudi jsou
před takým srdcem jako žebráci.
Je srdce ženy víc než koruna
a řády, více nežli tuší svět
a více, nežli král ti může dát.
Vše vyjma oné lásky veliké,
té, která dá za úsměv drahých rtů
krev srdce svého, duši duše své —
vše ostatní je prázné pozlátko,
pod kterým srdce v práznu zoufalém
den ze dne chudé, bídné umírá,
byť na prsou se řády třpytily,
když srdce je však prázná, holá poušť
bez jediného lásky usmání . . .

III.

Já nevěděl, kdo byli oni dva.
Já tušil pouze, že to milenci
či manželé, již někde z ciziny

sem přišli trávit sladké libánky
a sníti v svůdném přítmí procházek,
snít hlavu vedle hlavy, trhati
květ pomněnky na březích potoka
a líbat drahé rty a němě ssát
jich sladký dech svou duší opilou . . .
V tom trudném žití, plném strádání
a hořkých útrap, lží a bolestí,
to nejvyšším je štěstím: milován
jsa z duše, opět z duše milovat
a v letní den ve sladké samotě,
po měkké trávě smaragdových luk
a v žlutém písku svůdných procházek,
v motýla spěchu, vážek poletu
se probíhat s bytostí nejdražší,
s ní jedno cítit, dýchat jeden vzduch
a poslouchati stejný lesů šum
a žežulčino táhlé volání
a zahoukání skalních holubů,
ťukání datla, drozda popěvek
a monotonní hukot na jeze . . .
Já vida jejich štěstí bez konce,
jsem v duchu s nimi prožil celý ráj
a všechno štěstí lásky, může-li
to velké štěstí člověk chápati.
A bývalo mi divno kolikrát,
když vídal jsem je sedět na lávce,
kde před rokem já se svou milou též
jsem seděl kdys a ústa milenky
a její oči tiše líbával
a poslouchával její šeptání
o věčné lásce — — nyní bývalo
mi nevýslovně smutno v zpomnění,
že ono dítě drahé, její tvář
a čelo, ústa, drahý obličej
mé milé zatím líbá její muž,
když zapomněla za ten jeden rok,
že víc mi byla nežli v životě
se někdy dozví nebo pochopí . . .
A nyní vida na té lavičce
dvě hlavy k sobě něžně schýlené
a ústa, která právě přede mnou
ustala asi v žhoucím líbání,
já přál těm dvěma z celé duše své,
by jejich štěstí déle trvalo —
a budou-li kdy z blouznění a snů
a opojení svého vzbuzeni,
by probuzení ono nebylo
jim hrozným jako někdy bylo mně —

A zatím oni — jako vždycky klep
kol neznámých, když nelze vypátrat
ni postavení jejich, ničeho,
ni jména, stavu, nebo jiného,
co vedlo by ku jejich poznání,
už vystrkoval svoje tykadla —
tak neznámi jak objevili se
odešli jednou z rána oborou
ku Slavíkovu, v krásné údolí,
kde starý mlýn jak v zašlých idylách
ukrytý v stromích klape do ticha,
jež bývá rušeno jen hučením
rozlehlých hájů, datla ťukáním
do kůry stromů, ptáka přeletem
a táhlým třením větve o větev.
V tom Slavíkovském tichém údolí
ni neuslyšíš hlasu člověka
a kdybys někdy maně zbloudil tam,
tu řekneš: Je tu jako v pohádce,
kde mimo žití stromů ostatní
je život jako dávno zakletý — —
A nebýti tu slavných západů,
když hasne den ve zlaté záplavě
a v bájném lesku barev nádherných
a večer, že se srdce sevře ti,
tak smuten padá v celé údolí —
tu řekl bys: Zde se vším životem
se zdá, sám čas že usnul před léty.

IV.

A večer byl, ti dva, jak odešli,
se nevraceli; minul druhý den
a třetí, čtvrtý — oni zapadli,
co hádali se lidé v Sychrově
o dalších cestách lidí neznámých.
V pokoji, který obývali tu,
a odkud krásná, širá vyhlídka,
byl zaplacený účet, malý vak
a cizí dámy malé střevíčky.
Že nechali tu plnou kabelu,
to hádáno, že záhy přijdou zpět,
či pošlou si snad pro ni odněkud.
Snad, řekli jedni, vyšli na Ještěd
z Českého Dubu a dál za Světlou
a z Liberce pak drahou bůh ví kam.
Kdož ale ví! Snad chtěli přijít zas
a někdo změnil cesty jejich směr
a řekl jim, zda podívali už

se na Trosky, v tom jsouce okolí,
a dobrodružní oni touristé
jej poslechli, tak jiní hádali.
Však někteří, kdo v obou viděli
hrdiny dramat nebo románů,
ti hádali, že v onom případě
se zcela jistě jedná o únos.
Snad oba dva i v horském zákoutí
a daleko od svého domova
se necítili dosti v bezpečí
a podle všeho nejspíš tušili,
že stihatelé jsou jim na stopě.
A o to jen se lidem jednalo,
zda unesl on, chudý, dědičku
velkého panství; nebo naopak
on boháč unes dcerku měšťanskou.
Ty oba druhy smělé zápletky
horlivé měli všude zastance.
A jiní zas — těch bylo nejvíce, —
své obraznosti úzdu pustili,
jež pracovala silou veškerou.
Tu hádáno, že asi nejspíše
dva milenci to byli nešťastní,
již v Slavíkově spolu našli smrt
a předčasný hrob jeden společný.
Ba vyskyt se i osamělý hlas,
jenž, jak to bývá, se vší jistotou
prý někde tvrdil, že se zdálo mu,
jakoby v onen večer z údolí
byl střelnou ránu z lesa zaslechl . . .
Tak vytvořeny celé romány
a vedle příhod hrůzně tragických
se ozvala i mnohá historka,
jež kořeněna byla humorem.
Tak povídalo se, i domácí
i cizí hosté tím se bavili,
leč jako vždy pak všednělo i to.
Za týden asi všude řeklo se,
že z okolí kdos jako tourista
je potkal kdesi v Saském Švýcarsku
a druhý den prý zcela určitě
je náhodou prý viděl v Drážďanech,
když — ale on byl v jiném klobouku
a ona zase měla jiný plášť
a s nimi pán byl s jakous matronou —
se po Brühlově vedli terrase
a sednuvše si potom ke stolku
tam v restauraci klidně svačili . . .
To střízlivý byl konec románu

a všednější než kdo si mohl přát . . .
Tím konec nastal bájným domyslům
a romantickým choutkám; začalo
se mluviti už také o jiném.
A místní odbor Školské Matice
když uspořádal jakous zábavu,
tu zaujala ona mysle všech
a před i po ní dlouho mluvilo
se o bohatém její programu,
o toiletě té či oné z dam,
o čtverylce, již kdosi neuměl,
a o slečně, jež na té zábavě
přebrala známost kamarádky své . . .
Tak minul srpen, z letních bytů už
se stěhovati začli do Prahy,
a koncem září, kdy už bílé mhy
si uléhaly zvolna na Sychrov
a nastal déšť, jenž dlouho potrval —:
tu nevýslovně smutno bývalo
v té žloutnoucí a mrtvé oboře
a na procházkách v parku zámeckém,
kde rozmočeným blátem sychravý
a mrazný vítr s deštěm divě štval
a honil listí, sváté se stromů.
Z celého parku ukládaly se
rostliny drahé v teplé skleníky
a kára, na níž vozili je tam,
brázdila těžce rýhou hlubokou
rozmoklé bláto stezek po parku.
V oboře z dlouhých, smutných údolí
si teskně hvízdal vítr sychravý,
v němž klátily se stromů vrcholky;
a černé sosny z mladé mýtiny
pochmurně hlavou vážnou kývaly
a hučely jak v píseň pohřební
tak bolestnou, že člověk bezděky,
když slyší ji, se nad ní zadumá
a pomyslí si, co je život náš
v přírody věčné věčném přerodu . . .

V.

Byl první říjen. Z rána na lukách
se jinovatkou tráva potáhla,
leč dopoledne slunce probralo
se ze šedivých, těžkých oblaků
a den byl jasný. Vzduchem létala
babího léta vlákna ztrhaná
a jinovatka záhy roztála.

Já ještě večer před svým odjezdem
jsem rozloučit se zašel s oborou,
se všemi místy, kde jsem za léta
skládával básně a si vzpomínal.
Na stezkách, kde jsem v zamyšlení šel,
vysoko listí bylo nastláno,
jež hůlkou svou jsem časem rozhodil
a poslouchal, jak měkce ovlhlé
si kolem cesty opět uléhá.
Můj krok byl tichý jako duše má,
kde bylo smutno jak v té jeseni —
a bylo mně, že někdo jako já
v mé duši zašlapává žloutnoucí
a suché listy zašlých vzpomínek . . .
Tak došel jsem k té straně obory,
jež otevřena jako arena
je obrácena proti západu.
Tam used' jsem na známou lavičku,
kde nejraděj jsem v letě sedával.
Na stráni za mnou tmavé kameny
kol nastaveny byly porůznu,
jak na židovských bývá hřbitovech.
Přede mnou velký, rozložitý buk
a pode mnou byl rozhled široký
na zakřivené, táhlé údolí,
na jehož dně se louka s pasekou
tak zatáčí jak velká podkova.
Přede mnou dolů srázná, příkrá stráň,
malými smrčky, sem tam javorem
a doubkem nebo břízou porostlá.
U paty stráně trochu na levo
vodárna, jež má střechu švýcarskou,
přes potok lávka, bílé stavidlo,
jež obráží se s lávkou ve vodě;
pak louka, za níž příkrý, tmavý chlum,
nad kterým v dáli rovná linie
vzdálených polí s nízkým lesíkem
a vesnicí, jež kryta topoly,
za nimiž v dálce Ještěd pochmurný
se v modro zvedá čelem kamenným.
Od chlumu v levo, přiléhaje naň,
údolí dělí štíhlý viadukt
železné dráhy, s patrem dvojitým,
jímž za oborou potok protéká.
Oblouky jeho viděti je dál,
jak údolí se v levo zatáčí,
a vidět v nich i bílé domky Tří.
Za nevelikou onou vesnicí
zas táhlé vrchy, za nimi vždy kouř

je z českodubské vidět továrny.
A od Třtí v levo stále údolím
je neviděný odsud Slavíkov . . .
Na druhém konci dlouhé podkovy,
hned za oborou, z louky po stráni
je Radostín, kde nad vše stavení
vyniká jedno z cihel červených
a dole školy, nová se starou. —
Byl večer, v tmavě fialový šat
se Ještěd oděl v slunce západu
a západ celý zdál se krvácet.
A já si tady vzpomněl na všecko,
co na té lávce, před tím obrazem
jsem procítil a prosnil tolikrát.
Mně bylo, že má milá vedle mne
jak druhdy sedí, dívá se mi v tvář
a říká: „Jaký večer, Bohdane,
že chtěla bych tu věčně s tebou být!“
Já vzpomínal, co všechno řekla mi
v ten letní večer, když jsme sami dva
sem usedli si tenkrát před rokem . . .
Ah, tenkrát bylo léto, ale teď
je všude podzim, je i v srdci mém.
Tak všecko umře, v poli umře květ
a v srdci štěstí . . . Já si vzpomínal
na dvě ta srdce lidí neznámých,
na ony dva, jež letos v červenci
jsem viděl sedět na té lavičce
tak, před rokem jak seděli jsme my.
A myslil jsem, co s nimi stalo se?
kde asi jsou? Zda dosud jako dřív
je láska jejich, zda-li ještě tak
se dívají si zbožně do očí
a vřele sobě ruce tisknouce
se usmívají divným úsměvem?
Já viděl jasně úsměv její úst
a krásnou její hlavu, bílý krk
a účes její vlasů nad čelem
a klobouk z krajek žlutě bělavých.
Mně bylo, že zřím dole z pod šatů
jak malá, drobná nožka vyhlédá,
já viděl pohyb ruky lahodný,
když s parasolem v písku hraje si,
na krku její mašli bělavou,
a u živůtku rukáv uzounký
a těsný, jenž byl skrčen u lokte
a výše jevil krásnou linii
půvabných ramen — nevím ani proč
mně bylo smutno. Možná, večer ten

že naléval mi smutku do duše, —
byl zádumčiv a teskliv podivně.
Já chvíle té jsem myslil bůh ví nač
a zdá se mi, že v duchu jsem se ptal,
zda ještě láska někde ve světě,
jen v jediném je srdci ukryta
tak veliká a čistá jako bůh,
ta, která žití s tebou rozdělí
a nechce za vše nežli usmání
a hřejný paprsk z věrných očí tvých . . .
Já sklonil hlavu, ptal se duše své
a bylo mi, že volám v hluchou tmu
po odpovědi prosté otázky.
Kol mrtvé ticho bylo bez hnutí,
tak nějak prázno, smutno k zoufání —
Jen chvílemi zněl táhle z údolí
řev podrážděných, bílých jelenů,
již jindy krotcí jsou, že za tebou
jdou jako pes, jich oko, upřímné,
se bezstarostně na tě upírá.
Teď bylo časem slyšet temný hluk,
když srazily se jejich parohy
a dál zněl tichem dlouhý, táhlý řev. . . .
V Turnově někde dlouze písknul vlak
a písknutí to slavným večerem
se lehce chvělo dvojí ozvěnou
a zapadalo v ticho velebné . . .
Já myslil zas na dva ty neznámé
a bůh ví, jak bych dlouho ještě byl
na lavičce té seděl zadumán,
když pánovitý výkřik hajného,
jenž od vodárny zněl, mne vyrušil,
že kníže pán teď půjde oborou
a on, pan hajný, že to nemá rád
a kníže také, když jim v procházce
smrtelník, který není knížetem
ni hajným, už svým zjevem překáží.
Já vstal a šel a mlčky poslouchal,
syn hajného jak v ticho večera,
ve slavné ticho mroucí přírody
si jarmareční hvízdal písničku . . .

VI.

Za měsíc, tuším, koncem října as
či v listopadu prvním začátku
mne při obědě došel sestřin list.
Zněl asi tak: „Snad pamatuješ se
na románové ony postavy,

jež letos v letě byly v Sychrově —
pán s dámou, slečnou, paní nebo snad —
vím, ty si jistě na ně vzpomeneš. —“
A já si vzpomněl na zjev lahodný,
na vděkuplnou dívčí postavu
s moderním pláštěm, který přeskami
byl u krku pod bílou mašlí spjat.
Mně duší kmitl její úsměv, já
jsem v duchu viděl, jak jde opřena
o rámě svého společníka, naň
se podivně a sladce usmívá . . .
A čet jsem dál: „Víš, jak se říkalo,
že k Slavíkovu někam odešli . . .
A pomysli: teď, po třech měsících,
když první sníh už u nás napadl,
ti neznámí se objevili zas.
Jsou tedy přece reky z románu . . .
Dnes byla honba. Honci ráno šli
kol Jiviny a později stáhli leč
ve Slavíkovském širém údolí.
Jak po tom tichu dlouhém, zakletém
ty rány z pušek asi zněly tam! —
A jak se táhnul honců dlouhý řad,
hoch jeden, mlátě holí do stromů
a křikem chtěje plašit zajíce,
v hluboké rokli, v husté mýtině,
několik pouze kroků od cesty,
uviděl oba . . . Chlapec leknutím
div neumřel a jenom hrůzný vzkřik
se vydral jemu z prsou — sběhli se
a viděli —: na plášti širokém,
jejž neznámý vždy nosil přes ruku,
pokryta prvním sněhem, který tál,
ležela ona . . . ruce složené
jak do rakve — a křížem přes ni on,
zarytý hlavou do země a v sníh . . .
Obličej její, lebka příšerná
s vysedlou kostí, zuby bílými
v bezmasých ústech příšerně se smál
a místo očí zelo do prázna
dvé hrozných, tmavých, ohlodaných jam.
Zčernalé kůstky prstů hubených
zapadly v hnědý, promočený plášť
a dole slabá, tenká dvojí kosť
obuta byla v tmavé střevíčky
a v punčochy, jež celé skrčené
na konci nohou v botkách vězely,
jež byly velké nohám, na kterých
nebylo svalů, jenom bílá kosť . . .

U hlavy měla lehký klobouček
z bělavých krajek, s mašlí velikou —
tys o něm doma často říkával — —
A on jak ležel přes ni položen,
hubené kosti rukou široko
měl vztaženy a zarýval je v zem
jak tenké hůlky z prázných rukávů . . .
U pravé ruky ležel revolver
a nepatrná, malá lahvička,
jež převržena byla, slunečník
a jeho klobouk s tenkým deštníkem.
A kolem rostlo bujné kapradí
a mezi prsty jeho ruky mech
a ostružiny pruty spletené
přes její nohy rostly . . . Zděšení
těch lidí sobě těžko představíš . . .
Hned seběhlo se lidí odevšad
a mimo jiné starší jeden pán
to podívání těžko odstonal . . .
Z Turnova přišla večer komise
a nařídila, obě mrtvoly
by odnesly se nějak na hřbitov.
Leč nikdo nechtěl dotknouti se jich
a vézt je každý z lidí těch se bál.
Kdos holí nebo špičkou u boty
se dotknul jich — a z obou zbyla jen
zoufale chudá kostí hromádka
a promočené cáry zvetšelé
a ohlodané od vran, od červů
a od myší, z nichž jedna bázlivě
utekla ven z pravého rukávu
a zašpiněné, vlhké manšety . . .
Dívčina lebka jak se skulila,
se doválela právě na klobouk
z bělavých krajek, které od deště
a sněhu byly celé špinavé . . .
A potom kdos vždy dvěma holemi
bral holé kosti, které narovnal
do staré nůše, kterou přinesla
po dlouhých řečích baba zvědavá
a pobožná, jež, ruce sepjaté,
se bůh ví zač tu nahlas modlila . . .
Z hubených kůstek rukou dívčiných
se smekl drobný, malý prstének,
jejž s hodinkami jeho, řetízkem
a revolverem, celým rezavým,
schovala k sobě slavná komise,
jež o všem, co tu byla shledala,
sepsala dlouhý řádní protokol —"
— — — — — — — —

Já list ten dočet s divným pohnutím
a toho dne mi oběd nechutnal.
Snad proto také, že můj soused, žid
a cestující agent, který v svět
od svojí firmy někde z Karlína
roznášel vzorky jemných likérů,
mne baviti chtěl hroznou zásobou
svých anekdot, jež sebral bůh ví kde . . .

VII.

Já o všem napsal stručnou lokálku
a po čase mne došel znovu list,
kde napsala mi sestra, na Sychrov
že z Německa kdos poslal peníze
na hrob a pomník dcery ubohé . . .
Hrob dali tedy upravit a naň
v tabulku prostou slova napsána,
že hrob ten kryje popel ubohé,
ubohé Marty, která ztratila
svůj mladý život, stará dvacet let.
A k tomu datum neštastného dne,
když ze Sychrova byli odešli . . .
Leč o něm není na tom pomníku
ni památky, ni slova, jakoby
on neležel v tom jednom hrobě s ní,
ta jeho lebka s její, hromádka
zvětralých kostí, z kterých neví se
zda ta či ona její, jeho jest . . .
a jakoby ji nebyl miloval,
že s ní a jako ona umřel rád . . .
A jednou v květnu drahou na Sychrov
přijela dáma černě oděná
a řeknuvši cos hostinskému, v pláč
a usedavý nářek vypukla,
když ukázal jí malé střevíčky,
jež zůstaly tu ještě po Martě . . .
Tu malé trety z nožek dceřiných
líbala v pláči jako šílená
a vyprávěla, že on měl ji rád,
leč otec bránil jim — a v novinách
když dočetli se oné zprávy, tu
mrtvice hořem otce ranila,
že z chvíle té na loži nemůže
se obrátit a nemůž' vstáti sám . . .
Pak do Vlastibořic šla na hřbitov
a posel, který dovedl ji tam,
vyprávěl později, že jak šílená
hrabala hrob ten svýma rukama

a rvala sobě vlasy. — Zlomená
a více mrtvá potácela se
pak zpět a večer vlakem posledním
odjela domů. — Na stanici jí
přinesli s hůry onen malý vak,
jenž po neznámých zůstal v hostinci.
Bylo v něm prádlo dcery, na kterém
vyšity byly známky „M“ a „Z“,
dvě vyžehlené mužské košile,
špinavé límce, troje manšetty
a hrstka suchých květů, v modlitbách
pak jetelový suchý čtyrlístek . . .

VIII.

Já vždy, když léto zve mne na Sychrov,
do Vlastibořic k hrobu matky své
a bratří svých když zajdu v myšlénkách,
vždy chvíli stojím vedle dřevěné
a divné věže staré zvonice,
u které v koutě pochováni ti,
kdo žití svého zamotanou síť
přetrhli sami . . . V loni Martin hrob
byl ještě svěží, srovnán pečlivě,
ku hlavám byly růže vsazeny
a v prostřed hrobu křížek z netřesku —
však letos hrob je cele sešlý už,
a růže snad jen jednou zalitá
už uschla — a jen tráva nažloutlá
na nízkém hrobě chudě vyrůstá . . .
Sem hrobník hází v nesvěcený kout
spuchřelé rakve, které vykopá,
ten kout je celým světem opuštěn
a jenom děti na hrob vystoupnou,
když trhají tu švestky se stromu,
jenž nízký vyrost v rohu na plotu
ve stínu staré, sešlé zvonice . . .
A já si tady myslil kolikrát
na onu hroznou, divnou, velkou moc,
jež dívce krásné, plné milosti,
až k smrti rvala prsa mladičká . . .
A opět jsem si myslil na něho,
jenž bezejmenný v jednom hrobě s ní,
bez rakve, v hlíně, která zapadá
do prázných, dutých očí . . . myslil jsem,
jak spolu šli a zastavili se,
snad objali se — ještě čekali
a ona oči zamhouřila . . . a
cvak revolver . . . a z dola klepal mlýn

a šuměl háj a ptáci zpívali
a motýl v slunci letěl za družkou . . .
A jednou večer šel jsem procházkou
ze Sychrova a dále k Jivině
až v Slavíkovské luzné údolí.
Byl večer neskonale velebný,
nade mnou stromy slavně šuměly
svou divnou, tklivou píseň bez konce
a z dola, ukryt v stromů zeleni
zněl jednotvárně slavíkovský mlýn.
Já tou šel stezkou, kudy musili
jít oni, v pravo přehluboká strž
a v levo stráň porostlá smrkovím.
A já si řek: – Tak oni tady šli
a viděli to krásné údolí
a slyšeli ten stromů táhlý šum
a jako já to mlýna klepání. —
A doleji jsem sobě pomyslil:
jako bych viděl oba za sebou
jít v zamyšlení úzkou pěšinkou,
on, v ruce klobouk, ona chvějíc se
jak opírá se na svůj slunečník . . .
Tak na stráni jsem potkal chlapce, jenž
džbán jahod nesl, pohvizduje si —
snad kolem toho místa jít se bál.
Já řekl mu, on přestav hvízdati
mně ukázal to místo, na kterém
při honbě našli oba neštastné.
Rozhrnul houšť, šel deset kroků as
a co jsem viděl: trochu ostružin
a kapradí, jež bujně vzrůstalo
a mech; a hoch tam hříbek nalezl.
A mně v té chvíli bylo smutno tak,
že nechápal jsem, když mi v hrůze hoch
podával jeden lidský obratel,
jejž našel v houští mezi houbami
a v ostružinách uváz za šaty.
Já od něho kost vzal a vstal a šel.
V strž pode mnou stráň druhá vrhala
hluboký stín, dál stejně klepal mlýn
a cestou hoch si pískal vesele . . .
Já nevím proč, však ještě večer ten
jsem na hřbitov šel, kde jsem zahrabal,
co zapomněno z něho nebo z ní . . .
Už soumrak byl a jak přes nízký plot
jsem v zamyšlení hleděl ku Troskám,
jež zvedaly se v dálce z obzoru,
nad nimi z mlhy právě vycházel
krvavý měsíc v tichu mlčícím . . .

A při něm cestou domů, bůh ví proč
dvě postavy jsem stále viděl, jež
se lesem spolu vedly za ruce,
a menší z nich jak pověsila si
kol pravé ruky světlý kloboučekk
ze samých krajek žlutě bělavých . . . .

O národním obrození lužických Srbů.

Podává **Jaroslav Lisec.**

(Pokračování.)

Nastíniv doby utrpení a doby národního probuzení, přikročím k vylíčení doby nynější. Avšak laskavý čtenář zajisté se táže, proč že až posud o Dolní Lužici jsem neučinil zmínky, neb alespoň jen zmínky skrovné. Těžko psáti o obrození, kde posud panuje ticho hrobové, těžko líčiti vývin národního života, kde již již národ ukládá se ku věčnému spánku. Nemajíť Srbové v Dolní Lužici té houževnatosti, jako jejich bratři v Lužicích Horních; útisk pruský působí mnohem úsilovněji, systematicky, a ten malý národek, téměř tisíciletí utiskovaný, nemá již té síly, aby se útiskům opřel. Melancholický, jak ty jeho jedlové lesy, trpí a zmírá. Od 11. století nepovznesl se více k nějakému národnímu ruchu. Ani rok 1848. z tvrdého spánku jej neprobudil. Lid dolnolužický ostal k ruchu tehdejšímu úplně lhostejným. Pozoruhodno jest, že reakce sama založila mu první dolnolužický časopis „Bramborski Casnik“, aby lid nestal se pospasem liberálního hnutí. Tedy i ten jediný chudičký časopis není plodem hnutí národního. Dne 23. prosince 1880 proměnil se Bramborski Casnik v Bramborske Nowiny, vycházeje od toho času místo o jednom čtvercovém listě o čtyřech stránkách. Redakce se ujal mimo dosavádního redaktora Šwjely nadaný Matěj Kósyk, který bohužel záhy na to vlast svou opustil, a Hendrich Jordan. Redaktoři obrátili se v prvním čísle k obecenstvu a prosili je o podporu. Kósyk psal: „Milí bratři, když má německý národ mnoho tisíc časopisů, můžeme i my Srbové jeden arch míti, a když kterýkoliv Němec odebírá tři, čtyři, ano i více časopisů, může přec každý Srb ty jediné „Nowiny“, v naší milé srbské řeči psané, číst a podporovat. Jsem syn srbských rodičův, miluji svou srbskou národnost a chci jí zůstat věrným až do smrti. To dej Bůh mně i Vám.“

Možno-li u Dolních Lužičanů mluviti o národním hnutí vůbec, jest toto dítkem doby nejnovější. Vlastenci z Horních Lužic poznali, že zahynutím bratří Dolních i oni pozbudou opory, a proto úsilovně

podporují jich národní ruch. I v Lužicích Dolních působí ve směru národním řada mužův vlasteneckých, v jichž čele stojí Jan Bedřich Tešnař. Jmenujeme jen faráře Broniše v Chotěbuzi, učitele Nyčku v Esseně, Pavla Broniše a faráře Panka. Němec dr. Sauerwein z Hanoverska pobyl delší čas v Dolních Lužicích a zahořel láskou upřímnou k tomuto ubohému lidu. Osvojiv si dokonale dolnolužické nářečí, slovem i skutkem probouzí a písněmi v duchu národním sepsanými rozněcuje národní vědomí.

Jeho dopisy a básně, zaslané i z dalekého Norvežska, kde nyní cestuje, oplývají nadšeným přátelstvím pro srbský lid. Uvedeme na důkaz jednu jeho básničku:

Winnik w tej góźinje źaržy (drží) sud,
Křika: „Wšako ginje serbski lud!"

W sudnej jo! góźinje wěste smy,
Gaž to Serbske zginje, ga též wy!

W sudnej jo! góźinje — znata wěc! —
Pjerwej pak njezginje serbska rěc!

W sudnej tej góźinje Bog ma sud;
Bog daj, až njezginje serbski lud!

Bog též w tej góźinje da swój sud:
Spěwa! — toś njezginje serbski lud! —

Nezměrné zásluhy o věc srbskou získal sobě Polák Parczewski. On to jest, jehož nákladem roku 1880 vyšel první dolnolužický kalendář, jehož nákladem vyšla Cytanka, jehož popudem založeny spolky neb alespoň odbory u spolků hornolužických již existujících. On působí radou a skutkem a podporuje mravně i hmotně.

V následujících řádcích, věnovaných nynějšímu stavu lužických Srbů, podám jen jednotlivé výraznější črty a některé hlavní rysy z utrpení toho lidu, zvláště Srbův pruských.

Co se týče úřadů, jest srbská řeč až posud zde i v Sasku i v Prusku úplně vyloučena; se stranou jazyka německého neznalou vyjednává se pomocí tlumočníka; ale kdežto v Prusku strana útraty tlumočením vzešlé ze svého nésti povinna jest, platí v Sasku tlumočníka stát, což jest také jedním z hlavních požadavků pruských Srbův.

Vůbec jest lužická národnost v Sasku méně uhnětena; není ani zde škol výhradně srbských, ale jsou tu přece pro srbské děti školy utrakvistické, totiž srbsko-německé, kde srbština jest jaksi rovnoprávna s němčinou a kde také školní knihy téměř výhradně v obou jazycích jsou sepsány. Hůře v Prusku. Útisk, jaký naši bratři tam snášeti musí, nejlépe naznačím, uveřejním-li některé výňatky z výkřiku bolesti, jejž horlivý farář Wjelan (Slepjanski) v čís. 3. Lužičana z roku 1879 uveřejňuje.

„Loni před svátky vánočními byl školní rada Bock u nás v slepjanské osadě, kde srbské školy přehlížel, a tu se nemálo durdil nad srbskostí našich dítek, že prý málo německy znají, dokládaje: „Lid tomu sám nechce, ale příčinou toho jsou jiní.“ Dal rozkazy k jich poněmčení a proto poslal jsem do světa své „Slovo o chorém muži“ (Wjelan uveřejnil článek pod tím titulem i v německých listech.)

„Nejen východ, ale též západ má svého chorého muže, ač od onoho diametrálně rozdílného — jest to totiž lid, který po 200leté udatné obraně byl poroben, který jest větší částí Německa a zvláště Pruska základem nynější velikosti, jehožto jazyka Berlín, Potsdam, Parec, Lipsko atd. trvalé jsou pomníky, kterýž v troskách svých as 180.000 lidí čítajících jest nejpilnějším, nejpokojnějším, nejvěrnějším, nejlojálnějším, jest to srbský lid v saských a pruských horních a dolních Lužicích. Na rozhodném místě mluví se o tomto lidu: ‚Srbský lid očividně vymírá; prodlužuje-li se jeho smrt, nečiní se mu tím vděk, naopak jest záhodno, aby se jeho umírání dle možnosti urychlilo‘. — Následkem toho náhledu vane nyní „Samum“ na pruské srbské utrakvistické školy. Srbsko-německé čítanky musí se odstranit, naproti tomu zavádí se úplně německá čítanka Bockova; vyučovat se má dle Skródzkého ‚Anleitung für den Unterricht in deutschen und utraquistischen Schulen‘, totiž má se již u něžné mládeže cit a jazyk obracet; ‚učitel musí malé 5 až 6leté dítko hned jak do školy vstoupí, kdy ještě jako nepopsaná tabulka jen skrovný soubor pojmů, obrazů a výrazů z domu přinese, — jak matka kojence předříkáváním, příkladem a snad také pomocí německých spolužáků, slovem názorně, německému mluvení vyučovati a hledět, by nabylé pojmy ihned německy vyjádřilo.‘ — Takovým spůsobem, kterým se neněmecké mateři dítko takořka z kolébky krade, mají se srbskému národu již předkem podťati veškeré životní síly. Není-li zde podobnost s trestuhodnou nedočkavostí netrpělivého vnuka, který dědovy smrti dočkati se nemůže? — Spisovatel, který stál pod praporem nebožtíka krále Bedřicha Viléma III., pamatuje se ještě dobře, jak kolem roku 1820 dr. Pinkerton, jednatel anglického biblického spolku, ohledně nového vydání srbské bible se srbskými duchovními v radu šel, poněvadž jej někteří němečtí pánové ujistili, že by to bylo marné, poněvadž za 25, zajisté pak za 50 roků nebude již slyšeti srbského slova! Tedy již tenkráte ten ubohý lid za mrtvý aneb alespoň na smrt nemocný prohlašovali, — a hle, on žije posud! — a co nejpodivnější: právě v onom kraji, kde ve středověku nejvíce byl utiskován a srbská mluva pod trestem smrti zakázána, omladl krásněji než kdy před tím: pod vlídným žezlem královského saského domu přeje se mu života, tam se pěstuje, a to zajisté nikoli na škodu! Odtamtud z milého města Budyšína dostává duševní potravu v mateřštině, záživnější než od macechy, od poněmčující školy. Ale o tomto svěžím životě zdejší vysocí hodnostáři ničeho nevědí a nechtí věděti ani tenkráte, když ten muž za mrtvého prohlášený deputací, jako 17. června v Berlíně, jakožto živý na veřejnost vystoupí.

Posud platilo v našich srbsko-německých školách za právo: náboženství má se dětem podávati v mateřštině. Ale teď musí se i tomuto

německy vyučovat, a srbské řeči smí se nejvýše jen při nejmladších dítkách trochu užívat.“

„Není-li lékaři dle našich náhledů o mravnosti, ani po zákonu božském dovoleno, aby zkrátil život nemocnému, třeba i beznadějnému: zanech i ty na pokoji, co má od Boha život, pokud sílu životní ukazuje! Smíš sice u cesty kvetoucí růži utrhnout; — ale zde jest více, než pomíjející kvítek polní; zde jsou, jako ty, lidé s duší a srdcem — jsou křesťanští bratří, a zjevný prostředek jich cítění a myšlení jest — jejich řeč.“

Takové výkřiky bolesti opakují se často; bohudíky, že se opakují, neboť jsou důkazem toho, že cit národnostní posud úplně neuhasl a že lid útisky těžce nese. A jak skrovná jsou přání tohoto lidu! Žádá jen, aby mateřština alespoň těm maličkým byla ponechána, aby alespoň náboženství v mateřské řeči bylo vyučováno. Ale ani toho se mu nedostává. Dle methody dra. Skródzkého se dítě nevyučuje, nýbrž dressiruje. Děti nižších tříd musí se již tolik německy naučit, aby ve vyšších třídách náboženství výhradně německy přednášenému rozuměly; katechismu, biblickým dějům, modlitbám atd. učí se děti jen německy; jen třem článkům křesťanské víry a 6 písním smí se děti též srbsky učiti; k srbskému čtení jest jen ve vyšších třídách jedna hodina týdně určena, srbskému psaní se vůbec nevyučuje. Ale šťastny jsou ty osady, kde učitelé alespoň těmito zásadami se řídí; jest jich málo, neboť většina učitelů považuje za životní úkol úplné poněmčení dítek jim svěřených, srbské slovo ve škole vůbec nemá místa a také mimo školu dětem srbsky mluvit zapovídají.

Stejně smutné poměry panují při obsazování míst farářských v pruských částech Lužice. V Sasku ovšem poměry jsou i v té příčině mnohem příznivější, neboť Vettinové celkem Srbům přejí; ale v pruské Lužici každý veřejný úředník chce býti německější nežli vláda sama a tím se stává, že osady srbské dostávají faráře ryze německé, kteří ovšem osadu ponenáhlu úplně poněmčují. Druhá příčina, která též dosti značně do váhy padá, jest citelný nedostatek kompetentů srbské národnosti, takže mnohdykráte, kdyby vláda i dobrou vůli měla, žádosti osadníků za srbského duchovního vyhověno býti nemůže.

Uvedu zde jen něco z žalobného článku, který v té příčině od faráře Wjelana do čís. 1. Lužičana z r. 1866 byl napsán.

„Ačkoliv se obyčejně pastýři ustanovují stádu a ne naopak, u nás volí se učitelové a inspektoři, kteří srbské řeči mocni nejsou, čímž se školy mění v ústavy poněmčovací, ano i za duchovní ustanovují se kněží němečtí, ba dává se jim i před srbskými přednost. Jsou sice v dolních Lužicích osady, v kterých se srbsky již více nemluví aneb jen málo a kde lze tudíž bez škody ve školách i církvi německy vyučovati; ale za to jsou v chotěbuzském, hrodeckém, ano též v kalavském okrese z většího dílu osady ještě zcela srbské, kterým by ryze německá škola a boží služba byla bez užitku, ba záhubnou, a jsou konečně i takové osady, v nichž mužští (méně ženské) leda trochu málo německy pro všední život rozumí, ale mezi sebou doma jen srbsky mluví — že ani v takových osadách o zdárném působení ve škole a církvi bez srbského jazyka řeči býti nemůže, jest očividno.“

„Samy dolnolužické německé noviny píšou o tom následovně: Křesťanská nauka má se srbské mládeži přednášet v srbské řeči; německy podávána zůstává jí něčím cizím, nejímá ducha ani duši, nerozehřeje srdce, nevzbudí v něm lásku k nejsvětějšímu, nýbrž ponechá toto prázdné, studené a nesdílné. Srbská křesťanská nauka vodí srbskou mládež zcela jinak k Bohu a Kristu, než německá.“

„Nemá se k tomu hledět, že srbské osady samy důležitost a nutost srbštiny nepoznávají, ji zlehčují, ano ji též odstraňují.

Tak jest na př. v hrodeckém (Spremberg) okrese jasenská osada, která, jako jiné již dříve, nedávno po odstoupení srbsko-německého duchovního čistého Němce zvolila. Patří pak k této osadě jedna ves s mnoha sty obyvatelů tak ryze srbská, jako snad žádná v celém hrodeckém a chotěbuzském okrese a dle vyjádření odstouplého duchovního nejpobožnější a nejkřesťanštější; ta hlasitě naříkala: „Teď nemáme ničeho z toho, že chodíme do kostela, leda že tam jdeme a svůj tichý „wótče naš“ srbsky se pomodlivše, domů se vracíme, jak jsme přišli, beze všeho poučení a beze vší útěchy.“ Když jednu neděli srbský kněz ze sousedství do osady svého německého souseda přišel a do sínce vstoupil, obklíčili jej ihned, jako včelky matku, síla lidu snažně prosíc, by s nimi zase jednou — nejraději hned — dlouhá leta postrádanou srbskou zpověď konal, ale bohužel darmo — německý pop nesvolil. Kolik as duševního hladu, kolik duševní žízně Němec ten neukojil, zvláště při loži nemocných a umírajících! Neutěšené plody jeho úřadování konečně snad svědomí jeho probudily — hlásil se o jinou službu. Pomyslíte si zajisté, že vláda nyní ubohé osadě o Srba se postarala, — ale chyba lávky! — Mladého Němce chtěli zaopatřit, který ani slovíčka srbsky neznal! Jinak vítaná výmluva: „nemáme žádného Srba k obsazení tohoto místa“, ukázala se býti jalovou: přihlásil se jeden dolnolužický Srb, — ale byl odstrašen tím, že mu chtěli ubrat služební přídavek, dříve poskytovaný, jejž nyní patronát jen Němci chtěl nechat; druhý Srb — byl to spisovatel tohoto článku sám — nehleděl na slušné, ale byl přec odmítnut slovy: Patronat nechce Srba!“

„Slovem, v té osadě, kde duchovní před málo lety dvěma třetinami srbsky a jednou třetinou německy úřadoval, působí nyní výhradně německy.“

Kdo by, čta tyto řádky, necítil soustrast s uhněteným lidem! Jaká pak nouze o srbké duchovní panuje, vysvítá také z dopisu z Vochoz v čísle 47 „Serbských Nowin“ z roku 1883 uveřejněného. „Naše krásná nová fara,“ naříká dopisovatel, „stojí prázdna a osada toužebně čeká duchovního. Snažíme se, prosíme — všechno nadarmo! — Pohanům se od missionářů v jich jazyku slovo Boží káže a my ubozí srbští křesťané musíme slova Božího postrádat a to již tak dlouho, že takřka zoufáme. Zavinili jsme to my aneb naše pruská lutheránská církev? Neboť saská lutheránská církev má dostatek srbských duchovních.“ Konečně dosazen na tu faru Němec.

(Dokončení.)

Kéž bych umĕla psáti!...

Napsal Don Ramon de Campoamos.

Pane faráři, ráčil byste mi — napsati list?"

„Komu? ... A, rozumíme, rozumíme."

„Vy víte, ponĕvadž vidĕl jste nás oné noci, oné temné nocí pospolu? — A co více?"

„Nic, pranic; jsouť na svĕtĕ vĕci, jimž se více nedivím: večerní šero, náhoda ... Podej mi papír, pero a kalamář. Tak. Začínám: Můj milý Raimunde!"

„Milý? Vĕru ... však, pokračujte, již jest napsáno."

„Nechceš-li ..."

„Jak bych nechtĕla! Ano, ano, chci!"

„Jsem do té duše zarmoucena. — Dobře?"

„Ano, dobře."

„Jsem do té duše zarmoucena bez tebe! Co toto píšu, cítím, jak ve mnĕ všechno vře."

„Jak všechno tak dobře víte?"

„Pro staré lidi, jako jsem já, jest taková dívčí hruď průhledna jako křišťál. Co jest mi svĕt bez tebe? Slzavým údolím; s tebou rájem!"

„Prosím, velebný pane, napište to hezky zřetelnĕ, aby dobře porozumĕl." — „To políbení, když's odcházel..."

„O, i to ráčíte vĕdĕt?"

„Když se lidé loučí a opĕt se shledají a jsou tak sami pospolu... nečervenej se, — stává se to vždy ... A neučiníš-li ty mé blaho, neučiníš-li vše nemožné, bys se navrátil, velice mne zarmoutíš ..."

„Zarmoutíš? Jen zarmoutíš? To není dost, pane faráři; což nechápete, že touhou mru?"

„Zemříti? Což nevíš, dcero, že zemříti byloby prohřešiti se proti Bohu? Ne, zemříti, to vĕru nenapíšu."

„O srdce ledové! Oh, kéž bych umĕla psáti! Neuspokojí mne to vaše pero, velebný pane, jestli se mu nepodaří zjeviti mé celé nitro. O napište mu přec, ve jménu Pánĕ, že mi v prsou srdce zmírá, že moje žalost již mi hrdlo neúží, ponĕvadž propukla v hořký pláč, že mé rty, ty růžové rty, jak je nazýval, bolestí sevřeny, neotevrou se dříve, dokud neucítí dech jeho úst ... že úsmĕvu již více neznají. Napište mu, že mé oči, ty krásné oči, jak říkával, pláčem znaveny, od zemĕ se nezvedají, ponĕvadž tu není, kdo by do nich pohlížel; že ze všech utrpení nejkrutĕjší jest býti od nĕho vzdálenu; že mi v uších stále a stale zní ozvĕna jeho hlasu ... jako ve snách ... a napište mu, velebný pane, kterak jsem přece jen šťastna, že mohu tak pro nĕho trpĕti, protože ho mám ráda, z té duše ráda! Ah, můj Bože! Co bych mu vše povĕdĕla, kdybych umĕla psáti!"

„Přisám, toť láska! Končím a nadpisuji:
Panu Raimundu ... (Pro sebe) Zde je zbytečna všecka řečtina i latina."

V Milánĕ, v srpnu. Přel. *Marie Kalašova.*

Máchův „Máj“.

K půl stoletému jubileu vydání »Máje«.

Napsal J. Arbes.

(Pokrač.)

Tylova kritika „Máje“ nebyla recensí v pravém toho slova smyslu t. j. nebyla výrazem bezprostředního dojmu, jaký byla báseň po přečtění a zkoumání na Tyla učinila. Kritika ta, aspoň v hlavních rysech svých, jest jaksi *Tylovým kritickým kredem*, ku kterému se již *před* vydáním „Máje“ přiznával.

Není to tudíž posouzení „Máje“ ve vlastním slova toho smyslu, nýbrž z valné části rozvinutí, vzhledem k „Máji“ pak jen přispůsobení starších náhledů Tylových, kterýmž byl Tyl krátce před vyjitím „Máje“ dal také výraz ve formě vázané.

V „Květech“ ze dne 10. března 1836 — tudíž asi sedm neděl před vydáním „Máje“ — jsou otištěny nepodepsané verše z péra Tylova pod titulem „*Zpěvcům*“, které jsou nepochybným důkazem, že tenor Tylovy kritiky „Máje“ byl vlastně tenorem tehdejších recensentských zásad Tylových vůbec.

Na doklad uvádíme zde z veršů oněch následující úryvky:

„Aj, co mlčíte, ústa bázlivá,
proč volně z prsou se nevine zpěv?“
— — — — — —

„Vymřely světy? — Zhynuli snové?
Opadal květ — a v duše pustinách
se nezardívají růže nové
leč bejlí jen zrůstá v zříceninách?

Aj, my *hrajeme* —! — *Hrajete*, věru!
Což ale hra? — S hrou dítě umírá,
hra outlé slabcův oudy vyžírá;
nic hrou, jinou si vyvolte měru!

Pryč s harfou z rukou *sebemilence*,
jenž světu hlásá, co jedl, co pil;
tím-li kde zkvetou blahosti věnce,
že ztrátu a žel vlastní objevil?
Rozbijte harfu duši bojácné,
co hvězdám mužně v tvář se nedívá,
o sobě úpí, a písně vzácné
Čechům na pospasy nezpívá.

Zrak si, pěvče, protři, a kolem hleď,
kde dobrému se hanebné vzpírá;
tuť bílé s černým, tu zlato a smeť —
tu zpěvům platným říš se otvírá..."

Po té vzývá Tyl „Pána, věčně žádoucí světlo, z něhož věřícím blaho vychází" — — a praví pak do slova:

„Ty, Pane, zpěvci mysl vyjasni,
pochybenství jiskru v prsou zhasni,
ať zoufalými zpěv důvěrný hne,
a zrak se nadějně k dnům příštím pne!

Po této apostrofě „Pána" označuje Tyl také, o čem mají básníci čeští pěti; praví:

„Co outlá panna, co rek mládenec,
když pro vlast zápasil o věnec;
co všickni šlechetní pro svatý mrav
v boji podstoupili, ti vítězi:
to, zpěvče, nepochlebnou písní slav,
tím poutej kouzelnými řetězi!"

Resolutní, skoro bychom řekli mentorský ton didakticko-esthetického tohoto poslání ve formě veršované zřejmě určuje stanovisko kritické, na kterém se Tyl tehdá nalezal, a porovnáme-li proloženým písmem vyznačené věty v něm s čelnými některými větami Tylovy kritiky „Máje", shledáme, že Tyl neposuzoval „Máj" sám o sobě, nýbrž že vyslovil v kritice oné hlavní své zásady kritické, své přesvědčení vůbec nebo-li jinými slovy, že vystoupil tu proti směru Máchovu a směr ten zcela rozhodně odsoudil jako pochybený, jako scestí, kulturnímu a básnickému rozvoji překážející.

Tyl v kritice své mimo jiné nepřímo konstatuje, že jsou „v stavu" (patrně míní stav básnický), „v století našem, v životě a v říši ideálů" věci „potřebnější, půvabnější, důležitější a pěknější" — „než vrahovo rozbírání neznámého ‚nic' — —" že tím, o čem Mácha pěje, není možno „všemi vlastmi pohybati —" slovem že musí Mácha pěti zcela jinak."

Dále Tyl — jenž nebyl, mimochodem řečeno, ani o celé dva roky starší Máchy — Máchu upozorňuje, že „se nám v znameních nejpříznivějších krásné příští usmívá —" že jest u nás „pěvci otevřen celý svět" — žeť „potřebí na všech cestách k národu mluviti" a pracovati — jak pracujou jiní a sice jako Karel Sabina (který mimochodem řečeno, literární dráhu svou teprve zahájil a byl o čtyři leta mladší šestadvacetiletého Máchy), jako Šohaj (jenž byl o šest let mladší Máchy a nejsa duchem tvořivým, zůstavil jen pověst překladatele;) dále jako Štulc (který byl tehdá také o čtyři leta mladší Máchy a o jehož básnickém nadání jest za našich dnů jediný hlas, že se nad prostřednost nevyšinulo), pak jako Trojan (František Břetislav

— taktéž o šest roků mladší Máchy — později okresní hejtman v Plzni, jehož práce literarní historie pomíjí takořka mlčením) a konečně jako Tupý (Boleslav Jablonský) v tu dobu o tři leta mladší Máchy a jediný, který si zachoval pověst básníka ze všech, jež byl Tyl Máchovi za vzor vystavil, a které jako pracovníky „na národu roli dědičné" a ve službě Muzy „bohův dcery nejnovější zasvěcence" nazývá.

Po tomto upozornění na „vzory", kterýmiž se měl Mácha říditi, přechází Tyl k vlastnímu jádru a parafrasuje, co byl již ve svých verších vyslovil: že totiž „jinak v život se dívati a jinak i k bratřím mluviti musíme" — že nesmíme si jen líčeně hráti se svou osobou a stýskati, jako Mácha, když pěje: ‚Na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal' — a končí kategoricky, že musíme — „jinak než takto si hráti a stýskati — a zúmyslně kvíleti, jakoby pro ztracenou budoucnost — —"

Z toho, co právě uvedeno, zřejmě vysvitá, do jaké kategorie recensí dlužno tedy Tylovu kritiku „Máje" vřaditi. Nebylať především žádným okamžitým nápadem, nýbrž zásadní. Tyl nebyl prý žádným osobním nepřítelem Máchovým; naopak byl prý mu přítelem a po případě snad i upřímným rádcem — vůbec-li duševně tak vyspělý genialní Mácha nějaké rady potřeboval — jako redaktor listu, do kterého Mácha pilně přispíval; avšak literární individuality jejich a názory o umění — diametralně se rozcházely.

Mácha jako eminentní talent tvořivý stál v tvoření svém na stanovisku nepředpojatém a jedině oprávněném, Tyl pak netoliko v tvoření svém, nýbrž i v kritikách svých zaujímal stanovisko primitivnější, žádaje na uměleckých dílech tendenci, ovšem ušlechtilou, ba více — ráz převahou didaktický t. j. poučně zušlechťující atd., jak toho na uměleckých dílech, najmě literarních, vyžadují někteří kritikové i za našich dnů.

Že stavěl Tyl Máchu do řad mladších literarních kollegů, zdá se nám býti přirozeno; ale že mu jakožto vzory nestavěl básníky starší a věhlasné, jakými byli tehdá Jan Kollar a Čelakovský, nýbrž kollegy mladší — pouhé začátečníky a zároveň skoro vesměs talenty problematické, — Máchovi zajisté ani dost málo neimponovalo.

Ostatně, co pokládal toho času Tyl za pravou poesii, toho důkazem jsou také jeho recense Klácelových „Ód" a zmínka o znělkách Kačerových v témže čísle „Květů", v němž pojednal o Máchově „Máji".

O Klácelových ódách, kterýmž ovšem také mnohé vytýká, ale béře je v ochranu proti výtkám jiných kritiků, praví do slova:

— — — „neboť říkaje každá óda, byť i naskrze novou a původní myšlenkou se neskvěla, za pravidlo na celý život sloužiti může člověku, před Bohem, světem i svým vědomím dostojně majícím kráčeti."

Znělky Kačerovy nazývá „výbornými" a připomíná do slova: „A zanese-li se ohlas jeho (Kačerovy) lásky, touhy a žalu ještě častěji, z hor a borů zámezních, brzy Slávy dcera o samotě státi nebude..."

Však přes toto příznivé pragnostikon zůstala Slávy dcera přece jen osamělou a „výborné" znělky Kačerovy jakož i Klácelovy ódy —

z nichž každá může dle slov Tylových sloužiti člověku za pravidlo na celý život — jsou už dávno takořka úplně zapomenuty.

Kritická předvídavost, vlastně bystrozrak Tylův byl tedy přece jen nevysoko nad bodem normálním.

Formalně jest Tylova kritika „Máje“ u porovnání s drsnými, ba neurvalými kritikami Chmelenského a Tomíčka — nepoměrně uhlazenější, úlisnější; ale tají v sobě přece jen více, nežli se na pohled zdá.

Říci genialnímu básníku, že jest rozhodně dobrá báseň jeho vlastně pouhé „nic“, jak je sám opěvá (jako pravil Chmelenský), nebo mu říci, že „povrhnuv důstojným jménem básníka, snížil se k bídnému rýmotepci“ (jako se vyjádřil Tomíček), musí na básníku pravém, nadání a síly své sobě vědomém, na básníku, jakým byl Mácha, vylouditi jen úsměv pohrdlivé útrpnosti.

Avšak uznati poetův talent básnický — říci do slova, že „každý jeho verš jesti povzdech z nejtajnějších hlubin rozbolené, rozjitřené duše“ — ale ku konci recense dodati, že si „jen líčeně hraje se svou osobou“ a že kvílí zúmyslně pro budoucnost jen domněle ztracenou — neboli jinými slovy: prohlásiti, že jest básník „Máje“ samolibý zahrávač s vylhaným citem t. j. licoměrně affektovaný nohsleda Byronův, slovem poetisující lhář, zdá se nám býti přece jen něčím, pro co jsou slova „líbezná impertinence“ přece jen výrazem nejmírnějším, tudíž cosi, co může, ba musí pravého básníka více zaboleti nežli nejsurovější útoky drzé ignorance.*)

J. L. Turnovský ve svém životopise J. K. Tyla snaží se Tylovu kritiku „Máje“ vysvětliti tím, že uznával a věřil, „že napořád je národu třeba probouzení“ a proto „že jest povinností každé schopné hlavy a účinlivé ruky, aby přede vším v tom směru pracovala.“ „Na to“ prý „chtěl Tyl přítele svého Máchu upozorniti a v horlivosti své na místě upozornění ho — pokáral.“

Dle toho byla by příkrost kritiky Tylovy zavinila jen chvály a úcty hodná horlivost vlastenecká a promíjitelný jakýsi přechmat.

Po našem náhledu však vysvitá z kritiky té zřejmě něco zcela jiného. Jak jsme byli již dokázali, bylo to Tylovo kritické credo, tedy úsudek z plného přesvědčení pisatelova plynoucí. Mimo to sám J. L. Turnovský v citovaném spise svém ovšem jen mimoděk podává také v jistém ohledu vysvětlení aspoň poměrně pravdě nejpodobnější.

---

*) Lituju, že ani nyní, půl století po smrti Máchově (z ohledu na osoby Máchovi druhdy nejbližší), není mi možno vytknouti úplnou genesis „Máje“. Až se to časem svým stane, bude tím podán nezvratný důkaz, že i psychický konflikt básně té nepřiléhá ani v nejmenším k žádné jiné básni vůbec, neřku-li ku kterékoli básni Byronově; slovem že i v tomto ohledu není „Máj“ žádnou imitací, tím méně vylhanou nějakou hříčkou básnickou, nýbrž že vzniknul právě jen tak, jako vzniká každé v pravdě genialní dílo, výlučně jen z duševní podstaty svého tvůrce. Kdyby mi bylo možno již nyní vylíčiti, vlastně jen nastíniti aspoň jedinou scénu ze soukromého života Máchova, která jest a musí ještě po nějaký čas zůstati tajemstvím, pochopil by každý, že jest v „Máji“ přece jen více nežli zahrávání si s vylhaným citem neboli jinými slovy: že jest to dílo, které i co do konfliktu psychického vytrysklo výhradně z duše Máchovy. — Tím pak ovšem objeví se i kritika Tylova ve světle zcela jiném a to nad míru intensivním. *J. A.*

Na stránce 275 praví totiž mimo jiné do slova, že Tyl — „neustálil se v tvoření uměleckém“ — „že činnost jeho byla mnohonásobná, rozptylená (řádka 9.—10. s dola) a konečně že Tylovi „nebylo básnické tvoření cílem nejvyšším — —“

Máchovi pak, kterýž pracoval k činnosti co možná nejsoustředěnější, bylo naproti tomu básnické tvoření cílem nejvyšším — a tím vysvětlují se jednak diametralně se rozcházející názory Máchovy i Tylovy o úkolu poesie a umění a zároveň také netoliko Tylova kritika „Máje“ vůbec, nýbrž i pozdější odchylení se jeho od původních svých zásad, když byl shledal, že Mácha překonávaje všechny, jež mu byl Tyl za „vzory“ vystavil, konečně přece jen na celé čáře — vítězí...

* * *

Po vydání prvního německého překladu „Máje“ minul ještě rok, nežli — 1845 — učiněn, hlavně péčí Karla Sabiny, první pokus vydati sebrané spisy Máchovy a vydán také tiskem arcibiskupské knihtiskárny svazek první, obsahující zajímavý životopisný nástin Máchův z péra Sabinova a začátek „Máje“ — celkem 20 stránek.

Čtoucí obecenstvo české zůstalo však i vůči této literarní události první třídy — úplně chladným. Další vydávání musilo býti pro nedostatek odběratelstva — zastaveno.

Neúprosná nepřízeň poměrů pronásledovala tudíž Máchu s bezpříkladnou houževnatostí i po smrti. I v době, kdy byl titan ten uznáván jako básnická hvězda první světlosti za hranicemi i z části doma, nestálo v Čechách o jeho práce — o díla prvního v pravdě genialního básníka — ani tolik čtenářů, by mohla býti tiskem vydána.

Sebrání a vydání prací Máchových podvolil se bratr Máchův Michal, chasník mlynářský, kterémuž byl při tom nápomocen Sabina, jenž o práci té praví: „První snažení bratra Máchova bylo sebrati vše, cokoliv započato aneb již ukončeno v rukopisech Hynkových se nalezalo; i poštěstilo se mu sebrati tolik, že tuto sbírku uspořádati mohl. Jsme však přesvědčeni, že některé zlomky se jistě ztratily, a sice bezpochyby u některého z pánů opisovačů, jimž vydavatel spisy ku přehlednutí a spořádání brzy po smrti Hynkově byl svěřil. Čí vinou se to stalo, ten nechť vědomím se tresce, že odejmul myšlenku celému národu!“

Vydávání spisů Máchových, jichž jest, mimochodem řečeno, pouze 36 tiskových archů malého formatu, tedy na dlouhý čas odročeno.

V životopise Máchově, připojeném ku spisům jeho, praví se, že později „věci té ujal se horlivý pan baron Villani, maje v úmyslu Máchovy spisy uveřejniti ve skvostném vydání, asi v ten spůsob, jak byl vydal básně své vlastní, věnované knížeti Karlu ze Švarcenberka; ve vyjednávání se však žádného usjednocení nedocílilo, a tak i s toho sešlo.“ —

Na Máchu samého a na jeho spisy aspoň mezi intelligencí českou přece jenom nezapomínáno.

Roku 1846 otištěna ve „Květech“ opět báseň, nadepsaná „Památka desítiletá Máchova úmrtí,“ dle jeho prvního intermezza v „Máji“

od Frant. Květa a v Zapově „Poutníku“ stručná zpráva o postavení prozatímného náhrobku na hrobě Máchově, kterouž zde do slova citujeme.

„Zvláštní nepříznivý osud pronásledovav našeho Máchu v životě, i po jeho smrti nad jeho památkou vládne. Nejen že se všetečnou rukou odhalovala záclona s jeho privatního života v novelách, nemotorných kritikách a životopisech, ale i vydávání jeho spisů mělo se bez mála státi předmětem všeobecného pohoršení.

Nyní, letos po desíti letech, co nám ho nemilostivý osud odňal, postavil se mu na Litoměřickém hřbitově náhrobek, a tamnější pan krajský slíbil vsaditi amerikánské jilmy vedle hrobu jeho.

Hřbitov táhne se tam pěkně od Labe na výšinu nahoru, a nejzáze nahoře v zapomenutém koutě při pusté zdi stojí něco pomníku podobného. Ale kdokoliv se přiblíží plu úcty pro zemřelého básníka, ustrne nad tím, jak nemotorně a nevkusně opuštěný a opovržený pomník našeho Máchy se představuje na tomto hřbitově poněmčeného města; — po amerikanských jilmech ani stopy! Kámen představuje něco podobného ku klekátku s pulpitem. Pod tím na tabulce vryt jest nápis jak nejnemotorněji a beze všech akcentů, jež někdo později olůvkem dodal, následujícího znění:

Karel Hynek Mácha
narozen 15. listopadu r. 1810
umřel 5. listopadu 1836

———

Dalekáť cesta má
marné volání!

Celá ta věc shotovena byla v Praze, ale věru každý jiný náhrobek zde od zdejších kameníků zhotovený jest lepší a vkusnější. To jediné nás ještě smířiti může, že jak jistý dopisovatel v letošních „Pražských Novinách“ píše, „Máchovi duchové hor podružného obytu, jak si to častěji liboval, dopřáli, že poblízký Radobýl pod večer naň zádumčivě pohlíží, a ten „Košťál na obzoru plamenného nebe“, a ten svatý „Hanšburek“, a ten starý pamětník „Řip“ ze vzdáli neodvratně schovance svého střehou, který i k nim tak často putovával a důvěrně o tom povídával, čehož ve hlučných a prázdných proň nížinách nadarmo byl hledal — a že matka příroda každoročně strojívá májovou slavnost básníku Máje“.

Básníci čeští nezapomínali na Máchu ani později; bylť ze všech poetů českých opěván nejčastěji a to nejen po své smrti, jak jsme byli uvedli, nýbrž i později, zvláště pak na sklonku let padesátých a na počátku let šedesátých, kdy spisy jeho konečně vydány.

Z básníků starších neopěval však Máchu žádný tak případně, jak bystroduchý Jan Pravoslav Koubek, kterýž ve svých „Hrobech básníků slovanských“ bez ostychu postavil na pranýř duchaprázdné kritikáře, kteří byli genialního básníka tak nemilosrdně stepali.

V den dušiček bloudí básník po hřbitově a zastaviv se u hrobu Máchova pěje:

Jemu víru odejmouti chtěli,
kterou básník v sebe pokládal,

mistrové se směšným hněvem chvěli,
sám že za vyučenou si dal;
naň i pokrytcové zanevřeli,
že pokrytstvím jejich pohrdal;
tupivá i lež svým hadím bodem
do jeho se jména vdírala,
zjevná závist příbuzná jí rodem
na něj poskvrnu svou metala:
přec mu tolik zbylo ducha síly,
že neustal ve své těžké píli, —
tolik mu přec zbylo hrdosti,
tolik staročeské ráznosti,
že se nedočkáno toho dne,
aby hloupé chvály dychtiv byl;
raděj u plachosti svobodné
chtěl být terčem hněvu beze sil.
Nikoli to, co on učinil,
ovšem co moh' činit v budoucnosti,
toť jest slušný podnět ku lítosti,
že jej hrobem osud zastínil: —
to jest slušná chvála zemřelého,
že své druhy povýšil svou snahou,
že byl ducha, citu hlubokého,
a vlast miloval co matku drahou.

Sabina nezapomněl na Máchu ani v bouřlivém r. 1848; otisknulť ve „Včele“, jejímž redaktorem byl, dne 28. června, tudíž po krvavých dnech svatodušních báseň na jeho památku.

Zajímavo, dobu i literární poměry tehdejší charakterisující jest, že i v druhém vydání Jungmannovy „Historie literatury“ nejsou registrovány všechny práce Máchovy. V seznamu spisovatelů pak stojí do slova: Mácha, Karel Hynek. — Narozen 15. list. (chybně místo 10.) 1810 v Praze. Nadějný básník. Umřel co praktikant při krajském úřadě v Litoměřicích, r. 1838 (chybně místo 1836). 1. České besedy (příspěvek) VI. 340. 2. Spisy sebrané VI. 349. V časopisech: Květy VI. 496. k. — Věnec 521.

Nesmrtelný „Máj“, který byl po vydání svém i později tolik hluku natropil, není tu vůbec ani registrován.

Rok míjel po roce — a teprv roku 1851, když začal Mikovec vydávati „Lumír“, zpomenuto na Máchu, vlastně na jeho román „Cikáni“, jejž chtěl Mácha vydati hned po „Máji“ jako druhý dílek svých spisů. Román „Cikáni“ vytištěn v „Lumíru“ 7. číslem ze dne 20. března počínaje.

(Pokračování.)

Typy slovenské: Děvče z Parnice v Dolní Oravě. Kreslil Jaroslav Věšín.

Hrabě Mikuláš Zrinský.

Lístek z knihy nejsmutnějších dějin chorvatských.

Od **Jana Hudce.**

(Pokračování.)

Když se Mikuláš Zrinský oženil s Kateřinou Frankopankou, dle úmluvy připadly mu některé silné tvrze frankopanské a téměř celé přímoří chorvatské. Dostav posléze od krále Ferdinanda ještě Mezimuří, jež on i vnuci jeho hradbou křesťanstva proti Turkům učinili, slávou, junáctvím a nesmírným jměním Zrinský povznesl se nade vše panstvo v zemi. Takového bána dostalo se Chorvatsku v době nejnutnější. Na všech stranách kromě své vlasti nový bán musil hájiti také svého dědictví. Nastupuje novou a nejvyšší hodnost v Chorvatsku, byl sotva u věku třiceti let. Leč způsobilejšího muže Ferdinand sotva byl by tehdy našel za všeobecné porušenosti mravův.

Hlavní a prvá nesnáz, na kterou Zrinský narazil, byl nedostatek peněz na vydržování vojska. Král nemohl již skoro po tři léta vyplatiti dlužnou mzdu, a vojáci loupili a kradli ve vlastních zemích králových. Zrinský tudíž o své újmě vydržoval sbory své a hleděl vším úsilím ulehčiti ujařmené a zničené vlasti. Menší i větší vpády a nájezdy turecké odrážel rukou statečnou. Není tudíž divu, že všecka trojjedna kralevina, ba všechen slovanský jih upíral k němu toužebné zraky, že slovanské země ty ode jha tureckého vysvobodí. Mikuláš Zrinský odrážeje nájezdy ony, vyznamenával se také osobním udatenstvím, až i sami nepřátelé žasli. Tak r. 1556, když Turci poprve Siget oblehli a proti nim vysláni palatin uherský Tomáš Nadaždy a bán chorvatský, Mikuláš se svými jezdci stál v prvých řadách — stávalo se tak dle úmluvy a starého zvyku, že při společných výpravách vojsko chorvatské útočívalo v čele — a tak junácky se bránil, že beg virovitický, Budak, podiviv se popojel na koni ku předu a ze všeho hrdla volal chorvatským jazykem: „Kdo jsi ty a jak sloveš?“ „Jsem Mikuláš Zrinský,“ na to bán, vzkázav ještě pozdravení vrchnímu vůdci tureckému.

Pod bánem Zrinským oddechly si poněkud chorvatské země. Rozkvétala opět křesťanská chrabrost a vlastenectví. Sultán Soliman zuřil, když slyšel a viděl, jak zdupané jím Chorvaty nabývají nových sil a chystají se proti němu, jak mnozí velmoži odpadávají od něho a se Zrinským se spojují. Hleděl je totiž bán laskavými slovy, a kde to nic nepomáhalo, hrozbami přinutiti, aby již jednou cti své dbali a odmetnouce turecké přátelství, chopili se křesťanského meče a kříže. Ale čím jasnější svitaly dnové Chorvatům a čím pevnější vliv Zrinského zapouštěl kořeny, tím usilovněji snažili se vídeňští dvořané očerniti udatného a moudrého bána, že státi se chce chorvatským králem a p. Tak Zrinský klidil za oběti, za udatnost čirý nevděk. A v skutku vídeňský dvůr,

co by měl jen pomáhati snahám bánovým, jal se podezřele na hrdinu pohlížeti a pod nohy jeho metati kamení. Ferdinand nad to, maje plné ruce práce v Němcích, platil raději Turkům dále roční poplatek 30.000 dukátů. Mikuláš Zrinský, jehož čest nemohla snášeti pomluv a osočování od německých pánů při dvoře vídeňském, vzdal se bánství a jakožto na usmířenou učiněn královským pokladníkem v Uhrách. Ale i od tohoto úřadu odstoupil odešed na své statky do Chorvat. Bánem stal se Petr Erdődy r. 1557. Zatím nadcházela poslední léta panování Ferdinandova. Zemím svým přese všechen ruch protestantský dovedl zachovati charakter katolický. Spojuje pod svojí vládou různé národy, dovedl do Uher a Chorvat mnoho Němců, od kterýchžto dob začal se tam uvelebovati cizí mrav a jazyk na škodu domácího. Ferdinand zemřel dne 25. června r. 1564 zůstaviv nástupcem v Čechách, Uhrách a Chorvatsku nejstaršího syna Maxmiliána, jenž byl ještě za živobytí otcova korunován za krále těchto tří království a za císaře německého.

Ještě za mlada stal se přítelem protestantské víry; bylit učitelové jeho tajní přívrženci nauky Luterovy. Doufali tudíž v Němcích, že převrat protestantský dojde posvěcení na dvoře císařském a tím že bude konec všem rozepřem domácím. V Uhrách a Chorvatech opět se těšili, že mladý král stane v čele vojsk a že půjde na hlavního vraha křesťanstva. Ale zmýlili se jedni i druzí. Maxmilián snažil se pouze urovnati roztržky mezi katolíky a protestanty a s Turky hleděl docíliti míru. Jakmile nastoupil na trůn, dostalo se mu od sultána blahopřání s dodatkem, chce-li mír nebo válku. Svolal tudíž k sobě nejpřednější hlavy ze svých zemí, aby se s nimi uradil. Mezi nimi byl také Mikuláš Zrinský, jenž takto opět vyzván k veřejné činnosti. Bylo to pro něho jakési zadostiučinění za dřívější očerňování. Maxmilián tušil blízkou válku a potřeboval pro pohraniční země chorvatské dobrého služebníka a statnou ruku. Co ostatní hlasy, zejména Němci, radili ku zbabělému míru a ponižující dani, Uhři a Chorvaté byli pro válku. Mikuláš Zrinský povznesl hlasu svého mezi předními řka: „Mezi námi a Turky není pravého míru. Turci porobují a plení poddané naše různými způsoby, odnímají hrady a města na hranici, buď násilím buď lstí, a to vše činí, ačkoliv s nimi příměří ujednáno máme. Jestliže však my vedeme stížnost pro takovéto počínání, odrazíme-li silou násilí, pak nám vytýkají, že rušíme danou víru, že rušíme mír, a zacházejí s námi zrovna tak jako násilník s chorým a utýraným robem. Stížnosti naše jsou naprosto bez výsledku; nepřítel dělá víc a více zla a pro naši malou dbalost stává se otrlým v ukrutnostech. Proto myslím, že již na čase, abychom procitli a svrhli potupné jařmo. Aby však nám Turek neměl čeho vytýkati, ať se mu pošle dlužný poplatek, ale zároveň ať se mu vypoví další mír proto, že nám dal přespříliš důvodů k takovémuto počínání svým úkladným loupením a pálením, kteréž naše soukromé i veřejné síly více oslabilo než zjevný a otevřený boj. A připravujme se zavčas, abychom Turky potřeli s Boží pomocí. Jest pravda, že Turek přivádí do boje velikou sílu, ale lidé více mluví než co jest pravda. Já jsem již viděl turecká vojska, jež vedl sultán sám, viděl jsem je jako mladík dvacetidvouletý, když marně útočila na Vídeň, potom když s malou slávou Kysek obléhala a když pro nedbalost naši osadila Ostřihom a Stolní Bělehrad. Proto

i jistím, že není turecká síla taková, jakou se líčí. Sultán nemá více pěších janičárův od 12—14.000. Počet jízdných jeho z Evropy a Asie nepřesahuje 20—30.000. Tolikéž asi jest jízdné tělesné stráže jeho a těch, kteří mu slouží v dobytých zemích Uher a Chorvat. Ostatní tlupy, které s sebou vodí, nechodí do boje, nýbrž v táboru konají rozličné služby a ozbrojeny jsou nanejvýš sekyrou. To jsou ubozí poddaní turečtí z Řecka, Bulhar a jiných ujařmených zemí. Když vím, jaká síla Turků jest, pak s ubezpečením pravím, že by nám dostačilo 70.000 jízdných i pěších, abychom na válečném poli nepříteli čelem státi mohli. Doufám od Boha, že bychom sehnali tolik vojska. Španělský pěšák není horší od janičára. O vojevůdce nemusíme se starati, totě Tvou věcí, jasný králi. Učiníme-li tak a zvítězíme-li, pevně doufám, že nahradíme si všecky škody, jež jsme od Turka utrpěli, pomstíme se vrahu za dřívější porážky a vrátíme vlasti prvotní moc a slávu. Nežádá od Tebe, přejasný králi, svět křesťanský, bys pokálel se hříchem nějakým, ale abys nejdříve spasil země koruny uherské, čímž zároveň zabezpečíš svobodu Německa, ba celé Evropy."

Neohrožený a svobodný hlas chorvatského junáka, jevícího neobyčejný důmysl válečnický, zkušenost a oddanost, kterýmižto vlastnostmi nižádný z vojevůdců tehdejší doby v Evropě honositi se nemohl, zůstal bohužel hlasem volajícího na poušti. Němečtí rádcové královi, jimž nebezpečí z turecké zběsilosti nezalézalo ještě za nehty, byli pro mír a k nim přidal se i Maxmilián. Vypravil posly do Cařihradu s dary a prosbou o mír na osm let, ale přese všechny snahy mírumilovné přece zapletl se do války. Mikuláš Zrinský byl tehdy velitelem královských vojsk na pravém břehu Dunaje a tvrze Sigetu. Téhož roku oženil se ještě podruhé s Evou, dcerou českého velmože Jošta z Rožmberka. Upraviv si domácí záležitosti, jakoby tušil cosi nenadálého, vyčkával s odhodlanou myslí věcí příštích.

Generálové Maxmiliánovi pro některá města uherská na hranicích západních po delší době náhle užili zbraní proti Ivanu Zikmundu Zápolskému a odňali mu je r. 1565. Zápolský byl pak přinucen smlouvou v Szatmaru odříci se titulu krále uherského a podrobiti se Maxmiliánovi. Dověděv se o tom Soliman, rozběsnil se na Maxmiliána, že odnímá chráněnci jeho města, jež on pokládal za svá. Tím začala nová válka, jejíž dohrou bylo ono památné obléhání Sigetu.

Nový veliký vezír sultánův, Mehmed Sokolović, zuřivý poturčenec chorvatský, jenž jako hoch odvlečen byl do zajetí tureckého, volal do boje věrné prorokovy na všech stranách tureckých. Chorvatsko, využitkovavši prošlého krátkého míru, opevňovalo hrady a města na Uně a na hranici slavonské. Bylo dosti vojska po veškeré hranici, ale Turci z nenadání shromáždili značné čety pod hradem Zrinského, Krupě na Uně. Ve hradě velel Matěj Bakić malé četě. Mustafa Sokolović, paša bosenský a bratr Mehmedův, žádal, aby se tvrz vzdala. Marně čekaje, jal se na Krupu z děl stříleti. Bakić poslal o pomoc k Herbartu Auersperkovi, veliteli vojska v hranici, Zrinskému, bánu Erdődymu a Frankopanu Slunjskému. Se vší hranice sešlo se na 7000 vojska. Poněvadž bán však byl churav, postavil se v čelo Auersperk. Křesťané tábořili na druhém břehu Uny a tak blízko byli Turkům, že navzájem na sebe

střileli. Bakić zaklínal pomocné čety, aby udeřili na Turky, zvláště když těmto nedostávalo se již prachu a střeliva, pro něž do Banjaluky poslali. Auersperk vymlouval se, že nemůže přede Turky Uny přejíti. Frankopan Slunjski a Petr Farkašić, vůdcové čet Zrinského, vzkypěli hněvem vidouce, že před očima křesťanů kus hradeb Krupiných padá po kuse. Chtěli o své ujmě přejíti Unu, ale hlavní velitel zakázal. Hrad bránil se pokud mohl, až na dobro rozbořen a pomocná vojska, jež byla by zajisté osud ten zabránila, stála nečinně. Čekala na Turky, kdyby snad chtěli vítězství svého využitkovati a překročiti Unu. Sokolović vrhl se však na hranici slavonskou, ale u Obreškého byl potřen.

Chorvatsko odrazilo nepřítele a Maxmilián pospíšil si, aby sehnal všeobecné křesťanské vojsko na Turka. Zdál se mu býti okamžik příhodným, zvláště když začátek byl šťasten. Ale dříve pokusil se přece žádat za mír a za vrácení Krupy a jiných míst. Sultan však zavřel posly Maxmiliánovy a sebrav svoje věrné, hnul se dne 1. května roku 1566 z Cařihradu za lesku a nádhery takové, jaká ještě nikdy předtím nebyla vídána. Soliman, od některých Veliký nazván, z nejmocnějších a nejhroznějších vladařů tureckých, stařec již věkem a dnou sešlý, stál nyní po třinácté v čele svých ohromných vojsk za 45letého panování. (Pomníky dřívějších válek jeho byly: Bělehrad, Rhodus, Mohač, Vídeň, Kysek, Bagdad, Korfu, Sučava, Budín, Ostřihom, Tebrif, Nachdšivan.) Nespočetnými davy valily se zástupy jeho z hlavního města směrem k Bělehradu. Aby tažení toto požehnáno bylo, básníci turečtí (Abdulbaki, Nevaji, Furi a Kafi Obeidi Tšelebi) podávali sultánu skladby své (nejvíce ghazely), jimiž je veliký prorok nadchl, aby již napřed slávu padišahovu posvětil. Aby čtenář pojem měl o tehdejším přepychu sultánovu při pochodech válečných a zejmena při tomto, stůjž zde pro zvláštnost pořádek tažení. Nejprve šlo 5000 janičárů v krásném obleku: široké modré spodky a černé pantalony, kabátce zlatem vroubené a na hlavách vysoké bílé čapky. Ozbrojeni byli puškami, šavlemi a pistolemi. Obnažená zbraň jejich leskla se již z dálky v záři sluneční. Za nimi brali se tesaři a pionéři; dále celá řada sluhův a velbloudů s rozličnými potřebami pro turecké generály. Každý paša měl několik služebníků, již střídavě nesli před ním prapor se jménem a erbem jeho. Také sluhové vedli několik arabských koní pro každého generála. Dále nesen byl skvostný sultánův stan, jenž zhotoven byl z drahocenných látek a stkvěl se nejkrásnějšími barvami. Na padesát koní naloženy jenom ozdoby a potřeby pro stan. Potom kráčeli sultánovi sluhové, mladí vězni, kteří nesli opice, papoušky a p., aby sultán nezíval dlouhou chvílí. Za opicemi a papoušky vedeno bylo padesát arabských koní tak krásných, jakých snad nikdo neviděl. Potom jelo v zavřených vozech několik sultánových žen a bez počtu sluhů jejich. Za nimi následovali tři pašové na černých koních: Ferhad paša, Hasan beg a Ahmet paša. Před každým z nich jel Albánec pestře oblečený a nesl na vysoké žerdi po třech koňských ocasech, znak to důstojnosti oněch pašů. Za nimi dřepčili zámořští otroci s dýmkami a láhvemi občerstvujícího nápoje.

Potom jel na koni mohutný paša Mahomed, nejbohatší to Turek doby té; po pravém boku byl mu veliký vezír Mehmed Sokolović. I za Mahomedem a Sokolovićem brala se celá tlupa služebnictva. Dále brali

se diví čauši (kleštěnci), kteří zírajíce kolem, stříleli do oken, aby nikdo z lidí nemohl se pochváliti, že viděl mocného sultána se shora dolů. Nyní oznamovaly prapory a půlměsíce na dlouhých, pozlacených žerdích přibité, že se blíží Soliman sám. Z prava i leva nesli nad ním taktéž na dlouhých tyčích zámořští černoši slunečníky z indického hedbáví. Sivobradý stařec sultán jel na bílém koni, který jenjen hořel od drahokamův a démantů. Na plášti, jímž komoň ten byl přepásán, taktéž samé zlato a drahokam. Když kůň sultánův byl takto okrášlen, těžko vypsati okrasu vladaře samého, jež převyšovala všecko nadání. Démanty, smaragdy, rubíny, perly, zlato tak se odrážely, že nebylo lze ani nejbližším sluhům na sultána zírati. Po pravé ruce sultánově jel paša s obnaženým mečem, což bylo znakem císařské moci; na levé pak Ali paša, místokrál egyptský. Za nimi byl Kislar aga, dozorce haremu a všeho císařského služebnictva. Opět tlupy sultánových otroků. Potom nesli tři hochy na bílých nosítkách. Dále zlatý vůz pro sultána, dar to krále francouzského; do něho sedal si padišah, když jej omrzela jízda na koni. Potom následoval oddíl tělesné stráže a zase tlupy otroků, jež hnaly dva osly zlatem obložené. Za osly teprve brala se ku předu veškerá armáda 200.000 mužův a 80.000 koní.

Před Bělehradem odpočalo si vojsko a Soliman kázal rozložiti stan svůj na tomže kopci, kde druhdy čněl hraběcí hrad Hunyadů. V protější pevnosti Zemuni čekal na sultána již Ivan Zikmund, aby se jakožto „sluha“ poklonil Solimanovi. Mocný vladař turecký uvítal jej milostivě, ubezpečuje, že dříve neustane, dokud mu koruny uherské na hlavu nevloží.

Vojska křesťanského, mezi nímž i Češi a Lužičané, bylo se zatím sešlo na 80.000. Knížata katoličtí, aby Maxmiliánovi odhodlané mysli dodali, sami sjížděli se do Vídně a k Požuni. Tak zejména z Lužice, Čech a Moravy přišlo mnoho pánů s lidem svým; vévoda savojský poslal 400 střelců pod hrabětem Kameranem; polský král 3000 vybraných mužů pod Ladským (ale Poláci ti musili se vydávati za Uhry, poněvadž tehdy Polsko bylo v přátelském poměru se sultánem); z Anglie přišlo mnoho rytířů se svými zbrojnoši. Hrabata Zweibrücken a Simmern přivedli 600 jezdcův a druhý syn bavorského vévody 400 jezdců. Vévoda Cosma z Florencie odeslal 3000 pěších, vévodové ferarský a mantovský pak sami přišli. Také z Francie o své ujmě přispěli rytíři i žoldnéři. Luca a Janov odvedly peníze; sv. otec sám přispěl jen 50.000 dukáty. Vůbec každého téměř dne přicházeli dobrovolníci a scházely se peníze. Hlavním velitelem všeho vojska měl býti císařův bratr, arcivévoda Ferdinand; podvůdci hrabě Günther Schwarzburg, vévoda zaderský Pavel a pomořský Bohumír.

Maxmilián, ač věděl dobře, že Turci chystají se již překročiti hranice uherské, prodléval s válečnou výpravou, až konečně dne 12. srpna slavnostně, v průvodu komonstva z Vídně vytáhl. Chorvatského a štyrského vojska čekalo na Drávě do 12.000. Osud však přál Maxmiliánovi i přese všechnu bojácnou liknavost jeho. Kdyby nebyl Turků zdržel Siget, bůh ví, jak by bylo dopadlo s Vídní a se zeměmi rakouskými. —

Než se ještě hnul z ležení pod Bělehradem, sultán Soliman poslal napřed nově jmenovaného bosenského pašu Mehmeda s 10.000 mužů. Mehmed přešel u Petrovaradínu přes Dunaj a vtrhl do Uher. Mikuláš Zrinský, jenž čekal již v Sigetu, dověděv se po zvědech, že Mehmed paša u Sikloše noclehovati chce, vyslal na spěch 1500 lidu pěšího i jízdného pod svými hejtmany, aby zkusili štěstí, a naskytla-li by se vhodná příležitost, aby bitvu svedli. Mehmed skutečně utábořil se v předměstí siklošském (Sikloš jest městečko v jihozápadním cípu Uher nedaleko Mohače a Sigetu z druhé strany. Siget, Pětikostelí, Mohač a Sikloš činí podélný kosočtverec směrem od západu k východu. Pětikostelí z míst těchto zaujímá bod severní a jižní Sikloš. Cíp ten ohraničen jest řekami Dunajem a Drávou). Čety Zrinského narazily na Turky za svitání, kdy tito hověli si ještě v polospánku. Porážka Mehmedova byla úplna. Mehmed sám zahynul a syn jeho zajat. Vítězové vrátili se pak s bohatým plenem, jehož cenu páčili na 17.000 dukátů, zpět do Sigetu. Porážka tato rozhodla osud Sigetu a Zrinského.

Sultán měl původně v úmyslu táhnouti na Jager a odtud přímo na Vídeň, ale uslyšev o porážce svého předvoje četami Zrinského, zapřisáhl se potrestati onoho „hrozného hajduka křesťanského", jak Zrinského sami Turci nazývali. Sláva a dřívější udatnost Zrinského donesly se až do samého Cařihradu a sultán zapsal si jej tak dobře do paměti za všecky porážky jemu způsobené, že povoluje Maxmiliánovi mír, vymínil z něho Zrinského. Dne 7. července přiběhl zvěd od vojska tureckého do Sigetu, že turecké lodi proti Drávě vzhůru se táhnou a že zpráva roznáší se vojskem, kterak sultán přímo na Siget se žene a jej se zemí srovnati chce. A nesmírné davy turecké v skutku valily se již směrem k Sigetu.

II.

Obležení a pád Sigetu r. 1566.

Město (ovšem malé) a pevnost Siget*) leží dvě hodiny od Pětikostelí. Zakladatelem jeho byl, jak dějiny praví, jakýsi Osvald Anthemius, Řek v Uhrách usazený. Vystavěl je na ostrově, otočeném říčkou Almašem a bařinami z častého rozvodnění povstalými. Valentin Enning s přídomkem Török, jenž za krále Ferdinanda hrál dosti smutnou úlohu ve své vlasti, dal Siget ještě lépe opevniti, ale synové jeho, netroufajíce si ubrániti jej proti Turkům, kteříž byli už dobyli Sikloše a Pětikostelí, odevzdali jej do ochrany Ferdinandovi.

Siget skládal se doby té ze tří částí: z vnitřního hradu, starého a nového města. Nové i staré město bylo hlubokým příkopem odděleno, přes který však vedl pevný most. Příkop naplněn byl vodou. Vnitřní hrad obklopovaly trojí příkop a silné zdi. Přistoupiti k Sigetu bylo možno jenom od jihu; se všech ostatních stran rozkládaly se bahnité močály. Nové i staré město opevněno bylo také zdmi, ale ne kamen-

*) Siget (tolik jako ostrov, maď. Szigetvár) v stolici šomoďské chybně nazýván bývá Sihotěm. Sihoť (maď. Szigét Nagy) leží v stolici marmarošské při stoku Isy s Tisou.

nými, nýbrž z hlíny, dřeva a různého pletiva. Nedobytným však město činily ony močály.

Siget dobře bráněný a spíží zásobený dlouho mohl vzdorovati přesile sebe větší, poněvadž útočiti mohlo se naň jenom od oné jižní, otevřené strany. Velitelem Sigetským byl již od r. 1561 Mikuláš Zrinský. Pevnost byla důležitým bodem válečnickým, kteráž výbojným pochodům tureckým dosti obtíží a nesnází působiti mohla; proto císař Ferdinand v posledních letech a nyní Maxmilián svěřil ji rukám tak obratným. Zrinský věda, že Turci táhnou opět na Vídeň, na rychlo jal se sbírati vybrané junáky, kteříž znajíce vůdce, rádi hrnuli se pod prapor jeho. Veškeré posádky bylo jen 2300 mužů s několika děly. Dle národnosti byli to namnoze Chorvaté a jen málo Uhrů; zdá se, že tam byli i Slovinci, aspoň jeden z hejtmanů byl původu slovinského. Junáci ti s dobrým svědomím říci mohli o sobě: „málo nás je, ale jsme lidé."

Zrinský, muž právě čtyřiceti osmiletý (nar. r. 1518), — nejlepší to věk u zachovalého junáka, — vzbuzoval již vzezřením svým důvěru vybrané čety. Přehlednuv a opraviv pevnost, odeslal zvláštního posla s prosbou k císaři o pomoc. Psal také některým přátelům do Vídně, aby prosbu jeho podporovali. V Sigetu bylo veselo. Všude vypadalo, jako by se chystali k nějaké hostině nebo ku svatbě, a ne k smrti. Spíže vzato do pevnosti na čtyři měsíce; tak dlouho doufal Zrinský brániti hrad, přišla-li by mu ještě odněkud nějaká pomoc. Pomoc ta přišla, — několik málo čet německého vojska, ale bohužel pozdě, když Turci již Siget oblehli.

Dne 20. července prvý předvoj turecký objevil se nedaleko Sigetu. Bylť totiž rumelský begler beg napřed přešel po mostě přes Drávu se svými davy, za ním Agai paša a oba utábořili se v rovinách před osudným Mohačem a sultanovy stany rozbili. Za nimi přibyl Soliman. Dne 1. srpna, když turecká vojska byla všecka již pohromadě, sultán slavnostně hnul se od Mohače. Když vcházel do Pětikostelí, pět kněží tureckých na hlas modlilo se z koranu „suru", modlitbu vítězství a dobytí. Dne 5. srpna byli již Turci před Sigetem. Daleko vůkolím, kam oko dosahovalo, byl stan na stanu. Rumelský begler beg položil se na šmihelský vrch severně od Sigetu, egyptský místokrál, Ali paša, na západu a jihu, Ali Portuk (portugalský renegát) na jihu a východě. Všeho vojska tureckého bylo na 200.000 a 400 děl, ohromná tudíž přesila proti posádce sigetské. Hřmějící pušky a děla a hrozné výkřiky „Allah!" zvěstovaly, že sultán přibyl již mezi vojsko. Ale sigetští také nelenili s odpovědí. Na výkřiky „Allah!" tolikéž hlasy vzhůru povznesli a třikrát „Ježíš!" zvolali. Potom obloženy náspy hradní červeným suknem a když sultán na kopci s koněm vyjel, kázal Zrinský veliké dělo vypáliti na pozdrav a na důkaz, že padišaha důstojně chce uvítati. Sultán, domnívaje se, že to výsměšek, poručil rychle připraviti se k obléhání.

Zrinskému a hrstce jeho věrných nadcházela chvíle trpkého zápasu, chvíle těžkého sebezapření. Přijav Boží tělo, jakož ostatní posádka, svolal svoje věrné na nádvoří vnitřního hradu a povznešeným hlasem promluvil:

„Bratři moji, zmužilí bojovníci přejasného krále! Sultán Soliman spoléhaje na svou sílu a moc, v bujné pýše vytrhl proti nám svůj krutý

a po křesťanské krvi žíznící meč. Nesčíslné davy vojska tureckého, jak vám známo, přivalily se pod hradby sigetské a jejich úmysl jest zničiti Siget a nás všechny, kteří jej bráníme. Nyní, bratři, ukázati třeba, kdo jest junák. Přejasný král nemůže nám pomoci. Spoléhá na naši chrabrost a věrnost. On ví a doufá, že se nebojíme umříti za sladké jméno Ježíšovo, za svou vlast a svobodu. My však sílu i víru máme v nepřemožitelného, nejvyššího ochránce, kterýž neopustí nás a přispěje nám, budeme-li ho s upřímným srdcem za pomoc prositi. Všechen křesťanský svět s chvěním hledí k nám, hrstce odvážných junáků. Kde se jen kříž svatý ctí, všude křesťanský lid na kolenou modlí se za naše vítězství. Přikročte nyní, udatní druzi, ku tvrdému boji a nebojte se smrti. Jest však potřebí, abychom při svém předsevzetí válečném sami sobě upřímnost i věrnost zachovali; závist, nepřátelství aby nevzniklo v naší mysli, druh proti druhu aby nečelil, nikdo se neprotivil, ale každý o to pečoval a před očima měl, co hrdinská čest a poctivost káže. Kdyby mne pak dříve smrt zachvátila než vás, budiž vám všem za pána a správce muž ve věcech válečných zběhlý, hejtman Kašpar Alapić; jemu buď všecka poslušnost a věrnost zachována. Kdoby vojenským správcům jen slovem se zprotivil, bez milosti zabit buď. Kdo své místo na stráži opustí, zabit buď. Kdoby lístek od Turků přijal a četl, zabit buď. Kdo lístek na šípě do pevnosti vystřelený nalezne, pod hrdlem odevzdej ho hejtmanu nebo spal. Kdyby dva neb více jich při tajné schůzce nalezeni byli, oběšeni buďte. Kdoby druhu nejmenší peníz ukradl, o hrdlo buď připraven. Kdoby výživy neměl, ze zásob Zrinského mu dáno bude. Stojíme před branou jiného života a nesmíme míti nižádných tajností. Veliký červený prapor s bílým křížem vlá s naší věže; to značí, že musíme svou krev proliti, abychom smyjíce svoje hříchy, v nebesích zírati mohli na přejasný onen kříž. Stůjte pevně na hradbách křesťanského světa, aby krutí Turci věděli, s kým bojují. A nyní vyslyšte moji přísahu, již vysýlám z hlubiny svého srdce do rukou všemohoucího Boha!"

Při slovech těch všichni odkryli hlavy. Zrinský také sňav čapku, vytasil břitký meč a pokleknuv na kolena, přísahal:

„Já Mikuláš Šubić, hrabě Zrinský, přísahám trojjedinému Bohu, našemu králi, této bědné soužené zemi i vám bojovníkům udatným, že vás nikdy neopustím, s vámi živ i mrtev zůstanu a všecko trpělivě nésti chci. To přijavše ode mne, věc spravedliva, abyste také vy věrnosti své Boha svědkem učinili. Protož jedenkaždý z vás před svým hejtmanem po písaři čtenou přísahu hlasitě učiň. Kdo by se tomu protivil jako zrádce trestán buď!"

(Dokončení.)

Z knihy Viktora Huga: Konec Satana.

Píseň ptáků.

Život! Štěstí! Tmavé lesy!
 jaké plesy
na zemi a na vodách,
let náš do výše se ztrácí,
 jsmeť my ptáci
duše kosmu zpěvný prach!

Běžte, leťte v luhu, v poli,
 do údolí,
na strom, sluje, dál i sem,
rychle ať náš let se noří
 ke dnu moři,
kde je oblak ostrovem.

Z hloubi skal a z věží, z mýtin,
 z chmurných sítin,
z hor, v nichž den se růmění,
blahem šťastni již se vzchopme
 a se ztopme
v nevýslovné nadšení!

Leťme, ptáci, ku zvonicím,
 k skalám snícím,
k srázům, moře k oblasti,
k ledovcům a ku jezeru
 beze směru
pijme volnost propasti!

Život! Azur! Světlo! Chvění!
 V okamžení,
prolétněme jasný vzduch!
Co nad lidmi v bouře tísni,
 vichru písni
táhne mračen šerý pruh.

Duben otevírá jaru
 dvéře čarů;
leto za ním chvátá v spěch,
rozprostírá jedním rázem
 čaloun na zem,
v němž plá klas a květ a mech.

Pijme, jezme, v let se dejme,
 obírejme

hrozny révy, ostružin!
Velký kvas nás čeká v hvozdě;
vždycky pozdě
poleká nás větví stín.

Pivoňky jak oheň hoří;
v modrém moři
planou květy do kola.
Celý máj našemu zraku
beze mraku
výhní růží plápolá.

Ty nás rovněž šatíš zlatem,
majestátem,
skvoucí ohni s výše tam;
vždyť i orli v moři blesku,
ve tvém lesku
vrabci jsou a rovni nám.

V paprscích my koupáme se,
změť nás v plese
matce zemi ulétla.
Pták, jenž z lesa ulít, zdá se
nořit v jase,
ztráceti se do světla.

Někdy též náš let se schýlí
do obilí;
stín však blaží v parných dnech,
dál od horké brázdy polí
let náš volí
brouzdati se v pramenech.

Neb co s keřem strom se stará,
aby z jara
štěstí vládlo na lukách;
tu si usmyslili spolu
v stráni, dolu,
pohříženi ve dumách:

Nesmí chybět zrní, plody
v naše hody,
ani v hnízda lásky ples,
jitra svit a píseň tklivá,
dovádivá
stejně zítra jako dnes.

Žijme, pějme! Ve azuru
leťme vzhůru,

vše jest krása ryzí svit!
Vše v cíl spěje cizí mocí
ve dne v noci,
řeka nemůž zabloudit.

Celá krajina se směje,
věru kreje
duch se každým pod listem.
Tajemný hlas volá v lese:
Milujme se!
a květ volá: Tady jsem!

Když ve barvách duhy svítí
luční kvítí,
kdy jsou dnové parnější,
i když večer nachuplný
čeří vlny
a jest zeleň svěžejší:

Co pějeme večer, ráno?
Ano, ano!
Pahrbky a poupata,
studnice, květ i plod zralý
i tam v dáli
šeř na zjevy bohata;

Pole, tůň, jež v klidu leží,
i sluj svěží
bez trudu a starosti
v nebe věčné posýlají
zjevně, v taji,
ples jásavé radosti.

Zora nachem květy kryje
a kol sije
perly ohně v spící zem,
vše jest plno tajné duše;
v této tuše
ptáče není sirotkem.

Kdosi, jehož vidět není,
v stálém bdění
obývá dům neznámý,
z okna zory jásající
žehnající
on se sklání nad námi.

Jím to, že dolétnem k cíli,
dosti síly

že svých máme na křídlech,
jím holoubci s ghazel rody
horské vody
píti chodí ve zřídlech.

Jím to kdysi v plesu blahý
Adam nahý
na nás pod stromy se smál;
jím jen labuť háv svůj ryzí
ve stín břízy
noří zdroje ve opál.

Datel jím v svévoli slepé
v kmeny tepe
v šeru starých borovic,
z kůry olší jako sluje
vytahuje
hejna mravenců a mšic.

Jím to vrabčák, neposeda,
místo hledá
na jilmu i na bezu,
jím to hnízdo, sladké věno,
zavěšeno
na skále i na jezu.

Jeho péče všech se týká,
kolibříka,
třasořitky, pěnkavy,
o všecky se stejně stará
v lesku jara,
jež vzduch plní modravý.

Jím vzduch, moře beze hrází,
skalné srázy
olše, buk a jilm a vaz,
v květu bez a douška z rána
obetkána
rosou zářící jsou kvas.

Jím jsou pole celá zlatá,
jím jen chvátá
voda v trávě měkké dál;
on se často zlobí, v spěchu
stéblo mechu
z hnízda když nám vítr vzal.

On dí k němu: Ticho stále!
Hajdy dále,

nech mé ptáky! Jiných cest
hledej si, vždyť jest jich více,
jdi rvát kštice
černých dýmů velkých měst!

On zná všecka naše jmena;
roztoužená
jemu naše píseň zní;
a náš povzlet velký jesti,
naše štěstí,
slabost v sílu promění.

Bouře, která letem hřmícím
k městům spícím
kroupy šle a lijavec,
která šlehá velké řeky,
ta své vzteky
v peří našem ztrácí přec.

Bůh jen žádá štěstí ptáků,
bez oblaků
vzduch jim přeje, samý jas.
Nad námi on v slitování
křídla sklání,
jimi chrání měkce nás.

Jemu díky v stromů šeři,
v zkvětlém keři
milujem se jak náš zvyk
a mechovém na sametu
v písních, v květu
čas nám prchá, sladký mžik.

Bůh je láska! V lásce této
vzplane leto,
řeřáb v jeden rudý plod;
láskou tou my žijem v skrýši
a nic v tíši
neruší náš ples a hod.

Láska, ta vše obejímá,
v ní les dřímá,
v kterém jako luny sen,
slavíčku, tvá píseň zvoní
a se roní
v svět, jenž mlhou porosen.

Láska, ta nás vede žitím
luhem, kvítím,

ve skále nám najde zdroj,
jí pták větrem kolébaný
na vše strany
houpá se ve větrů boj.

Bůh je mocný. Ohvězděný,
zahalený.
Večer když tu velký, tich,
ve stád jdoucích domů hluku,
v zvonců zvuku
ve včel ruchu, v moruších,

Na střechy, jsa halen v stíny,
na mýtiny
a na blízké hory hřbet,
slyšíme ho, v písni naší
jak se snáší,
jím to šumí dubu snět.

On chtěl pouze a mžik jeden
a svět, eden
v harmonii kolem tál,
stvořeny v ráz byly tvory
a v jich sbory
on svou božskou moudrost vtkal.

On vše ve svém spojil lůně,
jím jen vůně
čisté zory sestrou jest,
jím vše v jednom tanci splývá,
jím vše zpívá,
přírody to velká zvěst!

Na vlny on tu i všade
vichry klade
a též květ na útlý stvol,
on je velký v živlů reji,
jím se smějí
atomy vše kol a kol.

Stejnou láskou, v stejné kráse,
v stejném jase
stvořil úsměv, stvořil děs,
z paprsku, jenž líbá moře,
náhle v zoře
první alkyon se vznes.

Jím se hrůza kouzlem stává,
hmota žhavá,

kolos, netvor s fantomem
jeho ochočený vůlí
v lásce tulí
a se snoubí s atomem.

Asfir jím v svém skromném žití
a zeleň svítí
jako hydry šupiny,
plamenný pak zážeh Etny,
ten plá květný
kolibříku v rubiny.

Jeho slovo, to je žití,
které svítí
všady, stále, na pořád,
něžné, bezdné, hvězdné, vroucí,
proudné, žhoucí
ze všech končin v jeden chvat.

Jitro s večerem se snoubí
v stromů hloubi,
zobák světlý s tmavým jsou,
co blesk, divoch, v mraku stíhá,
jak se míhá,
moře, drsnou milku svou.

V lety, lety, rychle v lety
mezi květy,
brázdy ty jsou plny rýh,
všady, kam pohlédnem, svítí
žití, žití
na zemi i v nebesích.

Vlaštovko, stav hnízdo svoje
v živlů boje,
žula břečtan má a stín,
stejně z paláce i chatky
v oddech sladký
slámu nos tam v měkký klín.

Hnízdo, jež pták sobě lepí
mezi střepy
malé přec je tajů svět,
vezmi jedno vejce lesu
a svět v děsu
rovnováhu ztratí hned.

Přel. *Jar. Vrchlický.*

V pasece. Kreslil M. Aleš. Ryl J. Patočka.

Školy a toulaví studenti 12. století.

Od prof. **Josefa Dědečka.**

»Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus!«

iž skoro úplně minula doba, kdy ozývala se ona sborová píseň po silnicích, jež spojovaly sídlo střední školy s městy okresními, s onou dosud ještě ve zpomínkách „bývalých“ studentů tanoucí veselostí a lehkostí zvláště v ten čas notovaná, když s vysvědčením v kapse a s uzlíčkem pod paždím kvapívali studiosové rodáci na ferie.

Od času, kdy železný kůň návrat jejich v náruč roditelův urychlovati počal, pominulo také kouzlo, s nímž cesta na prázdniny bývala spojena, vymizela také ona klassická píseň — leda až na skromné výjimky v důvěrném kruhu přátelském — na dobro.

Časy se mění a studentstvo v nich! Zajděme dnes hodně daleko do minulosti, šest až osm století nazpět a pohleďme na poměry, jaké tou dobou mezi studující mládeží panovaly. Bylyť tehdy jiné školy, a ty odchovávaly též pokolení duchem a směrem doby své — duchem a směrem mladistvé nauky křesťanské.

Úkolu tomuto snažily se vyhověti vychovatelny v klášteřích a při kathedrálách, kde bývala sídla biskupská nebo arcibiskupská; jiných ústavů pedagogických asi do 13. století vůbec nebylo.

Do škol i klášterních i kanonikálních přijímáni však žáci jen v počtu obmezeném, tu větším, tam menším, což řídilo se dílem věhlasem klášterních učitelů a scholastiků vůbec, dílem bohatstvím klášterův a jiných církevních společností, dílem i vůlí rodičův, o zaopatření synů péči vedoucích. Tomu třeba rozuměti tak, že do škol takových vybíráni byli pouze mladíci, kteří řeholnímu nebo kněžskému stavu, na ten čas zvláště bohatými praebendami a výsadami nadanému, věnovati se měli a chtěli, a že takových konvent nebo kapitula jen tolik přijímaly, pro kolik místa bylo a důchody stačily. Někdy záviselo přijetíí na výhodách, jaké klášteru nebo kanonii od rodičů žáka do školy zapsaného v podobě hotového placení nebo různých praebend vyplývaly.

Již okolo desátého století bývali žáci zadarmo nebo za hotové ve svazek školní přijímáni: — do klášterů co členové řehole, do škol kapitulních co žáci „canonici“, a byli také, byť i sedmiletí (jak obyčejem bylo — ne-li ještě mladší), za členy té které korporace duchovní se všemi právy i povinnostmi považováni. Regule řádová stejnou měrou jednak řídila celodenní práci, jednak hájila práva zrovna tak jinocha, ve svazek klášterní prvním rokem přijatého, jako mnicha nebo kanovníka, jichž vlas ve službě církevní sešedivěl.

Dříve než dojdeme ku příčinám, proč povstal stav toulavých studentů, jen kratince vylíčíme poměry života klášterní (nebo kapitulní) školní mládeže.

Kláštery buď bohatstvím neb učenými mnichy proslulé vydržovaly školy dvě. Jednu ve zdech klášterních a pro budoucí řeholníky určenou — školu vnitřní — a druhou mimo klášter (ale vedle něho) ku vzdělání i jiné mládeže ustanovenou, čili školu zevní. Chovanci skutečné klášterní školy žili také v úplné klausuře, jsouce od ostatního světa, tedy i od žáků zevní školy odloučeni. Vždyť hoch, jak mile do oné školy vstoupil, podrobiti se musel řádu řeholnímu zcela.

Jeden z nejslavnějších klášterů X. století, klášter ve Sv. Havlu (čili St. Gallen) v severovýchodním Švýcarsku jižně od bodamského jezera, zachován ve svém tehdejším stavitelském zřízení až na doby naše, a dle jeho plánu zbudovány snad byly i jiné bohaté konventy.

Vnitřní škola tohoto kláštera rozkládala se již r. 820 východně od chrámu jeho a tvořila s klášterní nemocnicí souměrnou budovu. U prostřed školy byl čtyrhranný dvůr, k němuž se střecha také se čtyř stran skláněla a kam z chodby, s klenutými světlými okny i dveřmi, se čtyř stran vedla cesta. Tento nádvorní prostor a ona chodba kolem něho, čili ambita, byly jediným útočištěm klášterních chovanců i mnichů v době rekreace nebo společného odpočinku a všeobecné zábavy.

Okolo chodby rozloženy byly síně, rozličným potřebám klášterních členů věnované. Pro žáky bylo jich v Sv. Havelském klášteře šest, každá úplně pro sebe. Na jižní straně byla nemocnice a příbytek učitele, obě tyto síně s kamny a záchody; na západ rozkládala se jídelna čili refektář vedle jedné velké komory. Ve východní části křídla klášterního byl dormitář žáků s pracovní síní žákův, k vytápění spůsobilou — a k severní straně obrácena byla síň školní s kostelem noviců̊v. Západně od školy a s ní uličkou spojena byla kuchyň a koupelna; tato se čtyřmi vanami a ohništěm uprostřed.

Příbytek opata a správce školy byl mimo zdi klášterní, kdež naproti se rozkládala i škola zevní na rozsáhlém prostoru s 12 síněmi, kol do kola v obdélník sestavenými, z nichž studenti jedině po vysoké zdi rozhlížeti se mohli.

Chovanci vnitřní školy nosili řeholní roucho a náleželi, jak již uvedeno, mezi členy duchovní korporace, jejím řádem domácím se spravujíce. Byli povinni obcovati sborovým výkonům, modlitbě a zpěvu církevnímu dnem i nocí právě tak jako mniši a s těmito společně.

Vůbec byl předepsán tento denní pořádek. V noci modlili se vigilie (nokturny) a matutiny, ve dne primu, terci, sextu, nonu, vespery a kompletorium. Vigilie konány v zimě a všedního dne po 2. hodině noční, v neděli a o svátcích ještě dříve a v letě o něco později, načež za svítání nastaly matutiny. Terce modlena mezi 8. a 10. hodinou, sexta v poledne, nona v letě o 4., v zimě o 2. hodině. Vespery zpívány při západu slunce, a kompletorium před spaním. Vše to trvalo úhrnem asi čtyři hodiny. Mezery ostatní vyplněny ruční prací, nábožnou četbou, studováním a zotavením.

Jak mile dáno zvoncem znamení k vigiliím, probouzeni byli žáci svými učiteli, k čemuž někdy i metly bylo užito. Po skončené modlitbě

Školy a toulaví studenti 12. století.

Od prof. **Josefa Dědečka.**

»Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus!«

iž skoro úplně minula doba, kdy ozývala se ona sborová píseň po silnicích, jež spojovaly sídlo střední školy s městy okresními, s onou dosud ještě ve zpomínkách „bývalých“ studentů tanoucí veselostí a lehkostí zvláště v ten čas notovaná, když s vysvědčením v kapse a s uzlíčkem pod paždím kvapívali studiosové rodáci na ferie.

Od času, kdy železný kůň návrat jejich v náruč rodičův urychlovati počal, pominulo také kouzlo, s nímž cesta na prázdniny bývala spojena, vymizela také ona klassická píseň — leda až na skromné výjimky v důvěrném kruhu přátelském — na dobro.

Časy se mění a studentstvo v nich! Zajděme dnes hodně daleko do minulosti, šest až osm století nazpět a pohleďme na poměry, jaké tou dobou mezi studující mládeží panovaly. Bylyť tehdy jiné školy, a ty odchovávaly též pokolení duchem a směrem doby své — duchem a směrem mladistvé nauky křesťanské.

Úkolu tomuto snažily se vyhověti vychovatelny v klášteřích a při kathedrálách, kde bývala sídla biskupská nebo arcibiskupská; jiných ústavů pedagogických asi do 13. století vůbec nebylo.

Do škol i klášterních i kanonikálních přijímáni však žáci jen v počtu obmezeném, tu větším, tam menším, což řídilo se dílem věhlasem klášterních učitelů a scholastiků vůbec, dílem bohatstvím klášterův a jiných církevních společností, dílem i vůlí rodičův, o zaopatření synů péči vedoucích. Tomu třeba rozuměti tak, že do škol takových vybíráni byli pouze mladíci, kteří řeholnímu nebo kněžskému stavu, na ten čas zvláště bohatými praebendami a výsadami nadanému, věnovati se měli a chtěli, a že takových konvent nebo kapitula jen tolik přijímaly, pro kolik místa bylo a důchody stačily. Někdy záviselo přijetí na výhodách, jaké klášteru nebo kanonii od rodičů žáka do školy zapsaného v podobě hotového placení nebo různých praebend vyplývaly.

Již okolo desátého století bývali žáci zadarmo nebo za hotové ve svazek školní přijímáni: — do klášterů co členové řehole, do škol kapitulních co žáci „canonici“, a byli také, byť i sedmiletí (jak obyčejem bylo — ne-li ještě mladší), za členy té které korporace duchovní se všemi právy i povinnostmi považováni. Regule řádová stejnou měrou jednak řídila celodenní práci, jednak hájila práva zrovna tak jinocha, ve svazek klášterní prvním rokem přijatého, jako mnicha nebo kanovníka, jichž vlas ve službě církevní sešedivěl.

Dříve než dojdeme ku příčinám, proč povstal stav toulavých studentů, jen kratince vylíčíme poměry života klášterní (nebo kapitulní) školní mládeže.

Kláštery buď bohatstvím neb učenými mnichy proslulé vydržovaly školy dvě. Jednu ve zdech klášterních a pro budoucí řeholníky určenou — školu vnitřní — a druhou mimo klášter (ale vedle něho) ku vzdělání i jiné mládeže ustanovenou, čili školu zevní. Chovanci skutečné klášterní školy žili také v úplné klausuře, jsouce od ostatního světa, tedy i od žáků zevní školy odloučeni. Vždyť hoch, jak mile do oné školy vstoupil, podrobiti se musel řádu řeholnímu zcela.

Jeden z nejslavnějších klášterů X. století, klášter ve Sv. Havlu (čili St. Gallen) v severovýchodním Švýcarsku jižně od bodamského jezera, zachován ve svém tehdejším stavitelském zřízení až na doby naše, a dle jeho plánu zbudovány snad byly i jiné bohaté konventy.

Vnitřní škola tohoto kláštera rozkládala se již r. 820 východně od chrámu jeho a tvořila s klášterní nemocnicí souměrnou budovu. U prostřed školy byl čtyrhranný dvůr, k němuž se střecha také se čtyř stran skláněla a kam z chodby, s klenutými světlými okny i dveřmi, se čtyř stran vedla cesta. Tento nádvorní prostor a ona chodba kolem něho, čili ambita, byly jediným útočištěm klášterních chovanců i mnichů v době rekreace nebo společného odpočinku a všeobecné zábavy.

Okolo chodby rozloženy byly síně, rozličným potřebám klášterních členů věnované. Pro žáky bylo jich v Sv. Havelském klášteře šest, každá úplně pro sebe. Na jižní straně byla nemocnice a příbytek učitele, obě tyto síně s kamny a záchody; na západ rozkládala se jídelna čili refektář vedle jedné velké komory. Ve východní části křídla klášterního byl dormitář žáků s pracovní síní žákův, k vytápění spůsobilou — a k severní straně obrácena byla síň školní s kostelem novicův. Západně od školy a s ní uličkou spojena byla kuchyň a koupelna; tato se čtyřmi vanami a ohništěm uprostřed.

Příbytek opata a správce školy byl mimo zdi klášterní, kdež naproti se rozkládala i škola zevní na rozsáhlém prostoru s 12 síněmi, kol do kola v obdélník sestavenými, z nichž studenti jedině po vysoké zdi rozhlížeti se mohli.

Chovanci vnitřní školy nosili řeholní roucho a náleželi, jak již uvedeno, mezi členy duchovní korporace, jejím řádem domácím se spravujíce. Byli povinni obcovati sborovým výkonům, modlitbě a zpěvu církevnímu dnem i nocí právě tak jako mniši a s těmito společně.

Vůbec byl předepsán tento denní pořádek. V noci modlili se vigilie (nokturny) a matutiny, ve dne primu, terci, sextu, nonu, vespery a kompletorium. Vigilie konány v zimě a všedního dne po 2. hodině noční, v neděli a o svátcích ještě dříve a v letě o něco později, načež za svítání nastaly matutiny. Terce modlena mezi 8. a 10. hodinou, sexta v poledne, nona v letě o 4., v zimě o 2. hodině. Vespery zpívány při západu slunce, a kompletorium před spaním. Vše to trvalo úhrnem asi čtyři hodiny. Mezery ostatní vyplněny ruční prací, nábožnou četbou, studováním a zotavením.

Jak mile dáno zvoncem znamení k vigiliím, probouzeni byli žáci svými učiteli, k čemuž někdy i metly bylo užito. Po skončené modlitbě

mohli si v postelích ještě odpočinouti. Po primě začalo vyučování, před nímž odzpívány tři žalmy, a trvalo až do terce, ku které popřáno chovancům času, aby se v dormitáři úplně ustrojili, umyli a učesali. Za tercí byly ranní služby boží. Nato odbývali mnichové i chovanci, ale každý ten sbor pro sebe, kapitolu. V kapitole chovanců udíleny důtky i tresty, ohlašováno, co kdo o soudruhovi nepěkného věděl, a tu dvakráte týdně opatovi a převorovi se zpovídáno.

K jídlu chodili dle roční doby v času rozličném. Oběd — prandium — předkládán v letě po sextě, v zimě po noně; večeře — coena — vždy po vesperách. Někdy měli i půst — jejunium. Jídlu obcovali veškeří členové řehole společně v refektáři. A poněvadž bývalo požívání masitých pokrmů zakázáno, dostával každý žák tolik vegetabilní potravy jako mnich, a k tomu ještě v zimě a v postních dnech, v nichž jen oběd předepsán, po terci a sextě chléb s nějakým zákuskem. — Po obědě museli se všichni klášterníci odebrati na lůžko, kdež studování nebo čtení vůbec bylo zakázáno. Trhnutí zvoncem vyrušilo na to celý klášter z klidu a vyzvalo k umývání a česání, aby v plném počtu sejíti se mohli k noně. Od nony až do vespery byla zase škola.

Z toho zřejmo, že z denního času na zotavení velmi málo zbylo, až na některou čtvrthodinku po kapitule nebo po sextě. K tomu však ještě jiným spůsobem svobodné chování se žáků klášterních bylo potlačováno.

Právě poněvadž na pravou křesťanskou mysl a na slušné chování žactva hlavní váhu kladli, starali se o přísný dohled nad každým krokem i slovem chovancovým; tím zejména, že jednomu nebo dvěma a jen v největší nouzi třem žákům ustanoven dozorce — custos. Tento nesměl svěřence ani na okamžik opustiti, leda by jej byl jinému spolehlivému mnichovi svěřil. Měl se i vystříhat býti s ním o samotě anebo s ním tajně rozprávěti. Proto také bylo v klášteřích Cluniacenců pravidlem, že každému jinochu dva kustodové — pro lepší jistotu — přiděleni bývali. Kustos provázel svěřence do školní síně, kdež i vedle něho sedal; byl průvodcem jeho na cestě k pobožnostem právě tak, jako při kratinkých dobách oddechu; nalézal se po pravé jeho straně, když nastala doba nočního odpočinku, kdež buď vedle lůžka jeho nebo za ním uléhal ku krátkému spánku. Ba, ještě více! Kustodovou povinností bylo též provázeti schovance se světlem na místa, tělesným potřebám určená, a zase nazpět. — A na tom všem nebylo ještě dosti. V takových případech musil kustos zbuditi jiného strážce nebo aspoň žáka, a ti obadva tvořili bezpečný průvod chovanci. — Tak jako rozmlouvání, zakázáno bylo mnichům i dotýkání se žáků jim podřízených, těmto pak zase přijímání milodarů, ať by již pocházely od kohokoliv.

Když Konrád I. při návštěvě kláštera Sv. Havelského jednomu žáčkovi vnitřní školy klášterní, že jinak jej přijati nechtěl, peníz do úst vnutil, křičel klouček, jakoby ho na nože bral, a vyplivnuv peníz, nepřijal ho předce. I jablka dal mezi chlapce kolem jdoucí rozhazovati, ale ani ten nejmenší chovanec klášterní neshýbl se ni po jednom tom lákavém plodu!

Nesnadno také bylo uchýliti se čímkoli od regule řeholní. Vždyť všude číhala nástraha, při každém kročeji chybném mohl tu býti v patách „circator", a ten při kapitulním shromáždění mnichů ničeho by nesmlčel, ani o strážcích ani o střežených. Cirkatorové byli většinou starší řeholníci, k tomu ustanovení, aby dnem i nocí veškeré prostory klášterní obcházeli, po tom pátrajíce, zda každý člen klášterní koná svou povinnost. Jejich bedlivé oko nestřežilo tak opatrně mládež, jako spíše ostatní řeholníky a tedy i kustody mládeže. Postřehl-li cirkator něco proti řádu, poznamenal vinníka na tabulce, aniž by slova promluvil. Když pak sešla se kapitula, což, jak již známo, stávalo se každodenně, přednesl věc a vinník najisto trestu neušel.

Ze všeho plyne, že pevné okovy křesťanského sebezapírání svíraly život klášterních členů v prvních dobách křesťanstva, a že právě idealní zanícení přinášeti s sebou musel každý v těsný obor zdí klášterních. Proto také, kde přísná panovala kázeň, stoupala i vážnost kláštera u veřejnosti a s ní v zápětí přibývalo i příznivců, kteří bohatými odkazy řeholi obmýšleli. S kázní i vědecká ušlechtilá snaha rozhostila se ve zdech klášterních.

Přese všechnu přísnost požívali nedospělí žáci vnitřních škol klášterních nemalé vážnosti a prokazována jim zvláštní, snad i upřímná úcta, co dorostu, jímž řehole zachovati se měla.

Uctívání žáků projevovalo se rozličným způsobem. Tím ku příkladu, že dříve nezasedl konvent k jídlu, dokud aspoň dva žáci se nedostavili. Anebo, že dříve žádný mnich svou klausuru opustiti a denní práci věnovati se nesměl, dokud žáci ráno ve škole čísti nezačali. Při průvodech předcházeli chovanci klášterní se svými učiteli nebo kustody opata, a kudy šli nebo kde vůbec se zdržovali, museli je mnichové malou poklonou pozdraviti, ať již potkali celý konvent žáků, nebo pouze jednotlivce. Vůbec, chovancům klášterů středověkých nebyla věnována menší péče, než oku v hlavě, než potomkům knížecím!

Klášterům o to dvojí zejména šlo: předně odchovati si dorost dle možnosti vzdělaný, a pak mnichy, kteří by i zevním chováním imponovali. O vycvičení této druhé kategorie vlastností: etikety, dvornosti a jakési galantnosti právě shora uvedení kustodové při svých chovancích hlavní museli vésti péči. Vyžadovalť první středověk od mnicha zvláštní držení těla a způsob v obcování. Řeholník měl šetřiti určitých zákonů, jimiž spravovati se měl při chůzi i stání, při mluvení i naslouchání; on věděti musel, kterak držeti ruce i páže, jak vládnouti zrakem i rysy obličeje, zkrátka: musel umět ovládati každý nerv a sval. Dokud přijímáni do klášterů jinoši pouze poddaného lidu, docíleno v kázni klášterní úspěchů značných, poněvadž každý takový člen řehole, uznávaje své vynikající postavení nade vším lidem, vážil si svého, byť i příkrostí řeholní regule trpce kořeněného postavení. Ale když později, jak rozkázáno synodou v Cáchách r. 789 odbývanou, i synkové svobodníků (čili šlechtičtí) u větším počtu do vnitřních škol klášterních a tím tedy zároveň i do řeholí přijímáni býti měli, a také řeholní slib skutečně vykonávali, tuť v mnohém ohledu kázeň řeholní povolila, ač zase druhou stranou kláštery na dotacích a odkazech velmi mnoho získaly.

Zejmena utrpěla také vědecká snaha nejen ve studování, ale i v opisování dobrých kněh. Tím také, kde mnoho šlechtických synků v některém konventu se zdržovalo, pomíjela i sláva školy klášterní, tím trpěl i věhlas jednotlivých klášterních učitelův. Následkem toho přestala důvěra a přestal i nával do takové školy, a poněvadž vzdělání nikde jinde, než právě ve školách klášterních tou dobou dosíci se nemohlo, nastalo putování studentstva — řeholnictva do škol a klášterů vzdálenějších, kde právě některý scholastik svou učeností a zvláštním věhlasem se honosil. A co ještě více! Do škol, jež v některém směru zejmena vynikaly, posýláni na klášterní útraty i dospělejší řeholníci, zvláště učitelové, aby po svém návratu byli s to i školu vlastního kláštera povznésti opět na vyšší stupeň. Právě tak i kanovníci škol kathedralních často jinde hledali poučení a vědeckého zdokonalení, byla-li jim k tomu kapitulou cesta otevřena.

Z takovýchto, z jedné školy do druhé putujících řeholníků vyvinula se svým časem zcela zvláštní kasta pocestných, čili lépe toulavých studentů, tehdejší učenou mluvou vagantů nazvaných.

Průběhem 10. a 11. století proslavily se zvláště klášterní školy hessenské, švábské, bavorské a porýnské, částečně i saské četnou návštěvou studujících. Ale přede všemi byl to klášter ve Fuldě, Reichenavi a Sv. Havlu (oba poslední u bodamského jezera), kam putovala po vědě práhnoucí mládež se všech stran. Záhy však ani školy jmenované nestačily, když theologická věda klášterních ústavů francouzských věhlasem svým ovládati začala i nivy středoevropské. Do Francie, jen do Francie! bylo heslem klášterních studentů koncem 11. a ve 12. století, kamž také putovati neustávala mládež pokročilejší v tlupách i jednotlivě, a kam zároveň odesílaly bohaté kláštery i mnichy dospělejší na útraty konventu, aby vědu přenesli do vlastních škol klášterních. Podobně bývali i farářové, vyššího theologického vzdělání žádostiví, na účet církevního jmění k cestě za hranice vyzýváni.

Takovým pocestným studentům nevedlo se cestou zle. Ať rodem bohatí nebo chudí, vždy mimo svízele pěšího putování buď již předem nebo cestou skvěle o jich zotavení a pohodlí bylo postaráno. Majetným poskytla rodina potřebných prostředků, chudým zase vlastní kláštery; anebo i obce, kudy cestovala tlupa studentů, na starost si vzaly je pohostiti a vším potřebným na další cestu opatřiti. Že, kamkoliv houfec jich zavítal, a v kterémkoli klášteře o přístřeší požádal, s otevřenou náručí byl vítán a podporován, toť pochybnosti nepřipouští, aniž to, že za každé pohostění veselým a zdravým humorem i zajímavým o svých dobrodružstvích vypravováním hostitelům vždy také zavděčiti se dovedli.

Cestování studentů středověkých i tím nabylo pevnější půdy, že nejen vladařové světští, ale i církevní knížata o jich bezpečí zvláštními zákony a rozkazy péči vedli. Běda tomu, kdo pocestnému řeholníku vlasu zkřivil, aneb jakýmkoliv spůsobem jeho důstojný stav pohaněti si dovolil. „Kdožby byl kterémukoliv z nich škody spůsobil, ten nahradí ji čtyrnásobně“, tak rozkázal císař Fridrich I. r. 1158. „Jim budiž dán svobodný kleit a spolu i právo, v rozepřích odvolávati se k císaři samému, anebo v případech takových biskupa nejbližšího města neb vlastní učitele o rozsudek ve sporné záležitosti požádati.“

Tím vším stav vagantů nemálo získal — ano — jak u povah mladistvých ani jinak býti nemůže, i zpyšněl a zhrdnul. Ve Francii, kam se během 12. století nejvíce potulných studentů scházelo, utvořili si vaganti i vlastní spolek či bratrstvo, po vybájené hlavě „Goliáši“ pod jménem goliardů známé —, a původně oblíbené, ale později opovržené, ano i pronásledované. Privileje rozličné se strany vlád a církve, i almužny, jež dobrosrdeční lidé goliardům bohatě udíleli, přivábily ve spolek tento rozličné poběhlíky a skutečné vagabundy, jimž veselý potulný život, dobrá pohostinná kuchyň a různé dobrodružství vložilo do ruky pocestnou hůl a na tělo řeholní roucho. Tak svým časem samo sebou stalo se, že pod záminkou studií tak veľká hejna vagantů celou říši zaplavovala, a kláštery, kapituly i farní osady nestydatými nároky na podporu obtěžovala, že na všech stranách zdvihl se proti nim rozhodný odpor.

Již ve století jedenáctém byla asi neplecha goliardů veliká, jak ze mnohé k nim z těch časů nepřízně vysvitá. Vypravujeť se o svatém Godehardu, biskupovi hildesheimském (1038), že s nimi činil málo okolků. Pohostiv je po 2—3 dny v kuchyni štiftu svého, ano, ošativ je, třeba-li bylo, vyhnal je po té, když ještě nechtělo se jim z místa. Jinde je v pravém slova smyslu vytloukli hned, místo almužny, ač při tom často i na hodného vaganta rána se svezla, jako na př. na Haimerada (11. stol.) později za svatého prohlášeného, jenž takto k rozkazu opata Arnolda v Hersfeldu před fortnou klášterní citlivě byl odbyt.

Nebyla to však pouze žebrota, jíž obtěžovali nejen duchovní, ale vůbec i majetný stav, bylo to zvláště nevázané, časem i zhýralé a nestydaté živobytí, jímž ve spojení s nadutou zpupností, o veliké privileje stavu toho se opírající, všude, kam zarazili, nemalé působili pohoršení. A byly to zejména deklamace, především písně, nejvíce sborové, jen pro mužské ucho jimi samými latinou složené, jimiž představiti a zalíbiti se hleděli jak v refektářích klášterních tak i v hodovních síních a v samotách rytířských sídel. Ale, jako právě písněmi zpočátku zaujati dovedli každého hostitele, protože šetřili slušnosti a mravnosti, tak zase později hlavně zpěvem a nezřízenými s ním spojenými pitkami připravili se goliardi o veškerou reputaci na dobro —, nejdříve mezi lajiky, s nimiž původně vůbec velmi s vysoka jednali, a posléze i mezi duchovními. Ráz sborových písní jejich z počátku v pravdě tenorový, slušně žertovný a poutavý, zvrhnul se u goliardů z professe v drsný, kousavý a odpuzující as, b jenž při zřejmé hrubosti své přetvařoval jemnost a při vší okázalé immorálnosti mravnost.

Goliardi, nebo, jak je jinak nazývali, „bufones“ (ropuchy) nebo mírnějším názvem kejklíři a mluvkové ve smyslu našich tlučhubů zpívali tu o svízelích života a hned zase o jeho slastech. Brojili zpěvem proti Římu, proti prelátům a mnichům, ale se vší opatrností a jen tam, kde jim z toho škoda vzejíti nemohla. Toužili po zlepšení mravů, aby se navrátily opět ony bývalé zlaté časy, — sami však brodili se obratem v kalu neřestí veškerých. Oni to byli, kteří na ten zkažený svět svolávali antikrista, zapomínajíce, že týž ve vlastních útrobách jejich již se zahnízdil a je za své vhodné nástroje vyvolil. Zkrátka, původní počestný pořádek cestujících studentů zvrhnul se v cech kejklířů, s tím

jedině od skutečných komediantů rozdílem, že tito postrádali veškerých práv v lidské společnosti, oni však že opírati se mohli aspoň na dlouhou dobu o záštitu církve a o hojné výsady zeměpanské —, dokud vše bezuzdností vlastní neprožertovali.

Zejména nebylo jim ku prospěchu, když lajiky — a těmi v jejich očích byli mimo stav kněžský a boháče veškeří lidé ostatní — potupnými písněmi zlehčovati počali, spílajíce jim zrádců, blbců a tupců, s nimiž do té doby nemožné přátelství, „dokud moře nevyschne a ďábel do nebe nepřijde", a kteří kteréhokoliv umění a vědění naprosto jsou neschopnými. Tak aspoň vysvítá z těchto jejich deklamac:

„Cum mare siccatur
et daemon ad astra laevatur,
tunc primo laicus
fit clero fidus amicus."

„Aestimetur autem laicus
ut Brutus,
nam ad artem surdus
est et mutus."

Jiných podobných a peprnějších mohla by se citovati ještě dlouhá řada. —

Po druhé uškodili svému „počestnému stavu" tím, že v rozpustilosti nevázané parodovali, kde která píseň jim se hodila, zvláště oblíbené písně církevní a říkadla kostelní. Na posudek stůjž zde jedna parodie velmi známého chorálu:

Rorate scyphi desuper
et canna pluat mustum!
Et qui potaverit nuper
bibat plus quam sit justum."

Z toho zase jen pití moštu a nemírné popíjení vůbec jako v zrcadle se odráží. — A když posléze pitkou přemoženi pozbyli časem rozpustilé nálady, tu opět, jako tak mnohý pijan, stávali se filosofy a s plačtivým výrazem zpívali o pomíjejicnosti a krátkosti života, o smrti, o praotcích a hrobech jejich, o popeli a červech z člověka posléze tyjících a podobně, jak na jevo jde z těchto nepodařených veršů:

„Vita brevis, brevitas in brevi finietur.
Mors venit velociter — et neminem veretur.
Omnia mors perimit — et nulli miseretur" protož tedy:
„surge, surge, vigila, semper esto paratus!"

A dále známější melodie:

„Ubi sunt, qui ante nos in hoc mundo fuere?
Venies ad tumulos, si eos vis videre.

Cineres et vermes sunt, carnes computruere." Proto:
„surge, surge, vigila, semper esto paratus!"

Když se goliardů již celý západo-evropský svět nabažil — a tak bylo nejdříve ve Francii, kde povstali — počal proti nim všeobecný odpor, k čemuž i to přispělo, že mnozí z těch potulných studentů za kleriky se vydávali, aniž jimi skutečně byli. Na synodách církevních velmi zle si na ně stěžováno; tak ku př. na synodě solnohradské nenalezeno pro ně žádného kalého názvu a vytýkáno jim, že docela i nazí pobíhají, v cihelnách (v pecích) přespávají, hlavně po hospodách se povalují a že dříve sešediví, než by se na polepšení jejich mohlo pomýšleti.

Z týchž příčin usnešeno na concilu v Toursu, Rouenu a jinde již okolo r. 1231, aby vagantům odňata byla tonsura — (ale beze hluku), i aby zbaveni byli veškerých privilejí, tak že by na příště při přestupcích podléhali jen moci světské.

Tak ujednáno na církevním sjezdu v Treviru, Mohuči a Passově. Radikálnějšího prostředku proti goliardům zkusila jedna diecesalní synoda také v první třetině století 13. tím, že zakázala farářům užívati toulavých studentů k výpomoci při bohoslužbě anebo ustanovovati je za učitele. Posléze jiné ještě usnesení z konce 13. století dodalo živnosti jejich poslední ránu; znělot, že každý prelát, farář, vikář a kněz pokutou peněžitou nebo suspendováním aneb docela i klatbou stíhán bude, který by goliardy jakýmkoliv spůsobem podporoval. Chudí a hodní klerikové však z toho zákazu se vyjímali.

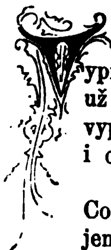
Následkem všeho toho stěhovali se goliardové ze své první vlasti Francie do Anglie a posléze do Německa, kde strpěni byli nejdéle. Ale bývalá váženost již se nevrátila. Hostitelů mezi rytířstvem a bohatým stavem měšťanským, jakož i v refektářích kléru ubývalo šmahem a tím zároveň vysychal zdroj bývalé studentské latinské poesie. Lajik nebyl od té doby povrhovaným blbcem, ale kdekoliv se nabídla, milou goliardům byla jeho společnost a chutnou jeho prostá strava. I ta dříve zanedbaná řeč národní došla u goliardův uznání a ocenění, zaujavši stejně vážené místo s latinou v písních studentských, až i tuto posléze vytlačila — ač zase jen před posluchačstvem latiny neznalým a tedy na ony časy u vědě vůbec nepokročilým. Goliard, jenž dříve svou latinou v bohatých síních rytířských a mnohoslibných refektářích klášterních se pyšníval, lajikem povrhuje, počátkem 14. století byl povděčen, když jej na trhu obecný lid poslouchati chtěl, ant zpívati počal: „Nu höret ein fremdes mere, von mir vilden schulere." Nebylt to již bývalý vagant — ale vagabund!

Z hor.

Básně Rud. Pokorného.

Pohádka o měděném, stříbrném a zlatém lese.

Vyprávěl tatíček nám pohádku —
už jeseň na hrob listí jemu třese —
vyprávěl o lese nám měděném
i o stříbrném, ba o zlatém lese.

Což zatoužila každá dušička
jen jednou do té krásy moci hledět!
Však kudy tam, k těm lesům z pohádky,
to tatíček nám nemoh' vypovědět.

A já je hledal, já je přece vyhledal.
Už jeseň ze všech koutů chmurně hledí,
zamlkly hory, stráně, pole, háj,
a listí na stromech je jako z mědi.

Dech větru chladný vane doubravou
a červené a hnědé listí trhá,
chytá je, točí jako do víru
a mrhá jimi, div vše nerozmrhá.

A slunce zapadá tak velké, krvavé.
Vše rudne, zem i nebe planou stejně.
Jak pode proutkem černokněžníka
les měděný tu vyrosť čarodějně . . .

A těžké mraky nebe pokryly.
Prosinec přijel na běloučkém koni,
pták k člověku si zalet' do vísky
a strom, ten všecek pod sněhem se kloní.

Vyplula luna v lodi stříbrné
a světlé perly metá z ní a hází —
o kouzlo zimní noci měsíčné!
Jak stříbrem blýská osněžené mlází!

Větvička každá jako ze stříbra,
potůčky — stříbrné jen stuhy;
po mechu jakby stříbra nasypal —
a já jsem viděl z pohádky les druhý.

A přišla vesna. Roztál led i sníh.
Mech čerstvý vesele se zazelenal,
potoky o volnosti zurčily
a slavík opět píseň lásky stenal.

Sluněčko hřeje probuzenou zem
a z půdy kypré vonné trávy pučí,
strom oblek' nový, drahocenný šat,
a ve květech mu zlaté včelky bzučí.

Zář zlata na lupení spočívá,
to paprskové teplého jsou slunka.
A zlato zvoní ptactvu ve hlase
a zlatem ručej blýskotá i žblunká.

O, jaro, jaro, dobo čarovná,
kdy těsny srdci paláce i chaty!
Ty otvíráš tu bránu pohádky,
jíž člověk vchází v třetí les, ten zlatý!

Oráč.

Popohání volky
Brázda starý:
„Vijo, Sivoš! — Rohoň!
Vijo!
Ďas vzal suchopary!“

Pot mu s čela teče,
řine s volků —
tvrdá je ta půda,
tvrdá!
Zrovna s peklem v spolku!

Sotva pluh ji zrývá,
sotva sbírá;
často se mu kámen,
často!
neustupně vzpírá.

Vytrvale dále
Brázda oře,
potem půdu vlaží,
potem!
krví na ouhoře.

Až doorá, zbrázdí,
síti bude — —
Pán Bůh požehná-li,
pán Bůh!
obilíčko chudé?

Nesešle-li kroupy,
léto suché?
Klasy nebudou-li,
klasy!
prázdné zas a hluché?

S důvěrou zří Brázda
k nebi vzhůru —
míchá letos, chuďas,
míchá
do chleba zas kůru!

Děti pláčou hladem,
pláče žena —
darmo jeho ruka,
darmo!
prací zmozolena.

Popohání volky
vzhůru strání —
poť se, chudý muži,
poť se!
třeba bude daní.

Husačka.

Na vysoké stráni
prutec v staré dlani
s husičkami stařena.
Postava jak z kamena,
nehýbá se ani.

Běloučké má vlasy —
stará je už asi,
v ruce se jí chvěje prut —
„Dej Bůh štěstí!“ zdravím hnut,
„pravda, ustárlá jsi?“

Dí mi, plna díků:
„Sto let bude v mžiku.
Sto let, pane, dlouhý věk! —
Měla jsem pár vnoučátek,
zašla v Ameriku!

Stojím v světě sama
jak strom pod horama,
jako na rozcestí kříž —
živím se tak bídně již
s těma husičkama!"

Když své hory vidím,
po stařence slídím.
Zavřela se nad ní zem,
není více pod křížem
obtížna už lidím . . .

Červený květ.

Povídka, kterou památce Ivana S. Turgeněva
věnuje Vsevolod Garšin.

I.

ménem Jeho Císařského Veličenstva, Petra Prvního, ohlašuji revisi tomuto blázinci!"

Tato slova byla pronešena silným, ostrým a zvučným hlasem. Písař nemocnice, jenž na stole pokapaném inkoustem zapisoval nemocného do veliké, rozedrané knihy, nemohl se ubrániti úsměvu. Avšak dva chasníci, průvodcové nemocného, se nesmáli: sotva se drželi na nohou po dvou dnech a nocích, ztrávených beze spaní, o samotě s šíleným mužem, kterého právě přivezli po dráze. Na předposlední stanici záchvat se zhoršil; dostali kdesi kazajku a zavolavše konduktory a četníky, oblekli do ní nemocného. Tak jej přivezli do města, tak jej dopravili také do nemocnice.

Strašno bylo podívati se na něho. Ze spod kazajky z hrubého režného plátna s širokým výkrojem u krku, která těsně přiléhala k jeho tělu, vyčuhovaly cáry šedivého kabátu, roztrhaného za návalu nemoci; dlouhé rukávy kříž na kříž tiskly jeho ruce k prsům a byly ze zadu svázány. Zanícené, široko otevřené oči (nemocný nespal deset dní a nocí) svítily nepohyblivým a zlověstným leskem; nervová křeč škubala krajem spodního pysku; rozcuchané kadeřavé vlasy padaly černou hřívou na čelo; chodil rychlým, pádným krokem z kouta do kouta po pisárně, zvědavě si prohlížeje staré skříně s akty a voskovaným plátnem potažené stolice a zřídka se dívaje na své průvodce.

„Odveďte ho do oddělení na pravo!"

„Vím, kde to je, vím. Byl jsem zde s vámi již loni. Prohlíželi jsme nemocnici. Znám tady všecko a nesnadno bude mne oklamat," řekl nemocný.

Obrátil se ke dveřím. Sluha je před ním rozevřel; toutéž rychlou, pádnou a odhodlanou chůzí, vysoko vztýčiv šílenou hlavu, nemocný vyšel z písárny a skoro během zamířil na pravo k oddělení pro duševně choré. Průvodcové sotva za ním stačili.

„Zazvoň! Já nemohu. Svázali jste mi ruce.“

Vrátný otevřel dvéře a příchozí vstoupili do nemocnice.

Bylo to veliké kamenné stavení starožitné erarní architektury. Dvě prostranné síně, z nichžto jedna byla jídelnou a druhá společným obydlím pro tiché nemocné, široká chodba se skleněnými dveřmi, vedoucími do štěpnice a do květinové zahrady, a asi 20 zvláštních světnic, v nichžto bydleli nemocní, tvořily přízemí; kromě nich nalézaly se zde ještě dva tmavé pokoje, jejichž zdi v jednom byly ověšeny matracemi, v druhém pobity prkny (sem zavírali zuřivce), a ohromná temná komora s klenutím — lázně. V prvním poschodí bylo ženské oddělení. Odtamtud zazníval zmatený hluk, přerušovaný křikem a kvílením. Ústav byl vystavěn pro osmdesát lidí, ale poněvadž byl určen pro několik okolních gubernií, bylo jich v něm umístěno ke třem stům. V nevelikých komůrkách stálo po čtyřech až pěti postelích; v zimě, když nepouštěli nemocné do zahrady a veškerá okna za železnými mřížemi byla pevně zavřena, v nemocnici počínalo býti nesnesitelné dusno.

Nový nemocný byl odveden do komory, kde byly vany. I na zdravého člověka mohla tato místnost učiniti těžký dojem, na chorobnou pak a rozčilenou obrazotvornost působila tím trapněji. Byla to veliká klenutá jizba s lepkavou kamennou podlahou, do níž vnikalo světlo jediným, v koutě se nalézajícím oknem; zdi a klenutí byly natřeny tmavočervenou olejovou barvou; do podlahy, která od špíny zčernala, byly zasazeny dvě kamenné vany na způsob dvou oválných, vodou naplněných jam. Nesmírná měděná kamna s válcovitým kotlem na ohřívání vody a s celou soustavou měděných rour a kohoutků zaujímala kout proti oknu; vše mělo na sobě neobyčejně zasmušilý a pro chorobnou mysl fantastický ráz, který zvětšoval svou mrzutou tváří tlustý, věčně mlčelivý Malorus, který měl na starosti vany.

Když přivedli nemocného do této strašlivé komory, aby mu připravili vanu a dle předpisu hlavního doktora nemocnice mu položili na vaz veliký vesikator, zmocnila se ho hrůza a vzteklost. Podivné myšlenky, jedna zpozdilejší než druhá, zavířily jeho mozkem. Co je to? inkvisice? místo tajné popravy, kde se nepřátelé jeho usnesli zničiti jeho život? Anebo to je snad samo peklo? Konečně se mu v hlavě zableskla myšlenka, že se začíná jakási zkouška. Přes zoufalý odpor svlékli ho do naha. S dvojnásobnou následkem nemoci silou lehko vyrval se nejednou z rukou několika mužů, takže upadli na podlahu; posléze povalili jej čtyři sluhové na zem a uchopivše ho za ruce a za nohy, pohroužili nemocného do teplé vody. Zdálo se mu, že je to vařící voda, a v šílené hlavě mihla se nesouvislá, zlomkovitá myšlenka o soudě božím, konaném pomocí vařící vody a řeřavého železa. Topě se ve vodě a křečovitě třepaje rukama a nohama, za které ho pevně drželi sluhové, nešťastník všecek zadýchán vykřikoval nesouvislou řeč, o které si nemůže učiniti ponětí ten, kdo ji sám neslyšel. Byly v ní i modlitby i kletby. Nemocný křičel, dokud úplně neseslábl, a potom tiše, s ho-

roucími slzami vypravil ze sebe větu, nemající pranic společného s předcházející řečí:

„Svatý Jiří, veliký mučedlníku! V tvé ruce poroučím tělo své. Avšak duši — nikoliv, o nikoli! . . .“

Sluhové ho pořád ještě drželi, ačkoliv se již utišil. Teplá lázeň a měchýř s ledem, jejž mu položili na hlavu, neminuly se s účinkem. Ale když jej skorem omdlelého vytáhli z vody a posadili na židli, aby mu položili na krk náplasť, zbytek sil a divoké myšlenky jakoby se znovu byly probudily.

„Proč? proč!?“ volal. — „Nikomu jsem neučinil nic zlého. Proč mne zabíjíte? Milosrdný bože! O vy, kteří jste přede mnou v mukách zahynuli, k vám vznáším své modlitby, spaste . . .“

Palčivé dotknutí a bolest v šíji přiměly jej k zoufalému odporu. Strážcové nemohli s ním nic pořídit a byli v rozpacích, co dále počít.

„Nezbývá nic jiného,“ řekl vysloužilec, jenž řídil operaci, „než odstranit . . .“

Při těchto jednoduchých slovích zmocnilo se nemocného zděšení. „Odstranit! . . . Co odstranit? Koho odstranit? Mne!“ pomyslil si a ve smrtelných úzkostech zavřel oči. Vysloužilec vzal za oba konce hrubý utěrák a vší silou rychle přejel jím nemocnému přes krk: sedřel náplasť a s ní zároveň vrchní vrstvu kůže, zanechav červenou odřeninu. Bolest spůsobená touto operací, které by nesnesl ani klidný, zdravý člověk, zdála se nemocnému koncem všeho. Zoufale trhl vším tělem, vyškubl se svým strážcům, a jeho nahé tělo se skácelo na kamennou podlahu. Myslil, že mu sťali hlavu. Chtěl vykřiknouti, ale nemohl. Byl odnešen na lůžko ve mdlobách, které se brzo proměnily v tichý, tvrdý a dlouhý spánek.

II.

Nemocný probudil se ze sna v noci. Vůkol bylo ticho; ze sousední veliké síně bylo slyšeti dýchání chorých, pohřížených ve spánek. Kdesi daleko jednotvárným podivným hlasem rozmlouval sám s sebou šílenec, zavřený na noc do tmavé jizby, a nahoře, v ženském oddělení ochraptělý alt zpíval jakousi divokou píseň. Nemocný naslouchal těmto zvukům. Cítil strašnou slabost a ochromení ve všech údech; krk silně ho bolel.

„Kde to jsem? Co se to se mnou děje?“ pomyslil si. A pojednou s neobyčejnou zřetelností vynořil se před jeho duší poslední měsíc jeho života, a on pochopil, že je nemocen a čím je nemocen. Řada pošetilých myšlenek, slov a skutků přišla mu na mysl a naplnila veškerou jeho bytost hrůzou. — „Vždyť je tomu již konec, chvála Bohu konec!“ zašeptal a znova usnul.

Otevřené okno s železnými mřížemi šlo do křivolaké uličky, táhnoucí se mezi velikými domy a kamennou ohradou; touto uličkou nikdo nikdy nechodil, a proto všecka hustě zarostla jakýmsi divokým křovím a šeříkem, který v té době byl hojně obsypán chumáči květů . . . Za křovím, zrovna naproti oknům černala se vysoká zeď; vysoké vršky stromů rozsáhlé zahrady, ponořeny ve světlou záři měsíce, dívaly se přes ohradu. S pravé strany stál bílý dům nemocnice s osvětlenými

uvnitř okny s železnými mřížemi; v levo vypínala se měsícem ozářená zeď bez oken, náležející k umrlčí komoře. Paprsky měsíčního světla padaly mříží do pokoje, na podlahu a osvětlovaly část postele a ztrápenou, bledou tvář nemocného, který měl oči zavřené; nyní na něm nebylo pražádných známek šílenství. Bylo to hluboké, těžké spaní usouženého člověka beze snů, bez pohnutí a skoro bez dýchání. Na několik okamžiků probudil se s jasným sebevědomím, jakoby byl úplně zdráv; ale ráno vstal s lůžka jako dřívější šílenec.

III.

„Jak se vám vede?“ zeptal se ho druhého dne lékař.

Nemocný, který se právě ze sna probudil, ležel ještě pod pokrývkou.

„Výtečně!“ odpověděl vyskočiv z postele, oblékaje si pantofle a chytaje se za župan. — „Výborně! jenom kdyby nebylo tohohle!“

Při tom ukázal na svůj krk.

„Bez bolesti nemohu krkem hnout. Ostatně, není to tak zlé. Všecko je dobré, jen jestli tomu rozumíš; já pak rozumím.“

„Víte, kde jste?“

„Arciže, pane doktore. Jsem v blázinci. Však pro toho, kdo to ví, je to rozhodně lhostejné. Zcela stejné.“

Lékař upřeně se mu díval do očí. Na jeho pěkné, hladké tváři s pečlivě rozčesanými zlatistými vousy a s klidnýma modrýma očima, které tajuplně hleděly zlatými brejlemi, nebylo pozorovati sebe menšího hnutí. Pozoroval.

„Proč pak se tak upřeně na mne díváte? Nepřečtete toho, co se skrývá v mé duši,“ pokračoval nemocný, „já však zřetelně čtu ve vaší. Proč činíte zlo? Proč jste sehnali tento zástup nešťastníků a držíte ho zde? Mně je to jedno; já pochopuji vše a jsem proto spokojen; ale oni? Nač jsou tato muka? Muži, jenž dospěl k tomu, že duše jeho je nadšena velikou, všelidskou myšlénkou, je všecko stejné, ať si je zde nebo jinde, ať si cítí to neb ono. Ano i žíti nebo nežíti . . . Viďte, že je tomu tak?“

„Možná,“ odvětil lékař, sedaje do koutka na stolici, tak aby mohl viděti nemocného, jenž bystrými kroky přecházel z jednoho kouta do druhého, šoupaje velikánskými pantofli z koňské kůže po podlaze a rozhazuje šosy županu z bavlněné látky s širokými červenými prouhami a s velikými květy. Felčar a dozorce, kteří doprovázeli lékaře, stáli jako svíčky po celou tu dobu u dveří.

„Také ve mně jest taková myšlénka!“ zvolal nemocný. „Když se vynořila před mou duší, cítil jsem, že jsem se změnil, že jsem se znovu narodil. Smyslové stali se bystřejšími, mozek pracuje jako nikdy před tím. Čeho jsem dříve dostihoval cestou závěrků a domyslů, nyní pochopuji bezprostředním poznáním. Hravě postihl jsem všeho, co vypracováno filosofií. Jakoby se ve mně znova rozvíjely veliké ideje o tom, že místo a čas jsou pouhé smyšlénky. Žiji ve všech stoletích. Žiji bez místa, všude nebo nikde, jak chcete. A proto je mi lhostejným, držíte-li mě nebo pustíte-li mne na svobodu, jsem-li v okovech nebo jsem-li volný

jako pták. Zpozoroval jsem, že je zde ještě několik takových mužů jako jsem já. Ale pro ostatní je takový stav hrozným. Proč pak jim nedáte svobodu? Komu pak je třeba...“

„Pravil jste,“ vskočil mu do řeči lékař, „že žijete vně času a místa. A přece nelze upříti, že já a vy jsme v tomto pokoji a že je právě“ — doktor vytáhl z kapsy hodinky — „půl jedenácté a že je dnes 16. května 18**. Co myslíte o tom?“

„Nic. Je mi lhostejno, kde a kdy budu žíti. A je-li to *mně* lhostejné, neznamená-liž to, že *já* jsem všude a vždy?“

Doktor se usmál.

„Zvláštní logika,“ pravil vstávaje. „Dost možná, že máte pravdu. Na shledanou. Nechtěl byste si zakouřit?“

„Děkuji.“ Nemocný se zastavil, vzal si doutník a chvatně ukousl špičku. „Hle, toto je svět, mikrokosmus. Na jednom konci žíraviny, na druhém konci kyseliny... Taková rovnováha jest i ve světě, v němžto se neutralisují protivné síly. Buďte s Bohem, pane doktore!“

Doktor ubíral se dále. Většina nemocných očekávala ho, přímo stojíc u svých postelí. Žádná vrchnost nepožívá takové úcty u svých poddaných, jako psychiatr u svých nemocných.

Nemocný, zůstav o samotě, nepřestal prudce choditi po pokoji z kouta do kouta. Přinesli mu čaj; ani si nesednuv na dvakrát vyprázdnil veliký žbánek a skoro v okamžení snědl velikou skývu bílého chleba. Potom vyšel z pokoje a několik hodin bez přetržení chodil svou rychlou a těžkou chůzí po dlouhé chodbě od jednoho konce stavení ke druhému. Byl deštivý den, a nemocných nepouštěli do zahrady. Když felčar počal hledati nového nemocného, ukázali mu na konec chodby; stál zde, přilnuv tváří k tabuli skleněných dveří zahradních, a upíral oči v jedno místo květinové zahrady. Pozornost jeho upoutala k sobě ku podivu světle červená květina, jakási odrůda máku.

„Prosím, jděte se zvážit,“ řekl mu felčar, dotknuv se jeho ramena. A když se nemocný k němu tváří obrátil, felčar div nezavrávoral nazpět leknutím: tolik divokého hněvu a nenávisti zářilo z jeho šílených zraků. Ale spatřiv felčara, nemocný ihned změnil výraz tváře a poslušně, beze slova ho následoval, jakoby pohřížen v hluboké myšlénky. Přišli do lékařovy pracovny; nemocný se sám postavil na desku nevelké decimálky; felčar odváživ jej, zapsal do knihy naproti jeho jménu „109 liber“. Druhého dne vážil 107, třetího 106.

„Půjde-li to tak dále, nebude dlouho živ,“ pravil doktor a přikázal, aby mu dávali co nejlepší stravu.

Ale přes to všecko a přes neobyčejnou chuť k jídlu nemocný den ode dne hubeněl a felčar každým dnem zaznamenával v knize menší a menší počet liber. Nemocný bezmála nespal a celé dni trávil v nepřetržitém pohybování.

IV.

Byl si vědom, že je v blázinci, ba věděl, že je nemocen. Někdy jako za první noci probudil se ze sna u prostřed nočního ticha po celém dni ztráveném v horečné činnosti, cítě ve všech údech lámání

a nesnesitelnou tíži v hlavě, ale při úplném sebevědomí. Snad nedostatek dojmů v nočním tichu a šeru, snad nepatrná činnost mozku právě probuzeného člověka způsobily, že za takových chvílí jasně pochopoval svůj stav a byl zdánlivě zdráv. Avšak nadešlo ráno; spolu se světlem a probuzením se života v nemocnici znova naň dorážely bohaté vlny dojmů; chorobná mysl nemohla jich obsáhnouti, a on znova byl šíleným. Stav jeho byl podivnou směsicí správných mínění a zpozdilostí. Pochopoval, že vůkol něho všichni jsou nemocni, leč touž dobou v každém z nich viděl jakousi tající se nebo skrytou osobu, kterou znal dříve, o které slyšel anebo četl. Nemocnice byla dle jeho zdání zalidněna lidmi všech věků a všech zemí. Byli tam i živí i mrtví. Byli tam znamenití a mocní mužové tohoto světa, byli tam z mrtvých vstalí vojáci, kteří padli za poslední rusko-turecké války. Viděl sebe v jakémsi kouzelném, začarovaném kruhu, v němžto se soustřeďovala veškerá síla země, a v hrdém vytržení mysli považoval sebe za střed tohoto kruhu. Všickni tito soudruhové v nemocnici shromáždili se zde za tím účelem, aby vykonali dílo, jež si představoval jakožto obrovský podnik, namířený ku zničení zla ve světě. Nevěděl, v čem tento podnik bude záležeti, ale cítil v sobě s dostatek sil, aby jej uvedl ve skutek. Dovedl čísti myšlénky jiných lidí; viděl v předmětech veškeré jejich osudy; vysoké jilmy v zahradě u nemocnice vyprávěly mu celé legendy ze šedé minulosti, dům, který byl skutečně dosti dávno vystavěn, považoval za stavbu Petra Velikého a byl přesvědčen, že tento cář v něm žil za doby poltavské bitvy. Přečetl to na stěnách, na oprýskané maltě, na kouskách cihel a kachlů, které nalezl v zahradě; veškeré dějiny domu a zahrady byly na nich napsány. V malé umrlčí komoře ubytoval celé zástupy dávno zesnulých lidí a často se pozorně díval do okénka, jdoucího z jejího sklepa do kouta zahrady, pozoruje při nerovném odrazu světla ve starém duhovitém a špinavém skle známé rysy, které viděl kdysi za svého života nebo na podobiznách.

Zatím nastoupilo jasné, hezké počasí; nemocní celé dni trávili na vzduchu v zahradě. Jejich neveliké, ale stromovím hustě zarostlé oddělení bylo všude, kde to jen bylo možná, posázeno kvítím. Dozorce přihlížel, aby všickni jen poněkud schopní ku práci tam měli zaměstnání; celý den metli a posypávali cestičky pískem, pleli a polívali vlastnoručně zryté záhony květin, okurek, turků a melounů. Kout zahrady zarostl hustým višňovím; podél něho táhly se řady jilmů; u prostřed na nevelkém, uměle nasypaném kopečku byla nejlepší květinová zahrádka; květiny jasných barev rostly po kraji vrchního kola a ve středu jeho pyšně se vypínala veliká a vzácná žlutá jiřinka s červenými puntíčky. Tvořila také střed celé zahrady, králujíc nad ní se své výše, a možná bylo pozorovati, že mnozí nemocní v ní viděli jakýsi tajemný smysl. Novému nemocnému také se zdála čímsi nedocela obyčejným, jakýmsi palladiem zahrady a domu. Také podél všech cestiček rukama choromyslných byly nasázeny květiny. Bylo zde kvítí všech druhů, které se vyskytuje i v maloruských zahrádkách: vysoký sléz, keříky štíhlého tabáku s nevelkými růžovými květy, máta, aksamitník, řeřicha a mák. Tamtéž, nedaleko u vchodu rostly tři keříky jakéhosi zvláštního máku; byl mnohem menší obyčejného máku a lišil se od něho neobyčejnou

jasností červených květů. Právě tato bylina překvapila nemocného, když v první den po vstoupení do nemocnice hleděl skleněnými dveřmi do zahrady.

Když vyšel poprve ze dveří, především, dříve ještě nežli sešel po schůdkách dolů, podíval se na tyto jasné květy. Byly pouze dva; náhodou rostly o sobě a na nevypletém místě, tak že je odevšad obkličovaly hustá lebeda a jakési býlí.

Nemocní vycházeli jeden za druhým ze dveří, u kterých stál vrátný a podal každému z nich tlustou, z bílé bavlny upletenou čepici s červeným křížem na čele. Tyto čepice pocházely z minulé války a byly koupeny na licitaci. Leč nemocný, jak se samo sebou rozumí, přidal tomuto červenému kříži zvláštní, tajemný význam. Sundal čepici s hlavy a podíval se na kříž, potom na mákové květy. Květy byly jasnější.

„On vítězí," zašeptal nemocný, „ale uvidíme."

Sešel po schůdkách dolů. Ohlédnuv se na vše strany a nevšimnuv si starého muže, jenž stál za ním, překročil záhon a vztáhl ruku k červenému květu, však neosmělil se utrhnout ho. Cítil horko a píchání v natažené ruce a pak i po celém těle; jakoby jakýsi mohutný proud neznámé mu síly se řinul z červených lístečků květiny a pronikal jeho veškeré tělo. Popošel blíže a pozdvihl ruku až ku květu, ale květ, jak se mu zdálo, se bránil, vypouštěje ze sebe jedovatý, smrtící dech. Hlava se mu zatočila; učinil poslední zoufalé úsilí a již se chopil stonku, když tu znenadání těžká ruka se chopila jeho ramena. Byl to sluha, který ho zadržel.

„To se nesmí trhat," zabručel starý Malorus. „Také po záhonech se nesmí chodit. Je vás tady moc bláznů, a kdyby si chtěl každý utrhnouti kvítek, pěkně by ta naše zahrada vypadala," přesvědčoval nemocného, drže ho pořád za rameno.

Nemocný podíval se mu do tváře, mlčky vymknul se z jeho ruky a v rozčilení se vzdálil po cestičce. „Ubozí!" přemítal na mysli. „Nepozorujete, ano jste tak poraženi slepotou, že se ho zastáváte. Avšak, děj se co děj, já mu učiním konec. Dnes anebo zítra budeme spolu zápasiti. A zahynu-li, což na tom..."

Procházel se po zahradě až do večera, seznamuje se s ostatními a rozpřádaje podivné rozmluvy, při kterých každý ze společníků slyšel pouze odpovědi na své pomatené myšlénky, vyjadřované zpozdilými, tajeplnými slovy. Nemocný chodil brzo s jedním známým, brzo s druhým a ku konci dne se v něm ustálilo ještě pevnější přesvědčení, že „je vše hotovo", jak řekl sám k sobě. „Brzo, brzo rozpadnou se železné mříže, všickni tito vězňové vyjdou odsud a budou spěti ke všem koncům země; všecken svět se zachví, shodí se sebe starý háv a objeví se v nové velikolepé kráse." Bezmála byl by zapomněl na květ, ale odcházeje ze zahrady a vystupuje po schodech ke vchodu, znova uviděl v husté, soumrakem a rosou již pokryté trávě cosi jako dva červené uhlíčky. Oddělil se od zástupu a zastaviv se za sluhovými zády, čekal na vhodnou příležitost. Nikdo ho neuviděl, jak přeskočil přes záhon, utrhl květ a rychle jej schoval na svých prsou, pod košili. Když čerstvé, porosené lístky se dotknuly jeho těla, zbledl jako smrt a zděšeně vytřeštil oči. Na čele mu vyvstal chladný pot.

V nemocnici rozsvítili lampy; většina nemocných, čekajíc na večeři, lehla na postele kromě několika nepokojných, kteří rychle chodili po chodbě a po jídelně. Nemocný s makovým květem byl mezi nimi. Chodil, křečovitě tiskna skřížené ruce k prsům: zdálo se, že chtěl rozmačkati, rozdrtiti uschovanou tam květinu. Kdykoli měl někoho potkati, z daleka se mu vyhýbal ze strachu, že by mohl zavaditi oň krajem oděvu. „Nepřibližujte se ke mně, nepřibližujte se!" volal. Ale v nemocnici málo kdo si všímá takových slov. I chodil vždy rychleji a rychleji, dělal vždy větší a větší kroky, chodil hodinu, chodil dvě hodiny s jakýmsi vztekem.

„Unavím tě. Udusím tě!" nejasně a zlostně šepotaly jeho rty. Občas bylo slyšet skřípění zubů.

Do jídelny přinesli večeři. Na veliké stoly bez ubrusů bylo postaveno několik dřevěných barvených a pozlacených mis s řídkou jahelnou kaší; nemocní usadili se na lavicích; každému dali po krajíci černého chleba. Z každé mísy jedlo osm osob dřevěnými lžicemi. Některým, kteří dostávali lepší stravu, bylo podáno zvlášť. Náš nemocný rychle snědl svou porci, kterou mu přinesl sluha do jeho pokoje, ale nemaje na tom dosti, odešel do společné jídelny.

„Dovolte, abych si mohl zde sednout," obrátil se k dozorci.

„Co pak jste nevečeřel?" tázal se dozorce, nakládaje dodatečné porce kaše do mís.

„Jsem velmi hladový. Je mi také potřebí posilniti se. Jídlo jest má jediná podpora; vždyť víte, že nemohu oka zamhouřit."

„Jenom jezte, jezte, co hrdlo ráčí. Tarase, přines tomuto pánovi lžíci a chleba."

Přisedl k jedné z mís a snědl ještě ohromné množství kaše.

„No dosti, dosti," ozval se konečně dozorce, když už všickni povečeřeli a náš nemocný pořád ještě seděl nad mísou, nabíraje z ní jednou rukou kaši a druhou pevně se drže za prsa. „Vždyť se přejíte."

„O, kdybyste věděl, kolik sil mám potřebí, kolik sil! Buďte s Bohem, Nikolaji Nikolajeviči," řekl nemocný, vstávaje od stolu a silně tiskna dozorcovi ruku. „Buďte s Bohem!"

„Co pak někam pojedete?" otázal se ho s úsměvem dozorce.

„Já? Nikoli. Zůstanu zde. Ale dost možná, že se zítra neuvidíme. Děkuji vám za vaši laskavost."

A ještě jednou silně stiskl ruku dozorcovu. Hlas jeho se chvěl, v očích zatřpytily se slzy.

„Upokojte se, můj drahý, upokojte se," chlácholil ho dozorce. „Zapuďte takové chmurné myšlénky. Jděte, lehněte si a pěkně se vyspěte. Vám třeba více spát; budete-li dobře spát, brzo se zotavíte."

Nemocný vypukl v usedavý pláč. Dozorce se odvrátil a poručil sluhům, aby rychle uklidili zbytky večeře. Za půl hodiny v nemocnici bylo vše pohříženo ve spaní kromě jediného člověka, který ležel oblečen na svém lůžku v rohovém pokoji. Třásl se jak osyka a křečovitě tiskl svá prsa, která, jak se mu zdálo, byla nasáklá strašným, smrtícím jedem.

V.

Spal celou noc. Utrhl tento květ, protože v tom skutku spatřoval čin, který byl povinen vykonati. Při prvním pohledu skrze skleněné dvéře plamenné lístečky upoutaly na sebe jeho oko i duši, i zdálo se mu, že od této chvíle úplně chápe, co právě jest mu vykonati na zemi. V tomto jasně červeném květu soustřeďovalo se veškeré zlo světa. Věděl, že z máku se vyrábí opium; možná, že tato myšlénka vzrůstajíc a berouc na sebe fantastické formy, pobídla jej vytvořiti strašný přelud. Květ po jeho mínění uskutečňoval sebou veškeré zlo; vsákl do sebe všechnu nevinně prolitou krev (proto byl tak červený), všecky slzy, všecku žluč lidskou. Byla to tajemná, strašná bylina, opak Boha, Ariman, jenž vzal na sebe skromnou a nevinnou podobu. Třeba bylo jej utrhnout a zničit. Avšak na tom nebylo dosti — bylo potřebí zameziti, aby v umírání nevylil veškeré své zlo na svět. Právě proto nemocný schoval květ na svých prsou. Doufal, že k ránu květ pozbude veškeré své moci. Jeho zlo vnikne mu v hruď, v duši a tam bude poraženo nebo zvítězí; v druhém případě on sám zahyne, však zahyne jako šlechetný bojovník, jako první zápasník lidstva, protože dosud nikdo neodvážil se najednou zápasiti se vším zlem tohoto světa.

„Neviděli ho. Já jsem jej však uviděl. Mohu-liž pak nechati, aby žil? Lépe by bylo zemříti!“

I ležel nemocný na svém lůžku, ochabuje v příšerném zdánlivém boji, a síly jeho se tratily. Ráno ho našel felčar jedva živým. Nicméně po krátkém čase rozechvění nabývalo vrchu, nemocný vyskočil z postele a jako dříve začal běhati po nemocnici, rozmlouvaje s ostatními a sám s sebou hlasitěji a nesouvisleji nežli jindy. Do zahrady ho nepustili; lékař vida, že mu ubývá sil, a že vůbec nespí, ale stále chodí s místa na místo, dal mu vstříknouti pod kůži značnou dávku morfia. Nemocný se tomu nevzpíral; na štěstí v tuto chvíli jeho pošetilé myšlenky jaksi byly v souhlasu s touto operací. Brzo potom usnul: zimničné pohybování přestalo a ustavičně ho provázející hlasitý nápěv, jejž vzbuzoval takt jeho trhavé chůze, zmizel z jeho uší. Byl pohřížen ve spaní a nemyslil o ničem, ani ne o druhém květu, který mu bylo utrhnouti.

Ale za tři dni utrhl jej u přítomnosti starého sluhy, který přiběhl pozdě, chtěje pustošení zahrady zameziti. Sluha pustil se za ním. S hlasitým jásotem nemocný utekl do nemocnice a vrhnuv se do svého pokoje, uschoval květ na prsou.

„Proč trháš květiny?“ huboval stařec, přiběhnuvší v patách za ním. Ale nemocný, který již ležel na posteli, jak obyčejně maje ruce položené přes kříž, začal mluviti takový nesmysl, že mu sluha pouze mlčky sňal čepici s červeným křížem, která byla toliko pro zahradu určena, a odešel. Zdánlivý boj započal znovu. Nemocný cítil, že se z květu řine zlo dlouhými, jako hadové se vlekoucími potoky; tyto proudy zatahovaly ho ve svá kola, svíraly jej, zatínaly se v jeho údy a pronikaly celé tělo svým strašným obsahem. Nemocný plakal, modlil se k Bohu a přes tu chvíli přerušoval modlitbu kletbami, namířenými na vraha. Do večera květ uvadl. Nemocný rozšlapal zčernalou rostlinu, sebral zbytky její s podlahy a odnesl je do komory s vanami. Hodil

neúhledný kousek zmačkané byliny do pece kamenným uhlím rozpálené a dlouho se díval, jak jeho nepřítel syčel, se svíjel a konečně se obrátil v něžný, sněžně bílý chumáček popele. Foukl, vše zmizelo.

Druhého dne stav nemocného se zhoršil. Strašně bledý s vpadlými tvářemi, s očima příšerně svítícíma z hlubokých důlků očních, pokračoval sice ve svém zběsilém chození, blábolaje bez ustání, ale jeho chůze byla již nejistá a kolísavá.

„Nerad bych užil násilí," pravil starší lékař ke svému pomocníku.

„Přece však je nutno učiniti přítrž této činnosti. Dnes váží nemocný jen 93 libry. Půjde-li to tak dále, zemře ve dvou dnech."

Starší doktor se zamyslil. „Morfium? Chloral?" řekl napolo jako by se tázal.

„Včera morfium již neúčinkovalo."

„Přikažte ho svázat. Ostatně pochybuji, že by se uzdravil."

VI.

Nemocný byl svázán. Ležel oblečen ve svěrací kazajku na své posteli a byl pevně přivázán širokými plátěnými popruhy k železným příčkám postele. Ale prudké pohybování se nezmírnilo, naopak se zvětšilo. Po mnoho hodin tvrdošíjně se namáhal osvoboditi se od svých pout. Konečně se mu podařilo, že silným trhnutím rozerval jeden popruh; i vytáhl nohy a vyklouznuv ze spod ostatních popruhů, začal se svázanýma rukama choditi po pokoji, vykřikuje divoká, nesrozumitelná slova.

„I aby tě! . . ." zvolal sluha, vstupuje do dveří. „Jakoby ti nějaký běs pomáhal! Řehoři! Ivane! Pojďte sem rychle, rozvázal se."

Všickni tři vrhli se na nemocného; i započal dlouhý zápas, trapný pro ty, kteří činili útok, a škodlivý tomu, jenž se hájil a vynaložil zbytek vyčerpaných již sil. Konečně ho povalili na postel a svázali pevněji nežli před tím.

„Nevíte, co děláte!" křičel nemocný. „Hynete! Viděl jsem třetí, jak se právě otvíral. Nyní jest již v plném květu. Dejte mi dokonati mé dílo! Potřeba jej zabít, zavraždit, zničit! Potom vše bude vykonáno, vše bude zachráněno. Mohl bych poslati vás, ale jedině já jsem s to, abych to učinil. Vy byste zemřeli při pouhém dotknutí."

„Mlčte, panáčku, mlčte!" pravil starý sluha, jenž zůstal na stráži u nemocného.

Šílenec náhle umlkl. Rozhodl se podvésti dozorce. Nechali ho v poutech celý den a zůstavili jej tak i na noc. Večer dal mu sluha povečeřeti, ustlal si u jeho postele a lehl. Za chvíli již tvrdě spal, a nemocný začal svou práci.

Obrátil se vším tělem, aby se mohl dotknouti železné příčky, a nahmatav ji rukou, která byla uschována v dlouhém rukávě svěrací kazajky, začal hbitě a silně třiti rukávem o železo. Za hodnou chvíli hrubé plátno povolilo, a ukazováček se dostal ven. Teď šla práce rychleji. S obratností a hbitostí i u zdravého člověka zcela nepochopitelnou rozvázal za sebou uzel spojující rukávy, rozšněroval kazajku a potom dlouho naslouchal chrápání dozorcově. Ale stařec spal tvrdě. Nemocný svlékl se sebe kazajku a odvázal se od postele. Byl svoboden.

Vzal za kliku, avšak dvéře byly uvnitř zamčeny a klíč beze vší pochybnosti ležel v dozorcově kapse. Obávaje se, že by jej mohl probuditi, neodvážil se prohledati mu kapsy a odhodlal se uniknouti ze světnice oknem.

Byla tichá, teplá a tmavá noc; okno bylo otevřeno; hvězdy zářily na černém nebi. Nemocný díval se na ně, hledaje známá souhvězdí a těše se z toho, že, jak se domníval, mu rozumějí a s ním souhlasí. Viděl nekonečné paprsky, které se linuly s nebeské říše, a šílená odhodlanost rostla. Třeba bylo ohnouti tlustý prut železné mříže, provlíknouti se úzkým otvorem do uličky zarostlé křovím a přelézti přes vysokou kamennou ohradu. Tam zavíří poslední boj a po něm budiž třeba — smrt.

Pokusil se ohnouti tlustý prut holýma rukama, ale železo nepovolilo. Skroutiv tedy z pevných rukávů kazajky provaz, upevnil ho na konci prutu, který měl podobu píky, a pověsil se naň celým tělem. Po zoufalém namahání, které vyčerpalo jeho poslední síly, píka se ohnula; úzký otvor byl hotov. Protáhl se jím odřev si ramena, lokty a holé nohy, prodral se skrze křoví a zastavil se pode zdí. Vůkol bylo hrobové ticho; světlo nočních lampiček slabě ozařovalo uvnitř okna ohromné budovy; nebylo v nich viděti živé duše. Nikdo ho nepozoroval; stařec, jemuž uloženo bdíti u jeho lože, zajisté tvrdě spí. Hvězdy laskavě mu kynuly svými paprsky, jež pronikaly až do srdce.

„Jdu k vám," zašeptal, vzhlížeje vzhůru k nebi.

Když po prvním pokusu upadl, s odřenými nehty, se zakrvácenýma rukama a nohama jal se vyhledávati příhodné místo. Tam, kde ohrada hraničila s umrlčí komorou, vypadlo ze zdi několik cihel. Nemocný nahmatal tyto důlky a užil jich k svému cíli. Vylezl na zeď, chytil se větví jilmu, jenž rostl za ní, a beze hluku se spustil po stromě na zem.

Chvátal ku známému místu u vchodu. Květina černala se svou zavřenou korunkou a zřetelně vynikala z porosené trávy.

„Poslední!" zašeptal nemocný. — „Poslední. Dnes mne čeká buď vítězství nebo smrt. Leč to je mi již lhostejno. Sečkejte něco málo," řekl s očima pozdviženýma k nebi, „brzy budu u vás."

Vytrhl rostlinu, roztrhal ji, pomačkal a tiskna ji v ruce, vrátil se předešlou cestou do svého pokoje. Stařec spal. Nemocný sotva že došel k posteli, upadl na ni bez sebe.

Ráno jej našli mrtvého. Jeho tvář byla klidná a světlá; ve vysílených rysech s tenkými rty a hluboko zapadlýma, zavřenýma očima zračilo se jakési hrdé štěstí. Když ho položili na nosítka, chtěli mu otevříti ruku a vyndati červený květ. Ale ruka byla již ztuhlá, a šílenec unesl znamení vítězné s sebou do hrobu.

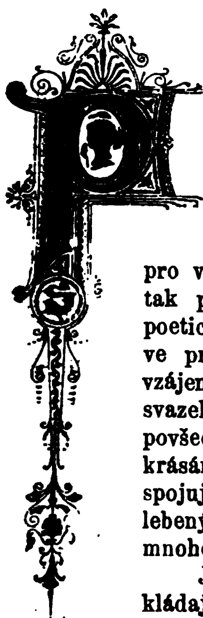
Přel. *Lad. Škorpil.*

Řezníci pijáci. K národní písni kreslil M. Aleš. Ryl J. Patočka.

Poesie v geologii.

Napsal **Bedřich Katzer.**

odle běžného náhledu jsou věda a poesie pojmy, které vzájemně vylučují se tou měrou, že tam, kde věda s chladnou přemítavostí svou se zahnízdí, citupiná poesie kvapem musí ustoupiti, a naopak tam, kde toto požehnané dítko nebes vládne, že není místa pro vědu. Ve skutečnosti však poměr obou bohudík není tak příkrý; neboť není vědy, která netají aspoň nějaký poetický moment, a taktéž není pravé poesie bez zakotvení ve pravdách vědeckých. Slovem: věda a poesie nejen že vzájemně se nevylučují, nýbrž mezi oběma vládne šťastný svazek takový, že pravým básníkem může býti jen člověk povšechně vědecky vzdělaný a pravý vědec zase musí býti krásám poesie přístupen. Nejlépe ovšem, když jedna osobnost spojuje v sobě hloubi vědeckou se vzletem básníka; ale velebený vyvolenec takový, jako byl imposantní Goethe, za mnoho věků sotva jeden se zrodí.

Jsou-li na světě dovední básníci, kteří na tom si zakládají, že vědecky vzděláni nejsou, to nevím; ale že jsou vědátoři, kterým nic není tak protivno jako poesie v kterékoli své podobě, to vím bezpečně. Mám lidi ty za přeubohé tvory, kteří buď následkem jednostranné výchovy v mládí, nebo následkem otupění v pozdějších létech pozbyli smyslu pro úchvatnou vznešenost dokonalé poesie a pociťujíce v sobě nedostatku toho, roztrpčeni a nevrle stáhli by rádi celý svět na nízké stanovisko, na němž sami se ocitují. Jsou to ti zarytí, zcela vysušení prosaisté, kterým jest marno povídati, že poesie tají v sobě něco nevylíčitelně mocného, poutavého, co povznáší nás vysoko nad všední, vypočítavý, suchý život. Oni nikdy nepochopí, kterak poeticky naladěná mysl nesmírně víc oblažuje jednoho člověka, nežli všechna urovnaná, odůvodněná a zaškatulkovaná suchopárnost tisíc prosaistů dohromady. Jsou to ti vysušenci, kterým jest darmo dokazovati, že ovšem hledání a nacházení pravdy dovede poskytnouti hluboké útěchy jinak nenabytné, ale že přece nevyhovuje všem požadavkům člověka, který mimo hlavu má také srdce. Oni vyklidili by poesii šmahem ze světa; básníky a vůbec beletristy mají za nejzbytečnější tvory pod sluncem a durdí se jako krocani, když je někdo chválí.

Ó Poesie, jak v prach všednosti
by často chtěli lidé ti tě rvát!
Ó jaké štěstí, že též křídla máš,
host na zemi, že můžeš uniknout
zpět v domov svůj — ty dítě étheru!

(Jar. Vrchlický.)

30

Nejhorší jest, že lidé ti také ve vědě nemnoho svedou. Jsouť nejvýš vědátoři v sarkastickém původním smyslu tohoto slova Havlíčkova, ale pravými vědci nejsou. Do nich nelze se nadíti významných prací, protože nejsou s to pochopiti vznešenost pravé nesobecké vědy a protože nedovedou postihnouti, že upřímné vědecké počínání už v tom má poetický obsah, že při něm obětuje člověk nezištně světu kus toho nejlepšího, co v sobě má, když byl intensivním vzděláváním svého ducha v jednom směru sám ze sebe k vůli společnosti lidské vytvořil v některém ohledu zakrnělce, což mu nikdo ani přibližně nahraditi nemůže.

Řečené jest faktum mnohem smutnější a odpornější nežli neuvědomělá, dělaná přehnanost poetického smýšlení. Tato afektace, jejíž nepravdivost uráží, celkem přece jen ponouká k smíchu; nedostatek vnímavosti pro krásno aesthetické však vždy budí zlost. Co mne se dotýče, raději se směju, nežli se hněvám — a jiní snad také!

Budiž opakováno: Není vědy bez poesie a každý odborník má poetické stránky své vědy znáti a pěstiti. Avšak to nutno uznati, že nikoli každé odvětví lidské práce duševní poskytuje stejně mnoho látky ku poetickému zpracování a nikoli každá nauka uspokojuje stejnou měrou poeticky naladěnou mysl. Možno-li označiti vědu nějakou jako obzvláště šťastnou v této příčině, jest to geologie.

Není druhé vědy, v níž střízlivá pravda tak těsně se dotýká s básnickými názory jako v ní! Všechny její výsledky, protože směřují k objasnění veliké záhady o vzniku a vývoji viditelného světa, kterýžto cíl přese všechny pokroky lidského rozumu vždy skoro stejně jest vzdálen, mají velmi poetické pozadí v mystické poslední příčině všeho bytí. Čím více pronikáme do záhad přírody, čím více fakt dovedeme položiti na místo dohadův a fantastických výmyslů, tím více v jistém smyslu zapuzujeme poesii, — ale jen poesii dětskou, naivní, na jejíž místo nastupuje na pravdě založená, vytříbená poesie přírody, která povznáší a dovede ukojiti i přísného ducha vědeckého. Věc jest shodna se změnou názoru přírody. Dříve bývala příroda ve všech svých úkazech a ve všech svých silách zosobňována. Bublavé prameny a bystřiny, tiché tůně a jezírka, skály a hory, vše bylo obydlím bohů, polobohů a skřítků. Vítr způsoboval bůh, mořem zmítal bůh, z jícnů sopek plál mocný žár a vychrlila se k nebi mračna dýmu a popelu, když na dně jich pracoval bůh. Ponenáhlu byly osoby nahraženy silami. Ale ač zázračné činy všelijakých pitvorů byly vysvětleny zcela přirozeně vypočítatelnými vlivy a vlastnostmi, nebyla tím poesie zkrácena, nýbrž jen jaksi přenešena na jiné pole, rozevřen jí jiný obzor.

Než i když tento převrat se stal, ještě dávno nebyla bujná fantasie pravdou spoutána do té míry, aby nemohla vykonati leckteré přesmělé salto mortale. Jmenovitě pak v geologii, kde předměty bádání jsou tak ohromné a velikolepé, že na základě obdoby v přítomnosti ani nezdálo se býti možno, aby přirozeným klidným postupem byly mohly se vyvinouti, udržela se dlouho ve vyhledávání příčin obrovských zjevů těch volnost, v níž nejnevázanější obrazivost bez ohledu na zákony přírodní až k závidění mohla se proháněti. Za takových okolností bylo geologických theorií všude hojnost, ale jasné, odůvodněné názory nadobro scházely. Proto také nacházíme u starých národů jen všeobecné pojmy

o vzniku a jistých proměnách země, založené na kusých pozorováních, která jim takřka sama se vnucovala. Na př. Číňané dali povstati předem horám, po té vodě, v níž život se zrodil a bujel, načež jal se působiti oheň, země se vyvýšila, rostliny z ní vyrostly, zvířata oživila souši a na konec přišel člověk. Egypťané, kteří sledovali roční zátopy Nilu a vzrůst delta jeho, dali všemu světu vzniknouti z vody a tolikéž Mojžíš, byv v Egyptě vzdělán, přijal vodu jako živel nejpovšechnější, od něhož později teprve souše se oddělila. Řekové, znajíce vulkanické ostrovy svého archipelu, horké prameny a činné sopky až na Sicilii, naproti tomu záhy vytvořili si o vzniku země náhled opáčný, připisujíce jej ohni. Později ovšem i u nich jeví se nápadně egyptský vliv, jelikož krajiště zeleným Nilem zavlažované bylo jakousi vysokou školou starých Řeků. Jmenovitě Thales Miletský a po něm Xenophanes Kolophonský dají se přímo označiti jako zakladatelé školy neptunické, kdežto Zenon Heraklitský, Empedokles a hlavně Strabo jsou zakladatelé školy plutonické v geologii. Tyto oba směry, první s heslem „Vše z vody!“ druhý s heslem „Vše z ohně!“ teprve v nejnovější době byly sloučeny.

Ve všech těchto náhledech jeví se nedostatek známostí geognostických, které musí tvořiti podklad theorií geologických. Avšak i když zeměznalectví odvozenému z přímého názoru dostalo se vážnosti, jaká mu přísluší, ještě dlouho trvalo, nežli denní zkušenost stala se vodítkem theorií a zatlačila pouhý výmysl. Tak ještě na počátku nynějšího století věřili geologové v jakési doby tvůrčí, způsobené propuknutím náhlým tvořivé síly země. Na utvářenost povrchní, na bujné rostlinstvo a živočišstvo jisté periody přivalila se po náhledě tom pojednou ohromná zátopa a zničila šmahem vše do kořene. Po někdejším reji života ve vodě, vzduchu a na souši nezbylo ani stopy. Celý vývoj země pokládán byl za drama, v němž po každém dějství se vyměnily netoliko dekorace, nýbrž i herci tak, že žádný z těch, kteří dříve hráli, později už na jevišti nikdy se neobjevil. Vždy po takové strašlivé krisi, kterou vše na zemi bylo zničeno, vzešlo z brusu nové živočišstvo soudobně s přiměřeným rostlinstvem. Cuvier byl původcem a hlavním zastancem takovýchto náhlých přetvarů, s nimiž mělo souviseti také vytvoření těch neb oněch hornin, vyvýšení horstev a prohloubení dolin. — Jiné celé čety geologů zatopily ve středu země a rozdmychaly tam mocný pekelný oheň, jenž hrozil pohltiti každou chvíli tenkou povrchovou slupku zemskou a ze sopek jen vydychoval nadbytečné páry jako z ochranných ventilů. — Zase jiní volali naproti tomu „Vodu, vodu!“ a dali celé zemi srážeti se vrstvičku za vrstvičkou z mokrého prostředí. — Někteří opět hájili představu, že kupy i řetězy horské vztýčily se pojednou, takřka přes noc, z hladké kůry zemské; atd. atd.

Tehdy bylo geologům blaze, jak Cotta dobře podotýká. Člověk seděl pěkně doma v lenošce a básnil o všelijakých vymýšlených pochodech. Kdo nadán byl trochou obrazivosti, výborně obstál a dovedl svými smýšlenkami originelně lecos vysvětliti. Ale doby ty minuly. Dospělo se k poznání zákonů přírodních, kterých nikdo nesmí ignorovati, čímž přistřižena fantasii geologické křídla a naše věda donucena k tomu, spatřovati ve všedním a prostém původ velikolepých úkazův a proměn. Tím pak byly soudy dříve oblíbené učiněny zhola nemož-

nými. Katastrofy, které dříve bývaly zavedeny hnedle všude a vždy jako způsobitelky velikých i malých proměn, staly se takto výsledkem stálých všedních dějů a byly připouštěny vůbec jen lokálně a výminečně. Veliký tento buben přestal hráti solo a přidělen mu v souhře ponenáhlých vlivů geologických jen podřaděný úkol.

Avšak poesie tím nebyla z geologie zapuzena, neboť rozmilé děvče to není šťastno jen v prostředí lživém a hlučném, nýbrž naopak lépe se mu daří pospolu s pravdou a uprostřed důmyslného klidu. Geologii není třeba zvláštních smýšlenek, aby poeticky byla vyšperkována; její nejvážnější nauky o vzájemném vlivu všech pochodů přetvořovacích, rozhledy, které otevírá do nedozírné minulosti naší oběžnice, ba i zcela podřízené jednotlivosti jsou plny poetické působivosti.

Dovodím to některými příklady.

Na rovině poutá zrak osamělá skalina, která příjemně přerušuje jednotvárnost kolkolem. Jest na ní znáti, že tam nepatří. Jest to bludný balvan. V původní, daleko vzdálené domovině jeho trčely vysoké skály k nebi a od šíje jejich až k patě splýval bílý háv ledovce. Kudy ten se šinul, všude rval útesy a kamení a pomalu na svých širokých zádech je nesa, nebo před sebou je tlače, postupoval s nimi do údolí. Tak přenesl skály jako dům veliké, kterými jiná síla hnouti by byla nestačila, s prvotního stanoviska jejich do krajin mnoho mil vzdálených. Zvláště daleko mohly býti balvany zaneseny, když ledovec patou svou zasahoval do moře, jak podnes vidíme na mnohých ledovcích polárních. Kry totiž, které z této spodní části se odtrhují, plují, jsouce vody lehčí, na hladině moře i když obtěžkány jsou jistým nákladem urvaných valounů skalných. Proudy pak zanášejí je daleko k jihu, kde led taje a celý náklad přineseného kamení na dně mořském se pohřbí. Tak dělo se i v dávné době ledové. Když pak vody se stáhly ve prohloubená hlavní koryta a mnohá bývalá dna mořská stala se souší, vystoupily na ní jako památníky přestálých těžkých časů všechny ty balvany, které mnohou dobu na ledovém korábě svém se nabloudivše, konečně v místech od domoviny daleko vzdálených k odpočinku se uložily. Celá německá rovina pokryta jest takovými bludnými přistěhovalci, jichžto prvotní vlastí jsou krajiny nordické a ruské provincie kolem Finského zálivu. Z méně dalekých stanovisk původních pocházejí velmi hojné bludné balvany švýcarské. Velikostí památný jest z nich jmenovitě bludný balvan v Dolním Wallisu u Montleye v údolí Rhony, zvaný Pierre des Marmettes. Jest to přes 20 metrů dlouhý, hnedle 10 metrů vysoký a přes 10 metrů široký balvan žulový, jenž pochází z jižního svahu Mont-Blancu, z 11 hodin vzdáleného údolí Ferretského. Jest na něm vystavěn pavilionek. — Na jiných místech byly ledovci naneseny nikoli balvany jednotlivé, nýbrž ohromné náspy jich, které někdy neuvěřitelné výše i několika set metrů dosahujíce, poznamenávají takřka pro budoucí časy ta místa, kde ledový obr na chvíli od práce si odpočinul a část lupu, jenž snad už tížiti jej počal, odhodil. Na př. u místa Sadewitzu nedaleko Oelsu v pruském Slezsku jsou takové nánosy silurského vápna tak mocné, že po několik set let vápno z nich bylo páleno a nánosy ty mylně drahný čas za pevnou, na místě usazenou skálu byly pokládány.

Uvažme, odkud všechno to kamení, všechny ty balvany, valouny a štěrk morén pocházejí? — Bylyť vesměs součástí pevných, vysoko k nebi trčících hor. Ze skalných stěn jejich, kolem kterých ledovec se tlačil, rval kus za kusem, roztrhal, vyhlodal a podemlel je; nahoře účinkovaly společně vzduch a vláha; hrdé vrcholy pukaly, klonily se a konečně sřítily se na hřbety ledovců, jež unášely je daleko odtud. — Není-li tento obraz vzniku bludivých balvanů a stěhování se jich s ohledem na vzájemné zasahování všech vlivů do sebe pln zvláštní poesie? Hory rostly a byly pyšny v neporušené mladistvé své kráse. Tu jim nadešel boj o trvání své. Musily odolati útokům vichrů, deště, sněhu, horka a zimy, a při tom sešly a stárly. Na skalné tváři jejich objevila se vráska za vráskou a původní rysy jejich pozměnily se až k nepoznání. Měkké kulaté tvary jejich byly odnešeny a z kyprého mladého těla zbyla jen suchá, hranatá kostra. Ba hynou, chřadnou i ty hory jako my lidé; dřív než se kdo naděje, sřítí se v dočasný hrob.

Svalil se kámen z boku hor
a stonul v mořské tůni;
nahoře zvoní bujný smích
a moře duní, duní. —
Ty, lehká nožko, spěš, jen spěš,
tentam již dole v klidu,
a než se toho naděješ,
já pro tebe si přijdu! (—m—)

Obraz tuto odhalený jest jen částí velevýznamných dějů geologických, jež souvisí s koloběhem vody na zemi. Každá kapka deště, jakmile s mraku snese se na zem, oddá se vášnivé práci všemi silami, které v sobě tají. Už dopadem a pak tím, že do nejnižší polohy se dere, rozruší kyprou povrchovou vrstvu hor, a když kapka ku kapce se druží a všechny v potůček spojeny tlačí se do hloubky, tu jejich hromadné síle už podaří se do tvrdého podkladu vyhlodati si volnou rýhu. Jak jim při titanské práci té veselo! Jsou plny štěbotu a smíchu.

Spěl potok loukou, tek' a tek'
kol rozpuků a pomněnek;
  kol pomněnek tak v tichu. —
V rozpuku žluč se rozlila,
pomněnku slza zrosila,
  on zvučel a zručel,
jemu to bylo tak k smíchu.
(J. V. Sládek.)

Potůčky se víží a rostou v bystřiny, které s hlukem valí se přes všechno závistivé kamení, jež mrzutě cestu jim chce hraditi, a nelekají se ani odvážných skoků přes hrany skalných stěn do velikých hlubin. Při pádu teprve s výskotem ukazují, jakou mají sílu. To pozná hornina, na kterou napadají, neboť brzy jest v těle jejím vymleta hluboká rána, kterou každý nový příval skočných krůpějí zvětšuje. Pak vedere se by-

střina do těsné pukliny skalní, jako by v tuhém objetí kamenných stěn chtěla bujný život svůj vydechnouti. Ale chyba lávky! Na dlouho nezůstane spoutána. Hlodavou silou svou rozšiřuje pořád víc a více těsnou rozsedlinu a prohlubuje ji tak, že se podobá, jako by ohromnou pilou někdo do skály byl zařízl. Ponenáhlu rokle se šíří tak, že bystřina může se rozprostříti v potok, jenž koryto své zvětšuje v údolí, jímž klidněji vine se jako řeka, až pak co vážný veletok dospívá k cíli své pouti vezdejší, k širému oceanu.

Od svého zrození až do své smrti v této podobě vede kapalný živel boj proti souši. Co z ní potůček uzme, bystřina utrhne, horský proud urve, to unášejí řeky do moře a ocean zase stane se otcem pevniny. Činnost tato jest stálá, málem i soustavná ve výborně organisovaných, přeumělých těch systemech vodních, které na výšinách nebetyčných hor každou krůpěj deště, každý vloček sněhu, každý dech vláhy k účelům svým jímají.

Dnes rozbrázděny jsou horstva a vysočiny křiž na křiž roklemi a údolími, jež jsou vlastním sídlem romantiky a krás krajinářských. To jest výsledek působení vod tekoucích. Původní svah horstev byl zcela jednotvárný, a nyní divoce rozryté vysočiny byly původně s povrchu monotonní roviny. Všechna ta hmota, které k vyplnění prohlubní a dolin třeba by bylo, byla zanešena pryč, částečně do dnešních moří, z větší části však do prvotních nížin a tůní, do nichž druhdy vedl běh vod. Doliny ty byly vyplněny, ale ještě zbývá nerovností dosti, jež musí se vyhladiti. — Hladkost všeho povrchu země, bez nížin a výšin, toť životní účel a konečný cíl vody, k němuž směřuje, když na horách béře a v dolinách dává. Co oheň zbudoval a vztýčil, to voda boří a ničí. V tom leží jádro odvěkého boje mezi ohněm a vodou na zemi.

Mechanické účinky tekoucí vody nejsou však jediné vydatné zbraně v tomto boji, neboť jakkoli ohromná síla skrývá se ve vlnách ku předu se deroucích, přece by nestačila k vykonání nejvydatnějších prací v ničení hor a ponížení hrdě vztýčených hlav jejich. To však dovede led. Při přechodu do tuhého skupenství roztáhne se totiž voda, a to s neodolátelnou silou, tak že byvši tekuta v trhlinách skal uzavřena, tuhnutím je poltí, láme a drtí. Na temenech hor a vůbec ve výších, kde každé noci zmrzne voda za denního slunce kapalná, jest účinek tento ovšem náramně vydatnější nežli v nižších polohách, kde trhavá síla ledu vlastně může účinkovati jen z počátku a na konci zimy. Všude však poltí a rozkouskují se tím spůsobem skály v kamení a štěrk, který tekoucí vody snadno odvlekou, kdežto celými balvany nadarmo hnouti by se byly pokoušely. Také dostane se tím spůsobem bystřinám a potokům k odplavení materialu z oněch míst hor, které nad zuřivý tok jejich vysoce jsouce povýšeny, jinak nikdy do žádného styku s nimi by nepřišly. Tam nahoře drtí skály voda tuhá a svrhne je dolů do pěnivých vln, čímž osud jejich zkázy a zničení jest zpečetěn. Hranaté kusy pořád více se rozmělňují a vzájemným otíráním o sebe při běhu do nížin se zakulatí ve valouny, oblásky, písek i jemný hlen, jež voda unáší a podle velikosti ukládá: těžké valouny nejdříve, jemné bahno nejpozději. — Takovým spůsobem ocituje se valná část tak zvané pevniny stále v pohybu a sice na cestě s vyšších míst do dolin, hlavně do moře. Tuto

se písek a bahno ukládá, vlastní váhou stále hromadících se nánosů se lisuje a stvrdne na vrstvy, jež po dlouhých dobách geologických zase mohou relativně vyvstati nad hladinu oceanu, který pomocí svých vyslanců, vláhy a deště, po čase opět v sebe je pojme.

Kde tekoucí voda a led svými vlivy na zkázu hor nestačí, tam musí vypomáhati účinky lučebné. Tuto činnost rozvinuje voda hlavně pod povrchem země tím, že skály chemicky pozměňuje a vyluhuje, čím v útrobách chřadnou a stanou se ničemnými, tak jakoby z živoka pil krev. K rozpouštění hornin zvláště způsobilou stane se voda tím, že vtahujíc se a prosakujíc do vnitra kůry zemské, nasycuje se po cestě plynem uhličitým, s nímž ve spojení vykonává v skutku velikolepé činy. Neboť kyselina uhličitá jest nejkrutější nepřítelkyní přemocné sokyně, kyseliny křemičité, a všude v nejtěsnějších puklinách a porách skal, kam jenom voda uhličitá vniknouti může, vzplane mezi oběma zápas tichý, ale na život a na smrt, o jehož divé zuřivosti málo kdo má pojem. Převážný výsledek boje jest přeměna křemičitanů v uhličitany, jež mohou býti snadněji vodou pohlceny a odnešeny. Kapka čisté vody stihá druhou a nasyceny cizími látkami spějí konečně rozsedlinami do údolí. Vydatně účinkující krůpěj uvnitř hor vylíčeným spůsobem odvleče ohromné množství materialu, takže tvoří se pod povrchem dutiny a jeskyně, jichžto strop na konec může se státi tak slabým, že s rachotem a silným otřesem všeho okolí se sřítí. Na svahu nebo na patě hor sbírá se voda, vytryskne na povrch jako pramen mineralní a jme se vydávati ze sebe a srážeti, co z hloubi skal byla odnesla. — Na tyto látky usazené záhy vrhne se zase voda povrchová, rozmělní je a jako písek a bahno dopravuje je do moře. Podobně zbytek rozpuštěných látek, jmenovitě uhličitan vápenatý, který pramen horský ze sebe nevydal, putuje s vodou do moře. Tímto stálým přítokem musil by se státi ocean konečně nasyceným roztokem vápenatým, kdyby nehostil v sobě milliardy živoků, kteří takřka na přinešený řekami uhličitan vápenatý čekají, aby z něho si zbudovali své schránky, domky a stavby, bez kterých obstáti nemohou. Jsou to drobní kořenonožci, jsou to korále, ježci, mušle a lastury, jichžto hromadné stavby zase stávají se základem budoucích pevnin, snad hor, ze kterých za mnoho mnoho věků zase voda vyplaví a odnese přese všechny překážky, jež do cesty se jí postaví, tentýž material do oceánu, jenž z něho vyšel, do něho byl vrácen, zase z něho vyňat byl a opět do něho se dostává.

Možno-li si představiti úchvatnější obraz přetěsného vzájemného zasahování všech účinkův a výsledků do sebe, nežli jaký v tomto celém koloběhu hmoty, v této věčné střídě vody a souše, ve všech těchto vespolek souvisejících přetvorech se jeví?! — Neníť docela správno, co Píseň trpaslíka Roulona povídá:

Jsem obrů praděd, malý trpaslík,
oceán dvojí z kapky mojí vznik'.

Obr oceán byl dřív, byl původně; z něho vznikají kapky, které když spolčováním na pevnině byly sesílily, vrací se domů k svému otci, aby jej vyživily a omladily. Tato pravda není o nic méně poetická! — Oceán vysílá páry, jež srážejí se jako dešť k zemi. Tím dán

vznik potůčkům, bystřinám, řekám, proudům, jež boří a odnášejí celé hory a vysočiny, by je uložily na dně mořském, kde nánosy stvrdnou a skřehnou ve zvrstvené horniny. Anebo přinášejí vody rozpuštěné látky, z nichž obyvatelé mořští staví útesy a skály. Tyto i ony vrstvy hlavně nejpovšechnější silou geologickou, totiž stahováním se kůry chladnoucí země, mohou býti relativně vysoko nad hladinu oceánu vyzdviženy. Avšak co jednou moři náleželo, musí mu zůstati. Zase vysílá v parách své vody a spoutanou, zdrcenou, změněnou přinesou mu opět hmotu, která z objetí jeho zpupně se vymkla. V tomto stálém boji přírody proti sobě, jehož konců nelze postihnouti, leží hluboká poesie, hodná plastického šatu veršovaného.

Ještě mnohem poetičtější, možno-li, jsou pohledy do pradávné minulosti naší země, k nimž poznané pravdy geologické nám dopomohly. Nejlépe vyznačují to rozdílné ty krásné idealní obrazy dob geologických, které nejprvé Frant. Unger ponavrhl a které zcela po právu označeny byly jako květy pravé vědecké poesie. Jen se zahleďme do nejznámějšího obrazu Ungerova, znázornění povahy doby kamenouhelné! Hory ještě jsou ukryty na dně oceánu, z něhož souše jen nesměle v nízkých útesech a mělkých březích se pozdvihuje. Mezi nimi proplétají se ramena moře, v jejichž hladině zrcadlí se stromovité kapradiny, ohromné přeslice a plavuně, nejdokonalejší a nejvyšší rostliny té doby, epochy to teskné, vlhké, bez upřímného svitu slunečního. Přeslice a plavuně vypínají svoje drsné kmeny k zamračenému nebi jako sloupy, mezi nimiž proplétá se podrost kapradin, ze kterých mnohé dospívají také podoby stromovité a rozkládají v širším obvodě úhledné svoje vějíře. Jak chřastivé dunění musilo nastati, když přišel vítr a ohebné stonky přeslic do sebe narážely jako suché rákosí v rybníce? Jak podivný šum vyluzoval tehdy vánek v štětinovitém listí šupinatých obrů flory? Při tom mdlé, jednotvárné zeleni všude dosti, ale nikdež ani kvítku. Celá květena tehdejší byla ještě až na některé rostliny nahosemenné tajnosnubná a pestrý motýl med hledající celým krajem byl by mohl proletěti a nenašel květu, kde by byl mohl stanouti. V těchto chladných, jednotvárných lesích, které volně rostše odumřely, aby zpráchnivělými těly svými utvořily kypřejší a plodnější prsť pro floru stále se obnovující, zadržela se vlhkost vzdušní a záhy mezi bujným rostlinstvem proplétají se četné stříbrné pruhy sladkých vod. Krajina tím stala se měnivější, nepozbyla však svého málo přívětivého rázu, neboť v pološeru vládnoucím nejen květena byla truchlivá, nýbrž i živočišstvo pohřešovalo živých barev. Pod listy rostlin močálových skrývali se rozliční brouci, štíři a ráčci, tu onde pavouci předli své sítě a z houští vyzníval hlas cikád. Živější rej panoval v zálivech mořských, kde kromě nižších živoků, z nichž mnozí rodové, kteří v předcházejících dobách geologických hojností vynikali, arci už byli docela vymřeli, již objevily se ve větším počtu také ryby s měkkými kostmi a skelnými šupinami.

Anebo podívejme se na obraz pozdější doby geologické na příklad Jury, útvaru to po době kamenouhelné třetího, jenž v Čechách zastoupen jest jen nepatrným výběžkem ze Sas ke Kyjovu u Friedlandu zasahajícím. Celá Jura skoro jest výtvarem mořským a krajina tehdejší nelišila se asi tuze od obrazu, jejž poskytuje za nynější doby partie tropi-

ckého oceánu, plná korálových ostrovův a útesů. Všude sluneční jas a teplo, všude přiměřená sytost života. Vedle úžasného množství korálů oživují moře jurské ježci a lilijice, k nimž druží se raci a měkkýši, jmenovitě Ammoniti v překvapující rozmanitosti tvarů. Ryb prohání se ve vlnách dosti a už také ryby kostnaté mezi nimi se vyskytují. Hlavní ráz udělují však zvířeně četní obrovští ryboještěři a plazi. Na pobřeží mořském sluní se těžkopádný, až 15 metrů dlouhý Ichthyosaurus, podobou poněkud nynější krokodyly připomínající; po klidné hladině vodní pluje až 8 metrů dlouhý Plesiosaurus, s táhlým tenkým, skoro labutím krkem; vzduch těžkým neobratným letem proráží podivný Pterodactylus, z poloviny pták a z poloviny plaz; stále k pevnině vázán jest plaz Iguanodon, svými massivními tvary a neohrabaností údů k nynějším tlustokožcům přirovnatelný; také první pravé želvy se tu objevují a ke konci doby jurské naskýtá se skutečný pták, Archeopteryx, i první ssavci jsou tu spolehlivě dokázáni. Vzhled pevniny líčí Unger sám těmito slovy: „Nízký břeh zvedá se z oceanu. V pozadí vystupují kruhovité ostrovy korálové nad hladinu vodní .... Pevnina i ostrovy pokryty jsou bujnou vegetací. Tu stojí skupina statečných stromů zdola až nahoru pokrytých širokým zpeřeným listím, které pučeti se zdá z krátkých hroudovitých větví. Jsou to Pterophylly, rostliny vzhledu na polo palmovitého, na polo kapraďovitého. Poblíž jich budí pozornost malý les z pandanů s ohromnými visutými listy a vzhůru se vypínajícími kmeny, které vidlicovitými kořeny vzdušnými jsou podepřeny. Po zemi a v puklinách skal pučí všude kapradiny s velikými, mnohotvárnými vějíři." Tyto a jiné tajnosnubní rostliny nejsou však už ve květeně vládnoucí, nýbrž aspoň polovina všech druhů připadá na rostliny nahosemenné a snad i jednoděložné. Tím nabývá flora vzhledem k útvarům předcházejícím rázu již poněkud moderního, ovšem však nevyrovná se bujností vývoje mohutným lesům kamenouhelným. Vůbec jeví živočišstvo i rostlinstvo od Jury počínajíc ráz fauně a floře přítomnosti se blížící. —

Popojdeme-li ještě do mladší doby geologické, do doby třetihorní, zasahuje tu dokonce mluva poesie do mluvy vědy. Epochy doby té slují věru poeticky Eocen, Miocen, Pliocen, jako bychom řekli první svit, soumrak a úplná zoře ranní toho dne, kterým geologové vyrozumívají přítomný stav země. V skutku dřívější trhané ostrovy zcelují se pořád výrazněji na pevniny dnešním podobné a tím poskytnuto jest rozvoji kontinentalního života široké jeviště. Byl-li v prvohorách život převládně mořský, v druhohorách převládně ostrovní, stává se v třetihorách zřetelně pevnozemní, jakým dosud jest. I vyvinuly se tvary organické, které jako bezprostřední předchůdci nynějších forem s těmito tak velikou jeví podobnost, že věru tehdy nastal ve všem všudy ranní soumrak toho památného dne, kdy člověk na zemi objeviti se měl. Toto kvapné přetvořování se na nynější podobu týká se také povrchového vzhledu země. Dřívější ploské ostrovy a málo povýšené pevniny nabývají v této době v podstatě rázu přítomného. A třeba počátkem nebetyčná horstva nynější byla pozdvižena toliko jako řetězy pahorků, takřka jako základy budoucích tvarů souše, a třeba moře ještě vzhledem ku přítomnosti dosti volně mezi velikými celinami se proplétalo, přece už ostrými liniemi horstev obrysy kontinentů byly nesmazatelně vyznačeny.

Toto ponenáhlé vytvoření se pevniny ve věčném boji s trhavým, rušivým, závistivým mořem, které konečně skleslo k nohám všech těch vysokých hor, hlavy své hrdě k nebi zvedajících, jest plno poesie. Ale přece nejvíce poetických momentů poskytují měny života, jež na základě geologických dát z části až do nejjemnějších detailů dají se sledovati, což výše uvedené příklady už poněkud dosvědčují. Výtečně vyznačuje to náš neocenitelný pěvec přírody Jaroslav Vrchlický ve své básni „Země“:

Leč sotva život překročil tvůj práh,
ó matko, země! ve všech proměnách
už vzniká, roste, bují;
kdo prošel hloub tvých jezer a kdo sčet,
kam vnikla vlna, kde zkameněl květ
ve knize skalných slují?

Kde stopy vod jsou a kde plamenů?
My nyní v bázni čteme z kamenů,
co kdys v tvé hrudi vřelo,
co z prsou tvojích ssálo žití vzruch,
by pro věk příští spjato ve skal kruh
v nich jako v rakvích mřelo.

Čtem z knihy tvé, čtem stále víc a víc,
a stopy škeblí, raků, lilijic,
toť směr, jímž život plynul.
Tys jeho jiskru vloženou v tvou hruď
v žár vznítila a řekla: zaplaň! buď!
a lávy proud se řinul.

Ó země! každý tvůj pruh, to je list,
kde možno sny tvé minulosti číst
i tvého citu plání,
ba tak jsi plna divných zázraků,
že často bůh sám z hvězdných oblaků
se k tobě spící sklání. —

Ještě nutno uvésti doklady toho, že i méně významné jednotlivosti, vybrané kdekoli ze souhrnu dějů geologických, jsou plny poetického pelu. Uvažme na př., že zachovány jsou šlépěje rozdílných živočichů, kteří před prapradávným časem obyčejné své vlhké bydliště opustivše, po bahnitém břehu se procházeli; uvažme, že zachovány jsou otisky kapek dešťových, které před milliardy let, kdy docela jiné nebe než nyní nad zemí se klenulo, zvlažily lesy kamenouhelné a do písčitých vrstev se zahlodaly; uvažme, že z koprolithů nejdávnějších dob geologických bezpečně dá se poznati, jakou potravou tehdejší ryby a ještěři se živili a jak ji zažívali; dále že ze vzájemné polohy mladičkých skeletů a starých koster jistých ještěrů dá se s pravděpodobností souditi, že rodili tito živokové živá mláďata; dále že z některých zkamenělých

sepií vyjmouti se dá dokonce zachovalé barvivo, jímž dnes, po millionech letech, obraz zvířete příslušného možno načrtnouti; dále že v jantaru nacházíme uzavřeny hmyzy tak zachovalé, jako by dnes průhledná smola ze stromu se ronící náhle je byla obalila; ba že v něm shledáváme i pavučiny, na kterých dosud visí třpytné krůpěje rosy, skanulé z noční oblohy v době, kdy ještě člověka nebylo. Nejsou-li to vše v nejlepším smyslu poetické momenty, jež dávají věru proč zamysliti se?

A takové shledáváme při studii geologie na každém listu a na každé stránce. I není zajisté třeba ani slůvka dalšího na potvrzení toho, že v malém i ve velikém geologie poskytuje hojnost pobídek k osvěžení ducha a ku prohloubení poetického smýšlení. Máme ostatně o tom důkaz s obdivuhodným zdarem provedený ve znamenitém díle Edgara Quineta: „La création", které ovšem z části je příliš fantastické a z části vývody své zakládá na pojmech pokrokem geologie od doby prvního vydání jeho (1869) dávno přemožených; ale v podstatě přece jest a zůstane nepřekonatelným pokusem o sloučení poetických stránek geologie s filosofickými a historickými úvahami, jež při studii jejím se vnucují. Řeč, v níž dílo mluví, jest vřelá a lepá, celý způsob podání mistrný, na mnohých místech v pravdě úchvatný tak, že četné kapitoly ač v prose psané, povznášejí a uspokojují čtenáře lépe, nebo při nejmenším stejně, jako geologické látky i povolanými básníky v roucho umělých veršů oděné.

Co básnictví geologického — bych označení toho použil — se dotýče, jest ve všech literaturách a všemi druhy básní zastoupeno. I dlužno uznati, že básníci z vůle boží dovedou poetickým zpracováním geologických pravd docíliti velmi krásných úspěchů. To dokázali už staří básníci klassické doby, jmenovitě Titus Carus Lukretius mohutnou rázovitostí ve své velikolepé básni „De rerum natura"; to dokázala po něm řada didaktických básníků, nověji jmenovitě Frant. v. Kobell klidnou hloubkou své mysli v poučné básni „Die Urzeit der Erde" (1856), v níž živě a názorně líčena jsou jednotlivá období ve vývoji země se vší dovolenou volností fantasie opravdu básnické. Jelikož pak básník také vychází ze dvou stanovisk, připojuje své úvahy jednou ke stavu pravěkému, jednou ku přítomnosti a tomu velmi přiměřeně střídá dvojí verše, uvaroval se zjevně poučlivé jednotvárnosti. Při tom jest věcný obsah básně celkem veskrze správný, protože v. Kobell, před 3 roky zesnulý professor mineralogie na universitě v Mnichově, byl předmětu znalý odborník. — To dokázal také náš slavný Jaroslav Vrchlický mnohými úchvatnými verši. Ku klassickým příkladům jich, jež výše jsem uvedl, nelze z českého básnictví, pokud je znám, mnoho jiných dokladů přibližné ceny připojiti. K vůli středě a na důkaz, že náš nejzasloužilejší geolog dávno postihl a snažil se účinně pěstovati poetické stránky své vědy, chci uvésti známou baladu „Uhel král" od Prokopa Rudného:

Pohřížen v hloubi zemi
mocí odbojných skal,
se svým celým poddanstvem
mohutný vládce spal.

„I starý ten Plesiosaurus
pro slušnost ztratil už cit,
bylť Pterodactyla hostem
a vrátil se šeredně zpit.

„A drzý ten Iguanodon,
chlapisko pranezbedné,
dokonce už Ichtyosauru
vám líbal za bílého dne.

„Mně nadchází předtucha zkázy
zřím Lias v záhubu spět;
kde takové věci se dějí,
trest musí stihnouti svět!"

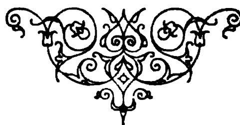
Tak zasténal Ichthyosaurus,
když zvětřil křídový dech,
a v sykot příbojů mořských
svůj vypustil poslední vzdech.

V tu samou též zahynul chvíli
s ním celý ještěrů řád,
neb křídu nedovedli jísti,
a ještě méně jí psát.

A pěvec, jenž petrefaktickou
tu píseň vám podává číst,
na vydatném prý koprolithu
ji našel co fossilní list.

Abych ještě k horším koncům nedospěl, chci na tom přestati.

Nemyslím, že jsem krátkým výpisem svým dostatečně vystihl poetické stránky a vztahy vědy zemězpytné. Z toho však přece se těším, že poněkud upozornil jsem na to, jak hluboké poetické vnady tají geologie, rozhodně jedna z věd nejobsažnějších, nejvzdělavatelnějších, nejzajímavějších, nejpraktičtějších a při tom zároveň nejpoetičtějších, — slovem věda, v níž přemítavý rozum i vnímavá mysl stejnou měrou nejlepšího ukojení mohou nalézti.

Znělky

od **Aug. Eug. Mužíka.**

Za vavřínem.

Ves trmé výši, kam zrak nedolétá,
kam myšlénka jen v bázni s orly spěje,
kde věčný mráz a hrůza vstříc jí věje,
tam v končinách až devátého světa

Kdes vavřínu prý báječný strom zkvétá.
Slyš junácké ty hlasy epopeje!
Vytáhlo tisíc jich a bez naděje
zhynula celá argonautů četa.

Sám jeden zbyl a na smrt vysílený
to svaté listí urval. Jeho steny
když umíral tam, zašly bez účasti —

Příbuzné duše nebylo v té vlasti.
Jen vavřín ten tam smutně nad ním šuměl,
cos šeptal tiše . . . já mu porozuměl.

Vesper sabbathi.

Mzda vyplacena, ruka odpočívá,
ustává mozku jednotvárné vření,
zmlk strojů hrozných pochod šestidenní,
pec hasnoucí tam osaměle zívá.

Muž stojí mlčky, před sebe se dívá
a zří, jak chvíle valí se a mění,
jak týden prchá jako okamžení
a v posled Smrt již velká vážně kývá . . .

V tom zazní zvony. V jejich harmonie
se celý život lidských synů kryje.
Od země k nebes končinám až dálným

Se nese hlas jich mocným hymnem valným
k Bohu, jenž sedě kdesi za oblaky
teď v sedmý den — snad odpočívá taky.

Typy slovenské: „Trávnica". Kreslil Jaroslav Věšín.

Výlet páně Broučkův do měsíce.

Cestopisné črty od **B. Rouska.**

V.

(Dokončení rozmluvy s měsíčanem. — Siesta pana Broučka. — Rozloučení s hôtelem a úchvatný pohled na měsíční krajinu.)

„Jak že, naši trpaslíci že jsou zakuklení měsíčané?“ podivil se Brouček.

„Nikoli všichni,“ odpověděl měsíčan. „Onen spůsob cestování na Zem je tak obtížný, že jen málokterý neohrožený badatel k němu se odhodlává. Ale přes to čítá náš zemězpyt poměrně dosti takových smělých bohatýrů vědy. V novém věku sluší zvláště jmenovati měsíčana, který se na Zemi proslavil pode jménem Josef Boruslawski. Asi v polovici předešlého století dostal se na vaši planetu a začal své výzkumné cesty v Polsku, kde vstoupil jako domnělý trpaslík do služeb hraběnky Humieské. S ní cestoval pak po Evropě a navštívil některé dvory, kde získal si svou duchaplností a roztomilostí vznešené příznivce. Císařovně Marii Terezii zalíbil se tak, že mu darovala démantový prsten, který stáhla s prstíku šestileté tehdáž princezny Marie Antonie, potomní nešťastné královny francouzské; arci musel Boruslawski darovaný prstýnek nositi na šňůrce kolem krku, poněvadž byl na něžnou jeho ručku příliš veliký. Dobyl si dokonce lásku krásné pozemšťanky, Isaliny Barbutanové, kterou pojal za choť a s níž měl tři dítky. Ale tím zbavil se mnohých příznivců a zabředl v poměry stísněné, tak že se na konec z nouze dopustil i malého podvodu. Prodalť jednomu lékaři za živa svou mrtvolu k účelům anatomickým; ale pan doktor těšil se marně na zajímavé tílko, neboť r. 1837 poroučel se Boruslawski zeměkouli a vrátil se živ a zdráv na měsíc s ohromnou kořistí vědeckou, jíž naše vědomosti o družné planetě rozšířil měrou netušenou. Později následovaly výzkumy Toma Thumba a v nejnovějším čase — — Avšak poslední ty badatele nemohu Vám jmenovati, poděvadž dílem dosud na Zemi meškají, dílem snad opětně cesty tam podniknouti hodlají, tak že bych porušením jejich inkognita měsíčním našim zájmům uškodil.“

„A následkem těchto výzkumův osvojili jste si tedy náš kroj, naše jazyky a zařízení tou měrou, že zde nalezám téměř Zemi v kolibrovém vydání?“ tázal se Brouček zívaje.

„Tak jest,“ odpověděl měsíčan. „Naše zeměvěda stojí arci nesmírně výše nežli váš chudý a nejistý lunopis. Máme ovšem naproti vašim lunozpytcům nemalé výhody. Vždyť můžeme takořka již pouhým okem obrysy vašich pevnin a moří jako na glóbu studovati a větší změny na Zemi pozorovati. Tak postřehli jsme neozbrojeným zrakem zcela zřetelně prokopání úžiny Suezské. A co nám teprve objevují naše obrovské, přeuměle zařízené dalekohledy! O báječných rozměrech jejich mějte si malý příklad. V kruhové pláni Werneru objevili pozemští hvězdáři malý, jako hvězdička se třpytící bod, jejž vedle ústředního vrcholku kruhové pláně Aristarcha prohlásili za nejjasnější místo celého měsíce;

lámou si nad podstatou té třpytné tečky hlavu a diví se zároveň tomu, že dřívější astronomové o nápadném tom bodu se nezmínili a že na něm pozorovati lze rozličné změny. Na pravé vysvětlení arci sotva kdy připadnou: že totiž na Werneru před jistou dobou zřízena byla měsíční stanice hvězdářská a onen blyštivý bod že není nic jiného nežli tubus tak ohromný, že jeho třpytné sklo viděti lze až ze Země. Můžete si pomyslit, že nám dalekohledy takové velmi podrobný obraz povrchu zemského podávají, v němž rozeznáváme nejen vrchy a řeky, nýbrž i větší města a jiná znamenitější díla rukou lidských. Nesmysl, jímž Sancho Pansa, mluvě o výpravě svého pána do měsíce, baví udivené vesničany tvrdě, že země s měsíce vypadá jako jáhla a lidé po ní chodící sotva jako lískové oříšky — žertovný tento nesmysl tají ve své druhé větě přece jakési zrnéčko pravdy. Jednotliví lidé na Zemi nejeví se nám sice ani jako nejjemnější prášek, neřku-li jako lískové oříšky, ale větší zástupy dovedeme přece rozeznati. Za poslední války rusko-turecké mohli naši hvězdáři přesně pohyby obou vojsk stopovati. A vezmete-li k tomu všemu, že naši cestovatelé vydali o Zemi důkladná díla s nekonečnou hojností zpráv, plánů, map a vyobrazení, uvěříte zajisté, že ji známe téměř lépe než vaši francouzští geografové a že si zde můžeme věrnou imitací pozemských poměrů zaváděti, pokud to za prospěšné uznáváme.“

„Totě zvláštní,“ pravil pan Brouček, potlačiv zívnutí, které se znovu o něho pokoušelo. „Musím se vám upřímně přiznati, že mi nynější zemské poměry byly téměř již nesnesitelny — a hle! vám líbí se patrně tak velmi, že je o překot na měsíc přenášíte. Ale povězte mi, příteli, kterak jste žili v době, kdy vám pozemské obyčeje byly ještě neznámy?“

„Skoro se stydím zjeviti Vám plnou pravdu,“ odpověděl měsíčan: „Naši předkové žili opravdu jako kdys vaši tichomořští ostrované. Tehdáž byl měsíc v skutku sídlem nejhloupější svaté prostoty, té směšné nevinnosti mravů, o níž bájí Ariosto, že před věky, vypuzena byvši ze země, na lunu blaženou se uchýlila. Tehdáž neměli měsíčané ani ponětí o zákonech zdvořilosti a dobrého tonu: každý podával se ve společnosti tak přímo a bez obalu, že by nad tím váš Knigge z kůže byl vyletěl. Nikdo neskrýval své city škraboškou, dle ustálených společenských šablon vyrobenou a salonním lakem pečlivě natřenou; nikomu nenapadlo rozplývati se zdvořilou pokorou a libezností před osobou, jíž pohrdal a kterou nenáviděl. Nikdo nesmál se špatným vtipům, aniž zatajoval svou nudu přetvářkou blaženého rozjaření. Nikdo nestál, kritice k vůli, s pohledem vytrženým před obrazy, v nichž spatřoval jeho vlastní vkus pouze nechutné klikyháky, aniž mluvil s obdivem o slavných básnících, které nečetl. A tito neptali se, je-li právě v modě vířiti mezi hvězdami nebo prometati hampejzy, nýbrž opěvovali zcela prostoduše jen to, co vskutku cítili a k čemu je vábil popud vlastního nitra. Bez bázně, že se stanou směšnými, důvěřovali tehdejší měsíčané v poctivost ostatních a sami bez ostychu spravovali se zásadou spravedlivosti. Ryzou povahu a upřímnost nepokládali za příznak slabých duchův a nestyděli se mluviti s opravdovým rozhorlením o lživých reklamách, nestydatém dryáčnictví, chytrém odírání bližního. Rozumí se, že za takových poměrů

věda právnická neměla žádného vzniku. Ba, ještě do nedávna panovala zde naivnost tak veliká, že ku příkladu, když byla na měsíci dle vzoru pozemského zavedena ústava se svobodou tisku, mnohé časopisy začaly z cela volně pronášeti své náhledy o záležitostech veřejných a kritisovati opatření vlády; teprve, když redaktoři byli šmahem zavíráni a listy jejich stíhala konfiskace za konfiskací, pochopili pravý význam pozemské svobody — —"

Měsíčan ustal ve svém výkladu, neboť panu Broučkovi přihodilo se, co může na tomto místě snadno i leckterého mého čtenáře postihnouti: pan domací totiž poklimoval, poklimoval, až konečně nadobro usnul. —

Pan Brouček odbýval tentokrát svou siestu velmi dlouho, přenešen soucitným snem nazpět na zeměkouli, pod střechu svého domu, do útulného panického pokoje, kde na měkké pohovce spokojeně zakuřoval novou pěnovku a líbezné písni kanárka naslouchal.

Když konečně hlavu ještě rozespalou pozdvihl a po svém zvyku protahovati se začal, vrazil do čehosi prudce rukama, uslyšel praskot a řinkot a měl pocit, jakoby se pod ním půda bořila. Tím úplně probuzen, vyskočil tak rázně, že hlava jeho bolestně o strop narazila, a s úžasem rozhlížel se po těsném, nízkém kumbálku. Teprve po chvíli připomenul si, že je to parádní sál měsíčního hostince, a z prsou jeho vyrval se hluboký vzdech. S bohem, milý útulný pokojíku tam na zemi!

Zároveň zpozoroval, že nadělal svým protahováním nemalých škod: se stropu, kam ruce jeho udeřily, opadla značná část omítky; lokte jeho rozbily dvě veliká, krásná zrcadla, visící na průčelní a zadní stěně sálu naproti sobě; a podium, sloužící mu za divan, rozbořilo se pod ním v žalostné trosky.

„Dobré jitro? Jak jste se vyspal?" ozval se tenký hlásek ode dveří sálu, jimiž vstoupil Bimbilimbi.

„Dobře," odpověděl mrzutě pan Brouček. „Jen že vaše místnosti našinci ani nedovolují, aby se řádně protáhl —"

„Což o trochu omítky a pár zrcadel!" pravil měsíčan. „Ale vskutku jsem vás litoval vida, jak jste usnul sedě, maje za podušku jen tvrdé zábradlí gallerie a skřížené ruce. Postarám se, abyste nadále netrpěl takovým nepohodlím. Ostatně, zdá se, že vám přese všechno spánek chutnal jak náleží. Dle našeho času odpočíval jste arci sotva malou hodinku, ale ve smyslu pozemském prospal jste celé odpoledne a větší část noci. U nás zatím jitro jen nepatrně pokročilo, avšak slunce stojí už dosti vysoko, že otvírá se s výše kruhového valu na všechny strany velkolepá vyhlídka. Vystupte jen před hôtel a spatříte divadlo báječné. Či — ještě lépe učiníme, vydáme-li se hned na další cestu. Vy jste si řádně odpočinul a já použil vašeho spánku, abych se dopídil svého splašeného osla a také pro vaše pohodlí učinil některá opatření. Bude tedy nejrozumnější, když zahájíte bez odkladu v mém průvodu svoji pouť po měsíci, která vám zajisté poskytne množství netušených půvabů a vzácného poučení. Sestoupíme především dolů na dno Koperníka, které patří k nejkrásnějším a v pozemské kultuře nejpokročilejším krajinám měsíce."

Pan Brouček souhlasil.

Měsíčan přivolal vrchního číšníka a teskně očekával pan Brouček nekonečně dlouhý účet, v němž připadne asi též rozbořenému podium a rozbitým zrcadlům vynikající role.

Ale nastojte! místo číšníka představil sám majitel hostince a pravil rozechvěným hlasem: „Jsem více než královsky odměněn pouhou Vaší návštěvou. Ještě moji pravnuci budou si s pýchou připomínati, že můj hôtel přede všemi byl vyvolen, aby pohostil prvního pozemšťana, jehož noha na měsíc vstoupila. Chcete-li mi nad to prokázati milost, dovolte, abych směl svůj velkohostinec ode dneška přejmenovati v — hotel Brouček.“

Pohnut svolil pan domácí, rozloučil se srdečně s hostinským a provázen hlubokými poklonami celého personálu vylezl důstojně po čtyřech z hôtelu.

Venku čekal již nalezený osel a Broučkovi byla tam podána okovaná alpská hůl, kterou nový přítel měsíčan dal pro něho zhotoviti z celé měsíční jedle.

Pohled, který se nyní s kruhového náspu Koperníka otvíral, byl opravdu velkolepý. Oslepující terč sluneční byl již vystoupil poněkud nad obzor, na černou, hvězdami posetou oblohu a zaplavoval širou měsíční krajinu pronikavým světlem.

Obrovský hrbolatý a zubatý hřeben krnkového náspu byl již všecek osvětlen i s největší částí nesmírné, dvanácte mil v průměru mající roviny, kterou v pravidelném téměř kruhu ohražoval. Tato rovina prostírala se přehluboko pod nohama našich cestovatelův a ze středu jejího vypínalo se osamělé ústřední horstvo, malebná to skupina skalních kuželů, značně sice nižší než kruhový násep sám, ale přece velkoleposti as naší Milešovce s okolními horami se rovnající. I celá protější vnitřní strana kruhového náspu jevila zřetelně své obrovité stěny a terasovitě nad sebou vystupující, divoce rozervané spousty skalní, velebný polokruh titanského amfitheatru, jemuž rovného si nevytvořily snad ani naše Alpy. Jen východní polokruh vnitřní stěny valu, na jehož sklony posud zář sluneční nepronikla, právě pod nohami obou diváků, byl od hřebenu až dolů k centrální rovině zahalen v černý, neproniknutelný stín.

A když se pohled jejich od vnitřku kruhové pláně obrátil směrem opačným, v okolní krajinu měsíční, spatřoval divadlo stejně úchvatné. Přímo pod nohami diváků spadala vnější stěna kruhového náspu, tu srázněji, tam volněji, do nesmírné hloubky a od ní vybíhaly různými směry pásma nižších hor, křižujíce a splétajíce se s různotvárnými řetězy skalními, které se táhly souběžně s valem kruhovým. Zrak skláněl se s úžasem do té divoké spousty hor a propastí, těsných údolí a hlubokých rozsedlin, podivných cimbuří skalních a nakupených balvanů, širokých trhlin půdy a kraterových prohlubní. Za tímto chaosem horským prostírala se rovina, ale byla poseta nesčíslným množstvím kraterů, větších i menších, namnoze téměř mizivě drobných, což poskytovalo obraz prazvláštní. Představte si papír přehustě probodaný většími i menšími špendlíky nebo pleť co nejhojněji znamenanou dolíčky po neštovicích, nebo si představte, že by náhle zkameněla hladina vodní, když začínající déšť rysuje na ní nesčetné kroužky — Nikoli, nenapadá mi právě vhodné porovnání, jímž bych vyznačil dojem této plochy, pře-

plněné kruhovitými otvory s vyvýšeným okrajem a jako rozpíchané úžasným možstvím direk a bodů. Za rovinou bylo viděti opět vyšší a nižší kruhové náspy, osamělé hory a souvislé řetězy skal, jejichž rozmanité obrysy živou barvitostí a skvoucí září svou příkře se odrážely od černé oblohy.

Všechny ty skály kolem dokola byly holé, a jejich neobyčejně živé i skvělé barvy ve spojení s černými, hlubokými stíny, jež s nich ve tvarech fantastických padaly do údolin, přispívaly nejvíce k báječnému dojmu celého obrazu. Rudé, zelenavé, žlutavé, stříbřisté a jinobarvé horniny zářily tu v nejrůznějších odstínech a v oslňujícím lesku ze všech osvětlených částí krajiny.

Na holých těchto skalách, pokud sahal zrak, i na rovině kratery poseté nebylo ani stopy vegetace. Ale za to překvapoval vnitřek Koperníka utěšeným obrazem úrodné krajiny. Arci rozkládala se teprv hluboko dole, jenom po rozsáhlém dně kruhové pláně a z části po nejdolejších sklonech vnitřní strany náspu. Bylo tam viděti zeleň luk a bujného křoví, pestré proužky rolí, stříbrné žilky řek, jezírka, roztroušené vísky i města, jež arci s této výšky vypadala velmi nepatrně a kromě toho asi z podobných miniaturních stavení se skládala, jakým byl hôtel Copernicus či vlastně nyní hôtel Brouček.

V jeseni.

Žluť po sadech a v mlhách bor,
kraj širý zadumčiv a tich —
a ptactvo táhne za obzor
tam v dálný, modrý, slunný jih.

Ach, cítím také jeseň svou
a rád bych s ptactvem dal se v let:
mám jih, své mládí, za sebou —
však nemohu v ně nikdy zpět.

Těm ptákům kývne smavá líc,
mně více žádná snad, o žal —
ba v jeseň žití nevím víc,
zda někdo kdy mne miloval.

Jos. Kuchař.

Balon z obležení.

Báseň Jeana Aicarda.

Z nové knihy »Le Dieu dans l'homme« přeložil Ant. Šnajdauf.

Není to moře, vzduch to tentokráte,
kde plavbu zkusit, námořníci, máte:
ku hvězdám čelem lodě vzdušné, hbité
dnes bez kormidla, vesel zaměříte!

Hřmí děsná válka. Běda, město naše,
že loď má v znaku, cítí: hle, již plaše
se zmítá, již se kloní, hrozí zvratem —
v tom přepadli a sevřeli je chvatem,
i stojí nepohnuté jak loď v ledu.
Vlast čeká zpráv. Po Paříži ni sledu . . .

Však ejhle! symbol duše, jež se nedá
spoutati ničím: z lůna zdí se zvedá
do výše balon, naděj města všeho,
uniká rukám žalářníka zlého
a lanovím svým šumným, jež se chvěje,
o svobodě té lidské duše pěje.

Není to moře, vzduch to tentokráte,
kde plavbu zkusit, námořníci, máte:
běh lodě svojí řídit nemůžete,
tož zprávy z Francie, jež podat chcete,
svěříte zítra křídlům holubů,
— jich množství s vámi sdílí palubu —
ti donesou je sami v Paříž jatou.

Jak šťastni jsou ti muži! S tváří vzňatou
a pevnou nohou, tak jak zvyklí byli
na moře vždycky stoupat, vystoupili
i na ten člunek vzduchem kolébaný —
vždyť prapor Francie, ten milovaný,
vlá nad nimi a jako jindy jdou
vstříc milým pútkám s větry, bouří, tmou,
s divými proudy, víry — v modré bluze.
Ó jaká rozkoš patřit ve tvář hrůze!
A větší ještě rozkoš: pro otčinu
donášet nyní lístky od vojínů!

Vojínů sny a tužby, naděje
a myšlenky? Což netušíte je

nevěsty, matky, sestry, v nebe zříce?
Ach, modlete se, plavcům žehnajíce,
by šťastnou byla cesta jejich stále!

Jde dobře to, jak z prvu šlo, i dále
hlubokou, tmavou nocí, která — zdá se —
k oběma rekům přízní sklonila se.
V poranku spatří dole, pod nohami
již stráně, doly zryté pěšinami,
široké cesty, řeky, planiny,
ba všechno, co je těší z otčiny,
a večer bohdá, slavně vyplněnou
povinnost zříce, sladce zapomenou
svízelů cesty v klíně drahých míst . . .
Tu starší Martin, štěstí sobě jist,
objímat bude matku, ženu, děti
a Jacques, jenž záhy musel osiřeti,
uhlídá aspoň všecky staré známé!

V podobné sladké hovornosti samé
dál plují oba, výše vždy a výše
v kocábce vzdušné k břehům hvězdné říše.

Pojednou u nich strašnou větru ranou
propukla bouře — balon letí stranou
jak poplašený gigantický pták
z děsného místa výše do oblak,
vždy dál od země, dál, až kolem čije
již vzduch jen beze hrází, mysterie
hvězd, tmy a ticha a zas hluku, šumu,
neb jak si středem oblakových tlumů,
jež řítí se naň, cestu prorývá,
hluk, šum se pustou nocí ozývá . . .
A hluk ten množí se, neb z mračných skal
šílený vichr znovu strašně vstal
a úpěje a ječe, vztekle řiče
pozvedá ostré spletené své biče
a mrská, honí bouře do zajetí
skučící balon — ten pak letí — letí —
až mrákotám pad' těžkým do objetí
a jako dětský vlk, jenž dodělává,
se kotí — umírá — a zase vstává —
a zase umírá —; ba možno říci,
že strhává tu vichr drancující
s chudého stromu, který s bouří v boji
na smutné poušti osamocen stojí,
roztříštěn, zlomen, války za náhradu
poslední plod, jenž právě dozrál k pádu.

Zde plavba rychlej' nežli v moři pílí.
Kdo poví, kolik mil již urazili?
A nyní balon po zápasu těžkém
přemožen klesá — ba již padá bleskem —
v tom, zbaven přítěže, se znovu vznesl,
však aby za chvíli jen hlouběj' klesl.
A náhle slyšet divných zvuků vřavu
z nížiny zemské: povyk, pokřik davů
a hněvné soptění a hanu, vztek
a stenot, vzdechy, chrapot, nářků jek . . .
Je bitevní to pole? Vizte jen:

V těch místech mnohý ztrávili jste den —
jest moře to! Ach totéž moře, které
k vám vztahovalo někdy tisíceré
laskavé lokty, toužíc pokolíbat
a pohladit a lehce aspoň zlíbat
své děti milé, s hrozbou nepřítele
napřahá nyní rámě rozechvělé
na vzdušnou vaši loď — ó jaké hoře!
Otevřte, plavci, oči — moře! moře!!

Shlížejí dolů, smutni, ač ne plaši:
hle moře to, jež hubí zemi naši,
jež ne jen vlnami, i skalím strojí
osidla na člověka, kořist svoji,
jež teď i je snad v náruč smrtnou schvátí —
hrozné to moře zvykli milovati!

Moře se dme a spadá, pne a níží.

„Pryč s přítěží! — I bluzy nyní tíží —
Jen schránu listů chraň — Tak, bez prodlení
— My přec klesáme . . . . Přítěž!! —“

„„Žádné není!““

Zrak přechází je z par, jsou nad vodou;
vln zuří boj, koš praská, vichry řvou —
člun, který zmítán vlny boří, smetá,
teď zvolna klesá . . . Plavci, po všem veta!

Pryč tedy s listy, které den co den
vlasť čeká srdcem matek, dcer a žen
tak toužebně! Pryč, do vody s tím, drazí!

Jest poslední to přítěž — jste již nazí! —
Ta tajemství, ty vážné rady, vzkazy
v hrob klesnou týž, bouř vás-li zahubí . . .
Na vodu pusťte všechny holuby!

„Ne, ještě ne!“ — řek’ druhý — „Času dosti
Jsem sám i mohu umřít bez lítosti.
Zachovat hleďme z obležení zpráv. —
Nuž, vyřiď šťastně, hochu! Bůh tě zdrav!..“

A balon lehčí náhle o člověka
vzpružením strašným vznes’ se do daleka
nad lité moře — letí do vlasti —
a z tajuplné, děsné propasti,
vln opáčeno bezpočetným stohem,
zní za ním vřelé, nadějné: „Buď s bohem!“

Ej vzhůru oči, vlasti, na nebesa —
hle, balon pluje, lístky drahých nesa!

Vojínů sny a touhy, naděje
a myšlénky! Což netušíte je
nevěsty, matky, sestry? V nebe zříce
ach, modlete se, plavci žehnajíce,
s vlnami vzduchu ať se šťastně bije! —

Z Paříže listy přišly do Francie. —

Zda došla k Tobě, mrtvý bojovníku,
jenž’s do posledních třímal okamžiků
korouhev naděje, ta živých zvěst,
že neznámé Tvé jmeno větší jest
než mnohá ta, jež čteme v zlatě hvězd?

Ne, nedonesla. Žel, slov duše naší
vlna ni vítr mrtvým nedonáší.
Tvá paměť, reku, tím nám více dražší,
čím’s méně přál si slávy, našich vděků;
buď symbólem i lidem příštích věků
té krásné naděje, jež ze propasti
muk vždycky ještě volá: „Doufej vlasti!“

Narcissa.

Románový genre. Napsal Jan Lier.

(Pokračování.)

vodní dojmy, jimiž byl Jaromír v Chlumu pozdraven, nepřispěly ke ztišení jeho mysli a k rozvoji bezstarostné i živé nálady, s kterou na cestách rádi do neznámých míst vstupujeme. Nahodilé přezvídky soukromých tajností v omnibuse, přítomnost páně Střelova, dobrodružství Weislovo, vše to zajímalo Rejnburka mocně, zvyšovalo jeho nepokoj a rozplameňovalo jeho podnikavost k rychlému činu. Tušil, ano již nepochyboval, že veškeré pikle a snahy těchto osob směřovaly k témuž cíli, za nímž se sám bral. Dostavil se v čas na bojiště, aby rozplašil zákeřníky a přeťal nitky jejich úkladů —

Krátce rozhodnut vrátil se Rejnburk do průjezdu, odňal podomkovi svoji brašnu, zavěsil si ji, zaplatil za dovoz a odcházel.

„Prosím, prosím!“ pustil se hostinský za uprchlíkem. „Račte poroučeti pokoj? Hned! Okamžitě! — Fany!“ volal za panskou. „Fany!“

Přes zábradlí schodů v prvním poschodí sklonil se přívětivý, mladistvý ženský obličej v rámci dobrodružného účesu, jímž pohrávaly boubelaté ruce, vyhlížející z krátkých rukávů, vroubených krajkami a stužkami podobně jako bílá, koketní zástěrka ženštiny.

„Pan baron zvoní,“ odpověděla Fany a zmizela na perutích čiperné ochoty v temné chodbě.

„Kubo!“ kýval zase majitel hostince na podomka. „Doveďte pána —“

„Strpení!“ vymlouval se podomek v rozběhu. „Pan generalní prokurista žene mne s pilnou depeší na poštu —“

„Máme právě nouzi o pokoje,“ litoval hostinský chlubně. „Pan baron zabral nám bezmála celé druhé poschodí, pan generalní prokurista obsadil první, — zítra máme trh, musím zachovati několik pokojů pro své stálé hosty, obchodníky —. Ale je-li pánovi libo — v podstřeší, slušný pokojík, arciť žádná tančírna —“

„Díky. Nežádám nemožnosti,“ konejšil Jaromír s úsměvem hostinského. „Možno, že ještě dnes odjedu. Bude-li nutno zdržeti se, uchýlím se na večer někam, nesejde mi valně na tom, kam.“

„Ah tak, tak!“ uznával pán hostince, vypjav o něco výše hlavu a shlížeje polo s moudrým porozuměním, polo s reservou na skromného cizince, jenž ničím objemným a hlučným se nezamlouval. Ani obchodnímu cestujícímu nebyl podoben. Hostinský propustil jej s vlídným úklonkem, v němž spočívalo ujištění, že se již nehněvá.

Před hostincem byl chodník posud zahrazen hřmotnou postavou páně Žemličkovou, kolem něhož rukavice páně Nitkova v čilém a důtklivém hovoru stále ještě poletovala. Oba důstojní pánové umlkli na chvilku a v jejich očích zahořela znova zvědavost mocným plamenem, jehož paprsky stíhaly Jaromíra až k rohu Jakubské ulice, za nímž zmizel.

Mladý muž měl původně v úmyslu poslati nájemníkovi tety Žofie formalně návěští o svém příjezdu, oznámiti mu návštěvu a vyžádati si sdělení, v kterou dobu by vítán byl.

Tyto požadavky šetrnosti a slušnosti jevily se však Jaromírovi pojednou jako zbytečné, ba nevhodné okolky, v nichž spočívalo steré nebezpečí. Rejnburský dům a vonné kouzlo luzné pohádky, jejíž zlatý klíč v něm nepochybně se skrýval, byly obletovány dravci, jež vábila sladká či bohatá, rouškou tajemství polo zastřená kořist ke lsti a násilí. Otálení bylo nevčasné, přímo nesvědomité. Jaromír byl povinen sobě, své bohyni a — ovšem i své tetě - jednati rázně a bez průtahu.

Pozeptal se nejbližšího strážníka na nejkratší cestu k Rejnburskému domu a za deset minut stál udýchaný, zruměněný s bušícím srdcem před nádhernou branou parku na pusté Hradební cestě.

Blížilo se k polednímu a vše kolkolem bylo ponořeno v teplý, dřímavý klid. Z omšených vysokých zdí zahrady vypínaly se mohutné stromy, zakrývajíce nebe bohatým smaragdovým baldachýnem. Vonné a pestré koruny jejich byly pozlaceny proudy slunečních paprsků, v nichž motýlové a brouci hravě a líně se koupali, naplňujíce vzduch bzučením, kteréž s tichým šumem stromů a ševelem plachého ptactva v harmonickou ukolébavku splývalo. Po člověku nikde ani vidu ani slechu. Pavouk rozpřádající své sítě ve spleti zrezavělého mřížení starožitných umělých vrat doplňoval Jaromírovu ilusi, že bizarním obloukem zapomenuté brány zírá do tajuplné houštiny očarovaného sadu, jenž halí neprostupným věncem spříčených větví a pichlavého křoví zakletý zámek a v něm skrytou báječnou princezku.

Dychtivá touha, ovládající mladého muže, zarazila se před slibným prahem, k oddechu, k sebrání sil a soustředění jasné, vědomé vůle.

Nedočkavost nedala ruce ovšem leniti. Jaromír sáhl bez rozmyšlení na rukojeť zvonce, jenž v neurčité dáli kdesi jako v hluboké tůni mezi spícími šotky zahlaholil. A věru že chromému gnomovi podobal se stín, který za drahnou chvíli teprve z houštiny se vynořil a loudavě k vratům přicházel. Dobrodružná podoba vrátného v zakletém parku ztrácela blízkostí ovšem romantického půvabu, přecházejíc ponenáhlu z příšerného, neurčitého tvaru v obyčejný zjev starého tříče barev, na němž byly patrny hranaté, výstřední údy, hrbaté tělo, šat barvami potřísněný a ošklivá, ve výrazech cerberovské ostražitosti ztrnulá tvář.

Mikeš zastavil se za vraty a prohlížel si bedlivě neznámého, jejž pozornost i opatrnost tříčova chvilku bavila.

„Jsem zde u vrat Rejnburského domu?“ ptal se Jaromír.

„Hm,“ zněla zdráhavá odpověď.

„Jest pan Strzicius doma?“

„Je. Ale jen pro sebe.“

„Ohlaste mu moji návštěvu. Prosím zdvořile, aby mne přijal,“ promluvil příchozí určitěji. „Jmenuji se Jaromír z Rejnburka.“

Ani vyslovené jméno nevytrhlo Mikše z tvrdošíjné odmítavé neochoty. Pouze sivé, pod hustým, svislým obočím skryté oči zatřpytily se na okamžik jasněji a svezly se nedůvěřivě po zjevu cizincově.

„Plané řeči,“ mínil neustupně. „Takovými se k nám nedostanete. Však v těch dnech drali se k nám jinačí pánové. A lhali také a uká-

zali jsme jim, kde nechal tesař díru. Acheché!“ Utěšená vzpomínka povzbudila Mikše k širokému, potutelnému smíchu.

„Zde, moje visitka.“ Jaromír podával ji Tříči skrze mříže. „Doneste ji bez průtahu svému pánovi a vyřiďte mu, že přicházím k němu jménem paní tohoto domu za pilným řízením. Rozumíte? A otevřte mi, abych nebyl na ulici a mohl vyčkati kdesi poblízku na lávce vašeho návratu.“

„Zůstaňte si jen venku,“ odbýval s houževnatým klidem a líným, vleklým svým tonem Mikeš. „Já jinak psaní a posýlky neberu. Váš lístek donesu pánovi. Počkáte si — tuším — na vzkázání. Hehehe!“

Tříč obrátil se nedbale a tápal zvolna jako medvěd zpátky.

Mladý muž pomyslil si, kterak nesnadno bývá odvykati staré, přihlouplé sluhy na prvé setkání obvyklým podivnostem. Zkrotiv svou touhu, obrnil se humorem a umínil si, že věnuje se po libosti Mikšově i starého malíře volnému peripatetickému rozjímání na stinné, tiché samotě Hradební cesty. Uložil si trpělivost Indiána, jenž zůstává neomrzen u nalezené stopy na stráži, nechť si opisuje slunce na nebi oblouk sebe delší, a jal se přecházeti volnými kroky kolem sličné, rozkošným mřížovím vyplněné brány. Lepost i velebnost tohoto krásného výtvoru uměleckého a půvab jeho podrobností skytaly množství podnětů k úvahám o vkusu starších dob i o podivuhodném spustnutí lidstva v nové době, v které jest velikou vzácností týž přirozený, dokonalý, člověka jednotně a jasně pronikající krasocit, jenž býval ještě před stoletím tak obecný jako dnešní dobou znalost piva neb základních tvarů geometrických —

Jaromír nedospěl ve svých pesssimistických úvahách daleko.

Sluch jeho postřehl uvnitř parku hovor dvou lidských hlasů, mysl přeskočila mžikem s výšin šírého obzoru povšechných důležitostí do ručejí vřelých osobních citů a nohy pospíšily samy k zamřížené bráně.

Mikeš vracel se, nedošed patrně daleko. Byl veden malou, čilou obstárlou ženštinou, kteráž ho živě peskovala i poučovala, chvátajíc před ním ke vratům. Její pronikavý zrak upínal se pátravě na cizince a vráskovitá, dobromyslná líc jasnila se výrazem radostného tušení a poznávání.

„— a svět ještě tak zkažený nebude, aby každý lhal, jakmile jazykem hne,“ slyšel Jaromír ze švitořivých úst Lenčiných. „A že by se někdo krom žida opovážil, bráti vzácné jméno naší vrchnosti nadarmo? Však ti hned povím, je-li to zase nějaký takový obejda — —. Pane na nebesích! Ne — ne — já se nemýlím — toť jeho milost mladý pan baron sám. Nikdo jiný. — Ruce poníženě líbám, vaši milosti! Třesu se náhlou radostí —. Mikši, hni se! Otevři milostivému pánovi! — Pospíšíš?!“

Tříčova podezíravost nedala se snadno zaplašiti. Podrobil se rozkazu své pánovité, bystřejší ženy mlčky, leč zdráhavě a jako na skoku proti neznámému pro případ, že by se Lenka přece mýlila.

Hospodyně provedla před mladým mužem starožitnou, obřadnou úklonu a osmělila se, políbiti mu uctivě ruku.

„Děkuji vám,“ bránil se Jaromír marně poníženému pozdravu. „Jsem potěšen vaším přivítáním, ač se vám nemohu odsloužiti. Moje paměť odpírá mi službu. Odkud se známe?“

„Odkud, milosti?“ smála se Lenka. „Inu, od mládí. Byla jsem tenkráte ještě dosti statečná, mrštná osoba, když nebožtík pan otec vaší milosti — dej mu pán Bůh nebe a věčnou slávu — ráčil se zastaviti na cestě v Chlumu. Byl u nás tenkráte na posled. Šel do Italie na Francouze a Taliány, a paní matka vaší milosti cestovala s ním a vedla si za ručinku roztomilé poupátko, asi čtyřletého chlapečka jako z cukru, dítě k ulíbání. Vidím ho ještě dnes, vždyť se mi zdá, že to bylo včera. A zatím uběhlo mnoho vody za celých šestadvacet let. Ale oči a kučery a bílá tvářinka maličkého barona Jaromíra zůstaly vaší milosti! Poznávám je a poznala bych i takto. Když se člověk dívá na malované obličeje předešlých našich vrchností nějakých čtyřicet let a den co den, ví dobře, jak pán z Rejnburka může vyhlížeti a nalezne ho mezi tisíci. Ale pro pána krále — já zde klábosím a zdržuji vaši milost mezi dveřmi —. Račte staré věrné služebnici dobrotivě odpustiti. Vím také co se sluší — prosím račte vstoupiti. Mikši, nezevluj! Hni se milostivému pánu z cesty. A otevři — ach tak — pán si tam rozdělal práci, tam nesmíme,“ vzpamatovala se Lenka, spustivši ruku, kterouž byla svému manželi ukazovala na dvéře nedalekého chrámku Psyché. „Pan baron laskavě si vybere některé sedadlo pod stromy nebo v sloupení v parku. Máme jich zde hojnost. Musím se totiž přiznati, že není mi dovoleno uvésti vaši milost k pánovi hned. Pán pracuje a malou hodinku ještě nesmí ho vyrušovati nikdo, — ani zprávou o příchodu pana barona. Pán je v tom ohledu neuprosný. Až přijde pro něho smrt — pán Bůh opatruj ho ještě dlouhá léta — a zastane ho v práci, bude nucena také počkati. Račte si učiniti zatím pohodlí v parku. Zvala bych vaši milost dále, kdyby nebylo pro hosta lépe vyhnouti se našemu pánovi na sto kroků, pokud není předpuštěn. Pan baron jest arci ve svém, ale náš pán jest od nedávna tak podrážděn, že si věru netroufám —“

„Nic nevadí,“ vyváděl Jaromír ochotnou Lenku z nesnází. „Počkám a budu zde pokračovati v procházce, kterou jsem venku započal. Dovolte jen, abych si ulehčil o brašnu. Arciť — kam s ní —“

„Račte mi ji svěřiti,“ pravila hospodyně. „Osmělila bych se nabídnouti vaší milosti svou nízkou společnost, ale musím po svém, k Theodorovi — —. Však ho již slyším, křičí. — Jest chorobné dítě, nevrlý, svéhlavý i bojí se neznámých. Račte mne míti omluvena — musím k němu — pán by mi hlavu utrhl —. Můj muž nedovede vaši milost vyrážeti, pošlu ho raději, aby dal pozor, až pán se vrátí. Mikši, jdi, počkej na pána ve dvoře. Víš, kde dnes pracuje. Jakmile přijde domů, oznámíš mu návštěvu pana barona a doběhneš pro jeho milost sem —“

Jaromír dal laskavým pokynutím mnohomluvné ženě i Mikšovi na srozuměnou, že jest úplně se vším spokojen.

Tříč barev ujistil se opětně o bezpečnosti závor na vratech a zanechal hosta o samotě.

Za poledního vedra skytala bujná i vonná houština parku příjemný útulek a zvala vábně hloub do stínu zarostlých, křivolakých a záhadných prospektů, mezi nimiž bělaly a rýsovaly se tu a tam lomené a umělé tvary, vyzrazujíce roztroušené architektury a skulptury.

Sledy lidského pobytu a lidské práce v neznámé končině zabavují přirozeným spůsobem pozornost člověka živě a nejvíce. I Jaromírův zrak utkvíval na nich a byl zvláště poután nejbližším předmětem, kopulovitou střechou, k níž byla Lenka ukázala, kázajíc Miksovi, aby tam hosti jakous čekárnu otevřel. Ze slov a posuňků hospodyně bylo zřejmo, že pod kuplí jest zavřeno, leč i prázdno.

Hosta zaváděla zvědavost blíž a blíže, až ocitl se zatáčkou z ulice křovin na volném, ladnými skupinami stromů, bosketů a květin obklopeném prostranství; uprostřed něho vypínala se půvabná budova, rotundovitý chrámek s korintským peristylem, upomínající ličností na pomník Lysikratův, obestřený panenskou, jasnou gracií helenského umění, koncipovaný však volně rukou delikatního architekta z doby baroku.

V mladém muži procitl opět vášnivý milovník umění. Obešel si zavřenou budovu, za jejíž okny jevily se trámce a prkna malířského lešení, barvou pokládané stěny, tu a tam nastíněné počátky maleb a nad vchodem v mramorové desce úryvky zlaceného nápisu, jímž byl rozkošný chrámek zasvěcen rozkošné Psyché.

Potěšen a rozjařen krásným nálezem, odvážil se Jaromír dále, objevil sochu, fontán, hermy, bránu, vásy, stibadium, umělé trosky sousoší, jiné chrámky, pomníky, vše velkolepé, bohaté, z bujné a jemné fantasie vykvetlé. Nejedna známka svědčila o péči pilných rukou, uchrániti před spuštěním tyto vzácné skvosty, rozsázené po parku jak po smaragdovém aksamitu.

Procitlý zájem umělecký strhl hosta i vodil jej na potulce parkem kříž na kříž jako na vděčný lov za ušlechtilými požitky. Nové a nové dojmy hromadily se a zastíraly v horující mysli vědomí obmezené svobody procházek v sadě. Teprve náhlé vystoupení rozsáhlé, imposantní a malebné budovy paláce na obratu k novému prospektu připamatovalo Jaromírovi povinnost šetřiti vůle toho, jenž byl v tomto znamenitém stánku domovem. Zároveň zočil nedaleko před sebou silhouettu postavy, kteráž beztvárností a jakous pohyblivostí od ostatního kamenného obyvatelstva parku se lišila.

Poznal Mikše.

Tříč barev stál na zahradní cestě očividně na čekané. Podobalo se, že neušel mu šust, spůsobený kroky Jaromírovými. Naslouchal, rozhledl se pátravě semo tamo. Ztišil se však zase, dav si mávnutím ruky na srozuměnou, že nějaký pták nebo veverka kdesi šustli.

Host chtěl napraviti svůj bezděčný poklesek a vzdáliti se nepozorovaně od zakázané hranice. Ustupoval tiše zpět, obrav si pobočnými stezkami směr přímo od paláce i od Mikše. Za krátko znamenal, že ztratil direktivu. Ocitl se v neznámé straně. Nepochyboval sice, že dosti daleko za sebou nechal směšného Mikše i se znamenitou budovou, nebyl si však dokonce jist, zdali dospěje volenou cestou ku Psycheionu, kdež po návodu Lenčině bylo mu malířova vzkazu očekávati. Šel na zdař bůh v před, a za nedlouho pozdravilo jej zelením šedivé zdivo, dříky rýhovaných sloupů — snad hledaný chrámek — —

Až u samé budovy poznal mladý muž zřejmě svůj omyl. Stavení byla mnohem rozsáhlejší a velkolepější než ozdobný chrámek. Podobalo se ukázce pyšného římského sídla neb nádhernému torsu slavnostních

síní, do kterých otvírala se královská vítězná brána, oblouk mohutně rozpjatý, štědrým přepychem sloupů, reliefů a soch vroubený i korunovaný. Překvapen a obdivem jat stanul host u grandiosních schodů, jež vzhůru do rozsáhlé síně vedly; skvostný sál pod otevřenou, malbami a bronzem třpytící se klenbou byl obstoupen sloupením, za nímž mramorový lesk a pestré hlubiny pobočných lodí a síní se skvěly. Řezby a obrazy po stěnách žily, svítíce zlatým, mihotavým třpytem, jenž jimi probíhal a se chvěl.

Jaromírovi bylo, jakoby stál na prahu pohádkového zámku. Pln žádostivého očekávání vstoupil na schody a stoupal vzhůru. Tepny bily mu rychleji, zraky nestačily obsáhnouti sličnost a bohatství budovy jediným pohledem. Bloudily po kupli, jejíž plná barevná i útvarná nádhera splývala a soustředila se k výklenku v pozadí sálu, vyzařujíc opět z něho jako ze sanktuaria, v němž — — trůnila ona, v živém jasném majestátu své něžné, opojné krásy.

Mladý muž zavrávoral jako poražen bleskem nadpozemského zjevení. Zachytiv se maní podstavce sloupu, jenž ho napolo skryl, necítoval ani chlad kamene na skráních, ani půdu pod ztrnulýma nohama. Závratný vír blahého pocitu rozlil se mu po údech, zvedl ho a unášel všecku jeho bytost k nohám nalezeného vtělení jeho snů.

Tyto vábné, cukrové nožinky skvěly se na měkkých řasách světlého hedvábného roucha, jež opojnou luznost čarovné postavy odestřelo a s kvetoucích údů smeknuto po antickém lehátku dolů na obrubu velkého, třpytem křišťálové hladiny vyplněného vodojemu splývalo. Bylo, jakoby se toto rajské poupě, tento ryzí, líbezný výkvět dívčí krásy byl snesl na stříbrném obláčku do skrytu své knížecí lázně, aby liliové a růžové, útlé a pružné své údy v chladu čisté vody ovlažil. Odpočívala lehýnce jako dechnutá na pokraji sedadla, jako v přestávce po svleknutí a před prvním smočením jemných prstíků bělostné nožinky v chladivé tůni. Na pozadí temněrudého mramoru ve výklenku svítil mladistvý zjev plnou zářivou nádherou posvátné spanilosti, prohřáté něžným teplem jara, dýšící sladkou vůní kvítka v rozvití. Sličná dívka uvolňovala pravicí vlnivé proudy svého vlasu, jenž v temných pásmech měnivého atlasového lesku s bílých skrání roztomilé hlavinky kolem oušek jak růžových lístků po rozkošné šíji a po měkkých, půvabně modelovaných ramenou se linul. Prstíky levé ručky graciosní krasavice objímaly vzácnou rukojeť drahocenného oblého zrcadla, do něhož veliké a hluboké, oslňujícím jasnem zářící oči ze smavé aksamitové tvářinky s nevinným poklidem čisté duše zíraly. Zdvižením vnadného, rozkošného rámě a ladným pohybem ručky se zrcadlem byly uvedeny pružné, delikátní kontury lepého těla v zvučnou hru a nenucenou plastickou živost, jejíž ušlechtilý celkový půvab ve spolku se svítivou a teplou, měkkou i svěží pletí krasavice v dokonalý, omamující souzvuk se slučovaly. Skvěla se jako vtělený pomysl svrchované sličnosti, sálajíc vznešenou září, jejíž zázračné paprsky v neporušené ryzotě čistými sférami se nesly a všechen stín nízkosti kolem rozptylovaly.

Žasnoucí oko divákovo spatřovalo v ní sladkou péri, vtělení nedostižných krás, andělský květ ženskosti, jehož sledy pouze požehnaní mistři cinquecenta v božské inspiraci do barev a tvarů vkouzliti a po-

zdějším věkům zachovati dovedli. Na tento rajský a planoucí poklad dívčích vnad směl se odvážiti toliko mistr jako Tizian, Correggio nebo Veronese, jediné některý z těchto vyvolených, kterým přáno bylo, bohyně na zemi poznati.

Jako v odpověď k této bezděčné myšlence nalezl zrak Jaromírův pojednou po straně vysokou, velebnou postavu šedivého umělce, jenž půvaby luzné krásky na plátno přenášeti se snažil. Umělec byl všecek pohroužen ve svou práci, kteráž vybředla již zjevně z počátečného stadia horečného rozběhu i kolísání a spěla určitě jasným během k cíli. Také zajímavý zjev stříbrovlasého malíře byl jako z jiných dob a jiného světa. Ctihodná tvář, vroubená dlouhým šedým vousem, okouzlovala nevšední důstojností, výrazem hlubokého zanícení a opravdového posvěcení. A přece neubránil se nezvaný divák trapnému pocitu, jenž se mu po spatření malíře do vnitra vkrádal, rozdíraje blažené srdce ostnem toužívé závisti, sobeckého studu za dívku, palčivé žárlivosti a —

Jaromírovi nebylo přáno, vybaviti jasný názor svého pocitu z náhlé chmury, která přeletla planoucím obzorem jeho zraků, jimiž veškera jeho duše k slastné vidině prchala, ve vítězném zahoření milostné vášně jí se kořic a s ní se snoubíc.

Nebe dumavého míru, jarého čtveráctví a zdravé nevinnosti, rozestřené po květoucím líčku a svítící z čarovných očí dívky vzplanulo záplavou různých červánků, jimiž se kmitly blesky úžasu a překvapení. Zrcadlo zachvělo se v její ručce, oči vysršely do něho třaslavé jiskry uleknutí, jako by ze sna prozíraly, hlavinka se vztýčila k obratu, — vše v jediném kratinkém oka mihu, co by peruť neznámého ptáka v letu na kovové ploše zrcadla plaše se mihla.

Týž zlomek okamžiku stlačil mladého muže na kolena a skryl ho za podstavcem sloupu v bráně. Náhlé ztrnutí teprve vyneslo v Jaromírovi na povrch vědomí bezděčné nešetrnosti, jíž se v sobeckém zaslepení dopouštěl.

Kleče vysýlal k zbožňované krasavici své prosby za milost a za prominutí, s nimi nesl se však vzhůru jásavý dík nebesům za oblažení žíznivého srdce zjevením čarovné dívky.

Nahoře v síni pod kopulí zůstalo ticho, jímž zněl toliko jednotvárný crkot pramének z tlam delfínů, kteří vodu do basinu k nožkám luzného modelu chrlili. Úzkost bušící v prsou Jaromírových ulevovala, jsouc konejšena nadějí, že kráska smělého diváka nepoznala. Nepochybně postřehla v zrcadle pouze záhadný, nepatrný tvar mezi hojností pevných a známých tvarů budovy. Když přihlédla blíže, byl tvar již zmizel, jako některý ze šedivých holubů, kteří torso antické thermy obletovali a po jeho římsách se procházeli, tu z úkrytu vystupujíce, tam za pilířem zanikajíce.

Disciplina vzdělaného člověka, nazývaná dobrým mravem, zabránila poslednímu pohledu na dívku; Jaromír zřekl se ho s těžkým srdcem a ustupoval zvolna s místa, na němž svou vysněnou, kýženou modlu nalezl. Bezděčný vstup cizincův do nahodilé pracovny malířovy bylo lze prominouti, setrvání však spadalo mezi neomluvitelné indiskretnosti.

Mladý muž musil si toto naučení stále a se železnou přísností opakovati, aby odolal pudu, jenž vábil ho zpět, k ní, k oltáři, po němž

každý z nás se zdarem neb s nezdarem se pídí, aby na něm šťasten a spokojen své srdce obětovati směl.

Tato prostá definice přirozeného lidského pudu neujala se arci v hlavě Jaromírově; nebylo v ní místa, vše kolem ní se točilo, svítilo, hřálo, bylo nadpřirozené a zázračné. Necítil zem pod sebou, plul jak zmámený růžovou mlhou, jíž zlaté hvězdy kroužily a kůry andělské se houpaly, obletujíce v tichém, éthericky něžném zpěvu stupně trůnu, na němž se ona jako vyvolená, samovládná kněžna v lesku majestátu své svrchované krásy vznášela.

Host přičítal toliko její moci a její milosti, že dospěl jako podivnou náhodou bez průvodce zpět k Psycheionu.

Unaven vzrušením veškeré své bytosti a pociťuje, kterak poslední žilkou prochvívá rozčilení slavného okamžiku, v němž osud rozhodl, usednul na stibadiu za chrámkem a oddal se bezvládně sladkému snění —

„Z dlouhé chvíle přišla na milostivého pána dřímota," zalehl zvučný, harašivý hlas Lenčin do hudby sfér, vytrhuje hosta z opojení. „Inu o samotě v tichu a vedru není to na škodu. Aspoň uběhlo vaší milosti nudné čekání. Pán se dnes krom nadání zdržel déle u práce. Roztahuje nyní dny a hodiny, jako by se obával, že jich bude na mále. Byla jsem již již jak na trní, obcházela jsem sama s Theodorem kolem thermy — pán totiž pracuje častěji hned se stafáží, jakou potřebuje — však takovému pánovi, jako vaší milosti, nemusím o tom široce vykládati. To jen tak na omluvu, proč dnes náš pán použil příhodné pohody a své dobré míry vydatně ku práci. Před chvílí byl hotov, oznámila jsem mu hned návštěvu vaší milosti a běžím sama — — Však sotva dechu popadám. Theodora jsem odevzdala slečně, Mikeš musil do paláce všechno zotvírati — pán chce tam vaši milost přijati, aby pana barona jak náleží uctil —"

Čilý, skákavý hovor staré ženy provázel Jaromíra až ke bráně domu, z něhož vyšel malíř svému hosti vstříc.

Hrdá, vztýčená postava starého umělce byla oděna svátečně v černý aksamítový kabátec, po němž splýval dlouhý stříbrný vous, jenž snoubil se na skráních se šedými, z pod biretu plynoucími kadeřemi. Polo fantastický kostum svědčil jako ulitý krásnému starci, připomínajícímu středověké heroy, jadrné, celé duchy v železném těle.

„Pozdravuji svého pána na prahu jeho sídla jako věrný sluha i strážce jeho cti a slávy," oslovil malíř vážně Jaromíra, sňav biret s hlavy a zíraje na mladého muže v pohnutí. „Dávno tomu, co mé oči provázely naposled pána z Rejnburka z těchto zdí. A bylo zde pak úzko, neboť mocná ruka pánova nevládla nad námi a nezažehnávala nebezpečí, které obchází jako dravec a sílí a roste před mým ustrašeným zrakem. Pán z Rejnburka vrací se. Požehnán budiž den, v kterém vstupujete přes tento posvěcený práh."

„Díky, starý příteli," odpovídal Jaromír, dojat nelíčenou, hlubokou upřímností pozdravu malířova. „Dopřejte mladému člověku stisknutí své ctihodné ruky. Jsem opravdově potěšen poznáním poctivého, dokonalého umělce a prosím, abyste jménem mé rodiny přijal veliký dík za svoji nezištnou péči o vzácnou památku vkusu mých předků. Pohlížím na ni s neobmezenou pietou."

„Vejděte, pane barone," zval Gabriel Strzycki. „A poznejte své sídlo a buďte v něm domovem."

Prostým slovům starcovým dodával tón řeči a výraz živého, hlubokého oka starozákonného půvabu i významu.

Jaromír pokryl si opět hlavu po příkladu malířově, avšak hned ve vestibulu smekl znova jako v kostele, obzíraje v radostném úžasu pestrý svět velkolepých obrazů, rozpjatý po zdivu a klenbách mistrným štětcem a prostoupený velebnými výtvory ušlechtilého dláta sochařského. Nasytiv se vděčným pohledem následoval šedivého malíře, před nímž Mikeš na pokyn dvéře do kořán otvíral. Prošli síň za síní, pokoj za pokojem, galerii za galerií.

Jaromír byl u vytržení. Jeho líc planula, oči zářily, těkaly od nádhery maleb k rozkošným řezbám, od jemného stucca k drahocenným čalounům, od skvostného nábytku k vzácným bijoux a nádobám, a krok za krokem stoupalo jeho roznícené horování.

Malíř mlčel. Zůstavil slovo uměleckým pokladům, nakupeným v paláci jako v bezedné klenotnici a upraveným i rozděleným s vytříbeností a elegancí neobyčejného vkusu, jenž ze setby a na základě cenných tradicí vzrostl.

Pouze chvílemi splynula stručná poznámka se rtů starcových; nejčastěji na označení účelu jednotlivých místností nebo s jmenem umělce, od něhož dílo pocházelo.

„Zbývají nám ještě alchemické i astrologické pracovny pana Jana Václava z Rejnburka slavné paměti", podotkl Strzycki v kabinetu někdejšího mincmistra, ukazuje na dvéře se znakem pythagorejským. „Tam vedou zvláštní, mechanickým důmyslem skryté schody —"

„Díky," odpíral Jaromír. „Až jindy. Moje hlava jest již zmámena kouzlem pochopitelným. Mezi nástrahami magie přišel bych o zbytek svého jasného rozumu anebo o přehojnou žeň opojných dojmů uměleckých. — Nemohu ani vysloviti, drahý příteli, jak vysoko si vás a vašeho vznešeného rodu teprve nyní vážím," ujišťoval vroucně, přistoupiv k malíři a tiskna mu obě ruce. „A závidím vám, vy šťastný správče a množiteli této čarovné pokladnice. Však není mi posud zřejmo, zdali sním či bdím, je-li možno, aby tento palác jako zakletý zámek vypínal se pod sluncem mezi lidmi, kteří nejsou slepí a blbí a přec aby byl zapomenutou oasou —"

„Jest, pane!" svědčil rozhodně malíř. „Býval vždy v ústraní, a počátkem našeho století, když barbarství železa i linealu společnost lidskou podmanilo, upadl dokonce v zapomenutí. Zachovala se o něm pouze pověsť, že v něm straší. Ba strašilo zde i těm bílým vranám uměleckým a vědeckým, které za uherský měsíc o palác a park zavadily. Pokřižovaly se před nepochopenou neřestí baroku i rokoka a byli ochotni poslati celou naši klenotnici po Timurovsku do stoupy a slévárny, aby povrch země nehyzdila. Vykřičeli mezi sebou váš dům, pane, za učiněnou slátaninu bohopustých ničemností a buď jej umlčovali, buď po něm mimochodem plvali. Ký div! Tito lidé vydláždili si své prázdné mozkovice a pustá srdce kamínky, vydoubanými pracně, bez porozumění z gotiky a renaissance. A chvástali se, že toto dláždění jest

úrodnou půdou, z které vypěstují vkus tak plný, ano dokonalejší než býval za dob, z jejichž rumu se naši cizopásníci živili. Vždyť učenáři tito mistrovali a mentorují podnes mistry staré. Také sem nosívali své pídě a svá kopýtka. A zatratili vše, co přesahovalo jejich píď nebo nepadlo na jejich kopýtko, toporně ukudlené. Pouštěl jsem je sem ještě v prvních letech své správy vašeho domu, pane barone. Ale jedenkráte zavřel jsem dvéře na dobro za jedním německým přežvykavcem tištěného papíru. Rouhavá drzost tohoto Němce strhala všem krasovědcům mosty do vašeho domu, a na třicátý rok již neznesvětil tyto síně žádný svou školáckou nejapností. Teprve v nejnovější době počíná obecenstvo samo nahlížeti, že copaři vědy bouchají pořáde ještě ze zrezavělých bombard francouzské revoluce do rokoka, ač toto cukroví již bezmála sto let nikomu není privilejem a nikomu nepřítelem. Ale což se po tom věda ohlíží! Souká jednu knihu z druhé, až jednoho dne s úžasem objeví, že jsme ji dávno předhonili. Pustí se s láním za námi, a na tom bodu, kde nás postihne, přibije nás opět a sešívá nám zase šněrovačku nových doktrin s použitím zbytků ze staré. Věc jest prostě ta, že v revolučním záchvatu strhali jsme se sebe vše, dobré i špatné. Ale po krátké radosti z divošství počali jsme se ohlížeti po novém obleku a vpadli jsme jako děti do zásobáren starých, vytáhnuli jsme bez ladu a skladu to i ono, a fintili jsme se tím. Každé desítiletí nosilo jinou masku a žádná mu nepadla. Jen krejčí byli vždy okouzleni, ať šili na nás po helénsku, po románsku, goticky nebo renaissančně. — Ale," trhl sebou starý malíř, „hřeším na vaši laskavost, pane barone, a předčítám vám s autorskou ješitností z nenapsané knihy samotáře. Promiňte a račte vstoupiti se mnou do vedlejší hovorny, kdež váš vstup do paláce, pane barone, bude ukončen a vaše vůle starému Striziciovi zjevna."

S dvorností bývalého způsobu uvedl malíř hosta do půvabného salonu, prohřátého a rozjasněného taktéž sálavou září vzácných maleb.

„Společná práce druhého a třetího Strzicia," mluvil šedivý umělec o výzdobě obrazové. „Odtud zajímavé odchylky v podrobnostech, které vaše cvičené oko, pane barone, brzy postihne. Cyklus kolem stropu — koloběh života — nese ráz faktury Václava Strzicia, proniknutého směrem, jakým ho v Římě vedl Benedetto Luti. Prostřední plafondový obraz — dýchánek v domě Alkibiadově — náleží invenci mému pradědu Césarovi, a rovněž tak výjevy ze společenského života v polích nástěnných. Těmi hraje již francouzská živost, spjatá poněkud španělskou grandezzou. César byl vyučenec Reinerův, — na stropě to poznáte — ale proběhl později ještě školami pařížskou a sevillskou — —. Prosím, prosím, ač jste vy, pane barone, domácím pánem, nemohu usednouti dříve než vy. A ještě jedenkráte buďte mi srdečně vítán. Na své obchůzce domem svalil jste mi, pane barone, těžký kámen se srdce. Po dlouhé době nabývám zase klidu a úzkosti mne opouštějí. Vy nedopustíte zmrhání této svatyně Umën. Pozdravuji ve vás důstojného nástupce Rejnburků, mocnou záštitu pomníku společné naší slávy. Hlásím se pyšně k vašemu praporu, pane barone; moje stará hlava sklání se ráda před šlechetnou vůlí vaší. Rozkazujte. Nebe samo vás posýlá, totéž nebe, které mi cestu k vám ukazovalo. Pud jakýsi — pokynutí

s hůry, jak nyní poznávám, — nutkal mne psáti vám prosebně, abyste založil dobré své slůvko u své tetinky —"

Malíř ustal, zaražen změnou v tváři Jaromírově. Připomenutí tety a úkolu svěřeného padlo na mladého muže z nenadání jako ledová prška, pronikající do kostí. Prohlédl pojednou do mrazivé skutečnosti, jejíž chlad sehnal rozpěněnou krev k srdci a pokryl jeho líc trapným výrazem. Změna tato neušla bystrému, důvěřivě na hosti tkvícímu oku starého umělce. Pohledl tázavě na hosta —

„Přicházím v jejím jmeně a s jejím vzkazem," odtušil Jaromír s nuceným klidem, chtěje si nenáhle sklenouti přechod k nutnému hovoru o prosaické záležitosti.

„Tušil jsem to," prohodil Gabriel Strzycki rovněž pokojně. „Vaše chování, pane barone, zaplašilo na chvíli mé obavy a naplňuje mne jistotou, že nepropůjčíte se za nástroj podivných úmyslů své tetinky a neutvrdíte ji v politování hodném pobloazení. Málo dní tomu teprve, co přinesla mi vnučka od slečny Sofie z Rejnburka obnovu naší ústní smlouvy a jistotu, že palác nevydá v ruce vandalů a nedovolí, aby byl vydrancován. Její milost liší se poněkud svými názory a spůsoby od jiných aristokratek, ale v šetření čestných závazků vyrovná se zajisté každé. O tom nepřipouštím si pochybností. Proto hledím s klidem vašemu poselství vstříc, pane barone. Prosím, abyste se nezdržoval okolky. Jsem hotov, ba dychtiv, vyslechnouti vás."

Jaromír jal se vykládati nájemníkovi přání své tety. Činil tak co nejšetrněji a podivil se sám diplomatickým obratům a kličkám, k nimž ho nutná opatrnost nutkala, aby dostál loyalně závazku své tety, neporušil povinnou úctu k ní, a zároveň, aby ubohého starce připravil náležitě bez pohoršení a bolesti na hrozící ránu. Mimo to bylo mu stále dbáti o zamezení možného nedorozumnění, zvláště však o to, aby sám zůstal úplně stranou, beze vší účasti a zodpovědnosti v záměrech tetiných. Přes to nepostrádal hovor porůzných, vděčných půvabů. Mladý muž prodlužoval jej, vkládaje do něho k oddechu exkurse v pravo v levo, nejčastěji však směrem k zářnému a žárnému slunci bajného světa svých snů, k Narcisse. Teta odbyla „to děvče" ve svých informacích bagatelně, střízlivými pěti slovy jako ledabylou poslici, a děd její mluvil o ní dokonce beze všeho obdivu, stručně, jakoby takových nepatrných, málo platných osůbek hemžilo se v každé ulici na vybrání —

Jaromíra urážela tato nevážnost perly tak skvostné, tak bohaté a jemné. Viděl ji opuštěnou i od jejího děda. A toto poznání připojilo mocnou zpruhu k tužbám, dobýti rajskou dívku, zasvětiti se jí všemi silami a službami blaženého milence. (Pokračování.)

Zápasy.

Povídka z pražského života

od

Serváce Hellera.

(Pokrač.)

an Křikava začal přecházeti prudce po komnatě a rozháněje se oběma rukama volal přes tu chvíli: „Je rozhodnuto, musí to býti!“ Po tom usadil se opět do křesla a podumav asi čtvrt hodiny zazvonil opět na panskou.

„Vyřiďte paní Křikavové, že prosím, aby mne na chvilku navštívila!“ nařídil vstoupivšímu děvčeti a vzal na se tvář co možná vážnou.

Paní Anastazie přišedši postavila se před svého chotě a pravila žertovně: „Jsem předvolána k obyčejné anebo k nějaké slavné audienci?“

„Rozhodně ke slavné!“ odpověděl důrazně pan Křikava. „Musím s tebou velmi vážné slovo promluvit, Stázi! Posaď se a vyslechni klidně mou řeč!“

Paní Křikavová spustila se zvolna do křesla naproti svému muži a nutíc se do žertu prohodila:

„Již sedím! Exhorta může začíti. Připravil's se na ni dobře, Jeníku?“

„Má zlatá,“ odvětil vážně pan Křikava, „mně není dnes ani dost málo do smíchu — zanech tedy žertů ..... Měl jsem prve scénu s dětmi, vypravovaly ti už?“

„Neměla jsem dosud času s nimi mluvit.“

„Chtěly mi dělat všelijaké vzdory stran té svatby, ale já jsem jim své mínění pověděl tak jasně a určitě, že mi asi již zase nepřijdou. A teď se musím slavně vyjádřiti tobě, abys i ty věděla, na čem jsi; neboť se mi zdá, že dětem v tom ohledu nadržuješ!... Slyš tedy, Stázinko, co jsem dětem oznámil: v úterý s provoda, budeme-li živi a zdrávi, bude svatba a Mína se stane Richardovou ženou!“

„Ale, staroušku,“ pravila měkce paní Křikavová, „nepřenahluj se v té věci, jednej s chladnou myslí a rozvahou...“

„Prosím tě,“ vpadl jí do řeči manžel, „nezačínej mi zase! Je rozhodnuto a proto bylo by marné všechno odmlouvání.“

„Jen mírně, pane Křikavo!“ odtušila na to přísně paní Anastazie. „Snad mám právo, říci svoje mínění! Či nejsem matkou svého dítěte?“

Pan Křikava, tou nezvyklou přísností překvapen, podíval se tázavě na svou ženu a pravil pak mírně již, ale přece rozhodně: „Nu, máš právo, povědět, co myslíš, kdo pak ti to právo béře? Ale když nejsou rodičové docela sjednoceni, rozhoduje otec! To platí po celém světě

jako liška, jde jenom na jistý zisk a dává úvěr jenom tam, kde má dokonalou jistotu. Zručný obchodník, který opatrně si počíná a cizími penězi nepracuje, nemůže padnout. Ostatně pravím ti, že obchodník, i když zbankrotuje, přece lépe se má, než nějaký ten úřadníček nebo professor. Ženiny peníze vytáhne zavčas ze závodu, a sám také docela neostrouhá. Já znám několik obchodníků, kteří dvakrát i třikrát bankrot udělali, a jsou teprve jak se patří chlapíci. Toť se rozumí, že si nepřeju, aby můj zeť takovéto kousky prováděl, ale — jenom žádné strachy!"

„Ale muži," namítala zase rozvážně paní Křikavová, „lidé nechtějí ten Richardův obchod jaksi chválit. Není prý dosti solidní . . ."

„To říká můj bratr, ten mudrc! Richardův obchod je talmi, hučí mi stále do uší, div že nemluví o švindlu — jakobych já ničemu nerozuměl a s nikým nemluvil! Josef může říkat, co chce, mne tím nepohne; já vím, že je vaším spojencem, a myslím si tedy svůj díl. Josef by tak rád, aby si vzala Mína toho druhého . . . ale hrome, kdo pak to vlastně je? Jaroš vyzradil prve, že má Hermína nějakou jinou lásku, ale neřekl mi, kdo vlastně Richardovi leze do zelí. Ty to přec musíš věděti?"

„Ale prosím tě, Jeníku, nevyzvídej takových věcí, když už tak skálopevně jsi rozhodnut . . ."

„Snad mi dokonce nic po tom není?" zvolal vesele pan Křikava vida, že jeho žena chabě couvá. „Totě přece pro mne věc nad míru důležitá! Nuž tedy, ven s barvou, Stázinko!"

„Nepovím!" odpověděla tato, ale nikoli příliš pevně. „Nemusíš to vědět . . . Ještě bys třeba někomu nějakou nepříjemnost udělal, a nač to, když už si Mína toho Richarda vzíti musí!"

„To se mi líbí, hahaha!" zasmál se jaksi potměšile pan Křikava. „Domlouvají mi, abych dal Mínu jinému, a nechtějí mi ani říci, komu. Jak pak se mám rozhodnouti proti Richardovi, když nevidím, že by si byla Mína vyhledala něco lepšího, nebo třebas jen obstojného?"

„Ty nechceš porovnávat, ty's už předpojat!"

„Ale jak pak mám pustit jednoho ženicha, když neznám druhého? Vždyť vy činíte samy nemožným, abych se jinak rozhodl!"

„Máš zlé předsudky proti některým stavům, jsme bez naděje!"

„Ale neprávem!" odpověděl pan Křikava a doložil schytrale: „Jsem arci, pokud se ženitby týče, proti některým stavům předpojat — rozumí se, že jenom s finančního stanoviska — ale dal bych si konečně přece říci, kdyby to byl člověk hezký, hodný, způsobný, kterého bych mohl návidět . . . takhle kdyby ten professor Hlavsa zaklepal . . ."

„Jak že, Jiřík Hlavsa?" zvolala radostně paní Anastazie.

„Jest to on?" otázal se úlisně pan Křikava, jakoby se těšil, že mu choť přisvědčí.

Paní Anastazie neřekla nic, nýbrž zakývla spokojeně hlavou, očekávajíc skutečně, že muž její radostně bude překvapen. Ale pan Křikava změnil pojednou tvář, svraštil čelo a udeřiv pěstí na stůl vzkřikl zlostně:

„Tedy jsem se nemýlil! . . . Tedy je to přece ten mizera! Vida, vida, kdo by to v něm hledal? Vypadá, jakoby neuměl pět počítat, ale

bohaté nevěsty si umí vyhledávat! . . . A já jsem si ho, osel, sám ještě uvedl do domu! Hahaha! . . . No, nic nedělá, však on mi ten klouček plány nezkazí . . . Poťouchlé kantůrče! To věřím, naše peníze by mu dobře dělaly, a Mína by nádavkem také nebyla k zahození . . . Poroučejte s kaprlaty, panáčku! . . . Já jsem se do něho div nezamiloval . . . chtěl jsem mu namluvit Emu Horskou — dost by jí bylo pro něho! — a on zatím ničema chtěl se vplížit jako tchoř do mojí rodiny. Nu, počkej, kujónku!"

„Ale Jene!" zhrozila se paní Anastazie. „Kde pak se vzala v tobě ta surovost? Proč pak tomu mladému muži tak spíláš? Co pak ti udělal?"

Pan Křikava vypjal na svou ženu oči a odtušil po chvilce: „Co mi udělal? Vždyť jsi mi to sama vyzradila: chtěl mi dceru odloudit. A za to ho mám snad ještě velebit?"

„Toho nikdo nežádá," odmlouvala paní Křikavová; „ale mně se protiví, když slyším spílat člověku nevinnému."

„Jak že, nevinnému?" zasmál se Křikava. „Co tedy měl ten tvůj chráněnec ještě vyvést? Měl mne snad otrávit, anebo měl . . ."

„Nedomluv, Jene!" vpadla mu do řeči žena. „S této stránky jsem tě dosud nepoznala. Nikdy nebyla bych uvěřila, že dovedeš býti — zlob se jak chceš — že dovedeš býti sprostým . . ."

Pan Křikava se opět zarazil a svraštiv znovu čelo prohodil: „Vždyť jsem tak mnoho neřekl! Ostatně čert aby se udržel, když takovou věc slyší . . . Musíš přece uznat, že mám právo, se na toho Jiříka zlobit?"

„Nemáš!" odpověděla důrazně paní Křikavová. „Uvaž věc jenom chladným rozumem: jest to nějaký hřích nebo špatný skutek, když se mladý muž zamiluje do naší Herminy? Vždyť on za to ani nemůže, či není Mína dosti hezká, aby několik mladíků najednou pobláznila?"

„To je!" přisvědčoval tlumeným hlasem Křikava. „Za to nemůže arci nikdo, když na něho láska padne, tolik zkušenosti mám také; ale učený člověk má ihned posoudit, co býti může a co nemůže, a nemá pobláznit také holku!"

„Ale Jene, Jene!" zvolala bolně paní Anastazie. „Kam utekl dnes tvůj bystrý duch? Vždyť Hlavsa neudělal nic jiného, než že přijal tvé důtklivé pozvání! Že se Hermíně zalíbil, za to on nemůže! Hlavsa nevetřel se nikam — na to je příliš hrdý a nepřemlouval také Hermínu — na to je příliš ostýchavý. Že ho v srdci poranila dcera tak tvrdého muže, jako jsi ty, jest vlastně jeho neštěstím. Mohl bys ho politovati, ale spílati mu nemáš žádného práva."

„Však už mu nespílám," odpověděl mrzutě Křikava; „ale Mínu mu proto přece nedám!"

Paní Anastázie povzdychla si a pohrávajíc kalounem od zástěrky mlčela. Muž její, hledě zakaboněn z okna, bubnoval si zlehka na stůl obyčejný tambourský pochod a neříkal také nic. Valnou chvíli proseděli takto manželé, každý do svých myšlenek zabrán, až posléz zase pan Křikava mlčení přerušil a pravil:

„Tak milá ženo, ukončme již tu kapitolu! Vidíš, že je nezvratná vůle moje, aby si Mína vzala Richarda, a že je proti tomu marný

všechen váš odpor. Zanech tedy vzdorů, podrob se moudře a přimluv Hermíně, aby se smířila se sňatkem, kterýž jí určen byl osudem. Buď bez starosti, však ono se jí dobře povede!“

„Dejž to bůh!“ odpověděla s povzdechem paní Anastázie. „Já se tedy podrobuji, ale zodpovědnost máš za všechno jenom ty sám.“

„Dobrá, přijímám!“ zvolal vesele pan Křikava. „A nyní hubičku na důkaz upřímného míru!“

Pan Křikava políbil srdnatě svou ženu, a tím bylo o sňatku jeho dcery pevně rozhodnuto.

„Tedy ujednáno,“ pravil ještě za odcházející paní Anastazií, „v úterý s provoda bude svatba!“

„Budiž tedy ve jmenu Páně!“ odtušila panička, utřela si slzu s oka a odešla.

Pan Křikava pak odfoukl si spokojeně, oblekl se rychle a odešel, aby svým starým známým u Fišerů radostnou zvěsť přinesl a je první na svatbu své dcery pozval.

(Pokračování.)

Šotek.

Fantastická báseň od Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

líž oběžnice jedna obrovitá
jak štít gigantů v pestrých barvách září;
i kresba pevnin, moří na ní ryta,
a pozorně-li bádáš v její tváři,
i pásma hor, řek sítě, jezer jasy
zřít můžeš na velebné světokouli,
kol nížto místy vlní se a choulí
par oblakových proměnlivé pasy.

Já.

Mluv, kde to jsme? Kým náhle do prostoru
to kulobití světů rozhozeno?
A jaké onen nejbližší má jmeno?

Šotek.

Stan bezejmenný neznámých to tvorů.
Člen ve sluneční soustavě, jež víří
kdes ve ztracené propadlině světa,
zkad žádný paprsk na zem nedoletá.
Ni jako nejjemnější hvězdné chmýří,
ni jako slabý mlhoviny nádech
ta soustava se nikdy nezakmitne
pro lidské zraky na obloze třpytné,

ve viditelných slunci valných stádech.
A v systemu tom nikdy nespatřeném
ta planeta je nejskromnějším členem.
A přece tvorů myslících to říše,
již s vámi stojí na rovni, snad výše,
snad krásnější jsou, rozumnější mnohem;
ti jako vy tam pestrý život vedou
a dumy, snad i velebnější, předou,
z nichž nejvyšší, jak lidé, zovou bohem.
V tu chvíli jistě na planetě oné
bez počtu srdcí v citech blahých tone
neb strastí vadne, vášněmi se zmítá,
bez počtu čel tam svatým ohněm plane
neb tajně nešlechetný záměr splítá,
sto básní, modliteb tam ze rtů vane
a snad i někde nočním při kahanu
muž vědy pyšně lysou hlavu tyčí,
zve gigantem svůj rozum trpasličí,
že spočetl hrst písku v oceanu,
hvězd tisíc na mizivém zlomku nebe
a na píď ozářil tmu kolem sebe;
snad v nekonečnost míře tupým hledem
již ducha svého smělým orlem zove,
jenž pronikl až k duši všesvětové,
snad mní, že sám je všehomíra středem —
Cha chá! ten červík na nejmenším hrášku,
ba, pouhé nic na poletavém prášku,
jenž s jiných takých prášků billionem
ni tečkou není v kosmu nekonečném
a se svých tvorů malicherným shonem
za millióny let, mžik v bytí věčném,
kdys zanikne jak zvětrá kapka vody
s mikrobů svojich neznámými rody! — —
Mil myriády nesčíslné dělí
tu kouli od Země a snad přec obě
pro vyšší hled jak atomy lnou k sobě,
a snad ten přeohromný vesmír celý
až po mez nejzazší, kde lidské hledy
mlh ještě hvězdných postihují sledy,
jest pouhý šroubek nesmírného stroje,
jenž v jiném zase velestroji vězí —
bod pouhý hmoty bez konce a mezí!
Kam sahá trpasličí duma tvoje
v ten nekonečný řetěz věčných světů,
v němž nekonečností sám každý článek?
V prach nazpět klesá, jedva vypne k letu
svá muší křídla pavučinných blánek.
Snad neobsáhlý tento kosmos celý,
v němž tíha s komonstvem sil známých velí,

jest opět pouhým pranicotným bodem,
v nesčetných kosmů shluku jinorodém,
kde vládnou zákony a síly jiné —
Však dál se duch tvůj chabý nevyšine!

Já.

Oj, budiž, rarachu, zas pochyb roje
a domyslů, jež kdysi tepávaly
tak často burným shlukem skráně moje.
I duch můj mladistvý přes těsné valy,
v něž uzavřeni neznámou jsme mocí,
v taj okolní se úsilovně drával,
a na hřbitovech, pod hvězdnatou nocí
o žití, smrti, světu dumy spřádal
a zmítán vírem bouřlivého citu
o klíče záhad vzdychal ku blankytu:
Však posléz poznal, že jsou hvězdy němy,
a nepřestupny blankytné ty lemy,
že marno třásti mříží neprolomnou:
Tu nechal tajů navždy nevýzpytných
a za vděk béře s resignací skromnou
hrou bledých, matných barev podblankytných,
tou pídí života a co nám skytá
dnů jeho všední vřava rozmanitá.

Šotek.

Toť moudrá zásada i chválím věru,
že lidstvo vše se chýlí k tomu směru.
V něm poznání se utěšeně vzmáhá,
že bliktrem nicotným a vzdušným klamem
jest vše, co nade smyslův obzor sáhá,
cíl života že jest jen v žití samém.
Že třeba pilně trhat země kvítí
i sladké ovoce, kam pud ti kyne,
a krátkou poutí bez hloubání jíti,
než bublinou to pestré bytí mine
a v čiré zajde nicotě jak skvění
světlušky plaché, bídné, jednodenní.

Já.

Máš pravdu snad. Leč ve hlubinách duše
přec něco radě střízlivé se příčí.
Nechť slouží člověk hmotě jen a chtíči,
vždy chví se časem v jiné divné tuše.
Hvězd okem tajemným naň zírá věčnost
i z kapky rosné hledí nekonečnost,
a nechť co sebe všednějším se jeví, —

když zamyslíš se nad tím, z nenadání
taj veliký se dotkne dumných skrání
a rozum lidský co by řekl neví,
ve světle každém záhad blesk se míhá
a v každém stínu mysterium číhá,
jest hádankou ti vlastní nitro tvoje.
A kdoby hodlal navždy v sobě stavit
všech předtuch vyšších tajuplné zdroje,
ten myšlenek by musel čelo zbavit
a srdce stlumit, v živoření tupém
být cituprázdným, bezduchým jen trupem.

Šotek.

Oj, oj! zas nemoc bývalá se vrací!
Zas křídlo věčnosti tvé čelo tepe,
duch nadzemskou se bavě spekulací,
zří fantasmagorie velkolepé.
Ó nenapravitelných lidských bloudů!
Což nikdy nepoznají, pro vše věky
duch člověka že zaklet v zemskou hroudu
a nikdy nezbaví se hmotné vleky?
Nechť sebe výš se nese smělým vzmachem,
vždy stíženo má křídlo země prachem;
co zove nebeskými vzněty, čáry,
vše pleť má pozemskou a hmotné tvary.
Vem duchu barvy, zvuky, prostor s časem
a rázem přestane své dumy sníti,
v tom nicu bezetvárném, bezehlasém
sám zajde v nic, jen hmotou moha žíti.

Já.

Však co je hmota? Zda v tom slově zase
svět představ bajných nemůže se krýti?
A pověz mi, co sám jsi tedy, ďase?
Zda pouhý přelud smyslů? — —

Vzhůru k němu
jsem pohledl; však co mi ukazuje
plášť vichrem zdmutý pod záhybem lemu?
Ďas šklebivý tam v stéblo slámy duje
a na tom pestrá bublina se tvoří,
od stébla rychle letí do prostoru
a brzy novou oběžnicí hoří
v těch padělaných světů směšném sboru — —

Já.

Oj, kejklíři, to tedy jsou tvé čáry —
hrst z pekla mydlinek a sírné páry?!

Šotek.

A přec to stačilo, by mocně vzpjaly
tvé dumy nadpozemské hvězdná křídla.
Nic věru neškodil ten rozdíl malý:
Bůh světy stvořil z ničeho, já z mýdla!

IX.

Ďas foukl se smíchem do vzduchu před se
a v nic se rozplaskl roj lživých světů.
Plášť rudý rozhrnul se, vzhůru zveď' se
a prch' jak oblak červánkový v letu.
Já pevnou půdu cítil pod nohami.

Já.

Rci, je to země? Vzduchu mám již dosti,
kde bavil jsi mne větrnými klamy,
jsem syt romantičnosti, báječnosti,
stvůr z pavučiny, mlh a lunné záře,
syt letu v červáncích a jitřní páře,
mám po krk hvězd a rozprav o věčnosti,
všech reflexí jsem přesytil se zcela, —
zas žízním jen po hutné skutečnosti,
po hmotném tvaru živoucího těla,
po hřmotném plese, po smyslném žáru,
zřít v oči plamenné a do poháru.

Šotek.

V čas touha pozemská ti v srdce vniká.
Hle! krčmy okénko tam ve tmě bliká —
tam uchvátí tě plným kouzlem hmota:
krev hroznů, ňadra děv a bujná nota.

Zmok s vazu mého skokem k zemi sletl,
v běh dal se přede mnou a rudým žárem,
jenž hvězdou krvavou mu na lbi zkvetl,
jak bludička mi svítil suchopárem.
Blíž okno zářilo a ze tmy husté
již nořila se krčma osamělá,
z ní do noci se nesly hluky pusté
a hudba divoká se smíchem zněla.

(Pokračování.)

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Povídky a drobné kresby *Otakara Mokrého*. Ottovy Laciné knihovny národní číslo 76. V Praze, 1886.

Mokrý v české souvěké poesii má svůj osobitý akkord. Byl snílkem již od té doby, kdy začal překládati veršované povídky polského romantika Julia Słowackého, kdy pěl první svoji lyriku, a zůstal jím doposud. Svět byl a zůstal Mokrému luznou modrou pohádkou, plnou snivých, tajemných přísvitů, vzdušných, romantických postav.

Kdybychom chtěli užiti přepínajících přirovnání, jaká byla v módě za prvních dob romantismu, řekli bychom, že kreslí své postavy na plátno, setkávané z duhových paprsků. Tak lehoučce nadechnuté, průzračné, snivě zamlžené bývá jeho ovzduší. Rád obestírá své obrazy melancholickým světlem a tajemným přítmím, všude pak slyšíme v nich tóny skutečné poesie. Tato vlastnost karakterisuje též jeho prósu. Mokrý jako básník nikde se nezapře a jeho pěkná, individuelní dikce, jeho časté přírodní a cestopisné passáže zvoní nám k uchu jako lahodná báseň. Nový k tomu doklad nalezáme v nedávno vydaných „Povídkách a drobných kresbách."

U většiny osnuje Mokrý dějové pásmo kolem vlastní své osoby, ovšem tak, že vystupuje episodicky a z pravidla sám nestává se jeho hrdinou. Toliko „Zorka Opatie" činí výminku. Je to hezoučká povídka z Přímoří, vypravovaná zcela objektivně, s místní případnou barvitostí. Mladý, nešťastný cizinec Čech, jenž po stroskotaném štěstí rodinném hledal úlevy v půvabech jižních čarovných krajů, zhynul na břehu Adrie smrtí násilnou. Po letech kapricí náhody stane se jeho syn chotěm Zorky, dcery Calzolajovy, jenž byl cizincovým vrahem. Čistá, měkce akvarelisticky kreslená postava dívčina tvoří jasnou folii chmurného děje. Povídky „Melanie" a „Růžový pavilon" jsou v jisté míře blíženci. V obou dědičná kletba rodinná tvoří outko zasmušilého, až k divoké romantice stupňovaného děje, který neméně analogicky vyznívá. Zvlášť „Melanie", zdařilý vzorek touristické novely, umělou, vkusně skombinovanou stavbou, živostí vypravování a sytým koloritem dovede čtenáře poutati. V „Růžovém pavilonu" opět a taktéž v povídce, nadepsané „Evička," platnosti docházejí delikátní rysy jeho promyšlené, půvabné kresby.

Ostatní práce v knize zahrnuté jsou cestopisné črty s lehkým novelistickým popředím. Nejvíce se nám z nich zamlouvají „Helfenburský Cagliostro" rázně profilovanou vzpomínkou na Oldřicha z Rožmberka a „Castagnavizza," kde autor vypisuje svoji návštěvu v hrobce hraběte Chamborda. Cestovní obrázky daří se Mokrému vždy a přáli bychom si míti jich z jeho péra co nejhojněji. Mají individuelní náladu, dobře uchycený rys skutečnosti a barvité líčení Mokrého nalézá v nich své nejvlastnější pole. *Fr. Kvapil.*

K vyobrazením Jar. Věšína na str. 417. a 472.

K nejzajímavějším krajinám Slovenska náleží dolní Orava se svým údolím Královanským, jímž jako pohádkou dostáváme se do několika dědin a dědinek chudých, ale rázovitých do poslední chatrče, obydlených zpěvným, „malovaným“ lidem slovenským. Jestli kde, zde dojista lze nazvati slovenský lid „malovaným“. Kroje dolnooravské náleží k nejkrásnějším a k nejpyšnějším, co jich na Slovensku a na Moravě oko naše spatřilo. Zde příroda a lid krásou roucha se předstihují. Však takový šat nehotoví se v továrnách, vždyť je známo, že i muži oravští často sami si jej vlastní rukou pořizují. Náš pilný Věšín podává nám na prvním obrázku děvče z dědiny Párnice, jejíž obyvatelstvo jest vyznání evangelického. Na tváři děvčete viděti, že koná asi tuhé práce polní. V neděli ovšem, svátečně vystrojena, vyhlíží jako pravá bohačka. Hlavu nosí takto nepokrytou i v zimě, a s dlouhého vrkoče vlají obyčejně v týle i na konci pentle. Hrdlo zdobí si patěrnicí, světlými to korálky, navleknutými na drátek nebo šňůrku. „Bruslák“, živůtek, mívá bohatě zlatem i stříbrem prošívaný a jak se patří pestrý. Bruslák takový spínají pestrobarvé gombičky (knoflíky), anebo šňůrky po slovenském spůsobu, které se ujaly i na našich čamarách. Kolem pasu ovinují si děvčata rovněž pestré tkané stuhy. Na košelky nosí ženy i děvčata bílá krátká oplecka (svrchní polokošilky) se širokými, v zákoktí zdrhnutými rukávci, které jsou obšity krajkami, čipkami. Řasnaté sukénky opatřeny bývají napřed širokou zástěrkou. Nemusíme ani podotýkati, že i v Párnici jsou domovem vysoké čižmy, ač i tu viděti jakési polobotky, jančiarky. Pěkné podívání na vyšňořené Oravanky naskytuje se v kostele anebo před ním. Poesii těchto bytostí zvýšují ovšem i kytice, voňačky, bez které ani provdaná žena do kostela nechodí. Kroj svůj zachovává Slovenka i při práci. Není pak ovšem viděti nedělní nádhery, ale tu snadno si přimyslíte. Dívky slovenské rády chodí na trávu. Rosy ovšem se nelekají, však chodí beztoho jen po práci v čižmách mateřiných (bosy). Věšín zachytil (na druhém obrázku) jednu takovou trávnici z Istebného, dědinky to nedaleko od Párnice. Stálo to asi přemlouvání, než trochu postála, ta druhdy veselá, švitorná, zpěvná trávnice. Vysoké horské stráně slovenské jen se ozývají smíchem a zpěvem takových trávnic. Ba i písně lyrické, ženské, dostaly od nich jméno. Piťo, starý bělobradý cigán, věděl jak hráti trávnice. Vynesly mu v lázních smokovských (Schmeks) a jinde nejen pěkné jmeno, nýbrž i slušné jmění. Škoda! zahynula s ním mnohá. Ještě dobře, že se od děvčat slovenských nadíti můžeme náhrady za ně. Ve svém neštěstí má národ slovenský alespoň svou píseň. A takový národ, který zpívá, neztratí ani své řeči, a bohdá, jednou i bude mluvit! ... *R. P.*

Podzim. Kreslil B. Kutina. Ryl J. Patočka.

Máchův „Máj“.

K půl stoletému jubileu vydání »Máje«.

Napsal J. **Arbes.**

(Pokračování a dokončení.)

zase míjel rok po roce — „vítr, chladný vítr vál od litoměřických hor přes Máchův hrob“ — až konečně roku 1856, tudíž dvacet let po Máchově smrti, vyskytla se v „Lumíru“ následující noticka: „Otázka vydání spisů našeho Hynka Karla Máchy, starý to dluh domácí naší literatury, vstoupila konečně v příznivější stadium. Bratr zvěčnělého básníka a oprávněný majetník jeho pozůstalých spisů, Jan Michal Mácha, splnomocnil pana dra. Františka Ladislava Riegra vyjednávati a uzavírati o spisech Máchových, i smluvil se dotčený pan doktor s jednou zdejší knihtiskárnou o dávno očekávané vydání jich. Před třemi roky poštěstilo se p. Riegrovi, že nalezl svazeček neznámých posud básní, vlastní rukou Máchovou sepsaných.“

Přes to vše spisy Máchovy přece ještě nevydány.

Co bylo toho příčinou, nevíme; ale ve vyjednávání v příčině vydání dle všeho pokračováno. Vyskytlať se totiž zpráva, že vyjdou nákladem tiskárny Kateřiny Jeřábkové. Uspořádání svěřeno Sabinovi, jenž na požádání sepsal také již stručný životopis Máchův . . .

Nicméně i tentokrát váháno s vydáním a místo vydání souborného vytištěn r. 1857 pouze román „Cikáni“ (podruhé) v 7. svazku „Bibliotéky původních románů českých.“

Zatím připravovala se známá revoluce literární, kdy celá řada nadaných mladých básníků, seřadivších se pod praporem Máchovým, vydáním almanahu „Máje“ (r. 1858) vstoupila z větší části aspoň v prvních plodech svých v jeho šlépěje.

Po tuhých bojích s literarní reakcí, v jejímž čele stál, jak známo, Jakub Malý, jejž podporoval později Kienberger a jiní, slavil konečně romantismus v poesii české vítězství takměř na celé čáře — a teprve nyní, ovšem ještě čtyry roky po vydání prvního ročníku almanahu „Máje“, dočkaly se spisy genialního Máchy roku 1862 — tudíž 26 roků po Máchově smrti — vydání souborného nákladem I. L. Kobra v „Národní bibliotéce“, v které počaly r. 1861 po sešitech vycházeti a 1862 byly ve dvou dílech ukončeny.

Tím končí neblahé, v literatuře české na prosto osamělé osudy spisů Máchových.

Před vydáním jich byly, jak známo, mnohé básně, zejména „Máj“, často opisovány; po vydání jich opisování odpadlo — vliv jejich však

byl hlavně na nejmladší pokolení básnické a na studentstvo o literaturu se zajímající velký a rozhodný.

* * *

Po vydání sebraných spisů Máchových množily se také německé překlady „Máje" a jiných drobnějších básní. Některé překlady básní, jakož i prosaických prací některých ovšem byly po různu vytištěny již dříve; roku 1862 pak vyšla z péra Alfreda Waldaua celá knížka, obsahující vedle biografického úvodu překlad „Máje" a 54 vybraných drobných básní.

O „Máji" praví Waldau v úvodu mimo jiné: „Nechť soudí kritický duch o tomto druhu poesie jakkoli, na mysl lidskou činí báseň ta dojem hluboký, bolestný. Neníť báseň ta jako bílá holubička, přinášející zelenou olivovou ratolest a předpovídající zlatou budoucnost; jeť jako slavík, jenž za lunojasné noci na rovech cypřišemi zastíněných kvílí a ze zádumčivého nočního ticha vyčítá evangelium pomíjejícnosti."

„Podobný truchlivý dech," praví Waldau dále, „vane i z drobných básní Máchových. Jen zřídka kdy lesknou se v křišťálovém odlesku, zřídka vane z nich vůně harmonických citů; jen zřídka kdy zabývají se libě jemnými otázkami přírodní scholastiky a zřídka usmívají se z libozvučných slok něžní snílkové a škádlivě graciesní víly . . . Mezi pošmurnými obrazy cítí se obraznost básníkova nejvolnější; tam jest zamilované místo jeho myšlenek a snů."

Na důkaz, jak podařil se Waldauovi překlad „Máje", uvádíme zde podobně jako z překladu Kapperova několik veršů — v českém znění tak populárního začátku a část zakončení.

Spätabend war's — es war der erste Mai —
ein Abendmai — es war der Minne Zeit.
Die Turteltaube lockt zur Seligkeit
im duft'gen Kieferhain, so traut und treu.
Von Liebe flüsterten die stillen Moose
und Liebeswehe log der Blütenbaum;
von Liebe sang die Nachtigall der Rose,
der Abendwind verrieth den Rosentraum.

Ze zakončení citujeme pro překladatele bez odporu nejobtížnější místo lyrické:

An meinem Schmerzblick auch zwei heisse Thränen prangen,
den Funken gleich im See, und netzen mir die Wangen,
denn auch mein schönstes Sein, die holde Kinderzeit,
wie trug der wilde Flug des Schicksals sie so weit!
Wie ist ihr Traum so fern — ein purer Todtenschatten!
Das Bild der weissen Stadt, versenkt im See, dem glatten,
des armen Sterbenden spätletzter Trostgedank',
sein ausgestorb'ner Nam', uralter Schlachten Tosen,
ein alter Nordlichtschein, verblasste Maienrosen,

zerschlag'ner Harfen Ton, zerriss'ner Saiten Sang,
verblühter Zeiten Mähr', erstorb'ner Sterne Schein,
verborg'ner Irrlichttanz, des todten Liebchens Pein,
erlosch'ner Flammen Rauch, zerschmolz'ner Glocken Klang,
ein längstverscholl'nes Grab, versunk'ne Ewigkeit,
verlor'nes Paradies, des Schwanes Melodie —
das ist die Kindheit mir. —
Die Gegenwart, die Zeit
des Jünglingslebens ist, wie dies Gedicht, ein Mai,
ist wie ein Abendmai im öden Felsenthal,
ein Lächeln auf der Wang', im Herzen tiefe Qual."

Jest sice zřejmo, že překládáno tu na základě překladu Kapprova a že věnována překladu píle a svědomitost nejvzornější; leč u porovnání s nepřekonatelným originalem není vše to přece jen ani pouhý stín.

Později přeložil „Máj" do němčiny Karel Müller, nejnověji B. L. Rambousek. Také v časopise „Dioscuren", nemýlíme-li se, otištěny byly úryvky překladu „Máje".

Roku 1870 vytiskl ve feuilletonu „Táboru" Jan Šafránek esthetický rozbor Máje, r. 1881 otištěna v olomoucké „Koledě" k památce sedmdesátých narozenin Máchových kratší biografie Máchova z péra Fr. Dlouhého.

Případný, ovšem stručný životopis Máchův nalezá se též ve Wurzbachově velkém biografickém slovníku. Charakteristické jest, že diví se zde biograf Máchův, proč asi Wenzig ve svém spise „Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur", v Lipsku roku 1855 vydaném, o Máchovi ani slovem se nezmiňuje, „když byl i tak mnohou prostřednost do svého ‚Belvederu' přijal."

V připomenutém slovníku Wurzbachově charakterisuje se Mácha takto:

„Básně jeho zdají se býti vesměs náhrobky na hrobech zničených radostí života, zmařených nadějí a rozvátých snů milosti. A náhrobky tyto jsou tesány ze skály, z mramoru, jenž mohl poskytnouti bělostně skvoucí sloupy k obrovské stavbě oltáře ku básnickému chrámu — a přece to nejsou nežli truchlivé náhrobky, na nichž stojí velkými černými písmeny psáno: ‚Trudný život jej dusil, dech lásky otravoval, samota zžírala; sklamání jej zákeřnicky ubodalo. Tak přetrpěl smrt několikeru.'

Zádumčivá a tklivá rozervanost jeho prýštila z žalujících hlubin ducha, jenž na dráze ku svým zářícím idealům bloudil. Všichni, kdož Máchu znali, srovnávají se v tom, že v Máchově duchu spočívaly ohromné síly, které však uprostřed krise požehnaného rozvoje, kterou každý velký duch prodělati musí, neúprosnou mocí osudu zničeny byly."

Přes tyto chvalné, ba lichotivé úsudky mimo vlast neměl Mácha a spisy jeho v jistých kruzích literarních v Čechách přece jen „žádného štěstí." Byl a jest i v nejnovější době — ignorován. Pořadatelům čítanek a slovesností na příklad z Máchových prací až doposud buď pramálo nebo pranic se nehodilo.

Uznání Máchy není tudíž ani za našich dnů tak všeobecné, jak domnívají se mnozí i v době nejnovější — jako na příklad F. V. Vykoukal, jenž ve „Světozoru" (1886 č. 28.) praví, že „dnes úcta tato" (k Máchovi totiž) „jest u celého národa všeobecná". Tvrzení to jest pouhá domněnka, na nejvýš pouhé přání; neboť básník, kterého takměř ostentativně ignorují i pedagogové sestavující knihy pro dospělejší mládež, z které se rekrutuje intelligence, nemůže se těšiti všeobecné úctě ani v kruzích intelligence, neřku-li v celém národě.

Přes všechno uznání, jakého se bylo Máchovi v právě minulých třech deceniích dostalo, jest přece jenom básníkem, jehož význam v literatuře a kultuře české doposud ještě není pochopen všeobecně — spíše tajemnou sfingou nežli fénixem — čímsi, co přičiněním literární reakce zdálo se býti kulturnímu i literarnímu rozvoji spíše na překážku nežli ku prospěchu.

Vůči nepopíratelné genialnosti Máchově ovšem byla literární reakce nucena již před dávnými lety kapitulovati. Za našich dob neodváží se už ani literární reakcionář nejhrubšího zrna vystoupiti proti Máchovi jako bylo ve zvyku před lety; za to obracela a po dnes ještě obrací literární reakce zbraň svou proti všemu, co mělo neb má vznik svůj v duchu, jehož prvním stoupencem byl Mácha a po Máchovi po mnoho let Karel Sabina takměř samojediný.

Tím mohli bychom přejíti k nové kapitole dějin „Máje" a Máchova ducha vůbec: k bojům literární reakce proti tak zvaným „Máchovým epigonům" neboli jinými slovy proti modernímu směru v literatuře české.

Připomenuli jsme již, že dříve nežli došlo k vydání Máchových spisů, připravovala se v letech padesátých známá literární revoluce romantiků českých, kteří opustivše vyšlapané cesty, nastoupili směr Máchou naznačený: více méně samostatný a nepředpojatý.

Známoť, že literární reakce vystoupila proti směru tomu s veškerou, sobě vlastní brutalností líčíc jej jako směr nevlastenecký, škodlivý, ba záhubný a bojujíc proti zástupcům jeho s napjetím veškerých svých sil a zbraněmi začasté až zákeřnickými.

Pláštíkem, pod kterým zuřivý tento boj veden, bylo vlastenectví, a hlavní výtka, která metána skoro den co den romantikům v tvář — kosmopolitismus.

Rozprava o těchto bojích a konečném, ovšem jen dočasném pokoření literární reakce sahá mimo meze tohoto článku; zde chci věnovati jen ještě pozornost Máchovi jakožto prvnímu a hlavnímu zástupci „směru kosmopolitického." „Máj" byl, jak známo, hlavní příčinou, pro kterou autorovi jeho vytýkán „směr kosmopolitický" neboli „nevlastenecký". Výtky ty kolportovány pak bezmyšlenkovitě po celou řadu let.

A přece, kdo přečte pozůstalé spisy Máchovy třeba jen povrchně v úmyslu, by vyhledal v nich práce ryze české a místa výlučně vlastenecká, neubrání se podivení, ba úžasu, jak vůbec jen mohlo někomu napadnouti pokládati a prohlašovati Máchu za básníka nečeského a nevlasteneckého a raditi mu, — jako byl J. K. Tyl před půl věkem učinil, — aby psal češtěji.

Sám Tyl — v tu dobu jen o dva roky starší Máchy, — nebyl tehdá přes veškeren svůj patriotismus spisovatelem vlastenečtějším Máchy. I on právě jako Mácha a jiní spisovatelé vedle prací prodchnutých duchem vlasteneckým psal věci, v kterýchž není po vlastenectví nejmenší stopy — a proto neměl nižádného práva vytýkati Máchovi, co mohl vytknouti celé řadě svých vlastních prací.

Nám naopak jeví se Mácha roku 1836 mnohem vlastenečtějším autorem nežli celá řada vrstevníků netoliko proto, že jest většina prací jeho prodchnuta duchem ryze českým a že vážil převahou látky své z dějin českých nebo z českého života vůbec, nýbrž hlavně z té příčiny, že ve spisech jeho roztroušena jsou četná, výlučně vlastenecká místa, která hloubkou, vřelostí a zároveň uměleckou propracovaností překonávají skoro vše, co bylo až do oné doby v tomto směru (vyjímaje „Slávy dceru") v belletrii české napsáno.

V následujícím pokusíme se o nezvratné doložení těchto slov, aby veřejnost česká nabyla jednou přesvědčení, jak mocnou bývá začasté literární, vlastně kritická fráse, která přes všechnu svou nepřípadnost, ba přímo prolhanost mnohdy po celá desítiletí zastupuje pravou charakteristiku.

Čtenář zajisté se pamatuje, že citovali jsme již dříve z „Máje" několik význačných a hlubokých veršů, v kterých se mluví o vlasti.

Avšak verše ty jsou poněkud temny aspoň v tom vzhledě, že Mácha nezmiňuje se výslovně o vlasti české a vůbec se neví, kterou vlast míní. Komu by citát onen nestačil, pro toho jest ve spisech Máchových hojnost dokladů jiných, zřejmějších.

Obraťme především zřetel svůj k básnickým prvotinám Máchovým a to v první řadě k tomu, co vážil z dějin nebo ze života výhradně českého. Z 18 básní neméně nežli pět již pouhými tituly svými prozrazují českost: Svatý Vojtěch, Svatý Ivan, Na úmrtí českého básníka, Vorlík, Hrobka králů českých — z ostatních pak čtyři jsou básně české obsahem a sice Zoufalec, Poutník, Na hrobě sestřině, Syn mlynářův — jedna: Královic — jest vlastenecká, jedna: Ivan — slovanská, pět básní: Srdci mému, Vzor krásy, Noc, Na hřbitově a Pěvec jsou subjektivní výlevy citů a toliko dvě básně „Strabo" (první Máchův básnický pokus vůbec) a „Abelard Heloise" representují se jako látky nečeské; a přece v první z básní těch mluví se o rytíři Miloradu, slečně Bělolíně a hradu Milínu — tudíž vesměs jména česká.

Již z tohoto summarního vyčtění nade vši pochybnost vysvitá, že byl Mácha v první době svého tvoření básníkem rozhodně českým.

Vizme nyní místa, v kterých se jeví býti zároveň básníkem vlasteneckým!

V básni „Svatý Vojtěch" čteme mimo jiná místa o vlasti zejmena tyto řádky:

Vystoupiv teď (sv. Vojtěch) na zelenou horu
v prach tu klesá, k zemi hlavu kloní,
vlasti své tu půdu milou líbá — — —

V básni „Na úmrtí českého básníka“, čteme tato slova:

Vzejde slunce: aj zardí se Sněžka,
rozední se nade zemí českou,
prchne noční temno s luhů českých;
v českých srdcích žaly nepominou,
v srdce naše bolest na vždy vešla.
Neplačeme proň však pláčem moře,
ani lkáním zdmuté Vltavy;
leč proň pláčem šeptem hájů českých — —
Bez něho pust stojí Kliin chrám,
jako králů kolébka i hrobka,
slavný druhdy leží Vyšehrad;
jako shaslá hvězda země naše
pustý stojí svatý Karlův Týn.

Není-li toto lyrika ryze česká a vlastenecká, potom ovšem bychom vůbec ani nevěděli, co slova ta znamenají.

V básni „Hrobka králů českých“ stojí básník o půlnoci v chrámě sám a mluví:

Jaký cit to ve mně budí?
Co mne mocně blíže pudí?
Co mne nutí dolů (v hrobku) jít?
Co má prsa nyníouží?
Proč mé oko snažně touží
vás, vy mocní lvové, zřít? —

Báseň „Zoufalec“ začíná slovy:

Buďte zdrávy, vlasti modré hory!
Vltavo, buď zdráva v stínech svých!
Ty dědino, jejíž temné bory
šuměly v můj dětský pláč i smích!

Dále pak jsou verše:

Časně jsi mi spustl, snů mých ráji — —
krásná vlasti, tys jediný vděk.

Podobně vlastenecky začíná i báseň „Poutník“

„Chodec mdlý se k otčině své blíží —

Dále čteme:

Tu, aj, před ním otčina se zdvihá,
v šeru mlh však temně jen se mihá — —
Jako chodci — takž i mně se děje — —

V básni „Královic“ za temné noci na pusté skále s větrem lká královic

— „však ne té země královic,
v níž bydlí: v dálce jeho vlast
neznámá jemu — —.

Královic lká takto:

Dlouho-li krýti temná noc,
perutí černou budeš zem —
zem, která sluje vlastí mou,
však vlastí mou, ach není — není!
Zde vzejde slunce — chladné jest; —
vyvstane kvítí — uvadlý květ; —
zazní-li hlas, tu hlaholem
uráží cizím ucho mé! — —
Kdež zem, která mi otčinou?

Tam za tmavými horami
rudí se v jitru obloha;
tam odtud libé hlasy zní,
co pres hvozd rohů lesních zvuk.
Zda věčný hvězd to souzvuk jest —
či otčiny mé hlas to zní?
O jistě, jistě tam má vlast!
Však tmavá noc k ní cestu kryje.

Potud vlastenecké citáty z Máchových prvotin!

Kdož medle po přečtení jich nedá nám za pravdu, díme-li, že v mladistvém básníku vytrysknul ryze český a vlastenecký cit v plné a zároveň rozplameňující síle jako u zřídka kterého vrstevníka v Máchově věku — a to dle všeho před dosažením dvacátého roku věku básníkova.

Takového básníka, byť byl v duchu specielně vlasteneckém ničeho více nenapsal, nebylo by možno vřaditi mezi básníky převahou kosmopolitické.

Zkoumejme však, jak má se s Máchovým češstvím a vlastenectvím ve spisech jeho v době dozrávajícího talentu.

Již první dvě, ovšem krátké, za to hluboké písně, kterýmiž drobné jeho básně počínají, jsou nezvratným důkazem ryzího vlastenectví Máchova. Proto citujeme je zde obě:

Až zařva český lev
na nepřátely vstane,
až prapor vzhůru vzplane,
má jemu budiž krev!
Však pokud dřímá hněv,
větřík jen lehce vane,
vše srdce mu oddané
a zní mu jen můj zpěv!

Druhá pak zní:

Z temna lesa žežulička
zakukala, zaplakala
pod Karlovým Týnem:
„Karlův Týne, pevný hrade,
památníku reka spustlý,
slávy stíne, slávy hrobko,
zašlá hvězdo, shaslé slunce;
o jak stojíš pustý, pustý! —
Karlův Týne! Karlův Týne!

Obě tyto básničky pokládáme za perly vlastenecké lyriky a neostýcháme se říci, že dvé těch zdánlivě prostinkých a přece tak hlubokých popěvečků převáží co do ceny umělecké a myšlenkové celou spoustu pseudovlasteneckých rýmovaček, kterýmiž mnozí vrstevníci Máchovi vlastenectví takořka v posměch uváděli.

A kolik vlasteneckých básní takovéto síly a hloubky možno vybrati z veškeré básnické činnosti před Máchou?

Přiznáme se upřímně: Po těchto několika jen ukázkách ostýcháme se probírati další práce Máchovy k vytknutému účelu. Zdá se nám, jako bychom chtěli nad slunce jasnější pravdu dokládati důvody, jakých nepotřebuje.

A přece pokračujeme prostě z té příčiny, abychom všem těm papouškujícím kritickým frásistům, kteří po dnes ještě mezi českými básníky uvádějí Máchu jako básníka vlasteneckého v řadách nejposlednějších, vyrazili konečně zbraň na vždy.

Dosti značná část drobných básní lyrických jest psána v duchu písní národních, jiné pak pod vlivem Kralodvorského rukopisu. Popírati aspoň českost jejich, bylo by tudíž zpozdilostí.

Totéž platí o nejsubjektivnějších básních — o milostných písních Máchových vůbec.

Vizme však básně, v kterýchž mluví Mácha výslovně o vlasti! Zajímavou jest v ohledu tom báseň „Budoucí vlast“, v které se mimo jiné praví:

Slyš, páže můj, proč smuten stojíš?
— — — Co znamená
ta touha tvá, to tvoje lkání?
„Tam za mlhami vlast je má!“ — —
O pane, hleď! v poslední záři
jak zlatě soumrakem to hrá,
zajisté hledím vlasti v tváři,
o jistě! jistě vlast to má! — —
Co v bledé záři luna plane,
to jistě, jistě vlast je má —“
— — — — —
Čí jazyk uchu řečí zradnou
lže o vlasti, již hledá zrak?

Ty nemáš, chlapče, vlast nižádnou;
co tam zveš vlastí, jest jen mrak!

A báseň končí:

‚On věčně, věčně nepovstane:
že hledal vlast, není už víc.‘

Ještě nápadněji jeví se vlastenecký cit Máchův v básni „Umírající“, v kteréž čteme:

Jako poutník, z vlasti když se ubírá,
ještě jednou kol se ohledne,
těžký bol mu srdce svírá,
oko vlhne — tvář mu zbledne —
nebyloť ve vlasti nikdy tak krásně —
nesvítiloť nikdy slunce tak jasně — —

Kdož popíral by českost a vlasteneckost básni „V chrámě“, která začíná slovy: „Půlnoční vstal měsíc nade pražský chrám“ — a kde básník praví: „Jen po sochách hrobky mihá se měsíce svit

— co utichlý pláč, ba co lehounký smích.
Při každého nohou kamenný spí lev
co umdlelá síla i ukrotlý hněv.
Sl'ávy zašlé stín, ba půlnoční i strach
obletuje otců mých zlehčený prach.
Nešťastného syna však praviceť mdlá,
a síla úst jeho skřípění jen má.“

Podobně zajisté nikomu nenapadne popírati vlasteneckost básně nadepsané „Sen o Praze“, v které čteme:

Duše má, před nadsmyslné zraky
své teď uveď vlast mou v čase tomto:
Vymřelá až státi bude Praha — —
Před mé zraky vstoupá vlast teď moje.
Jako druhdy tmavé lesy stojí,
v dálce modrají se Krkonoše — —
s Labem Vltava vlast obejímá — —

Jaké město před zrak můj teď vstoupá?
Praha jest to? Praha? Vlasti hlava?
To jest Praha? O jak změněná jest!
Slavný Vyšehrad zde druhdy stával,
tamo hrad královský — — — —
Vymřelé však stojí celé město,
jako pustá hrobka leží Praha,
národu co celého hrob zdá se
celá vlast poseta pestrým kvítím — —

I v básničce „Dva zákeřníci“ činí se zmínka o vlasti:

Vlasti neznám — —
vlastí mou teď tmavý les — —

Nepopíratelně českou a vlasteneckou jest celá báseň „Čech“ jednající o příchodu praotce Čecha, v které mimo jiné stojí:

Šest to vladyků jest, přišlých s Čechem.
Vypudili nepřátele z země,
novou sobě vydobyli vlast.

Dále pak:

Statný Čech v boj vede vojska svá — —
— — — Hle, tu Čech,
v nejhustší se bije — — tlupě . . .
Ustoupají nepřátelé před ním;
naše vojska pevně opět stojí.
Proti němu vyřine se vůdce;
naň se Čech obrátí. Co bůh války
stojí proti nepříteli svému — —

I úryvek romantické básně „Mnich“, o které jest zjištěno, že byla pracována pod vlivem Byronovým, jehož Lara byl tu Máchovi takořka modelem, jest důkazem, že nemohl Mácha ani v pracích tohoto druhu emancipovati se od země české. Čtemeť v básni té:

Splynulať tichá noc, podletní vítr vál,
velebný Vyšehrad v paprsku luny stál,
od zdí od sesutých i od skal kolmých stín
stopil se hluboko v Vltavy temný klín.

Na jiném místě pak stojí:

Krásný večer splynul nad Vltavu,
svaté ticho kol se rozprostřelo,
paprslek, v němž různě vše se skvělo,
věnčil ještě Vyšehradu hlavu atd.

V příležitostné básni „Na příchod krále“ čteme následující řádky:

„Pustá jsi, Praho, jak smutno je tobě!
Hluboká mlha tvá ňadra teď tíží; —
nad tebou hvězdy co lampy ve hrobě — —
temně a mdle — zvonu hlas, pláč a lkání:
„Slunce, o slunce! slyš Prahy volání!“

Dále čteme:

Celý kraj v růžové plane záři,
jenom Praha — Praha ještě v stínu.

Však hle! poslyš tam ve tichu svatém
zvonů hlas to zvučí z Prahy klínu . . .
Slavný zpěv to zazněl jitřním zlatem:
„Sláva Čechům! jasný den vyvstává,
blaho Čechům! smutek, žal skonává — — atd.

Ještě češtější, skoro bychom řekli tradicionelně vlastenecké jsou verše nadepsané „Přípis k Máji panu H. K.“, kde stojí, že Čechové jsou národ dobrý, statný a věrný — že nepřemožen český voj —

„Nechť se s vítězstvím rozloučí,
proti němuž český boj.
Čech kde stojí, krutá bitva
tamť, i mnohý slavný čin — —

Dále pak:

Věrný syn jsi Čechů kmene,
věrný bratr bratřím svým;
jazyk český je i Tobě
otců drahým dědictvím.
České hory — české doly —
české luhy — český háj —
širá vlast — ta česká země
nejmilejšíť Tobě ráj.

Verše tyto pokládáme zároveň za tak národně i vlastenecky populární, že porozuměl jim zajisté i člověk duševně obmezený, čímž vyvrací se zcela přirozeně výtka, že pěl Mácha pro širší a nejširší kruhy nesrozumitelně.

Podobně populární a všeobecně srozumitelné řádky vlastenecké čteme v příležitostné básni nadepsané „Panně Rošrové co Preciose ve hře téhož názvu“:

Přijmi díky, děvče přespanilé,
vlastenců jež jménem podávám — —
Kráčej pevně v dráze nastoupené,
hra Tvá často zbudí bol i slast,
chovej lásku k vlasti drahocenné,
u cíle, po cestě dokončené,
ověnčí Tě naše česká vlast.

Méně populární, za to tím hlubší a významnější jest báseň v drobných verších Máchových, kterou zde klademe celou. Zníť:

Hoj byla noc! Zelené světlo luny
padalo promykem v zlaté hvězdiček struny,
a tichou hudbu tu zpívaje vítr vál.
I stál jsem zšílenec na osamělé hoře,
pode mnou rovina, zelené jako moře,
a já jsem samoten nad tímto mořem stál.

I bil jsem v horu tu, i znělo mé volání
„Hoj, otče, otče můj! neslyšíš matky lkání?
Hoj, já jsem zšílenec, proč vchod se neotvírá?“
I bil jsem v horu též. Půlnoční přešel čas.
Ta hora? — Blaník je — a nad ním pláče hlas:
„Můj otec neslyší — a matka mi umírá!“

Kolik podobných, poloallegorických básní vlasteneckých máme z doby před rokem 1836? Kolik básní a které vyrovnají se jí hloubkou a ohněm vlasteneckým do dnešního dne?

A takovému básníku mohli vrstevníci jeho klásti na srdce, aby pěl jinak, — češtěji, vlastenečtěji —!

A jako v důraznou odpověď všem současným i novějším a nejnovějším pochybovačům o češství a vlastenectví Máchově jest i poslední báseň Máchova, kterou začal patrně psáti dne 20. října 1836, několik jen dní před svou smrtí, na vrchu Radobylu u Litoměřic, a kterou — nedopsal. Jest nadepsána „Cesta z Čech“ a čteme v ní:

Tak! — Teď vlast se dobře měj!
Již jest meze překročena,
za mnou leží česká zem. —

V zříceniny rozvalen
tamo leží hrad ten starý!
V modré roucho zahalen
pod ním stojí lesík jarý,
černá věž ční z něho jen.

Taký hrad — to vlast je tvá!
Hrdé stavby sešlé rumy,
pohleď na ni zdaleka,
snad tvé žalující dumy
z tuhého ji zbudí sna...

Báseň tato jest náčrtek nevypilovaný a přece jednou z nejdojemnějších vlasteneckých elegií. — — —

Z toho, co jsme uvedli a citovali, nade všechnu pochybnost vysvitá, že za dob Máchových — a na to nutno klásti váhu, nikoliv pak poukazovati k pozdějšímu působení Máchových vrstevníků, — Mácha i jako básník národní a vlastenecký každému jinému básníku českému, samého Tyla nevyjímaje, netoliko se vyrovnal, nýbrž většinu z nich, ba snad skoro všechny vlasteneckým citem a vlasteneckými místy ve svých básních — překonal; slovem že naprosto nebyl básníkem kosmopolitickým, nýbrž že náležel a náleží mezi nejčeštější a nejvlastenečtější básníky své doby.

Však ještě češtějším nežli v básních jeví se Mácha v pracích svých prosou. Román „Cikáni“, ačkoli psán pod vlivem Waltera Scotta, jedná v Čechách — scenerie jest kopií českých krajin a postava sta-

rého Barty (která stála později za model Hálkovu „Frajtru Kalinovi“,) jedna z nejtypičtějších a zároveň nejčeštějších v české literatuře.

„Večer na Bezdězi“ jest črta subjektivní, „Márinka“ pak věrný realistický obrázek pražský.

Zlomky z románu „Kat“, „Křivoklát —“ „Valdek“ a „Karlův Týn“, jakož i zlomky z rozličných povídek jako „Valdice“ a „Klášter sázavský“ prohlašovati za práce nečeské jest naprosto nemožné. Totéž platí o zlomcích satyrických.

Zbývají tudíž jen ještě tři práce: „Krkonošská pouť“, psaná pod vlivem Byronovým, ale tak že kreslí v ní Mácha sama sebe — pak „Rozbroj světa“ a „Návrat“.

Prvnější prácička jest črta z českého života — v poslednější pak čteme:

„Aj, stál syn krále bezkorunný na uchváceném sídle otců svých a pláč jeho provívaly šepoty noční.

Stál sám a stoje plakal nad vlastí svou, a země jeho nepoznala syna otců slavných!

Stál sám a stoje plakal nad vlastí svou, a aj, krev byla na čele jeho.

Běda, nepřátelé sklonili sílu tvou, shrbili šíji tvou a v porobu uvedli dceru otců mých — a ona to neuznává. Pohaněnať dcera otců mých, vyschnul pramen prsou jejích a ona pokojná, neb nemá naděje více.

A synové její, synové hanby, plesají nad bídou matky své, a usmívajíce se mluví: „Aj, žena!“ a zapomínají, že byla matkou jejich a že pošli z lůna matky své.“

Tak psal, vlastně tak hřímal Mácha, mladistvý tento titan básnický, kterého vrstevníci pokládali za básníka nevlasteneckého — pod dusivým a úmorným tlakem c. k. censury — —

Avšak vším tím, co jsme byli již o Máchově vlastenectví nade všechnu pochybnost dokázali, není doposud ještě vyvráceno všechno. Zbýváť ještě námitka jedna a to závažná — námitka, že Mácha „Májem“ svým octnul se na scestí „nečeském“ a byl by snad na něm — setrval . . .

K vyvrácení poslední této námitky zkoumejme Máchovy literární plány do budoucnosti!

I v pozůstalých dramatických zlomcích Máchových nalezáme totiž hojně známek Máchova vlastenectví, ba i místa dýšící tak vřelým citem vlasteneckým jako v básních málo kterého vrstevníka.

V celku přešlo na nás patero zlomků a sice tříaktové veselohry „Polesný“ a tří truchloher: jednoaktovky „Boleslav“ a dvou pětiaktových: „Král Fridrich“ a „Bratři“, které byly vesměs otištěny v sebraných spisech; dále kostra dramatické básně „Bratrovrah“ aneb „Václav a Boleslav“, kterou otiskl K. Sabina v povahopisném nástinu r. 1845.

Ze všech těchto fragmentů nedá se sice souditi na obsah, tím méně na provedení; nicméně — vyjímaje veselohru „Polesný“, která měla míti dle všeho ráz povšechný — jsou všechny ostatní fragmenty zřejmým důkazem Máchovy vřelé, vroucí, ba vášnivé lásky k vlasti.

Již prostá okolnost, že jsou látky vesměs váženy z dějin českých, nasvědčuje Máchovu vlastenectví aspoň částečně.

Dramatická báseň „Bratrovrah", jejímž obsahem jest zavraždění sv. Václava bratrem jeho Boleslavem, vážena jest z dávnověku. Kromě toho, že to látka česká, fragment ten ničím zřejmě nenasvědčuje Máchově vlastenectví.

Z jednoaktové truchlohry „Boleslav" zachován toliko jediný monolog (v celku 36 veršů) první scény, která představuje klášterní zahradu na hradě pražském. Leč i v tomto úryvku kmitla slova o vlasti. Milada stojíc časně z rána u okna rozjímá o své opuštěnosti mimo jiné takto:]

— — — — Jak mi smutno!
Právě jako tenkrát, v slavný Řím
kdy mne vedla mnoholetá pouť,
oplakávati kde otcův hřích
měla jsem odloučena od vlasti,
uzavřena ve zdech klášterních" — —

Z tragedie „Král Fridrich" přešel na nás pouze proslov a začátek (28 veršů) první scény prvního jednání. Proslov však jest od začátku až po konec pádným důkazem ryzého češství a planoucího vlastenectví Máchova. Na doklad citujeme následující:

Pěvec, vyjda s harfou a řeč svou přiměřenými zvuky provázeje, mluví, aby pozorně bylo nasloucháno tomu, co bude hlásáno

— „o bitvách, o krutém lásky žele,
i o skvělé síle, zašlé slávě.
Byla bitva strašná bojována
v obličeji stověžaté Prahy,
na temenu širém Bílé Hory;
byla bitva hrozná, boj byl strašný,
Čech tam stál naproti bratru Čechu —
— — — — — — — — —
Bílá Hora co Medea druhdy
byla dítek svých zbarvena krví;
břinkot zbraně Krkonošské hory
opětovaly ze vzdálí strašný,
podnes ještě v bledém luny svitu
ohlašují hájové to čeští.
A kdy poutník v temné noci kráčí
po temenu širém Bílé Hory,
s hrůzou patří mihati se stín
nad svým hrobem; temnou nocí zazní
brzo „Tábor", časem zas „Maria!" —
Dvěstěkrát vyvstalo pestré kvítí
na hlubokém bojovníků hrobě
od těch časů do dnešního dne" atd.

Ještě nápadněji jeví se Máchův mocný, plamenný cit vlastenecký ve fragmentu truchlohry „Bratři“, z kteréž na nás přešlo 26 tištěných stran (ve spisech sebraných).

Substratem dramatu jest boj Přemyslovců s Vršovci. Mácha označil také „hlavní ideu“ kusu v tento smysl: „Všickni se tisknou, k vládě neschopní, ku vládě, jeden hubě druhého — — — Mezi sebou se hubícímu rodu Přemyslovců stojí rod Vršovců, též vlády chtivý, naproti, a co zatím Břetislav s vojsky stojí vítězně proti Němcům, zavraždí Vršovci Oldřicha, posléz i Jaromíra, a Břetislav potrestav zločin tento na hrdle Vršovců dojde sám jediný, netouživ po vládě, vlády, jsa nejhodnější panování nad zemí českou, an Boleslav již dříve bídný život byl dokonal. Tak vládne Nemesis, nechavši nehodné vlády, aby samy mezi sebou se pohubily, vede nejhodnějšího vlády ku vládě.“

První scéna prvního aktu (celkem 13 stránek), jest nejpropracovanější. Děj koná se v síni na Vyšehradě. Další scény jsou pouze načrtnuty a děj jejich koná se: scény druhé v zahradě na Vyšehradě, scény třetí u brány vyšehradské, čtvrté v síni na Vyšehradě, páté před Vyšehradem a šesté v kapli na Vyšehradě — tudíž vesměs na místech, která v diváku mohou buditi ohlas historicko-vlastenecký.

Nejfrapantněji vytrysknul vlastenecký cit z Máchova péra v první scéně, v kteréž Kochan „vlády i msty chtivý“, jak Mácha praví, „rozněcuje syna svého, výborný jsa znatel povah lidských, k pomstě a k přičinění se k dosažení cíle svého“.

Syna toho jménem Herouše charakterisuje pak Mácha jako jinocha „ohnivé obraznosti, láskou ku vlasti hořícího“.

Po delší rozmluvě, v níž líčen povšechný stav věcí v Čechách, vyzývá Kochan syna svého:

„Přistup k oknu a obejmi okem
krajinu, až kde ji hory vroubí,
a pak rci, zdaž hodna práce naší
jestiť mzda, vládnouti nad tou zemí?“

Herouš (u okna) propuká pak v následující poetickou chválu země české:

„O jak krásná jsi, ty vlasti má!
K nebesům jak vzhůru pnou se hory,
kolem lehká mlha růžně hrá;
v křoví — v skále pernaté jak sbory
hlasně pějí! — Temně červená
Vltavy se vlna luhy vine
rozkvětlými; tamo houštím plyne,
slavíček kde v mutné písni lká! —
Z zahrad stínů vystupují dvory;
nad nimi se kostel vzhůru nese,
k nebi strmě krásnou věží svou;
za nimi se věže vzhůru pnou
krásné Prahy, co dřev štíhlých v lese!
Mojí práce ty máš býti mzdou,

krásná vlasti!? — Ty kamene drahý,
na Evropy srdci jenž spočíváš,
přepásaný stříbrem bystrých řek svých,
sepjatý u vínek vrchů svých,
jenž co prsten zlatý rdí se v blesku
slunce, které zachází teď za ně,
mým máš býti? — země svatosvatá?
Od přírody ohrazena pevně
hradbami skalnými, mně snad dána!?
V svatební svůj den tě příroda
vyvodila, ozdobujíc sebe!
V klíně tvém mých otců leží prach,
z klína tvého vykvetl jsem já;
každý strom mne, každý kámen zná —
Vltava mísila svoje lkání
v plesy mé, v dětinské moje hraní
po břehu květnatém; lesů bor
hučel v pláče mé, co dítě kdy
zbloudil jsem na pestrém nálesí;
hor tvých ozvěna opětovala
pláč i smích můj, se mnou v soucitu! — —

Tím končíme vlastenecké citaty z péra Máchova — nezvratný důkaz, že Mácha netoliko jako básník genialní vůbec, nýbrž i jako básník vlastenecký vynikal nad většinu svých vrstevníků a že všechny výtky o jeho nečeskosti a nevlasteneckosti nejsou než holý výmysl.

Praví-li tudíž J. L. Turnovský v životopise Tylově, že Tyl — posuzuje „příkřeji“ Máchův Máj — „myslil, že v lůně národa uhněteného, ve vlasti zubožené jest nejvhodnější pružinou k plodění básnickému právě ta trpící, však v novou slávu doufající vlast, k novému žití se probouzející národ — —“ nemožno slova ta vůči Máchovi pokládati nežli za pouhou improvisaci bez jakéhokoli věcného podkladu. Neboť z toho, co jsme byli citovali, vysvitá, že Mácha v ohledu vlasteneckém Tylovi a jiným vlasteneckým básníkům a spisovatelům v ničem nezadal, že věděl, jaké jsou povinnosti jeho k vlasti a národu a že povinnostem těm aspoň v podobné míře jako sám Tyl a jiní také dostál.

Podobně nezdá se nám srovnávati se s pravdou Turnovského nejnovější výklad Tylovy kritiky Máchova „Máje“ (Zábavné listy 1886 sešit 17.), kde příkrost její vykládá se slovy, že Tyl žádal, „aby každý nadaný básník český doby oné vlastenčil, národní cit a lásku k otčině probouzel.“

Nevlastenčil-li Mácha, jak si Tyl a jiní vlastenci vůbec jen přáti mohli, neprobouzel-li národní cit a lásku k otčině, potom ovšem nevíme, jak měl tehdá a jak by měl za našich dob básník český vlastenčiti . . .

A přece zůstal Mácha v očích nejširšího obecenstva prvním a hlavním zástupcem směru nenárodního, po případě nevlasteneckého nebo jinými slovy kosmopolitického.

* * *

Nebudeme líčiti pozdější boje proti Máchovu duchu, vlastně proti modernímu směru vůbec, jemuž v dobách následujících nadšení a statní bojovníci, kráčejíce ve šlépějích Máchových, zjednaly plné vítězství.

Povšechný ráz nové i nejnovější poesie a belletrie české jest přese všechny různosti jednotlivých individualit literarních valnou převahou přece jen moderní. Po půl stoletém boji dosaženo, v čem byl Máchův „Máj" a Mácha vůbec učinil počátek: Produkce literární odpoutala se od vyrudlých tradic, zaujala více méně nepředpojaté stanovisko a zůstavivši šablony a imitace duchům prostředním, snaží se ze všech sil tvořiti, jak tvořiti sluší: ze sebe, ze svého ducha a na základě svých zkušeností. Původnost myšlenky základní, myšlence té přiměřená komposice a myšlence i komposici odpovídající umělecké provedení jest idealem, jenž před půl věkem tanul snad genialnímu Máchovi na mysli jen mlhavě, ale prodlením let stal se majákem, jejž nepředpojatě myslící a cítící umělec nikdy více se zřetele nespustí.

A přiblížiti se idealu tomu — který žádný talent, žádný směr a vůbec žádnou snahu neobmezuje — co nejvíce, jest a zůstane cílem všech, kdož vynikajíce duchem, mohou se odvážiti práce nejnamahavější a zároveň nejzáslužnější: rozšířiti duševní obzor český novými myšlenkami v nových formách uměleckých.

Prvním, kdož se toho před půl věkem odvážil, byl Mácha — a proto jest a zůstane jeho „Máj" na vždy daleko viditelným majákem v pravdě moderního tvoření.

Columbarium.

Prostora vlhkou prosycena plísní
tu pode klenbou omšelou a pustou
ve troskách světa zapadlého dřímá;
kol po stěnách se v chmurných řadách tísní
výklenky kryté prachu clonou hustou: —
popelnic palác jest to zasmušilý,
Columbarium klassického Říma.

Tajemná úzkost hrdlo sevřela mi,
když v podvečerní čaruplné chvíli
opojen dávné minulosti klamy,
překonán kouzlem přítomnosti jaré,
jsem v krčmu vešel nízkou, začazenou,
připjatou jako hnízdo v skalní skrýši
k mohutným bokům mohyly té staré
chudičkou, z hlíny spěchovanou stěnou.

Na sťatou hlavu dorického sloupce,
jenž jako stůl tu z černé trčel pažby

uprostřed jizby, postavila číši
dívčina v pestrém venkovanek šatu
a jako stín zas ve dvorany hloubce
zanikla krušíc něžnou nožkou v chvatu
mosaiku staré, vyvětralé dlažby,
z níž chýlil hebkou, jemně tkanou řasu
trs tmavosiných Venušiných vlasů.

Zadumal jsem se z duše hloubi celé;
čím ohnivěji v číši víno plálo,
čím kouzelněji v kobě osamělé
dívčino oko podál plápolalo:
tím větší k srdci plížily se dumy; —
i bylo mi, jak chodci zbloudilému
na křižovatce v pustých pěšin sítí,
kde zevšad zvěsti hrobové v sluch šumí
a v šeru mhavém po propasti lemu
bludička žárem blyskotavým svítí. —

Práchnivých uren holubince tmavé
upjaly na mne důlky slepých zraků
a skulinami kmitly hvězdy žhavé,
vzplanuvše clonou tmavostinných mraků.
Kol ticho mrtvé — jak by vesmír celý
se halil v řízu nezměrného hoře,
jak všecky sny by náhle odumřely
a celý svět své siré ve prostoře
se změnil rázem v jeden hřbitov pustý,
v nesmírný děsný holubinec hrobů —
— — — — — — — —

Tu švehol měkký, snivý, zlatoústý
zazvonil zvenčí v osamělou kobu
a pod okénkem v granátovém květu
se poh'la větev s něhyplným vzdechem,
jak by tam měkce ret se pojil k retu
kolébán snivým adagia dechem. — —

Otokar Mokrý.

Znělky

od **Aug. Eug. Mužíka.**

U nohou Tvých.

nohou Tvých si sednouti a sníti
o budoucnosti, která v před se vine,
jak nebes mléčná dráha v dálku kyne
a sterými nám hvězdami vstříc svítí,

A na všecko, co kolem, zapomníti,
na osud jara, které v podzim hyne,
na všecka „proč", jež odpovědi jiné
vždy dávají nám, až hruď úzkost cítí —

Ó jaké štěstí! Tehda hlava nemá
ni jedné dumy, ústa má jsou něma,
ač tážeš se, nic k tomu neodvětí.

Jen mlčky hledím v obličej Tvůj krásný,
hlas poslouchám Tvůj sladký, měkký, jasný,
a duše má svůj velký svátek světí.

Francesca v podsvětí.

Prs bílý rudou krví potřísněný,
kam déšť polibků před chvílí se ronil,
jak v nocích máje tichý fontán zvonil
by krůpějemi o mramoru stěny.

Již z dálky slyšet sladké její steny,
vzdech se smíchem, ples za kvilem se honil,
že Charon sám své těžké veslo sklonil,
a na Francescu zírá udivený.

‚Kde Paolo?' A bílé ruce spíná.
„Pojď, převezu tě k němu." V loď již skočí,
a k Charonovi zvedá černé oči.

„On, zatracen, si tebe připomíná . . ."
‚A já?!' „Vy oba! Milosti zde není."
‚S ním zatracena — sladké zatracení!'

Láska.

Ty, jíž se z padlých hetér svaté tvoří,
jíž andělé se dobří v ďábly mění,
jež šlapeš řád, jíž zákon ničím není,
jež jako puma každý počet boří:

Jež přepadá nás jako pirat v moři
a bleskem s nebe sletá v okamžení,
jí srdce lidem, šílenstvím krev pění
a na dno muky božskou rozkoš noří:

Když na mé srdce's vtiskla pečeť divou
a neušetřila ji muky bědné,
dej jiné též, co's dala duši jedné:

Jí srdce zapal ve pochodeň živou!
Vždyť krásnější zde popelnici mělo
by sotva srdce, jež jest její tělo.

Slunce a hvězdy.

Den parný minul. Slunce zvolna hasne,
jak starý bůh se s trůnu svého kácí,
a v sledních červáncích tam vykrvácí
to jeho srdce žhavé, velké, jasné.

Tu na obloze noci tmavořasné
se zjeví hvězdy. Rodí se a ztrácí,
jdou, září, hynou, znovu zas se vrací,
jsou mírné, chladné, bledé — ještě krásné!

Toť zákon věčný, řada proměn známá.
Když slunce lásky mohutné a vroucí
nám zapadne, tu v hrudi žaly mroucí

Hvězd tisíc — smutných upomínek — vstává.
Mé srdce — stiš se! V tobě odehrává
se také jenom přírody té drama!

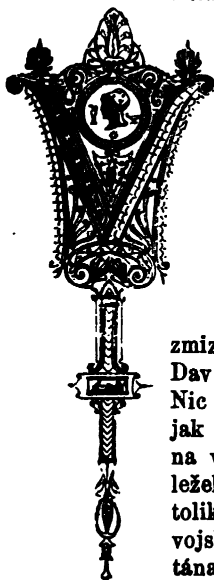
Typy slovenské: Schudlý gazda z Dolní Oravy. Kreslil Jaroslav Věšín.

Hrabě Mikuláš Zrinský.

Lístek z knihy nejsmutnějších dějin chorvatských.

Od **Jana Hudce**.

(Dokončení.)

V tom zahřmělo první turecké dělo s vrchu šmihelského. Sigetští junáci odkvapili každý na své místo. Bylo dne 7. srpna. Turci začali útok se tří stran. Za hrozného pokřiku jako mořští přívalové hrnuli se ku zdem sigetským. Soliman sám vsedl na kůň a hnal před sebou nespočetné čety. Pekelný úšklebek pohrával mu kolem rtů radostí, že ještě toho dne uvidí muka a hlavu Zrinského. Ale úšklebek ten rychle zmizel s jeho rtů; chřípí se šíří a oko divoce blýská. Dav janičárů za davem řítí se dolů se zdí nového města. Nic nepomohlo, že opět na tisíce plazilo se jich vzhůru jak opice; Sigetští stáli u zdí a na zdech jako přibiti na vše strany smrt rozdávajíce. Pode zdmi v příkopě ležela mrtvola na mrtvole. Strach pojal janičáry vidoucí tolik životů hynouti. Najednou obrátili se a strhli všechno vojsko k útěku. Jako běsný vír zasáhl zmatek ten i sultána a zahnal jej zpět do zlatého stanu. To byl prvý den obležení, jenž ovšem pro křesťany se vydařil, ale vyžádal přece mnoho obětí. Vidouce pak Turci, že by nové město, beztoho nejslaběji opevněné, několikráte útok jejich odrazilo, jali se druhého dne z děl stříleti. Před západem slunce vloudili se janičáři opět ku příkopům a drnem proti puškám se kryjíce, jali se činiti podkopy. Téhož dne dal Zrinský všechny ploty a dřevěné náspy jakož i stromoví spáliti a brány města zatarasiti a rumem zasypati. Útočení Turků trvalo po tři dny, při čemž bořící děla nadělala mnoho škod a mezer v řídkých řadách Sigetčanů. Koule z děl dolétaly až do vnitřního hradu a věž kostelní pobořily. Zrinský, vida, že zdi nového města, ze dřeva a hlíny spěchované, jsou příliš slaby proti dělům tureckým, kázal obyvatelstvu do starého města se odstěhovati, nové pak na všech čtyřech stranách zapáliti.

Sultán vystřízlivěv ze svého malomocného hněvu, poznal, že Siget bude státi mnoho kruté práce a obléhání, dokud se k němu se všech stran pode zdi nedostane. Kázal tudíž náspy v močálech nahazovati a říčce Almáši kopati jiné řečiště. Na tisíce zajatých křesťanů musilo se podjati této namahavé práce. Potom teprve blíže přivlečena děla jak na spáleniště nového města, tak na náspy naházené v několika dnech v močálech a nový, silný útok učiněn na město staré dne 10. srpna. 400 děl chrlilo opět smrtonosný oheň na město i do Sigetských. Téhož dne vyrazil z hradeb junák Matija Sečujać s četou pěších a pobiv hojně janičárů, vrátil se do města. Nejprospěšněji bylo pro obhájce, kdyby byli hned i staré město zapálili a sil svých ušetřili k obraně

vlastního vnitřního hradu, jehož kamenné zdi při nestenčené posádce mnohem déle byly by se udržely než slabé hradby obkličující staré město. Tak smýšlel také Zrinský, ale přece povolil dvěma hejtmanům, Frant. Dandovi a Hadriánu Radovanovi, kteříž ještě před desíti lety pod Stanšićem Siget bránili, zkusiti svého štěstí. Ponechal jim 600 mužův, aby hájili město, sám pak s ostatními a obyvatelstvem do hradu ustoupil. Začátek pro oba odvážné hrdiny byl dosti šťasten. Při útoku mnoho janičárů pobito. Devět dní udatně bránili města sobě svěřeného a dva veliké útoky odrazili. Konečně dne 19. srpna turecká děla široce prolomila zdi a janičáři jako posedlí hrnuli se do města. Zbylá posádka hleděla se po mostě spasiti ku svým do hradu, ale Turci zaskočili ji, most strhli a všechny do jednoho pobili. Drahý však byl druhý úspěch. Přes 3000 mrtvých pokrývalo nové bojiště. Pobitím čet Dandových a Radovanových pozbyl Mikuláš Zrinský velmi mnoho. Zvláště Radovan byl nenahraditelný; byl v Sigetu usídlen a dle jednohlasných svědectví dějepisných jeden z nejsvědomitějších a nejudatnějších obhajců Sigetských. I staré město zapáleno.

Ztráty na obou stranách byly bolestny. Turkům kromě četných tisíců padli i místokrál egyptský, Ali paša, a general a nejvyšší velitel dělostřelectva, Aliportuk, jehož dovednost nejvíce přispěla k dobyti nového i starého města. Sultán daroval mu dva dni před smrtí na osvědčenou přízně své 200 dukátů. Při posledním však útoku Aliportuk neopatrně ku hradbám se přiblížil a koule z děla odnesla mu hlavu i s bradou. Nástupcem jeho stal se Seifedin, jenž obležení řídil dle pravidel předchůdcových. Ještě bolestnější ztráty měli Sigetští. Padlo jich přes dvě třetiny. Ostatní byli již prudkým zápasem unaveni a pomoc posud nepřicházela. Zrinskému podařilo se ještě při obléhání starého města vypraviti tajně zvláštního posla k císaři Maximiliánovi, „že zapálí staré město, bude-li neštěstím přinucen, že uchýlí se do hradu a brániti se bude do posledního muže“. Zcela jistě čekal nyní na přispění od císaře, jenž byl sebral do 100.000 vojska na Turky. Maxmilián předlouho se radil se svými německými veliteli, ale neodeslal nic, nýbrž rozhodl se čekati se vším vojskem u Rábu. „Stojíme tu bez práce“ — píše jeden chorv. pán z táboru císařova, „a čekáme Bůh ví nač“. Také pomocné čety ze zemí koruny sv. václavské vidouce, že se as vrátí beze všeho boje s Turkem, těžce zarmoutily se jakožto slovanského národa synové nad zbytečným proléváním tolikeré krve pobratřené.

Než ještě podniknut byl útok na vlastní pevný hrad, sultán Soliman pokusil se lichotivými sliby vynutiti klíče od Sigetu na Zrinském. Začalť již povážlivě churavěti na těle věkem a dnou zničeném, a toužil po odpočinku. Tušil asi blízký konec svůj. Leč těžko starému junáku loučiti se od světa a nepřinésti proroku darem jablka pozemského. Jablkem tím zdál se Solimanovi Siget. Proto vším úsilím chtěl míti klíče sigetské. Zrinskému sliboval za to korunu chorvatského krále pod záštitou tureckou a Bosnu na přídavek a ještě všechnu zemi, kterou od Chorvat odtrhl. Když to nepomohlo, sultán vzkázal Zrinskému, že syn jeho padl do zajetí — ovšem přihodilo se to jednomu z lovčíků mladého hraběte, jehož lesní roh znakem rodiny Zrinského okrášlený jakožto důkaz pravdy ukazovali — a že hlavy jeho ušetří

za Siget. Vše darmo. Sultán hněvem vzkypěv, rozkázal hnáti útokem na hrad. Za hromové střelby valili se Turci dne 26. srpna na pevné zdi hradní. Přes bahna a příkopy vystavěny dřevěné mosty. Ale Turci marně snažili se ztéci zdi a prorvati se do hradu; málokdo z předních hlavu zdrávu odnesl. Veliký, a jak se myslilo, poslední útok určen byl na památný den 29. srpna, výročnici bitvy u Mohače, dobytí Bělehradu a vzetí Budína. Osláblý sultán sám objevil se ještě na koni mezi vojskem, aby mu odvahy dodal. Se zápalem neslýchaným vrhli se Turci na hrad. Těžký nastal zápas. V Sigetu sotva několik set vysílených mužův, ovšem přeudatných, a pod ním na tisíce a tisíce zběsilých moslemův a ke 400 děl. Celý den trval útok. Přese všechnu chvályhodnou odvážnost janičárův odraženo vojsko turecké s krvavými hlavami. Sigetští zajali i samého agu janičarského. Do hradu házeny byly s kulemi zároveň šípy a na nich upevněny lístky chorvatské, maďarské a německé, lákající ku zradě. V táboře tureckém vyráběli je tlumočník Ibrahim beg, Mustafa paša a tajný písař Feridun.

Sultán hanbou a hněvem zůstal na koni jako bez ducha. Ruka úzdu držící klesla a hlava se na hruď nachýlila. Kůň sám téměř nesl jej do stanu. Tam sultána sesadili a v lože uložili. Veliký kněz turecký poslán k vladaři; kněz těšil sultána a prorokoval mu Mohamedova nebesa. Sultán poslal ještě jednou prostřednictvím velikého vezíra Sokoloviće ku Zrinskému s nejsvůdnějšími sliby. Ale uslyšev odpověď jeho plnou smělosti a pohrdání — že sultán nemá tolik peněz, jimiž by zakoupil Zrinského, a nemůže-li v poctivém boji zvítěziti, že jest velikou hanbou pro něho a nedůstojností, pravého junáka naskrze nehodnou, podplácením si pomoci — zemřel náhle v noci z 5. na 6. září, mrtvicí byv raněn a nedočkav se toužebného zničení vzdorného Sigetu, ani neviděv hlavy hrozného hajduka Zrinského. —

Turci nemohouce útokem nic pořiditi, rozhodli se, že začnou podkopy činiti. Po tři dny neustávali v práci snášejíce do podkopů suché dříví, až prolomena byla hradební zeď. Dne 5. září zapálili baštu z dříví tak nanosenou; plameny ty byly zároveň úmrtní pochodní sultánovou. Oheň větrem rozdmychován zasáhl dříví, jímž se měly zahrazovati průlomy ve zdech, a rozšířiv se vnikl do konířen Zrinského. Vyhozena i jedna věž hradební prachem v ní se vznítivším. Za největšího ohně Turci zasadili děla na čtyř stranách a smrt a hrůzu posýlali do Sigetu. Ačkoliv Zrinský hrdinným odporem dvakráte Turky z hradu vypudil, ačkoliv konal divy udatnosti, jak sami Turci pravili, přece nemohl Sigetu již ubrániti pro zuřící oheň, jehož hasiti nemohl, a pro ohromnou přesilu dorážejících nepřátel. Se zbylou četou svých junákův ustoupil do nejzazší pevné věže. Turci provalili se do hradu. Pláč a bědování zůstalých křesťanů pod meči vrahovými ryl se Zrinskému a junákům až do hlubin srdce. Mnoho žen a dětí, jež nemohly se zachrániti s posádkou, zajato také a do tábora tureckého odvlečeno.

Té noci právě zemřel sultán Soliman a velkovezíru povedlo se jen s velikou námahou smrt jeho utajiti před vojskem. Aby tím snáze tajemství zachoval, dal zardousiti lékaře sultánova. Ale přes to přece Sokolović ocitl se v nesnázi. Věděl, že císařské vojsko může přiraziti na pomoc každou chvíli a on pak že zahyne buď na bojišti, na němž

bez toho již tolik krve prolito, aneb že nástupce Solimanův, Selim, pošle mu hedbávnou oprátku, ustoupí-li od Sigetu. Poslal opět ku Zrinskému, „aby nebránil již porouchaných zdí, ať zachová sobě a junákům svým život; sultán že mu dovoluje svobodně odtáhnouti".

Ale Zrinský neposkvrnil jména svého zradou, ačkoliv dobře byl přesvědčen, že musí zahynouti, ačkoliv hlad a žízeň trápily už posádku i zachráněné obyvatele Sigetské, a pláč dětí a žen nebesa byl by prolomil. Matky za hřmění děl a praskotu zdí zdvihaly malé dítky vzhůru a s kalnými zraky prosily za pomoc s nebes. Sokolović podnikl nyní nový a poslední útok. Aby vojsko roznítil, postavil mrtvého sultána k oknu stanu jeho; a skutečně zdálo se, že sultán kyne věrným svým a na ně zírá. Hromové výkřiky „Allah!" zahlušily okolí, dým z děl zahaloval vše a pod kulemi tureckými poslední zdi sigetské se lámou, praskají a boří. Jakoby nadcházel soudný den a země provaliti se měla.

Když dne 8. září poslední útočiště obležených oheň zachvátil, poznal Mikuláš Zrinský, že mu nadešel okamžik poslední boj svésti a v něm buď zahynouti junáckou smrtí, anebo s pomocí Boží skrze nepřítele se prolomiti a zachrániti. Oznámil zbylým hejtmanům svůj úmysl a kázal jim na rychlo svolati všecky muže zbraně schopné.

Potom dal sobě podati od sluhy nejlepší oblek, týž, který na svatbě měl: aksamítový kaftan a dykytovou kamizolu. Přinesli mu také hrudní krunýř, ale Zrinský nevzal ho praviv: „Brnění nepotřebuji, nýbrž lehkých prsou, abych se mohl snáze brániti, aneb spíše smrť nalézti, abych neupadl do zajetí." Kolem krku pověsil si zlatý řetěz, dar to císaře Karla, na hlavu vložil hedbávný kalpak, na němž čapí péro za démantem připevněno bylo. Potom přinesli mu klíče od hradu a 100 dukátů, jež do kaftanu zašiti kázal, aby o něm řečeno nebylo, kdyby Turci mrtvého jej našli, že nebylo při něm nižádné kořisti. Schovávaje pak klíče pravil: „Dokud meč jen pravice má unese, nikdo klíčů nevezme. Přísahal jsem Bohu, že do rukou tureckých živ nechci se dostati." Opásav se šavlí, již mu otec ještě dal, odebral se k bojovníkům na něho již dole ve věži hradní čekajícím. Zrinský obrátiv se k nim pravil:

„Bratři a spoludruhové moji! Co jsme mohli, to učinili jsme pro svatou víru, pro vlasť a pro našeho přejasného krále. K nepřátelům našim přidal se ještě jiný: oheň nás přemáhá a nad námi vítězí. Vlastníma očima spatřujete, že nám, malé hrstce, déle nelze tu vytrvati. Plameny nás vytlačují, ženy pak a děti naše hladem a žízní umírají. Moji milí, udatní bojovníci! Slavně jsme žili a dokažme nyní, že chceme slavně umříti. Kdožkoliv z nás padne v tomto krvavém boji, věčně s Bohem živ bude. Písmo nás učí, že mučenníci byli pokaždé z nejpřednějších trpícího lidu, že národ sílili pohledem na muka svá. Takovým mučenníkem jest národ náš ode dávna, neboť musil trpěti za veškeru Evropu. Vzhůru tedy, bratři, za mnou! Buďme dnes mučenníky za sladké jméno Ježíšovo a za milou vlasť!"

Chrabrá četa za příkladem svého vůdce odházela brnění. Slova Zrinského vzradovala nejen ji, nýbrž i ženy a ostatní, že k výpadu zároveň se hotovily, aby jen do zajetí tureckého neupadly. S výkřikem „Ježíš!" vyrazili z velikých vrat, Zrinský v čele, když bylo napřed

poslední zbylé dělo u vrat zahřmělo a koule i sekaný železný náboj na vraha, po mostě se hrnoucího, vychrlilo. Po boku velitelově nesl Lovro Juranić, zeť jeho, královský prapor. V dýmu, před četou se valícím, hnal se Zrinský šavlí mávaje a jako lev řítil se mezi Turky. Junáků sigetských bylo již jenom ke 500. Kam se dav jejich hnul, všude kolem sama smrť. Na chvíli zdálo se, že hrstka ta prodere se mořem tureckým. A vskutku couvali Turci na všech stranách. V zápase šavlemi nemohli odolati zručným rukám sigetských hrdinů, proto chopili se jiné zbraně. Z tisícerých pušek, ano i z děl začali nyní do hrstky stříleti. Turci chorvatsky volali na Zrinského, aby hlavy nevydával v záhubu a sultánu se pokořil. Ale Zrinský nepřestával rubati blízké hlavy a strach a úžas vzbuzovati. Leč v tom zasáhl jej šíp do hlavy a dvě kulky prohnaly mu prsa. Někteří soudruhové jeho na blízku bojující přiskočili k němu, aby tělo Turkům vyrvali, leč, zasypáni deštěm kulí nepřátelských, padali jako klasy. Mezi nimi i mladý Juranić. Ostatní, kteří ještě zbyli, zatlačeni jsou zpět ku bráně sigetské a tam až na čtyři všichni rozsekáni. Na onom místě, kde poslední zápas byl veden, jak dějepisec jeden (Budina) praví, tolik bylo mrtvol, že nikdo na zem ani šlápnouti nemohl a tolik krve, že ji nabírati mohl. Letopis zachoval některá jména těch, kteří s vůdcem svým téměř v jedné náruči smrtí zahynuli. Jsou to hejtmani: Vuk Papratović, Mik. Kobak (Kovač?), Petr Patačić, Lovro Juranić. Jak řečeno, zachráněni z mužstva jen čtyři a mezi nimi udatný hejtman Kašpar Alapić a věrný sluha Zrinského Čerenko. Později vykoupil je z otroctví tureckého syn Mikuláše Zrinského, Jiří.

Když Turci na blízku stojící uzřeli, že postrach jejich, Mikuláš Zrinský, padl na zem, smrtelně byv raněn, za tisícerého „Allah!“ hrnuli se k němu. Janičáři vyzvedli jej nad hlavy a jakožto nejvzácnější kořisť do ležení agova nesli. Ještě položivého položil jej aga na lafetu děla*) jednoho potupně jako skopce a hlavu mu sťal. Aga janičárský poslal pak hlavu velikému vezíru Sokolovići, jenž ji zároveň s jinými na kůl vbůsti a před stan sultánův vztýčiti dal. Trup těla Zrinského pochoval jeden Turek, jenž byl dříve v zajetí u Zrinského. Ale poněvadž bylo s ním vlídně nakládáno, prokázal bývalému pánu svému poslední tuto službu. Hlava Zrinského čněla po celý den na kolu. —

V hořícím a pobořeném Sigetu počínali si Turci po svém způsobu. Starci a ranění muži pobiti, ženy zbylé a děti do otroctví odvlečeny. Zatím, co davy turecké po ulicích a davech po kořisti se sháněly, oheň prodral se až dolů k zásobám střelného prachu. S hrozným třaskotem vyletěl hrad do vzduchu a pohřbil pod rumem svým na tisíce Turků. Tak skončilo se obléhání Sigetu, tak skončen boj, jemuž v dějinách málo rovných. Do zřícenin místo kříže zaražen půlměsíc, zahynuli tam hrdinové slovanští, stojící na předních strážích veškerého křesťanstva, leč udatnost jejich, smrtí zhrdající, věčně dochována bude potomkům.

*) Bylo to divným sběhem okolností dělo téhož německého vůdce Ferdinandova, Katzianera, jenž posléze obviněn jsa z nečinnosti ve Slavonii proti Turkům, kamž jej císař byl poslal, uprchl z vězení a hledal útočiště na jednom z hradů Zrinského. Zrinský útočiště mu dal, ale když Němec začal vyjednávati s Turky, kázal jej zabiti. Císař ospravedlnil pak jednání Zrinského.

Siget vystavěn znovu, turecká posádka do něho vložena a teprve roku 1689 dobyl ho císaři zpět markrabě bádenský.

Císař Maxmilián, uslyšev o smrti Zrinského, pochválil udatnost jeho, ale na Turky ani nyní neudeřil. Vojsko jejich bylo valně seslabeno a vysíleno a nebylo potřebí práce tak prudké úplně je zničiti. Dobře o tom věděl veliký vezír Sokolović, že by ustoupiti musil před odpočatými pluky Maxmiliánovými, a proto jak nejdříve hleděl nastoupiti zpáteční cestu.

Hlavu Zrinského hned druhého dne, když byl Siget dobyt, Sokolović poslal bratru svému Mustafovi, pašovi budínskému, jenž ji pak v červeném sametu zavinutou odeslal zase do ležení císařského hraběti Ecku Salmovi. Věděl dobře, jaký zármutek způsobí dar ten. Zeť Mikulášův, Baltazar Bačan, odvezl pak hlavu do Čakovce v klášter sv. Heleny a tam ji v rodinné hrobce vedle první choti Zrinského, Kateřiny Frankopanky, pohřbil.

Smrť Mikuláše Zrinského a Solimanova ukončuje ono období tureckých dějin, kdy byly na zenitu svojí moci. Smrtí Solimanovou zbledl půlměsíc a nikdy již nenabyl dřívějšího lesku. Smrtí Zrinského zazářila jitřenka křesťanskému světu a místo obranné politiky křesťanské začata výbojná. Sláva a udatnost Zrinského rozletla se celou Evropou a nítila nadšení pro svatou obranu na všech stranách. Již současníci nazvali hrdinu sigetského Leonidem své doby. Na 30.000 Turků zůstalo na bojišti sigetském. — Sokolović neustále ještě tajil smrť sultánovu; praktiky té užívalo se již dříve s dobrým výsledkem při smrti Mohameda I. a II. a Selima I., ale nikdy tak dlouho. Když se pak po třech nedělích přece tajemství vyzradilo, Sokolović ohlásil vojsku, že Soliman zemřel a sultánem že jest nyní Selim.

Turci ukázali se hned nakloněnými k míru, jenž teprve r. 1568 učiněn byl na osm let. „Každý nechť podrží, co právě má, a císař nechť neopomene každého roku navštíviti sultána s čestným darem 30.000 dukátů.“

Lotr Gólo.

Romanetto od **J. Arbesa.**

(Pokračování.)

Octnul jsem se v malé čtverhranné jizbě — skutečně v jedné z oněch bídných krčem, v kterých se scházívá dvakrát nebo třikrát týdně ták zvaná nejnižší společnost. Začmoudlé stěny, jediná petrolejová lampa, visící u prostřed stropu a tři nepokryté, otřené stoly s několika prostými stolicemi bylo vše, čeho jsem si vstupuje všimnul.

Mimo nadání nebyl v krčmě nežli jediný host. Seděl u stolu naproti oknům, vedoucím patrně na silnici, po které jsem byl přišel — maje hlavu opřenu o obě dlaně a dívaje se upřeně před sebe na stůl.

Pozdraviv popošel jsem ku stolu protějšímu a usedl. Zadumaný host však — buď pozdrav můj přeslechl nebo ho nechtěl slyšeti — ani sebou nepohnul.

Nebylo pro mne nižádné pochybnosti, že to skutečně „podivný pavouk — Sunkovský“. Věnoval jsem mu tedy chvíli pozornost; ale přes to vše, že seděl jsem jen asi sedm neb osm kroků od něho vzdálen, nerozeznal jsem za nedostatečného osvětlení více nežli zcela obyčejnou postavu muže prostředního věku. Toliko bílé ruce, kterýmiž tvář svou zakrýval, a černý, krátce přistřižený vlas tvořily nápadnější kontrast.

Po chvíli vstoupila do krčmy asi třináctiletá rusovlasá dívka s neobyčejně jemnými tahy v rázovité a přece sličné tváři. Připlíživši se až k mému stolu optala se, čeho si přeju. Poručil jsem si sklenici piva, načež dívka rovněž tak plíživě, jak byla vešla, odešla.

Upřel jsem opět zrak na podivného hosta, který se ani nyní ještě nepohnul, tak že jsem neviděl nic jiného, nežli co jsem už byl pozoroval.

Po několika minutách vrátila se dívka s pivem a přišouravši se k mému stolu postavila sklenici tiše a opatrně přede mne.

V tom zvedl host přede mnou — patrně jen náhodou — hlavu a upřel na mne zrak. Byl to pohled, který se mi ani po letech nevytratil z paměti. Spočívalot v něm tolik dobroty a laskavosti jako v pohledu nejněžnější matky, když se na své dítko pousměje . . .

V následujícím okamžiku přeletl bledou, intelligentní tvář hostovu onen zvláštní, polo vlídný, polo zdvořilý úsměv, kterýmž se manifestuje ve tváři mírné překvapení, když vidíme, že jsme se mimoděk zahleděli příliš laskavě na člověka, kterému pohled ten neplatil. Zároveň se host ozval řka úsečně a přece vlídně:

„Má úcta, pane! Račte odpustit, že jsa zadumán ani jsem nespozoroval, když jste vešel.“

Všední slova ta pronešena však tonem tak milým, jako když se nejvzornější dobrák u někoho za něco přimlouvá.

Poděkoval jsem podobně zdvořile, jako jsem byl osloven a nevěda, jak další hovor rozpřísti, setrval jsem v mlčení.

Ze zadumání vyrušený host však nedbaje mé přítomnosti pokynul rusovlasé dívce, aby se k němu přiblížila. Učinila tak, jako by jí byl otec pokynul — a host položiv jí jednu ruku na hlavu, díval se jí chvíli mlčky do očí.

„Že vím, co ti dnes schází, Boženko?“ promluvil posléze tonem svrchované starostlivosti.

„Že ne — že nevíte!“ odpověděla dívka s příznakem škádlivé čtveračivosti.

Host odvětil, Boženka nezůstala odpověď dlužna — a tak rozpředl se onen mile naivní, bezprostřední a zároveň bezúčelný hovor, jakého jest schopen jen člověk, který se vyzná v nepředvídaných duševních kozelcích dětských.

Naslouchal jsem prostinkému a přece v ohledu psychologickém zajímavému hovoru tomu s touže asi pozorností, jako sledujeme nejzajímavější výkony herecké. Zároveň naskytla se mi také příležitost, věnovati hostově fysiognomii větší pozornost.

Byl to muž na pohled více nežli čtyřiceti letý, a jak již připomenuto, bledé, intelligentní, skoro možno říci bezvadně pravidelné, bezvousé, vlastně hladce oholené tváře. Základní rysy byly jemné; pleť poněkud uvadlá a kolem očí a úst ona zvláštní síť více méně jemných vrásků, jež bylo zůstavilo mnoholeté násilné komandování obličejových svalů — hlavní a veleznámý to znak hereckého povolání. Čelo bylo volně vyklenuto, řecký nos pravidelný, líce poněkud zapadlé, brada však energická a přes to vše, že vlas a oči byly černé, činila fysiognomie ta dojem, jaký činívá tvář člověka modrookého a plavovlasého.

I když muž ten s rusovlasou dívkou žertoval a laškoval, t. j. i když lehynký úsměv pohrával kolem rtů, měla tvář jeho výraz spíše truchlivý a zádumčivý a jakmile se přestal usmívati, změnil se výraz ten v opravdovost skoro až přísnou.

Po výrazu, jaký jevila zajímavá tato fysiognomie o představení, nebylo ani památky. Dle všeho byl pravým mistrem ve vzácném umění líčení se; ba i hlas, ačkoli v základním tonu týž jako o představení, byl nyní v přirozeném užívání zvonivě lahodný, skoro možno říci lichotivě dobrácký, kdežto na prknech zněl ostře, příkře a skoro urážlivě ledově.

K bedlivějšímu pozorování neposkytl mi však dlouho času. Požertovav a polaškovav s dívkou, která se k němu chovala s touže dětinskou čtveračivostí, ba skoro rozpustilostí, jako se chovají svěží a veselé dorůstající dítky k nejdůvěrnějším příbuzným, pohrozil jí konečně prstem, řka tonem nápadně káravým:

„Boženko, Boženko! Proč tu maříš čas? Matinka v kuchyni nebo tatínek v sednici zajisté čeká — a hostů zde, jak vidíš, není . . .“

„Není, není,“ zašvitořila dívka, jako by sama sobě dávala zprávu o stavu věcí; „a proto hajdy, Boženko, do kuchyně!“

Po těchto slovech se ruče otočila a poskočivši odběhla.

V témže okamžiku, kdy zmizela ve dveřích, host mne oslovil.

„Račte dovolit, pane," pravil tonem škrobeně zdvořilým; „dle všeho neráčíte býti zdejší."

„Nejsem," odvětil jsem.

„Jinak byste byl sotva zabloudil do nejposlednější krčmy města, jako jest tato."

Ale dříve nežli jsem odpověděl, pokračoval:

„Jiný host sem dnes už sotva zabloudí a nechcete-li míti bezměrnou dlouhou chvíli, nezbyde vám, nežli dovolit mi, abych si přisedl k vám."

„Prosím, učiníte mi tím skutečně vděk," odpověděl jsem, jsa rád, že mi byla náhoda tak přízniva. . . .

Host vzal svou sklenici a zasedl k mému stolu přímo proti mně.

„Tak!" pravil stavě sklenici svou na stůl. „Teď se můžeme pobaviti. Civím tu bez toho již přes hodinu sám a sám a ačkoliv nejsem nepřítelem samoty, věřte, někdy — jako na příklad dnes — jest mi samota skoro nesnesitelná."

„Proč tedy nevyhledáte společnost v nějakém jiném hostinci — společnost intelligentní . . ."

Při posledních slovech upřel na mne zrak svůj tak významně a přece zase tak tajemně, že jsem věty vůbec ani nedokončil.

„Jsem herec," ujal se slova sám s důrazem na slově posledním.

„Vím, vím," vpadl jsem, „byl jsem dnes v divadle . . ."

„Opravdu?" zvolal skoro jako člověk, kterému se zvěstuje radostná zpráva; však ihned se vzpamatoval řka s tajuplným úsměvem:

„Odpusťte, prosím. My herci jsme sice zvyklí city své maskovati; ale tentokráte mi uklouzlo jediné slovo, kterýmž jsem prozradil více nežli se srovnává s konvenienční zdvořilostí. Přiznám se vám upřímně, někdy jsem jako dítě . . . . A za potlesk — za potlesk upřímný, tak z celé duše přicházející dovedl bych se všeho odvážiti, kdežto jindy a to dost zhusta bývám vůči pochvale, ba vůči pouhému uznání úplně lhostejný, ba začasté mi bývá vše to odporno — slovem," dokončil tonem trpce ironickým, „jsem aktér v pravém toho slova smyslu."

„A jak se zdá, hrajete právě tak, jak si přejete, aby byl potlesk" — pravil jsem — „hrajete z celé duše, vášnivě."

Zavrtěl mlčky hlavou a teprve po chvíli odpověděl:

„Nesnadno říci. Někdy se mi zdá, že celá moje bytost splynula s charakterem, jejž interpretuju, což však se děje tak zřídka, že bych výkony toho druhu skoro na prsty spočítal. Nejčastěji jest mi interpretovaný charakter lhostejný neb docela odporný."

Po té sama sebe přerušil řka:

„Avšak dovolte! Neodchýlili jsme se od původní řeči? Trvám, že jste se ptal, proč nevyhledávám společnosti intelligentní . . ."

„Ano — tak jsem se, tuším, ptal," odvětil jsem s onou nedbalostí, s jakou se odbývají ve zdvořilé společnosti nepříjemné výtky.

„Nepřejete si zvěděti příčinu?" optal se živě, jako by mi viděl do duše.

Nezbylo mi, nežli několika zdvořilými slovy dáti na jevo, že jsem ochoten jej vyslechnouti.

„Jsem herec naturalista,“ počal přemítavě, jako by své myšlenky teprve pořádal. „Octnul jsem se na dráze divadelní takřka mimoděk a náhodou. Když jsem asi tak před čtvrt stoletím poprvé vystoupil na prknech ochotnických, neměl jsem ani tušení, čeho jest herci třeba věděti a uměti, chce-li jen poněkud úkolu svému za dost učiniti. Neměltť jsem takměř pražádného předběžného vzdělání. Byl jsem prostý chasník krejčovský a první úlohu svou jen stěží jsem seslabikoval. Neuměl jsem hrubě ani čísti, neřku-li psáti .... Přes to jsem — — Však o tom nechci šířiti slov! Chci tím toliko opodstatniti, že nebylo divu, že teprv asi v třicátém roce věku svého, když jsem se byl sám poněkud vzdělal, poznal jsem pravou podstatu umění hereckého.“

Po těchto slovech na chvíli se odmlčel, jako by čekal nějaký dotaz neb odpověď; ale když jsem i já setrval v mlčení, pokračoval:

„Teprve v tu dobu jsem nabyl přesvědčení, že podstata umění našeho, prostě pověděno, spočívá přede vším v hlase a přiměřeném jeho užívání, v přirozené mimice a v takových též gestech. A kde, prosím vás, má našinec vše to studovati? Společnost intelligentní jest ve výrazu tváře, v chování i v mluvě uniformována. I nejprudčí výbuch hněvu, lítosti nebo bolesti obráží se ve tváři intelligentního člověka s jakousi umírněností. Tvář intelligence jest více méně lživá; cit neobráží se v ní nikdy s onou bezprostřední přirozeností, jakou vyžaduje umění; slovem tvář intelligence jest pouhá škraboška, ton mluvy odměřen a v nejprudčích hnutích mysli jaksi stísněn a gesta vždycky jaksi nemotorná, jako ochromená. I tak zvaná elegance intelligentní společnosti působila na mne vždy jako marionetty — totéž jednotvárné zdvihání a spouštění rukou, týž dřevěný krok, táž dutá, jako z patra a z jiných úst přicházející mluva ... A smích neb oušklebek neřku-li výbuch hněvu, vášně, náruživosti — vše tak mdlé, nepřirozené, násilně tlumené, tak že i v momentech zdánlivě nejpřirozenějších není skoro nikde nic individuelního ...

Za to jak zcela jinak jest ve společnosti nevzdělané a sprosté! Kdo nikdy neviděl zplanouti hněv v oku a v tváři sprostého člověka; kdo neviděl, jak náhle a elasticky i nejnemotornější tělo se vzpřímí, jak se ruka zatne v pěst, jak odporně se čelo svraští, ústa sešpoulí, nozdry rozšíří a všecky svaly v tváři křečovitě poškubávají, kdo neslyšel drsně chroptivý nebo sípavý hlas zahajovací — nemůže si nikdy učiniti pravého pojmu o hněvu lidském, neřku-li aby ho dovedl týmže neb podobným výrazem v tváři, gestu a hlase znázorniti.“

Po těchto slovech mluvící opět se odmlčel, jako by očekával nějaké námitky nebo vůbec nějaké odpovědi. Chtěl jsem připomenouti, že úkolem herce jest interpretovati netoliko nelíčené, prosté a přirozené hnutí duše lidské, jak jeví se u lidu nevzdělaného, nýbrž že začasté a to dosti zhusta musí interpretovati také nepřirozenou, maskovanou, uniformovanou intelligenci a proto že jest třeba, by i této věnoval v téže neb aspoň podobné míře svou pozornost. Avšak zajímavý host, jako by byl i nyní zase duši mou prohledl, mne předešel.

„Pravda sice,“ pravil, „že tím, co jsem byl právě uvedl, nenaznačil jsem než jaksi jen pouhý regulativ. Vím, že blaseovanost, nudu

a podobné lze skoro výhradně jen studovati ve společnosti intelligentní; ale kdo se chce seznámiti s pravým, nelíčeným citem, kdo chce, abych tak řekl co možná nejhlouběji nahlednouti v duši lidskou vůbec, neobejde se bez odporného začasté studia společnosti sprosté a nevzdělané. Přiznám se, že snažil jsem se obeznámiti se s oběma protivnými poly — tam i zde nalezl jsem četné zajímavé momenty; nicméně kdykoli jsem chtěl docíliti dojem nejhlubší, nejtrvalejší, kdykoli jsem chtěl rozehřáti, rozpáliti, rozvášniti, vždy musil jsem vzíti útočiště ku vzorům ze společnosti nejsprostší. Nejvznešenější, nejšlechetnější, nejgrandiosnější tragický rek nemůže si nikdy vydlužiti masku z kruhů intelligentních, nemůže a nesmí hněv svůj, bolest, nenávist nebo lásku svou projevovati, jak ji projevuje intelligence; onť musí, byť i vystupoval v havu královském, vždycky hledati vzor svůj mezi nevzdělanci, začasté i mezi luzou a chátrou."

Neobvyklý názor, pronešený slovy tak smělými a ostrými, vyzýval sice přímo aspoň k mírné námitce; přes to jsem ničeho nenamítl prostě z té příčiny, že diskuse tohoto druhu, kdykoli se činí námitky, vlekou se obyčejně do nekonečna. Nicméně tolik jsem si musil v duchu přiznati, že sedím tváří v tvář herci a vůbec člověku se zcela samostatnými názory a to zároveň herci, který jako zřídka který z jeho kollegů dovedl také názory své co možná nejpřesněji vysloviti.

Muž ten začal mne nyní u větší ještě míře zajímati nežli zpočátku, když jsem mu věnoval pozornost pouze jako mimovi. Přiznání, žeť autodidaktem, budilo v duši mé jistý respekt; současně však vyhoupla se v duši mé námitka o odvěkých dvou antipodech v umění: theorii a praxi. Ze slov, jež jsem byl právě slyšel, právem jsem soudil, že muž ten v theorii překoná snad kollegy své všechny; avšak jak asi theorii svou provádí v praxi, bylo mi posud tajemstvím, neboť z jediného výkonečku jeho nedalo se na nic jiného souditi nežli na rozhodný talent pro obor intrikánů.

Z té příčiny není divu, že místo námitky snažil jsem se svésti hovor v kolej právě naznačenou. Zajímavý host sice pozorně naslouchal; ale když jsem domluvil, pravil, jako by byl vše přeslechl:

„Pravda, pravda — souhlasím!"

A hned po té dodal:

„Ale dovolte, prosím! Rozhovořili jsme se o divadelní theorii jako staří známí a zatím — Odpusťte! — Já jsem herec Sunkovský —"

Slovy těmi přesunul se hovor k věcem nejvšednějším. Nezbylo mi, nežli se představiti. Udal jsem však pouze jméno a stav spisovatelský — vedlejší funkci dramaturga pominul jsem prostě mlčením.

Sunkovský patrně nebyl s divadelními poměry pražskými v té míře obeznámen, aby byl věděl, kdo zastává právě funkci dramaturga, čímž inkognito moje usnadněno.

Další hovor náš neměl nejmenší povšechné zajímavosti. Dověděl jsem se mnohou podrobnost o řediteli, kollegách, repertoiru a obecenstvu; ale vše to nezajímalo ani mne.

Tak „bavili" jsme se již v celku asi hodinu vůbec a neméně než asi čtvrt hodiny při prázdných sklenicích.

„Dáme si ještě nalít?" přerušil jsem konečně hovor.

„Já již nepiju,“ odvětil herec tak výmluvným tonem, že jsem stav věcí okamžitě uhodl.

Chtěl jsem zaklepati; ale Sunkovský mne předešel: zaklepalť sám — a když dívčina vešla, ukázal prostě na obě prázdné sklenice.

„Na víc nežli na prostou večeři a na sklenku piva jsem dnes nevydělal,“ pravil po odchodu dívky smutně; „ale vám k vůli —“

Nedokončil.

Přiznám se, že mne zřídka kdy nějaká sotisa, byť nejurážlivější přivedla do větších rozpaků jako těchto několik upřímných slov. Rozumí se, že bych se byl ani okamžik nerozpakoval zaplatiti řád mnohem větší; ale neměl jsem okamžitě slov k šetrnému nabídnutí se.

Sunkovský to uhodl.

„Ah, neračte mi vykládati ve zlé,“ pravil s přízvukem trpkosti a přece jaksi důvěrně. „Dovolíte-li, chci býti dnes vaším hostem a zítra, zdržíte-li se ještě v městě, budete vy hostem mým.“

Tím byla choulostivá společenská nesnáz šťastně zažehnána. Přijal jsem nabídnutí s ochotou důvěrného přítele a uznal za dobré pohostiti hosta svého aspoň dle možnosti. Když se totiž dívka vrátila s pivem, optal jsem se, nemají-li láhev vína. Odpověděla sice, že nemají, ale že doskočí do „panské hospody“.

A tak se stalo, že v půl hodině stály před námi také tři lahve mělničiny.

Zatím i později krátili jsme si čas obvyklým rapsodickým vyměňováním myšlenek o věcech více méně nezajímavých. Teprve, když jsme dopíjeli první lahev vína, nastal v rozmluvě obrat poněkud zajímavější. Rozhovořili jsme se o poměru dobrých sil kočujících společností k divadlu zemskému. Sunkovský vypravoval některé pikantní a drastické případy, jak se ten neb onen z kolegů jeho namáhal vymaniti se z posavadních poměrů a dostati se k divadlu pražskému a jak skoro vesměs skončilo úsilí takové rozhodným fiaskem a jen v některých případech, v kterýchž protekce a intrika nebo pouhá náhoda hrála úlohu nejhlavnější, korunována snaha ta zdarem.

Vypravoval podrobně a zajímavě. Každá věta, ba skoro každé slovo bylo zřejmým důkazem, že nevypomáhá zde obraznost ani v momentech nejpodřízenějších, nýbrž že vše zakládá se na skutečnosti a jest do nejmenšího odstínu pravdivo.

„A vy jste nebyl nikdy vyzván, vystoupiti v Praze na zkoušku?“ optal jsem se, když vypravování své skončil.

„Nikdy,“ odpověděl temně a po krátké pomlčce dodal: „A kdož by mne měl, prosím, z Prahy vyzvati? Neznám tam nikoho, kdo má nějaký vliv při divadle. Kolegové a kolegyně, kterým se podařilo v Praze aspoň se zachytiti, nijak nevynikli a po krátkém experimentování pražské jeviště buď zase opustili nebo tam hrají úlohy tak podřízené, že se zdá, jako by sami byli rádi, že jsou pouze trpěni.“

„A sám jste se také nikdy nepokoušel o vymanění z trudných poměrů kočovnických?“

„Nikdy,“ odtušil s přízvukem trpkosti a jako po prvé dodal po krátké pomlčce: „Přiznám se vám upřímně. Před lety ovšem jsem si nepřál ničeho vřeleji, než abych mohl časem svým nabyti dostatečné

routiny a vystoupiti v Praze před obecenstvem a kritikou nejvytřelejšího vkusu. Myšlenka ta pronásledovala mne po několik roků. Studoval jsem s pílí neúmornou a byť jsem byl nucen činiti ve hře různé koncese obecenstvu, před kterýmž jsem právě vystupoval, nespustil jsem přece nikdy se zřetele moment ryze umělecký . . .“

„A právě z té příčiny,“ vpadl jsem, „byl jste nad jiné oprávněn pokusiti se stůj co stůj a s napnutím veškerých sil o zjednání si širšího, umělečtějšího působiště.“

Zavrtěl hlavou.

„Nebylo možno,“ pravil dutým hlasem, jako by se hroužil v smutné vzpomínky. „Nebylo možno,“ opakoval, načež vyložil příčinu. „Zdánlivá záhada má zcela přirozený důvod. V první době jsem pevně doufal, že přivedu nadání své aspoň k rozvoji obstojnému; ale když jsem se prodlením několika roků nezvratně přesvědčil, že jsem přese všechno úsilí, přese všechnu pilnost a svědomitost přece jen hercem podřízeného druhu, slovem když jsem pozbyl důvěry ve vlastní nadání, vzdal jsem se myšlenky té na vždy a nikdy jsem se nepokoušel ani o kroky přípravné.“

Přílišná, skoro bych řekl, chorobná tato skromnost, jakou jsem nebyl až dosud u žádného umělce, tím méně herce pozoroval, ovšem zdánlivou záhadu přirozeně vysvětlovala; přes to vše nepřikládal jsem jí víry v té míře, jako positivnímu vypravování, kterýmž mne byl muž ten až dosud bavil. Z té příčiny jsem odpověděl:

„Skromnost jest sice v privatním životě cností začasté skoro nedocenitelnou právě tak jako jsou neskromnost, pýcha a nadutost nectnostmi; avšak skromnost umělce zvrhává se v ostýchavost, nesmělost a bázlivost a kde tyto vládnou, není nikdy dostatečné pružiny umělecké — —“

„Pravda, pravda,“ přikývl Sunkovský. „Avšak což naplat, když se nedůvěra ve vlastní talent zahryže do duše a není ji možno vypuditi z prostinké příčiny: — protože jest oprávněna?“

Chtěl jsem něco namítnouti, Sunkovský však mne předešel:

„Vím, co chcete asi namítnouti, ale u mne jest vše již ztraceno. Jsem skutečně talent nejpodřízenějšího druhu a což při tom nejsmutnější — jsem přesvědčen, že minul jsem se cíle života; neboť přese všechno úsilí, přese všechno namahání, ba přepínání sil nikdy jsem nad jiné nápadněji nevynikl, — já nestal se ani hercem, prostě řečeno, oblíbeným, ba více ještě — náležím mezi onen druh politování hodných aktérů, kteří jsou na jevišti nejneraději viděni. A za takových poměrů nemůže si člověk mého stáří dělati již žádných illusí a musí se přese všechno vzpírání se hrdosti své vpraviti v truchlivou a trpkou nezbytnost.“

Slova ta nenasvědčovala již pouhé nebo jen líčené skromnosti a ton, jakým byla pronešena, byl zřejmým důkazem, žeť mluvící o každém slově přesvědčen. Avšak náhled mluvícího nesrovnával se nikterak s názorem mým vlastním, jakého jsem nabyl po prvním výkonu Sunkovského v divadle. Stalo se mi tudíž poznovu a to spůsobem eklatantním, že úsudek můj nesrovnával se s úsudkem jiným, tentokráte s úsudkem nad jiné kompetentním.

Přiznám se, že jsem byl v prvních okamžicích na rozpacích, komu dáti spíše víry: zda sám sobě nebo Sunkovskému, jenž byl právě sám o sobě pronesl úsudek zdrcující. Chvíli jsem mlčel, snaže se v duchu připomenouti si co možná nejživěji výkon Sunkovského; ale nebylo možno — výkon ten byl jako v mlze; pro okamžik neměl jsem nejmenšího regulativu. Vypomohl jsem si tedy po několika minutách trapného mlčení pouhou frásí řka:

„Ah — tak smutné, jak právě líčíte, snad to přece není, když jste již po tolik roků hercem.“

Opět zavrtěl smutně hlavou.

„Což platno všechno konejšení,“ pravil trpce, „když stojí před člověkem minulost s veškerou svojí drsnou a smutnou pravdou a na člověka zírá budoucnost úplně beznadějná! Což pak — promiňte, že mluvím tak důvěrně — což pak vám není všeho toho zřejmým důkazem okolnost, že hraju při společnosti nejpodřízenějšího druhu? Přiznám se vám upřímně: Hrával jsem při společnostech lepších, ba nejlepších; ale nemoha nikde nepatrný talent svůj přivésti ani k platnosti obstojné, klesal jsem vždy hlouběji, až octnul jsem se u společnosti, jejíž ředitel nemá ani dostatečných prostředků k vydržování divadla marionettářského.“

„Možná tedy, že vám nebyla vůbec ani poskytnuta pravá příležitost osvědčiti se!“ připomenul jsem.

„Naopak!“ odtušil rozhodně. „Nemohu si naříkati ani na řevnivost kolegů, ani na překážky se strany ředitelstva. Musím doznati, že mi byli kolegové vždy přátelsky nakloněni, že si mne i vážívali a ředitelové že velmi zhusta řídívali se mou radou. Nedovedu si připomenouti ani jediného případu, kdy by mi bývala odepřena nějaká úloha, kterou jsem si přál zahráti. Pokoušel jsem se ve všech možných oborech, ale vždy s větším nebo menším neúspěchem, nanejvýše že jsem nekazil souhru a nepřekážel. Oblíbenosti, bez kteréž jest herec — promiňte všední porovnání — pátým kolem u vozu, jsem se nedomohl. Hrál-li jsem úlohu vážnou, zůstalo obecenstvo lhostejným; v úlohách komických jsem byl politování hodným, v úlohách intrikánů jsem budil antipathii, ba odpor. Nesčetněkráte byly výkony mé přijaty s výmluvným tichem, začasté syčeno a jindy hlučeno tak nápadně, že rovnalo se to vypískání. Nechť jsem se pokoušel a namáhal jakkoliv, vždy byl výsledek více méně neuspokojivý. Tak stal jsem se, čím právě jsem, přeubohým aktérem, kterému jiného nezbývá, nežli s resignací čekati, až vyprší doba, kterou mu osud vykázal k živoření.“

Přímo zdrcující tato autokritika podivného aktéra uvedla mi živěji než kdy jindy na paměť anomalii, o které jsem se byl již obšírněji zmínil: že totiž úsudek můj o prchavých výkonech hereckých zřídka kdy souhlasil s úsudkem cizím; avšak tentokráte rozcházel se úsudek můj s autokritikou tak diametralně, že jsem zůstal po delší chvíli jako v ztrnutí. Bylo mi jako člověku, kterýž věře, že po léta konal něco aspoň správně, náhle nabývá přesvědčení, že nalezá se na scestí a veškerá posavadní práce jeho že jest marná. Marně snažil jsem se v duchu vysvětliti záhadnou příčinu osudného rozporu aspoň tak dalece, bych nemusil pochybovati o zdravých smyslech svých — a proto není divu,

že konečně po delším trapném mlčení vypomohl jsem si, by rozhovor naprosto neuvázl, opět pouhou frásí řka:

„Ale což kdyby se vám přece jednou naskytla příležitost, abyste se mohl na jevišti pražském pokusiti — —“

Zavrtěl hlavou.

„Což, kdybyste byl někým vyzván?“ pokračoval jsem. „Pokusil byste se přece?“

Po těchto slovech upřel jsem zrak pozorněji na jeho tvář a neušlo mi, že prostá slova má nezůstala naň bez účinku. Oko nápadně se zalesklo, jako by z něho steršely jemné jiskerky vnitřního pohnutí, a bledé líce sotva pozorovatelně se zardívaly.

„A myslíte,“ ujal se vahavě slova po delší chvíli tonem nadmíru nejistým, „že by to snad přece bylo i nyní ještě možno?“

V tonu, kterýmž slova ta pronešena, spočívalo tolik bázlivé, přímo úzkostlivé naděje, že nemohl jsem jinak, nežli trapnou situaci rázem změniti.

„Myslím-li?“ opáčil jsem, načež jsem klidně a s důrazem dodal: „Naopak — jsem přesvědčen, že se tak stane a to tím více, poněvadž mám sám právo vás vyzvati, abyste — —“

Nedořekl jsem.

Až dosud klidný, skoro chladný muž jevil náhle výraz nejradostnějšího pohnutí, ba rozčilení — div nezajásal. Chvíli upíral na mne rozjiskřený zrak; kolem rtů pohrával onen nevylíčitelný křečovitý úsměv, provázející prudké duševní hnutí, jež nenalezá slov k vyslovení se — na to prudce vztáhl ruku po mé pravici, jako by se chtěl přesvědčiti, nesedíli tváří v tvář nějakému přeludu a trhaně zablabolil:

„Jakže? — Že se tak stane? A vy — vy že máte — právo — mne vyzvati? . . .“

Nezbylo mi nežli pověděti, co jsem byl před ním až dosud tajil: za jakým účelem jsem byl totiž přijel a v krčmě jej vyhledal.

Naslouchal slovům mým s napjetím takořka horečným a když jsem skončil, trvalo hezkou chvíli, nežli se ozval.

„K neuvěření, k neuvěření!“ byla jediná slova, jež mu trhaně uklouzla.

Avšak když jsem mu překvapující zvěst doložil ještě některým vysvětlením, pochopil a uvěřil. A od tohoto okamžiku byl k nepoznání. Do nedávna klidně zádumčivý výraz tváře ustoupil trvale výrazu radostného rozčilení. Po beznadějnosti a nedůvěře ve vlastní talent nebylo takořka mžikem ani památky; slovem od okamžiku, kdy pochopil a uvěřil, oč jde, neseděl jsem více tváří v tvář ubohému, déle čtvrt století v beznadějnosti se zžírajícímu kočujícímu herci, který byl již „akta své umělecké činnosti sám nad sebou uzavřel“; nýbrž nadějnému umělci, kterýž sobě úplně jest vědom netoliko svého talentu, alebrž i své routiny a dovednosti.

Vše to bylo mi potěšitelným dokladem, že jsem se v úsudku svém přece jen nemýlil, nýbrž že dav se zmýliti autokritikou beznadějností roztrpčeného umělce, přikládal jsem na chvíli víry úsudku přirozeně sice, ale přece klamně zbarvenému. —

Po několik minut vyměňovali jsme si opět myšlénky jen divadelní techniky se týkající a již jsem začínal souditi, že jest úkol můj definitivně vyřízen, když mi záhadný muž ten po chvíli poznovu jedinou odpovědí zmátl koncept.

„Vše jest tedy ujednáno," pravil jsem. „Zítra a pozejtří vystoupíte zde ještě v některé ze svých nejzamilovanějších úloh a já pak podám o tom okamžitě zprávu řediteli do Prahy. V týdnu, po případě i dříve, budete moci vystoupiti na zkoušku v zemském divadle... Nyní jde jen ještě o to, jakou úlohu si zvolíte."

„Jakou byste myslil?" optal se kvapně.

Pokrčiv ramenoma odpověděl jsem:

„Nesnadno říci. Neznámť vašeho repertoiru a ponechávám vám volbu úplně."

Po těchto mých slovech jal se přemítati a přemítal tak dlouho, že jsem jej konečně upomenul vysloviti se.

„Nuže?" pravil jsem. „Pro kterou úlohu jste se rozhodl?"

I nyní ještě několik okamžiků váhal, načež pevným hlasem odpověděl:

„Buď pro „Hamleta" nebo „Karla Moora.""

Přiznám se, že mi většího překvapení připraviti nemohl. Chvíli jsem vskutku nevěděl, co odpověděti; posléze jsem připomenul:

„Ah, nikoli! Po mém náhledu by vám ani „Hamlet", ani „Karel" a vůbec žádný seriosní rek nesvědčil.... Vyberte si úlohu z oboru intrikánského!"

Nyní zase jevil přímo svrchované udivení on.

„Jakže!?" zvolal po chvíli s trpkou rozhořčeností. „Já že bych měl v Praze před obecenstvem nejprotřelejšího vkusu vystoupiti v úloze nějakého padoucha a ničemy, v některé z úloh intrikánských, v kterých jsem vždy, kdykoli mi byly přiděleny, vystupoval s největším odporem a vždy také netoliko žádného úspěchu nedocílil, nýbrž jen antipathii, odpor budíval!! Ne, ne! To není možno!"

Vyslechl jsem jej s klidem člověka, jenž byl v krátkém čase tolikrát překvapen, že nediví se konečně ani překvapení největšímu, které mi byl, jak se zdálo, naposled uchystal. Nelíčená trpká rozhořčenost, s jakou se vzpíral převzetí úloh z oboru intriky, byla mi zároveň důkazem, že jest mi přes všechnu zdánlivou chladnost jednati přece jen s pravým umělcem, tudíž s člověkem snadno vznětlivým, ba popudlivým a proto uznal jsem za dobré zachóvati se dále s jakousi reservou.

Přede vším snažil jsem se rozhořčenost jeho ukonejšiti ujištěním, že nechci činiti nejmenšího nátlaku na volbu úlohy, nicméně že bych rád řediteli zvěstoval zprávu co možná nejpříznivější a proto že by snad bylo vhodno, kdyby zítra vystoupil v úloze seriósní a pozejtří v úloze intrikánské — o volbě úlohy pro debut v Praze že rozhodne ředitel Wirsing.

Smírný výklad ten učinil na Sunkovského dojem aspoň poněkud konejšivý. Chvíli ještě zdál se býti vzrušen; ale posléze se přece utišil, dal mi za pravdu a slíbil, že zachová se, jak si přeji.

„A bude zdejší ředitel ochoten hráti zítra a pozejtří kusy, které si přejete vy?“ optal jsem se ještě, jako na dotvrzení právě uzavřené ústní smlouvy.

Sunkovský se usmál sebevědomě, když vypnuv skoro hrdě prsa odpověděl:

„Až dosud nebylo mi žádným ředitelem nic odepřeno. Pravda, nežádal jsem a nepřál si nikdy nic nemožného — a proto doufám, že mi nebude žádost moje ani tentokráte odepřena.“

Tím byl konečně předběžný úkol můj definitivně ukončen: Remplaçant byl nalezen a ochoten vystoupiti na zkoušku ve dvou oborech a nenamítal ničeho proti podmínce hlavní, že úlohu pro debut pražský zvolí osoba třetí, ředitel.

Když jsme se konečně takto shodli, byla jedna hodina s půlnoci již dávno minula. Brzo po té jsme se také zvedli, abychom se odebrali na lože.

Doprovodil mne až k „panské hospodě“, kterouž mi doporučil na ubytování se. Na cestě jsme se shodli, že sejdeme se zítra po představení zase v téže krčmě, kterou jsme byli právě opustili — — —

Vše ostatní až do opětného našeho shledání možno shrnouti v několika slovích.

Po přání Sunkovského sehráni druhého dne „Loupežníci“; Sunkovský hrál „Karla Moora“.

Sledoval jsem výkon jeho s pozorností co možná nejsvědomitější a musím vyznati, že jsem byl překvapen. Domnívaje se v něm viděti talent výlučně intrikánský, shledal jsem, že výkon jeho v úloze opáčného druhu jest — nejpřísněji posuzován — v nejvyšší míře korektní. Pojmutí i provedení bylo v celku i podrobnostech uspokojující.

Když pak jsme se po představení v krčmě zase sešli, neopomenul jsem mu vysloviti upřímně své uznání a také je věcně doložiti. Neušlo mi, že byl potěšen a spokojen. I bavili jsme se pak různými vzpomínkami a Sunkovský jal se mi vypravovati o svém dětství.

* * *

Otec Sunkovského býval za mladých let dřevařem v pohorské vesničce. Opustiv ve dvacátém roce věku svého rodnou dědinu, plahočil se po deset roků jako vorař po světě, vlastně jen po vorech na Vltavě a vrátil se pak zase do rodné vísky, kde začal „dřevařit“ jako dříve. Ve světě nezachoval si praničeho.

Byl zdravý a silný muž — „skály by byl mohl lámat,“ jak o něm říkali; ale na blízku rodné vísky podobného zaměstnání nebylo a Vavroušek (Sunkovský bylo pouze divadelní jméno mého nového známého) musil vzíti útočiště ku práci, kterou si byl již jako mladík několik krejcarů denně vydělával — k vypomahání při mýtění lesa. Pracoval pilně a svědomitě — z dělníků málo který se mu vyrovnal — a byl při vší své chudobě spokojen.

Za dva roky se oženil. Nevěsta jeho byla děvče prosté, chudobné a nehrubě sličné; ale z osmahlé tváře a zejmena z temně modrých, skoro snivých očí zářila jí čirá dobrota. Byla jedinou dcerou staré

vdovy, kteráž měla skrovnou chaloupku a něco polí — Vavroušek přestěhoval se z podnájmu jaksi do vlastního a žil nyní s dobrou ženou a neméně dobrou tchyní pod jednou střechou. Jinak se v životě těchto tří lidí v podstatě pranic nezměnilo.

Žili v práci a chudobě, ale byli při tom úplně šťastni. Byla to rodina přímo vzorná — „tré andělů“ bylo by se mohlo říci, kdyby název ten hodil se na lidi tak prostoduché, tak obyčejné a duševně skoro obmezené.

Ale štěstí té trojice bylo brzy zničeno krutou ranou osudu.

Vavroušek porážeje na sklonku šestého měsíce po své svatbě věkovitou sosnu v lese, byl silnou větví kácejícího se stromu udeřen do hlavy a zůstal bez sebe ležeti. Soudruzi v práci odnesli jej domů; ale statný muž více vědomí nenabyl a prodlením dne a noci zemřel.

Žena i tchýně plakaly sice, div pláčem neosleply. Ale což platno veškeré hoře, když se jím nic nenapraví. Vyplakaly se konečně a oddavše se s tichou resignací v nezbytnost, plahočily se životem jako druhdy . . .

Na sklonku pátého měsíce po smrti Vavrouškově stala se v rodině podstatná změna; přibylť jí „červíček“, statný zdravý hoch, kterému dáno na křtu jmeno Jan . . .

Avšak k dovršení neštěstí počala mladá matka churavěti. Vzpírala se sice chorobě, seč byla; snažila se později pracovati jako byla druhdy pracovávala, ale proti chorobě její nebylo léků — chřadla a slábla, až asi po půldruhém roce dochřadla . . .

Stará, předobrá babička zůstala se svým nedospělým vnoučátkem osiřelá. Piplala se s ním, jak sama říkávala, jak jen vůbec bylo možno a také je „vypiplala“. Hošík byl zdráv a vůčihledě sílil, což babičce působilo potěšení největší. Pečovala o něho přímo vzorně, možno-li totiž slova toho užiti o stařičké ženě, která mnohdy ani nevěděla, kde vzíti sousta chleba k utišení hladu.

V první době ještě si něco přivydělala; vypomáhala sousedům na poli a jinak se přiživovala; nicméně asi po čtyřech letech, když síly stařeniny vůčihledě ochabovaly, byla nucena bráti útočiště k milosrdenství lidskému a žila od té doby takořka jen z milosti sousedův. Přičiňovala se sice i nyní ještě dle možnosti, oplácejíc dárky milosrdenství různými službičkami; avšak službičky ty byly tak nepatrny, že hrubě ani za řeč nestály — ubohá babička byla — žebračkou —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Takovou tedy byla rodina malého Vavrouška.

Byl to dobrý, tichý hoch, nelišící se valně od dětí svého stáří leda snad větší mírou trpělivosti a jakýmsi bezděčným oddáváním se v nezbytnosti všeho druhu, přirozený to výsledek všeho toho, co jsme byli o něm a poměrech, v kterýchž žil, napověděli. Ve škole nad jiné nevynikal; učitel říkal o něm, že je poněkud zapomětlivý, začasté pak snivý a zamyšlený.

Jinak žil jako ostatní veské děti — skotačil, kde naskytla se příležitost, a větší část času prolelkoval. —

Ale jeden příběh těch dětských let zaryl se hluboko do duše Sunkovského a měl patrně mocný vliv na další jeho rozvoj. Vypravoval

mi tu episodu s neobyčejnou živostí a tak zevrubně, jakoby líčil událost nedávných dnů.

Podám zde několika slovy jen hlavní obsah jeho vypravování.

Jednoho dne — bylo mu tehdáž asi deset roků — byla pohorská víska vzrušena jako zprávou o světodějné události.

Od chaty k chatě, od úst k ústům letělo jediné slovo zvláštního kouzla: „Pimprlata!"

Kdo by se neusmál — útrpně, ba skoro pohrdlivě?!...

Ale v pohorské, od celého světa takořka odloučené vísce, kde podobného skoro po celých deset roků neviděli, jest poněkud jinak.

Dorostlí ovšem vědí, „že to nic není"; ale přece nemohou mlčeti. V každé chatě slyšíš slovo „pimprlata" v hodině nesčetněkráte.

„Budeš-li hodnej," slibuje dobrodušná matka nejmilejšímu černohlávkovi, „půjdu s tebou večer na pimprlata..."

„Nebudeš-li hodnej," vyhrožuje tatík skotačivému nezbedovi, „nepůjdeš na pimprlata..."

Není divu, že v dětském světě nemyšleno po ten den na nic jiného nežli na pimprlata. V každé chatě o nich mluveno; každé dítě práhlo spatřiti zázračné „tátrum", vyptávajíc se naivně zvědavě dorostlých na vše možné i nemožné.

A což teprve pod večer, když si komedianti vyšli s pochodní, a s velkým i s malým bubnem a vřeštivou trumpetou, by „publikum" svolávali!

Dětský svět byl v zimničním napjetí. Se všech stran hrnuly se děti i dorostlí ku „staré hospodě", která byla již delší čas davem dětí v pravém slova smyslu obležena.

Také malý Vavroušek odešel podvečer z chaty, aby se z pozdálí na komedii podíval. Babička, ležíc na bídném loži, zavolala ho před odchodem k sobě a vztáhla po jeho ruce svou hubenou, chvějící se dlaň. Hošíkovi neušlo, že má babička plné oči slzí.

„Co pak ti je, babičko? Vždyť pláčeš!" tázal se jí úzkostlivě.

„Nic, nic, milé dítě," zašeptala matným hlasem babička. „Jdi jen, jdi! A brzo se vrať — abych ti tu snad — —"

Nedořekla; prudký kašel přerušil jí řeč.

Hoch chvíli ještě postál a když pak babička pokynula rukou, aby šel, otočil se, poskočil a vyběhl z chaty...

Prostoduchý hošík nechápal, proč pokašlávající babička v poslední době tak často až křečovitě se rozkašlává, proč tak namahavě s místa na místo belhá a tak často popolehává. Věděl, že postonává, věděl a sama babička mu několikráte napověděla, že snad přece již umře; ale co jest vše to pro dítě jeho stáří? Vyslechne to, někdy se mu vkrade i slza do oka; ale jakmile se obrátí, zase zapomene, jako by vše, co právě slyšelo, vůbec ani nebylo možné. —

Stoje na dvorku hospody jako přimrazen, pohlížel malý Vavroušek otevřenými dveřmi toužebně do „sálu", který byl již přeplněn malým i velkým diváctvem.

Komediantka, zahlednuvši hošíka a vyzvěděvši několika otázkami, že má jen nemocnou babičku, která mu nemůže dáti krejcar na „tátrum", pustila ho zadarmo do vnitř.

Hoch stojí nejzadněji za dorostlými. Nevidí praničeho. Slyší jen chraplavý mužský hlas, pak hlas ženský, vlastně křiklavě fistulkový hlas dětský. Z řečí těch neviditelných lidí vyrozumívá jen, že nějaký hrabě Sifrid táhne do boje a loučí se s chotí svou Genovefou, kterou odevzdává do ochrany správci svých dvorů, Gólovi.

Na to umlkla podivná řeč hraběte a hraběnky, o nichž hošík naprosto nechápal, odkud se vzali z čista jasna ve vesnické hospodě, a v diváctvu, dotud tiše ba skoro bez dechu naslouchajícím, nastal divoký šum a ruch. Obecenstvo, nyní volně se pohybující a ve zmateném hovoru sem tam proudící, zatlačilo hošíka až k samé stěně, kde přemýšlel o podivných věcech, které právě slyšel, a čilou dětskou obrazností spřádal podoby hraběte, jeho choti a správce Góla dle obrazů rytířů a královen, které byl před tím kdesi viděl.

Ale po několika minutách zazněl zvonek a diváctvo se opět utišilo.

Nějaký muž, stojící vedle hošíka, všiml si jeho marných pokusů prodrati se do předu a pocítil s ním útrpnost.

„Vždyť odtud nic nevidíš, výžle!“ pravil k němu. „Počkej! Snad tu přece ještě mají zbytečnou stolici.“

Obrátiv se zmizel ve dveřích. V tom zazněl zvonek po druhé, v sále rozhostilo se hrobové ticho a z pozadí zazněl opět drsný podivný hlas. Hošík vystupoval na prsty, ale marně — neviděl ničeho.

Tu se vrátil soused, nesa místo stolice prázdnou bednu. Popadl hocha pod obě páže a mžikem jej vyhoupnul na bednu.

„Tak, tak!“ zamumlal. „Odtud budeš vidět líp, než kdybys seděl na prvním place. Vidíš?“

Hoch jen mlčky přikývl hlavou a díval se jako zmámen před sebe.

Viděl pitvornou jakousi pidimužickou figuru u prostřed malilitké zdrobnělé zahrady. Byl to muž asi půldruhé stopy vysoký — se stuhlým výrazem v zamračené, odporně zdivočilé tváři . . .

Pestrý šat: modré šaravary do vysokých bot, purpurový krátký kabátek se zlatými knoflíky, černý, kalabréský klobouk s vlajícím bílým pérem — kord po boku — a mnohé jiné v prvním okamžiku jaksi příjemně překvapilo. Vykračoval si právě po zahradě, kde místo země a trávníku byla pouhá prkna, jaksi nemotorně skákavě, jako by měl v kolenách a chodidlech křeč — pohyboval rukama, jako by jich nemohl v loktech ohnouti a mluvil, vlastně blabolil, aniž by byl úst jen pootevřel, cosi o srdci a lásce, o svůdných vnadách, horoucím zžírajícím plamenu . . .

Dlouho však pitvorný mužík — byl to Gólo — podobná slova neblabolil. Náhle jako hadem uštknut sebou škubnul a klapavými kroky odešel . . .

Teprve nyní utkvěl zrak hošíkův na něčem jiném. Především zakroužil po nejbližším okolí, v němž byl pitvorný mužík tak nevysvětlitelným spůsobem hovořil . . . . I viděl přes hlavy velkého i drobného diváctva v dáli asi desíti kroků prazvláštní, posud ještě nikdy neviděnou věc: podlouhlou čtverhrannou prázdnou prostoru, ohraničenou v pozadí na plátně primitivně malovanou zahradou s několika vodotrysky. V popředí po obou stranách vidí kolosální rytíře s tasenými meči a nad

nimi přepnutou arabeskovitou okrasu s velkým věncem, v jehož středu jest na černé půdě bílým písmem napsáno několik slov.

Kdyby uměl již čísti, mohl by čísti slova: „Dnes za peníze, zejtra zadarmo“ . . .

Podobným spůsobem, s podivuhodnou zevrubností a živostí, líčil mi Sunkovský dále představení loutek a měňavé, přemocné dojmy, jaké činil na jeho dětskou duši pohnutlivý příběh o krásné Genofevě, provedený na tom primitivním jevišti.

Hochovi bylo, jakoby měl příjemný a přece v nejvyší míře podivný sen: Zdálo se mu, že vše, co tu vidí a slyší, není a nemůže býti pravda; neboť tak malí a ncmotorní lidé přece snad nejsou a tak podivně mluviti posud ještě nikdy neslyšel; ale přese všechnu pravdě nepodobnost, skoro nemožnost, zdá se mu býti vše přece jen tak, jako by se bylo v pravdě stalo a jakoby ani jinak býti nemohlo.

Když naposled opona spadla a diváctvo s hlomozem a šumem se rozcházelo, stál hoch na bedně dosud jako přibitý, hledě neodvratně na oponu. Co dělo se ještě před chvílí v jeho duši, nelze skoro ani nastíniti a přece to možno jedinou větou vysloviti: illuse byla úplná... Prvopočáteční podivení nad tak mnohým nevídaným a neslýchaným ustoupilo prodlením další hry úplně do pozadí; hošíkovi se zdálo, že děje se vše skutečně a právě jen tak, jak se díti musí . . .

Občas šlehla sice i nyní ještě duší mírná pochybnost; ale účinek jednotlivých výjevů a slov, kterým úplně rozuměl, obzvláště účinek scén závěrečných, kdy jednotlivé nitky děje, snah i konečných výsledků jejich začaly se sbíhati v jediný proud, čelící k závěrečné pointě, byl na nezkušenou a illusím všeho druhu posud ještě přístupnou mysl hošíkovu neobyčejně mocný.

Zpočátku cítil pouze lítost a soustrast s osudem nevinně trpící Genofevy a ještě nevinnějšího, ubožejšího Bolestínka. Při některých scénách, obzvláště když Genofeva sama tklivým a dojemným hlasem hoře své líčila a naříkala, bylo mu tak bolestno, jako by se mu tajil dech a srdce křečovitě oužilo. Poznav pak, že jedině Gólo jest příčinou všech útrap Genofeviných, nemohl se ubrániti palčivému, posud ještě skoro neznámému pocitu mravní rozhorlenosti a nenávisti.

Gólo mu byl v nejvyšší míře odporen; zdálo se mu, že to netvor nejhroznějšího druhu. Bylo mu teskno, ba skoro úzko, když se netvor ten objevil na scéně a mluvil; ale jakmile zmizel neb aspoň umlknul, hned se mu uvolnilo. A největší radost pocítil, když jej konečně hrabě Sifrid kázal potrestati. Avšak lidomorna zdála se mu býti trestem příliš mírným — roztrhání koňmi nebo voly bylo by mu spůsobilo podtěšení přímo svrchované. Nechápal, jak se mohla Genovefa za takového netvora přimlouvati; nechápal, jak mu mohl spravedlivý hrabě Sifrid trest smrti prominouti — on sám by byl Gólu — na kusy roztrhal...

Sál byl konečně vyprázdněn a také hošík musel své stanoviště opustiti. Pospíchal domů, vzpomněv si na slib, daný babičce. Musel přes celou vesnici až na nejzazší její konec. Posléze zastavil se přede dveřmi staré vetché chatrčky a sáhl na petlici, by otevřel. V témž okamžiku zaštěkal někde pes a hošík se ohledl.

Před ním rozkládá se skoro celá víska v plné měsíční záři — a poprvé v životě svém pociťuje mlhavý dojem lunojasné noci s veškerou nevystihlou poesií její.

Stojí jako přimrazen. Až dosud znal rodnou vísku jen za dne; v noci, neřku-li pak v noci tak čarokrásné, jako právě teď, nebyl ji posud ještě nikdy spatřil. Posvátný noční klid, rušený jen chvílemi ševelem listí, působí naň kouzlem přímo neodolatelným. Jest mu, jako by se byl octnul v začarovaném kraji, kdesi, kde žijí jen ti šťastní princové a princezny, o kterých byl v pohádkách slyšel vypravovati. Zdá se mu, jakoby býval až dosud slepým a nyní náhle jasně prohledl; jakoby až dosud nebyl ani tušil, že jest svět — totiž rodná víska — tak krásná, jak ji právě vidí.

„Jeníčku, Jeníčku!“ zavolal v tom kdosi z chatrčky mdlým a sípavým hlasem.

Hošík se obrátil k oknu a spatřil v plné záři měsíce vráskovitou tvář stařeny s výrazem nevýslovně úzkostlivým — babičku.

Rychle vklouznul do chatrče.

V bídné světničce, spíše brlohu podobné, vládlo ono stříbrošero, jakýmž měsíc v úplňku krášlí a idealisuje i nejodpornější a nejhnusnější zákoutí.

U okénka stála temná ženská postava, držící se jednou rukou stěny, kdežto druhá visela podle těla, které se chvělo, jakoby jím zimnice lomcovala.

„Nehněvej se, babičko,“ počal hoch, „že jsem byl na komedii...“

Namahavě, ba s napnutím všech sil snažila se stařena odpověděti; ale hoch nevyrozuměl nežli slovům: „Vždyť já se nehněvám — Jeníčku — tys hodný — ale měla jsem starost — to víš — —“

Pronesla slova ta kašlajíc a sípajíc, jakoby jí dech přecházel. Hoch ruče přiskočil, jako by se k ní chtěl přitulit. Babička se pohnula, jakoby chtěla učiniti krok ku předu; ale zavrávorala. Na štěstí zachytila se jednou rukou zase o stěnu, a druhou o rámě hošíkovo.

Chvíli tak postála. Dech její byl těžký, namahavý, chroptivě sípavý. Zdálo se, že ji i paměť opouští. Třásla se jako osyka, kolena pod ní klesala... Náhle se vzpamatovala. Pustivši se hocha opřela se oběma rukama o stěnu a potácivým krokem šourala se pomalu, namáhavě podle stěny k loži... Po několika minutách je dosáhla; ale neměla již sil na ně vylézti.

„Shoď mi, — Jeníčku, — houni sem — na zem!“ vydralo se jí sípavě a namahavě v delších přestávkách z hrdla.

Jeník, jenž ji byl na vrávoravé cestě od okna k loži mlčky provázel, uposlechl. Shodil houni s lože a prostřel ji podle stěny.

„Tak, tak, dušinko,“ sípala chvějící se stařena. Teď mi jen pomoz kleknouti...“

Hoch pomohl; ale stařena v pravém slova smyslu sklesla na houni jako bez vlády.

Hoch k ní poklekl.

Chvíli panovalo v jizbě hluboké ticho rušené jen těžkým, sípavým dechem stařeny a občas prudkým kašlem.

Posléze se opět vzpamatovala.

„Nohy mi zebou,“ mluvila trhaně a jako v snění; „přikryj mi — je — Jeníčku můj — drahý — drahý . . .“

Hoch přiskočil a přinesl nějaké hadry z kouta pod stolem. Zavinul do nich babiččiny nohy a zase u ní poklekl.

„Tak, tak — milý hochu — tak!“ blabolila trhaně stařena. „Snad si zahřeju — aspoň nohy . . . Ach! A ty, prosím tě — vyskoč si jen na postel — a spi — spi! — — — O mne se nestarej! Pospím tu na zemi — a ráno bude zas dobře . . .“

„Pámbu dobrou noc, babičko!“ pronesl hoch jasným zvonivým hláskem. V následujícím okamžiku již seděl na pelesti lože zouvaje a svlékaje se — a po několika vteřinách převalil se na lože na prostý slamník a přikryl se houní.

Začal se šeptmo modliti a na babičku pozapomněl. Teprve, když se domodlil, a slyšel těžký, nyní skoro příšerný dech babiččin, začal na ni zase mysliti. Ale to, co se bylo právě dělo, opakovalo se v právě minulých několika dnech již několikráte a hochovi ani nenapadlo, že může již jinak býti . . .

Několik minut ještě se před duševním zrakem jeho mihaly různé mlhavé obrazy z divadla, mezi kterýmiž obraz babiččin jen jako stín poletoval — na to začal dřímati, až posléze usnul . . .

Duše hošíkova zapřádala se v příjemné, ba luzné sny. Uvedeme jen jeden, poslední z těchto snů. Viděl v něm stromy plné ohnivých růží červených, bílých, žlutých i jinobarevných, veliké bělé domy s podivnými věžemi, jak to byl zdrobněle spatřil na divadle, a konečně krásnou blaho paní s pohledem plným nevýslovné dobroty a lásky. Cítil nesmírné v její přítomnosti a zároveň klíčilo v něm předsevzetí, že již babičku nikdy ničím nezarmoutí a že bude vždy tak hodný a dobrý jako ta malá hraběnka Genovefa. A tu šlehla duší jeho myšlenka, že ona krásná paní je právě ta dobrá hraběnka, kterou na divadle spatřil a s jejímž osudem tak vřelé účastenství pocítil . . . Však v témže okamžiku vyhupla se před duševním zrakem jeho postava onoho padoucha, který byl vinen vším jejím neštěstím. Duší hošíkovou zavířilo rázem cosi jako hněvný odpor — ruka zaťala se bezděky v pěsť — chtěl vykřiknouti, ale hrdlo se mu úzkostí stáhlo —

V tom procitl — —

Jitřní světlo vlévalo se již okénkem do nuzné světničky.

Několik okamžiků naslouchal. V jizbě panovalo však hrobové ticho . . .

V tom si připomenul babičku. A střelhbitě seskočil s lože . . . . Babička ležela na zemi na znak — tvář její jevila nevylíčitelný klid — toliko oči byly ztrnule ke stropu upřeny . . .

Přiskočiv k ní poklekl a sáhl rukou na čelo . . . . Bylo studené jako led — babička byla mrtva — — — — — — — —

* * *

V tento asi smysl vypravoval mi Sunkovský o svém útlém mládí večer po představení „Loupežníků“, v kterýchž hrál úlohu Karla Moora.

Přiznám se, že mne vypravování jeho zajímalo živým, oduševnělým přednesem. Některé podrobnosti líčeny tak plasticky a věrně, že působily jako skutečné události. Někdy nemohl jsem se ubrániti pocitu nad míru milému, jindy zase trapnému a někdy skoro i příšernému; slovem pocítil jsem na sobě neodolatelnou moc vypravovatele-herce, kterýž dovede přiměřeným přízvukem na nejjednodušší slovo docíliti začasté hlubšího dojmu nežli spisovatel celou stránkou chladných písmenek.

Není tudíž divu, že mi nebylo právě milo, když Sunkovský skoro násilně ukončil a připomenuv, že půlnoc již dávno minula, odkázal mne na druhý den.

Tentokráte zaplatil řád on. Zvedli jsme se a jako poprvé, doprovodil mne i tentokráte až k hostinci, v kterémž jsem byl ubytován.

Na cestě jsme hovořili o divadle, vlastně o zítřejším představení. Sunkovský mi zvěstoval, že po delším přemlouvání přiměl ředitele k něčemu, k čemu se ředitelové kočujících společností zřídka kdy dají pohnouti: k opakování „Loupežníků“, v kterýchž on, Sunkovský, vystoupí po mém přání v úloze intrikána France Moora.

Upozornil jsem na možné nebezpečí plynoucí jednak pro kasu, jednak pro sám výkon herecký. Neboť sehráti dvě tak velké a zároveň divergentní úlohy bezprostředně po sobě a k tomu před obecenstvem práhnoucím po něčem, co nebylo posud ještě vidělo, zdálo se mi býti přece jen pokusem poněkud odvážným. Sunkovský sice důvody mé uznal; ale což naplat, když už bylo vše připraveno, když ani ostatní herci ničeho nenamítali, ba sám ředitel se vyslovil, žeť dychtiv, jak asi odvážný experiment skončí.

„Ostatně,“ končil Sunkovský, „my kočující herci nesmíme se lekati nižádných obtíží. Převzíti z rána úlohu největší, nejobtížnější, nejnamáhavější a sehráti ji večer aspoň obstojně, nikoho z nás neleká. Jsmeť zvyklí prováděti smělejší extravagance. Napínání, ba přepínání sil až do krajnosti jest u nás na denním pořádku a běda herci, jehož nervy by nesnesly tak nepatrného napjetí, jako jest sehrání dvou větších úloh po sobě. Ostatně já mám nastudovány obě a po dnešním představení necítím se nikterak unaven. Jeť mi, jako bych byl sehrál pouhou episodku . . .“

Po těchto slovech jsme se rozloučili. Já vklouznul do vrat hostince, v němž jsem byl ubytován, Sunkovský obrátil se k hostinci, v němž bylo divadlo a kde bydlel s ostatními herci.

Octnuv se v bytě svém a ulehnuv, nemohl jsem se zbaviti vzpomínek na vypravování Sunkovského. Pohorská víska tanula mi tak živě na mysli, jako bych ji byl viděl nesčetněkráte — prostá chatrč, otec i matka, zejmena pak babička — vyhupovali se před duševním zrakem mým tak živě a plasticky, jako nejlepší přátelé. Zvláště pak babička, umírající v chudobné světničce vedle svého sladce snícího vnuka, rozněcovala mocně mou obraznost.

Ale konečně přemetly se moje myšlenky ku předmětu méně vzrušujícímu, k marionettářskému představení, o kterémž byl Sunkovský vypravoval.

Tklivý a dojemný příběh, jenž byl již tolika milionům lidí dlouhou chvíli ukrátil, tolik millionů dobrých duší a dušinek dojal, rozechvěl,

ba rozplakal — světoznámý příběh o svaté Genovefě působil na mne novým kouzlem. Eminentně romantická látka povídková zdála se mi býti přes všechnu pasivnost hlavní rekyně a přes nedramatické motivy látkou tak dramatickou, že začal jsem o ní přemítati nejinak než jako mladý, nezkušený autor dramatický, když chce stůj co stůj najíti vhodný nějaký předmět a duší jeho kmitne první zásvit povahopisných embryí. Některé figury, jako Genovefa, její choť, pak Bolestínek a obzvláště padouch Gólo, ba i několik význačnějších scén stálo před duševním zrakem mým skutečně tak živě a plasticky, že nemůže si spisovatel jasnějších a plastičtějších představ vůbec ani přáti; avšak dramaturgická tato illuse, jak přirozeno, přece nepotrvala nežli několik minut. Při prvním pokusu analyse povah rozplynuly se všechny v mlhu typičné šablonovitosti. Individuelního, tudíž dramaticky jedině oprávněného rázu nezdála se mi míti nežli povaha Gólova; ale v několika dalších minutách kritického zkoumání neobstála ani tato. Motivy jejího jednání zdály se mi býti tak všedními a otřepanými, že jsem se sám před sebou zastyděl, že mohl jsem se jen několik minut zabývati v duchu takovou malicherností.

Malichernost ta měla však pro mne pro okamžik výhodu přímo neocenitelnou. Neníť nižádné pochybnosti, že bych se byl jinak v duchu zabýval výhradně jen tím, co mi byl Sunkovský o svých osudech za útlého mládí vypravoval, a tak spánek aspoň na několik hodin zaplašil.

Ale octnuv se v „myšlenkových mělčinách“ zabředl jsem za nedlouho na písčinu snů a usnuv, spal jsem tvrději nežli kdy jindy — —

Procitl jsem až k polednímu a prolelkoval pak několik hodin na procházce v okolí. Vrátiv se pak k večeru zase do hostince, byl jsem nemálo překvapen. Dodánť mi telegram následujícího smyslu:

„Remplaçant zbytečný. Vraťte se bez odkladu! Očekávám Vás zítra odpoledne. — Wirsing.“

Smysl telegramu nepřipouštěl žádné pochybnosti, čeho si ředitel přeje; ale příčina tak náhlého odvolání nebyla zřejma. Buď Bittner výpověď svou odvolal nebo byl remplaçant někým jiným již nalezen. Nechť však byla příčina jakákoli — úkol můj byl prozatím ukončen.

Chtěl-li jsem přání ředitelově vyhověti a dostaviti se k němu druhého dne odpoledne, musil jsem odejeti nočním vlakem turnovsko-pražské dráhy, jenž přijíždí do Prahy časně z rána, neboli jinými slovy — z města, v kterémž jsem právě meškal, musil jsem vyjeti vozmo nejdéle před půl nocí.

Zbýval mi tudíž přece ještě čas podívati se na odvážný experiment reprise „Loupežníků“ a na slibný výkon Sunkovského v úloze „France Moora“.

Učiniv bez odkladu potřebné přípravy, abych mohl po jedenácté hodině vyjeti, odebral jsem se do divadla.

Do sedmé hodiny, kdy představení počínalo, scházelo již jen několik minut — divadlo i vedlejší hostinské místnosti byly takměř prázdny. Nebylo nižádné pochybnosti, že odvážný experiment opakovati kus dva večery po sobě naprosto se nezdaří. Okolnost, že herec, jenž hrál den před tím „Karla Moora“ hraje dnes úlohu „Francovu“, takměř nikoho nelákala. Většině obecenstva to bylo úplně lhostejno.

Po prvním rozhlednutí se v divadle jsem poznal, že dostavilo se obecenstvo z větší části „nové“, t. j. skoro výhradně jen diváctvo, jež bylo „Loupežníky“ den před tím nevidělo.

Čini-li tak zvaná „slabá návštěva“ v divadlech velkých dojem nad míru trapný, budí „více nežli slabá návštěva“ divadla kočujícího pocit nejtrapnější úzkostlivosti.

Dvě řady sedadel v popředí, dvě, tři neplné řady uprostřed a tu a tam obsazené jednotlivé sedadlo v pozadí, pak patnáct nebo dvacet diváků na místě stání bylo veškeré obecenstvo, když se opona vyhrnula.

Známoť, že za takových nebo podobných poměrů hraje se i v divadlech velkých a největších se zjevnou nechutí. Souhra obyčejně vázne, ba bývá začasté „pode vší kritikou“ a výkony jednotlivců zřídka kdy něčím vyniknou. Nepoměrně hůře bývá na divadlech kočujících a nejhůře při společnostech „hrajících na díly“, když herci po prvním rozhlednutí se po divadle poznají, že namahají se tentokráte za několik krejcarů, které snad ani na nejprostší večeři nestačí.

Podobně tomu bylo i tentokráte.

Hra zahájena s bezpříkladnou apathií. I Sunkovský, o němž jsem mohl přece předpokládati, že přičiní se, seč vůbec jest, zdál se mi býti nápadně mdlým. Již jeho maska lišila se od odporných mask, kterýmiž herci obyčejně znázorňují, co Franc Moor sám o sobě povídá — „laponský nos, mouřenínská ústa, oči hottentotské,“ vše to, ačkoli vyznačeno, nebylo nikterak nápadno, aspoň se vyzývavě nevtíralo.

Chování Sunkovského v prvních výstupech bylo v nejvyšší míře umírněno. Vyjímaje několik jen lehynkých, sotva pozorovatelných odstínů v tónu a gestech, kterýmiž pravou povahu úlohy své spíše maskoval nežli na jevo dával, neprozradil ničím, že liší se od povah normalních, ba z celku bylo lze souditi, že může býti rovněž tak dobrý, upřímný a ctihodný, jako lidé, již se mládeži vystavují jakožto vzory.

Avšak ku konci první proměny, když octnuv se sám na jevišti, zahájil první, ovšem zkrácený monolog, upoutal hned prvním výrazem tváře, prvním posuňkem a prvním slovem veškerou moji pozornost.

Až dosud s napjetím veškerých sil tutlaná démoničnost vyšlehla s tak elementarní intensivností, že mne až zamrazilo.

Tak — jak se mi náhle muž ten objevil — nepředstavoval jsem si sice France Moora nikdy; ale takto — právě jen takto musil Sunkovský začíti svůj monolog . . .

A od toho okamžiku byl jsem v tenatech hry Sunkovského. Illuse, jaké hrou svojí u mne docílil, byla přes všechnu otrlost, ba začasté otupělost, s jakou lidé mého rázu, — kterýmž nebylo divadlo nikdy zábavou, nýbrž prací — výkony herecké sledují, tak velká, že ji skoro mohu nazvati úplnou. Od okamžiku toho pro mne v divadle nic jiného neexistovalo nežli Sunkovský. Nebyl-li na scéně, seděl jsem jako v ztrnutí, jakmile však se objevil — neviděl a neslyšel jsem nežli jeho — —

Nyní po letech ovšem jest mi naprosto nemožno charakterisovati výkon jeho s onou minuciésní přesností, na jakou má každý poctivý výkon herecký právo. Nyní ovšem netanou mi již dosti živě na mysli ani nejhrubší kontury celku, neřku-li abych mohl po pravdě charakterisovati podrobnosti a odstíny — nepamatujuť se již na více nežli na

pouhý dojem, který však byl tak mocný a hluboký, že nemám proň jiného výrazu, nežli — prostě a jedině případně pověděno — že viděl jsem tentokráte pravého France Moora.

Byla to postava plná života a pravdy. Nebyla sice s nejpřísnějšího stanoviska bezvadná. Lpěloť na ní dosti „profanního prachu kočovnického“; ale bylo zřejmo, že lze prach ten časem svým úplně setřásti, krátce Sunkovský osvědčil se pro obor intrikánů jako jedna z nejvzácnějších sil, které jsem byl viděl.

Avšak zcela jinak, skoro diametralně opáčně nežli na mne, působil Sunkovský na sporé obecenstvo.

Jak z povahy věci přirozeně plyne, nevěnoval jsem sice obecenstvu valné pozornosti; nicméně neušlo mi, že přijímá výkon Sunkovského v některých scénách chladně, apathicky, v jiných s nechutí tutlanou, v některých pak docela se zjevným odporem. Věrně a s uměleckého stanoviska takměř bezvadně interpretovaná povaha lotra působila na prosté, nevybrané obecenstvo s veškerou bezprostředností své rázovitosti — nemile, odporně. Časté nevrlé zakašlání a zahykání, rušivý šum a lomoz, ba i občasné zasyčení bylo Sunkovskému — odměnou.

K jeho cti budiž však podotknuto, že nedal se projevy nelibosti mýliti; provedlť odpornou úlohu svou od začátku až po konec důsledně, právě jen tak, jak úloha ta provedena býti má.

Teprve ku konci kusu, když Franc Moor posléze hyne, zdálo se, jakoby si bylo obecenstvo pod dusnou atmosférou lotrovského ovzduší oddechlo a bylo rádo, že zlosyn béře konečně zaslouženou odplatu. Instinktivně dalo prostým a nelíčeným spůsobem na jevo své uspokojení, že France — se stanoviska uměleckého nejzajímavější a zároveň nejtěžší úlohu celého kusu — více nespatří . . . Vypukloť — poprvé a zároveň naposledy — v pochvalu, která však neplatila zdařilému výkonu herce, nýbrž byla výrazem uspokojení, že padouch Franc stal se konečně neškodným . . .

Kus dohrán obvyklým spůsobem. Zástupce Karla Moora a někteří jiní herci, ačkoli byly výkony jejich prostřední, vyvoláni několikráte; na „France“, jehož výkon v celku a jednotlivostech vyrovnal se výkonům nejzdařilejším, nikdo nespomenul.

Opona spadla naposledy, divadlo počalo se prázdniti — já však doposud seděl na svém místě. Čekalť mne právě úkol nejchoulostivější: pověděti Sunkovskému, jak příznivý dojem na mne učinil jeho „Franc“ a zároveň mu zvěstovati, že jest naděje, kterou jsem byl sám v něm zbudil: že bude totiž moci vystoupiti na zkoušku v divadle zemském — prozatím marna.

Úkol ten byl mi však náhodou usnadněn. Když jsem se posléze zvedl a vyšel z divadla, čekal na mne již Sunkovský před hospodou.

„Již převleknut?“ oslovil jsem jej. „Ani jste nečekal na vyvolání?“

„Nečekal,“ odtušil temně; „vždyť víte, jak byl můj výkon přijat.“

„A přece byl nejlepším všech,“ vpadl jsem mu do řeči.

„Opravdu?“ zajásal přitlumeně.

Pověděl jsem mu v stručnosti, jak soudím. Vyslechl mne klidně.

„Ale v Praze přece jenom ještě vystoupiti nemohu,“ pravil, když

jsem skončil. „Doposud jsem ještě n ikdy necítil tak nápadně jako dnes co mi ještě pro obor, ve kterém jsem až dosud jen zřídka kdy vystupoval, schází. Chci-li se pokusiti před obecenstvem a kritikou nejvytřelejšího vkusu, musím ještě nějaký čas výhradně jen hráti úlohy intrikánů mimo Prahu.“

Za jiných poměrů, vlastně ještě den před tím byl bych mu s radostí odpověděl, že toho není třeba; tentokráte přišla mi vlastní nedůvěra jeho vhod.

Přisvědčil jsem mu tudíž s reservou, ale zároveň vyslovil své přesvědčení, že průprava ta nebude vyžadovati než několik měsíců a potom že splní se konečně nejvřelejší jeho přání, že bude moci vystoupiti v Praze.

„Tím jest zároveň,“ doložil jsem, „úkol můj ukončen. Odjedu do Prahy ještě dnes v noci.“

Ani tento poslední výrok můj Sunkovského nepřekvapil; pokládalť jej za zcela přirozený. — —

Co následovalo, jest zcela prostinké.

Měl jsem ještě asi dvě hodiny k disposici. Objednav si povoz na jedenáctou hodinu před hospůdku, ve které jsem se byl se Sunkovským seznámil, odebral jsem se tam s ním a poseděl s ním v důvěrném hovoru.

Netřeba zajisté dokládati, že mluvili jsme výhradně o divadle a vyměňovali si své náhledy o posledním výkonu Sunkovského. Musil jsem úsudek svůj opakovati a Sunkovský mne ujistil, že od tohoto okamžiku napne veškeré své síly, by v novém, po letech konečně šťastně nalezeném oboru nabyl nevyhnutelné routiny. Navzájem jsem mu přislíbil, že naň nezapomenu, t. j, že nedám si ujíti nižádné příležitosti, dopomoci mu k tomu, by mohl v Praze vystoupiti.

Přirozený následek toho hovoru byl, že jsme se shodli, že budeme si dopisovati.

O jedenácté hodině přijel objednaný povoz; Sunkovský mne k němu doprovodil.

Podali jsme si ještě jednou, naposledy ruce — já vskočil do vozu a po několika vteřinách ujížděl jsem za šeré střízlivé noci po hrbolaté silnici směrem k Bakovu.

* * *

Co bezprostředně následovalo, možno shrnouti v několik řádek.

Skoro po celou cestu nemyslel jsem nežli na Sunkovského, který mne jako herec i člověk vždy více zajímal.

Následujícího dne časně z rána přibyl jsem do Prahy a odpoledne dostavil jsem se do divadelní kanceláře, bych podal řediteli zprávu o posledním výsledku své cesty.

Pověděl jsem v stručnosti věrně a věcně vše, co zdálo se mi býti vhodným, abych na talent Sunkovského upozornil a nezamlčel ani nahodilou historku o prvním představení „Genovefy“ na marionetářském divadle. Avšak obsazení oboru intrikánův nebylo více „záležitostí pal-

čivou“; ředitel vyslechl referát můj jen „na půl ucha“, aniž by mne byl přerušil.

Teprve když jsem domluvil, připomenul s přízvukem sarkastickým: „Podařilo se vám tedy vypátrati pravého lotra Gólu — —“

„K službám, pane řediteli,“ odtušil jsem.

„Škoda však,“ pokračoval ředitel, „že záležitost ta jest již vyřízena. Příčina jest prosta: v poslední své schůzi rozhodlo se družstvo pro úspory do krajností. Na engažování nových sil nelze prozatím pomysliti. Nezbývá nám, nežli si vypomáhati, jak vůbec bude možno.“

Slovy těmi záležitost ta prozatím definitivně vyřízena — — —

Od té doby míjel den po dni, týden po týdnu, ba měsíc po měsíci, aniž by se bylo něco změnilo.

Posléze ředitel Wirsing odstoupil a místo jeho zaujal ředitel jiný; po krátkém čase odstoupil i tento a řízení divadla zemského svěřeno zase někdejšímu řediteli Mayerovi.

Na obsazení oboru intrikánů novou silou nikdo více nepomyslil.

Konečně došla řada i na mne. Opustil jsem úřad dramaturga.

Někdejší interes můj pro divadlo vůčihledě ochaboval, až ochabnul skoro úplně a já se divadlu takměř odcizil.

V době té vyměnili jsme si se Sunkovským celou řadu listů — obšírných i stručných. Zvěděl-li Sunkovský o změně, která se byla stala i se mnou, nemohu udati. Já se mu o tom nikdy nezmínil a on, jenž mi psal brzo z toho, brzo z onoho města, jak se zdá, stručnou zprávu o tom v novinách přehledl.

O Sunkovském nedověděl jsem se již nic více, nežli co mi sám o sobě psal. Z té příčiny cituji zde k dolíčení povahy jeho několik úryvků z jeho listů.

„Ani byste nevěřil,“ psal v prvním listě svém, několik. dní po našem rozejití se, „jak jsem osvěžen! Jako bych se byl znovu narodil. Studuji s úsilím neúmorným jako dvacetiletý mladíček, který chce rázem stéci hradby chrámu „Thalie“. Nemámť pro nic jiného smyslu nežli pro nový svůj obor — pro padouchy . . .

A kdykoli se mi v životě naskytne příležitost poznati člověka, o němž se domnívám, že by vůbec jen mohl býti schopen nějakého padoušství, nespouštím ho se zřetele — pronásleduji jej začasté krok za krokem a studuji každý posuněk, každou grimasu, každý pohyb, každý odstín jeho hlasu . . .

Doposud ještě nikdy nebyl jsem tak pilen jako nyní. Studuji, jak už připomenuto, takměř horečně — a doufám — nu, však už víte, v co doufám — —“

V druhém listě psal mimo jiné:

„Byl jsem přece jen člověk k neuvěření zpozdilý. Ani nechápu, jak jsem mohl vlastní svůj talent tak dlouho zneuznávati, že jsem nepoznal, v kterém oboru mohu aspoň poměrně vyniknouti. Teď jsem v nejvlastnějším svém živlu. Ani byste nevěřil, jak úžasně rychle jsem v očích svých kolegů a kolegyň získal na reputaci. Po několika jen úlohách intrikánských chovají se ke mně všickni — v první řadě sám ředitel — zcela jinak nežli druhdy. Ředitel jest prý svrchovaně spokojen,

kolegové chválí moje výkony a skoro se mi zdá, že jsem u mnohého postřehl již také cosi jako zásvit závisti . . .

Nu, budiž! Záviďte mi, záviďte! Závist kolegů bývá znamením, že pokračujeme, že se zdokonalujeme . . .

Ale vše to nepíši vám snad z té příčiny, byste snad moje vystoupení v Praze uspíšil. Nikoli! Čím více se vpravuji v nový svůj obor, tím více cítím, co mi ještě chybí. Musím ještě dlouho — snad rok, snad déle studovati a cvičiti se.

Musím setřásti se sebe veškeren prach kočovnictví t. j. musím se snažiti zakládati a prováděti interpretované padouchy a lotry ve stylu, abych tak řekl, ušlechtilém, ryze uměleckém a nikoli — jak bývají na venkově interpretováni: po komediantsku.

Doufám, že časem svým budete se mnou spokojen, i když na výkony mé přiložíte měřítko nejpřísnější . . ." (Dokončení.)

Krotitel hadů.

Na rohož roztrhanou
muž polonahý sed,
nachýlil hlavu stranou
a píšťalu k rtům zved;
kol boků pestré čáry,
muž osmahlý a starý,
ve tmavém oku žáry,
jal pískati se hned.

Koš z vrbového proutí
se začal třást, jak hrál,
had nad ním hlavou kroutí,
jak bleskem z něho vstal,
dle taktu kloní hlavou
na levou stranu, pravou,
jak písní kolébavou
jej nápěv divný hnal.

To bizarní je nota,
nejdříve táhlý hvizd,
a zas to zašepotá
jak o podzimu list,
a teď jich příval tryská,
to pištĺ, svištĺ, výská,
jak náhle ze křoviska
sta ptáků z plných hnizd.

Ty tóny jednotlivé
jak žhavé kapky jsou,
jak jiskry dovádivé,
tančící noční mhou,
teď jednotlivě srší,
teď lijavec jich prší,
jak z potrhaných vrší
ryb množství prchá tmou.

Teď jako rány nožem
ků srdci do žeber,
jak nad mroucího ložem
vzdech lkavý v jizby šer,
a teď zas lichotivě
jak pták na jarní nivě,
tak nyvě, snivě, tklivě
jak tajná hudba sfer.

Had hlavou nad košíkem
se sklání níž a výš
a za ním druhý mžikem
se zvedá jemu blíž,
teď spolu oba v reji
se pletou divočeji,
jak tóny, které znějí
kol v zamyšlenou tíš.

Co as v té hudbě slyší?
Co k tanci láká je?
že opustí svou skrýši
a koše nad kraje
krk nahybají dlouhý
i hřbetu pestré prouhy,
ký pud neznámé touhy
z té zní jim šalmaje?

Snad vidí domov sladký,
kde větší slunce žeh,
zatouží rázem zpátky
se pustit v divý běh
po stráni za kořistí
dál skrze svadlé listí,
jak z tetivy šíp svistí,
v let šílený a spěch.

Zas níž ke koše lemu
se šinou v jeden mih,
muž hvizd a každý k němu
se na ocase zdvih,

zrak jejich v žár se nítí,
leb šupinami třpytí,
na vzájem teď se chytí
a pletou v kotoučích.

Hry této svědek němý
jsem cítil v nitru žas,
a děl jsem: S hady těmi
lze věru srovnat nás.
Jak je nás osud láká
svou sladkou písní ptáka
výš, výš až nad oblaka
ve říše snů a krás.

Nám rovněž naděj hvízdá,
v dál zve nás mlhavou,
a láska blaha hnizda
nám splítá nad hlavou,
my věříme a rádi
za přeludy v svém mládí
se vznášíme jak hadi
za písní jásavou.

Co jen v té notě zpívá,
že jako hady též
nás očaruje tklivá
a dojemná ta lež?
Žel, oklamána znovu
ve úsměvu i slovu
svých tužeb ku hřbitovu
v tu pasť, ó duše, jdeš!

A konec bájky celé?
Mne protivný hnus jal,
já viděl krotitele,
jak flegmaticky vstal,
jak za krk hady chopil,
je v koše tmu zpět ztopil
a víko na něm sklopil
a lhostejně šel dál.

Jar. Vrchlický.

Slezský kroj. Kreslil Adolf Liebscher.

O národním obrození lužických Srbů.

Podává **Jaroslav Lisec.**

(Dokončení.)

Tyto tak smutné poměry ve škole a církvi zadávají ovšem národnosti lužicko-srbské, zvláště v Prusku, rány přetěžké. Již nyní jsou lužičtí Srbové téměř výhradně národem dvoujazyčným, mluvícím srbsky a německy; vrozená láska k mateřské mluvě, konservativnost a obdivuhodná houževnatost srbského lidu zadržuje ovšem dosti vydatně úplnou německou záplavu, ale studujeme-li výsledky tohoto soustavného poněmčování, s tesknou obavou hledíme do budoucnosti toho národa slabého počtem a vysíleného ustavičným bojem proti silnému a ve volbě prostředků nepříliš vybíravému sousedu. Chceme jen některá pozorování z Dolních Lužic uvésti: *)

Rogow, vesnice v Gubinském okresu, čítající 606 obyvatelů, jest posud ryze srbská, ač srbské boží služby již před sto lety přestaly a od toho času výhradně němečtí kněží tam byli usazováni. Ještě před 11 lety ucházeli se o srbského kněze, ale marně. Škola jest německá a srbsky čísti znají jen staří lidé. Ale přes to jest osada posud srbská, jen 13 Němců čítajíc.

V Nosydlojcích, Jamném, Domašojcích, Khójně, Třešojcích, Smaržově a Jatách mluví staří lidé mezi sebou srbsky, mladší ještě srbsky rozumějí, děti pak neznají větším dílem již ani slova srbsky. Týž poměr jest v mnohých jiných vesnicích blíže k Mužakovu.

Stejnou téměř vytrvalost jak Rogow osvědčuje vesnice Husoká s 650 obyvateli. V kostele se vůbec nikdy srbsky nekázalo, škola jest již dlouhá leta německá, a přec jest Husoká posud z dvou třetin srbská.

Ve velké Košyně jest škola výhradně německá; navzdor tomu mluví dosud i mládež mezi sebou výhradně srbsky, — zpívá však německy, poněvadž srbským písním nikde se nepřiučí.

Muka vypravuje ze svých cest po Dolních Lužicích některé drobnůstky, z nichž nejlépe lze seznati míru utrpení dolních Lužičanů.

Učitel ve výslužbě v Košyně vyptával se ho po stavu srbských záležitostí, vyžádal si titul Pfulovy srbské gramatiky, aby ji mohl objednat, ale zároveň se vychloubal, že když v M. byl učitelem, zdatně k potlačení srbštiny ve škole působil. Druhý učitel divil se tomu, jak se ještě vzdělaný Srb může o srbštinu zajímat, a třetí učitel pronesl se opravdu cynicky: „Jsem Srb, ale nenávidím Srby; oni musí být zničeni a proto ničeho ve škole po srbsku neučím.“ Učitel v Lutech, kte-

---

*) Dr. E. Muka Łužica z r. 1883 a Łužičan z r. 1876.

rého ž Muka navštívil, nechtěl dovoliti, aby týž s dětmi ve škole mluvil srbsky, poněvadž by se děti smály.

Ubohá mluva! Většině národa ji vyrvali, do bídných vísek ji vyhostili a zde ji činí lidu směšnou, aby se za ni a za svou srbskou matku styděl a ji zrádně opustil.

Není pak divu, že jazyk lužických Srbův germanismy nasákl až k nepoznání, ovšem jen v některých stranách. Ten jazyk jinak tak zachovalý, tak libozvučný, pojící v sobě mohutnou sílu staré slovanštiny s libozvučností jejích mladších dcer, ten jazyk, který nadšení vlastenci zachovali s napjetím všech sil až po dnešní den v panenskosti jeho neporušený, ten jazyk s duály, aoristy a supiny, jak jej posud slyšíme ze rtů lidu v krajích probudilejších, klesl tam, kde germanisace příliš nelidsky jej potlačuje, hluboko, přehluboko, ale nikoli tak hluboko, aby nebyl již přístupen osvěžení a obrození.

Hlavní zásluhu o probouzení lužického lidu mají bez odporu národní spolky, kdež vlastenci ku společné práci se spojují a pobádají, a v nichž lze takořka slyšeti tlukot národního života.

Ohledneme se alespoň po několika důležitých jednotách.

V první řadě ovšem dlužno zmíniti se o Maćicy Serbské, jejíž vznik jsme již dříve vylíčili. Maćica serbská jest srdcem národního života, jest Lužičanům vším tím, čím jsou šťastnějším národům rozličné jiné ústavy a spolky: jest národní akademií, jest vědeckým spolkem ve mnoha směrech, jest stolicí pro srbský jazyk a dějiny, jest nakladatelem a knihkupcem a konečně i národním lužickým muzeem a národní knihovnou. Jakou důležitost má, vysvítá z toho, že ročně vydává dva sešity Časopisu Maćicy Serbskeje, obsahu nejvíce vědeckého, kalendář Předźenak, ročně as v 5000 výtiscích, knihy pro lid a jiné, konečně že obstarává též vydávání školních knih pro srbské školy. V roce 1873 zakoupila Matice vlastní dům, ale ovšem takořka bez krejcaru peněz. J. E. Smoleř nastoupil sice cestu do Polsky i Ruska, aby vyprosil podpory pro matičný dům, srbské to muzeum, kde všechny sbírky matičné byly umístěny, ale výsledek nebyl valný. Matice musí se uskrovnit těsnými místnostmi, poněvadž nájmem větší části domu úroky z kapitálů na domě pojištěných krýti se musí, a na opravu a přestavení domu, jinak velice nutné, nelze prozatím ani pomyslit. Zavedeny jsou sice sbírky, ale jak chudičký lid srbský mohl by sám sehnati potřebný kapitál nejméně 40 tisíc zlatých? Není-li též naší svatou povinností, abychom svým mladším, slabším bratrům podporu poskytli? *) Kdožkoliv by v té věci chtěl něco učiniti, nejlépe ať zašle svůj příspěvek s německou adressou: An den Verein Maćica Serbska in Bautzen nebo redakci časopisu „Łužica“ s adressou: Gymn.-Oberlehrer Dr. Ernst Mucke, Chemnitz, Sachsen.

Působení Matice ostalo celkem jen na Horní Lužice obmezeno; o záležitostech Dolních Lužic činívala se zmínka jen tak mimochodem a články neb básně dolnolužické jen jaksi mimořádně tam docházely uveřejnění. V roce 1880 byl konečně při Matici zřízen k návrhu obětavého přítele Srbův dolnolužických Poláka A. J. Parczewského, advokáta v Kaliszi, odbor dolnolužicko-srbský úplně samostatný, kterýž

*) Dobrý příklad dalo město Roudnice, které darovalo 100zl.

za účel má vydávati knihy pro lid v dolnolužickém nářečí. Odbor čítal v roce 1881 199 členů, mezi nimi několik Poláků.

Matice srbská čítá troje členy.

Řádným členem stane se každý svéprávný, samostatný, v německé říši bydlící, bezúhonný, srbské řeči mocný muž.

Mimořádným členem jest ten, který jiné národnosti přísluší neb mimo Německo žije.

Čestným členem stane se ten, kterého spolek za takového pro zásluhy jeho o spolek neb vzdělanost srbského lidu prohlásí.

Každý člen bez rozdílu, vyjmuti jsou členové čestní, platí roční příspěvek 4 marky (as zl 2·36), člen odboru dolnolužického 1 marku ročně.

Nemenší důležitost než Matice má Towaŕstwo pomocy za studowacych Serbow, oficielně pod názvem: „Verein zur Unterstützung studirender Wenden" potvrzené. Spolek byl zařízen opět k vybídnutí dra. Parczewského a vytknul sobě za účel brániti další germanisaci tím, že má podporovati srbské studentstvo a napomáhati tím vzrůstu srbské inteligence. V posledním čase, jak již dříve bylo připomenuto, jeví se citelný nedostatek srbských duchovních a učitelů a následek toho jest, že se do osad ryze srbských přibírají duchovní a učitelové německé národnosti, čímž znenáhlé poněmčení těchto osad stává se nezbytnou nutností. Tomuto nedostatku má zmíněný spolek odpomoci. Spolek sám má odbor dolnolužický a členem může se státi každý Slovan, který ročně nejméně 1 marku = 59 kr. do spolkové pokladny složí. Praví se, že by bylo zapotřebí kapitálu 20.000 zl., aby o dorost srbské inteligence dostatečně bylo postaráno, malý to obnos, ale přece sebrání jeho přesahuje slabé síly lužických bratrů.*) Obdivujeme se obětavosti, s jakou spolek tento podporují; nárůdek malý a chudý vykazuje mecenáše, kteří by i jiným národům sloužili ke cti. Jeden Srb budyšínský, ze skromnosti své jmeno neudav, věnoval spolku 300 mark, prostý sedlák Michal Lahoda, jenž roku 1880 v Bozankecích zemřel, odkázal k témuž účelu 1000 mark, a prostá selka Marie ovdovělá Wjelina v Trjebjency roku 1882 zemřelá odkázala spolku značný dar 6000 mark.

Kdo by z Čechů bratrský národ v tomto důležitém podniknutí podporovati chtěl, ten odešli příspěvek svůj Towaŕstwu Pomocy k rukoum pokladníka pod adressou: Kaufmann E. Miersch, Bautzen.

Z dalších důležitých spolků budiž zde připomenuto Towaŕstwo S. S. Cyrilla a Methuda, které vydává časopis Katholski posoł, dále katolický kalendář „Krajan" a jiné knihy pro katolické Srby. Stejný účel má „evangelsko-lutherske knihowne towaŕstwo", které vydává poučné a zábavné knihy pro protestantské Srby.

Z jiných spolků zasluhují pro svou národní činnost povšimnutí: Serbska Bjesada v Budyšíně, Zaréčanske srbske towaŕstwo v Łahowě, Drážďanská „Jednota", hospodářský spolek „Serbské burské towaŕstwo" ve Vojerecích, Bukečanske serbske towaŕstwo, Šunowský-Konječanský pěvecký spolek Róža, pěvecký spolek v Khrośćicích „Jednota", spolek

---

*) Mezitím vzrostl kapitál na 14.000 mark sbírkami mezi Srby i podporou Poláků a Čechů.

„Lipa“ v Rakecích, katolická „Bjesada“ v Jasěňci a spolky v Rudvoře, Lazku, Kukově a jinde.

Ze studentských spolků buďtež zde uvedeny: „Sorabicum“ v Lipsku, „Slavia“ v Budyšíně, „Serbowka“ v Praze, „Žiwa“ v Lubiji, „Swoboda“ a „Włada“ v Budyšíně, kterýžto poslední se spojil se „Swobodou“.

Velmi důležity pro národní život lužických Srbů jsou též občasné studentské sjezdy a roční hromadné pěvecké slavnosti.

Studentské sjezdy odbývají se pravidelně ročně; poslední byl dne 9. srpna 1885 v Njeswačidle. Srbská studující omladina nejen pořádáním zábav, besed, ochotnických divadel k probuzení lidu nemálo přispěla, ale mimo to úsilovnými sbírkami shromáždila kapitál asi 1300 mark na vydání spisů svého proslaveného pěvce Handrije Zejlera, jehož spisů také již skutečně dva svazky v úpravě elegantní vydala.

Poslední velká pěvecká slavnost odbývala se 24. září 1882 v Lubiji, kteréž místo proto bylo zvoleno, že se zdálo vlastencům srbským nejvíce němectvím ohroženo. Zpívalo asi 80 dam a pánů, program skládal se z 15 čísel vesměs původních, od nadaného hudebního mistra kantora Kocora z Ketlic, posluchačů bylo přes 500 osob, hostiny po koncertě zúčastnily se 174 osoby a bylo mnoho vlasteneckých přípitků proneseno. Čistý výnos obnášel 344 mark, který připadl towařstwu pomocy za studowacych Serbow.

Čtenář pozná z líčení toho, že panuje v saských Lužicích národní život svěží, bujarý, upomínající na nejkrásnější, nejideálnější doby našeho probuzení, v Prusku pak že celkem uhnětená národnost tráví v nečinnosti, úplné lethargii, která jen sem tam nějakým vlasteneckým ruchem neb proneseným výkřikem bolesti bývá přervána.

Podotýkám, že lužičtí Srbové též do sněmu saského odeslali dva své poslance a sice Handrije Keřka, který na venkovských obcích okresů budyšínského a wósporského po velmi tuhé agitaci z německé strany byl zvolen, a Michala Koklu zvoleného ve venkovských obcích kameneckého okresu.

Dotknu se ještě časopisectva.

Roku 1885 vycházelo v Horních Lužicích 8, v Dolních Lužicích pak 1, celkem tudíž 9 časopisův a sice: 1. „Časopis towařstwa Maćicy Serbskeje“, redaktor Michal Hórnik. Vychází ročně ve dvou dosti objemných sešitech novým pravopisem v Budyšíně. 2. „Łužica, měsačnik za zabawu a powučenje“, redaktor dor. filos. Ernst Muka, vychází v Budyšíně novým pravopisem. Letošní ročník jest pátý. Časopis týž jest velice dobře redigován a budiž tuto vřele odporučen. Vznik jeho sahá, alespoň prostředně, do roku 1858, kdy Michal Hórnik k Serbským Nowinám počal vydávati měsíční beletristickou přílohu, kteráž dvě leta později jako samostatný časopis „Łužičan“ za redakcí Michala Hórnika, později Karla Augusta Fiedlera a J. E. Smolera počala vycházeti a 19 ročníků se dodělala. V roce 1877 počal vycházeti nový měsíčník „Lipa Serbska“, orgán studentské omladiny, následkem čehož Łužičan změnil směr a stal se více národovědeckým časopisem, který v ročníku 1879 až 1880 podával též podobizny slovanských výtečníků. Ale poněvadž literární konsumce k udržení dvou měsíčníků nedostačovala, splynuly oba časopisy koncem roku 1881 v jeden, nadále pod názvem „Łužica“

vydávaný. 3. „Serbske Nowiny“, politický týdenník, ročník 43., vydávaný a redigovaný synem J. E. Smolera Markem Smolerem. Tiskne se švabachem, pravopisem protestantským ve 2000 výtiscích v Budyšíně. 4. „Katholski Posoł“, časopis pro katolické Srby, vychází měsíčně dvakrát za redakce Jakuba Skaly v Budyšíně, nákladem 800 exemplářů. Tiskne se švabachem, pravopisem katolickým. Vzhledem k tomu, že se počítá jen asi 16 tisíc katolických Srbův, jest časopis tento ze všech nejrozšířenější, neboť na 20 duší připadá již jeden exemplář. 5. „Serbski Hospodař“, časopis pro srbské rolníky, vychází měsíčně dvakráte nákladem 800 exm. redakcí G. Kubaše v Budyšíně. Tento užitečný časopis pyká nejvíce následkem různosti pravopisů. Nového pravopisu nebylo lze užíti, poněvadž časopis výhradně jest určen pro lid vesnický; byl tudíž vydáván švabachem a to pravopisem katolickým. Následkem toho nacházel u protestantů malé obliby a byl konečně počátkem roku 1882 přinucen vycházeti obojím pravopisem, katolickým i protestantským, což ovšem výlohy při tak malém nákladě nemálo zvyšuje. 6. „Missionský Posoł“, náboženský měsíčník pro evangeliky, vychází nákladem 2000 ex. redakcí Michala Domašky a Jiřího Jakuba švabachem v protestantském pravopise ve Vojerecích. 7. „Łužiski Serb. Časopis za serbski lud a studentow“. Vychází co příloha „Serbských Nowin“ 15. každého měsíce a přináší většinou příspěvky studujících z pražského srbského semináře. 8. Časopis Wojerowskeho serbskeho burskeho towařstwa, vydávaný tímto hospodářským spolkem.

V Dolní Lužici konečně působí 9. „Bramborski Casnik“ (dříve Nowiny), který vymaniv se z rukou německého nakladatele vychází redakcí i nákladem Šwjely a Jordana.

Do vylíčení ostatní literární činnosti nehodlám se pustiti; zmíním se pouze o dvou důležitých publikacích z r. 1883. Vyšlyť toho roku — jak již podotčeno — nákladem srbské studující mládeže „Handrija Zejlerja zhromadźene spisy. Zrjadował a wudał dr. Ernst Muka“. Díl I. a II.

Ondřej Zejleř jest zajisté nejnadanější, nejplodnější srbský básník. Básně jeho mluví od srdce k srdci, dýchají duchem národním a tím lze si vysvětliti, že mnohé jeho písně po Lužicích úplně znárodněly.

Filip Řezak, bývalý bohoslovec v Praze, vystoupil na veřejnost překladem nesmrtelného díla naší Boženy Němcové Babičky, kterou pod názvem „Naša wowka“ ve čtyřech sešitech vydal. Překlad jest plynný, řeč čistá a nedivíme se, že knížka, ač novým pravopisem psaná, veliké obliby došla. Nechceme arci schvalovati, že překladatel celý děj přenesl do své vlasti, čímž dílo v mnohém ohledu ztratilo; ale s druhé strany nelze upříti, že toto „přesrbštění“ a samostatné spracování je vskutku zdařilé.

Končím. Ale jedna otázka, tuším, chví se ještě na rtu čtenářstva: A mají lužičtí Srbové budoucnost neb jsou dny života jejich sečteny? Těžko říci. Němci praví, že úplné vyhynutí slovanské národnosti v Lužicích není již otázkou moci, nýbrž času; skutečně zdá se téměř, jako by ta mravenčí píle, kterou vyvinují vlastenci tamější, aby vše, co hledí ku zvláštnosti kmene, k jeho dějinám, upomínkám a k jeho vzdělání, budoucnosti zachovali, nasvědčovala tesknému tušení, že národu smrt jest usouzena. Vůbec poloha, skrovný počet obyvatelstva, poměry, ve

kterých žije, rozdrobenost dle nářečí, náboženství a říší, úplná neuvědomělost, ve kterou Dolní Lužice z větší části jsou pohříženy, nedostatek větší literatury — to vše jsou závažné příčiny, které nám ubírají naděje v budoucnost této slovanské větve. Mimo to sluší uvážiti, že německé školy, německé kostely, německé úřady a německá města tomu lidu i v těch krajích, kde se jeví posud v síle nejjařejší a neporušenosti nejryzejší, vtiskly jakýsi německý ráz.

Protiví se však myšlenka tato citu lidskosti, citu spravedlnosti; a považíme-li ten čilý, bujarý, národně uvědomělý ruch v saské části Lužic, tu v porovnání s počtem obyvatelstva bohatou literaturu, poměrně hojný ano přehojný odbyt všch časopisů a knih, tu práci neúmornou, obětavou, nadšenou v každém oboru národního snažení, vstoupíme-li do valné hromady Matice Srbské a uzříme-li zde shromážděn značný počet mužův usedlých, celých, postavení výnikajícího, kteří opouštějíce hromadu, nadšeně zapějou národní hymnu: „Hišće Serbstwo njezhubjene“, zavítáme-li na pěvecké slavnosti národní, do besed a shlížíme-li ve všem nejidealnější doby našeho probuzení, patříme-li na tu nadějnou, nezlomnou, nadšenou studující „młodosć“ a pocítíme-li i z té již již odumírající dolní Lužice skrovný sice, ale přece již svěží vánek národního života, pak musíme vysloviti pevné přesvědčení, že lid ten, kterého útisky tisícileté, v dějinách lidstva neslýchané udolati nemohly, že lid ten ve svém jádru dobrý, mírný, spravedlivý jako žádný jiný národ, lid houževnatý, svého cíle si vědomý, lid, kterého v novějších dobách na vzdor všem nástrahám neubývá, lid k Němcům snášelivý, ale své hájící a vědomě germanisaci vzdorující, že lid ten — nezahyne. A na nás jest, abychom dodali, že ten lid zahynouti nesmí.

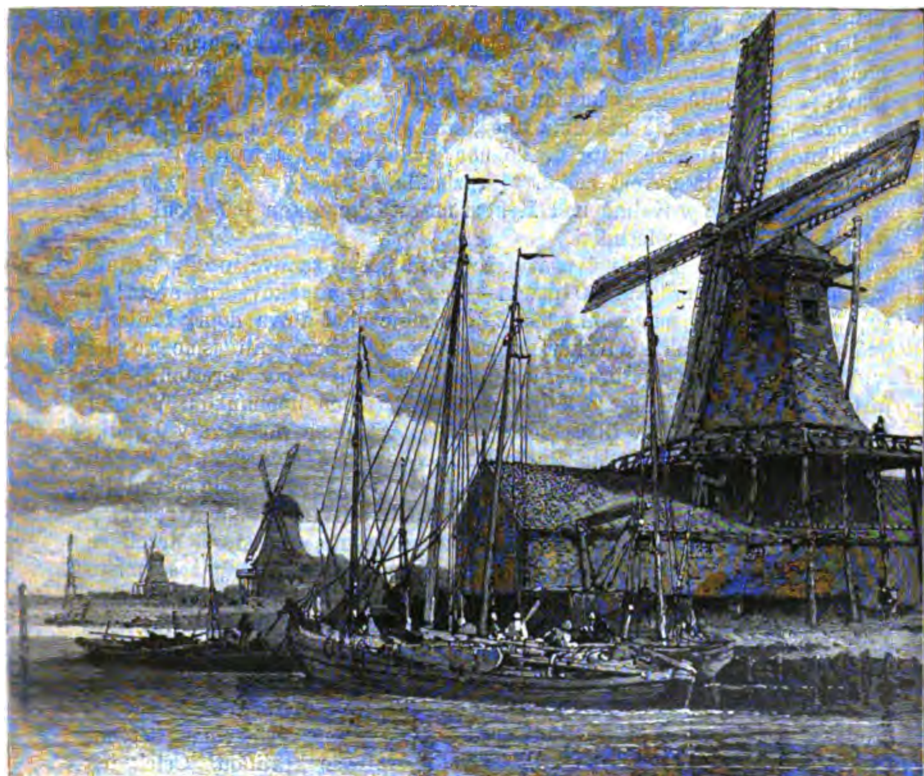
Ujměme se lidu toho, kterýž svazky pokrevenskými a historickými co nejúžeji s námi jest spojen a bydlí v zemi právně posud naší, v zemi koruny české, který pro nás cítí přátelství upřímné a každý náš úspěch provází radostí nejsrdečnější. Putuje po Lužicích ještě jako mladičký student, našel jsem všude rámě otevřené, a z úst pouhého dělníka v Ketlicích, osadě blíže Lubije, slyšel jsem výrok, že Srb a Čech patří k jednomu národu a mluví touže řečí, jen že Čech ji nemluví tak správně jako Srb, nýbrž trochu pokaženě. Ujměme se lužických Srbů! Podporujme jich literaturu, vždyť řeč jejich jest nám tak srozumitelna — já sám kdysi, ovšem jest tomu již drahně roků, po přečtení jednoho ročníku Łužičana bez mluvnice a slovníku, skládal jsem srbské básně, z nichž některé našly též v starších ročnících Łužičana uveřejnění. Pravím to proto, bych ukázal, jak jazyk ten našemu jest blízký. Podporujme jich národní podniky, Matici Srbskou, srbský národní dům, Towařstwo pomocy a zvlášť obraťme zřetel na zbědované dolnolužické bratry. Obětavý Polák Parczewski ve spojení se šlechetným Němcem Drem. Sauerweinem a s vlastenci lužickými snaží se tam rozdmýchat plamen národního života; práce se jim daří, ale plamének jest slabý a hrozí uhasnouti — nedejme, aby zanikl! Navštěvujme Lužice; starodávná Błota s vesnicemi na ostrovech vystavenými, slovanské to Benátky, překvapí přítele přírody, a lid slovanský, zachovalý krojem a spůsobem života, svou ryzostí okouzlí poutníka.

Francouze Viktora Tissota (viz Voyage aux pays annexés) Błota nadchla; byl žádostiv kouzla jejich poznati, a jak píše, doufal, že mu bude popřáno, setkati se s lepou Lernebozou, princeznou srbské pověsti, dcerou Bohů, která se v lesní růži proměnila, aby se před surovými Němci zachránila. Její kalich jest prý lazurový, jak nebe, její łupénka zelená jak naděje, její vůně opojující: tulí se pod křoviny, čeká vrácení své dřívější postavy, až ji vysvoboditel najde a utrhne. Bude pak královnou čelného národa a slovanské plémě bude panujícím na světě.

Končím národní hymnou:

Hišće Serbstwo njezhubjene,
Swój škit we nas ma;
Nowy duch wšo wosłabjene
Sylnje pozběha:
Bóh je z nami, wjedźe nas,
Njepřećel so hižom hori,
Serbjo Serbjo wostanu,
Serbjo dobudu!

Serbska Klio nowe mjena
Wšednje zapisa;
Łužica njej' přewinjena
A so njepodda:
Bóh je z nami, wjedźe nas,
Njepřećel so hižom hori,
Serbjo Serbjo wostanu,
Serbjo dobudu.

Zaandamské větrné mlýny.

Hollandskem.

Črta cestopisná od **Jar. Vrchlického.**

Byly asi tři hodiny ráno, když mne zbudila **neobyčejná bolest v kříži. V prvním okamžiku nevěděl jsem ani, kde jsem, brzy jsem se však orientoval. Kolébavý pohyb lodě mi pomohl. Malá lampa od stropu visící mdle ozařovala vnitřek kajuty. Neřekl bys ani, že hmoty po lavicích rozložené jsou lidé; bylo vidět jen dešťové pláště, haveloky, plaidy, z jichž konců vyčuhovaly sem tam všelijaké nohy. Divná směsice noh! Hlavy ležely na kufrech a kufřících všemožných tvarů.**

Všecko spalo. Loď drcala dále. Kolem tma.

Bolest má povstala jen nepřirozenou polohou těla na tvrdé pohovce. Rychle jsem seskočil a vyběhl na palubu.

Byla to loď kupecká, po které jsme jeli. Nebyli na ní zvyklí komfortu, který překvapuje na lodích výletních neb na lodích pravidelné dopravy cestujících. Zde bylo vše prosté a primitivní; tím víc nás to bavilo. Loď vezla samé ovoce. Viděli jsme, jak polozralé hrušky „docházejí“ v žokách na slunci. Slívy nebyly o nic lepší. Nicméně dráždily plavčíka naší lodě, který každou chvíli se k žoku přitočil a malou děrou v žoku velice fortelně několika ubožákům pomohl do svého nenasytného žaludku. Věděli jsme napřed, že noc bude špatná a hanebná — ale ta láce, a pak ta novost celku, to rozhodlo.

Sedli jsme v Kolíně nad Rýnem na tuto kupeckou loď. Sedli jsme veselí a v dobré společnosti.

Vybledlé zápisky mé praví, že platil jsem za dvě osoby a kufr z Kolína do Rotterdamu 20 mark — co je to na takový kus světa!

Zprvu byli jsme sami. Totiž já a moje choť a dva dobří Italiani, jeden malíř a druhý advokát, oba Veroňané. Seznámili jsme se již v Mohuči tak lehce a hravě, jak by to mělo být, bez ceremonií, bez pretensí, tak že i po letech je to zajisté všem milou upomínkou. V sedm hodin večer byli jsme v Düsseldorfu; pršelo. Šli jsme večeřet a v 9 hodin jsme se vydali na cestu do Rotterdamu.

Dokud jsme byli pány na lodi, bylo vše pěkné — ale nevím již ani v kterém hnízdě porýnském přišla společnost nečekaná a začal tu zoufalý boj o každé místečko v dosti těsné kajutě. My starší drželi se svých míst ovšem houževnatě, ale bez boje to nešlo. Držeti se místa však znamenalo civěti na něm až do konce. Ale kdo zas to vydrží?

Jaké tu látky k výstupům humoristickým ano i drastickým!

Vracím se k začátku této črty. Vyběhl jsem na palubu. Rozhledl se kolem a viděl nekonečnou rovinu na všech stranách. Nebe bylo potaženo mraky a jen na jedné straně bylo polito rudým žárem. Nějaké pece tam svítily. Rudý reflex hrál v tmavých vlnách Rýnu, který v těchto místech mohutný a velký valí se krajinou. Celek již silně na Hollandsko připomíná. Ploché břehy sem tam vrbinami věnčené, nezbytné větrníky po stranách, málo vesnic, jednotlivé chaty a domky rozeseté v zeleni, ale všecky velice čisté a úpravné. Chodil jsem dlouho po palubě.

Arnheim bylo první místo hollandské, které jsme viděli. Neznám rozkošnějšího kouta, tklivější idylly. Zde žít, zvolal bys, zde v klidu žít mezi věčnou zelení obrovských alejí, v sousedství velké vody!

Chápu, že Arnheimu nebo Arnhemu dali přívlastek „de lugtigste“ t. j. nejvzdušnější, nejroztomilejší. Ulice jsou pravidelné a přece ne bez zvláštního nádechu starožitnosti; co však dodává Arnheimu pravého kouzla, to jsou stromy, gigantické a rozložité, stromy svého druhu jediné, košaté a malebné, jaké tak hned jsem neviděl. Jakoby domy a stromy účinkovaly na lid. Čiperní a veselí, zvyklí kontaktu s cizinci, trochu koketující se svou zámožností, takoví jsou Arnheimští. Nemusíte se ani dlouho zdržeti v jich středu a cítíte, že jsou to lidé vesměs bohatí, lidé, kteří dovedou užívati života, kteří kochají se v přírodě a dovedou ocenit ty dlouhé promenady nekonečnými alejemi svých košatých stromů, ať již v parku Rosendaalském aneb v pitoreskní aleji podél břehu, odkud dívají se na tmavozelený Rýn, na pestré lodě a za-

žívají klidně pohodlí života snad jednotvárného, ale nevýslovně sladkého a příjemného.

Strávili jsme celé dopoledne na palubě. Obědvali jsme a k našemu překvapení mnohem lépe, než jsme očekávali, a také velmi lacině. Přítel Vlach měl ve svých zápiskách celé pasáže z cestopisu Edmonda de Amicis po Hollandsku, předčítal je zvučným hlasem, poetická místa emfaticky deklamoval a pak zcela prosaicky kontroloval údaje cestopiscovy porovnávaje, jak dalece se shodovaly s celým okolím . . .

Mám věru málo tak světlých a krásných upomínek ze svého života jako na náš vjezd do Rotterdamu. Čarovný den srpnový, zářící kolorit nebes, velkolepý široký Rýn, který před městem skoro břehy ztrácí, mosty závratné výše, pod kterými projíždějí nesčetné lodě, kolossy i člunky a přes které v téže chvíli uhánějí vlaky, bizarrní architektura s celou řadou nakloněných, strmících, úzkých, divně omalovaných domů s vysokými štíty, celé lesy stožárů a vlajek, komínů a obrovitých jeřábů na pobřeží, podivná, jako useknutá věž dómu, vévodící celku s několika obrovskými větrníky na vzdáleném obzoru, celek doplněn rykem a ruchem přístavu, lidmi všech národů a krojů, vše oživeno signaly parníků, střelbou, fanfarami, křikem, vše polito letním sluncem jako roztaveným zlatem, — obraz okouzlující a věru nezapomenutelný zvlášť tomu, komu poprvé se naskytá.

Projeli jsme se ještě téhož večera městem a věru tím jen upevnil se v nás dojem neobyčejnosti. V bujné zeleni podivná architektura, celek dojem města obchodního, kde ruch ani neustává, dlouhá nábřeží, která jsou promenadami a spolu tržištěmi obchodními, nádherné, parkům podobné sady a nade vším to ovzduší jasu, svěžesti a pohody, cosi jako vzduch ustavičně sváteční. Letem kolem soch Erasma a Tollense, letem okolo přístavů, kolem bursy, kolem kostela sv. Vavřince — všady žeň dojmů nových a uchvacujících.

Nebudu popisovati detailů, najdete je v každém cestopisu, mně jde jen o dojmy osobní a z těch byl vedle zářícího vjezdu do Rotterdamu dojem, jaký učinila na mne rotterdamská kermess, ten nejmocnější.

Šli jsme se na ni podívati ještě téhož večera přese všecko umdlení dlouhé cesty. Viděl jsem později kodaňskou národní slavnost v tak zvaném Tivoli, viděl jsem podobnou národní slavnost na drážďanské Vogelwiese, ale to byly pouhé idylly proti divokosti, s jakou se dovede veseliti bodrý Hollanďan. Náhle našel jsem klíč ke grotęskním genrům Ostadeovým a Breughelovým, ano stál jsem v pravém víru této až bacchické veselosti, u jejíž vylíčení stačí sotva štětec Teniersův neb pero Rabelaisovo. Slavnost kodaňská byla jaksi elegantnější, drážďanská více měšťácky usedlejší, rotterdamská — to bylo rozpoutané veselí beze všech ohledů. Divoká hudba byla překřičena vřavou tančících a skákajících. Celé řetězy podnapilých žen ruku v ruce řítily se s hlasným jekem přes šířku ulice a běda tomu, kdo se jim nevyhnul. Atakovaly i muže, ti se ovšem nedali, povalili je v prach, jehož hustá clona zakryla nejednu drastickou scenu hodnou štětce Breughelova. S nákladně aranžovanými hrami neb houpačkami kodaňského Tivoli zde jsem se neshledal, ani s podivnými kabinety zázraků a divů, v nichž produkce athletů se střídaly s písněmi

Hollanďanka v národním kroji, jedoucí v lodici na trh.

a komickými výstupy, zde bylo vše pod širým nebem, vše rozměrů homericky prostých, ale bacchicky divokých. Nevím, jak dlouho do noci jsme pozorovali tuto vřavu, která dávno vybočila z mezí slušnosti a nad kterou by policejní systém německý neb rakouský byl dávno zlomil třtinu svého rozhořčení. Ubírali jsme se domů, tramwaye byly nabité a daleko na tmavém nebi svítil rudý zážeh slavnosti národní, obrovské a velkolepé, jediné svého druhu, v níž nad jiné se jeví pravý nelíčený charakter národní.

Tato divoká, nezřízená veselost, jíž dali výraz Ostade, Teniers a Breughel celou řadou arciděl, má kořeny své hluboko v lidu. Nám se na př. stalo, že z podzemního krámku vyřítil se na nás a divně na nás houknul řezník. Byl to muž kyklopických tvarů s komicky naduřelou tváří, jakoby byl utekl z některé illustrace našeho genialního Schwaigera. Zelená čepička seděla mu hluboko v týle, čistě bílé rukávce košile měl vykasané až k ramenům, červená vesta sotva mohla pojmouti to maso měkké a nesvalovité, jak je maloval Rubens. Podepřel si boky a s olympickým klidem zařval na nás z hloubi svého krámku jako divoký poraněný tur. Naše leknutí a náš úžas dělaly mu patrně neobyčejnou radost. Poznal v nás cizince a vyvedl s námi pravý „fum". Smál se z hloubi duše a koulel divoce očima — pochopili jsme ihned ten žert a smáli jsme se v tercettu s ním.

Jako genristé hollandští vyjádřili lid, tak Potter a Ruysdael vyjádřili krajinu s klidnou stafáží bujného, vypaseného skotu a věčných oněch, vždycky malebných větrníků. Vidím jich posud nekonečné řady na plochém jednotvárném obzoru mezi hustou zelení krásných košatých skupin stromových, v jejichž pošmurné větve uměl Ruysdael vdechnouti tolik melancholie! Cesta z Rotterdamu do Amsterdamu a dále do Hagu je jedním růžencem těchto malebných, věčně svěžích, sytých lučin a pastvisk. Je to orgie zeleně, protkaná stříbrnými sítěmi potůčků a průplavů, nad nimiž se šeří velké kytice stromů, za nimiž se koketně ukrývají rozptýlené dvorce a samoty, vše obetkané jedním řetězem větrníků. Při tom cítíte sůl blízkého moře na svých rtech ustavičně.

Nebudu se šířiti o Hagu a Amsterodamu, o Utrechtu a Dordtrechtu, o Nymvegách a Leydenu ani o jezeře Zuiderském, které dle nejnovějších zpráv prý hodlají vysušit. Četné cestopisy domácí i cizí povědí toho dost zvědavému čtenáři — nechci opakovati, co jinde již řečeno, šlo mi jen o několik charakteristických črt a zběžných zcela osobních dojmů.

Však ještě slovo o kroji; mám za to, že pevně jej stanoviti ani nelze. Právě na kermess Rotterdamské měl jsem příležitost stopovati kroj zevrubně a jediné, co bylo společné všem, byly podivné ozdoby ve vlasech žen v podobě zlatých a stříbrných svitků, stůček, šípů a cetek nejpodivnějších. Někdy jsem si vzpomněl na kroje naše národní. Krátké vesty s dvojí řadou třpytných knoflíků, krk jako by se škrtil v kravatě, dvojí živůtek u ženských, zástěry pruhované neb žíhané v dvojích barvách, což zvlášť vesele působí. Na hlavě koketně sedí čepeček, jenž sotva zadržuje spoustu vlasů a nechávaje ouška volná splývá širokou černou pentlí na prsa. Jednoduchost v barvách je zvlášť v okolí moře patrna, čím hloub do země tím pestřejší jsou barvy, tím ostřejší jich tóny.

Není v tom též kus významu a důvodu?

Čistota holandská jest známa. Zvlášť v Amsterodamu jsme byli svědky četných až komických výstupů — však bychom třeba i s tou komičností vzali u nás za vděk, čistota souvisí s veselostí — a u nás máme zajisté obého zapotřebí.

Narcissa.

Románový genre. Napsal Jan Lier.

(Pokračování.)

Ze slasti této horoucí přísahy vytrhla ho neočekávaná podívaná. Ctihodný umělec byl sklonil hlavu, tvář i zrak jeho byly ve stínu. Tak naslouchal, a host mluvil, až zaražen tok jeho slov zátřpytem lesklé kapky, kteráž po vousu malířově se sunula. Stařec slzel.

„Drahý příteli!" napomínal Jaromír vroucně, prosebně, skloniv se k umělci a uchopiv jej za ruce. Postrašená mysl letěla zpět uraženým proudem hovoru na přehlídku, zdali nedopustil se chyby jazyk, zamilovanou hlavou bídně střežený.

„Rozumím vám, pane," odmítal útěchu stařec, přemáhaje svou hlubokou lítost. Ale nechť vraštěl obočí a vypínal témě, hlas mu selhával a chvěl se a zněl jako zvuk puklého zvonu z prsou, jež dmuly a chvěly se podobné hrudi orla na smrt raněného. „Slečna prokazuje mi velikou milost. Neposýlá na mne kata obyčejného. Ctí mne a sebe vysláním svého synovce a mužské hlavy rodiny Rejnburské, aby mi vlídnou rukou podvrátil střechu nad hlavou a pohřbil mne v ssutinách. Nesklamal jste její důvěru. Všechna čest, pane barone, a zároveň moje soustrast. Trpíme společně. Vy na vrch se hanbíte za svou missí — nemluvte, nemluvte, mně hlava třeští a každé slovo zní na ní jako úder kladiva. Závrať —! Račte míti strpení až pomine."

Stařec pokryl si tvář rukama. Podobalo se, že duch jeho se zoufalou žalobou odletěl daleko k předkům, žaloval jim neštěstí. A jakoby provázen jimi, probíhal skvělou dráhu jejich tvoření řadou vyčarovaných skvostů až ku pokraji propasti, do níž se vše řítilo.

Rozčilen a podrážděn snad tímto nebezpečím, vzchopil se umělec, přešel několikráte salonem, a stanuv u okna, těšil se podívanou na štíty a průčelí nádherné budovy.

„Neodříkal jsem se nikdy nejhorších zkušeností," vyznával starý malíř vrtě hlavou. „Ale toho jsem se nenadál, že jedenkráte budu nucen hájiti slunce proti těm, kterým svítí, že připadne mi smutný úkol potýkati se s Rejnburky o čest rejnburskou. — Zdejším kazisvětům se

nedivím. Tito hospodští velikáni a odchovanci moderní řvavé žurnalistiky roznítili se jedenkráte nějakým heslem o vzorném uspořádání novověké obce. A od té chvíle bourají, vrtají a proměňují Chlum ve sbírku cihlových kostek, čtverců a obdélníků. Když zmanou si postaviti zbytečnou nějakou sušárnu, poněvadž někdy někým v nějakých novinách byla odporučena, strhnou vzácný chrám, a pro utěšený triumf přímé čáry v prkenném plotě byli by sbourali radostně a s pýchou Certosu, kdyby ji zde měli; ano vymyslili by si schválně plot, kterému by Certosa překážela. Jak vidíte, pane barone, posedla civilisace devatenáctého století již i Chlum a řádí zde s horlivostí proselytskou. Před mnoha lety jako mladík zavítal jsem na svých potulkách z Paříže do Amboise. Tam nalezl jsem patník, zbytek starožitné, krásné věže, jejíž památku vtesali bourači do kamene těmi slovy:

Monument de vanité
détruit pour l'utilité
l'an deux de l'égalité.

Tento stručný, huronský jásot ničitelů pronásleduje mne po všechen můj život. Vždyť ozývá se celým naším stoletím. Doktrina jest naším molochem a hesla zastaralost, užitečnost, rovnost jsou zázračnými průpovídkami, kterými každý šílenec nebo ničema může hravě nejen omluviti, nýbrž i posvětiti svůj zabijácký kyj. Žijeme v době manie zaváděti nové a uklízeti staré, a počínáme si beze studu jako děti, které škubají zbytky po dědech, poněvadž — fasoně nerozumějí. Spatřuji v tom učiněnou blasfemii, zuření proti předkům; jejich duch mluví k nám z jejich dědictví a toliko povrchní žamputář může říci, že jsme po lidsku lepší než oni. Ovšemť jest žádoucno, ano nutno, aby mrtví ustoupili živým. Leč na snadě jest logický požadavek, aby náhrada byla dokonalejší uklizeného. A to smí tvrditi o dílech obrazoborců zase jen pidimudrc, který objevil po svém procitnutí z brusu nový svět, a myslí, že slunce vyšlo k vůli němu v den jeho života poprvé. Žijeme posud ve zbrklosti velké francouzské revoluce. Guillotinovala vinné s nevinnými, vše, co mělo s royalisty společný kabát. A my guillotinujeme doktrinou dále po spůsobu Dona Quixota, aniž bychom povážili, že prostě zuřivcem jest člověk, jenž rozbije vásu proto, že v ní byla květina, která mu nevoní. Také ctižádost! A s tou dospěje lidstvo tak vysoko, že vůči umění a poesii bude moci říci jako Amerikán uprostřed památek Říma: „Toť sice vše hezké, ale my v Chicagu máme jatky, ve kterých porážíme padesát vepřů za minutu.“ O rychlé dosažení tohoto idealu novověké vzdělanosti usilují také nepřátelé vašeho paláce, pane barone. A co promluvil jsem o jatkách, nebylo podobenstvím. Ano, porážku, docela vzorně zařízené jatky chce míti Chlum, a sice právě zde, kdež po dvě stě let snášely osvícené hlavy a mistrovské ruce nejsladší a nejvzácnější plody své tvůrčí síly, své božské inspirace, aby utonuly zítra ve zvířecí krvi a volském tuku. Ale jak jsem řekl, těmto vznešeným snahám chlumeckých kazisvětů nelze odepříti porozumění. Za to spadá úplně mimo dosah mé chápavosti ochota vaší tetinky, pane barone, uvaliti na své jméno hanbu nesmazatelnou, proslaviti se po herostratsku,

oloupiti naši ubohou, vypleněnou zem o poklad nenahraditelný. Zlý duch nějaký řídí úmysly slečny z Rejnburka, týž zlý duch, který ukládá člověku od pradávna robotu sisyfovskou, tvoření a bourání. Pořáde buduje lidstvo babylonskou věž své osvěty, a co chvíli sešle na ni žárlivé nebe své blesky, aby ji rozmetaly; však blesků netřeba, stačí pouze probuditi bestii v člověku. Pokolení za pokolením pne se vzhůru, každá vrstva shlíží na předešlou, včerejší byla nejvyšší, dnešní jest zase vrcholem, zítřejší bude si opět chváliti svrchovaný stupeň dosažené dokonalosti, až nadejde chvíle, kdy člověka zmocní se zuřivá snaha, ocitnouti se opět jedenkráte dole. Rozkotá i zboura vše, své dílo i předešlé, všechno co zmůže. A po té počne stavěti znova; ožebračený, zdivočilý běduje nad svou nízkostí a chudobou, sbírá, studuje, slepuje trosky, doplňuje pracně novým sestrojováním téhož, co bylo již sestrojeno. Slečna z Rejnburka nechce ani počkati, až nadejde slavná dějinná epocha nového ztroskotávání, slečna chce provésti podvratné dílo na svůj vrub — — Leč," vytrhl se stařec, vypjal svou ctihodnou hlavu a pohledl zaníceně vzhůru, „já nevzdávám se víry, že Bůh uhájí příště dílo mých předků jako lodičku v bouři rozkaceného moře a že odvrátí je od úskalí, na něž je hříšný nerozum pobloužené ženy vrhá. A vy, pane barone, přispějete ke spáse!"

Mladý muž nezdržoval se již. Spojil se s malířem v úplném souhlase a zavázal se umělci brániti s ním zároveň palác a jeho skvosty proti všemu nebezpečí.

Rozechvěný stařec vedl Jaromíra opět síněmi paláce, aby v každé poznovu zavrtěl hlavou a prohlásil nadšeně nemožnost, vydati záhubě klenotnici nejvzácnějších výtvorů a myšlének uměleckých.

„Jsem vám povděčen za vaši upřímnost, pane barone," pravil zachmuřený stařec teskně, když dokončili svou obchůzku a vystupovali z vestibulu branou paláce na dvůr. „Váš poměr k milostivé slečně byl mi neznámý. Jsme tedy oba stejně nadšení a stejně malomocní obhajci této svatyně. Skládám na vaše úsilí mnoho, pane, ale bylo by lehkovážností, spolehnouti se na ně úplně. Budete činiti seč jste; toho jsem jist. Já rovněž tak, a jako by vás ani nebylo. Přes to nutno shody mezi námi a především záleží na odvrácení náhlosti nebezpečí. Zažehnejte je, barone, zjednejte mi lhůtu, zdržujte ruku své tety vytáčkami a kličkami a průtahy. Tolik zmůžete, tolik musíte!"

Oči malířovy svítily vášní velkého úmyslu, rty jeho chvěly se úpěnlivostí prosby.

„Slibuji."

„Díky. Spása mi svítá!" zaplesal stařec a prve než Jaromír mohl zabrániti, snesly se rty umělcovy na ruku mladého muže v uctivém i náruživě vděčném políbení. „V lůně doby kyne mi zajisté rada i skrývá se zbraň k obhájení mé zrazené svatyně."

„Co pravíte?"

„Nic. Mluvím z horečky smělého snu. Nesplní se mi snad celý, ale já obětuji svou duši bohu či ďáblu, abych zachránil aspoň tolik, co zachrániti musím."

Jaromírův zrak bloudil prostranstvím dvora a sytil se labužnicky krásami tvarů, souměrností půdorysů i elegancí kolonád podél pobočných

křídel budovy, jimiž dvůr byl spjat. Těmito pobočnými křídly doplněn palác během posledních let života mincmistrova znenáhla, tak říkaje potají, jakž vysvětloval starý malíř, sledující zraky hostovy. Mladý muž přisvědčil pokynutím, kochaje se sám půvabnými tvary zřejmého rokoka, jež na hlavní budově z baroku se vyvíjelo, tuto však již v úplné volnosti bujelo a dovádělo. Přiměřeně rozkošnickému tomu slohu byla i sochařská výzdoba říms a výklenků vybrána z družiny galantních bohyň a polobohyň, jichž lepé, graciosní údy v bezstarostném veselí všudež hrály a skotačily. A přec těkal mezi nimi pohled Jaromírův neupokojen, nenalezaje nikdež plný ohlas vděků, které jasným a vřelým souzvukem jeho srdce jako rajskou hudbou naplňovaly. Mimoděk vysýlal zraky na zvědy ke všem prahům i koutům a po všech oknech, netuše ani, že nedaleko za třpytnými skly vysokého španělského okna hledaná kráska dlí.

Narcissa byla zatím po skončeném sezení v thermě přichvátala k svému synovci. Ujala nevrlé a plačící dítě od Lenky, kteráž hošíka svým odbíháním a nepokojem podráždila. Vytrhl se staré hospodyni, odháněl ji a dívka prchla s ním od staré služebnice, nechtíc poslechnouti ani slůvka z veliké noviny, s kterou se Lenka na slečnu chystala.

Po důvěrném sdělení doktora Šímy bylo hošíkovi opět hůře. Narcissa nesdělila dědovi ničeho a nesla sama tíhu sesílené úzkosti o dítě a rozplývala se všecka v neúmorné péči a obětavé trpělivosti. Po vůli vrtošivého děcka uložila hospodyni mlčení, poslala ji pryč a unesla si svého svěřence do parku. Na potulce hlubinami sadu ve hře a laskání zkonejšila hošíka, poobědvala s ním a vlíbala mu ve svém náručí na bledá víčka zapadlých očí tichý spánek.

Uložila ho něžnou rukou a usedla vedle dětské postýlky naslouchajíc jeho dechu a spínajíc ruce ve vroucí modlitbě, aby nebe jí dopřálo milostivě udržeti nástupce dědova.

Byla sama v odlehlé své ložnici, kterou se synovcem sdílela. Nepokoj v jejím nitru vyrovnával se znenáhla, příboj mučivých obav a úzkostných tužeb ustupoval, jsa tišen a rozplašován mírem, jenž na hošíkově líci v pokojné dřímotě se rozhostil.

Uvolněné myšlénky spouštěly se znenáhla lože Theodorova, utíkaly a vracely se do Thermy.

Dívka byla po přání dědově oživila a okrášlila velkolepé torso římské thermy svými půvaby, aby přispěla malíři k návrhu a provedení obrazu, „lázeň Psyché“, určeného do Psycheionu. Hudba velikých a bohatých tvarů architektury, vůně teplého vzduchu, bujný zpěv volných ptáčat i tajemný šelest stromů ukolébaly ji v podivnou dumu. Jako závojem a v kaleidoskopu viděla kolem sebe v prohledech do parku a v lesklé ploše zrcadla plamenné růže, sálající vřelostí barvy a sladkou vůní, stopovala motýly, snoubící se v laškování s květy, jimiž stromy pučely, a pozorovala holuby v milostném vrkání, poletu i líbání. Neuvažovala, nepřemýšlela. Vnímala toliko vábné a pestré dojmy, jež zrcadlily se v odpočívající hladině její mysli jako duhové hry a sprchaly do její měkké duše jako do kvítí vlažný a blaživý jarní déšť. Oddávala se slasti nového, neznámého pocitu, jenž z viděného nové, neurčité vidiny na oči jí kouzlil, a něžně srdcem jí vlnil, krev rozehřívaje a všemi žilami jako

pokušitel prochvívaje. Neptala se, odkud neznámý lehtavý a vzrušivý tento živel přicházel, kam směřuje, nepamatovala se na jeho příhlas a rozeznávala jej dnes poprve v ruchu své duše. Ale rozeznávala jej jako ve snách, jako tušení a očekávání leta, které posud neznala, jehož obraz povzbuzená fantasie z bájí na polo uhádnutých a pomyslů teprve vznikajících spřádala. Vínkem z růží, motýlů, holubic prosvitaly v pokušitelském kmitu neurčité rysy a tvářnosti, až se ustálily, splynuly a z nich jediná jasná tvář se vynořila. S blaživým uspokojením zírala dívka svému přízraku v hluboké, oduševnělé oči pod vysokým čelem a pyšně klenutým obočím, studovala se zálibou rysy jeho bílé, výrazné tváře a spočinula s úsměvným pohledem na sličných rtech, vroubených hedvábným, kučeratým vousem, jako by laskavé slůvko na vybídnutí ochotné odpovědi z nich očekávala. Údy Narcissy rozlila se příjemná vřelost, neznámý pocit bušil v srdci mocněji a slučoval ji jako čarovnou páskou s přízrakem, vábil jeho zjev do hlubin její duše, vítal ho v ní, stlal mu na růžích vděčné přízně a rozněcoval ve snách dívky planoucí léto, nad nímž vycházelo slunce — —

Pojednou měnily se rysy v obličeji vidiny, oči zářící posud na dívku v zanícení odvrátily a zkalily se, rty sevřely se jako bolestí —. Narcissu vyburcovalo náhlé ztrnutí z růžových snů; uleknuta spatřila se v Thermě, před sebou zrcadlo, z něhož rázem vymizely růže, motýlové a holubi. Viděla v něm jen oblouk a sloupení vysoké hlavní brány a v něm —

Nic.

Přejela si ručkou skráně i oči, vztáhla ručku po rouše a rozhlédla se plaše. — Opodál pracoval pokojně děd, před ní tetelila se hladina bassinu, branou a po klenbách přeletovali a procházeli se ptáci, z tlam delfínů šplounala voda — nikdež ani slechu ani vidu po živé nějaké bytosti, vše bylo jak začarováno v mír a ticho polední.

„Co je ti?“ otázal se malíř, vyrušený pohybem Narcissy. Udiven hleděl na vnučku politou ruměncem jak září červánků.

„Nic. Tuším, že jsem snila. Zdálo se mi — — holub nějaký snad mne poděsil —“

Malířův zrak spočinul ještě okamžik na dívce jako na bláhovém dítěti a vrátil se po té klidně ku práci.

A Narcissa pociťovala, kterak rozlévá se jí po tváři ruměnec opět. Poprve ve svém životě nebyla k dědovi z plna upřímna — —

Proč?

U lože spícího dítěte ptala se zas a poznovu vkrádalo se jí do srdce teplo i jasno a ozařovalo v něm milou tvář neznámého mladého muže jako vábný přízrak. Zjevoval se jí všude, kamkoli pohlédla, v prostoru, po obrazech, v oknech, ve dvoře — —

Narcissa vztýčila se bleskem.

On! Tam před branou paláce, tam stál živý, v neklamném světle jasného dne. A vedle něho děd, jako na potvrzení pravdy a skutečnosti; skláněl šedivé své témě před neznámým, líbal jeho ruku — —

Dívka chvěla se a zachytivši se lože svého svěřence, přesvědčovala se, zdali sní či bdí. Bděla, bděla — nebylo pochyby! A přec nevěřila. Sáhla po šňůře zvonítka a zapomínajíc na Theodora, trhla zvoncem.

Lenka přichvátala poplašena.

„Kdo to?“ ptala se Narcissa, přivleknuvši hospodyni k oknu a ukazujíc na dvůr, na Jaromíra.

„Jeho milost, pan baron. Vždyť jsem —“

„Jaký baron?“

„Pan Jaromír z Rejnburka, náš —“

„Jak sem přišel? Kdy —?“

„Nu, nu nu! Upokojte se, slečinko. Věřím, že jste po nemilých příhodách poslední doby poděšená. Nesmíte si zbytečné strachy připouštěti. Střežíme vás. A jeho milost ani nesmýšlí nic zlého, ani nestraší. Jen se podívejte, jaký to pán, vzor mladého muže, pochoutka pro ženské oči, k nakousnutí! Urostlý jak panna, ušlechtilý jako kníže —“

„Ale já se ptám, kudy sem přišel a kdy!? Odpovídejte!“

„Inu dveřmi! Vraty! Jinudy přec nemůže. Zdi parku jsou posety sklem jako břitvami; na břehu rybníka jsme po návštěvě dotěrného žíděte nalíčili nabitých samostřílů — jsme jak v pevnosti! Mikeš otevřel jeho milosti teprve, když jsem se převědčila, že to pan baron a nikdo jiný. A pak jsme ho nechali čekati u vrat jako žebráka. Na krok dále nesměl, — bylo mi dosti krušno, vyložiti mu to, — takoví pánové nejsou odstrkování navyklí, a což teprve ve svém vlastním domě! Ale on, dobrotisko, podrobil se všemu, zůstal u vchodu, spokojil se na sedátku za Psycheionem s čekáním a spal tam —“

„Lenko! Mluvíte pravdu?“

„Ale slečno! S kým pak takto jednáte?“ zarmoutila se hospodyně. „Což nejsem stará poctivá Lenka? Nenosila jsem vás na těchto rukou? A těma svýma rukama jsem pana barona sama budila! U vrat na sedátku! Mikeš obcházel zatím podle rozkazu starého pána na stráži — a toť víte, on je hloupý, ale větří jako pes, myš mu neproklouzne — a jakmile se vrátil starý pán z práce, oznámili jsme mu příchod pana barona. Bylo mi ho, chudáka, líto, běžela jsem pro něho — — A na mou věru nevím, co na tom divného! Chtěla jsem vám to říci již prve. Mohla jste míti bez leknutí. Ale slečna nechtěla slyšeti slova, uklouzla s Theodorem —“

„Poslyšte, Lenko,“ odbočila dívka z mocného proudu svých myšlenek. „Dovolávám se vašeho svědomí. Pamatujte, že s očima mého bratrance zhasl by můj rod, můj děd a já! Na mně nesejde; sloužíme všichni pouze jedinému posvátnému účelu. A tomu se musíte podříditi. Zasvětila jsem vás do úzkosti, jakou mne naplnil doktor Šíma. A vy mi dítě přece zanedbáváte! Žalovalo na vás —“

„Inu, pravda,“ vyznávala se kajicně hospodyně. „Odbíhala jsem od něho, vše padalo mi z rukou — promiňte, slečno! Však se mu ničeho nestalo. Podívejte se, spí dobře. Ani nás neděsí tím příšerným trháním úst a očí jako poslední dny. Vždyť víte, že bych za hocha duši dala, byť bych ani nebyla taková učiněný anděl dobroty jako vy, moje zlatá slečinko! Dnes mi odpusťte. Nemohu za sebe. Považte, taková čest a radostná příhoda! Pán z Rejnburka u nás, právě v těchto zlých časech! Nevím, co nám přináší, ale mně je tak nějak volno! Mám tušení, že jeho milost přichází jako princ do zakletého zámku, aby nás vysvobodil ze všeho soužení —“

Lenka rozpřádala dále nekonečnou a různobarevnou nit svých domněnek, protkávajíc ji zlatem superlativů ve chvále a obdivu rodu Rejnburského a jeho representanta, pana Jaromíra.

Narcissa naslouchala slovům povídavé ženy mechanicky. Opírala svou roztomilou hlavinku o rám okna; její oči provázely hosta na obchůzce dvorem a její mysl obírala se záhadou vidění v thermě. Věděla také, že Mikeš byl na stráži a že naň bylo spolehnutí. A věřila Lence. Host byl vpuštěn pouze za dvéře, byl tam upoután vůlí domácího pána. A šetřil ji, zůstal půl tisíce kroků vzdálen od thermy, o níž neměl tušení, kterou Mikeš hlídal, v dalekém kruhu ji obcházeje. A k thermě nebylo přístupu; byla zapadlá v nejpustější části parku, ohražená pásmem divokých křovin, v nichž neschůdné cestičky se ztrácely. Ba host byl pohřížen daleko od dívky v spánek.

Spal, snil. A snil zároveň s Narcissou. A duše jejich, propuštěné z područí střízlivé mysli, opustily na chvíli bezvládné tělo, vznášely se volně prostorem. A setkaly, poznaly se — —

Narcissa vyrostla v ovzduší, nasyceném tradicemi mystickými. Nezkoumala je, nevěřila jim, leč neodpírala jim také a připouštěla mlčky jejich platnost v případech, na něž prostý rozum nestačil. V srdci a v údech dochvívalo jí posud kouzlo, jež ztápělo ji za polední dumy pod klenbami thermy v tůň podivného snění a sladkých tužeb; jimi snad propůjčen uvolněné duši dar clairvoyance; jimi snad přivában jako silou magnetickou duch neznámého, aby se dívce ve snách zjevil. A jestliže současně proudilo žilami dřímajícího cizince totéž fluidum, byl vzájemný kontakt na snadě, bylo vysvětleno, proč zjev jedné bytosti obrážel se zřetelně v obdobném a stejně naladěném duševním ústrojí bytosti druhé.

Dívka nenalézala jiného objasnění záhady. A byla s ním spokojena, unikajíc v něm trapnému pocitu, jímž stud ji obmýšlel; srdce vymykalo se nevysvětlitelným spůsobem tomuto skličujícímu dojmu samo, nedopouštějíc místa lítosti neb nechuti — k cizincovi —

Proč?

Poznovu ptala se dívka a zase vnikalo jí do útrob teplo a jasno se září obdivu, která z očí neznámého vycházela. Hleděl na dívku, zastaviv se na obchůzce dvorem pod kolonádou před oknem, na němž Narcissa v myšlenkách pohřížená čelo své opírala.

Trhnuvši sebou, couvla rychle s ruměncem rozpaků na líci.

„Moje vnučka," odpovídal starý malíř k tázavému pohledu Jaromírovu. „Bdí nad spánkem mého nástupce, mé zřítelnice, malého, ubohého Theodora."

Šedivý umělec rozpovídal se o své rodině, o jejím poslání a své naději. Host zvěděl o Theodorovi vše, o Narcisse téměř nic. Děd zavadil o ni jedva mimochodem a povrchně, dávaje zřetelně na jevo, že dívka jest pro něho živým sklamáním a k ničemu; pouze jako ošetřovatelka neduživého vnuka byla něčím platna.

„Sluší se, aby vás přivítala, pane barone," rozpomenul se stařec, uváděje hosta do svého bytu. — Zazvonil.

„Lenko," poroučel vstupující hospodyni, „vy na chvíli vystřídáte Narcisku v ložnici. Žádám ji, aby sem ihned na okamžik přišla."

„K službám, hned. Jakmile se náležitě ustrojí," poznamenala hospodyně, odporujíc pánovi zdvořilým poukázáním na potřebu uctíti hosta i uvésti slečnu příznivě.

„Ne. Ihned!" opakoval starý malíř, popuzený vzdorem hospodyně. „Nemám v domě nižádnou domácí dámu ani fintidlo. Ukážu panu baronovi prostě člena své domácnosti, děvče takové jaké jest."

Pohoršená Lenka pospíšila si s rozkazem. A broukajíc, ponoukala Narcissu k neposlušnosti, kutila s horečným spěchem rozpoutané marnivosti ve skříních dívčiny chudé garderoby.

Dívka nevyznamenala se přesným odmítnutím svůdného hlasu staré ženy. Pocítila sama náhle krutost rozkazu dědova. Vzpírala se mu poprvé —. A kterak si připadala proto směšná, ošklivá! Což strojila se někdy k uvítání pana Děkanovského, či k návštěvě doktora Šímy? A děd se nikdy o jejím úboru ani nezmínil. Až dnes. A právě dnes opanoval dívku dětinský vrtoch, volal ji před zrcadlo na poradu, nutil prstíky, aby vlnitý hedváb kadeřavých vlasů přičísly, vybledlou stuhu odhodily, límec kol šíje urovnaly.

„Ach, Lenko, nezdržujte mne!" stýskala si Narcissa, zmatená, růžová spěchem a obavou. Avšak Lenka nedbala, smekla s dívky ruče svrchní šat, a dívka se nebránila, ano její ručky pomahaly zaměniti všední domácí oblek za novější a úpravnější.

Padl jak ulitý, a než se Narcissa dopjala, byla již zastlána stuhami, krajkami, límci, květinami a šperky, jež ze šukajících rukou Lenčiných jen jen pršely.

„Ne, ne —! Dost již!" prosila dívka, a v tom již sáhla po stužce s medaillonem na šíji, uznala nutnost květiny do vlasů, ptala se, zdaž by jí slušela kytička na prsou, poroučela si sváteční střevíce —

„Zde — jsou již připraveny, učiněná pouzdříčka na malounká, roztomilá velkonoční vajíčka. Ale co pak jsou platny! Kdyby to aspoň hrálo do módy!" zoufala si Lenka, rovnající po stranách řásně, stahující sponky a vyrovnávající nemístné záhyby. „Slečny ve městě chodí si docela jinak, jako kněžny. A vody naší slečince nepodají! A smím něco starému pánovi říci? Zakřikne mne, že prý Narciska i v pytli — pán bůh nás netrestej — bude tisíckráte krásnější než první fiflena v království Českém! Inu je, svatá pravda, ale jako Popelka, zahrabaná, odstrčená —"

„Nereptejte mi, Lenko, na děda," kárala dívka. „Raději dohledněte, není-li vázanka zde na boku splihlá —. Myslíte, že pan baron vídává děvčata v lepších toilettách?"

„Hm! Zdali vídává! Darmo povídat, udělala bych slečince těžké srdce. A tím nic nenapravíme."

„Nač se tedy prohřešuji na vůli dědově, když veškero strojení je marné?" uvažovala dívka, odstupujíc od zrcadla; tázavý, nevinný pohled jejích velikých zářných očí zaletěl k Lence, do zrcadla, svezl se po celé graciosní postavě, vynikající právě v prostém úboru půvabem přirozených krás luzných tvarů, pružných obrysů, a kvetoucí, aksamitové barvy.

„Marné, marné! Není-li více, musí býti dosti. Na perlu patří škatulka z atlasu a se zlatým kováním. Nemáme ani hedvábí se stříbrem

a spokojíme se v satinu s bronzem, není-li jinak. — Pro Boha, slečinko, počkejte — náušnice, — nějaký náramek — a vějíř — ne, toť se doma přece nehodí! Bože na nebesích, kterak člověk na takové samotě zhloupne! Vějíř — a starý pán by rád, abyste přišla v zástěře s vařečkou — Slečinko, počkejte — honem špendlík, ještě — —"

Ale Narcissa již neposlouchala. Rozpomenuvši se na pilný vzkaz dědův otočila se ve svižném obratu naposled před zrcadlem, dotkla se účesu, krajky na rukávě, sponky v pasu a odkázavši Lenku velitelským pokynem do ložnice k Theodorovi, vyklouzla na chodbu jak ptáče.

„Jen co pravda," libovala si polohlasem hospodyně, nemohouc se zdržeti, aby nevystrčila hlavu na chodbu a nedoprovodila svou milovanou slečnu až ke dveřím slavnostního pokoje malířova, „panenka jak malovaná, jako z cukru. A v skutku, kdyby v plachtě byla, takové dítě pan baron ještě neviděl. Však on nechá na ní oči —"

Lenka usmívala se pod sebe, zavřela tiše dveře a odebrala se na své místo vedle lože Theodorova. Nuptiarum conciliatrix, dřímající v každé ženštině, procitla v ní a bavila se koncepcí prostého románku s jednoduchým řešením; v závěrečné kapitole smálo se srdce Lenčino na roj andílků, kteří se kolem ní kutáleli a jejím pohádkám naslouchali — —

Malíř seznámil hosta stručně se svou vnučkou. Vzájemné lehké uzardění, setkání třpytných pohledů i úklony byly němým, ač obsažným úvodem k seznamovací rozmluvě, v níž Jaromír podle zvyku všech zamilovaných zvláštní duchaplností se neproslavil. Ano polekal bezděky na okamžik útlou dívku, přístupnou dojmům jako mimosa. Vždyť jejím vnitrem prochvívalo rozčilení, a závrati byla blízka hlavinka její, stížená nesnázemi.

„Nesetkávám se vlastně s neznámou," pravil host, odtrhnuv násilně zraky od dívky, jejíž něhou a spanilostí se duše mladého muže poznovu plnými doušky opíjela. Obrátil se k starci, aby na něm nalezl oporu své rozšafnosti, kteráž ho zrádně opouštěla. „Znám již slečnu Narcissu —"

Na tváři dívky vzplanul ruměnec, — vzpomněla na své vidění v Thermě.

„— z podobizny," pokračoval Jaromír, nevida úzkosti dívčiny. Šedivému umělci ušlo leknutí Narcissino taktéž, neboť zmínka o podobizně upoutala jeho pozornost. Upřel na hosta pevně oči, svítící zvědavostí, podezřením, jakous přísnou obavou o dítě.

„— podivuhodnou náhodou ovšem z podobizny, staré bezmála dvě stě let," dodal mladý muž, mluvě s namaháním. Bušící a roznícené srdce naplňovalo mu hruď a ubíralo dechu. „A jsem hluboce povděčen ba šťasten poznati mladý original této líbezné dávné malby, bohaté nejvzácnějšími krásami, spojenými v bouquet ženských vděků, vonných, skvělých a ryzích." Jaromír obrátil se s úsměvem k dívce, kteráž ohnivý, průzračně maskovaný hold s novým uzarděním přijímala. „Obrázek zajímal mne mocně. Teta vyložila mi jej jakožto portret naší společné pramáti, slečno, a podotkla suchými slovy, že na Chlumu bude mi přáno poznati roztomilou dědičku nevšedních předností první Rejnburkovny. Vyznám se málo v kronice svého rodu a čítal jsem v ní až

posud ponejvíce na stránkách ne velmi utěšených. Jeden z prvních listů, rozkošný zjev sličné dámy, byl mi novinkou, překvapil, upoutal mne. Ba oslnil mne, když nahledl jsem do starých zápisů rodinných; z nich svítil mi vstříc drahocenný poklad citu a ducha, vložený do krásného zjevu jako do skvostné klenotnice. A proto smím se upřímně vyznati, že s dychtivostí spěchal jsem na Chlum, a že pozdravuji vás, slečno, s pýchou a vděčným uspokojením jako — svou kuzinku. Chtíc nechtíc musíte připustiti, abych vás považoval za sestřenku, byť i velmi vzdálenou. Jsme příbuzni a jako kuzin mám právo, těšiti se z poznání živého obrazu naší pramáti ve vás."

Oči Gabriela Strzyckého tkvěly střídavě na hostu i na dívce. Neklid, jímž se tetelily, nasvědčoval tomu, že posněžená hlava nevyzná se v odvážné hře Jaromírově. Velebil host první Rejnburkovnu, či kořil se dithyrambicky Narcisse?

Jaromír těšil se ze zmatku, jejž spůsobil. Dívka mu porozuměla, vždyť skláněla hlavinku jako jemná květina, ovanutá prvým sálavým dechem leta. Řada loudavých etap sbližování byla smělým skokem překonána, kýžený cíl skvěl se v dosahu volnějšího slova i upřímnějšího pohledu.

„Věřte mi, příteli," obrátil se mladý muž opět k malíři, „že nalezený pastel jest mnohem věrnějším a teplejším odleskem skutečnosti, než porůzné portretky naší pramáti, které jsem v rozličných síních paláce nalezl a s interesem pozoroval." Hostem hrála úspěšná bujnost. Přemahal se, aby ji nevyzradil, a prosil zároveň v duchu starce za prominutí polovičního úskoku, jejž prováděl, pozornost umělcovu na vedlejší stopu sváděje. Vypravoval horlivě a v pestrém líčení o nálezu podobizny a její zachovalosti, umělecké hodnotě, zavedl malíře do čilého rozhovoru o Vivienovi, o první Rejnburkovně, a znamenal záhy s potutelným potěšením, kterak se zdařilo uvésti v popředí zájem rodinný a umělecký, za nímž se Narcissa jako luna před sluncem ztrácela. Bylť její lesk vypůjčen, přenesen; tak díval se na ni děd. Přes to neušlo Jaromírovi starcovo mírné potěšení z hostovy dvorné pozornosti k dívce. Byla i po malířově ustáleném mínění skutečně obrozením první Rejnburkovny, a z obdivu, jímž host zahrnoval svoji pramáti, odpadalo přirozeně také něco pro dívku. Mimo to bylo lichotivým důkazem srdečnosti hostovy, že uznána od něho příbuznost dívky.

Narcissa zůstávala v rozmluvě pasivním účastníkem. Jaromír sice byl obrácen více k ní než k dědovi a vybízel ji pořáde k poznámkám; ale pozornost její nebyla upjata na předmět a její rty byly svírány ostychem a zmatkem, z něhož se nemohla vybaviti. A přece nebylo v tomto zmatku nic trapného, skličujícího. Naopak ležel na ní jako těžká vůně, více sladká než obtížná. Nezajímalo ji, co Jaromír vypravoval, nýbrž jak vypravoval. A dívka nebyla si ani vědoma této podloudnické hry své vnímavosti, kteráž porovnávala svou vidinu z Thermy se živou osobou a doplňovala si dychtivě obrázek v srdci chovaný poznáváním zvuku i barvy jsoucnosti.

„Zapovídal jsem se," vytrhl se pojednou stařec. „A zdržuji tě, Narcisso —. Měj chvilku ještě strpení a buď zatím našemu vzácnému hosti společnicí. Dovolte, pane barone, abych se na okamžik vzdálil za

a spokojíme se v satinu s bronzem, není-li jinak. — Pro Boha, slečinko, počkejte — náušnice, — nějaký náramek — a vějíř — ne, toť se doma přece nehodí! Bože na nebesích, kterak člověk na takové samotě zhloupne! Vějíř — a starý pán by rád, abyste přišla v zástěře s vařečkou — Slečinko, počkejte — honem špendlík, ještě — —"

Ale Narcissa již neposlouchala. Rozpomenuvši se na pilný vzkaz dědův otočila se ve svižném obratu naposled před zrcadlem, dotkla se účesu, krajky na rukávě, sponky v pasu a odkázavši Lenku velitelským pokynem do ložnice k Theodorovi, vyklouzla na chodbu jak ptáče.

„Jen co pravda," libovala si polohlasem hospodyně, nemohouc se zdržeti, aby nevystrčila hlavu na chodbu a nedoprovodila svou milovanou slečnu až ke dveřím slavnostního pokoje malířova, „panenka jak malovaná, jako z cukru. A v skutku, kdyby v plachtě byla, takové dítě pan baron ještě neviděl. Však on nechá na ní oči —"

Lenka usmívala se pod sebe, zavřela tiše dveře a odebrala se na své místo vedle lože Theodorova. Nuptiarum conciliatrix, dřímající v každé ženštině, procitla v ní a bavila se koncepcí prostého románku s jednoduchým řešením; v závěrečné kapitole smálo se srdce Lenčino na roj andílků, kteří se kolem ní kutáleli a jejím pohádkám naslouchali — —

Malíř seznámil hosta stručně se svou vnučkou. Vzájemné lehké uzardění, setkání třpytných pohledů i úklony byly němým, ač obsažným úvodem k seznamovací rozmluvě, v níž Jaromír podle zvyku všech zamilovaných zvláštní duchaplností se neproslavil. Ano polekal bezděky na okamžik útlou dívku, přístupnou dojmům jako mimosa. Vždyť jejím vnitrem prochvívalo rozčilení, a závrati byla blízka hlavinka její, stížená nesnázemi.

„Nesetkávám se vlastně s neznámou," pravil host, odtrhnuv násilně zraky od dívky, jejíž něhou a spanilostí se duše mladého muže poznovu plnými doušky opíjela. Obrátil se k starci, aby na něm nalezl oporu své rozšafnosti, kteráž ho zrádně opouštěla. „Znám již slečnu Narcissu —"

Na tváři dívky vzplanul ruměnec, — vzpomněla na své vidění v Thermě.

„— z podobizny," pokračoval Jaromír, nevida úzkosti dívčiny. Šedivému umělci ušlo leknutí Narcissino taktéž, neboť zmínka o podobizně upoutala jeho pozornost. Upřel na hosta pevně oči, svítící zvědavostí, podezřením, jakous přísnou obavou o dítě.

„— podivuhodnou náhodou ovšem z podobizny, staré bezmála dvě stě let," dodal mladý muž, mluvě s namaháním. Bušící a roznícené srdce naplňovalo mu hruď a ubíralo dechu. „A jsem hluboce povděčen ba šťasten poznati mladý original této líbezné dávné malby, bohaté nejvzácnějšími krásami, spojenými v bouquet ženských vděků, vonných, skvělých a ryzích." Jaromír obrátil se s úsměvem k dívce, kteráž ohnivý, průzračně maskovaný hold s novým uzarděním přijímala. „Obrázek zajímal mne mocně. Teta vyložila mi jej jakožto portret naší společné pramáti, slečno, a podotkla suchými slovy, že na Chlumu bude mi přáno poznati roztomilou dědičku nevšedních předností první Rejnburkovny. Vyznám se málo v kronice svého rodu a čítal jsem v ní až

posud ponejvíce na stránkách ne velmi utěšených. Jeden z prvních listů, rozkošný zjev sličné dámy, byl mi novinkou, překvapil, upoutal mne. Ba oslnil mne, když nahledl jsem do starých zápisů rodinných; z nich svítil mi vstříc drahocenný poklad citu a ducha, vložený do krásného zjevu jako do skvostné klenotnice. A proto smím se upřímně vyznati, že s dychtivostí spěchal jsem na Chlum, a že pozdravuji vás, slečno, s pýchou a vděčným uspokojením jako — svou kuzinku. Chtíc nechtíc musíte připustiti, abych vás považoval za sestřenku, byť i velmi vzdálenou. Jsme příbuzni a jako kuzin mám právo, těšiti se z poznání živého obrazu naší pramáti ve vás."

Oči Gabriela Strzyckého tkvěly střídavě na hostu i na dívce. Neklid, jímž se tetelily, nasvědčoval tomu, že posněžená hlava nevyzná se v odvážné hře Jaromírově. Velebil host první Rejnburkovnu, či kořil se dithyrambicky Narcisse?

Jaromír těšil se ze zmatku, jejž spůsobil. Dívka mu porozuměla, vždyť skláněla hlavinku jako jemná květina, ovanutá prvým sálavým dechem leta. Řada loudavých etap sbližování byla smělým skokem překonána, kýžený cíl skvěl se v dosahu volnějšího slova i upřímnějšího pohledu.

„Věřte mi, příteli," obrátil se mladý muž opět k malíři, „že nalezený pastel jest mnohem věrnějším a teplejším odleskem skutečnosti, než porůzné portretky naší pramáti, které jsem v rozličných síních paláce nalezl a s interesem pozoroval." Hostem hrála úspěšná bujnost. Přemahal se, aby ji nevyzradil, a prosil zároveň v duchu starce za prominutí polovičního úskoku, jejž prováděl, pozornost umělcovu na vedlejší stopu sváděje. Vypravoval horlivě a v pestrém líčení o nálezu podobizny a její zachovalosti, umělecké hodnotě, zavedl malíře do čilého rozhovoru o Vivienovi, o první Rejnburkovně, a znamenal záhy s potutelným potěšením, kterak se zdařilo uvésti v popředí zájem rodinný a umělecký, za nímž se Narcissa jako luna před sluncem ztrácela. Bylť její lesk vypůjčen, přenesen; tak díval se na ni děd. Přes to neušlo Jaromírovi starcovo mírné potěšení z hostovy dvorné pozornosti k dívce. Byla i po malířově ustáleném mínění skutečně obrozením první Rejnburkovny, a z obdivu, jímž host zahrnoval svoji pramáti, odpadalo přirozeně také něco pro dívku. Mimo to bylo lichotivým důkazem srdečnosti hostovy, že uznána od něho příbuznost dívky.

Narcissa zůstávala v rozmluvě pasivním účastníkem. Jaromír sice byl obrácen více k ní než k dědovi a vybízel ji pořáde k poznámkám; ale pozornost její nebyla upjata na předmět a její rty byly svírány ostychem a zmatkem, z něhož se nemohla vybaviti. A přece nebylo v tomto zmatku nic trapného, skličujícího. Naopak ležel na ní jako těžká vůně, více sladká než obtížná. Nezajímalo ji, co Jaromír vypravoval, nýbrž jak vypravoval. A dívka nebyla si ani vědoma této podloudnické hry své vnímavosti, kteráž porovnávala svou vidinu z Thermy se živou osobou a doplňovala si dychtivě obrázek v srdci chovaný poznáváním zvuku i barvy jsoucnosti.

„Zapovídal jsem se," vytrhl se pojednou stařec. „A zdržuji tě, Narcisso —. Měj chvilku ještě strpení a buď zatím našemu vzácnému hosti společnicí. Dovolte, pane barone, abych se na okamžik vzdálil za

nutnou domácí správou. Slušelo se vlastně, abych na ni pomyslil nejprve. Ale pan baron jest sám příčinou mého omeškání. Proto mi laskavě promine a uváží dobrotivě, že setkal se s podivínem, který by si pokojně nechal hořeti střechu nad hlavou, kdyby ho někdo zabavil hovorem tak milým a vzletnou opravdovostí prodchnutým, jako to pan baron umí —. Poshovte — vrátím se bez průtahu."

„Po komplimentech vašeho pana děda," obrátil se Jaromír k dívce, „obávám se, že vám bude zníti jako pouhá oplátka mé opětné ujištění, kterak jsem šťasten seznámiti se s nevšední rodinou." Hlas mladého muže byl prodchnut upřímnou vroucností, kteráž byla s to rozplašiti nedůvěru v opravdovost jeho slov i před duší méně důvěřivou, než jaká z dobrých očí Narcissy zářila. „A vy, slečno, prokázala byste mně milost obzvláště vítanou a drahou, kdybyste chtěla uvěřiti, že s neobmezenou úctou na vás pohlížím. Osmělil jsem se již prve propůjčiti svému obdivu nelíčeného výrazu. Svědčil roztomilé mladé dámě, ku které z příbuzenství a spojitosti zájmů smím otevřeně promluviti. Znám vás déle a lépe než mohu pověděti. A dodávám, že mne nikterak nepřekvapilo, spatřiti vás v zrcadle doslechu a v pablesku poznámek vašeho pana děda, jako vzornou vnučku, obětavou sestřenku a ušlechtilou povahu. Přátelství bytosti takové jest nalezeným pokladem. Dovolíte, abych se jím směl chlubiti a těšiti?"

„Zahrnujete nepatrné děvče lichocením, pane barone," jistila Narcissa ve zmatku a zároveň s rozkošnou naivitou skromného srdce. „Omlouvám vás ochotnou dvorností a přízní, jakou mému dědu projevujete. Prosím, abyste mu ji zachoval. Jsem mu jediná slabou oporou, pokud síly děvčete stačí. Pomyslete, co zmohu! Ale jsem spokojena, podaří-li se mi aspoň přispěti k udržení dobré vůle dědičných pánů našeho domu. Tuším, proč jste nás vyznamenal svou návštěvou, pane z Rejnburka. Přinášíte nám zajisté zprávy dobré?"

Hostu vedlo se zatím jako prve Narcisse. Slyšel dívku a neslyšel, kochal se v něžné hudbě jejího hlasu a pro krásu melodie zapomínal na obsah slov, jimiž se Narcissa o podíl na trampotách prosebně hlásila. Objímal její luzný zjev jediným zaníceným pohledem a duše jeho líbala ji ve zbožňující úctě lesklý vínek hedvábného vlasu, liliové čelo, nevinné čarovné oči, plamenný květ sladkých rtíků, něžnost bělounkých a teplých ručinek, útlost a svižnost svůdných nožek —

„Pane barone! Dříve než se děd vrátí!" nalehala dívka.

„Dříve než se pan děd vrátí, oblažíte mne kýženým vyhověním mé prosbě?" Jaromír udržoval se toliko velikým namaháním, aby nevybočil z mezí formalnosti, které byl již dosti daleko pošinul.

„Budu vám neskonale vděčna vždy a za každou laskavost, kterou mého děda potěšíte. Můj dík bude vám arci chatrnou odplatou. Pomyslete však, že nabízí vám jej chudé děvče; nevládne ničím, než svou horoucí upřímností."

„Jako dobrý anděl, slečno —"

„Pane z Rejnburka! Odpověď!"

„Nežádejte ji, slečno. Opakoval bych pouze totéž, co řekl jsem panu Strziciovi —"

„Je-li možná! Vy jste mému dědovi —"

„Pověděl vše.“

„Zajisté jen utěšené zprávy?“ přála si s důrazem věděti Narcissa.

„Utěšené i neutěšené,“ sděloval zdráhavě Jaromír. „Obávám se, že by vás nudily —“

„Mne, pane barone?“ podivila se Narcissa v ustrnutí, jehož komická vážnost na líci Rejnburkově nový úsměv obdivu a rozkoše vyloudila. „Toť nedorozumění! Vaše milostivá tetinka vyjednávala se mnou, pane barone. Nevylučujte mne z dalšího smlouvání. Děd neví nic a nesmí věděti. On musí zůstati ušetřen malicherných podrobností všedního řízení! Vždyť pro mne to hračka! Zastanu ji s Děkanovským, se slečnou z Rejnburka, s chlumskou radou, s vámi, s každým. Polekal jste mne. Ale ne — já nevzdávám se víry, že smlčel jste vše nemilé před mým ubohým, týraným dědečkem. Prosím snažně, abyste trpké stránky svého řízení sdělil jen se mnou, pane barone, výlučně se mnou!“

„Upokojte se, slečno! Zasvětil jsem pana Strzicia co nejšetrněji, a pouze do nejnutnějšího —“

„A kterak přijal vaše hrozné zprávy?“

„Důstojně, jako rozšafný muž.“

„Ó, můj děd jest veliký,“ vyřinulo se z ústeček dívky vzdechem ryzího zanícení. „A kdybyste jej podťal, padl by jako starý, mohutný dub. Ale vy mu nesmíte ublížiti, pane barone. Buďte ke mně milostiv. Třesu se o něho. Zamlčoval jste mu, — děkuji vám vroucně za tuto šetrnost. Ale mně musíte pověděti vše, holou, nemilosrdnou pravdu. Žádám tolik od vás jako řádná vnučka i na doklad vaší přízně, projevené lichotivě dvornými slovy!“

„Učiním, cokoli si žádáte. Nevím však jakého účelu —“

„Abych mohla jednati. Já sama, pane barone. Děd nemá k tomu času. Jest hříchem strhnouti ho na okamžik s výše jeho slavného působení. — Však slyším ho — přichází!“ Narcissa naklonila se k hostu; všecek její ostych byl překonán, oči jí svítily, slova plynula jí přes rty rychlým ručejem, jejž posvátná vůle i úzkost poháněly. „Vrátím se k Theodorovi. Zůstanete naším hostem. Až uspím dítě, přijdu k večeři. Prosím, abyste neopouštěl stůl a nevšímal si ospalosti dědovy. Bude unaven, jest zvyklý na časné a pravidelné ulehnutí. Jakmile přemůže ho dřímota, odhalíte mi úplně a jasně nové nebezpečí, které oznamujete jako bouřliváček —“

Šedivá hlava starého umělce objevila se ve dveřích.

„Narcisso —“ vybízel vnučku k odchodu.

Dívka vzchopila se. I její úklona byla výkonem nehledané gracie a roztomilé skromnosti. Provázela ji prosebným pohledem, jenž hosti jemně připomínal: „Spoléhám!“

„Jsem rád, že mohu poznovu vedle vás usednouti, pane z Rejnburka,“ liboval si umělec, podívav se zběžně na práh, přes nějž lem šatu Narcissina šustil. „Nepochybuji o dobré vůli mé vnučky vyrážeti vzácného hosta. Osvědčila ji zajisté. Ale co vám může poskytnouti! Mějte ji laskavě omluvena. Není sice právě hloupá, avšak nevyzná se v hladké konversaci. Čítá tu a tam něco, má důvtip a přirozený takt, leč cvik jí chybí. A mimo to je posud na polo dítě, milý blázínek! Přeju jí té nevinné nevědomosti, vždyť pozná trpkých pravd ještě dost

a dost, až zavru oči. Poslední dobou teprve zavadí někdy o rozumnější věc, a sama ze svého popudu. Ale nenutím ji do ničeho, neočekávám od ní pranic. Co s děvčetem!!"

Stařec jal se žalovati Jaromírovi svůj zármutek nad sklamáním, jež spůsobila mu snacha. Narcissou i svůj strach o vnuka po mladším synovi, své zoufalé a ohrožené naděje, které do dítěte skládal. Pochválil Narcissu za její péči o dítě, seslabuje arci svou chválu projevy nedůvěřivé úzkosti a povržením i stesky na ženský nerozum, dívčí lehkomyslnost a titěrnost, Lenčinu nejapnost — —

„Jest prostřeno!" oznamovala hospodyně.

Malíř uvedl hosta do jídelny.

„Náš chudý oběd nemohl jsem vám nabídnouti, pane z Rejnburka. Vezměte za vděk s málem zákusek a sklenkou výtečného vína. Budete píti své, ze sklepa zásobeného vaším předkem, panem mincmistrem Janem Václavem slavné paměti. Já sám dovoluji si nyní častěji přelíti něco toho tekutého ohně do své krve. A vždy pocítuji pak zázračné vzpružení sil, jest mi, jakobych se byl napil z pramene svatého nadšení a obrovské energie, která sklenula nade mnou svatyni, v níž jsem šťasten jako služebník boha krásy a pravdy a idejí. Kéž by vám podobně šel k duhu tento drahocenný nápoj —. Prokazujete mi čest, pane barone. Ťuknu si s vámi upřímně na zdar našeho podnikání. Velký bůh žehnej našemu dílu!"

„Jste pod svou střechou, vzácný pane," pravil hostitel po skrovné, avšak vybrané, malé tabuli. „Čiňte, co vám libo. Prokážete mi vděk, zůstanete-li u nás do večera, přijmete-li ode mne večeři a pohovíte-li si pod baldachýnem postele, na které před devatenácti lety váš pan otec posledně zde spal. Neberte však nijakého ohledu na mé přání. Nemohu a nebudu vás zdržovati, chcete-li si vyjíti do města. Znamenitostí v něm pořáde ještě dosti, ač polovina propadá zkáze pod motykami a druhá pod štětkou kazisvětských restauratorů."

Marně však vypočítával a líčil šedivý umělec památnosti chlumské. Jaromír přísahal v duchu, že se nedá vypuditi a kdyby se rozkládal kolem parku Řím.

Za to jevil čilou a chvátavou touhu, projíti se sadem. Malíř nabídl se ochotně za průvodčího a sliboval hosti mnohé pochoutky; nebylo toho nikterak třeba, neboť Jaromírovi se byl zaskvěl v stromoví před otevřeným oknem světlý šat, odívající lepotvárnou dívčí postavičku, a zároveň zazněla mu v uších elektrisující ozvěna laškovného, divotvorného, zlatozvukého smíchu —

Křídla! Toto stručné, náruživé přání zůstalo arci hostiteli tajno, a zůstalo nesplněno. Ba mladému muži bylo podniknouti těžkou zkoušku z trpělivosti ve volné procházce parkem a v bedlivém, znaleckém naslouchání výkladům umělcovým. A přece neshodli se mnohdy. Chrámky Neptunův, Jovišův, Vulkanův, Martův a jiné i jiné buď architektonické neb sochařské i pestrou nádherou bohatých maleb vyzdobené ozdoby sadu odbyl Jaromír dosti povrchním shlédnutím a měl z nich velice na spěch. Za to nemohl se odtrhnouti od uražené hermy a obdivoval se jinde houževnatě prosté obrubě vodojemu. A rozhovořil se o nich obšírně s Narcissou, s níž se právě u těchto velezajímavých trosek setkal —

Neměl nikdež stání, všecky cesty vedly ho k ní. A krutou žárlivost i palčivou závisť byl by pocítil vůči dítěti, jehož choutkám dívka hověla, po dětském vrtochu a podle potřeby hochovy v parku si počínajíc. Ale na toto bledé, bázlivé, svou sestřenku od cizince odvádějící pachole nebylo možno nepřejícím okem pohlednouti. Jeho smutná tvářinka jasnila se pouze odleskem nevyčerpatelné dobroty dívčiny a v zapadlých dětských očích tměl se stín neodvratného zmírání. Jaromíra opanovala hluboká lítost se starcem i s dítětem a s Narcissou; plýtvalať neúmornou i vynalezavou láskou k chřadnoucímu bratránkovi. Host zadíval se na ni jak na světici a jakoby se nemohl nasytiti tklivého výjevu, jenž vrýval se mu do duše rysy nesmazatelnými. Chovalť nejhloub ve svém srdci pevnou, nedotknutelnou svatyni otcovské lásky k svým dětem. Z tohoto nejsvětějšího koutku lidského vnitra vládnou nám naši malí milovaní tyránkové s mocí absolutní, na kterou nedosáhne přízeň k ženě. Ale Narcissa otevřela si tuto svatyni a rozezvučela v ní struny citů nejjemnějších a nejušlechtilejších ozvěnou vroucího díku za všechny děti a všechny sirotky. Jeť spolehlivým klíčem k srdcím otců a matek každé dobrodiní, prokazované poupatům lidstva.

Za podvečera, kdy sálavý půvab dlouhého letního dne v zlaté obrubě nebes a modravém závoji dřímoty nad krajinou dohasínal, zaleskly se světla na lustrech v jídelně, a jejich svitem obživly symposie, bakchanály, hony a cerealie, vkouzlené na strop i stěny umělým štětcem Václava Strzicia; malíř, následovník Weenixův, rozsypal po jídelně z rohu nevyčerpatelné hojnosti labužnických pochoutek v báječném výběru a množství. Nahromaděná vonná zvěřina, tučná drůbež, sladké a šťavnaté ovoce, jadrné pečeně, mistrně vykroužené a broušené nádoby, rozkošně ciselované poháry, křišťál sklenic a lahví, jimiž jiskřilo žhavé víno, dýmavé mísy a kypré pečivo, ryby jak z mandlí, křehká zelenina, všechen ten orgiastický přepych dráždivých krmí a nápojů, kypící a prýštící kolkolem, zval k hostině a povyšoval ji za vděčný hold, vzdávaný přírodě za sílící a povznášející i ušlechtilé dary její.

Okny a dveřmi dokořán otevřenými vanul do síně teplý vzduch, s jehož vůní mísily se vábivé výpary mís, které Lenka bez ustání horlivě na stůl přinášela. Starý malíř vyznamenal se a uctil hosta výběrem nejlepšího, co nejen jeho špižírna a sklep nýbrž i zásoby chlumských lahůdkářů poskytovaly.

Ale ani Snydersovské koncerty pochoutek po stěnách, ani požívaná kuchařská báseň, jejíž jednotlivé verše vzorně složeny a delikatně zrýmovány byly, neuspokojovaly hosta úplně.

Pohřešovalť bohyni, která by této kulinarské oběti vznešenějšího posvěcení udílela. Obsáhlé vědomosti a bystroduché myšlénky, jimiž hostitel v čilé rozmluvě hostinu kořenil, nestačily Jaromírovi. Stával se již již nevrlým, a stokráte bylo mu potlačiti otázku, proč Narcissa nepřichází, proč s přílišnou úzkostlivostí jest upoutána jako chůva ke každičkému krůčku Theodorovu!

Dostavila se konečně na zbytky. Složila dědovi přesnou relací o večeři a uspání svého bratránka a byla pak zase tichá, skromná, zanedbávaná. Malíř si jí nevšímal a host nebyl s to vybaviti ji na delší

chvíli z reservy, kterou z úcty a poslušnosti k dědovi zachovávala. Toliko v pečlivé úsluze jevila neúnavnou čilost. A Jaromír vymýšlel si pořáde nové a nové chuti, okoušel všechna jídla znova i srkal víno bez rozmyslu, jen aby dívka neměla pokoje, aby se její útlounké, hebounké ručinky a bílá, luzná ramena kolem dychtivých očí hostových stále vznášely, svítily a hřály. Cvičené oko Jaromírovo objevovalo na dívce v pohybu a posuňku nekonečnou řadu nových a nových krás, i v podrobnostech i v celkovém souzvuku graciosních obrysů a rozkošných tvarů. Což byla všechna mramorová poprsí antických krasavic proti nebi těchto ňader, co hlavy Venuše, Klytie, Psyché u porovnání s touto hlavinkou pnoucí se na štíhlém, pružném tílku jako zázračný květ, v němž vrcholila dívčí jarost a něha, jako vrcholí božské mateřství Panny v sixtinské madonně.

Dívka se nezmýlila ve svém tušení. Její děd bojoval statečně a dlouho proti únavě a zvyku časného ulehnutí. Delšími přestávkami v hovoru a zabíháním v lhostejná themata uklízel Jaromír všeliké překážky ospalosti starcově a obracel se častěji k Narcisse s prostými slovy o všednostech, aby pozornost malířovu z područí dřímoty nevytrhl — —. Konečně! Šedivá hlava, odpočívající na lenochu vysokého křesla, klesla níže, oči v naslouchání do tmy upřené zavřely se samoděk —

„Vaše zprávy, pane barone!“ vyžádala si Narcissa, ujistivši se dřímoty dědovy. „Mluvte jako já, jednotvárně, tlumeně. Tak děda nevyrušíte. Ale šepotem byste ho jistě probudil. Prosím —!“

Naklonili se k sobě přes stůl, a Jaromírovi bylo chvílemi napínati všechny síly, aby odolal pudu, vložiti rámě na liliovou šíji posluchačky, přikloniti si ji blíže a rozpáliti žárem svých rtů něžné růže na sametových tvářích Narcissy.

Dívka proměnila se všecka ve vtělenou pozornost. Neznamenala, kterak mladý muž tone v blaživé tůni jejích nevinných očí a rozpaluje se teplem jejího dechu a její blízké tváře. Neviděla, že jest bezbrannou kořistí jeho žádostivých zraků, jimž vydávala se v zapomenutí bez potuchy a bez odporu v plen.

Po přání Narcissy nesmlčel nic a vyložil upřímně nebezpečnou situaci na Čermné. Toliko s jediným zdráhal se svěřiti dívce. Vůči dojemnosti její nadšené vůle nebyl s to přiznati se úplně k svým málomocným pochybnostem. On, zralý muž, hanbil se před slabou a nezkušenou dívkou, již víra i láska sílily a neobmezenou odvahou naplňovaly.

„Dobře tak!“ ujala se Narcissa slova, když Jaromír skončil. „Smluvili jste se s dědem. Budete působovati průtahy, zažehnáte nebezpečí za obzor. Nebudu je dědovi ničím připomínati a jsem jista, že zítra na ně počne zapomínati. Neznáte ho, nevíte, jak rád a s lehkým srdcem zhostí se všeho, co v práci ho ruší a zdržuje. Ponoří-li se do ní, zapomene na soudný den —“

„Jako všichni praví umělci a velcí duchové.“

„Ano, jako Archimedes na velké malbě ve studovně vašeho předka, pane z Rejnburka,“ svědčila dívka. „Tak získám volnosti a povinnosti k svému přičinění —“

„A co, pro bůh, hodláte učiniti?“

„Nevím posud určitě. Snad vyprostím dům z nejistých rukou a učiním v něm svrchovaným pánem svého děda. Leč to vše počíná se teprve kvasiti v mé mysli. Ale něčeho vás mohu ujistiti hned: Opětné mé vděčnosti za vaši dobrou vůli a mimo to mé radosti z poznání, že ani jako lhostejný divák nejste vinen poblouzením své tetinky. Odpírá vám všechen vliv. Toť smutné; zároveň však jest jasno mezi námi. Nabízíte nám své spojenství. Vítám vaši pomoc, pane z Rejnburka. Stůjte při mně!“

Jaromír uchopil zbožně i dychtivě ručinku, již mu dívka ve tklivé své rozhodnosti upřímně podávala. Vtiskl na ni své rty v horoucím vděku. A teprve žár tohoto polibku vyplašil Narcissu z osobní bezstarostnosti a vzplál na jejích lících v uzardění. Vyvinula své prstíčky z dlaně smělcovy a uchýlila se v pokusu durdění od stolu na lenoch svého křesla.

Byl nejvyšší čas. Temnější zvuk a nepřetržitý tok přednesu Jaromírova udržoval starce jako jednotvárná ukolébavka v dřímotě. Jasnější melodie slov Narcissiných vytrhla ho z lehkého spánku. Otevřev oči, sáhl po sklenici, dodávaje si vzezření, jakoby toliko ze zamlknutí se probíral.

Oba mladí lidé nezmařili jeho dobromyslný úskok a dotýkali se zase povrchně ledabylostí, v nichž předržená večerní beseda obyčejně doznívá. Hosti bylo nesnadno dáti znamení ke skončení večera. Malíř však na ně čekal, — bylo nezbytí —

Ale na spánek nebylo pomyšlení, rovněž jako nedostávalo se mu kromobyčejnou výjimkou smyslu pro vzácnosti, jimiž se v ložnici a kabinetu mincmistrově procházel. Chvílemi zachycen jeho zrak některým předmětem, okem střelil do duše paprslek ze třpytu porůzných ozdob, trvale však neupoutalo nic pozornost rozjařeného mladého muže. Ba nechtěl býti vyrušován z horování, jemuž se všecek oddával. I skvostný tvar a zář stříbrné girandoly, na níž byla Lenka všechny svíce rozžehla, překážely mu. Přivřel ložnici a uchýlil se do temného kabinetu mincmistrova.

Učiniv několik kroků zarazil, zachvěl se. Ze tmy vynořila se před ním pojednou podivná vidina. Zíral otevřeným oknem k hvězdnatému nočnímu nebi, s něhož se v skvoucí gloriole Narcissa jak jasná péri k zemi snášela. Její obličej nadpozemské krásy svítil naň nad slunce jasněji a nad lunu něžněji, a její luzná postava rajské dokonalosti a čistoty vztahovala po něm ručky jako v nevinném milostném roztoužení. A před oknem, na dosah ruky Jaromírovy stál mincmistr; ostrý profil jeho obličeje byl ozářen světlem, vycházejícím z nadpozemského zjevu, ruka jeho opírala se o knihu, v níž kabalistická znamení jako hemživé jiskry se kroutila. Zaklínal, přivolával čarodějskou svou mocí dívku s jasných sfér, v nichž byla domovem —. Ah! Jaromír se vzpamatoval. Hleděl na obraz, jejž byl již na obchůzce palácem zočil. Množství dojmů pohltilo zatím upomínku, která v noční samotě a v blouznění teprve znenáhla na povrch se prodrala. Ano, znal tuto malbu; byla volným nápodobením proslulého Rembrandtova doktora Fausta i opírala se o tradici, že mincmistr Rejnburk přičaroval si z jiných světů po bok božskou svoji choť. A tato dívka, sestupující

chvíli z reservy, kterou z úcty a poslušnosti k dědovi zachovávala. Toliko v pečlivé úsluze jevila neúnavnou čilost. A Jaromír vymýšlel si pořáde nové a nové chuti, okoušel všechna jídla znova i srkal víno bez rozmyslu, jen aby dívka neměla pokoje, aby se její útlounké, hebounké ručinky a bílá, luzná ramena kolem dychtivých očí hostových stále vznášely, svítily a hřály. Cvičené oko Jaromírovo objevovalo na dívce v pohybu a posunku nekonečnou řadu nových a nových krás, i v podrobnostech i v celkovém souzvuku graciosních obrysů a rozkošných tvarů. Což byla všechna mramorová poprsí antických krasavic proti nebi těchto ňader, co hlavy Venuše, Klytie, Psyché u porovnání s touto hlavinkou pnoucí se na štíhlém, pružném tílku jako zázračný květ, v němž vrcholila dívčí jarost a něha, jako vrcholí božské mateřství Panny v sixtinské madonně.

Dívka se nezmýlila ve svém tušení. Její děd bojoval statečně a dlouho proti únavě a zvyku časného ulehnutí. Delšími přestávkami v hovoru a zabíháním v lhostejná themata uklízel Jaromír všeliké překážky ospalosti starcově a obracel se častěji k Narcisse s prostými slovy o všednostech, aby pozornost malířovu z područí dřímoty nevytrhl — —. Konečně! Šedivá hlava, odpočívající na lenochu vysokého křesla, klesla níže, oči v naslouchání do tmy upřené zavřely se samoděk —

„Vaše zprávy, pane barone!“ vyžádala si Narcissa, ujistivši se dřímoty dědovy. „Mluvte jako já, jednotvárně, tlumeně. Tak děda nevyrušíte. Ale šepotem byste ho jistě probudil. Prosím —!“

Naklonili se k sobě přes stůl, a Jaromírovi bylo chvílemi napínati všechny síly, aby odolal pudu, vložiti rámě na liliovou šíji posluchačky, přikloniti si ji blíže a rozpáliti žárem svých rtů něžné růže na sametových tvářích Narcissy.

Dívka proměnila se všecka ve vtělenou pozornost. Neznamenala, kterak mladý muž tone v blaživé tůni jejích nevinných očí a rozpaluje se teplem jejího dechu a její blízké tváře. Neviděla, že jest bezbrannou kořistí jeho žádostivých zraků, jimž vydávala se v zapomenutí bez potuchy a bez odporu v plen.

Po přání Narcissy nesmlčel nic a vyložil upřímně nebezpečnou situaci na Čermné. Toliko s jediným zdráhal se svěřiti dívce. Vůči dojemnosti její nadšené vůle nebyl s to přiznati se úplně k svým málomocným pochybnostem. On, zralý muž, hanbil se před slabou a nezkušenou dívkou, jíž víra i láska sílily a neobmezenou odvahou naplňovaly.

„Dobře tak!“ ujala se Narcissa slova, když Jaromír skončil. „Smluvili jste se s dědem. Budete způsobovati průtahy, zažehnáte nebezpečí za obzor. Nebudu je dědovi ničím připomínati a jsem jista, že zítra na ně počne zapomínati. Neznáte ho, nevíte, jak rád a s lehkým srdcem zhostí se všeho, co v práci ho ruší a zdržuje. Ponoří-li se do ní, zapomene na soudný den —“

„Jako všichni praví umělci a velcí duchové.“

„Ano, jako Archimedes na velké malbě ve studovně vašeho předka, pane z Rejnburka,“ svědčila dívka. „Tak získám volnosti a povinnosti k svému přičinění —“

„A co, pro bůh, hodláte učiniti?“

„Nevím posud určitě. Snad vyprostím dům z nejistých rukou a učiním v něm svrchovaným pánem svého děda. Leč to vše počíná se teprve kvasiti v mé mysli. Ale něčeho vás mohu ujistiti hned: Opětné mé vděčnosti za vaši dobrou vůli a mimo to mé radosti z poznání, že ani jako lhostejný divák nejste vinen poblouzením své tetinky. Odpírá vám všechen vliv. Toť smutné; zároveň však jest jasno mezi námi. Nabízíte nám své spojenství. Vítám vaši pomoc, pane z Rejnburka. Stůjte při mně!“

Jaromír uchopil zbožně i dychtivě ručinku, již mu dívka ve tklivé své rozhodnosti upřímně podávala. Vtiskl na ni své rty v horoucím vděku. A teprve žár tohoto polibku vyplašil Narcissu z osobní bezstarostnosti a vzplál na jejích lících v uzardění. Vyvinula své prstíčky z dlaně smělcovy a uchýlila se v pokusu durdění od stolu na lenoch svého křesla.

Byl nejvyšší čas. Temnější zvuk a nepřetržitý tok přednesu Jaromírova udržoval starce jako jednotvárná ukolébavka v dřímotě. Jasnější melodie slov Narcissiných vytrhla ho z lehkého spánku. Otevřev oči, sáhl po sklenici, dodávaje si vzezření, jakoby toliko ze zamlknutí se probíral.

Oba mladí lidé nezmařili jeho dobromyslný úskok a dotýkali se zase povrchně ledabylostí, v nichž předržená večerní beseda obyčejně doznívá. Hosti bylo nesnadno dáti znamení ke skončení večera. Malíř však na ně čekal, — bylo nezbytí —

Ale na spánek nebylo pomyšlení, rovněž jako nedostávalo se mu kromobyčejnou výjimkou smyslu pro vzácnosti, jimiž se v ložnici a kabinetu mincmistrově procházel. Chvílemi zachycen jeho zrak některým předmětem, okem střelil do duše paprslek ze třpytu porůzných ozdob, trvale však neupoutalo nic pozornost rozjařeného mladého muže. Ba nechtěl býti vyrušován z horování, jemuž se všecek oddával. I skvostný tvar a zář stříbrné girandoly, na níž byla Lenka všechny svíce rozžehla, překážely mu. Přivřel ložnici a uchýlil se do temného kabinetu mincmistrova.

Učiniv několik kroků zarazil, zachvěl se. Ze tmy vynořila se před ním pojednou podivná vidina. Zíral otevřeným oknem k hvězdnatému nočnímu nebi, s něhož se v skvoucí gloriole Narcissa jak jasná péri k zemi snášela. Její obličej nadpozemské krásy svítil naň nad slunce jasněji a nad lunu něžněji, a její luzná postava rajské dokonalosti a čistoty vztahovala po něm ručky jako v nevinném milostném roztoužení. A před oknem, na dosah ruky Jaromírovy stál mincmistr; ostrý profil jeho obličeje byl ozářen světlem, vycházejícím z nadpozemského zjevu, ruka jeho opírala se o knihu, v níž kabalistická znamení jako hemživé jiskry se kroutila. Zaklínal, přivolával čarodějskou svou mocí dívku s jasných sfér, v nichž byla domovem —. Ah! Jaromír se vzpamatoval. Hleděl na obraz, jejž byl již na obchůzce palácem zočil. Množství dojmů pohltilo zatím upomínku, která v noční samotě a v blouznění teprve znenáhla na povrch se prodrala. Ano, znal tuto malbu; byla volným nápodobením proslulého Rembrandtova doktora Fausta i opírala se o tradici, že mincmistr Rejnburk přičaroval si z jiných světů po bok božskou svoji choť. A tato dívka, sestupující s výše, ne-

byla Narcissa, nýbrž její pramáti, paní Serafina z Rejnburka. Obraz plul v temnotě kabinetu, jsa zdvižen a oživen světlem, jež odněkud z venčí do komnaty vnikalo a pouze na malbě se soustředilo.

Jda po pásmu toho světla, prošel mladý muž prostranným pokojem a nalezl za ozdobnou nízkou zástěnou zasklené dvéře, vedoucí na balkon. Světlo přeházelo z nižšího patra protějšího pobočného křídla paláce. Dvéře povolily, host vystoupil v nočním stínu na balkon a bez dechu s tlukoucím srdcem hleděl před sebe.

Viděl přímo do ložnice Narcissiny. Dívka nebyla patrně zvyklá zastírati okna proti pustému, neobydlenému domu a způsobila rozžehnutím velké lampy osvětlení obrazu, které Jaromíra přivábilo. Viděl ji v bílém nočním rouše, jehož jemná látka a drobounké krajkoví vnadnou postavu dívky jako lehký, bělostný mráček zahalovaly. Skláněla se se třpytem neskonalé lásky v očích a s výrazem nevýslovné něhy k spícímu dítěti, by mu vdechla na čílko polibek, svatý jako požehnání. A Jaromírovi podobalo se, že vidí zář kol její hlavy, perutě na jejích ramenou, zdálo se mu, že vidí anděla, bdícího nad robětem. Zrak zvlhl a zkalil se mu a v zamžení proměnil se obrázek, — Narcissa skláněla se opět jak strážný anděl, avšak věčný plamen lásky v jejích očích svítil třpytem dobrých hvězd nad hlavinkami — dětí Jaromírových! Mladý muž protřel si oči, zbavil se milého přeludu. Narcissa byla zatím přenesla světlo dále od hošíka. Postavila lampu na stolek vedle svého lože, jakoby chtěla před usnutím čísti.

Nezvanému divákovi připomenula vzpomínka na dobrý mrav povinnost, vzdáti se rozkoše dalšího pozorování dívky. V poledne odhalilo mu ji řízení vyšší jakés moci, aby poznal, že nalezená kráska jest vtělením jeho snů; nyní však počínal si o své újmě —

Neodešel přec; bylo mu Narcissou dopřáno, kochati se bez nízké indiskretnosti ještě chvíli vděčnou podívanou. Usedla na okraji svého lože, spjala ručky na klíně. A zadívala se před sebe, přenášejíc se duchem v dumu, v slastný sen, jenž rozléval po její líci totéž milostné jasno, týž výraz nyvý a blahý, s kterým v thermě na svou vidinu pohlížela. Ve tváři sálaly jí červánky milosti, z očí svítily paprsky vznikající lásky. Byla jak čistá, nevinná Psyché, přijímající v chvění a tušení prvý polibek Erosův —

A jako vzrušená Psyché ohlédla se po pokušiteli, a její hled setkal se ve tmách dvora se zraky Jaromírovými, utkvěl v nich a spojil jejich srdce jak duha ve vzájemném splynutí.

Tajemná moc, vložená do lidského zraku, vábila dívku. Neviděla Jaromíra, tušila, cítila jej. Znepokojovaná vzchopila se ruče, přistoupila k oknu, záclony se smekly, sloučily — za nimi zhaslo světlo.

A ve dvoře crčel jen fontán, a tryskal fosforující perly do vonného vzduchu, jímž tetelily se paprsky hvězd s věčného, nekonečného nebe, které rozpínalo se nad sadem dřímajícím v opojení letní noci, plné míru a sladkých vzdechů a dalekého, tajemného cukrování hrdliček i šepotu ptáčat.

Taková noc jest svatá. V ní zrodil se pod štíty osamělého paláce za Chlumem opětně spásný genius lásky dvou dobrých lidí.

Na východě svítal již nový den a teprve zavřely se oči Jaromírovy násilím spánku.

Procitl pozdě. Lenka byla již několikráte u dveří naslouchala i sdělila po ranním pozdravu, že pán čeká dlouho v jídelně na hosta, že slečna dávno jest již po snídaní a s Theodorem zapadlá kdesi v hlubinách parku.

Po snídaní s malířem poslal Jaromír sám netrpělivého a touhou po práci souženého starce do atelieru i vypravil se na obchůzku Chlumem. Volil na cestu ke vratům arci prapodivné okliky, doufaje, že se mu někde naskytne kýžená příležitost, přijati se svěžího poupěte rtíků Narcissiných líbezné přání dobrého jitra. Nenalezl jí. Bylo, jakoby se byla ztratila z ostychu, jenž provází prvé procitnutí lásky.

Mladý muž chtěl se zas vrátiti k domu a počíti svou vycházku jinými oklikami znova, když zaslechl nedaleký ohlas hašteřivých hlasů. Pokročiv rozeznal hrubý zvuk loudavé řeči Mikšovy a harašivý hlas rozzlobeného jakéhos člověka.

Skutečně, u brány klátil Mikeš líně rukama i hlavou, a za mřížením na Hradební cestě třepotalo se cosi jako rozčepýřený a kvičící pták, jenž mermomocí do parku se dral.

Tento třepot byl Jaromírovi povědomý.

Rozpomenul se, — ano — v pravdě, za vraty čepýřil se proti neustupnému vrátnému pan Nitka. Vedle něho cenil rudonosý a štětinatý dráb na tříče barev své zuby, a v pozadí leskl se cilindrový klobouk jakéhos malého, černého pána.

„Co chtějí?“ otázal se Jaromír tříče ze strany.

„Inu, zas již se na nás dobývají,“ usmál se hloupě a povržlivě Mikeš. „Pan radní, pan Nitka. Štve na mne drába. A s ním by rádo prokluozlo to žídě, co jsem onehdy vymáchal, hehehe! Strachy na lachy! Jen ať si na mne přijdou!“

„Jménem zákona —,“ sápal se pan Nitka na Mikše.

Mladý muž předstoupil. „Mikši, otevřete!“ velel. „Otevřete, poručil jsem!“

Vstoupil mezi dveřně jako na uvítání příchozích a jako živá závora. Poznal v malém, černém mužíčkovi pod cilindrovým kloboukem pana Weisla.

„Jsem Jaromír z Rejnburka, synovec a zástupce majitelky tohoto domu, pane radní,“ uváděl se suchým, určitým tonem. „Prosím vás o laskavé vysvětlení, jmenem jakého zákona mi čest své návštěvy prokazujete.“

„Totiž — moje úcta, pane barone — jest pro mne potěšením,“ koktal a klaněl se uleknutý radní, „já jen tak — račte prominouti, — přicházím ze zmocnění rady a dovolávám se své autority. Hloupý Mikeš tomu nerozumí — musím naň ostřeji nabíjeti — rozumíme!?“

„Budiž. A k čemu jste zmocněn?“

„K vyjednávání stran koupě tohoto domu čís. pop. 907 se zahradou. Ano.“

„K tomu schází opět mně plná moc. Moje teta nebydlí zde, nýbrž na Čermné, pane Nitko. Račte se tam obtěžovati.“

„Prosím, prosím! Byl jsem již u milostivé slečny. Smlouva jest na polo sjednána. Ale nekupujeme zajíce v pytli a proto musí nám býti volno, prohlednouti si jej. Rada tomu chce."

„Totiž jedna strana. Druhá strana však, moje teta, nese těžce porušení svých držitelských práv vaší smělostí, pane Nitko. Schválila odmítnutí vaši vtíravosti svým nájemníkem, panem Strziciem. A zakazuje vám všechno zbytečné rušení míru v domácnosti svého nájemce. Vy jste již uvnitř byl, shlédl jste, co jste chtěl, máte po ruce katastrální plány a výpisy z desk. Více netřeba."

„Ovšem, ovšem, pane barone," připouštěl skromněji pan Nitka, uklidiv svou útočnou rukavici na šosy dlouhého kabátu a skloniv před Jaromírem svou velitelskou hůl. „My — ano — hm, hm," odkašlával. „Ale tuhle pan gene — pro — pan generalní prokurista první evropsko-americké banky. Máme s ním — totiž — s bankou takovou transakci v běhu, a pan generalní prokurista —"

„Smluví se s vámi na radnici. Navštívil také dům mé tety, o své újmě. Po druhé namahal by se zbytečně."

„Toť! Hehehe!" zavrčel za Jaromírem Mikeš.

Pan Weisl metal pohrdlivě hůlkou do povětří, hodil hlavou a hvizdl na velikého psa, jímž byl provázen.

„Aha, ten hafánek je pro mne," šklebil se spokojeně Mikeš.

„Račte prominouti, pane barone," vzpamatoval se pan Nitka. „Však já se s milostivou slečnou domluvím. Moje úcta, moje hluboká úcta!"

Dráb salutoval po vojensku, a celá společnost zabočila v levo. Ale jedva učinila několik kroků, trhl sebou pan Nitka jako uštknutý, švihl holí, mrskl rukavicí a obrátil se na pravo. Dráb a pan Weisl za ním.

Vyhlížeje po příčině zlostného obratu páně Nitkova, zočil Jaromír statného, osmahlého, svátečně ustrojeného muže s deskami pod paží.

„Pan městský inženýr," bručel za mladým mužem Mikeš, přitisknuv svůj opičí obličej ze zvědavosti na mříže. „Ten sem také nějak míří. Jak se vyšňořil! A jakýma očima koulí po panu Nitkovi. Že ho jima probodne! Hehehe!"

Inženýr hnal skutečně pana Nitku před sebou nenávistnými pohledy a zlověstným mrakem na čele.

V trojici odbytých hostů zarazil se náhle zase pan Weisl. Sežloutl, upjal si kabát pod bradou, uchopil svého psa za obojek a otočil. Následován svými průvodci z radnice, vklouzl do smrduté a hrbolaté Černé uličky.

Co zase pana prokuristu pudilo k útěku? S touto otázkou v očích vyhlédl Jaromír, a spatřil z pravé strany Hradební cestou přicházeti pana Střelu z Rokyc.

A opět sváděli pan Střela s městským inženýrem šarvátku hněvivými a vyzývavými pohledy.

„Hehehe! I ten ryšavý pan baron!" řehtal se Mikeš. „Lišky slídí kolem kurníku. Hehehe! A teď se dají do sebe!"

„Zticha, Mikši!" okřikl sluhu Jaromír, jehož krev vřela hněvem na záletníky a úzkostí o Narcissu.

Inženýr i pan Střela, zavěšeni na sebe zlými zraky, jimiž se jako dva dravci na skoku k útoku nebo obraně pozorovali, neviděli Jaromíra. Setkali se u brány parku, a odskočili, naleznuvše vrata otevřená, mladého muže mezi nimi.

Inženýr změřil neznámého Jaromíra nedůvěřivým pohledem a obrátil se k sluhovi.

„Mikši! Mám u vás řízení. Poslechněte rozumné slovo. Chci něco s plánem porovnati a mimo to nesu pánovi zakázku —“

„Již jsme poslali komisi domů,“ odbýval tříč. „Račte jen za ní, dohoníte ji v Černé uličce!“ posýlal inženýra posměšně za panem Nitkou.

„Comment! C'est toi?!“ probral se pan Střela z úžasu. „Je crois rêver!“

„Já též, pane barone,“ opáčil Jaromír, odpuzuje tónem ledové zdvořilosti pana Střelu od sebe. „Dal jste mi důvěrným sdělením právo k domněnce, že jste zabrán do nutného řízení na svých statcích v západních Čechách zatím vás nalezám o dvacet mil dále na východ.“

„Qu'est-ce que cela peut vous faire?“ smál se nuceně pan Střela. „Těší mne srdečně, že vás tu mám. Cela vient à point! Podívejte se na toho pána — toho inženýra, — jak si mne obešel jako šelmu. Vzkázal mi, že mne donutí k souboji. C'est grotesque! Ale nemám zde nikoho, kdo by mi stál po boku v té hloupé aféře. Vy budete tak laskav, Rejnburku, jen pro případ! Však se nedám plebejci — eh, brisons-là! Povězte mi raději, co vy tu hledáte!? Kterak se dal ce vieux grondeur-là,“ — pan Střela ukázal na Mikše — „od vás ohnouti? Il est un, qui n'est pas facile. Mne nevpustí, inženýra posýlá k šípku, na radního béře chvoště, Weisla hází do vody — Á propos, zajímavá novinka! Pozor — pište to své tetince, Jaromíre, à l'instant! Chlumská obec pohatila si nějak jednání s majitelkou. Nyní vstoupil za poraženého do šiku ten ten — ten — Weisl, — 'cré nom de chien! Tomu kloučkovi jsem zas já vzkázal, že ho pohladím bičíkem, jakmile ho zde někde v okolí zastihnu. Je suis dans son secret, — ničema chce zabíti čtyři mouchy jednou ranou, — ošiditi vaši tetu, ošiditi chlumskou obec, vydělati sám na plenu z parku a uloviti to rajské ptáče, které tam někde v té zlaté kleci vězí. Allons, příteli, ustupte mi jen stranou, abych mohl vedle vás vklouznouti —“

„Promiňte, nemohu. Nejsem tu domácím. A pán v tomto domě nepřijímá návštěv.“

„Ajaj! A kterak vy jste dokázal ce tour de force, vniknouti touto prožluklou branou?“

„Dobyl jsem se do ní jako plnomocník své tety.“

„Ah! Ce serait différent!“ připouštěl pan z Rokyc, potřásaje však nedůvěřivě hlavou. „Ale dovolte, — hm, ztrácím paměť, či dějí se zázraky? Podobá se mi, že jste si nějak stýskal na zásadní, nesmiřitelné, nepřekonatelné diference s tetinkou —? A z čista jasna jejím vyslancem, plnomocníkem a podivnou náhodou zde, právě zde! Úžasno! Nu — il n'y a qu' heur et malheur en ce monde!“

„Co pravíte?!“ ozval se Jaromír podrážděn.

„Ah, ah!" smál se posupně pan Střela, prokládající před Mikšem s oblibou svoji řeč francouzskými frásemi. „Perdez-vous l'esprit? Důkaz, že bych byl střelil do černého? Nu, nu nedurděte se!" Odstrkovaný přítel uchopil Rejnburka smířlivě pod pažím a vedl jej několik kroků opodál. „Poslyšte: Jouez donc cartes sur table! Jsme oba na téže stopě. Weisl ji vyslídil svým psím instinktem nebo šmejdy nějakými. Já polovici tajemství vyzvěděl skrze sluhy a druhou polovici prodal mi Děkanovský. Koupil jsem již od něho pod rukou obrazy — nic illoyalně, — za nejvyšší a libovolnou cenu; ani vy, ani Weisl ji nepodáte a proto mohl jsem ji klidně nabídnouti napřed. Ale podal jsem ji s podmínkou, že mi Děkanovský dá kýženou adresu nádavkem. Dal ji. Zde jsem. A zde nalézám i vás, příteli a soku milý. Klíč k této hádance? J'y suis! Děkanovský netušil, že se tu setkáme, prodal tajemství nám oběma, podvedl nás oba."

„Mýlíte se. Opakuji, že jsem zde jako plnomocník své tety. Mé čestné slovo na to."

„Nu, nu, parole d'honneur! Toť velké slovo. Nic nevadí. Já si s Děkanovským přece promluvím. Psal jsem mu, aby přijel, aby si došel k svému malíři za nějakou záminkou, aby mne zároveň uvedl. Tak se stane. Očekávám zde právě Děkanovského, slíbil, že zde již bude. A jakmile se dostaví, dohoním vás, příteli, budu tak blízko u cíle jako vy. Buď jak buď, konkurujeme spolu loyalně. Nerad bych vám bez rytířského boje ustoupil. Viděl jste ji, já také. Můj lokaj vyzvěděl na sluhovi nějakého doktora Šímy, kdy slečna k lékaři dochází. Je to tam, opodál, domek o samotě v zahradách. Byl jsem tři večery na čekání. Čtvrtý večer konečně vyhoupla se ze tmy jak Venuše Anadyoméne z moře — encapuchonnée, embossée dans son manteau, a za ní jakás babizna s lucernou jako strážný drak, — ale viděl jsem při kmitu lucerny dost. Oči jak uhly, jak diamanty, jak žhavé zlato. A tvářinka a ústečka! Obejmout ji a zemřít! Musila přes příkop, sebrala suknice, babizna svítila, přede mnou létly dvě nožky jak holoubátka — —! Ďas ví, kterak jsem se zdržel, abych nestřelil po nich jak ostříž. Ty nožky, ty nožky! Zašláply mé srdce v prach před ní! Grand dieu! J'en suis fou! — A proč se vám zpovídám? Abych dokázal, že neuteku před bičíkem jako pan Weisl, ani že se nezaleknu souboje s inženýrem, ani že neustoupím před kavalírskou konkurencí s vámi, Rejnburku."

„Jak libo. Prozatím podotýkám, že vás do parku krom svolení nájemcova vpustiti nemohu."

„Eh bien, to mi zjedná Děkanovský. Však tam přichází. A — bras dessus, bras dessous s nějakým vytylým netvorem! Co to zase?"

„Pan Žemlička, starší řezníků," sděloval Mikeš. „A ten se teprve vyfintil! Jak na námluvy! A řetězy se mu houpají po vestě, že by za ně dvě krávy utáhl!"

Bývalý rytmistr popošel novým příchozím vstříc.

„Mikši!" obrátil se Jaromír vystoupiv na Hradební cestu. „Zavřete za mnou. A šetřte rozkazu, nevpouštěti nikoho. Nikoho, rozumíte?"

Tříč usmál se široce na přisvědčenou a se zlomyslnou potutelností zavřel za mladým mužem tichounce bránu, otočil i stáhl klíč rovněž bez lomozu. A lelkoval.

Pan Děkanovský nedával na jevo nijaké překvapení. S obchodnickou duchapřítomností pozdravil uctivě oba pány, ač rázem vycítil choulostivost přítomného výjevu.

„Račte prominouti, pane barone," volal na pana Střelu. „Zdržel jsem se poněkud s tímto pánem, — panem Žemličkou —." Děkanovský vyjmenoval svému průvodci všechny predikáty Střelovy i Rejnburkovy.

Starší cechu řeznického ukázal svůj výcvik ve společenském umění nejhlubší poklonou, jaké při nedostatečném prohybu svého těla schopen byl. Mluviti nebyl s to; oddychoval těžce, utíral si hedvábným šátkem pot s tváří, s temene, s krku, s rukou, supěl cosi o parnu a spěchu —

„Il me semble, monsieur Děkanovský," spouštěl pan Střela s patra na obchodníka, nechav ho přijíti až před sebe, „že si navykáte, zadávati se na dvě strany. Znáte pořekadlo o dvou židlích? Já zde byl jak smluveno netto v deset hodin. Ale vy jste o desáté byl à disposition panu Žemličkovi. Neměl bych nic proti tomu, kdybyste si oblíbil dávati příště panu Žemličkovi přednost zase —"

„Prosím snažně tisíckráte za prominutí," žádal obchodník, poznav z břitkého tónu rytmistrova i z neobvyklé bezohlednosti obdržené výtky, že panu Střelovi naprosto není do žertů. „Spěchal jsem od ranního rychlíku z nádraží přímo sem, ale počítal jsem na cestu málo, čtvrthodinu, a krom toho dostihl jsem pana Žemličku. Pan Žemlička mi dosvědčí, že mne zdržel; koupil si do krámu starožitný obraz a chtěl, abych mu jej klasifikoval. Je to chatrný plagiát známé Faprestovy Lukrecie s Tarquinem, pořízený patrně od známého pražského prznitele malby a hříšného napodobitele rozličných mistrů, pana Červíčka. Ošálil také již jedenkráte pana barona —"

„Que m'importe?"

„Pan baron mi tenkráte důrazně ukládal, abych stíhal zločiny toho břidílka všudež, kde se mi udá. Jednal jsem tedy jen po vašich osvícených intencích —"

„Dame! Snad mi nepřivádíte pana Žemličku, abych mu zde své osvícené intence vykládal? Mám zde své intence, u čerta, ale jinaké."

„Nemohu za pana Žemličku. Šel toutéž cestou. Nevím vlastně proč. Pohne prý starého Strzicia, aby mu vymaloval na krám okázalý štít. Nemohu tomu ani uvěřiti. Vím, jak jsem sám pochodil u podivínského malíře před nějakým rokem se žádostí o allegorické vyobrazení porážky elektřinou —"

„Allons donc! Té naivnosti bych se byl do vás ani nenadál. Ale, jste-li toho schopen, dovedete i něco jiného. Ecoutez: Mám vás v podezření z — z — řekněme z neopatrnosti. Na slovíčko —"

Bývalý rytmistr vedl Děkanovského opodál. Pan Žemlička nedosvědčoval obchodníkovi nic. Ve svém flegmatu nedbal valně, co kolem něho se dělo. Pouze zmínka o čase dotkla se ho. Vyňal z levé kapsy objemné hodinky, zavrtěl nad nimi hlavou, vytáhl z pravé kapsy druhý chronometr, díval se z jednoho ciferníku na druhý a byl udiven.

„Na moutě věru! Čtvrt na jedenáct," konstatoval. „Že mne starý partyka Nitka předešel! Položil si na desátou hodinu komisi —. Však já vím, co ho sem na komise ponouká — —. Hej, Mikši, jdu za panem radním!"

nutnou domácí správou. Slušelo se vlastně, abych na ni pomyslil nejprve. Ale pan baron jest sám příčinou mého omeškání. Proto mi laskavě promine a uváží dobrotivě, že setkal se s podivínem, který by si pokojně nechal hořeti střechu nad hlavou, kdyby ho někdo zabavil hovorem tak milým a vzletnou opravdovostí prodchnutým, jako to pan baron umí —. Poshovte — vrátím se bez průtahu."

„Po komplimentech vašeho pana děda," obrátil se Jaromír k dívce, „obávám se, že vám bude zníti jako pouhá oplátka mé opětné ujištění, kterak jsem šťasten seznámiti se s nevšední rodinou." Hlas mladého muže byl prodchnut upřímnou vroucností, kteráž byla s to rozplašiti nedůvěru v opravdovost jeho slov i před duší méně důvěřivou, než jaká z dobrých očí Narcissy zářila. „A vy, slečno, prokázala byste mně milost obzvláště vítanou a drahou, kdybyste chtěla uvěřiti, že s neobmezenou úctou na vás pohlížím. Osmělil jsem se již prve propůjčiti svému obdivu nelíčeného výrazu. Svědčil roztomilé mladé dámě, ku které z příbuzenství a spojitosti zájmů smím otevřeně promluviti. Znám vás déle a lépe než mohu pověděti. A dodávám, že mne nikterak nepřekvapilo, spatřiti vás v zrcadle doslechu a v pablesku poznámek vašeho pana děda, jako vzornou vnučku, obětavou sestřenku a ušlechtilou povahu. Přátelství bytosti takové jest nalezeným pokladem. Dovolíte, abych se jím směl chlubiti a těšiti?"

„Zahrnujete nepatrné děvče lichocením, pane barone," jistila Narcissa ve zmatku a zároveň s rozkošnou naivitou skromného srdce. „Omlouvám vás ochotnou dvorností a přízní, jakou mému dědu projevujete. Prosím, abyste mu ji zachoval. Jsem mu jediná slabou oporou, pokud síly děvčete stačí. Pomyslete, co zmohu! Ale jsem spokojena, podaří-li se mi aspoň přispěti k udržení dobré vůle dědičných pánů našeho domu. Tuším, proč jste nás vyznamenal svou návštěvou, pane z Rejnburka. Přinášíte nám zajisté zprávy dobré?"

Hostu vedlo se zatím jako prve Narcisse. Slyšel dívku a neslyšel, kochal se v něžné hudbě jejího hlasu a pro krásu melodie zapomínal na obsah slov, jimiž se Narcissa o podíl na trampotách prosebně hlásila. Objímal její luzný zjev jediným zaníceným pohledem a duše jeho líbala ji ve zbožňující úctě lesklý vínek hedvábného vlasu, liliové čelo, nevinné čarovné oči, plamenný květ sladkých rtíků, něžnost bělounkých a teplých ručinek, útlost a svižnost svůdných nožek —

„Pane barone! Dříve než se děd vrátí!" nalehala dívka.

„Dříve než se pan děd vrátí, oblažíte mne kýženým vyhověním mé prosbě?" Jaromír udržoval se toliko velikým namaháním, aby nevybočil z mezí formalnosti, které byl již dosti daleko pošinul.

„Budu vám neskonale vděčna vždy a za každou laskavost, kterou mého děda potěšíte. Můj dík bude vám arci chatrnou odplatou. Pomyslete však, že nabízí vám jej chudé děvče; nevládne ničím, než svou horoucí upřímností."

„Jako dobrý anděl, slečno —"

„Pane z Rejnburka! Odpověď!"

„Nežádejte ji, slečno. Opakoval bych pouze totéž, co řekl jsem panu Strziciovi —"

„Je-li možná! Vy jste mému dědovi —"

„Pověděl vše.“

„Zajisté jen utěšené zprávy?“ přála si s důrazem věděti Narcissa.

„Utěšené i neutěšené,“ sděloval zdráhavě Jaromír. „Obávám se, že by vás nudily —“

„Mne, pane barone?“ podivila se Narcissa v ustrnutí, jehož komická vážnost na líci Rejnburkově nový úsměv obdivu a rozkoše vyloudila. „Toť nedorozumění! Vaše milostivá tetinka vyjednávala se mnou, pane barone. Nevylučujte mne z dalšího smlouvání. Děd neví nic a nesmí věděti. On musí zůstati ušetřen malicherných podrobností všedního řízení! Vždyť pro mne to hračka! Zastanu ji s Děkanovským, se slečnou z Rejnburka, s chlumskou radou, s vámi, s každým. Polekal jste mne. Ale ne — já nevzdávám se víry, že smlčel jste vše nemilé před mým ubohým, týraným dědečkem. Prosím snažně, abyste trpké stránky svého řízení sdělil jen se mnou, pane barone, výlučně se mnou!“

„Upokojte se, slečno! Zasvětil jsem pana Strzicia co nejšetrněji, a pouze do nejnutnějšího —“

„A kterak přijal vaše hrozné zprávy?“

„Důstojně, jako rozšafný muž.“

„Ó, můj děd jest veliký,“ vyřinulo se z ústeček dívky vzdechem ryzího zanícení. „A kdybyste jej podťal, padl by jako starý, mohutný dub. Ale vy mu nesmíte ublížiti, pane barone. Buďte ke mně milostiv. Třesu se o něho. Zamlčoval jste mu, — děkuji vám vroucně za tuto šetrnost. Ale mně musíte pověděti vše, holou, nemilosrdnou pravdu. Žádám tolik od vás jako řádná vnučka i na doklad vaší přízně, projevené lichotivě dvornými slovy!“

„Učiním, cokoli si žádáte. Nevím však jakého účelu —“

„Abych mohla jednati. Já sama, pane barone. Děd nemá k tomu času. Jest hříchem strhnouti ho na okamžik s výše jeho slavného působení. — Však slyším ho — přichází!“ Narcissa naklonila se k hostu; všecek její ostych byl překonán, oči jí svítily, slova plynula jí přes rty rychlým ručejem, jejž posvátná vůle i úzkost poháněly. „Vrátím se k Theodorovi. Zůstanete naším hostem. Až uspím dítě, přijdu k večeři. Prosím, abyste neopouštěl stůl a nevšímal si ospalosti dědovy. Bude unaven, jest zvyklý na časné a pravidelné ulehnutí. Jakmile přemůže ho dřímota, odhalíte mi úplně a jasně nové nebezpečí, které oznamujete jako bouřliváček —“

Šedivá hlava starého umělce objevila se ve dveřích.

„Narcisso —“ vybízel vnučku k odchodu.

Dívka vzchopila se. I její úklona byla výkonem nehledané gracie a roztomilé skromnosti. Provázela ji prosebným pohledem, jenž hosti jemně připomínal: „Spoléhám!“

„Jsem rád, že mohu poznovu vedle vás usednouti, pane z Rejnburka,“ liboval si umělec, podívav se zběžně na práh, přes nějž lem šatu Narcissina šustil. „Nepochybuji o dobré vůli mé vnučky vyrážeti vzácného hosta. Osvědčila ji zajisté. Ale co vám může poskytnouti! Mějte ji laskavě omluvena. Není sice právě hloupá, avšak nevyzná se v hladké konversaci. Čítá tu a tam něco, má důvtip a přirozený takt, leč cvik jí chybí. A mimo to je posud na polo dítě, milý blázínek! Přeju jí té nevinné nevědomosti, vždyť pozná trpkých pravd ještě dost

a dost, až zavru oči. Poslední dobou teprve zavadí někdy o rozumnější věc, a sama ze svého popudu. Ale nenutím ji do ničeho, neočekávám od ní pranic. Co s děvčetem!!“

Stařec jal se žalovati Jaromírovi svůj zármutek nad sklamáním, jež spůsobila mu snacha Narcissou i svůj strach o vnuka po mladším synovi, své zoufalé a ohrožené naděje, které do dítěte skládal. Pochválil Narcissu za její péči o dítě, seslabuje arci svou chválu projevy nedůvěřivé úzkosti a povržením i stesky na ženský nerozum, dívčí lehkomyslnost a titěrnost, Lenčinu nejapnost — —

„Jest prostřeno!“ oznamovala hospodyně.

Malíř uvedl hosta do jídelny.

„Náš chudý oběd nemohl jsem vám nabídnouti, pane z Rejnburka. Vezměte za vděk s málem zákusek a sklenkou výtečného vína. Budete píti své, ze sklepa zásobeného vaším předkem, panem mincmistrem Janem Václavem slavné paměti. Já sám dovoluji si nyní častěji přelíti něco toho tekutého ohně do své krve. A vždy pociťuji pak zázračné vzpružení sil, jest mi, jakobych se byl napil z pramene svatého nadšení a obrovské energie, která sklenula nade mnou svatyni, v níž jsem šťasten jako služebník boha krásy a pravdy a idejí. Kéž by vám podobně šel k duhu tento drahocenný nápoj —. Prokazujete mi čest, pane barone. Ťuknu si s vámi upřímně na zdar našeho podnikání. Velký bůh žehnej našemu dílu!“

„Jste pod svou střechou, vzácný pane,“ pravil hostitel po skrovné, avšak vybrané, malé tabuli. „Čiňte, co vám libo. Prokážete mi vděk, zůstanete-li u nás do večera, přijmete-li ode mne večeři a pohovíte-li si pod baldachýnem postele, na které před devatenácti lety váš pan otec posledně zde spal. Neberte však nijakého ohledu na mé přání. Nemohu a nebudu vás zdržovati, chcete-li si vyjíti do města. Znamenitostí v něm pořáde ještě dosti, ač polovina propadá zkáze pod motykami a druhá pod štětkou kazisvětských restauratorů.“

Marně však vypočítával a líčil šedivý umělec památnosti chlumské. Jaromír přísahal v duchu, že se nedá vypuditi a kdyby se rozkládal kolem parku Řím.

Za to jevil čilou a chvátavou touhu, projíti se sadem. Malíř nabídl se ochotně za průvodčího a sliboval hosti mnohé pochoutky; nebylo toho nikterak třeba, neboť Jaromírovi se byl zaskvěl v stromoví před otevřeným oknem světlý šat, odívající lepotvárnou dívčí postavičku, a zároveň zazněla mu v uších elektrisující ozvěna laškovného, divotvorného, zlatozvukého smíchu —

Křídla! Toto stručné, náruživé přání zůstalo arci hostiteli tajno, a zůstalo nesplněno. Ba mladému muži bylo podniknouti těžkou zkoušku z trpělivosti ve volné procházce parkem a v bedlivém, znaleckém naslouchání výkladům umělcovým. A přece neshodli se mnohdy. Chrámky Neptunův, Jovišův, Vulkanův, Martův a jiné i jiné buď architektonické neb sochařské i pestrou nádherou bohatých maleb vyzdobené ozdoby sadu odbyl Jaromír dosti povrchním shlédnutím a měl z nich velice na spěch. Za to nemohl se odtrhnouti od uražené hermy a obdivoval se jinde houževnatě prosté obrubě vodojemu. A rozhovořil se o nich obšírně s Narcissou, s níž se právě u těchto velezajímavých trosek setkal —

Neměl nikdež stání, všecky cesty vedly ho k ní. A krutou žárlivost i palčivou závisť byl by pocítil vůči dítěti, jehož choutkám dívka hověla, po dětském vrtochu a podle potřeby hochovy v parku si počínajíc. Ale na toto bledé, bázlivé, svou sestřenku od cizince odvádějící pachole nebylo možno nepřejícím okem pohlednouti. Jeho smutná tvářinka jasnila se pouze odleskem nevyčerpatelné dobroty dívčiny a v zapadlých dětských očích tměl se stín neodvratného zmírání. Jaromíra opanovala hluboká lítost se starcem i s dítětem a s Narcissou; plýtvalať neúmornou i vynalezavou láskou k chřadnoucímu bratránkovi. Host zadíval se na ni jak na světici a jakoby se nemohl nasytiti tklivého výjevu, jenž vrýval se mu do duše rysy nesmazatelnými. Chovalť nejhloub ve svém srdci pevnou, nedotknutelnou svatyni otcovské lásky k svým dětem. Z tohoto nejsvětějšího koutku lidského vnitra vládnou nám naši malí milovaní tyránkové s mocí absolutní, na kterou nedosáhne přízeň k ženě. Ale Narcissa otevřela si tuto svatyni a rozezvučela v ní struny citů nejjemnějších a nejušlechtilejších ozvěnou vroucího díku za všechny děti a všechny sirotky. Ješ spolehlivým klíčem k srdcím otců a matek každé dobrodiní, prokazované poupatům lidstva.

Za podvečera, kdy sálavý půvab dlouhého letního dne v zlaté obrubě nebes a modravém závoji dřímoty nad krajinou dohasínal, zaleskly se světla na lustrech v jídelně, a jejich svitem obživly symposie, bakchanály, hony a cerealie, vkouzlené na strop i stěny umělým štětcem Václava Strzicia; malíř, následovník Weenixův, rozsypal po jídelně z rohu nevyčerpatelné hojnosti labužnických pochoutek v báječném výběru a množství. Nahromaděná vonná zvěřina, tučná drůbež, sladké a šťavnaté ovoce, jadrné pečeně, mistrně vykroužené a broušené nádoby, rozkošně ciselované poháry, křištál sklenic a lahví, jimiž jiskřilo žhavé víno, dýmavé mísy a kypré pečivo, ryby jak z mandlí, křehká zelenina, všechen ten orgiastický přepych dráždivých krmí a nápojů, kypící a prýštící kolkolem, zval k hostině a povyšoval ji za vděčný hold, vzdávaný přírodě za sílící a povznášející i ušlechtilé dary její.

Okny a dveřmi dokořán otevřenými vanul do síně teplý vzduch, s jehož vůní mísily se vábivé výpary mís, které Lenka bez ustání horlivě na stůl přinášela. Starý malíř vyznamenal se a uctil hosta výběrem nejlepšího, co nejen jeho špižírna a sklep nýbrž i zásoby chlumských lahůdkářů poskytovaly.

Ale ani Snydersovské koncerty pochoutek po stěnách, ani požívaná kuchařská báseň, jejíž jednotlivé verše vzorně složeny a delikatně zrýmovány byly, neuspokojovaly hosta úplně.

Pohřešovalť bohyni, která by této kulinarské oběti vznešenějšího posvěcení udílela. Obsáhlé vědomosti a bystroduché myšlénky, jimiž hostitel v čilé rozmluvě hostinu kořenil, nestačily Jaromírovi. Stával se již již nevrlým, a stokráte bylo mu potlačiti otázku, proč Narcissa nepřichází, proč s přílišnou úzkostlivostí jest upoutána jako chůva ke každičkému krůčku Theodorovu!

Dostavila se konečně na zbytky. Složila dědovi přesnou relací o večeři a uspání svého bratránka a byla pak zase tichá, skromná, zanedbávaná. Malíř si jí nevšímal a host nebyl s to vybaviti ji na delší

chvíli z reservy, kterou z úcty a poslušnosti k dědovi zachovávala. Toliko v pečlivé úsluze jevila neúnavnou čilost. A Jaromír vymýšlel si pořáde nové a nové chuti, okoušel všechna jídla znova i srkal víno bez rozmyslu, jen aby dívka neměla pokoje, aby se její útlounké, hebounké ručinky a bílá, luzná ramena kolem dychtivých očí hostových stále vznášely, svítily a hřály. Cvičené oko Jaromírovo objevovalo na dívce v pohybu a posuňků nekonečnou řadu nových a nových krás, i v podrobnostech i v celkovém souzvuku graciosních obrysů a rozkošných tvarů. Což byla všechna mramorová poprsí antických krasavic proti nebi těchto ňader, co hlavy Venuše, Klytie, Psyché u porovnání s touto hlavinkou pnoucí se na štíhlém, pružném tílku jako zázračný květ, v němž vrcholila dívčí jarost a něha, jako vrcholí božské mateřství Panny v sixtinské madonně.

Dívka se nezmýlila ve svém tušení. Její děd bojoval statečně a dlouho proti únavě a zvyku časného ulehnutí. Delšími přestávkami v hovoru a zabíháním v lhostejná themata uklízel Jaromír všeliké překážky ospalosti starcově a obracel se častěji k Narcisse s prostými slovy o všednostech, aby pozornost malířovu z područí dřímoty nevytrhl — —. Konečně! Šedivá hlava, odpočívající na lenochu vysokého křesla, klesla níže, oči v naslouchání do tmy upřené zavřely se samoděk —

„Vaše zprávy, pane barone!“ vyžádala si Narcissa, ujistivši se dřímoty dědovy. „Mluvte jako já, jednotvárně, tlumeně. Tak děda nevyrušíte. Ale šepotem byste ho jistě probudil. Prosím —!“

Naklonili se k sobě přes stůl, a Jaromírovi bylo chvílemi napínati všechny síly, aby odolal pudu, vložiti rámě na liliovou šíji posluchačky, přikloniti si ji blíže a rozpáliti žárem svých rtů něžné růže na sametových tvářích Narcissy.

Dívka proměnila se všecka ve vtělenou pozornost. Neznamenala, kterak mladý muž tone v blaživé tůni jejích nevinných očí a rozpaluje se teplem jejího dechu a její blízké tváře. Neviděla, že jest bezbrannou kořistí jeho žádostivých zraků, jimž vydávala se v zapomenutí bez potuchy a bez odporu v plen.

Po přání Narcissy nesmlčel nic a vyložil upřímně nebezpečnou situaci na Čermné. Toliko s jediným zdráhal se svěřiti dívce. Vůči dojemnosti její nadšené vůle nebyl s to přiznati se úplně k svým málomocným pochybnostem. On, zralý muž, hanbil se před slabou a nezkušenou dívkou, již víra i láska sílily a neobmezenou odvahou naplňovaly.

„Dobře tak!“ ujala se Narcissa slova, když Jaromír skončil. „Smluvili jste se s dědem. Budete spůsobovati průtahy, zažehnáte nebezpečí za obzor. Nebudu je dědovi ničím připomínati a jsem jista, že zítra na ně počne zapomínati. Neznáte ho, nevíte, jak rád a s lehkým srdcem zhostí se všeho, co v práci ho ruší a zdržuje. Ponoří-li se do ní, zapomene na soudný den —“

„Jako všichni praví umělci a velcí duchové.“

„Ano, jako Archimedes na velké malbě ve studovně vašeho předka, pane z Rejnburka,“ svědčila dívka. „Tak získám volnosti a povinnosti k svému přičinění —“

„A co, pro bůh, hodláte učiniti?“

„Nevím posud určitě. Snad vyprostím dům z nejistých rukou a učiním v něm svrchovaným pánem svého děda. Leč to vše počíná se teprve kvasiti v mé mysli. Ale něčeho vás mohu ujistiti hned: Opětné mé vděčnosti za vaši dobrou vůli a mimo to mé radosti z poznání, že ani jako lhostejný divák nejste vinen pobloudzením své tetinky. Odpírá vám všechen vliv. Toť smutné; zároveň však jest jasno mezi námi. Nabízíte nám své spojenství. Vítám vaši pomoc, pane z Rejnburka. Stůjte při mně!"

Jaromír uchopil zbožně i dychtivě ručinku, jíž mu dívka ve tklivé své rozhodnosti upřímně podávala. Vtiskl na ni své rty v horoucím vděku. A teprve žár tohoto polibku vyplašil Narcissu z osobní bezstarostnosti a vzplál na jejích lících v uzardění. Vyvinula své prstíčky z dlaně smělcovy a uchýlila se v pokusu durdění od stolu na lenoch svého křesla.

Byl nejvyšší čas. Temnější zvuk a nepřetržitý tok přednesu Jaromírova udržoval starce jako jednotvárná ukolébavka v dřímotě. Jasnější melodie slov Narcissiných vytrhla ho z lehkého spánku. Otevřev oči, sáhl po sklenici, dodávaje si vzezření, jakoby toliko ze zamlknutí se probíral.

Oba mladí lidé nezmařili jeho dobromyslný úskok a dotýkali se zase povrchně ledabylostí, v nichž předržená večerní beseda obyčejně doznívá. Hosti bylo nesnadno dáti znamení ke skončení večera. Malíř však na ně čekal, — bylo nezbytí —

Ale na spánek nebylo pomyšlení, rovněž jako nedostávalo se mu kromobyčejnou výjimkou smyslu pro vzácnosti, jimiž se v ložnici a kabinetu mincmistrově procházel. Chvílemi zachycen jeho zrak některým předmětem, okem střelil do duše paprslek ze třpytu porůzných ozdob, trvale však neupoutalo nic pozornost rozjařeného mladého muže. Ba nechtěl býti vyrušován z horování, jemuž se všecek oddával. I skvostný tvar a zář stříbrné girandoly, na níž byla Lenka všechny svíce rozžehla, překážely mu. Přivřel ložnici a uchýlil se do temného kabinetu mincmistrova.

Učiniv několik kroků zarazil, zachvěl se. Ze tmy vynořila se před ním pojednou podivná vidina. Zíral otevřeným oknem k hvězdnatému nočnímu nebi, s něhož se v skvoucí gloriole Narcissa jak jasná péri k zemi snášela. Její obličej nadpozemské krásy svítil naň nad slunce jasněji a nad lunu něžněji, a její luzná postava rajské dokonalosti a čistoty vztahovala po něm ručky jako v nevinném milostném roztoužení. A před oknem, na dosah ruky Jaromírovy stál mincmistr; ostrý profil jeho obličeje byl ozářen světlem, vycházejícím z nadpozemského zjevu, ruka jeho opírala se o knihu, v níž kabalistická znamení jako hemživé jiskry se kroutila. Zaklínal, přivolával čarodějskou svou mocí dívku s jasných sfér, v nichž byla domovem —. Ah! Jaromír se vzpamatoval. Hleděl na obraz, jejž byl již na obchůzce palácem zočil. Množství dojmů pohltilo zatím upomínku, která v noční samotě a v blouznění teprve zvenáhla na povrch se prodrala. Ano, znal tuto malbu; byla volným nápodobením proslulého Rembrandtova doktora Fausta i opírala se o tradici, že mincmistr Rejnburk přičaroval si z jiných světů po bok božskou svoji choť. A tato dívka, sestupující s výše, ne-

byla Narcissa, nýbrž její pramáti, paní Serafina z Rejnburka. Obraz plul v temnotě kabinetu, jsa zdvižen a oživen světlem, jež odněkud z venčí do komnaty vnikalo a pouze na malbě se soustředilo.

Jda po pásmu toho světla, prošel mladý muž prostranným pokojem a nalezl za ozdobnou nízkou zástěnou zasklené dvéře, vedoucí na balkon. Světlo přeházelo z nižšího patra protějšího pobočného křídla paláce. Dvéře povolily, host vystoupil v nočním stínu na balkon a bez dechu s tlukoucím srdcem hleděl před sebe.

Viděl přímo do ložnice Narcissiny. Dívka nebyla patrně zvyklá zastírati okna proti pustému, neobydlenému domu a způsobila rozžehnutím velké lampy osvětlení obrazu, které Jaromíra přivábilo. Viděl ji v bílém nočním rouše, jehož jemná látka a drobounké krajkoví vnadnou postavu dívky jako lehký, bělostný mráček zahalovaly. Skláněla se se třpytem neskonalé lásky v očích a s výrazem nevýslovné něhy k spícímu dítěti, by mu vdechla na čílko polibek, svatý jako požehnání. A Jaromírovi podobalo se, že vidí zář kol její hlavy, perutě na jejích ramenou, zdálo se mu, že vidí anděla, bdícího nad robětem. Zrak zvlhl a zkalil se mu a v zamžení proměnil se obrázek, — Narcissa skláněla se opět jak strážný anděl, avšak věčný plamen lásky v jejích očích svítil třpytem dobrých hvězd nad hlavinkami — dětí Jaromírových! Mladý muž protřel si oči, zbavil se milého přeludu. Narcissa byla zatím přenesla světlo dále od hošíka. Postavila lampu na stolek vedle svého lože, jakoby chtěla před usnutím čísti.

Nezvanému divákovi připomenula vzpomínka na dobrý mrav povinnost, vzdáti se rozkoše dalšího pozorování dívky. V poledne odhalilo mu ji řízení vyšší jakés moci, aby poznal, že nalezená kráska jest vtělením jeho snů; nyní však počínal si o své újmě —

Neodešel přec; bylo mu Narcissou dopřáno, kochati se bez nízké indiskretnosti ještě chvíli vděčnou podívanou. Usedla na okraji svého lože, spjala ručky na klíně. A zadívala se před sebe, přenášejíc se duchem v dumu, v slastný sen, jenž rozléval po její líci totéž milostné jasno, týž výraz nyvý a blahý, s kterým v thermě na svou vidinu pohlížela. Ve tváři sálaly jí červánky milosti, z očí svítily paprsky vznikající lásky. Byla jak čistá, nevinná Psyché, přijímající v chvění a tušení prvý polibek Erosův —

A jako vzrušená Psyché ohlédla se po pokušiteli, a její hled setkal se ve tmách dvora se zraky Jaromírovými, utkvěl v nich a spojil jejich srdce jak duha ve vzájemném splynutí.

Tajemná moc, vložená do lidského zraku, vábila dívku. Neviděla Jaromíra, tušila, cítila jej. Znepokojovaná vzchopila se ruče, přistoupila k oknu, záclony se smekly, sloučily — za nimi zhaslo světlo.

A ve dvoře crčel jen fontán, a tryskal fosforující perly do vonného vzduchu, jímž tetelily se paprsky hvězd s věčného, nekonečného nebe, které rozpínalo se nad sadem dřímajícím v opojení letní noci, plné míru a sladkých vzdechů a dalekého, tajemného cukrování hrdliček i šepotu ptáčat.

Taková noc jest svatá. V ní zrodil se pod štíty osamělého paláce za Chlumem opětně spásný genius lásky dvou dobrých lidí.

Na východě svítal již nový den a teprve zavřely se oči Jaromírovy násilím spánku.

Procitl pozdě. Lenka byla již několikráte u dveří naslouchala i sdělila po ranním pozdravu, že pán čeká dlouho v jídelně na hosta, že slečna dávno jest již po snídaní a s Theodorem zapadlá kdesi v hlubinách parku.

Po snídaní s malířem poslal Jaromír sám netrpělivého a touhou po práci souženého starce do atelieru i vypravil se na obchůzku Chlumem. Volil na cestu ke vratům arci prapodivné okliky, doufaje, že se mu někde naskytne kýžená příležitost, přijati se svěžího poupěte rtíků Narcissiných líbezné přání dobrého jitra. Nenalezl jí. Bylo, jakoby se byla ztratila z ostychu, jenž provází prvé procitnutí lásky.

Mladý muž chtěl se zas vrátiti k domu a počíti svou vycházku jinými oklikami znova, když zaslechl nedaleký ohlas hašteřivých hlasů. Pokročiv rozeznal hrubý zvuk loudavé řeči Mikšovy a harašivý hlas rozzlobeného jakéhos člověka.

Skutečně, u brány klátil Mikeš líně rukama i hlavou, a za mřížením na Hradební cestě třepotalo se cosi jako rozčepýřený a kvičící pták, jenž mermomocí do parku se dral.

Tento třepot byl Jaromírovi povědomý.

Rozpomenul se, — ano — v pravdě, za vraty čepýřil se proti neustupnému vrátnému pan Nitka. Vedle něho cenil rudonosý a štětinatý dráb na tříče barev své zuby, a v pozadí leskl se cilindrový klobouk jakéhos malého, černého pána.

„Co chtějí?“ otázal se Jaromír tříče ze strany.

„Inu, zas již se na nás dobývají,“ usmál se hloupě a povrživě Mikeš. „Pan radní, pan Nitka. Štve na mne drába. A s ním by rádo proklouzlo to žídě, co jsem onehdy vymáchal, hehehe! Strachy na lachy! Jen ať si na mne přijdou!“

„Jménem zákona —,“ sápal se pan Nitka na Mikše.

Mladý muž předstoupil. „Mikši, otevřete!“ velel. „Otevřete, poručil jsem!“

Vstoupil mezi dveřně jako na uvítání příchozích a jako živá závora. Poznal v malém, černém mužíčkovi pod cilindrovým kloboukem pana Weisla.

„Jsem Jaromír z Rejnburka, synovec a zástupce majitelky tohoto domu, pane radní,“ uváděl se suchým, určitým tonem. „Prosím vás o laskavé vysvětlení, jmenem jakého zákona mi čest své návštěvy prokazujete.“

„Totiž — moje úcta, pane barone — jest pro mne potěšením,“ koktal a klaněl se uleknutý radní, „já jen tak — račte prominouti, — přicházím ze zmocnění rady a dovolávám se své autority. Hloupý Mikeš tomu nerozumí — musím naň ostřeji nabíjeti — rozumíme!?“

„Budiž. A k čemu jste zmocněn?“

„K vyjednávání stran koupě tohoto domu čís. pop. 907 se zahradou. Ano.“

„K tomu schází opět mně plná moc. Moje teta nebydlí zde, nýbrž na Čermné, pane Nitko. Račte se tam obtěžovati.“

„Prosím, prosím! Byl jsem již u milostivé slečny. Smlouva jest na polo sjednána. Ale nekupujeme zajíce v pytli a proto musí nám býti volno, prohlednouti si jej. Ráda tomu chce.“

„Totiž jedna strana. Druhá strana však, moje teta, nese těžce porušení svých držitelských práv vaší smělostí, pane Nitko. Schválila odmítnutí vaši vtíravosti svým nájemníkem, panem Strziciem. A zakazuje vám všechno zbytečné rušení míru v domácnosti svého nájemce. Vy jste již uvnitř byl, shlédl jste, co jste chtěl, máte po ruce katastrální plány a výpisy z desk. Více netřeba.“

„Ovšem, ovšem, pane barone,“ připouštěl skromněji pan Nitka, uklidiv svou útočnou rukavici na šosy dlouhého kabátu a skloniv před Jaromírem svou velitelskou hůl. „My — ano — hm, hm,“ odkašlával. „Ale tuhle pan gene — pro — pan generalní prokurista první evropsko-americké banky. Máme s ním — totiž — s bankou takovou transakci v běhu, a pan generalní prokurista —“

„Smluví se s vámi na radnici. Navštívil také dům mé tety, o své újmě. Po druhé namahal by se zbytečně.“

„Toť! Hehehe!“ zavrčel za Jaromírem Mikeš.

Pan Weisl metal pohrdlivě hůlkou do povětří, hodil hlavou a hvizdl na velikého psa, jímž byl provázen.

„Aha, ten hafánek je pro mne,“ šklebil se spokojeně Mikeš.

„Račte prominouti, pane barone,“ vzpamatoval se pan Nitka. „Však já se s milostivou slečnou domluvím. Moje úcta, moje hluboká úcta!“

Dráb salutoval po vojensku, a celá společnost zabočila v levo. Ale jedva učinila několik kroků, trhl sebou pan Nitka jako uštknutý, švihl holí, mrskl rukavicí a obrátil se na pravo. Dráb a pan Weisl za ním.

Vyhlížeje po příčině zlostného obratu páně Nitkova, zočil Jaromír statného, osmahlého, svátečně ustrojeného muže s deskami pod paží.

„Pan městský inženýr,“ bručel za mladým mužem Mikeš, přitisknuv svůj opičí obličej ze zvědavosti na mříže. „Ten sem také nějak míří. Jak se vyšňořil! A jakýma očima koulí po panu Nitkovi. Že ho jima probodne! Hehehe!“

Inženýr hnal skutečně pana Nitku před sebou nenávistnými pohledy a zlověstným mrakem na čele.

V trojici odbytých hostů zarazil se náhle zase pan Weisl. Sežloutl, upjal si kabát pod bradou, uchopil svého psa za obojek a otočil. Následován svými průvodci z radnice, vklouzl do smrduté a hrbolaté Černé uličky.

Co zase pana prokuristu pudilo k útěku? S touto otázkou v očích vyhlédl Jaromír, a spatřil z pravé strany Hradební cestou přicházeti pana Střelu z Rokyc.

A opět sváděli pan Střela s městským inženýrem šarvátku hněvivými a vyzývavými pohledy.

„Hehehe! I ten ryšavý pan baron!“ řehtal se Mikeš. „Lišky slídí kolem kurníku. Hehehe! A teď se dají do sebe!“

„Zticha, Mikši!“ okřikl sluhu Jaromír, jehož krev vřela hněvem na záletníky a úzkostí o Narcissu.

Inženýr i pan Střela, zavěšeni na sebe zlými zraky, jimiž se jako dva dravci na skoku k útoku nebo obraně pozorovali, neviděli Jaromíra. Setkali se u brány parku, a odskočili, naleznuvše vrata otevřená, mladého muže mezi nimi.

Inženýr změřil neznámého Jaromíra nedůvěřivým pohledem a obrátil se k sluhovi.

„Mikši! Mám u vás řízení. Poslechněte rozumné slovo. Chci něco s plánem porovnati a mimo to nesu pánovi zakázku —“

„Již jsme poslali komisi domů,“ odbýval třič. „Račte jen za ní, dohoníte ji v Černé uličce!“ posýlal inženýra posměšně za panem Nitkou.

„Comment! C'est toi?!“ probral se pan Střela z úžasu. „Je crois rêver!“

„Já též, pane barone,“ opáčil Jaromír, odpuzuje tónem ledové zdvořilosti pana Střelu od sebe. „Dal jste mi důvěrným sdělením právo k domněnce, že jste zabrán do nutného řízení na svých statcích v západních Čechách zatím vás nalezám o dvacet mil dále na východ.“

„Qu'est-ce que cela peut vous faire?“ smál se nuceně pan Střela. „Těší mne srdečně, že vás tu mám. Cela vient à point! Podívejte se na toho pána — toho inženýra, — jak si mne obešel jako šelmu. Vzkázal mi, že mne donutí k souboji. C'est grotesque! Ale nemám zde nikoho, kdo by mi stál po boku v té hloupé aféře. Vy budete tak laskav, Rejnburku, jen pro případ! Však se nedám plebejci — eh, brisons-là! Povězte mi raději, co vy tu hledáte!? Kterak se dal ce vieux grondeur-là,“ — pan Střela ukázal na Mikše — „od vás ohnouti? Il est un, qui n'est pas facile. Mne nevpustí, inženýra posýlá k šípku, na radního béře chvoště, Weisla hází do vody — A propos, zajímavá novinka! Pozor — pište to své tetince, Jaromíre, à l'instant! Chlumská obec pohatila si nějak jednání s majitelkou. Nyní vstoupil za poraženého do šiku ten ten — ten — Weisl, — 'cré nom de chien! Tomu kloučkovi jsem zas já vzkázal, že ho pohladím bičíkem, jakmile ho zde někde v okolí zastihnu. Je suis dans son secret, — ničema chce zabíti čtyři mouchy jednou ranou, — ošiditi vaši tetu, ošiditi chlumskou obec, vydělati sám na plenu z parku a uloviti to rajské ptáče, které tam někde v té zlaté kleci vězí. Allons, příteli, ustupte mi jen stranou, abych mohl vedle vás vklouznouti —“

„Promiňte, nemohu. Nejsem tu domácím. A pán v tomto domě nepřijímá návštěv.“

„Ajaj! A kterak vy jste dokázal ce tour de force, vniknouti touto prožluklou branou?“

„Dobyl jsem se do ní jako plnomocník své tety.“

„Ah! Ce serait différent!“ připouštěl pan z Rokyc, potřásaje však nedůvěřivě hlavou. „Ale dovolte, — hm, ztrácím paměť, či dějí se zázraky? Podobá se mi, že jste si nějak stýskal na zásadní, nesmiřitelné, nepřekonatelné diference s tetinkou —? A z čista jasna jejím vyslancem, plnomocníkem a podivnou náhodou zde, právě zde! Úžasno! Nu — il n'y a qu' heur et malheur en ce monde!“

„Co pravíte?!“ ozval se Jaromír podrážděn.

„Ah, ah!“ smál se posupně pan Střela, prokládající před Mikšem s oblibou svoji řeč francouzskými frásemi. „Perdez-vous l'esprit? Důkaz, že bych byl střelil do černého? Nu, nu nedurděte se!“ Odstrkovaný přítel uchopil Rejnburka smířlivě pod paží a vedl jej několik kroků opodál. „Poslyšte: Jouez donc cartes sur table! Jsme oba na téže stopě. Weisl ji vyslídil svým psím instinktem nebo šmejdy nějakými. Já polovici tajemství vyzvěděl skrze sluhy a druhou polovici prodal mi Děkanovský. Koupil jsem již od něho pod rukou obrazy — nic illoyalně, — za nejvyšší a libovolnou cenu; ani vy, ani Weisl ji nepodáte a proto mohl jsem ji klidně nabídnouti napřed. Ale podal jsem ji s podmínkou, že mi Děkanovský dá kýženou adresu nádavkem. Dal ji. Zde jsem. A zde nalézám i vás, příteli a soku milý. Klíč k této hádance? J'y suis! Děkanovský netušil, že se tu setkáme, prodal tajemství nám oběma, podvedl nás oba.“

„Mýlíte se. Opakuji, že jsem zde jako plnomocník své tety. Mé čestné slovo na to.“

„Nu, nu, parole d'honneur! Toť velké slovo. Nic nevadí. Já si s Děkanovským přece promluvím. Psal jsem mu, aby přijel, aby si došel k svému malíři za nějakou záminkou, aby mne zároveň uvedl. Tak se stane. Očekávám zde právě Děkanovského, slíbil, že zde již bude. A jakmile se dostaví, dohoním vás, příteli, budu tak blízko u cíle jako vy. Buď jak buď, konkurujeme spolu loyalně. Nerad bych vám bez rytířského boje ustoupil. Viděl jste ji, já také. Můj lokaj vyzvěděl na sluhovi nějakého doktora Šímy, kdy slečna k lékaři dochází. Je to tam, opodál, domek o samotě v zahradách. Byl jsem tři večery na čekání. Čtvrtý večer konečně vyhoupla se ze tmy jak Venuše Anadyoméne z moře — encapuchonnée, embossée dans son manteau, a za ní jakás babizna s lucernou jako strážný drak, — ale viděl jsem při kmitu lucerny dost. Oči jak uhly, jak diamanty, jak žhavé zlato. A tvářinka a ústečka! Obejmout ji a zemřít! Musila přes příkop, sebrala suknice, babizna svítila, přede mnou létly dvě nožky jak holoubátka — —! Ďas ví, kterak jsem se zdržel, abych nestřelil po nich jak ostříž. Ty nožky, ty nožky! Zašláply mé srdce v prach před ní! Grand dieu! J'en suis fou! — A proč se vám zpovídám? Abych dokázal, že neuteku před bičíkem jako pan Weisl, ani že se nezaleknu souboje s inženýrem, ani že neustoupím před kavalírskou konkurencí s vámi, Rejnburku.“

„Jak libo. Prozatím podotýkám, že vás do parku krom svolení nájemcova vpustiti nemohu.“

„Eh bien, to mi zjedná Děkanovský. Však tam přichází. A — bras dessus, bras dessous s nějakým vytylým netvorem! Co to zase?“

„Pan Žemlička, starší řezníků,“ sděloval Mikeš. „A ten se teprve vyfintil! Jak na námluvy! A řetězy se mu houpají po vestě, že by za ně dvě krávy utáhl!“

Bývalý rytmistr popošel novým příchozím vstříc.

„Mikši!“ obrátil se Jaromír vystoupiv na Hradební cestu. „Zavřete za mnou. A šetřte rozkazu, nevpouštěti nikoho. Nikoho, rozumíte?“

Třič usmál se široce na přisvědčenou a se zlomyslnou potutelností zavřel za mladým mužem tichounce bránu, otočil i stáhl klíč rovněž bez lomozu. A lelkoval.

Pan Děkanovský nedával na jevo nijaké překvapení. S obchodnickou duchapřítomností pozdravil uctivě oba pány, ač rázem vycítil choulostivost přítomného výjevu.

„Račte prominouti, pane barone," volal na pana Střelu. „Zdržel jsem se poněkud s tímto pánem, — panem Žemličkou —." Děkanovský vyjmenoval svému průvodci všechny predikáty Střelovy i Rejnburkovy.

Starší cechu řeznického ukázal svůj výcvik ve společenském umění nejhlubší poklonou, jaké při nedostatečném prohybu svého těla schopen byl. Mluviti nebyl s to; oddychoval těžce, utíral si hedvábným šátkem pot s tváří, s temene, s krku, s rukou, supěl cosi o parnu a spěchu —

„Il me semble, monsieur Děkanovský," spouštěl pan Střela s patra na obchodníka, nechav ho přijíti až před sebe, „že si navykáte, zadávati se na dvě strany. Znáte pořekadlo o dvou židlích? Já zde byl jak smluveno netto v deset hodin. Ale vy jste o desáté byl à disposition panu Žemličkovi. Neměl bych nic proti tomu, kdybyste si oblíbil dávati příště panu Žemličkovi přednost zase —"

„Prosím snažně tisíckráte za prominutí," žádal obchodník, poznav z břitkého tónu rytmistrova i z neobvyklé bezohlednosti obdržené výtky, že panu Střelovi naprosto není do žertů. „Spěchal jsem od ranního rychlíku z nádraží přímo sem, ale počítal jsem na cestu málo, čtvrthodinu, a krom toho dostihl jsem pana Žemličku. Pan Žemlička mi dosvědčí, že mne zdržel; koupil si do krámu starožitný obraz a chtěl, abych mu jej klasifikoval. Je to chatrný plagiát známé Faprestovy Lukrecie s Tarquinem, pořízený patrně od známého pražského prznitele malby a hříšného napodobitele rozličných mistrů, pana Červíčka. Ošálil také již jedenkráte pana barona —"

„Que m'importe?"

„Pan baron mi tenkráte důrazně ukládal, abych stíhal zločiny toho břídilka všudež, kde se mi udá. Jednal jsem tedy jen po vašich osvícených intencích —"

„Dame! Snad mi nepřivádíte pana Žemličku, abych mu zde své osvícené intence vykládal? Mám zde své intence, u čerta, ale jinaké."

„Nemohu za pana Žemličku. Šel toutéž cestou. Nevím vlastně proč. Pohne prý starého Strzicia, aby mu vymaloval na krám okázalý štít. Nemohu tomu ani uvěřiti. Vím, jak jsem sám pochodil u podivínského malíře před nějakým rokem se žádostí o allegorické vyobrazení porážky elektřinou —"

„Allons donc! Té naivnosti bych se byl do vás ani nenadál. Ale, jste-li toho schopen, dovedete i něco jiného. Ecoutez: Mám vás v podezření z — z — řekněme z neopatrnosti. Na slovíčko —"

Bývalý rytmistr vedl Děkanovského opodál. Pan Žemlička nedosvědčoval obchodníkovi nic. Ve svém flegmatu nedbal valně, co kolem něho se dělo. Pouze zmínka o čase dotkla se ho. Vyňal z levé kapsy objemné hodinky, zavrtěl nad nimi hlavou, vytáhl z pravé kapsy druhý chronometr, díval se z jednoho ciferníku na druhý a byl udiven.

„Na moutě věru! Čtvrt na jedenáct," konstatoval. „Že mne starý partyka Nitka předešel! Položil si na desátou hodinu komisi —. Však já vím, co ho sem na komise ponouká — —. Hej, Mikši, jdu za panem radním!"

„Do Černé uličky, pane mistře. Do Černé uličky.“

„Až po komisi, starochu, až vyřídím u vás.“

„Již vyřídili, hned zde u vrat.“

„I vy, brouku, hahaha!“ smál se pan Žemlička. „Toť jste je zase sprovodil, co? Sprovodil? Hahaha! Odešli s dlouhými nosy? Nitka — žid — inženýr? Hehehe! Vy šeredo roztomilá, hubičku bych vám za to dal. Poslyšte: Ať se Lenka u mne zastaví, s košem, rozumíte? S velikým košem. S největším košem, co sežene. A teď, moje zlato, otevřte mi, abych k vám s těmi doutníky lépe mohl.“ Pan Žemlička cpal svou tučnou ruku skrze mřížoví vrat, nastavuje tříči barev naplněné pouzdro.

Mikeš vybral si zvolna doutník, na mrknutí Žemličkovo vzal více, po důraznějším pokynu vyprázdnil pouzdro, uštípl špičku jednoho z cigar a zapálil si je zvolna, nemotorně.

„Neotevru,“ odfoukl zároveň s mlsným omlaskováním prvního mráčku vonného kouře. „Nesmím.“

„Dětino zlatá! Jdu k vašemu starému s rozumným slovem! Vám je nevyložím jako na talíři. Však pro vás také něco odpadne. Já nejsem Nitka. Ten chodí na námluvy jako na exekuci. Já ne.“

Po slově „námluvy“ zamžoural Mikeš očima a vypoulil je na pana Žemličku. Zapomněl i na své barbarské kouření, jemuž padal jemný a chutný doutník bídně za oběť.

„Tak vy nepřicházíte na komisi, pane mistře?“ vyzvídal ostražitě za chvíli, v níž pracně připočítával pana Žemličku do počtu lišek, jež kolem kurníku slídily.

„Ne.“

„A je vám to stejně platno. Nesmím vás pustiti, pane mistře. Chcete-li něco pánovi, napište mu to. Psaní vezmu.“

„Drahé dítě, mějte rozum —“

Ale Mikeš domluvil. Pokrčil jen ramenoma, vyhrábl doutníky z kapsy a vracel je.

Pan Žemlička jich nepřijal. „Vy jste hlupák,“ poučoval svým závažným basem. „Podívejte se na mne. Anděl stojí před vámi! Rozumíte? A vy ho tu odháníte? Máte svědomí se svým pánem? Jste nějaký sluha? Co? S vaším pánem je zle. A já se chci obětovat, já ho chci vytrhnout! Otevřte!“

Mikeš byl na rozpacích. Pan Žemlička pochyboval o jeho věrnosti a tato nedůvěra otřásla Mikšovou zatvrzelostí.

„Inu, jestliže nemalujete zbůhdarma čerta na zeď,“ povoloval, „promluvte si tamhle s jeho milostí. Počkám, až co řekne.“

Jaromír přecházel zatím jako v pokojném očekávání pana Střely.

„Jeho milost — mhm — pan z Rejnburka,“ obrátil se odbývaný starší cechu řeznického. „I kýho výra! Vašnosti — prosím za odpuštění — pane barone — já pořáde, odkud se známe! Inu arci, vždyť jsme se včera seznámili v omnibuse. A — já s Nitkou lámali si hlavy, myslili jsme, že ráčíte býti nějaký přespolní pan učitel nebo fotograf, nebo tak nějaký pán od péra. Prohloupili jsme. Neračte nám to bráti ve zlé. Za to mne těší tím upřímněji poznati pána z Rejnburka. Byli jsme vždycky na vaši rodinu pyšni, pane barone, jak pak

ne, počítáme ji tak mezi první rodiny v městě. Litovali jsme vždycky, že nám panstvo neprokazuje čest —. Má zde dům a zahradu, leží to ladem, taková rozloha, třináct hektarů, a což výstavnost! Nu jaká pomoc! Panstvu se dům nehodí, my jej dovedeme zužitkovati. Již abychom jej měli. Jatky máme na spadnutí —. Však se s pomocí boží shodneme —"

„Čeho si přejete, pane Žemličko?" uťal Jaromír obšírný úvod.

„Prosím pana barona o rozkaz Mikšovi, aby mi otevřel. Umínil jsem si pojednati se starým Strzicíem, na psaní mám ruku těžkou. A konečně na ústní domluvě vše záleží. E jaké pak caviky! Však pan baron se již domyslil. Vždyť jsme včera s Nitkou všelicos problebtli, a kdo vtipnou kaši jídá, rozuměl nám. Hehehe! Neračte se pohoršiti, pane barone. Já vždycky z přima, co na srdci, to na jazyku. Včerejší Nitkovo poštívání mi dodalo. Seknu do toho! S tou myšlenkou přišel jsem na noc od Neškudlů domů, — Nitka byl tam na pivě také a šťoural zas. Já ho nechal —. A teď — Nu, teď jdu za holkou a nepovolím."

„Lituji, pane Žemličko, vaší důvěry. Obrátil jste se na nepravou adressu. Mikeš ví, co činiti."

„Děkuji mnohokráte, pane barone. Mikši, rozuměl jste?"

„Ba rozuměl," šklebil se sluha. Přestav klátiti klíčem, ponořil jej do kapsy a krčil rameny.

„Troupe!" rozzlobil se naň pan Žemlička, opuštěný Jaromírem a stojící uprostřed cesty jako ve vyjevení. „Však já se tam dostanu. A kdyby vstupenky prodávali, také si je koupím. Ale od tebe již ne, rozumíš? A mně na stotce nesejde, abys věděl! Nejprve si dám napsati od škrabáka pohnutlivé psaní —"

Rozdurděný honoratior opouštěl bojiště, aby si zjednal posilu a vrátil se k novému útoku. V slepotě hněvu zapomněl na dobro na Děkanovského, pod jehož ochrannou peruť se uchýliti a do parku vklouznouti mohl.

Zatím vyňal Jaromír visitku a črtl na ni v letu:

„Slečno! Děkanovský přijel. Prosím snažně, byste ho nepřijímala. Odkažte ho laskavě na později. Vrátím se co nejdříve a vysvětlím proč. Ve splnění své prosby spoléhá a v dík ručinky Vaše líbá všecek Váš —"

„Slečně Narcisse!" poručil Mikšovi, vloživ lístek do obálky. „Hned!"

„Cela suffit!" končil pan Střela výslech obchodníkův. „Slovo pana z Rejnburka jest povýšeno nade vši pochybnost. Ale toto podivuhodné setkání s mým cousinem a obzvláště přítomnost Weislova zvrtly přece moji důvěru ve vás, pane Děkanovský. Je zde o tu malou bohyni učiněná licitace. Myslil jsem, že jste si nepočínal dosti opatrně. Z nekorektnosti jsem vás viniti nechtěl —"

„To učiním já," ozval se Jaromír, k němuž byli oba pánové přistoupili. „Sjednaná lhůta ke konkursu tří kupců vyprší teprve ve dvou dnech. Ale pan Děkanovský prodal již kresby a porušil úmluvu. Prohlašuji trh ten právem účastníka za neplatný — s dovolením pana z Rokyc, jenž se mi loyalně svěřil. Panu baronu Střelovi zůstalo by ovšem volno, přeplatiti mne či Weisla i v řádném závodění. K tomu však nedojde. Naše kupecká chuť musí býti zdrženliva, pane Děka-

novský, pokud se nevykážete vlastnickým právem ku předmětům, jež prodáváte.“

„Pane z Rejnburka!“ trnul obchodník.

„Kresby ty pocházejí odtud, z Rejnburského domu?“ tázal se jistivě mladý muž.

„Tak jest.“

„A jsou dílem Gabriela Strzicia?“

„Ovšem.“

„Pan Strzicius vypravoval mi včera o vás. Nežaloval. Věří vám, chválí si vaše přátelství. Ale z prostých fakt, jaké mi důvěřivý stařec pověděl, bilo mi křiklavě do očí, která strana seje a která prospěch sklízí. Pouze na jednu věc otázal jsem se přímo: Zdali pan Děkanovský také odebírá či kdy vůbec nabyl jakých skizz a kreseb od Strzicia. Malíř popřel rozhodně. Neptal jsem se dále a neptám se, zdali si je pan Děkanovský opatřil, používaje naivnosti, nezkušenosti neb i velkodušného poblouzení třetí osoby. Konstatuji toliko, že ani panu z Rokyc ani mně nelze kupovati uměleckých děl, které by po případě umělec mohl reklamovati.“

„Tonnerre de Dieu! Co tomu říkáte, Děkanovský?“ ptal se zamračený rytmistr.

Prve však, nežli zaražený obchodník byl s to odpověděti, pokračoval Jaromír nelítostně:

„Další nekorektnosti dopustil se pan Děkanovský oklamáním pana z Rokyc. Pan Děkanovský ví, že starý malíř nepřijímá návštěv, že ani nepřipustí k sobě svého přítele a komisionáře, pana Děkanovského. A přece vodí sem nezvané hosty. Nedovedu si to vysvětliti. Strzycki zaprodal v nesnázi svůj štětec a svého ducha. Troufám, že na tom jest svrchovaně dosti. Své domácí právo však malíř nezadal. Naději se pevně, že práva toho bude šetřeno.“

„Račte dovoliti, pánové, abych objasnil nedorozumění,“ kroutil se pan Děkanovský. „Nejprve pokud se týče soukromého dohodnutí s panem baronem Střelou. Toto sjednání bylo pouhou výměnou ochotné nabídky z jedné a zdvořilostí s druhé strany —“

„Máte krátkou paměť, monsieur!“ ozval se pan Střela příkře. „Neočekávejte, že bych vás v této slabosti podporoval. Chyby se dovedu dopustiti, ne však lži. Po první ukázce vašich vytáček obávám se, že by se vaše další objasnění taktéž nevyznamenávala — úplností. Bude lépe, když se jich zřekneme. — Pane z Rejnburka, dopřejete mi potěšení, vyprovoditi vás?“

Bývalý rytmistr otočil se na podpatku a připojil se k Jaromírovi. Obchodníka nechali v nesnázích a o samotě před mřížovými vraty, za nimiž bylo prázdno a mrtvo.

Oba pánové ubírali se z labyrintu tiché zahradní čtvrti k živému středu města. Kráčeli mlčky vedle sebe.

„Je donnerais volontiers tout au diable!“ zahučel konečně pan Střela. „Takový échec! Ale jsem toho sám vinen. Proč jsem si vyjel na rytířskou avanturu v babských bačkorách! Pryč s nimi! — Jsem před vámi zahanben, Jaromíre. Zapomeňte na to. Moje smlouva s Děkanovským jest zrušena, — souhlasím s vámi. Dopřejte mi však, abych

se směl pozítří dostaviti do závodu Děkanovského. Nechť se zúčastníte, nechť se nezúčastníte, — já přebiju en tout cas Weisla. Běží pouze o to, abychom se této hnusné soutěže zbavili na dobro, aspoň v naší ikonolatrii. Po vypuzení Weisla připomenu obchodníkovi, že na realisování trhu není pomyšlení, pokud nesplní podmínku, jakou jste mu položil. A — kdybych tak nechtěl učiniti sám, — pohrozím mu bez rozpaku, aby se vystříhal disponovati svým pokladem. Nechť i nám ujde — do rukou Weislových padnouti nesmí. Souhlasíte?"

Jaromír přisvědčil stručně. Nebyl s to nalézti vhodný spůsob promluviti s panem Střelou. Na jazyku chvěly se mu žaloby a káravé výstrahy, ústa však zavírala se šetrností k Narcisse a střežením vlastního tajemství. Páně Střelovy důkazy světáckého taktu rovněž vybízely k uznání a ukládaly reservu —

„Bylo by směšno ptáti se, zdali se v Chlumu opět setkáme," pokračoval rytmistr. „Zavály nás rozličné větry sem —. Vy jste jako plnomocník své tetinky odvislý od jejích disposicí, já musím zítra do Prahy za známou příčinou —. Buď jak buď — à revoir."

Pan z Rokyc počínal si vskutku správně. Vzdal se rozhovoru a zkrátil setkání, v němž obě rozladěné duše snadno se mohly ukvapeně střetnouti. Obapolná shoda byla porušena, srážka na snadě. Rejnburk pohlížel za odcházejícím vděčně, jsa zbaven nebezpečí vyzraditi se a ocitnouti se předčasně v prudké kolisi.

Ale vnitřní neklid neopustil ho. Zmítal jím, pudil ho jako štvanicí na obchůzce po Chlumských památnostech, jež oko zběžně zahlédlo a duch pouze jako mlhavou, roztříštěnou stafáž v pozadí nepokojného sna poznal. Co chvíli šustly jeho fantasií peruti jestřábů, kroužících nad bezbrannou holubicí, a v obavě o Narcissu zlobil se na cicerony, kteří si jako schválně nové a nové starožitnosti vymýšleli. Průvodcové naopak nepamatovali se na nevděčnějšího a skákavějšího cizince.

„Slečna očekává pana barona," oznamoval Mikeš, otvíraje o poledních Jaromírovi. „Prosí na několik málo slov —"

Blaživé pozvání účinkovalo. Mladý muž rozběhl se k paláci.

„Ne tam, ne tam!" volal Mikeš. „Poručila mi, abych vedl vaši milost k Dionysionu."

Host předbíhal neustále svého vůdce a jedva že kmitl se stromovím světlý šat Narcissin, spustil se sám přímo vysokou trávou a ostrým roštím k ní.

Očekávala ho na lávce ve stínu velebných lip, jichž koruny sluncem pozlacené nad ní v baldachýn z nádherného zeleného brokátu se slučovaly. Vedle dívky odpočíval její svěřenec, položiv si hlavinku na klín dobrotivé sestřenky. Skvoucí paprsky jejích zraků rozdělovaly se v láskyplných pohledech na dítě a v pátravém protkávání houštiny. Hledaly netrpělivě hosta a naleznuvše ho, skryly se plaše pod hedvábnou clonou dlouhých řas.

„Promiňte mé smělosti, pane z Rejnburka," žádala, zvednuvši vlídnou ručkou svého svěřence a vykročivši hosti vstříc.

„Přijměte za ni dík mého celého srdce, slečno. Milostivě odpouštěti náleží vám za mé otálení —"

Couvnutí Narcissy a stín, mihnuvší se po její spanilé tvářince, zarazil Jaromíra. Vrhnuv zvědavý pohled směrem, jímž dívka své zraky upírala, zočil nedaleko na břehu rybníka mimo park roj několika světlých bodů, jež v podobě velikých komárů vzduchem vířily. Jakás třepotavá rukavice tančila tam divý kankán s červenými deskami, stříbrný knoflík berlovité hole skákal vzhůru jako čertík ze škatulky, kolem něho kroužily podobné těžkým tělesům dvě pěsti, zobručené zlatem hmotných prstenů, a uprostřed kymácel se groteskně lesklý cilindrový klobouk. Bylo patrno, že slavná komise shledala se mimo zdi parku a že ocitla se v čilé výměně sporných názorů. Pan Nitka katil se na inženýra, jenž opět bouřil proti radnímu i Žemličkovi, a pan Weisl vrtěl se jak smírný živel mezi nimi, až se všichni tři na něho shrnuli a pana prokuristu do bláta k rybníku hnali.

Jaromír popatřil bez hryzení svědomí na pěstní řízení komise; v tom dotkl se však jeho sluchu prosebný šepot Narcissin. Ustupovala hloub do sadu.

„Vzdáváme se svědectví," smál se, „a obejdeme se také beze svědků." Vklouzl za Narcissou pod portikus chrámku, jenž je před zraky rozvaděné komisse kryl.

„Mikši, — jest otevřeno!" ulekla se dívka, volajíc na tříče, opodál úslužně vyčkávajícího.

„Ba že. Starý pán tu byl a zapomněl snad zavříti. To se mu teď v roztržitosti častěji přihází."

Mladý muž vešel smělou nohou do svatyně Dionysovy.

„Zde budeme úplně v bezpečí," mínil vesele, vábě převahou své jistoty Narcissu za sebou.

„Na okamžik, pane barone," připouštěla, následujíc ho zdráhavě. „Nesmím se zdržeti a nehodlám vás dlouho obtěžovati. Poslal jste mi vzkaz, abych návštěvu Děkanovského nepřijímala. Poslechla jsem, ač nevím, zdali jsem dobře učinila. Pan Děkanovský zvonil dlouho a dobýval se k nám a já trnula úzkostí, aby děd lomození zvonce nezaslechl. Zakázala jsem Mikšovi, choditi s výmluvou ke vratům. Byla bych ho musila poslati se lží, a já nebyla schopna vymysliti si nějakou. Pan Děkanovský jest dávný přítel a komissionář mého děda, jest naším jediným útočištěm v nouzi a nabyl nedávno práv, s kterými si zahrávati nesmíme. Nehněvejte se, pane z Rejnburka, pro moji upřímnost. Jsem za přízeň pana Děkanovského zodpovědna dědovi, celé rodině — považte, v jaké nesnázi bych se ocitla, kdyby se obchodní přítel mého děda rozhněval. Slíbil jste mi dobrotivě sdělení příčiny své — zajisté moudré — rady."

Jaromír zíral zatím unešen do lunety pod kuplí. Tam poznával v plném lesku sálavých barev a v mistrném provedení na rozměrném obraze vnadné Mineidy z obrazárny pana Děkanovského a mezi nimi jako večernici mezi hvězdami něžnou Arsippe, čistý květ rajské gracie a nevinné luznosti, věrný odlesk půvabů Narcissiných. V míru a odloučenosti svého otcovského sídla byla pohroužena v snění jako v ryzí, posvátné sféry pohádkové, pod nimiž bouřil kolem ní neviděn a neslyšen bakchantský vír rozpoutaných vášní a násilnické lačnosti. Kterak

bylo možno, strhnouti před tímto poupětem roušku, odhaliti před ním výheň pusté bujnosti!

Rejnburka opouštěla odvaha k takovému činu.

„Skutečně — pravda," přiznával, jakoby shledával rozutíkané upomínky. „Pan Děkanovský! Nu, tento pán přiváděl kohosi — snad nového kupce s laskominami buď na celý palác či pouze na některý, možno že nejdrahocennější skvost v něm. Nemohu povědéti. Domníval jsem se však, že jednám po vůli vašeho pana děda i po vaší, když zmařil jsem vstup neznámého —"

„Pane!" zasteskla si zarmoucená dívka. „Totéž mohla jsem učiniti sama bez pohoršení Děkanovského. Vítávámť ho u Psycheionu, a tam byla bych cizince i obchodníka vyvedla snadno z omylu."

„Troufáte, slečno?" usmál se mladý muž, sužovaný i potěšený tklivou důvěřivostí a pečlivostí Narcissy. „Nevykládejte moji osobivost ve zlé. A buďte ujištěna, že dobře se tak stalo."

„O ne, ne, pane barone! Mne zmocňuje se hrozná předtucha, jakoby poslední náš přítel svou ruku od nás odvracel, ruku, která nás nyní jediná drží."

„Nedrží, slečno. Váš pan děd opírá se sám o svou sílu. Jest spoutána i domnělým tím přítelem —"

„Neznáte ho. Jest chytrý, avšak i stálý a vždy ochotný. Což pokládáte za snadné vzdáti se víry v někoho?"

„V pana Děkanovského? Ano."

„A kde bych nalezla, pro bůh, dědovi náhradu?"

„V každém dobrém člověku, — i ve mně."

„Ach, vy žertujete, pane barone. Děkanovský jest nám přítelem, jakým vy býti nemůžete. Nenahradil byste ho."

„Vy neznáte lidi, dobré, šlechetné dítě, a neprohlédla jste ani Děkanovského. Tento člověk přijde zas, neobávejte se o jeho přátelství. Dravce neurazíme. Prosím vás opětně a snažně jak o spasení své duše: Buďte před jeho úskoky na stráži! Pusťte ho jen samotného pod svoji střechu a k vašemu dědovi. Panu Strziciovi sám vyložím, že nejste s chytráckého kupce. A dbejte přísně, aby neodnášel z paláce nic krom souhlasu a vědomí vašeho děda."

Dívka usednuvši vedle Jaromíra, vztýčila hlavu. Její oči setkaly se s prosebným a zaníceným zrakem hostovým. Varoval ji záhadnými slovy, neporozuměla mu zplna, jen tušení se v ní probíralo. A k dovršení jejího zmatku objevila se v témž okamžiku pod portikem chrámku šedivá hlava umělcova.

Stařec byl zabrán v myšlenky, nesl před sebou rozvinutý náčrtek, vrtěl nad ním hlavou a upíral vytřeštěný zrak vzhůru do kuple, kdež v centralním obraze narozený Dionysios uprostřed božstev Olympu se vznášel.

„Komposice správná, hlavu bych dal za nález chyby v perspektivě," vydychoval ze sebe stařec horečně, trhaně, porovnávaje skizzu s malbou. „A přece — Narcissa měla pravdu — Dionysios řítí se střemhlav dolů!" Malíř pustil náčrtek na zem a uchopil se za hlavu. „Opravuji, vynalezám, napínám všechny své síly — a nic naplat — dítě padá —

padá mi k nohám!“ Suché, kostnaté ruce starcovy spjaly se křečovitě. „Prozřetelnosti, nezkoušej mne tímto strašným pokynutím! Můj Theodor!“

„Zde jest,“ volala vyděšená dívka, nesouc hošíka skokem starci vstříc. „Zdráv a v mých rukou —“

Umělec uchvátil křehké tělo hošíkovo třesoucíma se rukama, přivinul si dítě vroucně na prsa a líbal je lehce jako ve strachu, aby mu laskáním neublížil.

„Ano, živ a zdráv. Mé oči uvěřily a moje duše uvěří také. Žehnám ti, Narcisso, a zaklínám tě znova, abys mi ostříhala vnuka lépe než své oko v hlavě a —“

„Život zaň položím, děde! Zbav se, probůh, jen svých škaredých snů. Vždyť já se mýlila, já ti bezhlavým žvatláním namalovala ošklivý přelud! Pohleď, Theodor v podobě Dionysia vznáší se vzhůru, — není-liž pravda, pane barone?“

„— abys nedala se svésti od své povinnosti,“ pokračoval malíř, zaraziv se neočekávaným objevením Jaromíra; sevřel rty, svraštil čelo a břitký pohled jeho sivých očí přelétl zkoumavě dívku i mladého muže, „— nikým a nikdy! — — Ach, pan baron! Odpusťte. Časem skličuje mne strach o vnuka, spůsobuje mi ošklivé halucinace —. Vy tedy soudíte zároveň s Narcissou, že křivě vidím? Možno, možno, děje se tak někdy.“

Odevzdal pachole zase Narcisse. Vystoupila s ním napřed z chrámku, a schýlená nad dítětem, oblitá jasnem sluneční záře podobala se zase anděli strážnému.

„Jsem překvapen vaším brzkým návratem,“ hovořil umělec, nutě se ku klidu a do zdvořilého šetření pohostinství. „Umíte úžasně rychle porůznými dojmy svého ducha sytiti. Za malé dvě hodiny obešel jste všech sedm kostelů?“

„Ano, všech sedm.“

„A navštívil radnici, špitál, bývalý královský hrad, starou kolej, klášter?“

„Také.“

„A tři, čtyři znamenité patricijské domy, boží muka, gymnasium, děkanství, pomníky, nemocnici, památnou kašnu —?“

„Všechno.“

Nový projev úžasu starcova přetrhl Mikeš.

„Depeše pro pana barona,“ oznamoval, přinášeje telegram.

Jaromír roztrhl obálku a četl:

„Z Čermné. — Vrať se. Sofie.“

„Toť nemilé,“ prohodil Rejnburk, zachmuřiv se. „Teta volá mne nalehavě k sobě právě v témž okamžiku, kdy jsem chtěl pronésti přání, zůstati ještě aspoň den u vás, pane Strzicie, abych si palác i město po prvním povšechném rozhledu do podrobna projíti mohl. — Nu, jaká rada! Tetinka netratí zbytečných slov, — její pilné pozvání zakládá se bezpečně na závažné příčině.“

Malíř dovedl hosta ke skrovnému, předčasně na rychlo vystrojenému obědu. Vyslechl pozorně důtklivou radu, aby nedůvěřoval nikomu, i nalehavou prosbu, aby se ve všech pochybných případech — zvláště

však na neznámé lidi vyptal bez otálení u Jaromíra, jenž prohlásil šmahem všechny za podezřelé.

A po té zbývala na rozloučení ještě malá půlhodinka, pouhá minuta, skoupý zlomek vteřiny na poslední tonutí v záplavě čisté a sladké záře, kteráž z lící a rtíků a očí Narcissy Jaromírovi do nejhlubších hlubin vnitra svítila.

Nádraží nalezalo se na opačné straně města, daleko od parku, do něhož drsný lomoz vozů a strojů nezalehal. Dnes poprve zachvěly se v ouškách Narcissy táhlý hvizd a burácení, v němž letmo vzdaloval se Jaromír. Slyšela i viděla vlak, an prchá, soptí, a ztrácí se v dáli až zanikl a ztichl za horami. Kolkol bylo mrtvo a smutno až dívku zamrazilo.

Děd vracel se od vyprovození hosta k bráně. Přistoupil k dívce, položil jí obě ruce na ramena i upřel na ni dlouhý, přísný pohled.

„Narcisso," pravil vážně, „k jehněti blíží se vlk nejraději v rouše beránčím. Bdi sama nad sebou. Varuji tě! — Tento mladý muž jest orel. Ale ty nejsi orlicí. Jsi útlé, skromné holoubě a mohla bys býti pouze obětí — —. Leč já spoléhám, že nepromluvila jsi s ním ničeho, co by mé ucho slyšeti nesmělo!?"

„Ne," vyznávala dívka, zarděvši se lehýnce, čelíc však dědovi jasnou tváří. „Osmělila jsem se pouze přezvěděti něco o novém tvém soužení."

„Hleďme! Ženská zvědavost. Ale neškodí. Sám nesu s nevolí břímě těch odporných starostí. Vím nyní, že i ty máš je na zřeteli. Bude mi lehčeji, neupadnu v obavu, abych v rozruchu práce snadno nebezpečí nezapomněl. I ty je budeš hlídati, a kdož ví, zdali v tvé nezaměstnané malé hlavě za dlouhé chvíle nevznikne kloudný nějaký nápad —"

Narcissa nezklamala se v dědovi. Skládal na ni zase a rád přítěž malicherných trampot vezdejších, aby se volně za svými ideály nésti mohl. Ale stařec mýlil se.

Od toho dne nebyla hlavinka Narcissy nikdy nezaměstnána a v jejím srdéčku zaujal vedle děda a Theodora všechno místo — někdo —

(Dokončení.)

Zápasy.

Povídka z pražského života

od

Serváce Hellera.

(Pokrač.)

ylo v úterý s provoda a u Křikavů strojili svatbu. Náčelník rodiny, jenž od časného rána z domu byl a půl města projezdil, aby rozmanité věci obstaral, kteréž mu — o hamižná zlobo osudu! — teprve v poslední chvíli napadaly, ale přece nevyhnutelnými se zdály, vrátil se ke druhé hodině odpolední domů a vypiv rychle koflík čisté hovězí polévky, přikročil k úpravě své toiletty. Mezi tím, co z řady pouzder nejvhodnější knoflíčky do košile si vybíral, kravattu zkoumal a nové černé šaty znaleckým okem prohlížel, volal ustavičně tu Anastazii, tu komornou, tu zase lokaje, kterýž pro tento den najat byl, a dotazoval se nervosně, zdali již to objednané rýnské víno došlo, je-li šampaňské u ledu, přinesl-li už zahradník velké objednané kytice na stůl a poslík ze „speciality" zakoupená tam cigarra, jsou-li tu již zlaté hodinky s řetězem, jež před kopulací ženichovi na památku chce odevzdat, bude-li zmrzlina v čas hotova, nebudou-li polévky příliš mastné a tak dále až do umoření. Paní Anastazie, kteráž zástupu kuchařek a služebných duchů velela, a zbytečnou starostlivostí svého manžela nemile vyrušována a zdržována byla, prosila posléz úpěnlivě pana Křikavu, aby jenom obléci se hleděl a o nic se nestrachoval, že všechno bude v nejlepším pořádku, ale že by dokonalý zmatek nastati musil, kdyby nepřestal plésti se do věcí, kteréž jsou její starostí. Pan Křikava bručel chvíli nevrle, ale na štěstí přikvapil právě holič Matýsek a toto veselé zjevení připomenulo mu, že jest pilný čas už, aby se ustrojil.

V komnatě slečny Hermíny odehrával se podobný výjev, jakýž jsme viděli na počátku tohoto vypravování, ale méně veselý. Friseurka a mamsel z páně Beníškova závodu strojily slečnu do kostela a zkoumaly přísně každou řasu, každý záhyb šatův i frisury, aby nikde nebylo ani nejmenší vady. Slečna přikročila k velkému otáčecímu zrcadlu, aby se podívala, jak jí šat a příčes budou slušet, a zalekla se jaksi své podoby. „Krásně jste mne ustrojily, slečinky, tuze pěkně," pravila obrátivši se od zrcadla, „ale nezdá se vám, že jsem nápadně bledá?"

„To nikoli," odpověděla mamsel; „ostatně nevěstám sluší nejlépe, když jsou trochu bledy."

„Ale mně je, milé slečinky, jaksi smutno v duši a teskno u srdce," postěžovala si Hermína.

„To nevadí," pravila zase mamsel; „slýchám vždycky, že není dobře, když je nevěsta při kopulaci veselá — má prý spíše plakat."

„Ach, kdybych se nestyděla, jak ráda bych se vyplakala!" povzdychla si slečna Hermína. „Ale ještě by se mi lidé vysmáli . . ."

„No, no, slečno," jala se Hermínu chlácholit mladá friseurka, „jenom si to neberte tak příliš k srdci! Podívejte se na mne: také já miluju svobodu, ale kdyby si mne nějaký švarný a spořádaný muž chtěl vzíti, obětovala bych mu s radostí tu svou milovanou svobodu a ani bych po ní nevzdychla . . . Nedělejte si žádných trampot, slečno; vždyť on ten manželský stav dle všeho není tak hrozný . . ."

„Máte pravdu," pravila Hermína a přejela si ručkou čelo, „nač bych se již napřed trápila? . . . Přijdou k nám hosté a ti chtějí býti veseli — buďme jimi také! . . . Podejte mi, slečinky, laskavě tam ta pouzdra, abych si nějaký vhodný šperk vybrala!"

Dívky podávaly jí skříňku za skříňkou a pouzdro za pouzdrem, a když bylo vše vybráno, zavěšeno a připjato, zavolaly dívky paní matku, aby vše prohledla a, čeho by ještě potřebí bylo, nařídila.

Paní Křikavová dostavila se, sama již v úplném, elegantním úboru a přiloživši lorgnon k očím zkoumala znaleckým okem, zda-li na dceřině toilettě nikde není vady, nikde nedostatku, nikde nic nevkusného. Hleděla na Hermínu upjatě, se zalíbením a láskou, ale z podivného úsměvu, jenž rty jí stahoval, nebylo vidno, že by mateřské její srdce plesalo . . .

„Všechno je v pořádku, milé dítě!" pravila po skončené obhlídce. „Slečinky tě velmi pěkně ustrojily, ale — podivná náhoda — až na závoj a věneček vypadáš zrovna tak, jako když jsi šla tehda do prvního plesu. I šperky jsou namnoze ty samé . . . měla bys je přece vyměnit, aby lidé neřekli, že nemáš nic jiného!"

„Nikoli, matinko," odporovala Hermína; „necháme toho již! Vybraly jsme to bezděky, jak co se hodilo, a je-li můj svatební úbor takový, jako byla toiletta pro první ples — snad je to dobré znamení, snad rozveselím se opět, jako tehda . . ."

Slečna pronesla tato, o sobě bezvýznamná slova hlasem tak smutným, že paní Křikavové bezděky slzy do očí vstoupily.

„Nuž tedy zůstaň si tak," pravila matka potlačujíc násilně vnitřní hnutí. „Až se hosté sejdou, zavolám tě, abys je pozdravila."

Ke čtvrté hodině byli svatebčané pohromadě a v salóně hučel mocný šum veselých hlasů. Byly tu družičky v bohatých, silně vykrojených šatech, dívky s jiskrnými zraky, růžovými tvářemi a bělostnými, oblými rameny nad mohutnou hrudí, a k nim blížili se družně švarní mladí pánové ve fracích a čamarách — družbové to, kteříž byli svým dámám drahocenné kytice přinesli; byly tu tetky nevěstiny, sestřenice a švakrové, paničky v černých, fialových a hnědých hedbávných šatech, slečinky v barvách jasných a ohnivých, byli tu i starší pánové ve dlouhých černých kabátech se stříbrnými tabatěrkami a těžkými zlatými prsteny, zkrátka: vybraná, pestrá a zajímavá společnost byla tu shromážděna očekávajíc zvědavě příchodu nevěstina.

Pan Křikava dával tím časem Hermíně ve své komnatě poslední otcovské napomenutí a domlouval jí důtklivě, aby se netvářila tak truchlivě, nýbrž aby, jakož se nastávající mladé paní sluší, hostům

s jasnou, veselou tváří se objevila. Také domlouval Hermíně důrazně, aby se měla ku svému ženichovi vroucněji a něžněji, poněvadž prý by z jejího příliš zdrželivého chování vzniknouti mohly všelijaké řeči a pomluvy. Vůbec namáhal se pan Křikava, aby ještě v poslední chvíli dceřinu mysl vyjasnil a duši její důvěrnou nadějí ve šťastnou budoucnost naplnil. Když byl svou řeč ukončil a dcera slíbila, že bude dle možnosti veselou a „šťastnou“, přihlásil se o důvěrnou rozmluvu bratr domácího pána, Josef Křikava. „Jdi, Hermíno, k matce,“ pravil na to pan Křikava; „tvůj strýc, ten podivín, má patrně zase nějaké vrtochy, kteréž mu mezi čtyřma očima vymluviti musím — nedal by sice po celou svatbu pokoje.“ Slečna odešla a ihned na to vešel Josef Křikava.

„Jest to vlastně neslýchaný krok, jejž nyní činím“, pravil rozechvěným hlasem, „ale svědomí velí mi tak, a já neměl bych po celý zbytek svého života pokoje . . .“

„Prosím tě, Josefe,“ vpadl mu do řeči pan Křikava, „nedělej žádných dlouhých exhort, ale pověz krátce co chceš!“

„Přicházím ještě jednou stran Hermíny —“

„Zbláznil's se?“ zvolal nervosně pan Křikava. „Snad nechceš teď ještě mne přemlouvat, abych hosty vyhodil a svatbu odřekl?“

„Nestalo se to snad nikdy ještě, ale já musím! Jene: snes raději mrzutost zkažené svatby, než abys obětoval život a štěstí své jediné dcery!“

„Tys šílenec anebo člověk ďáblem posedlý! Jdi a nepokoušej mne déle!“

„Hned půjdu, Jene; ale poslední výstrahu ti dáti musím. Dnes dostal jsem bezpečné zprávy, kteréž mne naplňují úzkostí, úzkostí pro Hermínu, kterouž jsem při křtu na rukou držel a vždy více miloval, než ty. Jene poslyš: ten Richard Lebrun je dobrodruh, byl prý už dvakráte (jednou ve Francii a jednou v Německu) civilně ženat, ale zacházel prý se svými mladými a hezkými ženami tak, že jedinou spásu svou v rozvodu hledaly a šťastně také našly . . .“

„Dobře, dobře!“ přerušil bratra Josefa pan domácí. „Takových klepů mohl bys mi napovídat celou nůši, ale můžeš mne tím jenom rozzlobit, nic více. Já jsem to už všechno slyšel od jiných lidí, a nedal jsem nic na ty pleskačky ani když ještě byl čas. — Jak pak si jich mám povšimnouti nyní, čtvrt hodiny před kopulací. Hahaha! Jsi mi ty dětina! . . . Přijde mi můj vlastní bratr ještě o svatbě s takovými babskými klepy! . . . A kdyby to i pravda bylo — po třetí může být Richard dobrým manželem. Ostatně je už na všechno pozdě. Pojďme mezi hosty!“

„Ještě jedno slovo, bratře, aby se mi na svědomí ulehčilo! Slyš, Jene, dokud není sňatek knězem požehnán, není nikdy pozdě . . . Zapřísahám tě: vzmuž se a odvolej své slovo! Nemusíš se sám rozčilovat, vezmi klobouk a jdi pryč, já sám všechno za tebe obstarám . . . . Abys docela jasně viděl, do čeho svou dceru ženeš, povím ti, co z hodnověrných stran jsem slyšel: firma „Wilson, White & Comp.“, jejímž korrespondentem a společníkem Richard Lebrun jest, chystá se na bankrot a nemůže se žádným spůsobem udržet, ani kdybyste celé Mínino věno do chřtánu jí hodili. Jsou to vůbec švingulanti a vzal bych jed

na to, jak Němci říkají, že ten Richard jinou spekulaci nemá, než zmocniti se věna tvé dcery anebo nasekat na vás dluhů a utéci . . .“

„Ale teď již ani slova!“ vykřikl zlostně pan Křikava. „Co pak jsem sám již dosti často a rozhodně neřekl, že se ničím, pravím ničím na světě od toho sňatku nedám odvrátit, že činíte na mne attentát ve chvíli poslední? A jakými to mizernými řečmi. Mne nepotřebujete poučovat, a poštvat se dokonce nedám! . . . . Je mi líto, Josefe, že's přišel mi zkazit svatbu — mohl's raději zůstat doma!“

„Pravdu máš, Jene, mohl jsem raději zůstat doma, ale svědomí mi nedalo! Však teď vám již veselí kazit nebudu — buď s Bohem, bratře! Bav se dobře, ale dříve se v kostele pomodli, aby se nesplnilo, čeho se já obávám . . . Omluv mne u svých hostů!“

„Snad nechceš docela pryč?“ zvolal zaražen pan Křikava.

„Ano, docela!“ odpověděl bratr. „Nemohu a nechci býti účastníkem svatby tak nešťastné. S Bohem!“

Josef Křikava odešel a pan domácí přitlačiv si několikráte šátek na čelo, odebral se do dceřiny komnaty.

Zde čekali už netrpělivě ženich, Hermína, paní Křikavová a tetky Aloisie a Krystýna. Zejmena obě tetky byly důvěrnou rozmluvou Josefa Křikavy s Hermíniným otcem znepokojeny, obávajíce se odtud vážného nebezpečí; dámy tyto přimlouvaly se po všechen čas za uskutečnění sňatku pana Richarda s Hermínou a považovaly se tudíž jako za jeho kmotry. Paní Křikavová byla se již dříve zcela oddala do vůle osudu a Richard napínal všechny síly, aby Hermínu rozveselil. Když byl pan Křikava vstoupil, zvolaly obě tetky jako jedním dechem: „No konečně! Že přece přicházíš!“

„Už se mi, rozmilé dámy, nezlobte!“ pravil pan Křikava odfukuje si, jako po vykonané těžké práci. „Mezi tím, co jste tu čekaly, vykonal jsem kus těžké práce a vybojoval poslední zápas. Teď je už cesta volná a čistá . . . Ale kde pak je Jaroslav?“

„Snad je v salóně mezi hosty,“ odpověděla paní Anastázie, ale bylo vidět, že je na rozpacích a že tomu sama nevěří. Na štěstí neměl již pan Křikava času, rozpaků těch si povšimnouti — byl by se zajisté velice rozzlobil, kdyby byl uslyšel, že Jaroslav hned ráno do Plzně odejel prohlásiv, že nemůže a nechce býti svědkem při popravě své sestry — neboť na velkých visacích hodinách udeřila právě půl pátá a byl tedy nejvyšší čas, aby se nevěsta s ženichem hostům představila.

„Tedy ku předu, dítky!“ zvolal pan Křikava. „Podejte, pane Richarde, Hermíně ruku a vejděte s ní napřed do salónu.

Hermíně zabušilo mocně srdce a krev vstoupila jí do tváře, takže mezi svatebčany vešla uzardělá a na pohled štěstím zářící. Šum mezi hosty rázem utichl a na všech tvářích bylo zříti překvapení: přátelé a známí Křikavovy rodiny neviděli slečnu Hermínu ještě nikdy tak hezkou a půvabnou. Však byl to také obrázek! Štíhlou a přece dostatečně plnou postavu slečninu obepínalo tu těsně, tam v malebných řasách a šumných záhybech skvostné svatební roucho ze sněhobílého atlasu, obložené na vhodných místech bílým aksamitem a stříbrnými sponami, a sepjaté v bocích drahocenným pasem filigránové stříbrné práce s velkými perlami. Po bělostné šíji splýval těsně přilehající brillantový ře-

tízek, jako šňůrka mihotavých světlušek, a jeho visuté zakončení tvořila ze smaragdů sestavená jiskrná hvězdička. Tvář dívčina plála rozechvěním a velké oči její s rozepjatými zřítelnicemi svítily zrovna fosforečným leskem; v růžových ouškách jiskřily se všemi barvami diamantové knoflíčky a ve zlatých kadeřích, jež nad bílým hladkým čelem jako dvoudílná koruna lahodně se vinily, svítil v levém záhybu, pod myrtovým věnečkem, jako krvavé oko, vejčitě broušený rubín. Závoj, jenž od temene hlavy až na zem splýval, ochvíval, jako obláček bílé páry lusný obraz krásné dívčiny.

„Odpusťte, pánové a dámy,“ pravil Křikava postoupiv do středu hostů, „že jsme vás nechali tak dlouho čekati — to víte, ženské přípravy bývají vždycky dlouhé; což teprve, když maminka nevěstu si obleká! Ale teď nebudeme již otálet, nýbrž odebéřeme se do kostela.“

Teta Krystýna přinesla zatím odněkud měkkou podnožku a podstrčila ji Hermíně. Snoubenci poklekli a pan Křikava položiv ruce na jejich hlavy, udělil jim otcovské požehnání. Totéž učinila slzíc paní Anastazie, a když byl obřad ten za hlubokého ticha vykonán, odvedl Richard Hermínu, provázen družičkami a družbami, řadou pokojův dolů ke kočárům. Ostatní hosté ubírali se zvolna za nimi. (Dokončení.)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Vkročili jsme na zetlelé prahy.
Ho! jaký tlum to pestrý, polonahý
těl zapletených v jeden chumáč divý,
tret skleněných a žhavorudých cárů
a tváří plných smyslného žáru
i černých řas, z nichž pohled blýská chtivý,
rtů kyprých, na nichž bujný úsměv hýří,
a vlnících se vzduchem temných copů —
jak listí vichrem v šumném kruhu víří
pod nízkým trámem zčernalého stropu!

Jim zvláštní párek hudebníků hraje:
To snědý cigán tamburinem zvoní
a Švanda kýs, měch páží přitiskaje,
tvář rozdulou nad staré dudy kloní;
nad měchem rohatá se třepe hlava,
s níž vlaje vousů zcuchanina tmavá, —
ta kozlí tvář tak divné věci robí
a poťouchle tak okem svítí, mrká,
až řekl bys, že místo prosté zdoby
sám živý ďas to z měchu témě strká.

A jaké zvuky — Ba, to Švanda pravý!
Z těch jeho dud se jiskří bujnou silou
duch české veselosti řízný, zdravý
a nohu chvátí notou rozpustilou,
že bezděky se ladí do poskoku,
prst luská nad hlavou, smích blyští v oku.
V to živly jiné, cizokrajné míchá
zvuk tamburinu, z jehož noty hravé
žár opojivé smyslnosti dýchá;
chřest jeho zní, jak jižní moře smavé,
když vlnou teplou lichotivě šplýchá,
zvouc nožku dívek do třpytného brodu,
a hlasy zvonků cinkají tím šumem
jak smíchy nahých sirén, plných svodu,
když z vod se noří laškujícím tlumem.

Ta hudba, vřava, zásvit bílých ramen
mne táhnou mocí do pustého reje,
krev do mých skrání šlehá jako plamen
a duší chtivou myšlenka mi chvěje:
Zde, zde jest život ve svém jádru pravém,
zde bytí vrchol ve svém květu žhavém!
Nech zvou ji struskou pokrytci a blázni,
přec perlou ryzí jest, co vír ten chová;
kdo's rozumný, tu šumnou číši prázni,
v níž kypí věčná moudrost Hafisova!
Ten triumf bakchantický vzňatých pudů,
to burné opojení vnadou hmoty
vol nad lichého mudrlantství nudu,
nad bledý nimbus zimomřivé cnoty!

Tu vstříc mi bouří polonahá děva,
dlaň její pravá číši ke mně šine
a na mé šíji pálí, chví se levá.
Vlas bujný v čirém neladu jí plyne
kol těla, v divých peřejích se splétá;
leč kadeří těch spousta rozpoutaná,
jichž nocí tu tam svítí sklenná treta
a rdí se rozškubaná růže planá,
přec jenom zvyšuje té děvy vnadu.
Tvář přisnědlá pod řasou leskle tmavou
zrak opojný, tůň vášně plápolavou,
a v ústech svěžích jeví perel řadu.
Sny sterých rozkoší se zdají chvěti
kol rtů jak plných třešní: svůdným pelem
jest omžena živost luzné pleti
jak libým dechem na ovoci skvělém.
Pod plecí obnaženou s jedné strany
vlá roušky stržené lem rozervaný

tízek, jako šňůrka mihotavých světlušek, a jeho visuté zakončení tvořila ze smaragdů sestavená jiskrná hvězdička. Tvář dívčina plála rozechvěním a velké oči její s rozepjatými zřítelnicemi svítily zrovna fosforečným leskem; v růžových ouškách jiskřily se všemi barvami diamantové knoflíčky a ve zlatých kadeřích, jež nad bílým hladkým čelem jako dvoudílná koruna lahodně se vlnily, svítil v levém záhybu, pod myrtovým věnečkem, jako krvavé oko, vejčitě broušený rubín. Závoj, jenž od temene hlavy až na zem splýval, ochvíval, jako obláček bílé páry lusný obraz krásné dívčiny.

„Odpusťte, pánové a dámy," pravil Křikava postoupiv do středu hostů, „že jsme vás nechali tak dlouho čekati — to víte, ženské přípravy bývají vždycky dlouhé; což teprve, když maminka nevěstu si obleká! Ale teď nebudeme již otálet, nýbrž odebéřeme se do kostela."

Teta Krystýna přinesla zatím odněkud měkkou podnožku a podstrčila ji Hermíně. Snoubenci poklekli a pan Křikava položiv ruce na jejich hlavy, udělil jim otcovské požehnání. Totéž učinila slzíc paní Anastazie, a když byl obřad ten za hlubokého ticha vykonán, odvedl Richard Hermínu, provázen družičkami a družbami, řadou pokojův dolů ke kočárům. Ostatní hosté ubírali se zvolna za nimi. (Dokončení.)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

vkročili jsme na zetlelé prahy.
Ho! jaký tlum to pestrý, polonahý
těl zapletených v jeden chumáč divý,
tret skleněných a žhavorudých čárů
a tváří plných smyslného žáru
i černých řas, z nichž pohled blýská chtivý,
rtů kyprých, na nichž bujný úsměv hýří,
a vlnících se vzduchem temných copů —
jak listí vichrem v šumném kruhu víří
pod nízkým trámem zčernalého stropu!

Jim zvláštní párek hudebníků hraje:
To snědý cigán tamburinem zvoní
a Švanda kýs, měch páží přitiskaje,
tvář rozdulou nad staré dudy kloní;
nad měchem rohatá se třepe hlava,
s níž vlaje vousů zcuchanina tmavá, —
ta kozlí tvář tak divné věci robí
a poťouchle tak okem svítí, mrká,
až řekl bys, že místo prosté zdoby
sám živý ďas to z měchu téměř strká.

A jaké zvuky — Ba, to Švanda pravý!
Z těch jeho dud se jiskří bujnou silou
duch české veselosti řízný, zdravý
a nohu chvátí notou rozpustilou,
že bezděky se ladí do poskoku,
prst luská nad hlavou, smích blyští v oku.
V to živly jiné, cizokrajné míchá
zvuk tamburinu, z jehož noty hravé
žár opojivé smyslnosti dýchá;
chřest jeho zní, jak jižní moře smavé,
když vlnou teplou lichotivě šplýchá,
zvouc nožku dívek do třpytného brodu,
a hlasy zvonků cinkají tím šumem
jak smíchy nahých sirén, plných svodu,
když z vod se noří laškujícím tlumem.

Ta hudba, vřava, zásvit bílých ramen
mne táhnou mocí do pustého reje,
krev do mých skrání šlehá jako plamen
a duší chtivou myšlenka mi chvěje:
Zde, zde jest život ve svém jádru pravém,
zde bytí vrchol ve svém květu žhavém!
Nech zvou ji struskou pokrytci a blázni,
přec perlou ryzí jest, co vír ten chová;
kdo's rozumný, tu šumnou číši prázni,
v níž kypí věčná moudrost Hafisova!
Ten triumf bakchantický vzňatých pudů,
to burné opojení vnadou hmoty
vol nad lichého mudrlantství nudu,
nad bledý nimbus zimomřivé cnoty!

Tu vstříc mi bouří polonahá děva,
dlaň její pravá číši ke mně šine
a na mé šíji pálí, chví se levá.
Vlas bujný v čirém neladu jí plyne
kol těla, v divých peřejích se splétá;
leč kadeří těch spousta rozpoutaná,
jichž nocí tu tam svítí sklenná treta
a rdí se rozškubaná růže planá,
přec jenom zvyšuje té děvy vnadu.
Tvář přisnědlá pod řasou leskle tmavou
zrak opojný, tůň vášně plápolavou,
a v ústech svěžích jeví perel řadu.
Sny sterých rozkoší se zdají chvěti
kol rtů jak plných třešní: svůdným pelem
jest omlžena živost luzné pleti
jak libým dechem na ovoci skvělém.
Pod plecí obnaženou s jedné strany
vlá roušky stržené lem rozervaný

a plně okazuje hrdla vděky,
nádherně vyklenuté bílé rámě,
tvar páže ladně oblý, pružně měkký
a hrudi část — tou krásou smysly mámě.
Toť plné kouzlo mladistvého těla,
květ, záře, hudba čar, sníh, láva vřelá . . .

Tak číší, zrakem siréna mě loudí
i hlasem, který sladká vášeň tlumí.
Číš prázdním. Oheň v žilách mojich proudí
a závrať rozkoše mi hlavou šumí.
Již moje ruka chví se v jejím pasu
a v šílený ten vír se s děvou řítím,
dvě vlny pružné na svých prsou cítím,
kol zmítají se hadi černých vlasů,
vše rejem strakatým se v jizbě točí.
Jen jako ze sna vidím dudy v koutě
a nad nimi se blýští rudé oči —
to v taktu hlavou kývaje a kroutě
ďas malý s měchu místo kozlí hlavy
jak divák pestrým divadlem se baví
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

X.

Jsem sám a nevím, co se dálo se mnou.
Duch s těží probírá se clonou temnou
a hlava těžká s kamenité půdy
se pracně zdvihá, stírám s víček mdlobu.
Jen skály holé pnou se kolem všudy,
les tmí se hustý, mlčí ticho hrobu.
Tlak bolestný mé pusté spánky kruší,
mám v srdci chladno, strašné prázdno v duši.

Rej matných obrazů se zvolna budí:
ďas, krčma, cigán, děva polonahá,
číš, hrubá orgie — hnus k duši sahá
a násilím z ní mrzké zjevy pudí.
Jak octnul jsem se tady? Kde jsi, běse?
Jen ohlas odpovídá v pustém lese.

I vstávám, znova rozhlížím se v kole
a trudnou náladu mé duše sílí
skal divě rozervaných spousty holé,
jež mlčky objímá hvozd zasmušilý;
i nebe, jež se nad úvalem klene,
je kryto chmurou, smutné, olověné.

V les nazdařbůh po staré stezce kráčím,
jak sevřen chorobou mdlé nohy vláčím.
Houšť větví spletených se shůry mračí,
můj krok se plouží beze zvuku vřesem;
ten mrtvý hvozd, jímž nezní píseň ptačí,
— šum tichý, teskný jen, — mě plní děsem.
Tu náhle z potrhané větví sítě
chrám pobořený malebně mi kyne,
pln jemných okras na zčernalém štítě;
po vetché zdi hav břečťanu se vine.
A vedle chrámu vidím trosky jiné —
tam zbytky chodby křížové — to jistě
sbor mnichů sloužil Hospodinu kdysi
na tichém osamělém tomto místě.
Zde hřbitov byl — zřím slabé hrobů rysy
a na kamenech obalených mechem
sled starých nápisů. Viz, lebka tlící!
Zřím v černé její důlky s těžkým vzdechem,
v ten pohled hrozný, trpce žalující.
Ta lebka zdá se děsným smíchem smáti
všem lidským snahám, ideálům skvělým,
všem dumám velikým a citům vřelým . . .
Toť konec všeho. Mžik je v popel zvrátí!

Co všechen lidský život, jeho vzlety
a požitky, ať v hrubý cár se šatí
či v hermelín a liliové květy?
Co ducha blesk, jenž hrdé čelo zlatí
a báseň, orlem vzlétající k nebi?
Co sláva, láska, důvtip, něha, síla? — —
Viz, jak se v odpověď ta lebka bílá
svým strašným smíchem sarkasticky šklebí!

Tak mudruje nad mrtvou lebka živá,
jak mudrovalo tisíc jiných před ní,
a brzo nad ní samou ústa snivá
zas budou šeptat monolog ten všední
a také ona pak se bude smáti
tím děsným smíchem — —

Ó, jak žití běda,
jak hrůza zničení mé nitro chvátí!
Duch marně ve tmách zásvit těchy hledá . . .

Tu povznesl jsem oči — Jaká změna!
Hrá září jasnou štít a chrámu stěna;
svit sluneční se prorval mraků směsí
a v čelo zřícenin šperk zlatý věsí.

I na mech práhu puklého je klade;
tam, poháněna jakous tajnou silou,
má noha travou šustící se krade.
Již ve svatyně předsíň zasmušilou
krok vniká temně dunící. Však dále
svit okny prázdnými se dere valem
na plíseň zdí, jich malby počernalé,
a v sanctissimum dosud zachovalém
sklem oken různobarvým změněn v duhu
kouzelným polosvětlem oltář zdobí.
Jen v okně jednom pestrý květ se drobí
a tudy metá ve plamenném pruhu
zrak slunce zvědavý svou plnou záři
na sochu madonny, jež v divné kráse
s Ježíškem v loktech pne se na oltáři.
Ta postať božsky lepá živou zdá se
neb spíše zjevem nadpozemsky světlým
se hvězdných sfér na hroudu naši sletlým.

Jak zůstalo zde uchráněno zhouby,
proč opuštěno zde to veledílo,
s nímž něhou velebnou se všechno snoubí,
co v duši mistrů nesmrtelných žilo,
ty vděky nebeské, ta krása skvělá,
jak o ní sníval zápal Rafaela!

Z bídného prachu duch se vzhůru vine
po ladných řasách ohvězděné řízy,
jež kolem těla vznešeného plyne.
Vše hrubé, smrtelné ve hloubce mizí,
vše nízké očistěná duše střásá
a na paprscích nebeského zoru
ve sněžné bouři křídel, v rajském sboru,
kde v blesku trůní svrchovaná krása, —
plá nadšením a chví se, trne, jásá.

(Dokončení.)

Výlet páně Broučkův do měsíce.

Cestopisné črty od B. Rouska.

VI.

(Paprskový věnec Koperníka. — Osel se plaší po druhé. — Pan Brouček s měsíčanem sestupují na dno kruhové pláně. — Šestispřežní ekypáž. — Jídlo a spaní bez konce. — Plátěný palác. — Valná návštěva měsíčanů. — Úspěchy pana Broučka a hrozné vystřízlivění).

V obrazu krajiny, prostírající se kolem Koperníka, překvapil pana Broučka ještě jeden zvláštní zjev. Spatřil totiž veliké množství zářivých pruhů, kteréž od vnější paty kruhového náspu jako paprsky se rozbíhaly na všechny strany do měsíční krajiny. Táhly se i přes kratery, pahorky a větší vrchy a lišily se na pohled od vůkolní půdy jen právě světlejší barvou či spíše pronikavější jasností.

Brouček chtěl průvodce požádati o vysvětlení zvláštního úkazu, ale spozoroval, že měsíčan na svém oslu tryskem uhání ku vnitřnímu okraji kruhového náspu. Bylo patrno, že se ušák znovu splašil pohledem na obrovského pozemšťana. Tento pustil se za ním, ale síla jeho rozběhu byla zase na měsíční tíhu tak nepoměrně prudká, že jako mrštěný gumový míč několika skoky osla předstihl a po vnitřní straně kruhového valu, nemoha se v běhu zadržeti, střelhbitě do hlubiny se řítil. Na štěstí byl zde sklon mírný a v nevelikě hloubce zastavila jeho pád široká horská vysedlina s navalenou hromadou skalních trosek. Uvízl mezi nimi a zaplatil svou potrhlost toliko několika odřeninami. Zatím ukrotil také měsíčan svého osla, na němž pak sjel bez obtíže pohodlnou horskou stezkou k vysedlině. Ale rozčilením z této episody zapomněl Brouček úplně na světlé pruhy, jejichž povahu chtěl prve na průvodci vyzvěděti.

Jest toho velice litovati, neboť jinak mohla býti záhada oněch zářivých pruhů, obklopujících některé kráterovité útvary měsíční jako nimbem nebo aureolou ze skvoucích paprsků, konečně rozřešena. Pan Brouček byl by zprávou svojí rozhodl, postihla-li snad pravdu některá z dosavadních domněnek, jsou-li totiž ony pruhy proudy ztuhlé lávy, která se kdysi z měsíčních sopek na všechny strany rozlila, nebo trhliny popraskané pevné kůry měsíční, kterými vnitřní tekutá žhavá hmota kdys na povrch se vyřinula, nebo sluší-li vznik jejich hledati v parách, které z trhlin těch vystoupily a podél nich v podobě třpytného prachu se srazily atd. — nebo je-li povaha pruhů těch zcela jiná, dosud netušená, jsou-li to na př. prostě soustavy měsíčních komunikačních prostředků, podobné našim silnicím od hlavních středisk obchodu na všechny strany se rozbíhajícím nebo spíše sítím našich železných drah.

Od vysedliny sestupoval pan Brouček již opatrněji a šťastně dostali se oba cestovatelé na dno Koperníka. Ponechám obraznosti čtenářů, aby si představili krajinu, v níž stromy, křoviny, domy, lidé, pasoucí se skot a brav — zkrátka všechno živoucí a rostoucí má asi

šestkrát menší rozměry nežli na zemi. Našemu pozemšťanu bylo, jakoby se byl dožil vyplnění dětského snu, procházeje se báječným krajem, sestaveným z domků, stromků a loutek hračkářského skladu.

„Promiňte mi," pravil dole Bimbilimbi, „že jsem vás vedl starou postranní stezkou, jíž dávno touristé nepoužívají a při které není žádných hostinců. Učinil jsem tak z obavy, aby nenadálý váš zjev nezpůsobil na těchto srázných skalách nějaké neštěstí. Viděl jste, jak se můj osel před vámi plašil — což kdyby se totéž bylo stalo nějaké karavaně cestujících pánů a dam nad některou závratnou propastí! Pohleďte jen, jak tamhle celé stádo i s pastýřem před vámi prchá a jak onde na poli zástup ženců leknutím zkamenělý užaslé zraky na vás vytřeštuje! Soudím, že ani vám nebylo by příjemno býti na další pouti lidnatou vnitřní rovinou Koperníka stále terčem takových pohledů a hotovým bubákem. Proto učinil jsem opatření, které vaši velikost prozatím zakryje všetečným zrakům. Využitkoval jsem řádně váš dlouhý spánek v hôtelu. Člověk ode mne vyslaný najal zde dole obrovský vůz, který nedávno sloužil k dopravě kolosální sochy v lomech na úpatí kruhového náspu z jediného kusu žuly vytesané. Dal jsem zároveň vůz ten pro vaše pohodlí upraviti a doufám, že bude vše již zařízeno. Hle! tam očekává nás již povoz na silnici!"

Skutečně stál tam povoz na měsíční rozměry ohromný, tažený šesti páry drobných měsíčních koníků. Byl podoben zabedněným vozům, jakých užívají na zemi kočující menažerie.

„Není to sice povoz elegantní," omlouval se měsíčan, „ale pro vaše mimořádné rozměry nemohl jsem prozatím sehnati nic lepšího. Ostatně, můžete se v něm pohodlně natáhnouti a prospati; i večeře jest tam pro vás již přichystána. — Avšak, slyšte, s našeho stanoviska vedete vy pozemšťané život děsně materielní: každou čtvrthodinu sloužíte svému žaludku a každou druhou půlhodinu věnujete spánku — lze tedy říci, že skoro celý den jenom jíte a spíte."

„Ovšem, váš den!" namítl trochu mrzutě Brouček. „Věřte, nevím, jak se vpravím do toho měsíčního života. Přijdu se svým jídlem a spaním zcela z pořádku. Ale prosím vás, řekněte mi, kdy pak vy měsíčané vlastně jíte a spíte?"

„Zcela podle vašeho programu. Jíme ráno, v poledne a večer, a spíme v noci. Arci, dle vašeho zemského času projde vždy mezi naším snídaním a obědem plný týden, rovněž tolik mezi obědem a večeří, a náš noční odpočinek trvá vašich čtrnácte dnů."

„I ty můj panáčku! Čtrnácte dnů, to se pořádně vyspíte! Ale v jídle bych s vámi nechtěl držeti. Jísti jednou za týden — pěkně děkuju!"

Zatím došli k povozu a měsíčan pravil otvíraje úslužně zadní jeho dvířka: „Nuže, račte vstoupiti a vyspěte se tam dobře! Já zatím vůz ještě trochu z venčí vyfintím a pak pojedeme vesele do kraje, kde lid prve na vaši vzácnou návštěvu náležitě připravím."

Odměniv péči přívětivého soudruha vděčným pohledem, vlezl náš pozemšťan do povozu, kdež po chutné večeři pohodlně se natáhl a brzo libě usnul.

Jedva že procitl, otevřela se zadní dvířka povozu, a Bimbilimbi zval jej laskavě na snídaní. Měsíčan objevil se v úpravě zcela změněné; místo cestovního obleku měl na sobě frak, bílý nákrčník a vkusné rukavičky — zkrátka, byl oděn jako k nějaké slavnosti. Brouček vylezl a byl překvapen, že místo pod širým nebem ocitl se v jakémsi vzdušném stanu s několika řadami malinkých sedadel a lavic kolem do kola.

„Hleďte, jaký palác jsem vám takořka šlehnutím proutku vyčaroval," pravil vesele měsíčan. „Prozatím arci jen plátěný; ale doufám, že vám časem pořídím solidnější a důstojnější bydliště. Ostatně, vám jde zajisté především o to, abyste se trochu po měsíci poohlédl. A k takové výzkumné pouti hodí se pro vás kočovnický stan nejlépe. Kousek cesty jsme již urazili za vašeho spánku: jsme před branou města dosti lidnatého, kde vzbudil náš příjezd ohromnou sensaci. Poučil jsem lid o znamenitém hosti a všechno hoří netrpělivostí, aby vás uvidělo. Kdyby vás nechránila ohrada kolem stanu zřízená, zle by vám bylo v návalu obecné zvědavosti. Z části jí arci musíte povoliti. Musíte přijímati četné návštěvy obyvatelstva, které touží vzdáti vám svůj hold; ostatně vás ujišťuju, že většinu těch, které připustím k audienci, nevede pouhá všední zvědavost, nýbrž vroucí sympathie k pozemšťanům a ušlechtilá vědychtivost. Postarám se také, aby se tyto návštěvy dály v pořádku a bez jinakého obtěžování vaší osoby."

„Pochopuji arci, že jsem pro měsíčany divné zvíře," mínil Brouček, „a rád jim té podívané dopřeju, ač nejsem přítelem takových obřadných návštěv. Myslím však, že i mne ti maličtí hosté pobaví. Jen mi řekněte, jak je mám přijímati a co mám s nimi dělati; neznalť jsem se v takových cavikách ani na zemi, neřku-li na měsíci."

„Ah, toť jednoduché. Vpustím sem tolik hostů najednou, kolik se vejde na tato sedadla — kdyby přicházeli jednotlivě, trvalo by to věčnost, než by se všichni vystřídali — a vy je přivítáte prostě poklonou, k níž můžete přidati slova: ‚Pozemšťan Brouček uctivě vítá měsíční panstvo'. Já pak podám o vás vědecký výklad a vy můžete jej doplňovati sám zprávami o zemských poměrech, podle otázek, jež k vám učiním; můžete ukazovati svou sílu, můžete — Umíte zpívat?"

„No, zpěvem bych se příliš nevyznamenal. Mám hlas jako děravé dudy a mohl bych zazpívat leda: Pivo, pivo, pivo červené —"

„Pro nás máte hlas fenomenální a hosté přijmou vaši píseň s nadšením. Vůbec, konejte, co vám libo — všechno bude měsíčany zajímati. Můžete také před hosty bez ostychu snídati, k čemuž vám zahraje měsíční hudba veselé kousky —"

„Aj, i hudba zde bude!" zvolal Brouček se smíchem. „Toť bude celé opičí divadlo!"

„A zde máte své služebnictvo!" skončil Bimbilimbi, ukazuje na zástup měsíčanů v pestrých lokajských fracích, kteří právě do prostřed stanu vlekli prostý stůl pozemské velikosti a stejně velikou židlici.

Za chvíli na to povstal u vchodu šum a do stanu hrnuly se davy měsíčanův a měsíčanek v rozmanitých oblecích pozemského střihu. Objevily se tu a tam i třpytné vojenské uniformy, jichž drobní majitelé tvářili se velmi marciálně nebo vrhali po krásných měsíčankách záletné

pohledy. Brzy byla všechna sedadla nabita a zraky celého trpasličího shromáždění spočívaly s nelíčeným úžasem na panu Broučkovi, který se před nimi nemotorně ukláněl.

Bimbilimbi předstoupil a měl v měsíčtině dlouhou přednášku, za které často na pana Broučka s pathetickým výrazem ukazoval. Pak dotazoval se našeho hrdiny německy po rozličných pozemských věcech, jež pan domácí stručně vysvětloval.

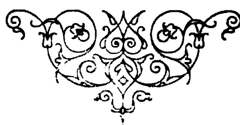
Dále chodil pan Brouček k žádosti svého nového přítele za zvuků hudby tu volnějším, tu rychlejším krokem do kola, otáčel se na všechny strany, rozpřahoval ruce, konal rozličné jiné pohyby, ukazoval své hodinky, knihy, peníze a jiné věci, zdvihal těžké předměty a vysadil si na dlaň i jednoho z premovaných sluhů. Z vlastního žertovného nápadu otevřel při tom ústa s posuňkem tak hrozivým, že trpaslík na jeho dlani zděšen o pomoc vykřikl. Hlučný potlesk a smích shromáždění byl panu Broučkovi příjemnou odměnou za podařený šprým.

Konečně přinesli sluhové na stůl snídaní a Bimbilimbi vyzval pozemšťana, aby jen bez okolků svůj hlad ukojil. Pan Brouček nejedl sice rád ve společnosti, ale učinil to žadateli k vůli. Jeho výkon za stolem vzbudil opět hlučnou veselost hostí; ale pan domácí nebyl tím uražen, neboť pochopoval, že hodování obra, který schrupne celou bábovku jako krejcarovou žemli, musí učinit na tyto trpaslíky komický dojem.

Po snídani, zatím co rozhazovali sluhové mezi hosty jakési barvité listy, poroučel se pan Brouček dle našeptané rady svého přítele poklonou a slovy: „Děkuju vroucně za hojnou návštěvu,“ a vyšel ze stanu, provázen bouřlivým potleskem, kterýžto nezvyklý důkaz sympathie mu opravdu lahodil.

Ale venku, v ohradě za stanem, se pojednou zarazil. Spatřilť na postranní ploše povozu, jenž tvořil část ohrady, veliké, křiklavě zbarvené plakáty s vyobrazením, představujícím patrně jeho samého, arci v nestvůrné karrikatuře.

Šupiny spadly rázem s očí pana domácího. Poznal, že se dostal do rukou nějakého měsíčního Barnuma, který vykořisťuje jeho velikost zcela po spůsobu pozemských kočujících vystavovatelů obrovských dam a mořských panen. Snad oznamují ty plakáty dokonce: „Krmení každou čtvrthodinu!“ Hrozné! On, vážený domácí pán, stal se tedy na stará kolena kollegou Eskymáků a Hotentotů, ukazujících se za desítník v jarmarečních boudách zevlující luze! Taková tedy karriéra kyne mu na měsíci!

V podjesení.

Básně Adolfa Heyduka.

Popelec.

aké pro mne kvetly růže —
kam se doba poděla?
Není, není jedné ani,
zárodek by umírání
v poupěti už neměla.

Také mně kdys štěstí mladé
popělo, a dopělo —
není blaha, vše-li shrnu,
popele by černou skvrnu
na svém čele nemělo.

Pták — píseň.

Údolí smutí, množstvím mlh
u cesty každý kámen zvlh,
v rybníku vlny tam i sem
suchým se vinou rákosem.

Bukovým listím kryta hráz,
květy, jež zbyly, vraždí mráz,
bez kypré skrýše zpěvný pták
k sněti se tulí, ubožák.

Odletí brzy v jiný kraj —
to tvorstva věčná jinotaj . . .
Jímá tě, pěvče, taký zjev?
Snad že tím ptákem tvůj je zpěv!

Mlhavo.

Podjeseně mlhy chladné
ovily mi skráň i hruď;
co v nich kvetlo, vadne, vadne . . .
písni, štěstí, s Bohem buď!

Již vás srdce nenalezne,
již vás marně volám zpět,
před očima hory mezné,
za mnou jiný cizí svět!

Soudruh.

Jak divné bouří v ňadrech city,
když zřím tě, strome rozložitý,
kde sedával jsem v ruce knihu,
můj v osamění celý svět —
v niž vrhal jsi mi vonný květ
a listím skrýval čela rýhu.

Byl obalen jsi květnou vnadou,
byls králem štěpnou nad zahradou
a divili se, kdo tě zřeli:
„Co plodných bude v podzim krás!“
tu potulný se zjevil mráz
a květy vadly, spadly, mřely.

A přišla Jeseň; zvala k hodu,
tys nepoznal však krásy plodu;
zda cítíš, jak to v ňadru zebe?
leč druha máš — již kliden buď —
když na svou, na tvou sahám hruď,
stát mohl bych zde místo tebe.

K pouti.

Již zas ty mlhy luh i les
v své zahalují roušky,
jen z mezí ve tvář se mi vznes
dech od mateří doušky;
snad vanula mně na pozdrav —
a zvonů hlas a ptáků dav
nad mou se hlavou nesly,
již mlhy skryly v roušky.

Kdo ví? Té otázky již nech,
víš, co je volá k pouti?
toť podjeseně chladný dech
a bílá vlákna v proutí;
či v ňadru něco necítíš,
co také zve tě k pouti již,
kde věk i čas se routí?
Již přichystej se k pouti! —

Bez peruti.

Líbá léto v rozchod Jeseň snící,
vlaštovky se slétly na zvonici;
dojemný jest jejich hovor ptačí,
a já rozumím mu stesku pln:
Šťasten, kdo můž' k slunci přes poušť vln
v lepší kraje, když se Sever mračí.

Což bych letěl s vámi v slunná zřídla,
družní ptáci, však kde má jsou křídla?
Ztracena jsou žalostivým vzletem,
při němž v propasť bolesti jsem kles,
když jsem toužil vzhůru do nebes
uniknouti světu za dítětem.

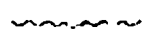

Večer.

Buď požehnána, jdoucí od severu,
ty časné podjesené noci tichá,
svou hlavu vznášíš k hvězd nebeských šeru
a ret tvůj mírem na mé čelo dýchá;
klid kolem kol, i lidské bídy vlny
tvém ve přístavu umdlévajíc' hynou;
kéž, Bože, těm, jichž dnové zla jsou plny,
sny blaha aspoň kynou.

Hle ostří kontur pozvolna se tratí,
hor temné vrcholky se v nebe noří,
cit zlatý v ňadru žulovém se hlatí
a pýchy chrám sám do sebe se boří;
zdroj slz a žalů z očí stéká volně,
hruď těší se, že utrpení minou,
a šťastna jest a dobu míru čeká,
jež přijde klamu trpkou za hodinou.

Pojď, v sen mne zlíbej retem cudné děvy,
ty tichá noci časné podjeseně,
kéž jako ty i smrť se někdy zjeví,
když v závoj halíš staré horské pené;
však vím, že všem, jež bílé její páže
na klidná ňadra v roztoužení vinou,
ty spory všaké, na něž svět se váže,
ve soulad věčný splynou.

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Psohlavci. Historický obraz *Aloisa Jiráska.* V Praze 1886. Nákladem Fr. Šimáčka.

Jiráskův chef-d'oeuvre. — Chodové čili Psohlavci, dle psí hlavy, již v erbu měli, tak zvaní, po katastrofě bělohorské ztratili veškerá privilegia a bohaté výsady, jimiž během minulých století čeští králové je obdařili. Dostalyť se jim ony za velké a důležité služby při hranicích na straně bavorské, které hájili před vpády lupu chtivých Němců. Od jakživa byli lidem svobodným, nejsouce poddáni žádné vrchnosti, nýbrž pouze samému králi. V jejich území nesměl se žádný šlechtic usaditi a území to táhlo se pásem asi šest mil dlouhým podél samého pomezí při průsmycích a důležitých stezkách. Robot a jiných služeb poddanských nekonali, o své újmě mohli se kamkoli stěhovati a přiženiti, v hromady scházeti, volně řemesla provozovati a po celém království prosti byli všech celních a mýtních poplatků. Měli i vlastní soud „práva chodovského", který každou čtvrtou neděli zasedal v „jejich" hradu Domažlickém, kde chovali svůj prapor, pečeť i privilegia. Proto stihlo je těžkou a neočekávanou ranou, když čtyřicátého dne po staroměstské exekuci postoupeni byli zápisem Karla z Lichtenštejna za 7500 zl. říšskému dvornímu radovi Volfu Vilému Lammingerovi z Albenreuthu a o devět let později témuž za 56.000 zl. v úplný dědičný majetek prodáni.

Lamminger nechtěl uznati jejich výsad a svobod a nakládal s Chody jako s lidem robotným. Proto zvedli se k právnímu zmužilému odporu proti neslýchanému tomu bezpráví, a jejich tvrdý, leč nerovný a bezúspěšný zápas trval přes šedesáte let. Syn Volfův Maxmilián konečně při vyhrál, chodská privilegia annulována a Chodům pod přísnými tresty uloženo perpetuum silentium. Stalo se to r. 1668. Od těch dob jak by síla chodská byla načisto zlomena. Ani r. 1680, když po celém království propuklo strašlivé selské povstání, v chodském území nehnula se ruka. Teprv deset let později nastalo mezi nimi hnutí nové a také poslední. O tomto nám Jirásek v historickém svém obraze vypravuje podrobněji.

Hlavní a sice jednoduchou, avšak v dojemnou a hlubokou tragiku se stupňující osnovu nalezl již autor ve skutečném historickém ději. Rovněž nemálo zajímavých tradic kolovalo o předním reku chodského zápasu. Zachovaly se o něm i také o celém boji vzácné podrobnosti, na mnoze historicky dotvrzené, a co nejvzácnějšího — Chodové sami až do nynějších dob podrželi svůj starobylý ráz, své nářečí, svůj kroj a své obyčeje. Material sám v sobě tedy vděčný, mající určitou místní i časovou barvu a řadu zajímavých figur. Aby ožily tak, jak asi v životě svým historickým obdobím se přesunuly, k tomu ovšem by nestačilo pouhé svědomité archivní bádání. Bylo třeba tvůrčí básnické jiskry, aby

mrtvým vzpomínkám vdechla život; silné a rázovité umělecké individuality, aby z různých jednotlivostí a trosek dávnověké tradice složila obraz ladný a úměrný v liniích, pravdivý v karakterech a v koloritu. Jirásek nepostrádal obojího. Svým zvláštním, srdce jímavým spůsobem, jemuž dle situace rovněž energie a síly neschází, líčí nám doby úpadku a zaniknutí svobod bodrého pošumavského lidu. Hrdinou hnutí jest Jan Sladký přezvaný Kozina. Autor nám ho nejprve předvádí jakožto hlavu rodiny, vzorného manžela i syna, který žije toliko své ženě a svým dítkám. Matka, která jest u něho na vejminku, pravý vzor energické, nepoddajné Chodky, chová v taji u sebe staré autentické listiny chodských privilegií. Pokládajíc však syna za člověka jen rodinou a denními starostmi se zaměstnávajícího, nemá ho za hodna důvěry, aby důležitého její tajemství stal se účastným. Kozina tuší však pravdu a nedůvěra matčina bolestně se ho dotýká. Tu mimo nadání celá skutečnost vyšla na jevo. Na pozemku Kozinově podtínala panská čeleď starověkou lípu. Kozina s přítelem Přibkem je zahnal, ale Lamminger poslal za to do Oujezda kyrysníky, aby Kozinu s jeho pomahači jali a rovněž aby pátrali po ukrytých majestátech. Štěstí jim přálo. Našli truhlici s dokumenty, kterou rychtář draženovský Hrubý a rychtář oujezdský Syka u matky Kozinovy uschovali. Lamminger jásal. Před očima zajatých spálil všecka přinešená privilegia a přísně k poddanské poslušnosti je napomenuv Chody propustil.

Leč dvě nejdůležitější listiny podařilo se staré Kozinové zachrániti. Na jejich základě mladý Kozina, který zatím svou rázností a výmluvností, již v těžkých těch dnech osvědčil, stal se jaksi hlavou svých soukmenovců, zamýšlí o staré svobody nově u císaře se zasaditi. Pomocí domažlického měšťana Justa zjednal si ve Vídni advokáta Strausse, Chodové Psůtka, Pajdar a Němec vysláni do Vídně jako delegáti a v skutku docílili toho, že k vyšetření jejich záležitostí ustanovena komise. Radost nad tím byla mezi Chody všeobecná, leckde již o masopustě pochovávali panský karabáč, ale netrvala dlouho. Lamminger podplatil Straussa a svými známostmi u dvora spůsobil, že komise byla vyzdvižena a Chodům nařízeno učiniti mu slib člověčenství. Po novém mnohém a těžkém usilování dosáhli Chodové konečně toho, že císař akta jejich pře odkázal appelačnímu soudu v Praze. K němu bylo vypraveno sedm nejpřednějších Chodů, mezi nimi i Kozina, aby svých starobylých práv hájili. Avšak mimo nadání měli hájiti sama sebe jakožto prý hlavní podněcovatelé odporu proti oprávněné vrchnosti. Privilegia jejich prohlášena za neplatna. Byli nuceni podepsati revers, že uznávají svou poddanost, což učinili všichni až na dva, Hrubého a Kozinu, kteří na rok jsou odsouzeni do žaláře. Rozsudek tak nepříznivý uspíšily nepokoje v chodském pomezí, které přičiněním prudkého Přibka vypukly ve zřejmou vzpouru. Z pražské deputace Pajdar, Syka a Brychta vysláni, aby sourodáky utišili, přišli však pozdě. Lamminger povolav vojsko, násilím vzbouření potlačil. Marný byl zoufalý odpor Chodů, marno jejich udatenství, marna odvaha. Podlehli přesile. Množství jich zhynulo v boji u Pocínovic, někteří utekli do Bavor, ostatní musili učiniti slib poddanosti a člověčenství. Lamminger zvítězil na celé čáře. Avšak tím nebyl spokojen. Rozsudek appelačního soudu byl mu příliš

mírným. Podal odvolání k soudu hrdelnímu, kde přední z Chodů a zejmena členy pražské deputace obžaloval jakožto rebelly. Syka, Čtverák, Šerlovský, Pajdar a jiní byli opět zatčeni a s Hrubým i Kozinou znova před soud postaveni. Výnos hrdelního soudu byl příkřejší. Čtverák, Hrubý a Kozina měli býti oběšeni, ostatním život darován, avšak s těžkými tresty. Císař rozsudku nepodepsal v plném jeho znění. Rozhodl, aby smrtí trestán byl jenom jediný — nejvinnější. Hrubý ve vězení zemřel, ze zbylých dvou vybrán Kozina. Páni pro jeho výmluvnost, neustupnost, intelligenci, důvtip a vážnost jej pokládali za vlastní duši chodských bouří a ze všech za nejnebezpečnějšího. Zemřel v Plzni na šibenici, volaje do roka a dne Lammingera před boží soud.

Tak skončila chodská rebellie. Lamminger opravdu roku nedožil, umřel raněn mrtvicí v okamžiku, kdy Kozinově vyzvání při hostině hrdopyšně se posmíval. Kozinu až doposud na Chodsku ctí jako svatého.

Podali jsme toliko hlavní nit Jiráskova historického obrazu. Zabíhati do jednotlivostí, ač všude plno detailu vděčného a zajímavého, nevidí se nám potřebným, neboť „Psohlavci“ byli ve „Květech“ otištěni a tudíž znamenitá část našich čtenářů je má v dobré paměti. Chceme se obmeziti pouze na několik úvah nejdůležitějších. Již román domácího štěstí Kozinova, Hančí jeho a dětí, byl by látkou k esthetické studii. Těch několik postav v jeho domě — jaké to hotové, výrazné, mistrovsky kreslené karaktery! Hančí jako vzor měkké, oddané, milující ženy, chvějící se o svého muže, stvořené pro největší blaženost domácí, kterou místo v idyllu zapletl nelítostný osud ve chmurnou tragiku bouřlivých událostí, rázem čtenářova srdce se zmocní. Všeho je schopna se odříci, vše obětovati, ale je slabou třtinou v burácejícím vichru, zvyklá vždy opírati se o svého manžela. Vedle ní stará Kozinová — jaký kontrast! Jako žulová omšená skála vzdoruje každému přívalu nehod a protivenství, až konečně i ji zlomí neštěstí synovo. Kozina sám jest pravým hrdinou mezi svými společníky. Ne hrdinou románovým, ale hrdinou člověkem, který vždy jako člověk cítí a jedná, vždy v liniích přirozených, ale mohutností svého ducha, ušlechtilostí, vůbec intelligencí a vzorně mužným vystupováním všech náčelníkem se stává. V něm a v jeho rodině tragický moment celku dochází výrazu nejsilnějšího a také nejtklivějšího. Kozina tvoří přirozený střed všech dějů a událostí. Jím dospívají ku svému vrcholu, v něm také nalezají ukončení. Krásná, velkými tahy kreslená, ale do detailu důsledně a pečlivě provedená tato postava má v sobě tolik hluboké poesie, že neostýcháme se ji čítati k nejskvělejším zjevům, jimiž literatura česká se v té příčině může honositi. Karakter to přímý, hrdý a svým zbarvením ryze český. Syn našeho lidu, toho lidu, který přes všecky dějinné vichřice do dneska zachoval svůj ráz původní, nenapodobený, s jakým nikde jinde nežli právě v Čechách se nesetkáváme.

Není třeba hádky o tom, je-li souvěká naše krásná literatura v období úpadku čili nic, dovedla-li si takou postavu vytvořiti. Kolem ní kupí se řada jiných markantně modelovaných karakterů. Zmužilý ale prudký a poněkud nerozvážný Matěj Přibek s tátou, dcera jeho Manka, typický zjev chodské dívky, dudák Jiskra Řehůřek, vždy veselý a vždy pln šibalských nápadů, stařičký Hrubý Krištof s rysem patri-

archy, Šerlovský, Syka prokurátor, Ecl Čtverák, Pajdar — toť v pravdě nádherná četa postav každým dechem, každou krůpějí krve našich. Tak, jak je kreslí Jirásek, Psohlavci býti musili — pyšné, neustupné, v záměru jednou za spravedlivý uznaném vytrvalé to hlavy, povahy do žuly zatvrdlé a přec mnohdy až lyricky měkké. Poznáváme v nich karakter celého národa. Ale vedle této společné vlastnosti plná rozmanitost v podrobnostech. Téměř každá z těch figurek je podařeným typem, každá má svůj osobitý profil. Do nejmenšího rysu určitě jsou podány, vždy plastické, vždy plny zdravého, skutečného života. Realismus Jiráskův, umírněný a vědomý uměleckých požadavků, dospěl zde výsledků nejkrásnějších.

Strana Chodům protivná nevykazuje tolik rozmanitosti. Nicméně jest karakterisována věrně dle místa i doby, zvlášť bezprostřední jich odpůrce, krutý a úskočný Lamminger. Umělec ani tu však nechtěl nanésti barev upřílišněných, pročež přibásnil k němu lahodnou, šlechetnou jeho choť. V karakteristice a výrazné plastice postav leží skutečně hlavní síla Jiráskova talentu. Vynikají určitostí a propracovaností, a co neméně důležito, v čem tvůrčí duch nejlépe se vyznačuje — originálností. Ve „Psohlavcích“ máme jich ihned celý zástup a přec každá je svoje, nová, individuelní.

Neméně zdařil se Jiráskovi kolorit. Celou obsáhlou knihou zachováno jednotné zbarvení, přiměřené času i místu. Ano lze říci, že ji ovládá jednotná, stejnoměrná nálada, která ji činí celkem v sobě uzavřeným, v každé podrobnosti stejnorodým. Komposice je souměrná, nad obyčej šťastná. Děj postupuje mocným, ale přirozeným proudem, kde částka v částku zasahuje co nejpřesněji a v jednotný, veliký, klassicky harmonický obraz se skládá. Tento smysl pro ladnost celkovou, pro poměr jednotlivých dílů zvlášť lahodně působí na čtenáře zde, kde v nejpestřejší rozmanitosti střídají se momenty prosté i vznešené, tiché i bouřlivé, lyricky tklivé i tragicky zachmuřené. Scény nejvýš malebné, jako na příklad boj s vojskem, zničení majestátů Lammingerem, smrt Kozinova a j. s tichými, domácí život genrově líčícími v půvabnou shodu se spojují. V tomto čistě uměleckém rozčlenění ukázal Jirásek, že dostoupil zenithu svého dosavadního uměleckého vývoje. Rádi to přiznáváme, neboť tak rovněž jednou to přiznati musí literární historie.

Co ještě máme dodati o jasné, vždy případné dikci, syté krajinomalbě, zdařilém líčení scen klidných i pohnutých, o kresbě místa, obyčejů a zvyků, pečlivě provedených psychologických momentech a stavech, o drobných uměleckých příkrasách, které nikdy z mezí příslušných jiným na úkor nevystupují: stačí říci, že všecko vespolek ladnou, krásnou, monumentální stavbu tvoří. Jiráskovi „Psohlavci“ jsou nám kniha vzácně drahá, která by v žádné české rodině neměla scházeti. Ten bodrý, rázovitý český lid, jemuž bulácké jeho nářečí dodává tak zvláštní jadrné barvitosti, ve svém utrpení, ve svém zápase za zděděnou volnost musí zachvěti srdcem každého člověka, jakž tedy ne Čecha. Poesie a pravda sloučily se zde ve svazek nejpůvabnější.

Nemýlíme se, tvrdíme-li, že „Psohlavci“ jsou dnes nejlepší náš román historický. *Fr. Kvapil.*

Ferdinand Schulz: *Latinská babička.* Povídka. V Praze, 1886. Nákladem Vladimíra Čecha.

Jméno Ferd. Schulze jako novellisty má v české literatuře pevný a určitý zvuk. V neillustrovaných „Květech" Hálkových a Nerudových (r. 1865—1866.) debutoval šťastně románem „Mladá žena" a novellou „Rok v Praze". Potom nastala delší přestávka, a není to zrovna příliš dávno, co se Schulz vrátil opět k belletristice.

Byl to návrat v každé příčině šťastný. Děkujemeť mu „Povídky" i „Šlechtické novely" a také té chvíle snad nejlepší Schulzovu práci, „Latinskou babičku."

Kdož by neznal nejkrásnější náš český genre, „Babičku" od Boženy Němcové. Schulz v „Latinské babičce" nakreslil k ní roztomilý pendant. Nikoliv kopii — jeho „Babička" má svůj vlastní, veskrz originalní profil, jest obrazem jiného světa, dýše jiným ovzduším.

Je to kus života z doby, kterou už Jirásek ve svých „filosofských historiích" si obral za předmět uměleckého tvoření. Scenerie podobná, jakž ovšem ani jinak býti nemůže, ale invence i detail a především postavy zcela nové. V první části, označené nadpisem „Ze zápisek malého studenta", vylíčen studijní rok parvisty, Karla Kaliny, který v nevelkém venkovském městě na gymnasiu od piaristů spravovaném zahájil počátek svého akademického vzdělání. Ubytoval se v domě pekaře Jaroše, kdež si ho vzala v opatrování stařenka, vůbec „latinskou babičkou" jmenovaná.

Hnedle se dovíme, proč nabyla názvu tak neobyčejného. Uměla latinsky skorem jako sám páter rektor a nemálo si na tom zakládala. Však také zažila i lepších časů, a za mládí podobně pečlivého vzdělání, jako jí, málokteré dívce se dostalo. Věk, dlouholeté trampoty, hoře sklamaného života nedovedly v ní utlumiti svěžest duševní. Se zvláštní zálibou pak starala se o malé studenty, kteří k Jarošovům na byt se dostali, a každý z nich posud byl a musil býti premiantem.

Na své stáří byla to žena statná, silná a vysoká. Zářila štěstím, když si své studenty vedla k zápisu, vystrojena jsouc co nejpečlivěji. Měla hedbávnou fialovou sukni, bleďounce zelený špenzr s varhánkami, v nichž prokmitala podšívka barvy pivoňkové, a s límcem hustě nahrnutým, pod nímž těsně ke krku upjat byl běloskvoucí krajkový šátek, s cípy napřed spuštěnými přes kulovaté zlaté knoflíčky, jež v několika řadách po živůtku paprskovitě sbíhaly k pasu. Na hlavě se jí třpytil zlatý čepec, jako ze samých penízků složený, s velikou holubičkou. Po dláždění klepaly nové korduánové pantofle s velikými podpatky. Zjev v každé příčině karakteristický, jakého už nyní nespatříme.

Dům měl na sobě taktéž parfum starobylosti. Byl poněkud sešlý, s vysokou šindelovou střechou, s velikými vraty, plný menších komůrek, schůdků a výstupků. Studentská komůrka nalézala se v podkroví, byla nízká ale vybílená, s dvěma uzounkými okny na dvoreček. Karel měl v ní bydliti ještě s větším studentem Štěpánem, který už vstupova do grammatiky, a s Františkem, babiččiným vnukem. Ale nejútulněji bylo přec jen u babičky. V její krámku, kde prodávala vedle pekařských

výrobků všechno možné, i v její světničce při něm. Ta měla vždy stěny vzorně bílé, podlahu vydrhnutou, a zelená kachlová kamna se starodávnými ozdobami činila ji nadmíru příjemnou a domáckou. Na stěně v širokém zlaceném rámci visela podobizna muže v kněžském rouchu, kolem ní pak od kamen až do protějšího kouta byla zeď ověšena věnci a věnečky nejrůznějších barev z vlny, hedbáví, perel, mechu a květin živých i dělaných. Naproti tomu mezi okny stál na stolku bíle prostřeném veliký zlatý krucifix s umrlčí hlavou dole, jíž ovíjel had.

Z ostatního domácího personálu uveďme nejdůležitější. Pantáta Jaroš byl člověk něco více než prostředního věku, s bezvousou přívětivou tváří, který po vykonání nejnutnějších denních záležitostí a potřeb trávil všechen čas v kostele. Panímáma byla žena slabá, s tváří zažloutlou, nezdravou. Mimo Frantíka měly ještě dcerku Terinku, sotva šestiletou. Konečně dlužno vzpomenouti pekařského učedníka Petříka, nalezence, jehož se ujal pan Jaroš, a dvou pekařských chasníků.

V tomto klidném, pro idyllu takřka stvořeném zátiší rozvinuje se znenáhla pohnuté drama. Parva dostala se tenkráte drsnému, žáky zle týrajícímu páteru Dominikovi, mezi nímž a „latinskou babičkou“ ode dávna jakási nepřízeň trvala. Původ a zřídlo její neznáme, teprve v druhém oddíle, kde vypravovatel — týž Karel Kalina z předu uvedený — po devatenácti letech, když babička i páter Dominik byli už mrtvi, setkává se s panímámou, se nám tento závoj odhrnuje. Od ní se dovídá Karel historii celého babiččina života.

Bylo tomu v krátce asi tak: V městečku starý pan radní měl dceru jedinačku, Marii, kterou vychoval spůsobem, jak za starých časů se vzdělávaly dcery jen nejpřednějších velmožů. Právem byl na ni hrd a doufal, že ji provdá za partii co nejskvělejší. Ale mimo nadání přilnulo Mariino srdce láskou k mladému Karlu Říčanskému, rodičů chudobných, který absolvovav gymnasium stal se hospodářským úředníkem na knížecím panství. Pan Horský bydlil u soukenníka Javora, zámožného měšťana, jehož syn Fricek studoval v Praze práva. Když se Fricek vrátil z Prahy na prázdniny, rovněž do Marie se zamiloval. Leč u ní přízně nenašel a v brzku seznav, kdo jest mu sokem, spůsobil nekalou pomluvou, že starý Horský, pečliv o dobrou pověsť dceřinu, hleděl ji co nejdříve zaopatřiti. Učinil tak ovšem podle svého rozumu a Marie dostala se za choť Josefu Kratinovi, přistárlému vdovci. Marné byly slzy, marné všecko zoufalé zapřísahání. Horský byl neústupný a štěstí života jeho dcery zmařeno pro vždy. Po dlouhé řadě let, plných strádání a muk, nadešla i hmotná katastrofa — manžel její byl blízek úpadku. Obětovala všechno své jmění, ale zachránila už jenom nepatrné trosky, zvláště když Kratina raněn byv mrtvicí v cizině zemřel. Několik let dříve už ho byl předešel pan radní.

Nezkušená vdova s nevlastním sirotkem při sobě, k němuž sama dětí nemajíc přilnula láskou v pravdě mateřskou, stála v nesnázích těch sama a bez pomoci. Zařídila si malý obchod a nesmírnou pílí a přičinlivostí se jí podařilo zlepšiti své poměry. Koupila si dům konečně a v něm usadila svou pastorku, provdavši ji za Františka Jaroše. Brzy na to stala se babičkou, a že studenty na bytu majíc jim pomáhala a zejmena v latině se znala jako málo kdo, zvána „latinskou babičkou“.

Zatím také s oběma soky v lásce změna se stala. Karel Říčanský vzdal se místa pojezdného a vystudovav bohosloví vstoupil do kláštera. Když zprávu o primici poslal své dávné milence, byla tato již vdovou a po druhé bylo jí zaplakati nad ztracenými nadějemi. Podobiznu jeho, kterou poslal zároveň, zavěsila si babička ve svojí světničce. Rovněž Fricek zanechal studií a stal se řeholníkem u téhož řádu. Po letech setkali se oba v rodném městě jako učitelé na témž gymnasiu, Fricek jakožto páter Dominik.

Změnil roucho zevnější, ale uvnitř zůstal stejným jako dříve. Zášť jeho ku Karlu Říčanskému nevyhasla a užil všech prostředků, jak by mu život ztrpčil. Pro „latinskou babičku" již to, že mohla Karla vídati při mši u oltáře, sobě na blízku, bylo neskonalým štěstím. Nevynechala ani jediné, o čemž v brzku i páter Dominik se přesvědčil. Podléhaje vždy více zlému vnuknutí vrhl a zdánlivě i dokázal na něho podezření tak mrzké, že Karel upadl do těžké nemoci a z ní už zdráv nevyvázl — sešílel a zemřel. V klášterní zahradě totiž narodilo se dítě. Matka jeho Barča, svobodné děvče, vypomáhala v klášterní kuchyni. Kdo byl otcem? Páter Dominik, dívku k účelu tomu podplativ, tvrdil, že jím jest — Karel.

Barča i s dítětem hned potom z města zmizela.

Takové jest pozadí doby, v níž Karel Kalina se dostal do parvy. Zápas mezi páterem Dominikem a latinskou babičkou vyplňuje svrchu již zmíněné „Zápisky malého studenta". Nebudeme se pouštěti do podrobnějšího vypsání tohoto zajímavého, v karakteristice postav a psychologické kresbě znamenitě podařeného processu. Malý študent, jenž pro své jméno, souhlasné s jménem Říčanského, babičce zvláště drahým se stal, z též příčiny krutě jest pronásledován od pátera Dominika. Tento rovněž způsobil, že Karel nestal se přes všechnu svou píli a neobyčejnou přičinlivost premiantem. Latinska babička byla hořem nad tím celá sklíčena. Studentů na byt už nepřijala — poslední rok byla latinskou babičkou.

Ale došlo též na pátera Dominika. Při sklonku školního roku, když o veřejné slavnosti na rozchodnou se v latinské řeči zajikl a nemohl v citátu z Cicerona dále, vypomohla mu nahlas babička a zahanbila jej přede všemi. Od té chvíle jak by do vody zapadl. Najednou sám k babičce se dostavil a vyznav se jí ze všech svých činů a vin dosáhl od ní odpuštění. Památka Karlova byla očistěna — babička nad páterem Dominikem dosáhla nejúplnějšího vítězství.

Před tím už také Barča, po letech do okolí města se vrátivší, ale nikým nepoznaná, vše byla babičce vypověděla: nalezenec Petřík, učedník pana Jaroše, byl její syn.

Jakoby tušil hřích pátera Dominika, jehož bezděkým byl nástrojem, za nezasloužené ústrky, kterých sám časem od něho doznal, za jeho kruté týrání studentů zahořel k němu divokým záštím. Když jednou i babička po prudké rozepři s páterem onemocněla, mrštil těžkým špičatým kamenem po jeho hlavě, ale na štěstí prorazil mu jen klobouk. Byl uvězněn, dobyv se však z vězení s matkou svojí zmizel z okolí města na dobro. Roku 1866., jak z třetího oddílu „Na

bojišti“ se dovídáme, shledal se s ním vypravovatel — dřívější studentík Karel — u Mnichova Hradiště. Petřík v boji s Prušáky padl.

Jak viděti, z prostého, nad míru jednoduchého outku vyrostl bohatě se rozvětvující děj, začasté až ke skutečnému dramatu stupňovaný. Komposice jeho překvapuje nenadálými obraty, celek napíná a poutá. Líčení života ve starém měšťanském domě v skutku jest výtečné, má živý kolorit doby a množství zajímavých, vděkuplných podrobností. Schulz podal zde práci v každé způsobě podařenou. Zvláště vyniká „Latinská babička“ v kresbě jednotlivých povah. Postavičky, které Schulz předvádí, jsou ostře nuancované, pečlivě a do detailu kreslené. Život v nich proudí zdravým a jadrným tempem. Především „latinská babička“ zůstane typem vždy svěžím a vždy pravdivým. Je to každým hnutím česká stařenka, která dovede se odříkat, trpět, je však i schopna energických činů a vždy musí míti někoho, ke komu by přilnula svým šlechetným, dobrým, zlatým srdcem. Tvoří přirozený střed vypravování, kolem něhož vystupují postavy neméně výrazně a šťastně pointované.

Schulzovo vypravování má jistý lahodný tón, který čtenáře mimoděk ovládá a okouzluje. Dikce jeho jest mírně zářivá, vždy přirozených a případných obratů užívající. V sytém místním a časovém koloritu nic nezadá „Latinská babička“ našim nejlepším výtvorům genrovým.

Jsme přesvědčeni, že české čtenářstvo přijme novou knihu Schulzovu s nelíčenou sympatií. *Fr. Kvapil.*

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

· Georgetta od V. Sardou-a. Georgetta je dcera Toulouseského truhláře, která s milencem svým utekla z otcovského domu. Byla tanečnicí v Lyoně, pak kavární zpěvačkou v Marseillu: v obou městech vedla šumný, rozpustilý život. Známa byla se jménem hezké Žožotky. Mezi muži, jimž po sobě byla připadala, byl snad jedinký, jejž opravdu milovala: Pavel Cardillac, důstojník od pluku Marseillské posádky. Z této přeletné lásky s panem Cardillacem narodila se dívka, Pavla, kterou dala v občanském smyslu jmenovati Pavlou d'Alberti. Nějakého pána Albertiho nikdy nebývalo. Bylo to vymyšlené jméno.

Cardillac miloval dost onu ženu, že i pomýšlel dát se s ní oddati. Avšak v bitvě u Gravellottu padl.

Georgettě Couralové vynesl její život milióny. Se jměním přišla jí i chuť na úctu a vážnost světskou. Žádá si jí sice méně pro sebe, ale pro svoji dceru, kterou zbožňuje, již s nemalou péčí dala vychovati a která o její minulosti nemá potuchy. Učiní známost se starým škotským šlechticem, lordem O'Donnorem, vévodou Carlingtonským, který přišel úplně na mizinu a hledá jmění veřejně v novinách. Za sto tisíc liber renty odkoupila mu tedy jméno a titul a teď je vévodkyní — oblékla novou kůži.

Pod touto vzácnou střechou vyrostla dívka. Považuje se za komtessu d'Alberti; stalo se z ní hezké děvče, čisté na duši a tak jemnocitné mysli, že když vyšla z kláštera, její matka po způsobu anglického vychování mladých misses ponechala jí úplnou volnost chování.

Láska mateřská Georgettu obrodila. Není důstojnější dámy nad ni, není bezúhonnějšího života nad onen, jaký od svého zasnoubení s vévodou vede, s vévodou, jenž právě v jednom pokoji nahoře v domě umírá. Když začíná kus, už je autorem předpoloženo: matka zachránila ženu a není námitky, minulost je smazána, nikdo se nesmí opovážit pochybnosti, že by byla zůstala lpěti nejmenší skvrna!

Georgetta Couralová je tedy počestná žena a učiněná vévodkyně; je i zcela nezávadná matka.

V klášteře, kde byla vychována, seznámila se Pavla d'Alberti se slečnou Aurorkou des Haudrettes, neteří hraběnky Clavelové de Chabreuil. Obě dívky přilnuly k sobě vášnivě, jak už v klášteřích bývá. Hraběnka Clavelová velice tomu přátelství přeje. Pavla je roztomilá osobička; matka její je nositelkou jména z nejlepších mezi anglickou šlechtou. Vévodkyně Carlingtonová může se postaviti po bok hraběnce Clavelové de Chabreuil.

Povstaly styky, obě dívky se navštěvují, obě matky též. Paní Clavelová de Chabreuil má sedmnáctiletého syna, kterého chtěla zasnoubiti se svou neteří, milou Aurorkou des Haudrettes. Zdálo se, že jí Gontran padl do oka. On však dal se okouzliti hrdým, pěkným způsobem Pavliným; má ji potajmu rád a nečeká než na příležitost, aby se mohl se záměrem svým svěřiti matce. Pavla také mu není odkloněna. Dík volnému vychování anglickému, jehož se jí dostalo od matky, je o tajnostech lásky lépe poučena, nežli klášterní vychovanky z pravidla bývají, a beze strachu vyčkává, až se Gontran vyjádří.

Tam dospěly věci, když se opona poprvé zvedne. Aby se o všech těchto věcech, jež předcházely, mohlo dovědět obecenstvo, jest tu jedna osoba, která o nich také neví, která si je však musí dát vypravovati. Tímto důvěrníkem je pan Clavel de Chabreuil, bratr hraběnčin.

Pan Clavel je bývalý důstojník, který v Marseilli býval vojenským soudruhem a nejlepším přítelem Cardillacovým. Po válce r. 1870 vystoupil z vojska. Poněvadž byl starým mládencem a na Francii nijak vázán, jal se cestovati, odjel do Indie a zůstal tam několik let. Zrovna se vrátil a den před tím nežli přijel do Paříže, dostal od vévodkyně Carlingtonové tajuplný lístek, jímž jej zvala, aby ji navštívil. Od vévodkyně Carlingtonové? Neznal to jméno. Přišel dosti zvědav. Čekal a vešel . . .

— Vždyť je to Georgetta!

A oba začnou si vypravovat. Jako staří známí, jakými sobě jen byli, žvatlají spolu sedíce v pravo v koutku na pohovce. Vévodkyně se střeží zmíniti se o svých stycích s hraběcí rodinou de Chabreuil; vypravuje toliko o svém jmění, svém novém jmeně, o své dceři, která vyrostla, je hezká a prosí jej, aby ji neprozradil.

Proč by ji měl zraditi? Clavel je muž od světa; dá slovo, že zachová mlčení, netuše, k čemu jej tento slib zavazuje. Představují mu Pavlu; shledává, že je to dívka vskutku unášející. Připomíná mu přítele Cardillaca.

— Jak jste podobna svému otci!

— Znal jste mého otce?

Ubohá dívka považuje za otce hraběte d'Alberti. Avšak Clavel je starý Pařížan; lehce obepluje úskalí rozhovoru, za řeči však udá se mu vysloviti svoje jméno:

— Ah! zvolá radostně dívka, vy jste tedy strýčkem a kmotříčkem mojí nejlepší přítelkyně, slečny Aurory des Haudrettes?

Clavel sebou trhne. Nebyl se toho nadál. Žožota a její dcera jsou tedy v důvěrném styku s jeho sestrou!

— O tom jste mi ničeho neřekla! praví k vévodkyni.

— Slíbil jste, že budete mlčet! namítá ona.

Ale to je jiná! Mlčet, ano, ale všeobecně! Zde však jedná se o posvěcené zájmy rodiny. Clavel nesmí ustoupit. Musí dáti hraběnce zprávu. Povolí však staré přítelkyni lhůtu čtyřiadvaceti hodin. Ať si vynajde záminku, přeruší styky a odejde. Až potud, dokládá, bude on mlčet, vyjma že by nahodilá okolnost jej přinutila, aby mluvil.

Tento první akt zanechává dosti studenou temperaturu. Jsme skoro zaujati proti Clavelovi, ačkoli je v právu. Jeho „čtyřiadvacet hodin!" zní tak tvrdě. Kdyby byl řekl vévodkyni: váš manžel brzo zemře; až zemře, prohlásíte, že jest vám spořádati vaše záležitosti ve Škotsku, a odjedete se ctí, tam už se vám někde podaří najíti ženicha pro Pavlu! bylo by dobře. Času bylo dost a byla by to řeč dobrého člověka. Ale tak: máte čtyřiadvacet hodin, přerušíte všecky styky, ne-li, povím všecko! — to zaráží, obecenstvo je už zaujato pro bývalou Žožotku, spisovatel sám se nejvíce přičinil, aby bylo zaujato: učinil ji tak hodnou, tak zajímavou! Proč pak by teď, když se stala vévodkyní a je tak řádná, neměla míti přístup do společnosti? Byly tam už jinačí ženštiny, v té společnosti!

Ve druhém jednání udá se ona nahodilá okolnost, kterou Clavel předvídal a již každý očekává. Pavla je návštěvou u Aurory; Gontran ji potkal zrovna, když byla samotna, vyznal jí lásku, přesvědčil se, že byl vlídně vyslyšen, a odhodlal se svěřiti se matce. Příležitost je dobrá, neboť strýc je zde, bez jehož rady bylo by těžko uzavírati sňatek.

Gontran vypravuje matce o své lásce k Pavle. Hraběnka měla jiné záměry, jak už víme; ale je to hodná paní: Pavla zdá se jí býti slušnou partií. Jenom třeba ještě věděti, kdo byl onen hrabě d'Alberti, po němž má jméno. A obracejíc se na svého bratra, který mlčky poslouchal, táže se:

— Vy byste nám mohl něco pověděti, vy jste znal vévodkyni, když byla ještě hraběnkou d'Alberti.

Tu je rozhodná chvíle. Chvíle obratu. Clavel neváhá: vyhodí starou přítelkyni Cardillacovu oknem. Několika řiznými slovy odhalí její původ, její lásky, spůsob získaného jmění i pravého otce Pavlina i nemanželský její rod.

Hraběnka zůstane ohromena po tomto sdělení; za těchto okolností připadá jí každý styk mezi oběma rodinami býti neslýchaným skandálem. Mladý muž je však jiného náhledu a syn i matka dají se před mlčícím Clavelem a před udiveným obecenstvem do rozbírání obou

sporných názorů. Matka hájí věc společenských předsudků a světské slušnosti, syn zastává příkazy lidskosti.

Je zřejmo, že tu chtěl Sardou napsati Dumasovskou scénu. Jeho způsob zůstavuje posluchače chladným z několika příčin.

Předně nejsme dost jisti, dost proniknuti obapolnou láskou obou mladých lidí. Řeklo se nám sice, že Gontran miluje Pavlu a Pavla jeho; ale to milování činí na nás dost mírný dojem, jakoby ani jeden ani druhý z nich tuze na něm nevisel. Záleží nám tedy jen dost povrchně na tom, jak bude rozhodnuto.

Gontran mezi všemi důkazy, které provádí, nejméně se dovolává toho, který by se nás dotknul nejspíše. Měl by své matce neustále opakovati: všecko je velmi hezké, ale já ji mám rád. Musím ji míť, mám-li býti šťasten. Nejsme nuceni žíti s matkou; chci se oženiti s dcerou. On to sice praví, ale bez ohně a vřelosti. On jen rozumuje, řeční jako advokát, jako filosof.

Některé z důvodů, jež uvádí, vskutku by se výtečně vyjímaly v ústech filosofa, ale v ústech šlechtice a syna vyjímají se divně. Nechcete přijmouti Pavlu za snachu, dí k matce, protože její matka byla milenkou Cardillacovou; ale jedna naše předkyně byla milenkou Jindřicha IV. a jiná milenkou Ludvíka XV. Tato poslední nám opatřila hraběcí titul.

Když Dumas podobně mudruje, vkládá takové námitky do úst neutrálných, které mají právo filosofovati jen což: Thouveninovi v Denise, Orgebacovi v Levobočku. Kdyby tak mluvil zde strýc Clavel, dali bychom mu všickni za pravdu.

Ale mladý pán neměl by své předky takto odsuzovati u nohou své milované. Celá ta rozprava je tuze dlouhá a strojená.

Ke všemu zůstává ještě nerozřešena. Dumas v podobných případech vždy se dostává k rozřešení. Ale Sardou-ovi se té smělosti nedostává. On rozvine obě zásady, ale závěru neučiní.

— Chceš mne kárati? dí hraběnka ke svému bratru.

— Bůh uchovej, sestro, odpovídá Clavel. Máte úplnou pravdu. Ale Gontran ji má také. Schvaluju úplně, že uzavíráte svůj dům ženštině padlé; ale činím poklonu nejhlubší tomu, kdo jej otvírá dívce tak čisté a způsobné.

Není-li to obojetnost, co to je? Ale na divadle chceme míti jednání rozhodné, situace nepochybné. Nejistota je nejhorší z muk. Ať si rozhodne autor třeba proti naší chuti, ale ať rozhodne obratně, rázně, mistrovsky!

Scéna je beze vší pochyby živá, řízná a skvěle složená, je prosta těžkopádných, táhlých vývodů Dumasovských, které končívají úsečným, ohnivým hrotem. Všecko je hezké, třpytné, ale není v tom citu a hloubky. Scéna zůstavuje posluchače chladným.

Gontran se nakonec podává. Náleží mezi hodné synky a vyznamenává se úctou k matce. Nepodaří-li se mu matku přesvědčiti, odřekne se Pavly, čistý milenec! Vycpaný mladík, který se chová velmi chvalitebně, ale nikoho nenadchne.

Pavla se brzo vrátí a někdo ji musí odvésti z domu pod jakoukoli záminkou. Clavel převezme tu úlohu a když ona přijde, praví jí, že paní hraběnka ochuravěla, a nabízí jí rámě.

Celé lešení kusu založeno je na nevědomosti děvčete o své minulosti. Kdyby se o ní dověděla, sřítí se všecko. Stane se to ve třetím aktu.

Nyní následuje mistrovská, Sardouovská scéna, která je vrcholem třetího jednání a chlouba nového kusu. Nezvyklý spůsob, jakým byla propuštěna z hraběcího domu, probouzí v dívce myšlenky. Začíná se probírati v upomínkách. Sardou s neobyčejnou obratností nastavuje všeliké podrobnosti do cesty, kudy skočmo chvátá dívčina paměť. Pavla rozpomíná se na různé momenty ze svého mládí, které jí utkvěly v paměti. Otázky, jimiž zahrne svoji komornou v určité chvíli, dají konečně žádoucí světlo: uhodla všecko. Toto náhlé protržení clony mohlo by se někomu zdáti ukvapeným. Avšak na divadle je spisovatel nucen směstnati události v průběh pěti minut, které ve skutečnosti snad se rozprostírají přes celé týdny: Ostatně nesejde ani tak na spůsobu, jak se pravda dostane na jevo, jako na výrazu citů, které po poznání pravdy vzniknou.

Překrásná scéna! Bez odporu z nejlepších, které Sardou kdy napsal a které vůbec za dnes se píší! Ten paprsk světla, jenž Pavle náhle do očí padne, pocítí v srdci jako bolestné shroucení. Najednou pozbývá své víry i svého štěstí! Její matka padlá ženština! Propuká v pláč a ten pláč se sdílí obecenstvu. Všecko pláče, takovou sílu má v divadle pravdivé hnutí.

Vchází Clavel. Ona zoufalá vrhne se na pohovku; žaluje mu svůj bol, svoji hrůzu, svoji nenávist. Clavel ve pěkné řeči vysvětluje ubohému děcku, že má-li ona tak vznešený náhled o cti a ctnosti, že je tím povinna své matce; že tato matka dobře věděla, budíc v ní smysl pro dobro a krásu, že jednoho dne zaplatí toto své vychování nenávistí své dcery a že přece nerozmýšlela se, přece .... Krásně mluveno, měkce a velebně! Tu Sardou se povznesl nad sebe sama.

Pavla zaslechne kroky matčiny. Není třeba, aby matka věděla, že se o jejím poklesku ví; zimničně utírá sobě oči a připravuje se na uvítání.

Georgetta neklidně přichází, podle jistých příznaků hádá, že tajemství je vyzrazeno:

— Ví všecko! praví tiše Clavelovi.

Dcera se jí vrhne do náručí a pokrývá ji polibky:

— Matko! Matko!

Kdo umí psát takové scény, měl by psát jen takové! Jaká tu náplň pravdivého citu v tom třetím jednání!

Čtvrté naproti tomu stojí sotva za řeč.

Clavel, pořád Clavel, který mezi oběma domy prostředkuje, všude je důvěrníkem a rádcem, vyplňuje celý ten akt svou zbytečnou osobností. Hraběnka zatím povolila prosbám synovým, svolila ke svatbě, ale klade podmínky: vévodkyně se uchýlí do Škotska na své statky a jednou do roka jen navštíví mladé manžele.

Podmínky nebyly by tak zlé, beztoho se nikdy nedodržují. Čas je nahlodá, vítr odnese, co zbude konečně z bývalé Žožotky? Kdo ví, za deset let, jestli ji paní hraběnka sama nebude k sobě zvát na partie whistu?

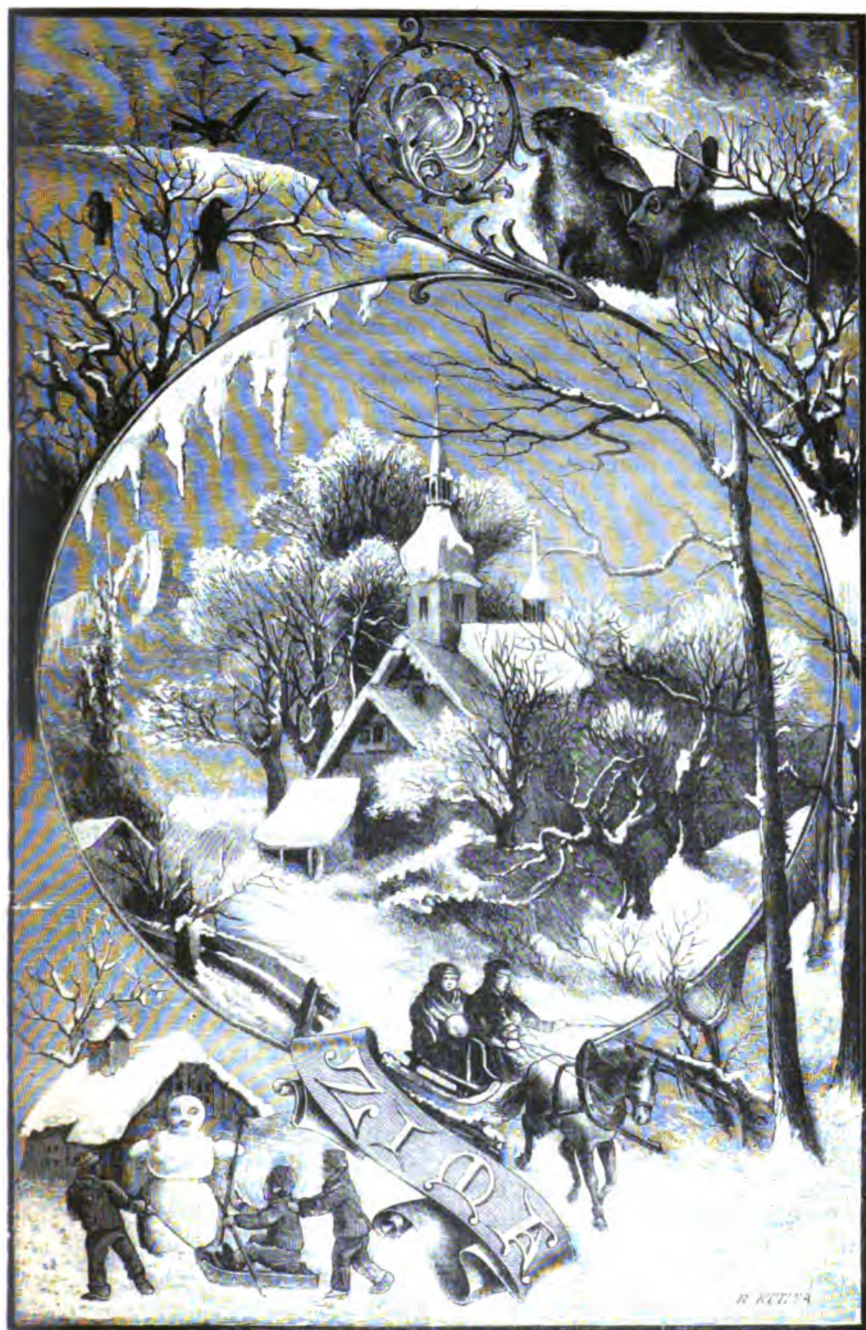
Ale vévodkyně se příčí podmínkám a Pavla je uražena. Má velmi prudkou rozmluvu s Gontranem, praví mu: žádáte na mně, abych obětovala svou matku. Dobrá! Já žádám na vás, abyste vy obětoval svoji! Vezměme se bez jejího svolení... Nechcete? Zamítáte... Proč se tedy divíte, že i já zamítám?

To jsou takové plané řeči. Každý to cítí, neboť hraběnka svolila a časem všecko by se vyrovnalo.

Konec konců všeho mluvení a chození: Gontran si vezme Auroru. A Pavla? Vrátí se s matkou do Škotska.

Rozřešení zůstal autor dlužen. Neboť ve sporu mezi předsudky světa a mravností lidskou nelze říci, že mají zvítěziti předsudky. Kdo popře, že po dvou letech Pavla, jaké má pěkné vychování, je dědičkou čtyř, pěti miliónů a jejíž matka je skutečnou vévodkyní vznešeného chování a vybraných spůsobů — že Pavla neudělá krásnou partii a neobjeví se jako královna v oné společnosti, která jednou už ji vypudila? Jasno je, že Pavla, až se stane markýzkou nebo vévodkyní, může jednoho dne co manželka vyslance neb péra anglického býti pozvána do salonů hraběte Gontrana de Chabreuil a že on, vida ji obklopenu takovou poctou, řekne si v duchu: Jaký jsem byl osel, že jsem si ji nevzal!

Taková je páně Sardouova komédie. Zajímavá a zábavná jako všecky ostatní, leč mimo pěkné třetí jednání veledílem není. Pro nás Čechy pak dokonce je svou zřejmou tendenční látkou i specifickou formou dosti vzdálena. Sehrána byla dobře, avšak nemůžeme rozhodně souhlasiti, aby se nám činohra Nár. divadla dávala do tak naprostého vleku francouzského repertoiru. Pana Sardoua na př. máme na našem repertoiru celého, s kostmi i kůží, jako bychom se nemohli obejíti bez něho. Vynikající, karakteristické ukázky z ciziny, ale ostatně práci samostatnou! To zdálo by se nám pravým programem Národního divadla. —

Kreslil B. Kutina. Ryl Jan Patočka.

Lotr Gólo.

Romanetto od **J. Arbesa.**

(Dokončení.)

třetího listu, zaslaného mi asi po dvou měsících, cituji následující:

„Pokroky vždy zřejmější — ovšem jen pokroky pro znalce jako jest ředitel, kolegové a nečetní někteří diváci. Obecenstvo vůbec přijímá výkony mé doposud ještě chladně, apathicky, ba s odporem — začasté skoro větším nežli druhdy, když jsem se v nynějším oboru svém někdy pokusil . . .

Nic však nevadí. Doufám, že překonám apathii obecenstva konečně přece, až provedu někdy, vlastně až budu vůbec úlohy své prováděti vždy jen tak, jak si přeji.“

V dalším listě, psaném po několika jen dnech, psal Sunkovský do slova:

„Včera jsem si zahrál zase France Moora. Po každé význačnější scéně mi kolegové a kolegyně gratulovali . . . Jen obecenstvo přijalo výkon můj jako kdy jindy — s mrazivým klidem . . . Při některých scénách panovalo v divadle hrobové ticho — skoro jsem slyšel dech jednotlivců. Potlesk však žádný — občas se mi zdálo, jakoby obecenstvo již již chtělo vypuknouti v sykot . . .

Leč ani tím nedám se ve snaze své mýliti. Vím, že nemá nynější moje obecenstvo v celku smyslu pro pravé umění. Nechť tleská nebo syčí — vše jedno . . . Však já ledovou kůru jeho jednou přece jen prolomím a — bude vyhráno . . .

Sympathie obecenstva dá se začasté i vyvzdorovati. Nové pojmutí a takové též provedení nějaké úlohy vůbec působí vždycky jaksi cize; teprve když si obecenstvo na novost nebo jen neobvyklost výkonu uvykne — —

Však Vy mi rozumíte . . .“

Pátý list obsahoval výhradně jen zprávy osobní, že má Sunkovský nabídnutí od jiné společnosti, ale že nepůjde; že mu ředitel přidává občas z vlastního atd.

V dalším listě, zaslaném asi po měsíci, psal mimo jiné takto:

„Ondy jsem přemítal o záhadě talentů vůbec a o záhadě vlastního svého talentu zvlášť. Napadloť mi, jak se mohlo státi, že právě pro úlohy zlosynů a lotrů jevím nepoměrně větší talent nežli pro úlohy dobráků, poctivců atd.

Trvám, že mohu se Vám přiznati upřímně: Jsem vtělené dobrotisko, člověk, který v životě svém komáru neublížil a sotva kdy ublíží; jsem cosi, co zovou lidé posměšně „lucernou cnosti“.

Vše dobré, ušlechtilé, vznešené vábilo mne od útlého mládí; každá drsnost, příkrost, neřku-li hanebnost působila na mne vždy odporně...

Poctivost, upřímnost, pravdomluvnost, spravedlnost a vůbec všechny tak zvané cnosti zůstaly mi po celý můj posavadní život — abych tak řekl životními majáky, kterých jsem nikdy nespustil se zřetele, a zjednal si tak — promiňte, prosím, mé upřímnosti, že kladu zvláštní důraz na vlastnosti příznivé — pověst člověka neúhonného, ba skoro možno říci — vzorného.

Neznám ani ctižádosti, tím méně závisti a jiných podobných tak zvaných necností, které jsou v kruzích uměleckých začasté zcela přirozenými pružinami, slovem já byl a zůstal, jak už jsem byl výše připomenul — — —

Po tomto úvodu zajisté ani dost málo se nepodivíte, položím-li sám sobě závažnou otázku:

Jak se medle stalo, jak se vůbec jen státi mohlo, že jako umělec začínám vždy více vynikati v interpretování povah necnostných vůbec, povah ničemných, zlotřilých, zákeřnických atd., které budí odpor, hnus a opovržení?

Kdy, kde a jakými vlivy vznikl v duši mé všeho toho prvý zárodek? Čím byl živen — kdo a co naň působilo, že po čase mimo moji vůli vydává tak překvapující ovoce?

Jest vůbec jen možno, aby člověk mého rázu a mých snah dovedl se vpraviti v něco, co jest mu úplně cizí, čemu se vždycky vyhýbal, čemu nikdy nevěnoval pozornosti, tím méně aby to byl studoval k účelům uměleckým — ba více: jak to možné, aby dovedl s překvapující věrností znázorňovati, co mu bylo od útlého mládí odporno, čím v pravém slova smyslu opovrhoval?

Nestojíme před záhadou nejzvláštnějšího druhu? Nezdá se Vám, že člověk, který k Vám takto mluví, nalezá se v ohledu duševním v onom politování hodném stavu, kdy nedovede již postihnouti ani věcí nejpřirozenějších?

Přiznám se Vám upřímně: Když mne tyto a podobné myšlenky napadly poprvé, zdálo se mi, že duch můj počíná se haliti v tajemnou onu mlhu, která předchází osudnou noc úplného zatemnění ducha. Tak mocně působilo na mne rozpoznání zvláštní této anomalie duševní: nezvratné zjištění jistého stavu věcí, pro který není přirozeného vysvětlení, jehož příčiny jsou úplně temny a proto naprosto nepostižitelny.

Dlouho — dlouho jsem o tom všem přemítal s napjetím veškerých svých sil, nemoha pochopiti, nemoha si vysvětliti, ba ani zdánlivě pravděpodobně sama sebe oklamati.

A přece — vždyť není vůbec ani jinak možno — neděje se pranic bez příčiny . . . Všechno má svou příčinu — všechno . . . Záhad vůbec ani není. Co jest záhadou jednomu z nás, může býti zcela jasno a přirozeno tisícům jiných — a naopak . . .

Není tudíž divu, že jednou zjištěnou abnormalnost svou podrobil jsem nejpřesnější logické analysi, že vzal jsem útočiště ke všem prostředkům, kterých k dopídění pravdy vůbec lze užiti, že zkoumal jsem celý svůj život — každý moment význačný i zdánlivě malicherný, každý rys hlavní i každou podrobnost . . .

Avšak nechť namáhal jsem se sebe více, sám v sobě, v podstatě svého já nenalezl jsem nejnepatrnější stopy po nějakém zárodku k tomu, čím nyní vynikám ...

Duševní rozvoj v tomto směru dál se tudíž dle všeho instinktivně, naprosto nepozorovatelně, ba nepostižitelně ...

Stojím tedy doposud před temnou, zdánlivě nerozřešitelnou záhadou. Sám sobě zdám se býti tajemnou sfingou: uvnitř čistý a jasný jako křišťál, zevně pak odporný a hnusný ... Sám sobě zdám se býti bytostí, která nemá v šírém světě sobě rovnu: bytostí s duší neúhonnou a s tváří přímo medusovitou — bytostí ve všem všady záhadnou ....

„Můžete-li," končil Sunkovský v psychologickém ohledu zajímavý svůj list, „prosím snažně, přispějte mi ku pomoci. Považte, naznačte, co soudíte o tom Vy sám! Možná, že šlehne temným labyrinthem, v kterém se duše má potácí, aspoň jediný zásvit, který mi bude vodítkem, abych v bařinách duševní kombinace neuvázl úplně — — —"

Potud citat z dopisu, který na mne učinil zvláštní dojem.

Zdáloť se mi, jako bych četl první nesmělý pokus hlubokého myslitele, snažícího se definovati nějaký nový pojem způsobem co možná nejpřípadnějším.

Odpověděl jsem tudíž bez odkladu. Pověděl jsem, co sám o tom soudím; ale k rozřešení záhady samé nepřispěl jsem ničím. Pravil jsem, že individuelní záhady tohoto druhu nemůže rozřešiti nežli individuum samo — a tomu-li se to nepodaří, že jest každý pokus jiného člověka více nežli problematický.

„Ostatně," končil jsem list svůj, „nemučte se sofismaty! Co Vám po příčině a zárodku Vašeho talentu!

Talent Váš jeví se v určitém směru a Vám jako herci musí jíti přede vším o vypěstování talentu a nikoli o vypátrání, kdy a jak vznikl, co bylo příčinou, že vznikl a rozvinul se právě jen tak, jak se Vám nyní jeví.

Vše to a podobné ponechte filosofům, s kterýmiž jest umění více méně „na štíru". Vaším úkolem jako umělce jest tvořiti neb aspoň patvořiti.

Úkol analyse — úkol rozboru Vašeho talentu a Vašich výkonů nenáleží ve Váš obor a Vy jej můžete směle ponechati jiným. Bude-li někdy někým rozřešen, dobře: nestane-li se to, také dobře. Síla a dosah Vašeho talentu a hodnota Vašich výkonů uměleckých tím naprosto neutrpí."

Byl-li Sunkovský s touto mojí odpovědí spokojen čili nic, nevím; ale jisto jest, že se radou mojí — neřídil. V několika dalších dopisech psal totiž jen o věcech všedních; náhle — asi po čtvrt roce — zaslal mi list, z kterého vyjímám následující místa:

„Viktoria — třikrát viktoria! Konečně se mi podařilo záhadu rozřešiti ...

Ani byste neuvěřil, jak snadně — skoro hravě — a jak přirozeně! Sám jsem se musil dáti do smíchu, když mi šlehnul první zásvit duší . . .

Ano, ano — tak a nejinak mohlo, ba musilo se státi.

Pamatujete se, prosím, ještě na to, co jsem Vám vypravoval o svém mládí — o prvním loutkovém představení, kterému jsem byl přítomen — o dobré, tiché, vzorně cnostné Genovefě a odporném, hnusně odporném netvoru, jehož světoznámé jméno jest — lotr Gólo?

Teprve nyní vše chápu — vše — —

Ideal dobroty, lásky a neúhonnosti, jak zjevil se mi poprvé za útlého mládí v podobě Genovéfy, vznášel se po celý můj život jako v mlze před duševním mým zrakem a byl mi, abych tak řekl, i proti mé vůli vůdčí hvězdou . . .. Kdykoli jsem si jej připomenul, vždycky mi bylo nevýslovně milo — vždycky jsem cítil nevylíčitelné uspokojení —

Postava svaté Genovefy vyhupovala se v osamělých chvílích přede mnou v pozdějším věku vždy jen jako vznešená bytost andělské krásy, lahody a dobroty — — Leč vždy jen na chvíli, na několik okamžiků —

Za nedlouho, někdy skoro současně vedle čarokrásného obrazu světice a idolu vyhoupla se vždy také odporná, hnusná postava zosobnělého zla — lotr Gólo — — A příjemný, lahodný pocit postoupil místa mravnímu rozhořčení.

Pamatuji se na náhlou změnu tu z dob nejrůznějších. Pamatuji se, jak často, přečasto vtíral se mi hnusný tento netvor s houževnatostí. hříšného chtíče — jak často, přečasto jsem jej všemožným způsobem zapuzoval — a nemohl se ho zbaviti . . .

A jedině tím, zdá se mi, možno aspoň přibližně přirozeně vysvětliti, co zdá se mi býti nerozřešitelnou záhadou a co jest v podstatě přece jenom věcí zcela přirozenou.

Ano, ano — tak a nejinak asi mohlo se státi, že lidská beruška jako já mohla prodlením času nepozorovatelně nabyti takměř závidění hodné způsobilosti k interpretování povah od své vlastní diametralně se lišících — krátce že člověk v životě povahy nejmírnější může býti jako umělec ničemou a padouchem, od kterého se obecenstvo s odporem odvrací, kterého nenávidí, kterým opovrhuje . . .

Divné, podivné, skoro bych řekl — nevystihlé jsou způsoby duševního rozvoje umělců, — kdybych nebyl, jak se domnívám, aspoň přibližně správně postihl rozvoj svůj vlastní. Nyní jsem přesvědčen, že všechny theorie, kterýmiž se mučíváme, všechny šablony, do kterýchž nás úzkoprsá kritika vpravuje, jsou jen překážky — krátce že umělecký rozvoj každého z nás jest individuelní, každý z nás že jest svůj . . . .

Déle čtvrt století jsem se mučil pouhými pokusy v oborech, pro které jsem neměl nevyhnutelné průpravy duševní. A překážkou byl jsem si sám — povaha moje jako člověka, která nebyla a posud není v souhlasu s povahou mojí jako umělce . . .

Ano, ano — tak a nejinak — —

A nyní — nyní, když jsem byl obor svůj konečně šťastně nalezl, nyní, když jsem se dopídil i pravé příčiny, pro kterou jsem se byl octnul druhdy na scestí a tak dlouho bloudil — nyní jsem spokojen a mohu se v oboru umělecké své individualitě nejpřiměřenějším nad jiné vyznamenati . . .

Před několika dny začal jsem studovati ohavu nejděsnější — Shakespearova Richarda II. Doufám, že ředitele, který se zpouzí kus ten provozovati, přece jen oblomím.

A potom — potom — — Však Vy víte, že tím „potom" nemíním nic jiného, nežli že — potom budu — aspoň po svém mínění — dostatečně připraven k vystoupení na divadle zemském." —

Přiznám se, že mne Sunkovský ve svých listech vždy více zajímal. Povaha nabývala vždy větší plastičnosti, on sám pak stával se mi vždy milejším.

Byl jsem přesvědčen, že to skutečně jeden z nejvzácnějších, doposud neuznaných talentů svého druhu a pevně doufal, že — jakmile vystoupí v Praze jen jednou na zkoušku, prorazí na celé čáře.

V tu dobu, kdy asi poslal list, z něhož jsem právě několik řádek citoval, byl jsem ještě dramaturgem: ale ředitelem nebyl více Wirsing. Upozornil jsem nového ředitele na talent Sunkovského a dostal v odpověď, že — později — za několik měsíců nebo snad jen týdnů Sunkovskému dopíše.

Podal jsem o tom zprávu Sunkovskému a on v následujícím listě zajásal. A zase sliboval a ubezpečoval, že napne všechny své síly, že bude studovati s úsilím a neúmorností atd.

Později mi zvěstoval, že ředitele přiměl k provedení Richarda II. a zval mne ku představení tomu. Jelikož však jsem se nemohl dostaviti, vylíčil mi později průběh představení toho a především snažil se charakterisovati svůj výkon. Ze slov jeho jsem nabyl přesvědčení, že to byl výkon v pravdě umělecký; ale obecenstvo malého městyse, kde byl kus ten provozován, přijalo výkon ten přece jen chladně a apathicky.

„Nic však nevadí," psal Sunkovský mimo jiné. „V Praze, kde má aspoň většina divadelního obecenstva smysl pro pravé umění, bude zcela jinak. Tam zajisté nebudou herce stotožňovati s povahou, kterou interpretuje, jako zde, kde podávají se dojmu bezprostřednímu a odporné vlastnosti interpretované povahy přenášejí mimoděk na umělce, který jest jen interpretem a nikoli původcem ničemností a ohavností, jež znázorňuje."

Sunkovský — můj a ředitele Wirsinga „lotr Gólo" — byl tudíž nyní úplně připraven — vše ostatní bylo již jen otázkou času.

Avšak týden míjel po týdnu, měsíc po měsíci, aniž by se byla stala nějaká změna. U divadla zemského nastoupil zase nový ředitel; avšak i ten holdoval a to u větší ještě míře nežli oba předešlí „principu úspor", čímž se stalo, že vystoupení Sunkovského poznovu odročeno.

Asi po roce odstoupil jsem konečně i já od divadla. Přestav býti dramaturgem byl jsem nucen věnovat čas svůj zaměstnání mimodivadelnímu; interes můj pro divadlo vůčihledě ochaboval.

Z té příčiny není také divu, že odpisoval jsem Sunkovskému řídčeji a obyčejně stručně, což on, jak přirozeno, podobnou měrou splácel.

Někdy nepsali jsme si po několik měsíců. Ale kdykoli nyní Sunkovský psal, jevil v každém listě svém již neklid, nepokoj a netrpělivost.

„Čekám, čekám sice trpělivě jako Job," pravil v jednom z listů svých. „Ale což naplat, když člověk hoří nedočkavostí, když ani ve snu nemá pokoje a — však Vy mi rozumíte."

Většina listů jeho byla věcná a rázu soukromého, tudíž povšechně beze vší zajímavosti.

Asi po dvou letech došel mne konečně opět list, z kteréhož mohu k doličení povahy Sunkovského citovati opět některá místa.

„Promiňte, prosím snažně,“ pravil, „že píši zase jednou o sobě. Přiznám se Vám, že skoro již sama sebe nepoznávám.

Neustálý nepokoj a rozčilení přímo neuvěřitelné mne mučí.... Snažím se ze všech sil zůstati klidným a trpělivě čekati; leč co vše naplat, když žiji a působím v ovzduší, které na mně leží jako neviditelný balvan a tlačí mne vždy hlouběji k zemi — do prachu opovržení.

Ani byste nevěřil, jak často se mi nyní zouží srdce nepochopitelnou bolestí, div že se nezalknu. Bývá mi někdy k smrti smutno; jindy po celé hodiny trávím v dumné otupělosti a začasté mimoděk zatnu ruku v pěst a zaskřípu zuby.

Jsem přece jen člověk ubohý, přeubohý.

Povaha moje vlastní jest přece jen v rozporu s povahami, které interpretuji — a ovzduší, v kterém se to děje, obecenstvo, před kterým hraji tuto komedii, nemá pro ni smyslu.

Již tomu několik roků, co jsme se poprvé setkali, co takto působím.

A poněvadž už dávno pozoruji, že z dusného ovzduší, v kterém žiji, více se nevybavím, stala se znenáhla změna i se mnou.

Býti člověkem dobrým a nezabývati se v duchu nežli intrikou, ničemnostmi a padoušstvím, jest přece jen cosi, co musí na člověka sebe lehkomyslnějšího působiti časem svým skličujíc, obzvláště když skoro každý, kdo jest toho svědkem, neskrblí projevy své nechuti, odporu, ba opovržení, když každý nebo skoro každý dívá se na člověka s útrpným nebo opovržlivým úsměchem, ba když se mu vyhybá, jako by se ho štítil.

Stydím se začasté sám před sebou; vyhybám se lidem více nežli jindy, uchyluji se do samoty, abych v ní trpěl duševní muka přímo neuvěřitelná.

Po čtvrt století byl jsem nespokojen a obecenstvem nevážen, nectěn a nemilován proto, poněvadž jsem působil jako umělec v oboru sobě nepřiměřeném; nyní po celou řadu let již neváží, nectí a nemiluje mne obecenstvo proto, že interpretuji povahy nehodné, nectné, nepoctivé — ničemné, pusté a padoušské...

Ani byste nevěřil, jak mi bývá, když vrátím se po představení domů a vhroužím se v zpomínky z doby, kdy zabýval jsem se v duchu ještě výhradně s povahami dobrými, kdy sám jsa dobrý nalezal jsem se duševně ve společnosti sympathické, kdežto nyní nalezám se ve společnosti, která stává se znenáhla odpornou a hnusnou i mně.

Vpravte se, prosím, v duševní stav umělce, produkujícího se před obecenstvem nemajícím pro něho nejmenších nebo jen nepatrných sympathií!

Nechť básník, malíř, sochař, skladatel nebo herec — každý pod Atlantovou tíží takových poměrů klesá. Básník, výtvarný umělec nebo skladatel mohou se těšiti nadějí, že snad budoucí pokolení výkony jejich aspoň uzná — stav mimův jest úplně beznadějný.

Vystupujte, prosím, takořka den co den před obecenstvem k Vašemu výkonu chladným neb docela apathickým; před obecenstvem, které Vás nectí, nemiluje, podceňuje, nenávidí a každou chvíli uráží! .... A žijte a působte takovýmto spůsobem po deset, dvacet a více roků! A vpravíte-li se jen poněkud v duševní muka takového herce, zajisté přiznáte, že ve svrchované míře politování hodný tvor tohoto druhu může mluviti jen o neštěstí, že hned na počátku své smutné, trudné a bolestné umělecké dráhy — — nezšílel . . ."

List tento mne v nemalé míře znepokojil. Cítil jsem váhu každé věty; rozuměl a chápal vše.

Věděl jsem, že jediným prostředkem, jediným lékem bylo by, kdyby bylo možno dopomoci ubohému umělci k tomu, po čem již tak dlouho práhnul: pokusiti se před obecenstvem a kritikou vytřelého vkusu — a také jsem se v ohledu tom přičinil.

Avšak velké národní divadlo nebylo ještě dostaveno a vliv můj u divadla prozatímného, kde byly v tu dobu všechny obory obsazeny, byl tak nepatrný, že nemohl jsem jinak nežli ubohého Sunkovského odkázati zase jen k tomu, k čemu jsem jej již tak dlouho odkazoval — k čekání . . .

Čekal — ale co dělo se od té doby v jeho duši, zůstalo tajemstvím; on sám se o tom v listech svých ani slovem více nezmínil. Mezi řádkami arci jsem se domyslil tak mnohého, ale což vše naplat — když — — —

Vše ostatní, co mohu ještě o Sunkovském pověděti, jest rovněž tak prosté jako zdrcující . . .

Několik týdnů před zahájením her v národním divadle, když byla naděje, že bude snad konečně přece možno přímo již palčivou touhu Sunkovského po jeho přání ukonejšiti, dostal jsem z nepatrného městyse moravského mimo nadání list od ředitele společnosti, u které byl Sunkovský engažován. Ředitel mi prostým spůsobem zvěstoval, že jeví Sunkovský od nějakého času nápadnou změnu v chování, že jest nad jiné vzdorovitý a renitentní a začasté prý skoro nepříčetný — a žádal mne, abych, možno-li, Sunkovského napomenul; jinak že by mu nezbylo, nežli jej propustiti.

Znaje — snad jediný v širém světě — pravé zřídlo Sunkovského nespokojenosti, rozhodnul jsem se, že napnu nyní veškeré své síly, bych mu dopomohl k vystoupení v Praze, a bez odkladu zasedl jsem za stůl, abych Sunkovskému po přání ředitelově dopsal.

Sotva však jsem napsal několik řádek, dodán mi lakonický telegram ředitelův: „Sunkovský — zšílel; právě jej dopravujeme do Brna do blázince."

Několik dní po té dočetl jsem se toho i v novinách s připomenutím, že jest stav Sunkovského beznadějný — a asi za týden měly časopisy stručnou zprávu, že Sunkovský, „jeden z nejnadanějších členů jedné z nejznámějších kočujících společností" — můj a ředitele Wirsinga „lotr Gólo" — dotrpěl.

Zlé znamení.

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

(Dokončení.)

Nu? Pořízeno?“ ptala se slečna z Rejnburka svého synovce, jedva že přijel.

Jaromír vylíčil tetě nejprve vzletnými slovy a skvoucími barvami zapomenuté sídlo i jeho ctihodného strážce a ošetřovatele. Po té vypravoval spletitě o spekulacích páně Nitkových a Weislových, ukazoval na obzoru zjev nového snad kupce, pana Střely, doporučoval důtklivě zdrženlivost a vyčkávání vůči všem, objasňoval bystře, jaký vliv na podráždění chuti a chtivosti mívá obratné kličkování a současné i střídavé jednání s několika soupeři, poukázal k nutnosti vyšetřiti nejprve cenu paláce a jeho zařízení, aby nebyl podceňován, nabízel se provésti úkol ten sám, vyžadoval si k němu však delší čas —

„Mohl bys přibrati si na pomoc některé znalce,“ podotkla slečna Sofie. „Jsem ochotna honorovati je za práci. Víš o nich, smluv se s nimi a zaveď je —“

„Ne, ne!“ odporoval synovec, zhroziv se úkolu přiváděti si vlastní rukou k Narcisse znalce, obdivovatele, ženichy —! Vyvracel tetě horlivě tento úmysl a roznítiv se, zapomenul v horování na všechnu opatrnost, kterou si byl přísně ukládal. Zabočil do proudu svých citů a stržen jím, mluvil tetě do duše, odporučuje jí vroucně, aby nepustila palác ze svých rukou a držela jej pevně nad vandalskou lájí. „Jinak dopustila byste se smrtelného hříchu!“ končil.

„Smrtelný hřích!“ opakovala čermenská paní, stáhnuvši pohrdlivě suché své rty. „Ubohý člověk, dohnaný k zoufalství, zabije z hladu někoho, zabije po případě ničemu nebo člověka mnohem horšího než sám jest; a páše smrtelný hřích. Král z pouhé ctižádosti nebo přílišné horlivosti pro jalové nějaké dobro své země, zabije svými vojsky tisíce a tisíce nevinných lidí a vyváží tyto hekatomby krvavými oběťmi svého vlastního lidu. A nepáše smrtelný hřích. Uklidil si prostě překážku z cesty. Národ vyhlazuje národ, jedna vrstva společenská ničí druhou vrstvu společenskou, kapitál vrhá den co den své vyssáté oběti do hladomorny, a nikdo nikdež nekřičí o smrtelném hříchu. Mocní činitelové jsou nad něj povzneseni. Před nimi individualita a jednotlivost mizí. Oni zaznamenávají pouze úspěchy nebo chyby. Dovol, abych se mezi ně počítala. Mám velký cíl na očích, a pro některé zvířátko, pro komín nějaký nebo jinou hračku neztratím jej z očí, a neuvážu svůj zřetel na malichernosti, aby mi jej jako kuřata do kurníku zavlekly a tam — roztrousily. Spojila jsem během svého života úsilovným přičiněním a šťastnými spekulacemi všechny rozptýlené trosky Rejnburského jmění ve

svých rukou zase v celek. Na tomto kolosu jest chlumský dům nepatrnou kudrlinkou; bez ní se také obejdu. Ano, mohu-li ji vyměniti jako starou, nebernou minci za nový, užitečný peníz, jsem povinna tak učiniti. Přijímám tvou radu a neukvapím se s prodejem, budu kupce vnaditi a k závodění drážditi. Ale někdo mi konečně přece marotu mincmistrovu dobře zaplatí, po případě rozprodám ji jako sbírku rarit. Jsou mezi bourgeoisií v módě. — Dost již. Nenuť mne, abych tratila zbytečných slov. Nemám na ně času. V boji o existenci ztvrdla i zhranatěla jsem jak ocel, — poraníš se spíše, než bysi svedl se mnou něco, k čemu se sama nepoddám. Apropos — ocel. Telegrafovala jsem ti za nutkavou příčinou. Sotva že jsi odejel, vyskytl se tu Eichelbauer. Poroučí si, abych Lhotku ihned od něho ujala, nalezl prý si náhradu, má na spěch —. Nu, propustila jsem ho na hodinu, a par conséquent nemohu jej zdržovati. Podivným spůsobem tuší nebo vyzvěděl tento člověk, že ty do jisté míry budeš mi zaň náhradou. Záleželo mu na tom zvěděti, přijdeš-li na Lhotku také, ano usiloval o to. Urážel mne výkladem, že prý by se ženskou nikdy nebyl hotov. Ty prý jsi muž a tvým účastenstvím vyřídí prý se odevzdání hladčeji a rychleji. Vytrestala bych ho ignorováním této impertinence, — Eichelbauer ví, že vyznám se sama ve všem a tisíckrát lépe než pan Jaromír z Rejnburka, který o železných hutích sotva kdy v poesii zvoniti slyšel. Ale Eichelbauer choval se tak podivně, že se nemohu zbaviti myšlenky, jako by měl cosi za lubem. Nepochybně spůsobil by mi rád skandál. Neznám strachu a nejsem sentimentální. Vím však, že se dáma drzému člověku nemůže postaviti tak, jako muž. A proto tě zvu na zítřek na Lhotku. Před tebou neodváží se Eichelbauer na mne, a kdyby na krásně se pokusil — budeš mým rytířem. Mé pozvání nevoní parfumem a neposkytuje ti vyhlídku do salonků. Přes to nebude ti na škodu, když mi vyhovíš. Jest čas, abys dbal také něčeho praktického, ty fantasto!"

„K službám, tetinko," uvoloval se Jaromír, znamenaje na sobě nebývalou poddajnost vůči staré dámě. Neobvyklá, bezděčná chytrost radila mu činiti malé ústupky, aby nabyl nároků na větší úspěchy. Snad proto, že v tetině moci byly děti jeho? Či — Narcissa? „Jediné by mi bylo na závadu. Slíbil jsem dostaviti se pozejtří do Prahy —"

„Jest dovoleno zvěděti, za jakou důležitostí?"

„Abych si pojistil u Děkanovského obrazy neb aspoň zmařil snahy mých konkurentů."

„Spoléhám, že na Lhotce budeme za zítřek hotovi. Nerada bych odkládala. Vábí mne tam cos. Eichelbauer zařídil mi totiž bessemerskou huť. Poslední jeho dílo. Zítra bude provedena první šarže, jaksi zahájení. Eichelbauer zval mne k němu, chce se pochlubiti. V tom ráda vyhovím, věc mne velice zajímá —. Bezmála ztrácím porozumění, kterak bys byl s to vyhýbati se takovému svátku lidské vynalezavosti! Pro několik illustrací k pohanské mythologii! Cárů této sorty vyrobilo lidstvo již přes míru. Nastala doba železa. Pouze děti a hračkáři ještě lpějí na illustrovaných pohádkách. Řekni mi, nestydíš se někdy sám před sebou?"

„Ne. Jabloň se nestydí, že nese jablka, jako se pšenice nestydí, že sype zrní. Každý po svém."

„Ah! Povídka o predestinaci. Ce sont des fariboles! Tobě se nedostávalo prostě řádné školy. Nebyl jsi nikdy k ničemu užitečnému veden. A na vzácné tvé talenty byly štěpovány umělé, exotické květy. Ssají z tebe, ale pod tebou není půdy, ony tě umoří, neobrátíš-li sám. Nad každou knihu tvé učenosti a tvého důvtipu v abstraktech vážila bych si více konkretního vědění, zač je kopa šindelů. Poslyš moudrou radu, — abys mohl hověti svým choutkám a postaral se o budoucnost svých dětí — také na ně zapomínáš a nedbáš, abys jim opatřil druhou matku, — ožeň se. Rozumí se samo sebou: moudře a podle stavu. Mám bezpečné zprávy, že kontessa Gisela Smíšková —“

„Smíšková? Nemám čest —!“

„— že kontessa Gisela Smíšková z Vrchovišť panu Jaromíru z Rejnburka přeje,“ opakovala i pokračovala teta určitě. „Kontessa vyrostla již ze svého âge des folies, byla by rozumnou ženou a matkou, jest une bonne demoiselle, samostatná, vládne dobrým půlmilionem, nevdala se posud, aby mohla voliti podle svého srdce a vezme si tě ráda —. Co chceš více? Potom si koupíš sám můj dům ve Chlumu. Prodám ti jej z přátelství levně.“

Čermenská paní naklonila se přes opěradlo svého hlubokého křesla stranou k synovci a vzala jeho tvář pod lupu svých pronikavých zraků. Podobalo se téměř, jakoby záleželo jí velice na tom, zvěděti, co Jaromír odpoví.

„Žert váš, milá tetinko, mohl by na mne účinkovati příznivě, kdybych měl méně karakteru.“

„Jak chceš. Ty podržíš svůj karakter, trapné břímě své chudoby a existenční nejistoty, a kontessa Gisela oblaží časem svými užitečnými statisíci někoho, kdo má méně karakteru a více praktického rozumu než ty. — Nechme toho. — Zvu tě na večeři a odporučuji ti, abys brzy po ní ulehl. Na Čermné vstáváme záhy, a zítra obzvláště. Vyjedeme časně, — o páté hodině.“

Jaromír učinil tetě po vůli, políbil jí ruku krátce po dopití čaje a odešel do holého, puritánsky zařízeného pokoje hostinského, jenž mu byl za ložnici vykázán. Nebyl spokojen. Mrzutě překládal hlavu na poduškách, vstával, přecházel, otvíral okna.

Ne, služebné rytířství u slečny Sofie z Rejnburka nevynikalo zvláštními půvaby! Povolá si ho telegraficky z ráje, aby vyprovázel starou mamonářku haldami hořících škvárů. A nabízí mu jako dohazovačka bohatou nevěstu, — mladou či starou slečnu —. Nepamatoval se skutečně a teprve po delším namahání vypátral v obrazárně své paměti suchou, bledou, krátkozrakou dámu, k níž nepochybně predikát kontesy Smíškové náležel. Ano, byla to ona. Rozpomenul se, že slynula jakožto originalní. Věděla prý mnoho, čtla všechen potištěný papír, jenž jí padl do rukou, chtěla se vdáti z lásky a holdovala sportu vlastenčení. Tolik bizarnosti bylo potřebí, aby vynikla. Ba Jaromír se i upamatoval, že mu kdosi kdysi jedenkráte vytýkal počeštění slečny Gisely; jeho plamenné epištoly, v nichž bičoval cynism a vlastizrádné cizáctví potomků českých rodů panských, spůsobily prý obrat v jejím smýšlení. Proč jen četla všechen potištěný papír? Jaká to směšnost — počeštěná česká slečna v Čechách! Byla by ušla nákaze, jako její stavovské družky,

které nečtly a nahodilou takovou lekturu po zasmání nebo údivu svým komorným na papiloty k frisuře do německého dychánku odevzdaly! Slečna Gisela byla kuriositou, patrně kuriositou strojenou. Jaromír pohlížel na ni s náležitým respektem, aniž by byl s to nadchnouti se jejími přednostmi. Ztrácela se vedle Narcissy jako kapka kyselé, uždímané limonády vedle drahocenného křišťálového poháru, v němž perlilo zlaté, čisté, původní a ohnivé víno, prosté všech strojených přímětků —

Narcissa vyprostila mladého muže ze skřipců nepříjemných myšlenek a ustlala mu na měnivém, skvoucím obláčku vděkuplných snů. Z nich zburcovala ho na povel slečny Sofie po východu slunce služka.

Po krátké snídani odvážel ho Eliáš nevyspalého po boku tety Sofie na Lhotku. Ranní chlad pronikal ho do kostí, a teta, krajina, cíl cesty neposkytovaly nijaké zajímavosti. Zůstal zamlklý vedle dámy, která ho po svém zvyku na polo ignorovala, nijaké zábavy od něho si nežádajíc.

Za tři hodiny rozstoupila se před nimi vlnitá hornatina; kočár sjížděl do rozsáhlé kotliny, nad níž vznášel se mrak různobarevného dýmu, doplňovaný pořáde mráčky, jež na všech stranách buď z vysokých komínů líně a černě, šedivě i žlutě se valily, nebo z dýmníků přejíždějících lokomotiv rychle a bělostně vytryskovaly.

Uprostřed rozkládal se komplex budov červených a tmavých, podobný z dálky tvrzi, strakaté v barvě i kostrbaté ve tvarech; kuželovité věže, visuté můstky a štíhlé minarety čněly nad nižší ploché střechy, viadukty, rourovody, a vše to dýmalo, rachotilo, pracovalo jako doupě cyklopů.

„Laboratoř novověké alchemie,“ promluvila slečna Sofie, nachýlivši se ku předu a vítajíc hutě láskyplným pohledem. „Náš praděd lopotil se vylučováním zrádného zlata z elixirů a preparátů, vyssátých z nejzáhadnějších útrob přírody. My saháme do nich střízlivěji a kujeme si jistější methodou ze železa zlato též. I za to umění jsme však našemu pradědu díkem zavázáni. Z jeho thaumaturgských pokusů vyvinula se naše metallurgie. Lhotka byla za předešlých Rejnburků nepatrným statkem, přívěskem Čermné a nevyvážila svou cenou ani Újezd. Dnes ji nedám za dobrý milion. A doufám, že do závěrečné bilance svého přičinění zvýším hodnotu Lhotky na sumu, která bude přesahovati Čermnou i Újezd a vše ostatní dohromady.“

Z povšechného rozhledu sestupovala čermenská paní ku podrobnému v též míře, v jaké na blízko jednotlivé oddíly a přístroje rozsáhlého závodu na oči vstupovaly.

Povoz ujížděl kolem pražíren, a slečna Sofie přivoněla si téměř se sybaritským uspokojením k jejich smrdutým výparům. Za pražírnami lezly z koksoven jako žhavé nákypy hromady spečeného, žíznivého koksu, které pod sáhodlouhými pohrabáči a proudy stříkaček v syčící drobty se rozpadávaly. A zde i mezi vysokými pecmi libovala si čermenská paní zase v úžehu sálavého vedra, naslouchala jak unesena ohlušujícímu koncertu strojů a bucharů, jenž otřásal dlouhými budovami válcoven, kterými plamenné jícny pudlovacích pecí se šklebily, ohniví hadi se kroutili, žhavé stuhy poletovaly a rozpálené nýty jako rudé rakety pršely. V hustém, dusivém dýmu sléváren zakašlala si stará

dáma s rozkoší a jasný úsměv zdobil její tvář, sazemi a čmoudem šedivě napudrovanou, když po předchozí projížďce u vchodu ředitelské budovy pomocí Jaromírovou s kočáru seskočila.

Pan Eichelbauer skládal do rukou vrchního inženýra před očima a za puntíčkářského dozoru své dosavadní velitelky vše, knihy, účty, plány a spisy. Déle tří hodin zíral Jaromír s obdivem na svou tetu; bystře a v neunavném interesu pronikala i rychlým postupem ovládala břímě cifer a dát, jež na ni odstupující ředitel skládal. Její synovec byl již za chvíli zmaten, a v chumelici číslic jako uprostřed roje bzučícího a štiplavého hmyzu, jenž stále houstl a do nekonečna se prostíral.

Po účetním odevzdání vzchopila se společnost, aby provedla skontro zásob i ohledání objektu za objektem.

„Pravda," zarazila se slečna Sofie, povšimnuvši si útrpně malátnosti svého synovce, „zapomínám, že pan Eichelbauer připravil nám u posilněnou po práci a k novému dílu nepochybně malý dejeûner à la fourchette."

„Lituji. Nevzpomněl jsem," sděloval chladně ředitel, krče rameny. „Žiju zde sám jako cikán."

Horlivostí podřízených nahrazen v brzku nedostatek péče páně Eichelbauerovy a snesena hojná masitá snídaně z domácnosti inženýrů a účetních.

Panstvo zasedlo u stolu, prostřeného v ředitelském salonku, a zůstaveno o samotě.

„Na přebytek vlídnosti si zde skutečně stěžovati nemůžeme," prohodil Jaromír. „Pan Eichelbauer hučí skrze zuby a nosí bouřku na čele a blýská očima."

„Jest mi lhostejno."

„Souhlasím. Ale podobá se mi, že napnutí jest všeobecné. Úředníci jsou nějak zaražení, jakoby neočekávali nic dobrého, dělnictvo stíhá nás morousovatě pohledy plnými nedůvěry —"

„Tak? Ušlo mi to, — nu arci, hledím k jádru a ty ve své poetické nevinnosti k slupce. Možno, že Eichelbauer nasel mi tu dračího semene! Má své stvůry mezi zřízenci, dovedl si surovým humorem zjednati ctitelů, a v pitkách s hutníky dodával si air kordialnosti. Lehkověrné a krátkozraké dělníky obloudil tak snadno. Považují ho snad za svého přítele, za lidumila, za jadrného člověka ze sebe. Doneslo se mi také o jeho galantních dobrodružstvích. Spouští se prý s každou umouněnou zástěrou do laškování a miliskování. Bývá prý potom štědrý, a to prostého člověka oslepuje. To vše donáší se mi teprve v posledních dnech. Dříve nikdo ničeho nevěděl — nehezký rys v povaze našeho lidu! — Snad roztrousil Eichelbauer také pověsť o změnách, redukcích, úsporách, — a na tuto vějičku sedne nedůvěřivý dělník každému štváči snadno. A je něco na těch obavách pravdy, povážíme-li, že provisorním nástupcem Eichelbauerovým bude posavadní chef-inženýr, Čech, tedy svědomitý až k výstřednosti, poněkud úzkoprsý, bojácný, titěrný —. Tak demoralisuje věčná služebnost! Naši lidé nejsou ani mužnými, ctižádostivými dělníky, ani podnikavými, energiekými a zároveň humanními kapitány. Služba je roztrpčuje, a k samostatné zodpovědnosti nemají odvahy, nemají karakteru."

„Soudíte příkře, tetinko," hájil Jaromír obviněné. „Považte, že —"

„Blíží se poledne," přerušil ho řiditel, vstupuje do salonku s hodinkami v ruce. „O dvanácté máme první šarži v besemerské huti. Odporučuji, abychom tam počali."

Slečna z Rejnburka povstala ruče od stolu a následovala ve spěchu zvědavosti Eichelbauera. Její synovec pozdržel se okamžik, očekávaje průvod ostatních techniků. Leč ani vrchní inženýr je nenásledoval, a podobalo se, že na tvářích za okny kontoarů spočívá přiznání, jakoby řiditel své podřízené byl zvláštními rozkazy k jiným pracím upoutal.

Hosté byli zjevně předmětem všeobecné zvědavosti. Každý nechal pokud mohl všeho a sledoval je bedlivými zraky, plnými otázky: „Co to bude? Co to bude?"

I vrátný zadíval se na dámu a jejího synovce. Přeslechl pobízivý praskot bičem před vraty, a teprve když kočí seskočil s kozlíku čekajícího povozu a na portýra přikvačil, otevřena vrata.

Do dvora před administrační budovu vjel kočár známého povozníka ze vzdáleného nádraží a z povozu vyhoupl se lesklý, černý, drobný pan Weisl.

Řiditel Eichelbauer byl se také po kočáru ohlédl. Zočiv prokuristu, zarazil se.

„Vy jste neobdržel mé psaní?" ptal se, nechav přijíti prokuristu až k sobě.

„Ne, pane řiditeli," odpovídal Weisl po devotní úkloně před slečnou z Rejnburka i přátelském pozdravu Eichelbauera. „Cestuji —"

„Dořiditeloval jsem. Škoda vašeho namahání. Nemám ničeho, co bych vám více řekl."

„Ah, je-li možná!" podivil se prokurista. A ve snaze pochopiti rychle situaci, věnoval pojednou i Jaromírovi zdvořilou pozornost, jako by ho byl teprve objevil. „Toť mi líto, srdečně líto. Proto však nebudeme nepřátely, ani s milostivou slečnou. — Vždyť obchody uzavíráme se závody a nikoli s osobami —"

„Jaké obchody?" ozvala se čermenská paní.

„Dovolil jsem si učiniti pana řidi — panu Eichelbauerovi jmenem banky znamenité návrhy stran Lhotky. Osmělím se opakovati je nástupci pana Eichelbauera. Nebo kdyby mně milostivá slečna chtěla dopřáti přelaskavě kýženého slyšení —"

„Zde? Dnes?"

„Kdekoli a kdykoli poroučeti ráčíte."

„Nezbude nám asi času," rozvažovala čermenská paní nespouštějíc s prokuristy svých sivých, chytrých očí. „Ale bude mi vždy jindy zadostučiněním poslechnouti moudré slovo a dbáti našeho vzájemného prospěchu."

„Jsem blažen poskytnutou nadějí a proposicí. Přijel jsem dnes vlastně, abych se pokochal vděčným prohlednutím překrásného závodu do všech jeho podivuhodných podrobností. Netroufám si však překážeti —"

„Nikterak. Jest libo?" svolovala dáma.

Eichelbauer vedl hosty přes rozvětvené křížem krážem koleje, hlubokým prachem a hromadami strusek i železa k velkolepé budově.

Vypínala se mezi vysokými pecemi a strojovnou, v níž obrovský parní stroj duněl a nesmírným setrvačníkem jako leviathanskou perutí otáčel.

Branou budovy vkročili do jediného velikého prostranství, pod jehož krovem dva, tři vesnické kostelíky i s věžemi snadno vypínati se mohly. V pološeru rozsáhlé síně vynořovaly a ztrácely se zjevy dělníků, oděných v modré, plátěné kazajky a spodky.

„Nemýlíš se,“ podotkla čermenská paní tiše. „Tito lidé shlížejí na nás jako by nás chtěli otráviti nebo tuto příšernou boudu vypáliti. Co jim Eichelbauer nasadil do uší?“

„Ano,“ svědčil mladý muž. „Tváří se, jakoby zde pracovali poprve a naposled! — Podle řeči jsou Němci?“

„Štyráci. Eichelbauer je přivezl, aby zdejší dělníky zaučili. Pracují tu ovšem poprve, — ale naposled? K smíchu. Náš lid je sice učelivý. K besemerování třeba však důkladného výcviku a tak říkaje routinérského jemnocitu. Dala jsem si to vyložiti, a proto podržím si zde štyrské hutníky déle —“

„Prosím, prosím,“ zval Eichelbauer blíže k ozubenému draku mohutného jeřábu a ku prostranné jámě, kolem níž a nad níž silné železné trámoví se křižovalo, řetězy, můstky a žlaby se vznášely.

Do síně vpadalo svrchní světlo velikým otvorem ve střeše, pod nímž na loži z kvádrů a železa ježil se ohromný konverter, jako černý, bachratý netvor.

Tento olbřímí žralok, větší nežli velryba, která hostila Jonáše, pil hltavě a s houževnatostí pekelné pijavky rudý proud roztaveného železa z bezedného sudu sousední vysoké pece.

Konečně, konečně byl nasycen. Vzpřímil se a vypustil se sykotem ze své rozjevené, plaménky obskakované tlamy sloup jisker. Syčel a řval zuřivě jako drak v ďábelské bujnosti; ohlušující, všechny čivy pronikající hukot stoupal, jícen obludy chrlil s prudkostí sopečného výbuchu hořící plyny měnivých, plamenných barev otvorem střechy vysoko k nebi.

Hosté pohlíželi ztrnulí obdivem na rozčilující, až hrůzné divadlo; bylo jim, jako by řvoucí, přívalem tekutého kovu nasycená potvora se nadýmala, vzpínala a k strašnému skoku nebo vychrlení plamenné záhuby se strojila. Pouze občasný pohled na hutníky zdržoval je od útěku a dodával odvahy k setrvání. Eichelbauer obcházel, pozoruje infernalní dílo; jinde sledoval hutník spektroskopem spalování plynů, z vařícího železa vysoptěných; na vyvýšené pavlači stál strojmistr s pákami v rukou, jako bedlivý kormidelník.

„Řádění té líté obludy ovládá duch člověka,“ konejšila se slečna Sofie, obdivujíc se v sklíčenosti technickým pokrokům naší doby.

Pan Weisl zdržoval se z počátku skromně a bojácně v pozadí. Znenáhla však posunoval se blíže a kroužil kol čermenské paní, dávaje štědrými superlativy výraz svému úžasu.

Vzteku netvora ubývalo znenáhla, ryk se mírnil, ohnivý dech se krátil, blednul a zhasínal. Rozpálený bachráč se naklonil, vyvrhnul chomáč stříbrosvitných jisker deštěm hvězdiček. A jako na zákusky svých hodů lokal zase tekuté, žhavé železo zrcadelné. Vzchopil se ještě jedenkráte, zaryčel a zasoptil si opět na chvíli, aby po té na dobro si oddechl.

Jeřáb vrčel a kvičel, řetězy rachotily a v jámě otáčela se obrovská pánev pod jícen konverteru.

„Račte jen blíže!“ pobízel Eichelbauer Jaromíra.

Nebylo třeba pobízení. Dychtivost a rozčilení nevídaným, velkolepým divadlem pudily mladého muže samy k netvoru. Bezděky dal se Eichelbauerem uchopiti za ruku, uvésti na schůdky a ocitl se na pavláčce takměř nad samou jámou. Generalní prokurista evropskoamerické banky přitočil se v přirozené své všetečnosti také, a vyklouzl nahoru prve, než tomu Eichelbauer mohl zabrániti. Odstupující řiditel rozběhl se za smělým človíčkem, jako by jej chtěl strhnouti zpět. Ale bylo pozdě — —!

Weisl točil se již na úzkém prostranství ve vratké výši, šermoval rukama, velebil a strachoval se, tlačil se před Jaromíra, jenž mu zdvořile a reservovaně přednost ponechával.

Konverter sklonil se k pánvi a vyléval do ní klokotem ohnivého vařícího pramene proud tekutého kovu, jenž svítil oslňujícím jasnem jako výtok z hlubin hořícího slunce. Kov kypěl, vřel, stříkal plamennou pěnou v kotli a přes jeho obrubu, vyzařuje nesnesitelné bílé světlo i proudy úpalného žáru.

Ohnivý šleh polil Jaromírovi obličej, srazil mu dech; oči byly oslepeny jako bleskem, nohy klesaly; vrávoral, nenalézal východu, ruce vztahovaly se marně na ochranu proti pekelné výhni —

„Jaromíre! Můj hochu! Ty shoříš! Jaromíre! Prchni!“ slyšel strašný, úzkostný křik tety Sofie. A zvuk jejího hlasu pověděl mu v mrákotách směr, uvedl ho na schůdky.

„Zpátky!“ řval proti němu Eichelbauer, přehlušuje sykot a klokot vařícího železa. „Spadnete! Neštěstí! — Zpátky! Zhyň, lupiči, ať se usmažíš, nebo —“

V úpalu k zalknutí slétl mladý muž se schůdků; pud sebezachování dodával mu sil, a vehnal ho tetě v náručí.

Žhavá záplava za nimi ozařovala Eichelbauerův rozšklebený obličej. Trhal sebou, ryčel cosi k strojníkovi u pák a rozběhl se dravčími skoky sám vzhůru —

Vyděšená čermenská paní chvěla se na všech údech. Držela pevně svého synovce a obracela se hrozivě po Eichelbauerovi, štvána svým hněvem za ním.

Jaromír však uchvátil starou dámu v náručí a polo vynesl polo vyvlekl ji napjetím všech svých sil ven. V tom zaduněl za ním sopečný výbuch a vznesl se mrak dýmu, písku, železa, kamenů, protkaný plameny. Krov nad budovou trhal se s třeskotem, a vraty i všemi otvory vyrazily prudkostí orkánu chomáče ohně, kaskády jisker, tekuté, žhavé lávy —

Hlava mladého muže klesla pod temnou ranou. Cítil, že klesá, jak pouští tetu z náručí a že mdloba ho obestírá. —

Procitl na loži, a radostný i vděčný pohled z bledé tváře tetiny ho pozdravil.

„Jsi zdráv, hochu,“ těšila slečna Sofie, políbivši synovce upřímně na čelo. „Útržek střechy tě pouze omráčil. Ale popílil jsi sobě se mnou

z hutí v čas! Lotr ti uchystal ohnivou koupel, a já bych se byla skoupala s tebou. Utopil se v ní sám, — bůh mu buď milostiv."

Výpověď strojníka i jiných svědků objasnila příšernou příhodu v besemerské huti. Eichelbauer, počínající sobě jako příští pán a dědic na Lhotce, rozhlásil Jaromíra za svého škůdce, vydával sebe za oběť jeho piklů a úkladů o dědictví slečny Sofie. Poštval dělníky, zvláště své štyrské hutníky a naplnil je strachem, že přijdou z chleba. Byl jim radou, aby podloudného všetečky nedbali, ani kdyby se v huti neštěstí nějaké přihoditi mohlo. K páce postavil pak svou nejoddanější stvůru, strojníka, navedeného, aby jako nedopatřením spůsobil předčasné zvednutí pístu z pánve a vypuštění vařícího kovu dříve, než výpustný otvor octne se nad kadlubem. Strojníkovi neušlo, že Eichelbauer sám potají porušil vodovod v huti takovým spůsobem, aby v jámě pod pánví crčela voda, vylévajíc se po písčité půdě kotliny. Pochopil, co nastane, až vypustí do této louže sto centů roztaveného kovu. A v posledním okamžiku pojala ho závrať, hrůza před děsným výbuchem, strach o sebe. Nebyl s to uzvednouti ruku, aby provedla osudné trhnutí pákou. Eichelbauer ho zaklínal, vylétl nahoru, shodil strojníka s pavláčky, zdvihl sám píst a uskočil spojovacími dvířky do strojovny. Ale neušel záhubě ve vražedné spouště, již spůsobil. Hrouda roztaveného kovu, vymrštěná z krateru výbuchem vodní páry, letěla za ním, a zasáhla ho jak smrtící puma. Shozený strojník leže na zemi utrpěl v plamenném dešti toliko drobnějších popálenin. A ostatní dělníci rozprchli se, poznavše zkušenými zraky nebezpečí v čas.

Poležení v posteli, k němuž Sofie z Rejnburka synovce donutila, zmatek, vyšetřování a mimořádné správy, jež se zločinem i záhubou Eichelbauerovou souvisely, zdržely oba hosty na Lhotce. Den položený ke konkursu o kresby v závodě Děkanovského prošel. Na kavalírské slovo páně Střelovo bylo spolehnutí a přece nebyly vyloučeny obavy. Vždyť úskočný Weisl —

Pro bůh! Kde byl pan Weisl!?

Nastal shon. Jaromír pamatoval se neurčitě, jak na výstupku nad výhní se tísnili. V strašném úpalu a oslepeni zářivým žárem vrávorali oba, Weisl tiskl svého souseda na stěnu a shodil ho na polo se schůdků —. A dále se Jaromír nepamatoval. Styk mezi nimi přestal, a pouze jako neurčitý pocit ze sna chvěl se pamětí mladého muže dušený, úpěnlivý ston: „Zalknu se! Pomoc! Hořím —!"

Huť prohledána, přebráno téměř každé zrnéčko písku. A po Weislovi ani sledu. Zdali spadl snad do vařící tůně a obrácen v prach i dým, zdali unikl záhubě — neuměl nikdo pověděti. Žádný ho neznal, se žádným krom slečny Sofie, Jaromíra a Eichelbauera se nesetkal. Povozník byl poslán na stanici zpět, bez rozkazu, aby se vrátil. Možno tedy, že prokurista ve zmatku se zachránil a prchaje z jeviště hrůzy jako neznámý na stanici se odebral a odejel — —

Zaniklého prokuristu udržovala tvrdošíjně na živu vlastně toliko bujná fantasie Jaromírova. Viděla pana Weisla okřídleného chtíčem po vnadách Narcissy, hopkujícího vesele po mezích k nádraží, rozradovaného šťastným uniknutím a zachráněním svého hříšného těla pro kýžené spočinutí v náručí Narcissy; viděla, kterak z bezpečného kupé posílá

ke Lhotce posměšnou šňupku, jak uhání k Děkanovskému vlakem, fiakrem, skočnou nohou, a jak se s podvodným obchodníkem potají ošemetně smlouvá, kterak se s obrazy Narcissy z obrazárny vykrádá, domů s nimi utíká a tam chlípností řiče nečistým svým zrakem na její bezbranné luznosti se pase, vděk za vděkem s dívky jako dravé zvíře hltavě trhá — —

Útrapy těchto zimničných, hravou vynalezavostí fantasie obohacovaných myšlenek nedaly mladému muži pokoje. Zmořen jimi, pospíšil rovnou cestou z lože k telegrafu, depešoval Děkanovskému omluvu své nepřítomnosti a dotaz, vyžaduje si obratem odpověď.

„Baron Střela sám. Vzdal se. Objekty bezpečně v reservě," zněla telegrafická odpověď obchodníkova.

Jiní na Lhotce spřátelili se bez lítosti krátce s myšlenkou, že znamenitý finanční spekulant odňat lidstvu smrtelným úrazem, jehož detaily zůstávaly ovšem temny.

Pouze slečna Sofie litovala této nenahraditelné ztráty.

„Filuta! Podšívka! Pračtverák! Archifourbe!" obdivovala se mu, končíc řízení své na Lhotce. „Pozůstalé písemnosti Eichelbauerovy obsahují skvělé svědectví eminentních talentů Weislových. Takové vtipné hlavy nenapíší si na papír nikdy obžalobu proti sobě. Ale nejsem slepotou poražena, čtu mezi řádky, skalkuluji si bezpečně celou důmyslnou soustavu udic, kterou oba ctihodní nebožtíci do mých pokladen zapustiti chtěli. Nad míru poučné studium. Jsem oběma pánům vděčna. Kdyby na živu byli, nemohla bych jim odepříti svůj kompliment. Eichelbauer byl by se musil spokojiti s menším dílem; poznávámť, že byl pouze učeníkem a nástrojem Weislovým. Škoda! Měla jsem zálusk zkusiti své štěstí s první evropsko-americkou bankou — —. Toutefois —! Weisl pronesl moudré slovo: Obchody uzavíráme s ústavy a nikoli s osobami. Šlechetník! Hodil za mrtvým ihned lacinou slzičku a přichytil se živých. Učiním také tak. Weislovo tělo jest pohřbeno, duch jeho žije. Hydra pozbyla pouze jednu hlavu a již zvedají se za ní ostatní. Weisl juniorissimus, Weisl juniorississimus vystrkují ze správní rady banky svá polypí ramena, chápou se číle pokračování v díle. Je to boj rassy, podkopnická výprava plenivé camerry proti všem. Nelekám se jí, prohlédla jsem její systém a chci s ní účtovati. Starý Weisl dal si záležeti s úspěchem na tom, aby zanechal své rase hojných pracovníků na poli cizího přičinění. Zdědili po něm poslání svého rodu, chuť, dobíti kde koho, a zdědili vroubek založený u mne zničením tvého ubohého otce, Jaromíre. Jsi mu podoben. Nevěřil ve faleš a zákeřnictví, až ho zardousilo. Za tento čin chci se havěti Weislovské odměniti. Nabyla jsem přesvědčení, že první evropsko-americká banka jest pouze rozšířený inkassový obchod nebožtíka Weisla. Mladým Weislům nestačil zděděný kapitál, přibrali si k němu z kapes hejlů, kteří jim sedli na vějíčku akciové banky. A Weislové operují nyní ve velkém, těží ze všeho. Dám jim také. Ujmu podíly po nebožtíku prokuristovi a pustím za to bance přiměřený díl Lhotky. Co tomu říkáš, Jaromíre?"

A opět zaryly se ocelové oči dámy do tváře mladého muže jak ocelové šípy, vyslané za choulostivou otázkou, aby vnikly do nejhlubších útrob synovcových.

„Přeji vám vše dobré, tetinko,“ usmál se, neznamenaje léčky. „A přeju vám, aby se i tento podnik vydařil k vaší radosti. Jak vám povědomo, nevyznám se v obchodech. Prosím tedy, abyste nežádala ode mne rady. Nemám žádné. Dovedl bych říci pouze prázdnou frázi a uvalil bych na sebe zdánlivou zodpovědnost. Potážete se obyčejně sama s dobrým a učiníte tak nepochybně i příště.“

„A což opustí-li mne štěstí, utrpím-li ohromných ztrát?“

„V tomto případě mohla byste počítati na mou upřímnou soustrast.“

„A na nic více?“

„Což mohu vám nabídnouti krom svého srdce a své úcty?“

Slečna Sofie přeskočila hovorem v jiné thema. Hluboká, vniterná spokojenost jakás ji oživovala.

Její synovec nesdílel dobrý rozmar staré dámy. Nudil se na Lhotce, bral divy novověkého hutnictví nevděčnicky na lehkou váhu a za týden již vrcholily jeho dosavadní skromné poznámky v určité prosbě, aby ho teta ze služebného rytířství na Lhotce laskavě propustila.

Krom nadání přibyl mu na pomoc zlověstný dopis od patera Maxima z Újezda.

Převor psal o malém zhoršení choroby nemocné matky Jaromírovy. Zlehčoval nehodu všelijak, dodával svému listu povahu běžné zprávy. Ale mladý muž znal opatrnost otce Maxima, vycítil ze šetrných slov jeho psaní úmysl nepoděsiti syna dříve než nutnost kázala.

Teta Sofie kynula prostě hlavou, když si byla přečetla dopis, vložený do její ruky synovcem. „Zapřáhnout!“ udílela sluhovi rozkaz pro Eliáše. „Spoléhám, že nebude zle. Přeji ti dobré pořízení na Újezdě, hochu. Vůz pošli mi zpět. Musím se tu ještě den, dva zdržeti, abych posadila vrchního inženýra pořádně na koně. Ten dobrý člověk ztrácí hlavu, leká se zodpovědnosti za samostatnou správu závodu. A mně, ženské rostou křídla s velikostí úkolu. Byl by věru čas, aby emancipace vybavila tisíce a tisíce zchromených sil z babských sukní. Na mne jest již pozdě. Ale nerozmýšlela bych se v mládí obouti vysoké boty a ujati otěže, kdyby nás ženy titěrný, přivychovaný stud od projevů spoutané energie nezdržoval. Ach tak — ty spěcháš? S bohem. Na shledanou!“

Jaromír políbil tetě ruce, vskočil do vozu a štván strachem o chorou matku, nemohl se dočkati konce bystré jízdy Eliášovy.

S hlásnice hradu Újezdského byl kočár v dálce zahlédnut a jeho příjezd otci Maximovi oznámen. Vyšel povozu vstříc a setkav se s ním, přisedl k Jaromírovi. Uvítav radostně hosta ve zdraví neporušeného, vypravoval, kterak na Čermnou a z Čermné na Újezd zalétla zvěst o výbuchu v besemerské huti na Lhotce. Pověst po starém svém zvyku cestou vzrůstala, přibírala křiklavých barev a příšerných podrobností, až na Újezdě hlásala, že mladému pánovi zproražena hlava jako řešeto, že jest upálen, rozmeten do povětří, že ani jeho údy neshledány.

Podřeknutí služebné poplašilo matku Jaromírovu. Vynutila na nejapné služce hrozné zprávy o synovi a v leknutí postižena novým záchvatem mrtvice. Vyvrácení děsné noviny přišlo pozdě.

Mladý muž vyběhl, schody nepočítaje, vzhůru do ložnice nebohé trpitelky.

Její ruce třásly se mu vstříc. A když klesl u jejího lože, chvěly se tápavě po skráních, po tváři, po šíji synově, jakoby dotvrzovaly zrakům pravdu a zjišťovaly neporušenost synovu, jakoby chtěly ho sevříti v náručí a přivinouti na mateřská prsa, aby jej všeho zlého uchránily. Držely ho pevně, hladily mu hlavu i líce, jako spasenému dítku, a za němá ústa nemocné mluvily její oči, vysílajíce jásavou modlitbu díků k nebi a vypravujíce něžně, svatě o neskonalé blaženosti srdce mateřského.

Rejnburk nemohl odepříti páteru Maximovi svého uznání. Převor učinil pro šetření nemocné vše, seč byl. Úzkostlivý syn vymýšlel přes to úsilovně, kterak matku nejen na živu udržeti, nýbrž i část zdraví aspoň jí navrátiti a proti novým záchvatům potměšilé zákeřnické mrtvice pojistiti. Dosavadní výroky lékařů a diagnosy jejich nestačily mu, nehověly jeho tužbám. Sezval si telegraficky nejproslulejší odborné autority lékařské na Újezd, radil se, dopisoval si s nimi. Byl nespokojen s jejich nálezy, dožadoval se jich znova i znova.

Krčili rameny, předpisovali opatření a léky pro symptomy a jednotlivé výstřelky nemoci. Chorobu samu vyléčiti neuměli. Prohlásili ji za nezhojitelnou a projevili souhlasně nemožnost, předvídati její trvání a mírnější nebo prudší průběh. Přáli znepokojenému synovi, aby jeho milovaná matka strávila ještě mnohá léta v pokoji a dobré míře za nerušeného účinkování zbývajících tělesných i duševních sil. Nemohli však srovnati se svým svědomím, aby mu zamlčeli druhou, stejně pravděpodobnou možnost, že katastrofa nespokojí se dlouho na číhané v temném úkrytu a že přikvačí snad náhle s osudnou ranou na ubohou trpitelku.

„Ubohá“ byla pouze v očích své rodiny a oddané družiny, kteráž veškerá závodila v péči a strachu o šlechetnou dámu, jejíž neobmezená dobrotivost a osobní skromnost všechna srdce si byla podmanila. Paní z Rejnburka sama necítila se nešťastnou. Oddávala se v svůj osud s dojemnou trpělivostí a nečinila nijakých nároků, krom jediného, těšiti se z lásky synovy a vnoučat a všech dobrých lidí, kteří ji obklopovali.

Jediná teta Sofie trvala ve své odmítavé netečnosti, vymazávajíc tak některé příznivé dojmy, jež byla poslední dobou v duši synovcově nechala. Mladý muž odpouštěl jí z vděčnosti za své děti a ze snášelivého posouzení jejího podivínství; byl podporován svou sanguinickou letorou, která se ráda nemilých upomínek vzdávala. Bezcitná nevšímavost čermenské paní k nemocné pohoršila ho však znova. Jedva že vzkázala na Újezd mimochodem o zprávu, kterak se choré daří. Způsob tohoto vzkazu dával zřetelně na jevo, kterak se nesmiřitelná dáma poddává nerada pouze nutnosti konvenience a toliko v té míře, jakouby i vůči lhostejné, cizí osobě zachovati musila.

Jaromír byl tímto jednáním uražen, ba popuzen k hněvu, jenž ho vyháněl i s matkou i s dětmi z Újezda. Třásl se náruživým rozběhem vůle, shrnouti si své miláčky v náručí a vyprostiti je z pokořujícího pohostinství tety Sofie — —

Marné snažení! Vlastní chudoba vstoupila mu na oči vyzáblá, s prázdnýma rukama. Chystala se na povel bujné pýchy odvésti rodinu na suchopár, jenž by matku před časem umořil a děti sterým nebezpečím uvítal. S hořkostí, sám sebe výsměchem bičuje, vzdával se Ja-

romír naděje v možnost, učiniti po své vůli. A s novým posměchem ukazoval si po radě tetině cestu k srdci a pokladnám kontesy Smíškové. Ničemná myšlenka! Ďábelské pokušení!

A již klečela ztýraná duše před oltářem, nad nímž se Narcissa vznášela, jasná, velebná, kajícného svou neskonalou milostí oblažujíc. Sňala s něho veškero břímě těžkostí, pod nímž klesal, pozvedla ho k sobě, rozplašila bouřné mraky na zachmuřeném čele a naplnila hrdé srdce nadějí i trpělivostí.

Bylo mu, jako by její čaromocný prstík upozorňoval na druhý tetin vzkaz, kterýž byl nejprve zanikl v kvasu myšlenek oslyšán i zamítán. Teta Sofie žádala, aby jí děti byly poslány na Čermnou.

Jaromír otálel ještě nějaký den. A pak sklonil nepoddajnou hlavu před něžnou vůlí svého strážného anděla. Narcissa měla pravdu, radíc moudře, aby pozváním na Čermnou nebylo zhrdnuto. V rozruchu a zmatku, jenž co chvíli na těsném Újezdě zavládl, byli sirotkové pořáde jak u vyjevení, odstrkováni, okřikováni, semo tamo uklízeni, aby nepřekáželi, nevyrušovali, a co chvíli nezbývalo na ně dozoru neb jiného.

Nemoc paní z Rejnburka zbouřila začasté neočekávaně dům. Několik hodin i dní podobalo se, že skrytý, nevyzpytný drak její choroby usnul nebo se vytratil; až pojednou, krom všeho nadání, ozval se zas a zaťal své drápy v choré tělo, působuje mrákoty, závrati, halucinace, zchromení toho či onoho údu, opětnou ztrátu řeči, které nemocná pozvolna zase nabývala.

. Jaromír vypravil své děti do Čermné. Na Újezdě nezbývalo na ně ani času ani místa —. A zřekl se potěšení vyprovoditi je. Nechtěl se opětně utkati s tetou a horšil se poněkud na své miláčky. Uvítalť návěští odjezdu k tetince s jásotem sobeckých, nemilosrdných dětských dušinek.

Ano, pan Střela nepronesl nijakou hloupost, doporučuje o společném obědě naléhavě opětné ožénění. A tetin pokyn obsahoval zdravé jadérko rozšafnosti, byť i milostné aspirace kontesy Smíškové zůstaly oslyšeny.

Narcissa!

Zas a zas a pořáde Narcissa!

Ale Rejnburk nebránil se již myšlence na dívku ani u lože matčina ani mezi svými dětmi. Podlehal jí všecek. A když matce opět se ulehčilo a polepšení stálejší tvářnosti nabývalo, neměl ani zbraní proti svým horoucím tužbám, jež do Chlumu ho vábily. Plamenným dechem tužeb uzrával rychle úmysl, vykrásti se na chvíli ze starého hradu a přesvědčiti se očitě, zdali skvost v paláci chlumském jest posud v neohroženém bezpečí. Úmysl mladého muže nevyplýval z lehké mysli. Hověl nátlaku povinnosti, kteráž do Prahy volala, i slučoval s touto cestou pouze zajížďku, k níž srdce zamilovanému s dostatek práva propůjčovalo.

Schystal si potřebné k odjezdu a připravoval naň svou matku. Její prosté přisvědčení dojalo ho znova hluboce. Propouštěla ho v nesobecké oddané důvěřivosti, kteráž bodala jej do duše ostnem výčitky. Vytýkal si hřích, i bylo třeba sebrati veškeru energii a střízlivost, aby

přemohl výtku a ujistil se, že opouští na krátko Újezd pouze za nezbytnou nutností.

Dal zapřáhnouti, naložiti svá zavazadla i pospíšil k matce ještě jedenkráte pro poslední políbení.

„Ráda — bych tě — objala, dítě," pravila mdle, trhaně, shledávajíc v trapném namahání slova. „Nemohu. — Ztratila jsem — pravou ruku. — Odpusť — mi. — Kdybys neměl na spěch — prosila bych — tě — abys — se po ní ohlédl. — Ale — nezdržuj se."

Polozdvižená hlava nemocné klesla zase do podušky, oči zaměňovaly výraz láskyplného mateřského pozdravu na rozloučenou za horečný nepokoj. Jasný okamžik minul, nový záchvat mrtvice hlásil se ochrnutím pravé strany.

Vyděšený syn sklonil se nad ubohou, uchopil její pravici, líbal ji, smáčel ji slzami a stavěl nalezenou ruku matce na oči. Zavrtěla hlavou. Necítila ji, neuznávala ji za svou.

Bylo po odjezdu.

Rejnburk poručil vypřáhnouti, telegrafoval do Prahy pro lékaře, svému chefovi o prodloužení dovolené.

Lékaři dostavili se, pokrčili zase rameny, opakovali své výroky a byli Jaromírovi přátelskou radou, aby podruhé zachoval klidnější mysl a nebouřil se zbytečně na svůj úkor; dali zřetelně na jevo, že nejsou s to, neodvratný postup choroby zameziti. Byli povoláni zbůhdarma.

Odpověď chefredaktora „Českého heroldu" zněla rovněž neutěšeně. Prodlužoval svému spolupracovníku dovolenou s nechutí na týden ještě a na nic dále. A ukládal mu důrazně, aby do osmi dnů dostavil se do Prahy za svým úřadem, jehož zanedbání bezmála již do nebe volalo.

Synovská láska nedopouštěla, aby se odtrhl od lože matčina, pokud neudeří hodina návratu k povinnosti. A s povinností zahrávati si nesměl. Vždyť chtěl, musil býti od tety neodvislým. I k vůli Narcisse.

A na skoku z Újezda do Prahy nezbývalo již na zastávku na Chlumu místa.

„Potázal jste se s dobrou," uvítal chefredaktor svého spolupracovníka. Stoje u svého stolku, cpal si dlouhou dýmku a zíral přes brejle káravě na příchozího. Zarostlá, hlubokými vráskami rozbrázděná tvář chefova, jeho široké a vysoké čelo, pohyblivé chřípě krátkého nosu a jiskrné, hluboko pod hustým, svislým obočím hrající oči, byly živým výrazem podnikavé, čilé povahy, která nezná sentimentálnosti, ničeho se neleká a v rozpaky uvésti se nedá.

„Zítra bylo by snad pozdě," pokračoval. „Svým příjezdem zbavil jste mne nemilé povinnosti, učiniti oznámení vydavatelstvu."

„Což vydavatelstvo neví o prodloužení mé dovolené? Domníval jsem se —"

„Příteli, vy jste dětina. Dal jsem vám žádané vyřízení ze své moci. Poděkujte se mi za to. U vydavatelstva byste byl po čertech divně pochodil. Varuji vás. Rozléváte si tu a tam ocet. Neumíte se přispůsobiti poměrům a vydavatelstvo počíná se domnívati, že nechcete. Jsme demokrati, pane, vaše péro co chvíli spůsobuje dissonanci, skřípe domýšlivě po aristokratsku. Vnucujete prý nežádané rady, mentorujete a kážete, zlehčujete českou naši jadrnost a bodrost, naši slovanskou

prostotu a svádíte prý ku přepychu, k rozptýlení našich sil v hovění uměleckým hříčkám a titěrnostem. Nesdílím úplně toto mínění, jsem přesvědčen, že vaše péro jest našemu listu jen ke cti. Ale radím vám upřímně: Vše s mírou, pane. V době řepy, národních posvícení a politických schůzí musíte se uskrovniti."

„Nerozuměl bych svému povolání, pane," hájil se pokojně Rejnburk, svlékaje rukavičky, „kdybych nesváděl ku přepychu. Tímto přepychem jsou prostě statky vzdělanosti. Vytkl jsem si za úkol uváděti je na oči, smysl a interes pro ně křísiti, lásku k nim vštěpovati. Úkol v naší bídě a všední vřavě dosti nesnadný. Ale nikoli neplodný. Soudím, že jsme národ malý, který hmotnou silou nikdy nevyváží fysickou převahu národů velkých. A přece usiluji, aby byl velikým. Osvětou. V té nerozhoduje počet, nýbrž duch. A nechtěje nikterak vaši horlivou působnost a dobrou vůli zlehčovati, pravím z přesvědčení, že všechen veřejný život náš ducha spíše ubíjí, než by ho živil a povznášel. Tento ruch jeví se namnoze v křiklounství a patokářství, v jalovém spolkářství, v mrhání časem i silami, které od užitečné působnosti se odvrací a v jednotlivých případech o všeobecnou netečnost se rozbijí. Vycházíme většinou z hospody a vracíme se do ní. Jen tam jeví se naše jadrnost, která posavade nic positivního nesvedla krom rozšíření úžasného cynismu, jenž stále hloub a šíř se rozlézá, zpustnutí ducha i srdce zaviňuje. Netroufám si tento smutný úkaz pojmenovati počátkem našeho úpadku. Nutím se, viděti v něm pouze stagnaci, po níž nezbude nic, v které zanikne památka naší generace s hanbou. Rozhlédněte se jen kolem sebe a ukažte mi, kde jest mezi námi úcty a lásky k vědě, k umění, k vymoženostem ducha? Proveďte ciferný důkaz, kde jsme pokročili tak velice, jak samolibě tvrdíme. V politice válíte Sysifův kámen, v hospodářství hyneme, podléhajíce cizině, která nás obrovskými kroky předstihuje. Zbývá pouze statistika spolků, spotřeby piva i úpadků rolnických a průmyslových. A tento neutěšený výsledek dosažen právě po soustředění veškerých téměř dělných sil našeho lidu pouze na jmenované obory. Nekopeme si sami hrob v bláhovém přeludu, že kopeme a klademe základy naší samobytnosti? Kde, prosím, leží ohromná suma kapitalisované práce našeho národa za třicet, padesát let? Ukažte mi ji."

„V naší literatuře, pane."

„Aha, v tomto odstrkánku, v knihách, jež nikdo nečte, které se kupují s odporem jako tretky, s nimiž nuzáci po domech obcházejí. V úzkých vzpomeneme si na tuto Popelku vždy a potom se vychloubají a znalecky o ní mluví naši pánové, kteří ani nevědí, jak česká kniha vyhlíží, kteří vynaloží na ni s kyselou tváří po mravním nátlaku krejcar, ale jen tenkráte, když jsou si úplně jisti, že jim tento krejcar po půlnoci na rozlévání piva nebo do drahé slávy při kartách nebude chyběti. Komu mezi námi připadne na mysl, že by knihou mohl obohatiti sebe? Naopak, literatura jest považována vždy za největší luxus a za poslední potřebu. Podívejte se na jadrného vlastence, když rozmrhá o banalní merendě ničemným spůsobem sta, v smíchu, rád, ba pyšen na tuto manifestaci svého uvědomění, na tuto práci na národa roli dědičné! A podívejte se naň zase, když jedenkráte nějak donucen shledává bolestně krejcary za knihu, totiž za českou knihu."

„Nežádejte všechno najednou, pane kolego. Pomyslete, co učinili jsme v posledních letech pro divadlo.“

„Sport, příteli. Umíněnost. Zrcadélko, v kterém se ješitně pořáde shlížíme. Máme k tomu příčinu, doznávám rád. Bohužel přestáváme na dětinské marnivosti a ukazujeme se zase vychovanci hospod a merend. Z divadla musí hlučeti veliký buben, aby nás přilákalo. Navštěvujeme je, abychom v něm české drama neviděli. Proto zase máme divadlo a nemáme drama.“

„A což rozkvět našeho výtvarného umění za posledních let?“

„Kde? — Za hranicemi. Naši umělci zemřeli by hlady a zakrněli by nepovšimnuti a odkopáváni, kdyby nebyla jim otevřena cizina. Tam jsou „naši“, tam se jimi pyšníme. Jakmile se vrátí, padnou nám za obtíž. Nimbus jejich se rozplývá, považujeme je za jakés národní mendikanty, jimž se každý nejraději vyhne. Nevím, kde jinde vraždí známé „nemo propheta in patria“ tak bezohledně jako mezi námi. S tvůrci a pěstiteli své osvěty nakládáme povrchněji a lehkovážněji než s posledním řemeslníčkem. Existence každého veřejného posluhy jest nám jasně pochopitelná, docela nezávadná; existence však českého umělce jest něco výstředního, směšného i protivného. Připadají nám jako blázni dobromyslní, jež nelze usvědčiti ze zuřivosti. Proto nejsou v ústavu choromyslných a jsou odkázáni na obecnou dobročinnost, na podporu. A jestliže se můžeme pochlubiti svým uměním a svou literaturou, chlubíme se květinami a vzácným ovocem, které vyrostlo samo sebou mezi pěstovanými okurkami a řetkví, vzdor zašlapávání, vzdor zanedbávání. Nemohu jinak, než horliti proti těmto zvráceným, nebezpečným poměrům.“

„Zajisté, drahý kolego,“ svědčil chef, dokončuje krájení tabáku, aby si vyprázdněný měšec opět naplnil. Činil tak vždy vlastnoručně, ze zásadného demokratismu. „Když smažeme s vašeho obrázku přebytečnou čerň, zbývá ještě dosti sazí, abyste mohl očerniti naše protivné strany jako mouřeníny. Jen na ně, pane! Ony jsou vším vinny, na jejich vrub padají veškeré naše slabosti a hříchy. Pravil jste, že byste nerozuměl svému povolání — a tak dále. Ano, vy mu nerozumíte. Jste žurnalistou mé strany, toť vaše povolání. Náš prapor hájiti, tmáře a lžiliberály porážeti jest vaším úkolem. I v uměleckém referátu. Nepříjemností řeknou nám naši odpůrci dost a dost; ale my je setřeseme, jsouť to pouhé stranické pomluvy; a jsme zase čistí a nevinni jak padlý sníh.“

„Tuším, že se ve vydavatelstvu ujalo jakés nedorozumění. Můj referát jest od politické barvy listu docela neodvislý —“

„Oho! V radikální demokratické obci nic není neodvislo. Vše se podřizuje a slouží celku. I váš referát, o jehož nezbytné nutnosti naše vydavatelstvo posud není nezvratně přesvědčeno. Já vás hájím, kolego. A prosím snažně, abyste mi přispěl, abyste se užitečným ukázal. V zimě naříkal jste pořáde na zkracování. Nyní máte volno. Zákonodárné sbory odpočívají, voleb není, diplomacie hoví si v lázních, spolky jsou pohrouženy v letní spánek. Zbývají pouze národní slavnosti. Tyto a váš referát mohou nám nyní vypomoci v mrtvé saisoně. Máme polovici července. Poslanci naší strany se rozjeli, já sám chci na měsíc do zelené přírody, literární referent je na prázdninách, lokálkář jezdí po slavnostech, ho-

spodář po výstavách. Zkrátka redakce jest na polo demobilisována. Vy jste si již pohověl —"

„Přicházím od matky těžce nemocné."

„Vím o tom, kolego. Ujistil jsem vás již písemně svého soucitu a prosil jsem, abyste jej i své paní matce tlumočil. Co chcete více? Přeptával jsem se a bylo mi řečeno, že nemocnou nezachrání ani věda, ani já ani vy."

„Nezachráním. Ale dostojím své synovské povinnosti."

„Když neobětujete sebe. Když se zachováte pro svět a jeho důležitosti. Žurnalista jest jako voják, jako kněz. On slouží vyšším cílům a bojuje ať prší ať hezky je. Toť někdy snad trpké, vždy však velké a čestné. Skončeme naši rozpravu. Dávám list vám k disposici. Zde" — chef vedl Jaromíra ze své zapouchlé, dýmem tabákovým učouzené svatyně do sousední pracovny uměleckého referenta — „zde leží hromady prošlých vstupenek, nových publikací, urgence nakladatelů, agentů, umělců, amatérů. Vyznamenejte se. A prokažte nám laskavost. Redigujte lokálky, hospodáře a literaturu pokud se kolegové nevrátí —"

„Lituji. Nemohu. Přesvědčil jste mne sám o mé nespůsobilosti k řiznému hájení zásad a osob vaší strany. Váš vlastní zájem tedy vyžaduje, abyste neskládal důležité rubriky do rukou nespolehlivých. Mimo to trvám na své samostatnosti. Umělecký referát vyžaduje povolaného, celého redaktora —"

„Umělecký referát!" ušklíbal se chef netrpělivě. „Co je to v naší době! Vyplnění místa, drahá dekorace. Přesvědčte naše vydavatelstvo o jiném! Já za to nemohu, že považuje uměleckého referenta za clowna, který vyplňuje pausy mezi produkcemi vysoké školy!"

„Obráceně, pane!" opáčil Rejnburk. „Můj obor jest vysokou školou; arci obmezenou na pausy mezi produkcemi clownů."

„Vše záleží na výkladu," usmál se chef augursky. „Nemějte mi za zlé. Vyjádřil jsem pouze mínění vydavatelstva, s nímž — mezi čtyřma očima pověděno — sám se v mnohem nesnáším. Ale toť rub slastí žurnalistových, ať již bojuje pod praporem demokracie nebo svobodomyslných či konservativců. — Vy tedy nechcete na klouzačku? Budiž. Zbavuji vás hospodáře i lokálek, totiž krásné příležitosti vepsati se příznivě do srdcí našeho vydavatelstva. Tu l'as voulu George Dandin! Zůstaňte si v službě — umění a přiberte si na dobu prázdnin toliko hudbu, divadlo a literaturu. A" — chef se vrátil ještě jedenkráte ode dveří svého kabinetu — „nebuďte v povšechných výtkách nikdy nejasným. Šlehejte do nás, ale vždy tak, aby se nejchoulostivější demokrat mohl potěšiti: Aha, netýká se mne, ta rána padla jinam; výborně! — U čerta, vy se činíte. Vyřizujete velmi stručně. Papíry vám od ruky jen lítají — do koše, — dovolte!" Chef zachytil veliký, hustě popsaný list. „Pro boha! Toť zpráva o nejnovějším díle pana Červíčka. Upomínal již dvakráte, vyhrožoval —"

„Jak obyčejně. A přes to nepropůjčil se „Český herold" nikdy za chvalořečníka břidilské štětky Červíčkovy. Ba ze zoufalství nad panem Červíčkem ptal jsem se jedenkráte v „Českém heroldu" není-li jakés veřejné autority, která by zamezila prznění malby a otravu vkusu obecenstva, podobně jako jiné autority bdějí nad neporušeností potravin."

„Ach, — jedenkráte, když nám po panu Červíčkovi nic nebylo. Ale dnes je pan Červíček náš člověk, jednatel a první řečník demokratické besedy „Dubový stůl“! S ním házíte nám sto abonentů a vyznavačů do koše! Pane, toť na pováženou! — A tuto — hleďme, zdvořilé psaní pana Wiedehopfa z Mnichova; — posudek obrazu profesora Hoffa jest v něm, jen přeložit, pozměnit —“

„K čemuž se nepropůjčím,“ odporoval Jaromír. „Znám tento šmejd, bídnou ilustraci skandálního případu, s kterou pan Wiedehopf jezdí jako po jarmarcích, aby hejly lapal. Zmíním se o jeho výstavě krátce a pouze proto, abych před ním naše obecenstvo varoval.“

„Nemožno, kolego,“ trnul chef. „Pan Wiedehopf obešel si vydavatelstvo, okouzlil je charmantním chováním, poslal nám všem obrazy, fotogramy. Oznámili jsme již jeho výstavu vzletnými slovy, zaručili jsme se podati příznivý neb aspoň šetrný posudek. Prosím, rozmyslete se dobře! A nezapomeňte na Červíčka!“

„Rozmyslím se!“ sliboval Rejnbuık suše, a ustál v přehlídce nahromaděných spisů. „Dnes nemohu. Jsem po cestě, unaven, roztržit —“

S nevyslovnou hořkostí v duši opustil mladý muž redakci „Českého herolda“. Všecka jeho bytost bouřila se proti znesvěcení nejvyšších statků lidstva rouhavýma rukama nejapných velikánů z trhu všedního života. Půtky o nedotknutelnost majestátu umění bylo mu sice sváděti častěji, ale vždy v boji rovnoprávném. Dnes poprve použil nepřítel nerovné zbraně, před níž bylo nutno ustoupiti, vyžádati si příměří.

Vyšel si procházkou, aby ochladil rozpálené čelo a zkonejšil bušící srdce a vyvážil ze ztišeného kvasu rozumné a důstojné rozhodnutí.

Setkav se s malířem Fraňkem nebyl s to udržeti svou překypující trpkost. Zasteskl si mu, žádaje o radu v případě tak choulostivém.

„Co že, clown!? My jsme clownové?“ katil se malíř. „Což pak se všechno kolem nás obrací v jalovou komedii? A obrací. Máš pravdu: Hyneme! Naše veřejnost navykla si činiti nejvíce pro švandu a hluk, ledabylo, hravě, pro ošálení sebe a každého. Tak zničen pud a úcta k vážné, idealní práci; není ctěna, ba podobá se, že nebude za krátko ani trpěna. Jest nepohodlná, zahanbuje množství znamenitých lidí, kteří nám na pařeništích spolků a v příznivém světle veřejného mínění vyrůstají jako houby po dešti. A tito dutí, bublinoví obři vidí na sobě, jak snadné býti velkým, a v upřímném vědomí své nicoty posmívají se sami sobě, aby se mohli posmívati každému, kdo se nese opravdu za velkým cílem. Poslyš, Jaromíre, učiňme stávku. Namaháme se zbytečně. Složme palety a péra i dláta a zeptejme se naší veřejnosti, zdali chce míti své umění čili nic. Nechce; nedá se nutiti, a nedá si prokazovati milosti, a nemá na zbyt. Po této jasné odpovědi můžeme s klidným svědomím cíditi boty po nárožích nebo roznášeti po hospodách řetkvičku nebo věnovati se jiné užitečné působnosti, která mezi námi vážnosti požívá.“

„Jsi zhorka nakvašen, Fraňku,“ mírnil Jaromír hněv svého prudkého, vznětlivého přítele. „Nepřízeň doby a nezaviněná sklíčenost našeho lidu nesmí nás odstrašiti. Není pochyby, že se obecenstvu vnucujeme, že vyhlížíme na českém rybníce jako pirati, jako nezvaní conquistadoři.

Nelekejme se však toho. Dobýváme svou vlasť české osvětě, a dějiny nasvědčují tomu, že nejedno dobro v mnohých zemích bylo zavedeno teprve nátlakem přes odpor většiny. Ano, přihlížíme-li k obecné tísni a chabosti našeho lidu, zděděné z dob útisku, musíme přiznati, že nabýváme půdy, byť i širé vrstvy posud byly netečné. Neposilňují nás, avšak ani nepřekážejí. Ba tu a tam ozve se i potlesk. — Nehody, podobné té, která mne dnes potkala, jsou přece osamocené —"

„Chyba lávky! Tvoje dnešní zkušenost jest potvrzením pravidla. Ukázal jsi sám na literaturu, která chodí od domu k domu prosebně jako Popelka bez přístřeší. A rozpomeň se laskavě, mnoholi individuelního účastenství nalezáme v obecenstvu my, výtvarní umělci. Spočítej nás na prstech a považ, kterak i tento skrovňoučký počet v četném a vzdělaném národě strádá a živoří. Poznamenal jsi onehdy sám velmi případně, že se český občan — i nejzámožnější — zpravidla jaksi štítí umění. Toto jest mu přepychem, jest pro pány, totiž pro cizáky. Ale aby také něco měl, vyhoví si pořízením náhrady, nějaké nejapné, hřmotné banalnosti, která ho na dále udržuje v lenosti a nízkosti, která zbraňuje rozšíření a zobecnění vkusu, která dusí všechno zanícení a čilost i umělců i obecenstva, jemuž by umění mohlo býti vezdejší ambrosií a nektarem. Souhlasím s tebou arci, abychom neustupovali z bojiště, pokud není na dobro ztraceno."

„Pro mne jest bezmála ztraceno," pomyslil si Rejnburk, promluviv se soudruhem pouze o zásadním sporu. „Moje existence jest vržena na hrot otázky, smím-li se ctí zůstati věren sobě, či s nectí zaprodati se."

Obzor Jaromírův kalil se na všech stranách. I jitřenka a večernice jeho dnů, slunce jeho duše, luna jeho snů halila se v dálce do chladné mlhy nepřístupnosti.

O Narcisse žádná zvěsť. Psalť Rejnburk starému malíři z Újezda, poznav nemožnost zavítati do Chlumu. Složil mu relaci ze svého pořízení u tety, omluvil své mlčení, nabádal znova k ostražitosti a bdělosti.

Odpověď nepřicházela.

Soužívá nejistota zavlekla mladého muže před krám pana Děkanovského. Vzpíral se překročiti práh obchodníka, jejž byl přísně za nesolidnost pokáral. Zdráhal se vejíti, až bylo pozdě, až pan Děkanovský zahlédnuv bystrým okem obcházejícího, sám vyšel a hosta na prahu zdvořile vítal i líbezně do vnitř zval, slibuje si rozkoš velikou ze vstupu proslulého amatéra, věhlasného znalce, prvního rozhodčího nad uměním v království Českém. Mladý muž překročil zlatý most, jejž mu úlisný obchodník ze štědrých superlativů své radosti sklenul, a vešel se zdrženlivým výrazem tváře, ochotnou však nohou.

Byl veden dále do kupeckého sanktuaria obchodníkova, kdež pan Děkanovský střídavě na zlé časy naříkal, Jaromírovi lichotil, soucitně po zmizelém Weislovi se vyptával a své ruce v nevinnosti umýval. Rejnburk projevil přání, viděti reservované obrazy. Pan Děkanovský jistil, že jsou dobře uschovány. Nedůvěřivá zamlklost hostova však znesnadnila obchodníkovi odpor. Poddávaje se uvedl hosta do své obrazárny, aby se vykázal přesným šetřením zákazu páně Střelova i Jaromírova. Rozbalil před Rejnburkem všech sedm kreseb a skizz, provedl vítězně důkaz.

„A což tato malba!?“ vyrazilo z Jaromíra v náhlém údivu a pohoršení. Bylť nepokojem a všelikými zakrývacími pokusy pana Děkanovského upozorněn na obraz, vyvěšený osaměle jako svátečně na zvláštní stěně.

„Ach tato maličkost! Jest mým nepochybným vlastnictvím,“ jistil pan Děkanovský. „Jak vám, pane barone, povědomo, zajistil jsem vašemu dvornímu malíři doživotní rentu a spokojené živobytí za některých podmínek. Zaplatil jsem mu na rok napřed. Nebylo tuším neskromné, žádati také něco předem. Ale panu Strziciovi nechtělo se do práce, odstrkoval ji, příčila se mu. A když jsem nalehal, odbyl mne touto barevnou skizzou —“

„Řekněte zralým, s pietou a vroucností delikatně provedeným obrazem. Nehotovosti v některých podřízených partiích mizí. Žádám od vás rozhodně pravdu. Získal jste toto dílo zase jako předešlá podloudně nebo přímo od malíře?“

„Přímo. Totiž,“ doznával pan Děkanovský, vehnán do úzkých podrážděnou odhodlaností svého hosta, — „totiž pan Strzicius vyvlekl se z tísně svolením, abych si vybral po vůli z hotových studií. Nemohli jsme se o výběr shodnouti, slečna Narcissa vložila se smírně mezi nás a rozdováděný starý pán poručil jí, aby se mnou se spravila. Se slečnou bývá krásné pojednání, shodli jsme se —“

„Jak obyčejně, není-liž pravda? Vy jste i své předešlé akvisice vylákal od slečny, která ve své nevinné neznalosti světa, vašich spádů a spekulací ani netuší, že s odleskem její půvabů zrádný a nebezpečný obchod provozujete! Proto jste se nechtěl shodnouti se Strziciem, abyste podle svého správného výpočtu opětně byl odkázán pouze na slečnu, na její čistou důvěřivost —“

„Račte mi také dopřáti slovo!“ vpadl obchodník Jaromírovi do řeči s důrazem opravdové obavy a strojeného pohoršení. Vyličoval široce a dlouze výmluvnými slovy a lítostivým tónem nevinnou povahu svých obchodů.

Hostu neuniklo žádné slůvko, jež zachycoval a do paměti ukládal sluch, zůstav sám jediný neopojen mezi smysly Jaromírovými. Zrak jeho plál a v něm hořela všecka bytost mladého muže jak ochotná oběť Narcisse.

Dílo mistrovo bylo věrným obrazem jejích vděků a vyzrazovalo sladké tužby jejího malého, milostně tlukoucího srdečka. Těkala sadem a polem, puzená roztouženim po milenci, jenž ji byl opustil, její oči posýlaly za ním vyznání, její rtíky zvaly ho k sobě, nechť i měkké, liliové líčko rdělo se odporem studu a cukrové nožinky váhaly jako v nejistotě, zdali milence dostihnou, zdali neputují za ním nadarmo.

„Z které doby pochází tato práce?“ přerušil Rejnburk Děkanovského.

„Z poslední. Jest počata právě po našem chlumském setkání a odjezdu. Malíř ji provedl rychle a nejen v tomto propracovaném náčrtku, nýbrž i ve vlysovém cyklu Psycheionu. Vidno, že pracoval s chutí a liboval si v látce — přirozeným podnětem asi vděčného modelu. Vpravila se s překvapující věrností do nálady a výrazu opuštěné Psyché, ana hledá zmizelého Erosa. Řekl bych bezmála, že dívka nezamilovaná

ani nedovede znázorniti pocit hluboké, něžné touhy po milenci tak úchvatně, přirozeně. Z očí, tváře, z celé posy volá přiznání skutečné lásky za milencem.“

Poprve během známosti s Děkanovským lahodila slova obchodníkova Jaromírovi, setkávala se s plným, jásavým, vděčným souhlasem. Byl by starého filutu objal a zlíbal za nález, jenž potvrzoval vše, čím srdce Rejnburkovo před obrazem rozkošné Narcissy-Psyché se kochalo a opíjelo.

„Po mém soudě,“ vzpamatoval se mladý muž po chvíli obapolného mlčení, „nemůžete s dobrým svědomím ani touto malbou volně disponovati. Nechci říci, že byste byl Strzicia přímo obelstil. Zamlčoval jste mu s rozmyslem a úmyslem, kterak z velkodušné ochoty a dojemné nezkušenosti slečny Narcissy těžíte —“

„Tentokráte nesouhlasím,“ ozval se obchodník, odívaje svůj odpor lišáckou hladkostí. „Připouštím, že prve nebývalo panu Strziciovi vše pověděno, po čem se netázal. Ale tentokráte svolil, byť i všeobecně, a zmocnil slečnu, aby mi vydala, co si sám vyberu.“

„Nevzpírala se této volbě?“

„Byla — jaksi na — rozpacích. A křivdila mi jako vy mi křivdíte, pane z Rejnburka. Nekalé úmysly jsou mne daleky. I lék může býti jedem, ač lékárník nevydává jej na otrávení. A já, pane z Rejnburka, rovněž nekupčím s roztomilými obrázky, jež odleskem půvabů slečny Narcissy jsou vyzlaceny. Touto krutou výčitkou jste mi ublížil a znesnadnil jste mi prosbu, s kterou jsem se na vás chystal.“

„Račte.“

„Víte, pane barone, jak vysoce si vás vážím. Neznám povolanějšího a horlivějšího apoštola uměleckých idejí nad vás. Podmanil jste si mne, učinil jste ze mne nadšeného ctitele vašeho vzácného talentu. Jsem vám horoucně vděčen za blahodějnou činnost vaši. Přivezl jsem si přede dvěma dny tuto malbu od Strzicia s úmyslem prositi vás, abyste přijal ji ode mne na skrovný důkaz mé úcty, mého uznání velikých služeb, jaké rozkvětu našeho umění prokazovati ráčíte.“

„Nejsem úplatný. Přesvědčil jste se o tom nejednou,“ vydechl Jaromír teprve po chvíli ze stísněných prsou, jež dmuly se touhou a v nichž přemahalo žádostivé srdce úzkostlivé svědomí.

„Zase nedorozumění, zase podezření!“ žaloval pan Děkanovský. „Abyste je odčinil, musíte mi učiniti po vůli. A buďte si potom na mne příkrý a škaredý zase, vždy, kdykoli chybím. Výtka od vás je vždy poučením a očistou.“

Jindy nedal host na fráze obchodníkovy. V střízlivosti byl by setrval v jasném vědomí, že Děkanovský chce si vykoupiti volnost pro příště. Dnes však —! Před zdrojem blaženosti, po němž vyprahlý žíznil, vůči anděli přinášejícímu spásnou zvěst o vyslyšení lásky!

„Vezmu obraz v opatrování,“ uvolil se konečně. „Bude-li reklamován, vrátím jej —“

Pan Děkanovský překypoval díkem, souhlasil, chválil, komplimentoval a zavolav sluhu, dal obraz ihned opatrně sníti, zabedniti a poslal jej bez průtahu za Rejnburkem.

Jaromír, přikvapiv domů, sházel všechny okrasy celé jedné stěny svého pokoje; neboť vedle ní, kolem Narcissy nesmělo se vypínati rušivě a drze pranic. V práci znepokojovala, mátla ho nedočkavost. Vybíhal pořáde k oknu, naslouchal na schodech, v každém šustu přál si slyšeti ozvěnu těžkých kroků sluhy, obtíženého bednou. Nepřicházel. Snad se Děkanovský rozmýšlí. Nebo chtěl pouze přísnost Jaromírovu zkoušeti. A zadržel dar, tropil zlomyslné žerty! Či snad sluha bednu upustil, rozbil, zavlekl ji do nějakého výčepu, opíjí se, prodá ji pobudům v kořalné —! Divé tyto vynálezy podrážděné fantasie honily se bleskem, vtiskly na hlavu Rejnburkovu klobouk a štvaly ho na ulici, poslu vstříc.

Ach, bohudíky! Tu právě přicházel ten nemotorný louda, nesvědomitý lenoch, jenž si navrch z nedočkavého pána hloupým úžasem a líčenou nevinností posměch tropil! Mladý muž vynesl s nosičem bednu nahoru jako křehké cukroví a překvapiv sluhu marnotratnickým zpropitným, rozbedňoval zásylku jako pouzdro plné neocenitelného křišťálu. A vyňal malbu jako svátost.

Líbal ji zrakem, ústy, něžným laskáním, tančil kolem ní, modlil se k ní. A umístiv ji na vybraném místě, odsmýkl stranou nábytek, jenž se k ní nehodil, a zůstal před obrazem své bohyně jak fanatický vyznavač pohřížen ve své sny a horování.

Nastal večer. Ale tmou svítily naň hvězdy jejích očí a skvěl se její jasný zjev.

Optický dojem šera teprve obrátil pozornost mladého muže k vezdejším všednostem a k úvaze, co počíti s večerem.

Rozžehuje si lampu, zočil na svém stole hromádku došlých listů a časopisů, dodaných posluhující domovnicí a přehlédnutých v radostném rozčilení obrazem Narcissy.

Známé lapidární rysy otce Maxima na obálce prvního psaní upoutaly rázem oči Jaromírovy. U srdce ho bodlo — nevzpomněl na ubohou svou matku plného půl dne. Mučen ostnem výčitky a obavou, strhl obálku, přeléti dopis lačným zrakem. Bohudíky! Zprávy příznivé. Polepšení nemocné trvalo dále, ba nabývalo tvářnosti poměrně dosti utěšené. Kámen svalen se srdce.

Dále. Dopis od gouvernantky z Čermné; dětem dařilo se výborně; teta Sofie snažila se po návratu ze Lhotky vynahraditi si zmeškané mazlení s roztomilými robátky.

Lístek od pana z Rokyc; adressáta zajímal nejprve kolek pošty. Rozluštiv na něm nápis „Hrádek", pocítil úlevu. Pan Střela dlel daleko od Chlumu, na svém statku. Psal stručně o svém pořízení u Děkanovského, — totéž co Jaromír z netrpělivosti již na Lhotce telegraficky vyzvěděl; dále ptal se po vysvětlení záhadných zpráv o zmizení Weislově, vyslovuje smělé podezření, že Weisl použil nehody v besemerské huti k obratnému zakrytí svého útěku do Ameriky, ovšem útěku s celým trésorem evropsko-americké banky. Konečně stěžoval si trpce do protivné nutnosti pozdržeti se některou dobu na svém statku, a naříkal si na hrádecké veterány, ostrostřelce a hasiče, kteří mu své uniformy a nejvyšší velitelství nad sebou vnutili. Tato nehoda byla by prý snesitelnější, kdyby hrádečtí milovníci prýmků a chocholů nepoužívali letní doby, aby důmyslně vyhledávali všech možných a nemožných příčin

k slavnostním průvodům, a kdyby nesváděli s neodolatelnou naivitou svého čestného generála, aby se v jejich čele činil každé neděle jinak a jinde směšným. Pan Střela byl velmi skepticky na rozpacích, zdali tuto čest děkuje svým okouzlujícím velitelským talentům nebo svému pivu, jež o každé podobné slavnosti z panských sklepů v objemných sudech se kutálelo —

Jaromír nechal časopisy nepovšimnuty. Nalezl mezi nimi ještě dopis přezdvořilého virtuosa Škorpila, jenž pokryl čtyři strany velkého papíru hustě líbeznými a zmatenými frázemi, tak že mu na konec nezbylo místa, aby pověděl, proč a co píše. Mimo to objevil na stolku i pololetní účet knihkupce se závěreční cifrou nepříjemně velikou.

A posléze — jako nějakým zlomyslným šotkem zastrčený — list s razítkem „Chlum!" A nadepsaný ženskou rukou! Vlastně ručičkou, drobně, rozkošně, blahověstně. Rejnburk rozřízl ruče obálku, zrak jeho slétl na podpis — Narcissa! Narcissa mu psala!

První list od milenky! Kdož vypíše jeho půvab, dolíčí jeho význam, zváží jeho cenu! Žena poví nám raději tisíce slibných slov, než by nám vydala jediný řádek nevinného obsahu. Jakoby jí tušení jakési pravilo, že se nám upíše a vzdá; že nám vydá platnou poukázku, kterou lze jen skutečnou přízní vyplatiti; že svěřuje nám klíč do hradu své nepřístupnosti a neodvislosti; že uvazuje se jistému muži a nikomu jinému; že poskytuje nám hmotný a neodvolatelný důkaz důvěry, která se již mužského sobectví a mužské smělosti nebojí, ba muže dráždí a k odhodlanému výboji přímo povzbuzuje.

Rejnburk ovšem neshledával pražádné příčiny počítati Narcissu mezi milé čtrnácti- a patnáctileté čtveračky, které dlouhé copy po zádech a učebné sešity na loktech nosí, v nitru svém však překvapující mnohdy vědomosti o mužském plemeni a o praxi lásky tají.

Narcissa neměla přítelkyň a společnosti, v níž za smíchu, trnutí a ruměnců zajímavá naučení z diskretních románků pro příští romány se sbírají a od ouška k oušku potutelně rozšiřují. Ale co nedostávalo se jí na tomto, ať tak díme odborném, esoterickém vzdělání, napověděl jí aspoň přirozený ženský důvtip.

A přece odhodlala se, přece dávala se do rukou cizímu mladému muži psaným osvědčením svého přátelství! Za tuto odhodlanost, za tento triumf nad dívčím ostychem přitiskl Jaromír její vonný, půvabný lístek vroucně ke rtům. A rozplašiv mžitky, jež mu blažeností na očích tančily, četl, četl zvolna i hltavě, zbožně i sybaritsky:

„Pane barone!" Hm — pane barone! Nu ovšem, — na poprve nemůže se mu vrhnouti v náručí s výkřikem: můj vyvolený! Ale barona mohla vynechati. Co s tímto zbytkem zašlé slávy, s touto překážkou sblížení? Ach, což na tom! Snad volila dívka obřadné oslovení z nesnází. Jaromírova roznícená fantasie malovala si ji, viděla ji, ana obrací péro, sklání hlavinku, aby přenesla myšlenky na papír a zase utrhuje, zdržuje se, slovíčka vybírá, rdí se bázní a zápasem s nerozvážnou ochotou srdce — —

„Pane barone! Nejprve jsem povinna prositi Vás za prominutí mé smělosti, s kterou se vtírám mezi Vás a mého děda."

Vtírá se! K smíchu! K zlíbání! O kéž by se jen vtírala, — ustavičně, den co den, na blízko —

„Jsem však jeho korespodentkou —“

Šťastní smrtelníci, kteří si dopisují se starým broukem v chlumském paláci Rejnburků!

„— a připadl mi tedy úkol psáti i Vám, vysoce ctěný pane. Rozpakovala jsem se, snažila jsem se dáti dědovi na srozuměnou, kterak povinná úcta k pánovi z Rejnburka velí, aby sám, vlastnoručně Vám odpověděl.“

Jaké štěstí, že starý malíř nerozuměl, že setrval v neúctě k pánu z Rejnburka! Díky zatvrzelosti starcově!

„Mému dědovi nezbývá na nic času, — byl Jste sám svědkem. Ve svém pohyblivém citu soužil se již pro Vaše mlčení; obával se, že jsme se Vám vytratili z paměti, jedva že Jste Chlum opustil. Nesdílela jsem dědův ukvapený soud, zůstala jsem pevná i klidná v přesvědčení a důvěře ve Vás.“

Sladké dítě! Srdce Tvé mluvilo a udržovalo Tě v nezkalené shodě s dalekým milencem.

„Váš list, pane barone, potvrdil mou důvěru a vyvedl děda z bludu. Bohužel zprávou trapnou. Nerozpisujete se o chorobě Své paní matky ani dosti obšírně, jak by si naše účast přála. Prosím, abyste byl ujištěn i dědovy i mé nelíčené soustrasti. Sdílím s Vámi úzkost o vznešené, nenahraditelné dobro, vtělené v matce, a prosím nebe, aby Vám ji zachovalo. Matka! Jak velký, svatý to pojem! Sama ztratila jsem matku záhy jako nerozumné dítě mělkého citu. Nemohu se Vám rovnati, pane z Rejnburka, v porozumění bolu, který Vaše zralé a velké srdce navštívil. Přijmětež nesmělý výraz opravdové soustrasti od skrovného děvčete v jistotě o jeho nelíčené upřímnosti. Jsme znepokojeni. Nespouštíme se však naděje a těšíme se na kýžené, radostné zprávy o pozdravení paní baronky. Touto jedinou prosbou osměluji se obtěžovati Vás. A k ní připojuji směle druhou žádost: Hledejte a naleznete útěchy po Svém soužení ve smíchu a lásce nevinných Svých dětí. Vypravoval jste mi o nich, sám snad nevěda, jak vyzrazujete velikou Svou lásku k nim. Jsou Vaším štítem a posilou v nehodě. Spoléhám na ně. Nebe Vám je žehnej, Vaše drobné andílky! Vzpomínám na ně a jsem jim vroucně vděčna za útěchu, kterou Vám jejich nevinná ústečka vlíbají.“

Rejnburkovi bylo několikráte setříti slzy se zvlhlých očí, než byl s to čísti dále.

„Teprve nyní mohu přistoupiti k vlastnímu předmětu mého dopisu. Děd uložil mi, abych Vám projevila jeho hluboký dík za Vaši dobrotivou přímluvu na Čermné. Byl spokojen, Vaše zprávy zbavily ho strachu před blízkým nebezpečím; v práci své zapomněl na ně pak dosti. A za tuto úlevu mému milovanému dědovi jsem Vám zavázána vroucím díkem já. Vrátil Jste mi blaho a mír, který mi svítil s výšin jasného čela dědova. Jak Vám děkovati, šlechetný, dobrý příznivče náš! Hledám slova, a nenalézám žádné leč pouhé samotné: Dík! Ale v tomto slově ozývá se Vám celé srdce vděčného dítěte, které zbožňuje svého děda a žije všecko z odlesku jeho veliké duše.“

Jaká oddanost! Takové pokory jest schopna pouze bytost, obrovská v neobmezené lásce. A co tklivé důvěřivosti ozývalo se v těchto slovech! Dobromyslné dušinky radovaly se z odbytého nebezpečí! Vždyť nebylo zažehnáno! Vždyť číhalo, ba rostlo. A otálelo pouze z hladu na větší kořisť, nechávalo ji uzráti, aby po té neodvratně se vyřítilo a vyhlédnutou oběť zadávilo. Čím zasloužil si Jaromír tolik díků, jež naň nezasloužené břímě uvalily? Spůsobil pouze bídný průtah, navedl tetu k spletitější spekulaci a dále nesvedl ve své málomocnosti ničeho.

„V naději, jakou Jste nám poskytnoutiráčil, jsme povinni prositi Vás, pane barone, abyste si ve Svém zaměstnání a Svých starostech neukládal nijakou péči o nás a nijaké ohledy k nám. Jsme uspokojeni, skryti v oblíbené a nyní zase již nerušené samotě. A jsme na stráži v práci a doufání, obrněni láskou, posvěcením, důvěrou v Boha i nezvratnou trpělivostí.

Můj děd vzkazuje Vám svou úctu, kterouž sdílí ráda i upřímně v oddanosti trvajíc

Narcissa.

Na Chlumu 29. června 1885.

Douška. Odpuštění! Stará Lenka nedá pokoje. Ví, že vám píšu, pane barone, obchází pořáde a touží, abyste přijal od ní milostivě ponížené ruky políbení. A mimo to vynucuje mi mocí z péra prosbu, abyste se na ni a na Mikše nehněval, jestli že obě ty staré dobré duše nějakou nejapností Vaši nelibost spůsobily. Osměluji se připojiti tyto řádky vědouc, že je s úsměvem shovívavým přečtete.“

Proč nepřipsala Narcissa ještě deset, sto, knihu doušek! O čemkoli. Všechny by byl četl rád, nikoli s úsměvem shovívavým, nýbrž jako knihu knih, jako evangelium lásky.

Četl psaní Narcissy ustavičně, znova, vykládal si je a probíral slovo za slovem. Oceňoval zručnost jejího slohu a horšil se naň, obviňuje jej ze zakrytí nejedné perly ryzího citu, skryté pod proudem zdvořilých slov. I na nejasnost si stýskal. Proč byl děd dívky spokojen? Proč není —? A zase vinil se z nenasytnosti. Což neprobleskovala každým řádkem šňůra diamantů, což nesálal z každé slabiky svatý oheň hlubokého, něžného citu, zdržovaný od plného vyšlehnutí pouze povinnou slušností?

A kterak velkolepě končila: „Jsme na stráži v práci a naději, obrněni láskou, posvěcením, důvěrou a trpělivostí!“

Tato rada čisté a velké duše dívčí vyváděla Jaromíra jako spásné zjevení z trudu a hněvu všedních zkušeností.

„Pro pána krále! Jeho milosť doma? A snad pan baron ani nevečeřel?! Neslyšela jsem zvonec —, v myšlence, že si pan baron ráčil vyjíti, přicházím zavírati okna —“

Domovnice vyrušila Rejnburka z vděčné lektury. Pohlédl na hodiny. Desátá minula.

„Zajdu si do restaurace,“ uťal dlouhé výklady ochotné a mnohomluvné ženštiny.

Zavřev dopis Narcissy jako poklad opatrně a bedlivě, opustil dům a lehkými, tančivými, bujnými kroky pustil se nazdařbůh ulicemi. Nepřipadla mu ani myšlénka zanésti poesii svého vnitra do prosaického

puchu a hluku nějaké restaurace, i byl by na večeři úplně zapomněl, kdyby ho byla pouliční příhoda k ní nesvedla.

„Hej! Hej!“ slyšel v tiché postranní ulici volati. „Pane Hatláku, jste to vy?“

Pan Hatlák, vyčouhlý, hubený, poněkud ošuměle ošacený človíček ohlédl se.

„I pan Doležal! Těší mne.“

„Potěšení na mé straně. Prosím vás, kam jste se poděl?“

„Do jiné čtvrti. Jsem nyní u doktora Lišky.“

„A kam tak spěšně pozdní dobou?“

„Po divadle k Čardovi na večeři.“

„Po divadle? K Čardovi?“ divil se uctivě pan Doležal. „Toť vás doktor Liška platí jako nějakého radu.“

„Bylo by potřebí!“ usmál se kysele pan Hatlák. „Mám tu dva sousedy z venku. Beru, dokud dávají. Přišli k starému na radu stran nějaké expropriace. Chtějí donutiti jakous baronku, aby jim prodala svůj dům na jatky či nač. Nevím, podobá se, že to půjde z těžka. Ale co nám po tom? Ať se jim jízda do Prahy vyplatí! Starý jim bude dělati palmáry, dokud je placení neomrzí. A já se na ně přilípl také. Hlídají se na vzájem. A přece dostal se ke mně stranou dopoledne jeden a odpoledne druhý. Oba si vyžádali ode mne milostná psaníčka, oba pro jednoho a téhož tvrdohlavce tatíka, či vlastně dědečka, jak jsem z řeči vyrozuměl. Není to žertovné? Starší soused, radní jest opatrný; se svým vrkáním nechce doma na trh. Proto si jedná psaní až v Praze. Druhý soused, tučný cechmistr, pohořel šeredně se všemi epištolami a přestal věřiti v um domácích, písařů. Skládá svou poslední naději na mne, na můj pražský důvtip a výcvik. Nu! Já jim stluku říkání, že budou brečeti oba jak svíčkové báby a platiti jak mourovatí. A kameny to bude hýbati. — Co vy pořáde?“

„Já? Inu zarážím nové spolky a vyhledávám, povzbuzuji, radím, kde jaké nové jednoty třeba. Právě se vracím z konstitující valné hromady spolku pro pěstování her na kokše, na volavou husu, v šarády —“

„Co se vám to zmanulo?“

„Chuť po výdělku! Nač bych měl kaligrafický atelier, kdybych nedělal diplomy, adresy, odznaky? A komu bych dodával diplomy, kdyby nebylo spolků? He!? Poslyšte, pane Hatláku, — tu máte hrsť mých adres. Podstrčte je vašim sousedům a doporučte mne. Jsou-li jejich spolky již zadány, ať zarazí nějaký nový; zhotovím mu diplomů, co si budou přáti. Šel bych s vámi, kdyby nebylo zahradní slavnosti zábavní besedy „Čupr bataillon“ v Košířích. Musím tam. Ještě jednou: Rozdělme se o vaše sousedy. Ruka ruku myje — co?“

„Platí,“ smlouval se pan Hatlák. „Však ti kmotři neumějí beztoho utratiti rozumně groš. Ale na zahazování peněz do kanálů a do Židů jsou jak posedlí. Chytněme něco, dokud mají drobet nádivky ve svých tobolkách. Já je spracuji ve váš prospěch, Doležale. Buďte jist. Oni nám to oplatí, až budeme pány a přijdeme na venek. Hehehe! Tu jsme na místě, u Čardy. Dobrou noc!“

Oba přičinliví lidé stiskli si ruce a rozešli se.

Bezděčný svědek jejich rozmluvy nepochyboval, že uvnitř restaurace popíjejí dva chlumští sousedé, náš pan Nitka s panem Žemličkou. Neměl dokonce ani chuti ani úmysl, setkati se s nimi, zároveň však nemohl nalézti příčinu, proč by ke své opozděné večeři v proslulé restauraci Čardově nezasedl.

Vešel do vnitř. Ze směsi rozličných postav a barev bleskl mu na prvý ráz do očí křiklavý svit sbírky prstenů, navlečených na tučné ruce. Pan Žemlička se hlásil. A zároveň skočil přes okrouhlý stůl před panem Žemličkou jakýs bojovný kohoutek, stržen mžikem jako na gumové šňůrce zpět a řítil se v tom již zase ku předu. Proslulá rukavice páně Nitkova! Skákala do tváře jakémus černovlasému, černookému, rtuťovému mladíkovi, ohrožujíc jeho velký nos. Na první pohled novější vydání nebožtíka Weisla.

K společnosti přisedl pan Hatlák, natáhnuv se nejprve v celé své délce přes stůl a podav své dlouhé ruce přátelsky oběma vyslancům chlumské rady. Jejich sváteční zvědavost vypátrala záhy Jaromíra. Rukavice radního ztrnula jak hypnotisována mihem zraku Rejnburkova, smekla se s tabule a zalezla pod stůl. Sbírka prstenů páně Žemličkových zaleskla se vyložena po hedvábné vestě, objímající tučnou půli páně cechmistrovu. Weisl junior nedopřál konšelům uváznutí v němém podivu a úvahách, kterak se vůči nepříteli zachovati. Zburcoval je pelotonem určitých otázek, aby po praktickém zvyku obohatil své album užitečných osobností novou silhouettou, kterou po případě výhodně zpeněžiti lze.

Vnější klid Rejnburkův imponoval vzrušenému čtverlístku a zdržoval jej od přiblížení, k němuž nejvíce odvahy mladičký zřízenec evropsko-americké banky jevil. Zvědavci netušili, že pod lhostejnou tvářností Jaromírovou háral také chvíli nepokoj, vynalezající otázky a domněnky. Ztišil se však rychle. Tito sokové neohrožovali věru Narcissu. A pro žárlivost byli příliš směšní. A jejich piklům o dům čelila chytrá hlava tetina.

Přes to napsal tetě hned ráno stručné věcné sdělení o přistihnutí kupců na nové cestě k dosažení cíle. A kochal se zase adorací Narcissy, divil se opět úžasné podobě dívky s tvářností své pramáti, jejíž pastelový portret zavěsil si nad stolem pod obrazem své matky a vedle podobizny své první choti.

Tváří v tvář Narcisse pročítal znova drahocenný list, a osvěživ se jeho sladkou hudbou, odebral se za svou povinností do redakce.

Včera opouštěl ji klesaje pod nesnesitelným jařmem, v úmyslu svrhnouti je; dnes vracel se pod ně, posilněn heroickým výrokem milované vladařky a vůdkyně své duše: Vytrvati v práci a naději, obrniti se láskou, posvěcením a trpělivostí.

Krom nadání byl mu usnadněn obtížný úkol, vyhověti sobě a nátlaku.

„Prosím vás, pane kolego," pravil chef, snaže se dosáhnouti zapáleným dlouhým fidibusem ve vypjaté ruce na svou dýmku, „nedávejte nám podruhé redakční tajnosti na buben. Žaloval jste na nás a včera večer za tepla po vašem odchodu přepadl nás houf umělců s panem Fraňkem v čele. Franěk nám četl levity a hrozil, že rozbije každý

„dubový stůl“, který se mu bude plésti do umění. Přísahal, že je také demokrat — věřím, tloukl zde skutečně pěstí po stolech —, ale v uměleckých subtilnostech jest prý zarytějším a nesnášelivějším aristokratem než pán z Rejnburka. Fraňkův terorism zbavil vás piplačky s Wiedehopfem a Červíčkem, kolego, ale rozmnožil naše nesnáze. Kterak se omluvíme před vydavatelstvem?“

„Pošleto je na mne.“

„Vy byste si troufal? Považte, že nejste zrozen pod krovem prosté chýžky! Tato nesmazatelná skvrna hyzdí vaši tvář a odsuzuje vás napřed. Vpadl byste mezi naše jakobiny jako do jámy lví.“

„Nebojím se jich. Pozvu si je na cyklus krasovědeckých přednášek. A kdybych musil vykládati rok a jako dětem ve škole —“

„Vypískali by vás. Jinde by se vám nesešli, než za „dubovým stolem“, a tam by vám Červíček házel petardy pod nohy.“

„Uhasím je.“

„Ano, budete-li metati svým odpůrcům sklenice na hlavy. Ale poslyšte, příteli, z vás vyklubal se přes noc diplomat! Vy mne odzbrojujete. Abych mluvil upřímně, přináším vám po včerejšku důraznou výtku a důtklivou výstrahu —“

„Přijímám je pokorně a pokojně.“

„Hm! S vámi dnes není řeč. Jaká pomoc! Uklidíme Červíčka i Wiedehopfa do administrace. Inserty jsou mimo dosah vaší vybíravé ruky, uveřejníme tam odstrčeným bezplatně a kolikráte si poručí všechny reklamy a pochvaly, jaké kde shledají —“

„Ano, tam náležejí. Mezi dryáčnické oznamy jalových a podvodných letkvarů.“

„Kteréžto letkvary jsou životním elixirem našeho časopisu, milý pane,“ vypovídal chef. „Dobře mi připomínáte. Musím zpět ku svému stolu. Mám pod rukou právě peprný článek o šarlatánství našich protivníků. Nadepíšu jej ‚Mastičkáři‘ a zbičuji v něm do krve podvodníky veřejného mínění, politické tatrmany a kramáře!“

„Výborně! Clownství kvete.“

Chef neodpověděl. Složil si nový fidibus a zapáliv si pracně vzdálenou vyhaslou dýmku, vyvodil z ní oblak dýmu, v němž zmizel.

Rejnburk pustil se chutě do zanedbané práce.

Sypal z neunavného péra zprávy o současných zjevech artistických, plnil sloupce listu všeobecnými úvahami a hromadil je do zásoby, aby si uvolnil ruce a zjednal právo na chvilku svobody, na zaletnutí do Chlumu i na Újezd.

Odepsav starému malíři, těšil se na nový lístek z ruček Narcissy. A očekával jej marně. Čítal mlčení dívky na vrub jejího podivínského děda; přes to rmoutilo jej, pohánělo práci, kterou konejšivé zprávy otce Maxima z Újezda i pravidelné raporty gouvernantky z Čermné usnadňovaly. — Teta Sofie neozývala se.

Až pojednou překvapila synovce telegramem. Její depeše hlásila: „Tvoje matka na cestě do Prahy.“

Radost i uleknutí zachvěly Jaromírem. Telegram zastihl ho mimo dům. Skočiv do nejbližšího vozu, spěchal domů, aby nařídil vše pro pohostění své matky.

„Její milost jest již nahoře," oznamovala žena domovníkova. „S nějakým starým velebným pánem. Dovedla jsem ji —"

Dále neslyšel. Než domovnice dopověděla, byl u nohou své matky.

Uvítala ho se čtveráckým potěšením ze svého překvapení.

„Chtěla jsem tě — ještě jedenkráte spatřiti," pravila, vinouc ho k sobě. „Bůh vyslyšel moji modlitbu. Obnovil moje síly a osvítil mne, abych tě mohla naposled obejmouti a s tebou se potěšiti. A nyní zemru."

Poděšený syn odporoval, vyvracel a pozdravoval příjezd matky jako rozhodný krok k jejímu uzdravení.

Ale paní z Rejnburka usmívala se něžně jasnou lící, okem plným neskonalé oddanosti, již nerušil stín nespokojené či žádostivé myšlénky. Očekávala své shasnutí v míru.

Synův láskyplný odpor přijímalo mateřské srdce vděčně, aniž by se vzpínalo málomocnou vůlí, vyvrátiti jistotu divinace, kteráž jako spolehlivý posel navštěvuje nemocné s oznámením příchodu anděla smrti.

Matka laskala hlavu synovu na svém klíně. Přijela si pro tuto poslední rozkoš a byla šťastna. Syn nahrazoval jí život i zdraví.

„Pater Maxim jest nevinen mým příchodem," konejšila Jaromíra, postřehnuvši káravý pohled synův, jenž zalétl k důstojnému, opodál tiše vyčkávajícímu převorovi. „Po jeho vůli byli bychom se již neshledali, mé dítě. Překážel mé cestě ze všech svých sil, ano vymohl na mne i zákaz tvé tety; ale já zase nedopustila, aby tě oloupili o drahý tvůj čas pozváním na Újezd. Způsobilať jsem jim úzkosti a ze strachu před novým záchvatem mé mrtvice pustili konečně vrtohlavou nemocnou. Kterak jsem tomu ráda! Vím o tvé tísni, vím, ubohý, statečný můj hochu, že tvůj život jest boj za tvé a tvých dětí blaho. Jim jsi povinen vytrvati a neustoupiti v době nebezpečí ani na okamžik, ani na píď, abys nevzdal se snad dobytého a nepomohl sám nepříteli k vítězství. A já bych mohla připustiti, abys byl vylákán a opustil svůj prapor pro pouhý vrtoch staré, ztracené ženštiny? Ne! Tvůj čas jest řetězem, na kterém závisí bytí tvé rodiny; a v kritické době nesmí v něm býti porušen ani nejmenší článek, ani na chvíli. Ale můj čas jest nekonečnou, pustou prázdnotou. Nevyplním jej užitečně, když navštívím syna, abych se s ním naposled pokochala a svým požehnáním v dobrém ho utvrdila?"

„Matko, zdrtíte mne, budete-li ve svém hrozném snění pokračovati. Jste zdráva, silna, zůstanete u mne, já vás již nepustím —"

Paní z Rejnburka zavrtěla hlavou.

„Neučiním tě ošetřovatelem nemocné. Jsi stvořen pro lepší a vyšší. Nebudu tě ani dlouho zdržovati. Pospíším od tebe, abych nezmrhala otálením poslední své chvilky. Toužím ještě spatřiti a obejmouti své vnuky, tvé děti. Zítra dopraví mne páter Maxim na Čermnou a pak zbude mi jen cesta na Újezd, kdež se vedle tvého otce uložím."

Všechno úsilí Jaromírovo, rozplašiti utkvělé myšlenky matčiny a zvrátit její úmysly, rozbíjelo se o její pevné přesvědčení, které se úsměvem a jako shasínající slunce velebným, čistým jasnem odívalo.

Snažila se odvrátiti synovu pozornost od sebe, vyptávala se ho na velké i nepatrné příhody, byla neúmorná ve své účasti, zabírala i pátera Maxima v hovor, měla pro syna plno rad a útěch.

„Koho zobrazuje tento půvabný portret? Kdo jest sousedka tvé nebožky ženy?“ ptala se pojednou, pronášejíc otázku, která jí dlouho již na rtech spočívala, jsouc jinými posud zatlačována i předstihována.

Týkala se líbezného pastelu Vivienova; okouzlující obrázek vábil oči nemocné od prvé chvíle; vracely se k němu ustavičně s obdivem a otázkou, již posléze ústa pronesla.

„Moje nevěsta,“ zněla rychlá odpověď Jaromírova, po níž vzplála tvář jeho ruměncem. Vyzradil se pyšně; jeho srdce překypělo samoděk a bušíc přiznaným svým blahem, uleklo se jeho projevu. Pouze na okamžik. Vždyť vyznávalo se matce, jejíž blahopřejná, žehnající láska snímala pečeti se všech tajností svého dítěte.

„Tys ženichem, Jaromíre?!“ zaplesala stará dáma radostným zvoláním, plným vděčného jásotu i laškovného úžasu. „Tvá nevěsta, tvoje budoucí žena!“ pokračovala v hlubokém pohnutí. „Podej, prosím, podej mi její obraz blíže, ať pohlédnu do krásných těch očí, které tě jak dobré hvězdy povedou dále životem, nechť přilnu k ní celou svou duší v horoucí prosbě, aby tě provázela vždy světlou dráhou, ctí a štěstím, ať poznám svou dceru a políbím aspoň v obraze její rty, aby líbaly vždy jen v slasti mé dítě, a nechť požehnám rukoum, v kterých bude spočívati osud mého syna! Jak jest sličná, ryzí, dobrá! Vlévá do mých útrob nový život blahé naděje. Odejdu spokojená na věčnost. Bylo mi o tebe nevýslovně úzko. Tvé měkké srdce, tvá vznětlivá mysl naplňovaly mne obavou, abys nepropadl osudnému omylu ve volbě ženy. Poprve volil jsi dobře, a podruhé vládne nad tebou zase milost prozřetelnosti. Spoután se ženou malichernou, která si tebe vážit nedovede, byl bys neschopen mysliti a pracovati, zchřadl bys jako ve zrádném objetí liany. Všemohoucí vyslyšel mé prosby o tvé blaho. Moje radost nemá konce. Neboť sličné líčko tvé nevěsty nelže. V něm je vše pouhou pravdou a nelíčenou přirozeností, vše v souhlasu, čisté rysy, půvabné tvary, něžné barvy i andělský výraz. A tam druhá malba nelže rovněž. Nyní teprv jí rozumím.“ Paní z Rejnburka sklonila zasklenný pastel na svém klíně a položivši si jej ve spjatých rukou na prsa, zírala vzhůru k Psyché — Narcisse, která již prve s podobiznou o její zvědavé pohledy se dělila. „Kterak sladce na tebe vzpomíná a v milostné tužbě svého nevinného srdečka nyvě po tobě se ohlíží. Šťastný hochu! A podobá se mi, že toto drahocenné poupě, toto rajské dítě znám! Což zjevilo mi ji někdy nebe ve snách, když usnula jsem s modlitbou za dobro svého syna, či zočila jsem ji kdysi skutečně —“

Mladý muž vzpomněl si teprve nyní na paní Serafinu z Rejnburka. Jemu splynula již pramáti rodiny s Narcissou v jedno, vzešla v ní, byla proň pouze dávným vyobrazením zázračného květu, který vypučel znova v Narcisse a slul nyní platně, řádně Narcissa.

Jaromír vypravoval své matce o nálezu na Újezdě. Nepamatovala se naň. Duch její byl tenkráte zatemněn. Slyšela poprve o podivuhodné regeneraci krásy a cností paní Serafiny z Rejnburka dědičným převodem v Narcisse.

„Narcissa!“ zvolala dáma radostně. „Toť ona, všecka ona!“

„Jak, matko? Vy —?“

„Neviděla jsem ji posud nikdy. Ale Narcissa promluvila ke mně a dojemná hudba jejích slov zvučí měkkými, nebeskými akkordy zřetelně zase v rysech její tváře. Ano, toť ona, moje neznámá, šlechetná těšitelka! Krátce po tvém odjezdu slétl mi do klína list, jako z končin dobrých geniů vyslaný, výron zlatého srdce, kytice útěch, svěží a vonná jako bytost tvé nevěsty. Dopis byl podepsán jménem Narcissa. Otec Maxim byl jím dojat, já podivuhodně posilněna. Ano zdá se mi, že tento list přinesl mi úlevu, že uchránil mne jako blahodějný talisman mé nemoci a přinesl mi podivuhodné mé polepšení.“

„Ačkoli paní baronka neužila posud ani zázračného elixiru, který nám slečna Narcissa poslala,“ vmísil se do hovoru páter Maxim s úsměvem. „Podobá se, Jaromíre, že vaše nevěsta uvarovala se všeobecné choroby současné mládeže, skepticismu.“

„Jest netknutá,“ velebil mladý muž, „jako bytost z jiného, lepšího světa —“

„Což v rozličných variantech tvrdí všichni zamilovaní blázinkové o svých nevěstách,“ podotkla bez přídechu ironie paní z Rejnburka. „Proto bývá povinností rodičů upozorniti na rub třpytné medaille. Ukázala bych ti jej svědomitě, hochu, leč nenalézám žádného. Jsem jista, že tě Narcissa miluje. Dotkla se tebe ve svém psaní pouze několika slovy, na vysvětlenou své účasti ke mně; vřelý, vniterný, ostýchavě láskyplný tón těchto řádek ušel mi v prvé chvíli, ač my ženy máme proň velice jemný sluch. Teprve nyní rozumím! Jakou neočekávanou radosť jsi mi ustrojil, Jaromíre! Otálel jsi dlouho s přiznáním,“ — na líci chorobné dámy pohrál opět čtveračivý úsměv mateřské přízně, která všemu rozumí a vše promíjí — „ač podle svědectví Narcissy-Psyché vaše láska vyspěla již k plnému žáru a zralosti. Takové odhodlané důkazy neobmezené přízně nevydávají dámy svým ctitelům prve, pokud —“

„Nahodilá akvisice, matko,“ bránil Jaromír všemu nedorozumění. „Děd Narcissy nemohl pro svou Psyché nalézti vhodnější hlavinky —“

„Tak jest,“ doznávala paní z Rejnburka zase vážně. „A mně kyne štěstí, vložiti na tuto hlavinku své ruce v požehnání, Jaromíre. Rozmnožil jsi moje skrovná přání o nové. Ráda bych pozdravila ještě svou dceru. Jest možno, poznati ji?“

„Jest,“ zaručoval se bez rozmýšlení mladý muž.

Vůle matčina přenášela ho svou mocí přes všechny překážky a rozpaky. Zasahovala blahodějně v řízení osudu, spůsobujíc rychlé, kýžené rozhodnutí — —

Pozdržel matku několik dní v Praze, pokud nevyprostil se úsilovnou prací z klepet povinnosti a pokud nezískal si vlastním přičiněním plného práva na kratinkou dovolenou, již mu vydavatelstvo „Českého heroldu“ přes veškeru svou nechuť nemohlo odepříti.

Uvolniv se, vydal se s matkou na cestu za rozkoší milence, syna, otce. Bylo mu, jakoby vystupoval k bráně rájů.

Jeli nejprve do Čermné, aby pokochali se s dětmi. Dále chtěla se paní z Rejnburka vypraviti do Chlumu; toužila překvapiti Narcissu nepřipravenou, a nedovolila, aby návštěva byla ohlášena. V Čermné však ukázalo se, kterak slabá, zchřadlá paní přeceňovala své síly. Bylo na pováženou, vydati se s ní na další cestu, za novým pohnutím mysli. Po

některém uvažování a po úradě s otcem Maximem rozhodl se Jaromír, zajeti na Chlum, vyznati se Narcisse i jejímu dědovi a přivézti si nevěstu vítězně na Čermnou, k matce, aby snoubencům požehnala.

Rozmluviv paní z Rejnburka mírně tvrdošíjný úmysl, poznati milenku v jejím domově, rozloučil se s ní a s dětmi v slzách a smíchu, se srdcem překypujícím blahou nadějí a rozpoutanou vášní. Vyjížděl z bran zámku jako Jason pro zlaté rouno.

O tom všem nezvěděla slečna Sofie ničeho. Po všechnu tu dobu byla neviditelna. Její synovec byl by k ní vešel rád, avšak toliko v průvodu své matky. Jinak nemohl.

A čermenská paní zachovávala zase neustupně starou obvyklost, neuvítati svoji švakrovou a nepřijímati její návštěvu.

Jedva že zmizel na obzoru povoz, unášející mladého muže, odstoupila paní z Rejnburka od okna, jímž pozdravy své za synem vysýlala.

„Prosím, abyste mne doprovodil k mé švakrové," obrátila se k otci Maximovi.

„K slečně Sofii?" užasl převor. „Milostivá paní, nežádejte ode mne, abych vás vydával v nebezpečí —"

„Jsem silná i zdravá. A bůh propůjčil mi zázrakem nové síly, abych svědomitě naposled jich užila ve prospěch syna i vnuků. Proto půjdu k švakrové. I bez vás. Nelekám se jí."

Převor sklonil svou šedou hlavu před nezvratnou vůlí dámy. Doprovodil ji parkem a spojovacími vrátky zahradou dvorce k budově, v níž slečna Sofie po hospodářsku nad svými kanceláři mezi špýchary a holubníky sídlila.

„Neurážejte se mou prosbou," žádala paní z Rejnburka v předpokoji staré slečny, „abyste počkal na mne laskavě ve dvorci neb dole u ředitele. Obávám se, aby mé švakrové přítomnost třetí osoby nevadila."

„Jsem vám ve všem k službám," uvoloval se smutně otec Maxim. „Vyčkám v úzkosti a modlitbě, abyste zůstala ušetřena veškeré trpkosti."

„Jsem proti ní obrněna láskou matky a babičky." —

„Toť vzácný host!" vítala slečna Sofie chorou dámu, vzchopivši se s křesla. Vysoká, nezlomná, chladná vykročila své švakrové v ústrety. „Vaše návštěva těší mne jako důkaz vašeho pozdravení. Doslechla jsem o něm a gratuluji vám k němu."

Paní z Rejnburka usedla na pozev své švakrové v koutě starožitné, prosezené, kožené pohovky, jejíž protější kout slečna Sofie vyčkávavě zaujala.

„Nekladu na ně váhy a necením si tohoto daru nebes pro sebe," pravila matka Jaromírova zvučně, měkce. „Ale jsem zaň vděčna, poněvadž mi umožňuje přijíti k vám s prosbou, byste přijala vroucí dík matky za všechno dobré, s kterým na mého syna vzpomínáte."

„Nepamatuji se, že bych se mu byla kdy zavděčila. Jedná po své hlavě a trvá na obvyklostech, založených v pochybeném vychování, jakého se mu dostalo."

Čermenskou paní zarazila vzpomínka, že hovoří s nemocnou. Sivé, ocelové oči slečny Sofie přeletly zkoumavě líc švakrové. Nalezly

na ní nezkalené jasno míru a trpělivou oddanost, již nerušil ani záchvěv pohoršení.

„Jaromír musí ještě v mnohém svou pyšnou hlavu mé vůli podrobiti, než budu s ním spokojena," pokračovala slečna Sofie. „A učiní tak. Jest synem mého bratra, jest dědicem lásky, která moji bytost celou k bratrovi připínala. Tato láska nemá ovšem měkkého klínu, aby Rejnburky v ničemné mazlíky obracela; ona jest tvrdou skálou, kterou jsem položila jako nevývratný základ pod hrad obnovené slávy rejnburské. A v tomto hradě bude pánem váš syn, paní švakrová, jeho ruka bude vládnouti zase mocně nad širým krajem a prapor jeho zavlaje vysoko a na věky nad světem bídy a nicoty, kterým se nyní plahočí. A já první budu mu holdovati. Jaromír jest mým vyvoleným nástupcem. Jemu zasvětila jsem svůj život, jemu obětovala jsem bezmála půl století v neunavné práci, a strádání ducha, srdce i těla. Vám odhaluji poprve cíl svého snažení. Do té chvíle nevyzradila jsem jej špetem. Sám váš syn nemá o něm potuchy."

„Nemá," svědčila pokojně paní z Rejnburka. „Mne však nepřekvapujete. Vám na vzdory, baronesko, nepřestala jsem nikdy věřiti ve vzácnou velikost vaší duše. Viděla jsem jasně, kam vaše snažení směřuje. Vytkla jsem si za úkol svého života, učiniti z Jaromíra dobrého člověka. Vy přičinila jste se, aby byl velmožem. Tak jsme se o něho rozdělily. A právě za toto dobrodiní přinesla jsem vám svůj neskonalý dík."

Čermenská paní zírala upřeně na svou švakrovou. Ocel jejích očí zakalila se poněkud, suché rty přilehly pevněji k sobě, jakoby přemahaly projev trpkého překvapení. Vdova po bratrovi slečny Sofie zůstávala do konce svého žití bláhovou dušinkou, která neumí si vážiti statků pozemských a spatřuje v nich pouze vedlejší, těžký rámec k obrázkům míru a rodinného štěstí, jež kladla vždy nad všechny poklady vezdejší. Přijímala pro svého syna miliony, mozolnou sklízeň dlouhých, perných let, jako kytičku fialek. Nejásala, neplakala —. Toť byl čirý nevděk!

„Nesvěřila jsem se vám bez obav," prohodila čermenská paní, prohlížejíc nehty svých kostnatých, suchých rukou. „Ano, prováděla jsem hazardní hru, přiznám se s hanbou. Nerozvážila jsem si dobře, co a s kým mluvím. Bohudík nejsem ztrestána. Unesla jste břemeno mé ohromné zprávy hravě. Gratuluji vám poznovu k podivuhodnému sesílení vašich nervů!"

„Vycvičila jste je, baronesko," mluvila zase smírně paní z Rejnburka. „Skládáte na mne břemeno svých dobrodiní štědrou rukou. Vždyť nejsem ještě se svým díkem hotova."

„Aj!? Jaký šlechetný skutek ještě mám na svědomí?"

„Mé vnuky, děti Jaromírovy. Poskytla jste sirotkům bezpečného útulku, vystlala jste jej pohodlím, obklopila služebnictvem a zahrnujete je vzornou péčí —"

„Ach, prosím vás, paní švakrová!" odpírala slečna Sofie netrpělivě. „Nevybírejte si mé kratochvíle pro zveličování. Pěstuji také kuřata. A nedám se prohlásiti za drůbežnici. Činím-li tu a tam stranou dobře, — činím tak. Jsem spokojena, aniž bych si na tom za ment zakládala."

„A rovněž tak aniž byste moji vděčnost potlačila. Zachovám ji velkodušné tetě mého Jaromíra, — po vašem přání v svém srdci. Dovolte však přece, abych vaši pozornost na okamžik připoutala k těmto sirotkům. Dny moje jsou spočteny. Vyjasnily se na konec, abych viděla a zlíbala své milé ještě jedenkráte, jako na sklonku dne, než noc a věčná tma mne obestrou. Nerada bych odešla na onen svět se zatajenou prosbou. Týká se zase těch, které na vždy opustím. Zazlila byste mi sama —“

„Nu —?“

„Již na Újezdě kolikráte znepokojovalo mne pozorování, že můj syn svým dětem jest lhostejný. Pořekadlo „sejde s očí, sejde s mysli“ nemá ovšem nikde větší platnosti, jako mezi dětmi. Hmotné poměry mého syna nedovolují, aby pohrdl vaším pohostinstvím a vytrhl je z blahobytu a ochranné i vzdělavací péče, jakou jim nahraditi nemůže. Ale tím nevzdává se v ani nejmenším svých práv a povinností. Cítí sám, že děti jsou mu odcizeny, ač nezbývá mu příležitosti, aby se oddal podrobnému pozorování. Jest tím rozmrzen, hněvá se i časem na svoje robátka, která v nevinném dětském sobectví nedbají o svého vzdáleného otce. Odvykají si na vzájem, mezi nimi objevují se rozdíly a nedorozumění. To nesmíme podceňovati. Matku ztratily, otce by pozbyly, kdyby ponechána byla volná ruka nedbalosti ženštin, které se jim věnují na výpověď. Ženštiny tyto jsou proniknuty vědomím, že slouží vám, slečno švakrová. Váš rozkaz jest jim zákonem, váš vděk odměnou. Jaromír stojí stranou, jako neplatný, trpený člověk, jako platonický účastník. Nemůže ani jinak býti, pokud vy sama, slečno švakrová, nepoznáte zlo, jaké z takové methody vychovatelské nezbytně vzejíti musí. Těším se arci jistotou, že Jaromír za nedlouho dá svým dětem druhou matku. Do té doby nutno zlo napraviti, neboť jinak vnesly by odcizené děti svým vstupem pod otcovu střechu símě nedohledných diferencí do rodiny. Obávám se, že kastelánová, gouvernantka, bonna i ostatní služebné rozumějí vám, baronesko, nedobře a že chtí se vám přílišně zavděčiti. Vizte výsledek jejich nerozumného počínání: Můj syn není udržován svým dětem stále na paměti, jako milující otec. Ne, on jest jim pouze bubákem. Bojí se ho a nemilují ho. Vaše účinná, vždy přítomná, štědrá přízeň vytlačila ho na dobro z jejich srdcí, která jste všecka k sobě strhla, která ctí a milují pouze vás, předobrou tetinku.“

„A zůstanu jim hodnou tetinkou. Hodlám ještě dlouho žíti, a usnadním Jaromírovi starost o děti z prvého manželství.“

„Zavazujete si mne pořáde pevněji k díkům. Rozmnožíte je uznáním, že v odcizování sirotků Jaromírovi zavládla přímo methoda!“

„Methoda? Nu — ano. Pán z Rejnburka ožení se podruhé. Chci tomu. A poněvadž bude velmožem, nesmí se dopustiti mesalliance a nesmí voliti jinak, než jak jeho stavu přísluší. Jeho druhá choť bude plnokrevná, pyšná, bohatá aristokratka, a jejím dětem připadne přednost v rodině i v dědictví. Já tak o svém odstoupení a ve své závěti opětně ustanovím. Budou-li pak Jaromírovy děti z jeho prvního manželství svému otci poněkud odcizeny, což na tom? Ba výhoda z toho vyplyne. Jaromírovi se tak usnadní —“

„Pro boha! Co se mu usnadní!? Odstrčení nevinných sirotků?“

„Rozumějte mi laskavě. Nestrpím, aby můj synovec a nástupce zbavil se podruhé pro sebe i své nejbližší potomky výhod a práv svého stavu, aby dobrá polovina mého úsilí byla zmařena retardováním kmene našeho k společenské nízkosti a dvojakosti, z které by se namahavě a se škodou musila prodírati znova ke cti a výhodám, jaké jí zajistí Jaromír ihned v plném rozsahu pouhým napravením své první chyby. Za tento poklesek ovšem nevinní sirotkové z občanské matky pykati nebudou. Odeberu je svému synovci. Zbude na ně dost. Zamilovala jsem si je a nedám si je vzíti; pojistí mi aspoň jakés užitečné zaměstnání na výměnek, abych nezahálela, až své statky Jaromírovi odevzdám. Otec dal je zapsati beztoho prostým jménem Sejler, bez predikátu. Mým přičiněním zase neregistrovány v gothajském almanachu. Jsou neznámy, bezmála jak nemanželské —“

Slečna Sofie přerušila svůj výklad.

Paní z Rejnburka bledla, její oči vlhly, ruce třásly se a rty nemocné pohrávalo chvění těžkého žalu.

„Vzpamatujte se!“ vybízela čermenská paní polo hněvivě polo úzkostně. „Podleháte jen své sentimentálnosti. Nemohu vám posloužiti ani voňavkou nebo likérem, — u mne takových letkvarů není —“

„Nehněvejte se,“ prosila Jaromírova matka mdle. „Nemohu za sebe —. Prosím, zazvoňte laskavě a vzkažte otci Maximovi, aby mne zase odvedl —“

Za hodinu vrátil se převor do dvorce.

„Nevzdal jsem se nikdy naděje ve vaše smíření s paní z Rejnburka,“ pravil zasmušile, vešed k slečně Sofii. „Pospěšte k ní — umírá.“

„Nový záchvat —!“ zděsila se čermenská paní. „Pomine, — vy se mýlíte, ne, moje švakrová jest zdráva, — přesvědčila mne. Co se událo?“

„Dovedl jsem ji od vás do zámku. Vrávorala, nebyla s to, vypraviti ze sebe slova. A doma shrnula si malé sirotky Jaromírovy v náručí, podobalo se, jako by pukalo jí srdce nad nimi. Přitiskla je pevně k sobě a klesla s nimi na zem. Vzkřísili jsme ji na polo. Leží bez řeči, bez vlády, jen oči její mluví, a zhasínají.“

Slečna Sofie pociťovala více rozhořčení než lítost. Zlé svědomí nedalo se však umlčeti. Vyhnalo tvrdou dámu ze dvorce do zámku, přivleklo ji k loži nemocné, spjalo křečovitě suché ruce nad nebohou matkou Jaromírovou a vyrvalo z vyprahlých prsou slečny Sofie prudký vzlyk: „Nešťastná ženo! Neumírej! Promluv! Nesvaluj na mne hřích! Odpusť mi!“

Marné volání.

Žal paní z Rejnburka byl zkonejšen mrákotou. Slabý tluk srdce a dech byly jedinými známkami života, na němž duše nebrala podílu.

Čermenská paní vztyčila a ztišila se. Byla opět střízlivou velitelkou. Železo její vůle bylo pružné i houževnaté. Zachvělo se, vydalo zvuk, leč nezlomilo se. Nebrala na sebe zodpovídání za slabosti svých bližních.

Ustoupila od lože povolanému lékaři a vyčkávala jeho výrok.

„Neručím za nic dobrého," sděloval starý, svědomitý panský lékař. „Tento záchvat bude asi poslední. Dej bůh, abych byl špatným prorokem — —"

„Co že Jaromíra není viděti?" obrátila se čermenská paní k převorovi.

„Odejel brzy po poledni do Chlumu."

„Do — Chlumu? Co tam?"

„Za — osobním nějakým řízením," odpověděl váhavě otec Maxim.

„Povolejte ho ihned zpět."

Mladý muž spěchal zatím ničeho netuše k Narcisse. Úzkosti o matku spadly s něho; považoval její předvídání smrti za zbytek návyku, jenž z obzoru její duše za pokojného podzimku života sám asi jako noční mlha se vytratí. Zavazoval se matce všemi silami k službám a jel si pro čarovnou pomocnici, jejíž kouzlo navrátí mu děti, dá matce nový život a přenese všechny do ráje, kterému Narcissa jako divotvorná dobrá víla vévoditi bude.

Jaromírova obraznost byla přesycena mocnými dojmy a opředena pletivem zvláštních událostí, jež přes veliké prostory místa i času vlivem tajemné moci jakés v souvislosti se vyvíjely a paprskovitě od Narcissy jak od vládnoucí hvězdy vycházely a k ní se vracely. Rozum zamilovaných jest ochoten věřiti všem pestrým obrazům, jež v sálavých barvách a vábných tvarech roznícené srdce vyzařuje.

A Jaromír nebyl již dalek víry v nadpřirozenou povahu bytosti Narcissiny. Objeviv toto nové hnutí ve svém nitru, nenalezal ničeho, co by mu odporovalo, zaznamenával však množství úkazů, spůsobilých utvrditi je. Matka snad uhodila na pravé, uvádějíc dopis Narcissy ve spojení se svým pozdravením. Mohutnost andělského srdce Narcissina sdělila projevem horoucí vůle uzdravující sílu své útěchy a modlitby listu, z něhož přešla do chorého těla jak léčivé fluidum. Telegrafie prostorem bez viditelného vodiče není již zázrakem. Proč by tedy byl nemožným daleký účinek nevšedních sil veliké duše, soustředěných napjetím horoucí vůle v jediném žehnajícím a zaklínajícím výboji? Vliv takový není pohádkou. A vykonávají jej lidé menšího ducha i srdce než jakým Narcissa nadána byla. Tajemná duševní energie dívky dosahovala prostě na větší vzdálenost.

I moudrý otec Maxim přispěl Jaromírově obraznosti k vytváření víry v nevšední schopnosti Narcissy. Rozváděl šíře své sdělení o zásylce léků, které dívka svému listu na Újezd přiložila, ukojil zvědavost svého chovance průkazem receptu, vypsaného ručkou Narcissy ze středověkého jakéhos receptáře. Jaromír zmocnil se lístku a četl na něm zas a zas, pouze proto, aby se potěšil drobným, graciosním tancem písma Narcissina: „Utatur patiens balneo, vel fomentationibus cum nitro bullito in aqua et sale, cui addatur salvia, lavendula, rosmarinus, thymus, hysopus, origanum, pulegium, satureja, sambucus, mentha, marrubium, enula campana, polypodium quercinum, locus affectus ungatur oleo castoreo vel spicae, vel masticis."

Převor měl pravdu; latinský výpis byl psán zběžně, jistě; zřejmé svědectví o zručnosti Narcissy, hledati a čísti v knihách středověkých pěstitelů tajného učení o lécích alchemických. Předpis byl znamenán

svrchu pentagonem, jako vigneta, přilepená na malé fiole poslané zároveň. Na této lahvičce byl zlatým dracounem připevněn a ovinut proužek pergamenu, pokrytý zřetelným písmem: „Ab-é-hyat. — Arcanum vitae seu Panacaea vit. veg., kterouž jsem já J. V. z R. obdržel l. P. 1705 od celeb. Med. Paula Lucasa, doktora veškerého umění lékařského na Sorbonně, jenž přijal toto arcanum vlastní rukou od fakira, poutníka z Indie, s pozdravem bratrským pro mne od mistra umění spagirického Mikuláše Flamela i choti jeho Perronelly, přátel mých věrných a milých. — Deus in aeternum ex creaturis in creaturis per creaturas benedictus sit. Amen. — Dosis hujus arcani est: VII vel IX guttarum —"

Otec Maxim zkoumal zahoustlou, vonnou tekutinu ve fiole a prohlásil ji za jakýs balzám. Nedal ho užiti paní z Rejnburka z obavy před záhadnými následky; neopovrhoval však balzámem."

„Rozmýšlím se, ač chybuji snad," pravil vážně. „Kdyby v této lahvičce perlilo se aurum potabile našich alchymistů, nevěřil bych. Ale tento elixir jest rostlinný a hindského původu. Neklamným důkazem jest mi název Ab-é-hyat, slovo, které přenáší mne opětně do Indie mezi Arhaty a zasvěcence bramajského okkultismu. Podnes hledám marně klíč a přirozené vysvětlení podivuhodných výkonů Arhatů. Mezi nimi udržely se tradice z pravěkých dob hindské osvěty, z doby dávných Ryšů. Nezasvětili mne, nazvedli jen občas cíp roušky svého tajného umění. Ale co jsem viděl, byly divy, vyvozené použitím hlubokých vědomostí o silách ve všemmíru, o kterých naše střízlivá věda nemá ponětí. Váš předek, Jaromíre, nebyl alchemista stojící o sobě. Náležel k řádu rosae crucis, k společnosti, která svým původem a svými styky souvisela s chaldejskými magy, egyptským kněžstvem, s pythagorejci, novoplatoniky, kabalisty a byla pouze článkem v řetězu tajných společností, jenž počal v šeru dávného orientu a obemkl znenáhla svět. Neobyčejná životní síla nauk těchto společností a houževnatá jejich vzájemnost poskytuje mi dosti důvodů, věřiti v původ a pravost panacey, kterou vaší matce slečna Narcissa poslala. Důležitá věc ovšem chybí. Předpis o užívání elixiru jest utržen. Vaše slečna nevěsta, Jaromíre, zmiňuje se o této nehodě a slibuje pilné hledání v zápisech mincmistrových, kdež obšírnější pojednání o zaslaném arkanu nalézti doufá. — Nechci jí bráti naději. Připíná se k ní, aby zachránila vám matku, svému dědovi chřadnoucího vnuka. Rozdělila se s námi o svou čaromocnou panaceu —"

„Jaromíre," vytrhl se převor z přemýšlení, do něhož se zabral, „jsem vám radou, abyste svou nevěstu odvrátil od těchto studií. Poskytla vám důkazů, že obírá se jimi horlivě, v šlechetné snaze. Vydává se bezbranná na pospasy duchům podsvětí a démonům étheru. Zachraňte ji. Bůh moudře upoutal jiskru z plamenné duše všehomíra v člověku, aby oživovala i řídila naše tělo v úkolu, který nám jest přidělen. Člověk, nespokojený se svým údělem, jenž vyrovnati se chce božstvu a zasahati všetečnou rukou tvora v divy tvoření, dovede vytrhnouti jiskru ducha ze sebe, rozdmychati ji a vrhnouti se s ní jako s pochodní do temných tůní nekonečnosti. A zahyne pokutou. Rozšíří na okamžik svůj obzor, v násilném ozáření mihnou se mu stíny perutí velikých andělů, kteří vznášejí se prostorem a pronikají veškerenstvo, slučují a rozlučují, boří

a budují podle nevyzpytné vůle všemohoucího. Pošetilý člověk zhrozí se, jeho duch nestačí mu, aby obsáhl a opanoval píď dále než přirozeně stačí, a oheň jeho shasne prve než oslepené zraky rozeznají a pochopí, co na okamžik zočily. S touto kusou, prchavou kořistí počne odvážlivec experimentovati. A konec bývá neštěstí. Tělo zrazené duší hyne, nestačí nepřirozenému rozpnutí a žáru duše, podlehá jí, až stráveno a zničeno padá v hrob smrti, nebo v hrob šílenství. Toť výsledek hloubání v mystice a magii, když propadne mu dobrá bytost lidská, silná vírou a ryzí úmysly, která bez nízké spekulace neb střízlivého skepticismu oddá se studiu transcedentalních theorií a mocností. Jen zasvěcenci tak říkaje zrození a odkojení v tradicích kabaly či jiného okkultismu, cvičení ve štvanici za fantomy a duchy vydrží v tomto úmorném zaměstnání, kterému se jejich bytost znenáhla přispůsobí. Studie takové jsou věru samovražedným pokoušením boha. Odvraťte od nich slečnu Narcissu bez průtahu. Číhajíť v naukách hermetických démoni. Není radno volati je! Zbuzeni zmocní se všetečného člověka, vábí ho mámením, lákají ho neodolatelnou silou hloub a hloub do labyrintu nevyzpytných tajemství, učiní si z něho svou hříčku, svého šaška, až jej udolají. Vytrhněte z jejich drápů dobrou, bezelstnou dívku, pokud jest čas!"

Mladý muž nesdílel obavy převorovy. Chybiloť mu všechno měřítko na rozsah nebezpečí, v němž otec Maxim Narcissu nalézal. Artificium supernaturale a jeho příšerné propasti byly Jaromírovi z Rejnburka neznámy. Neměl potuchy o nesmírné, závratné i vábivé přítažlivosti víru, jenž v tůni věd velkého magisteria krouží a do bezdna strhuje.

Považoval Narcissinu zábavu se sledy mincmistrova černého umění za nevinnou kratochvíli, ba cenil si ji za důkaz její čilosti a upřímného účastenství ke všemu nevšednímu. Sám nepoznal v ní adeptku, a spolehal na své přesvědčení, že ji lépe zná než dobrý otec Maxim. Převor byl starý pán a zapomněl již na bláhovosti mládí. Analysoval vše, a jak známo, kazí analysa radost, nedopouští porozumění svěžímu ruchu mladé duše, která manifestuje mnohdy přebytečnou jarost vzletem a těkáním ve strany, jimž staří páni z pohodlí a pochopitelného skrblení svým časem i silami se vyhýbají.

Rozjařený, nedočkavý milenec přibyl do Chlumu již za večera. Ráno nemohl z Čermné vyváznouti, byl nucen voliti pozdnější, odpolední vlak. Cestou počítal tyčky telegrafu, podezíral své hodinky a vůz i vlak z hříšné loudavosti, pobíhal v kupé a každou minutu divil a durdil se, proč neuběhla ještě hodina, proč nejezdí naše vlaky aspoň tak slušně jako nejprudčí rychlíky americké.

Konečně!

„Chlum! Zastávka!" volali konduktéři. Nu byl věru čas, aby si vzpomněli také na toto jméno. Nejvyšší čas! Devět hodin, večer, tma! Vlastně tma byla pouze v koutech, do nichž nevnikal svit měsíce. Stál právě v úplňku a obléval malebné město čarovným osvětlením, v němž vypínaly se věže a štíty chlumské bizarně jak cimbuří pohádkového sídla, po jehož římsách šotkové na schovávanou si hrají. Pozdní příchozí kráčel tichými ulicemi, protkanými pásmy stříbrného lesku luny, proudy reflexu a zásvity z oken, za nimiž tajily se večerní idylly rodin.

Lidé končili den v oddechu, šumu i smíchu. Za vraty v průjezdech ozývalo se tlumené šuškání a bujné výkřiky, tu a tam seděli na lávce před domem staří a bavili se jednotvárným bubláním, od kašen rozbíhal se hemživý roj sukní a utíkaly třpytné vojenské knoflíky za zvuky drnčivé retraite; kolem náměstí kroužili seladonové na pozdní milostné tournée pod okny, vyzdobenými kvítím a dívčími hlavinkami, a v pravo, v levo, na všechny strany poletovaly pozdravy a přání dobré noci, veselé, bručivé, zvonivé, chraplavé; z hospod zaléhal na ulici třeskot dveří, cinkot sklenic, zmatený hovor, prokládaný popěvky, zvuky harf, v lepších domech okouzlovaly svižné prstíky sluch domácích hostí skočnými produkcemi na pianech, kolem některých rohů se točili časní opilci, svádění mravokárnými pobídkami žen na dráhu cnosti, leckde v otevřených oknech bělaly se vyložené rukávy a žhnuly doutníky, vysílajíce modravé obláčky kouře jako kadidlo obětí zápalných vzhůru k luně, s bezděčným díkem za půvab krásného letního večera. Suchopárný vědec, obírající se zkumem přírody, byl by toto vylákání lidstva do oken a na ulici, toto povznesení mysli vyložil nepochybně tajemnou atrakcí měsíce. S tímto vlivem luny účtovali sice již středověcí „filosofové ohně“, na nemalé obveselení pozdější vědy; vysmála se jim, po kterémžto triumfu nad pověrou objevuje nyní rozsáhlý vliv měsíce na tvorstvo sama znova.

Jaromír z Rejnburka neměl ovšem ani času ani chuti na podobné úvahy; ba jemu byli ti všichni loudaví procházeči velice proti mysli. Nevyhýbali se, nezůstavili mu volnou dráhu, již by byl nejraději proletěl jako raketa; obtěžovali ho svou zvědavostí, ohlížením, na němž braly podílu i hlavinky v oknech i starochové na lávkách i služky se svými ctiteli za pilíři pod loubím.

Přes to prodloužil si sám cestu, opsav oblouk Jakubskou ulicí a ocitnuv se tak na levé straně ve stínu. Po chodníku pravé strany ubírali se dva pánové z piva od Neškudlů. V Jakubské ulici bylo prázdněji a tišeji; vybíhát již k periferii města a jest vroubena většinou veřejnými budovami.

„Nic! Nic!“ rozléhalo se ulicí z protějšího chodníku, jako ze sípavého zobáku rozkvašeného ptáka, který tam pocuchanými peroutkami ve vzduchu třepotal. „Nic nedopustím. Inženýr dostal výpověď právem. Mé svědomí jest čisté. Já navrhl v radě okamžité propuštění, ano, abych uhájil zásadu správnosti a discipliny, které všichni obecní zřízenci se železnou důsledností šetřiti musí. Víme?“

„Inu víme, Nitko,“ odpovídal pohodlný bas. „Ale vy byste byl se své přísnosti trošinku slevil. Schladil jste si žáhu na inženýrovi za to, že vám leze do zelí! To je to!“

„Do zelí!? Jaká to řeč, pane Žemličko? Zase již poštíváte? Jako byste se vy sám o to zelíčko nejvíce nedral! Vy, vy teprve brousíte si na ně zuby. Ale o tom podruhé. Teď musím se ohraditi slavně a naposledy proti vaší pomluvě, že jsem inženýra z osobní msty vyštval z obecní služby. Rada mi dala za pravdu a radě se o žádném zelí ani nezdálo. Rozumíte? A vy, kdybyste seděl v radě, Žemličko, byl byste inženýra teprve hnal.“

„Inu tak! Jak pak ne, kdybych takhle chtěl přitočiti mísu s tím zelíčkem na svou stranu a vyraziti druhému lžíci z ruky. Hehehe!“

Rukavice páně Nitkova vzlétla k nebesům a bodec jeho maršálské berly třeskl do chodníku až se zajiskřilo.

„Člověče! Tohle mi říci veřejně u Neškudlů — máte žalobu na krku! Poslyšte jednou pro vždy: Inženýr, městský inženýr, městský! — chápete? Tento náš zřízenec porušil do nebe volajícím způsobem svou věrnost k obci. On se propůjčil za nástroj cizí moralní osobě, on svůj čas a své umění a svoji práci zaprodal našim konkurentům na zkrácení obce, on posloužil evropsko-americké bance drahocennou službou, s kterou nás nechal na holičkách —“

„Co to říkáte? Vždyť si hrajeme s bankou do rukou! Nás malíř vyhazoval, a banka se tam klíčem od slečny z Rejnburka dostala. Toť pořáde jeden čert.“

„Není! Není! V principu není. Rada tomu přece také rozumí — aspoň tak, jako vy, Žemličko. Rada nehraje s nikým, rada má čisté ruce, rada si zachovává volnost akce. Víme? A jestliže stranou, potají něco chytrého se kutí, co komu po tom? Kdo to vytruboval po náměstí? Inženýr! Aha! Druhý přestupek. Inženýrovi po tom nejen pranic nebylo, on jako věrný služebník obce, nemá kazit prospěch, když vidí, jak obratně my, totiž obec na jedné a banka na druhé straně, taháme ceny dolů, jako bychom konkurovali. A zatím, — inu rozumíme? A pro tento fortel také neukázal inženýr dostatek porozumění. Však on ani bance nesloužil. Takový obratný člověk! Znám ho. Namíří, vystřelí a již má vyměřeno. Nechybí nikdy. A co tam vyváděl?! Až bůh brání. Vyměřoval tam celičký den a druhý přišel zase, že prý se zmýlil, a třetí den zase, že prý musí korigovati, — až mu starý malíř ukázal dvéře a pověděl: ‚Pane, dost! Již dost! Sice! Vy mi tu strkáte nos za každé roští a do každého kouta, kde pranic není co měřiti. Ale nenajdete nic! S bohem!‘ Dobře tak, výborně!“

„Co se fantíte? Jemu sklaplo a nám také. Totě nějaké radosti. Házíte tam přes plot pořáde vějíčky a pořád vám na ně ta čisťounká hrdlička nesedá —“

„Jako vám, Žemličko. Jako vám! Hahaha! Hahahaha! Dovolte, abych se smál na celé kolo. Hahaha!“ Pan Nitka vynucoval ze sebe harašivý, křečovitý smích.

„Šetřte své děravé měchy, protivo!“ utrhl se pan Žemlička. „Povězte mi raději, kterak si banka oblomila tu starou podivínku.“

„Inu jak!“ zvolal znalecky pan Nitka, dodávaje si tvářnosti vševědoucího diplomata. „Nastrčil jsem ji, rozumíme? Totě mé dílo, vy bloude. Pomyslil jsem si: Naše přímost se jí příčí; snad se jí bude páčiti úlisnost Weislíků. A povedlo se. Žíďata jsou jak úhoři, vklouzli k ní, ocucali jí ručičky, zašveholili, zalichotili a již ji měli. Ženská! Snad by se ještě vdávala. A na moutě věru, jakkoli jsem starý mládenec, nerozmýšlel —“

„Ani jsem nepozoroval, že by dnes byli u Neškudlů točili pivo, co by takové odvahy dodávalo. Nitko! Nitko! Nejste náměsíčný? Na jakou věž to vylézáte?“

„Nu, žert, přítelíčku. Chcete-li, já se té bohaté nevěsty vzdám. Vezměte si ji. Spokojím se s tou chudší —“

„A mladší a hezčí, jak pak ne!“ posmíval se pan Žemlička. „Vždyť já znám vaše chuti, Nitko. Zuby vám již vypadaly, a proto si myslíte, že všechno mlaďoučké, křehoučké je pro vás. U mne v krámě ano, příteli. Tam vás obsloužíme vždy k spokojenosti. Ale tam v Rejnburském domě smlsnu si na poupátku já.“

„Chudáčku. Ukažte ruce, jak je máte rozedrány od trní. Pichlavý plot, že?!“

„Toť! Jako byste o tom nevěděl. Vy jste se poškrábal hůře a nedodrápete se nikam.“

„Nu, vás, pane Žemličko, se nebojím,“ hodil pan Nitka rukavicí. „Spíše ten ryšavý baron —“

„Jak že? Blýská se tu zase?“

„Inu byl tu onehdy, jako na zapřenou. Vrtá mi to v hlavě. Přijel na večer a zabrousil k doktoru Šímovi. Pak šel sluha doktorův do Rejnburského domu, potom zas Mikeš k doktorovi, nosili nějaké vzkazy sem tam, až konečně vylákali Strzicia z jeho doupěte. Přišli si pro něho, udělali si nějaké znamení — takhle a takhle — a již se znali! Malíře zavedli k sobě, zavřeli se. Co kutili, sám bůh ví. Nic dobrého. Ráno byl baron ten tam —“

„Je-li možná?!“

„Je. Zavání to čertovinou. Vzpomeňte si, jak dávno již proskakuje pověsť o doktoru Šímovi, že má divné nějaké spolky. A něco na tom bude. Žije jak jezevec, nic mu není v obci vhod, vede pusté řeči proti vrchnosti a náboženství, vštěpuje chudákům divné myšlénky —“

„A kterak jste vy tajnou schůzku u doktora vypátral?“

„Strážník —“

„Tak? Zneužití úřadní moci? To povíme, to udáme, pane radní! Vy používáte sluhy obce za své vyzvědače a náhončí — —“

„Nu, nu, nu! Až budete vy radním, zavděčí se vám strážníci také rádi. A také jim řeknete: Nu, když chceš — povšimni si toho, onoho, dohlédni sem, zeptej se tam —. A mimo to, máme z toho oba prospěch, Žemličko. Poslyšte: Baron Střela snad nepachtí se za děvčetem. Prosím vás, baron a taková holčice. Ale kdož ví! Pro všechny případy poručil jsem, aby mi strážníci na dům doktora Šímy dali pozor. A jakmile přistihneme pány na podezřelých schůzkách, vyprovodíme pana barona za bránu, že se mu vícekráte sem nezachce. A budeme ho míti s krku. Nu, Žemličko! Chápete? Mám hlavu, co?“

„Budiž. Nevyzradím na vás nic, jaké partyky máte se strážníky. Za to mi zde u holky ustoupíte. Abyste měl náhradu, namlouvejte si třeba slečnu Rejnburkovou. Možno, že vám ji Weislíčkové také nadženou. A chlumská obec potom zaplatí od dohození —“

„Co — — že!?“ Rukavice smrskla se v pěsti pana radního a hůl zastavila se uprostřed chodníku jako přimrazená.

„Žert — žert — přítelíčku! Vždyť jdeme od Neškudlů a vyspíme se z toho!“

„Jste vy sršán, Žemličko! Ani by člověk ve vašem tuku tolik žihadel nehledal. Inu nevděk, neuznalost světem vládnou!“

„Však kdybych seděl já v radě, vrážel byste špendlíčky do mého tuku také. Totě osud velkých pánů, Nitko. Proto jste radním!“

„Ba," vzdychl si pan Nitka, vypnuv se ve vědomí své povýšenosti a hodiv povržlivě rukavicí, docela jako neuznávaný velký státník. „Ale abychom domluvili —"

„Také bych myslil. Hnedle budeme na rohu, kde si obyčejně dáváme dobrou noc. A ještě mi musíte vyložiti, jak že ta Weislata —"

„Jak!? Takovou máte naši šlechtu! Co je moje řeč? S námi, s poctivci, s demokraty se nezahodí, ale chabrusu hned sedne na lep. Dobrá. Sedni, pomyslil jsem si. Poslal jsem na ni nebožtíka Weisla. Neměl štěstí. Zde ho házeli do vody, tam spadl zas do ohnivé polévky. Dej mu pán bůh nebe. Žádné neštěstí. Po něm tu byli hned jiní; je to nesmrtelná garda! Lapli osnovu, sotva že ji nebožtík upustil, a již vřeteno vrčelo —"

„A jak ten mladý, co vás tu tenkráte plašil od vrat, jako hastroš vrabce?"

„I ten nic neplatí. To je chudák, vyděděný, zkažený člověk, vyvržený z rodiny. Takový škrabák od novin, — to stačí k jeho karakti — karak — teristice. Co? Slečna Rejnburkova se ho ani neptala, on neví o ničem. A nač by věděl? Byl zde, tloukl na svou žebráckou mošnu a zahrál si na pána. Nepochybně si starý malíř na něho stěžoval. Slečna dopřála svému zkaženému synovci, aby se podíval na Lhotku a poslala ho potom zas tam, odkud přišel."

„Jak to zas víte?"

„Inu, vyloudil jsem to od toho panského úřadníka, co zde byl s vyslancem banky —"

„A nač tedy se pokoušíme o expropriaci?"

„Otvíráme si tak již poslední dvířka. Krátce, je to soustředěný, chytře kombinovaný a promyšlený útok na starou podivínku ze všech stran. Jakmile si ji Weislové obešli, svolila hned, aby si banka sem poslala plnomocníka na prohlédnutí objektu, dala plnomocníkovi svého úřadníka, jako salvu guardii, aby potrhlý Strzicius opět něco nevyvedl, ti si zde přibrali inženýra, prošli, změřili —"

„A viděli ji —"

„Koho?!"

„Ji. Však nemrzne, Nitko. Nemáte ještě bavlnku v uších. Ji! Hádejte."

„Nebudu. Starou Lenku viděli. A jinak se jim ani patička něčeho pěknějšího neukázala. To právě inženýra nejvíce hněte. Nic neulovil a ze služby přišel —"

„Aha, Nitko! Podřekl jste se. Mám vás."

„Člověče!" rozkřikl se radní. Tlumená, váhou flegmatických útržků Žemličkových zhuštěná zlost vybuchla. „Čeho se o mně domýšlíte!?"

„Všeho, vy — krvežíznivý pavouku! Co jste vyvedl inženýrovi, vyvedete také mně! Čekám to každý den. Vy starý farizeji! Vy takhle se mnou někdy pokrytecky u Neškudlů, a za mými zády podrýváte a snažíte se nadělati mi starostí, abych zapomněl na ženidlo a nechal vám volnou ruku! Či myslíte, že nevím, komu mé maso na radnici pojednou nevoní? Až mne rada zbaví traktérství pro městskou věznici, až mi vezme dodávky do špitálu a do nemocnice, budu věděti, kdo mne vyštval. Vy! Nitka! Co rada, jaká rada!? Nitka a všude Nitka!"

„Ticho!“ velel polekaný radní. „Netropte skandál —“

„Vám, hé? Budu. Oko za oko, zub za zub. Ať slyší celé město, jakého radu —“

„Že zavolám strážní —“

„Své pochopy? Na sebe, Nitko. Volej, já tě podržím, abys neutekl —“

Pan Žemlička rozběhl se jako tur se skloněným čelem proti radnímu, jenž rychle se uhnul, točil, prchal.

V tomto tanci ocitl se Jaromír pojednou mezi oběma rozvaděnými přátely.

Kráčel až posud opodál po makadamu v stínu druhé strany ulice. Neznal jinou cestu, nechtěl pozdě přijíti do paláce svých předků; a zase váhal předběhnouti sousedy, jichž hovor pustou ulicí se rozléhal. Byl bezděky svědkem jejich rozmluvy, ač zmirňoval co nejvíce krok, aby zůstal daleko za nimi.

Pan Nitka i pan Žemlička poznali ho. Ztrnuli, jakoby duch před nimi ze země byl vystoupil. Odskočili, zabručeli jakýs pozdrav, aby si pomohli z nesnází, a zabočili každý v jinou stranu do postranních ulic.

„Vy jste se vyznamenal!“ zaslechl za sebou Jaromír pana Nitku, volajícího sípavě za Žemličkou. „Ten jistě nás dá do novin.“

„Ať se přijde ke mně zeptat, aby vás měl do obrázku celého!“ houkl pan Žemlička přes ulici. „Já mu za to ještě zaplatím.“

Mladý muž poohlédnuv se rozhněván, zočil pouze rozčepýřenou rukavičku, třepetající se hrozivě za jedním rohem proti mohutné, třpytivě zobručené pěsti, která za protějším rohem mizela.

Což kdyby ho tito šerední lidé stopovali? Ne, — kroky ztrácely se v pobočních ulicích.

Jaromír litoval téměř svého úmyslu, ubytovati se v domě. Připamatoval si, kterak jest pozdě. Šedivý malíř ovšem zval před šesti nedělemi, aby přišel kdykoli k němu jako pod svou střechu. Leč, — přes to byla návštěva po deváté nevhodná. A večer nelze již pranic spraviti. Až ráno. Potom zas nemožno přijíti hned k snídaní, až později, den bude ztracen, matka na Čermné jest netrpěliva. Mimo to — kterak by mohl spáti v hostinci, poblízku Narcissy a na trní divých myšlenek, jaké klíčily v nepokojné hlavě z dračího semene podivných zvěstí, rozhozených panem Nitkou po Jakubské ulici! Co hrozného dálo se zase, proč Narcissa mlčela? Snad byla unesena, Střelovi zasnoubena, zmrhána, prodána!

A již stál štvaný mladý muž před vraty parku. Poslední okamžik rozvažování. Kolkol bylo pusto, mrtvo. Žhoucími zraky zrejdil Jaromír Hradební cestu. Kdesi mihl se stín listu, rozhoupaného ptáčetem, kuna šustla po zdi. Pěsť sevřela se, jakoby svírala kord, hotový prokláti každého soka, bankéře, inženýra, Žemličku, rytmistra, prokuristu i radního a deset, sto jiných, které podrážděná, nedůvěřivá fantasie vynalézala.

Rozprchávali se před hněvivým okem, aby výskytli se jinde zase. Tu skákali přes zeď, tam šplhali se po stromech, jinde podrývali zeď, byli již uvnitř, v parku, šukali houštinou, jak slídiví psi, smáli se jak hyény a oči jim svítily jak vlkům —

Rejnburk trhl prudce zvoncem. Zas a zas.

Mikeš dal dlouho na sebe čekati. A potom nevěřil svým očím a svému sluchu, když mu Jaromír velel otevříti.

„Pán doma?“ ptal se pozdní příchozí.

„K službám, milosti. — Pracuje.“

„Večer!? Maluje!?“

„Nemaluje. — On — dělá — cosi jiného.“

„A slečna?“

Mikeš rozmýšlel se na odpověď.

„S Theodorem?“

„Ó — ne. Uspala ho již. Ale jest — kdesi zaměstnána.“

„Kdesi?! Kde!? U doktora Šímy?“

„Ba ne. Zde, doma v parku.“

„Mikši, co jest vám? Vaše skoupá, bojácná řeč, vaše plaché ohlížení, — co to vše znamená? A kudy mne vedete — oklikou nějakou —“

„Abychom našeho pána, — mohl by se pohoršiti —“

„Co se tu děje? Mluvte! Pravdu!“

„Já, — já — nic nevím, milostivý pane. Snad Lenka spíše poslouží —“

„Arciť, Lenka!“ vzpamatoval se mladý muž. „Pojďme! Rychle.“

Jaromírovi neušlo, že Mikeš vedl ho křivolakou cestou, aby dalekým obloukem vyhnuli se levé fasadě paláce, která čelila k rybníku.

Otázka za otázkou drala se hosti z pobouřeného vnitra na jazyk; zadržel je před Mikšem, spoléhaje na bystřejší znalost i švitornost Lenčinu.

Hospodyně vyhlížela ze vchodu k obydlí Strziciových v pobočném křídle. Měsíc ozařoval její vrásčitý, vyjevený obličej a postavu, nakloněnou ku předu. Podobalo se, jakoby se strachovala práh do parku překročiti.

„Pan baron!“ vydralo se jí dušeným výkřikem z hrdla. „Vaše milost! Já se necítím radostí. Pan baron přichází, jak poslaný od boha. Nebe vyslyšelo přece tedy moje zkroušené vzývání a ustrnulo se nade mnou. Všichni se ho spustili v zoufalství, jen já —“

„Jste dobrá duše, Lenko. Tu jsem, ač nezvaný, jak na zavolání. A hořím touhou, pomoci. Proč jste oba jak ve vidění? Stůně zde někdo?“

„I kde pak, milosti! Prosím, račte vejíti, zde venku není jisto,“ prosila hospodyně, ustupujíc sama první a pospíchajíc za hovoru napřed po schodech, jako by utíkala za ochranné závory. „Chvála bohu, všechno zdrávo jak ryby, aspoň na těle, krom Theodora. To dítě se nám vůčihledě ztrácí pod rukama. Jen starý pán ničeho nevidí, a slečna brání se svým předtuchám. Pan doktor Šíma je hodný pán a ušetřil její zlaté srdéčko. Ale aby někdo v domě aspoň věděl, co nás čeká, pověděl mi pan doktor před svým odjezdem stranou: ‚Lenko, vy jste rozšafná osoba. Víte vždy co dělati. Abyste byla na vše pohotově, povím vám, že Theodora marně léčím. Proti mozkovým tuberkulím není léku. Nemoc pokročila, a dlouho trvati nebude. Dědictví po jeho matce. Vidíte, jak se pan Michal chytře oženil. Vzal si bez rozpaků pytel peněz, pověšený na nemocnou. Dukáty se rozkutálely a pytel neštěstí se roztrhl.‘“

„A z toho plyne soužení celé rodiny. Váš pán si zoufá, jest popudlivý, slečna běduje nad —“

„Ne, bohudíky. Vždyť jsem již pověděla vaší milosti, že je pan doktor udržuje posud v naději —“

„Díky moudrému lékaři. Co jiného tu tedy straší, Lenko!?“ zvolal Jaromír, odloživ svrchník a brašnu v přijímacím salonku starého malíře a rozhlížeje se po bytě do pootevřených dveří. Všude bylo jako po vymření.

„Suď bůh, milosti!“

„Schůzka nějaká? Máte zde hosty? Barona Střelu, inženýra, prokuristu, či koho?“ naléhal mladý muž.

„Ani živou duši. Pan baron Střela stál velmi o přístup do domu. Jest mocný nějaký muž. Provedl, aby náš starý pán sešel se s ním u doktora Šímy. A od té doby přišla od něho nějaká psaní —“

„Co píše?“

„Kdybych já věděla, milosti! Již se v ničem nevyznám,“ zasteskla si hospodyně, rozžíhajíc třaslavou rukou lampy. „Račte si učiniti pohodlí a připraviti sa na delší čekání. Pán a slečna —.“ Lenka nedopověděla.

„Oznamte jim můj příchod.“

„Nesmím. Máme zakázáno hlavu vystrčiti, děj se venku co děj! A dnes stane se něco velikého. Vyslala jsem Mikše po vašem prudkém zvonění, pane barone, plna strachu o něho. Snad vnuknutí s hůry mi nedalo —“

„Ženštino, promluvte zřetelně! Uvítala jste mne jako pomoc v těžkostech, těšíte mne a nyní vážete mi ruce hádankami. Roztrhám ta pouta násilím a probiju se k Narcisse i peklem. Jen pokyn, Lenko, kudy se obrátit!“

Zrak staré hospodyně zaměřil oknem ven. Jaromír, sleduje bázlivý pohled staré ženy, přistoupil k oknu. Zíral přes dvůr ozářený měsícem na průčelí paláce. Zasypal je pronikavými střelami palčivých pohledů, jež zatkly se posléze v slaboučkém proužku svitu; jasné čáry vroubily dvě zavřené okenice v prvém poschodí paláce. A v tom již bleskly v pátravé oči podobné proužky i výše v oknech pavillonu, i v mezzaninu i v přízemí.

Obrátil se tázavě k Lence.

Přisvědčila pokynem hlavy. „Tuším, že tam pán a slečna —“

„Čeho se domýšlíte!?“

„Že tam čarují!“ propukla Lenka jedva srozumitelně v pláč. „A dnes, právě dnes čekám něco hrozného.“

Jaromír uchopil klobouk a spěchal ven.

„Všechno marné,“ škytala Lenka, zastavivši hosta ve dveřích. „Nedostanete se tam. Starý pán i slečna brávají klíče k sobě a zavírají všechno za sebou.“

„Budu klepati.“

„Neotevrou. Ba náš pán mohl by se v prchlivosti zapomenouti.“

„Tedy vypáčím vrata,“ vybuchlo z mladého muže vášnivě. „Učiním šílenství vašeho pána konec. On mi Narcissu zničiti nesmí. Nástroje! Mikši!“ volal na chodbu.

„Bůh vás chraň!“ varoval Mikeš, přichvátav. „Se zlou byste se potázal. Jen jedenkráte jsem se dobýval a — a je to jen náhoda, že mne pán neprobodl. A dnes — dnes by vás jistě zlí duchové rozsápali —“

„Babské povídačky,“ rozlítil se Jaromír. „Z cesty! Modlete se, neumíteli nic jiného. — Avšak!“ zarazil se. „Vyhráno. Druhé klíče. Minule nabízel mi je malíř pro případ delšího pobytu. Kde jsou?“

„Pravda, milosti!“ vzchopila se Lenka. „V ložnici pánově. Mikši, jdi, ty je lépe znáš a snáze nalezneš —“

„Inu budou tam někde. Ale daleko se s nimi nedostaneme. Jen do studovny mincmistrovy. Jak bude dále, nevím. Pán i slečna chodí zvláštními vchody, — však víš, Lenko, že ponejvíce ani o sobě nevědí. — Pán bývá někdy nahoře v astrologii, slečna dole v přízemku v laboratoři. Narcissa obyčejně nechodívá kabinetem —“

„Já se jím dostanu, kamkoli!“ odvažoval se mladý muž. „Klíče! Sem s nimi!“

„Hned, hned,“ ulekl se Mikeš. „Chvíli hledání mi to přece dá. Strpení na okamžik, milosti.“

Host hodil hlavou svolením a rozkazem k spěchu. Vrhl se do křesla, a v tom vztýčila ho již zase netrpělivost, hnala ho k oknu, ke dveřím, pokojem.

„Co jsem se natoužila, milosti,“ vyznávala zatím Lenka, „abych měla křídla a doletěla k vám. Mikeš psát neumí, nepamatoval si ani adressu pana barona. A já nevěděla kam psáti, aby list do nepravých rukou nepadl. — Krátce na to, jak vaše milost před šesti týdny od nás odjela, vyskytl se zde panský úřadník z Čermné a s ním někdo z banky a inženýr, aby tu měřili a odhadovali. Starý pán byl jak hromem omráčen. Zavřel všechno, uklidil i slečnu před nimi, a oni měřili a slídili tu tři dny. Měli plnou moc k tomu. Náš pán psal ihned slečně z Rejnburka. Ale odpověď netroufal si přečísti. A naše slečna v úzkosti o děda čekala na to, odebrala mu ráda psaní a přijala od něho rozkaz, aby mu potom stručně obsah listu sdělila. Četla jsem to psaní také, vypadlo slečně z kapsičky u zástěrky, než je na dobro uklidila. Stálo tam nejprve něco chvály o vás, pane barone — jen co pravda — hezky o vás milostivá slečna psala. Ale dále: Že prý neměl jste práva nijaké sliby činiti, že jste z přílišné ochoty a vlídnosti nezabránil nedorozumění, že si náš pán vaši dobrotu, pane barone, předčasně ve svůj prospěch vykládal. Vaše milost prý svou tetinku k ničemu nepohnula, nemá prý na ni v ničem vliv. A pro příště prý vůbec nebude pan baron obtěžován vícekráte žádnou posylkou na Chlum. Milostivá slečna si sama vše vyjedná, a zakazuje — ano tak tam stálo — svému nájemníku, aby se neodvažoval, její svobodnou vůli nad jejím vlastnictvím jakkoli obmezovati. A závěrkem prohlásila určitě a jednou prý pro vždy, že o prodej domu docela vážně vyjednává. — Taková rána! Starého pána byla by usmrtila. Slečinka ji zachytla. Viděla jsem Narcisku nepozorovaně, když psaní milostivé slečny četla. Ten začátek líbil se jí, usmívala se jak na miloučký obrázek. Až dále její obličej stuhl a ztratil barvu. Ale jen na chvíli. Schovala psaní, poskočila si, objala dědečka, zacukrovala mu o vás, pane barone, jak jste se pěkně přimluvil, a přes ostatní překlouzla poznámkou, že slečna Sofie posud

na ničem opravdově se nerozhodla. Starý pán uvěřil. On je při vší své učenosti dětina. O vaší milosti jaksi pochyboval. Ten úředník z Čermné, a nepochybně kdos jiný ještě více pomluvil vaši milost, jako by — neračte se pohoršiti — jakoby pan baron byl větroplach, neb dokonce lehký a na vrch lstný člověk. Slečinka rozmlouvá pánovi takové vrtochy, ba měla s ním o vaši milost tuhý nějaký boj. Až jste ráčil sám psáti. To bylo radosti a také žalosti. Narciska měla slzy jak bohaté hrachy v očích, když svému dědovi o ubohé matce vaší milosti vypravovala. Pořáde vzpomínala, litovala —. Kterak to všechno vím? Něco doslechnu, jiné vyzvím všelijak, jedno skládám ke druhému. A protože své pány znám, vím brzy, kde, kolik a jak uhodilo. Ba, — povím to — špehýřkou jsem! Bůh mne netrestej. Já nemohu jinak. Co chvíli jest mi, jakoby zem pod námi se otvírala, jako by nás nebe opouštělo a zlí duchové na všech stranách vystupovali, aby nás všecky zadávili. A naše slečinka, to dítě andělské, nastavuje všemu zlu svá nevinná prsa, béře na svá slabá ramínka všechno, obrovskou tíhu svého dědečka, ztracený život Theodorův, celý tento očarovaný dům! Jsme opuštěni, pane barone, jak Hagar a Ismael na poušti, jako Josef, prodaný bratřími. Trest za nelidské samotářství našeho pána. Jsme v nejvyšší nouzi bez přátel, jak štvaná zvěř ve tmě a samotě lesní. Slečna z Rejnburka vydala nás bez milosti záhubě. Obmyslný pan Děkanovský použil pánovy tísně, aby ho krutěji utisknul a Narcisce levně drahocenná díla vyrval; potom se uklidil stranou, jest hluchý a slepý a číhá nepochybně dychtivě, aby se vyřítil po kořisti, až se všechno sřítí. Pan doktor Šíma odejel hned po návštěvě pana barona Střely; nevíme kam, nevrací se a slečinka jest zbavena jeho moudrých rad. Na pána z Rokyc není tuším spolehnutí, městského inženýra vyhnal starý pán zle z domu, protože stál o Narcisku —, jakoby tak měla ženichů a náš pán přátel na vyhazování! Zbývala jen vaše milost, pane barone. Náš pán již již chystal se vaší milosti psáti, já sama ho ponoukala. A tu zase — Narciska všecko zmařila! Příčí se rozhodně, aby vaše svízele, pane barone, byly prý rozmnožovány. Jest plna péče o vás; ulehčiti a nikoli přitížiti prý by se vaší milosti slušelo. Jedva prý své trápení a starosti unesete, bylo by prý do nebe volajícím hříchem, strhovati pana barona do našich trampot, obzvláště, když se svou tetinkou v dobré shodě býti neráčíte a přímluvou za nás nové jen pohoršení a hořkosti byste si způsobil. Ba nejraději by vaší milosti nějakou nesnáz odebrala. A starý pán jest jako ve snách a slečinka pořáde na stráži, aby ho nic nezbudilo; i mne odhání, když ho chci zburcovati. On sám vytrhne se časem, někdy bodne ho cosi, obyčejně dopis nějaký od pana radního Nitky, od Žemličky, také od pana barona Střely. Potom se radí s Narciskou, potom chodí do observatoře a zpytuje planety! A jen chvilku! — Tak naše slečinka sama jediná namahá se býti hvězdou a sloupem rodiny. Tuším, že zprvu stavěla svou víru celou na vaši milost, pane barone. Ale jakmile spatřila vaši milost v soužení, vzdala se své víry. A začala spolehati na sebe. Psala tetince vaší milosti, zajela k ní znova. Tam zas — jakoby se bylo všechno spiklo — nalezla to žídě, co v několika podobách světem se potlouká; zaplašil ji nějak, nespravila nic. Psala sem tam, i bance, ale všudež ji cosi zastrašilo na prvý ráz. Čím

více však všechno od nás odpadalo, tím pevnější a klidnější byla. Podobalo se mi, že roste do výšky, že její krásné, dobré oči se rozpalují. Jakž jinak. Veliký duch podivné víry vstoupil na ni. Zase důkaz, jak nedobře jest člověku býti samotnému. Slečinka zůstala čistá jako rosa s nebe, dobrá jako jehně. Ale, že klam a mam námi vládnou, nepoznala. V její dušince není šalby a proto nižádnou nezná, nikde jí nehledá. Věří ráda i vděčně všemu krásnému a všemu velkému. Vyrostla mezi zázraky, — však celý náš dům jest jediným zázrakem. Vzpomíná s úctou předka vaší milosti, a věří v boha všemohoucího a divotvorného. Ký div, že slabá dívka utekla se k němu ve svých těžkostech a že zaklíná nebe, aby zázrakem přišlo jí na pomoc. A nečeká s rukama v klíně, tluče sama svou malou ručkou na brány tajemství, aby se jí otevřely. Kéž by se nezmýlila a nebušila na brány pekelné. Již po kolik neděl vede Narciska dvojí život. Pomyslete, milosti, co to za namahání slabého tílka. Vždyť je dítě! Ve dne čtveračí a šuká, směje se, krmí a hladí dědečka i Theodora láskou. A jakmile nadejde večer a dítě usne a starý pán po své pilné denní lopotě lehne a pevně spí, zavolá mne slečinka, nechá mne u dítěte a vytratí se. Pak zableskne se světlo tam v mezzaninu, v studovně a knihovně po panu mincmistrovi slavné paměti; a mne obchází mráz, když hodina bije za hodinou a slečinka do půlnoci, do kůropění hloubá v těch ukrutných, čarodějnických knihách, kde se hemží ďábelské muří nohy a za každým listem číhá Lucifer. Pan mincmistr měl sílu od boha, krotiti duchy a vládnouti jimi k svému dobrému. Ale co zmůže s nimi Narciska!? Jindy zase přeskočí světlo ze studovny dolů do laboratoře, a zhasne tam dokonce. Potom sedím a ani nedýchám. A kdyby mi neležela úzkost v údech jak olovo, doběhla bych si na slečinku. Leč, — kdo by se tam odvážil! Tam teprve straší! Mandragory a čertíci svítí očima ze všech koutů a lahví a šuškají v roztodivných pánvích, že strach je, aby nevylili a nevystříkali svůj jed na člověka. — Až k ránu teprve vracívá se Narciska, jako z jiného světa, bledá, zmořená, oči jí hoří jako v zimnici. Mé řeči a prosby jsou hrách na zeď, kamének do vody. Slečinka se usměje, zažertuje, pohladí a napomene mne. A jsem odbyta, políbím jí ručinku a utru si stranou slzu. Nesvedu s ní nic. Až když jsem se nemohla na to déle dívati, odhodlala jsem se, poštvati na ni pána. Bůh můj svědek, že bych raději byla sama nejhorší podstoupila. Nežaluji nikdy na slečinku; umínila jsem si tak, protože náš pán je na ni krutý a nedbalý a vidí na ní jen chyby. Inu je ubohé děvče! Došla jsem si tedy k pánovi, do atelieru. Jinde ho bez Theodora nenaleznu. A Theodor není bez Narcisky. Začala jsem na ni žalovati. „Já vím!" osopil se na mne pán, sotva že jsem řekla pět slov. Nu, tak mne neodbudeš, pomyslila jsem si. Dnes ne, a kdybys mi chtěl hlavu utrhnouti. Toť by slečinka mohla se topiti, a pán by také dovedl říci, že ví. Dorážela jsem na něho. A pochodila jsem! Ó bože! Rozlítil se, činil o ženských, mladé prý si hrají, staré na to vrčí a všecky dohromady prý neutáhnou za komára, ale jako ničemní komáři prý jen štípou, aby uštípali. „Já vím!" rozkřikl se na mne ještě jednou a vyhnal mne. A teď vzpomněl si dokonce sám na čarování. Onehdy ho cosi poplašilo. Tři dny se postil, a dnes po celý den byl zavřen v kabinetu mincmistrově. Pod-

večer přišel na chvíli, byl jako vyjevený, políbil Narcissu a Theodora, nakázal, aby se neodvažoval večer nikdo přes práh a z okna hlavu vystrčiti, byť by se nad námi strhl soudný den. Slečinka ani neodporovala ani neslíbila. Tuším, že prohlížela úmysl svého děda a že naň nic nedávala. Uspala dítě časněji, zlíbala je také, a ustrojila se jako k slavnosti. Byla jak svatá. Hrůza mne obcházela. Prosila jsem ji s pláčem, aby přestala pokoušeti boha. Její ručinka byla chladná, těžká, třásla se rozčilením. „Mlčte, Lenko," zakazovala, poprve co pamatuji přísně. „Zítra mi budete žehnati." S tím odešla před malou hodinou. A já padla u Theodorovy postýlky na kolena a modlila se a modlila, až mne zvonění vaší milosti zburcovalo. Co si teď počneme! Kdyby zde byl aspoň pan doktor Šíma! Byla jsem pro něho dnes dvakráte, — sluha neví, kdy se jeho pán vrátí, říkal, že snad dnes, ale neví sám dobře —"

Jaromír kroužil pokojem, jak uvězněný v kleci, kolem níž hořelo. Pobíhal stále mezi oknem a dveřmi, slyše co chvíli výkřik Narcissy, volající za mřížemi laboratoře alchemistovy o pomoc, proklínal loudavého Mikše, a nebyl s to vyrušiti Lenku, jejíž povídání prahnoucí srdce jak sladký a žíravý balzám vpíjelo. Veliká, ubohá Narcissa!

A Mikeš otálel. Mladý muž, nemoha se ho déle dočkati, vyběhl naň a srazil se s ním v letu na chodbě.

Starý sluha odskočil leknutím a upustil svazek klíčů; zařinčely na zemi.

Host vrhl se na ně jak sokol. „Tyto?"

„K službám, milosti."

„Pro jistotu ještě svíci, nějaké páčidlo —"

„Mám všechno u sebe, milostivý pane."

„Jak že? Vy, Mikši? Nebojíte se?"

„Nebojím. Poslechl jsem jen starého pána. Kdyby toho nebylo a strašpytla Lenky —! Teď budu poslouchati vaši milost. Račte, pane barone, se mnou jako s kladivem, jako s beranem —"

Lenka ovinula své rámě kolem šíje Mikšovy.

Pohlédl na ni překvapen nezvyklým laskáním a široký úsměv rozjasnil jeho škaredou tvář.

„Mlč, mlč, moje kotě," broukal, osměliv se pohladiti vrásčitou tvář své poručnice a ženy. „Jde o Narcisku a o pána! Ty bys také za ně život položila. Dáš-li mi hubičku, přemohu tisíc ďáblů —"

Dala, smočila jeho tvář slzami, pověsila naň škapulíř i růženec, podstrčila mu hromničku, a Mikeš si zavýskl. Směje se blaženě pod sebe a cinkaje klíči, chvátal s lucernou před hostem skočně ke bráně paláce. — —

Všecky zprávy Lenčiny zakládaly se na pravdě. Gabriel Strzicius byl zdrcen zlověstným příchodem úřadníka z Čermné, jejž slečna Sofie hned po svém návratu ze Lhotky a po preliminariích s bankou vyslala.

Narcissa těšila děda i zvedala omráčenou šedivou hlavu důstojného starce veškerou mocí své neúmorné lásky.

„Nechť nás všechno opouští," pravila konečně lehkým, odvážným tónem. „My neopustíme sebe. Čermenská paní jest lačna peněz. Dejme jí je. Zasypeme ji poklady. Vždyť spíme na nich a chodíme kolem nich.

Nejsme-li strážci domu, který si vyčaroval mincmistr z ničeho? Jest nemožno jinému, co povedlo se jemu? Nemohu s týmž úspěchem pokusiti se o zlatodějský experiment, jaký jemu se zdařil?"

„Mluvíš, jak slepý o barvách," utrhl se povržlivě stařec. „Dlouhé vlasy, krátký rozum. Hleďme děvčátko, čeho se domýšlí! Nemáš ponětí o alchemii. Jako se ti nezdaří zázrak proměny chleba v tělo a krev Páně, pokud není duše tvá schránkou všech tajemství víry a hlava tvá pomazána a ruce tvé požehnány a proniknuty silou divotvornou, — rovněž tak nesvedeš transmutací sprostého kovu ve zlato, pokud nepohroužila jsi se do hlubin vědy spagirické a nepotápěla se vrstvou za vrstvou a netužila se v boji s příšerami, bludičkami a mocnostmi v lůně přírody, a neobsáhla ve svých rukou nadlidským namaháním všechny prchavé a palčivé paprsky, které ze zlata tajemství velkého magisteria vycházejí a k němu vedou. I já lopotil jsem se před časy šťáráním v sedmi pečetích, kterými jádro filosofie hermetické spjato jest. Ale průprava, čas, trpělivost, nadání mi chyběly. Nesvedl jsem ničeho a nechal jsem hříčky. Nepovažuju ji za planou. Ba jsem proniknut přesvědčením, že mincmistr byl mocen umění vytvářeti zlato právě tak, jako slavný van Helmont. Lidé klaní se jen úspěchu, a když unaveni mnohým nezdarem, vzdali se pěstování alchemie, když nechali její letorosty uschnouti a zbavili se pro ni porozumění, potom tropí si z ní šibřinky. Bloudové! Alchemie prostě vede od nedokonalého k dokonalému! Tak sluší jí rozuměti. Toť lidské, toť velké! Vždyť myslící člověk jest ve svém poctivém a idealním snažení emanací tvůrčího božstva. Nízké duše vykřičeli alchemii za černokněžnictví. Toť jejich zvykem, tak snaží se pidimužíci pokáleti a uhasiti vždy světlo, pod jehož mocnými proudy by se jejich rozumy ztratily jako kmit nočních lampiček. Alchemie povznášela vždy k nebi, snažila se udržeti spojení lidstva s božstvem, sílila víru, chránila před cynismem a zpustnutím. Proto povýšil její platnost největší kněžský filosof, svatý Tomáš Akvinský nade vši pochybnost. Pouze za viditelný konečný cíl vytkla si filosofie ohně to, čeho chemie snad jedenkráte dosáhne. Zlato jest dokonalost, nic jiného. Alchemie byla dáma, která vedla velký dům. Lučba nastoupila po ní jako střízlivá dcera, prostá kuchařka; hospodaří na statku po alchemii zděděném ode dne ke dni, a nedbá, co bude zítra, neoděla se nimbem poetických, zušlechťujících myšlenek, nevytkla si žádný ideál jako její pyšná, vzletná předchůdkyně. A vzdor své okázalé prose, vzdor svému rouhání se všem divům, pokračuje lučba v díle zděděném. Vyvozuje divy a rozkládá pořáde jeden domnělý prvek za druhým, až jedenkráte k svému zahanbení a ke cti alchemie rozloží některý posavadní element v prvkové atomy, které zazvoní na dně retorty jako zrnka ryzího zlata. Potom krátkozrací hanobitelé alchemie budou pykati svého copařství jako pykají podnes ti, kteří na hranici chtěli upáliti pravdu, že země se kolem slunce otáčí. Tak dovrtá se naše krtčí věda posléze tam, kam již před věky jednotliví velcí duchové na perutích svého genia zalétali. — Ty však nech toho, dítě nerozvážné! Křidélka přimaloval jsem ti již nejednou. Sluší ti jako ulitá. Vystřihuj si taková z papíru, zahrej s nimi Theodorovi nějaký žert, a vzdej se bláhové myšlenky, jakoby zlatodějství bylo smažení omelett."

„Víte-li pak, dědečku," lichotila Narcissa, „že jste nezvrátil nikterak smělou myšlenku, kterou jsem již před panem Jaromírem —"

„Jakým Jaromírem!?"

„Před panem z Rejnburka," opravovala se dívka, zápasíc s uzarděním, „vyslovila. Bleskla mi tenkráte hlavou jako vnuknutí, oděla jsem ji slovy, slibem, že koupíte si dům sám pro sebe, a jsem aspoň povinna pokusiti se o splnění závazku. Po vašem výkladu je tajemství alchemie vlastně Kolumbovo vejce. Proč bych právě já nemohla na ně uhoditi?"

„Třesky plesky!" rozzlobil se malíř a nechtěl ničeho slyšeti. „Pan z Rejnburka ví asi z tvého štěbetání tolik, jako z vřesku Lenčina kanárka. Leda že —" Stařec nedomluvil a myšlenky jeho ztajily se pod mrakem na čele.

Ale Narcissa nedala.

„Jen abych se tvé dotěrnosti zbavil," kasal se nevrlý stařec, vyjímaje ze skřínky ve své ložnici tři lesklé klíče, „pustím tě do studia mincmistrova. Tímto klíčem otevřeš si na konci chodby našeho bytu dvéře ke schodům služebných. Po těch vystoupíš do nízké galerie, která běží celým mezzaninem až do levého křídla paláce, kdež otevřeš si tímto druhým klíčem bývalou komoru famula mincmistrova. Z komůrky vedou tapetové dvéře přímo do studia. K těm jest tento třetí klíč. Pod studiem v přízemku nalezneš laboratoř, ano kdybys dále pátrala, nalezla bys i snad tajné schody do podzemní prý chodby a tak dále — nu to jsou tuším pohádky, kudrlinky přibájené fantazií pozdější. Já tam aspoň marně po tajných schodech se pídil. Však budeš míti na tom dosti, co tam nalezneš, holčičko. Nahoru mi nechoď. Snad budu někdy přímo nad tebou v kabinetu nebo výše v observatoři, — jak jsi snad již uhádla, bavívám se tam někdy pozorováním své hvězdy — ale nechci býti vyrušován. Však se tam nesetkáme. Já vcházívám po pansku hlavním vchodem, — pro mne se nehodí uličky služebných. Jdi a zastyď se ve své nevědomosti a malicherné opovážlivosti! Zotvírej si knihy ve studiu a hledej v nich vzorky na háčkování a šarády pro děti! Nalezneš po větším díle latinu, dvojnásob nesrozumitelnou, protkanou symbolickými jmény a mystickými větami, ku kterým ti chybí klíč. A dole v laboratoři kebele, láhve, hemelníky, pece a skla, preparáty a přístroje. Nesahej na nic, boj se jich jako čert kříže. A potom až se podíváš, vrať mi klíče. Nebudu žádati od tebe, abys přiznala se k svému sklamání a zahanbení —"

Dívka však nevracela klíče.

Ba překvapila jednoho dne děda koženým pouzdrem, v němž byla uložena rozkošná skřínka ze sandálového dřeva, pokrytá pavučinou filigranských řezeb hindských, mezi nimiž leskly se ve mdlém stříbře hesla i jména v lapidarních rysech svatého písma devanagari. Skřínka byla zavřena umělým zlatým zámečkem; dívka otevřela jej obratně a před zraky malířovými objevila se pergamenová blána, označená svrchu obvyklým u Rejnburka pentagonem. Na bláně četl stařec:

„Domine Jesu Christe, qui es omnium vera salus, Domine tu es qui omnia in bonitate et sapientia tua valde bona creasti, sine te nihil scio boni in seculo. Quare Domine Jesu Christe majestatem tuam sup-

pliciter adoro quia scio et firmiter credo, nihil boni absque tua bonitate, nihil magni absque tua magnitudine, neque durans absque tua duratione, neque potens sine tua potestate, neque sapiens sine tua sapientia, neque diligens sine tuo amore, neque virtuosum sine tua virtute, neque verum sine tua veritate, neque gloriosum sine tua gloria, neque justum sine tua justitia: scio etiam quod tu hominem mirabiliter creasti, mirabilium reformasti; qui medicinam ad reparandam sanitatem humanorum corporum dedisti: da benedictionem isti medicinae, ut omnes virtutes, quas in principio posuisti, in ea ad finem perducantur: ut in corpore quod introierit sanitatem mentis et corporis inducere mereatur, per Dominum Jesum Christum filium tuum. Amen."

„Modlitba Ramóna Lulla nad léky alchemickými," podotkla Narcissa.

„Tak? Tys již v podrobnostech?" podivil se stařec, pozvedaje opatrně blánku. Pod ní zaleskly se na hedvábí tři fióly z křišťálu, obalené pergaménem a ovinuté zlatým dracounem. Malíř četl zase: „Ab-é-hiat. — Arcánum vitae seu Panacaea vit. veg. —. Bohové! Toť elixír života. Jím obnovil mincmistr své síly a prodloužil si věk. Toť ten čarovný lék, po kterém jsem se pro Theodora již jako blázen napídil! Tys jej nalezla, Narcisko. Žehnám tvé šťastné ruce, dítě! Tato fióla jest netknutá, plná. Z ní Theodorovi svítá spása! Ó, duchu velikého Ramóna Lulla, slož svoji modlitbu na stupních trůnu nejvyššího slitovníka, aby ustrnul se nade mnou a nad mým vnukem, mou nadějí, aby pomocí věčné tresti ze svatých bylin zadržen a rozdmychán byl život v křehkém tílku mého nástupce! — Druhá lahvička, z ní upito — mincmistrem asi — stačí pro mne, abych dochoval si dědice k mužnosti. Třetí fióla — také něco ubráno — snad na chemickou zkoušku. Co s ní? Necháme ji v záloze. Nebo vezmi si ji v odměnu, Narcisso. A nebude-li tě svět nuditi, prodluž si pobyt na něm — Však co to? Vrah nějaký utrhl předpis! Tu též, na třetím také! Toť zločin, toť —. Ach! Což na tom. Mám stopu. V zápisech mincmistrových nalezá se zpráva o poslání bramínského jodži, tedy fakira. Přinesl elixír z Madgadéši, z nejsvětější krajiny Indie. Dáta shodují se s popisem na pergaménu. A vedle zápisu kyne marginale nějaké, — nerozuměl jsem mu — tuším však, že ukazuje ke knize nebo listině jiné, kde zapsal asi mincmistr po svém zvyku lučební rozbor, nález o užívání a účinku. Narcisso, hledej, hledej —!"

Dívka darovala své prodloužení věku matce Jaromírově, a hledala.

Večer co večer, každé noci zazdívala se do kobky nejtajnějších tajností nejtajemnější kabaly, magie a vědy spagirické, hradbami knih, tučných svazků a hrubých foliantů, fascikulů a rukopisů, jimiž studium mincmistrovo jako přebohaté skladiště všech plodů okkultických proroků a nadšenců naplněno bylo.

Od knihy genesis s mystickými a fysikálními výklady, od prvních základů artificia supernaturale, kteréž o vzniku svém praví: „Primus professor ac inventor artium Adam et hujus, per lumen a Deo sibi concessum, a quo rerum omnium cognitionem habuit ante et post lapsum..." od zapsaných tradicí magů chaldejských a kněží egyptských, Ryši hindských, Li-Lio-Kima i Hiang-ti, spagiriků čínských, sestry Mojžíšovy

Mirzamy, Esdráše, králů Šalomóna, Davida, filosofů pythagorejských a neoplatonických, Plinia, Demokrita, Zosima, Hippokrata, Galena, Vergila až po spisy Mikuláše Léméryho, Edvarda Bolnesta, Karla Lancilottiho, Swedenborga, Stahla i flogistických lučebníků, s nimiž Jan Václav z Rejnburka do posledního dne svého žití v čilé výměně myšlenek a děl zůstával, bylo v studiu mincmistrově shromážděno vše, co ve světě přirozeném i ve světech transcedentálních zbádáno a smyšleno během několika tisíciletí. Philosophus perspicacissimus Abn-Musa-Džafar-al-Sofisi, slavný Muhamed-Ibn-Sakarja-Abubekr-al-Razes, přeučený Abn-Hali-ibn-Abdalla-Avicena, znamenitý Albukazem-ben-Aferazerin, Albertus Magnus, doctor mirabilis Roger Baco, Basilius Valentinus, Arnold z Villanovy, polyhistor Ramón Lullo, Bernard markrabí trevisanský, Boerhave, Paracelsus, Van Helmont, Michal Sędziwoj a čeští alchemikové Jan Děčínský, Jan z Lázu, Bavor Rodovský z Hustiřan, Jan Černý, Hlavsové z Liboslavě, Kalivoda Pražský, Václav Lavín, Mikuláš z Řásné, Petr Vincius Olomúcký, Jan Červenka i sám pán z Rejnburka ukládali Narcisse hádanky namnoze nerozluštitelné. Ale jak pater Maxim Jaromírovi pověděl, stalo se. Dívku nejen neodradil ohromný material, plný záhad, oděný po větším díle v roucho středověké mystické latiny, plné enigmatických průpovídek, obrazů a formulí, sbíhání autorů od jádra věci a kroužení v nedohledných sférách, nýbrž překážky tyto jen dráždily její horlivost, rozněcovaly její zápal a utvrzovaly ji ve víře, že „Hermetis aegyptiorum et chemicorum sapientia“, zbudovaná i pěstovaná vývojem veškeré energie a učenosti proslulých velduchů za všech dob a mezi všemi národy, není hříčkou jalovou. A čím hloub vnikala osamělá, upřímná, nikým nevedená dívka do labyrintu nauk okkultických, tím dále viděla svůj cíl — lumen luminum, k němuž vedly trnité cesty, knihy sybilinské, filosofia spagirica, filosofia speculativa v sedmi vysokých stupních, filosofia meditativa, filosofia chemica, fysika spagirická, demonstrativná fysika, genealogie mineralií od svých kořenů, kmenů a větví až k plodům. A jeden autor měnil systémy druhého, každý nabízel jiný clavis a mnohé claviculy, až Narcisse bylo úzko a závratno, až ztrácela přehled a souvislost, a pokoušení šotkové jak upíři na ni se věšeli. Pociťovala trpce nedostatek odborné průpravy, a znamenala nejednou, že sleduje vedlejší nit, spouštějíc se hlavní, a její nevinná dušinka unavovala se louskáním hluchých slov, když hemžily se jí na očích věty, jako „.... Sol et Luna simul copulata proprio matrimonio ...“, „... vir noster Sol, feminaque sua Luna, sine semine spermateque utrumque suo concipere non possunt ...“

Mimo to sváděly její osobní zájem od studia zajímavé drobnůstky, jako zmínky o paní Serafině, psaní a účty jejího předka, korespondence mincmistrova se Spinozou a Leibnitzem, v níž se oba tito filosofové k své víře v alchemii ještě zřetelněji přiznávali než ve svých spisech. Pán z Rejnburka podepisovával se z libůstky „servus Dei et secretarius naturae“, a byl horlivým členem i hermetické konfederace i bratrstva Rosekruciánů, ač příslušel i se ctí do svazku akademie del cimento ve Florenci i Royal Society v Londýně. Z jeho popudu založil Leopold I. „Collegium naturae curiosorum“, kdež předsedal dávný přítel Rejnburkův, maršálek Montecucculi. A Narcissa těšila se z důkazů,

kterak zapomenutý a v ústraní skrytý Rejnburk byl spoluvynálezcem fosforu, že před Duhamelem dospěl k výrobě čisté sody, a před Cavendishem vyšetřil zevrubně vlastnosti vodíku, že před Berzeliem provedl analyse českých vod léčivých, a před Marggrafem zkoumal i zjistil cukernatost řípy, položiv tak spolu základ ke chloubě novočeského průmyslu.

Radostně vzrušilo dívku psaní slezského Rosekruciána Sincera Renata, dávající zprávu o cestě mistrů řádových do Indie; výpravy zúčastnil se i francouzský lékař Paul Lucas, jenž Flamelův elixir vitae Rejnburkovi přivezl. Neméně živě účinkovala na dívku řádová pravidla Rosekruciánů, vrhající pojednou zvláštní světlo na nedávnou příhodu. Nastalyť jednoho podvečera posýlky z domu doktora Šímy do Rejnburského domu. Děd Narcissin zdráhal se, až posléze povoliv, ověsil se modrou hedvábnou stuhou na spůsob bandelieru, na němž houpal se zlatý kříž vyrůstající ze zlaté růže. Dívka viděla tento klenot poprvé; provázela zamlklého děda na večerní procházce. Nepověděl jí ničeho, nedbal o ni. Teprve u východu z parku povšiml si vnučky.

„Odstup stranou a chovej se tiše,“ velel jí. Přistoupil sám ke vratům, za nimiž Narcissa z ústraní zočila při svitu dědovy lucerny ryšavého pána; posylkující Mikeš jmenoval ho baronem Střelou. „Ave frater,“ pozdravil ryšavý pán, na jehož levém boku leskl se také zlatý křížek s růží, zavěšený na modrém bandaléru. „Rosae et aureae,“ odpovídal malíř. „Crucis,“ pan Střela na to. A po té promluvili oba zároveň: „Benedictus deus dominus noster, qui nobis dedit signum.“ Cizinec podal dědovi skrze mřížení vrat veliké psaní s pečetí, která později Narcisse přišla na oči. Spatřila na ní zase kříž nad růží ve štítku obklopeném čtyřmi C. Narcissin děd políbil pečeť, a rozlomiv list posvítil doň lucernou. A pak teprve otevřel a vyšel za pozváním. Byl tedy Rosekrucián!

Ale to vše nenahrazovalo recept k „Ab-é-hiatu“ ani nevyzrazovalo dívce, kde zjeví se jí Archimedův bod jejího podnikání, „materia universalissima či prima, či secreta či spagirica!“ Hledala, bádala, experimentovala — — —

Pan Střela z Rokyc byl skutečně vyvábil malíře odporučením od velmistra Rosekruciánů i ponoukal starce, aby obnovil své dávno přerušené styky s tajnou společností, která ho z tísně vytrhnouti mohla. Nedůvěřivý umělec vyžádal si čas na rozmyšlenou. Ale vzkaz fraternity připomenul starci vlastní oblibu v astrologické kratochvíli. Zašel si zase častěji na observatoř, aby otázal se hvězd na radu.

A tam krom nadání objevil mezi hvězdářskými manualy zprávu o astrálné i magnetické kouli Rejnburkově. Tato koule, vytvořená koncentrovanou „influencií astrorum“ běžela sama na místo, kde zlato a stříbro zakopáno bylo. A již také obživly v starci zděděné tradice o nesmírném pokladu, jejž ukryl mincmistr v zlých dobách na bezpečném místě. O této tradici nepochyboval stařec; záhadné poznámky v pozůstalých zápisech Rejnburkových ji v něm utvrdily; a její spolehlivost povýšena nade vše pochybování nálezem koule v trojnásobné skřínce. Svrchní dřevěná byla opatřena nápisem: „Suae quisque fortunae faber.“ Na vnitřní stříbrné stála rada: „Si quid acciderit.“ A na poslední,

křišťálové, skvělo se ujištění: „Cetera res expediet.“ Nebylo pochyby! Dráha k pokladu otvírala se! Vykoupení kynulo!

Stařec provedl předepsané přípravy, nalezl šťastný den, podrobil se třídennímu postu. A v týž večer, kdy Jaromír přijel, meškal na modlitbách v observatoři.

V okamžiku, kdy nastala příznivá konstelace těles nebeských vkročil malíř do čarokruhu. Odříkávaje formule zaklínací, poklekl ke křišťálové skřínce uprostřed kruhu, vyňal z ní třesoucí se rukou zlatou květinu lotosovou a rozevřel její listy. V kalíšku květiny zahořela astrální kule; vyklouzla a dopadla pružně, dunivě na podlahu.

Malíř vzchopil se a vykročil s rozžatou, posvěcenou svící za svým vůdcem. Kule zaměřila ke dveřím. Otevřeno jí. Běžela chodbou, na schody, skákala se stupně na stupeň, zahnula prvním patrem, mezzaninem, pořád jistě, setrvačně jako bezpečný průvodčí, až dovedla starce ke vchodu do laboratoře v přízemku.

Otevřev zarazil se. V laboratoři bylo světlo.

„Ach — Narcissa!“ vzpamatoval se umělec. „Kutila zde zase.“

A již spěchal zrakem, nohou, celou duší za astrální koulí. Kvapila ke stěně, kdež zapadla přesně do výžlabku zvýšené lištny. Kutálela se výžlabkem do rohu a tam udeřila na jeden z ploských hřebů v lištně. Odrazila se dvakráte, uhodila zas a zas. A po třetím nárazu hnula se deska pod ní, podlaha se otevřela. Kule smekla se do tmavé prohlubně a skákala v ní zase po neznámých schodech od stupně k stupni.

Malíř probral se mžikem ze svého překvapení a spustil se do hlubiny za koulí — —

V tutéž chvíli byl již Jaromír ve studiu mincmistrově. Pod lampou na stole nalezl rozložené knihy a papír, pokrytý drobnými, roztomilými rysy písma Narcissina. Upoutaly mladého muže. Kochal se v nich, četl, snažil se porozuměti. Měl před sebou dívčin výklad a překlad záhadných formulek alchemického návodu. Pod závěrečním nálezem bylo napsáno: „Heuréka!“

Tedy nalezeno. Jaromír četl zase, sbíral své vědomosti o chemii, nedávno v laboratoři hutního lučebníka na Lhotce z dlouhé chvíle osvěžené a rozmnožené. A v tom proniklo ho strašné tušení. Bledl, přemýšlel, čta i vyvozuje z formulí, co bude závěrečním produktem dívčina složitého laborování.

„Narcisso!“ vzkřikl, vzchopiv se od stolu jak vymrštěný. „Tys na omylu! Toť třaskavá rtuť! Narcisso!“

Slétl s Mikšem do alchemické kuchyně. Prázdno. Vyběhl vzhůru, zrejdil jako blesk znova studijní kabinet, observatoř. Nikde, nikde sledu.

„Zpět do laboratoře. Musí tam býti!“

Hledal, bil na stěny, pronikal je zuřivými hledy, volal. Marně.

„Co to?“ zarazil se pojednou a sehnuv se uchvátil a vznesl k světlu maličký útržek jemné tkaniny.

„Krajka z rukávku slečny Narcissy.“

„Krajka z rukávu? Tam — na hřebu v lištně? Kterak by do takového místa —? Stopa! Zde, zde jest!“

Zkouška k vánoční mši. Kreslil J. G. Vibert.

Vrhl se na podlahu, ohledával ji, třásl lištou, viklal hřeby, bušil do nich. — A náhle vzchopil se uleknut. Podlaha pod ním povolila, otvírala se.

„Mikši, světlo! A za mnou!"

Tříč barev jedva postačil utíkati za odvážlivcem. Chvátali dlouhou, křivolakou, vlhkou podzemní chodbou, z níž vybíhaly postranní štoly jako na svedení nepovolaných. A tyto štoly byly by zmýlily vetřelce, kdyby před nimi krom nadání nebylo zakmitlo světlo. Ocitli se v patách malířovi a zočili před ním fosforující kouli, kutálející se po zemi jako přímo za nějakým magnetem. Koule opsala poslední zatáčku a uhodila zvonivě na železné dvéře, u nichž končila chodba.

„Zpátky!" šeptal zděšeně Mikeš poznav svého pána.

Zamačkl plameny svící a strhnuv Jaromíra k sobě zatočil jím do jedné z pobočních štol. „Ani nedýchat! Dříve než byste vzdechl, vrazil by vám pán dýku do žeber. Má ji v pasu. Povytáhl ji před odchodem a hrozil skrze zuby: „Běda tomu, kdo by se odvážil dnes do cesty mi vkročiti. Zmařil by můj podnik, mne a sebe."

Stařec ohledával dvéře; líc jeho byla zsinalá, vyjevená, čelo krůpějemi potu pokryté, oči vytřeštěné. Světlo třáslo se mu v ruce.

„Zde! Zde! Můj poklad!" vydychnul horečně, jásavě. A klesnuv na kolena rozpřáhl ruce vzhůru, volaje mocným hlasem: „Díky tobě, svrchovaný bože, za neskonalou milost tvou! Za tvůj zázrak a moji spásu!"

„Klíče!?" mumlal, vzchopiv se. „Kdož by hledal klíče! Sekeru a páky si přinesu. — A ty požehnaná koule, zůstaň mi zde na stráži. Hlídej!"

Kroky malířovy ztrácely se v podzemním sklepení. A tmou svítila jen příšerně astralní koule, jako ku prahu záhadných dveří přičarovaná. Zároveň objevil Jaromír jiný, rovněž podivný svit. Po pravé ruce, kteráž nemohla se domakati stěny, skvěl se temnem jasný kosmý obdélník, v němž zámihy nějaké se tetelily.

„Rozžehněte, Mikši," velel.

Štola zatáčela na pravo. Několika rychlými kroky přiblížil se Jaromír k jasnému obdélníku a poznal v něm rozměrné, však stářím osleplé zrcadlo, kteréž obráželo obrysy jakési osvětlené síně a pohyby v ní.

„Jsem na místě", šlehlo bleskem hlavou mladého muže. „Tu sledovával mincmistr z bezpečného úkrytu povážlivé procesy v nejtajnější své laboratoři, kterou zrcadlo odráží."

A otočiv se skočil po několika stupních na výstupek a po něm k zamřížěnému, jasně ozářenému oknu ve zdi na sáh mohutné.

Zíral do podzemní komnaty, zbudované po vzoru alchemické laboratoře ve věži Minsterberského domu v Kutné Hoře, kdež kníže Hynek a po něm Sejlerové, předkové mincmistrovi, Hlavsové i Sędziwój profesí hermetickou se obírali. Nad sklepením ve svorníku klenby hořel pentagram v roji žhavých kabalistických znamení. Roj ten byl spjat zlatým hadem, od něhož rozbíhaly se klenbou plamenité paprsky a zlatá žebra pokrytá basilišky a salamandry až ke konsolám v rozích, kdež na sfingách spočívala. Klenba byla poseta hvězdami a vroubena kolkol

kruhem zvířetníku. Basiliškové drželi v zubech rudé hedvábné šňůry a lesklé řetízky, na kterých se houpaly bizarní předměty a čtyry lampy v podobě gryfů, jichž planoucí oči příšernou nádheru laboratoře ozařovaly. Na závěsech a konsolách podle stěn třpytily se podivné přístroje nad většími aparáty, rozestavenými po tmavorudé mosaikové podlaze, kterou bílý ondřejský kříž od rohu k rohu protínal.

Uprostřed kříže pod svorníkem stála Narcissa bíle oděná, vztýčená, na smrt bledá. Byla ozdobena lesklými talismany na ňadrech, na ramenech. Její veliké, rozšířené oči sálaly nepřirozeným ohněm a tkvěly na „uteru spagirickém“, peci zvláštní tvářnosti, která tajila ve svém nitru v pískové lázni „vejce filosofů“, skleněnou nádobu nevšední způsoby, v níž tajemná mocnost „universalní mediciny“ se rodila, podobu pravého „kamene filosofů“ na sebe berouc. Z nádoby unikaly rudé páry, balily se v mraky a tvary.

„Poslední příšera“, řinulo se dívce jako v zimničném snu ze rtů. „Po zeleném draku a lilii, po krkavčí hlavě a bílé labuti vynořuješ se a řítíš se na mne, ty červený lve. Vztek tě nadýmá, ježíš hřívu a ceníš zuby a rozpřahuješ pařáty, abys mi vyrval zjevení velkého magisteria, které skutkem učiněno jest. Nebojím se tebe. Vytrhnu ti z drápů divotvorný kámen mudrců —“

Ručka dívky chopila se ohřátých dlouhých klíštek ze zimostrázového dřeva, spjala jimi vejce filosofů a vybavila je z hlubiny uteru. Obratem vysypala z vejce kouzelnou hmotu transmutační do oleje v připravené voskové mísce, i spustila tuto loďku na hladinu rtuti, lesknoucí se v porculánové pánvi nad třínožkou, pod níž rázem vzplály modré plameny; syčíce, pištíce, skučíce divnými hlasy, oblily pánev, skákaly a výskaly kolem ní —

Narcissa bez dechu zírala na své dílo. Její dlaně vznesly se ke skráním, přilehly na ně, jakoby zameziti chtěly rozskočení hlavy, kterouž bušily tepny v největším napjetí. A ústečka její šeptala: „Nejvyšší vládce nad světy hvězd, geniů a démonů, drž svoji všemohoucí ruku milostivě nade mnou, aby tvým požehnáním zázrak byl dokonán!“

Vše to sběhlo se v několika málo okamžicích, jež právě stačily, aby Jaromír pozdravil radostným a teskným pohledem dívku, aby rozhledl se letmo po Narcissině práci, a poznal, že sklepení jest odděleno od železných dveří v chodbě předsíňkou, která pohltila zvuk úderu astralní kule i ohlas malířových slov. Na návrat do chodby a páčení dvojích dveří nezbývalo času.

„Narcisso!“ volal mladý muž tlumeným hlasem, aby dívku nepoděsil. Lomcoval mříží, byla rezovitá, spuchřelá, povolovala. „Narcisso! ke mně! — Ty nic neslyšíš! — Mikši, kladivo!“

Ráz na ráz rozlítla se mříž, a s ní vpadl Jaromír do sklepení, přiskočil k dívce, objímaje ji pažemi.

„Nešťastníče!“ zasténala, derouc se mu z náručí. „Ty zkazíš mé dílo!“

Ale nezvaný osvoboditel byl s ní již v proraženém okně, smekl se na výstupek, slétl se stupňů a vrhnul se s kořistí svou do zatáčky ochranné štoly. V týmž okamžiku zaduněl hromový rachot podzemím, všichni mrštěni na zem, zasypáni pískem a kaménky, jež z pukajících

stěn se řítily. Za nimi zarývaly se do zdí a země třísky a střepy z laboratoře, pršely ohnivé jazyky hořícího lihu i zápalných kyselin a nad nimi třásla se klenba přívalem trosek, ve které se jakási budova nahoře drtila.

Děd Narcissin přicházel. Z vyvrácených dveří valily se mu vstříc mraky dýmu a prachu.

„Pro boha! Můj poklad!“ rozlehl se starcův zuřivý a úpěnlivý výkřik chodbou. „Peklo mi jej uloupilo, pohltilo!“

„Váš poklad je zachráněn,“ volal naň Jaromír. „Přináším vám jej na svých loktech.“

Dívka byla bez sebe. Vynesli ji ven, křísili. Mikeš pádil pro lékaře i vyplašil doktora Šimu, jenž právě byl přijel.

„Hm! Nic! Mdloba! Veliké přepnutí nervů!“ brumlal starý medikus nad omráčenou, dav si příhodu vysvětliti. „Znenáhla se vzpamatuje. Takové bláznovství schvátilo by ostříleného lamželeza, neřku-li Narcissu. Především klid, ani nejmenší rozčilení. — Zítra než zase odjedu, bude jistě dobře. Dvě přehoušle merkuridfulminatu dá si to dítě rozpalovat na rtuti! Tajná laboratoř je šťastně rozmetena, Dionysion se nad ní sesul. Kdyby nebylo nic horšího! — Můj zlatý bloudku!“

Mikeš sháněl se po Jaromírovi.

„Depeše pro jeho milost,“ hlásal. „Expres.“

Mladý muž roztrhl list a ztrnul jak bleskem zasáhnutý. „Matka na zhasnutí. Vrať se!“ stálo prostými, krutými slovy v telegramu pátera Maxima.

„Nejbližší vlak v tu stranu jede po jedné hodině s půlnoci,“ zíval doktor Šíma. „Šťastnou cestu.“

Po půlnoci teprve probrala se dívka z mrákot. Chvíli trvalo, než nabyla vědomí minulého a přítomnosti. Potom pohrála jejími rtíky lítost a oči se zatemnily smutkem. Políbila dědovi ruku jako prosbou za prominutí nezaviněné nehody a podala hosti zdráhavě své prstíčky.

S neuspokojivým, skličujícím pocitem tohoto lehýnkého stisknutí její ručky opustil Jaromír Chlum. A přijev k matce svolával zase lékaře a celebrity medicinské ze všech stran. Krčili zase ramenoma, odpírali tvrdošijným mlčením poskytnutí nových nadějí.

A Jaromír seděl u matčina lože naslouchaje dechu jejímu a nesouvislým jednotlivým slovům; srdce svíralo se mu bázní před nenahraditelnou ztrátou, chvělo se každou hodinu úzkostí, že nemocná již již uhasne. A přece zbývalo témuž srdci pokdy a volnosť, aby vzpomínalo úkradem Narcissy. Nevěděl o ní zase ničeho. Starý malíř upokojil ho stručnou zprávou o dokonalém zotavení a výborném zdraví své vnučky. A více nic. Neodpověděl k jeho listu, neuložil Narcisse, aby prahnoucí duši mladého muže rosou své milosti svlažila.

A den po dni, týdny míjely, až lékaři prohlásili, že krom nadání nemocné se opětně ulevilo, že aktualní povaha mrtvice pominula. I jazyk paní z Rejnburku byl opět lehký, mluvila více, ovšem jako v polosnění, ohlasem upomínek.

A Jaromír naslouchal. Jeho zrak i duše lpěly na ústech matčiných, kteráž vyprávěla o úkladech tety Sofie.

Slečna z Rejnburka navštěvovala svoji švakrovou proti všemu dosavadnímu obvyku. Přicházela častěji a byla přítomna, když nemocná těžkou obžalobu na ni vznášela.

Jako břitkými jehlami bodán vztyčoval její synovec hlavu výš a výše, upíral planoucí oči na tetu. A vzchopiv se, požádal slečnu Sofii pokynem, v němž nic nebylo uctivého krom zevnější formy, aby vyšla na slovíčko do sousedního pokoje.

„Jest pravdou, co matka vypravuje?“ ptal se Rejnburk, vstoupiv před tetu.

„Není a jest. Malichernou sentimentalností kalí si tvoje matka radost z mého promyšleného, dávno ustáleného plánu a strojí tobě zbytečné rozčilení. Pravdou jest pouze tvé vykoupení, Jaromíre, z bídy a otroctví a nicoty. Zaplatila jsem je celým svým životem. Ty jsi a ty budeš veliký a mocný, bohatý pán z Rejnburka, obnovíš slávu mého rodu a odměníš se mi hojností svého vezdejšího štěstí!“

„A zabiju v oběť vašemu fantomu stavovské slávy své děti, obětuji klid posledních dnů života své matky, učiním ze sebe hastroše, zahrabaného vašimi poklady, vytrhnu si srdce a hodím vám je pod nohy, a za mísu čočky odřeknu se své nevěsty —“

„Vyhledala jsem ti kontesu Smíškovou. Přeji si tak, leč nenutím tě. Vol si jinou. Ale voliti smíš jen podle rodu, jak tvůj erb, tvoje povinnost vyžadují.“

„Volil jsem bez volby. Láska přišla na mne sama jako zjevení, jako víra. Zemru s ní, vzdát se jí však nemohu.“

„Její jméno?“

„Narcissa Strzycká.“

„Nemožno, hochu! Ne, nevěřím ti! Slyšíš, nechci věřiti! Ty třeštíš. Jinak bys nebyl s to, podvraceti lehkovážnou bujností jediného okamžiku pyšný, pevný hrad mých úmyslů, na kterém bezmála půlstoletí mozolně buduji, který jsem schystala a vystlala poklady a pohodlím tobě! Neodpovídej! Nemluv, Jaromíre. Zlý duch plebejské zarytosti a otravné nákazy syčí z tebe jedovatým dechem. Nechci ho slyšeti. Ustrň se nade mnou a sečkej, až ho zkrotíš. Pohleď, já nepoddajná, stará tvá teta škemrám a prosím tě sepjatýma rukama, abys nezhrdl mým darem a povýšil se na knížecí trůn, u jehož stupňů já první skloním svou hlavu, abych vzdala ti hold a chválu. Mlč! A rozmysli se. Čtrnáct dní, — ne, tři neděle dávám ti na rozmyšlenou. Neodvracej se. Do tří neděl jest tvůj i můj osud, blaho tvé rodiny v tvých rukou. — — Odešel. — Narcissa! Já bláhová ničeho neviděla! Tak bývá, když díváme se na svět svýma očima. Že se mu bude líbiti, mohla jsem uhádnouti. Ale za ženu? Za maitressu, ano! Byla by to špatnost, leč pochopitelná. Odpustila bych mu ji. Ale za ženu?! — !!“

Po tomto výstupu neměl Jaromír na Čermné stání. Jeho matka rovněž tak. Dopraviv ji zpět na Újezd, spěchal do Prahy, hnán bičem nejedné neúprosné, neodkladné nutnosti.

A pracoval, jezdil, vyhledával nové známosti, navštěvoval, obnovoval své styky s panskými rodinami, vyjednával a korespondoval bez oddechu. Až jedenkráte zase vában neodolatelnou mocí, tajemnou jakous přítažlivostí, zavítal do obrazárny pana Děkanovského.

A tam nalezl Narcissu opět; za svého pěstouna, pro ukájení jeho potřeb dávala se na pospasy a prodávala se v podobě Mestry. A z druhého obrazu volala v podobě Syrinx o pomoc před Faunem, jenž v patách ji stíhal. Volala úpěnlivě — nebohá, štvaná, opuštěná dívka. Její volání nebylo lze oslyšeti.

Vyřídiv nejnutnější, přichvátal pozdě večer domů.

„Jakýs pán hledal vaši milost několikráte,“ sdělovala domovnice. „Má na pilno. Přijde za půl hodiny znova. Došlé listy jsou nahoře na stole.“

První, pravidelná zpráva od patera Maxima. Obsahovala však neobyčejnou zvěst: „Recept k elixiru nalezen v klášterním archivu na Újezdě. Kterak a proč byl zde od mincmistra uložen, bylo by dlouho psáti. Povím ústně. Zkouším jej opatrně po několik dní na Její Milosti a znamenám blahodárné účinky. Bůh za ně budiž veleben! . . .“

Druhý list od vydavatelstva „Českého Heroldu“:

„Občane! Sdělujeme Vám, že pohnali jsme chefredaktora našeho listu k zodpovídání, poněvadž trpěl Vám nekázeň, soukromá allotria, zanedbávání časopisu, nešetření našich zásad a poněvadž dovolil, abyste používal proti našim intencím náš list za skladiště a hlasatele chorobných Vašich myšlenek. Na místě stravy jadrné, české, demokratické a záživné podáváte našemu lidu umělé cukrovinky, jimiž sloužiti můžete pouze zhýralým kruhům naší společnosti, která v hříšné tuposti oproti potřebám lidu pachtí se za ničemnými, blysknavými titěrkami. Trpěli jsme Vám dosti dlouho tyto výstřednosti, ano promíjeli jsme Vám i hrubé urážení, ba poškozování zasloužilých předáků naší strany. Poslední dobou však nelze dívati se dále pokojně na Vaše poklesky. Jsme zpraveni, že veškeren svůj čas a všechno své přičinění věnujete sobě, své osobní choutce vydrati lehkověrným a vynikajícím osobám našeho chudého národa krvavý peníz, abyste si zaň jménem jakéhos družstva mohl koupiti zbytek přepychu svých předků, nějaký neznámý dům pochybné ceny v ztraceném koutě kdesi na venkově. Aby Vám závazky k našemu listu v tomto podniku nebyly na závadu, sproštujeme Vás jich dnešním dnem.

Za vydavatelstvo: Červíček.“

V Praze, 1. září 1885.

Třetí list, z Čermné:

„Pane Sejlere! Lhůta prošla. Vaší odpovědí bylo urážlivé mlčení, kterému propůjčujete zvláštní výmluvnosti konspiracemi za mými zády. Přes to ponížila jsem se a prosila jsem Vás o laskavou, rozšafnou odpověď. Došla dnes. Je velmi zdvořilá a velmi — zřetelná. Odepisuji neméně zřetelně: Pošlete si nějakou spolehlivou osobu pro své děti, abyste byl zbaven i poslední pohany mých dobrodiní. Gouvernantka, bonna i ostatní služebné jsou již propuštěny s odbytným a čekají pouze, až jim děti budou odňaty.

Sofie bar. z Rejnburka.“

Na Čermné, 31. srpna 1885.

V uších Jaromírových hučely rány, dopadající na jeho hlavu. Přeslechl opětovný klepot a vytrhl se teprve, vida vstupovati do svého pokoje starého pána.

„Ach — pan doktor Šíma?“ vzpamatoval se.

„K službám. Nevyrušuji?“

„Ó nikoli. Totiž —“ mluvil Jaromír roztržitě, dívaje se v nepokoji na hodinky. „Až ráno, prvním vlakem odjedu do Chlumu — vlastně musím na Čermnou —“

„Nebudu zdržovati. Dovolte, abych usedl a promluvil několik slov. — Jsem mason, pane z Rejnburka. Ale masoni a masoni nejsou stejní. Svobodné zednářství stanoví pouze některé hlavní zásady v symbolech a zůstavuje porozumění, výklad a praxi bratřím. V této volnosti vidíte původ rozličných sekt a brouků masonských. Já na příklad praktikuji masonství v životě humanitou, pokud jaké schopen jsem. Jiní jako přítel Strzycki zapřádají se do mystických bludů. A zase jiní, jako pan z Rokyc, mason bratrstva „Rosae et aureae crucis“, hledají v masonství zábavu, ano pastvu pro své libertinské choutky. Nemluvím, pokud jsem se nepřesvědčil. Pan z Rokyc obloudil mého přítele Strzicia, očernil vás před ním jako záletníka, který smýšlí o Narcissu. Starý dobrák nevěřil pomlouvači. Ale vy sám rozlil jste si poněkud u malíře i u jeho vnučky ocet zmařením Narcissina experimentu s merkuridfulminatem a starochovy hry s astralní kulí. Zapředli se do temna mystiky a v této kalné vodě měla štika, pan Střela, snadnou hru. Dovedl fantastickému malíři namluviti, že laik marně se dobývá do tajů velkého magisteria, pokud není mysteriemi mudrců očistěn, posvěcen a ve styk s říší duchů uveden. Lehkověrný staroch propustil Narcissu do Prahy, aby do mysterií byla zasvěcena. Dal jí sice Lenku za průvodkyni, — ale ta nám asi Narcissu uhlídá! Stálo mne mnoho namahání a delších cest, než jsem to vše vyzvěděl. Pan Střela účinkuje nejvíce v atelierech androgynských, které přidržují se ritu růžových rytířů a víl. Mysterie tohoto ritu, prováděné pod auspiciemi Venuše Mylitty, kterou s bohyní Anaitis stotožňují, jsou maskovaným orgiasmem — — Kam pak? A nač berete zbraň!? Kam, pane?! Neutíkejte mi. Adressu pana Střely!“

„Letím si pro ni!“

A za pět minut mučil Jaromír portýra hraběnky Sobkové, vynucuje z něho zprávu, kde nalezne pana Střelu, okamžitě. Sluha, znající patrně spády pana z Rokyc, podlehl své zálibě v Jaromírovi a dal se pohnouti.

Vsedl s Rejnburkem do fiakru, jenž zavezl je do odlehlé, tiché ulice na Malé straně.

Vrátný vedl Jaromíra k velkému černému domu a zvonil i klepal zvláštním spůsobem. Vpuštěni kráčeli přes velký, polotemný dvůr k zavřeným dveřím. Opět zvonění a klepání. Černoch otevřel, portýr špetl mu několik slov a kráčel před Jaromírem dlouhou chodbou na schody, po nichž vystoupili do prvého patra. Všude světlo, nádhera, vůně, útulnost.

Nahoře v předpokoji zočil Jaromír Lenku. Seděla schoulená, smutná i hloupá jako v Jiříkovu vidění.

„Pan baron!“ vytrhla se. „Konečně rozumná lidská tvář. Vždyť ani již nevím, čí jsem — —“

„Kde jest Narcissa?“

Lenka ukázala krásným vestibulem k portiku, pod nímž dva halapartníci na stráži stáli.

Skřížili před Jaromírem halapartny.

„Musím nevyhnutelně mluviti s panem baronem Střelou,“ objasňoval vetřelec své hartusení, mírně, jak opatrnost ve lví jámě tajného spolku vyžadovala.

Halapartníci pokrčili rameny.

Vrátný z domu Sobkových odvrátil prosebným pohledem Jaromíra od neopatrnosti a zavedl ho do čekárny, z té pak do dlouhé galerie, sloužící za šatnu.

„Mhm!“ brumlala hrbatá, scvrklá babizna, vynořivši se odněkud. „Račte jen dále. Ano, tudy se dostali již mnozí pánové k noviciátu. Dnes je první séance; bratr Sentiment o ni usiloval, aby uvedl novou sestru.“

Než byl portýr s to zabrániti nedorozumění, které svým známým zjevem sám způsobil, ocitl se Jaromír v průvodu ochotné babizny na schůdkách, vedoucích do horního oddělení garderoby. Před sebou měl kruhovité okénko, pod sebou tapetové dvéře do sálu; babizna stála u nich a popisujíc mu osoby po zevnějšku, jmenovala je titulem jejich úřadů.

Mladý muž nahlížel do velké síně; plameny lustrů byly zataženy a šerou místnost osvětlovala mdle vlastně jen lucerna s kaleným sklem; tato svítilna byla v rukou sestry „Diskretnosti“.

Namahaje úsilovně zrak a navyknuv jej na přítmí, poznával síň vyzdobenou guirlandami květin a erotickými odznaky i hesly; slula chrámem Amorovým a byla naplněna společností pánů s myrtovými a dam s růžovými věnci na skráních. Na horním konci sálu trůnilo pod nebesy předsednictvo, Hierofant a velká kněžka, oba ozdobeni širokými stuhami růžovými s dvěma holubicemi ve věnci myrtovém na prsou. Před nimi bělal se a leskl oltář Kupidův a Venušin.

Patrně skončeny přípravy. Sestra Diskretnost vstoupila pod portiéru, kteráž jako skvostný stan nad vchodem do sálu se vypínala. Jaromír viděl pod tento baldachýn se strany a s výše rozstoupenými třásněmi látek. Tam zočil Narcissu. A vedle ní bratra Sentimenta — pana Střelu! Zdržuje se, aby pěstí nevyrazil okno před sebou a nevpadl do sálu, viděl, kterak sestra Diskretnost odnímá Narcisse šperky, peníze a všechny okrasy, jak jí poutá ruce lesklými, cinkavými okovy a váže jí oči šálem. Bratr Sentiment udeřil dvakráte na veřeje sálu, oznámil velké kněžce vstup novicky, jíž po té dovoleno vstoupiti. Sestra Diskretnost uvedla ji před stolici velekněžky, kteráž kladla nové vile otázku za otázkou, ptajíc se na jméno, původ, stav, přání, závazky a její znalost lásky. „Co hledáš mezi námi?“ tázala se dále kněžka. „Štěstí,“ zněla odpověď Narcissina. „V jakém jsi stáří?“ — „Jsem ve věku tužeb a lásky.“ Dívce sňaty okovy a ručky její svázány věncem růžovým. Z neviditelného orkestru zazněla milostná, tlumená hudba, na oltáři Kupidově vzplálo vonné kadidlo a těmito vlnami vůně a zvuků vedla

sestra Diskretnost Narcissu v křivolakém kruhu, jenž označen uzly lásky. Dívka uvedena zpět k oltáři Erotově skládala slib: „Zavazuji se a přísahám ve jménu velikého stavitele všehomíra, jehož vůli plníme bez ustání svým blahem, jeho darem nejsladším, že nikdy nevyzradím tajemství ritu chevalierů a víl růžových. A kdybych se prohřešila jedenkráte na své přísaze, nechť zavrou se mi na vždy brány mysterií lásky, nechť na místě růží blaha svírají mne povždy jen trny žalu a zříkání!“ Hudba zahrála vítěznou fanfáru, z oltáře zvedly se mráčky kadidla, světla zahořela, sálem rozlilo se jasno, bratří a sestry objímali se, vyměňovali si na vzájem věnce, Hierofant četl hymnu na chválu boha mysterií a veliká kněžka zjevovala dívce, klečící na stupních oltáře, znaky a hesla ritu. Bratr Sentiment i sestra Diskretnost provázeli dívku všemi těmito obřady. „Ona neví, co se s ní děje. Oči jí rozvážou teprve, až bude docela zasvěcena,“ sípala babizna. Asistenti zvedli dívku od oltáře, a zmámenou vůněmi, hudbou, ceremoniemi vedli ke protější straně sálu, kdež byla řada dveří a nad nimi nápis: „Loubí mysterií.“ Světla opět zhasínala, oslepenému Jaromírovi kmitl se v počínajícím šeru na okamžik vchod kabinetu mdle růžovým svitem osvětleného. Pod portiérou mihla se silhouetta Narcissy, bratra Sentimenta; za nimi zapadly dvéře, jež zastoupila jak živá závora sestra Diskretnost. A sálem zahlaholil hymnus bratří a sester, valily se oblaky kadidla, zněla vířivá, opojná hudba —

V témž okamžiku však slétl Jaromír se schůdků, vytrhl tapetové dvéře, několika skoky vrhl se ke vchodu do „loubí mysterií“, odsmýkl sestru Diskretnost a vlomil se do kabinetu.

Pan Střela snažil se, přitáhnouti Narcissu k sobě.

„Narcisso, tys v rukou vilníka!“ vykřikl mladý muž na dívku, strhl jí pásku s očí, ovinul ji pevně ramenem. A zdvihl hrozivě revolver. Ale pan Střela se již byl vytratil, světla zhasla na dobro a tmou dozníval zmatený křik a šust prchajících.

Dívka chvěla i tulila se v náručí svého vysvoboditele. Vyvedl ji do vestibulu, kdež Lenka o samotě v malomocném vrtění a bědování ruce spínala.

„Neopouštějte mne,“ prosila vyděšená dívka. „Skryjte mne před ním —“

Rejnburk zavezl Narcissu i hospodyni do svého bytu. Doktor Šíma tam čekal. Nechť se spolu uradí.

Radili se dlouho. A po půlnoci teprve vrátil se starý lékař k Jaromírovi.

„Díky!“ pravil pohnutě, tiskna svému hostiteli ruce. „Zachránil jste nevinné dítě od marné oběti v nejvyšší čas. To nebezpečí jest odbyto. Ale za ně zjednal jsem Narcisse jiné soužení. Vypleskl jsem —“

„Co!?“

„Že vaše tetinka vyhnala dnes mého přítele Strzicia z domu. Poslala naň úředníka s nemilosrdným rozkazem, aby se malíř ihned klidil. A mimo to mi uklouzlo, kterak malý Theodor včera své vezdejší trápení dokonal. — Nechte zmořené ženské zde. Zavrou se ve vašem pokoji. Vy přespíte zde na pohovce, já v hotelu. Dobrou noc!“

Jaromír nespal. Na prahu ráje mrazilo jej. Povznášeje zvlhlý zrak k nebi, ptal se hvězd, zdali psáno v nich, aby cesta k štěstí byla mu zastavena přívalem běd a nehod, zdali zhasla mezi nimi jeho dobrá hvězda a zdaž zlé planety všechny vzplály najednou a pustily se o závod ve zhoubný rej. A hvězdy mlčely. Až jedna skvoucí, veliká opustila výšiny zenitu a snášela se letmo smělým obloukem k zemi, přímo k Jaromírovi —

„Pane z Rejnburka!“ Sladké, tklivé oslovení vytrhlo mladého muže z dumy. Vedle něho stála Narcissa.

„Neslyšel jste mne, musila jsem až k vám. Promiňte mé smělosti,“ žádala něžně, hlubokým, smutným hlasem, jímž bolest prochvívala. „Bojím se, abyste mi neujel, pokud nevyslyšíte můj horoucí dík za mé spasení a jedinou moji prosbu. Vytrhl jste z mé bláhové duše víru v zázraky, která dusila víru ve vás. Vy, mocný pane, jste poslední mé útočiště. Do vašich rukou vložila vaše tetinka osud náš. Učiňte jí po vůli a odvraťte snadným pokynem hrozný ortel, který vyřkla teta vaše nad mým dědem. Spaste jej a žádejte ode mne v dík co chcete! Já neznám míry v lásce a z ní poplyne i moje vděčnost bez míry —“

„Vzdáváš se mi, Narcisko, a ukládáš mi jedním dechem, abych se tebe vzdal. Staň se vůle tvá, — řekl bych. Leč — zříci se tebe a mých dětí, v tutéž chvíli, kdy vztahoval jsem po vás ruce, abych shromáždil vás na svém srdci všecky —“

Pootevřenými dveřmi vnikal k Lence dlouho ještě tlumenný vzlyk a zase šepot a vášnivé sliby, jimiž kypěl var hluboké, blaživé vášně.

Úcta i šetrnost neudržely Lenku dlouho na uzdě. Vláčena nezkrotnou zvědavostí, přišourala se k veřejím a zdálo se jí, jakoby zaslechla teploučké měkkounké políbení a zahlédla, kterak se bílá, luzná ramena Narcissina ovíjí toužívě kol šíje Rejnburkovy a jak veškera vroucnost veliké dívčí dušinky sálá naň z horoucích slov: „Ne, já tě neopustím, Jaromíre. Přijmi mne za družku ve svých těžkostech. Jsem tvá. Vezmi mne s sebou a oblaž mne svými rozkazy — —“

Příštího dne skláněla se Čermenská paní nad objemným, kolky a pečetěmi pokrytým spisem. Přečtla si naposled s krutým, mrazivým uspokojením smlouvu s chlumskou obcí a zvolna sahala po péru, aby jediným škrtem smetla s povrchu země památník věhlasu svého předka, klenotnici pokladů uměleckých a krov nad hlavou Narcissy i jejího děda.

Zaklepáno.

Dáma zdržela nevrle péro a zakabonivši se, vyslala nevčasnému rušiteli zlý pohled na uvítanou vstříc.

Vešel Jaromír a s ním Narcissa.

„Přivádím si podle vašeho rozkazu spolehlivou osobu,“ promluvil po stručném pozdravu synovec. „Odevzdejte jí laskavě mé děti.“

Slečně Sofii vypadlo péro z ruky. Její tvář měnila barvu, vráščitým čelem míhaly se přeháňky.

„Já — je nedám,“ vyrazila ze sebe. „To mi neučiníš, Jaromíre. Moje pohrůžka byla posledním pokusem zastrašiti tebe. A ty se nepoddáš, ty divouse, ty — Rejnburku! Vezmi si tedy své děti, ale mne s nimi. Narcisko, přimluvte se za mne, přijměte mne za pěstounku k nim. Vždyť já nemohu zemříti bez lásky. Což byla bych tak od

boha zavržená a bídná, že všechen můj život, mé všechno snažení bylo by na konec marnou plevou, po jaké ani žebrák nesáhne?! Jaromíre, dělej co chceš, mne se nezbavíš. Tvoje robátka nalezla i ohřála mé srdce, a naplnila mne touhou zemříti mezi vámi v míru a lásce. Narcisko, nedám se zahanbiti. Zde —" slečna roztrhla smlouvu — „vracím tvému dědovi domov, a tobě dávám toho zbojníka, Jaromíra, a vám oběma své požehnání. Nevyhánějte mne za ně od sebe —"

Ocel přemožené vůle čermenské paní rozplýval se v slzách. Dívka však neměla u ní stání. Setřela poražené dámě slzy, objala ji, zlíbala děti Jaromírovy a pobízela: „K dědovi!"

Provázena svým ženichem, přibyla do Chlumu týmž večerním vlakem, který před pěti týdny Jaromíra přivezl.

Městem hučelo zvonění na poplach, vřeštěly trubky hasičů a zněl pokřik: „V Rejnburském domě hoří!"

Narcissa vypjala se ve voze a její úzkostí štván ujížděl povoz bleskem na Hradební cestu. Tam lidé pobíhali kolem vysoké zdi a lomcovali marně pevným mřížením vrat; za nimi skučel spoutaný Mikeš dovléknuv se až k bráně. Hasiči nemohli do parku.

„Otevru svým klíčem," zvolala Narcissa. Skočila ku bráně, rozhodila ji a letěla napřed rozběhem rakety přímo temnou houštinou a stínem skrytých cestiček do paláce, nad nímž rostla plamenná záplava, protkaná jiskrami.

Dívka první dostihla na dvůr.

Před hlavní branou paláce plála vysoká hranice, na níž v malé rakvi ležel mrtvý Theodor. Z dřev politých zápalnými tekutinami rozlévaly se plamenné potůčky, roznášejíce ohnivou záhubu na všechny strany, a nad hranicí v dýmu a kotoučích jisker stál na balkoně vztýčený staroch jako šílený druid. Jeho ruce metaly smolníky po římsách a do oken paláce a z jeho úst znělo hromovým hlasem: „Theodore, vystup se mnou v plamenech k nebesům. Zmíráme slavně, všecky poklady nahromaděné našimi předky nás provázejí, abychom přenesli je do lepších světů, kde drápy nízké havěti je narozsápou."

„Děde! Zadrž!" volala Narcissa vznášejíc se přes plamenné proudy a ohnivým deštěm jak světlý anděl, jenž netknutý prochází žárem. „Tvůj dům jest zachráněn."

Výkřik dívky zburcoval starce ze záchvatu šílenství. Vrávoral, couval a omdlévaje v síni padl Narcisse v náruči.

Vpuštění hasiči uhasili požár dříve, než ohnivé jazyky pronikly do sálů a komnat paláce.

Theodor pohřben obvyklým spůsobem, a jeho děda vzkřísil Jaromír z mrákot zármutku slibem, opatřiti poslednímu Strziciovi štáb malířů, dostatečný, aby řízením a návodem starcovým dokonal veliké dílo.

Tak se i stalo. S jediným jest podivínský umělec nespokojen. Ani rámě mladé paní Narcissy z Rejnburka nedá její žárlivý muž za model. Chce ji celou bezvýminečně pro sebe, skoupil si ji od Děkanovského, a vypíjí svou žínku očima, polibky, jest jejím stínem a světlem. Ale nevyčerpatelné srdce Narcissino stačí všem. Zasypává láskou i děda i chotě a jeho děti, tetu, matku.

Prve však než vystrojila Čermenská paní svému synovci svatbu, smířila se s chorou švakrovou, odrazila poslední útok Chlumské obce vítězstvím v procesu o expropriaci, podvrátila evropsko-americkou banku a rozprášila plemeno Weislů.

Potom složila na synovce všechno své jmění do posledního hřebíku a trojníku, aby mohla bez překážky jeho dětem vystřihovati obrázky, dělati slepou bábu a vypravovati pohádky.

Pan Střela z Rokyc je mrzoutským invalidou. Zlomil na útěku z lóže rytířů a víl růžových nohu, kterouž mu lékaři nahradili dřevěnou.

Páni Žemlička a Nitka uzavřeli spolu mír. A jdouce ruku v ruce ze slavnostní pitky od Neškudlů zlíbali se v dojemném potácení a smluvili se o novém staveništi obecního dvoru i jatek, na něž zaslal nejlepší konkurenční plán bývalý městský inženýr, nyní krajský inženýr v Bulharsku.

Žalud.

Napsal **Josephin Soulary.** Přel. Jar. Vrchlický.

Dub tmavý tají žalud v klínu
a spící plod je každý květ,
a světlo dítětem je stínu
a květem smrti žití vznět.

Krok v život zárodek je v snění
a život k bolesti je krok,
a bolest krok je k narození
a člověk — krůpěj v smrti tok.

Tak lásko! krutá na počátku
a sladká v posléz naši zem
svou mocí proměňuješ v matku
bolestným nebes polibkem.

Tak muka tvoje z tmy nás táhne
v jas, duše kde se rozplývá,
co tělo v utrpení práhne
duch rozkoš ráje zažívá!

První zpráva o bitvě u Kolína. Kreslil H. Schüllinger.

Výlet páně Broučkův do měsíce.

Cestopisné črty od B. Rouska.

VII.

(Hádka s podnikatelem výstavy. — Narovnání. — Nekřesťanské výkupné. — Měsíční novinář a jeho nabídnutí. — Program „Bubnu Měsíce". — Bouřlivá schůze učené společnosti. — Měsíční učenci Tintili a Vantili. — Spor o palimpsest a jeho netušený konec. — Pan Brouček žurnalistou. — Jeho první novinářský výkon a porada s Vaňkem.)

Pan Brouček, nemoha ukrotiti svůj hněv, obořil se na podnikatele výstavy, jenž v průvodu jiného měsíčana ze stanu za ním vystoupil: „Nenadál jsem se, pane, že za maskou Vašeho přátelství shledám sprostého ziskuchtivce, jenž hodlá ponižujícím spůsobem ze mne těžiti ve prospěch své kapsy. Či myslíte opravdu, že ztrpím, abych byl ukazován jako nějaká obrovská dáma v jarmarečních boudách?!"

Bimbilimbi ucouvl ohromen výbuchem Broučkova hněvu a začal koktati: „Nevím vskutku — co Vám zavdalo příčinu —. Ujišťuju, že k Vám chovám — city ryze přátelské, jež nekalí ani stín sobeckého zámyslu. Chtěl jsem toliko ukojiti vědychtivost našeho obecenstva — poskytnouti mu příležitost, aby —"

„— aby zevlovalo na divné zvíře, které mu dryáčnicky ukazujete za mizerné vstupné," přerušil jeho řeč pozemšťan. „Nadal bych si slepců, že jsem ihned neprohledl tu drzou, nemotornou komedii! Arci, nenapadlo mi, že by také na měsíci pobíhali takoví ničemní šejdíři a lidokupci —"

„Urážeti se nedám, pane," zvolal Bimbilimbi, nyní již opět osmělen. „Nezapírám, že jsem vybíral vstupné; ale což myslíte, že jsem pořídil tento ohromný vůz a těch šest párů koní zadarmo? že lze takový stan, do kterého by se vešlo šest našich paláců, zbudovati za několik zlatých? A nepočítáte, co jste mne stál po cestě? Myslíte, že bude někdo váš bezedný žaludek, hltající každou čtvrt hodinu pokrmů za deset, plniti jen proto, abyste mu pak ještě spílal šejdířů? Nemyslete, že smíte na měsíci bez trestu urážeti poctivé občany; máme zde také zákony, které chrání naši čest před každým, třeba byl desetkrát větší kolohnát nežli jste Vy. Podám na Vás žalobu pro urážku na cti — tento pán bude mým svědkem —"

Druhý měsíčan neodpověděl; hryzl si v zamyšlení prst a vzhlížel jiskřícím se okem na pana Broučka.

„Jen si žalujte, čisté paňátko," posmíval se rozezlený pan domácí. „Nemám z vašich soudů větší hrůzu nežli z Vás. A co se týče útrat, vetřel jste se mi bez mého přičinění za pomocníka; kdybych Vás byl znal, nikdy bych nebyl přijal pomoc od takového ptáčka. Ostatně, nebojte se o svůj mizerný groš. Ještě jsem nezůstal nikomu nic dlužen; nejsem žádný nuzák: mám dům, který stojí za dvacet takových psích budek, v jakých vy zde na měsíci přebýváte."

„Aj, Váš dům! Tamhle na tom zemském srpu na obloze? Pěkná hypotheka! Na tu Vám zde nikdo nepůjčí ani zlámanou grešli. — Umoudřete se jen, pane pozemšťane, a přijměte moje věru nezištné a pro Vás nad míru výhodné nabídnutí: Za dovolení, abych z Vás ve prospěch rozšíření a zobecnění zeměvědy kořistiti mohl veřejnými výstavami, přednáškami a demonstracemi, poskytnu Vám stálé výborné zaopatření a kromě toho značnou roční gáži. Časem chci Vám také vystavěti zvláštní nádherný palác, velkolepé museum Broučkianum, kde jako v posvátném chrámu vědy —“

„Ještě museum! Teď toho mám právě dost! Ani slova více, pane — ani slova! — Pravil jste mi v hostinci sám, že můj pouhý oblek představuje u Vás na měsíci celé bohatství —“

„Ano, ale jen pro milovníky rarit, na které nelze nikterak s jistotou počítati.“

„Dovolte, pane pozemšťane,“ vmísil se do hádky druhý měsíčan. „Já sám jsem ochoten odkoupiti Vám za nejvyšší cenu tolik předmětů, kolik bude potřebí k vyrovnání pohledávky tohoto pána. Myslím ostatně, že bude Vašimi hodinkami královsky zaplacen.“

„S radostí mu je dám, jen abych byl již odtud,“ zvolal pan Brouček, odpínaje si hned stříbrný řetízek od vesty. Pokládal ten výkup za výhodný; bylyť to jen laciné cylindrovky a na měsíci nemohl jich beztoho potřebovati.

Ale Bimbilimbi se bránil. Obrátil najednou a začal pana Broučka úlisně přemlouvati, aby u něho zůstal, začal ho i pokorně prositi, poukazuje na ohromné výlohy, které měl se zřízením stanu, a na to, že již ohlásil na plakátech druhou produkci, při níž měl pan Brouček zazpívati též pozemskou píseň; ale náš pozemšťan zůstal neúprosným a druhý měsíčan domlouval svému krajanu, že se dopustil — ač zajisté v úmyslu nejlepším — malého přehmatu a že by bylo nedůstojné, aby vzácný pozemský host vystupoval ve výstavní boudě jako nějaký Indián.

S těžkým povzdechem svolil konečně podnikatel, že pana Broučka propustí, i začalo smlouvání o výplatu. Náš hrdina musel mu vydati nejen své hodinky, nýbrž i obě knihy o měsíci, kartáček na vlasy, perořízek, tužku, škatulku sirek, knoflík s pružcovou páskou k označení sklenice v hostinci, domovní klíč, malý sloupek — zkrátka všechny předměty, které nesl při sobě. Vydřiduch měl ještě laskominy na Broučkovu tobolku; ale tu majitel s pomocí druhého měsíčana přece zachránil.

Správní rada otevřel vrata ohrady a pan Brouček vyšel za novým soudruhem, který mu voláním a živými posuňky klestil dráhu trpasličím davem zvědavců, kolem výstavního stanu hustě shromážděných. Pozemšťana bavil nemálo pohled na pestré hemžení drobných figurek, jež s pokřikem dílem zděšeně od něho prchaly, dílem všetečně kolem jeho nohou se tlačily, že musel dávati pozor, aby některou nezašlápl.

Ostatně, několika kroky dostal se dosti daleko od zástupu a byl nucen poohlednouti se po svém vůdci, který zůstal valně pozadu a nyní, křiče a rukou kývaje, úprkem za ním pospíchal.

„Dovolte!“ řekl pan Brouček a shýbnuv se pro měsíčana, zdvihl jej bez okolků do náručí. „Jinak bychom se spolu nikam nedostali.“

Měsíčan se trochu vzpouzel a červenal; ale pak prohodil vesele: „Máte pravdu. Vypadá to sice poněkud směšně, ale je to vskutku nejrozumnější. Prosím, zabočte zde na tu širokou cestu městského sadu; v ulicích vzbudil byste přílišný zmatek a postranními, užšími byste snad ani neprošel. Na štěstí stojí můj dům na okraji města, průčelím do sadu. — Avšak musím vám říci, kdo jsem. Vydávám „Buben Měsíce", vedle „Korouhve Luny" nejrozšířenější zdejší časopis. Bimbilimbi přilákal mne svými křiklavými plakáty do výstavy; šel jsem tam s nedůvěrou, neboť musím se vám přiznati, že pokládám v hloubi duše jako mnozí jiní pana správního radu za protřelého šibala. Ale pohled na Vás rozptýlil mé pochybnosti; abych pak v listě svém co možná zevrubnou zprávu o zjevu tak fenomenálním podati mohl, požádal jsem podnikatele, aby mne po představení k Vám do ohrady dovedl. Tam jsem se stal svědkem Vaší hádky s oním poctivcem — bez lichocení Vám pravím, že mne originalnost a jadrnost Vašeho spílání přímo uchvátila. Zároveň vznikla ve mně výborná myšlenka. Slyšte, mám pro Vás výhodné nabídnutí. Váš pozemský hlad činí Vám slušné obživení na měsíci dosti obtížným a k tomu přistupuje obava, abyste neupadl do horších ještě rukou nežli poprve; přijmete-li však můj návrh, získáte si zde nejen pohodlné živobytí, nýbrž i pevné a čestné postavení. Zkrátka: Staňte se spolupracovníkem mého Bubnu — —"

„Já spolupracovníkem —?" zvolal pan Brouček překvapen. „Nežertujete? Vždyť nerozumím měsíčtině ani za mák, neznám vaše poměry, nikdy jsem o časopisectví ani nezavadil a necítím v sobě ani jiskřičku spisovatelského nadání!"

„Nemějte žádných starostí. Hodíte se mi výborně. Na první poslechnutí poznal jsem ve Vás vzácné nadání. Učiním Vás spolupracovníkem polemické části našeho časopisu; budete pouze vymýšleti nové šťavnaté nadávky, které my pak v měsíčním překladu na protivnou stranu vychrlíme. Za to Vám poskytnu znamenitý roční plat a k tomu ještě mimořádné remunerace za nadávky obzvláště zdařilé. Dále můžete nám vyprávěti svůj pozemský život a náš feuilletonista upraví z něho pikantní memoiry pod čáru —"

„Ale můj život není nikterak zajímavý. Nezakusil jsem na zemi žádných zvláštních příhod a dobrodružství; žil jsem vždy pořádně a pravidelně jako hodiny."

„Však se podivíte, co na tom prostém základě zbuduje náš feuilletonista! Ujišťuji Vás, že se pod jeho dovednou rukou život Váš promění v nejpestřejší a nejpoutavější román, jaký kdy rozechvíval i nejotupělejší čivy dychtivých čtenářů."

Pan Brouček se na chvíli zamyslil. Na zemi choval ke stavu novinářů málo sympathií, spíše nechuť a bázeň. Představoval si žurnalistu jako nepořádnou a pochybenou bytost, která zlomyslně ruší klid usedlých občanů a štve jedny proti druhým. A teď se má státi sám takovým kazimírem! Zároveň mu napadlo, že se mluvívá o různé tendenci časopisů. I zeptal se: „Dovolte, jaký směr má Váš časopis?"

„Ah, jste příliš starostlivý!" usmál se měsíčan. „Směr! Myslíte: politickou tendencí? Ó, ta je věcí vedlejší. Hlavní náš program jest: říkati všude B, kde „Korouhev Luny" tvrdí A, stavěti se prostě v každé

záležitosti na stanovisko opáčné, prohlašovati každé mínění nepřátelského časopisu za křivé a každou jeho zprávu za lež, dokazovati, že jsou jeho spolupracovníci vesměs hlupáci a ničemové, vůbec trhati a ničiti jej při každé příležitosti. — Ostatně, chci mluviti plnou pravdu: Jde mi méně o Vaše činné spolupracovnictví — hlavní věcí jest pro mne dojem, jaký těsné spojení Vaší osoby s mým listem učiní na obecenstvo a naše protivníky. Právě nastává nový kvartál a „Korouhev Luny“ napne zajisté všechny síly, aby můj „Buben“ nějakým sensačním románem nebo neslýchaným skandálem nebo něčím podobným překonala v těchto dostizích o získání abonnentů. Právě lámal jsem si nadarmo hlavu, jaké z brusu nové a vítězné vnadidlo bych tentokrát nastrčil na svou udici. Tu mi seslalo nebe samo ve Vaší osobě trumf největší! Považte si jen sensaci, až ohlásím tučnými literami v čele listu: Přeslavný Matěj Brouček, první pozemšťan, který poctil měsíc svojí návštěvou, nebetyčný ten obr, proti němuž jsme my všichni směšnými pídimužíky, vstoupil jako stálý a hlavní spolupracovník do redakce Bubnu Měsíce, jehož zábavnou část ozdobí svými úžasnými, děsně napínavými memoiry a v jehož politické části vítězně s námi potírati bude ohyzdný chomol jedovatých plazů, pelešících ve stínu špinavého hadru, kterýž se nestoudně zove Korouhví Luny!“

„Ale povězte mi, prosím, jaká to mela tamhle?“ otázal se v tom pan Brouček, ukazuje na pěknou budovku, v jejíchž oknech bylo viděti chumáče drobných postav prudce ručkami máchajících, pěstmi vespolek si vyhrožujících, ba tu a tam i vztekle druh do druha bušících.

„Ah, toť sídlo naší učené společnosti,“ odpověděl novinář, „kdež se právě odbývá schůze k rozhodnutí zajímavého vědeckého sporu. Kdesi v okolí nalezen byl jakýsi palimpsest, veliká podlouhlá blána z pergamenovité látky, s řadou záhadných čárek, provedených dle vyšetření našich lučebníků bezpochyby tuhou. Náš slovutný učenec professor Tintili, jemuž byl nález tento zaslán, prohlásil jej za státní listinu z archivu některého pradávného krále měsíčního, který čárkami oněmi prostě zaznamenával roky svého panování. Proti náhledu tomu vystoupil professor Vantili a dokládaje se nestejnou délkou čárek, pak jejich různou odchylností od kolmého směru a částečnou zkřiveností, zvláště v druhé polovici řady nápadnou — poslední čárka jest opravdu skoro vlnitá —, jal se dokazovati, že jsou to starožitné měsíční runy, nejspíše hymnus na oslavu dávných měsíčních bohů. Tintili odpověděl sokovi urážkami, které tento splatil stejnou mincí. Spor Tintili-Vantili rozjitřil rázem nejen učený svět, ale i širší obecenstvo. A hle! i tato schůze, zdá se, že skončí na ulici. Rvačka svalila se již dolů do vestibulu a hle; tam vyhazuje právě prof. Tintili svého soka vlastnoručně na dláždění!“

„Naši pozemští učenci debattují někdy také velice drasticky,“ mínil Brouček; „ale tohle je přece trochu mnoho!“

„Pánové, pánové, mírněte se!“ napomínal novinář s loktu Broučkova zápasící učence, kteří ostatně většinou již od boje ustali, překvapeni zjevem nevídaného obra. „Mírněte se před tímto vznešeným vyslancem daleké zeměkoule, který zavítal na měsíc za tím jediným účelem, aby se mohl státi spolupracovníkem mého časopisu!“

Chvíli mlčeli učenci zaraženi. Pak ozval se Vantili, stíraje s obličeje krev a rovnaje rozbité brejle: „Těžko mírniti se vůči zabedněnosti takového odpůrce! Vždyť nesmyslnost jeho domněnky bije do očí každému, kdo pohledne jenom na ty čtyři otvory v rozích palimpsestu! Jaký účel by měly na státní listině? Či snad ji zašprejlovali jako jaternici? S mým náhledem naopak shodují se ty otvory úplně, ba jsou nejpádnějším jeho důkazem. Patrně býval posvátný ten hymnus pomocí čtyř velikých, bezpochyby zlatých hřebův upevněn na vnitřní stěně chrámové."

Zatím zdvihl se pracně z dláždění Tintili, kterému Vantiliani vyhození svého vůdce stejnou měrou byli splatili, a vzkřikl zuřivě: „Ó bezedná nevědomosti, tvé jméno jest Vantili! Obmezenec ten patrně neslyšel nikdy o rollách, o svitcích papyrů! Kdyby se na palimpsest jen trochu pozorněji podíval, spatřil by zřejmé stopy, že bývala tato státní listina do kotouče svinuta a bezpochyby svázána pomocí stuh, oněmi otvory provlečených, kteréžto stuhy arci během staletí zetlely a v prach se rozpadly."

„Otvory, pravíte? Čtyři otvory v rozích — a čárky tužkou . . .?" ptal se pan Brouček, jenž začal jeviti pojednou živý interes pro spornou záležitost. „Prosím, pánové, ukažte mi svůj palimpsest! Tuším, ba věru tuším, že rozhodnu váš spor způsobem velice jednoduchým."

Učenci, kteří ještě zůstali nahoře v poradní síni, povystrčili opatrně oknem pruh bílé tuhé látky. Sotva na ni pan Brouček pohledl, zmocnil se jí rychlým škubnutím a vzkřikl radostně: „Skutečně, — moje manšeta!"

Domnělý palimpsest byl v pravdě onou manšetou, která — jak se čtenáři zajisté pamatují — našemu hrdinovi s kruhového náspu do hlubiny spadla a na níž nešťastné čárky neznačily ani léta panování předvěkého krále ani dávný hymnus k poctě měsíčních bohů, nýbrž prostě počet sklenic, které pan Brouček naposled u Würfla vyprázdnil.

Přesvědčiv ohromené učence okázáním druhé manšety o správnosti svého rozsudku, kráčel pan Brouček rozveselen dále.

„Hle, jaké mám s Vámi štěstí hned první minutu!" liboval si vydavatel Bubnu na jeho ruce. „Z toho palimpsestu bude rozkošná lokálka! Avšak tu jsme již u redakce. Vidíte nade dveřmi ten obrovský buben? Zde jsou v obyčeji takové nápadné redakční štíty. Vizte tam dole v ulici ten červený dům s vlající korouhví — toť zase pelech našich zlotřilých odpůrců. — Ale již čas, abych dal sázeti plakáty, jimiž ohlásím bez prodlení na všech rozích města velkolepou akvisici Bubnu. Všoupněte mne, prosím, hned otevřeným oknem do redakčních místností; uspořím tak alespoň schody. Co se Vás týče, lituji, že pro Vaši velikost naše redakční prostory nestačí; musíte vzíti prozatím za vděk naším dvorem. Vrata ohrady netřeba otvírati; překročíte je snadno."

Nebudu líčiti, jak se pan Brouček na dvoře za redakcí uvelebil, najedl a libě usnul.

Když se probudil, sotva uvěřil zraku: Před ním stál šéf listu na dřevěných chůdách, tak vysokých, že dosahoval Broučkovi bezmála k pasu.

„Divíte se, kterak jsem najednou vyrostl!“ smál se šéf. „Abyste s námi mohl bez obtíže rozmlouvati a nemusil nás bráti na ruku jako morčata, dal jsem bez odkladu pro všechny členy redakce zhotoviti takové vysokánské chůdy. Paradovali jsme na nich hned po městě a shlíželi pohrdlivě dolů na spolupracovníky Korouhve. Ale považte si jen! Ti lotrové pořídili sobě mžikem chůdy o polovici vyšší a shlížejí teď s opovržením na nás. Nezbývá mi než opatřiti chůdy ještě vyšší... Avšak, milý příteli, objímal bych Vás radostí. Úspěch náš jest ohromný. Obecenstvo trhá se o náš časopis. Pohleďte jen,“ pokračoval, třepaje malinkou škartičkou papíru, hustě potištěnou písmem, které by žádný pozemšťan nebyl přečetl bez mikroskopu, „zde ohlašujeme kolossálními literami, že jsme pro vznešené svoje zásady získali titanského, nedostižného spolubojovníka, a zde pod čarou blýská se již první kapitola Vašeho přezajímavého životopisu.“

„Jakže?“ zvolal Brouček udiven. „Mého životopisu? Vždyť jsem vám dosud o svém životě nepověděl ani jediného slova!“

„Jak vidíte, nebylo toho třeba. Náš feuilletonista se vyznamenal. Přečtu Vám jen obsah té kapitoly: Narození v lidomorně. — Kostra chůvou. — Únos do jeskyně hrůz. — Půlnoční rej příšer. — Mořský loupežník a bezhlavá jeptiška. — Malý Brouček ve tlamě lví —“

„Pro pána krále!“ přerušil jej užaslý pozemšťan. „Vždyť jsem lva jaktěživ ani neviděl, leda na mydlářských a řeznických krámech!“

„Ale — ale — zlatý blázínku! Toť jsou pouhé příkrasy; bez takových byste nestloukl žádné sensační memoiry. Tomu patrně dosud nerozumíte. Slyšte raději, jak nepřátelská strana soptí vztekem nad úspěchy našimi. Vychrlila všechen svůj rmut a jed v úvodním článku, z něhož Vám přečtu jen tuto malou ukázku: Donesla se k nám pověst, že majitel ošuntělého Bubnu chystá svým politování hodným čtenářům tentokrát obzvláště divoké kvartální překvapení. Obohatil prý svůj redakční zvěřinec novým spolupracovníkem, koupeným za babku v jisté boudě dryáčnické. Je prý to obrovský netvor, pozemšťan s nebe spadlý, jímž hodlá si znamenaný bubenský král sbubnovat ještě naposled hrstku idiotů předplatitelů, než se dostane celá jeho sláva i s tím pozemským Goliášem definitivně na buben. Vědouce, že v každém novém kousku našeho protivníka vězí alespoň zrnko bezděčné komiky, a chtíce osvícenému čtenářstvu Korouhve připraviti veselou chvilku, nelenili jsme a vypátrali skutečné jádro oněch pověstí. Byli jsme za své namahání královsky odměněni. Zjistili jsme, že domnělý pozemšťan jest pouhý, nemotorně slátaný panák ze slámy, cucků, hadrů a papírové massy —“

„Cože? Ze slámy, z cucků —?“ vzkřikl náš hrdina podrážděn, a vyskočiv prudce zaťal pěstě.

„Slyšte jen dále: — a papírové massy, s nímž mimovolný harlekýn z Bubnu pomocí skrytých drátů a pér provádí směšné kejkle. Zjistili jsme arci také, že skutečně jakýsi vyvrhel pokolení lidského, jmenem Brouček, vykopnut byl člověčenstvem do prostoru světového, poněvadž nechtěl žádný kraj zeměkoule ztrpěti na sobě ohavu takovou. Tento bídák dopadl na měsíc, ale vypustil tu ihned černou duši a vnukl jen měsíčnímu našemu Barnumovi myšlenku, aby dle jeho podoby slátal svého klassického Pseudobroučka, který teď straší v redakci Bubnu. Že

by pravý, skutečný Brouček tuto roli převzal, nelze si ani pomysliti. Do takové společnosti nezahodil by se ani on, hnusný ten padouch, který na Zemi zavraždil svého otce, pekl a pojídal ukradené děti a páchal nesčetné jiné ohavnosti, jež péro naše vzpírá se jen zdaleka naznačiti — —"

„Dost! dost!" zasípal zuřivě pan Brouček. „Ukážu těm nestydatým lhářům —! Roztrhám ty ničemy!"

Šéf pokusil se marně zadržeti rozlíceného spolupracovníka, který přeskočil ohradu dvoru a pádil do ulice k domu s korouhví, nedbaje maličkých passantů, kteří při pohledu na rozkaceného obra hrůzou trnuli, k domům se tiskli, s křikem prchali a přes sebe padali. Cestou vytrhnul kandelábr zvýší domu, ozdobený kovovými figurami, a s touto zbraní přihnal se k redakci Korouhve.

„Počkejte, lotři, ukážu vám, jsem-li z papírové massy! Tu máte za toho zabitého otce, za ty snědené děti! Ukážu vám, smíte-li bez trestu hanobiti počestné lidi a zachovalé pražské měšťany!"

Za těch a podobných výkřiků mlátil kandelábrem do střechy redakčního domu, že s rozbitého krovu tašky lítaly na všechny strany, a kopal vztekle do průčelí, až římsy, kusy omítky a střepy skla na dláždění pršely.

Konečně ustal v záhubném konání a rozhledl se vůkol. Davy měsíčanů kupily se v okolních ulicích, z uctivé vzdálenosti s hrůzou sledujíce výbuchy jeho hněvu, lomíce rukama, hrozíce a bědujíce. Policejní zřízenci sbíhali se odevšad s vytasenými šavlemi, ale žádný netroufal si až k němu. Hněv Broučkův byl ukojen; chladná rozvaha se vrátila. Poznal, že zašel příliš daleko. Neměl sice valného respektu před tím trpasličím davem, ale pomyslil si, že konečně mnoho střečkův i býka udolá. Nerozmýšleje se dlouho unikl postranní ulicí několika kroky z města a pádil do polí.

VIII.

(Měsíční impressario. — Brouček zpívá. — Museum Broučkianum. — Selenopol a Kopernicia. — Spolky a literatura na měsíci. — Náš hrdina divadelním zpěvákem. — Ohromné úspěchy. — Hlas měsíční kritiky. — Pozvání ke dvoru. — Měsíční státní zřízení. — Pan Brouček předsedou ministerstva.)

Pan Brouček zastavil se teprve daleko za městem. Za běhu se mu zdálo, že nějaký přívěsek ustavičně klepe na jeho paty. Teď se ohledl po svých šosech — a skutečně! Visel tam vzadu pídimužík, drže se křečovitě obruby jeho kabátu.

Slepý pasažér spustil se na zem — či vlastně na měsíc a pokloniv se pravil: „Odpusťte, vznešený pane, že jsem se tímto spůsobem nezván s Vámi svezl. Jsem impressario Lidlilidli. Četl jsem — bohužel trochu pozdě — plakát, jímž Bimbilimbi ohlašoval, že budete zpívati pozemské písně. Běžel jsem do výstavy, ale vystavovatel sdělil mi nevrle, že s dalších produkcí sešlo a že jste odešel s vydavatelem Bubnu. Chvátal jsem do redakce, ale tam zase mi řekli, že spíte, abych přišel později. A když jsem po druhé mířil do redakce, zanesl mě proud lidu k místu, kde jste právě dokonával svou exekucí na Korouhvi. Na štěstí mohl

jsem se ještě zachytit Vašeho šosu — a jsem nyní neskonale blažen, že smím vaší výsosti vysloviti svou nejvřelejší úctu."

„A čeho si vlastně přejete, pane Lildlilidli — promiňte, směju se jen proto, že voláme na Zemi Vaším ctěným jménem kachny."

„Měl jsem již čest sděliti Vašnostem své povolání. Mnoho geniálních umělcův a umělkyň dosáhlo mým prostřednictvím bohatství a slávy. Ale Vašnostem arci nesahá z nich žádný ani po kotníky. K Vám se budou naši ředitelé divadelní na kolenou plaziti a zaplatí každou Vaši arii tisícovkou!"

„Tropíte si ze mne šašky, pane? Či snad myslíte opravdu, že jsem operním zpěvákem? Hahaha! Mám hlas jako rozbitá basa a na noty jsem se jaktěživ ani pořádně nepodíval."

„Ó tato milá skromnost dodává geniu Vašemu tím větší ceny. Jste umělcem z boží milosti. Váš zpěv nás unese zajisté do sfér dosud netušené, nebeské krásy."

„Nebeské — krásy —! Prosím vás, již přestaňte — jinak zalknu se smíchy. Ale vidím, že ze mne mermomocí chcete udělati Broulíka! Nuže, poslechněte si tu nebeskou krásu —

Má zlatá Mařenko, pozoruj to,
když stojím před frontem, jsem-li já to,
když já začnu bubnovat —

kch kch kch — ještě se zakuckám!"

Při prvních zvucích zacpal si měsíčan uši; ale když Brouček uvázl, začal impressario zuřivě tleskati a zvolal jako u vytržení: „Ó božský pěvče! Ty hřímáš na flétnu, jak praví kdesi váš Börne; náš chabý sluch jedva snese velebný rachot té rajské bouře, ale duše vzlétá ku hvězdám uchvácena její krásou a srdce tone v nevýslovné rozkoši."

Brouček hleděl na něho jako vyjeven.

„Zbláznil jsem se já nebo pozbyl jste rozumu Vy? Tohle že se Vám opravdu líbí? Povězte mi upřímně, jsou-li Vaše slova špatný žert či máte-li vy měsíčané tak divně sestrojené uši, že vám zní krákání vran jako slavičí tlukot?!"

„Nemohu odpověděti než opětným blabolením obdivu, který nenalezá slov. Jste v pravdě nedostižný titan zpěvu. Oblažíte mne, svolíte-li, abych byl vozatajem Vaší triumfální jízdy po měsíci. Do města, které jste právě spatřil, nechcete asi nazpět?"

„Nemám k tomu chuti. Ne snad k vůli rotě z Korouhve; ale — přiznám se Vám upřímně — ani v Bubnu nebylo mi příliš volno. Novinářství není pro mne. A pak jsem tam také zostuzen onou výstavou."

„Což, ta byla pro Vás dobrou reklamou! A Bimbilimbi bude statně pokračovati. Již rozhlašuje, že zřídí zvláštní „museum Broučkianum", kde bude vystavena celá Vaše pozemská výbava a kam se dostane jednou i Vaše balsamovaná nebo vycpaná mrtvola, kterou prý jste k účelu tomu již napřed odkázal."

„Toť nestydatá lež! Slyšte, správní radové netěší se ani u nás na Zemi nejlepší pověsti; ale ten váš měsíční exemplář zahanbil by je všechny. Od toho půjdu nejraději hodně daleko."

„Navrhuji, abyste začal svou vítěznou dráhu v Selenopoli, městě ležícím tamhle u paty ústředního horstva. Jest metropolí jedné z obou malých říší, zaujímajících vnitřní rovinu Koperníka, spolu pak odvěkou sokyní Kopernicie, hlavního města druhé říše, které jste právě opustil. Tyto dva státky řevní na sebe velice a druh snaží se předstihnouti druha v pozemské vzdělanosti. Někdy zabíhá to závodění až do komičnosti. Založí-li dnes Koperničané spolek jakýkoli, mají ho zítra Selenopolští také; zbudují-li jedni velký blázinec, pořídí si druzí ještě větší; postaví-li v Selenopoli nějaký pomník, postaví hned v Kopernicii dva. — Teď právě sžírá Koperničany závist, že Selenopolští zbudovali sobě nádherné divadlo. Každý z těchto pyšní se svým chrámem umění a je všecek šťasten, dozví-li se, že některý Koperničan — zajisté s tajným skřípěním zubů — přednost selenopolského divadla uznal. Tam Vás přivítají s jásotem tím větším, že jste divadlo v Kopernicii nepoctil svým vystoupením."

„Nu tedy s pánem bohem. Již vidím, že je na měsíci každý nesmysl možným. Kdyby se dověděli „u kohouta", že jsem divadelním zpěvákem — hahaha! — všechno by smíchy padalo pod stůl. — Avšak pohleďte na ty strakaté zástupy, jež se odevšad hrnou z městeček a vesnic! Všude samý pestrý chochol, samý zlatý střapec, samá třpytivá uniforma, a také rozmanité zbraně lesknou se na slunci. Snad nesbírá se proti mně vojsko?"

„I toto! Nevinní spolkové mírumilovných občanů. Bezpochyby rozšířila se zpráva o Vašem příchodu a ti dobráci chvátají uvítat Vás v plné parádě, doručit Vám diplom čestného členství a pořádat na počest Vaši slavnostní bankety. Naše obecenstvo má zvláštní vášeň pro pestré stejnokroje, hodně třpytné a fantastické. Každý hoří touhou, aby vypadal alespoň jednou za čas trochu jako voják nebo biřic. A k ukojení té touhy zakládají nejnemožnější spolky. Na vlastním spolkovém účelu nezáleží; hlavní jsou ony uniformy, pak spolkové hodnosti, průvody, slavnosti a pitky."

„Zdá se tedy, že panuje na měsíci veliký blahobyt."

„Mýlíte se. Ale na takové blyštivé cety a trety jest u nás vždy dosti peněz. Jen když zevnějšek oslňuje. Tak jest i s naším uměním. Poznáte to na příklad v selenopolském divadle: Kde mohou našinci svou „láskou k umění" zablesknouti v oči cizinců nebo vystaviti obecenstvu na odiv svou nádhernou divadelní toilettu a skvostná kukátka, tam nelitují peněz na drahá místa, obrovské kytice a věnce, ohromné honoráře pro cizí umělce. Ale prostá kniha, kterou lze čísti jen potichu doma, nenalezá odběratelů. Naše knihy se píšou, aby byly v několika novinách vychváleny nebo strhány a pak setlely neodebrány u nakladatelů." — —

Nebudu podrobně líčiti triumfální pouť pana Broučka do Selenopole. Cestou bylo mu překročiti padesát slavnostních bran, přijmouti kopu diplomů čestného členství a tolikéž pamětních knih ozdobiti svým podpisem, jehož manupropria pro měsíční maličkost těchto knih vyběhlo vždy na stůl. Zpráva, že slavný pozemský pěvec přichází na pohostinské hry do Selenopole, rychlostí blesku letěla před ním a město uvítalo jej nesčetnými prapory, věnci květin a chvoje, hustými špalíry spolků,

cechů a nadšeného obecenstva. Na jednom ramenu nesa impressaria, na druhém pak blaženého divadelního ředitele, kráčel hlavní ulicí, jež na štěstí jeho šířce stačila, a blahosklonně děkoval na hlučné pozdravy měsíčanů, tísnících se u jeho nohou, mávajících z oken šátky a zevlujících na střechách, k jejichž lomenicím po většině hlavou dosahoval.

Ač bylo divadlo stavba velkolepá, museli ve zdi po straně vybourati otvor od základů až po střechu, aby se dostal slavený host na jeviště. A tam nezbylo mu než usednouti po turecku na skřížené nohy, aby hlava jeho diváctvu nezmizela kdesi vysoko v provazišti. Hlediště bylo vyprodáno a nabito do posledního místa.

Když se opona zdvihla, uvítán byl pan Brouček bouřlivým, nekonečným potleskem, deštěm kytic a množstvím skvostných věnců, které již před tím byly vystaveny v obchodech umělými květinami i s nápisy! „Božskému Broučkovi“, „Nesmrtelnému géniovi“, „Nedostižnému obru v říši tónů“ a t. d.

A když zanotoval krásné:

„Kde je mládek, tam je stárek,
tam je také pivovárek“, atd.

tu zacpalo si všechno posluchačstvo uši, ale vnímalo hromové zvuky, takto přitlumené, s čirým vytržením, slzíc a štkajíc; ba, mnohé dámy padaly do mdlob. Po skončení písně strhla se taková bouře nadšení, až se celé divadlo otřásalo.

Na neštěstí povolila v tu chvíli podlaha jeviště pod tíhou oslavence a tento zmizel částečně v oblastech, kam se obyčejně pekelníci a zatracenci propadají. A když se z propadliště vztýčil, prorazil zase hlavou soffity a způsobil v dekoracích takové spousty, že musela být za lomozu padajících strojův a kulis opona spuštěna.

Ale úspěch jeho produkce byl báječný. Venku podal mu slavný básník Cinkilinki růženec úchvatných sonetů k jeho poctě složených, proslulý hudebník Fidlifidli věnoval mu svou nejnovější skladbu, znamenitý malíř Čiričári prosil, aby směl provésti jeho podobiznu, obětavý mecenáš Larifari pozval jej na slavnostní hostinu a jásající obecenstvo tlačilo se k němu o překot, prahnouc dotknouti se alespoň jeho obuvi. Jen bujaré studentstvo bylo skrušeno lítostí, že nemůže oslavence ani odnésti na ramenou ani zapřáhnouti se do jeho povozu.

O nesmírném dojmu Broučkova umění svědčí nejlépe následující úryvek z jednoho tamějšího referátu: „Věčně vzpomínati bude Selenopolis dne, kdy posvětil prkna našeho jeviště nohou svojí velebný pěvec pozemský, bohorovný Brouček, který — jak známo — u nás poprvé na měsíci vystoupil, neuznav před tím Kopernicii za hodnou, aby jí prokázal stejnou česť. Kterak máme převzácnému hosti děkovati za rajský požitek, jaký nám uchystal?! V něm snoubí se ohromující majestátnosť postavy s čarokrásným hlasem, jehož síle by neodolaly hradby Jericha a který přece zároveň okouzluje lahodou nevýslovnou. A každý jeho tón jest démant, zářící svrchovaným uměním a prodchnutý neskonalou vroucností. Viděli jsme, jak mužům otrlým slzy bohaté jako hrách splývaly po lících při dojemných zvucích „kde se pivo vaří, tam se

dobře daří“ a litujeme, že sl. ředitelstvo divadelní dosud neobstaralo překlad znamenitého zajisté textu z neznámé češtiny.“

Avšak nejvyšší pocty dostalo se Broučkovi pozváním ke dvoru. Za vedení dvorního ceremoniáře prolezl náš hrdina nádherným průjezdem královského paláce na vnitřní nádvoří, kde ho již očekával král Kirikiri V. na skvostném trůně, který si dal vynésti na pavlán. Přes to seděl ještě tak nízko, že klečící Brouček shora pohlížel na jeho zlatou, drahým kamením zářící korunku. Kolem krále stáli na pavláně nejvyšší dvořané v drahocenných oděvech.

Brouček začal odříkávati obyčejnou formuli, které ho ceremoniář naučil: „Bídný trpaslík vzhlíží z nízkého prachu k závratné výsosti tvé, ó skvoucí slunce všehomíra! Kéž dlouho ve slávě panuje přejasný král Kiri — kiri — riki — Odpusťte, vaše veličenstvo, že neumím dobře kokrhat.“

Král usmál se shovívavě a pokynul dvořanům i služebníkům, aby se vzdálili.

Pak promluvil k našemu hrdinovi takto: „Zalíbilo se mi, pozemšťane, ve tvé osobě i hodlám tě vysokou hodností trvale připoutati ke svému trůnu.

My, panovníci měsíční, vládli jsme po dlouhé věky mocí neobmezenou. Teprve, když se stalo na měsíci modou napodobovati ve všem pozemské poměry, darovali jsme i my svým národům konstituce dle vašich vzorů. Znáš zajisté některou ústavu pozemskou a pochopíš, že jsme tak mohli učinit bez rozpaku; svým poddaným způsobili jsme tím lacino dětinskou radost a sebe nezkrátili jsme ani v nejmenším. Naši poddaní mohou s pánem bohem voliti, třeba opposičně, a zvolení poslancové smějí řečnit, hašteřit se mezi sebou po libosti, vymýšleti a přetřásati návrhy krásných zákonů, — my pak děláme, co nám libo. A nejde-li ústavní stroj po našem, zamícháme jím krátce a proměníme hravě vzdorující většinu v málomocnou menšinu. Však to znáš. Hodlám si právě poříditi nové ministerstvo a hledám vhodného premiera. Vlastně — již jsem nalezl. Samo nebe seslalo mi tebe, milý pozemšťane. Vhodnější osobnost nemohu si ani pomysliti. Ty dovedeš řádně zahromovat na opposici, strčíš v pravém slova smyslu celý parlament do kapsy a budeš státi bez fráse vysoko nad stranami. Jmenuji tě předsedou svého ministerstva.“

Brouček byl všecek pomaten tímto nenadálým, nikdy netušeným povýšením.

„Já — já — ministrem? Já — předsedou ministerstva?“ koktal. „Vaše veličenstvo ráčí žertovati. Vždyť neznám ani za mák potřeby zdejšího obyvatelstva a veřejnost bude mi vytýkat chybu za chybou —“

„Ale, ale, milý pozemšťane! Tyť mluvíš, jakobys byl spadl odkudsi se Saturna a nikoli se Země! Dle potřeb obyvatelstva se přece neřídíme a pro hlasy veřejnosti budeš míti své státní návladní. Zkrátka, tím okamžikem stavím tě v čelo své vlády.“

Král povolal své dvořanstvo opět na pavlan a představil mu hned pana Broučka, dosud zmateného netušeným štěstím, jakožto svého nového — —

IX.

(Náhlý konec a mravní naučení.)

Milí čtenářové! Stal jsem se obětí mystifikace, která hledá sobě rovné v dějinách naší literatury.

Slyšte! Z celé historie výletu Matěje Broučka do měsíce jest pravda jen tolik, že člověk ten kdysi po půlnoci skutečně vyšel hápavým krokem z Würflovy hospůdky na Hradčanech, že klikatou poutí ku starým zámeckým schodům věnoval krásnému úplňku zmatený monolog, že bezúčelně vylezl na zeď, dělící tyto schody od nějaké vrchnostenské zahrady, a že spadl — *nepadal však proti zákonům přírody nahoru do širého prostoru světového, nýbrž zcela přirozeně dolů do řečené panské zahrady*, kde se k ránu probudil s nejšedivějším rozmarem na světě. Vše, pravím: *vše* ostatní jest pouhá, čirá nestoudná lež, holá nejapná smyšlénka, kterou mi jmenovaný Matěj Brouček s neslýchanou drzostí pověsil na nos jediné za tím účelem, aby se mi „u kohouta“ a „na vikárce“ mezi důstojnými sebe přátely na vrch hlavy vysmál.

Dostalo se mi právě nezvratných důkazů, že bídný ten lhář o měsíc nikdy ani zdaleka nezavadil a že měsícovatost jeho obličeje, jakož i zářivost jeho nosu nesouvisí nikterak s nebeským oním světlem, nýbrž s něčím docela jiným.

A já bloud věřil mu jako písmu svatému, nastavoval za něho prsa oštěpům učenců! Arci, kdož mohl tušiti ďábelský klam za tou boubelatou tváří, která vypadá jako vtělená svatá prostota, a za těma vodnatýma, bledě modrýma očima, která zdají se hlásat: V sudě pravda!

Což nyní činit? Nic jiného než vyznati zkroušeně, že jsem si nesmrtelně škodil! A dáti kollegům spisovatelům tyto důtklivé rady: Nestarejte se o měsíc a zůstávejte pěkně na pevné, bezpečné zemi! Zanechte zlozvyku psáti do časopisů na pokračování od čísla k číslu, neboť nikdy nevíte, jaká blamáž může číhati na konec! A především: Nechoďte k Würflovi — neboť tam odtud neodnesete nikdy nic dobrého!

V české dědině na Kavkaze.

Báseň od **Adolfa Heyduka**.

edy sem až své jste žití nesli,
na ten klidně snivý horský luh,
kamo ptactvo s perutnými vesly
věčně zve a vábí tvorstva duch,
v ono svěží, rozbujené mlází
kyprých niv a dolin v Pokavkazí,
jež až k srdci zrývá lehký pluh.

Což, kdož ondy z vlasti odešli jste
rodičů svých opustivše hrob
a ty krásné lípy velkolisté
a ty nivy plny drobných zdob . . .
myslíte, že u cíle jste klidu?
Hleďte kolem na směsici lidu, —
vy jste volni, z dětí bude rob.

Nechať chatky, bílé holubice,
k chodci mluví: „Pohleď, u nás mír,
v dálce žal nám vrásky vyryl v líce,
pole naše rodila jen pýr;
nyní tvář zas po slzách je svěží,
jak po dešti niva, když k ní běží
slunné Jaro — skvoucí bohatýr!“

Život bratří tvých zde nově vzrůstá,
postať přímí se jak horský kmen,
písněmi se zachvívají ústa
jarých dětí, vnadných dcer a žen:
štěstí s čela vítězně jim září
a Bůh dá, že budou ještě v stáří
těšiti se z různých Krásy věn.

Místo hněvu radost k ňadrům hrnem,
místo slzy jiskry proudí s řas,
na panenské půdě zlatým zrnem
čtvernásobně obtěžkán je klas;
blažen člověk při radostné práci
senoseče ve květech se ztrácí,
jimiž luh se zdobí na úžas.

Všude úspěch s hojností se snoubí,
v zem co vložíš, stokrát dává zpět,
ořeší a réva domky vroubí,
jejichž okna v nový hledí svět,
netřísněný vraždami a láním,
nesestárlý chleba dobýváním,
nerušený křikem sterých běd . . .

Zůstaň s námi, všecko srdce láká,
co tě bolí, staré vlasti nech,
vyplaš z ňader toho bouřliváka,
jenž ti křídly na rty vane vzdech;
zůstaň s námi pod Marchotským hřbetem,
kde se věčně jaro střídá s letem,
nech ty staré kraje schudlých Čech!

„Zůstaň, zůstaň!“ — Ne, vy chaty milé,
dražší Vás mne zpátky volá krov,
stesk a vzdechy otcův v síňkách zbylé,
mužnost mluvy, zpěvnost ladných slov,

dětské stopy na dvorečku v písku,
říček tok, jenž na dvé dělí vísku,
krev kdys v boji padlých, nářek vdov.

Tkalcova mne volá zukot stavu,
korby horníkovy těžký ston,
řehot koní jarých, blekot bravu,
s věže v soumrak zpívající zvon,
šplounot ryb, zpěv pěšákův blíž sádky,
hovor dívky s hochem u zahrádky,
stěhot pěnkav, vrabcův vzlet a shon.

Hluk mne volá neklidného stroje,
voru skřip, jenž houžvi káže: drž!
pádný topor dřevorubců z chvoje,
rybákova navnaděná vrž,
supa klekt i křehot lačné vrány,
náhlý ohlas lesníkovy rány,
v propast letší kamenitá strž.

Zpět mě volá rádlo na rovině,
jeho táhlý úpěnlivý hvizd,
zpět stesk kola v napotočním mlýně,
zpět hlas jiřic z uzavřených hnizd;
zpět z kováren jasně znící rány,
zpět ten nářek na nevlídné pány,
zpět křik vzdorné bídy: chceme jíst!

Vše mne volá; mám-liž chabě tedy
ukrývati hlavu ve váš klín,
aniž dbát, že doma chudák bledý
hněv i prosbu vrhá v nebes týn,
k němuž v pláči o svá svatá práva
po století volat neustává
bohatýrských Čechův padlý syn?

Nesmím dlíti! Či když on se brání,
v úkrytu mám státi lhostejen
s kleslou rukou, s nakloněnou skrání,
podlé malátnosti babský plen;
nebo život trávit ve pohodlí,
bratrovi když v ňadra dýku bodli
a rod jeho z vlasti hnali ven?

Nesmím dlít; nechť útrapy se množí,
práce vzrůstá, zmenšuje se chléb,
setí řídne, rozmáhá se hloží,
dnem i nocí marně myslí leb;
po každém nechť kroku noha klesá
a vrah kříže dnem i nocí tesá,
v dlaň chystaje ocelitý hřeb!

Nesmím dlíti, ačtě v době strasti
úlevy zde našel drahý brat,
nabrav hrstku hlíny z rodné vlasti,
by, až jednou bude umírat
a v té cizí půdě bude spáti,
pod hlavu ji děti mohly dáti,
zpět by nepomýšlel na návrat!

Nesmím dlíti, ač mně srdce buší,
zřím-li kolem na těch hájů skvost,
v jejichž stínu mile slzy suší
jižních vánků vábná přítulnost,
pod večer kde družně tráví spolu,
s nimiž dříve rodného kol stolu
sedával jsem klamů žití prost . . .

Nesmím dlíti, nechať všecko nutí,
nechať volá: „Proč že hynout jdeš,
nes se domů písně na peruti,
ale zůstaň, mír své duši těž;
idyllou zde chaloupka je všaká! . . .“
O té lži, hle orel stihnul ptáka,
vraždí ho . . . i ráj váš jesti lež!

Všude zloba; nechci váhat v dálce,
všude sporu lačný ostrovid . . .
zpět! mé srdce zvyklo věčné válce,
kterou s křivdou bojuje můj lid;
třebas nikdy nepotkám se s díkem,
zůstanu již práva nájezdníkem,
doma planu, zde bych chlad a styd.

Či mám zříti, jazyky jak škube
z ústek něžných dětí děsný kat,
tvářky tepe, zlaté hlavy rube,
setí z niv a došky trhá z chat;
jak vše hubí podle dravčí rady?
Ne, ba ne, zpět v rodných bratrů řady,
s nimi žít chci, s nimi umírat!

Hned-li ne, přec někdy přijde doba,
že zla sup nám slétne na dostřel,
v muže hoch a v junáka že roba
promění se kouzlem, a kdo mřel,
bohatýrem ze hrobu se vztýčí . . .
s Bohem! Vizte, požár-li to v síči
či zář slávy nad vlastí jsem zřel?

Banér před Prahou. Kreslil Hugo Schüllinger.

Zápasy.

Povídka z pražského života

od

Serváce Hellera.

(Dokončení.)

lečna Hermína byla panu Richardu Lebrunovi dle všech pravidel oddána. Zápas o zmaření tohoto sňatku skončil úplným nezdarem, ale za to nastal zápas druhu jiného.

— — — — — — — — — — — — — — —

Minulo několik neděl od hlučné svatby, jež byla v celé čtvrti velkou sensaci spůsobila, a nikdo se o mladé manžele nestaral. Tito žili — jak ostatním lidem se zdálo — šťastně a blaženě v osmi pokojích prvního patra, kteréž jim byl pan Křikava na Příkopech najal, vyjížděli si ve vlastní ekypáži, kterouž jim pan Křikava držel, měli premovaného lokaje a dav služebných, jež pan Křikava najímal, a zasýlali „domů" všechny účty dodavatelů, jež pan Křikava ochotně vyplácel. Mladá paní byla by se ráda poněkud obmezila, ale manžel její, nyní chef velkého závodu, dokazoval, že by poškozovalo úvěr celé firmy, kdyby jejich domácnost byla nuzařská; pan Křikava pak, ačkoli jinak opatrný byl a vždy spořivost hlásal, v této věci s panem zetěm úplně souhlasil a — co nejpodivnějšího bylo — stále ochotně platil.

„Muži," říkala často paní Anastazie, „nezdá se ti podivným, že Hermína všechny, ale všechny účty nám k placení zasýlá, tak že my vlastně celou Richardovu domácnost vydržujeme, ba i jeho krejčího a obuvníka platíme?"

„To jinak nejde," vysvětloval na to pan Křikava; „Richard je obchodník, a v obchodě — toť přece víš — záleží nejvíce na tom, aby kapitál v oběhu zůstal. Richard kuje železo, dokud je horké; obchod jde nyní znamenitě a proto je škoda každého krejcaru, který se z něho vytáhne. Naše peníze už — kromě těch mizerných šest procent, na něž uloženy jsou — nevydělávají, proto jest lépe, když Richard své denáry v závodě nechává a my zatím Hermíninu domácnost obstaráváme."

„Dávám Hermíně všechno s radostí, čeho potřebuje," odpovídala paní Křikavová, „ale zdá se mi přece podivným, že nám Richard všechny, ale všechny účty posýlá, ba i účty svého holiče a frisléra . . ."

„To všechno nestojí ani za řeč," odmlouval pan Křikava, a poněvadž vlastně on platil, neměly námitky jeho paní žádné váhy. Ba, když bylo devět měsíců uplynulo a mladá paní ryšavého klučíka porodila, najal dědeček ještě dva sousední pokoje pro „dědičného prince", pak kojnou z požehnaných luhů moravské Slovače, jednu služku a komornou. Paní Anastazie marně se proti tomuto luxu vzpírala. Křikava, kterýž byl syna z domu vypudil, nelitoval ničeho pro svého vnuka.

Jaroslav uvalil na se otcův hněv svrchovanou měrou tím, že v den Hermíniny svatby do Plzně odejel a teprve za týden se vrátil. Pan Křikava považoval to za vzpouru proti otcovské autoritě, za odboj krve a potupu rodinné kázně a vypověděl syna z domu. Jaroslav pak odešel do vyhnanství hrdě a bezstarostně; hrdě, ježto vědom si byl, že vlastní silou a prací již udržeti se dovede, a bezstarostně proto, že mohl bezpečně spoléhati na vydatnou podporu své matky. Pan Křikava měl sice často o syna starost, ale chránil se dáti to na jevo; začala-li paní Anastazie řeč o Jaroslavovi, přerušil ji absolutní vládce domu po každé slovy:

„Prosím tě, Stázi, nemluv mi o tom ničemovi — já nemám žádného syna!" — Ale když měsíc za měsícem ubíhal a syn doma se neukazoval, zasesklo se panu Křikavovi a on povzdechl si často, když sám u snídaně nebo u večeře seděl: „Že ten kluk nejde! . . . Já bych mu s největší radostí odpustil . . . Ale toto, se přede mnou pokořit! . . . Je to tvrdá palice — celý otec! . . . Achych! Že tak chyby otcův na děti přecházejí! . . ."

Takto rozjímal a rozmlouval sám s sebou pan Křikava i o výroční den zasnoubení své dcery s Richardem Lebrunem, sedě ráno u stříbrných konviček se smetanou a černou kávou, a vypouštěje z úst kroužky modrého dýmu, jenž zvolna ke stropu se vznášel. Z konviček, předloňského vánočního dárku pana Richarda Lebruna, vystupovaly lehynké obláčky vonné páry, a pan Křikava, odstavuje vždy na okamžik pestrý čibuk, mísil s patrnou rozkoší do čísky odvar nedostižné mokky s hustou smetanou, ve které lžička div že nestála.

Venku bylo umrzlo a velkými vločkami poletoval sníh s oblohy lehce zastřené. Jak bylo milo a útulno v jasné, dobře vytopené jídelně! Pan Křikava, zaháněje myšlenky na nepřítomného syna a ustávaje chvilkami od čtení novin, pozoroval krásnou zimní povětrnost venku, libé teplo ve světnici, vonnou snídani v elegantním náčiní na stole . . . . . a usmíval se spokojeně . . . Teď dopil kávu, povstal, zapálil si vyhaslý čibuk, usedl opět do lenošky a zabral se do čtení.

Sotva že byl chvíli četl, otevřely se zvolna dvéře a do komnaty vešla mladá, krásně vzrostlá panička se spuštěným závojem.

„Dobré jitro, tatínku!" zvolala příchozí, ale hlasem, který nikterak nezněl vesele. „Nevyrušuji tě?"

„I to to!" zvolal obrátiv se od novin pan Křikava. „Pojď sem, Míno, a ukaž se, jak vypadáš!"

Mladá panička odhodila nazpět závoj a objevila tvář rozkošnou. Měla tutéž bílou pleť s růžovým nádechem, jako před rokem, tytéž plavé, jako zlatem prosypané vlasy, tentýž tupý nosík, malé korálové rty a kulatou bradu, ale ty její modravě šedé, sálavé oči svítily tentokráte zvláštním leskem a byly jaksi červeně vroubeny, jakoby byly plakaly.

„Míno, ty jsi plakala?" otázal se s podivením pan Křikava. „A proč pak jsi celá černě oblečena? To ti nesluší!"

„Otče milý," pravila smutně mladá paní, „mně je teď černá barva nejmilejší. Veselé barvy mohu vidět na jiných, ale nikoli na sobě . . . má duše je smutná . . ."

„Jdi mi, jdi!“ durdil se pan Křikava. „Tak mladá, zdravá ženská, která má všeho do hojnosti, a bude dělat ze sebe trapistku!... To by mi byl pěkný nesmysl! Vesele, vesele, holka!“

„Těžko být veselým, otče, když okolnosti jsou smutné,“ odtušila s bolestným úsměvem mladá paní.

„Smutné okolnosti! Jaká to řeč? Tisíce lidí vám závidí, a ty hraješ si na nešťastnou ... Ale proč pak jsi plakala?“

„Tatínku, já si nehraju na nešťastnou, já jsem jí skutečně!“ zasteskla si panička a slzy ji znovu polily.

„U všech všudy!“ zvolal konejšivě otec. „Jen ty slzy ne! Což nevíš, že nemohu pláč vystát? ... Posaď se přece, Míno, a pověz mi honem, co tě hněte, ale vesele!“

„Tatínku zlatý,“ promluvila zase panička, „vesele se to povídat nedá, ale říci ti to musím. Jen se, prosím tě, nerozlob! ... Můj muž je, tatínku, již delší dobu velmi nevrlý... platy prý mu všude váznou, obchod prý dělá starosti ... a já dívám prý se lhostejně, jakoby mi nic po tom nebylo ... Zkrátka, Richard souží mne stále o peníze a já žádných nemám.“

„O peníze?!“ zvolal udivený pan Křikava. „Vždyť jsem mu hned po svatbě vyplatil celé tvoje věno!“

„Ovšem,“ odvětila plačky mladá paní, „ale to prý pohltil obchod, a ještě prý to nestačí ... Již několik dní posýlá mne k tobě, a když jsem se zdráhala, dělal mi kruté výčitky, jakobych já vším byla vinna...“

„Můj Bože! Co to slyším?“ užasl pan Křikava. „A na co tak nutně potřebuje?“

„Dnes byl obzvláště zlý,“ vypravovala mladá paní; „nedostane-li prý rychle dvacet tisíc zlatých, musí prý ohlásit bankrot! ... Nechceš-li prý na něho zkázu uvalit a na svou rodinu potupu, máš mu tu částku v několika dnech opatřit ...“

„Dvacet tisíc!“ spráskl pan Křikava ruce. „Což pak nevíš, Míno, jakou spoustu peněz jsem toho roku již za vás vydal?“

„Vím, otče; ale já za to nemohu! ... Richard praví, že by si ty peníze snad přece sám ještě sehnal, kdyby nemusil domů ku cvičením. Jak víš, otče, je Richard záložním důstojníkem pruským a musí na několik neděl k pluku, na Rýn.“

„Co je mi po tom!“ odsekl nevrle pan Křikava. „Proč se neohlížel dříve! Nic nedám! Co jsem byl povinen, dal jsem už, ba mnohem, mnohem ještě více ...“

„Na mne se, otče, nehněvej!“ prosila sklíčeně mladá paní. „Já jsem jenom ubohá poslice; ... ale nedáš-li Richardovi ty peníze, pak ... prosím tě, řekni mu to sám, a nech si mne hned doma, neboť s prázdnýma rukama prý mu přijíti nesmím ... Ach tatínku zlatý, učiň co chceš, jenom mne z té trýzně vysvoboď!“

Pan Křikava oddechl si z hluboka, povstal a jal se velkými kroky přecházeti po jídelně.

„Mluvila jsi již s matkou?“ otázal se po chvíli.

„Mluvila, otče; ale o těch penězích jsem se nezmínila. Řekla jsem matince jenom, že ti jdu vyřídit, co Richard ohledně té vojny vzkazuje. Stran těch peněz styděla jsem se ...“

„Dobře jsi udělala!“ pravil otec, jakoby se mu bylo odlehčilo, a doložil pak odhodlaně: „Nebude jiné pomoci ... Padnouti ho nechat nesmíme, již k vůli tobě! Naříkáš si ovšem, že s tebou špatně zachází; ale, mé dítě, ty nevíš ještě, co jsou starosti! I ten nejhodnější člověk stává se nevrlým a urputným, když na něho tíseň doléhá. Nejprotivnější na světě je starost o peníze, kterých člověk nevyhnutelně potřebuje... Obchod je obchod!... Je to hezká věc a výnosná, ale působí také hořké chvíle ... Co naplat! Kdybych to neudělal, vynadal by mi celý svět, že jsem vlastnímu zeti nepomohl, a pak — musil bych se o něho i o tebe starati znovu... Víš tedy co, Míno, jdi domů a řekni Richardovi, že mu ty peníze do zejtřka seženu, ale matce se o tom ani slovem nezmiňuj! Nechci s ní míti žádných půtek!... Obětuji těch dvacet tisíc pro tebe, neboť jsem jist, že bude Richard zase hodným manželem, jakmile ho jen zbavím té šeredné starosti. Tedy s Bohem! Zejtra si přijď pro peníze, až bude matka na trhu!“

Na druhý den přišla si mladá paní skutečně pro peníze a než týden s týdnem se shledal, odejel Richard Lebrun, zbaven prý všeliké starosti, vesele „na Rýn“. Paní Hermíně nastala nyní doba klidu a oddechu. První den bylo jí tak lehko a veselo, jakoby byla z krutého zajetí vyvázla aneb jakoby se byla probudila ze hrozného snu — vyjasnila tvář, pracovala chutě a stále si zpívala. Když pak se na ulici strojila, vyhledávala opět šaty veselých barev a podržela z černého jenom krajkový závoj. „Můj bože, jak jest mi volno, že jsem sama se svým dítětem!“ povzdychla si několikráte za den a nic se neděsila příšerné myšlenky, jež z veselého povzdechu toho vyznívala. Paní Hermína pocítila teprve nyní, jak svého muže nenávidí, a když jí někdy napadlo, co by se tak stalo, kdyby Richard se ani nevrátil, zachvěla se zrovna rozkoší. — Tak bylo v prvních dnech. Potom se mladá paní docela utišila a vzpomínajíc jenom málo kdy na svého muže, prožila šťastně čtyři neděle. Docházela pilně domů, k rodičům, vyjížděla si s děckem a pestře vyšňořenou chůvou na procházky, navštěvovala zase divadlo a hudební produkce, ba objevila se po dlouhém čase opět ve společnosti svých přítelkyň. Ale z jedné takovéto společnosti, bylo to již v šestém témdni Richardovy nepřítomnosti, vrátila se paní Hermína všecka zdrcena a hluboko v duši raněna; nemilosrdná starší paní jakási pověděla jí, o čem prý celá Praha již dávno si vypravuje: Richard Lebrun odjížděje „na Rýn“, vykoupil prý si z jistého rozkřičeného domu za drahé peníze krasavici, které před jinými přednost dával, vzal si ji s sebou a odejel, místo k vojenským cvičením, do Bruselu a odtud do Paříže, kdež prý se svou pražskou nymfou nejveselejší společnosti navštěvuje a mnoho utrácí...

Mladá paní nebyla s to rozčilením usnouti; hlava jí hořela a srdce křečovitě bušilo. Po krátké době duševního oddychu schvátila mysl její celá tíha velkého neštěstí, jež tím neblahým sňatkem na ni bylo uvaleno. Dosud snášela jenom nemravy muže, kterého nemilovala a který také ji nemiloval, ale nyní zdálo se jí, že je potupena, zhanobena a veřejnému posměchu v šanc vydána. Když pak si vzpomněla, že ten muž, před nímž se již dříve otřásala, ze svého hanebného výletu se vrátí.... zachvěla se hrůzou a studený pot jí na čele vyvstával. „Ne,

„Jdi mi, jdi!“ durdil se pan Křikava. „Tak mladá, zdravá ženská, která má všeho do hojnosti, a bude dělat ze sebe trapistku! ... To by mi byl pěkný nesmysl! Vesele, vesele, holka!“

„Těžko být veselým, otče, když okolnosti jsou smutné,“ odtušila s bolestným úsměvem mladá paní.

„Smutné okolnosti! Jaká to řeč? Tisíce lidí vám závidí, a ty hraješ si na nešťastnou ... Ale proč pak jsi plakala?“

„Tatínku, já si nehraju na nešťastnou, já jsem jí skutečně!“ zasteskla si panička a slzy jí znovu polily.

„U všech všudy!“ zvolal konejšivě otec. „Jen ty slzy ne! Což nevíš, že nemohu pláč vystát? ... Posaď se přece, Míno, a pověz mi honem, co tě hněte, ale vesele!“

„Tatínku zlatý,“ promluvila zase panička, „vesele se to povídat nedá, ale říci ti to musím. Jen se, prosím tě, nerozlob! ... Můj muž je, tatínku, již delší dobu velmi nevrlý ... platy prý mu všude váznou, obchod prý dělá starosti ... a já dívám prý se lhostejně, jakoby mi nic po tom nebylo ... Zkrátka, Richard souží mne stále o peníze a já žádných nemám.“

„O peníze?!“ zvolal udivený pan Křikava. „Vždyť jsem mu hned po svatbě vyplatil celé tvoje věno!“

„Ovšem,“ odvětila plačky mladá paní, „ale to prý pohltil obchod, a ještě prý to nestačí ... Již několik dní posýlá mne k tobě, a když jsem se zdráhala, dělal mi kruté výčitky, jakobych já vším byla vinna ...“

„Můj Bože! Co to slyším?“ užasl pan Křikava. „A na co tak nutně potřebuje?“

„Dnes byl obzvláště zlý,“ vypravovala mladá paní; „nedostane-li prý rychle dvacet tisíc zlatých, musí prý ohlásit bankrot! ... Nechceš-li prý na něho zkázu uvalit a na svou rodinu potupu, máš mu tu částku v několika dnech opatřit ...“

„Dvacet tisíc!“ spráskl pan Křikava ruce. „Což pak nevíš, Míno, jakou spoustu peněz jsem toho roku již za vás vydal?“

„Vím, otče; ale já za to nemohu! ... Richard praví, že by si ty peníze snad přece sám ještě sehnal, kdyby nemusil domů ku cvičením. Jak víš, otče, je Richard záložním důstojníkem pruským a musí na několik neděl k pluku, na Rýn.“

„Co je mi po tom!“ odsekl nevrle pan Křikava. „Proč se neohlížel dříve! Nic nedám! Co jsem byl povinen, dal jsem už, ba mnohem, mnohem ještě více ...“

„Na mne se, otče, nehněvej!“ prosila sklíčeně mladá paní. „Já jsem jenom ubohá poslice; ... ale nedáš-li Richardovi ty peníze, pak ... prosím tě, řekni mu to sám, a nech si mne hned doma, neboť s prázdnýma rukama prý mu přijíti nesmím ... Ach tatínku zlatý, učiň co chceš, jenom mne z té trýzně vysvoboď!“

Pan Křikava oddechl si z hluboka, povstal a jal se velkými kroky přecházeti po jídelně.

„Mluvila jsi již s matkou?“ otázal se po chvíli.

„Mluvila, otče; ale o těch penězích jsem se nezmínila. Řekla jsem matince jenom, že ti jdu vyřídit, co Richard ohledně té vojny vzkazuje. Stran těch peněz styděla jsem se ...“

„Dobře jsi udělala!“ pravil otec, jakoby se mu bylo odlehčilo, a doložil pak odhodlaně: „Nebude jiné pomoci... Padnouti ho nechat nesmíme, již k vůli tobě! Naříkáš si ovšem, že s tebou špatně zachází; ale, mé dítě, ty nevíš ještě, co jsou starosti! I ten nejhodnější člověk stává se nevrlým a urputným, když na něho tíseň doléhá. Nejprotivnější na světě je starost o peníze, kterých člověk nevyhnutelně potřebuje... Obchod je obchod!... Je to hezká věc a výnosná, ale působí také hořké chvíle... Co naplat! Kdybych to neudělal, vynadal by mi celý svět, že jsem vlastnímu zeti nepomohl, a pak — musil bych se o něho i o tebe starati znovu... Víš tedy co, Míno, jdi domů a řekni Richardovi, že mu ty peníze do zejtřka seženu, ale matce se o tom ani slovem nezmiňuj! Nechci s ní míti žádných půtek!... Obětuji těch dvacet tisíc pro tebe, neboť jsem jist, že bude Richard zase hodným manželem, jakmile ho jen zbavím té šeredné starosti. Tedy s Bohem! Zejtra si přijď pro peníze, až bude matka na trhu!“

Na druhý den přišla si mladá paní skutečně pro peníze a než týden s týdnem se shledal, odejel Richard Lebrun, zbaven prý všeliké starosti, vesele „na Rýn“. Paní Hermíně nastala nyní doba klidu a oddechu. První den bylo jí tak lehko a veselo, jakoby byla z krutého zajetí vyvázla aneb jakoby se byla probudila ze hrozného snu — vyjasnila tvář, pracovala chutě a stále si zpívala. Když pak se na ulici strojila, vyhledávala opět šaty veselých barev a podržela z černého jenom krajkový závoj. „Můj bože, jak jest mi volno, že jsem sama se svým dítětem!“ povzdychla si několikráte za den a nic se neděsila příšerné myšlenky, jež z veselého povzdechu toho vyznívala. Paní Hermína pocítila teprve nyní, jak svého muže nenávidí, a když jí někdy napadlo, co by se tak stalo, kdyby Richard se ani nevrátil, zachvěla se zrovna rozkoší. — Tak bylo v prvních dnech. Potom se mladá paní docela utišila a vzpomínajíc jenom málo kdy na svého muže, prožila šťastně čtyři neděle. Docházela pilně domů, k rodičům, vyjížděla si s děckem a pestře vyšňořenou chůvou na procházky, navštěvovala zase divadlo a hudební produkce, ba objevila se po dlouhém čase opět ve společnosti svých přítelkyň. Ale z jedné takovéto společnosti, bylo to již v šestém témdni Richardovy nepřítomnosti, vrátila se paní Hermína všecka zdrcena a hluboko v duši raněna; nemilosrdná starší paní jakási pověděla jí, o čem prý celá Praha již dávno si vypravuje: Richard Lebrun odjížděje „na Rýn“, vykoupil prý si z jistého rozkřičeného domu za drahé peníze krasavici, které před jinými přednost dával, vzal si ji s sebou a odejel, místo k vojenským cvičením, do Bruselu a odtud do Paříže, kdež prý se svou pražskou nymfou nejveselejší společnosti navštěvuje a mnoho utrácí...

Mladá paní nebyla s to rozčilením usnouti; hlava jí hořela a srdce křečovitě bušilo. Po krátké době duševního oddychu schvátila mysl její celá tíha velkého neštěstí, jež tím neblahým sňatkem na ni bylo uvaleno. Dosud snášela jenom nemravy muže, kterého nemilovala a který také ji nemiloval, ale nyní zdálo se jí, že je potupena, zhanobena a veřejnému posměchu v šanc vydána. Když pak si vzpomněla, že ten muž, před nímž se již dříve otřásala, ze svého hanebného výletu se vrátí.... zachvěla se hrůzou a studený pot jí na čele vyvstával. „Ne,

ne!“ zvolala zděšeným hlasem přes tu chvíli, „s tím ničemou už žíti nebudu! Uteku domů, k matce, a požene-li mne otec nazpět do tohoto potupného, nečestného zajetí, hodím dítě své do řeky a vrhnu se za ním!“

Teprve k ránu paní Hermína usnula. Spala několik hodin nepokojně, ale vstala přece — ku podivu! — osvěžena, utišena a s výrazem naděje ve velkém krásném oku. Měla totiž ku konci spánku sen, zcela obyčejný sen, jaký už děti mívají, ale přece v tu chvíli významný; zdálo se jí, že procházejíc se starým anglickým parkem pojednou bouří a deštěm překvapena byla a do útulné jakési sluje se uchýlila. Avšak tato sluj byla brlohem ohyzdného draka, který vrátiv se z potulky strašně syčeti se jal a sluj ohnivým dechem naplnil. Zajaté hrozila neodvratná smrt, neboť ještěr chystal se již již, aby ji schvátil a rozsápal; v tom však, sotva že byla jediný a poslední zoufalý výkřik ze stísněných prsou vyrazila, zařval ještěr, smrtelně raněn, a v jasně ozářeném vchodu do sluje objevil se v lesklé rytířské zbroji — Jiřík Hlavsa, zářící mládím, krásou a vznešeností ducha...

Odpoledne odebrala se paní Hermína domů, aby se na matčině srdci vyplakala a na další zápasy posilnila. Avšak vešedši do velké komnaty, kdež otec a matka nejvíce se zdržovali, byla nemálo překvapena: matka seděla ve vysoké lenošce, bledá, se sepjatýma na klíně rukama a hleděla smutně k zemi; otec pak, hluboce zamračen, s čepičkou do týla staženou a rukama na zádech skříženýma přecházel prudce po jizbě a odfukoval zlostně těžké oblaky dýmu. Paní Hermína stanula u dveří, jakoby si netroufala dále pokročiti do toho bouřlivého ovzduší. Ale pan Křikava zpozorovav ji zvolal nejistým, stísněným a rozechvělým hlasem:

„Bůh tě potěš, Míno!... Pojď dále a nech se obejmouti!“

Mladá paní uposlechla otcova vyzvání, a když se byla s rodiči pozdravila, otázala se ostýchavě matky:

„Matinko drahá, stalo se něco?“

„Stalo se, milé dítě,“ odpověděla smutně paní Anastazie, „stalo se něco velmi ošklivého...“

„Hermíno, poslyš,“ vpadl své paní do řeči Křikava; „přestěhuješ se domů, a to hned!“

„Domů?!“ vzkřikla jásavě paní Hermína. „Zaplať ti to bůh, otče — přišla jsem tě prosit, abys mne vzal zase k sobě a ty sám mou žádosť předcházíš!“

„Víš snad už, co se s Richardem stalo?“ otázal se pan Křikava.

„Vím, otče, vím, jak hanebně se ke mně zachoval, jak mne zradil, potupil a zostudil...“

„Ach, to nebylo by ještě to nejhorší!“ prohodil roztržitě pan Křikava. „Ale zde, vezmi a čti!“

Paní Hermína přijala z otcovy ruky ranní číslo novin a čtla na místě, na kteréž byl pan Křikava ukázal, tuto zprávu:

„Úpadek. Na jmění nepřítomného velkoobchodníka Richarda Lebruna (firma White, Wilson & Comp.) uvalen konkurs. Passiva obnášejí 200.000 zlatých, aktiva nejsou žádná. Koluje mnoho směnek s padělanými podpisy. Na chefa padlého závodu, kterýž dle udání na

výročním vojenském cvičení v Kolíně nad Rýnem mešká, ale skutečně v Paříži s jakousi milostnicí hýřivý život vede, vydán zatykač."

Paní Hermína přečetši tuto příšernou zvěst, upustila noviny na zem a zadívala se oknem do prázdna, jakoby byla smyslů pozbyla... Několik minut trvalo trapné, významné a výmluvné ticho, jehož ani pan Křikava ničím porušiti si netroufal. Pak ale, když se byla paní Hermína poněkud z hrozného dojmu neblahé zprávy probrala, pokročil do prostřed komnaty a pravil, přemáhaje vší silou své rozechvění:

„Tak se jen, ženské, příliš netrapte! Čest naše je netknutá a také jí bohda zůstane! Co jsme na jmění ztratili, oželíme a abychom pro Richarda se trápili, bylo by zhola zbytečné, ten ničema toho nezasluhuje!... Stihla nás pohroma velká, avšak buďme silni a snesme ji klidně, jako zaslouženou zkoušku!... Nebojte se, že se nám budou lidé smáti anebo že ztratíme na veřejné vážnosti, — vždyť přece každý ví, že nemůžeme za to, co Richard vyvedl, a že jsme tou ranou nejkrutěji stíženi... Budou nás tedy jenom litovat — nu a pro to se trápit nemusíme!"

Takto a podobně chlácholil a utěšoval pan Křikava dále svou choť a dceru, jakoby si dobře vědom byl, že jim on svou umíněností to hoře spůsobil. Také jiní, dobří přátelé a přítelkyně, přicházeli, aby nebohé dámy potěšili a obveselili, a takž uplynulo dosti rychle prvních strastných čtyřiadvacet hodin po katastrofě.

Následujícího dne odpoledne seděl pan Křikava s chotí a dcerou u kávy a četl odpolední listy. Četl je zvolna, poněvadž byl stále ještě roztržit a pln pošmúrných myšlenek. Ale pojednou škubl sebou a vytřeštiv oči na potištěný papír, zvolal teskně a přec jako radostně:

„Skončeno!... Je po všem!"

„Co se stalo zase?" otázala se kvapně paní Hermína.

„Zde čtěte samy!" pravil pan Křikava podávaje své ženě noviny.

Paní Anastazie přiloživši k očím lorgnon, přečtla hlasitě tuto notici:

„Policie a zemského co trestního soudu došla dnes dopoledne z Paříže zpráva, že pražský obchodník Richard Lebrun, jehož úpadek v obchodnických kruzích zdejších značnou sensaci spůsobil, včera večer, když ve svém bytu zatčen býti měl, ranou z revolveru se usmrtil."

— — — — — — — — — — — — — — —

„Kdo by se byl před rokem nadál takového konce?!" pravila po chvíli smutně paní Křikavová, rušíc úmyslně ticho, jež bylo po přečtení oné zprávy nastalo.

„Já jsem cosi takového předvídala," odtušila s pláčem paní Hermína, „neboť Richard hrozil často, že zastřelí sebe nebo mne..."

„Je rozhodně lépe, že zastřelil sebe," zvolal důrazně pan Křikava; „vlastně je vůbec dobře, že se tak stalo!"

„Neplač, Hermíno, bůh tě vysvobodil!" konejšila paní Anastazie dceru, kteráž v slzách se rozplývala. „Ty osudem svého nehodného muže vinna nejsi!... Jsi mladá, čas rychle tu ránu zhojí... a dá bůh, že přec ještě budeš šťastna... O co jsi na penězích přišla, já ze svého docela ti nahradím..."

„Prosím tě, matinko, o tom mi nemluv!“ vpadla své matce vroucně do řeči paní Hermína. „Těch ztracených peněz nelituji; lituji jenom, že nestačily, aby Richard byl mohl zůstati počestným člověkem.“

„Mé dítě,“ prohodil sarkasticky pan Křikava, „na to by bylo sotva postačilo celé naše jmění!“

V tom vešla do komnaty služka a podala mladé paní lístek. Paní Hermína otevřela jej a vyňala z obálky navštívenku, na jejíž spodní straně napsána byla slova: „Přijměte, Milostivá Paní, mou nejhlubší soustrasť!“ kdežto na líci vytištěno bylo jméno „Professor dr. Jiří Hlavsa.“

„Chudák, on se nehněvá!“ pravil měkce pan Křikava. „Je to přece jen hodný člověk... Škoda, věčná škoda — ale co naplat, už se stalo!“

„Vstaň, Hermíno, půjdeme se za Richarda do kostela pomodlit! A objednáme hned nějaké zádušní mše,“ zvolala stísněným hlasem, pláč násilně potlačujíc, paní Anastazie.

„Jděte, jděte!“ povzbuzoval dámy pan Křikava a doložil po chvilce: „Ale večer bude nám tu teskno.... což abyste z kostela zajely pro Jaroše?“

„Zajedeme s radostí,“ odtušila paní Hermína, „ale což nebude-li chtět samoten...“

„Tak ať si ve jmenu páně tu svou Aninku přivede!“ rozhodl velkodušně pan Křikava a když dámy odcházely, zvolal ještě za nimi: „A toho professora mi také pozvete!“

Alfred Tennyson.

Oinóna.

Z angl. přel. dr. Fr. Krsek.

Je v Idě údolíčko, luznější
nad všechna v jonském horstvě údolí.
Přes úžlabí mhla táhne krouživá
a, jakby rámě před se vzpínajíc,
od sosny k sosně krokem zdlouhavým
se líně plíží. S každé strany pak
se vprostřed dolů chýlí trávníky
a v květu hojném lučin okraje,
pod nimiž dlouhá šumí bystřina
ve hloubce rozevřenou roklinou
od slapu k slapu v moře chvátajíc.
Za údolím tam Gargar nejvýše
své témě k ránu vzpíná: z předu však
zas průsmyk, v jehož světle možno zřít
je sloupovatou tvrzi ilijskou,
tu Trojska korunu.

Sem v poledne
Oinóna přišla smutna; bloudila
kol opuštěna Paridem, jenž dřív
jí v horách družným společníkem byl.
Již růže v její tvářích uvadly
a přes její se šíji vlnil vlas
či klidně jen se vlnit zdál. A tam,
o kámen ona révou opjatý
jsouc opřena, té pěla samotě,
až od vysokých strmin k jejímu
se místu dolů skláněl hory stín.

„Ó matko Ido, Ido pramenná,
než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Klid polední teď horu objímá:
teď mlčí cvrček v trávě; ještěrka
stín v kámen vrhajíc tam leží teď
jak stín, a větrové teď mrtvi jsou.
Květ pestrý dříme, zlatá včelička
se v lilji kolébá — já sama bdím.
Slz pln je zrak můj, láskou plna hruď;
hruď moje puká, temní můj se zrak:
já žití svého syta jsem a mdlá.

Ó matko Ido, Ido pramenná,
než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Slyš, země, slyšte vrchy, jeskyně,
v nichž sídlí studený had s korunou,
vy horská zřídla (boha říčného
jsem dcera), slyšte mne: jáť budu pět
a zpěvem svým své strasti navěžím,
jak tam ty hradby jemně zvedaly
se k jemným zvukům hudby — mlha, jež
tvar pevný na se vzala: možno snad,
že mluvíc o tom, z hlubších bolestí
své srdce na chvilenku odvedu.

Ó matko Ido, Ido pramenná,
než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Pod vrchy v ranním šeru stála jsem,
ve výši rosou tměl se horský mech,
se horská rosou tměla pinie:
tu krásný Paris, Paris zloduchý,
jak uhel černou kozu, bílých noh
a růžků bílých, veda přišel sem
od rákosného Simoentu sám.

Než zemru, matko Ido, poslyš mne!
Mne z rokle zdáli zvala bystřina:

ve výši tiché jitro házelo
své blesky na panenský sníh. A já
se zraky sklopenými seděla
tu samotna: jak hvězda zářivá
on šerem kráčel, kůže pardalí
mu s plecí visela, však slunný vlas
jak bohu kolkol skrání proudil mu
a tvář se leskla jako pěny pruh
se větrem zčeřen stkví: vše srdce mé,
než přišel, vstříc mu v náruč letělo . . .

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
On usmál se a sličnou otevřev
pak ruku ukazoval jablko
mi z hesperského zlata ryzího —
to božsky vonělo, a co já zřím
a naslouchám, slov jeho valný proud
se do srdce mi vléval:

,Oinóno,
má drahá, krásnolící Oinóno,
má duše jediná, zde viz ten plod:
do jeho lesklé slupky vepsané
„té nejkrásnější!“ tobě zdá se mi
jej určuje, jež půvabnější jsi
než kterákoli v horách idajských
tu těká víla, nejpůvabnější
brv družných kouzlem, chůze půvabem.‘

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
On na můj vtiskl kvetoucí svůj ret
a pravil: ,Bylo na stůl vhozeno,
když schůze bohů plně sešla se
do síní Peleových, načež svár
hned povstal s otázkou, čí právem jest...
Však lehkonohá Iris přinesla
je včera večer ke mně se vzkazem,
že hlasem všech jsem zvolen rozhodčím.
Dnes Hera, Afrodita s Palladou
sem přijdou, každá sobě žádajíc
té nejkrásnější odměnu . . . A hle —
vnitř sluje za tím šepotavým křem
té staré pinie ty uvidíš
je neviděna jsouc a uslyšíš
vše neslyšena tam, i zříti máš,
jak bohy rozsuzuje Paris tvůj.‘

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Čas půldne nastal: jeden stříbrný

jen mráček zbloudil k stráním sosnatým
v tom dlouhém údolí. Tu přišly sem
ku háji, přišly obnaženy v háj
s tím měkkým trávníkem, a u nohou
jich rudý pučel krokos, fialky
a lotos, amarant i asfodel
a lilie: i povstal větříček
a s hůry s révou břečťan těkavý
se skláněl sem i tam a v závitech
se rozmanitých bujně otáčel,
po všechněch sukovatých větvích svůj
pna okolík a bobuli a květ.

Než zemru, matko Ido, poslyš mne!
Na stromě seděl chocholatý páv:
mrak zlatý horem plul a nad ním pak
se sníživ vonnou rosou jemně dštil.
A nejprve hlas slyšela jsem *té,*
před níž, když nebem kráčí jako zář
vždy jasnější a větší, bohové
ve mysli jedné s úctou vstávají.

A ona Paridovi nabídla
moc královskou a vládu rozsáhlou
i sporů prostou; k říše vzrůstání
též důchodů všech hojnost, ‚z údolí
tak mnohých, z plání proudy protkaných
a žitem pokrytých, či z dolů, jichž
kov k nepřebrání jest; čest (děla též)
a hold a daň i cla ze mnohého
ve vnitrozemsku města, mnohého
i prostranného přístavu, kde ční
ve stínu tvrze věží vysokých
stožáry husté v jasných zátokách.‘

Než zemru, matko Ido, poslyš mne!
Tak dále mluvila a mluvila
jen stále o moci, ‚jež jednání
je cílem každého; moc, s časem jež
je v shodě, jižto moudrost zplodila
a moudrost na trůn vznesla, sousedních
všech korun věrná druže, ruka tvá
až slábnouc pustí žezla rukojeť . . .
Dar taký ode mne, mne, královny
to nebes, králův synu Paride
(ty's živ jak pastýř, přec však králův syn),
ten vítán být ti musí nejvýše;
vždyť pouze m o c n í nejvíc podobni
jsou bohům, jižto klidu dosáhli

Zápasy.

Povídka z pražského života
od
Serváce Hellera.
(Dokončení.)

Slečna Hermína byla panu Richardu Lebrunovi dle všech pravidel oddána. Zápas o zmaření tohoto sňatku skončil úplným nezdarem, ale za to nastal zápas druhu jiného.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Minulo několik neděl od hlučné svatby, jež byla v celé čtvrti velkou sensaci spůsobila, a nikdo se o mladé manžele nestaral. Tito žili — jak ostatním lidem se zdálo — šťastně a blaženě v osmi pokojích prvního patra, kteréž jim byl pan Křikava na Příkopech najal, vyjížděli si ve vlastní ekypáži, kterouž jim pan Křikava držel, měli premovaného lokaje a dav služebných, jež pan Křikava najímal, a zasýlali „domů“ všechny účty dodavatelů, jež pan Křikava ochotně vyplácel. Mladá paní byla by se ráda poněkud obmezila, ale manžel její, nyní chef velkého závodu, dokazoval, že by poškozovalo úvěr celé firmy, kdyby jejich domácnost byla nuzařská; pan Křikava pak, ačkoli jinak opatrný byl a vždy spořivost hlásal, v této věci s panem zetěm úplně souhlasil a — co nejpodivnějšího bylo — stále ochotně platil.

„Muži,“ říkala často paní Anastazie, „nezdá se ti podivným, že Hermína všechny, ale všechny účty nám k placení zasýlá, tak že my vlastně celou Richardovu domácnost vydržujeme, ba i jeho krejčího a obuvníka platíme?“

„To jinak nejde,“ vysvětloval na to pan Křikava; „Richard je obchodník, a v obchodě — toť přece víš — záleží nejvíce na tom, aby kapitál v oběhu zůstal. Richard kuje železo, dokud je horké; obchod jde nyní znamenitě a proto je škoda každého krejcaru, který se z něho vytáhne. Naše peníze už — kromě těch mizerných šest procent, na něž uloženy jsou — nevydělávají, proto jest lépe, když Richard své denáry v závodě nechává a my zatím Hermíninu domácnost obstaráváme.“

„Dávám Hermíně všechno s radostí, čeho potřebuje,“ odpovídala paní Křikavová, „ale zdá se mi přece podivným, že nám Richard všechny, ale všechny účty posýlá, ba i účty svého holiče a frisėra . . .“

„To všechno nestojí ani za řeč,“ odmlouval pan Křikava, a poněvadž vlastně on platil, neměly námitky jeho paní žádné váhy. Ba, když bylo devět měsíců uplynulo a mladá paní ryšavého klučíka porodila, najal dědeček ještě dva sousední pokoje pro „dědičného prince“, pak kojnou z požehnaných luhů moravské Slovače, jednu služku a komornou. Paní Anastazie marně se proti tomuto luxu vzpírala. Křikava, kterýž byl syna z domu vypudil, nelitoval ničeho pro svého vnuka.

Jaroslav uvalil na se otcův hněv svrchovanou měrou tím, že v den Hermíniny svatby do Plzně odejel a teprve za týden se vrátil. Pan Křikava považoval to za vzpouru proti otcovské autoritě, za odboj krve a potupu rodinné kázně a vypověděl syna z domu. Jaroslav pak odešel do vyhnanství hrdě a bezstarostně; hrdě, ježto vědom si byl, že vlastní silou a prací již udržeti se dovede, a bezstarostně proto, že mohl bezpečně spoléhati na vydatnou podporu své matky. Pan Křikava měl sice často o syna starost, ale chránil se dáti to na jevo; začala-li paní Anastazie řeč o Jaroslavovi, přerušil ji absolutní vládce domu po každé slovy:

„Prosím tě, Stázi, nemluv mi o tom ničemovi — já nemám žádného syna!" — Ale když měsíc za měsícem ubíhal a syn doma se neukazoval, zastesklo se panu Křikavovi a on povzdechl si často, když sám u snídaně nebo u večeře seděl: „Že ten kluk nejde! . . . Já bych mu s největší radostí odpustil . . . Ale toto, se přede mnou pokořit! . . . Je to tvrdá palice — celý otec! . . . Achych! Že tak chyby otcův na děti přecházejí! . . ."

Takto rozjímal a rozmlouval sám s sebou pan Křikava i o výroční den zasnoubení své dcery s Richardem Lebrunem, sedě ráno u stříbrných konviček se smetanou a černou kávou, a vypouštěje z úst kroužky modrého dýmu, jenž zvolna ke stropu se vznášel. Z konviček, předloňského vánočního dárku pana Richarda Lebruna, vystupovaly lehynké obláčky vonné páry, a pan Křikava, odstavuje vždy na okamžik pestrý čibuk, mísil s patrnou rozkoší do číšky odvar nedostižné mokky s hustou smetanou, ve které lžička div že nestála.

Venku bylo umrzlo a velkými vločkami poletoval sníh s oblohy lehce zastřené. Jak bylo milo a útulno v jasné, dobře vytopené jídelně! Pan Křikava, zaháněje myšlenky na nepřítomného syna a ustávaje chvilkami od čtení novin, pozoroval krásnou zimní povětrnost venku, libé teplo ve světnici, vonnou snídani v elegantním náčiní na stole . . . . . a usmíval se spokojeně . . . Teď dopil kávu, povstal, zapálil si vyhaslý čibuk, usedl opět do lenošky a zabral se do čtení.

Sotva že byl chvíli četl, otevřely se zvolna dvéře a do komnaty vešla mladá, krásně vzrostlá panička se spuštěným závojem.

„Dobré jitro, tatínku!" zvolala příchozí, ale hlasem, který nikterak nezněl vesele. „Nevyrušuji tě?"

„I to to!" zvolal obrátiv se od novin pan Křikava. „Pojď sem, Míno, a ukaž se, jak vypadáš!"

Mladá panička odhodila nazpět závoj a objevila tvář rozkošnou. Měla tutéž bílou pleť s růžovým nádechem, jako před rokem, tytéž plavé, jako zlatem prosypané vlasy, tentýž tupý nosík, malé korálové rty a kulatou bradu, ale ty její modravě šedé, sálavé oči svítily tentokráte zvláštním leskem a byly jaksi červeně vroubeny, jakoby byly plakaly.

„Míno, ty jsi plakala?" otázal se s podivením pan Křikava. „A proč pak jsi celá černě oblečena? To ti nesluší!"

„Otče milý," pravila smutně mladá paní, „mně je teď černá barva nejmilejší. Veselé barvy mohu vidět na jiných, ale nikoli na sobě . . . má duše je smutná . . ."

„Jdi mi, jdi!“ durdil se pan Křikava. „Tak mladá, zdravá ženská, která má všeho do hojnosti, a bude dělat ze sebe trapistku!... To by mi byl pěkný nesmysl! Vesele, vesele, holka!“

„Těžko být veselým, otče, když okolnosti jsou smutné,“ odtušila s bolestným úsměvem mladá paní.

„Smutné okolnosti! Jaká to řeč? Tisíce lidí vám závidí, a ty hraješ si na nešťastnou ... Ale proč pak jsi plakala?“

„Tatínku, já si nehraju na nešťastnou, já jsem jí skutečně!“ zasteskla si panička a slzy ji znovu polily.

„U všech všudy!“ zvolal konejšivě otec. „Jen ty slzy ne! Což nevíš, že nemohu pláč vystát? ... Posaď se přece, Míno, a pověz mi honem, co tě hněte, ale vesele!“

„Tatínku zlatý,“ promluvila zase panička, „vesele se to povídat nedá, ale říci ti to musím. Jen se, prosím tě, nerozlob! ... Můj muž je, tatínku, již delší dobu velmi nevrlý... platy prý mu všude váznou, obchod prý dělá starosti ... a já dívám prý se lhostejně, jakoby mi nic po tom nebylo ... Zkrátka, Richard souží mne stále o peníze a já žádných nemám.“

„O peníze?!“ zvolal udivený pan Křikava. „Vždyť jsem mu hned po svatbě vyplatil celé tvoje věno!“

„Ovšem,“ odvětila plačky mladá paní, „ale to prý pohltil obchod, a ještě prý to nestačí ... Již několik dní posýlá mne k tobě, a když jsem se zdráhala, dělal mi kruté výčitky, jakobych já vším byla vinna...“

„Můj Bože! Co to slyším?“ užasl pan Křikava. „A na co tak nutně potřebuje?“

„Dnes byl obzvláště zlý,“ vypravovala mladá paní; „nedostane-li prý rychle dvacet tisíc zlatých, musí prý ohlásit bankrot! ... Nechceš-li prý na něho zkázu uvalit a na svou rodinu potupu, máš mu tu částku v několika dnech opatřit ...“

„Dvacet tisíc!“ spráskl pan Křikava ruce. „Což pak nevíš, Míno, jakou spoustu peněz jsem toho roku již za vás vydal?“

„Vím, otče; ale já za to nemohu! ... Richard praví, že by si ty peníze snad přece sám ještě sehnal, kdyby nemusil domů ku cvičením. Jak víš, otče, je Richard záložním důstojníkem pruským a musí na několik neděl k pluku, na Rýn.“

„Co je mi po tom!“ odsekl nevrle pan Křikava. „Proč se neohlížel dříve! Nic nedám! Co jsem byl povinen, dal jsem už, ba mnohem, mnohem ještě více ...“

„Na mne se, otče, nehněvej!“ prosila sklíčeně mladá paní. „Já jsem jenom ubohá poslice; ... ale nedáš-li Richardovi ty peníze, pak ... prosím tě, řekni mu to sám, a nech si mne hned doma, neboť s prázdnýma rukama prý mu přijíti nesmím ... Ach tatínku zlatý, učiň co chceš, jenom mne z té trýzně vysvoboď!“

Pan Křikava oddechl si z hluboka, povstal a jal se velkými kroky přecházeti po jídelně.

„Mluvila jsi již s matkou?“ otázal se po chvíli.

„Mluvila, otče; ale o těch penězích jsem se nezmínila. Řekla jsem matince jenom, že ti jdu vyřídit, co Richard ohledně té vojny vzkazuje. Stran těch peněz styděla jsem se ...“

„Dobře jsi udělala!“ pravil otec, jakoby se mu bylo odlehčilo, a doložil pak odhodlaně: „Nebude jiné pomoci... Padnouti ho nechat nesmíme, již k vůli tobě! Naříkáš si ovšem, že s tebou špatně zachází; ale, mé dítě, ty nevíš ještě, co jsou starosti! I ten nejhodnější člověk stává se nevrlým a urputným, když na něho tíseň doléhá. Nejprotivnější na světě je starost o peníze, kterých člověk nevyhnutelně potřebuje... Obchod je obchod!... Je to hezká věc a výnosná, ale působí také hořké chvíle... Co naplat! Kdybych to neudělal, vynadal by mi celý svět, že jsem vlastnímu zeti nepomohl, a pak — musil bych se o něho i o tebe starati znovu... Víš tedy co, Míno, jdi domů a řekni Richardovi, že mu ty peníze do zejtřka seženu, ale matce se o tom ani slovem nezmiňuj! Nechci s ní míti žádných půtek!... Obětuji těch dvacet tisíc pro tebe, neboť jsem jist, že bude Richard zase hodným manželem, jakmile ho jen zbavím té šeredné starosti. Tedy s Bohem! Zejtra si přijď pro peníze, až bude matka na trhu!“

Na druhý den přišla si mladá paní skutečně pro peníze a než týden s týdnem se shledal, odejel Richard Lebrun, zbaven prý všeliké starosti, vesele „na Rýn“. Paní Hermíně nastala nyní doba klidu a oddechu. První den bylo jí tak lehko a veselo, jakoby byla z krutého zajetí vyvázla aneb jakoby se byla probudila ze hrozného snu — vyjasnila tvář, pracovala chutě a stále si zpívala. Když pak se na ulici strojila, vyhledávala opět šaty veselých barev a podržela z černého jenom krajkový závoj. „Můj bože, jak jest mi volno, že jsem sama se svým dítětem!“ povzdychla si několikráte za den a nic se neděsila příšerné myšlenky, jež z veselého povzdechu toho vyznívala. Paní Hermína pocítila teprve nyní, jak svého muže nenávidí, a když jí někdy napadlo, co by se tak stalo, kdyby Richard se ani nevrátil, zachvěla se zrovna rozkoší. — Tak bylo v prvních dnech. Potom se mladá paní docela utišila a vzpomínajíc jenom málo kdy na svého muže, prožila šťastně čtyři neděle. Docházela pilně domů, k rodičům, vyjížděla si s děckem a pestře vyšňořenou chůvou na procházky, navštěvovala zase divadlo a hudební produkce, ba objevila se po dlouhém čase opět ve společnosti svých přítelkyň. Ale z jedné takovéto společnosti, bylo to již v šestém témdni Richardovy nepřítomnosti, vrátila se paní Hermína všecka zdrcena a hluboko v duši raněna; nemilosrdná starší paní jakási pověděla jí, o čem prý celá Praha již dávno si vypravuje: Richard Lebrun odjížděje „na Rýn“, vykoupil prý si z jistého rozkřičeného domu za drahé peníze krasavici, které před jinými přednost dával, vzal si ji s sebou a odejel, místo k vojenským cvičením, do Bruselu a odtud do Paříže, kdež prý se svou pražskou nymfou nejveselejší společnosti navštěvuje a mnoho utrácí...

Mladá paní nebyla s to rozčilením usnouti; hlava jí hořela a srdce křečovitě bušilo. Po krátké době duševního oddychu schvátila mysl její celá tíha velkého neštěstí, jež tím neblahým sňatkem na ni bylo uvaleno. Dosud snášela jenom nemravy muže, kterého nemilovala a který také ji nemiloval, ale nyní zdálo se jí, že je potupena, zhanobena a veřejnému posměchu v šanc vydána. Když pak si vzpomněla, že ten muž, před nímž se již dříve otřásala, ze svého hanebného výletu se vrátí.... zachvěla se hrůzou a studený pot jí na čele vyvstával. „Ne,

ne!“ zvolala zděšeným hlasem přes tu chvíli, „s tím ničemou už žíti nebudu! Uteku domů, k matce, a požene-li mne otec nazpět do tohoto potupného, nečestného zajetí, hodím dítě své do řeky a vrhnu se za ním!“

Teprve k ránu paní Hermína usnula. Spala několik hodin nepokojně, ale vstala přece — ku podivu! — osvěžena, utišena a s výrazem naděje ve velkém krásném oku. Měla totiž ku konci spánku sen, zcela obyčejný sen, jaký už děti mívají, ale přece v tu chvíli významný; zdálo se jí, že procházejíc se starým anglickým parkem pojednou bouří a deštěm překvapena byla a do útulné jakési sluje se uchýlila. Avšak tato sluj byla brlohem ohyzdného draka, který vrátiv se z potulky strašně syčeti se jal a sluj ohnivým dechem naplnil. Zajaté hrozila neodvratná smrt, neboť ještěr chystal se již již, aby ji schvátil a rozsápal; v tom však, sotva že byla jediný a poslední zoufalý výkřik ze stísněných prsou vyrazila, zařval ještěr, smrtelně raněn, a v jasně ozářeném vchodu do sluje objevil se v lesklé rytířské zbroji — Jiřík Hlavsa, zářící mládím, krásou a vznešeností ducha . . .

Odpoledne odebrala se paní Hermína domů, aby se na matčině srdci vyplakala a na další zápasy posilnila. Avšak vešedši do velké komnaty, kdež otec a matka nejvíce se zdržovali, byla nemálo překvapena: matka seděla ve vysoké lenošce, bledá, se sepjatýma na klíně rukama a hleděla smutně k zemi; otec pak, hluboce zamračen, s čepičkou do týla staženou a rukama na zádech skříženýma přecházel prudce po jizbě a odfukoval zlostně těžké oblaky dýmu. Paní Hermína stanula u dveří, jakoby si netroufala dále pokročiti do toho bouřlivého ovzduší. Ale pan Křikava zpozorovav ji zvolal nejistým, stísněným a rozechvělým hlasem:

„Bůh tě potěš, Míno! . . . Pojď dále a nech se obejmouti!“

Mladá paní uposlechla otcova vyzvání, a když se byla s rodiči pozdravila, otázala se ostýchavě matky:

„Matinko drahá, stalo se něco?“

„Stalo se, milé dítě,“ odpověděla smutně paní Anastazie, „stalo se něco velmi ošklivého . . .“

„Hermíno, poslyš,“ vpadl své paní do řeči Křikava; „přestěhuješ se domů, a to hned!“

„Domů?!“ vzkřikla jásavě paní Hermína. „Zaplať ti to bůh, otče — přišla jsem tě prosit, abys mne vzal zase k sobě a ty sám mou žádosť předcházíš!“

„Víš snad už, co se s Richardem stalo?“ otázal se pan Křikava.

„Vím, otče, vím, jak hanebně se ke mně zachoval, jak mne zradil, potupil a zostudil . . .“

„Ach, to nebylo by ještě to nejhorší!“ prohodil roztržitě pan Křikava. „Ale zde, vezmi a čti!“

Paní Hermína přijala z otcovy ruky ranní číslo novin a čtla na místě, na kteréž byl pan Křikava ukázal, tuto zprávu:

„Úpadek. Na jmění nepřítomného velkoobchodníka Richarda Lebruna (firma White, Wilson & Comp.) uvalen konkurs. Passiva obnášejí 200.000 zlatých, aktiva nejsou žádná. Koluje mnoho směnek s padělanými podpisy. Na chefa padlého závodu, kterýž dle udání na

výročním vojenském cvičení v Kolíně nad Rýnem mešká, ale skutečně v Paříži s jakousi milostnicí hýřivý život vede, vydán zatykač."

Paní Hermína přečetši tuto příšernou zvěst, upustila noviny na zem a zadívala se oknem do prázdna, jakoby byla smyslů pozbyla... Několik minut trvalo trapné, významné a výmluvné ticho, jehož ani pan Křikava ničím porušiti si netroufal. Pak ale, když se byla paní Hermína poněkud z hrozného dojmu neblahé zprávy probrala, pokročil do prostřed komnaty a pravil, přemáhaje vší silou své rozechvění:

„Tak se jen, ženské, příliš netrapte! Česť naše je netknutá a také jí bohda zůstane! Co jsme na jmění ztratili, oželíme a abychom pro Richarda se trápili, bylo by zhola zbytečné, ten ničema toho nezasluhuje!... Stihla nás pohroma velká, avšak buďme silni a snesme ji klidně, jako zaslouženou zkoušku!... Nebojte se, že se nám budou lidé smáti anebo že ztratíme na veřejné vážnosti, — vždyť přece každý ví, že nemůžeme za to, co Richard vyvedl, a že jsme tou ranou nejkrutěji stíženi... Budou nás tedy jenom litovat — nu a pro to se trápit nemusíme!"

Takto a podobně chlácholil a utěšoval pan Křikava dále svou choť a dceru, jakoby si dobře vědom byl, že jim on svou umíněností to hoře spůsobil. Také jiní, dobří přátelé a přítelkyně, přicházeli, aby nebohé dámy potěšili a obveselili, a takž uplynulo dosti rychle prvních strastných čtyřiadvacet hodin po katastrofě.

Následujícího dne odpoledne seděl pan Křikava s chotí a dcerou u kávy a četl odpolední listy. Četl je zvolna, poněvadž byl stále ještě roztržit a pln pošmúrných myšlenek. Ale pojednou škubl sebou a vytřeštiv oči na potištěný papír, zvolal teskně a přec jako radostně:

„Skončeno!... Je po všem!"

„Co se stalo zase?" otázala se kvapně paní Hermína.

„Zde čtěte samy!" pravil pan Křikava podávaje své ženě noviny.

Paní Anastazie přiloživši k očím lorgnon, přečtla hlasitě tuto notici:

„Policie a zemského co trestního soudu došla dnes dopoledne z Paříže zpráva, že pražský obchodník Richard Lebrun, jehož úpadek v obchodnických kruzích zdejších značnou sensaci spůsobil, včera večer, když ve svém bytu zatčen býti měl, ranou z revolveru se usmrtil."

— — — — — — — — — — — — — — —

„Kdo by se byl před rokem nadál takového konce?!" pravila po chvíli smutně paní Křikavová, rušíc úmyslně ticho, jež bylo po přečtení oné zprávy nastalo.

„Já jsem cosi takového předvídala," odtušila s pláčem paní Hermína, „neboť Richard hrozil často, že zastřelí sebe nebo mne..."

„Je rozhodně lépe, že zastřelil sebe," zvolal důrazně pan Křikava; „vlastně je vůbec dobře, že se tak stalo!"

„Neplač, Hermíno, bůh tě vysvobodil!" konejšila paní Anastazie dceru, kteráž v slzách se rozplývala. „Ty osudem svého nehodného muže vinna nejsi!... Jsi mladá, čas rychle tu ránu zhojí... a dá bůh, že přec ještě budeš šťastna... O co jsi na penězích přišla, já ze svého docela ti nahradím..."

„Prosím tě, matinko, o tom mi nemluv!“ vpadla své matce vroucně do řeči paní Hermína. „Těch ztracených peněz nelituji; lituji jenom, že nestačily, aby Richard byl mohl zůstati počestným člověkem.“

„Mé dítě,“ prohodil sarkasticky pan Křikava, „na to by bylo sotva postačilo celé naše jmění!“

V tom vešla do komnaty služka a podala mladé paní lístek. Paní Hermína otevřela jej a vyňala z obálky navštívenku, na jejíž spodní straně napsána byla slova: „Přijměte, Milostivá Paní, mou nejhlubší soustrasť!“ kdežto na líci vytištěno bylo jméno „Professor dr. Jiří Hlavsa.“

„Chudák, on se nehněvá!“ pravil měkce pan Křikava. „Je to přece jen hodný člověk . . . Škoda, věčná škoda — ale co naplat, už se stalo!“

„Vstaň, Hermíno, půjdeme se za Richarda do kostela pomodlit! A objednáme hned nějaké zádušní mše,“ zvolala stísněným hlasem, pláč násilně potlačujíc, paní Anastazie.

„Jděte, jděte!“ povzbuzoval dámy pan Křikava a doložil po chvilce: „Ale večer bude nám tu teskno . . . . což abyste z kostela zajely pro Jaroše?“

„Zajedeme s radostí,“ odtušila paní Hermína, „ale což nebude-li chtět samoten . . .“

„Tak ať si ve jmenu páně tu svou Aninku přivede!“ rozhodl velkodušně pan Křikava a když dámy odcházely, zvolal ještě za nimi: „A toho professora mi také pozvete!“

Alfred Tennyson.

Oinóna.

Z angl. přel. dr. **Fr. Krsek.**

e v Idě údolíčko, luznější
nad všechna v jonském horstvě údolí.
Přes úžlabí mhla táhne krouživá
a, jakby rámě před se vzpínajíc,
od sosny k sosně krokem zdlouhavým
se líně plíží. S každé strany pak
se vprostřed dolů chýlí trávníky
a v květu hojném lučin okraje,
pod nimiž dlouhá šumí bystřina
ve hloubce rozevřenou roklinou
od slapu k slapu v moře chvátajíc.
Za údolím tam Gargar nejvýše
své témě k ránu vzpíná: z předu však
zas průsmyk, v jehož světle možno zřít
je sloupovatou tvrzi ilijskou,
tu Trojska korunu.

Sem v poledne
Oinóna přišla smutna; bloudila
kol opuštěna Paridem, jenž dřív
jí v horách družným společníkem byl.
Již růže v její tvářích uvadly
a přes její se šíji vlnil vlas
či klidně jen se vlnit zdál. A tam,
o kámen ona révou opjatý
jsouc opřena, té pěla samotě,
až od vysokých strmin k jejímu
se místu dolů skláněl hory stín.

„Ó matko Ido, Ido pramenná,
než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Klid polední teď horu objímá:
teď mlčí cvrček v trávě; ještěrka
stín v kámen vrhajíc tam leží teď
jak stín, a větrové teď mrtvi jsou.
Květ pestrý dříme, zlatá včelička
se v lilji kolébá — já sama bdím.
Slz pln je zrak můj, láskou plna hruď;
hruď moje puká, temní můj se zrak:
já žití svého syta jsem a mdlá.

Ó matko Ido, Ido pramenná,
než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Slyš, země, slyšte vrchy, jeskyně,
v nichž sídlí studený had s korunou,
vy horská zřídla (boha říčného
jsem dcera), slyšte mne: jáť budu pět
a zpěvem svým své strasti navěžím,
jak tam ty hradby jemně zvedaly
se k jemným zvukům hudby — mlha, jež
tvar pevný na se vzala: možno snad,
že mluvíc o tom, z hlubších bolestí
své srdce na chvilenku odvedu.

Ó matko Ido, Ido pramenná,
než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Pod vrchy v ranním šeru stála jsem,
ve výši rosou tměl se horský mech,
se horská rosou tměla pinie:
tu krásný Paris, Paris zloduchý,
jak uhel černou kozu, bílých noh
a růžků bílých, veda přišel sem
od rákosného Simoentu sám.

Než zemru, matko Ido, poslyš mne!
Mne z rokle zdáli zvala bystřina:

ve výši tiché jitro házelo
své blesky na panenský sníh. A já
se zraky sklopenými seděla
tu samotna: jak hvězda zářivá
on šerem kráčel, kůže pardalí
mu s plecí visela, však slunný vlas
jak bohu kolkol skrání proudil mu
a tvář se leskla jako pěny pruh
se větrem zčeřen stkví: vše srdce mé,
než přišel, vstříc mu v náruč letělo . . .

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
On usmál se a sličnou otevřev
pak ruku ukazoval jablko
mi z hesperského zlata ryzího —
to božsky vonělo, a co já zřím
a naslouchám, slov jeho valný proud
se do srdce mi vléval:

,Oinóno,
má drahá, krásnolící Oinóno,
má duše jediná, zde viz ten plod:
do jeho lesklé slupky vepsané
„té nejkrásnější!“ tobě zdá se mi
jej určuje, jež půvabnější jsi
než kterákoli v horách idajských
tu těká víla, nejpůvabnější
brv družných kouzlem, chůze půvabem.‘

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
On na můj vtiskl kvetoucí svůj ret
a pravil: ,Bylo na stůl vhozeno,
když schůze bohů plně sešla se
do síní Peleových, načež svár
hned povstal s otázkou, čí právem jest . . .
Však lehkonohá Iris přinesla
je včera večer ke mně se vzkazem,
že hlasem všech jsem zvolen rozhodčím.
Dnes Hera, Afrodita s Palladou
sem přijdou, každá sobě žádajíc
té nejkrásnější odměnu . . . A hle —
vnitř sluje za tím šepotavým křem
té staré pinie ty uvidíš
je neviděna jsouc a uslyšíš
vše neslyšena tam, i zříti máš,
jak bohy rozsuzuje Paris tvůj.‘

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Čas půldne nastal: jeden stříbrný

jen mráček zbloudil k stráním sosnatým
v tom dlouhém údolí. Tu přišly sem
ku háji, přišly obnaženy v háj
s tím měkkým trávníkem, a u nohou
jich rudý pučel krokos, fialky
a lotos, amarant i asfodel
a lilie: i povstal větříček
a s hůry s révou břečťan těkavý
se skláněl sem i tam a v závitech
se rozmanitých bujně otáčel,
po všechněch sukovatých větvích svůj
pna okolík a bobuli a květ.

Než zemru, matko Ido, poslyš mne!
Na stromě seděl chocholatý páv:
mrak zlatý horem plul a nad ním pak
se sníživ vonnou rosou jemně dštil.
A nejprve hlas slyšela jsem *té,*
před níž, když nebem kráčí jako zář
vždy jasnější a větší, bohové
ve mysli jedné s úctou vstávají.

A ona Paridovi nabídla
moc královskou a vládu rozsáhlou
i sporů prostou; k říše vzrůstání
též důchodů všech hojnost, ‚z údolí
tak mnohých, z plání proudy protkaných
a žitem pokrytých, či z dolů, jichž
kov k nepřebrání jest; čest (děla též)
a hold a daň i cla ze mnohého
ve vnitrozemsku města, mnohého
i prostranného přístavu, kde ční
ve stínu tvrze věží vysokých
stožáry husté v jasných zátokách.‘

Než zemru, matko Ido, poslyš mne!
Tak dále mluvila a mluvila
jen stále o moci, ‚jež jednání
je cílem každého; moc, s časem jež
je v shodě, jižto moudrost zplodila
a moudrost na trůn vznesla, sousedních
všech korun věrná druže, ruka tvá
až slábnouc pustí žezla rukojeť . . .
Dar taký ode mne, mne, královny
to nebes, králův synu Paride
(ty's živ jak pastýř, přec však králův syn),
ten vítán být ti musí nejvýše;
vždyť pouze mocní nejvíc podobni
jsou bohům, jižto klidu dosáhli

ve sídlech tichých, v místech blažených
tam nad hromem, se štěstím nesmrtným
ve vědomí své svrchovanosti.‘

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Ta přestala, a Paris vzácný plod
již již jí podával — tak myšlenka
na moc ho v duši jala — Pallas však
tam stála trošku dále, bělostné
a obnažené údy křížily
se kovohrotým kopím, chladně jež
o perlobílé rámě opřeno,
co shora oko vážné, veliké
nad sněžnou hrudí tou a hněvivou
nad její tváří bylo na stráži
na nález čekajíc; i vece pak:

‚Ctít sebe, sebe znát a ovládat —
to tré jen život vede v moci vrch.
Ne shánět moc (neb sama od sebe
moc přijde nevolána), nýbrž žít
dle zákona a plnit bez strachu
ten zákon života, a poněvadž
je právo právem, jíti za právem —
toť moudrost, následky jež pohrdá.‘

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Pak opět pravila: ‚Já nelákám
tě dary. Odměna mne nezmění
ve krásnější: dle toho o mně suď,
čím jsem, a nejkrásnější shledáš mne.
Však jestliže tvé oči smrtelné
na božství odhalené hledíce
jsou sláby, o kráse by soudily
od zisku nesvedeny — oh, buď jist:
já s láskou k tobě věrně budu lnout,
že síla má, s tvou krví snoubena
jak bohu tobě v tepnách bude bít,
by v před tě nesla bouří životem
a nebezpečenství a skutků, tvá
až vytrvalost činy zmohutní
a vůle plné síly dosáhnouc
i zkušenostmi projdouc dovrší
ten čistý zákon pravé svobody . . .‘

Tu ona přestala; i rozmýšlel
se Paris, já pak vzkřikla: Palladě
je dej, ó Paride! — on neslyšel
mne však, či slyše, slyšet nechtěl, ach!

Ó matko Ido, Ido pramenná,
než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Hle, sličná Afrodita idalská,
jak pěna svěží, nově zrozená
ve vlnách pafických, zpět stírala
si jemně růžovými prstíky
se šíje své a s čela teplého
vlas temný, božský, zlatem proudící
kol krku jasného i ramenou:
a lehké její nožky z fialek
ven prokmitával úběl růžový
a mezi stíny listů révových
po lepotvárné její postavě
jak sebou hnula, lil se slunce svit . . .

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Pak — jemný úsměv v něžném oku svém,
v tom věstiteli její vítězství —
se blížíc, do ucha mu všeptala:
‚Já slíbím ti tu nejmilostnější
a nejkrásnější ženu z Hellady' —
tak řekla se smíchem. Já úzkostí
jsem oči zavřela; když prozřela
jsem však, měl Paris ruku zvednutou,
a já jsem shlédla Hery vznešené
zrak rozhněvaný, v zlaté mračno jak
se ztrácela . . . Já v loubí zůstala
jsem samotna a od té chvíle jsem
až dosud samotna, a samotna
tak budu nyní až do smrti své . . .

Než zemru, slyš mne, matko Ido, přec!
Tu nejkrásnější — nejkrásnější dá
mu ženu? Což pak nejsem krásna já?
Můj milý tak mi pravil tisíckrát —
Mně zdá se přec, že musím krásna být:
játˈ včera kolem šla, a divoký
a dravý pardal, s okem ohnivým
jak hvězda večerní, svým ohonem
si hraje lichotně do houští zpět
se schoulil . . . Nejmilostnější že jest?
Oh, horský pastýři, kéž rámě mé
by objímalo tě a vřelé rty
mé těsně, těsně lpěly na rtech tvých
s tou rychlodeštnou rosou polibků
tak úrodných, tak hojných, v podzim déšť
jak šumně padá v proudný Simois!

ve sídlech tichých, v místech blažených
tam nad hromem, se štěstím nesmrtným
ve vědomí své svrchovanosti.'

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Ta přestala, a Paris vzácný plod
již již jí podával — tak myšlenka
na moc ho v duši jala — Pallas však
tam stála trošku dále, bělostné
a obnažené údy křížily
se kovobrotým kopím, chladně jež
o perlobílé rámě opřeno,
co shora oko vážné, veliké
nad sněžnou hrudí tou a hněvivou
nad její tváří bylo na stráži
na nález čekajíc; i vece pak:

‚Ctít sebe, sebe znát a ovládat —
to tré jen život vede v moci vrch.
Ne shánět moc (neb sama od sebe
moc přijde nevolána), nýbrž žít
dle zákona a plnit bez strachu
ten zákon života, a poněvadž
je právo právem, jíti za právem —
toť moudrost, následky jež pohrdá.'

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Pak opět pravila: ‚Já nelákám
tě dary. Odměna mne nezmění
ve krásnější: dle toho o mně suď,
čím jsem, a nejkrásnější shledáš mne.
Však jestliže tvé oči smrtelné
na božství odhalené hledíce
jsou sláby, o kráse by soudily
od zisku nesvedeny — oh, buď jist:
já s láskou k tobě věrně budu lnout,
že síla má, s tvou krví snoubena
jak bohu tobě v tepnách bude bít,
by v před tě nesla bouří životem
a nebezpečenství a skutků, tvá
až vytrvalost činy zmohutní
a vůle plné síly dosáhnouc
i zkušenostmi projdouc dovrší
ten čistý zákon pravé svobody . . .'

Tu ona přestala; i rozmýšlel
se Paris, já pak vzkřikla: Palladě
je dej, ó Paride! — on neslyšel
mne však, či slyše, slyšet nechtěl, ach!

Ó matko Ido, Ido pramenná,
než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Hle, sličná Afrodita idalská,
jak pěna svěží, nově zrozená
ve vlnách pafických, zpět stírala
si jemně růžovými prstíky
se šíje své a s čela teplého
vlas temný, božský, zlatem proudící
kol krku jasného i ramenou:
a lehké její nožky z fialek
ven prokmitával úběl růžový
a mezi stíny listů révových
po lepotvárné její postavě
jak sebou hnula, lil se slunce svit . . .

Než zemru, drahá matko Ido, slyš!
Pak — jemný úsměv v něžném oku svém,
v tom věstiteli její vítězství —
se blížíc, do ucha mu všeptala:
‚Já slíbím ti tu nejmilostnější
a nejkrásnější ženu z Hellady‘ —
tak řekla se smíchem. Já úzkostí
jsem oči zavřela; když prozřela
jsem však, měl Paris ruku zvednutou,
a já jsem shlédla Hery vznešené
zrak rozhněvaný, v zlaté mračno jak
se ztrácela . . . Já v loubí zůstala
jsem samotna a od té chvíle jsem
až dosud samotna, a samotna
tak budu nyní až do smrti své . . .

Než zemru, slyš mne, matko Ido, přec!
Tu nejkrásnější — nejkrásnější dá
mu ženu? Což pak nejsem krásna já?
Můj milý tak mi pravil tisíckrát —
Mně zdá se přec, že musím krásna být:
jáť včera kolem šla, a divoký
a dravý pardal, s okem ohnivým
jak hvězda večerní, svým ohonem
si hraje lichotně do houští zpět
se schoulil . . . Nejmilostnější že jest?
Oh, horský pastýři, kéž rámě mé
by objímalo tě a vřelé rty
mé těsně, těsně lpěly na rtech tvých
s tou rychlodeštnou rosou polibků
tak úrodných, tak hojných, v podzim déšť
jak šumně padá v proudný Simois!

Než zemru, matko, slyš mne ještě přec!
I přišli, vysekali nejvyšší
mé pinie, ty temné, vysoké,
mé pinie, jež kryly skalný hřbet
ve výši nad tou roklí modravou
a v středu svém, od vrchu sněžného
až k slapu bělavému jako sníh,
mláď nahých orlat všude hostily —
zpod tajemných jich hustých haluzí
tu ranním šerem temně zavzníval
řev pardalův, když dole v údolí
já seděla . . . Ó nikdy, nikdy víc
Oinóna samotna již neuzří,
jak ranní mhla se jimi propletá;
již nikdy neuzří, jak nad nimi
tam blízko plynou mráčky stříbrné
ve záři luny, prostřed třesavých
těch souhvězdí a proudu šumného . . .

Než zemru, slyš mne, matko Ido, přec!
Ó kéž bych u zapadlých ohrad kdes,
u strží s roklin dolů servaných
či v houštích vyprahlých s tou ohavou
se mohla setkat, která nezvaná
do krásné Peleovy hodovny
se vetřela a na stůl hodivši
ten zlatý plod, tu změnu provedla:
bych mohla své jí říci smýšlení
a vyslovit jí v tvář, jak odpornou
mi její přítomnost, jak od bohův
i lidstva stejně nenáviděna . . .

Než zemru, matko, slyš mne ještě přec!
Což nepřisáhal lásku tisíckrát
zde v zeleném tom údolí, zde pod
tím kopcem zeleným, v tu ruku zde
a na tomto zde sedě kameni?
A nepokryl ji svými polibky?
A nezrosil ji svými slzami?
Ó šťastné slzy, ne jak tyhle teď!
Ó šťastné nebe, můžeš zřít mou tvář?
Ó šťastná země, můžeš nést mou tíž?
Ó smrti, smrti, smrti, oblaku
ty věčně táhnoucí — je nešťastných
na této zemi dost: ty kráčej dál
kol šťastných duší, rády jež chtí žít —
před světlo žití mého, prosím, vstup
a zastiň duši mou, bych zemřela!

Ty těžce tlačíš na mé srdce vnitř:
stlač těžce víčka má — nech zemřít mne!

Než zemru, matko, slyš mne ještě přec!
Nezemru sama — tvořít myšlének
se ve mně ohnivých vždy víc a víc,
jichž konce dospívám, když uslyším
z hor útrob v noci zvuky mrtvé znít,
jak kroky na koberci vlněném.
Svůj záměr v dáli, v temnu záhadném
zřím před sebou, jak matka napřed sní
o tazích dítka svého, dříve než
se zrodí: dítka svého! — hrůza ach!
mne obchází: ó nikdy nezrodiž
se ze mne dítě neblahé, by pak
mne otce svého zrakem trýznilo!

Než zemru, matko, slyš mne ještě přec!
Ó slyš mne, země! Nechci samotna
já zemřít, by jich ostrý bujný smích
mne neprovázel pak, až půjdu já
bez útěchy po chladné, bezhvězdné
té smrti cestě, ženě Řekyni
nechavši bývalého milence . . .
Teď sejdu dolů do Troje a, dřív
než hvězdy vyjdou, s divou promluvím
tam Kassandrou; neb ona dí, kol ní
že oheň bujně plá a zbrojenců
že řinkot stále v jejích uších zní . . .
Já nevím, co to může být; však vím,
že, kdekoliv v den i noc jsem já,
zřím v ohni jednom pláti zem i vzduch . . ."

Scala Santa.

Stůj noho! — v bujném pozastav se kroku,
tu stánek boha — místo nejsvětější,
zde hasne jiskra, kterou nítí v oku
vír vášně kalné; zde vždy ukonejší
se burný ruch tvé hrudi rozervané,
neklidný synu malinké té hrudy,
jež chlubně pozemským tvým rájem sluje,
ač stvořena jen pro lítost a trudy,
ač troskou jen je, škvárem jiskry plané,
odprysklé z věčné kovadliny boha,
z níž vesmír hvězd svých třpytný řetěz kuje!

Capella santa — „v světě široširém
nad kostelík ten světějšího není,“
tak psáno tady bledém na kameni,
po němž kdys Krista šinula se noha,
když na smrt kráčel věčné lásky smírem.
Nad tabernáklem v rudém baldachýně,
podivný obraz v mystickém tu taji
od věků dřímá, v ploše jeho tmavé,
jak světélko ve smutném hlubin klíně,
paprsky lampy věčné mihotají.
To Mistra líce, vlídné, usmívavé,
jež v plátno vdechl blahověstec Páně,
to něhyplné svaté Jeho skráně,
věnčené dlouhým kadeřavým vlasem,
to Lukášova štětce dílo švarné,
ováté nebes duhobarvým jasem!
Je vnesla sem kdys ruka lepotvárná
cařice slavné, kněžky od východu,
když v smaragdovém Helespontu brodu
jitřenkou spásy šeřily se jemně
svatého kříže bohumilé rysy.

Sen tehdá snila divný, tajeplný
v svém domě zlatém, sladce pod cyprysy,
co zatím hudbou přitlumenou temně
jí Pontu šumné přihrávaly vlny.
Jak Jakobu, jenž v hluché pískné stepi
na kámen složil unavené skráně,
jí objevil se obraz čarolepý,
jas nekonečné, třpytné nebes báně,
zkad andělé ve vírném, šumném kolu
k Heleně spící sestoupali dolů — —

Pak na své hybké perutě ji vzali
a chvatem spěli s ní v kraj předaleký,
v tu zemi divnou, kde ve stínu palem
jak přelud těkal drahné, drahné věky
duch člověčenstva zmítán Kaina žalem,
nad smrtí toho, jejž tajemně zvaly
proroků dávných šeré blahověsti
Člověka synem z čisté Panny klína,
ač bujarou byl, svěží ratolestí
z Jehovy kmene, boha Hospodina!
Na Kalvarie zasmušilé stráni
andělů zástup v plachém letu stanul
a v pokyn jeho mžikem, z nenadání
vrcholek hory blesknym žárem vzplanul.

Pod svadlým trsem vyhořalé trávy
se otevřelo lůno země sprahlé
a v něm tré křížův obrys mihotavý
Heleně zžaslé objevil se náhle.
Ve vlákně dřeva zpráchnivělém vkuto
tré hřebů s rudou stopou krve svaté . . .
Opodál v hluchém štěrku zavanuto
se vinulo kol píky rezovaté
obrazu plátno vetché, potemnělé
a nejdoleji v tmavých skalin lomu
smetány trosky Pilátova domu . . .

Vidění shaslo — zlaté ve dvoraně
Helena ze sna procitnula jemně
a z rána hned již poslů družstvo skvělé
se shromáždilo v pestré karavaně
a na velbloudech v pouť do svaté země
se bralo s mocnou císařovnou v čele.

Po trudné cestě mořem písku plavým,
jak vzdušný obraz v kyprých palem skrytu
se objevily modrém na blankytu
západu nachem obestřeny žhavým
Jerusaléma cimbuří a valy
a Kalvarie němé pusté skály
se v cedrů šeři mračně rysovaly.

Jak v povel boží sen se živý splnil!
Na osamělém svaté hory štítu,
kde oliv lesík truchlivě se vlnil,
kopáno v luny zelenavém svitu
a v brzku již zas světlo světa zřely
ostatky svaté velké tryzny boha,
jež vzkřísila svět v hříchu odumřelý . . .

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Od chvíle oné pokolení mnohá,
cařici slavnou oddaně a tiše,
ve hrobu teskné šero sledovala;
však odkaz její: Obraz Spasitele,
zde z tabernáklu tajůplné skrýše
zázračným ohněm věčné lásky sálá
a život vlévá v ňadro ochořelé.
Po schodech svatých, po nichž On kdys kráčel,
zasmušen k smrti z Pilátových síní,
jichž mramor bledý hořkou slzou smáčel:
se po kolenou vzhůru plíží nyní
věřících davy pestrém ve průvodu.
A blaze jim . . . jich mysl osiřelá,
nadějí tou je aspoň zduševnělá,
že Beránek, jenž sňal hřích jejich rodu,
je za tu cestu trudnou, namáhavou
odmění věčné glorioly slávou! . . .

Otokar Mokrý.

Poznámka. Scala santa — (svaté schody) slove dvacet osm mramorových stupňů při staré kapli papežské Sancta Sanctorum v Římě u Lateránu. Dle podání jsou to stupně z paláce Pilátova v Jerusalemě, po nichž Kristus, odsouzen k smrti, naposledy kráčel; po schodech těch smí se vstupovati toliko po kolenou. Přivezla je sem byzant. císařovna sv. Helena (r. 336), zároveň s jinými ostatky vykopanými po zázračném snu na hoře Kalvárii.

Šotek.

Fantastická báseň od Svatopluka Čecha.

(Dokončení.)

Ach, víro dětská, opět blízko cítím
tvůj svatý dech, jenž voní nebes kvítím.
Jak v teplém hnízdě pod perutí matky
mláď ptačí bezpečně a sladce dřímá,
nechť vichrem pod nimi kmen jedle vratký
se prohybá, nechť vůkol blýská, hřímá:
tak, jista stráží všemocného Pána,
jenž vládne světům na blankytném trůně,
kdys duše má, tvou zvěstí uhýčkána,
sny blahé snila na tvém hvězdném lůně.

Ó kněžko nebes, dej, ať mrakem žití
zas ona svatá zář mi blaze svítí,
ta tichá hvězda vánoční, ať skane
v mou duši zpráhlou rosa z Gethsemane!
Nechť rozum chladně hloubavý se směje
těm pohádkám —

Hlas z venčí.

Cha chá!

— Což se to děje?

Roj stínů náhle svatyní se chvěje,
tak jakby poletoval v hustém víru
mrak vyplašených venku netopýrů
kol oken setmělých. Ty skvrny tmavé
houšť míhají se chrámem, všechno halí
do smuteční své příze třepetavé;
i záře sochy velebné se kalí,
stín obestírá Panny líce jasné,
pod čelem schmuřeným zrak libý hasne.

Ó neprchej, ty čisté světlo ráje!
Do prachu klekám, ňadra bídná tluku
a křečovitě vinu k ruce ruku.
Chci věřiti, že nejsi pouhá báje,
chci věřiti, jak před mnohými lety,
kdy modlitbou se chvěly dětské rety,
chci modliti se opět z duše vroucí:
Slyš, Otče náš, ó tvůrce všemohoucí,
vrať srdci mému blahou víru v tebe!
Ó zdráva's Maria, ty kněžko nebe,

ó matko milosti, ó hvězdo moře,
ó rajská básni —

Hlas z venčí.

Ó! cha chá!

— Ó hoře!
Síť mihotavých stínů obepřádá
vždy hustěj' madonnu a v líce šeré
jí výraz jakýs přísný, hrozný vkládá.
Již celá jiný útvar na se bere:
ta strmá postať, jejíž obrys pouhý
je ledva zříti v hustém zatemnění,
teď náhle v děsnou příšeru se mění
a chrámem ke mně metá stín svůj dlouhý . . .
Krev stydne v žilách, mráz mi vane hrudí;
strach nevýslovný z kostela mě pudí.

Svit zase kol, ač truchlivý a bledý.
Kde chodbou sesutou se břečťan vije,
hle! mnich se jeví, oděn v hábit hnědý,
jenž svislou kapucí mu líce kryje.
Mnich blíže jda mne kárá přísnou řečí:
Já slyšel modlitby tvé před madonnou —
spíš rouhání to bylo; hřích jen větší
jsi vložil na se blasfemií onou.

Já.

Nuž, buď mi rádcem, jak se vrátit k bohu,
jak proniknouti vzdechem nad oblohu!

Mnich.

Prv musíš důtek ostré šleby zkusit
a postem umořit své smysly zdravé,
svůj rozum do poslední jiskry zdusit,
vzít hluchý střep za čelo přemítavé,
zpět ducha zavinouti v dětské plenky
a věřit slepě, tupě bez myšlenky:
pak zablabolíš jako v dávném čase
tu pravou modlitbu — Hle, tu jsem zase!

V tom hábit pohnul se. I patřím zděšen,
že prázdna kapuce. Tím žasnu divem:
Šat pouhý vlaje tady vzduchem nešen,
tak jakby spočíval na těle živém.

Teď hábit prázdný schlipuje se, splaská
a k zemi padá; avšak jednu řasu
cos vlní, leze z pod ní, smíchem třaská —
Zřím v očka rudá trpaslíku ďasu.

Šotek.

Zde máš mě zase. Ztratil jsem tě málem.
Když hřích se zhnusil přesyceným retům
a duch se zkalil pustým bakchanálem,
tu vznesl's oči kalné k jiným světům
a - jakož bývá — dal se na pokání.
Můj rajský sok svých křídel oblak bílý
hned rozestřel ti kolem těžkých skrání
a kejkly svatými tě poutal chvíli.
Leč brzy probudil se v tobě znova
můj spojenec, duch pochyby a zpytu,
a mžikem zcuchal křídla liliová
a rozfouk' bublinu těch rajských třpytů.
Hle, střízlivě tu pustý kostel zírá —
je zříceninou jako sama víra.
A viz, tam na obloze bílý mráček
jak v modru zaniká — to prchá vzhůru
sok poražený ku svých bratří kůru.
Víc nevrátí se as ten smutný ptáček! —
Zas pekla černý motýlek tě vede —
Oč, z divné vyklubal se kukly hnědé?
Však o takové v pekle není nouze.
Nuž chutě, brachu! Pohledneme dále;
cval čerstvým vzduchem obodří tě v mále.
Kůň zařehtá, jen rukou máchnu pouze:
Vstaň, kutno hnědá, v bujnou klisnu změň se
a s větrem o závody s námi žeň se!
Hle, již se vznáší, v koňské tvary skládá,
dým jiskřivý se z nozder jejích kouří —
Sem vzhůru ke mně, obkroč její záda!
Již hnědka pekelná kraj světa bouří . . .

XI.

Jak střela uháníme země šírem
a mně se zdá, sen horečnatý spíše
že unáší mě kolotavým vírem
v rej divoký své fantastické říše.

Tu noc je, hned zas den, žár zimu stíhá,
hon sterých obrazů se vůkol míhá.
Zřím pyšné hrady, města středověká,
kde síla s krásou víří v pestrém plese,
leč v koutě každém vrah neb katan čeká;
les fiál velebný kde v oblak pne se,

v něm dláto, štětec věčné divy tvoří,
však blízko kacíř s kouzelnicí hoří.
Pak zase vidím zámek něžné vnady
jak divů skřínku šperkem přetíženou,
váz hrudi věnčené, soch bílé řady,
a kolem snivou zeleň přistřiženou
ve tvary divné, hvězdy, obelisky;
nad jasné tůně srší vodotrysky
a jemně obrážejí vodní hlatě
žen krásná líčka, plná svůdné něhy,
jich tílka v pestrém hedbáví a zlatě
a na kadeřích bujných pudru sněhy.
Jim švarní muži dvoří se a kloní,
smích jasný zvoní, vtip se s žertem honí —
Vše dýše rozkoší a září pýchou —
an zatím venku, zmořen těžkou prací,
rab ubohý se vleče panskou líchou
a pěstí tajně míří po paláci.

Teď opět vidím lidu vlnobití,
jimž čela zdobí svěží ratolesti,
jimž v očích jasné nadšení se třpytí
a jejichž ústa šumí blahé zvěsti
o svátku lidstva, o bratrské shodě,
o rovnosti a míru, o svobodě.
V tom vábný obraz příšerně se mění:
Zřím náměstí se zpilou chátry směsí,
zpěv divý slyším, skřeky, bubnů hřmění
a zevšad krve záplava mne děsí:
krev barví vrásky megér, mužů cáry,
i hlavu srubnutou a pod ní piku,
i nesčíslné odsouzenců káry,
z nichž ston se mísí do holomků křiku,
i lešení, kde pekla přístroj sklání
svůj smrtonosný čepel bez ustání —
Hle! dopadl teď právě k šíji lepé
a v lidu krutý smích za kadeř zlatou
kat pozdvihuje krásnou hlavu sťatou,
v líc úbělovou s pošklebkem ji tepe . . .

Hon zjevů jiných divoce se střídá:
tam bitva hrozná, směšný mumrej tady,
svár plemen, křivda, orgie a bída,
kol modly zlaté rej, dav mroucí hlady,
pod maskou vznešenou lež pokrytecká —
dob našich zvrácenost i hanba všecka.

I letíme též po slovanském luhu.
Tam vidím porobu a rozbroj kletý,

jak záštím plá druh krevný proti druhu
a navěsiv si plané cizí trety
na bratry v pohrdání směšném shlédá,
jak světu na posměch a Slávě v muku
syn její na syna zbraň mrzkou zvedá,
jež chytrý škůdce všech jim tiskne v ruku,
by sami za něho — — Zrak halím, ďase!
Tím divadlem ať oko tvé se pase!

Kde nyní jsem? Kůň stojí. V lunném svitu
zde hora — Blaník! Blaník, plný taje.
Jak mlhovitý prestol báje ční tu
a vůkol v těžkém snění české kraje.
Bez hlesu dřímají a v mutné mdlobě
a snějí ztýrány o lepší době.

Jak málomocná je ta krásná země,
kdys říše velká, slavná, s hrdým lidem,
teď troska o zašlosti snící temně,
kde stony jenom znějí mrtvým klidem.
Má vlast tu leží v potupě a muce,
jí v líce stříká slina vzteklé záště,
kus po kuse jí loupeživé ruce
rvou z pokleslého královského pláště . . .

Já.

Sem, šotku, přilož ucho, k této stráni!
Zdaž uvnitř neslyšíš ty divné zvuky,
jak zbraní temný třesk a koňstva ržání?
Mně zdá se, dub že svěží nese puky
a pramen bajný po balvanech skáče —
Zda veřej kamenná se nerozšine?
Ó šotku, buchni na ni — zbuď ty spáče —
a všechny odpustím ti čáry jiné.

Šotek.

Toť hračka. Stačí jemné zaťukání.

V zem drápkem zaťukal. Jak hromu rána
v tom zarachotil třesk — ve skalní stráni
již zeje šíro gigantická brána.
A z nitra Blaníka jak orkán dravý
jak bouře slávy nikdy neslýchaná,
ven burácejí bohatýrů davy,
strž praporů a zbraní pomíchaná,
hřmí bubnů tisíc, rachot vozů valných,
voj strašlivý se valí z útrob skalných.

Trub hlaholy se mísí v koňstva ržání,
řve tisíc houfnic, burná píseň hřímá —
Krev bouřlivě se žene do mých skrání
a závrať nadšení mou duši jímá.
Ó reci snů mých plamenných a vzletů,
vy gigantové rozkotaných světů,
ty velký slepče, Prokope a Jiří,
vy nesmrtelní všichni bohatýři,
jichž ruce do hvězd český prapor pjali —
vy všichni božím zázrakem jste vstali!
Jak s vámi letím, v mé se vlévá žíly
žár dávné české hrdosti a síly —
Již konec bídy, hanby — S řevem vstává
lev zlícený a nová kyne sláva!

V tom z dědiny se ozval kohout kdesi —
Ó běda! Náhle reci, vozy, koně
se vznesli do povětří v pusté směsi
a prchají jak páry v divém honě.
Tam v dáli na nebi, jež zásvit denní
již lehce pokrývá, ty valné davy
ve spoustu šerých oblaků se mění;
zřít ještě koles obrysy a hlavy,
i třásně praporů a hřívy zdmuté,
a slyšíš slabě hlaholení duté,
jak sterých bubnů rachot v dálné dáli —
však to jen v duši planý zvuk tě šálí.

Já.

Ha, kejklíři, tak službu konáš svoji?
Jen mlhy, mračna umíš chystat k boji?

Šotek.

To díky tvé, že dostál jsem ti v slovu
a Blaník probudil? Mou vinou není,
že duchů rej vždy končí kuropění.
Proč minulosti zjev si volal z rovu!
Ta zašla na věky. Stín mrtvé síly
krok dějin od met věčných neodchýlí.

Já.

Což proto přivolal jsem tebe, zmoku,
bys ukazoval ztrápenému oku
jen světa stíny, křivosti a trudy,
jen skrytá na dně sklamání a bludy?
Již dosti chmur. Chci světlé nyní barvy.
Dej tváře laškovné za šklebné larvy,

viň místo bodláků mi ve vlas růže!
Zbav čelo věčných pessimismu stínů,
ten k lepší budoucnosti nepomůže;
jen mysl jasná zdrojem zdárných činů.
Nechť dráp tvůj líci člověčenstva líčí
jen uhlem, blátem — pevnou chovám víru,
že posléz práva korouhev se vztýčí
z těch kalných, mutných přítomnosti vírů,
že kdysi Sláva strhne s očí clony
a najde slávu, štěstí, sílu, shodu
a také mému ztýranému rodu
dne velkého kdys zahlaholí zvony!

Šotek.

Oj, tlachy, tlachy! Lépe bude skorem,
bych dopověděl, co jsem robil dále,
když tehdá v aule před učeným sborem
jsem nad arkýřem zmizel nenadále.

XII.

(Ještě fragment šotkovy historie.)

„Labyrinten střech a štítů,
komínů a hromosvodů,
vikýřů a tichých mansard
(kde jsem spatřil tolik snivých
poetů a tolik slyšel
vzdechů sladce umíravých,
tkaných v rozmanité znělky,
kanzóny a madrigaly,
že těch slastí vzpomínaje
ošklivím si všecky rýmy
a vzdor našim kritikářům
volím suché trocheje),
touto směsí soch a vížek,
lomenic a holubářů
ubíhal jsem bez oddechu,
přeskakoval sítě ulic,
šplhal po vrcholcích stromů,
až pak v části odlehlejší
domek osamělý v sadě,
malý klénot barokový,
zdržel nohu znavenou.

S římsy plné amoretů
otevřeným dole oknem
v tichou komnatku jsem vnikl,
kde mi zjevil plápol svíce

(neb již soumrak tměl se venku)
něžný přepych v každém koutě,
lepoty a vkusu soubor,
svěží květy v lesklé váze,
ve přihrádce knihy veršů,
pagódy a dívčí trety
a pod záclon řásnou vlnou
zvoucí sladce k odpočinku
hebounkého lože sníh.

A já šotek neviděn
— kdož si všimne trpaslíka? —
spatřil v komnaty té středu
pohříženu v dumy sladké
nejkrásnější světa vílu
v čarovábných nedbalkách.

Jak mám vhodné barvy shledat
v paletě své infernální,
abych nastínil jen z dáli
všechen čistý, svěží půvab,
který zdobil rajským pelem
tuto postať lepotvárnou
ode skrání leknínových
k nožce jako lil'je květ?

Ústka zpola otevřená
v lahodném se snění chvěla, —
prostřed granátových poupat
sníh se třpytil Elborusu;
oči lehce přistíněny
nejhebčí řas zlatých třásní,
dumou jemně zamlženy
hleděly jak z moře hvězdy;
a kol tváří s růže dechem,
kolem oušek poloskrytých
na ramena úbělová
a přec teplem sálající,
přelahodně vyklenutá
volně padal, bujně kypěl
zlatorusý vlasů dešť.

Božská tvarů harmonie
spřádala to luzné tělo,
které v tiché bezpečnosti
všetečnému vetřelcovi,
nezvanému z pekla hostu
objevilo věru dosti,
že by pohled v oči jeho

po těch krásách těkající
byl jí pokryl tvář i čelo
nejskvostnějším ruměncem.

Sladké tajemství jsem zbádal
mladých ňader, jež se chvěla
jako vlny jarní vláhy,
milostným as roztoužením,
prstíky též růžovaté
drobných nožek a pak — —

XIII.

Já.

Slyš, ďase, k dívce té mě dones hbitě!

Šotek.

To vykoná můj šemík v jednom skoku —
Hle! již jsme tady — sadem ostražitě —

Já.

Prv bu jarost mi navrať mladých roků
a přidej krásu, jaké neměl žádný!

Šotek.

Hned! Tělo ztepilé — tvář božský oval —
pleť lahodná — Ó kosmetik jsem řádný! —
Teď jonák jsi, že bys jak Narciss věru
sám do sebe se hravě zamiloval.
Tak snadno královskou bys dostal dceru!
Nuž, k děvě pospěš — vyzbrojen jsi dosti —

Já.

Chci ještě čapku neviditelnosti.

Šotek.

Oj, zdá se, že má líceň neumělá
přec jiskry bujné do žil tobě vsela.
Oč, práhneš touhou hltat vlastním zorem
ten vzácný poklad vábných dívčích forem,
jenž v komnatě se zjevil mému oku — ?

Já

Mním arci, že to půvab neskonalý,
jejž samo peklo takým hymnem chválí

leč hrubý žár mých není vůdcem kroků.
Chci šťasten být. Chci v podjesení žití
květ ještě nejdražší si k ňadru víti:
to pravou lásku, leknínu květ čistý,
jenž z bařin k nebi obrací své listy —

Šotek.

A skončit báseň všední kopulací?
Že pozdní láska třeští, pravda svatá!
A ze mne uděláš si starosvata
a vymyslíš mi, hejno krásných prací:
bych proměnil tě v její pantoflíček?
či v bonbon, který mlsá její rtíček?
či bych jí hvězdy s nebe snášel dolů?
Ne, takto, brachu, neshodnem' se spolu!
A nikdy neuslyšet hlásku vlídnou,
vždy důtku jen! — Vše za dušičku bídnou,
jež beztoho se sveze v naše spáry —!
Ne! Půjdu. Vale, veršotepče starý!

XIV.

Stůj mi, ďase! Marné přání.
Skočil na vysoký kmen
a již ke mně s hustých shluků
svěžích listů, květných puků
drobný obličej se sklání,
zpupným smíchem rozškleben.

Po úponce modrých květů
k tůni průzračné se svez'
pokropil mne vláhy pryskem
a pak vzhůru s vodotryskem
zatančil si, ve přemetu
nazpět do bassinu kles'.

Odtud přeběh' žlutou stezku
stínem hrdých platanů,
skryl se mezi máku stonky,
v růže, narcissy a zvonky
a zas letěl kmitem blesku
na lehký krov altanu.

Březové ho tají mlází,
loubím jasmínu se mih',
hned se směje mílku v toule
hned zas k najadě se choule
a teď z obrovité vázy
za mnou zazněl pekla smích.

Do všech koutů sadem kříží,
již můj budí hněv a vztek,
volám, hrozím, za ním spěji,
proudy potu v obličeji,
leč on prchá neustále,
do houští mne svádí dále,
jako motýl těká v kolu
s tulipánu na violu,
pádí k rozkošnému domu,
který ztajen v soumrak stromů
tiše, vábně povyhlíží
ze špalíru merunek.

Zde si useď', zoubky cené,
na kamenných stupňů mech —
snad, by znaven okřál trochu.
Nyní neujdeš mi, zlochu!
Napřáhl jsem ruku mžikem
skočil za svým uprchlíkem,
ruka třaskla na kameně —
po rarachu ani vzdech.

Zdvihám ruku prázdnou žasna —
Pekelná kde zase láj?!
Vznáším po diblíku oči —
Hlava se mi náhle točí:
V otevřených domu dveřích
s jarním kvítím na kadeřích
vidina mi září jasná,
dívka, sama celý máj.

Z retů, granátových poupat,
září Elborusu sníh,
oči hvězdy spadlé v řasu,
v dešti zlatorusých vlasů
rozkošně se vidím koupat
vnadu ramen okrouhlých.

Udiveně na mne hledí,
ptá se: jaký zde můj cíl?
Šotka zlobou se mne sklouzlo
neviditelnosti kouzlo,
mládí s krásných tvarů sborem,
a já vypouleným zorem
hledím místo odpovědi
na nejkrasší z luzných víl.

Pak cos koktám o nákladných
zdobách v její zahradě;
dívka na mé na rozpaky
hledí úsměvnými zraky —
a již chápu, v jaká místa
prch' mi šotek dozajista:
že se ukryl v hebkou řasu,
do těchto oček slunojasu,
do granátového květu
těch drobných, smavých retů,
do dolíčků lící vnadných
a v ten důlek na bradě.

Ukloniv se nemotorně,
opustil jsem vílu pak
a s té doby ze dne ke dni
žiju zase život všední,
píšu verše na zakázku,
chodím z šera na procházku
a tu někdy zbloudím k sadu
odlehlému, přes ohradu
na dům pod copatým krovem
ve špalíru merunkovém,
v okna prázdná, ježto kryje
zelenavá žaluzie,
ohlednuv se přepozorně
vyšlu kradmo plachý zrak.

Ten tam šotek! A já bloudek,
místo vzdušných útvarů,
z nichž mi zbyly mlžné třásně,
fragment ledajaké básně,
která asi do puntíku
bude bita od kritiků —
proč jsem raděj z jeho spárů
nevydral si jiných darů:
sedmimílové snad boty,
abych utek z naší sloty,
neprůzračnou clonu k tělu
pro pohledy věřitelů,
Bruncvíkovo ostří lité,
jímž bych — však to všichni víte —
aneb aspoň zlata soudek,
k tomu bečku tolarů!

První sníh.

de jeseň — bílý závoj spouští,
zmlk šepot listů, ptactva smích
a hnízda holá v chudém houští
zří na tě prázdna jako v poušti
a co v ně dojat zříš, hle padá
už první sníh.

Zprv zvolna sem a tam se nese,
pak zachytí se na větvích,
pak náhle víc ho mračno střese —
a než zrak zvedneš, zříš, jak v lese
a v polích, cestách všecko přikryl
jen sníh a sníh.

Toť jako v žití. V práci, boji
jdem všichni spolu v cestách svých,
co s rokem rok se v řetěz pojí,
jejž vlečem sebou v krve zdroji, —
než naděješ se, ve vlas napad
již první sníh.

Toť stříbro, kterým tvoji snahu
čas odměnil — víc žádat hřích!
Žil's, trpěl — teď na smrti prahu
tě vítá hrob a tvoji dráhu
přikryje věčným zapomněním
jen sníh a sníh . . .

Rudolf J. Bort.

K vyobrazením.

B. Kutina dokončuje „Zimou" svůj cyklus „ročních počasí", jehož tři předcházející čísla jsme podali v sešitech červnovém, srpnovém a listopadovém letošního ročníku. Sám za sebe mluví obrázek „Zlé znamení": družině lovců, vycházejících na hon, objevuje se na záhybu lesní cesty nepříznivé omen v podobě scvrklé a shrbené stařenky. Možná dost, že ku konci dne některý z těch Nimrodů svede na nevinnou babici, co zavinila jeho lovecká neumělost; jeden z obou předních, se skřipcem na nose, vypadá alespoň dosti podezřele. Pěkný žánr ze života klášterního nakreslil Vibert: společnost mnichů hudebníků odbývá zkoušku k vánoční mši a v jejich tvářích obráží se rozmanitým, výborně charakterisovaným spůsobem, tu a tam s přídechem komičnosti horlivost, s jakou se věnují svému záslužnému konání. H. Schüllinger podává dva

vojenské obrázky, k nimž látka vážena je z dob neblahých pro zemi českou. První uvádí nás v dobu války sedmileté, v níž sice vojska rakouská několikráte zvítězila, ale definitivnímu odtržení větší části Slezska od koruny české zabrániti nemohla. Nejslavnější z vítězství těch dobyl Daun u Kolína dne 18. června 1757, kde Bedřich Veliký na hlavu jest poražen a k ústupu z Čech přinucen. Na obrázku našem vidíme jezdce, jenž uháněje s nějakým poselstvím z bojiště před vesnickou krčmou se zastavil, aby douškem chmeloviny ovlažil vyprahlé hrdlo; hostinský se starým sousedem a vychrtlým učitelem v radostném úžasu naslouchají jeho zprávě o slavném vítězství. Druhé vyobrazení vzalo svůj předmět z války třicetileté a představuje nám švédského vůdce Banéra (Bannera), an lidem svým dává rozkazy k útoku na Prahu. Poprve přitáhl Banér s Arnimem ku Praze r. 1634. Švédové chystali se k dobývání města; ale seznavše, že by proti výborným opevněním ničeho nepořídili, upustili od svého záměru. Podruhé přitrhl Banér s vojskem 40.000 mužů ku Praze r. 1639 a střílel na ni několik dní. Zpráva, že se blíží císařský vůdce Hatzfeld, přiměla ho sice k ústupu; ale když císařští ničeho proti Švédům nepodnikali, vrátil se Banér k městu a začal ho znovu úsilovně dobývati. Než, Praha bránila se tak statečně, že musel i tentokrát s nepořízenou odtáhnouti. Jméno Banér je zlopověstné v dějinách českých; ubohá země strašně utrpěla jeho surovým a hrabivým vojskem, které vraždíc, pálíc a loupíc měnilo širé úrodné kraje v liduprázdnou poušť.

Ladislav Tesař

mladý spisovatel český, zemřel po dlouhé a trapné nemoci dne 30. října t. r. v Dolních Břežanech. Byl ducha ušlechtilého, nadaný a pilný; ale zhoubná nemoc záhy podlomila jeho síly. Přes to pracoval horlivě do posledního téměř dechu. Vedle původních básní uveřejnil četné překlady veršů i prosy z rozličných jazyků. Zejmena sluší uvésti svazek „Poesií" Fr. Coppéa, jenž vyšel v Kabinetní knihovně krátce před jeho smrtí.

(neb již soumrak tměl se venku)
něžný přepych v každém koutě,
lepoty a vkusu soubor,
svěží květy v lesklé váze,
ve přihrádce knihy veršů,
pagódy a dívčí trety
a pod záclon řásnou vlnou
zvoucí sladce k odpočinku
hebounkého lože sníh.

A já šotek neuviděn
— kdož si všimne trpaslíka? —
spatřil v komnaty té středu
pohříženu v dumy sladké
nejkrásnější světa víln
v čarovábných nedbalkách.

Jak mám vhodné barvy shledat
v paletě své infernální,
abych nastínil jen z dáli
všechen čistý, svěží půvab,
který zdobil rajským pelem
tuto postať lepotvárnou
ode skrání lekninových
k nožce jako lil'je květ?

Ústka zpola otevřená
v lahodném se snění chvěla, —
prostřed granátových poupat
sníh se třpytil Elborusu;
oči lehce přistíněny
nejhebčí řas zlatých třásní,
dumou jemně zamlženy
hleděly jak z moře hvězdy;
a kol tváří s růže dechem,
kolem oušek poloskrytých
na ramena úbělová
a přec teplem sálající,
přelahodně vyklenutá
volně padal, bujně kypěl
zlatorusý vlasů dešť.

Božská tvarů harmonie
spřádala to luzné tělo,
které v tiché bezpečnosti
všetečnému vetřelcovi,
nezvanému z pekla hostu
objevilo věru dosti,
že by pohled v oči jeho

po těch krásách těkající
byl jí pokryl tvář i čelo
nejskvostnějším ruměncem.

Sladké tajemství jsem zbádal
mladých ňader, jež se chvěla
jako vlny jarní vláhy,
milostným as roztoužením,
prstíky též růžovaté
drobných nožek a pak — —

XIII.

Já:

Slyš, ďase, k dívce té mě dones hbitě!

Šotek.

To vykoná můj šemík v jednom skoku —
Hle! již jsme tady — sadem ostražitě —

Já.

Prv bu jarost mi navrať mladých roků
a přidej krásu, jaké neměl žádný!

Šotek.

Hned! Tělo ztepilé — tvář božský oval —
pleť lahodná — Ó kosmetik jsem řádný! —
Teď jonák jsi, že bys jak Narciss věru
sám do sebe se hravě zamiloval.
Tak snadno královskou bys dostal dceru!
Nuž, k děvě pospěš — vyzbrojen jsi dosti —

Já.

Chci ještě čapku neviditelnosti.

Šotek.

Oj, zdá se, že má líceň neumělá
přec jiskry bujné do žil tobě vsela.
Oč, práhneš touhou hltat vlastním zorem
ten vzácný poklad vábných dívčích forem,
jenž v komnatě se zjevil mému oku —?

Já

Mním arci, že to půvab neskonalý,
jejž samo peklo takým hymnem chválí

leč hrubý žár mých není vůdcem kroků.
Chci šťasten být. Chci v podjeseni žití
květ ještě nejdražší si k ňadru víti:
to pravou lásku, leknínu květ čistý,
jenž z bařin k nebi obrací své listy —

Šotek.

A skončit báseň všední kopulací?
Že pozdní láska třeští, pravda svatá!
A ze mne uděláš si starosvata
a vymyslíš mi, hejno krásných prací:
bych proměnil tě v její pantoflíček?
či v bonbon, který mlsá její rtíček?
či bych jí hvězdy s nebe snášel dolů?
Ne, takto, brachu, neshodnem' se spolu!
A nikdy neuslyšet hlásku vlídnou,
vždy důtku jen! — Vše za dušičku bídnou,
jež beztoho se sveze v naše spáry —!
Ne! Půjdu. Vale, veršotepče starý!

XIV.

Stůj mi, ďase! Marné přání.
Skočil na vysoký kmen
a již ke mně s hustých shluků
svěžích listů, květných puků
drobný obličej se sklání,
zpupným smíchem rozškleben.

Po úponce modrých květů
k tůni průzračné se svez'
pokropil mne vláhy pryskem
a pak vzhůru s vodotryskem
zatančil si, ve přemetu
nazpět do bassinu kles'.

Odtud přeběh' žlutou stezku
stínem hrdých platanů,
skryl se mezi máku stonky,
v růže, narcissy a zvonky
a zas letěl kmitem blesku
na lehký krov altanu.

Březové ho tají mlází,
loubím jasmínu se mih',
hned se směje mílku v toule
hned zas k najadě se choule
a teď z obrovité vázy
za mnou zazněl pekla smích.

Do všech koutů sadem kříží,
již můj budí hněv a vztek,
volám, hrozím, za ním spěji,
proudy potu v obličeji,
leč on prchá neustále,
do houští mne svádí dále,
jako motýl těká v kolu
s tulipánu na violu,
pádí k rozkošnému domu,
který ztajen v soumrak stromů
tiše, vábně povyhlíží
ze špalíru merunek.

Zde si used', zoubky cení,
na kamenných stupňů mech —
snad, by znaven okřál trochu.
Nyní neujdeš mi, zlochu!
Napřáhl jsem ruku mžikem
skočil za svým uprchlíkem,
ruka třaskla na kameně —
po rarachu ani vzdech.

Zdvihám ruku prázdnou žasna —
Pekelná kde zase láj?!
Vznáším po diblíku oči —
Hlava se mi náhle točí:
V otevřených domu dveřích
s jarním kvítím na kadeřích
vidina mi září jasná,
dívka, sama celý máj.

Z retů, granátových poupat,
září Elborusu sníh,
oči hvězdy spadlé v řasu,
v dešti zlatorusých vlasů
rozkošně se vidím koupat
vnadu ramen okrouhlých.

Udiveně na mne hledí,
ptá se: jaký zde můj cíl?
Šotka zlobou se mne sklouzlo
neviditelnosti kouzlo,
mládí s krásných tvarů sborem,
a já vypouleným zorem
hledím místo odpovědi
na nejkrasší z luzných víl.

Pak cos koktám o nákladných
zdobách v její zahradě;
dívka na mé na rozpaky
hledí úsměvnými zraky —
a již chápu, v jaká místa
prch' mi šotek dozajista:
že se ukryl v hebkou řasu,
do těchto oček slunojasu,
do granátového květu
těch drobných, smavých retů,
do dolíčků lící vnadných
a v ten důlek na bradě.

Ukloniv se nemotorně,
opustil jsem vílu pak
a s té doby ze dne ke dni
žiju zase život všední,
píšu verše na zakázku,
chodím z šera na procházku
a tu někdy zbloudím k sadu
odlehlému, přes ohradu
na dům pod copatým krovem
ve špalíru merunkovém,
v okna prázdná, ježto kryje
zelenavá žaluzie,
ohlednuv se přepozorně
vyšlu kradmo plachý zrak.

Ten tam šotek! A já bloudek,
místo vzdušných útvarů,
z nichž mi zbyly mlžné třásně,
fragment ledajaké básně,
která asi do puntíku
bude bita od kritiků —
proč jsem raděj z jeho spárů
nevydral si jiných darů:
sedmimílové snad boty,
abych utek z naší sloty,
neprůzračnou clonu k tělu
pro pohledy věřitelů,
Bruncvíkovo ostří líté,
jímž bych — však to všichni víte —
aneb aspoň zlata soudek,
k tomu bečku tolarů!

První sníh.

de jeseň — bílý závoj spouští,
zmlk šepot listů, ptactva smích
a hnízda holá v chudém houští
zří na tě prázdna jako v poušti
a co v ně dojat zříš, hle padá
už první sníh.

Zprv zvolna sem a tam se nese,
pak zachytí se na větvích,
pak náhle víc ho mračno střede —
a než zrak zvedneš, zříš, jak v lese
a v polích, cestách všecko přikryl
jen sníh a sníh.

Toť jako v žití. V práci, boji
jdem všichni spolu v cestách svých,
co s rokem rok se v řetěz pojí,
jejž vlečem sebou v krve zdroji, —
než naděješ se, ve vlas napad
už první sníh.

Toť stříbro, kterým tvoji snahu
čas odměnil — víc žádat hřích!
Žil's, trpěl — teď na smrti prahu
tě vítá hrob a tvoji dráhu
přikryje věčným zapomněním
jen sníh a sníh . . .

Rudolf J. Bort.

K vyobrazením.

B. Kutina dokončuje „Zimou“ svůj cyklus „ročních počasí“, jehož tři předcházející čísla jsme podali v sešitech červnovém, srpnovém a listopadovém letošního ročníku. Sám za sebe mluví obrázek „Zlé znamení“: družině lovců, vycházejících na hon, objevuje se na záhybu lesní cesty nepříznivé omen v podobě scvrklé a shrbené stařenky. Možná dost, že ku konci dne některý z těch Nimrodů svede na nevinnou babici, co zavinila jeho lovecká neumělost; jeden z obou předních, se skřipcem na nose, vypadá alespoň dosti podezřele. Pěkný žánr ze života klášterního nakreslil Vibert: společnost mnichů hudebníků odbývá zkoušku k vánoční mši a v jejich tvářích obráží se rozmanitým, výborně charakterisovaným spůsobem, tu a tam s přídechem komičnosti horlivost, s jakou se věnují svému záslužnému konání. H. Schüllinger podává dva

vojenské obrázky, k nimž látka vážena je z dob neblahých pro zemi českou. První uvádí nás v dobu války sedmileté, v níž sice vojska rakouská několikráte zvítězila, ale definitivnímu odtržení větší části Slezska od koruny české zabrániti nemohla. Nejslavnější z vítězství těch dobyl Daun u Kolína dne 18. června 1757, kde Bedřich Veliký na hlavu jest poražen a k ústupu z Čech přinucen. Na obrázku našem vidíme jezdce, jenž uháněje s nějakým poselstvím z bojiště před vesnickou krčmou se zastavil, aby douškem chmeloviny ovlažil vyprahlé hrdlo; hostinský se starým sousedem a vychrtlým učitelem v radostném úžasu naslouchají jeho zprávě o slavném vítězství. Druhé vyobrazení vzalo svůj předmět z války třicetileté a představuje nám švédského vůdce Banéra (Bannera), an lidem svým dává rozkazy k útoku na Prahu. Poprve přitáhl Banér s Arnimem ku Praze r. 1634. Švédové chystali se k dobývání města; ale seznavše, že by proti výborným opevněním ničeho nepořídili, upustili od svého záměru. Podruhé přitrhl Banér s vojskem 40.000 mužů ku Praze r. 1639 a střílel na ni několik dní. Zpráva, že se blíží císařský vůdce Hatzfeld, přiměla ho sice k ústupu; ale když císařští ničeho proti Švédům nepodnikali, vrátil se Banér k městu a začal ho znovu úsilovně dobývati. Než, Praha bránila se tak statečně, že musel i tentokrát s nepořízenou odtáhnouti. Jméno Banér je zlopověstné v dějinách českých; ubohá země strašně utrpěla jeho surovým a hrabivým vojskem, které vraždíc, pálíc a loupíc měnilo širé úrodné kraje v liduprázdnou poušť.

Ladislav Tesař

mladý spisovatel český, zemřel po dlouhé a trapné nemoci dne 30. října t. r. v Dolních Břežanech. Byl ducha ušlechtilého, nadaný a pilný; ale zhoubná nemoc záhy podlomila jeho síly. Přes to pracoval horlivě do posledního téměř dechu. Vedle původních básní uveřejnil četné překlady veršů i prosy z rozličných jazyků. Zejmena sluší uvésti svazek „Poesií“ Fr. Coppéa, jenž vyšel v Kabinetní knihovně krátce před jeho smrtí.